Krzeczunowicz K.

I

Dane statystyczne
(Austria; Galicja (1819–1861; i bez daty

Статистичні дані

1819–1861.
Автографи, копії, газети.

I

61 арк (+15а)
Брак 18, 29, 48 арк

Data statystyczne.

Data statystyczne
Królestwa polskiego
N[ra] Czasu 246 do
248 z r. 1858

Ludność Galicyi Dodatek tygodn.
Gaz. lwowskiej № 45 z 1856
" 4 z 1859
" 38 " 1857

Austria

Rozmaite data statystyczne

Ex № 119 ~~z roku 1857~~ 12 Marca 1857 – Wanderer – Aus der letzten Conscription –

Wien	Häuser	Einwohner
Stadt –	1190 ~~Häuser~~	50.164
Vorstädte u. Gründe	8096 —	335.797
Ortschaften außerhalb der Linien	4459 —	91.885
Summa	13.745 —	477,846, darunter 16.958 Ausländer (10870 Israeliten, 8173 Evangelische, 820 Griechen, 21 Mohamedaner, 458.162 Katholiken)

~~Czas № 94 z r. 1851 (24/4)~~ ~~Galicya Obwód rządowy Krakowski 1.913.229 mieszkańców~~
~~" " Lwowski 1.588.954 "~~
~~" " Stanisławowski 1.284.251 "~~
~~Summa 4.786.434 "~~

~~Czas № 225, 226.~~

~~Kraków miasto ludność~~	Chrześcian mężczyzn	niewiast	Żydów mężczyzn	niewiast
~~roku 1849~~ 1850	~~12.283~~	~~14.003~~	~~6708~~	~~6717~~

~~Razem wszystkich 39.701~~
~~inne data obacz w tychże Numerach.~~

Data statystyczne Królestwa polsk. z r. 1849 – obacz Czas № 88 z 17 Kwietnia 1852

Ludność rozmaitych prowincyj austr. obliczona w r. 1850 – Czas № 97 z 28/4 1852 –

~~Statystyka szkół publicznych w Galicyi, Krakowie i Bukowinie w r. 1852 dodatek~~ – ~~w dodatku tygodniowym~~ Gazecie Lwowskiej z r. 1853 – dodatku tygodniowego № 3, 4, 8, 7

Czasu No 273 ~~z~~ z 17 Listopada 1857

wyciągi z rządowej Litogr. Korresp.

wedle Konskrypcyj z 1857

~~Czy~~

Czechy ludność ogólna 4,409.900 – w 295 miastach 272 miasteczkach i 12.075 wsiach

w tej ludności jest Katolików 4,246,000
Unitów .. ~~Unitów~~ 12
Ewangielików i reformowanych 88.000
Żydów 75,872

Morawa ludność ogólna 1,799,838

z których Katolików 1,709000
protestantów ~~52~~,140
Żydów 38,225

Szląsk ludność ogólna 438,586

z których Katolików . . . 375,345
protestantów 60,783
Żydów 2,456

~~Galicya~~

Darstellung der Finanz-Ergebnisse Oesterreichs in den Verwaltungs-Jahren 1831 bis 1847.

A und B. Laufende Einnahmen und Ausgaben.

(Gulden in Conventions-Münze)

	1831	1832	1833	1834	1835	1836	1837	1838	1839
A. Laufende Einnahmen.									
Directe Steuern:									
Grundsteuer	35,023.397	36,347.925	37,445.930	36,581.174	36,728.558	37,555.823	36,459.922	36,834.925	36,890.336
Häusersteuer	3,283.022	3,529.157	3,705.932	3,553.441	3,669.112	3,670.966	3,787.785	3,771.013	3,851.802
Classensteuer	50.863	25.979	18.008	4.820	7.305	3.187	788	1.586	556
Personalsteuer	1,326.385	1,202.892	1,211.483	1,257.318	1,189.228	1,321.247	1,276.488	1,193.471	1,319.501
Erbsteuer	545.552	592.144	802.366	750.638	912.480	772.235	858.804	929.427	761.748
Erwerbsteuer	2,334.779	2,265.786	2,392.164	2,436.005	2,411.482	2,494.817	2,546.925	2,544.137	2,644.489
Judensteuer	1,084.269	1,036.802	1,104.299	1,110.636	1,098.592	1,036.328	966.940	959.981	1,017.802
Aversuale von Triest	60.000	60.000	60.000	60.000	60.000	60.000	60.000	60.000	60.000
Subsidium ecclesiasticum	60.200	53.317	56.350	60.964	81.088	57.034	43.660	66.741	60.419
Zusammen	43,768.467	45,114.002	46,796.532	45,814.996	46,157.845	46,971.637	46,001.312	46,361.281	46,606.653
Indirecte Abgaben:									
Verzehrungssteuer	16,530.088	16,880.154	17,290.642	18,157.980	17,538.853	19,818.711	20,491.879	20,578.715	21,578.226
Zoll	10,876.969	12,475.589	11,525.331	11,612.599	12,983.663	14,083.521	15,720.619	17,134.983	16,730.880
Salz	21,442.687	19,859.761	19,025.780	19,969.644	20,315.802	22,095.270	21,482.189	22,036.089	23,220.892
Tabak	7,816.280	8,442.176	9,345.915	10,000.150	6,326.817	6,550.493	9,119.048	9,342.869	7,533.707
Stämpel	3,098.012	3,202.655	3,273.724	3,215.732	3,395.553	3,373.473	3,528.187	3,480.759	3,574.407
Taxen	1,840.246	1,906.831	2,058.357	2,151.787	2,146.276	2,207.854	2,409.495	2,376.941	2,360.964
Lotto	2,755.617	3,140.335	3,307.665	3,177.687	3,859.161	3,687.800	3,923.121	3,399.335	3,920.236
Post	1,562.036	1,806.192	1,902.721	1,904.014	1,901.219	1,934.157	2,257.223	2,136.564	2,171.113
Mäuthe	1,616.197	1,738.715	1,786.247	1,926.357	1,913.993	1,873.903	1,946.619	1,968.753	2,137.883
Vereinte Gebühren des l. v. Königreiches	311.264	299.591	296.860	343.534	308.332	305.893	310.266	277.806	328.601
Pulver und Salpeter des l. v. Königreiches	233.907	87.061	20.147	413.894	95.306	136.638	61.887	94.377	21.563
Zusammen	68,083.303	69,839.060	69,833.389	72,873.378	70,784.975	76,067.713	81,250.533	82,827.191	83,578.472
Sonstige Einnahmen:									
Staatsgüter-Ertrag	2,847.835	3,320.276	3,535.269	3,355.978	3,351.018	3,753.132	2,932.546	3,125.415	3,660.571
Erledigte geistliche Pfründen	74.930	158.141	140.106	212.949	68.115	93.782	129.810	23.626	69.097
Staatsfabriken	38.288	30.540	21.520	57.960	13.851	9.960	5.774	Abgang 3.040	28.760
Abfuhr des Montanisticums	572.375	835.972	820.020	1,107.887	1,050.656	1,152.548	1,200.220	1,012.120	1,203.818
Abfuhr aus dem Betriebe der Staatseisenbahnen	. . .	. . .	. . .	. . .	. . .	. . .	. . .	. . .	. . .
Staatsgüterverkauf	589.629	867.981	1,344.171	714.784	823.776	1,827.273	2,132.911	2,864.007	3,651.243
Verschiedene andere Einnahmen	5,305.419	7,010.900	5,459.619	5,176.077	6,789.964	6,900.485	10,512.795	5,018.436	5,363.536
Zusammen	9,428.476	12,223.810	11,320.705	10,625.635	12,097.380	13,737.180	16,914.056	12,040.564	13,977.025
Hauptsumme der Einnahmen	121,280.246	127,176.872	127,950.626	129,314.009	129,040.200	136,776.530	144,165.901	141,229.036	144,162.150
B. Laufende Ausgaben.									
Staatsschuld:									
a) Zinsen der in C.M. und W.W. verzinslichen Staats-Obligationen	21,196.363	23,027.651	24,705.669	26,032.093	25,469.956	25,445.239	26,236.380	25,864.934	25,188.131
b) Zinsen für die l. v. Schuld	2,121.559	2,192.017	2,361.597	2,698.067	2,693.657	2,755.790	3,076.216	2,892.653	2,763.885
c) Zinsen für die schwebende Schuld	1,392.273	984.694	646.185	492.625	782.313	903.708	1,000.000	1,334.667	1,574.212
Hofstaat	4,701.529	4,583.806	4,272.289	4,211.915	4,793.315	5,234.248	4,775.218	5,611.069	5,391.486
Ministerium des Aeußern	1,940.077	1,720.334	1,745.453	1,912.425	1,833.084	1,820.651	1,782.438	1,840.224	1,865.712
Militär	78,521.824	68,417.265	63,682.559	63,714.882	66,339.905	52,772.435	50,398.924	50,184.292	50,695.479
Allgemeine Verwaltungsauslagen	21,435.588	21,114.163	20,928.501	20,725.594	21,205.054	21,550.954	21,420.271	21,555.423	21,502.864
Cameral-Gefällen- und Bezirksverwaltungen	. . .	519.122	506.419	868.213	996.643	1,061.890	1,226.754	2,005.180	2,086.061
Gränz- und Gefällenwache (später Finanzwache)	998.850	1,097.566	1,334.865	1,520.800	1,585.200	1,811.400	4,056.260	4,799.199	5,060.170
Politische Fonde und Anstalten	13,512.763	12,977.301	12,761.644	13,102.483	13,925.682	13,714.256	13,862.817	14,973.596	15,514.256
Polizei	1,764.631	1,899.100	1,944.790	1,936.400	2,013.776	2,045.218	2,008.000	2,031.036	2,161.438
Kataster	679.284	425.218	477.678	522.100	515.077	586.107	678.273	671.829	666.944
Verzehrungssteuer-Entschädigungen	1,246.437	1,101.022	1,090.554	1,095.870	1,113.318	1,064.368	1,100.699	1,140.882	1,088.231
Verschiedene andere Ausgaben	1,307.936	1,240.584	1,011.024	1,557.600	1,582.638	1,051.186	827.454	717.170	714.378
Hauptsumme der Ausgaben	150,819.114	141,299.843	137,469.227	140,391.067	144,849.618	131,817.450	132,449.704	135,622.154	136,273.247
Hauptsumme der Einnahmen	121,280.246	127,176.872	127,950.626	129,314.009	129,040.200	136,776.530	144,165.901	141,229.036	144,162.150
Ueberschuß	. . .	. . .	. . .	. . .	. . .	4,959.080	11,716.197	5,606.882	7,888.903
Abgang	29,538.868	14,122.971	9,518.601	11,077.058	15,809.418	. . .	. . .	. . .	. . .

	1840	1841	1842	1843	1844	1845	1846	1847
A. Laufende Einnahmen.								
Directe Steuern:								
Grundsteuer	36,458.276	37,547.236	37,587.693	37,695.388	37,649.405	36,922.528	37,582.838	37,464.115
Häusersteuer	3,931.181	4,012.375	4,222.244	4,270.296	4,280.538	4,356.842	4,617.082	4,734.930
Classensteuer	2.388	547	678	508	356	330	520	153
Personalsteuer	1,266.366	1,368.751	1,341.739	1,514.185	1,257.910	1,367.852	1,405.089	1,334.152
Erbsteuer	931.426	661.986	386.529	371.428	211.058	199.274	198.119	136.885
Erwerbsteuer	2,616.682	2,640.303	2,690.032	2,727.310	2,730.664	2,780.491	2,763.871	2,741.348
Judensteuer	1,000.460	994.900	952.885	980.847	979.403	1,010.142	1,080.474	1,431.558
Aversuale von Triest	60.000	60.000	60.000	60.000	60.000	60.000	60.000	60.000
Subsidium ecclesiasticum	58.505	64.787	50.580	55.961	57.260	53.668	42.392	69.793
Zusammen	46,325.284	47,350.885	47,292.380	47,675.923	47,226.594	46,751.127	47,750.385	47,972.934
Indirecte Abgaben:								
Verzehrungssteuer	21,869.847	22,408.952	22,367.643	21,807.567	22,333.262	22,189.837	21,832.871	20,016.196
Zoll	17,551.994	16,484.531	17,420.416	17,984.342	19,112.619	18,073.431	19,280.050	19,383.563
Salz	24,053.904	23,362.263	24,477.807	23,769.538	24,883.193	25,282.342	25,531.263	25,577.728
Tabak	9,508.065	10,774.688	12,633.293	11,913.390	11,351.459	12,729.776	11,905.317	12,384.164
Stämpel	3,776.338	5,280.951	5,024.985	5,298.202	5,435.617	5,480.922	5,721.812	5,716.493
Taxen	2,389.689	1,408.569	1,044.433	984.968	916.461	1,000.625	1,004.579	1,027.894
Lotto	3,753.072	4,275.450	3,600.774	4,988.650	4,337.834	4,835.596	5,384.306	4,962.408
Post	2,259.198	2,166.569	2,217.850	2,004.892	1,989.273	1,912.071	1,963.643	2,028.058
Mäuthe	2,158.891	2,224.079	2,241.383	2,259.728	2,376.719	2,399.982	2,478.993	2,456.293
Vereinte Gebühren des l. v. Königreiches	354.506	306.475	335.224	332.564	296.017	365.206	317.854	354.155
Pulver und Salpeter des l. v. Königreiches	112.546	29.746	88.873	57.586	61.935	77.879	92.738	108.441
Zusammen	87,788.050	88,722.273	91,452.681	91,401.427	93,094.389	94,347.667	95,513.426	94,015.393
Sonstige Einnahmen:								
Staatsgüter-Ertrag	3,648.155	3,603.011	3,268.839	3,694.084	3,677.880	3,637.013	3,939.863	3,352.446
Erledigte geistliche Pfründen	13.549	Abgang 4.686	83.212	16.625	123.520	168.286	74.356	27.132
Staatsfabriken	45.225	46.809	Abgang 9.777	Abgang 12.113	7.290	Abgang 6.200	Abgang 6.865	Abgang 74.474
Abfuhr des Montanisticums	1,205.034	1,210.551	1,705.882	1,484.275	566.603	959.737	1,353.742	236.623
Abfuhr aus dem Betriebe der Staatseisenbahnen	. . .	. . .	. . .	. . .	. . .	Abgang 418.616	Abgang 256.600	260.601
Staatsgüterverkauf	1,907.874	1,390.665	833.512	634.142	469.995	380.508	354.633	341.648
Verschiedene andere Einnahmen	5,279.090	4,263.756	4,751.721	5,390.839	5,026.888	5,149.876	5,355.245	5,413.258
Zusammen	12,098.927	10,510.106	10,633.389	11,207.852	9,882.176	9,870.604	10,814.374	9,557.234
Hauptsumme der Einnahmen	146,212.261	146,583.264	149,378.450	150,285.202	150,203.159	150,969.398	154,078.185	151,545.561
B. Laufende Ausgaben.								
Staatsschuld:								
a) Zinsen der in C.M. und W.W. verzinslichen Staats-Obligationen	25,700.648	25,692.938	24,473.687	28,297.501	28,344.547	28,609.548	29,236.775	29,209.890
b) Zinsen für die l. v. Schuld	2,761.153	2,582.173	2,840.282	2,851.929	2,880.762	3,097.280	3,209.019	3,078.983
c) Zinsen für die schwebende Schuld	1,532.613	1,439.075	990.023	952.224	924.603	917.937	910.133	1,441.497
Hofstaat	5,169.485	5,054.130	4,961.706	5,062.788	5,098.492	4,824.469	5,017.095	5,203.689
Ministerium des Aeußern	1,884.754	1,844.452	2,101.661	1,788.516	1,799.381	2,282.992	2,345.376	2,305.738
Militär	53,494.839	55,258.199	52,531.934	53,127.559	50,727.992	50,624.120	57,476.478	61,238.766
Allgemeine Verwaltungsauslagen	21,648.916	21,383.930	21,554.036	21,777.189	22,001.552	22,075.205	23,325.650	23,612.299
Cameral-Gefällen- und Bezirksverwaltungen	2,252.424	2,339.056	2,295.815	2,395.642	2,323.676	2,435.917	2,518.065	2,553,110
Gränz- und Gefällenwache (später Finanzwache)	5,136.093	5,261.243	5,303.449	5,429.240	5,107.093	5,549.772	5,650.600	5,721.821
Politische Fonde und Anstalten	16,773.745	15,904.085	16,005.178	15,499.356	16,146.558	16,052.047	17,063.728	17,861.846
Polizei	2,186.017	2,180.235	2,205.681	2,240.020	2,297.500	2,374.000	2,343.500	2,429.500
Kataster	664.411	664.411	614.750	601.255	665.050	665.050	665.050	715.050
Verzehrungssteuer-Entschädigungen	1,104.264	1,091.272	1,072.147	1,095.378	1,069.185	1,021.385	1,017.001	971.110
Verschiedene andere Ausgaben	823.987	765.039	2,904.053	1,303.563	1,268.665	912.599	547.569	808.347
Hauptsumme der Ausgaben	141,133.349	141,460.238	139,854.402	142,422.160	140,655.056	141,442.321	151,326.039	157,151.646
Hauptsumme der Einnahmen	146,212.261	146,583.264	149,378.450	150,285.202	150,203.159	150,969.398	154,078.185	151,545.561
Ueberschuß	5,078.912	5,123.026	9,524.048	7,863.042	9,548.103	9,527.077	2,752.146	. . .
Abgang	. . .	. . .	. . .	. . .	. . .	. . .	. . .	5,606.085

Bemerkungen.

a) Die Zunahme der laufenden Einnahmen ist größtentheils der Zunahme der indirecten Abgaben zuzuschreiben, in Betreff welcher vorzüglich vom Jahre 1836 an, nebst der Zunahme der Bevölkerung und allgemeinen günstigen Verhältnissen, die in diesem Jahre in Wirksamkeit getretene neue Gefällsgesetzgebung, die Errichtung der Gefällenwache und die vollständige Ausbildung der Bezirksbehörden eine bedeutende Steigerung hervorbrachte. Außerdem rührt die Ausweisung höherer Beträge von den indirecten Einnahmszweigen auch daher, daß die früher unmittelbar aus den Gefällen erfolgte Beköstigung der leitenden Gefällsbehörden und Wachanstalten später aus der Staats-Central-Casse besonders bestritten und unter einer eigenen Rubrik verrechnet wurde. Indessen blieb dieser abgesondert verrechnete Aufwand weit hinter dem Ertragszuwachse von den indirecten Abgaben zurück. Jener Aufwand ist im Jahre 1831 mit 998.850 fl., 1840 mit 7,388.517 fl., 1847 mit 8,274.931 fl.; der Ertrag der indirecten Abgaben dagegen im Jahre 1831 mit 68,083.303 fl., 1840 mit 87,788.050 fl., 1847 mit 94,015.393 fl. ausgewiesen. Dem Mehrbetrage des Aufwandes für 1831 bis 1840 von 6,389.667 fl., und für 1831 bis 1847 von 7,276.081 fl., steht für dieselben Zeiträume ein Zuwachs am Einkommen von 19,704.747 fl. und 25,932.090 fl. gegenüber.

b) Das Zurückschreiten der Einnahmen im Jahre 1835 ist größtentheils dem geringeren Ertrage des Tabakgefälles wegen der in diesem Jahre stattgehabten bedeutenden Anschaffung von Tabakblättern zuzuschreiben. Die Anschaffung größerer Tabakvorräthe in dem Jahre 1835 und 1836 war aber dadurch nöthig, weil in Folge mehrerer Mißernten in den vorhergegangenen Jahren die Tabaklieferungen nicht in vollem Maße erfolgen konnten, daher die Vorräthe bis auf die nur den einjährigen Bedarf deckende Menge von 287.000 Centner gesunken waren, und somit in jedem der Jahre 1835 und 1836 um etwa 2½ Millionen Gulden mehr als in den vorhergegangenen Jahren für den Blätterankauf verwendet werden mußte.

c) Das Zurückgehen der Einnahmen im Jahre 1847 wurde vorzüglich von der Abnahme der Verzehrungssteuer wegen der kleineren Bier- und Branntweinerzeugung veranlaßt.

d) Die außergewöhnliche Höhe der Ausgaben vom Jahre 1831 gegenüber jener der folgenden Jahre rührt von dem höheren Militäraufwande dieses Jahres (78,521.824 fl.) in Folge der Rüstungen aus Anlaß der französischen Revolution her. Die Höhe der Ausgaben auch in den folgenden vier Jahren ist dem bedeutenden Militäraufwande, und zwar im Jahre 1832 (68,417.265 fl.) der gleichen Ursache wegen, im Jahre 1835 (66,339.905 fl.) aber wegen des höheren Bedarfes der Verpflegsbranche aus Anlaß der bedeutend gestiegenen Naturalpreise zuzuschreiben. Erst die im Jahre 1836 eingetretene Reduction in der Armee hat den Militäraufwand in engere Gränzen zurückgeführt, wornach derselbe bis zum Jahre 1845 zwischen 50 und 55 Millionen Gulden wechselte. Allein es stieg derselbe theils wegen der kostspieligeren Verpflegung in Folge der höheren Getreidepreise und theils wegen der Ereignisse in Galizien (1846) und in Italien (1847) im Jahre 1846 auf 57,476.478 fl. und im Jahre 1847 auf 61,238.766 fl.

e) Die im Jahre 1836 auf 131,817.450 fl. zurückgegangene Summe der laufenden Ausgaben stieg von Jahr zu Jahr bis 1840 auf 141,133.349 fl. theils wegen der vorne (a) bemerkten Bestreitung der Leitungs- und Bewachungsauslagen der Gefälle aus der Staats-Central-Casse, und theils, weil die Ausgaben für die dotirten politischen Fonde (Cultus, Unterricht, Straßen- und Wasserbau u. s. w.), die im Jahre 1836 13,714.256 fl. betrugen, im Jahre 1840 bis auf 16,773.745 fl. stiegen. Die bereits bemerkte Zunahme des Militäraufwandes in den Jahren 1846 und 1847 ist endlich die vorzüglichste Ursache, daß sich die Summe der laufenden Ausgaben, welche im Jahre 1845 noch 141,442.321 fl. betrug, im Jahre 1846 auf 151,326.039 fl. und im Jahre 1847 auf 157,151.646 fl. erhob.

f) Die Ursache der bei dem Betriebe der Staats-Eisenbahnen vorkommenden Abgänge sind die an die Betriebspachtungen der nördlichen und südlichen Staats-Eisenbahn zur Bestreitung der Betriebskosten verabfolgten Vorschüsse, welche in späteren Jahren von denselben zurückzuersetzen sind.

g) Der Strenge nach würden die Empfänge vom Staats-Güterverkaufe unter die außerordentlichen Einnahmen gehören. Dieselben wurden jedoch unter den laufenden Einnahmen belassen, um unter den außerordentlichen Zuflüssen die Ergebnisse der Credits-Operationen rein darzustellen.

Aus der k. k. Hof- und Staats-Druckerei.

Darstellung der Finanz-Ergebnisse Oesterreichs in den Verwaltungs-Jahren 1831 bis 1847.

C und D. Außerordentliche Zuflüsse und Verwendung derselben.

		1831	1832	1833	1834	1835	1836	1837	1838	1839	1840	1831 bis 1840	1841	1842	1843	1844	1845	1846	1847	1841 bis 1847
		Gulden in Conventions-Münze																		
	C. Außerordentliche Zuflüsse.																			
1	4 percentiges Anlehen vom Jahre 1830 à 97 Percent (Resteinzahlung)	3,977.000	...	...	...	...	...	...	...	...	...	3,977.000	...	...	...	...	...	...	...	...
2	5 „ „ „ 1831 „ 80 „	20,325.600	742.400	...	...	...	...	...	...	...	...	21,068.000	...	...	...	...	...	...	...	...
3	5 „ „ „ 1832 „ 84 „	...	47,094.600	906.360	...	...	...	...	...	...	...	48,000.960	...	...	...	...	...	...	...	...
4	5 „ „ „ 1833 „ 88½ „	...	...	34,443.357	1,456.643	...	...	...	...	...	...	35,900.000	...	...	...	...	...	...	...	...
5	Lotto- „ „ 1834 (zu 5 Percent al pari berechnet)	...	...	...	14,200.000	10,800.000	...	...	...	...	...	25,000.000	...	...	...	...	...	...	...	...
6	3 percentiges „ „ 1. Dec. 1835 à 75 Percent	...	...	...	...	...	30,000.000	...	...	...	...	30,000.000	...	...	...	...	...	...	...	...
7	Lotto- „ „ Jahre 1839 (zu 4 Percent al pari berechnet)	...	...	...	...	...	...	...	...	8,000.000	12,050.000	20,050.000	9,950.000	...	...	...	...	...	...	9,950.000
8	5 percentiges „ „ 1841 à 102 Percent	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	4,567.560	32,322.944	3,109.496	...	...	...	...	40,000.000
9	5 „ „ „ 1843 „ 106 „	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	5,999.400	14,398.560	14,398.560	8,403.480	...	43,200.000
10	5 „ „ „ 1847 „ 103 „ (Theilzahlung)	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	11,312.000	11,312.000
11	Für zu verschiedenen Coursen veräußerte 5 percentige Obligationen	3,155.853	4,025.106	269.269	...	...	...	...	...	...	...	7,450.228	...	...	...	...	...	...	...	...
12	„ veräußerte Inscriptionen auf den lomb. ven. Monte	...	...	3,900.000	3,116.000	...	...	...	...	...	...	7,016.000	...	...	...	...	...	...	...	...
13	„ von der Bank escomptirte Solidar-Billets mehrerer Wechselhäuser zu 5 Percent	5,000.000	...	...	...	...	...	...	...	...	...	5,000.000	...	...	...	...	...	...	...	...
14	„ von der Bank escomptirte Probenscheine für erkauftes Silber	7,342.065	5,243.833	...	...	...	...	...	...	...	...	12,585.898	...	...	...	...	...	...	...	...
15	„ ausgegebene Central-Casse-Anweisungen an die Bank zu 3 Percent	...	...	...	18,000.000	12,000.000	...	...	...	...	...	30,000.000	...	...	...	...	...	...	25,000.000	25,000.000
16	„ ausgegebene Central-Casse-Anweisungen an Wechsler und Private zu 4 Percent	12,463.000	...	...	...	8,490.000	...	5,000.000	10,116.000	2,000.000	2,000.000	40,069.000	513.000	200.000	1,700.000	900.000	777.000	813.000	7.000	4,910.000
17	„ die mittelst der Bank in Wien, Prag, Gratz, Brünn und Lemberg ausgegebenen Central-Casse-Anweisungen an Private zu 3 Percent	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	4,120.533	656.415	144.359	...	...	4,000.000	8,921.307
	Zusammen	52,263.518	57,105.939	39,518.986	36,772.643	31,290.000	30,000.000	5,000.000	10,116.000	10,000.000	14,050.000	286,117.086	15,030.560	36,643.477	11,465.311	15,442.919	15,175.560	9,216.480	40,319.000	143,293.307
	Mit Hinzurechnung der **Ueberschüsse** der laufenden Einnahmen gegen die laufenden Ausgaben pr.	...	...	...	...	...	4,959.080	11,716.197	5,606.882	7,888.903	5,078.912		5,123.026	9,524.048	7,863.042	9,548.103	9,527.077	2,752.146	...	38,731.357
	Nach Abschlag der **Abgänge** der laufenden Einnahmen gegen die laufenden Ausgaben pr.	29,538.868	14,122.971	9,518.601	11,077.058	15,809.418	...	...	...	...	...	44,816.942	...	...	...	...	...	...	5,606.085	
	ergab sich ein **disponibler** Betrag von	22,724.650	42,982.968	30,000.385	25,695.585	15,480.582	34,959.080	16,716.197	15,722.882	17,888.903	19,128.912	241,300.144	20,153.586	46,167.525	19,328.353	24,991.022	24,702.637	11,968.626	34,712.915	182,024.664
	D. Außerordentliche Verwendung.																			
1	Zur Einlösung aufgekündigter 6 und 5 percentiger Obligationen	22,249.950	1,276.997	272.257	132.453	23.900	...	...	...	...	...	23,955.557	...	...	...	...	...	...	...	...
2	„ „ verloster W.W. Obligationen zu 6, 5 und 4½ Percent	...	...	...	...	...	1,777.217	1,746.979	2,541.862	2,019.788	1,885.842	9,971.688	2,797.998	2,747.255	1,545.347	2,813.178	3,227.617	3,099.367	1,092.981	17,323.743
3	„ vertragsmäßigen Einlösung der für die Einziehung des W.W. Papiergeldes an die Bank ausgestellten Obligationen, und zwar: a) der zu 4 Percent verzinslichen	...	...	...	...	...	...	1,312.500	1,627.310	1,692.302	1,760.014	6,392.126	1,830.497	1,903.714	1,979.866	332.106	1,796.030	359.206	1,942.590	10,144.009
	b) „ unverzinslichen	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	1,726.950	345.392	1,867.870	373.575	4,313.787
4	„ börsemäßigen Einlösung der neueren in C. M. verzinslichen, dann der älteren in W. W. verzinslichen Staatsschuld durch den Tilgungsfond	8,506.752	9,621.415	9,783.872	10,216.600	9,871.807	10,369.816	8,654.107	1,478.973	1,133.790	844.312	70,481.444	913.310	929.775	649.151	640.472	501.128	283.981	663.271	4,581.088
5	„ Einlösung der lomb. ven. Staatsschuld durch den lomb. ven. Monte	838.129	717.003	880.657	1,056.656	593.465	950.089	1,589.386	1,608.468	1,918.912	1,778.894	11,931.659	1,205.319	1,454.983	1,216.674	870.299	893.229	779.867	749.474	7,169.845
6	„ Abtragung der Lotto-Anlehen (Capitale und Gewinnste)	1,825.765	3,345.170	4,490.960	4,303.620	5,169.275	7,119.735	7,606.505	8,270.650	8,895.855	10,824.990	61,852.525	8,743.205	6,473.340	6,600.760	2,946.480	2,976.800	3,063.970	2,969.190	33,773.745
7	„ Einlösung der von der Bank escomptirten Solidar-Billets mehrerer Wechselhäuser zu 5 Percent	...	5,000.000	...	...	...	...	...	...	...	...	5,000.000	...	...	...	...	...	...	...	...
8	„ Einlösung der von der Bank escomptirten Probenscheine über erkauftes Silber	...	12,585.898	...	...	...	...	...	...	...	...	12,585.898	...	...	...	...	...	...	...	...
9	„ Einlösung von Central-Casse-Anweisungen von der Bank, a) zu 4 Percent	...	...	10,000.000	10,000.000	...	...	...	...	...	...	20,000.000	...	...	...	...	...	...	...	...
	b) „ 3 „	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	6,000.000	4,000.000	...	...	...	...	10,000.000
10	„ Einlösung von Central-Casse-Anweisungen von Wechslern und Privaten zu 4 Percent	...	8,420.000	3,895.000	207.000	...	8,500.000	...	...	1,937.000	...	22,959.000	2,992.000	8,252.000	7.000	40.000	...	...	350.000	11,641.000
	Zusammen	33,420.596	40,966.483	29,322.746	25,916.329	15,658.447	28,716.857	20,909.477	15,527.263	17,597.647	17,094.052	245,129.897	18,482.329	27,761.067	15,998.798	9,369.485	9,740.196	9,454.261	8,141.081	98,947.217
11	Zur Auszahlung von Tax-Entschädigungs-Capitalien	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	112.261	431.408	613.118	416.111	813.613	873.811	3,260.322
12	Zum Baue von Staats-Eisenbahnen	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	210.841	5,941.735	9,075.115	12,341.318	9,367.329	9,961.125	46,897.463
13	„ Ankaufe von Privat-Eisenbahn-Actien	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	24,200.000	24,200.000
	Die **außerordentliche Verwendung** betrug somit	33,420.596	40,966.483	29,322.746	25,916.329	15,658.447	28,716.857	20,909.477	15,527.263	17,597.647	17,094.052	245,129.897	18,482.329	28,084.169	22,371.941	19,057.718	22,497.625	19,635.203	43,176.017	173,305.002
	Bei Vergleichung mit den oben nachgewiesenen **disponiblen Summen** pr.	22,724.650	42,982.968	30,000.385	25,695.585	15,480.582	34,959.080	16,716.197	15,722.882	7,888.903	19,128.912	241,300.144	20,153.586	46,167.525	19,328.353	24,991.022	24,702.637	11,968.626	34,712.915	182,024.664
	ergab sich eine auf die spätere Periode übergehende **Mehr-Einnahme** von	...	2,016.485	677.639	...	...	6,242.223	...	195.619	291.256	2,034.860		1,671.257	18,083.356	...	5,933.304	2,205.012	...	...	8,719.562
	eine aus den Casse-Vorräthen früherer Perioden gedeckte **Mehr-Ausgabe** von	10,695.946	...	...	220.744	177.865	...	4,193.280	...	...	...	3,829.753	...	...	3,043.588	...	...	7,666.577	8,463.102	

Data statystyczne Galicyi

Data statystyczne szkół publicznych w Galicyi, Krakowie i na Bukowinie z roku 1852 – obacz w gazecie lwowskiej z r. 1853 w dodatku tygodniowym Nro 3, 4, 6, 7 –

1820 Provinz Galizien

Landes summarium aller obrigkeitlichen Zehent Bezüge nach den Resultaten der für das G. St. Provisorium in Folge Kreisschreibens vom 8ten Maj 1819 geforderten Bekenntnisse — Ohne Geldberechnung —

~~Hauptfrüchte~~

1. Jährliche Natural Zehente nach einem 9 jährigen Durchschnitte —

Gruppe	Gegenstand	Menge	Einheit
Hauptfrüchte	Weitzen	85 38/64	Koretz
	Korn	483 26/64	"
	Gerste	228 56/64	"
	Hafer	349 36/64	"
Nebenfrüchte	Hirse	14 17/	"
	Erbsen	18 53/	"
	Heidekorn	37 46/	
	Bohnen	8 28/	"
	Leinkörner	6 18/	"
	Hanfkörner	6 48/	"
	Erdäpfel	1112	"
	Stroh	169	N.Ö. Zentner
	Flachs	660 3/4	℔
	Hanf	786	℔
Vieh	Ochsen	2 1/2	Stück
	Kühe	3	"
	Mutter Schaafe	2393 1/9	"
	Lämmer	1738 5/9	"
	alte Widder	6	"
	Junge dtt	298 7/9	"
	Ziegen	7 3/9	"
	Kietzen	7 3/9	"
	Borstenvieh	62	"
	Jährige Schaafe	158 6/9	"
Bienen	Volle Bienenstöcke	11.094 4/9	Stück
	Bienen ohne Körbe	26 8/9	"
	Honig	2111 1/2	℔
	Honig samt Wachs	1823 1/2	℔

2. Jährliche Zehentgaben im Gelde und im Natural —	Reluition	Getraide	17261 fl 50 x
		Bienenzehent	4 fl 26 6/8
		Kleinrechtzehent	4 fl 30
		Summa	17270 f 46 x
	Hauptfrüchte	Korn	153 8/64 Koretz
		Hafer	153 8/64 "

3. Jährliche Zehentfrohne	Fuhrfrohnen 4 spännig	— 213 Tage
	d° 2 spännig	— 76 d°
	Handfrohnen	— 500 d°

Landes Summarium aller geistlichen Zehentbezüge nach den etc etc (so wie oben) —

I Jährliche Zehent Bezüge nach einem 9 jährigen Durchschnitte

a Hauptfrüchte	Waitzen —	8907 17/	Koretz
	Korn —	16.811 14/	"
	Gerste —	14.584 3/	"
	Hafer —	17.931 30/	"
b. Nebenfrüchte	türkischer Waitzen —	195 22/	
	Hirse —	~~532~~ 26	"
	Erbsen —	836 3/	"
	Haidekorn —	4.103 35/	"
	Bohnen —	208 18/	"
	Linsen —	0 40/	"
	Fisolen —	0 12/	"
	Spelt —	30 4/	"
	Mischling —	3	"
	Wicken —	0 16/	"
	Erdäpfeln —	2340 44/	"
	Hanfsaamen —	16 38/	"
	Leinsaamen —	1 19/	"
c.	Flachs —	98 1/4	℔
	Hanf —	281	℔
	Heu —	342 14/	Zentner
	Grummet —	10	"
	Kornstroh —	1 50	"
	Stroh ohne nähere Bestimmung —	144 —	"
d. Brennholz	Hartes	215 2/4	N.öst. Klafter
	Weiches	53 2/4	"

II Stehende Zehentgaben

a, Relution	Getraide —	59.714 fl	14/8 kr
	Messalien —	22.393 fl	47 6/ "
	Mühlenmassel —	60 fl	
	Teichnutzungzehent —	31 "	
	Brod und Käse —	45 "	58 4/ "
	Naturalien —	296 "	30 "
	Fischerej	179 "	
	Stolowe	31 "	51 4/ "
	Frohnen	52 "	
	Akzidentien —	10 "	
	Honig	18 "	
	Summe der Zehent Bezüge im baaren Gelde	82.832 fl	9 2/8 x

II Stehende Zehentgaben

		Menge	Einheit
b) Hauptfrüchte	Waitzen	404 51/	Koretz
	Korn	18.600 46/	"
	Gerste	808 43/	"
	Hafer	24.023	"
c) Nebenfrüchte	Türkischer Waitzen	0 18/	"
	Hirse	19 2/	"
	Erbsen	31 49/	"
	Haidekorn	59 2/	"
	Mischling	50 16/	"
d)	Erdäpfel	9 24/	"
	Leinsaamen	0 51/64	"
e) Kleingaben	Hanf	170 ℔	
	Stroh	12	Zentner
	Mehlmasselgebühr	16 32/	Koretz
	Brod von Kornmehl	21.669 5/6	Laib
	" von Hafermehl	8.770 5/6	"
	Rindfleisch	410	Pfund
	Unschlitt	128	"
	Wachs	25 3/5	"
	Butter	1705 16/32	"
	Käse	146 16/32	"
	Honig	270	"
	Fische	253 10/32	"
	Bienenstöcke	12 3/4	Stück
	Borstenvieh	1	"
	Gänse	96	"
	Kapauner	500 1/2	"
	Hühner	1277	"
	Eier	301 48/60	Schock
	Gespunst von herrschaftlichen Materiale	74	Strähne
	Dachschindeln	50	Schock

III Zehentfrohnen

		Menge	Einheit
Fuhrfrohnen	mit Pferden 4 spännig	515 3/4	Tage
	dto 2 spännig	464 1/2	"
	mit Ochsen 2 dto	90	"
Handfrohnen		2896	"

Zahl der Zehentberechtigten 1142

Auszug

aus dem Buche

"gesetzliche Verfassung der galizischen Judenschaft von"
"Dr. M. Stöger – Lemberg 1833 – Band I S. 60 bis 62."

Stand der Jüdischen Bevölkerung in ihrer Vertheilung auf die einzelnen Kreise.

Im Kreise von	Aufgezogene [illegible]	Im Jahre 1789		Im Jahre 1821		Im Jahre 1826		Im Jahre 1827	
		Christen	Juden	Christen	Juden	Christen	Juden	Christen	Juden
1 Złoczów	9010					204817	30134	327612	31936
2 Lemberg	4855	104206.	14162	129785	22049	142731	23387	167434	22916
3 Stanisławów	6764					200035	16928	220551.	17732
4 Przemyśl	9806	183756	10213	213052	15045.	227979	15922	247095	16498
5 Tarnów	9305.	180676	9001	202982	12957	222126	14882	242588	15255.
6 Sambor	10112	190247	8020	249304	12351	269530	14373	288362	14793.
7 Rzeszów	8010	193256	11377	227480	11935.	246116	14067	265182	14789
8 Brzezan	11120					188051	13554.	205438	14114
9 Tarnopol	6026					197296	11997	210867	13321
10 Stryj	9830					190436	12347	205920.	12760.
11 Kolomea	5634.					171401	12198	184207	11979
12 Żółkiew	9734	169495	14665	194038	10748	206624	11517	217782	11482
13 Sanok	10140	176484	8214	217605	9397	235677	10584	250529	10829
14 Czortków	6434					170047	7751	181130	7983.
15 Czernowitz	17430	144159	2383	227180	6077	258355.	7601	270773	7828
16 Jasło	6042	166954	4918	201633	5332	222859	6816	234526	7013
17 Bochnia	4946	153708	3248	185045	5635	200268	5340	209385	5620.
18 Wadowice	6540	224137	1391	284143	4061	310400	4754	320945	4988.
19 Sandec	5765	165072	2480	197257	3967	213475	4114	222057	4311.
Summe	154803	3039391	178072	3751732	217985	4078823	238266	4382383	246147
Odtrącić Bukowinę		144159	2383					270773	7828
mój dodatek – zostaje		2895232	175689					4111610	238319

Die Kreise sind nach der Stärke der gegenwärtigen Judenzahl geordnet.

(1789, zostaje: żydów mniej jak 6%)
(1827, zostaje: żydów mniej jak 6%)

Resultat.

Die angegebenen Zahlen, mögen allerdings einiger Berichtigung fähig sein, indem das eingewurzelte Vorurtheil der Israeliten besteht, daß ein gezähltes Volk zu Grunde gehen müsse. Damit mögen sich übrigens noch manche andern polizeiliche und pecuniäre Gründe der Verheimlichung vor der Conscriptions-Revision verbinden.

Nimmt man aber die runden, wohl sicheren Zahlen zur Vergleichung an, so zeigt sich, daß die Juden den siebenzehnten Theil, d. i. mehr als fünf beinahe sechs Prozente der ganzen Volksmenge ausmachen. In keiner österreichischen Provinz ist ihr Verhältniß so stark – am zahlreichsten sind sie nämlich noch in Ungarn, Böhmen und Mähren, in diesen drei Provinzen war aber der Volksbestand ungefähr um dieselbe Zeit (: im Jahre 1825)

In	Volksbestand	Juden
Ungarn	10.000000	166000
Böhmen	3.700000	55100
Mähren	1.970000	29100

Die letzteren machten also in Ungarn ungefähr den 60ten in Böhmen den 65ten in Mähren den 67ten Theil aller Einwohner aus.

In allen übrigen Ländern war ihre Zahl noch kleiner, in der ganzen Monarchie pflegt

waren sie auf eine halbe Million zu schätzen, so daß davon die Hälfte in Galizien wohnhaft ist.

In dieser Provinz hat sich ihre Zahl seit der österreichischen Besitznahme, gleich der gesammten Volkszahl fast verdoppelt, ihre Fortschritte sind in einzelnen Jahren und Perioden sogar noch rascher als jene der Christen. Ihre früheren Heurathen, die unter ihnen so häufig vorkommende Untauglichkeit zum Militair-Dienste, und die früheren gesetzlichen Ausnahmen davon, endlich die in der Masse an das elendeste Darben gränzende Genügsamkeit rücksichtlich der natürlichsten und nothwendigsten Lebensbedürfnisse, erklären die Erscheinung, daß die Israeliten mit dem gewiß nicht ungünstigen Fortschritten der christlichen Bevölkerung des Landes gleichen Schritt halten, ja dasselbe in einzelnen Jahren sogar überflügeln konnten.

Vertheilt auf das Areale von 1548 □ geographische Quadratmeilen, kommen 2831 Einwohner auf eine Quadratmeile worunter 159 Israeliten.

Am geringsten ist ihre Zahl in den vier westlichen Kreisen, daran reihet sich die Bukowina, wo der Eintritt für fremde Juden verbothen ist, und ihre Aufnahme in den ersten Zeiten der österreichischen Regierung sehr beschränkt war.

Am grössten ist ihre Zahl im Zloczower und Lemberger Kreise, dort machen sie fast den zehnten, hier mehr als den achten Theil aller Einwohner aus. – In keinem Kreise ist aber auch eine so grosse Stadt als in diesen beiden. – dort Brody, im Jahre 1826. mit 18318 einheimischen Civileinwohnern, worunter 16315 Israeliten gezählt wurden. hier Lemberg im Jahre 1826 mit 52202 einheimischen Civileinwohnern worunter 19259 Israeliten. –

Zwykarin Rechnungsdepartement ex 24 Oct. 1843 —

Flächenmass aller produktiven Grundstücke nach den Catastralabschlüssen vom Jahr 1843 – für das Militär Jahr 1844 –

Galizien (ohne Bukowina)

		Joch	Klafter
Aecker	Dominical	1,349.836	525 2½/6
	~~Rustical~~	282.893	986 3½/6
	Freye –		1524 5½/12
	Rustical –	3,811.103	1436 5½/12
	Zusammen	5,443.833	
Wiesen	Dominical	450.501	67 11½/12
	Freie –	100.811	52 1½/6
	Rustical –	1,200.185	7 3½/6
	Zusammen	1,751.497	127 9½/12
Hutweiden und Gestrippe	Dominic. –	356.020	762 5½/6
	Freye –	48.797	1027 3/6
	Rustic. –	708.513	1367 3/6
	Zusammen	1,113.331	1557 5½/6
Waldungen	Dominic. –	3,364.903	900 –/6
	Frey. –	35.371	991 –/6
	Rustic. –	22.595	954 4/6
	Zusammen	3,422.870	1246 –/6
Im Ganzen	Dominic. –	5,521.261	656 7½/12
	Freye –	467.873	1457 6/12
	Rustical –	5,742.398	654 2½/12
	Zusammen	11,731.533	1168 3½/12

Kapitar

5/28 x

Kriechnowicz

Geldwerth des Grundertrags aller produktiven Grundstücke nach den etc

		C.M. fl	xr
Äcker	Dominicale	4,701.415	17
	Freye	1,050.757	49 1½/8
	Rusticale	12,831.189	26 1½/8
	Zusammen	18,583.362	32 2/8
Wiesen	Dominical	818.276	21 5½/8
	Frey	191.174	40 3/8
	Rustical	2,099.003	24 7½/8
	Zusammen	3,108.454	27
Hutweiden und Gestrüppe	Dominicale	204.918	27 7/8
	Freye	26.318	10 1/8
	Rusticale	346.382	52 7/8
	Zusammen	577.619	30 7/8
Waldungen	Dominicale	947.030	45 3/8
	Freye	12.638	4 3/8
	Rusticale	10.418	39 4½/8
	Zusammen	970.087	29 2½/8
Im Ganzen	Dominicale	6,671.640	57 7½/8
	Freye	1,280.888	43 7½/8
	Rusticale	15,286.994	23 4½/8
	Zusammen	23,239.523	59 3½/8

Bukowina

hat nach der Grundsteuer Regulirung vom J. 1837 an productiven Flächen enthalten, nach welchen die Steuer bemessen wurde —

An Äckern —	358.902	Joch	733 7/10	□ Kl.
Wiesen —	293.853	"	794 1/10	" "
Hutweiden	256.852	"	750 7/10	" "
Waldungen	420.981	"	1018 5/10	" "
Zusammen	1,330.590	"	596 5/10	" "

An unproductiven die nicht besteuert wurden:

An Urwaldungen	391.148	Joch	1047 6/10	□ Kl.
" unbenützten Boden	85.280	"	161 3/10	" "
Zusammen	1,807.019	"	205 4/10	" "

Der reine Ertrag nach Abschlag der Regie Auslagen beträgt 959.020 fl 35 2/8 xr an

von Urbarialien	121.024	"	44 4/8 xr
" Zehentbezügen	93.607	"	11 1/8 xr
Zusammen	1,173.652	fl	30 7/8 xr

Den 3/11 1843 —

[illegible]

Steuer von dem Grundertrage aller produktiven Grundstücke nach etc.

von 100 Gulden			fr	xr
à 9 f – 41¼ x (~~41¼ kr~~)	Aecker	Dominic	455.449	27
		Frey	101.792	7
à 6 f – 46¾ kr		Rustical	868.778	29
		Zusammen	1,426.020	3
à 15 f 50 x	Wiesen	Dominic	129.560	33
		Frey	30.269	15
à 11 f 15 x		Rustic.	236.137	54
		Zusammen	395.967	42
à 19 f 22¾ x	Hutwaiden und Gestrippe	Dominicale	39.703	2
		Freye	5.099	5
à 13 f 32¾ x		Rusticale	46.905	55
		Zusammen	91.708	2
à 19 f 22¾ x	Waldungen	Dominic	183.487	12
		Freye	2.448	37
à 13 f 32¾ x		Rustical	1.410	52
		Zusammen	187.346	41
	Im Ganzen	Dominical	808.200	14
		Frey	139.609	4
		Rustical	1,153.233	10
		Zusammen	2,101.042	28

1300000
800.000

2 . 3¼

Długi na dobrach intabulowane

Z końcem 1847 instytutu kredytowego — 9,504.200
" " kassy oszczędności galic. — 1,167.292 f 10
" " " " wiedeńskiej i połączonej z nią Versorgz anstalt

In Galizien mit Ausschluß der Bukowina
befinden sich in Städten . . . . 116.
auf dem flachen Lande 744

zusammen . . 860.

lateinische und armenische Kirchen.

vertatur

Grie: kath: Kirchen in Galizien

in den Städten . . . . . 76.
auf dem Lande . . . 3097. –
zusammen . . . 3173 –

14 7 15

Ausweis

über die Empfänge und Ausgaben des galizischen Religionsfonds nach eigenen Einkünften und dotationen aus dem Staatsschatze für die M. Jahre 1845. 1846. und 1847.

Post Zahl	Jahrgang	Einkünfte: anfänglicher Kassarest fl	kr	aus eigenen Fondsquellen fl	kr	dotationen aus dem Staatsschatze fl	kr	Zusammen fl	kr	Ausgaben: Ausgaben des Fonds fl	kr	schließlicher Kassarest fl	kr	Zusammen fl	kr	Anmerkung
1.	1845	73423	11 1/4	1,611.125	58 1/4	193.385	26 2/4	1,877.934	36	1,780.640	49 3/4	97.293	46 1/4	1,877.934	36	Die angeführten Resultate gründen sich auf die, der h. kk. Hofstelle bereits vorgelegten Rechnungsabschlüsse der angeführten drey Jahre, wobey bemerkt wird, daß die liquidirte Schuld des Religionsfonds an das a.h. Aerar durch die, diesem Fondstheil seiner anfänglichen Errichtung bis Ende Oktober 1847 zu Theil gewordenen Unterstützungen und dotationen 7.066.729 fl 21 2/4 kr [illegible] belange.
2.	1846	97293	46 1/4	1,479965	19 2/4	171.037	35 3/4	1,748296	41 2/4	1,638.550	21 1/4	109.746	20 1/4	1,748296	41 2/4	
3.	1847	109.746	20 1/4	1386202	57	197291	45 3/4	1,693.241	3	1533676	23 3/4	159.564	39 1/4	1,693.241	3	

18/4 1848. [illegible]

	In den Städten	Auf dem Lande	Zusammen
	Anzahl		
Griechisch katholische Kirchen in **Galizien**	76	3097	3173
In der Bukowina			
lateinische und armenische Kirchen	1	15	16
griechisch nicht unirte "	13	273	286
griechisch katholische "	1	8	9

Ausweis

über die Empfänge und Ausgaben des Bukowiner katholischen Dotationsfondes nach eigenen Einkünften und Dotationen aus dem Staatsschatze für die Milit: Jahre 1845, 1846 und 1847.

Post Zahl	Jahrgang	Einkünfte: anfänglicher Kassarest fr	kr	aus eigenen Fondsquellen fr	kr	Dotationen aus dem Staatsschatze fr	kr	Zusammen fr	kr	Ausgaben: Ausgaben des Fondes fr	kr	schließlicher Kassarest fr	kr	Zusammen fr	kr	Anmerkung
1	1845	10193	56	39320	53 2/4	33800	.	83314	49 2/4	80223	32	3.091	17 2/4	83314	49 2/4	Die angeführten Resultate gründen sich auf die an die h. k. k. Hofstelle bereits vorgelegten Rechnungs-abschlüsse der angeführten drei Jahre, wobei bemerkt wird, daß die liquidirte Schuld des Bukowiner kath. Dotationsfondes an das a. h. Ärar durch die diesem Fonde seit seiner Errichtung bis Ende Oktober 1847 zu Theil gewordenen Unterstützungen und Dotationen 583.328 fr 39 2/4 kr CMz betragen.
2	1846	3091	17 2/4	41167	53 2/4	39401	15 2/4	83660	26 2/4	81242	23 2/4	2418	3	83660	26 2/4	
3	1847	2418	3	32834	55 3/4	33228	51	68481	49 3/4	62085	6 3/4	6396	43	68481	49 3/4	

Formulare N° 3

Ausweis

über den Geldwerth der frei gemietheten Arbeitstage ^auf dem flachen Lande^ nach den Durchschnittspreisen aus den letzten zehn Jahren ~~[illegible]~~ d. i. vom J. 1838 bis 1847 einschlüssig

---

NB) Würden die Quellen zur Angabe der Arbeitspreise vom Jahre 1847 noch nicht gesammelt oder geordnet sein, so wäre dieses Jahr ~~auszul~~ wegzulassen dafür aber das Jahr 1837 anzusetzen damit der Ausweis ~~nicht weniger~~ einen Zeitraum von 10 Jahren umfasse —

Ich muß auch bemerken daß es an Quellen zur Ausfertigung eines solchen Ausweises nicht fehlen dürfte, indem die k. k. Kreisämter vorschriftmäßig ~~[illegible]~~, zum Behufe der Festsetzung des Lohns für die Aushilfsträger, verpflichtet waren über die Arbeitspreise der k. k. Landesstelle alljährlich Berichte zu erstatten —

Lemberg Bochnia u. Tarnopol

dann von ganz Galizien

1. Kreis Wadowice

	Ein Zugtag																Ein Handtag
	Mit Pferden								Mit Ochsen								
	4		3		2		1		4		3		2		1		
	spännig								spännig								
	fl	x	fl	x	fl	x	fl	x	fl	x	fl	x	fl	x	fl	x	
Durchschnittspreis vom J. 1838																	
" " 1839																	
" " 1840																	
" " 1841																	
" " 1842																	
" " 1843																	
" " 1844																	
" " 1845																	
" " 1846																	
" " 1847																	
" " von den letzten 3 Jahren																	
" " von den letzten 10 Jahren																	

2. Kreis Bochnia

und so weiter aus allen 18 Kreisen

Am Ende sollen auch die Durchschnittspreise aus ganz Galizien angesetzt werden.

Formulare N:o 5

20

Rubrik
~~durchschnittl.~~
über die Marktpreise ~~[illegible]~~
aus den letzten Dezennien

NB Wünschenswerth wäre es dann in dieser Rubrik alle diejenigen Produkte eingetragen werden ~~[illegible]~~ die in dem nach dem Formulare 2 zu verfassenden Rubrik über die [illegible] [illegible] vorkommen — hiernach wären, außer dem in der Tafel zur Statistik der österr. Mon. vorkommenden, auch die Preise der verschiedenen Gattungen von Geflügel, deren [illegible] anzusetzen —

3 lat

~~Formular No 3)~~ ~~Preis Ausweis der ...~~

Bochnia – Tarnopol – Lemberg – ganz Galizien

1. Kreis Wadowice

	Getreide														Andere Produkte so viel wie möglich
	1 Korzec														
	Weizen		Korn		Gerste		Hafer								
	fl	x	fl	x	fl	x	fl	x	fl	x	fl	x	fl	x	
Durchschnittspreis vom J. 1838															
" " 1839															
" " 1840															
~~[illegible]~~															
" " 1841															
" " 1842															
" " 1843															
" " 1844															
" " 1845															
" " 1846															
" " 1847															
" " aus den letzten 3 Jahren															
" " aus den letzten 10 Jahren –															

2. Kreis Bochnia u. s. w. aus allen (18) Kreisen – Am Ende aus ganz Galizien

NB. Würde es zu schwer fallen (solche) Durchschnittspreise aus allen Kreisen anzufertigen, so wären wenigstens einige Preise aus verschiedenen Gegenden Galiziens (z. B. Bochnia, Sanok, Lemberg, Brzezany, Kolomyja) aufzunehmen

Gal. sammt Bukk

Bevölkerung — 5,144.974

Geistl — 4885 —

Adel — 29779

Beamte u Honoratioren 6100

Gewerbsinhaber, Künstler, Kunstzöglinge, akademische 1237

Bauern 344600

weibliche Dienstboten nicht Künstler u Gewerbe

sonstige männliche Bevölkerung 2.143664

Summe der männlichen Bevölkerung 2,530.262

Weiber — 2 — 2 614.712

Zugleich ferner s. w. oben

Darunter Juden männl — 159.098

weibl — 169.708

328.806

O

Nachweisung

der in der Provinz Galizien mit Ausschluß der Bukowina für das Militär Jahr 1847 in Vorschreibung gebrachten und mit Schluß desselben Jahres im Rückstande verbliebenen Steuern

Post No.	Namen der Gattungen	Postulate der Vorschreibungen für das Militär Jahr 1847 fl	xr	Rückstände aus früheren dem Jahre 1847 vorhergegangenen Jahren fl	xr	Rückstände mit Ende 1847: an der Vorschreibung für 1847 fl	xr	an der Vorschreibung der früheren Jahre fl	xr	Zusammen fl	xr	Bemerkung
1.	Grundsteuer	2,103,002	41	1.725692	3/. 38	839824	3/. 45	805324	12.	1645148	3/. 57	
2	Urbarial und Zehendsteuer	550,232	26									
3	Häusersteuer	604,291	59	358,814	3/. 38	187,113	34	165,151	1/. 53	352,265	1/. 27	
4.	Erwerbsteuer	151,222	2/. 19	73,483	3/. 40	24,620	3/. 21	44024	7	68644	3/. 28	
5.	Judensteuer	697.706	1/. 50	90,213	1/. 8	29,094	2/. 2	62766	2/. 37	91,860	40	
	Zusammen	4,106,456	3/. 15	2,248,204	6	1080,652	44	1,077266	3/. 49	2,157,919	3/. 33	

Landes Summarium

Aller Urbarial bezüge, nach den Resultaten der in Folge des Kreisschreibens vom 6 Mai 1819 eingebrachten Fassionen, mit Rücksicht auf die, bis zum Jahre 1848, darin vorgekommenen Aenderungen.

I. 7893 Zahl der Urbarialberechtigten, Gemeinden und Antheilbesitzer

				Geldwerth in Conv. Mze.			
				Einzeln		Zusammen	
				fl.	Xr	fl.	Xr
II. Urbarial bezüge in barem Gelde							
	Geldzinse von Urb. und herrschaftlichen Zehentern			.	.	354,573	44 ½
III Urbarial bezüge in Naturalien							
Hauptfrüchte	Waitzen	9307 10 5/6 /32	Metzen	25,430	40 3/6		
	Korn	34,453 3¾/32	d°	68,101	49 3/		
	Gerste	29,661 8 5/8 /32	d°	43,044	30 /		
	Haber	199,999 30 3/8 /32	d°	171,215	42		
	Summa der Hauptfrüchte			307,792	43 3/		
Nebenfrüchte	Haidenkorn	604 19/32	Metzen	791	39 4/		
	Fisolen	21 22½/32	d°	34	15		
	Hirse	10 30/32	d°	24	20		
	Bohnen	4 3/32	d°	7	3		
	Erdäpfel	1,431	d°	343	39		
	Kümmel	11 15 5/8 /32	d°	51			
	Hopfen	2,427 31¾/32	d°	2,143	55		
	Hanfsamen	98 11¾/32	d°	162	22		
	d°	1,844¼	Pfund	36	18		
	Manna	2 20¾/32	Metzen	21	49		
	Leinsamen	17 6/32	d°	48			
	Heu	5693 75/100	Zentner	955	35		
	Krautköpfe	254	Stück	3	10		
	Stroh	124 40/100	Zentner	43	50		
	d°	575	Gebünd	43	7		
	Summa der Nebenfrüchte			4,710	7		
Kleinrechte	Gänse	26620½	Stück	5,659	42		
	Kapaunen	171,792 4½/8	d°	21,108	10		
	Hühner	430,968	d°	34,681	27		
	Junge d°	727	d°	25	32		
	Eyer	2,131,979½	d°	6,143	35		
	Waitzenkuchen	490	d°	1	21		
	Fürtrag			67,619	50 4/	354,573	44

Kleinigkeiten.

			Geldwerth in C. Mze			
			Einzeln		Zusammen	
			fl.	kr.	fl.	kr.
Übertrag			67,619.	50 3/4	354,573.	44 1/2
Enten	14.	Stück	1.	38.		
	702	"	29.	15.		
Hasen	1	"	.	30		
Haselhühner	14	"	4.	21		
Veränderliche Zinshühner	150	"	11.	15.		
Weidzinshühner	336	"	25.	12		
Lämmer	347 2/9	"	192.	54		
Kälber	2	"	1.	53.		
Kalbinnen	2	"	12	.		
Kühe	3	"	24	.		
Ochsen	2 1/2	"	30	.		
Schafe	2,539 3/9	"	5,045	24		
Widder	336 2/9	"	289.	27		
Ziegen	7 3/9	"	13.	4		
Drischhaubeln	195	Schock	48	45.		
Frettlinge	142	Quart	4.	44.		
Forellen	113	Stück	3.	46.		
Krebsen	138	Schock	13.	48		
Butter	8 3/4	Pfund	1.	18		
Käse	72	do	3.	36.		
Spinn	472	Gespunst	32	51.		
Kohlen	102.	Krantz	5.	6.		
Fleisch	50	Pfund	2.	30		
Unschlitt	903 1/2	"	132	24		
Brennitzen	2,970.	Stück	5	.		
Leinöl	10.	Quart	2.	.		
Bundstricke	53.	Stück	1.	46		
Flachs	708.	Pfund	85.	45		
Hanf	7,741.	do	452	1.		
Hanfwerk	2,007 1/2	do	133.	50.		
Hanfsamen	16 5/100	Zentner	53.	30.		
Flachs gehechelt	2 71 1/2/100	do	49.	46		
do ungehechelt	3 24/..	do	28.	5		
Hanf gehechelt	2,974 18/32	Pfund	351.	33		
Zwetschken	2,088 1/2.	Quart	247.	5.		
do reife	6 12/32	Metzen	6.	36		
do getrocknete	15 11 1/4/32	do	116.	37		
Beeren	469 1/4	Quart	15.	45.		
Wälsche Nüsse	10 5/8/32.	Metzen	.	59		
Haselnüsse	15 27/32	do	41	11.		
Bucheln	1 30/32	do	7.	45		
Wachholdern	2 18 1/2/..	do	8.	7.		
Äpfel	60	Stück	.	3.		
Hahnebutten	20	do	.	20		
Obst	845 24/32	Metzen	180.	5		
Wachs	2 42 1/2/100	Zentner	196	53.		
Fürtrag			75,504.	5.	354,573.	44 1/2

	Geldwerth in C. Mze			
	Einzeln		Zusammen	
	fl	xr	fl	xr
Übertrag . . .	75,504	5	354,573	44
Kleingaben				
Honig 62 49¾/100 Zentner	726	24		
Holz hartes 37½ Klafter	37	30		
do weiches 68 2/3 do	34	37		
Schweine 77 4/9 Stück	258	21		
Mästung der herrsch. Schweine 15 Stück . . .	84	.		
Werklinnen 152 Ellen	10	8		
Ordinäres do 3238½ "	141	41		
Herrschaftl. Leinwand zu bleichen 209 Stk . .	76	38		
Leinwand Ausbleichen 940 Ellen	15	40		
do aus herrschftl. Materiale 359 Stück . . .	443	50		
Halbtuch weisses 24 Ellen	8	.		
Garn 5 5/8 Ellen	2	8		
Strickstücke 736 8/9 Stück	185	22		
Gespinnst aus herrschftl. Mater: 2,834,717 1146/1800 Ellen . .	103,004	33		
" do " unterthänig. do 61,632 953/... " . .	4176	21		
Rechen 360 Stück	12	.		
Zapfen 1120 do	29	15		
Schindeln aus herrschftl. Materiale 554 2/3 Schock . .	57	30		
do " unterthänig do 3,240 Stück . .	13	30		
Schaufeln 9 "	.	36		
Volle Brennerstücke 11,174 7/16 "	30,914	50		
Leere do 189 2/9 "	13	59		
Obst 2½ Schurent	.	37		
Summa der Kleingaben	215,751	40		
Haupt-Summe der gesamten Naturalienbezüge	.	.	528,254	32

IV. Urbarialbezüge in Robotleistungen

	Einzeln fl	xr	Zusammen fl	xr
Unentgeltliche Frohndienste				
Zugfuhren mit 4 Pferden 1,346,021 5/12 Tage . .	581,854	6		
" 3 do 63,219½ " . .	18,952	27		
" 2 do 5,130,228 17/30 " . .	1,051,147	41		
" 1 do 496,310 5/6 " . .	64,331	37		
" 4 Ochsen 641,068 " . .	257,073	55		
" 3 " 9977½ " . .	2,840	59		
" 2 " 6,459,254 " . .	1,212,609	17		
" 1 " 33,912 " . .	4334	31		
Handtage 16,203,414½	1,652,250	22		
Häuslertage 340,691½	37,787	23		
Müllertage 4,011	538	52		
Summa der unentgeltlichen Frohndienste	4,883,751	13		
Theilweise unentgeltliche Frohndienste				
Zugfuhren mit 4 Pferden 8002 Tage	2072	11		
2 " 43,030½ "	4,950	20		
1 " 88 "	9	1		
4 Ochsen 1622 "	386	44		
2 " 185,940 ¾ "	18,856	22		
Handtage . . . . 106,206½ "	4135	52		
Summa der theilweise unentgeltlichen Frohndienste	30,410	31		
Haupt Summe der gesamten Frohndienste	.	.	4,914,161	44
Gesamt Summe . .	.	.	5,796,990	1

Landes-Sumarium

aller geistlichen Zehentbezügen nach den Resultaten der, in Folge des Kreisschreibens vom 6. Mai 1819 eingebrachten Fassionen, mit Rücksicht auf die, bis zum Jahre 1848 darin vorgekommenen Änderungen.

I. 1,068. Zahl der zehentberechtigten Pfarrbenefizien.

				Geldwerth in Conv. Mze.			
				Einzeln		Zusammen	
				fl.	kr.	fl.	kr.
II. Zehentbezüge im baaren Gelde:							
Geldreluizion					.	34,281	5 1/
III. Zehentbezüge in Naturalien:							
Hauptfrüchte	Waizen	8,916 39¾/64	Koretz	23,335	50		
	Korn	16,445 25¼/	"	31,521	53 2/		
	Gerste	14,615 17⅝/	"	20,643	43 6/		
	Haber	17,717 52/	"	14,816	7 5/		
Ruck-zehent	Waizen	419 40¼/	"	1,211	37 6/		
	Korn	19,365 44½/	"	42,419	25 2/		
	Gerste	905 32⅘/	"	1,317	16 3/		
	Haber	24,297 3/64	"	23,499	35 1/		
	Summa der Hauptfrüchte			158,765	29 2/		
Neben-Früchte	Türkischer Waizen	195 23/64	Koretz	245	59 2/		
	Hirse	519 39/	"	1,061	16		
	Erbsen	811 40/	"	1,736	1 7/		
	Haiden	4020 16/	"	4409	50 7/		
	Bohnen	212 47/	"	349	48 7/		
	Linsen	— 40/64	"	1	4 7/		
	Wicken	— 16/	"	.	10 7/		
	Fisolen	— 12/	"	.	18 4/		
	Spelt	35 7/	"	87	49 7/		
Ruck-Zehent	Hirsegrütze	3 32/	"	9	32 7/		
	Erdäpfel	2560 33/	"	988	7		
	Hirse	40 16¾/	"	24	33		
	Erbsen	64 19¾/	"	122	46		
	Haiden	99 23⅝/	"	111	39 7/		
	Bohnen	1 22/	"	3	24		
	Türkischer Waizen	— 17¾/	"	.	23 5/		
	Hanfkörner	6 50/	"	11	53 7/		
	Leinsammen	— 30/	"	1	3 4/		
	Halbgemisch	50 32/	"	69	55 6/		
	Heu	357 98/100	Zentner	89	27		
	Grummet	10	"	1	15		
	Hanfkörner	6 30/64	Koretz	10	9		
	dto	160	Schund	1	50 5/		
	Mischfrucht	9	Koretz	8	27		
	Flachssamen	4 16/32	"	7	54 7/		
	Summa der Nebenfrüchte			9354	39 6/		
Kleinzehent	Gänse	69	Stück	14	3		
	Kapaune	496½	"	59	9		
	Hühner	1287	"	100	26		
	Eyer	301 48/60	Schock	51	32 3/		
	Gespunst aus herrschaftl. Materiale	222	Ellen	8	19 4/		
	Fürtrag			233	29 7/	34281	5 1/

			Geldwerth in Conv. Mz.			
			Einzeln		Zusammen	
			fl.	kr.	fl.	kr.
Uibertrag . .			233	29 7/.	34,281	5 1/.
Hanf gehechelter	494½	Pfund	37	54 3/.		
Flachs "	39	"	2	45 6/.		
dto.	59½	"	8	. 7/.		
Stroh langes	10	Gebünd	.	32 4/.		
dto	144.	Fuhren	83	6		
dto.	181.	Zentner	52	42 7/.		
Butter	1121. 1½/8	Pfund	164	1 5/.		
Käse	100	"	1	40		
dto.	118½	Stück	11	39 6/.		
Schafe einjährige	2	"	3	.		
Kalbinnen zweijährige	1.	"	3	12		
Borstenvieh	3.	"	9	15		
Holz hartes	222	Klafter	190	56		
dto weiches	36	"	22	11		
Lein	153 5/8	Pfund	18	33 6/.		
Hanf roher	40	"	4	.		
Dachschindel	40	Schock	7	30		
Unschlitt	108	Pfund	12	48		
Bier	10	Fässer	19	12		
Habermehl	2	Koretz	3	6 7/.		
Haberbrod	16,733¾	Stück	269	38 6/.		
Kornbrod	14,334	"	481	8		
Rindfleisch	410	Pfund	11	6 7/.		
Fische	255	"	32	6		
Maaßsalzgebühr von Mühlen	14 3/64	Koretz	15	9 7/.		
Wachs gelbes	25¾	Pfund	8	32		
Honig	270.	"	27	.		
Bienenstöcke	11.	Stück	33	.		
Schindel	10.	Schock	1	20.		
Summa der Kleingaben . .			1,768	37 2/.		
Haupt-Summe der Zehentbezüge in Naturalien			.	.	169,888	46 2/.

Kleingaben

IV. Zehentbezüge in Arbeitleistungen.

Frohndienste.

			fl.	kr.	fl.	kr.
Zugfrohnen mit 4. Pferden	506¾	Tage	234	58 4/.		
" " 2. "	582½	"	132	13 7/.		
" " 2. Ochsen	90	Fuhren	14	15		
Handtage	3150½		326	25 7/.		
Haupt Summe der Frohndienste . . .			.	.	707	52
Gesammt-Summe . .			.	.	204,877	43 3½/8

(Beilage zum Amtsblatt Nr. 138.)

A.

Landes-Haupt-Tabelle

über die in der Provinz Galizien und der Bukowina im Militär-Jahre 1848 Geborenen und Gestorbenen.

Geboren

Kreise	Im Jahre 1847	Im Jahre 1848 untergetheilt nach: Männlich	Weiblich	Religion: Katolisch: Ritus latini	Ritus graec.	Armenisch	Akathol. Confession: Augsburg.	Helvet.	Griechisch nicht unirt	Juden	Summa des Mil. Jahres 1848	Vergleich der Jahre 1848 gegen 1847: Mehr	Weniger	In der Summe des Jahres 1848 nicht enthaltenen Todtgeborenen: Männlich	Weiblich
Hauptst. Lemberg	3108	1466	1287	1647	372	1	77	—	1	655	2753	—	355	88	70
der übrige Kreis	5161	2351	2077	1465	2668	—	93	6	—	196	4428	—	733	27	19
Zusammen	8269	3817	3364	3112	3040	1	170	6	1	851	7181	—	1088	115	89
Wadowice	11148	2716	2563	5114	2	—	64	—	—	99	5279	—	5869	59	30
Bochnia	9079	2763	2587	5234	—	—	14	4	1	97	5350	—	3729	41	42
Sandec	8423	2142	2108	3540	385	—	60	—	—	265	4250	—	4173	37	26
Jasło	9284	4738	4479	7548	1480	—	—	—	—	189	9217	—	67	25	18
Tarnow	10869	3493	3358	6547	—	—	46	—	—	258	6851	—	4018	85	68
Rzeszow	10644	4749	4583	8548	286	—	16	24	—	458	9332	—	1312	69	38
Sanok	8437	2750	2558	2335	2717	—	42	—	—	214	5308	—	3129	40	22
Sambor	9423	3785	3504	1472	5421	—	92	45	—	259	7289	—	2134	43	20
Przemyśl	8752	4136	3844	2266	5131	—	60	3	—	520	7980	—	772	46	35
Żołkiew	9414	4711	4311	1720	6750	—	46	—	—	506	9022	—	392	53	31
Złoczow	11596	5618	5266	2474	7153	1	125	5	—	1126	10884	—	712	64	47
Brzeżan	9567	4361	4027	1938	6017	—	10	—	—	423	8388	—	1179	81	45
Stry	8853	3658	3587	976	5361	—	115	7	—	786	7245	—	1608	24	18
Stanislau	11947	5448	5072	1701	8084	—	56	—	—	679	10520	—	1427	35	30
Kolomea	11546	5697	5483	1087	9322	68	17	30	—	656	11180	—	366	25	21
Tarnopol	11409	5576	5290	3500	6653	—	7	—	—	706	10866	—	543	41	40
Czortkow	11327	5739	5276	2229	8255	—	11	—	—	520	11015	—	312	8	7
Czernowitz	17612	7320	6737	1631	577	15	212	27	11375	220	14057	—	3555	25	20
k. k. Militair	127	34	49	73	1	—	—	—	—	—	74	—	83	—	—
Summa	197756	83251	78037	63045	76635	85	1163	151	11377	8832	161288	—	36468	916	647
		161288		161288											

Gestorben

Kreise	Im Jahre 1847	Im Jahre 1848 untergetheilt nach: Geschlecht: Männlich	Weiblich	Religion: Katholisch: Ritus latini	Ritus graeci	Armenisch	Akatholische Confession: Augsburg.	Helvetischer	Griechisch nicht unirt	Juden
Hauptst. Lemberg	3769	2511	2149	2533	648	9	83	181	7	1194
der übrige Kreis	5681	3639	3253	2411	3959	—	100	2	—	420
Zusammen	9450	6150	5397	4944	4607	9	183	183	7	1614
Wadowice	61808	15456	15770	30783	2	—	168	—	—	279
Bochnia	33775	7494	7108	14268	—	—	27	16	—	291
Sandec	38247	8773	8512	14584	2381	—	78	—	—	242
Jasło	32281	10903	7569	15282	2906	—	—	—	—	284
Tarnow	28516	8303	8207	15533	1	—	48	—	—	928
Rzeszow	20998	6951	6977	12739	424	—	12	5	1	747
Sanok	31285	11699	11190	8499	13709	—	25	—	—	656
Sambor	27581	9581	8915	2582	15269	—	92	28	—	525
Przemyśl	15086	6550	6369	3813	8200	—	38	2	—	866
Żołkiew	8765	5980	5857	2191	8348	—	32	—	1	1265
Złoczow	8268	6797	6566	2941	7585	—	72	3	—	2762
Brzeżan	8207	7120	6471	2911	9679	—	19	—	—	982
Stry	13888	8160	6404	1435	11939	—	120	[illegible]	—	1068
Stanislau	8286	7937	7546	2252	11216	—	68	—	—	1947
Kolomea	7340	6701	6680	1349	10767	94	20	27	—	1124
Tarnopol	7600	7247	6386	4275	7601	—	7	—	—	1750
Czortkow	7019	7422	6705	2940	10225	—	7	—	—	955
Czernowitz	10450	9779	8714	2415	852	24	208	43	14536	410
k. k. Militair	1620	1579	42	983	338	—	82	62	141	15
Summa	380470	160582	147385	146719	126049	127	1300	376	14686	18710
		307967		307967						

Kreise	Alter: Von der Geburt bis 1. Jahr	Von 1. bis 4. Jahr	Von 4. bis 20. Jahr	Von 20. bis 40. Jahr	Von 40. bis 60. Jahr	Von 60. bis 80. Jahr	Von 80. bis 100.	Von 100. weiter hinab
Hauptst. Lemberg	809	561	619	1015	1006	551	88	6
der übrige Kreis	1552	1169	995	1072	1387	661	54	2
Zusammen	2361	1730	1614	2087	2393	1212	142	8
Wadowice	2640	4133	8168	7036	6347	2517	365	20
Bochnia	1874	2258	3136	2894	2826	1400	207	7
Sandec	1455	1693	3611	4102	4152	1927	334	11
Jasło	2676	1613	4641	2631	6765	143	3	—
Tarnow	2557	2201	3192	3090	3481	1702	255	32
Rzeszow	2492	1949	2256	2384	2968	1572	290	17
Sanok	1802	2631	4568	5175	6014	2430	264	5
Sambor	2000	2499	3660	3788	4552	1814	178	5
Przemyśl	2116	1827	2216	2234	2891	1477	154	4
Żołkiew	2596	2184	1979	1521	2177	1231	149	—
Złoczow	2951	2357	2280	1983	2357	1264	169	2
Brzeżan	2331	2435	2305	2286	2820	1300	111	3
Stry	2650	1809	2401	2606	3322	1670	105	1
Stanislau	3057	2823	2596	2544	2833	1458	170	2
Kolomea	3094	2380	2080	2102	2261	1288	175	6
Tarnopol	2766	2462	2026	2250	2688	1329	111	1
Czortkow	2548	2767	2370	2297	2687	1316	139	3
Czernowitz	3370	3303	2840	3476	3444	1807	245	8
k. k. Militair	22	18	59	1473	39	10	—	—
Summa	47358	45072	57998	57959	67017	28862	3566	135
	307967							

Kreise	Todesart: Krankheit: Gewöhnliche	Ortskrankheit	Epidemie	Blattern	Gewaltsam: Selbstmord	Hundswuth	Ermordete	Verunglückte	Justifizirte	Summa des Militär-Jahres 1848	Vergleich der Jahre 1848 gegen 1847: Mehr	Weniger	Vergleich der Geborenen und Gestorbenen im Militair Jahre 1848: mehr geboren als gestorben	weniger geboren als gestorben
Hauptst. Lemberg	3616	78	911	34	4	—	2	10	—	4655	886	—	—	1902
der übrige Kreis	5328	157	1320	56	6	1	3	21	—	6892	1211	—	—	2464
Zusammen	8944	235	2231	90	10	1	5	31	—	11547	2097	—	—	4366
Wadowice	20324	1107	9212	319	7	4	7	246	—	31226	—	30582	—	25917
Bochnia	11247	907	2231	132	5	1	7	70	2	14602	—	19173	—	9252
Sandec	9403	876	6722	166	8	—	2	107	1	17285	—	20963	—	13035
Jasło	11911	1418	5021	108	1	—	5	8	—	18472	—	13809	—	9255
Tarnow	12429	854	3101	39	11	—	5	71	—	16510	—	12006	—	9659
Rzeszow	11875	258	1592	110	9	—	6	77	1	13928	—	7070	—	4596
Sanok	11414	415	10617	264	5	—	8	166	—	22889	—	8396	—	17581
Sambor	10385	490	7364	76	13	1	7	159	1	18496	—	9085	—	11207
Przemyśl	10237	493	2081	53	11	—	9	34	1	12919	—	2167	—	4939
Żołkiew	8745	414	2544	56	10	—	5	63	—	11837	3072	—	—	2815
Złoczow	8863	579	3607	236	14	—	4	59	1	13363	5095	—	—	2479
Brzeżan	8356	287	4754	102	21	1	8	58	4	13591	5384	—	—	5203
Stry	9522	607	4272	98	6	—	1	58	—	14564	676	—	—	7319
Stanislau	9046	548	5505	280	11	—	5	87	1	15483	7197	—	—	4968
Kolomea	7703	542	4995	68	11	—	3	59	—	13381	6041	—	—	2201
Tarnopol	8707	120	4556	191	12	—	2	44	1	13633	6033	—	—	2767
Czortkow	7973	248	5724	112	12	1	7	49	1	14127	7108	—	—	3112
Czernowitz	8492	1336	8373	203	10	1	5	71	2	18493	8043	—	—	4436
k. k. Militair	1129	—	447	5	16	—	4	19	1	1621	1	—	—	1547
Summa	196705	11734	94949	2708	203	17	105	1536	10	307967	50747	123250	—	146679
	307967										72503			

B.

Landes-Haupt-Tabelle
über die in der Provinz Galizien und der Bukowina im Militär-Jahre 1848 Getrauten.

Im Militär-Jahre 1848 abgetheilt nach

Kreise	Im Militär-Jahre 1847	Religion: Katholisch: Rit. latini	Religion: Katholisch: Rit. graeci	Religion: Katholisch: armenisch	Religion: Akatholisch Confession: Augsburger	Religion: Akatholisch Confession: Helvetischer	Religion: Vermischt	Religion: Griechisch nicht unirt	Religion: Jüdisch	Stand: Beide Theile ledig	Stand: Beide Theile verwitwet	Stand: Vermischt	Alter: Männlicher Seits: bis 24 Jahren	Männlicher Seits: von 24 bis 30 Jahren	Männlicher Seits: von 30 bis 40 Jahren	Männlicher Seits: von 40 bis 50 Jahren	Männlicher Seits: von 50 bis 60 Jahren	Männlicher Seits: von 60 u. mehr Jahren	Alter: Weiblicher Seits: bis 20 Jahren	Weiblicher Seits: von 20 bis 24 Jahren	Weiblicher Seits: von 24 bis 30 Jahren	Weiblicher Seits: von 30 bis 40 Jahren	Weiblicher Seits: von 40 bis 50 Jahren	Weiblicher Seits: von 50 u. mehr Jahren	Summe des Militär-Jahres 1848	Vergleich der Jahre 1847 und 1848: Im Jahre 1848 mehr	Vergleich der Jahre 1847 und 1848: Im Jahre 1848 weniger
Hauptstadt Lemberg	670	538	—	—	22	—	16	—	44	483	23	114	61	210	236	79	24	10	71	120	237	149	37	6	620	—	50
Der übrige Kreis	832	1198	—	—	11	—	15	—	1	797	93	335	394	391	265	126	40	9	297	340	351	156	73	8	1225	393	—
Zusammen	1502	1736	—	—	33	—	31	—	45	1280	116	449	455	601	501	205	64	19	368	460	588	305	110	14	1845	343	—
Wadowice	2517	4725	1	—	17	—	9	—	9	2125	832	1804	1084	1599	1206	628	206	38	1176	1288	1333	723	206	35	4761	2244	—
Bochnia	1880	3259	—	—	10	2	4	—	2	1580	495	1202	638	1132	886	430	144	47	757	821	980	533	160	26	3277	1397	—
Sandec	1839	2882	496	—	21	—	1	—	18	1708	484	1226	847	1053	873	442	175	28	913	861	904	529	184	27	3418	1579	—
Jaslo	1870	1253	453	—	—	—	5	—	2	1254	234	225	400	585	536	165	25	2	514	686	398	88	25	2	1713	—	157
Tarnow	2226	3516	—	—	9	—	2	—	13	1801	507	1232	879	1125	831	455	201	49	1066	876	904	470	182	42	3540	1314	—
Rzeszow	2437	3374	138	—	1	2	—	2	6	2041	385	1097	1111	1047	775	428	128	34	1197	951	829	391	138	17	3523	1086	—
Sanok	1778	1591	2251	—	23	—	—	—	2	1907	647	1313	1166	1071	979	497	137	17	1253	959	902	531	200	22	3867	2089	—
Sambor	1526	576	2847	—	19	9	33	—	3	1916	466	1105	1115	1000	808	416	124	24	1217	909	739	449	149	24	3487	1961	—
Przemysl	1718	939	2248	—	16	—	14	—	5	2082	270	870	1078	985	705	340	102	12	1109	885	735	357	121	15	3222	1504	—
Zolkiew	1603	507	2383	—	2	—	3	—	3	2049	179	670	1292	770	529	237	60	10	1088	815	576	316	96	7	2898	1295	—
Zloczow	1928	747	2111	—	13	1	2	—	12	2113	189	584	1078	919	582	252	44	11	1101	757	634	304	80	10	2886	958	—
Brzezan	1653	578	1811	—	—	—	1	—	2	1674	202	516	701	804	566	246	63	12	761	667	609	275	74	6	2392	739	—
Stry	1279	164	1098	—	27	3	12	—	5	701	212	396	351	358	377	165	54	4	428	339	284	180	48	30	1309	30	—
Stanislau	2155	435	2367	8	17	—	17	—	3	2011	197	639	996	897	604	247	83	20	1037	849	579	242	120	20	2847	692	—
Kolomea	1878	282	2420	14	2	2	4	1	2	2043	167	517	1063	784	556	227	71	26	1129	792	502	204	77	23	2727	849	—
Tarnopol	2645	1068	1742	—	—	—	—	—	13	1979	293	551	1023	832	575	280	93	20	1182	649	592	291	101	8	2823	178	—
Czortkow	2174	650	2128	—	5	1	2	1	—	1962	268	557	936	960	531	261	85	14	1135	764	532	262	81	13	2787	613	—
Czernowitz	3374	361	166	5	75	4	113	2804	5	2691	232	610	1265	1222	709	239	76	22	1270	1217	691	276	68	11	3533	159	—
K. K. Militär	133	39	3	—	—	—	6	—	—	38	3	7	1	20	17	9	1	—	5	13	19	10	1	—	48	—	85
Summe	38115	28682	24663	27	290	24	259	2808	150	34955	6378	15570	17479	17764	13146	6169	1936	409	18706	15558	13330	6736	2221	352	56903	19030	242
		56903								56903			56903						56903							18788	

Dodatek do Lwowskiéj Gazety Nro. 6. z roku 1848.

A.

Wykaz

Przywozu i Wywozu znaczniejszych gatunków zboża, jako to: Pszenicy, Żyta i Jęczmienia, w handlu Galicii i Bukowiny z ościennymi krajami, i Siedmiogrodem i Węgrami, z ośmiu lat upłynionych od 1. Listopada 1839, do końca Października 1847.

Lata administracii	Zboża Gatunki	Przywóz			Wywóz			Przywóz do Wywozu	
		z obcych krajów	z Siedmiogrodu i Węgier	Ogółem	do obcych krajów	do Węgier i Siedmiogrodu	Ogółem	zagranicznego w szczególności	ogólnego w zupełności
		W cetnarach wagi wiédeńskiéj			W cetnarach wagi wiédeńskiéj				
1840	Pszenica	12552	1727	14279	26685	7668	34353	212	240
	Żyto	40997	11751	52748	677	3651	4328	1_{65}	8_{20}
	Jęczmień	21076	6380	27456	2123	2113	4236	10	15
1841	Pszenica	7556	450	8006	56854	9274	66128	752	826
	Żyto	2690	2420	5110	14194	5620	19814	527	387
	Jęczmień	8290	742	9032	3207	1640	4847	38_{6}	53_{6}
1842	Pszenica	1038	323	1361	352103	54013	406116	33921	29864
	Żyto	135	1660	1795	59420	23092	82512	44014	4541
	Jęczmień	553	396	949	7951	4336	12287	1437	1294
1843	Pszenica	9350	378	9728	249327	13900	263227	26666	27059
	Żyto	248	2632	2880	97469	10562	108031	39302	3751
	Jęczmień	2639	584	3223	5471	1720	7191	207	223
1844	Pszenica	7033	750	7783	465491	16768	482259	6618	6196
	Żyto	1768	6484	8252	87608	7120	94728	4955	1147
	Jęczmień	2649	1500	4149	7659	2157	9816	289	236
1845	Pszenica	20470	12814	33284	2607	9571	12178	12_{7}	36_{5}
	Żyto	21635	224820	246455	3160	4930	8090	14_{6}	3_{08}
	Jęczmień	31105	56555	87660	2037	216	2253	6_{5}	2_{57}
1846	Pszenica	42073	4392	46465	1036	18814	19850	2_{46}	42_{7}
	Żyto	141141	25162	166303	1515	3904	5419	1_{07}	3_{5}
	Jęczmień	16624	6141	22765	2061	486	2547	12_{4}	11_{18}
1847	Pszenica	204979	767	205746	64570	36405	100975	31_{5}	49
	Żyto	421052	5615	426667	117811	25574	143385	27_{9}	33_{6}
	Jęczmień	99809	1524	101333	941	9786	10727	0_{94}	10_{5}

C.

Przegląd

Ogółem miesiącami wprowadzonego zboża, płodów strączkowych i wyrobów młyńskich, handlem z ościennymi krajami, tudzież Siedmiogrodem i Węgrami, w przeciągu czasu od 1. Lutego 1845, do końca Listopada 1847.

Miesiąc	ROK		
	1845	1846	1847
	W cetnarach wagi wiédeńskiéj		
Styczeń	—	27756	94891
Luty	26586	27261	115924
Marzec	48451	15832	104009
Kwiecień	27621	18180	52852
Maj	51486	47711	115228
Czerwiec	138735	75951	119002
Lipiec	98289	71655	62124
Sierpień	16768	12860	24110
Wrzesień	31854	13687	23097
Październik	15506	31308	26010
Listopad	23576	97192	61514
Grudzień	31828	63131	—

B.

Przegląd

Przywozu i Wywozu zboża, płodów strączkowych i wyrobów mlewem, z obrotów handlowych Galicyi i Bukowiny z ościennymi krajami, tudzież Siedmiogrodem i Węgrami, od 1. Listopada 1843 do końca Października 1847 według lat administracyi z roku 1844, 1845, 1846 i 1847.

Wymienienie Artykułów	1844.						1845.					
	Przywóz handlem			Wywóz handlem			Przywóz handlem			Wywóz handlem		
	zagranicznym	Krajowym do Węgier i Siedmiogrodu	Ogółem	Zagranicznym	Krajowym do Węgier i Siedmiogrodu	Ogółem	Zagranicznym	Krajowym do Węgier i Siedmiogrodu	Ogółem	Zagranicznym	Krajowym do Węgier i Siedmiogrodu	Ogółem
	Cetnary wiedeńskie			Cetnary wiedeńskie			Cetnary wiedeńskie			Cetnary wiedeńskie		
1. Pszenica i Spelz	7033	750	7783	465491	16768	482259	21141	26690	47831	3638	9928	13566
2. Kukurudza	4713	159	4872	53	32731	32784	29117	4053	33170	127	17796	17923
3. Żyto i Żytko	1768	6484	8252	87608	7120	94728	23937	279878	303815	3030	4606	7025
4. Jęczmień i Spelz strączkowy	2649	1500	4144	7659	2157	9816	30803	55603	86406	2419	7514	9933
5. Perłowe krupy; krupy i kasza owsiana	2206	387	2593	240	17	257	562	1712	2274	309	12	321
6. Owies	260	392	652	13460	3175	16635	13141	5367	18548	12278	894	13172
7. Tatarka i Hreczka	27	12	39	1813	629	2442	34096	89	34185	417	1	418
8. Proso	498	22	520	89	—	89	1374	9	1383	58	—	58
9. Krupy hreczane i jagły	1198	933	2131	3250	868	4118	14902	6751	21653	2757	221	2978
10. Wyka	43	—	43	4	—	4	156	1	157	—	—	—
11. Bób, fasola i drobna soczewica	44	1206	1250	1495	258	1753	70	17380	17450	22455	28	22483
12. Groch i Soczewica	2253	66	2319	2730	660	3390	2519	1388	3907	771	6	777
13. Grysek	24	1	25	12	34	46	17	1	18	2	10	12
14. Słód	728	46	774	539	291	780	452	1	453	125	362	487
15. Mąka zbożowa i płody wszelkie strączkowe, tudzież mąka kartoflana	1204	464	1668	51610	7311	58921	3500	10355	13855	40442	6351	46793
Razem	24643	12422	37070	635853	72019	707872	175787	409278	585065	88829	47729	136558
Przewyżka w przywozie	—	—	—	—	—	—	—	—	448507	—	—	—
" " wywozie	—	—	—	—	—	670802	—	—	—	—	—	—

Wymienienie Artykułów	1846.						1847.					
	Przywóz handlem			Wywóz handlem			Przywóz handlem			Wywóz handlem		
	Zagranicznym	Krajowym do Węgier i Siedmiogrodu	Ogółem	Zagranicznym	Krajowym do Węgier i Siedmiogrodu	Ogółem	Zagranicznym	Krajowym do Węgier i Siedmiogrodu	Ogółem	Zagranicznym	Krajowym do Węgier i Siedmiogrodu	Ogółem
	Cetnary wiedeńskie			Cetnary wiedeńskie			Cetnary wiedeńskie			Cetnary wiedeńskie		
1. Pszenica i Spelz	41902	7807	49709	1037	18785	19822	204979	767	205746	64570	36405	100975
2. Kukurudza	91454	5860	97314	10	39807	39817	58356	2120	60476	238	51537	51775
3. Żyto i Żytko	142177	27972	170149	1654	4042	5696	421052	5615	426667	117811	25574	143385
4. Jęczmień i Spelz strączkowy	23909	6904	30813	11427	475	11902	99809	1524	101333	941	9787	10728
5. Perłowe krupy; krupy i kasza owsiana	957	776	1733	487	10	497	1060	772	1832	826	23	849
6. Owies	9790	1991	11781	15573	2970	18543	51586	4405	55991	16091	3292	19383
7. Tatarka i Hreczka	8270	23	8293	929	13	942	12297	5	12302	1295	54	1349
8. Proso	1618	4	1622	10	—	10	4996	11	5007	3320	—	3320
9. Krupy hreczane i jagły	1103	3530	4633	4078	317	4395	9221	1971	11192	7526	524	8050
10. Wyka	28	1	29	—	—	—	35	—	35	152	4	156
11. Bób, fasola i drobna soczewica	21	5018	5039	1847	15	1862	197	1519	1716	843	40	883
12. Groch i Soczewica	1391	273	1664	812	2	814	5395	186	5581	1047	295	1342
13. Grysek	13	5	18	2	2	4	86	9	95	15	23	38
14. Słód	343	—	343	29	330	359	120	—	120	349	132	481
15. Mąka zbożowa i płody wszelkie strączkowe, tudzież mąka kartoflana	10875	4650	15525	17650	13302	30952	6923	3469	10392	10999	20297	31296
Razem	333851	64814	398665	55545	80070	135615	876112	22373	898485	226023	147987	374010
Przewyżka w przywozie	—	—	263050	—	—	—	—	—	524475	—	—	—
" " wywozie	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—

mil kwadr. 1380 □

Galicyi

data statystyczne

Czasu № 272 z 26 Listopada 1851 wzięte z rządowej Korresp. austr. litogr.

Z Konskrypcyi roku 1851 Galicya i W. Księstwo Krakowskie

ogół mieszkańców 4,576,237
z których mężczyzn 2.198,477
Kobiet 2,356.998

rodzin 1,146.076 zamieszkujących
miast 95
miasteczek 193
wsi . 5986
domów 705,782

Wedle wyznania: rzymsko=Katolickiego dusz 2,074.474
grecko=unickiego " 2.139.470
Protestantów 24.697
Żydów 334.774
rozmaitego wyznania 2743

Bydła stan
Koni 530,554
rogacizna 1.434,826
owiec 955,908

Czasu № 94 z 24 Kwietnia 1851

obwód rządowy Krakowski mieszkańców 1,913,229
" " Lwowski " 1.588,954
" " Stanisławowski " 1.284,261
Summa 4,786,444

Czasu № 225 i 226 z 1851

miasto	Chrześcian mężczyzn	Chrześcian Kobiet	Żydów mężczyzn	Żydów niewiast	Ogółem wszystkich
Kraków	12,283	14.003	6,708	6717	39701

Inne data obacz w tychże Numerach

Wyjęte z dzieła ~~Księgi~~ Galicya i Kraków pod panowaniem austryackiem Paryż 1853

Ludność Galicyi w r. 1776 bez Bukowiny 2,500.000

" 1786 ~~[illegible]~~ 2,797.000

między tem szlachty 19.427
duchownych 4.858
cudzoziemców 17.440
żydów 193.399

" 1817 z Bukowiną 3,716,692 w tem mężczyzn 1,796,385
kobiet 1,920,307

rodzin 889,334
małżeństw 687,301

między ~~mężczyznami~~ mężczyznami liczono:
duchownych 4,234.
szlachty 31,000.
urzędników 4,420
mieszczan 11,513 (?)
chłopów 253,419
czeladzi 4,795

" 1837 z Bukowiną 4,563,090

" 1840 d° 4,763,661

" 1846 sama Galicya 4,555,477 Bukowina 380,286

" 1848 d° 4,734,427 d° 371,131

" 1849 Galicya z Bukowiną z Krakowskiem 5,290,973. (w tem Krakowskie 146,000)

na 1 milę kwadrat. wypada 3,353.

Według Stopna jest w Galicyi	miast,	miasteczek,	wsi,	domów
	95 —	193 —	5,986 —	705,782
w Bukowinie	3 —	4 —	276 —	65,213

Podatki w r. 1840 —

Gruntowy	2,801,246	f	48 x
domowy	— 583,948	"	1/11
zarobkowy	— 149,419	"	24
żydowski	— 647,483	"	5 2/4
spadkowy	— 117,966	"	32
stanowy	— 26,000		
czopowe, podatek kons. monopol tytuniowy. sól, stempel, ~~[illegible]~~ myto i.t.d.	8,920,755		
	f = 13,296,818	"	49 x

W tymże roku rozchód ~~[illegible]~~ Galicyi wynosił 4,830,132 f. reszta wywożono.

31

Chrześcian, Żydów razem

Rekrutacya w r. 1852 – razem z Krakowem i Bukowiną 14,503 – 1,281 – 15,784

w tem było z Bukowiny 1,159 – 52 – 1,211

reszta z Galicyi i Krakowa

zatem wynosi 6½ od tysiąca męzkiej ludności –

Dalsza data z tegoż dzieła

Anglia i Szkocya		Londyn	Irlandya	
Ludność w r. 1801	Ludność w r. 1851	Ludność w roku 1851	Ludność w r. 1841	Ludn… w r. 18[illegible]
11,000.000	20.920.000	2,400.000	8.000.000	6.500.000
		~~Ludność~~ 1851 — Ludność 2,362.236 — mil angielskich □ 122 — domów 327.391 — ulic przeszło z drugich 10.500	Między 1841 a 1851 wyemigrowało 1,000.000 reszta z głodu i nędzy wymarła	
Z Anglii i Szkocyi od 1841 do 1851 wyemigrowało 600.000 ludzi				

32

Powyższe data wszystkie wzięte z dziennika Czas № 177 z 4go Sierpnia 1851

Według Pana de Lavergne (revue des deux mondes z 15/1 z 1 i 15/3 wynoszą podatki gruntowe w Anglii 375 milionów franków czyli 25 fr. na hektar i te nie są płacone rządowi lecz władzom miejscowym i są konsumowane na miejscu, czy to pod tytułem taksy parafjalnej i ~~na~~ ubogich, czy pod tytułem taksy hrabstw. Podatki gruntowe we Francyi wynoszą 250 milo. franków czyli 5 fr. na hektar. — Anglia ma 250.000 gruntowych właścicieli na 20 mil. hektarów ziemi; w tej liczbie zaledwie 2000 właścicieli po 5000 hekt. czyli 250000 fr. — przypada średnia własności 0 80 hekt. przynosząca 4.000 fr. stanowi 2/3 całości ziemi. — Liczba dzierżawców w Anglii dochodzi 200.000. —

Królestwo polskie

Data statystyczne różne z r. 1849 } obacz Czas No 88 z ~~17~~ 17/4 1852

W r. 1851 przed cholerą liczyła warszawa 164.115 mieszkańców. W roku zaś 1852 po cholerze 157.871, (między tymi 41.083 żydów a 1581 wyznania greckiego)

Nr Czasu 254 ~~ex 1852~~ (jako też kilka poprzedzających i następnych Nrów) ex 1852 — Sprawozdanie konsulatu austryackiego o stanie handlu i przemysłu w Królestwie polskiem —

(Z dzieła Galicya i Kraków pod panowaniem austryackiem Paryż w komisie Księgarni polskiej 1853)

Powierzchnia cała Królestwa	22,545,750 morgów		
z tego na grunt orny	10,614,542	d° czyli ~~[illegible]~~	46,9 %
" " łąki	2,039,410	"	9,80 %
" " lasy	6,250,781	d° "	27,60 %
Pastwiska i grunta nieprodukc.	3,641,035	d° "	16,50 %

Data statyst. Galicyi

wzięte z dzieła Galicya i Kraków

pod panowaniem austryackiem

Paryż w Komisie księgarni polskiej

1853

Ogólna powierzchnia Galicyi i Bukowiny 15,496,000 morgów

z tego gruntu produkcyjnego przed rokiem 1809 było 12,611,485.

a w r. 1850 — 13,452,274

~~w tem jest~~ z tego (produkcyjnego) gruntu wypada

na orne pola	—	5,803,450 morgów czyli	42,60 %
„ łąki i ogrody	—	2,077,148 „	15,40 %
„ pastwiska	—	1,363,100 „	10,0 %
„ lasy	—	4,254,974 „	31,30 %
„ stawy i jeziora	—	94,676 „	0,7 %

stosunek pól ornych do całej powierzchni 37 %

Rozdział na dominikalne i rustykalne

	Dominikalne morgów		rustykalne morgów	
Ornych	1,496,859	23,3 %	4,197,498	62 %
Lasy	4,041,252	61,7 %	61,750	1 %
Łąki i ogrody	361,297	6 %	1,517,662	23 %
Pastwiska	600,217	9 %	919,794	14 %
Ogółem	6,677,690	100 %	6,796,685	100 %

(odwołuje się do wykazu izby handlowej lwowskiej i określa produkcyą za rok 1849 następnie :)

I Zboża

	metzen wiedeńskie	wartość fl CM
Pszenicy	1,884,680	5,151,000
Żyta	5,050,340	10,705,000
Jęczmienia	7,070,400	10,641,000
owies	9,845,000	9,460,000
Kukurudza	532,000	906,000
Proso	115,000	472,000
Hreczka	2,945,000	5,734,000
S^a	27,442,420	43,069,000

II Rośliny strączkowe

	metzen wiedeńskie	wartość fl CM
Fasoli	74,000	276,000
Bobu	107,000	348,000
Grochu	430,000	1,313,000
Soczowicy	76,000	263,000
Wyki	67,000	171,000
S^a	757,000	2,371,000

jarzyny i inne produkta

	metzen wiedeńskie	wartość fl CM
Kartofli	25,790,000	23,110,000
Rzepy	2,703,000	3,110,000
Kapusty	23,210,000	24,000,000
owoców	152,000	465,000
Siana cetn.	22,000,000	23,650,000
Słomy „	25,740,000	15,050,000
Tytoniu (vide infra o tytoniu)	83,000	480,000
lnu „	256,000	3,770,000
Konopi „	495,000	6,400,000
Sieminiane „	77,000	531,000
	1,500	48,500
Chmiel „	16,400	365,000
Miód „	6,800	600,000
wosk „		

w tymże wykazie ogólna summa produkcyi rolniczej (razem z węglem, wyrobem drzewa, nabiałem, wełną i t. d.) oznaczona brutto na 170,723,000

Statystyka bydła z tegoż dzieła

Rok	Koni	Bydło rogate	(wołów	Krów)	Owiec	Nierogacizny
1817	311,953	1,116,121	370,021	746,100	480,000	?
1837	521,387	1,495,516	542,317	953,199	1,241,667	?
1840	562,187	1,566,737	563,145	1,003,592	1,466,170	?
1843	591,359	1,649,568	601,706	1,047,862	1,564,229	?
1846	579,668	1,612,670	590,856	1,021,814	1,420,364	1,200,000

Stosunek wedle lat

Konie

od r. 1817 – 1837 przybytek 20letni 67% roczny 3,3%
1837 – 1840 do 3letni 8% do 2,6%
1840 – 1843 do 3 " 5% do 1,6%
1843 – 1846 ubytek 3 " 1,9% do 0,6%

Bydło rogate

od r. 1817 – 1837 przybytek 20letni 34% roczny 1,7%
1837 – 1840 do 3 " 4,8% " 1,6%
1840 – 1843 do 3 " 5,3% " 1,7%
1843 – 1846 ubytek 3 " 2,1% " 0,7%

(NB W r. 1846 w Galicyi na 5,105,558 dusz 1,612,670 sz. bydła
" w Królestwie polskiem na 4,781,355 " 1,540,000 " ")

(NB w latach 1850/51 zginęło w Galicyi i Bukowinie 3 do 4000 sztuk bydła na Kręgosurz ~~w tymże czasie~~ zatem niewięcej jak 0,26% – w tymże czasie zginęło w Polsce 28000 zatem przeszło 1%)

(Podług wykazów o handlu monarchii austr. od 1840 – 1844 przez Kamerę nadworną ogłoszonych wychodzi rocznie z Galicyi za bydło do Rossyi i Multan 3,132,536 flm
obacz rocznik tow. gosp. Galicyjsk. I. 42 —

Owce

od r. 1837 - 1840 przybytek 3 letni 18 0/0 roczny 6 0/0
" 1840-1843 " 3 " 6,8 0/0 " 2,20/0
" 1843-1846 ubytek 3 " 9,30/0 " 3,10/0

od roku 1843 ubyło przeszło 144,000 sztuk

(NB w Królestwie polskiem jest 3,192,000 sztuk owiec, z tych rasy ulepszonej 587,000 zatem w Galicyi mniej o 1,772,000 owiec)

(NB W Polszcze przerabiają na własnych ~~fabrykach~~ 5,405 warsztatach 30,046 cetnarów wełny, a prócz tego wywożą do Rosyi, Prus i Austryi za 11,813,000 złp. – w Galicyi ogólna produkcya nie przechodzi 31,000 cetnarów a jej wartość 6,600,000 złp. i ta wełna na sukno nie przerabia się w Galicyi)

Tytoń produkowano w Galicyi do r. 1850 – 60 do 80000 cetnarów

	zaś w r. 1850	w r. 1851
Liczba producentów	28,469	30,938
Roli staj	4,575.74	4,617.71
Skarb zakupił		
Liścia węg.-galicyjsk.	29,838 cetn. 61 ℔	34,603 cet. 16 ℔
" węg. - "	12,217 " 28 "	19,603 " 95 ℔
różz. - do	302 " 65 "	229 " 52 "
holenderskiego - -	207 " 29 "	1 " 30 "
Bakunu - -		
Sa	42,565 " 83	54,437 " 93
za to zapłacono przez skarb	280949 fem	408,363 flu

wątpliwe, bo do prowincyi inne rzeczy pomieszali

Verzeichniss

der im Verwaltungs-Jahre 1855 nach den einzelnen Steuerobjekten bemessenen Einkommensteuer in den 12 Kreisen

Kreis	Besteuertes Jahres-Einkommen		Hievon bemessene Einkommensteuer mit d. Comunalsteuer	
	Gulden CM.	Kr.	Gulden CM.	Kr.
Lemberg	191.694	.	9.584	42
Zolkiew	273.132	.	13.656	$\overset{1}{8}$
Przemysl	311.845	$\overset{1}{17}$	15.585	$\overset{1}{43}$
Zlocrow	290.028	.	14.499	$\overset{2}{44}$
Tarnopol	321.350	10	16.078	$\overset{2}{.}$
Czortkow	430.694	$\overset{1}{58}$	21.613	$\overset{3}{27}$
Kolomea	306.613	$\overset{2}{15}$	15.330	$\overset{3}{39}$
Stanislawow	318.322	$\overset{2}{58}$	15.351	$\overset{3}{22}$
Stry	315.859	11	15.674	15
Sambor	212.096	$\overset{1}{4}$	10.723	32
Sanok	114.173	29	5.502	11
Brzezan (?)	854.774	40	42.738	44
Zusammen	3,940.584	$\overset{3}{3}$	196.338	$\overset{3}{30}$

wątpliwe – bo do propinacyi inne rzeczy pomięszane

Verzeichniss.

der im Verwalt. Jahre 1855 nach den einzelnen Steuerobjekten bemessenen Einkommensteuer in den 12 Kreisen

Kreis.	Besteuerbares Jahres-Einkommen		Hievon bemessene Einkommensteuer mit d. Erwerbsteuer	
	Gulden CM.	kr	Gulden CM.	kr
Lemberg	191.694	.	9.584	42
Żołkiew	273.132	.	13.656	$\overset{1}{8}$
Przemyśl	311.845	$\overset{1}{17}$	15.585	$\overset{1}{43}$
Złoczow	290.028	.	14.499	$\overset{2}{44}$
Tarnopol	321.350	10	16.078	$\overset{2}{.}$
Czortków	430.694	$\overset{1}{58}$	21.613	$\overset{3}{27}$
Kolomea	306.613	$\overset{2}{15}$	15.330	$\overset{3}{39}$
Stanisławow	318.322	$\overset{2}{58}$	15.351	$\overset{3}{22}$
Stry	315.859	11	15.674	15
Sambor	212.096	$\overset{1}{4}$	10.723	32
Sanok	114.173	29	5.502	11
Brzezan (?)	854.774	40	42.738	44
Zusammen	3,940.584	$\overset{3}{3}$	196.338	$\overset{3}{30}$

Aus dem Centralblatt für die gesammte Landkultur ... herausgegeben von der k.k. patriotisch ökonomischen Gesellschaft in Böhmen – Jahrgang 1855 No 12 – Prag –

NB// In diesem Blatte sind die Quellen nicht angegeben, aus welchen der vorstehende Tabelle zusammengelegt wurde

Namen der Kronländer	Gesammtflächeninhalt in niederösterr. Quadrat-Meilen	Geldwerth der Natural Production: Im Ganzen	Geldwerth der Natural Production: Durchschnitt per 1 nied. österr. Quadrat-Meile	Productions Flächenraum in nied.-österr. Joch	Productions Werth von 1 nied.-österr. Joch
1. Deutsche und slavische Kronländer		Gulden			Gulden
Oesterreich unter der Enns	343,3	58,616,201	170,500	3,301.453	17,8
Oesterreich ob der Enns und Salzburg	332,3	40,639,850	122,098	2,983 223	13,9.
Steiermark	390,6	42,983,294	109,814.	3,396,995	12
Kärnten und Krain	353,8	25,460,150	71,962	3.250,744.	7,9
Küstenland	139,1.	14,224,950	102,264	1.281.234.	11,1
Tirol und Vorarlberg	500,1	59,581 155	119.138	3.128.858	19
Böhmen	902,7	229,160 278	253.861	8,612,202.	25,3
Mähren und Schlesien	476,6	115,370,490	242.070	4,575,443	25,2
Galizien und Bukowina	1.586	100 179 639	65 691	13,456.989	7,4
Dalmatien	222,3	10,244,717	46.085	2.143.442.	4,8
Zusammen	5.186,8.	696,391,724.	136,193	46.250.583	13,6.
2. Italienische Kronländer					
Lombardie	375,1	121,638,474	324,283	3,079.193	39,5
Venedig	415	56,407 348	135,198	3,172.330	17,8
Zusammen	790,1	178,045,822	225,345	6,251.523	28,5.
3. Ungarische Kronländer		viele na boku			
Ungarn	3.962,7.	~~121.638.474~~	~~324.283~~	33,090.873	9,9.
Siebenbürgen	954,8	~~56,407.348~~	~~135,198~~	7,128 361	8
Militärgränze	683	~~178,045.822~~	~~225.345~~	5,338.845	6,
Zusammen	5,600,5.	415,550.002	74.193	45.558.079	8,1
Gesammtbetrag	11,577,4.	1289,987,548	111.423	98,060.185	13,5.

die Ziffern bei Ungarn

Geldwerth der Production: Im Ganzen	Durchschnitt per 1 nied. österr. Quadrat-Meile
327,274.036	82.588
56.781 669.	59.460
31.497.297	46.116

Namen der Kronländer	Bevölkerung im Ganzen	Bevölkerung auf jeder Quadratmeile	Geldwerth der Natural Production fr	Geldwerth der Fabrikation fr	Auf 1 Einwohner entfallen Geldwerth der Natural Production fr	Auf 1 Einwohner entfallen Geldwerth der Fabrikation fr
1. Deutsche und slavische Kronländer						
Oesterreich unter der Enns a) Wien	—	—	—	60,915000	—	—
b) das Land	1,415.695	4112	58,616.201	46,929,000	41,4	70,2.
Oesterreich ob der Enns und Salzburg	851,298	2,556	40,630 850	31,854,000	47,7	37,3
Steiermark	976.263	2,453	42,923 294	23,317,000	44	23,9
Kärnten und Krain	766,517	2,165	25,460.150	23,028,000	33,2	30,4.
Küstenland	484,455	3,510	14 224.950	11,947,000	29,3	24,7.
Tirol und Vorarlberg	843,355	1,707	59,581.155	25.014.000	70,5	29,6
Böhmen	4,249 669	4,829	229,160 278	141,680000	54	33,3
Mähren und Schlesien	2,169 564	4,614	115.370.490	79,026,000	53,2	36,4.
Galizien und Bukowina	4,891.279	2,133	100,179,639	52,020,000	20,5	10,7.
Dalmatien	397,051	1,772	10,244,717	3,524000	26	8,8.
Zusammen	17,072.146	3,284	696,391.724	499,254,000	40,8	29,2.
2 Italienische Kronländer						
Lombardie	2,588,526	6,866	121,638,474.	122,964,000	47	47,5.
Venedig	2,219,938	5,401	56,407,348	73 393,000	25,4.	33
Zusammen	4,808,464	6,102	178,045,822	196,357,000	37	41
3. Ungarische Kronländer						
Ungarn	12,273.717	3,068	327,271,036	60,142.000	27,7	4,9
Siebenbürgen	2,099.555	2,182	56,781,669	28.134.000	27	13,4.
Militär Gränze	1,237.238	1.811	31,497 297	11,130,000	25,5	9
Zusammen	15,610,510	2,767	415,550.002	99,406.000	26,6	6,3.
Gesamtbetrag	37,491.120	3,222	1289,987,548	795,017.000	34,4	21,2.

Nr. 241. **Donnerstag den 21. Oktober** **1858.**

Erscheint sammt dem Amts- und Anzeigeblatt täglich, mit Ausnahme der Sonn- und Feiertage. Der Preis ist für Lemberg: monatlich 1 fl. 20 kr., vierteljährig 3 fl. 45 kr., halbjährig 7 fl. 30 kr., ganzjährig 15 fl.; für Auswärtige: monatlich 1 fl. 35 kr., vierteljährig 4 fl. 30 kr.,

Lemberger Zeitung

für Galizien.

halbjährig 9 fl., ganzjährig 18 fl. Ein einzelnes Geschichtsblatt kostet 3 kr., das Amts- und Anzeige-Blatt 8 kr. C. M. Die Insertions-Gebühr wird pr. zweispaltige (Garmont-) Zeile das erste Mal mit 4 kr., jedes folgende Mal mit 2 kr. C. M. berechnet.

Uebersicht: Oesterreichische Monarchie. — Deutschland. — Frankreich. — Großbritannien. — Portugal. — Italien. — Rußland und Polen. — Dänemark. — Türkei. — Asien. — Afrika. — Amerika. — Handelsnachrichten.

Lokal- und Provinzialnachrichten. — Neueste Post.

Nichtoffizieller Theil.

Oesterreichische Monarchie.

Kundmachung der galiz. Landwirthschaftsgesellschaft. — Reise Ihrer Majestäten des Königs und der Königin von Preußen. — Zuschläge zu den direkten Steuern.

Lemberg, 21. Oktober. Das Komité der k. k. galizischen Landwirthschaftsgesellschaft macht bekannt, daß Söhne von Privatbeamten, welche langjährige Verdienste besitzen, gleich nach ihrer Aufnahme in das agronomische Institut zu Dublany sich um die Verleihung von 3 Stipendien jährlicher 300, 200 und 100 fl. C. M. aus der Stiftung der hochgebornen Frau Amalie Gräfin Stadnicka, gebornen Gräfin Siemiáska, bewerben können, ohne erst das Ende des Semesters abzuwarten.

Die Gesuche sind dem Herrn Johann Komarnicki, Güterverwalter in Magierów, letzte Post Rawa Ruska, direkt zu überreichen.

Zugleich wird kundgemacht, daß für einige arme Schüler eine Wohnung im Institute eingerichtet wurde. Diesen Schülern wird nach Erlag eines mäßigen Zinses und des Schulgeldes im Betrage von 20 fl. C. M. in halbjährigen Raten, als Externisten der Schulbesuch gestattet und dieselben haben für ihre Subsistenz selbst zu sorgen.

Wien, 18. Oktober. Ihre Majestäten der König und die Königin von Preußen sind vorgestern um 3 Uhr 50 Minuten Nachmittag in Innsbruck angekommen und im Gasthause zum Oesterreichischen Hofe abgestiegen.

— Die „Wien. Ztg." schreibt: Die Worte der Anhänglichkeit, der Liebe, der Wehmuth, die man in Preußen dem scheidenden König nachrief, sie sind zu uns herübergeklungen und haben unser Mitgefühl auf's Tiefste erregt. Wir konnten sie so recht verstehen und uns ganz in den Schmerz dieses Abschiedes hineindenken, denn auch wir verehren in aller Wahrheit diesen edlen Monarchen und fühlen durch natürliche Bande zu ihm uns hingezogen. Wir sehen in ihm den nahen und lieben Verwandten unseres Kaiserhauses, den Fürsten, der in Gottesfurcht mit Hochsinn, Weisheit und Gerechtigkeit die Geschicke eines Bruderstammes lenkte, den treuen Genossen unseres kaiserlichen Herrn im nationalen und geheiligtem Bunde der deutschen Staaten. — Geleitet von der hohen Frau, der liebreichen Gefährtin seines Lebens, der jetzt so kummervollen Königin, kommt er, dem Greisenalter nahe, von einer langen und schweren Krankheit gebeugt, in unsere Mitte, um das kostbare Gut des Menschen, die Gesundheit zu suchen. Möge die stärkende Luft unserer Alpen an dem Ort, wohin er nun seine Schritte lenkt, möge diese große Natur sie im wieder verleihen und wäre es doch Oesterreich gegönnt, Preußen seinen König in voller Kraft wieder zu geben.

Wien, 18. Oktober. Laut Bestimmung des k. k. Ministeriums des Innern und jenes der Finanzen vom 30. September 1858 sind zur Bedeckung der Landes- und Grundentlastungserfordernisse im Verwaltungsjahre 1859 für die verschiedenen Kronländer die nachfolgend ersichtlich gemachten Zuschläge von jedem Gulden neuer österreichischer Währung sämmtlicher direkten Steuern, wie folgt, einzuheben:

	für allgemeine Landeserfordernisse	für die Grundentlastung	
Niederösterreich	7.9	9.2	Neukreuzer
Oberösterreich	19.6	20.4	„
Salzburg	17.5	24.2	„
Steiermark	11.6	21.7	„
Kärnten	15.0	23.3	„
Krain	12.5	25.8	„
Istrien	3.3	16.7	„
Görz und Gradiska	4.2	13.3	„
Tirol und Vorarlberg	10.0	5.0	„
Böhmen	8.3	5.8	„
Mähren	6.7	10.0	„
Schlesien	8.3	8.3	„
Ostgalizuen	7.9	50.0	„
Westgalizien	9.2	50.0	„
Bukowina	5.0	45.0	„
Dalmatien	11.7	—	„
Ofner Verwaltungsgebiet	4.2	53.3	Neukreuzer
Preßburger Verwaltungsgebiet	4.2	53 3	„
Oedenburger Verwaltungsgebiet	4.2	53.3	„
Kaschauer Verwaltungsgebiet	6.7	53.3	„
Großwardeiner Verwaltungsgebiet	4.2	53.2	„
Siebenbürgen	4.2	37.5	„
Kroatien und Slavonien	12.9	47.1	„
Wojwodina	0.4	44.6	„
Lombardie	9.2	—	„
Venedig	5.4	—	„

Nachdem diese Zuschläge auch die Einkommensteuer von stehenden Bezügen zu treffen haben, so wurden die betreffenden Kassen angewiesen: die Einhebung von den, der Einkommensteuer unterliegenden stehenden Bezüge der Beamten und Diener, dann die Abfuhr und Verrechnung dieser Zuschläge in der bisherigen Weise und unter Beobachtung der allgemeinen Vorschriften in Beziehung auf das neue Münzgesetz zu bewerkstelligen.

Deutschland.

Gegen abwesende Militärpflichtige. — Zur Auflösung des baierischen Landtags.

Berlin, 14. Oktober. Das königliche Ober-Tribunal hat in einer Untersuchungssache gegen einen Militärpflichtigen, welcher mit einem auf bestimmte Zeit lautenden Paß in das Ausland gegangen und nach Ablauf dieser Zeit zurückgekehrt ist, dahin erkannt:

„daß auch das Verweilen im Auslande über die Dauer des bewilligten Passes resp. der etwa ertheilten besonderen Genehmigung hinaus als ein Verlassen der königlichen Lande ohne Erlaubniß im Sinne des Gesetzes vom 10. März 1856 anzusehen und deshalb die strafrechtliche Verfolgung fortan auch gegen solche Militärpflichtige einzuleiten sei."

München, 13. Oktober. Die „Neue Münchener Zeitung" sagt: „Sowohl in Stadtgesprächen als in der Presse ist wiederholt und offenbar zu bestimmtem Zwecke mit steigender Betonung behauptet worden, die Auflösung des Landtags habe im Ministerrathe selbst und noch mehr an höchster Stelle ernsten Widerspruch erfahren, der nur durch wiederholten Antrag und das Entlassungs-Verlangen der Minister habe ausgeglichen werden können. Wir können alle diese Gerüchte für vollkommen grundlos erklären. Sämmtliche Minister waren vollständig einig, und der erste Vortrag derselben hat die allerhöchste Genehmigung erhalten."

Frankreich.

Die Juden in Marokko. — Die Engländer im Rothen Meere. — Portugiesisches Anerbieten. — Englisches Vorgehen bei Madagaskar. — Die Spanier in Melilla.

Paris, 14. Oktober. Näheren Nachrichten zufolge, die man aus Tetuan erhalten hat, ist außer dem französischen Vize-Konsul nicht der spanische, sondern der englische ermordet worden. Letztere beide sind Juden, die mit den Christen in einem besonderen, abgesperrten Viertel in Tetuan wohnen. Der französische Agent war ein geborner Franzose, Namens Nahon, früher Militär, später Dolmetscher in der algierischen Armee. In Marocco leben übrigens gegen 600.000 Juden, die großentheils im 16. Jahrhundert aus Spanien eingewandert sind und noch jetzt die spanische Sprache beibehalten haben. — Nachdem gestern nach der Civiltrauung des Marschall Pelissier auch die kirchliche Einsegnung in der Kapelle von St. Cloud stattgefunden hat, hat das neue Ehepaar heute die Reise nach England angetreten. — Aus Konstantinopel hört man, daß die „Presse d'Orient" unter strenge Censurmaßregeln gestellt und bedeutet worden ist, nichts mehr über die Audienz Lord Redcliffes beim Sultan mitzutheilen. Ihr Verbrechen besteht darin, daß sie gemeldet hat, der Lord habe außer seinem Abberufungsschreiben noch ein anderes überreicht, welches ihn als bevollmächtigten Minister und außerordentlichen Gesandten beim türkischen Gouvernement beglaubige. Man findet es auffallend, daß der „Presse d'Orient" weder ein Widerruf noch eine Berichtigung aufgelegt ist. Man zerbricht sich daher hier den Kopf, was an der Notiz jenes Journals Wahres sein mag, und fragt um so gespannter, was Lord Redcliffe als Siegesbeute seiner jetzigen Ausfahrt nach dem Bosphorus mit nach Hause bringen werde. Bis jetzt vereinigen sich die meisten Stimmen noch dahin, er werde vom Sultan so viel Abtretungen an den Küsten des Rothen Meeres zu erwirken suchen, daß die britische Station daselbst die unbestreitbare Oberherrschaft üben könne. Man will sogar schon wissen, daß Herr Pullen, Kapitän des „Cyclops", Instruktionen erhalten habe, die ihm die Wahrung der zunehmenden Wichtigkeit dieser Station zur Pflicht machen, und daß er zum Commodore des dorti-

gen zu vermehrenden Geschwaders bestimmt sei. — Herr René von Genoude, ein Sohn des bekannten früheren Journalisten, ist zum Vize-Konsul in China ernannt.

Paris, 14. Oktober. Während die Minister unter dem Vorsitz des Kaisers das Ultimatum an Portugal beriethen und ihre Entscheidung nach der Verwerfung aller Vermittlung nur die letzte Redaktion erwartete, erhielt die hiesige Regierung durch den portugiesischen Gesandten ein Anerbieten des Kabinets von Lissabon, welches der ganzen Angelegenheit ihren gespannten Charakter nimmt. Danach erklärt sich der Hof von Lissabon dazu bereit, den „Charles Georges" auszuliefern, den Kapitän freizulassen, aber unter der Bedingung, daß der „Austerlitz" und „Donauwerth" den Tajo verließen und die Entschädigungsfrage dem Schiedsrichterspruch einer dritten Macht überlassen würde. Dadurch ist die Abwickelung der ganzen Angelegenheit bedeutend erleichtert, da das Ultimatum ohnehin sich nur auf die beiden ersten Punkte bezog. Der Ministerrath nahm daher das Anerbieten des Herrn von Paiva im Prinzip an und das Ultimatum, mit dem Herr von Piennes gestern abgereist ist, erhielt eine mildere Fassung. Das Anerbieten des Lissaboner Kabinets führte außerdem zu einer Ausgleichung zwischen Herrn von Paiva und Grafen Walewski, welches Ersterer durch den Telegraphen seinem Hofe meldete, worauf er, früherer Anweisungen zufolge, selbst unmittelbar darauf die Reise nach Lissabon antrat. Er wird die genaueren Erklärungen überbringen, die jedes Mißverständniß bei der Ausführung der vereinbarten Ausgleichung verhüten sollen. — Kaum ist dieser Grund zu Befürchtungen beseitigt, als die Börse sogleich darauf nicht nur durch die Verwickelung mit Marokko, sondern auch durch Nachrichten von Madagaskar beunruhigt wird. England hat nämlich mehrere Eilande rings um jene Insel in Besitz genommen und damit seinen immer schon behaupteten Grundsatz, daß ihm dieser ganze Archipel gehöre, ins Werk gesetzt. Man erwartet natürlich, daß Frankreich Erklärungen fordern werde. — Herr v. Castillon, Generalkonsul und Geschäftsträger in Tanger, hat sich unmittelbar nach dem traurigen Vorfall zu Tetuan nach dieser Stadt begeben. Melilla, die spanische Stadt, ist von den Marokkanern eingeschlossen und der Kommandant, der sich nicht stark genug glaubt, hat bereits den französischen Kommandanten der Provinz Oran um Beistand gebeten. — Herr v. Thouvenel wird noch nicht erwartet; er wird seinen englischen Nebenbuhler, Lord Redcliffe, den Kampfplatz in Konstantinopel nicht allein überlassen.

Großbritannien.

Die Confiskationen in Audh. — Englands Eroberungspolitik und der Verfall der Parteien.

London, 13. Oktober. Die Parteien in England streiten sich darüber, wem man die neuesten Erfolge in China und Indien zu verdanken habe. Palmerston mußte den Bruch mit China gegen einen parlamentarischen Aufstand, den er nur mit Mühe mittelst einer Parlaments-Auflösung niederschlug, durchsetzen, und nun gewinnt sein Nachfolger aus einem Krieg, den er in seinem Ursprung mißbilligte und widerwillig seinem ferneren Verlauf überließ, unerwartete Triumphe. Ein Mitglied des neuen, Derby'schen Kabinets hatte die Gewaltmaßregeln und die Confiscation des gesammten Grundeigenthums, die der General-Gouverneur von Indien, Lord Canning, im Königreich Audh verordnet hatte, gemißbilligt; die Palmerston'sche Partei glaubte schon, der Augenblick sei gekommen, um die neue Regierung zu stürzen, da ließ Derby den Lord Ellenborough unter dem Vorwand fallen, daß derselbe seine mißbilligende Depesche auf eigene Hand verfaßt und abgeschickt habe; noch nicht beschwichtigt durch dieses Opfer wollten die Palmerstonianer dem Unterhause ein ausdrückliches Tadelsvotum gegen die indische Politik des Ministeriums anbringen. Acht Tage dauerte der Kampf unter dem Druck der ministeriellen Drohung einer unfehlbaren Parlaments-Auflösung, da kamen in der zweiten Hälfte des letzten Mai im rechten Augenblicke die Briefe Lord Cannings mit Erläuterungen seiner Proklamation, die es dem Ministerium möglich machten, in seinem Kampf für die letztere das Äußerste zu wagen, und die der Opposition zugleich den Vorwand zum ferneren Kampf entzogen und ihr die Erlaubniß gaben, sich aus einem immer ungünstiger werdenden Gefecht zurückzuziehen. Nach seinem Siege in der Maischlacht trat das Ministerium Derby die unverkürzte Erbschaft der sogenannten Annexation des Königreichs Audh und der Confiscation des sämmtlichen Grundbesitzes in demselben an. Endlich eignete es sich auch die alte Whig-Idee der politischen Entthronung der ostindischen Compagnie an und führte dieselbe glücklich durch. Alle Pläne, Unternehmungen und Ideen, welche die Torys so eben noch lebhaft bekämpften, sind von ihnen in Schutz genommen und durchgesetzt. Und wem sind nun diese Erfolge und Triumpfe zu verdanken? Ein müßiger Streit! Die Palmerstonianer werden in der Amtsführung nicht vermißt und die Derbyiten müssen ausführen, was sie in der Opposition verdammten. Beide Parteien sind gleich kompromittirt. Wenn die Ministerien in London wanken, und das Parlament in Bewegung geräth, sobald es einem Agenten in einem chinesischen Gewässer geboten scheint, zur Ehre der englischen Flagge einen Krieg zu entzünden, und ein ostindischer Prokonsul es für nothwendig erachtet, das gesammte Grund-Eigenthum eines Königreiches zu konfisziren, so sind die Partei-Unterscheidungen etwas kleinlich geworden und etwas Mächtigeres und Massiveres, das ganze auswärtige National-Interesse ist dabei im Spiele, welches am Ende sich an die Abstimmungen des Parlaments nicht kehrt oder sie unwillkürlich zu seinen Gunsten erzwingt. Als die „Times" neulich zwei Depeschen Lord Cannings mittheilte, die sich auf die Audh-Confiscation beziehen, nannten die Palmerstonschen Blätter wie die „Post" diese Depeschen eine „triumphirende Vernichtung" Lord Ellenborough's und aller Derbyiten. Aber bekämpft denn das jetzige Ministerium noch diese Gütereinziehung? Ist der Ruf für und gegen die Talukdars, die großen Grundbesitzer von Audh, noch an der Tagesordnung? Die Confiscation ist auch für Lord Derby ein vollendetes Factum; nach der Aufregung, die sie hervorgerufen hat, will er ihre Früchte genießen, durch die Aussicht, die Lord Canning auf General Outrams Rath den Reuigen auf Verzeihung und Wiederbelehnung eröffnet hat, die Schaaren der Empörer lichten und durch die Gütermasse, die er aus der Confiscation gewinnt, sich neue Anhänger gewinnen. Bis jetzt hat die Compagnie in Indien die bestehenden Verhältnisse so geschont, daß man dieses Reich kaum eine Kolonie nennen konnte. Jetzt wird eine Umarbeitung der Verhältnisse eintreten, in welcher die Methode der Normannen, die bei der Eroberung Englands den sämmtlichen Grund und Boden unter sich verlosten, im Großen wieder zur Anwendung kommen wird. Wenn die Politik der Eroberung und Gewalt in einem Reich zur Tagesordnung gelangt, verlieren die Parteien ihre Bedeutung. Die Auflösung der Tory-Partei und ihre Bekehrung zu denselben Grundsätzen, die sie den Augenblick vorher an ihren Gegnern bekämpft hatte, kann man als ein sicheres Anzeichen betrachten, daß England trotz seiner Manchesterschule und Friedensprediger einen großen Theil seiner Kräfte seiner auswärtigen Politik zuwenden und der Befestigung und Erweiterung seiner Stellungen in allen Welttheilen widmen wird.

Portugal.

Die Stimmung in Lissabon.

Wie die Stimmung in **Lissabon** beschaffen ist, erhellt aus einem Zwischenfalle, der dort nicht geringes Aufsehen gemacht hat. Die beiden im Tajo liegenden französischen Kriegsschiffe hatten es nicht für geeignet gefunden, die üblichen Salutschüsse abzufeuern, als König Dom Pedro an Bord der vom Infanten Herzog von Oporto befehligten Fregatte fuhr. Als diese Vernachläßigung, die großes Aufsehen machte, zur Sprache kam, erklärte der französische Gesandte, die Vergessenheit sei blos eine zufällige gewesen, indem die französischen Befehlshaber nicht von der Anwesenheit des Königs unterrichtet worden und nicht an Bord ihrer Schiffe gewesen seien. Der König Dom Pedro hat sich mit dieser Ausrede beruhigen lassen und den französischen Offizieren, als sie sich ihm nun nachträglich vorzustellen wünschten, Audienz ertheilt.

Italien.

Herr Cadorna Minister des Unterrichts. — Vermischtes.

Piemont. Der frühere Präsident der Deputirtenkammer, Cadorna, hat sich trotz seiner leidenden Gesundheit doch entschlossen, das Portefeuille des Ministeriums des öffentlichen Unterrichtes zu übernehmen.

Seit den letzten Tagen herrscht große Geschäftigkeit im Ministerium der auswärtigen Angelegenheiten. Graf Pès di Villamarina, Geschäftsträger am französischen Hofe, so wie Marchese d'Azeglio, Geschäftsträger am Hofe von St. James, weilen seit einigen Tagen in Turin und haben mit dem Ministerpräsidenten Grafen Cavour öftere und lange dauernde Konferenzen.

In mehreren piemontesischen Blättern wurde seit einiger Zeit Klage über die Art und Weise erhoben, in der die Behörden hinsichtlich der in den aufgehobenen Klöstern vorgefundenen Bibliotheken verfahren. Die Klagen werden namentlich im Interesse der Wissenschaft und der Alterthumskunde ausgesprochen, welche durch dieses vandalische System um unersetzliche Schätze gebracht würden. Die „Gazzetta piemontese" glaubt nun mit einer Erklärung antworten zu müssen, worin das Verfahren der Regierung als vollkommen gesetzlich erörtert wird.

Der „Courrier des Alpes", ein in Savoyen erscheinendes Blatt, von dem wir hier erinnern wollen, daß es in seinem Glaubensbekenntniß über die Politik Piemonts bezüglich Oesterreichs eben so wenig, wie die in Turin erscheinende „Opinione", „Unione" ꝛc. das vertragsmäßige Recht achten zu wollen scheint, läßt den Prinzen von Carignan eine mysteriöse Reise nach dem Norden von Deutschland machen, um, wenn nicht ein Schutz- und Trutzbündniß, so doch einen Neutralitätsvertrag mit Preußen für den Krieg zu schließen, „zu welchem sich Piemont gegen Oesterreich vorbereitet."

Rußland und Polen.

Vom Hofe. — Militärisches. — Fürst Galizyn für die Bauernkomité beurlaubt.

St. Petersburg, 9. Oktober. Die Taufe des Großfürsten Konstantin Konstantinowicz wurde gestern in der Kirche des Winterpalais vollzogen. 301 Kanonenschüsse von der Peter-Pauls-Festung folgten der heiligen Handlung. Die Großfürsten Nikolai Nikolajewicz und Michael Nikolajewicz sind am 23. September zu Tiflis eingetroffen.

Petersburg, 9. Oktober. Die Thätigkeit des Kaisers scheint sich sogleich nach seinem Eintreffen in Zarskoje-Selo ganz besonders der kaukasischen Armee zugewandt zu haben. Durch Tagesbefehl im Militär-Ressort vom 4. d. wird, den „Hamburger Nachrichten" zufolge", namentlich das Offizier-Korps jener Armee durch zahlreiche Ernennungen kompletirt und mit jüngeren Kräften versehen. Dem Hauptkommandirenden der Kaukasus-Truppen selbst sind der Oberst Graf Rostiz, General-Lieutenant Poltinin, Kapitän Fadjeew, Major Fürst Trubezkoi, Oberst Sinowjew und General-Lieutenant Gramotin „für besondere Aufträge" beikommandirt worden. Man ist natürlich leicht

geneigt, aus diesen nicht unwichtigen Dispositionen auf bevorstehende bedeutungsvolle Ereignisse auf dem kaukasischen Kriegsschauplatze zu schließen. Uebrigens ist es sehr auffallend, daß nicht nur seit längerer Zeit keine Nachricht von dort zur Veröffentlichung gelangt ist, sondern daß auch der zur Zeit in Aussicht gestellte ausführliche Bericht des Generals Wrewsky über die Einnahme von Anzrosso noch immer auf sich warten läßt.

Der Senator, General der Infanterie Fürst Galizyn, der sich zur Herstellung seiner Gesundheit auf einer Reise befand, hat von dem Kaiser einen zweimonatlichen Urlaub erbeten, um den Komité-Sitzungen über die Bauernfrage beizuwohnen, und denselben auch erhalten. Bekanntlich wurde schon vor längerer Zeit diese Erlaubniß Beamten und Offizieren im Allgemeinen ertheilt; dies ist jedoch der erste Fall, der zur Oeffentlichkeit gelangt, und da dies ohne Zweifel immer der Fall sein würde, scheint die Erlaubniß wenig in Anspruch genommen zu werden. — Der Kaiser hat befohlen, daß bei Berichten über besondere Vorgänge bei den Truppen die bisher vorgeschriebene Form für den Schluß: „Ueber solchen Vorgang habe ich die Ehre Euer Majestät allerunterthänigst zu berichten“, wegfallen soll.

Dänemark.

Untergang eines Dampfschiffes.

Kopenhagen, 14. Oktober, Nachmittags. (Telegraphische Depesche der „Hamburger Nachrichten“.) Das Dampfschiff „Cimbria“, von Jütland kommend, ist diesen Morgen bei Helsingör von dem schwedischen Dampfschiffe „Skäne“ übergesegelt worden. Ersteres Schiff, welches 72 Ochsen am Bord hatte, ist nebst der Ladung gesunken, jedoch sind die Passagiere und die Mannschaft gerettet. Man hofft das Schiff durch Taucher retten zu können.

Türkei.

Zustände auf Canea. — Verschiedenes.

Die Zustände auf **Canea** scheinen noch immer nicht völlig befriedigend und die frühere Ruhe noch nicht ganz hergestellt zu sein. So berichtet die „Esperance“ unterm 6. d. M. von dort, daß ein jonischer Unterthan, Namens Scalides, einen neuen, aber mißlungenen Aufstandsversuch gemacht habe; es herrsche fortwährend große Gährung und man habe die Regierung im Verdacht, die gewährten Zugeständnisse umgehen zu wollen. Nachrichten der „Triester Zeitung“ erwähnen ebenfalls, das Mißtrauen werde durch beunruhigende Gerüchte genährt und der Handelsverkehr liege deshalb noch immer darnieder. Statt sich mit anderen nothwendigen Artikeln zu versehen, kaufe der Landmann lieber Waffen und Munition. Die Lebensmittelpreise seien ungemein hoch gestiegen.

Lord Redcliffe ist in Konstantinopel vom Großvezir und dem Kriegsminister besucht worden. — Der oberste Justizrath wurde in seiner Zusammensetzung modifizirt und die Zahl seiner Mitglieder von 39 auf 14 herabgesetzt. — Die Konstituirung der Munizipalität in Konstantinopel hat Anlaß zur Auflösung des Konseils für die öffentliche Wohlfahrt gegeben. — Der Divisions-General Ismail Pascha, der als außerordentlicher Kommissär zur Bestrafung der Urheber der in Dscheddah verübten Gräuel dorthin abgegangen war, hat seine Mission beendigt und wird in Konstantinopel erwartet. — Der jüngst gemeldete in Tripoli stattgehabte Militäraufstand ist nicht im syrischen Tripoli, sondern an der afrikanischen Küste, in Tripoli di Berberia, vorgefallen.

Asien.

Einfall der Turkomanen in Persien.

Persien. Die Turkomanen haben 30.000 Mann stark einen Einfall über die persische Grenze gemacht, über 40 Dörfer zerstört und sehr viele von den unglücklichen Bewohnern als Sklaven mit sich fortgeschleppt. Die zu ihrer Verfolgung entsendeten Truppen dürfen aller Wahrscheinlichkeit nach zu spät kommen.

Afrika.

Der Vice-König. — Das englische Konsulat. — Ständige Flotten-Station Englands im Rothen Meere. — Ismail Pascha. — Tagesnotizen.. — Ein britisch-portugiesischer Konflikt.

Alexandrien, 3. Oktober. Der Vice-König wird binnen Kurzem nach Ober-Egypten abreisen und einen großen Theil des Winters in Siut oder Benisuef zubringen. Eine Abtheilung Truppen war ihm am 1ten Oktober bereits vorausgegangen. — Der „Progresso di Egitto“ äußert sich mit Entrüstung über die empörende Beschimpfung, welche eingeborne Diener des englischen Konsulates in Alexandrien einem israelitischen Leichen-Begängnisse zufügten, daß am Konsulate vorbeizog. Der Sarg wurde mit Koth beworfen und ein Theilnehmer des Zuges schwer mißhandelt. — Wie dem Pariser „Pays“ berichtet wird, hat die englische Regierung beschlossen, im Rothen Meere eine ständige Flottenstation zu errichten, welche aus einer Fregatte, einer Korvette, einer Brigg und 2 Kanonenbooten, sämmtlich Dampfer, bestehen soll. Der Oberbefehl über diese Station sei dem Kapitän Pullen ertheilt, welcher von nun an als Kommodore an Bord des „Cyklops“ befehligen werde. Sein Kommando soll sich bis zum Omangolf erstrecken, also auch noch die Meerenge von Bab-el-Mandeb umfassen. Seine Instruktionen sollen ihm anempfehlen, nicht zu vergessen, das die Polizei und die Ueberwachung im Rothen Meere allein Englands Sache sind. Diese Maßregel sei motivirt durch die letzten Ereignisse von Dscheddah und die stets wachsende politische und kommerzielle Wichtigkeit des Rothen Meeres. — Der außerordentliche türkische Kommissär Ismail Pascha fand in Alexandrien Depeschen seiner Regierung vor, welche ihm den Befehl ertheilten, wieder nach Dscheddah zurückzukehren, um seine Mission ganz zu erfüllen, und dort eben so lange, wie Hr. Sabatier zu bleiben. Unter den Personen, die sich mit letzterem und mit Ismail Pascha in Suez einschiffen werden, befindet sich auch Abdullah Pascha, der neue Großscheriff von Mekka, mit einem zahlreichen Gefolge. Abdullah Pascha, von dessen Charakter man sich viel verspricht, wird mit Ungeduld in Arabien erwartet. Durch Hedschas hindurch soll er von 700 Mann Truppen eskortirt werden. Uebrigens sind die Gerüchte von einem Aufstande in Mekka rein erfunden. — In Keneb, nicht weit von Cosseir, welchem letzteren Hafen Dscheddah gegenüberliegt, wird ein großes Munitionsdepot errichtet. Da der Gesundheitszustand in Suez sich vollkommen befriedigend zeigte, so wurde die Quarantaine gegen Provenienzen aus dem Hedschas aufgehoben. Nach Triester Nachrichten ist General-Konsul Sabatier bereits nach Dscheddah abgereist und sollten die am 26sten September von dort in Alexandrien eingetroffenen Gefangenen nächstens nach Konstantinopel gebracht werden.

Das „Morning Chronicle“ berichtet nach dem „Natal Mercury“ über die bereits bekannte Wegnahme des britischen Schiffes „Herald“ durch portugiesische Behörden Folgendes:

„Endlich haben wir Nachrichten von dem Schiffe „Herald“, das mit seinen Passagieren und seiner Mannschaft von den portugiesischen Behörden in der Delagao-Bucht wegen angeblicher Betreibung von Schmugelhandel aufgebracht und saisirt worden ist. Der Marine-Dampfer „Lyra“ hat die Mannschaft des „Herald“, mit Ausnahme des Chefs der Expedition, Duncan, der am 5. März in Mozambique am Klimafieber gestorben ist, zurückgebracht. Der „Herald“ war im vorigen November vom Hafen Urban abgesegelt, um den Versuch zu machen, mit den Eingebornen am König-Georgs-Flusse, der in die Bucht von Delagoa mündet, Handelsbeziehungen zu eröffnen. M'Lean, einer der Theilnehmer der Expedition, fand den Stammhäuptling Moschachoupa bereit, mit dem „Herald“ in Handelsverkehr zu treten. Dieser sandte einen Boten an Monakusa, der eine Art Oberherrlichkeit über die dortigen Stämme ausübt, um dessen Autorisation einzuholen, als am 12. Dezember drei portugiesische Barks erschienen und sich in Anwesenheit vom M'Leod des „Herald“ und dessen Ladung bemächtigten und die Besatzung unter dem Vorwande, daß der „Herald“ keinen Zoll bezahlt habe, nach der Delagua-Bucht abführten. Hier wurde die gefangene Mannschaft sehr schlecht behandelt. Später führte die portugiesische Brigg „Clara“ die Mannschaft nach Mozambique, wo sie am 2ten Jänner eintraf. Der dortige englische Konsul M'Leod ließ die Mannschaft ausliefern und reklamirte bei den Behörden den „Herald“ und dessen Ladung, da das Ufer des König-Georgs-Flusses kein portugiesisches Territorium sei, sondern lediglich unter Botmässigkeit der Eingebornen stehe. Die Portugiesen leiteten über diese Angelegenheit eine geheime Untersuchung ein, über deren Verlauf und Ausgang dem britischen Konsul keine Mittheilung gemacht wurde, und verweigerte der englischen Brigg „Persian“ die Auslieferung des „Herald“ und dessen Ladung. Bald darauf traf der Kriegsdampfer „Lyra“ ein und nahm den englischen Konsul und die Mannschaft des „Herald“ an Bord, da Herr M'Leod der Ansicht war, daß das Betragen der portugiesischen Behörden einen Abbruch der diplomatischen Beziehungen rechtfertige. Auf seiner Ueberfahrt traf der Dampfer „Lyra“ einen portugiesischen Kutter, der 11 Sklaven an Bord hatte. Der Kutter selbst wurde verbrannt und Kapitän, Steuermann und Mannschaft, so wie die Neger an Bord der „Lyra“ genommen. Eine Entschädigungsforderung wegen der Nehmung des „Herald“ und der Ladung ist an die portugiesische Regierung gerichtet. Die portugiesischen Behörden haben dem englischen Konsul gegen die Insulten der Negerbevölkerung keinen genügenden Schutz gewährt und sind demselben, trotz der Anwesenheit eines portugiesischen Kriegsschiffes im Hafen, die Fenster seiner Wohnung eingeworfen, bei welcher Gelegenheit Frau M'Leod eine nicht unbedeutende Verwundung erhalten hat. Konsul M'Leod hat sich mit der „Lyra“ nach Mauritius begeben, wo Contre-Admiral Grey an Bord des „Boscaven“ von den Vorfällen genau unterrichtet worden ist und dürfte dieser sofort nach Mozambique abgehen.“

Amerika.

Neueste Nachrichten vom Stand der Armeen in Mexiko. — José de Obaldia. — Ein militärischer Besuch in Irland.

Mexiko. In New-Orleans sind Nachrichten aus San Louis Potosi vom 5. September eingegangen, denen zufolge noch immer ein Kampf zwischen Vidauri und Miramon als nahe bevorstehend bezeichnet wird. Letzterer soll 4000 Mann unter seinem Befehl haben, während die sogenannte Nord-Armee Vidauri's aus 6000 Mann besteht, welche im Verein mit 1000 Mann unter Caronado den General Miramon zwingen können, die Schlacht zwischen San Louis und der Hauptstadt anzunehmen; das Schicksal Mexiko's hängt vom Ausgange derselben ab. Der Gouverneur von Zacatecas hatte in der vorhergehenden Woche dem General Vidauri 50.000 Doll. geschickt, so daß dieser sich nun unverweilt in Marsch setzen kann.

Panama, 9. September. Herr José de Obaldia ist mit großer Majorität zum Gouverneur des Staates Panama erwählt worden.

New-York, 25. September. Das 69ste Regiment der New-Yorker Miliz macht Anstalt zu einem Besuche in Irland, wozu es eines der neuen zwischen New-York und Galway in Fahrt gesetzten Dampfschiffe benutzen will. Ueber 100 Mann haben sich schon bereit erklärt, die Fahrt mitzumachen. Der englische Gesandte, Lord Napier,

*

welcher darum angegangen ist, die Erlaubniß zur Landung dieser Milizen in Irland zu ertheilen, hat erklärt, darüber erst nach Hause schreiben zu müssen.

Handelsnachrichten.

Olmütz, 30. September. Der Auftrieb am gestrigen Markte bestand in 276 St. galizischer Schlachtochsen, von welchen 94 St. wegen geringer Konkurrenz an Käufern unverkauft blieben. Die Preise sind gegen die vorige Woche gefallen, denn der Zentner Fleisches kostete 49 fl. 45 kr. W. W. Der höchste Preis pr. 1 Paar Ochsen hat sich auf 440 fl. W. W. mit 780 Pfd. Fleisch und 100 Pfd. Unschlitt, der geringste auf 200 fl. mit 460 Pfd. Fleisch und 20 Pfd. Unschlitt herausgestellt. Aus 94 Verkaufsposten ergibt sich der Durchschnittspreis auf 340 fl. mit 625 Pfd. Fleisch und 60 Pfd. Unschlitt.

Lemberger Cours.

Den 20. Oktober.

In Conventions-Münze		Geld. fl.	Geld. kr.	Waare. fl.	Waare. kr.
Holländer Dukaten		4	35	4	39
Kaiserlicher Dukaten		4	39	4	42
Russischer halber Imperial		8	2	8	6
" Silber-Rubel 1 Stück		1	32	1	$33^1/_2$
Preussischer Courant-Thaler		1	28	1	$29^1/_2$
Polnischer Courant pr. 5 fl.		1	$7^1/_2$	1	9
Galizische Pfandbriefe	ohne	78	45	79	15
detto Grundentl. Oblig.	Cou-	81	36	82	5
5% National-Anlehen vom Jahre 1854	pons	82	15	82	53

Börsenbericht.

Wien, 18. Oktober. (Mittags 1 Uhr). Eine recht günstige Stimmung von Anfang bis zum Schlusse nach allen Richtungen. Staats-Effekte theilweise über auswärtige Kaufaufträge beliebt. Spekulations-Papiere fest, theilweise mit steigender Tendenz. — Devisen besonders flau, von allen Seiten ausgeboten, zu matteren Kursen zu haben, grösstentheils mehr Brief, als Geld.

National-Anlehen zu 5% $82^3/_4$—$82^7/_8$. Anlehen v. J. 1851 S. B. zu 5% 91—$91^1/_2$. Lombardisch-venetianisches Anlehen zu 5% 94—$94^1/_2$. Staatsschuld-Verschreibungen zu 5% $82^1/_2$—$82^5/_8$, detto zu $4^1/_2$% 73 — $73^1/_4$, detto zu 4% $64^3/_4$ — 65, detto zu 3% $49^3/_4$ — 50, detto zu $2^1/_2$% $41^1/_2$—$41^3/_4$. detto zu 1% $16^1/_4$ — $16^1/_2$. Gloggnitzer Obligationen mit Rückzahlung zu 5% 97 — —, Oedenburger detto zu 5% 96 — —, Pesther detto detto 4% 96 — —, Mailänder detto detto 4% — 95. Grundentl.-Oblig. nied. österr. zu 5% $91^1/_4$—$91^1/_2$, detto von Ungarn zu 5% $81^1/_4$ — $81^3/_4$, detto Temesch. Banat; Kroat. und Slav. zu 5% 81 — $81^1/_4$, detto Galizien zu 5% $81^1/_4$—$81^1/_2$. detto Siebenbürgen zu 5% $80^3/_4$ — 81; G. E. O. der übrigen Kronländer zu 5% 85 — 86. Banko-Obligationen zu $2^1/_2$% 65 — $65^1/_2$. Lotterie-Anlehen v. J. 1834 308—310; detto v. J. 1839 $131^1/_2$—$131^3/_4$, detto v. J. 1854 zu 4% $109^1/_4$—$109^1/_2$. Como-Rentscheine $16^1/_2$—$16^3/_4$.

Galizische Pfandbriefe zu 4% 77 — 78. Nordbahn-Prioritäts-Obligationen zu 5% $86^1/_2$ — 87. Gloggnitzer detto 5% 85 — $85^1/_2$. Donau-Dampfschifffahrts-Obligat. 5% 86 — 87. Lloyd detto (in Silber) 5% 86 — 87. 3% Prioritäts-Obligationen der Staatseisenbahn-Gesellschaft zu 500 Fr. pr. Stück 109—$109^1/_2$. Aktien der Nationalbank 951 — 952. 5% Pfandbr. der Nationalbank 12monatliche 100 — $100^1/_8$; detto 6jährige 94—$94^1/_4$; detto 10jährige $91^1/_4$—$91^3/_4$, detto verlosbare $86^1/_4$—$86^1/_2$. Aktien der österr. Kredit-Anstalt $242^1/_4$—$242^1/_2$. Prämien-Lose der österreichischen Kredit-Anstalt $98^1/_4$ — $98^3/_8$. Aktien der nieder-österr. Eskompte-Ges. $116^3/_4$ — $117^1/_4$. 5% Prioritäts-Obligationen der Westbahn 87 — $87^1/_2$. Aktien der Nordb. $170^5/_8$—$170^3/_4$. Aktien der Staats-Eisenb.-Gesell. zu 500 Frc. $261^1/_4$—$261^1/_2$. Aktien der Kaiserin Elisabeth-Bahn zu 200 fl. mit 30% Einzahl. 100 — $100^5/_8$. Aktien der süd-norddeutschen Verbindungs-Bahn $93^1/_4$ — $93^1/_2$. Aktien der Theissbahn 100 — $100^1/_8$. Aktien der lombard.-venet. Eisenbahn $247^1/_2$ — 248. Kaiser Franz Joseph Orientbahn $203^1/_4$ — $203^1/_2$. Aktien der Rossitzer-Bahn m. Prior. 200 — 201. Aktien der Triester Lose $111^3/_4$ — 112. Aktien der Donau-Dampfschifffahrts-Gesellschaft 515 — 516. Aktien der detto 13. Emiss. $102^3/_4$ — 103. Aktien des Lloyd 335 — 338. Aktien der Pesther Kettenbrücke-Ges. 57 — 58. Aktien der Wiener Dampfmühl-Ges. 79 — 80. Aktien der Pressburg-Tyrnauer Eisenbahn 1. Emission 18 — 19. Aktien der detto detto 2. Emission mit Priorität 28 — 29. Esterhazy 40 fl. Lose $78^1/_2$ — 79. Windischgrätz-Lose $26^1/_4$—$26^1/_2$. Waldstein-Lose $26^1/_2$—$26^3/_4$. Keglevich-Lose $15^1/_4$—$15^1/_2$. Salm-Lose $42^3/_4$ — 43. St. Genois-Lose 38 — $38^1/_4$. Palffy-Lose $37^1/_4$—$37^1/_2$. Clary-Lose $38^3/_4$ — 39.

Amsterdam 2 M. $84^3/_8$. — Augsburg Uso $101^3/_4$ — Bukarest 31 T. 275. — Konstantinopel 31 T. 485. — Frankfurt 3 M. $100^3/_4$. — Hamburg 2 M. $74^1/_4$. — Livorno 2 M. $100^1/_4$. — London 3 M. 9.54. — Mailand 2 M. $100^1/_4$. — Paris 2 M. $118^1/_4$. — Kaiserl. Münz Dukaten-Agio 4.43—44. Kaiserl. Kronen 13.40—41. Napoleonsd'or 7.53—54. Englische Sovereigns 9.58—59. — Russische Imperials 8.7—8.

Wiener telegraphische Course

vom 20. Oktober.

Staats-Schuldverschr. 5% $82^9/_{16}$. Verloste Obligat. zu 5% —. Staats-Schuldverschreib. $4^1/_2$% —; detto 4% —; detto 3% —; detto $2^1/_2$% —. Darlehen mit Verlosung v. J. 1834: —; detto vom Jahre 1839: —. detto v. Jahre 1854: —; National-Anleihe v. Jahre 1854: $82^7/_8$. Bank-Obligat. $949^1/_2$. Bank-Aktien —. Kredit-Instituts-Aktien 200 fl. österr. W. 244. Nordbahnaktien zu 1000 fl. $1713^3/_4$. Oesterr.-französ.-Eisenbahn-Aktien à 500 Frs. mit Raten-Einzahlung —; detto mit voller Einzahlung 261. Lomb. ven. Eisenbahn $245^1/_2$. Theissbahn — Kaiserl. Elisabethbahn —. Süd. Nord-Verbindungsbahn —. Orientbahn 204. Donau-Dampfschifffahrts-Aktien zu 500 fl. —. Lloyd-Dampfschifffahrts-Aktien zu 500 fl. —. N. ö. Escompt.-Aktien zu 500 fl. —. Bank-Pfandbriefe auf 12 Monate —; detto 6jährige —; detto 10jährige 92; detto mit Annuität $86^1/_2$. Galizische Pfandbriefe zu 4% —. Grund-Entlast.-Oblig. nied. österr. —; detto anderer Kronländer —; detto galiz. $81^3/_4$. detto ungar. $81^3/_4$. Prämierlose —. Amsterdam $84^1/_2$. Augsburg $101^3/_4$. Bukarest $275^1/_2$. Constantinopel 485. Frankfurt $100^3/_4$. Hamburg $74^1/_8$. Leipzig —. Livorno —. London 9.53. Mailand —. Marseille $118^1/_4$. Paris $118^3/_8$. Kais. Münz-Dukaten Agio —.

Angekommen:

Den 20. Oktober.

Im Hotel de Russie: Die HH. Gutsbesitzer: Xaver Abancourt, von Łuwcza; Aug. Gorajski, Lud. und Hein. Grafen Wodzicki, von Olejów; Klem. Postrucki, von Putiatyńcze; Joh. Raczyński und Konst. Sobański, von Krakau; Franz Znamięcki, von Zembrzyc.

Im Hotel d'Europe: Herr Lud. Croase, Gutsb., von Hoszów.

Im Hotel Kuhn: Herr Franz Pohorecki, Gutsb., von Cichobuż.

Im Hotel Lang: Herr Nikol. Dunka, k. k. Lieutenant, von Jaworów.

Zum Tiger: Herr Franz Chichnier, k. k. Oberlieut., aus der Bukowina.

In Privatwohnung: Die Herren: Jos. und Eduard Sękowski, Gutsb., von Przemyśl.

Abgereist:

Den 20. Oktober.

Herr Leo Ritter v. Załęski, Domherr, nach Drohobycz. — Die HH. Gutsbesitzer: Lud. Czajkowski, nach Horodyńce; Lad. Graf Dzieduszycki, nach Jezupol; Stan. Gierowski, nach Chmiel; Stan. Jędrzyjowicz, nach Felsztyn; Leopold Obertyński, nach Stronibaby; Heinrich Papara, nach Żubowmosty; Franz Smarzewski, nach Artasów.

Meteorologische Beobachtungen in Lemberg.

Den 19. Oktober.

Zeit der Beobachtung	Barometer auf 0° R. red. Pariser Mass	Thermometer nach R.	Feuchtigkeit	Wind	Witterung.
7 U. M.	325.67‴	+ 3.8	91.8	SO. schwach	heiter
2 U. N.	325.63	+ 12.2	76.4	W. "	"
10 U. A.	325.68	+ 6.3	87.6	S. "	"

Theater.

Heute: (Deutsche Vorstellung.) **„Die Bekenntnisse."** Lustspiel in 3 Akten von Bauernfeld.

Morgen: Letzte Vorstellung des Herrn H. Monhaupt.

Lokal- und Provinzialnachrichten.

* Gestern fand im Theater die vorletzte Vorstellung des kaiserlich russischen Hofkünstlers Herrn Hermann Monhaupt statt. Wie bei seiner Beliebtheit vorauszusehen, war das Theater wieder sehr zahlreich besucht und wurden seine eminenten Leistungen mit dem größten und wirklich verdienten Beifalle aufgenommen, seine neuen uns zum ersten Male vorgeführten Experimente überraschten nicht minder wie auch die schon Gesehenen durch die staunenswerthe Schnelligkeit der Entwicklung derselben und gestalteten sich durch die Eleganz und angenehme Vortragsweise, mit der Herr Monhaupt seine Hexereien zur Schau bringt, zu einem so gediegenen Ganzen, wie es uns bis jetzt noch von keinem Künstler dieses Faches geboten wurde. Morgen Freitag gibt Herr Monhaupt seine unwiderruflich letzte Vorstellung, die an Neuheit und Variation in der Wahl der Experimente wohl den bisher gegebenen Vorstellungen mindestens gleichzustellen sein wird. Wie wir vernehmen, reist Herr Monhaupt von hier wieder zurück nach Rußland, und wir dürften somit nicht so bald wieder Gelegenheit haben, die Leistungen des gewandten Tausendkünstlers bewundern zu können.

— In der Nacht vom 1. auf den 2. d. M. ist in Koszlaki, Tornopoler Kreises, Feuer ausgebrochen, wobei 7 der reichsten Bauern alle ihre Wohn- und Wirthschaftsgebäude und die ganze heurige Fechsung verloren haben. Das Feuer scheint durch Anlegung ausgebrochen zu sein.

Neueste Post.

* Man meldet aus Triest, daß am 15. d. M. die englische Korvette „Ariel", Kapitän Karl Bromley mit 100 Mann, Equipage und 9 Kanonen, in 4 Tagen von Corfu kommend, im Hafen von Gravosa eingelangt ist. Sie wird sich zwei bis drei Tage dort aufhalten. Bei der Ankunft salutirte sie zuerst die österreichische, dann die französische Flagge mit den üblichen Schüssen.

Mailand, 18. Oktober. Heute Morgens ist die für die Verbindung mit Piemont wichtige Eisenbahnstrecke von hier nach Magenta mit den Stationen Mujocco, Rho und Magneta festlich und bei großem Zulaufe eröffnet worden.

Genua, 16. Oktober. Der „Corriere mercantile" zeigt die Ankunft der Großfürstin Helene und des Herzogs von Mecklenburg an. Beide kamen von Nizza. Dasselbe Blatt meldet die Abreise des Vize-Präsidenten der hiesigen Handelskammer und eines Delegaten nach Turin, um mit dem Ministerium und einigen Banquiers über das Projekt der Lukmanierbahn zu verhandeln. Der hiesige Generalintendant Conte hat den Posten eines Generalsekretärs im Ministerium des Innern erhalten.

Turin, 17. Oktober. Nach der heutigen „Opinione" ist es gewiß, daß der Senator Cadorna zum Minister des öffentlichen Unterrichts designirt ist.

Hauptredacteur M. Schreniawa v. Sartini.

Aus der k. k. galiz. Aerarial-Staats-Druckerei.

Nr. 250. Montag den 2. November **1857.**

Erscheint sammt dem Amts- und Anzeigeblatt täglich, mit Ausnahme der Sonn- und Feiertage. Der Preis ist für Lemberg: monatlich 1 fl. 20 kr., vierteljährig 3 fl. 45 kr., halbjährig 7 fl. 30 kr., ganzjährig 15 fl.; für Auswärtige: monatlich 1 fl. 35 kr., vierteljährig 4 fl.

Lemberger Zeitung
für Galizien.

30 kr., halbjährig 9 fl., ganzjährig 18 fl. Ein einzelnes Geschichtsblatt kostet 3 kr. das Amts- und Anzeige Blatt 8 kr. C. M. Die Insertions-Gebühr wird pr. zweispaltige (Garmont-) Zeile das erste Mal mit 4 kr., jedes folgende Mal mit 2 kr. C. M. berechnet.

Uebersicht: Oesterreichische Monarchie. — Deutschland. — Frankreich. — Portugal. — Schweiz. — Italien. — Schweden und Norwegen. — Donaufürstenthümer. — Türkei. — Asien. — Handelsnachrichten.

Provinzialnachrichten. — Neueste Post.

Offizieller Theil.

Lemberg, 27. Oktober. Der Besitzer eines Affentheaters Franz Casanova und der Lemberger deutsche Theaterunternehmer Joseph Glöggl haben gemeinschaftlich einen Betrag von Fünfzig Gulden 1 kr. C. M. zu Gunsten der hiesigen christlichen Kleinkinder- und Säuglings-Anstalten gewidmet.

Indem diese Gabe ihrer Bestimmung zugeführt wird, wird dieselbe mit dem Ausdrucke des Dankes zur öffentlichen Kenntniß gebracht.

Nichtoffizieller Theil.

Oesterreichische Monarchie.

Stand der galizischen Sparkasse. — Vermischte Nachrichten.

Lemberg, 1. November. Im Laufe des Monats Oktober wurden in die galizische Sparkasse 71.506 fl. 59 kr. von 623 Parteien eingelegt und 93.036 fl. 37 kr. an 613 Parteien zurückgezahlt. Die Einlagen haben sich sonach um 21.529 fl. 38 kr. vermindert und betrugen am 31. Okt. 3.201.095 fl. $48\frac{1}{4}$ kr; mit Hinzurechnung der kleineren Forderungen im Betrage von 728 fl. 46 kr. beträgt die Gesammtsumme der Einlagen 3,201.824 fl. $34\frac{1}{4}$ kr. Zur Deckung dieser Einlagen besitzt das Institut 3.422.019 fl. $29\frac{3}{4}$ kr., und zwar in barem Gelde 12.737 fl. $30\frac{2}{4}$ kr., in öffentlichen Papieren 401,148 fl. 29 kr., in Pfändern 288.950 fl., in Wechseln 179.050 fl., auf Landhypotheken 1,779.078 fl. 1 kr., auf städtischen Hypotheken 759.344 fl. 58 kr. und in der Schuldigkeit verschiedener öffentlichen Anstalten 1710 fl. $31\frac{1}{4}$ kr. — Es zeigt sich sonach ein Mehr des Aktivstandes im Betrage von 220.194 fl. $55\frac{2}{4}$ kr.

Wien, 29. Oktober. Ihre Majestät die Kaiserin Maria Anna ist vorgestern ohne Aufenthalt von Italien nach Prag hier durchgereist.

— Se. k. Hoheit der Herr Großherzog von Oldenburg ist gestern unter dem Namen Graf v. Delmenhorst von Triest nach Deutschland hier durchgereist.

— Der Herr Feldmarschall Graf v. Radetzky feiert am 2. November das einundneunzigste Geburtsfest und befindet sich nach gestern eingelangten Berichten vollkommen wohl.

— In der kaiserlichen Gruft bei den PP. Kapuzinern, welche am Allerseelentage für die Besucher geöffnet ist, befinden sich derzeit 94 Leichen und irdische Ueberreste (Herzen) aus dem österreichischen Herrscherhause. An der Spitze der Särge steht jener der Kaiserin Anna, gestorben am 15. Dezember 1618.

— Von der k. k. Wiener Sternwarte wird unterm 27. Oktober bekannt gemacht: Herr Dr. Luther, Direktor der Sternwarte zu Bilk bei Düsseldorf, hat am 19. d. M. einen neuen Planeten entdeckt, welcher hier als ein Stern 10. Größe beobachtet wurde. Mit diesem Himmelskörper hat die Zahl uns aus der Gruppe zwischen Mars und Jupiter bekannter Planeten das erste halbe Hundert erreicht.

Wien, 30. Oktober. Se. Majestät Kaiser Ferdinand ist am 27. von a. h. seinem Sommeraufenthalte nach Prag zurückgekehrt und daselbst feierlichst empfangen worden.

— Das Steuerausschreibungs-Patent ist gestern erschienen. Darnach sind im Verwaltungsjahr 1858 die Grundsteuer, die Gebäudsteuer, die Erwerbsteuer und die Einkommensteuer sammt den landesfürstlichen Zuschlägen zu diesen Steuern in dem Ausmaße und nach den Bestimmungen, wie sie für das Verwaltungsjahr 1857 in Folge des allerh. Patentes vom 14. Oktober 1856 vorgeschrieben wurden, zu entrichten. Se. Majestät der Kaiser haben sich jedoch vorbehalten, in der Besteuerung die sich als erforderlich zeigenden Aenderungen noch im Laufe des Verwaltungsjahres 1858 eintreten zu lassen.

— Zur Feier des 91. Geburtsfestes des Hrn. FM. Grafen von Radetzky wurde die Gründung eines Museums beantragt, in welchem alle zu Ehren des Heldengreises erschienen literarischen und Kunstwerke theils im Originale, theils in Kopien vereinigt werden sollen.

— Der Entwurf unseres Gemeinde-Budgets weist vorbehaltlich der Modifikationen, die es in der Berathung des Gemeinderathes noch erleiden dürfte folgende Bilanz aus: Gesammtausgabe 4,556.130 fl., Abgang aus den Vorjahren 28.981 fl., zu deckendes Gesammterforderniß 4.585.111 fl. Bedeckung: a) gewöhnliche Einnahmen 2,173.150 fl. b) außerordentliche 401.533 fl., c) städtische Umlagen 2.010.574 fl., zusammen 4.585.357 fl. Sonach bleibt durch die Gesammt-Einnahme noch ein Ueberschuß von 146 fl.

Deutschland.

Armeebefehl des Prinzen von Preußen. — Preußische Cirkulardepesche.

Berlin, 26. Oktober. Se. k. Hoheit der Prinz von Preußen hat sofort nach der Uebernahme der Regierungsgeschäfte den folgenden Armeebefehl erlassen:

„Se. Majestät der König haben mir durch Allerhöchste Ordre vom heutigen Tage die obere Leitung der Staatsgeschäfte auf drei Mnnate allergnädigst zu übertragen geruht. Ich mache dies der Armee bekannt und spreche derselben hierbei aus, wie ich die feste Zuversicht habe, daß ich Sr. Majestat dem Könige bei Allerhöchstdessen unter Gottes gnädigem Beistande hoffentlich bald eintretender Genesung nur Lobendes über sie werde berichten können."

Berlin, 27. Oktober. Gleichzeitig mit den Instruktionen für den Bundestags-Bevollmächtigten Herrn von Bismark-Schönhausen ist eine preußische Cirkular-Depesche an die deutschen Regierungen betreffs der Herzogthümer-Frage abgegangen.

Frankreich.

Pariser Post vom 25. und 26. Oktober.

Paris, 25. Oktober. Der „Moniteur" enthält mehrere Ordens-Verleihungen an Militärs, welche sich bei den letzten Expeditionen am Senegal ausgezeichnet haben.

Die Regierung hat das französische Kriegsschiff „Newton" nach der Insel San Domingo geschickt, um der europäischen Bevölkerung von Hayti und San Domingo zu Hilfe zu kommen.

Marschall Randon war schon auf dem Bahnhofe, um nach Marseille zu reisen, als er eine Depesche aus Compiègne erhielt, die ihm den Befehl des Kaisers brachte, dringender Geschäfte wegen noch einige Tage hier zu verweilen. Der Gouverneur von Algier wird sich erst am 2. November in Marseille einschiffen.

Der bekannte englische Bierbrauer Baß, der zugleich Mitglied des englischen Unterhauses ist, war dieser Tage in Paris, wohin er vom Kaiser berufen worden war. Herr Baß untersuchte alle größeren Bierbrauereien von Paris und stattete dem Kaiser einen Bericht darüber ab. Dieser wünscht nämlich die Errichtung einer großen englischen Bierbrauerei in Paris. Nach dem Ausspruche des Herrn Baß sind alle dazu nothwendigen Elemente in Paris vorhanden, nur handelt es sich darum, zu wissen, ob das Seine-Wasser die zur Produzirung eines guten englischen Biers nothwendigen Eigenschaften besitzt. Die betreffenden Versuche werden in London gemacht werden. Herr Baß hat zu diesem Zwecke eine große Anzahl Fässer, mit Seine-Wasser angefüllt, mitgenommen.

Nach der „Gazette de Lyon" kam General Orgoni so eben durch Lyon und reiste nach Marseille weiter. Er begibt sich im Auftrage des Königs der Birmanen nach Rom, um dem heiligen Vater mitzutheilen, daß die katholischen Missionen im ganzen birmanischen Reiche Hilfe und Unterstützung finden werden und daß der König geneigt sei, auf seine Kosten Wohlthätigkeits- und Unterrichtsanstalten, Kirchen, ja selbst einen Bischofsitz an Stelle der apostolischen Mission herzustellen, sobald die Anzahl der Katholiken beträchtlich genug sein werde.

Paris, 26. Oktober. Herr Ferd. v. Lesseps begibt sich in einigen Tagen nach Konstantinopel, um den Suezkanal-Ferman zu erwirken. Der Herzog von Grammont hat gestern seine Abschieds-Audienz genommen und ist heute nach Rom abgereist. — Wieder sind neue Petitionen von verschiedenen Handelskammern eingelaufen, welche die Herabsetzung des Diskonto's und die Einführung des Zwangskourses verlangen.

Das „Pays" enthält einen gegen die Türkei gerichteten Artikel, der beweist, welche überaus unangenehmen Gefühle die Ernennung Reschid Pascha's zum Großvezir in Paris erregt hat.

Nach einem Befehle des Kriegsministers werden sofort alle Militärs, deren Dienstzeit Ende 1857 zu Ende ist und die sich noch unter den Fahnen befinden, entlassen.

Portugal.

Das gelbe Fieber in Lissabon.

Man schreibt unterm 13 Oktober aus **Lissabon**: „Das hier zum Ausbruch gekommene gelbe Fieber hat in letzter Zeit an Ausdehnung

noch wesentlich zugenommen und wirkt auf Stimmung und Leben unseres Platzes bereits recht drückend ein. Die Zahl der täglichen Erkrankungen ist auf 280 bis 300 angewachsen, von denen etwa der dritte Theil tödtlich verlief. Die wohlhabenden Bewohner der vorzugsweise heimgesuchten Stadttheile haben den Platz verlassen und sich in die kleinen Ortschaften um Lissabon, welche sämmtlich ganz fieberfrei sind, zurückgezogen. Die Theater der Stadt werden kaum besucht; die meisten Läden und Magazine sind geschlossen, Handel und Verkehr stocken fast vollständig. Der Zusammentritt der Cortes, welcher für den 2. November angesetzt war, ist vorläufig auf unbestimmte Zeit verschoben.

Leider haben wir noch große, für die Jahreszeit ungewöhnliche Hitze, und es steht zu fürchten, daß die Krankheit erst im Laufe des November wieder verschwinden wird. Allgemein klagt man über Saumseligkeit der städtischen Behörden, welche gleich beim ersten Auftreten der Krankheit energische Maßregeln hätten ergreifen sollen, aber nicht ergriffen haben. Gegenwärtig sind zugänglichere Maßnahmen getroffen, und namentlich ist endlich das Steueramt, der erste Heerd des Uebels, von Grund aus gesäubert und aus dessen Räumen alles Verdächtige entfernt worden. Im Militär sind bisher 80 Mann von dem Fieber ergriffen worden. In Necessidades, dem Stadttheil, welchen der k. Hof bewohnt, und einem daran grenzenden Viertel, das eben so hoch gelegen ist und eben so frische Luft genießt, ist ein Krankheitsfall bisher nicht vorgekommen. Der König selbst hat bereits zu verschiedenen Malen die einzelnen Hospitäler der Stadt besucht."

Schweiz.

Resultat der Nationalrathswahlen.

Bern, 26. Oktober. Bei den Nationalrathswahlen wurden die Bundesräthe Furrer, Stämpfli, Knüsel, Näff wieder gewählt. Frei und Pioda sehr wahrscheinlich. Fornerod in Lausanne und Moudon große Mehrheit; Gesammtresultat noch unbekannt. Escher in Zürich gewählt. Trog, Centralbahndirektor, durchgefallen. Die ouvernementalen Republikaner haben in Neuenburg gesiegt. Genf hat radikale Wahlen getroffen. Die Stadt Bern hat die liberal-konservativen Kandidaten Blösch, Kurz, Stämpfli und Schneider gewählt. (Allg. Ztg.)

Der „Schwäb. Merkur" enthält seinerseits über die Nationalrathswahlen nachstehendes das obige theilweise ergänzendes Telegramm: Stadt Bern: meiste Stimmen Blösch, Kurz, Stämpfli, Schneider; Luzurn: Bundesrath Knüsel statt von Matt, sonst bisherige; Obwalden: Wirz; Niedwalden: Poller, Fürsprech, liberal; Glarus: Jenny; Appenzell Außerrhoden: Dr. Oertli Zürcher; Innerrhoden: Fäßler; St. Gallen: Näff, Hoffmann, Schubinger, Raschle, Liberale. Fornerod in Stadt Lausanne fast einstimmig. Neuenburg: Gouvernementale Kandidaten Piaget, Grandjean, Lambelet, Julet siegten mit 2000 Mehrheit. Genf: Gouvernementale Kandidaten Fazy, Camperio, Challet-Venell mit 1100 Mehrheit. Ueberall Ruhe.

Italien.

Die Ueberschwemmungen in Sardinien. — Minister Paleocapa.

Turin, 25. Oktober. Gestern haben nach mehrtägiger Unterbrechung auf den meisten Eisenbahnlinien, die nach allen Richtungen hin durch die Ueberschwemmungen gelitten hatten, die Fahrten wieder begonnen. Allein der Schaden ist überall groß und bis jetzt noch nicht einmal in seiner ganzen Größe bekannt, denn jede Post bringt nachträgliche Hiobsnachrichten. Die prachtvollen Eisenbahnbrücken über den Sangone und über die Stura, beide in der nächsten Nachbarschaft, sind verschwunden und der Verkehr ist einstweilen nur durch die Schiffbrücken hergestellt, welche von der hiesigen Pontonier-Abtheilung eiligst geschlagen wurden.

Die Linie nach Genua ist ferner auf einer größeren Strecke zwischen Asti und Alessandria unterbrochen, wo der Dienst durch Omnibus geschieht. Es scheint, daß sich die einige Tage und Nächte anhaltenden wolkenbruchartigen Regen über das ganze westliche Oberitalien, über Savoyen, ganz Piemont und Ligurien verbreiteten, denn auch die Straßen den beiden Rivieras entlang haben sehr Noth gelitten, Spezzia stand unter Wasser und der Verkehr mit Modena und Toscana war gänzlich unterbrochen. Leider sind auch Verluste von Menschenleben zu beklagen.

In einem vor wenigen Tagen im Schlosse zu Pollenzo abgehaltenen Ministerrath kam der durch dessen fast völlige Erblindung nothwendig gewordene Rücktritt des Ministers der öffentlichen Arbeiten Paleocapa zur Sprache und es wurde beschlossen, daß derselbe Minister verbleibe, jedoch ohne Portefeuille. Der König fand sich veranlaßt, demselben durch ein königliches Dekret, welches später dem Parlament zur Genehmigung zu unterstellen ist, eine Nationalbelohnung zuzuerkennen. Sein Nachfolger ist noch nicht genau bestimmt.

Schweden und Norwegen.

Beileidsschreiben der Reichsstände an den König.

Stockholm, 19. Oktober. Das Beileidsschreiben der Reichsstände an Se. Majestät den König lautet wie folgt:

„Großmächtigster, allergnädigster König! Durch Eu. k. Majestät gnädiges Schreiben des letztverflossenen Septembers haben die Stände des Reiches mit Gefühlen tiefen Schmerzes und der innigsten Theilnahme erfahren, wie Eu. Majestät durch fortwährende Krankheit gehindert sind, gegenwärtig die Reichsregierung zu führen und deßgleichen während einer längeren Zeit einer ununterbrochenen Muße von den Regierungssorgen unumgänglich bedürfen, über deren Ueberlassung während gedachter Zeit an Se. k. Hoheit den Kronprinzen Eu. Majestät aus solchen Anlasse einen gnädigen Antrag an die Stände des Reiches zu richten geruht haben zu richtet geruht haben. In diesem Antrage haben die Stände des Reiches einen neuen Beweis von der nie rastenden Sorge Eu. Majestät für die Beförderung des wahren Besten des Landes und eine dauernde Sicherstellung des Wohles desselben erhalten. Und indem die Stände des Reiches Eu. Majestät hierfür die Ausdrücke ihrer unterthänigsten Dankbarkeit darbringen, erfüllen die Stände des Reiches eine ihnen theuere Pflicht gegen einen geliebten König dadurch, daß sie hiermit unterthänigst anzeigen, wie die Stände des Reiches in Uebereinstimmung mit Eu. Majestät gnädigem Vorschlage, Sr. k. Hoheit dem Kronprinzen aufgetragen haben, mit völliger königl. Macht und Botmäßigkeit nach der Regierungsformel die Reichsregierung zu führen, bis Eu. Majestät unter dem mächtigen Beistande des Höchsten die Regierung wieder übernehmen können. Zu Ihm, der allein Gesundheit und Leben in seiner Macht hat, erheben sich die Gebete des schwedischen Volkes, daß sein geliebter König lange vor dem Zeitpunkte welcher von der Wissenschaft berechnet werden konnte, im Stande sein möge, seine Fürsorge dem Volke zu widmen, dessen Glück stetts das einzige Ziel derselben ausmachte, und das mit warmer Dankbarkeit erkennt, daß es unter Eu. Majestät milder und friedlicher Regierung einen Wohlstand errungen hat, welcher mehr als zu irgend einer früheren Zeit unter allen Klassen verbreitet ist, und dessen Wirkungen in gleichem Maße glücklicher und wohlthätiger sind. Daher haben auch Eu. Majestät sich einen unvergänglichen Thron in den Herzen Ihrer Unterthanen errichtet und werden sowohl im Stillen als öffentlich von den dankbaren Segnungen desselben begleitet ɂc."

Donaufürstenthümer.

Verhaftungen in Belgrad.

Die offiziöse „Srbske Novine" bringt (**Belgrad**, 10. (22.) Oktober Abends) die Nachricht von der Arretirung des Senators Paul Stanischitsch und des Präsidenten des Kassationshofes Zwetko Rajowitsch bei Letzterem mit der Bemerkung, daß derselbe schon früher in einen ähnlichen Anschlag verwickelt, zum Tode verurtheilt, durch die Gnade des Fürsten errettet und abermals zu hohen Aemtern berufen worden sei. Allen bisher in der Komplottsache Verhafteten, mit welchen die polizeiliche Voruntersuchung schon beendigt ist, sind die Eisen abgenommen und sind die Kompromittirten dem städtischen Gerichte in Belgrad am 23. d. M. zur Aburtheilung übergeben worden. Man versichert, 4—5 Senatoren hätten eine mündliche Aufforderung erhalten, ihrem Amte schriftlich zu entsagen, in Folge dessen oder schon früher soll der alte kränkliche Senator Lasar Arseniewitsch Batalaka seine Demission eingereicht haben; ob es die übrigen thun werden, unterliegt noch starken Zeifeln. Der Wojwode Thomas Wutschitsch Perischitsch hat aus Gesundheitsrücksichten eine Reise nach Italien angetreten und der Doktor Patzek, einstiger Protomedikus, gegenwärtig Inspektor der Fürst Michael Obrenovicz'schen Güter, ist unfreiwillig nach Oesterreich abgereist.

Außer den bisher bekannten neuen Verhafteten sollen keine anderen mehr eingezogen werden. (Pesther Lloyd.)

Türkei.

Neueste levantinische Post.

Konstantinopel, 24. Okt. Die zwei Regimenter, welche Omer Pascha nach Bagdad begleiten sollen, haben Marschbefehl erhalten. Den türkischen Schiffskapitänen wurde die Fahrt nach der czerkessischen Küste untersagt. Der Direktor der großherrlichen Fabriken in Brussa wurde abgesetzt. Der Generalstabs-Oberst Nusre Bey geht in militärischer Mission nach Tripolis und übernimmt das Trupenkommando gegen den Bandenchef Guma. Das neue Finanzprojekt hat, vom Ministerrathe gebilligt, die Sanktion des Sultans erhalten. Der Sold der subalternen Offiziere wurde um 120 Piaster monatlich erhöht. Die zur Revision des türkischen Zolltarifs eingesetzte Kommission beginnt ihre Sitzungen am 28. Oktober. (Oe. C.)

Asien.

Die Einnahme von Delhi. — Aus China. — Bürgerkrieg in Maskate.

Ueber die Einnahme Delhi's werden noch folgende Details vom „Osserv. Triest." mitgetheilt:

Am 5. September wurden nach dem Eintreffen des Belagerungs-Trains die Vorbereitung zur Offensive getroffen. Mehrere schwere Batterien wurden auf dominirenden Punkten in der Nähe der Stadt aufgestellt; in solcher Weise konnten die Wälle vom Feuer der Engländer bestrichen und zerstört werden, was auch vollkommen gelang. Zwei englische Offizirre büßten beim Beginne dieser Operationen ihr Leben ein. Die Basteien Cashemir und Muri wurden vorzugsweise hart von der englischen Artillerie mitgenommen Das Feuer der Insurgenten war lebhaft, richtete aber keinen sonderlichen Schaden an. Am 10. und 11. machten sie zwei Ausfälle, die kein Resultat hatten. Am 12. war die Bastion Cashemir und die ihr nächstgelegenen Wälle in Schutt gelegt und nun wurden Vorbereitungen zum Sturme getroffen. General Wilson erließ einen Tagsbefehl, in welchem er einschärfte, den Rebellen keinen Pardon zu geben, Weiber und Kinder aber zu schonen. Am 14. begann kurz nach Tagesanbruch der Sturm. Bald hatten die Engländer eine Bresche eröffnet und sich in den Besitz des äußersten Endes des Forts Cashemir, ferner des gleichngmigen

Thores und der Thore Cabul und Miri, der Kirche und nahe gelegener großer Gebäude gesetzt, was jedoch nicht ohne bedeutende Verluste, namentlich beim Cabul-Thore bewerkstelligt wurde.

Vom folgenden Tage an verließen sehr viele Insurgenten die Stadt; die Kavallerie war schon in der Nacht, wie es heißt, nach Renari abgezogen. Am 15. bombardirten die Engländer das Arsenal und schossen eine Bresche in dasselbe. Auch der k. Pallast wurde bombardirt. Gegen Abend ließ das Musketenfeuer der Insurgenten bedeutend nach. Im nahegelegenen Dorf Mundschella wurden die Rebellen vom General Van Cortlandt in die Flucht geschlagen und ihnen, wie man erzählte, 20.000 Rupien abgenommen. Das Dorf wurde zerstört. Am 16. nahmen die Engländer das Arsenal mit Sturm; sie fanden 125 Kanonen darin. Der Kampf dauerte noch 3—4 Tage, hierüber sind jedoch keine Details bekannt. Das hochwichtige Schlußresultat, die Einnahme Delhi's, wird folgendermaßen in einer vom 29. September datirten, an den Generalgouverneur gerichteten Depesche des General Roberts, Kommandanten in Ahmedabad, ausgedrückt:

„Durch den Expressen Dr. Denrizzy, Chirurgen der Residentschaft, Jeypur, 23. September, 5 Uhr Früh.

In diesem Augenblick erhalten wir Nachricht, daß Delhi am 20. September von unsern Truppen genommen worden ist. Der Vekil des Nabab von Jhujjur hatte einen Augenblick früher dieselbe Nachricht gebracht. Sie können sie daher für gewiß halten." (Folgen nun die bekannten Angaben über die Flucht des Königs in Weiberkleidern und die Erwähnung eines Gerüchts von einer angeblichen Gefangennehmung desselben).

„Bombay-Times" sagt, der Kampf sei sehr hartnäckig gewesen und habe beiderseits schwere Verluste herbeigeführt. Man spricht davon, daß die Engländer an Todten und Verwundeten 40 Offiziere und 600 Soldaten verloren hätten. Das Blatt legt großes Gewicht auf den Fall Delhi's, welches das Bollwerk der Insurgenten gewesen sei, meint jedoch, das noch viel zu geschehen habe, ehe das ganze ungeheure Land pazifizirt sein werde.

Die Nachrichten aus Hongkong vom 25. August sind ohne besonderes Interesse. Es bestätigt sich, daß die Rebellen kürzlich den Regierungstruppen bei Kwang-tung eine Niederlage beibrachten und 70 Dschonken wegnahmen.

In Mascate ist der Bürgerkrieg ausgebrochen. Seid Tuschi, Bruder des gegenwärtigen Imam, hat die Stadt Besvas geplündert und bedroht die Stadt Divara, obwohl erst vor Kurzem zwischen ihm und seinem Bruder eine Art vom Kompromiß geschlossen und damit ihm die Regierung einer Provinz abgetreten wurde.

Wie der „Sun" nach — ältern — Berichten aus Hongkong, vom 13. August meldet, war Kommissär Yeh nach Peking berufen worden, um daselbst mit außerordentlichen Gunstbezeigungen bedacht zu werden. Einem Privatbriefe aus Amoy zufolge war der an seiner Stelle zum Gouverneur von Canton ernannte Peh-Kwei nach viermonatlicher Reise von Peking in Fuh-Kien, dem Vernehmen nach sehr krank und gelähmt, angekommen. Er gab sich sehr große Mühe, alle nur irgendwie zu erlangenden Nachrichten über die Bewegungen der Barbaren einzuziehen.

— (Nachtrag aus der „Triester Zeitung.") Nachdem der Belagerungstrain am 5. September im Lager vor Delhi angekommen war, wurden mehrere Batterien mit schweren Geschützen errichtet und es begann das Bombardement der Stadt in ziemlich geringer Entfernung von den Wällen, so daß die Bastionen von dem Feuer erreicht werden konnten. Der Feind machte zwar Ausfälle, jedoch ohne wesentlichen Erfolg, und am 12. lag die Cashmir-Bastion mit einem Theile der anstoßenden Courtine in Trümmern. Nun traf man Anstalten zum Sturme, der am 14. mit Tagesanbruch stattfand. Den Briten gelang es in die Stadt zu dringen und sich in den Besitz einer festen Position zu setzen, welche weiteren Operationen zur Basis diente. General Nicholson wurde bei diesem Anlasse verwundet. In den folgenden Tagen zog ein Theil der Meuterer ab; der Rest hielt aber hartnäckig Stand und erst am 20. waren die Engländer Meister der ganzen Stadt, nicht ohne sehr beträchtliche Verluste erlitten zu haben.

General Outram, der inzwischen wieder an des verstorbenen Sir Henry Lawrence Stelle zum Oberkommissär in Oude ernannt worden ist, verließ mit seinem Korps Allahabad am 7. September, sprengte unterwegs einen Rebellenhaufen, der von Oude her über den Ganges gekommen war, in den Strom und traf am 13ten oder 14ten in Cawnpore ein. Am 19ten setzte er, vereinigt mit General Havelock, über den Fluß und die tapfere Garnison von Lucknow, von wo die Nachrichten bis zum 16. September reichten, dürfte wohl nicht mehr lange auf ersehnten Entsatz zu warten gehabt haben.

In **Agra** war bis zum 19. September Alles ruhig. Auch in Allyghur, Hattrass und anderen benachbarten Plätzen ist durch das kleine Korps unter Major Montgomery die Ordnung wieder hergestellt worden. Die Rebellen von Dinapore und Ramghur unter dem Befehle des Kur Singh wollten zuerst in das Gebiet des Radschah von Rewah einbrechen, der sie jedoch zurückwies, worauf sie den Rückweg über Banda und Nagode einschlugen. Die an letzterm Orte stationirte Abtheilung des 50sten beng. Infanterie-Regiments, welche bisher treu geblieben, erhielt die Ordre, gegen Kur Singh zu marschiren, brach jedoch unterwegs in Meuterei aus und verjagte ihre Offiziere, welche in Dschubbulpore ankamen, das nun von den Rebellen bedroht ist. Die Europäer können sich aber im Fort halten, bis Hilfe kommt. Das Fort von Saugor ist in derselben bedenklichen Lage und der Radschah von Rewah, dessen Truppen zu Kur Singh übergingen, mußte sich aus seiner Hauptstadt unter britischen Schutz flüchten.

In Assam, wo zwei einheimische Bataillone, jedes ungefähr 1000 Mann stark, unter den Waffen stehen, zeigt sich unter diesen Truppen meuterischer Geist und sie arbeiten an der Wiedereinsetzung des Ex-Radschah Purnuder Singh. Man hat von Calcutta aus eine kleine Abtheilung Polizeimannschaft hingeschickt. Der König von Delhi wird in einem großen Theile jenes Landes noch immer als Titularsouverain verehrt und die ältesten Landbesitztitel stammen von ihm her.

In Radschputana mußte General Georg Lawrence sich auf Bewar, ungefähr 32 englische Meilen von Adjmir auf der Bombaystraße zurückziehen, weil ihm die Legion von Djodzur zu sehr überlegen war. Der dortige politische Agent, Kapitän Monck Mason, der sich zu ihm begeben wollte, gerieth aus Versehen in das feindliche Lager und wurde ermordet.

In Sindh brachen an mehreren Punkten Meutereien aus, die jedoch durch die Energie der Behörden rasch unterdrückt werden. So in Haiderabad, wo am 9ten September eine einheimische Artillerie-Abtheilung entwaffnet werden mußte. In Karatschi (der bekannte Hafenplatz in der Nähe der Indusmündung) wurde das 21. Bombay-Infanterie-Regiment, welches sich zur Ermordung der Europäer verschworen und dann nach Delhi marschiren wollte, entwaffnet und einem strengen Strafgerichte unterzogen.

In Schikarpur wurde eine Abtheilung einheimischer Artilleristen, die eine allgemeine Meuterei anstiften wollten, schnell zu Paaren getrieben und in Ahmedabad ein ähnlicher Versuch ebenfalls im Keime erstickt. Sonst ist die Präsidentschaft Bombay ziemlich ruhig, noch befriedigender aber zeigen sich die Verhältnisse in Madras und im Dekkan, während freilich Bengalen von Banden überschwemmt ist, die überall rauben und plündern. Calcutta ist ruhig; Lord Canning und der Oberbefehlshaber Sir Colin Campbell befinden sich dort.

Der „Englishman" macht seiner Unzufriedenheit, trotz des Preßgesetzes, fortwährend in ziemlich scharfen Ausdrücken Luft. Er meint, daß die Tage der Kompagnie-Regierung gezählt seien und Ostindien in nächster Zukunft in unmittelbare Abhängigkeit von der Krone gestellt sein werde.

Einem Schreiben aus Karrack (im persischen Golf) vom 9. September zufolge soll Herr Murray wieder seine Flagge eingezogen und sich nach Bagdad begeben haben. Oberst Jacob bleibe für jetzt in Buschir.

Der König von Birma hat dem britischen Kommissär in Pegu sein Bedauern über die Vorfälle in Ostindien ausgedrückt und beigefügt, daß er dieselben nicht zum Nachtheile der Briten benützen wolle.

Handelsnachrichten.

Zaleszczyki, 19. Oktober. Laut eingelangten Berichten aus 8 Marktorten des Czortkower Kreises geben wir die mittleren Preise der Getreide- und anderer Artikel aus der ersten Oktoberhälfte: 1 Metzen Weizen 2 fl. 19 kr.; Korn 1 fl. 31 kr.; Gerste 1 fl. 8 kr; Haber 41 kr.; Haide 1 fl. 32 kr.; Kukuruz 2 fl. 16 kr.; Erdäpfel 30 kr. Ein Zentner Heu 56 kr.; Kleesaamen 14 fl. 1 Klafter harten Brennholzes 6 fl. 42 kr., weichen 5 fl. 30 kr. 1 Pfund Rindfleisch 5 kr. 1 Maß Aquavit 28 kr. C. M.

Olmütz, 22. Oktober. Der Auftrieb am hierortigen Marktplatze bestand gestern in 333 St. galizischer und ungarischer Schlachtochsen, welche in 14 Partien auf den Markt kamen und 36 St. aus Dembica, 25 St. aus Waitzen, 2 Bandeln zu 33 und 39 St. aus Żurawno, 21 St. aus Strussow, 40 St. aus Kałusz, 2 Partien zu 28 und 10 St. aus Lutowisko, 13 St. aus Stryj, 11 St. aus Nowosielice, 2 Bandeln aus Gorlice zu 20 und 18 St., aus Limanow 16 St. und in Parzellen 23 St. Der starke Auftrieb und die geringe Konkurrenz an Käufern haben die Preise gegen den Vormarkt gedrückt. Der höchste Preis pr. 1 Paar Ochsen hat sich auf 465 fl. W. W. mit 880 Pfd. Fleisch und 120 Pfd. Unschlitt, der geringste auf 275 fl. mit 520 Pfd. Fleisch und 40 Pfd. Unschlitt herausgestellt. Aus 122 Verkaufsposten ergibt sich der Durchschnittspreis auf 359 fl. mit 665 Pfd. Fleisch und 60 Pfd. Unschlitt. 9 Stück blieben unverkauft.

Lemberger Kurs.

Den 31. Oktober.

In Conventions-Münze		Geld. fl.	Geld. kr.	Waare. fl.	Waare. kr.
Holländer Dukaten		4	44	4	47
Kaiserlicher Dukaten		4	48	4	51
Russischer halber Imperial		8	20	8	24
„ Silber-Rubel 1 Stück		1	36	1	37
Preussischer Courant-Thaler		1	32	1	33½
Polnischer Courant pr. 5 fl.		1	11	1	12
Galizische Pfandbriefe	ohne	79	30	80	—
detto Grundentl. Oblig.	Cou-	77	36	78	15
5% National-Anlehen vom Jahre 1854	pons	81	15	82	—

Börsenbericht.

Wien, 29. Oktober (Mittags 1 Uhr). Das Geschäft Anfangs ohne Bedeutung, Staatspapiere fest, in Industriepapieren einige Schwankung. Gegen und

*

am Schluss belebte sich das Geschäft nach allen Richtungen, die Tendenz war eine entschieden bessere. Staatspapiere sehr lebhaft gekauft sowohl vom In- als Auslande. Devisen theilweise etwas fester.

National-Anlehen zu 5% 82 1/16 – 82 1/8. Anlehen v. J. 1851 S. B. zu 5% 93 – 93 1/2. Lombardisch-venetianisches Anlehen zu 5% 94 1/2 – 95. Staatsschuld-Verschreibungen zu 5% 80 3/8 – 80 1/2, detto zu 4 1/2 % 69 3/4 – 70, detto zu 4% 63 1/4 – 63 1/2, detto zu 3% 49 3/4 – 50, detto zu 2 1/2 % 40 1/4 – 40 1/2, detto zu 1% 16 — 16 1/4. Gloggnitzer Obligationen mit Rückzahlung zu 5% 96 — —, Oedenburger detto zu 5% 95 — —, Pesther detto detto 4% 95 — —, Mailänder detto detto 4% 94 1/2. Grundentl.-Oblig. nied. österr. zu 5% 88 1/2 – 88 3/4, detto von Ungarn zu 5% 78 3/4 — 79, detto von Galizien und Siebenbürgen 78 1/4 — 78 1/2; der übrigen Kronländer zu 5% 84 — 86. Banko-Obligationen zu 2 1/2 % 61 — 62. Lotterie-Anlehen v. J. 1834 319 — 320; detto v. J. 1839 137 3/4 — 138, detto v. J. 1854 zu 4% 106 3/4 – 107. Como-Rentscheine 16 3/4 — 16 7/8.

Galizische Pfandbriefe zu 4% 81 – 82. Nordbahn-Prioritäts-Obligationen zu 5% 84 1/2 — 85. Gloggnitzer detto 5% 80 1/2 – 81. Donau-Dampfschifffahrts-Obligat. 5% 86 – 86 1/2. Lloyd detto (in Silber) 5% 88 — 89. 3% Prioritäts-Obligationen der Staatseisenbahn-Gesellschaft zu 500 Fr. pr. Stück 108 — 109 Aktien der Nationalbank 962 — 964. 5% Pfandbr. der Nationalbank 12monatliche 99 1/4 — 99 1/2. Aktien der österr. Kredit-Anstalt 202 1/2 – 202 3/4. Aktien der nieder-österreichischen Eskompte-Ges. 112 1/2 — 113. Aktien der Budweis-Linz-Gmundner Eisenbahn 231 — 232. Aktien der Nordbahn 172 3/8 – 172 1/2. Aktien der Staats-Eisenbahn-Gesellschaft zu 500 Frc. 278 1/4 – 278 1/2. Aktien der Kaiserin Elisabeth-Bahn zu 200 fl. mit 30% Einzahl. 100 — 100 1/16. Aktien der süd-norddeutschen Verbindungs-Bahn 100 1/16 — 100 1/8. Aktien der Theissbahn 100 — 100 1/16. Aktien der lombard.-venet. Eisenbahn 231 1/2 — 232. Kaiser Franz Joseph Orientbahn 184 — 184 1/2. Aktien der Triester Lose 104 1/2 — 105. Aktien der Donau-Dampfschifffahrts-Gesellschaft 529 — 530. Aktien der detto 13. Emiss. 99 1/2 — 99 3/4. Aktien des Lloyd 350 — 355. Aktien der Pesther Kettenbrücke-Ges. 59 — 60. Aktien der Wiener Dampfmühl-Ges. 70 — 71. Aktien der Pressburg-Tyrnauer Eisenbahn 1. Emission 19 — 20. Aktien der detto detto 2. Emission mit Priorität 29 — 30. Esterhazy 40 fl. Lose 81 1/4 – 81 3/4. Windischgrätz-Lose 28 – 28 1/4. Waldstein-Lose 28 — 28 1/4. Keglevich-Lose 14 1/4 – 14 1/2. Salm-Lose 41 3/4 — 42. St. Genois-Lose 38 1/2 – 38 3/4. Palffy-Lose 38 1/2 – 38 3/4. Clary-Lose — — —.

Amsterdam 2 M. 88. — Augsburg Uso 106 1/2. — Bukarest 31 T. 266. — Konstantinopel 31 T. 473. — Frankfurt 3 M. 105. — Hamburg 2 M. 77 3/8. — Livorno 2 M. 104. — London 3 M. 10.15. — Mailand 2 M. 103 3/4. — Paris 2 M. 123 1/2. — Kaiserl. Münz-Dukaten-Agio 9.9 1/4. — Napoleonsd'or 8.15 — 8.16. Englische Sovereigns 10.22 – 10.23. Russische Imperials 8.29 – 8.30.

Telegraphirter Wiener Kurs

vom 31. Oktober.

Staats-Schuldverschr. 5% 80 9/16; 4 1/2 % 69 7/8; 4% —; v. J. 1850. 4% —; 3% —; 2 1/2 % —. Verloste Obligat. zu 5% —. Lose v. J. 1834 für 100 fl. —; vom Jahre 1839: 137 5/8. Wiener Stadtbanko zu 2 1/2 % —, Ung. Hofkr.-Obligationen —. Bankaktien 965. Nordbahnaktien 1730. Gloggnitzer Eisenbahn —. Oedenburger Eisenbahn —. Budweiser Eisenbahn . Donau-Dampfschifffahrt 530. Lloyd —. Galizische Pfandbr. —. Aktien. n. ö. Escompt.-Gesellschaft 500 fl. pr. St. —. Amsterdam für 100 holl. Guld. 2 M. —. Augsburg Uso 3 M. 106 5/8. Genua 2 M. —. Frankfurt a. M. 105 1/4. Hamburg für 100 Mark. Guld. 77 1/2. Livorno 103 3/8. London 2 M. 10.15 1/2. Mailand 103 7/8. Marseille 122 3/8. Paris 123 3/8. Bukarest 266 1/2. Konstantinopel für 1 fl. para —. Smyrna —. Agio [illegible] Münz.-Duk. vollw. 9 1/4. Anlehen 5% v. J. 1851 Lit. A. —; Lit. B. —. Lomb.-ven. Eisenbahn —. 5% Grund-Entlast.-Oblig. nied. österr —; detto gal. —; detto ungar. 79. Como-Rentscheine —. Anleihe ex 1854: . 106 11/16. National-Anleihe 82 1/8. K. k. österr. Staatseisenb.-Aktien pr. 500 Fr. mit Rateneinzahlung 278 3/4. Raaber-Aktien —. Aktien der österr. pr. Kredit-Anstalt 203 1/2. Hypothekar-Pfandbriefe —. Elisabeth Westbahn-Aktien 200. Theissbahn —.

Angekommen:

Den 31. Oktober.

Herr Anton Englisch, k. k. Kreisingenieur, von Żółkiew. — Die HH. Gutsbesitzer: Eduard Bogdański, von Zabłotów; Boleslaus Komarnicki, von Krakau; Theodor Graf Konaraki, von Lipniki; Demetrius Nimischesko, von Krakau; Felix Przygodzki, von Sokal; Wladimir Rozwadowski, von Nowosiółka; Bronislaus Ujejski, von Lubsza; Anton Ritter v. Mozarowski, von Hołohów; Onuphrius Zbrożek, von Wierzbiąż.

Den 1. November.

Die Herren: Eduard Holdasiewicz, k. k. Lieutenant, von Buczacz; Eduard Oberkorn, k. k. Militär-Rechnungsakzessist, von Tarnow; Adalbert Ponicz, k. k. Lieutenant, von Stryj; Michael Witkowski, kais. russ. Beamte, und Raimund Zinkowski, kais. russ. Beamte, von Krakau — Die HH. Gutsbesitzer: Alois Bochiński, von Ottyniowice; Andreas Cywiński, von Delejów; Gustav Hagen, von Wielki oczy; Appolinar Jaworski, von Ordów; Joseph Kęszycki, von Dzwiniaczki; Adalbert Podhorodecki, von Korczyn.

Abgereist:

Den 31. Oktober.

Die Herren: Karl Drost, k. k. Lieutenant, nach Drohowyże; Joseph Fiedler, k. k. Verpflegsverwalter, und Johann Kafka, k. k. Kreiskommissär, nach Żółkiew. — Die HH. Gutsbesitzer: Dominik Biliński, nach Czyżyków; Kasimir Graf Drohojewski, nach Tomaszowce; Ludwig Kępski, nach Piwowszczyzna; Felix Karczewski, nach Polen; Stanislaus Kwiatkowski, nach Przemyśl; Julian Szczepański, nach Sokołów.

Den 1. November.

Die Herren: Franz v. Białoskurski, k. k. Hauptmann, und Joseph Schmidt, k. k. Hauptmann, nach Kolomea. — Die HH. Gutsbesitzer: Joseph Jabłonowski, nach Rawa; Stanislaus Padlewski, nach Perepelniki.

Meteorologische Beobachtungen in Lemberg.

Den 30. Oktober.

Zeit der Beobachtung	Barometer auf 0° R. red. Pariser Mass	Thermometer nach R.	Feuchtigkeit	Wind	Witterung
7 U. M.	327.43'''	+ 4.9	92.5	S. schwach	trüb
2 U. N.	327.02	+ 6.3	87.7	S. „	„
10 U. A.	326.92	+ 4.2	88.3	S. mässig	„

Theater.

Heute: **„Drei Tage aus dem Leben eines Spielers"**. Drama in 3 Abtheilungen nach dem Französischen bearbeitet von Lembert.

Mittwoch wird Fräulein Klotilde v. Bogdanowicz ein **Concert** zum Vortheile der Kleinkinder-Bewahranstalt und des christlichen Waisenhauses geben. Diesem geht vor in polnischer Sprache: **„Der liebe Großpapa."** Lustspiel in 1 Aufzuge.

Provinzialnachrichten.

Am 25ten Oktober um 1 Uhr Nachmittags brach in Kałusz (Stryjer Kreis) aus einer Stallung ein Brand aus, welcher bei der großen Dürre derart um sich griff, daß binnen kürzester Zeit ungeachtet der größtmöglichen Hilfe 10 Häuser sammt Nebengebäuden, darunter 5 gemauerte, bis auf den Grund eingeäschert wurden; — fast die ganze nördliche Stadtseite wurde ein Raub der Flammen. Fast sämmtliche abgebrannte Häuser waren assekurirt. Ueber das Entstehen des Brandunglückes verlautet noch nichts Bestimmtes.

— Die „Krak. Z." meldet: Am 23. Oktober zwischen 2 und 3 Uhr Nachmittags ist in dem gräflich Potocki'schen Fabrikgebäude zu Toczynek der im Bau begriffene Gährkeller des Brauhauses eingestürzt, wobei der verheiratete Zimmermann Joseph Wieczerek aus Kauten, Kreis Ratibor, Vater von 2 Kindern, lebensgefährliche Verletzungen am Kopfe und in der Brust erlitt. Außerdem ist die 13jährige Katharina Zlik aus Wola Filipowska, welche dort arbeitete, bedenklich beschädigt worden. Der Einsturz des Gebäudes, an welchem eben gearbeitet wurde, würde viele Menschenleben gekostet haben, wenn nicht der Bräuermeister durch einen Maurer von dem Zustande des Gemäuers in Kenntniß gesetzt, sämmtliche Maurer und Hilfsarbeiter herausgeschafft hätte. Nur der verunglückte Zimmermann, der auf dem Dachboden beschäftigt war, konnte von der Gefahr nicht benachrichtigt werden. Wo sich das Mädchen im Augenblicke des Einsturzes befand, ist nicht bekannt.

Neueste Post.

Mailand, 27. Oktober. Die Nachrichten aus den Provinzen Pavia, Lodi, Crema, Mantua in Betreff der Ueberschwemmungen lauten noch immer betrübend. Der Po hat an einigen Stellen sein Bett verändert. Der Tisino hat eine bisher nicht erhörte Höhe erreicht. Se. k. k. Hoheit der Herr Erzherzog Generalgouverneur hat sich von Pavia nach S. Christina und Chignolo begeben und trifft überall persönlich die nöthigen Anordnungen. In Ponte lagoscuro ist der Po am 25sten Morgens nur einen Zoll gesunken, nachdem er auf 85 gestiegen war. Ein Dammbruch wurde noch nicht befürchtet. In Turin regnete es neuerdings 36 Stunden.

Mailand, 28. Oktober. Se. k. k. Hoheit der Herr Erzherzog Generalgouverneur ist von seiner nach den überschwemmten Provinzen unternommenen Reise in der verflossenen Nacht nach Monza zurückgekehrt. Wie man aus Pavia meldet, stand das Wasser um 3 Zoll höher, als bei der großen Ueberschwemmung im Jahre 1705.

Paris, 29. Oktober. Der heutige „Constitutionnel" bringt einen von René unterzeichneten Artikel, worin gesagt wird, die Pariser Konferenz werde den Wünschen der Divane Rechnung tragen, nicht minder auch der Integrität der Pforte und dem europäischen Gleichgewichte; der „Constitutionnel" glaubt, die Mächte würden nochmals den Geist der Verständigung bewähren und die Frage unter Schonung aller Interessen erledigen.

Paris, 30. Oktober. General Cavaignac ist gestorben. Der „Moniteur" bringt einen Bericht des Finanzministers Magne über das Budget für 1850. Der Minister hofft, die schwebende Schuld werde von 886 auf 759 Millionen reduzirt werden können. Der Ueberschuß des Budgets wird mit 48 Mill. präliminirt. 40 Mill. sollen davon zur Amortisation verwendet werden. Die Finanzlage des Landes sei vortrefflich. Ungeachtet der auswärtigen Krise seien keine Fallissements in Frankreich vorgekommen. Die Bank werde keinen Zwangskours verfügen. Die Klassirung des letzten Anlehens sei im Zuge. Ankauf von Renten und die Reducirung der Armee wird in Aussicht gestellt.

Genua, 24. Oktober. Prinz Napoleon hat sich von hier nach Civitavecchia eingeschifft.

Turin, 29. Oktober. Die Flüsse Tanaro und Bormida haben bei den diesjährigen Ueberschwemmungen eine Höhe erreicht, wie nie zuvor. In Borgomanero überschwemmte die Agogna Strassen und Plätze; in Borgo di St. Pantaleo brach sich der hochangeschwollene Uzzone Bahn in die Hauptstrasse und in wenig Sekunden stand das Wasser in den Läden und Häusern mehr als zwei Meter hoch. In Albano und Oldenico hat die Setia große Verwüstungen angerichtet. Das Schiff, welches den Rest des Telegraphentaues für die Leitung zwischen Sardinien und Algier am Bord hat, wurde am 25ten in Cagliari erwartet.

Athen, 24. Oktober. Die englische Mittelmeerflotte unter Lord Lyons hat, von Zante kommend, in Patras Anker geworfen.

Smyrna, 34. Oktober. Hier hat sich ein Comité zur Unterstützung der Opfer des indischen Aufstandes gebildet.

Hauptredacteur M. Schreniawa v. Sartini.

Aus der k. k. galiz. Aerarial-Staats-Druckerei.

Wien 18. Oktober. Laut Bestimmung des k. k. Ministeriums des Innern und jenes der Finanzen vom 30ten September 1858 sind zur Bedeckung der Landes und Grundentlastungserfordernisse im Verwaltungsjahre 1859 für die verschiedenen Kronländer die nachfolgend ersichtlich gemachten Zuschläge von jedem Gulden unserer österreichischer Währung sämmtlicher direkten Steuern, wie folgt, einzuheben:

	Für allgemeine Landeserfordernisse	Für die Grundentlastung	
Niederösterreich	7.9	9.2	Neukreuzer
Oberösterreich	19.6	20.4	"
Salzburg	17.5	24.2	"
Steiermark	11.6	21.7	"
Kärnten	15.0	23.3	"
Krain	12.5	25.8	"
Istrien	3.3	16.7	"
Görz und Gradiska	4.2	13.3	"
Tirol und Vorarlberg	10.0	5.0	"
Böhmen	8.3	5.8	"
Mähren	6.7	10.0	"
Schlesien	8.3	8.3	"
Ostgalizien	7.9	50.0	"
Westgalizien	9.2	50.0	"
Bukowina	5.0	45.0	"
Dalmatien	11.7	—	"

	Für allgemeine Landeserfordernisse	Für die Grundentlastung.	
Ofner … } Verwaltungsgebiet	4.2	53.3	Kreuzer
Preßburger … } Verwaltungsgebiet	4.2	53.3	"
Oedenburger … } Verwaltungsgebiet	4.2	53.3	"
Kaschauer … } Verwaltungsgebiet	6.7	53.3	"
Großwardeiner } Verwaltungsgebiet	4.2	53.2	"
Siebenbürgen …	4.2	37.5	"
Kroatien und Slavonien …	12.9	47.1	"
Wojwodina …	0.4	44.6	"
Lombardie …	9.2	—	"
Venedig …	5.4	—	"

Nachdem diese Zuschläge auch die Einkommensteuer von stehenden Bezügen zu treffen haben, so werden die betreffenden Kassen angewiesen, die Einhebung von den, der Einkommensteuer unterliegenden stehenden Bezügen der Beamten und Diener, dann die Abfuhr und Verrechnung dieser Zuschläge in der bisherigen Weise und unter Beobachtung der allgemeinen Vorschriften in Beziehung auf das neue Münzgesetz zu bewerkstelligen. —

Z gazety

Neueste Nachrichten No. 234 z 27 sierp. 1861

Oesterreichische Sparkassen

Stand derselben am Schlusse des J. 1860

	Anzahl der Sparkassen	Anzahl der Parteien	Einlagen fl
Oesterreich unter der Enns	10 ..	252.108	44,573.223
" ob " "	6 ..	88.614	4.857.430
Salzburg	1 ...	3.425	1,262.645
Steiermark	4	54.901	11,124.446
Kärnten	1 ...	6.675	1,635.009
Krain	1 ...	11.227	2,923.954
Görz, Gradiska, Istrien, Triest	1 ...	33.859	1,308.784
Tirol u. Vorarlberg	8 ...	16.860	2,115.358
Böhmen	14	114.126	30,603.476
Mähren	5	18.526	2,019.137
Schlesien	3	2.171	135.196
Galizien	1	15.284	3,672.835
Dalmatien	2	120	10.640
lomb. venet. Königreich	1	9.613	1,743.155

~~Finanzministerium~~
~~Dominikanergebäude~~
~~modelko poczty~~ —

Postawić premia asekuracyjne w różnych prowincyach od ognia —
" grada —

~~Krakowo dzty~~
~~[illegible] Skale~~
~~Poczty druty~~ —
Dorzecz —
Brzezicitowa

~~[illegible] wagle Satz~~
~~Hebel [illegible] kopać~~
~~[illegible]~~
3/8 ~~Potszowa miara soli — [illegible]~~

Im Jahre 1860. [illegible]

Steuern der Stadt	106.577 fl 88 kr
Einfuhr	280.629 fl 66 ½
Zusammen	387.207 fl 54 ½

Przepisano w r. 1860.

Według wykazu przez c. k. urząd podatkowy po koniec r. 1860 sporządzonego należytości przepisano: na miasto Lwów:	włącznie z 1/3 dodatku. fl.	kr.	1/2	potrąciwszy 1/4 zobocznej sumy zostaje regularny podatek fl.	kr.	1/2
Podatku gruntowego	3,935	97	.	2,951	98	.
" domowego	323,544	80	1	242,658	60	1.
" zarobkowego	51,691.	60	.	51,691.	60	.
" dochodowego	49,832	99	1	49,832	99	1
Ogółem	429,005	37	.	347,135	18	.

Z izby obrach. k. stoł. miasta Lwowa dnia 14. stycznia 1861 r.

[signature]

Galicja

Daty 2.

od Pana Arsenskego z nowego pomiaru katastralnego

Flächeninhalt

Krakau	=	21	□ Meilen
Bochnia	=	42	"
Jasło	=	55	"
Rzeszow	=	80	"
Sandec	=	69	"
Tarnow	=	67	"
Wadowice	=	67	"
Brzezan	=	73	"
Lemberg	=	36	"
Przemysl	=	70	"
Sambor	=	90	"
Sanok	=	87	"
Stanislau	=	95	"
Stryj	=	117	"
Złoczow	=	95	"
Żółkiew	=	90	"
Czortkow	=	66	"
Kolomea	=	80	"
Tarnopol	=	64	"
Bukowina	=	181	"
Summa	=	1545	"

Krakauer Verw. gebiet zusammen 401 □ Meilen

Lemberger Verw. gebiet zusammen 1364 963

1364
21
1343

1545
181
1364 = 4,686.644

1360 = 4556.000
3350

49-50

Gołuchowski

Nazwisko Cyrkułów	Czysty dochód Gr: Rus: podług Operatu Urbarial:	Podatek Gruntowy od Gr: Rus:	Wartość ogólna wszystkich powinności podług operatu Urbar:	Czysty dochód Gr: Rus: po odtrąceniu Pod: Grunt:	Stosunek Czystego dochodu z Gr: Rus: do Wartości Ogu: Powi: Urb:	Robocizna bezpłatna i częściowo płatna: Ciągła 4ro sprzężna	Ciągła 2: sprzężna	Piesza	Czynsze pieniężne	Wartość dziesięcin Dworskich z ziarna	Wartość dziesięcin in Natura wyjąwszy te które się w Robociźnie oddają	Wartość wszystkich powinności Daninowych w ziemiopłodach drobiu, owocach, przędziwie etc.	Wartość Czynszów zbożowych podług Opera: Urbar:	Summa danin w opłatach i robociznach wyliczonych	Stosunek Wartości wszystkich powin: do wartości danin, dziesięc: i czyn: zboż:
Wadowice.	470883. 6/8	64.028. 36.	343.748 33. 4/8	406.804. 24. 6/8	100: 84. 1/2	132,342.	393.448. 710.	1,173.175. 1336.	317.176. 30 2/8			8.277. 22.	6.649. 46.	17.927. 8	100: 4.
Bochnia	492107. 7/14.	67.062. 15.	313.752. 40.	425.044. 59.	100: 73. 3/4.	231.805.	77.638.	1.203.787.	19.718 44. 5	~~4.485~~	1,542. 8.	8.318. 54.	14.789. 59 5	24.651. 1	100: 7.
Sącz	328421. 59.	44.736. 41	255.341. 7/7.	283.685. 18.	100: 90.	209.855. 5 489	143.454.	832.264.	17.428 5	4.485 40 6	280. 3.	8.474 7.	9.921. 53 4	18.676. 4/5	100: 7
Jasło.	455.968. 5/20.	62.187. 3.	327.897. 57.	393.781. 17. 5	100: 83. 1/3.	302,086. 4 004.	161.036. 2 444	1,280.282. 9.633	12,897 1/2		33. 33.	10.321. 28.	5.404. 40 3	15.759. 41	100: 4 3/4
Tarnów.	506.378 4/49.	68.899. 57.	441.026. 12	437.478 52 4	100:100. 3/4.	344.216 120.	396,034.	1,879.556.	7.537 21.		1,148. 30.	13.908. 40.	17.404. 31.	34.461. 41	100: 7 1/3
Rzeszów.	615.053. 5/14.	83.765. 48.	384.321. 15 3	531.287. 5/25.	100: 72 1/3.	350,151 4	345.463.	1.136,268.	13,915. 38 2		725. 24.	15,920. 57.	37.035. 1.	53.681 22	100: 14.
Sanok.	437.998 2/9.	59.694. 26.	420.611. 2/3.	378.303. 2/40.	100: 111 1/3.	78,658.	1,325,865. 636.	990.907 1 951	20.504. 8.	~~Sambor 149 45~~		20.018 50.	31.167. 6	51,185. 56	100: 12 1/6
Sambor.	533.645. 39.	72.756. 35.	348.845. 1	460.889. 4.	100: 75. 3/4.	28.084 1/2 20.	846,159. 1/4 196.154.	779.010. 862 56.383.	22.358. 58.	149 45 2	363. 3.	9.715. 26.	54.688. 31.	64,767.	100: 18. 7/2
Przemyśl.	676.579. 5/32	92.217. 20.	515.817. 2/8	584,362. 12. 5	100:88. 1/5.	278,977.	797.473.	1.521.282.	19,755. 25.			18,979. 33.	36,822. 34 4	55.802. 4	100 :10 1/8
Żółkiew.	591.580. 5/12	80.818. 59.	375.780. 4/13.	510,761 13.	100: 73 3/5	19.178.	1,334.442.	627.979.	17,066. 52 6	~~Lwów 14 14~~	412. 14.	11,538. 7.	14.136. 11.	16,086. 32 2	100: 4. 1/4
Lwów.	324.950. 30.	44.383. 45.	175.826. 4/1	280,566. 45.	100: 62. 3/5	2,576 4/8	458.035. 247 13.825.	297.436. 230.	15,135. 48.	14 14 2	343. 59.	5.404. 7.	20.842. 37 2	26.590. 43 2	100: 15. 1/8
Stryj.	274.261. 7/25.	37.608 34.	254.009. 4.	236,652 51.	100:107. 4/3.	18.	810.069	750.952 1 227	23.439. 31 4		791. 21.	5.814. 4.	13.281 80 7	19.886. 55	100: 7 4/5
Brzeżany.	378.618. 6/2	78.935. 48.	346.502. 59	499,682 14 6	100: 69. 1/4.	8,190.	954.249. 1.692.	769.231. 677	10,695 40 5		7,740. 6	4.681. 20.	16,348. 41 7	28.770. 26 4	100: 8 2/3
Złoczów.	596.488. 1/45.	81.579. 5.	305.592 6. 16	574,909. 38	100: 59. 1/3.	5.672.	1,077.179. 12.564.	422,599. 13 857	15,891. 46 4		4.549. 25.	4.392. 10.	15.104. 58 5	24.046. 52	100: 7 4/5
Tarnopol.	461.635. 5/3	62.779. 31	399.292. 7	398,826. 5/32	100: 77. 3/5.	1,300	904.105.	840.016.	17,227. 5/8.		14.080. 46.	9.328. 40.	3.174. 15 1	16.583. 41	100: 5 1/9
Czortków.	394.219. 38	53.668. 32.	291.155 19.	340.551. 6.	100: 85 1/2	972.	708.396. 144.	942,376. 8180.	35,396.		387. 19.	7.682. 16.	2,665. 7/3.	107.834. 38 7	100: 3. 2/3
Stanisławów	344.594. 5/49.	47.298. 11.	240.147. 5.	297.296. 38 5	100: 80. 4/5.	–	802.185.	572,782.	19.100. 2/11		3.118. 5.	8.178. 18.	7.535. 52 2	18,832. 15 3	100: 7 4/5
Kołomyja.	367.709. 5/10.	50.718. 4	150.507. 54. 5/6	316,991. 6.	100:47. 1/2.	–	342,732.	542,858.	19.491 7/23		5.070. 22.	6.763. 55.	1.391. 41 7	13.226. 1	100: 8. 2/3
Summa	8.451.044. 36. 5/6	1.153.159. 10.	5,800,084. 27.	7,297,885. 26.	100: 79. 1/2.				346,006. 53. 2	4,649. 1/40.	40.586. 18.	177.718. 14.	305.155. 25. 2	523.459. 57.	100: 10 3/5

177.718. 14.
40.586 18
523.459. 57.

Ogólna Summa wyrzęzystej rob: { wartości 3.213.764 65 }

Z redukcyą na z bydło { (2.) }

wartości 4,298.238 55 7/8 (2.)

kleinsten Eintheilg dem
Grundsätze nicht entspre=
chend u. zum grössern
Nachtheile der Grdherren; dies
konte folgen 1o Kleingaben –
2o Gesamtheit der
przyktady

260-1-4

Darstellung

des einjährigen Grundertrages [illegible] von einem Rustikalgrundbesitzer von 1 Joch des [illegible] Bodens

	Einjähriger Brutto Geldertrag von 1 Joch								Die Kulturkosten betragen						Netto Ertrag nach Abzug der Kultur-Kosten						Die Hälfte vom Netto Ertrage entfällt bey							
	Äcker		Wiesen		Hutweide		Zusammen		Äcker zu 50/100		Wiesen zu 50/100		Zusammen		Äcker		Wiesen		Hutweide		Äcker		Wiesen		Hutweiden		Zusammen	
	fl	kr	fl	kr	fl	kr	fl	kr	fl	kr	fl	kr	fl	kr	fl	kr	fl	kr	fl	kr	fl	kr	fl	kr	fl	kr	fl	kr
	3	$19^{6/8}$	2	54^{4}		28^{2}	6	22^{4}							+													
1. Wadowice	6	1^{5}	3	7^{5}		49^{2}	9	59^{1}	1	34^{7}		30^{4}	2	10^{6}	1	39^{7}	2	3^{5}		28^{2}		49^{7}	1	1^{6}		14^{1}	2	5^{6}
2. Bochnia									3	^{6}		37^{4}	3	38^{2}	3	^{7}	2	30^{1}		49^{7}	1	30^{4}	1	15		25	3	10^{4}
3. Sandec	2	18	1	43^{6}		21	4	23^{5}	1	9^{3}		20^{6}	1	30^{1}	1	9^{3}	1	23		21^{1}		34^{6}		41		10^{5}	1	26^{7}
4. Jasło	3	25	2	55^{5}		30^{2}	6	50^{7}	1	42^{4}		35^{1}	2	17^{5}	1	42^{4}	2	20^{4}		30^{2}		51^{2}	1	10^{2}		5^{1}	2	16^{5}
5. Tarnow	3	37^{1}	2	5		33^{4}	6	15^{5}	1	48^{5}		25	2	13^{5}	1	48^{4}	1	40		33^{4}		54^{2}		50		16^{6}	2	1
6. Rzeszow	3	47	2	11		38^{3}	6	37^{1}	1	53^{5}		26^{2}	2	10^{3}	1	53^{5}	1	44^{6}		38^{7}		56^{6}		52^{3}		19^{3}	2	8^{4}
7. Sanok	2	38^{5}	2	11^{6}		26^{4}	5	16^{7}	1	19^{2}		26^{3}	1	45^{5}	1	19^{3}	1	45^{3}		26^{4}		34^{6}		52^{6}		13^{2}	1	45^{6}
8. Sambor	3	31^{4}	1	44^{6}		28^{4}	5	44^{6}	1	45^{6}		20^{7}	2	6^{5}	1	45^{6}	1	23^{7}		28^{4}		52^{7}		41^{7}		14^{2}	1	49
9. Przemyśl	4	50^{4}	3	2^{7}		47^{1}	8	40^{4}	2	25^{2}		36^{6}	3	2	2	25^{2}	2	26^{1}		47^{1}	1	12^{5}	1	13^{1}		23^{5}	2	49^{3}
10. Żółkiew	3	24^{3}	1	40^{7}		38^{1}	5	43^{3}	1	42^{2}		20^{1}	2	2^{3}	1	42^{1}	1	20^{6}		38^{1}		51		40^{3}		19	1	56^{3}
11. Lemberg	4	18^{7}	2	40^{7}	1	9^{2}	8	9	2	9^{4}		32^{1}	2	41^{5}	2	9^{3}	2	8^{6}	1	9^{2}	1	4^{6}	1	4^{3}		34^{5}	2	43^{6}
12. Stryj	2	28^{4}		57^{1}		19^{1}	3	45^{2}	1	14^{2}		11^{3}	1	25^{5}	1	14^{2}		45^{6}		19^{5}		37^{1}		22^{7}		9^{7}	1	9^{7}
13. Brzeżan	3	35	2	16^{1}		53^{2}	6	44^{4}	1	47^{4}		27^{2}	2	14^{6}	1	47^{5}		48^{7}		53^{2}		53^{7}		59^{3}		26^{5}	2	14^{2}
14. Złoczow	3	26^{2}	1	44^{6}		52^{1}	6	22^{7}	1	43		21	2	4	1	43		23^{6}		52^{1}		57^{4}		41^{7}		26	1	59^{3}
15. Tarnopol	2	46	2	^{5}		54^{7}	5	41^{6}	1	23		24^{1}	1	47^{2}	1	23^{1}		36^{4}		54^{7}		41^{5}		48^{2}		27^{4}	1	57^{3}
16. Czortkow	2	37^{1}	2	9^{6}		37^{4}	5	24^{3}	1	18^{5}		25^{7}	1	44^{4}	1	18^{4}		43^{4}		37^{4}		39^{1}		52		18^{6}	1	50
17. Stanisławow	2	40	1	^{7}		13	3	54^{7}	1	26		12^{1}	1	32^{1}	1	26		48^{6}		13		40		24^{3}		6^{4}	1	16^{5}
18. Kołomyja	2	53^{4}	1	13		12^{3}	4	18	1	26^{6}		14^{5}	1	41^{3}	1	26^{6}		58^{3}		12^{3}		43^{3}		29^{1}		6^{2}	1	18^{6}
Zusammen	61	39^{7}	37	20^{7}	10	54	109	54^{7}	30	50	7	28^{1}	38	18^{1}	30	49^{4}	2	52^{6}	10	54^{1}	15	25^{1}	14	56^{2}	5	27^{2}	35	48^{5}

~~f. 81~~ pag 452 Ou. 34 — pres. 1/12 1792 N=27068
Kontrakt d 30/3 1792 puszczone na trzy
lat Józefa Wyczółkowski — Lib. nov.
contr. 40 pag. 282 —

Ausweis

Ueber die Urbarial-Gelddurchschnittspreise der Zug und Handtage in sämmtlichen Kreisen mit Ausschluß der Bukowina.

Post Nro	Kreise	Handtage	Zugtage mit Pferden				Zugtage mit Ochsen			
			4	3	2	1	4	3	2	1
		kr in Cmze	kr	kr	kr	kr	kr	kr	kr	kr
1	Wadowice	7	31	20 10/16	15 8/16	9 8/16	25	16 11/16	12 8/16	.
2	Bochnia	7	31	25 14/16	15 8/..	7 8/..	25	.	12 8/..	.
3	Sandec	6 8/16	29	19	13 8/..	7 4/..	24	.	12	.
4	Jaslo	6 4/16	25	19 8/16	12 8/..	8	25	.	12 8/..	.
5	Tarnow	6	24	.	12	.	24	.	12	.
6	Rzeszow	6	24	18	12	6	24	.	12	.
7	Sanok	5 7/16	22	16 8/16	10 8/..	5 4/16	21	16 8/..	10 ./..	.
8	Sambor	5 13/16	21 6/16	17 5/16	10 13/..	7	21 11/..	16 5/..	10 13/..	.
9	Przemysl	6 4/16	25	18 12/16	12 8/..	7 14/..	25	.	12 8/..	.
10	Zolkiew	5 14/16	23 8/16	17 10/16	11 12/..	8 12/..	23 8/..	17 8/..	11 12/..	8 8/16
11	Lemberg	6 8/16	26	19 8/16	13	9 12/...	26	.	13	.
12	Stryj	5 8/16	.	.	11	.	.	.	10 8/..	.
13	Brzezan	6 4/16	25	16	12 8/..	9 6/..	25	.	12 8/..	.
14	Złoczow	6	24	18	12	9	24	.	12	.
15	Tarnopol	6	24	16	12	7 8/..	.	.	.	.
16	Czortkow	6	.	16	12	7 8/..	24	.	12	7 8/..
17	Stanislawow	5 8/16	.	.	10 4/..	7	.	.	10 4/..	7
18	Kolomea	5 8/..	.	.	11 ..	6 14/..	.	.	11 ..	.

Namen des Zweiges	Einjähriger Grundertrag von 1 Joch productiven Bodens durchschnittlich																				Einjähriger ~~Grund~~ertrag des sämtlichen productiven Bodens															
	Einjähriger Brutto Geldertrag von 1 Joch								Die Culturskosten betragen bei 1 Joch						Einjähriger Netto ertrag nach Abzug der Culturskosten bei 1 Joch						Brutto								Netto nach Abzug der Culturskosten							
	Äcker		Wiesen		Hut-weiden		Wal-dungen		Äcker		Wiesen				Äcker		Wiesen		. . .		Äcker		Wiesen		Hutweiden		Waldungen		Äcker		Wiesen		Hutweiden		Waldungen	
	fl	x	fl	x	fl	x	fl	x	fl	x	fl	x	fl	x	fl	x	fl	x	fl	x	fl	x	fl	x	fl	x	fl	x								

Bevölkerung Galiziens ohne Bukowina

Sämtliche — 5,144.974

Darunter Geistlichkeit — 4885
Adelige — 29779
Beamte u. Honoratioren 6100
Gewerbsinhaber, Künstler, Kunstzöglinge, Akademiker — 1237
Bauern (wirkliche Besitzer mit Ausnahme von Gärtler u. Häusler) 344.600
Sonstige männliche Bevölkerung 2,143664

Zusammen an männlicher Bevölkerung 2,530.262
Weibliche Bevölkerung — 2,614.712

Darunter Juden männliche — 159.098
" " weibliche — 169.708
328.806

Nr 212. Kraków 15 Września — Niedziela. Rok 1861.

Wychodzi codziennie rano, wyjąwszy poniedziałki i dni poświąteczne.

Prenumerata:

W KRAKOWIE		POCZTĄ (w Państwie Austryackiem).	
rocznie	zł. austr. 20	rocznie	zł. austr. 24
półrocznie	„ „ 10	półrocznie	„ „ 12
kwartalnie	„ „ 5	kwartalnie	„ „ 6
miesięcznie	„ „ 2	miesięcznie	„ „ 2 cent. 25

Numer pojedynczy kosztuje 10 centów.

PRENUMERATĘ PRZYJMUJĄ.
Bióro Administracyi „Czasu“ w Rynku pod L. 39 w domu p. Kirchmajera na dole, tudzież wszystkie Urzędy pocztowe austryackie.

CZAS

Przyjmują się:

OGŁOSZENIA, ODEZWY, UWIADOMIENIA, DONIESIENIA wszelkiego rodzaju, za opłatą: od wiersza drobnego za jednorazowe umieszczenie 8 centów, za następne po 5 centów. Do każdego obwieszczenia załączyć należy 30 centów na opłatę stemplową za każdorazowe umieszczenie.

LISTY z pieniędzmi przesłane być winny franko do bióra Administracyi „Czasu“.

LISTY reklamacyjne niezapieczętowane nie ulegają frankowaniu.

LISTY niefrankowane nieprzyjmują się.

RĘKOPISMA nadesłane Redakcyi nie zwracają się i niszczone będą.

OGŁOSZENIE PRZEDPŁATY.

[Z] dniem 1 października rozpoczyna się [nowy] kwartał. Przedpłata na **Czas** na miesiące **Październik, Listopad i Grudzień** wynosi:

	w Krakowie:	*pocztą:*
kwartalnie	złr. **5**	złr. **6**
półrocznie	„ **10**	„ **12**
rocznie	„ **20**	„ **24**

Uprasza się pp. Abonentów o w c z e s n e nadsyłanie pieniędzy prenumeracyjnych i dawnego adresu drukowanego, a przynajmniéj o wyraźne podpisy.

Kraków 14 września.

Dopóki Austrya była jak przed r. 1848 monarchią złożoną z różnorodnych krajów, podobnie jak ją dyplom październikowy przywrócić chciał, mało zważano na stosunki, w jakich rozmaite kraje koronne zostawały do siebie, albowiem miały one punkt swój zjednoczenia w osobie wspólnego panującego. Polityka jakiéj się rząd chwycił w Węgrzech po uśmierzeniu powstania, nie zdolna była zastąpić siłą i prawem miecza dawnéj spójni krajów koronnych, jak to wieloletnie sprawdziło doświadczenie. Z dyplomem październikowym, byłyby mogły wrócić dawne stosunki polityczne krajów monarchii, nie tykając wewnętrznych zmian zaszłych wśród dwunastoletniego peryodu, ani też nie tamując dalszych reform. Odkąd jednak orzeczonym został patentami z lutego ściślejszy związek krajów składających monarchię, i związek ten miał się jeszcze utrwalić przez wspólną legislaturę, kraje koronne, te zwłaszcza, których polityczny związek z Koroną był jasnemi paktami i sankcyami pragmatycznemi określony, musiały w obronie swojéj odrębności podnieść na nowo prawa swoje historyczne i przywileje, i szukać dawnego określenia stosunku swego do Korony. Gdy prawa historyczne do różnych odnosiły się epok i w różnych czasach różne miały podstawy, ztąd wynikło, że i między żądaniami wzajemnemi krajów i ludów znalazły się takie punkta, na które nietylko monarcha, ale i same między sobą kraje różnie się zapatrywały i zapatrują.

Mianowicie ziemie zwane *partes adnexae* korony węgierskiéj znalazły się w tem położeniu niepewnem, że się prawa ich historyczne nie zawsze zgodziły z dążeniami do narodowego usamowolnienia. Taki stosunek zachodzi między Chorwacyą i Słowenią a Węgrami, tudzież Siedmiogrodem a Węgrami; a daléj między Chorwacyą i Dalmacyą, między Chorwacyą i Pograniczem wojskowem; wreszcie Fiume jest także jabłkiem niezgody, gdyż Węgry i Chorwacya roszczą sobie do niego prawo. Nie koniec na tém. W Czechach odżyła napowrót myśl dawnéj wielkości i dążność do odzyskania posiadłości lennych korony czeskiéj, jakiemi były Morawa a po części i Szląsk.

Zgmatwanie tych wzajemnych pretensyj mogłoby tylko przeciętem być na nowo mieczem jak węzeł gordyjski, ale węzeł ten składa się z żywotnych części, a te raz już rozcięte, zrosły się jak wiadomo, w innem nieco wprawdzie splątaniu, ale w zawikłańszem jeszcze. Nie poradził tu miecz; maż poradzić wspólna konstytucya? Adres węgierski przekonał, że nie. Wczoraj podaliśmy wiadomość z Zagrzebia o nadejściu odpowiedzi cesarskiéj na różne przedstawienia sejmu chorwackiego. Przy téj sposobności N. Pan zawczasu uchyla się od adresu sejmu tego. Bo adres ten jest jakby drugiem nieco zmienionem wydaniem węgierskiego adresu. I on się opiera na dawnych paktach, na sankcyi pragmatycznéj, na przywilejach i prawach, i chociaż z jednéj strony odrzuca pakta łączące kraje południowo-słowiańskie z Węgrami, to z drugiéj strony nie przyjmuje wspólności konstytucyjnéj z monarchią. I tu więc wspólność konstytucyi nie stworzy zjednoczenia z monarchią.

Niemniéj wszakże w łonie jednego i tego samego kraju rodzi się schizma polityczna. Dowodem tego było wyjście wielu deputowanych z sejmu zagrzebskiego, po większéj części Słoweńców, którzy przywrócić pragnęli unię realną z Węgrami; dowodem tego Siedmiogród, gdzie walczą opinie między połączeniem się z Węgrami a utrzymaniem niezależności. Madziary siedmiogrodzcy i Szeklery chcą połączenia; Rumuni i Sasi odosobnienia. Lecz i między temi dwoma ostatniemi plemionami wielka zachodzi niezgodność. Sasi ciągną ku swoim współplemiennikom do Wiednia; Rumuni lubo liczni, ale niemają jeszcze poczucia narodowości tak rozwiniętego, aby o owładnieniu kraju przemyśliwali. Ależ to co się ma stać, stać się musi nie na dzień jeden lub rok. Narodowość rumuńska ma za granicami Austryi swoje ognisko — czyż od niego nie będą przedzierać się promienie przez wąwozy gór i parowy?

Podobnież w Dalmacyi, stronnictwo słowiańskie dąży do zjednoczenia się z Chorwacyą. Rząd przyrzekł to Chorwacyi, lecz napotkano w Dalmacyi na opór, i jak się zdaje, myśl tę zaniechano. Na jednem z ostatnich posiedzeń Rady Państwa spór o to wytoczył się pod formą obrad nad ustawą gminną. PP. Ljubisza i Lapenna byli reprezentantami dwóch przeciwnych obozów: słowiańskiego i włoskiego; p. Lapenna niósł wprawdzie przed sobą centralną chorągiew, lecz z sympatyami, które, gdyby kraj Wenecki upomniał się kiedy o odnowienie dawnéj zależności Dalmacyi, mogłyby przybrać znaczenie wcale różne od tego, jakie mu p. Lapenna chciał nadać.

Toż samo dzieje się w mieście Fiume i jego okręgu. Oddano je Chorwacyi; lecz mieszczanie nie chcą być Chorwatami. Niemogąc być politycznie Włochami, jak są niemi narodowością i obyczajem, wolą zostać Węgrami.

Chaotyczny to obraz, a przecież jeszcze nie zupełny. Niema w nim jeszcze walki Słowian i Niemców w Czechach, Morawie lub Krainie, niema kwestyi ruskiéj w Galicyi, a włoskiéj w południowym Tyrolu....

Różnorodne płyny fizycznie z sobą zmięszane oddzielą się zawsze od siebie; a choć się je skłóci, nie powstanie przecież płyn łączny. Trzeba im się dać wystać, to znów się oddzielą. Zmięszane chemicznie, długiego nieraz wymagają czasu, zanim utworzą się z nich kombinacye i połączenia. Procesu tego nie przyspieszy ciągłem mąceniem, lecz go owszem utrudni.

Trzeba i proces polityczny zostawić dobrowolnemu wystaniu się zmąconych społeczeństw. Niechaj sam pociąg przyrodzony składowych części tworzy kombinacye przyszłe, niechaj jedne cząstki wydzieli, drugie złączy z sobą, tak jak ich wewnętrzna natura wymagać tego będzie. Nie ma na to sztucznych środków.

KORESPONDENCYA CZASU.

Wiedeń 13 września.

✻ Jak wspomniałem w liście ostatnim, miała wczoraj być obchodzoną na Kahlenbergu rocznica odsieczy Wiednia przez wiekopomnej pamięci króla Jana Sobieskiego, gdzie chcieli być też obecni posłowie polscy. Obchodzono rzeczywiście tę rocznicę, ale w sposób bardzo cichy i skromny. Jak mało się o nią tutejsza ludność troszczyła, dosyć będzie wspomnieć, że onegdaj trudno się nawet było dowiedzieć, czy i o któréj godzinie odprawioną będzie msza śta w kościele kahlenbergskim. Po niejakich przepytywaniach koło posłów polskich wywiedziało się, że o godz. 9 rano będzie msza, jeżeli deszcz nie przeszkodzi. Dla objaśnienia niech posłuży, że tam w miejscu nie ma księdza, tylko ta sama zacna rodzina wiedeńska, która podupadły kościół własnym kosztem odnowiła; sama o to się stara, aby się w nim niekiedy nabożeństwo odprawiało. Nie zawsze więc można znaleźć kapłana na tę dosyć odległą a wysoką górę.

Posłowie polscy zasięgnąwszy przynajmniéj tyle języka, postanowili ruszyć rankiem na Kahlenberg, chociaż poprzedni dzień słotny nie wróżył pogody. Wypogodziło się jednak zupełnie i najpiękniejszy zawitał ranek. Garstka posłów polskich wraz z kilkoma innymi rodakami z różnych stron Polski, mianowicie z dwiema także panami polskiemi właśnie obecnemi w Wiedniu, między któremi żona jednego z posłów z dwiema chożemi córeczkami, jako reprezentantkami najmłodszego pokolenia polskiego przybyła na Kahlenberg. W gronie polskiem znajdował się i kapłan polski, poseł X. Ruczka, który przybył z zamiarem odprawienia Mszy śtej. Każdy zrozumie, że inicjatywy całego tego obchodu Polacy brać nie mogli. Ludności miasta wyswobodzonego, ludności obowiązanej przedewszystkiem, jeżeli nie do wdzięczności, to przynajmniej do uszanowania pamięci należało się w tym względzie niejako pierwszeństwo. Dla tego Polacy wywiadywali się, lecz sami o obchodzie nic nie stanowili. Chcieli wziąść tylko udział w obchodzie jako potomkowie wyswobodzicieli, aby tym sposobem dać świadectwo o sobie i swych przodkach, o świadomym związku między przeszłością, teraźniejszością i przyszłością narodu.

Grono polskie zastało na górze kilku posłów czeskich i innych słowiańskich, którzy już kilka razy towarzyszyli tu posłom polskim w obchodzie pamiątek narodowych, daléj dwóch księży tutejszych i kilkanaście osób, po większej części zdaje się, zwiedzających z ciekawości Kahlenberg, jakich codziennie prawie można tam dosyć spotkać. Między innymi był czcigodny i znany tu powszechnie proboszcz z przedmieścia Schottenfeld, który całem nabożeństwem kościelnem gorliwie się zajął. Kapłani tutejsi ustąpili pierwszeństwa ks. Ruczce, który wyszedł ze Mszą śtą przed wielki ołtarz. Z pomiędzy Polaków dzielących się niejako na część poselską i nieposelską służyło dwóch do Mszy, z których jeden poseł. Wiadomo, że w dzień wyswobodzenia Wiednia spełnił tę służbę kościelną w pokorze chrześciańskiej sam król Jan. Nagrodził też Bóg tę pokorę i dał mu zwycięstwo.

Równocześnie odprawił jeden z księży tutejszych Mszę śtą przy ołtarzu przybocznym a potem wyszedł znów proboszcz z Schottenfeldu ze Mszą żałobną za poległych.

Ks. Ruczka użył do Mszy śtej kielicha ofiarowanego i poświęconego przez ś. p. kardynała Viale Prela, za którego pobytu w Wiedniu, jako nuncyusza apostolskiego, odnowiono kościół kahlenbergski, przy którym niegdyś był klasztór Kamedułów.

Na kielichu tym jest napis stósowny, przypominający wielki czyn króla Polskiego, którym się zasłużył całemu chrześciaństwu.

Po nabożeństwie zaprosiła wyż wspomniana rodzina wiedeńska, która kościół odnowiła i latem na Kahlenbergu mieszka, całe grono polskie i czeskie do siebie na przekąskę. Przepyszny zaprawdę widok z tego mieszkania na cały Wiedeń, Dunaj i okolicę, jak wiadomo, jedną z najpiękniejszych, jaką się którakolwiek ze stolic europejskich poszczycić może. Gościnny gospodarz domu wniósł zdrowie Polaków w sposób stósowny, porównywając ową przeszłość z tem, co się później stało, i z tem, co nadal w Boskiem ręku. Serdeczne to przyjęcie uśmierzyło cokolwiek owo przykre wrażenie, którego każdy doznać musiał, widząc tak mało udziału i tak powszechną obojętność w obec tak wielkiego obchodu, który przypomina, że tak dobrze, jak w Budzie węgierskiej, mógł i w Wiedniu rozpierać się samowładny pasza turecki. Polacy, którzy mieli być tylko świadkami obchodu, byli wczoraj głównymi jego uczestnikami.

Ztamtąd ruszyła drużyna polska i czeska na sąsiednią górę, zwaną górą Leopolda, tuż nad Dunajem, gdzie stał niegdyś zamek książąt Babenbergskich, panujących nad księstwem austryackiem przed Habsburgami. W drodze odśpiewano pieśń „Boże coś Polskę“, któréj to tony odbijały się nie tylko o góry i lasy, ale i o mury Wiednia. Pieśń polska ucichła, a pobratymcy słowiańscy rozpoczęli potem swoje śpiewy narodowe. Z góry Leopolda widok jeszcze piękniejszy i pełniejszy. Dusza każdego radowała się na ten widok, ale czyż mogła być zarazem wolną od tęsknoty?

Z tamtąd ruszyło całe towarzystwo z powrotem przez lasy, a stanąwszy po południu w Döbling podziękowano stósownie pobratymczym Słowianom za ich serdeczny udział w obchodzie dnia tego.

Opisałem ten obchód szczegółowo aby między innemi rzucił także światło na tutejsze usposobienia. Zapomniałem jeszcze dodać, że wracające towarzystwo spotkało w lesie dwóch posłów włościańskich z Galicyi, którzy spóźnili się. Szli potem razem z całem towarzystwem aż do Döbling.

Dziś piszą dzienniki, że obchód kościelny na pamiątkę wyswobodzenia Wiednia odbędzie się, jak corocznie, w przyszłą niedzielę we wszystkich kościołach tutejszych, co zresztą podobno w całem chrześciaństwie wedle postanowienia Stolicy Apostolskiej odbywać się powinno.

Dla braku czasu nie zdaję dziś szczegółowo sprawy z dzisiejszego 54 posiedzenia Izby niższej. Podano znów dwie interpelacye. Na porządku dziennym dalszy ciąg rozpraw szczegółowych nad ustawą gminną. Ciągle jeszcze rozprawy nad art. 1. Mówiło dziś sześciu posłów: Wężyk, H[illegible]r, Schwarzenfeld, Sartori, hr. Clam, Stamm. P. Wężyk jasno, dobitnie, praktycznie i przekonywająco mówił o stósunkach Galicyi, o jéj wyjątkowem położeniu, o zgubnym wpływie biórokracyi itp.

Następne posiedzenie we wtorek, 17go bm.

Warszawa 1 września (spóźnione).

∸ Podobno już jeden z korespondentów waszych doniósł wam o postąpieniu władz rosyjskich w Warszawie z komisarzem policyi Zenowiczem, postąpieniu które charakteryzuje stan bezprawia jaki panował za władzy Suchozaneta i dotąd nawet panuje choć w łagodniejszéj formie. Lecz właśnie dla tego, iż jest to wypadek charakteryzujący władzę rosyjską, szczegółowiéj go tutaj opiszę.

Pamiętacie zapewne, że po dniu 27 lutego powołano świadków do przysięgi w procesie o morderstwo braci naszych przez wojsko rosyjskie na Krakowskiem Przedmieściu. W liczbie powołanych znajdował się Zenowicz, komisarz cyrkułu XI. Nie tajny wam już bieg téj sprawy; lecz tego pewnie nie wiecie, że wszyscy ci, którzy świadczyli rzetelnie, popadli w niełaskę władz rosyjskich i doznają licznych prześladowań od reprezentantów rządu. Do tych właśnie ściganych niełaską należy wzmiankowany Zenowicz który, przy drażliwem swem urzędowaniu umiał pogodzić zawsze właściwą czynność policyjną bezpieczeństwa publicznego dotyczącą z charakterem obywatelskim.

W dniu 12 t. m. w czasie naszéj narodowéj uroczystości, która się z całą odbyła okazałością, Moskale wszelkiemi siłami starali się zrobić zamieszanie, by przerwać spokój i porządek uroczystości. Sklepy pozamykane, nabożeństwa w kościołach, a lud przejęty uroczystością dnia spokojnie dążył do świątyń. Lecz mimo tego spokoju i porządku jen. Suchozanet zmienił Warszawę w wielki jeden obóz: place, chodniki jeżą się lasem bagnetów. Żołnierze z rozporządzenia władzy urządzili na prędce małą obławę na młodzież, za konfederatki, bluzy, pasy skórzane, buty, za smutne lub wesołe miny. Ta posługa udawała się wybornie a żołnierzom przynosiła błogą nadzieję przyobiecanego rabunku. W czasie tego polowania, policya została wydelegowaną do odbijania sklepów, a między tymi znajdował się Zenowicz. Na Krakowskiem Przedmieściu żołnierze uganiali się za akademikiem Zawiszą; zwietrzywszy zapewne nazwisko, które niekoniecznie miłe jest dla Rosyan. Zenowicz widząc niesłuszne a nawet, mogę powiedzieć, dzikie postępowanie żołnierzy, chciał się wstawić za młodzieńcem zupełnie niewinnym. Lecz

Część Literacko-Artystyczna

PAMIĘTNIKI DYPLOMATY.

O KSIĘSTWIE WARSZAWSKIÉM.

(Ciąg dalszy.)

Tym sposobem zawiązawszy z p. Senftem najotwartszy stosunek, mogłem przeprowadzić rozmaite ulepszenia, których pożyteczność wskazałem był w moich korespondencyach; wszystko szczęśliwie przeszło, wyjąwszy jednej zmiany. Dość było królowi widzieć raz bliżej ministra policyi, a żeby uznać konieczność dania mu następcy. Lecz ten minister przywiązany do swego miejsca, jak wszelka mierność gdy się raz gdzie zaczepi, niemyślał prosić o uwolnienie, a choć mu dawano najwyraźniej poznać, że nie potrzebny, puszczał to mimo uszu. Poczciwy król Saski, nieznał jeszcze wtedy sposobu używanego dzisiaj, a który jest, żeby w dzienniku rządowym umieścić ogłoszenie, jako ten lub ów minister podał się o uwolnienie od służby. Jemu potrzeba było prawdziwej dymisyi, a tę nielatwo było otrzymać. Pomimo nicości tego ministra, nosił on imie Potockich; zrobiono go więc Senatorem. Tego względu niemiano dla byłego ministra finansów, który niebędąc z tak wielkiej familii, został tylko ministrem Stanu. Trzeba wiedzieć, że w Warszawie Senatorowie wyżej stali w godności niż nawet ministrowie w czynnej służbie będący.

Ustąpienie ministra policyi dało wstęp p. Sobolewskiemu, temu samemu co z Matuszewiczem ubiegał się o tekę ministra finansów.

Jedyną zmianą w jakiej król okazał się trudnym, było usunięcie ministra spraw wewnętrznych. Brak stanowczości, jedyny słuszny zarzut robiony temu ministrowi, zresztą bardzo zacnemu człowiekowi, niebył błędem w oczach króla tak wielkim jak w naszych. Monarcha ten miał dwie metody rządzenia, inną dla Saksonii, inną dla Księstwa. Przywykły do ścisłego posłuszeństwa w Saksonii, mniemał, że w Księstwie można cokolwiek popuścić wodze; i zawsze przechylał się za umiarkowanemi i wyrozumiałemi środkami. Odkądeśmy poznali, że ta zmiana byłaby królowi przykrą, przestaliśmy o niej mówić. Starano się tylko ulżyć pracy tego ministra, dając mu do pomocy jednego czy dwóch radzców Stanu, którym powierzono specyalne gałęzie służby.

Książe Józef Poniatowski, któremu dość było wskazać cel szlachetny i użyteczny, sam oświadczył królowi, jako chce złożyć część swoich atrybucyj i prosi o zaprowadzenie dyrekcyi administracyi wojennej. Zgodził się on najłatwiej w świecie na wszelkie możliwe reformy, i na ten koniec przełożył królowi memoryał w najlepszym duchu napisany. Praca ta oddana pod roztrząśnienie Rady, przyjętą była w większej części, król przyzwolił na ustanowienie dyrektora administracyi wojennej, lecz nie odrazu, co było nieszczęściem. Mianowanie nowych ministrów policyi i finansów dobrze przyjęte przez wszystkich, wywarło najlepsze wrażenie na ludności, usposobionej jak najlepiej.

Z tem wszystkiem aż do owego momentu taki zamęt panował w służbie publicznej, że jednozgodność widoków najczystszych między osobami najzacniejszemi niebyła dostateczną do przywrócenia porządku. Owoż podobni do siebie szlachetnym sposobem myślenia i pragnieniem dobra, tak Książe Józef, jak nowy minister finansów Matuszewicz niezmiernie trudno mogli zgodzić się na jedno. Książe Józef właśnie dla tego, że miał sumienne przekonanie o czystości swoich zamiarów, z trudnością tylko odstępywał od trybu dawniej zaprowadzonego. Zdawało mu się, że doznaje przeszkód w czynnościach służby, ponieważ takowe musiały wprzódy przechodzić przez formalności dotąd nieznane. Przepisy nazywał przeszkodami, a jednak nigdzie porządek i regularność niebyła potrzebniejszą jak w ministerstwie wojny, gdzie zupełnie obrachunkowość była zaniedbaną. Podług budżetu ustanowionego na przeszłym sejmie, dwie trzecie części szły na wydział wojenny. Oparty na tej zasadzie minister wojny, brał ze skarbu dwie trzecie dochodów, niezdając ministrowi finansów, który był zarazem dyrektorem skarbu, żadnego rachunku z użycia funduszów danych ministerstwu wojny. Tym sposobem niebyło żadnej kontroli nad tą największą częścią publicznego grosza. Państwo niemiało innej rękojmi o dobrem użyciu tych funduszów, tylko w osobistym charakterze Księcia Józefa. Dobre lub złe zawiadywanie każdą gałęzią służby zawisło od złego lub dobrego wyboru urzędnika mianowanego przez Księcia. Skutkiem drugiej wady organizacyjnej, wynikającej z poprzedniej, płatnicy wojskowi nienależeli całkiem pod dozór ministra skarbu. Wypadało koniecznie zmienić te nadużycia, lub wyrzec się nadziei zaprowadzenia oszczędności w wydatkach administracyi. Matuszewicz był przekonany o konieczności tych zmian. Jakoż, zaczął od tego co się praktykowało we Francyi, to jest, dopóty niechciał udzielać funduszów żądanych przez ministeryum wojny, dopókiby nieotrzymał umotywowanego żądania wymieniającego szczegółowie każdy wydatek. Żądał również, aby płatnicy od niego zależeli. Na te słuszne wymagania odpowiadano błahemi zarzutami. Z chwilą obecną — mówiono — niezgadza się tak metodyczne postępowanie, dobre na czasy zwyczajne. Miałem wstręt mięszać się do tej walki; lecz czułem potrzebę poparcia ministra finansów, zwłaszcza kiedy podawał środki tak słuszne i potrzebne. Zresztą lękałem się, aby się niezniechęcił i nieoswoił się z nadużyciami podobnie jak jego poprzednik. Chciałem żeby się w to wmieszał p. Senft, który podobnie myśląc jak ja, unikał wystąpienia z decyzyą. Trudności te dopiero później ustały, odkąd zaprowadzono dyrekcyę administracyi wojennej, i odkąd na tę posadę mianowano jenerała Wielhorskiego, który zupełnie wchodził w myśl naszą. Proszę uważać, iż mimo niejakich uprzedzeń przeciw osobie Matuszewicza, pochodzących z jego stosunków z niektóremi rodzinami, miło mi było oddać mu należną sprawiedliwość, i użyczyć poparcia o ile takowe było w mej mocy.

Najłatwiejszy sposób zmniejszenia wydatków, do jakiego uciekają się wszyscy finansiści, jest zmniejszenie pensyi. W Księstwie od tego należało zacząć. Nie żeby pensye były zbyt wysokie, lecz każdy urzędnik wolał regularnie odbierać płacę zmniejszoną o trzecią część, niż zostać przy całej pensyi z nieskończonemi zaległościami. W wojsku płaca miała się zmniejszyć aż do stopnia kapitana. Książę Józef natychmiast zgodził się na tę redukcyę płacy, wszakże ministrowie sprawiedliwości i spraw wewnętrznych dłużej się certowali.

Tak w ogólnem położeniu spraw europejskich, jak w szczególnem położeniu Księstwa, wydatki na utrzymanie armii polskiej, były najsprawiedliwszym, niemal najświętszym obowiązkiem. Wojsko stało się najdroższą własnością narodu, jego prawdziwem bogactwem. Nigdy też nie było armii bardziej narodowej, w niej bowiem spoczywała nadzieja wywalczenia bytu narodowego. Król Saski, chociaż niebył człowiekiem wojennym, zachwycał się rycerską postawą żołnierza i zapałem ogrzewającym pierś każdą. Robiąc przegląd pułków, doznawał od nich szczerego hołdu winnego jego cnotom, aczkolwiek nie w nim widziały one mściciela swych krzywd, wskrzesiciela przyszłej ojczyzny. Często też manewry rozpoczęte śród okrzyków: Niech żyje Król! kończyły się okrzykiem: Niech żyje Cesarz!

Samo imie Cesarza miało dla nich moc cudowną. Pewnego dnia miano wysłać do Francyi oddział żołnierzy wybranych z różnych pułków polskich, dla zapełnienia kadrów legii nadwiślańskiej. Słuszność nakazywała wypłacić żołnierzom tego oddziału żołd zaległy od sześciu do siedmiu miesięcy. Książę Józef udaje się do koszar przez ten oddział zajętych, i oświadcza im, iż nie ma pieniędzy w kasie, natomiast mówi o ojczyźnie, o Cesarzu. W szeregach powstaje okrzyk zapału; wszyscy zdają się na jego pamięć, i proszą, żeby im należytość nieprzepadła, kiedy skarb będzie bogatszy, a wolną ojczyzna!

Król Saski pokładający zupełną ufność w Cesarzu, utrzymywał te same uczucia w wojsku i w służbie cywilnej. Po dwuletniej niebytności króla w Warszawie, armia wzrosła nietylko w liczbę, lecz oraz zyskała na biegłości w manewrach i na świetnej postawie. Niemógł on dość nachwalić się tego wojska. Zasiłki pieniężne nadesłane z Francyi, dopomogły do przyśpieszenia robót fortecznych. Król zaś niespodziewając się żeby roboty tak daleko doprowadzone zostały, jak je znalazł w Modlinie, rzekł do mnie z uśmiechem: „Cudowna to ziemia, w mgnieniu oka wydaje ona żołnierzy, a nawet twierdze; szkoda tylko że niewydaje pieniędzy.“

Często już wspominałem o armii polskiej, lecz z wyjątkiem księcia Józefa, niemówiłem o żadnym z jenerałów; a jednak kilku jest których chciałbym wspomnieć z uznaniem zasług w owym czasie oddanych i zasług jakie później oddali.

W pierwszym rzędzie widzę jenerałów dywizyi: Zajączka i Dąbrowskiego. Obaj świetnie odznaczyli się w ostatniej walce o niepodległość Polski. Przyjęci później przez Francyę, wypłacili się za jej gościnność przelewając krew w jej obronie. Dąbrowski dowodził owemi dzielnemi legionami polskiemi zorganizowanemi we Włoszech przez jenerała Bonapartego, które współubiegały się z Francuzami w męztwie i poświęceniu się. Zajączek był na wyprawie egipskiej. Obydwaj służąc pod rozkazami pierwszego konsula, a następnie Cesarza, stanęli razem z księciem Józefem na czele pierwszych batalionów formujących się w Warszawie w r. 1807. Dawniej, podczas wojny r. 1792, panowało niejakie nieporozumienie między tymi jenerałami a księciem Józefem. Szlachetne postępowanie księcia, który później otwarcie wolał stanąć przy sprawie ojczyzny, a nie przy sprawie stryja swego króla Stanisława Augusta, zbliżyło ich wprawdzie ku końcowi walki; mimo tego zimny stosunek pozostał. Mając przyjaźń i szacunek dla wszystkich trzech, starałem się zniszczyć dawny zaród niechęci, z jednej i z drugiej strony niesłuszny. Nieraz, niby przypadkowie, zapraszałem ich do siebie na obiad, gdzie wszyscy trzej zdawali się być w takiej harmonii, że mogłem niewątpić w szczerość pojednania. I pojednanie było osobiste; lecz każdy z nich miał swoich przyjaciół i stronników; stronnicy Dąbrowskiego i Zajączka nienawidzili stronników Księcia; ci zaś oddawali im wet za wet.

W wojnie polskiéj tak Dąbrowski i Zajączek, jak Książe dowodzili osobnemi korpusami. Późniéj, w armii francuskiéj dwaj pierwsi mieli sobie powierzone ważne dowództwa, czego Książe nie miał; na przypadek zaś wojny, obydwa woleliby służyć pod rozkazami marszałka francuskiego, niż pod tym księciem, od którego uważali się za wyższych. Książe zaś, wolałby także mieć pod sobą dywizyonerów posłuszniejszych i łatwiejszych do użycia. Gdy Zajączek często cierpiał z powodu dawnych blizn, i podlegał napadom podagry, więc

zaledwie Zenowicz ku obronie młodzieńca wyrzekł słów kilka, aliści cała zgraja żołdaków ze swymi przywódzcami rzuciła się na niego, a następnie schwytał go za kołnierz podpułkownik żandarmeryi Białonoski i rzucił go żołnierzom dla odprowadzenia do jenerała Liprandego. Zaprowadzono go do tak zwanego ordynanshauzu, stawiono przed majestat tymczasowego komendanta miasta jenerała Szepielewa, znanego w całéj armii rosyjskiéj z licznych skarg i śledztw przeciw niemu wytoczonych z powodu nadużyć jakie popełnił. Dosyć zajrzeć do akt śledczych pułkownika Nazańskiego, a z tam zebranych faktów można przekonać się o przestępstwach Szepielewa; i ten to jenerał śmiał łżyć Zenowicza od najostatniejszych moskiewskich wyrazów. Przyłączył się także i podpułkownik Białonoski, i poczęli obaj krzyczeć i wymyślać: „że wszyscy łajdaki Polaki, tak i Merchelewicz (jenerał gubernator) i Rozwadowski (oberpolicmejster).“ Szepielew chwyciwszy Zenowicza za mundur pod brodą a Białonoski za ramię, zrzucają biedaka ze schodów, wołając na żołnierzy. „Wozmitie jeho, wozmitie toho buntowszczyka, eto Poliak w ruskom mundire, ubit jeho i każdaho Poliaka.“ Żołnierze z wściekłością rzucili się na Zenowicza i ranili go bagnetem w twarz i bili kolbą; nareszcie oficer jakiś rozsądny powstrzymał żołdactwo, które byłoby Zenowicza zakłuło bagnetami.

Po inkwizycyi uwięziono Zenowicza; skrwawiony, znieważony uległ napadowi do jakiego my wszyscy przygotowani jesteśmy pod rządami rosyjskiemi.

Pułkownik Rozwadowski był orędownikiem w sprawie Zenowicza, jakoż na jego podobno wstawienie został wypuszczony z więzienia, lecz z raną na twarzy od bagneta wrócił do domu. Nazajutrz zawieszono go w urzędowaniu, a jaki nadal weźmie obrót ta sprawa, niewiadomo.

Warszawa 4 września (spóźniona).

△ Na pamiątkę krwawych dni lutego i kwietnia, ku wspomnieniu ofiar które okupiły zwycięstwo moralne narodu, których ostatnie tchnienie wzmogło ducha narodowego a krew męczeńska wzmocniła spoje jedności i zgody, podnoszą się krzyże pamiątkowe na całéj przestrzeni Polski, na wszystkich smętarzach miejskich i wiejskich, nad wszystkiemi wsiami polskiemi.

Dąb z kory nie odarty, stuletni świadek trapiących nas klęsk i ucisków: oto godny na taką pamiątkę materyał. Kilka cięć topora wiąże go w kształty krzyża; na nim cierniowa korona z rodzinnego żelaza; pod nią skrzyżowane palmy, godło męczeństwa: oto pamiątka, jaką naród polski czci męczenników swej sprawy.

Gdziekolwiek krzyż taki nad ziemię się podnosi, wnet mnogie skupia w koło siebie rzesze, które wspólna modlitwa w silne przymierze jedności i miłości braterskiéj kojarzy. Pełne namaszczenia słowa kapłanów, którzy z apostolskim prawdziwie duchem tłómaczą mu cel i ważność tego narodowo-religijnego obchodu. Pełne abnegacyi i zaszczytne poświęcenie się przeważnéj większości czcigodnego naszego duchowieństwa wydało już w niektórych miejscach błogie nader owoce. W niektórych wsiach włościanie, zrazu bierni tylko świadkowie, następnie sami wznieśli krzyże pamiątkowe kosztem gromady.

Z pomiędzy wiadomych nam pod tym względem faktów, podamy tylko trzy, reprezentujące u nas trzy rodzaje stosunków włościańskich, to jest włościan-właścicieli, czynszowników i pańszczyznianych. Wybieramy je zaś umyślnie z okolic was najbliższych, aby ułatwić możność sprawdzenia na miejscu przytoczonych przez nas faktów.

Na pograniczu Galicyi, pod miastem Tarnogrodem w Lubelskiém, leży wieś Bukowina, któréj rozległe obszary z mocy odwiecznych przywilejów posiadają włościanie tytułem wieczystéj własności, ścieśnionéj jedynie obowiązkami uiszczenia na rzecz głównego dominium pewnych opłat pieniężnych i odbywania powinności gminnych. Wieś to ludna, lecz skutkiem zbytecznego rozdrobnienia własności gruntowéj, niezamożna; odznacza się jednak wyższém od innych umysłowem usposobieniem gromady, w któréj włościanie umiejący czytać i pisać, krzewią pomiędzy bracią oświatę za pomocą elementarzy i pism ludowych. Bukowina stanowi osobną gminę, utrzymuje własnego pisarza i posiada kościołek stanowiący filię parafii tarnogrodzkiéj. Wieś ta dała w Lubelskiém przykład pojęcia ruchu narodowego i zjednoczenia się z nim. Zaledwie w okolicznych miasteczkach odbyły się żałobne nabożeństwa za ofiary rzezi warszawskiéj, wnet z Bukowiny rozbiegło się po sąsiednich wioskach wezwanie powołujące współbraci do udziału w podobnym obchodzie narodowo-religijnym w ubogim bukowińskim kościołku.

Na dzień oznaczony, w drewnianym, żałobnie przybranym kościołku zgromadziły się z Bukowiny i wsi okolicznych tłumy pobożnych wszelkiego stanu i wieku: księża i mieszczanie, szlachta i kmiecie, starcy i młodzież, niewiasty i wiejskie dziewoje.

Po nabożeństwie starszyzna gromady bukowińskiej, prostem a serdecznem słowem podziękowała gościom swym za przyjęty w uroczystości udział i zaprosiła wszystkich na skromny wiejski posiłek. Pod słomianą strzechy stodoły, przy stołach grubą bielizną zasłanych, na nieociosanych ławach, zasiadły wszelkich stanów tłumy i w braterskiéj zgodzie spożywały z glinianych mis płody własnej ziemi: chleb, mleko, ryby i mięsiwo. I zaprawdę, żadna Lukullusowa uczta nie mogłaby iść w porównanie z prostem tem wieśniaczem przyjęciem, gdzie wszystkie stany w jednem zespoliły się uczuciu; gdzie wypieszczona rączka pani ściskała z rozrzewnieniem namuloną dłoń wieśniaczki; gdzie chłopskie i szlacheckie ramiona w braterskiem splatały się objęciu; a pod siermięgą, zarówno jak pod sajetą biło jednakiem tętnem poczciwe serce, serce gotowe do ofiar.

Drugi podobnego rodzaju obchód miał miejsce w Niemenicach pod Krasnymstawem. Tu włościanie pańszczyźniani wstępując w ślady okolicznych parafij, postanowili wznieść u siebie krzyż pamiątkowy i zebrawszy na ten cel pomiędzy sobą składkę, jęli się skwapliwie zamierzonego dzieła, i za ich staraniem krzyż dębowy z cierniową koroną i palmami stanął w Niemenicach. W dniu oznaczonym na poświęcenie krzyża zgromadziło się kilka tysięcy pobożnych. Na wymowny głos kapłanów zachęcający do braterstwa i zgody, rozrzewnione rzesze przyrzekały sobie jedność braterską, i w niej czerpać siłę do podniesienia kraju, do dalszej duchowej walki z jego nieprzyjaciołmi.

Trzeci nakoniec wśród mnóstwa innych, obchód podobny narodowo-religijny, odbył się pod Rodecznicą, słynną obszernym klasztorem OO. Bernardynów i cudownym obrazem św. Antoniego. Mimo słoty, zebrali się licznie okoliczni mieszkańcy, a uroczysty pochód pod przewodnictwem przełożonego klasztoru OO. Bernardynów ruszył do obranego przez gromadę miejsca, gdzie po rozrzewniającej przemowie kaznodziei, wzniesiony został krzyż pamiątkowy, na którym zawisły zaraz bukiety i wieńce, ręką wieśniaczek uwite.

Tejże samej nocy z pobliskiego miasteczka wyszła cichaczem rota wojska z dowódzcą i żandarmami na czele, zdążając pośpiesznym krokiem ku Rodecznicy. Nadedniem klasztor osaczony został wojskiem, a żandarmi z silną wartą weszli za furtę klasztorną. W godzinę później przełożony klasztoru wraz z kaznodzieją byli już więźniami. Uwięzionych duchownych odwieźli żandarmi do Zamościa.

Wrocław 12 września.

† Sprawozdania dzienników pruskich, odnoszące się do manewrów nad Renem mają podobieństwo do opisu stoczonych bitew, z tą różnicą, że niemasz w nich mowy o poległych, rannych i jeńcach. Główny ich plan przedstawia obraz wojny prowadzonej przeciw ciągnącemu od zachodu nieprzyjacielowi. Są to jakby przygotowania do prawdziwej wojny, którą sobie Niemcy peryodycznie głowy aż do manii zaprzątają, może dlatego, aby utrzymać ducha narodu w stanie nieustającego czuwania. Pobyt króla w Bruehl jest zarazem dogodną sposobnością do podniesienia zaufania w ludności prowincyj, przedstawianych ciągle jako cel ambicyi cesarstwa zachodniego. Król przyjmować będzie deputacye miast i szlachty nadreńskiéj, które z swej strony przygotowały dla niego i dla armii różne owacye. W ogóle królestwo i książęta pruscy lubią przebywać nad Renem. Koblenc jest jakby stałą letnią rezydencyą królowej już od kilku lat.

Dziwna rzecz, że mimo tak długiego pobytu króla tuż nad granicą Francyi, widzenie się jego z Cesarzem Napoleonem napotyka na tak wielkie trudności, że może wcale nie przyjdzie do skutku. Wedle ostatnich wiadomości miało ono mieć miejsce w Compiègne. *Kreuzzeitung* donosi teraz, że król Pruski bardzo grzecznie wprawdzie lecz stanowczo odmówił życzeniu Cesarza, aby zjazd był w Compiègne. Gdy jednak, dodaje dziennik ten, Cesarz nie chce odstąpić od widzenia się z królem, proponował znowu, aby się w Strasburgu zjechali. Wedle wiadomości tej mniemaćby można, że Napoleon przywięzuje jak największe znaczenie do tej wizyty, i że prosi i prawie żebrze o nią jakby o jaką łaskę, a znów król Pruski przedstawia się jako panna czująca wstręt przeciw natrętnościom kochanka. Wszystko to jest prostą plotkarską gadaniną, wychodzącą częścią od tych, którzy, jak ludzie stronnictwa krzyżowego, nie chcą żadnego znoszenia się Prus z Francyą, częścią od tych, którzy chcieliby odsunąć wszelki cień pozoru, jakoby król czuł najmniejszą sympatyę ku Francyi, i mógł z nią wejść w jakiekolwiek narady nad sprawami Niemiec. Wizyta króla Szwedzkiego wywołała tyle niepokojących politykę domysłów, że patryoci pruscy lękają się, aby takiegoż skutku nie miała wizyta króla Wilhelma. Inni domyślają się, może nie bez przyczyny, że to Anglia wstrzymuje króla od widzenia się z Cesarzem. Osobliwe mniemanie, że każdy monarcha, który się z Napoleonem ma zetknąć, stracić musi udzielność swojej opinii i usidlić się w jego planach.

W kwestyi wyborów do Izby poselskiej słychać, że stronnictwo feodalne uorganizowało się silnie w całym kraju, i liczy obecnie przeszło 5000 członków, którzy obowiązali się teraz i na przyszłość we wszystkich kwestyach politycznych stanowić jeden zastęp w obronie praw stanowych przeciw socyalnej niwelacyi stronnictwa liberalnego i demokratycznego. Przybiera ono nazwę stronnictwa konserwatywnego, ogłasza przez swój komitet wyborczy, wezwanie członków na wielkie ogólne zgromadzenie do Berlina, aby ułożyć program przyszłego postępowania. Pomiędzy członkami mają się znajdować ludzie wszystkich stanów, mianowicie stanu rzemieślniczego, którzy są za utrzymaniem korporacyj i cechów a sprzeciwiają się teoryi wolnego przemysłu i procederu. Tak myślących jest bardzo wielu w Prusiech, i zdaje się, że feodaliści umieli ich pozyskać dla siebie, bijąc w ich prawa stanowe, w obronę zagrożonego tronu i towarzystwa, oraz w nietykalność ojczyzny pruskiej, której imie urojona ojczyzna niemiecka coraz więcej przygłuszać zaczyna.

Prasa liberalna strwożyła się cokolwiek zapowiedzianą demonstracyą i wzywa stronników swoich do podobnej usilności.

Z nad Renu 9 września.

E. Pogląd na usposobienie pismiennictwa europejskiego względem sprawy polskiej i na stosunek do niej przyjęty jest ciekawy i nauczający. Sprawa ta tem góruje nad wszystkiemi innemi i tę właściwą sobie posiada naturę, że się na wszechstronnej sprawiedliwości i prawie opiera. Wszystkie więc uczciwe i szczere opinie przyciąga i gromadzi około siebie, i tylko ludzie, których nienawiść, namiętność lub interes zaślepia odważają się przeciw niej wystąpić. Przemawia za nią tak Boska i ludzka sprawiedliwość jak system narodowości, równie prawo historyczne jak traktatowe, równie moralność polityczna jak interes Europy, wznosi za nią głos religia, wyobrażania liberalne i cywilizacyjne, wspiera ją zasługa długiego męczeństwa przecierpianego bez upadku ducha, co więcej, nie tylko zasługa wzmocnienia i wykształcenia tego ducha, ale jeszcze wyrobienia mądrości narodowej. Wszystko to powiedzieć śmiało możem, bo nam już to świat, wielce względem nas podejrzliwy i nieufny przyznawać zaczyna. Na zachodzie więc szczególniej we Francyi, wszystkie organa opinii publicznej jakiejkolwiek bądź farby, jakiegokolwiek bądź odcienia oświadczają się za Polską. Najgoręcej przemawiają pisma religijne *Le Monde* — *l' Ami de la Religion* nawet *l' Union* w imieniu zasad zachowawczych. *Debaty* udzielają poparcia swojej wziętości i powagi, przez uszanowanie dla prawa publicznego, a razem kierując się zawsze wyobrażeniami liberalnemi i postępowemi. *La Patrie* dziennik rządowy najgorliwszy rzecznik i przyjaciel sprawy polskiej, nazwany strasznem dziecięciem prasy Cesarskiej, wyjawia otwarcie przekonanie i uczucia, jakie inne pisma urzędowe i rządowe taić muszą, i jakie pokrywają systematycznem milczeniem. Pisma ostatecznego krańca, *Le Siecle*, *L' Opinion Nationale*, *le Presse* choć im nie dogadza religijny i anti-rewolucyjny charakter ruchu polskiego, nie odmawiają jednak pomocy i współczucia sprawie, za którą przemawia prawo narodowe, i której dźwignienie sprowadzić musi nowy porządek rzeczy w Europie. Nie mniejsza jak w stółecznem pismiennictwie objawia się życzliwość w departamentalnem. Od dzienników przeszedłszy do przeglądów, spostrzegamy tę przychylność, to zajęcie się gorliwe rzeczą Polski i badanie jej gruntowne, tak w najznakomitszem czasopismie *Revue des deux Mondes*, tak w najgorętszej naszej przyjaciołce *Revue Contemporaine*, jak w katolickim i anti-rządowym przeglądzie *Le Correspondant*: w nim to w ostatnim poszycie z 24 sierpnia umieścił wasz z miesiąca lipca gość krakowski hr. Montalembert obszerny artykuł o Polsce pod tytułem: *Une Nation en deuil.* Zbyt on godny powszechnej uwagi i treścią i wartością, i sławą pisarza aby obszerniejszy rozbiór tegóż nie znalazł miejsca w waszem pismie. Nie na wszystko można się z p. Montalembertem zgodzić, ma on swoje osobiste uprzedzenia, umie równie nienawidzieć jak miłować, a wychodzą z ust jego rady i przestrogi, które ucho polskie mimo puścić nie powinno. Tak więc za Polską cała Francya wznosi głos potężny. Mylę się nie cała. Znalazł się Francuz, który zawyrokował, że na zatracie Polski świat nic nie stracił, że Polska Europie nie potrzebna. Tym Francuzem jest Proudhon. Lecz to orzeczenie w ostatniem jego dziele, jest najsilniejszym za sprawą naszą argumentem wyszedłszy z ust pisarza, który w tym wieku z bezczelnym cynizmem, wszelkich praw moralnych zaprzecza, i jedynie siłę materyalną, prawo Hobbesowe, prawo mocniejszego uznaje. W Anglii ta sama prawie jednozgodność w pismiennictwie peryodycznem w uznawaniu praw Polski, i w popieraniu ich, lecz w Anglii interes osobisty jest wszechwładzcą. Opinia i słowa dziennikarzy angielskich są ruchliwe i zmienne jak te wały morskie, które ich ojczyznę oblewają. Nie dziw więc, że czasem wyskoczy z tłumu jaki artykuł niesprawiedliwy i rażący. Pisma włoskie mało się zajmują sprawą polską, jest ona im natrętną, i choć się nieprzyjaźnie o niej nie odzywają, nie objawiają jednak tej gorącej życzliwości, jaką Polska dla Włoch wyznaje. Przebija się w tem nieco samolubne uczucie, przebija się nieco zazdrość. Nie miło jest politykom włoskim słyszeć, że jest w Europie sprawa czystsza, świętsza, i poparcie moralne liczniejszych opinij jednająca sobie od tej, której się poświęcają. Nie miło im, gdy się uwaga europejska odwraca w inną stronę. W prawdzie stronnictwo nieumiarkowanego ruchu we Włoszech objawia dla sprawy polskiej współczucie, lecz pod warunkiem nadania jej rewolucyjnego charakteru. W Belgii katolickiej i liberalnej, jedynie katolickie pisma oświadczają jej przychylność. Dwa dzienniki Brukselskie najliczniejszych za granicą znajdujące czytelników *le Nord* i *l' Indèpendance* z całej prasy europejskiej, najstronniejszą i jakoby zakupioną nieprzyjaźń okazują Polsce. Wprawdzie *le Nord* jest tylko mużykiem moskiewskim udającym kamerdynera francuskiego, niechęć więc jego ani nas dziwić ani nas obchodzić nie powinna, co zaś do *Indèpendance*, dziennik ten wie podobno zbyt dobrze, jak jest czasem korzystnem sprzedać się, aby nie występował w obronie rządu i kraju przekupstwa i sprzedajności.

Pismo to anti-religijne i wątpliwej moralności przypomina owych wścibskich noszących nowinki i plotki z domu do domu i dla tego chętnie przyjmowanych prawie wszędzie, choć nigdzie nie poważanych. Skandynawskie dzienniki wszystkie gorąco zajmują się sprawą polską i jej przyszłością. Lecz jakież dla niej usposobienie okazuje dziennikarstwo środkowej Europy, wielkiej ojczyzny niemieckiej? O to z boleścią, lecz bez zadziwienia widzimy systematyczną nienawiść, sąd najniestosowniejszy, pogardliwy pogląd. Ze zbyt małemi wyjątkami cała prasa niemiecka przejmując się duchem narodu oburza się i miota z gniewu na wszelkie objawy życia polskiego. Najliberalniejsi pisarze, zwolennicy narodowości i praw ludowych, dla Polski mają inną wagę i inną miarę. Przecież wśród tego tłumu nam nienawistnego znajdują się wyższe umysły, zdolne hamować namiętności rodowe, zdolne ostrożny wprawdzie, ale bezstronny sąd wyrazić. W tych dniach mieliśmy tego dowód. Jeden z dzienników najbardziej nad Renem czytanych, najświeższe i najdokładniejsze podających wiadomości *Frankfurter Journal* umieścił w numerze z 5go września artykuł wstępny pod tytułem: *Zur polnischen Frage* na szczególniejszą uwagę zasługujący. Niemiecki dziennik frankfurcki jest arcy-liberalny, a przecież dotąd uważał zawsze Polskę jako zabitą, pogrzebaną i już w proch rozsypującą się. W artykule z 5go września twierdzi „że w tej chwili wypadki w Polsce wstrzymały się w biegu, jakby w oczekiwaniu nowego porządku rzeczy, który nowy Namiestnik ma zaprowadzić, myliłby się ten jednak, ktoby mniemał, że kwestya polska prędko i zupełnie zejdzie z dziennego porządku.“— Rosya „dodaje— ma tylko do wyboru dwa środki *konstytucyę* lub *kartacze*. Zdaje się, że pierwszą wybierze mimo życzeń objawianych za granicami Rosyi w niektórych kołach ze wściekłością domagających się reakcyj. Następnie wyznaje dziennik ten, iż od niejakiego czasu musiał odstąpić od niektórych dawnych wyobrażeń, jednemu z nich było, że Polska niezdolna do samoistnego życia, że na śmierć polityczną na wieki skazana. Nie daleki czas od nas, w którym ambicya to wszystko co zagrabić chciała i mogła, za niezdolne osobnego życia ogłaszała. Zmieniły się *czasy*, i nie godzi się nam potępiać nadziei i dążności całego narodu. Nie idzie zatem, aby zupełne wotum zaufania rozsądek polityczny polski ze strony naszej uzyskał, lecz powtórzyć możemy godne uwagi słowa *Gazety Wezerskiej* „gdy idzie o śmierć i życie, nie można pytać, jaki użytek pacient zrobi z ocalonego życia, i ten wzgląd nie może żadnego wpływu wywrzeć ani na postanowienia lekarza ani na uczucia otaczających chorego.“

Podług wiadomości z Ostendy odebranych podróż króla pruskiego do Francyi nie ulega wątpliwości i nawet wcześniej niż mniemano nastąpi. Na list do Cesarza Napoleona napisany, a w którym król oświadczał, że przybędzie w porze i do miejsca, które on sam wyznaczy, opóźniała się stanowcza odpowiedź. Twierdzą, że król pruski objawiał stąd w Ostendzie zadziwienie a nawet niejaką troskliwość. Zdaje się jednak, że w tych dniach oczekiwana odpowiedz nadeszła i na dzień 2go października zjazd w Compiègne naznaczony.

Londyn 9 września.

L. Dziennik *Press*, organ p. D'Israelego, ogłosił tu wiadomość, która miała go dojść z poważnego źródła, jakoby między królem szwedzkim a Cesarzem francuskim stanęła tajna umowa, w skutek której Finlandczycy mają być zachęcani do połączenia się na nowo ze Szwecyą, a Cesarz Napoleon zobowięzuje się wspierać to zjednoczenie w sposób jak to uczynił we Włoszech. Lubo niewidzimy jeszcze jasno końca, na czem to zjednoczenie Włoch wspierane przez Cesarza się skończy, wszelako powyższa nowina w *Press* byłaby nader ważną w następstwach, gdyby miała rzetelną podstawę a nie była tylko próżnym domysłem. Co do króla Karola XV, niedziwiłoby bynajmniéj, gdyby potomek dynastyi Bernadotów żądał odzyskania prowincyi, którą jego poprzednik, ostatni z Wazów niezasłużenie postradał.

Lord Palmerston przesiedlił się z żoną na mieszkanie do Walmer Castle, gdzie jako lord strażnik brzegów morza, czynności swe teraz zwrócił na rozprzestrzenienie portu Dover dla marynarki kupieckiéj. Komitet już w tym celu zamianowany, i niebawem rozpocznie swoje działania. Jest to najstósowniejszym krokiem w interesie stósunków handlowych i w sprawie pokoju; jakoteż najlepszą odpowiedzią p. Chevalier, który przelękniony niektóremi wyrazami mowy lorda Palmerstona, podczas instalacyi jego na lorda strażnika (Warden) mniemał, że najbliższy sąsiedni naród Francyi i jéj sprzymierzeniec, dla którego Cesarz tyle robił ustępstw, istotnie zasłużył na przydomek Perfide Albion. Anglia jeśli się zbroi, nieczyni tego dla jakiejś *idei*, ale dla własnego bezpieczeństwa, a co podczas instalacyi lord Palmerston powiedział, to było tylko wyrazem powszechnéj opinii w na-

---

stronnicy Księcia wyperswadowali mu, że Zajączka łatwo można się będzie pozbyć dając mu godność Senatora. Mówił zemną o tem Książe i pan Senft. Nie robiłem żadnego zarzutu, będąc przekonanym z ich mowy, że to przyjemne będzie Zajączkowi, jako rzecz ułożona z nim poprzednio. Tymczasem rzecz miała się wcale inaczéj; Zajączek obruszył się, a nawet krzywił się na mnie, żeśmy rozrządzali jego osobą tak dowolnie. Wyznał mi otwarcie, że jeżeli służy pod rozkazami księcia Józefa, to jedynie przez uczucie obowiązku dla kraju i przez wdzięczność dla Cesarza; gdyby go jednak chciano przenieść na stan spoczynku, nic łatwiejszego; ale on bynajmniéj niedba o zaszczyt senatorski, który na równi kładzie z patentem na inwalida. Po tak wyraźnem oświadczeniu, złagodzonem przezemnie w formie i słowie, nie było już mowy o projekcie p. Senfta i księcia Józefa. Zresztą zasady wspólne Zajączkowi, Dąbrowskiemu i Księciu były tak czyste, ich patryotyzm tak szczery, że te pokojowe niesnaski ustałyby w czasie wojny. Jakoż wszyscy trzéj, w godzinie niebezpieczeństw, z równą gorliwością i zapałem stawali w obronie sprawy ojczystéj.

Armia polska oprócz tych trzech rycerzy wolności, miała innych jeszcze znakomitych jenerałów. W wojnie 1809 r. odznaczył się jenerał Sokolnicki w kilku bitwach stoczonych z arcyksięciem Ferdynandem. Jenerał Rożniecki, jeneralny inspektor jazdy, był biegłym oficerem, znającym swoją broń. Kilku innych dobrych jenerałów służyło w armii francuskiéj; wielu wiodło życie prywatne, jak dzielny jenerał Kniaziewicz; a ci w przypadku wojny chętnie wstąpiliby napowrót do służby.

Dobór dowódzców pułków był najszczęśliwszy. Prawie każdy z nich zawód swój rozpoczął w legionach włoskich. Dwóch lub trzech tylko było świeższéj daty, między innymi książe Konstanty Czartoryski, o którym powiem gdzie indziéj, i książe Dominik Radziwiłł, którego imie godne jest być zapisanem na kartach dziejów Polski i Francyi. Radziwiłł zaledwie dwadzieścia ośm lat liczący, był największym z panów polskich. Gdy większa część jego dóbr leżała w Litwie, on przeto był poddanym rosyjskim. Od kilku jednak lat ciągle mieszkał w Warszawie, okazując chęć wstąpienia w służbę publiczną. Chociaż Francya i Rosya zdawały się być edy w dobrem porozumieniu, przez wzgląd dla niego, odkładano przychylenie się do jego życzeń, on jednak trwał przy swojem. Któryś ze starych pułkowników stawszy się niezdatnym do służby, podał się o uwolnienie. Książe Dominik pochwycił tę sposobność i przyrzekł mu płacić pensyę, a oprócz tego własnym kosztem dostarczyć dwieście koni z rzędem. W opłakanym stanie finansów Księstwa, ofiara ta miała swą wartość; przyjęto ją więc, i książe Dominik został pułkownikiem. Jak tylko w Rosyi dowiedziano się o tym kroku, położono sekwestr na stu pięćdziesięciu wsiach majątku Radziwiłłowskiego pod pozorem długu zaciągnionego na te dobra w banku petersburgskim. Późniéj, kiedy stosunki między Rosyą a Francyą jeszcze się bardziéj naprężyły, rozciągniono sekwestr na wszystkie a wszystkie dobra książęce. Strata majątku nic go niebolała; pełen wiary w przyszłość, podobnie jak jego rodacy, spodziewał się orężem odebrać swą własność. W jego marzeniach nie było większego szczęścia, tylko żeby na czele swoich ułanów mógł pierwszy wejść do Wilna. Ta część jego szlachetnej ambicyi spełniła się; lecz jedną chwilę radości jakże drogo przypłacił! Wierny francuskim sztandarom, podzielał wszystkie trudy wyprawy na Moskwę; uniknął klęski Lipskiéj, a party aż za Ren z szczątkami naszéj armii, nie mogąc dłużéj walczyć za Polskę, umarł walcząc za Francyę. Jakżeśmy byli dalecy w roku 1811 od przewidzenia tego co się stało! Blask meteoru gotującego nam zniszczenie, iskrzył się w naszych oczach, jak jutrzenka zapowiadająca dzień najpiękniejszy. . .

(Dalszy ciąg nastąpi.)

Z LONDYNU.

10 września.

Miesiąc wrzesień jest porą łowienia ostryg z łożysk morskich, strzelania jarząbków na wrzosach w górach szkockich i polowania po całym kraju na zwierzynę. Ale rozrywki te mało co nastręczają dla was nowego, bo oddawna znane, a z wyjątkiem łowu ostryg, (gdyż nieposiadamy brzegów morza), nie są obce też i naszym stronom. Co atoli może być zupełną nowością, to rozrywka, która tu od dwóch ostatnich lat umysł narodu szczególniej zajmuje, a tą rozrywką są ćwiczenia w celnem strzelaniu do tarczy i dawanie za nie nagród. Cwiczenia te weszły w zwyczaj wraz z formacyą ochotników i zostały odtąd zajmującą, a nawet modną zabawą dla publiczności. One zbliżyły wszystkie stany do siebie i wszystkich stanów ludzie, niewyłączając nawet płci pięknej ćwiczenia te korpusów ochotniczych popierają, i składają się hojnie na premia dla nich. Nagrody takowe zawsze publicznie z wielką okazałością bywają zręczniejszym a szczęśliwym zwycięzcom przyznawane. Byłem zeszłego tygodnia w Keyham na jednej z takich ceremonij. Wśród obszernej zagrody otoczonej żywemi płotami z wzniosłemi naokoło więzami, gdzie dniem pierwej odbywały się strzelania do tarczy, stały trzy wielkie namioty, a w nich pełno było wyborowego towarzystwa i niemało dam. W namiotach stoły zasłane były na suty *luncheon*, czyli posiłek z mięsiw i napojów, bez czego się w Anglii podobne zebrania nigdy nieodbywają, a był on kosztem ochotników na przyjęcie gości sprawiony. Wejście, naturalnie było za opłatą, aby towarzystwo nie było zbyt mieszane. Przybył konno jenerał Hutchinson, mający komendę wojska w tamecznym okręgu. Kapitan ochotników p. Beer miejscowy prawnik (solicitor) w nieobecności pułkownika Wicehr. Valetort, któremu właśnie ojciec był umarł, doręczył jenerałowi listę najcelniejszych strzelców, którzy w odległościach na 150, 300 i 600 łokci najlepiej strzelali, przedstawiając ich do nagród. Nim przystąpił do rozdawania tych nagród, jenerał miał przemowę do całego oddziału ochotników, których znajdowało się wiele z okolicznych miast, pocieszał w niej tych co mniej szczęśliwymi byli tego roku w strzelaniu, aby się tem niezniechęcali, i że przyszłego roku mogą osiągnąć podobne nagrody. Nic się nieosięga, mówił, bez wytrwałości i wprawy. Do wszystkiego potrzebna emulacya.

— Tu głos się odezwał. Niezniechęcamy się, nie! i za nim inne głosy toż samo powtórzyły.

Cieszy mnie to, rzekł jenerał — Daliście mi nieraz tego dowód, gdym odbywał przeglądy waszych szeregów. Jesteście dzielni ludzie.

Po tej przemowie, przystąpił jenerał do rozdawania nagród. Jakim zaś sposobem je rozdawał, i jak je przyjmowano, przedstawia obraz obyczajów tutejszych. Ciekawe to, bo bez przykładu gdzieindziej.

Pierwszą z porządku nagrodą, lubo nienajwyższą, był kosztowny zegarek — zyskał ją jeden z poruczników. Doręczając mu ją, jenerał rzekł: Daję ci panie poruczniku Gilbard tę nagrodę za twą doskonałość bicia do celu. Przyjm ten srebrny zegarek, z radością ci go wręczam.

Porucznik Gilbard: Dziękuję panu jenerałowi.

Jenerał: Jeśli zegarek tak dobrze idzie jak wydaje się ślicznym to wyborną otrzymałeś nagrodę. (śmiech).

Por. Gilbard: Zaraz jenerale, powiem panu która na nim godzina. Właśnie 10 minut po 5téj (głośny śmiech).

Drugą nagrodą był srebrny koszyczek na ciastka (dar jubilera Dymond), zyskał go sierżant Clemens.

Jenerał: Rad doręczam ci sierżancie Clemens, ten piękny srebrny koszyczek, a jeśliś p. Clemens jeszcze nieżonaty, to pewno niezadługo się ożenisz. (śmiech).

Sierżant: Mam szczęście jenerałowi powiedzieć, że już mam żonę. (śmiech).

Głos szeregów: On ma nawet co więcej — troje małych koźlątek (huczny śmiech).

Z trzech żołnierzy, jeden otrzymał w nagrodę pistolet, drugi jedne, a trzeci dwie gwinee. A sierżant-major Gould 3 gwinee, premium to było składkowe od dam.

Doręczając mu je jenerał, rzekł: Nie zły zrobiłeś wybór panie Gould. Powinieneś dziesięć razy wyżej go cenić nad wszystkie inne nagrody, gdyż pochodzi od dam. Ani wątpię, że w oczach całego korpusu ochotników przez to samo ma on nieocenioną wartość (śmiech).

— P. Gould: Będąc kawalerem, jenerale, łatwo każdemu zgadnąć, że niepospolitą cenę do niego przywięzuję (głośny śmiech).

Jenerał: To wtedy spodziewam się jak się tu za rok znowu zobaczemy, że ujrzymy pana razem z panią Gould (głośne śmiechy).

Gould: Dziękuję, jenerale, za tak dobrą radę. Jak najchętniéj radbym pójść za nią (huczny śmiech i okrzyki: brawo!).

Ostatnią i najwyższą tego dnia nagrodą był puhar srebrny 20 fst. wartości. Przeznaczony on był dla ochotników z dwóch hrabstw i w sześciu miastach już o zyskanie go strzelano, lecz daremnie. Dopiero wczorajszy dzień był decydującym. Ale szczególném zdarzeniem zyskali do niego prawo trzéj strzelcy, wybijający równą ilość punktów na tarczy w odległości 600 łokci. Uradzono wtedy, choć już mrok był i ledwo można było dojrzeć tarczę, aby dozwolić każdemu jeszcze na trzy strzały, a który z nich lepszy, ten miał otrzymać to największe premium. Strzały dwóch wszystkie chybiły, a trzeci sierżant Hook wybił jeden punkt na tarczy. Chwila ta, w której walka o pierwszeństwo miała się rozstrzygnąć, była dla wszystkich obecnych pełna najgłębszego zajęcia i oczekiwania, głuche było milczenie i dech każdego był stłumiony. A gdy ogłoszoną była wygrana, i kto ją wygrał, i z którego oddziału ochotników, a był on z Devonporckiego. Współkoledzy jego porwawszy go na ramiona obnosili w tryumfie po placu. Na ostatek odprowadzili go z muzyką do mieszkania i owacyą tę zakończyli narodowym hymnem: „Boże zbaw królowę“ przed jego domem.

— Jenerał podając sierżantowi Hook tak trudno zdobytą nagrodę, rzekł: Wiadomo mi, żeś p. Hook już wprzódy odbierał podobne premia gdzieindziéj. Imie pana chlubnie wspomniane w dziennikach. Dobijając się o nie, nie lada pokonałeś trudności. Winszuję ci téj nagrody i doręczam.

— Hook: Niezmiernie panu jenerałowi dziękuję za nią.

— Jenerał: Spodziewam się, że ona nigdy z twego oddziału niewyjdzie, jako piękny wzór (oklaski).

Po rozdaniu nagród dzięki złożono jenerałowi, i na cześć jego wydano trzy okrzyki, — i jeden jeszcze na dodatek. Bo jenerał H. jest tu bardzo lubiony.

Jenerał dziękując za ten honor, to dodał: że formacya ochotników, jego zdaniem, była jedną z najważniejszych instytucyj krajowych, ile że każdy Anglik może prawie z pewnością na to rachować, i pocieszać się spokojnie tém, że dopókąd będzie tak doskonałe strzelanie, jakiego wczorajszego dnia był naocznym świadkiem, dopóty kraj niema co się lękać obcéj napaści.

rodzie a on ją zna doskonale.

Roebuck z powodu swéj mowy w Southampton i zbytecznego chwalenia konstytucyi austryackiéj, stał się tu urągowiskiem dla *Puncha* i dla wszystkich swych wyborców w Sheffield. Na publicznym obiedzie przeszłego tygodnia, gdy się chciał tam usprawiedliwiać, nikt z wyborców nie chciał go słuchać, zahuczany był, niepozwolono mu nawet mowy dokończyć. Jest on, jak sam mówił, szczwaną sarną. Niewątpliwie utraci miejsce w parlamencie jako reprezentant Sheffieldski, a żadna inna konstytuencya go obrać nie zechce. Tak ostro tu się karci odstępców od politycznych zasad. Ludziom publicznym jak w sprawach wewnętrznych, tak w zagranicznych, przeniewierzać się nie wolno.

Zagęściły się nadzwyczaj przypadki na kolejach żelaznych i pożary. Z przypadków na kolejach dwa się zdarzyły: jeden na drodze do Brighton, drugi w parę dni później pod Kentish town. Pierwszy ze starcia się dwóch pociągów pochodzący, był najzgubniejszy, bo ze stratą życia 22 osób połączony, i mnóstwo było pokaleczonych. Szkody ztąd dla kompanii drogowéj obliczają na 250,000 fst.

Pożarów przeszłego tygodnia było dwa: jeden na Finsbury, gdzie zgorzał dom cieśli Green z znacznym składem drzewa, i stał się przyczyną spalenia się wielu sąsiednich domów i różnych fabryk.

Drugi pożar przy Paternoster alley, w najludniejszéj dzielnicy miasta blisko katedry ś. Pawła, był okropniejszy i z większemi stratami połączony. Ogień zajął się od stajni, zkąd przeniósł się do fabryki świec, zasilony tam palnym materyałem rozszerzył się na Paternoster ulicę, na któréj znajduje się najwięcéj wielkich składów księgarskich. Longman, sławny księgarz i wydawca wielkie przez ten pożar poniósł straty. Spalił się mu cały skład Edinburgh. Review, całkowite wydanie Słownika sztuk i rzemiosł, i Lardnera Cyklopedya. Pomimo że wiele z pogorzałych domów było asekurowanych, szkody jednak mają wynosić do 60,000 fst.

Na czwartkowém posiedzeniu towarzystwa brytańskiego w Manchester, p. Bazley, członek parlamentu, czytał interesującą rozprawę: Rzut oka na handel bawełny. Ile ten handel przyczynił się do wzrostu i bogactwa miasta Manchester, widzieć można z następnych słów wyjętych z jego pisma: „Manchester przed stu laty ledwie miało 30,000 ludności, a teraz ma jéj 350,000, a zostawszy środkowym punktem wyrobów bawełnianych i handlu, rozciąga teraz wpływ swój na trzy razy większą liczbę istot ludzkich zabezpieczając im sposób do życia i nawet pomyślność. Za ostatnich pięćdziesięciu lat spotrzebowano w fabrykach najmniéj 20 bilionów funtów bawełny, którą z różnych stron sprowadzano, a korzyść dla kraju z jéj przywozu, biorąc ogólnie, można liczyć na 1,000,000,000 funtów szterlingów.

Wiedeń 13 września. Przed rozpoczęciem dziś rozpraw w Izbie niższéj nad ustawą gminną, Dr. Toman z Krainy wniósł interpelacyę względem wykładów szkolnych w języku narodowym, dowodząc, że takowy dostatecznie jest wykształcony, aby odpowiedział potrzebom języka naukowego, tudzież, że się znajdzie wystarczająca liczba nauczycieli do wykładania nauk w językach słowiańskich. Przy tem pyta się interpelacya: Jakie kroki wstępne przedsięwzięło Ministeryum Stanu, aby *zasadę równouprawnienia narodowego po gimnazyach*, w myśl patentu cesarskiego z d. 9go grudnia 1854 wprowadzić w życie? Równouprawnienie narodowości orzeczone w dyplomie paździrnikowym nie zostało dotąd żadną nową ustawą sformułowane i zastósowane; w rzeczach wychowania publicznego obowiązują jeszcze postanowienia cesarskie z r. 1854 i 1859. Dotychczas ani w Czechach, ani w Morawie lub Szlązku nie masz gimnazyów, gdzieby języki słowiańskie były wykładowemi.

Druga interpelacya Bendellego tyczy się wschodnio-południowéj części Bukowiny. Jest to akt bardzo rozległy opierający się na fałszywem zastósowaniu patentu poddańczego Cesarza Józefa II z r. 1781. Stawia ona pytanie: Czy rząd zamyśla zgodzić się na rozjemcze postępowanie w sporach między własnością gruntową prywatną a skarbową, i czy zamierza położyć tamę własnowolnemu postępowaniu władz kameralnych, naruszającemu prawa prywatnéj własności.

W rozprawach specyalnych nad art. 1 ustawy gminnéj zapisało się po kilku mówców za i przeciw wnioskowi komisyi. Pierwszy zabrał głos poseł krakowski Leonard W ę ż y k. Zanim mowę jego podamy dosłownie, tu tylko krótką treść jéj powtórzymy za dziennikami wiedeńskiemi.

Kwestya wyłączenia dworu z gminy dawno już w Galicyi — mówi Wężyk — rozstrzygniętą została. Niemoże tam być mowy o rozdziale, gdzie nie było faktycznego złączenia. Teraz idzie o to, czy większa własność ziemska ma się połączyć z gminą. Toby napotkało w Galicyi nieprzebyte zapory. Gmina wiejska zawsze sprawy swoje sama i odrębnie załatwiała. Po zniesieniu juryzdykcyi patrymonialnej, kiedy wolno było połączyć się dworom i *gminom*, nie uczyniono tego. Połączenie musianoby chyba przeprowadzić drogą przymusu. Nie należy przecież uchwalać praw *niewykonalnych*, które tylko przy zielonym stole dobrze wyglądają, chyba żebyśmy chcieli nową edycyę obalonego systemu nałożyć. Mówią, że wykluczenie dworów tworzy przywilej, nierówność prawną; lecz przywilej wtedy powstaje, gdy jaka osoba lub korporacya ma sobie przyznane prawa, jakich odmówiono innym. Własność ziemska większa niema żadnych praw sobie przyznanych. Przymusowe złączenie wsi i dworu w jedną gminę narusza zasadę równouprawnienia, tak jakby naruszało ją, gdyby chciano dwie gminy w jedną spoić. Ci co przemawiają za złączeniem dworu i wsi w jedną gminę, mniemają, że tym sposobem zniknie niechęć i podejrzliwość; zapominają jednak, że właśnie obudziłoby to podejrzenie, jak budzi je każdy przymus. Gmina jest wielką rodziną, ale nie polityczną instytucyą, i dla tego powinna swoje domowe sprawy sama załatwiać; połączenie dwóch interesów przeciwnych nie może przynieść korzyści. Nieufność w Galicyi między stanami, stworzona jest sztucznie przez urzędników. Przedstawiają oni wieśniakom, że np. jeżeli wybiorą dziedzica na sejm, to natychmiast pańszczyzna przywróconą będzie, a jeśli wybiorą urzędnika lub chłopa, to ci przyniosą im zaraz z Wiednia dekreta na lasy i pastwiska dworskie, żeby się niemi podzielić mogli.

Izba na te słowa parę razy śmiechem parsknęła. Byłoby to zaprawdę komicznem, gdyby nie było smutnem, że takie rzeczy uchodzą bezkarnie. Stosunki gminne — mówi daléj Wężyk — są inne w prowincyach niemieckich aniżeli w Galicyi. Tam urzędnicy nie pomącili chłopom pojęcia o prawie własności, tak jak to u nas robią; tam nie użyto każdego prawa jako środka do celów politycznych. Mówca żąda, aby Rada państwa wstrzymała się od orzekania co do tego, zostawiając tę rzecz sejmom, nieobawiając się rozbicia przez to jedności państwa. Mówca stawia poprawkę tyczącą się wykluczenia dworów z gminy pod warunkiem, że wykluczona własność przyjmie na siebie obowiązki pełnéj gminy.

Dep. Hasner stara się wykazać, że wykluczenie jest zasadą, a nie przypadkowym wyjątkiem. Żąda on, aby państwo składało się z samych gmin, aby nikt niemógł nienależeć do jakiéj gminy, jak nikt nie może nienależeć do jakiego państwa. Dowodzi on, że dwór to arystokracya, a wieś demokracya. Mówi za zjednoczeniem stanów w Galicyi, aby się dwa żywioły dworski i wieśniaczy łacniéj spoić z sobą mogły.

Kilku jeszcze mówców do tego przedmiotu głos zabierało. Do uchwały jednak jeszcze nie przyszło.

— Wybory w Istryi wypadły po wsiach, jak dawniéj już doniesiono, w duchu przyjaznym rządowi; dziś otrzymano z Tryestu depeszę telegraficzną, która donosi, że również z miast, miasteczek i Izb handlowych wybory padły na osoby przychylne w ogóle rządowi. Jeżeli się więc ten powtórny sejm w Isonzo zbierze, nieomieszka zapewne wybrać deputowanych do Rady państwa, tak jak sejm poprzedni odmówił to uczynić.

— *Ost und West pyta dziś* w artykule wstępnym, dla czego lewa strona Izby deputowanych Rady państwa chórem broniła praw Dalmacyi do autonomii, kiedy tymczasem autonomię innych krajów koronnych chciałaby mieczem i ogniem spustoszyć? Na zapytanie to organ ten słowiański odpowiada sam, że tu szło o pokonanie słowiańszczyzny, a w takim przypadku cała partya centralistyczna staje w obronie równouprawnienia Dalmacyi, którego znów nieuznaje, ile razy idzie o prawa Słowian. To jest powodem, dla którego niedopuszczonoby unii Dalmacyi z Chorwacyą, Morawy z Czechami, Szląska z Polską. Centraliści niemieccy łączą się z włoskimi autonomistami Dalmacyi, byle tylko niedopuścić wzmożenia się słowiańszczyzny południowéj.

— *Sürgöny* zamieszcza telegram z Wiednia, donoszący, że kwestya co do sejmu siedmiogrodzkiego zupełnie rozwiązaną została, w myśl propozycyi Ministra Stanu. Census wyborczy naznaczony został na 8 złr., w którą to kwotę wchodzą wszystkie podatki stałe przez jednego i tego samego kontrybuenta płacone. Na 30.000 głów przypada jeden deputowany. Co do jednego tylko punktu p. Schmerling zdaje się że ustąpił. Proponował on na miejsce zwołania sejmu Hermanstadt jako więcej niemiecki i w okolicy niemieckiéj położony. Sejm jednak zwołanym ma być do Karlsburga. Nie jest to jednak koncesyą dla Węgrów, lecz dla Rumunów, których rząd pragnie ująć sobie, i wprowadzić nowy żywioł narodowy do reprezentacyi, dotąd prawie niereprezentowany. Rumuni stanowią najniższą warstwę inteligencyjną całego kraju, oraz najuboższą. Stąd census tak nisko oznaczony.

Taż sama depesza donosi, że ustąpienie bar. Kemenyi, kanclerza siedmiogrodzkiego, zdaje się być niemal pewnem.

Pest Ofner Ztg utrzymywała niedawno, że bądź co bądź mówią, podróż kardynała prymasa Scitowskiego do Wiednia, dokąd tenże zaproszony został bardzo uprzejmym listem hr. Forgacza, nie była bez wpływu na pewne układy tyczące się uregulowania sprawy węgierskiéj. Toż samo donoszą mniéj więcéj z Wiednia *Lloydowi* peszteńskiemu, którego korespondent mówi, że za wpływem księcia Prymasa, kwestya węgierska wejdzie na nową drogę, która lubo nie opiera się na zasadach r. 1848, wszelako niechybnie ma sprowadzić rzeczy do 20 października. Przypominamy tu, żeśmy już dawniéj nadmienili, opierając się na przemowie księcia prymasa w Ostrzyhomiu mianéj, tudzież na niektórych wskazówkach, a wreszcie i wieściach, że Prymas węgierski radził narodowi, jak i następnie przedstawiał rządowi, aby wrócić do r. 1847, którego prawodawstwo dałoby się w następstwie rozwinąć w duchu reform odpowiednich potrzebie obecnéj i nowym stosunkom politycznym i socyalnym.

Lloyd też pisze w tym przedmiocie: „Prawda, że Prymas przybył do Wiednia z propozycyami, że miał długą rozmowę z hr. Forgaczem a potem z Arcyks. Rajnerem, lecz że nie miał posłuchania u N. Pana. Powodem tego ostatniego negatywnego kroku było to, że Arcyks. Rajner wyjaśnił Prymasowi, że N. Pan chce, aby przedstawienie „ukochanego i wysoko cenionego patryarchy“ niepozostało bez zadawalniającego skutku, wszakże propozycye przywiezione przez Prymasa są tego rodzaju, że nie mogą dobrego skutku wróżyć. Hr. Forgach jako i Arcyks. Rajner stawiali Prymasowi przeciw-propozycye, lecz ten nie czuł się być upoważnionym do przyjęcia takowych w imie narodu, i żądał zwłoki, dopóki się nie rozmówi w Peszcie z osobami mającemi głos przeważny, i dopóki nie powróci z ich pełnomocnictwem. Co się tyczy propozycyi hr. Forgacza i Arcyks. Rajnera z pominięciem p. Schmerlinga czynionych za wolą cesarską, panuje jak w tej chwili, zupełna niepewność. Tyle jednak z pewnością wiadomo, że zwołanie na nowo sejmu węgierskiego ma być bardzo bliskie, że odstąpiono od zasady podatkowej przy układaniu przepisów ustawy wyborczej i że dzień 20 października ma być wzięty za zasadę przyszłego pojednania.“

Wkrótce się pokaże, o ile te doniesienia są prawdziwemi. Nam zdają się one opierać się tylko na pozorach i przywidzeniach.

— JCMć zamianował 8go b. m. Władysława Karolego, radzcę dworu i drugiego zastępcę prezesa namiestnictwa węgierskiego, zastępcą prezesa przy temże namiestnictwie, a w jego miejsce zamianował Ernesta Hebry, prezesa tabuli dystryktualnej w Preszowie.

— Według wiadomości telegraficznej nadeszłej z Zagrzebia z 12go, na posiedzeniu sejmu zajmowano się tam zmianą planu nauk gimnazyalnych. Wniosek komitetu, aby język niemiecki uznać za obowiązujący przedmiot szkolny na gimnazyach, został odrzucony po długich i zaciętych sporach; również odrzucono wniosek, aby zamiast języka niemieckiego, język francuzki był obowiązkowo wykładany. W gimnazyum w Fiume język włoski utrzymał się jako przedmiot szkolny obowiązkowy.

Jeżeli uchwały te otrzymają sankcyę cesarską, to okaże się, że gdy w innych krajach koronnych język krajowy niemoże się dobić prawa języka wykładowego, w Chorwacyi nietylko jest on wykładowym, lecz nauka innych języków żyjących wykluczoną zostaje ze szkół publicznych.

Królestwo Polskie.

W dziennikach warszawskich ogłoszono urzędowe wiadomości statystyczne wyjęte z raportu o stanie Królestwa i działaniach rządu, złożonego w r. z. przez Namiestnika Cesarzowi. Jakkolwiek wiadomo z doświadczenia, jak wątpliwą jest i była wiarogodność wszelkich raportów składanych z Królestwa Cesarzowi, co między innemi okazał ze zbrodniczą lekkomyślnością napisany raport przez pp. Tymowskiego i Karnickiego, a przez nas podany; jakkolwiek nadto wiemy, że raporta przeznaczone do ogłoszenia są często w Rosyi odmienne od sekretnych; — jednak podamy tu te wiadomości statystyczne urzędowe, tyczące ludności, stanu, miast, rolnictwa, handlu itd. dodając do nich parę naszych uwag.

„*Ludność.* Ogólna ilość mieszkańców Królestwa Polskiego, wynosiła w 1859 roku 4,764,446 głów; a ponieważ w sprawozdaniu z 1858 roku wykazane było 4,790,379 głów, to w 1859 roku w porównaniu z 1858 rokiem, liczyło się mieszkańców mniej o 25,933. Taka różnica pomiędzy ogólną liczbą mieszkańców w 1859 roku, a ogólną ich liczbą, wykazaną w 1858 roku, nie jest skutkiem rzeczywistego zmniejszenia się ludności w 1859 r., ale pochodzi właściwie z niedokładnego w niektórych guberniach obrachowania ludności w latach przeszłych, w ciągu których, z powodu wstrzymania poboru do wojska, nie dopełniono ścisłej rewizyi ksiąg ludności, które to księgi w 1859 roku, z wprowadzeniem w wykonanie najwyżej zatwierdzonej ustawy o poborze wojskowym w Królestwie Polskiem, postanowiono doprowadzić do największego porządku. Rzeczywiście, ludność nietylko nie mogła zmniejszyć się w 1859 roku, ale przeciwnie, powiększyć się, ponieważ ogólna liczba urodzonych w 1859 roku przewyższa ogólną liczbę zmarłych o 83,024; oprócz tego w roku tym nie było żadnych szczególnych przyczyn, które mogłyby wpłynąć na zmniejszenie się ludności, z wyjątkiem tylko powołania do służby 11,676 urlopowanych niższych stopni. Z wyżej wykazanej liczby mieszkańców było: a) co do płci: mężczyzn 2,298,046, kobiet 2,466,409; b) co do wyznań: prawosławnego 4,856, rzym.-katolickiego 3,657,140, grecko-unickiego 215,867, ewangelicko-augburskiego 275,707, ewangelicko-reformowanego 4,189, menonistów 1,581, braci morawczyków 1,451, jednowierców 502, starowierców 3,744, żydów 590,875, mahometanów 306 i cyganów 128; c) co do miejsca zamieszkania, w guberniach: Warszawskiej 1,537,100, Radomskiej 932,603, Lubelskiej 952,224, Płockiej 552,148, Augustowskiej 628,010, w mieście Warszawie 161,361; d) cudzoziemców czasowo przebywających w Królestwie 28,818. Liczba wsi w 1859 roku nie podlega żadnej zmianie. Jak i w roku poprzedzającym było ich 22,613. Ludności w tych wsiach liczyło się 3,599,959 głów.

„*Miasta.* Wszystkich miast w Królestwie liczyło się 453; ludność tych miast wynosiła 1,164,487 głów, zaś w samym mieście Warszawie wynosiła 161,361. Dochody etatowe miasta Warszawy, według etatu na r. 1858 wyrachowane były na 861,275 rsr. 38½ kop., to w 1859 r. dochodów tych przewidywano więcej o 95,379 rsr. 65 kop. Powiększenie to pochodziło z powiększonego dochodu z opłaty konsensowego od trunków krajowych i z pobieranej od przybywających do Warszawy żydów z innych miast, opłaty, która została oddaną na *licytacyi* w dzierżawę za wyższą niż zeszłego roku sumę. Rzeczywiście zaś, stan dochodów miejskich miasta Warszawy w 1858 roku był następujący: z końcem 1858 roku pozostało remanentu 183,651 rsr. 34 kop., w 1859 r. wpłynęło dochodów przewidzianych w budżecie i liczących się za zaległość: 1,031,296 rsr. 12½ kop., dochodów nadzwyczajnych i część reszty pożyczki zaciągniętej w 1854 r. z funduszów miejskich na rozszerzenie okręgu Aleksandrowskiej Cytadelli 3544 rsr. 85½ kop., razem 1,034,840 rsr. 98 kop. W ogóle było przychodu 1,218,492 rsr. 32 kop. Z tego wydano: na pokrycie bieżących etatowych rozchodów, a równie na zaspokojenie rozchodów pozostałych z 1858 r. 920,443 rsr. 35 kop., na roboty przy urządzeniu miasta nieprzewidziane przy układaniu etatu 3352 rsr. 61½ kop.— razem 923,795 rsr. 96½ kop. Zatem w końcu 1859 r. pozostało 294,696 rsr. 35½ kop. Oprócz wyżej wykazanych dochodów znajdowało się w kasie miejskiej summ depozytowych różnego rodzaju 655,110 rsr. 95 kop.; z tych wydano 346,426 rub. sr. 99½ kop.; zatem pozostało 308,683 rsr. 95½ kop.; dołączywszy do tego wyżej wykazany remanent etatowy 294,696 rsr. 35½ kop., cały remanent właściwych i depozytowych summ kasy miejskiej, wyniósł w końcu 1859 roku 603,380 rsr. 31 kop. Długi miasta Warszawy w końcu 1859 r. wynosiły 3,286,606 rsr. 15 kop.; a ponieważ w końcu 1858 roku długi wynosiły 3,480,738 rsr. 79½ kop., to w 1859 r. długi miasta zmniejszyły się o 194,132 rs. 64½ kop.

„*Rozporządzenia dotyczące ulepszeń w mieście Warszawie.* Niezależnie do ulepszeń pod względem budowy bruków, trotuarów i kanałów, należących do zarządu XIII Okręgu dróg komunikacyi, urządzony przy magistracie warszawskim komitet regulacyjny ułożył projekta wyprostowania i przedłużenia niektórych ulic w tych częściach miasta, gdzie tego okazywała się potrzeba, dla dogodniejszej komunikacyi. Z powodu budowy St. Petersburgsko-Warszawskiej drogi żelaznej i wzniesienia w Warszawie stałego na rzece Wiśle mostu, polecono temuż komitetowi ułożyć regulacyjny plan przedmieścia Pragi, którego powiększenie jest spodziewane. Przy jednej z rogatek tegoż przedmieścia, wybudowano dom dla poboru opłaty kopytkowego. Dopełniono także roboty przy restauracyi byłego Zamku królewskiego.

„*Stan sum miejskich.* Podług etatów reszty miast Królestwa przewidywane dochody w 1859 roku, wynosiły 616,274 rs. 28 kop., a ponieważ w 1858 roku obrachowane były na 593,471 rs. 93 kop., to jest w 1859 roku dochody powiększyły się o 22,802 rs. 35 kop.; z dochodów w 1859 roku przeznaczone było: na rozchody etatowe 441,933 rs. 38 kop., pozostałe zatem 174,343 rs. 90 kop., użyto na rozchody nieprzewidziane, a szczególniéj na ulepszenia w miastach i na utworzenie kapitału zapasowego kas miejskich. Ogólna suma kapitałów miejskich była następująca: stałe kapitały miejskie, złożone w Banku Polskim na procent w końcu 1858 roku wynosiły 50,794 rs. 39½ k., w 1859 roku przybyło 1,527 rs. 35½ kop., zatem w końcu 1859 roku wynosiły 52,321 rs. 75 kop. Kapitały miejskie, t. j. remanenta składane do Banku Polskiego lub wypożyczane osobom prywatnie na zabezpieczenia hypoteczne, wynosiły w końcu 1858 roku 1.488,176 rs. 32½ kop., w 1859 r. przybyło 93,217 rs. 13½ kop., zatem w końcu 1859 r. r. wspomnione kapitały powiększyły się do 1.581,393 rs. 46 kop.

„*Rozporządzenia co do urządzeniu innych miast.* Z powodu pożarów w miastach: Wiślicy, Wieluniu, Szczuczynie, Filipowie i Rypinie, wydano nowe przepisy dla urządzenia tych miast. Przystąpiono do ułożenia ogólnych regulacyjnych planów dla miast: Dubienki, Łysobyk, Włodawy i Węgrowa. Wybudowano nowe lub przebudowano: ratusze w dziesięciu miastach, szlachtuzy w jedenastu miastach, jatki w dziewięciu miastach, szopy na narzędzia ogniowe w trzynastu miastach; opatrcono w narzędzia ogniowe 35 miast, w przenośne sikawki 134 miast. Wybrukowano na nowo lub przebrukowano 22 miast. Znajdujący się przy Komisyi Spraw Wewnętrznych komisarz leśny, obejrzał w 1859 roku 22 lasów miejskich i wydał stósowne rozporządzenia dla zaoszczędzenia tych lasów, dopóki w nich ostatecznie nie będzie zaprowadzone urządzenie leśne. Ukończono od dawnego czasu rozpoczęte urządzenie w lasach m. Radomska i Kłobucka. Urządzono straż leśną dla nadzoru nad całością, zachowaniem i użyciem lasów należących do siedmiu miast w gubernii Radomskiéj, a zawierających przestrzeni około 7,500 diesiatyn i do trzech miast w Gubernii Warszawskiéj, na przestrzeni 440 diesiatyn. Dla ustrzeżenia od zniszczenia lasów, w których straż leśna, z powodu zbyt szczupłego utrzymania, nie mogła należycie wypełniać swych obowiązków, powiększono pensyę *téj straży* w lasach 36 miast, których kasy bez przeciążenia mogły ponieść ten wydatek. Propinacyjne dochody miejskie, w skutek licytacyi na dalszą poczynającą się od 1go stycznia 1860 r. dzierżawę, znacznie zostały powiększone; dochody te wynoszą 301,592 rs. 62 kop., czyli w porównaniu z dochodami, opłacanemi przez poprzednich dzierżawców, a wynoszącemi 187,807 rs. 53 kop., powiększone zostały o 113,785 rs. 9 kop.“

(Musimy tu dodać uwagę co się tycze zarządu miast, ich majątku i dochodów. Po 1831 r. zniesiono zupełnie samorząd miast, usunięto obywateli miejskich od wszelkiego istotnego udziału w zarządzie interesami, dochodami i majątkiem miasta, a zarząd ten oddano magistratom przez rząd mianowanym i wprost jego urzędnikami będącym, a nawet, jak w Warszawie, istotny zarząd poruczono różnym komisyom rządowym, czyniąc magistrat jedynie wykonawcą ich rozkazów. Nadużycia wszelkiego rodzaju zdzierstwa i kradzieże grosza publicznego popełniane przez wielu burmistrzów i magistraty, stały się prawie zwyczajem; i dlatego to w czasie owych 40tu dni swobodnych po 27 lutego, ludność miasteczek oświadczyła się z taką energią przeciw wielu burmistrzom i prezydentom, będącym powiększej części dymisyonowanymi oficerami z armii rosyjskiej, gdzie się różnych nauczyli nadużyć, z jakich ta armia była znaną. Każdą czynność urzędową burmistrze sobie opłacać kazali, a moglibyśmy przytoczyć rachunki z wydatków na opędzenie potrzeb miasta lub jego budowli czynionych zadziwiające prawie niesumiennością: wydatek na najmniejszą budowlę np. mostek na rynsztoku po sto rs. wynosił. Rząd często żadnej nie robił różnicy między dochodami miejskiemi a swemi, i superaty z dochodów miasteczek szły do kas rządowych. Co się tyczy administracyi miejskiej w Warszawie, jej niesumienność wskazywaliśmy już nieraz, a korespondenci nasi różne przytaczali przykłady. Magistrat był tylko urzędem do wydawania pieniędzy miejskich na rozkaz władz rządowych, i ten obowiązek swój pełnił z wielką gorliwością. Gdy brakowało dochodów, prezydenci obdłużali miasto, a *pod tym względem* odznaczył się i ostatni prezydent, czyniąc ogromne wydatki nie na korzyść publiczną, lecz na wspaniałe przyjęcia Cesarza za każdym jego przybyciem, na zbytkowne meblowanie i przemeblowanie mieszkań. Namiestnika, jenerał-gubernatora itd. Miasto albowiem nietylko że opłaca ogromny podatek kwaterunkowy, nałożony po 1831 r. nakształt kontrybucyi, a do dziś dnia utrzymany, lecz nadto dostarczało kwater w naturze Namiestnikowi, jenerał-gubernatorowi i jenerałom, a magistrat sypał przez grzeczność szczodrze pieniądze nie swoje na wspaniałe tych kwater przybranie. Namiestnikowi np. miasto płaci rocznie 40,000 pieniędzy kwaterunkowych, daje kwaterę w naturze w Zamku, będącym własnością miasta i jeszcze z tegoż gmachu opłaca rządowi wysoki podatek.)

Kronika miejscowa i zagraniczna.

Kraków 14 września. Dziś na Podwyższenie Ś. Krzyża rozpoczyna się wielki tygodniowy odpust w Mogile, gdzie oprócz nabożeństwa, mieszkańcy miasta naszego szukać zwykli rozrywki. Pojazdy, bryczki, wozy ciągną zawsze do Mogiły licznym rzędem, a tłumy pieszych dążą tam łąkami, skracając sobie jednomilowéj długości bity gościniec. Ogród klasztorny Cystersów, tudzież okoliczne pola i podnóże mogiły Wandy goszczą przybyłych na odpust, którzy obfity zwykle zasób jadła tam spożywają.

— Naczelnik obwodu tutejszego Radzca dworu p. Wukasowicz wrócił do Krakowa po kilkotygodniowym urlopie.

— Jutro w niedzielę dnia 15 września, Imie N. M. P. i Ś. Nikodema; w poniedziałek dnia 16 września, Ś. Ludomiły męcz.

Gospodarstwo, przemysł i handel.

Tarnów 10 września. Na dzisiejszym targu praktykowano w przecięciu ceny następne w wal. austr.

Pszenica	(za mierzycę)	5·44
Żyto	„	3·04
Jęczmień	„	2·35
Owies	„	1·10
Tatarka	„	2·50
Ziemniaki	„	0·80
Drzewo twarde	(za siągę)	9·50
„ miękie	„	7·00
Siano	(za centnar)	1·50
Mięso wołowe	(za funt)	0·14
Okowita	(za masę)	1·25

Przegląd polityczny.

Depesze telegraficzne.

Zagrzeb 13 września. Izba sejmowa z powodu odpowiedzi Bana na zapytanie uczynione do niego telegrafem względem żupana Szremskiego hr. Pejaczewica, iż tenże kilkakrotnie wzywany był, aby wrócił do Izby, uchwaliła wyznaczyć mu termin tygodniowy, pod zagrożeniem kary prawem przepisanéj (800 złr.) Kwestya języka niemieckiego na tutejszych gimnazyach (patrz wyżéj „Wiedeń“) rozstrzygniętą została w ten sposób, że takowy uważanym ma być jako dowolny przedmiot naukowy. Przedmiotami względnie obowiązkowemi są: inne narzecza słowiańskie, rysunki i gimnastyka.

Medyolan 13 września. *Perseveranza* donosi z Neapolu z dnia 11go b. m. W utarczce pod Sora zabito z bandy Chiavonego 10 ludzi, a 26 raniono. Ze wszystkich prowincyj nadchodzą doniesienia, że co do bezpieczeństwa publicznego znacznie się polepszyło.

Turyn 12 września. W kołach dobrze świadomych rzeczy utrzymują, że kryzys ministeryalna jest bliską. Baron Ricasoli ma mieć sobie polecone złożenie nowego gabinetu, do którego wejdą Ratazzi i Depretis.

Neapol 12 września. Wczoraj aresztowano tu pułkownika z wojska papiezkiego, De Christen, który jeździł pod nazwiskiem Lumleya, za paszportem angielskim. Lecz poznało go wiele osób i w końcu przyznał się do swego właściwego nazwiska. W skutku tego konsul angielski cofnął swoją nad nim opiekę, a aresztowany odprowadzony został do więzienia i pod rozrządzenie sądu oddany.

Ostatnia poczta nie stwierdziła ani też zaprzeczyła przytoczonym dziś przez nas wieściom o nowych propozycyach w kwestyi węgierskiej, wyszłych od księcia Prymasa kardynała Scitowskiego, a mianowicie jakoby propozycye te opierały się na powróceniu do roku 1847, który ma być wzięty za prawną podstawę.

Sejm siedmiogrodzki ma być zwołany w tym jeszcze miesiącu, na podstawie nowej ustawy wyborczej, którąby przypuściła niższe warstwy do wyboru.

Sejm chorwacki wykluczył język niemiecki ze szkół publicznych, robiąc go tylko dowolnym przedmiotem nauki, a to w tym samym czasie, kiedy prasa niemiecka podnosi krzyk oburzenia, że szkoły miejskie w Pradze mają być czeskie; że rady miejskie w stolicy Czech i w wielu miastach czeskich uchwaliły, aby nauka dzieciom udzielaną bywała w języku ojczystym!

O dobrych intencyach i zbawiennych dla Królestwa zamiarach jenerała Lamberta wiele umieją opowiadać korespondenci do dzienników niemieckich lub przyjaciele nowego Namiestnika. I tak *opowiadają:* że stara się, aby usunąć powody starcia w samej stolicy, czego jednego dowodu istotnie widzieliśmy; że wzywa rozumnych i wzięcie w kraju mających obywateli, prosząc ażeby szczerze przedstawili powody nieukontentowania narodu (jakby te powody nie były jawne całemu światu), a zarazem, aby powiedzieli, jakie reformy w granicach możebności mogą naród zadowolnić; że z przedstawieniem, aby usunął rząd pozostałych dotąd wyższych wykonawców systemu paskiewiczowskiego (Platonowa, Karnickiego, Enocha, Kruzensztern itd.) zdaje się dość zgadzać; na przedstawienie zaś, aby administracyjnie połączono Litwę z Kongresówką nie oburza się; że przyznaje, iż wiele działo się nadużyć w rządzie; że codziennie posyła raporty cyframi pisane lub depesze wprost Cesarzowi do Odessy i do Krymu itd. Opowiadania te słyszymy, ale nie widzimy żadnego faktu, żadnego nawet przygotowania do faktu. Przedstawienie życzeń i potrzeb narodu, jakie to przedstawienie uczynić winny Rady Powiatowe i Miejskie, będzie miało, oprócz innych wielkich wskazanych już przez nas korzyści, i tę, że usunie pod tym względem wątpliwość. — Głoszą w Warszawie, że nowy Namiestnik odwołał przecież z Suwałk jenerała Rudanowskiego, który tyle tak krzyczących dopuścił się bezprawi, a jenerał Woronow, który dowodził w Kaliszu, wyjechał do Moskwy. — Smutną z Warszawy odbieramy wiadomość, iż czcigodny arcybiskup Fijałkowski mocno jest chory, co przy podeszłym jego wieku rodzi wielką obawę.—Musiemy w tém miejscu wspomnieć o najfałszywszéj wiadomości jaka obiega po dziennikach niemieckich, nawet takich, które dotąd okazywały się dosyć nam przychylne, i nie fałszowały z umysłu doniesień. Za innemi gazetami powtórzyły i *Neueste Nachrichten* jak najmylniejszą wiadomość o rozdziale jaki miał się utworzyć w Królestwie między duchowieństwem wyższém, które się łączy z jakąś partyą konserwatywną polską, a niższém łączącem się z partyą ruchu. Odpowiadamy *Neueste Nachrichten*, że w Polsce jest tylko jedna partya narodowa, a po za nią niema Polaków; są wprawdzie w téj partyi narodowéj, jeśli się tak nazwać cały naród godzi, różne odcienia co do zasad politycznych, lecz pod względem narodowym, pod względem ruchu narodowego wszyscy są razem, wszyscy razem idą; całe duchowieństwo w Królestwie, pod przewodnictwem czcigodnego arcybiskupa, idzie z narodem, staje wraz z nim w obronie praw kościoła i kraju, pogwałconych przez rząd rosyjski; a kilku, wyraźnie mówimy **kilku** tylko duchownych, co się tam odosobniło zapominając prawie swego charakteru, nie można nazwać partyą.

Listy i dzienniki z Carogrodu nadeszłe 13go t. m. do Tryestu sięgają do 7go t. m. Depesza z Tryestu mająca ich treść przynosić, nie podaje nic ważnego, jak zwykle; niewspomina nawet ani słowa o walce na granicach Czarnogóry. Mówi tylko o orderach, jakie sułtan udzielił nadzwyczajnym posłom, którzy przyjechali z powinszowaniem mu wstąpienia na tron, to jest, jenerałom Montebello, Wilsenowi i Codringtonowi, z których ostatni odjechał już do Aten; dodaje nadto, że sułtan zamierza zaprowadzić nową reformę: utworzyć nowy order.

Równocześnie nadeszła do Tryestu poczta wschodnio-indyjska z wiadomościami z Indyj i z Chin, a mianowicie z Kalkuty z 8 sierpnia, z Hong-kong z 27 lipca. Doniesienia z Kalkuty są smutne, gdyż mówią że cholera pustoszy kilka prowincyj indyjskich. Do Kalkuty przybyły trzy parowce syjamskie mające na pokładzie synów króla syjamskiego. Listy z Chin donoszą naprzód o niepomyślnych usiłowaniach, jakie w Pekinie czynił poseł pruski dla zawarcia traktatu handlowego z Chinami: widzimy więc, że Prusy usiłujące od pewnego czasu grać rolę wielkiego mocarstwa morskiego, które ma rozległe interesa na Wschodzie, niepomyślnie prowadzi układy o ich obronę w Persyi, w Chinach i Japonii, pomimo że całą prawie swoją flotę na wody chińskie wyprawiło. O postępie wojny domowéj w Chinach środkowych sprzeczne są wiadomości: jedne mówią, iż powstańcy odnieśli w lecie znaczne zwycięstwa i znów się aż pod Szanghaj podsunęli; inne twierdzą, że książe Sankulinsin, ów wódz chiński, który przeciwko Anglikom i Francuzom toczył kampanię pod Pekinem, odniósł ważne nad powstańcami zwycięstwo.

Antoni Kłobukowski, redaktor odpowiedzialny.

Kurs papierów publicznych i pieniędzy.

Kraków 14 Września.

	żądają	płacą
Banknoty polskie za 100 złr. now. . . . złp.	346	340
Ruble obrączkowe agio . . . . . . „	111	109
Talary pruskie za 150 złr. now. . . . talar.	73½	72½
Srebro nowe. . . . . złr.	136½	135½
Półimperyały rosyjskie . . . . „	11 24	11 8
Napoleondory 20-fr. . . . . . „	11 —	10 84
Dukaty holenderskie ważne . . . „	6 40	6 30
„ austryackie . . . . . . „	6 50	6 40
Listy zastawne galic. z kupon. na mon. kon. „	86 —	85 —
„ „ „ „ na wal. aust. „	81 75	81 —
Obligacye indemn. z kuponami . . . „	68⅓ —	67 50
Pożyczka narodowa z r. 1854 bez kup. . „	80 50	79 50
Akcye kolei gal. bez kuponu z wpłatą 70% „	148	146
Listy zastawne polskie z kuponami . . złp.	100½	99½

Wiedeń 14 Września (telegraf.)

	złr.	c.
5% Metaliki	67	75
5% Pożyczka narodowa	80	65
Akcye banku narod. wiedeńs.	739	—
„ banku kredytowego	177	—
Srebro.	136	—
Londyn 10 funt. szterl.	137	—
Dukat pojedyńczy	6	53

Wiedeń 13 Września.

	żądają	płacą
Pożyczka skarbowa.		
5% Metaliki na wal. austr.	62 60	62 40
5% Pożyczka narodowa	80 80	80 70
5% Metaliki na mon. konw.	67 70	67 60
5% Oblig. indemniz. niższéj Austryi . . .	88 50	87 50
5% „ „ węgierskie	68 75	68 10
5% „ „ chorw. słow. ban. .	69 —	68
5% „ „ galicyjskie	66 75	66 25
5% „ „ bukowińskie	66 —	65 50
5% „ „ siedmiogrodzkie . .	66 —	65 50
5% „ „ innych krajów kor. .	87 50	87 —
5% Pożyczka nowa wenecka	90 50	90 —
Listy zastawne.		
5% banku narod. 12 miesięczne	100	99 50
„ „ „ 6 letnie	104	103
„ „ „ 10 letnie	98 —	97 50
„ „ „ losowane w wal. austr. .	86 —	85 75
4% Tow. kredyt. galicyjskie	82 —	80 50
Pożyczki loteryjne.		
Losy poż. skarb. z r. 1860 całe	83 10	82 90
„ „ „ z r. 1839 całe	113 50	112 50
„ „ „ z r. 1854 na 4% . . .	86 25	85 75
Bilety rentowe Como	17 —	16 50
Losy zakładu kredytowego	119 75	119 50
„ tryestskie na 4½ %	125 50	124 50
„ żeglugi par. na Dunaju	96 50	96 —
„ Księcia Esterhazego na 40 złr. . . .	97 —	96 50
„ Księcia Salm „ 40 „ . . .	37 —	36 50
„ Księcia Palffy „ 40 „ . . .	39 50	39 —
„ Księcia Clary „ 40 „ . . .	35 50	35 —
„ Hr. St. Genois „ 40 „ . . .	36 25	35 75
„ Miasta Budy „ 40 „ . . .	36 50	36 —
„ Księcia Windischgrätz 20 „ . . .	23 25	23 —
„ Hr. Waldstein „ 20 „ . . .	23 25	22 75
„ Hr. Keglewicza „ 10 „ . . .	15 —	14 75
Akcye bankowe i przemysłowe.		
Akcye banku narod. austr.	739 —	738 —
„ zakładu kredytowego	176 90	176 80
„ żeglugi parowéj na Dunaju. . . .	429 —	428 —
„ kolei północnéj Ces. Ferd. . . .	1950	1948
„ „ rządowéj	278 —	277 —
„ „ zachodniéj Ces. Elżb. . . .	166 —	165 75
„ „ Pardubickéj	118 25	118 —
„ „ Nadcisańskiéj	147 —	147 —
„ „ Południowéj	240 —	239 —
„ „ Galicyjskiéj	147 25	147 —

Kursa zagraniczne (3 miesięczne).

	Disconto miejscowe	żądają	płacą
Amsterdam 100 zł. hol.	3	115 75	115
Augsburg 100 zł. nadreń.	3½	115 50	15 25
Berlin 100 tal.	4	—	—
Frankfurt n. M. 100 zł. nadr. . . .	3	115 50	115 30
Genua 100 lirów piem.	7	—	—
Hamburg 100 marków	3	101 50	101 30
Lipsk 100 tal.	4	—	—
Liworno 100 lirów	7	—	—
Londyn 10 funtów.	4	137 25	137 —
Paryż 100 franków	5	53 80	53 70

Waluty.

	żądają	płacą
Cesarskie korony	—	18 80
„ pół korony	—	—
„ dukaty na wagę	6 54	6 52
„ „ obrączkowe	6 53	6 52
Złoto al marco	—	6 49
Napoleondory	10 88	10 86
Sowereny	—	19 —
Fryderyki	—	11 50
Luidory	—	11 16
Suwereny angielskie		13 80
Imperyały rosyjskie		1 19
Srebro	136 25	136 —
„ kupony	136 50	136 —
Talary związkowe	—	—
Pruskie bilety kasowe	2 4	2 4

Lwów 12 Września.

	żądają	płacą
Dukat holenderski	6 50	6 44
„ austryacki.	6 53	6 4[illegible]
Półimperyał rosyjski	11 33	11 18
Rubel rosyjski.	2 17	2 15
Talar pruski.	2 7	2 4
Listy zastawne galic. bez kupon. wal. austr. .	81 60	80 —
„ „ „ „ w mon. kon.	84 70	84 —
Oblig. indemn. bez kupon.	66 63	65 98
Pożyczka narodowa bez kupon.	81 —	80 —

Warszawa 12 Września.

	żądają	płacą
Półimperyały . . . . rubli	—	5 77
Obligi skarbowe . . . . „	92 20	—
kupon	—	1 80
Listy zastawne III okresu . . . . . rubli	4 99½	—
kupon	—	— 13⅓
Akcye kolei żelaznéj warszawsko-wiedeńskiéj	68 —	67 50

Wrocław 13 Września.

	żądają	płacą
Banknoty austryackie w mon. nowéj	—	73⅞
Polskie bilety bankowe	85 11/12	—
„ listy zastawne	85⅝	—
Poznańskie listy zastawne 4%	—	102
„ „ „ 3½%	—	97¼
Obligi kolei krak.-szlązk.	79¾	—

Paryż 12 Września.

Renta 3%	69	15

Londyn 12 Września.

Konsole	93⅞	

Pociągi osobowe na kolejach żelaznych

Odchodzą:

z *Krakowa* do *Warszawy* 7 rano = do *Wiednia* i *Wrocławia* 7 rano; 3. 15 po połud. = do *Ostrawy* (przez Bogumin (Oderberg) do Prus) 9. 45 rano = do *Rzeszowa* 5. 35 rano; = do *Przemyśla* 10. 30 rano; 8. 40 wieczór; do *Wieliczki* 7. 20 rano.
z *Wiednia* do *Krakowa* 7 rano; 8. 30 wieczór.
z *Ostrawy* do *Krakowa* 11 rano.
z *Granicy* do *Szczakowy* 6. 30 rano; 2. 6 po południu.
z *Szczakowy* do *Granicy* 10. 15 rano; 1. 48 po południu; 7. 56 wieczór.
z *Rzeszowa* do *Krakowa* 2. 25 po południu = z *Przemyśla* 7. 15 rano; 8. 15 wieczór.

Przychodzą:

do *Krakowa*, z *Wiednia* 9. 45 rano; 7. 45 wieczór. = z *Wrocławia* i *Warszawy* 9. 45 rano; 5. 27 wieczór = z *Ostrawy* (przez Bogumin (Oderberg) z Prus) 5. 27 wieczór = z *Rzeszowa* 8. 40 wieczór; = z *Przemyśla* 6. 15 rano; 3. po połud.; z *Wieliczki* 6. 40 wieczór.
do *Rzeszowa* z *Krakowa* 11. 51 przed południem. = do *Przemyśla* 6. 48 rano; 6. po południu.

Przyjechali od 13 do 14 Września.

HOTEL POLLERA. Emilia Mazarakowa wł. dóbr z Królestwa. Franc. Richter pryw. z Prus. Maksymilian Hellauer kup. z Wiednia. Aleksander Czarnowski wł. dóbr z Warszawy. Aron Erlich kup. z Gliwic. Franciszka Zawilska obyw. z Wadowic. Maurycy Mantler, Karol Heltsch kup. z Pragi. Jan Opalla kup. z Mysłowic. Wojciech Speyer kup. z Lipska. William Fried kapital. z Londynu. Joanna Naimska obywat. z Warszawy. Leon Dzwonkowski, Zenobia Uleniewska obyw. z Galicyi. Edmund Fleischmann pryw. z Bocisk. Antoni Zagórski kapitan ros. z Warszawy.

HOTEL SASKI. Maksymilian Amplewski prof., Jan Dudkowski Dr med., Franciszek Rychlicki obyw. z Galicyi. Jan Brandel, Aleksander Zarembski, Sokołowski Józef, Wysocki, Józef Pietrzycki, Ignacy Macherzyński ob. z Królestwa. Henryk i Kazimierz Bogdanowiczowie z Wołynia. E. H. Arnhold wł. dóbr z Gorlic. Ludwik Krzystkiewicz, Napoleon Rzewuski ob. z Królestwa.

Wyjechali: Leokadya Baczyńska wdowa po urzęd., Józef Derych, Adam Dzwonkowski, Zabłocka kanoniczka, Ciecieszewska, Marya Roskowska, Eugeniusz Majzel, Paszkowska Józefa, Władysław Szlaski, Jan Wrzosek, Kazimierz Radomyski, Jakubowski Zdzisław ob. do Królestwa. Alfred Młocki do Wrocławia. Karol Geltner kup., Henryk Geltner nauczyciel, Edward Heisig, Antoni Joch prob., Karol Presfreund, Robert Neukirch do Wiednia. Jakubowski Zdzisław, Jan Dolach, Reinhold Bitner, Franciszek Zakrzewski do Galicyi.

HOTEL DREZDEŃSKI. Paweł Stadnicki wł. dóbr z Lublina. Tadeusz Lelewel ob. z Królestwa.

Wyjechali: Edward Fechner kup. do Wiednia. Marya Dobiecka, Józefa Zabierzowska ob. do Warszawy. Emil Rajski, Kornel Hube ob. do Królestwa. Marceli Biliński ob. do Lwowa.

HOTEL ROSYJSKI: Karolina hr. Rejowa wł. dóbr z Przyborowla. Adolf Schötz wł. dóbr, Józef Modzeleski ob. z Królestwa, Paulina Zarembowa właśc. dóbr ze Szczawnicy. Romuald Morawski wł. dóbr z Bieniawy.

Wyjechali: Karolina hr. Rejowa wł. dóbr, Józef Modzeleski, Paulina Zarembowa wł. dóbr do Królestwa. Romuald Morawski wł. dóbr do Bieniawy. Aleksandra Chanowska ob do Głogna.

SPOSTRZEŻENIA METEOROLOGICZNE.

Dnia	godzina	Wys. bar. w lin. par. przez O°Reaum.	Stan ciep. podług Reaumura	wilgotn. powietrza względna	Kierunek i natężenie wiatru	STAN NIEBA	Zjawiska napowietrzne	Zmiana ciepła w ciągu dnia od	do
13	2	331‴86	+13°6	52	wschodni słaby	pogoda z chmurami		+ 2°8	+ 15°0
	10	32 41	7 6	88	„ „				
14	6	31 93	4 7	91	„ „	pogoda z mgłą			

Sprostowanie.
W Gazecie CZAS z 12go Września 1861 r. czytałem podziękowanie p. Aloizego Münnicha, które mnie jak i Wnym Drom Placerowi i Bulikowskiemu za wyratowanie żony jego z ciężkiej choroby składa.

Czując, że tylko operacya, przez wymienionych dwóch panów kolegów, z prawdziwą sztuką wykonana, życie śmiertelnie choréj matce ocaliła, dla mnie przyjmuję, jeżeli już do tego ogłoszenia potrzeba tylko tyle, wiele dalsze z duszą i sercem wykonywane pielęgnowanie do jej zdrowia się może przyczyniło i życzę jéj dosinych lat bez potrzeby pomocy doktorów.
Kraków 12 Września 1861 r.
(1026-1) *Dr. Kraus*, Lekarz obwodowy.

Rządzca Drukarni, *Antoni Rother.*

Nr 216. Kraków 20 Września — Piątek. Rok 1861.

Wychodzi codziennie rano, wyjąwszy poniedziałki i dni poświąteczne.

Prenumerata:

W KRAKOWIE		POCZTĄ (w Państwie Austryackiém).	
rocznie	zł. austr. 20	rocznie	zł. austr. 24
półrocznie	„ 10	półrocznie	„ 12
kwartalnie	„ 5	kwartalnie	„ 6
miesięcznie	„ 2	miesięcznie	„ 2 cent. 25

Numer pojedynczy kosztuje 10 centów.

PRENUMERATĘ PRZYJMUJĄ.
Bióro Administracyi „Czasu" w Rynku pod L. 39 w domu p. Kirchmajera na dole, tudzież wszystkie Urzędy pocztowe austryackie.

CZAS

Przyjmują się:
OGŁOSZENIA, ODEZWY, UWIADOMIENIA, DONIESIENIA wszelkiego rodzaju, za opłatą:
od wiersza drobnego za jednorazowe umieszczenie 8 centów, za następne po 5 centów.
Do każdego obwieszczenia załączyć należy 30 centów na opłatę stemplową za każdorazowe umieszczenie.
LISTY z pieniędzmi przesłane być winny franko do biura Administracyi „Czasu".
LISTY reklamacyjne niezapieczętowane nie ulegają frankowaniu.
LISTY niefrankowane nieprzyjmują się.
RĘKOPISMA nadesłane Redakcyi nie zwracają się i niszczone będą.

OGŁOSZENIE PRZEDPŁATY.

Z dniem 1 października rozpoczyna się nowy kwartał. Przedpłata na **Czas** na miesiące **Październik, Listopad i Grudzień** wynosi:

	w Krakowie:	*pocztą:*
kwartalnie	zlr. 5	zlr. 6
półrocznie	10	12
rocznie	20	24

Uprasza się pp. Abonentów o wczesne nadsyłanie pieniędzy prenumeracyjnych i dawnego adresu drukowanego, a przynajmniéj o wyraźne podpisy.

Kraków 19 września.

Na posiedzeniu onegdajszém, to jest z 17go b. m. Izby niższéj Rady państwa, obrady nad art. Im projektu do ustawy gminnéj, z których sprawozdania stenografowane co dopiero nas doszły, przybrały nieco praktyczniejszą cechę. Rozprawiano mniéj o równouprawnieniu, o mniemanych przywilejach a nierównie więcéj o prawdziwem przeznaczeniu gminy i rzeczywistym jéj celu. Jeden z mówców na poprzedzających posiedzeniach powiedział był, że głównym celem gminy jest gospodarstwo wiejskie, czyli mówiąc po prostu, rolnictwo. Zbytecznem byłoby dodawać, że nie mówił o gminach miejskich. Powstawano przeciw temu kilkokrotnie, stawiając cele gminy moralne; nierównie atoli praktyczniéj przedstawił tę ważną stronę gminy jeden z mówców na posiedzeniu z 17go, utrzymując, że nie może mieć za złe gdy kto utrzymuje, że głównym celem gminy jest rolnictwo, bo niezawodnie tak jest istotnie w wielu miejscach, tak jak gdzie indziéj może być celem górnictwo, a w Karlsbadzie, dodał żartobliwie, celem niezawodnie jest Szprudel. Nic tu ogólnie powiedzieć się nie da: idzie tylko o to, aby gmina tak była urządzoną, iżby mogła własnemi siłami dążyć do osiągnięcia celu gminnego lub do największego w kierunku tego celu rozwinięcia. Właśnie też z tego wypada, że Sejmom krajowym zostawić należy orzeczenie co do pytania, czy własność większa ma się *połączyć* lub odłączyć z gminy tak zwanéj miejscowéj, i jakie ma zająć stanowisko celowi gminy najodpowiedniejsze, bo kraj jedynie o owéj różnicy celów gminnych jasno sądzić może.

Co się tyczy przeznaczenia gminy, powstawano na tem posiedzeniu przeciw mówcom, którzy poprzednio utrzymywali, że gmina jest matką państwa, zarzucając, że państwo jest całością, a zatem że w sobie zawiera i gminę która jest częścią. Wychodząc ze stanowiska idei państwa, miano słusznie. Ale nie idzie za tem, aby w następstwie tego rozumowania potrzeba było autonomię gminy, a bardziéj jeszcze autonomię krajów czyli społeczności krajowych na rzecz teoretycznéj autonomii państwa ograniczać czyli osłabiać. Naszem zdaniem matką państwa nie jest gmina, ale rodzina, bo ona jest głównym węzłem społecznym. Dla tego też, gdyby od tego nas zależało, wzięlibyśmy rodzinę za podstawę gminy jakiémy to w jednym, poprzednim napisali artykule (*Czas* Nr. 209). Wtedy gmina na naturalnéj i pierwotnéj podstawie społecznéj oparta, przeznaczeniu swemu odpowiadałaby niezawodnie, i nie byłoby żadnéj obawy o skrzywienie téj podstawy. Skoro atoli podstawa ta przyjętą nie jest, ustawa na mocy któréj gmina ma być urządzoną, winna przedewszystkiem przestrzegać, aby jéj autonomię silnie zawarować, bo inaczéj można naprzód powiedzieć, że przeznaczeniu swemu nie odpowie. Jeżeli bowiem gmina nie jest matką państwa, to bezprzecznie musi być jego podstawą. Budowa państwa nie może się opierać na indywiduach, na rozczłonkowanéj społeczności, choćby już dla tego samego, że ginie odpowiedzialność w ostatecznym pokładzie téj piramidy społecznéj, jaką przedstawia państwo. Trzeba więc koniecznie, aby podstawa była silną, jeżeli ma znieść nacisk całego układu. Gmina więc, która jest ową formą skupienia członków społeczności w podstawie państwa, musi mieć jak największą autonomię, zapewniającą jéj moc i żywotność. Inaczéj nieodpowie swemu przeznaczeniu. Że zaś autonomia ta stósować się musi do właściwych warunków, w jakich się społeczność w każdym kraju znajduje, i do ducha który jéj życie stanowi, przeto w oznaczeniu téj autonomii jak największa wolność zostawiona być winna organom tego kraju przez jego mieszkańców wybranym.

Nie widzimy potrzeby przechodzić pojedynczych wszystkich argumentów stawianych za i przeciw zasadzie pozostawienia sejmom krajowym wolności w orzeczeniu, czy własność większa może lub nie może wyłączyć *się* od gminy miejscowéj. Bardzo wiele z nich niemiało żadnego do Galicyi zastosowania. Lecz na onegdajszem posiedzeniu *żaden prawie przeciwnik owej wolności* nie zakończył swej mowy bez zastrzeżenia, że dla Galicyi należy się pewne uwzględnienie, były nawet od razu w téj mierze postawione poprawki. Słusznie atoli bardzo zauważał jeden z mowców, iż nie przystoi wydawać uchwały ogólnej z przekonaniem, że ona nie może być zastosowaną w jednej części państwa, lub też z przekonaniem, że przeciw niej Sejm krajowy ten lub ów założy protestacyę opierając się na prawie jakie mu statut krajowy przyznaje. Zawsze więc jeszcze trwamy w nadziei, że Rada Państwa nie zechce okazać dążności więcej centralizacyjnych, aniżeli sam rząd, który w projekcie swoim ustawy gminnej roztrzygnienie stanowiska jakie własność większa ma zająć w gminie, przekazał sejmom krajowym.

KORESPONDENCYA CZASU.

Wiedeń 18 września.

□ Niema wątpliwości, że Francya i Anglia znowu pilniej zwróciły swą uwagę na sprawę włoską. Opinia publiczna na półwyspie zaczyna się niecierpliwić. Stronnictwo radykalne nalega na Garibaldego i na gabinet turyński o kroki stanowcze. Cialdini w Neapolu niezadowolni do stronnictwa opierającego się na ludzie w swych działaniach przeciw powstańcom, w których rządzie główną grają rolę: szlachta, duchowieństwo i dawniejsi officerowie neapolitańscy. Rząd turyński ustąpił także temu wpływowi, obchodząc z taką uroczystością rocznicę wylądowania Garibaldego w Sycylii. Bar. Ricasoli poszedł dalej i postawił w Rzymie pewien rodzaj ultimatum. Że tego nieuczynił bez zezwolenia Francyi i Anglii, wątpliwości niepodpada. Po przytłumieniu powstania w Neapolu, co rychło nastąpi, kwestya rzymska tak stanie, jak ją Francya i Anglia chcą od dawna przed opinią publiczną postawić. Ojciec św. warunków podanych przez gabinet turyński nie będzie mógł przyjąć. Dzienniki francuskie i angielskie powstaną przeciw temu upornemu Ojcu. Napoleon też chwili czeka, i wtedy się oświadczy. Tutejsi dyplomaci myślą, że Francya już jest zapewniona co do wynagrodzenia, lecz że to pozostanie jeszcze w tajemnicy, aż do rozstrzygnienia kwestyi weneckiej. Gabinet angielski wie o wszystkiem i wspólnie działa. Zajmuje on się teraz prawie wyłącznie Wenecyą.

Lord Bloomfield robi w tej mierze ciągłe przedstawienia hr. Rechbergowi. Lecz stanowczej propozycyi dotąd niema. Są to tylko uwagi nad trudnościami, które Austrya już ma i mieć jeszcze może w tamtej stronie. Hr. Rechberg odwołuje się ciągle do traktatów. Ks. Metternich powołany został ze wsi i przybędzie tu w tych dniach, równocześnie może i ks. Grammont. Mówią, że ten ostatni przywiezie oświadczenia zabiegom Anglii co do Wenecyi odpowiednie. Wszakże ogólne jest prawie przekonanie, że na półwyspie zima przejdzie spokojnie.

Trudno tej spokojności spodziewać się za Dunajem. Bośnia zaczyna się ruszać. W Hercegowinie powstańcy się trzymają i nie myślą o układach. Cała Czarnogóra jest pod bronią, i już rozpoczęła stawiać opór wojskom tureckim. Serbia się przygotowuje. Omer pasza się waha ruszyć naprzód, lecz będzie musiał. Książę Mikołaj Czarnogórski liczy, że państwa zachodnie go nieopuszczą. Rosya, jak twierdzą, *jest mu zupełnie przychylną.*

Książę Kalimachi ambasador turecki wręczył hr. Rechbergowi notę cyrkularną o krokach wojennych mających się rozpocząć przeciw Czarnogórcom. Hr. Rechberg miał oświadczyć, że Austrya ograniczy się na strzeżeniu swych granic.

Dyplomacya tutejsza zaczyna się zjeżdżać z wycieczek letnich. P. Bałabin, który był w Czechach, wrócił przed kilku dniami. Margr. Torre d' Aylon poseł hiszpański wrócił ze Styryi, gdzie bawił sześć tygodni, Mówią tu z pewnością, że ani Cesarz Napoleon, ani Cesarzowa nie będą się widzieć z królową hiszpańską. Między dwoma dworami ma być nawet oziębienie. Lecz hr. O'. Donnel trzyma zupełnie z gabinetem tuileryjskim. Cesarz Napoleon ma dla niego szczególne względy.

Izba niższa tutejsza poświęca jeszcze dni kilka debatom nad prawem gminnem. Ministeryum waha się, jak mówią, wystąpić przed parlament z prawem o druku, które Rada Stanu więcej obostrzyła. Budżet jest gotowy, lecz rząd chce czekać na skutek wyborów do Rady państwa w sejmach istryjskim, chorwackim i siedmiogrodzkim, który ma być zwołany w końcu tego miesiąca. Zbierze się atoli zaledwie około 15go p. m. Niepodpada wątpliwości, że bar. Kemenyi usunie się od władzy. Hr. Forgach ma wiele trudności w znalezieniu komisarzów królewskich do Węgier na miejsce nadżupanów, który podają się do dymisyi. Narady ministrów są ciągłe. Wczorajsza pod prezydencyą N. Pana, trwała kilka godzin.

Arcyksiążę Ferdynand Maksymilian miał się oświadczyć z powodu ostatniéj mowy p. Smolki, w sposób pochlebny dla talentu tego posła.

Budowa domów i walenie bastyonów dla rozszerzenia miasta postępują spiesznie. Kamień węgielny domu *Opery* ma być położony w przyszłym miesiącu.

Poznań 16 września.

Publiczne nabożeństwa i obrzędy żałobne, są ciągle głównym przedmiotem zajęcia, które jednoczy serca, podnosi ducha i koi bóle; są one też rękojmią lepszéj przyszłości. Od dwóch tygodni powtarzały się w wszystkich kościołach Księstwa i Prus żałobne nabożeństwo za poległych w Wilnie. Dnia 12go b. m. wszędzie obchodzono uroczystości pamięć oswobodzenia Wiednia i Chrześciaństwa przez króla Jana. W Prusiech w skutku odezwy publicznéj tamecznego obywatelstwa, opatrzonéj najpoważniejszemi nazwiskami ziem pruskich, odbyła się w tym dniu olbrzymia liczbą pielgrzymka pobożna do Wielkich Łąk, miejsca cudami słynącego, owej Częstochowy ziem pruskich. W Poznaniu uświęcono dzień ten uroczystém nabożeństwem, z odpowiednią mową w pięknéj naszéj farze. Znaczna część kupców zamknęła sklepy, ale jeszcze większa część publiczności poznańskiéj pospieszyła w dniu tym osobnym pociągiem do Szamotuł, gdzie również dla téj pamiątki chwały naszéj dziejowéj, urządzono wielkie uroczyste nabożeństwo przed ołtarzem polowym króla Jana, znajdującym się tamże w niedawno zrestaurowanéj kaplicy. *Posener Ztg* z ironią wspomniała o przygotowaniach do téj uroczystości, działanie króla Jana ograniczyła do drobnych rozmiarów przyprowadzenia małego pod Wiedeń posiłkowego korpusu, a ręczyła, że obchód się niepowiedzie. Nie wszyscy jednak zdania te dzielili, kiedy pomimo ulewnego deszczu dnia tego, który nieomylnie wielu bardzo osobom udział w uroczystości niemożebnym uczynił, dziwnym przypadkiem, wszędzie w dniu tym niespodziane zaszły reparacye około mostów i bram fortecznych ku Szamotułom prowadzących, które na kilka godzin z tego powodu zamknięto, tak, że większa część osób wybierających się koleją do Szamotuł umyślnie *obstalowanym pociągiem*, z miasta wydobyć się nie mogła, i od bram wrócić musiała, a te dopiero około 12 otworzono, na usilne żądania podróżnych niemieckich, spieszących na zwykły pociąg do Berlina.

Rozprawa hr. Montalemberta w piśmie *Correspondant*, pod tytułem: *Une Nation en deuil*, dotąd gniewa i truje dziennikarstwo berlińskie i *Posener Zeitung*. Znajdują one jednak i pociechy, któremi się dzielą z swymi czytelnikami, jak np. ostatnim artykułem *Constitutionnela* o sprawach polskich, którego autor, co do Litwy, wyraźnie cały swój zasób wiadomości historycznych i geograficznych czerpał z broszur Trubeckoja i Dołgorukowa, i tradycyi traktatu tylżyckiego. Niemniéj cieszą się listem Proudhona do *La Presse* w tejże materyi, gdzie ten syn pierworodny Woltera wiernie go naśladuje w sądzie o sprawie polskiéj, sławiąc rozbiór, czemu się bynajmniéj nie dziwimy w autorze, który postawił zasadę „własność jest kradzieżą" (*la proprieté est un vol*). Ministeryalna *Pruska Gazeta* ma nawet korespondentów z Paryża, co przez dziurki od klucza słyszeli rozmowy prywatne księcia Władysława Czartoryskiego o sprawach kraju naszego z lordami Russellem i Palmerstonem. Wszystkie te jednak nam nieprzychylne wycieczki nie wpłyną na usposobienie kraju, głównie na własne zasoby sił moralnych liczącego, a jeśli przykrem jest widzieć błędne i nieszlachetne rozumowania półurzędowego dziennika francuskiego, to nieprzychylność Proudhona chlubą dla naszéj sprawy, słowa zaś współczucia i uznania niepodległych ludzi a szlachetnych jak hr. Montalemberta, przeważają i o wiele wyższą zacność i wartością wewnętrzną głosy nienawiścią lub chwilowym interesem dyktowane.

Resurrecturis wiersz Laprada, dwóch już doczekał się tłómaczeń na język polski, wspomnialiśmy o pierwszym p. E. K., obecnie czytamy nowe, w ostatnim poszycie *Przeglądu Poznańskiego.*

Wieść chodzi w sferach zwykle dobrze świadomych, że sejm prowincyalny poznański, który na ostatniem zebraniu tylko formalnemi trudnił się kwestyami, w listopadzie dla ważniejszych spraw ponownie ma być zwołanym.

Hamburg 16 września.

Korespondent paryzki do *Börsenhalle* rozwodzi się nad artykułem niby półurzędowym *Constitutionnela* doradzającym Polakom rezygnacyę i popartym paradoxami Proudhona, których bliższy rozbiór innym zostawiam. Tu tylko nadmienię, że cała czerń gazeciarzy, a na ich czele *Allgemeine Preusische Ztg* z gwiazdą i dewizą „*Suum cuique*", którego się właśnie Prusy co do nas wyrzekły, wtóruje radośnie tym objawom socyalizmu. Pomieniony korespondent *Börsenhalle* niezupełnie zadowolniony radą daną przez *Constitutionnela*, każe wszystkiego tylko od Rosyi wyglądać, a w pominięciu przez dziennik francuzki Austryi i Prus, upatruje jakąś niebezpieczeństwem grożącą myśl ukrytą. Majaczeje mu ciągle zbliżenie się Francyi do Rosyi, a mimo tego lęka się Polski i wielkość jej uważa za zgubną dla Niemiec. Wiedeński korespondent do tejże *Börsenhalle* śledzący z termometrem w ręku temperaturę stosunków państw, dopatrzył jakiegoś ocieplenia się stosunków rosyjsko-francuzkich, i temu przypisał powstanie rzeczonego artykułu w *Constitutionnelu.* Wiemy przecież czem są wyrocznie półurzędowych organów paryzkich. Sprawie, którą dziś potępiają, przyklasną jutro; ani jej jednak nie pomogą ani zaszkodzą. Mniej jeszcze wpływu wywierają niemieckie dzienniki na stan polityczny świata, a poniżają się same zdradzając złą wiarę, która im dyktuje opaczne pojęcia i fałszywe doniesienia.

Książe Adalbert pruski objechał porty niemieckiej Hansy, był i w Bremie dla pokazania nowego zarodku przyszłej floty niemieckiej, a właściwie *pruskiej*, mającej kiedyś służyć nietylko przeciw Danii, ale oraz mającej poprzeć dążenia pruskie do hegemonii w Niemczech. W Bremie stronnictwo gotajskie ugościło Księcia, który wyjechał do zatoki Jahde nabytej przez Prusy na rozwój pawilonu czarno-białego. Prusy faworyzują ruch podniesiony w Niemczech na korzyść floty, bo on oprócz bezpośredniej korzyści, daje im oraz stanowisko zewnątrz, albowiem pokazuje, że mają za sobą całą rzeszę ludów niemieckich. Rządy niemieckie niedowierzają tej polityce i lękają się jej.

Stan rzeczy w Ameryce mocno tu zajmuje, gdyż wojna tameczna paraliżyje tutejszy handel, wstrzymuje przypływ dolarów i utrudnia dowóz towarów zamorskich. Hurtowi kupcy radziby aby się Anglia i Francya wmieszała w sprawy amerykańskie i położyła koniec wojnie. Myślę jednak, że wytrawna dyplomacya angielska nie będzie pochopną do wdania się, póki obie strony walczące są jeszcze dość silne; korzyść zaś Anglii zależy wiele na osłabieniu się obu głównych stron amerykańskich.

Część Literacko-Artystyczna

PAMIĘTNIKI DYPLOMATY.

O KSIĘSTWIE WARSZAWSKIÉM.

Część trzecia.

I.

Nowe trwogi. — Listy posłów Saskich z Petersburga i Berlina. — Kartel między Rosyą a Księstwem o wydawanie zbiegów wojskowych. — Szpiedzy rosyjscy. — Pożary na Wołyniu i Ukrainie. — Przepowiednia zrobiona Cesarzowi Aleksandrowi.

Aczkolwiek wzajemne trwogi siane tak w Księstwie Warszawskiem jak w Rosyi, okazały się tylokrotnie bez rzeczywistej podstawy, mimotego ciągle obiegaly straszące wieści; wszyscy bowiem mieli to przekonanie, że chwila ziszczenia się ich była już niedaleką. Jeszcze nieprzestano wstydzić się w Warszawie owej tchórzliwości urzędników Terespolskich, co na płonną wieść uciekli w głąb kraju, kiedy nowa trwoga nadeszła z departamentu łomżyńskiego najbardziej wysuniętego ku północy. Prefekt tego departamentu donosił, jako ma niezawodną wiadomość o bliskiem wkroczeniu wojsk rosyjskich do Księstwa. Przywykły do podobnych raportów, i ten miałem za podejrzany. Król, któremu minister policyi zakomunikował tę wiadomość, powątpiewał o jej prawdziwości wraz ze mną; a żeśmy się niepomylili, dowiodły wypadki.

Król nieprzypuszczał, aby Rosya mogła obcesowo wystąpić w charakterze nieprzyjaznym; lubo z drugiej strony doniesienia odbierane od posłów zostających przy dworze pruskim i rosyjskim niepozwalały zamykać oczu na ważne wskazówki. Donoszono mu z Petersburga, że gabinet pruski nakazawszy rozbrojenie wskutek nalegań Cesarza Napoleona, nieomieszkał tłumaczyć się przed rządem rosyjskim, dla jakich powodów widzi się być zmuszonym zawiesić swoje przygotowania wojenne. Wyjaśnienie to było w tym sensie ułożone, jakoby zapewnienie pokojowe dane gabinetowi berlińskiemu przez Francyę, tyczyło się także i Rosyi. Lecz gabinet petersburgski odpowiedział, że zostając w dobrem porozumieniu z Francyą, niepojmuje owych protestacyj pokojowych, jakie gabinet berliński ogłasza. Rosya widocznie unikała bliższego tłumaczenia się, ażeby ztąd niewyniknął przyjaźniejszy stosunek; co wcale niedobrą było wróżbą. Wieści z Berlina brzmiały podobnież. Pomimo rozkazów wydanych przez rząd, gdy rozbrojenie wojska szło bardzo leniwo, powiadano, że Cesarz Napoleon miał żądać w zakład dobrej wiary rządu Pruskiego, obsadzenia francuskim żołnierzem fortec Kolberga i Grudziąża. Prusy niechciały na to zezwolić; co naprowadziło na domysł, że między gabinetem petersburgskim a berlińskim istnieje tajemna umowa, całkiem inna, niż owe jawne komunikacye. Opierając się na tym domyśle widziano, do czego zmierza koncentracya wielkich sił rosyjskich w Litwie. Wojska te w razie gdyby Prusy były zagrożone, ruszyłyby im w pomoc.

Zamierzyłem gdzieindziej roztrząsać, azali powszechnie przyjęte zdanie, jakoby Cesarz Napoleon oddawna przysposabiał się do wojny z Rosyą, niebyło mylnem. Tutaj ograniczę się na kilku tylko wskazówkach pokazujących bezzasadność tego twierdzenia. Któż niewie, jak zręcznym był Cesarz, kiedy chciał korzystać ze swego położenia? A jednak, chcąc mu przypisywać oddawna ułożony plan najazdu na Rosyę, musielibyśmy wyznać, że tym razem zaniedbał z wielu rzeczy korzystać, i pozwalał na działania własnemu interesowi przeciwne. Między innemi, czyżby niepowinien był wstrzymać króla Saskiego od zawarcia z Rosyą kartelu co do wzajemnego wydawania zbiegów wojskowych? Zezwolić na taki kartel było błędem z jego strony; a dla Księstwa było prawdziwą klęską. Przecież w Księstwie Warszawskiem nikt się nieobawiał, aby choć jeden polski żołnierz mógł zbiedz pod chorągwie rosyjskie; przeciwnie, gdyby nie ten kartel, tysiące zbiegów z wojska rosyjskiego byłoby przeszło do nas; wszakże i pomimo kartelu, za każdem prawie poruszeniem się pułków moskiewskich, przybyło do nas mnóstwo dezerterów, rodowitych polaków, zazwyczaj z bronią i końmi.

Podobnież w przypuszczeniu, że Napoleon miał stały zamysł uderzenia na Rosyę, czyż nie należało zamknąć granic Księstwa poddanym rosyjskim, tak samo jak oni zamknęli granicę poddanym polskim. Samo prawo wzajemności upoważniało do podobnego kroku. A jednak nigdy o tem nie było mowy, chociaż każdy widział naocznie, jakie mnóstwo ajentów rosyjskich uwijało się po kraju. Wielu znanych było jak zły szeląg. W liczbie tych zacnych polskich obywateli co wiedzeni szlachetnem uczuciem przybywali do nas z Litwy i Wołynia, aby odetchnąć powietrzem ojczystej swobody w dawnej królów stolicy, znalazło się kilku nędzników, odgrywających patryotyczne komedye, aby tem lepiej ukryć swoje szpiegostwo. Nieraz pod maską hałaśliwego i demonstracyjnego patryotyzmu, udało się nam wytropić dusze przedajne; wzgarda nasza zasłaniała ich tylko od kary.

Tym podobne wyjątki były jak gruby cień, od którego tem świetniej odbijały uczucia całego narodu żyjącego w prowincyach podległych Rosyi. Dziś jeszcze, uczucie to niewygasło w ich sercach. Pomimo wszystkich środków grozy i moralnego zepsucia, używanego przez rząd, zawsze tam będą Polacy. Można ich pożréć, jak mówił J. J. Rousseau, lecz nigdy strawić.

Chociaż w powszechności mieszkańcom Księstwa Warszawskiego wojna przedstawiała się w idealnym orszaku świetnego zmartwychwstania całej ojczyzny, zawsze jednak umysł ludzki w chwili zbliżających się wielkich katastrof skłonnym bywa do zabobonnej wiary, przywięzującej dziwne znaczenie i przepowiednie do każdego wypadku. I tak pod koniec lata w r. 1811 nadzwyczaj częste pożary na Wołyniu i Ukrainie, obudzały między ludem polskim nieopisaną trwogę i naprowadzały na najdziwniejsze tłumaczenia i wnioski. Pożary te zniszczyły takie miasta jak Kijów, Berdyczów, Tulczyn i Żytomierz. Ztamtąd przeniosły się na Włodzimierz, Ostróg i Dubno. Ta sama klęska nawiedziła sioła; ogień zniszczył niemało dworów, gumien i szpichlerzy. Jak sobie wytłumaczyć to ciągłe i jednoczesne powtarzanie się zbrodni podpalania na tak ogromnej przestrzeni kraju? Utrzymywano że podpalaczów pochwycono, że to byli żołnierze moskiewscy, o których upomniały się komendy wojskowe, i kazały ich sobie dostawić.

Okropny domysł rodził się w każdej głowie. Ten i ów zapytywał, azali to nie jest wypowiedzeniem wojny przez dzicz ludziom ucywilizowanym, i czy te systematyczne pożary niemają na celu wstrzymać postęp cywilizacyi i polskie prowincye z moskiewskiemi porównać? Obwiniano nieledwo sam rząd, a przynajmniej jedno stronnictwo miane wówczas za silniejsze od rządu. Było to stronnictwo *nastojaszczych* Moskali, którzy przez nienawiść do Francyi porobili się Anglikami, a rzeczywiście ani Francuzami i Anglikami, lecz nawet Europejczykami niebyli. Przyznaję, że niepodzielałem podobnych przypuszczeń; jednakże jakiż to rząd, jaki kraj, jacy ludzie, kiedy ci co ich znali oddawna mogli posądzać ich bez skrupułu o takie zbrodnie!

Od tego to czasu, wojskowi rosyjscy otwarcie mówili, że w razie wojny gdyby się czuli słabsi na siłach, będą ustępować w głąb imperyum paląc i niszcząc wszystko za sobą, aby między nimi a wojskiem francuzkiem została tylko pustynia. Czego wtenczas nieśmiałem przypuścić, pokazało się usprawiedliwionem przez pożar Moskwy. Dziwna rzecz! najlepiej przewidziane niebezpieczeństwo najtrudniejszem bywa do uniknienia. Wszystkie te szczegóły udzielone zostały Napoleonowi. Wiedział on o zamiarach rosyjskich na długo przed rozpoczęciem kampanii, rozpowiadano mu o nich w pierwszych dniach zerwania pokoju; on sam uznawał dokładność naszych doniesień; co krok widział, przeczuwał grożące mu niebezpieczeństwo, a jednak niepodobna mu było go uniknąć!

Około tego czasu krążyła przepowiednia, wypadkami wprawdzie niesprawdzona, lecz przekonywająca o powszechnej opinii, że istnieje jakieś stronnictwo anti-społeczne mające niebawem owładnąć Rosyą. Powiadano, jako Imperator Aleksander radził się jakiejś sławnej cyganki i chciał aby mu pokazała jego następcę. Czarownica po kilku zaklęciach pokazała mu w naczyniu pełnem wody, postać jego brata W. księcia Konstantego. Niekontent z tej odpowiedzi, zapytywał powtórnie, kto będzie następcą po bracie; a wtenczas dopiero pojawił mu się mużyk z długą brodą w takim stroju w jakim chodzili starzy Moskale wprzód nim Piotr W. poobcinał im brody, a niekiedy i głowy, ażeby im nadać obyczaj i ubiór europejski. Ta myśl, żeby Rosya wróciła do dawnej swojej dzikości i barbarzyństwa, nader była wówczas rozpowszechnioną.

II.

W Warszawie napływ Polaków z różnych prowincyj. — Szlachetny postępek dwóch księży francuzkich. — Księżna Izabella Czartoryska; o jej rodzinie, a mianowicie o młodym księciu Adamie. — Anegdota o hrabi Gutakowskim prezesie senatu; zgon jego. — Uroczystości w rocznicę koronacyi Napoleona. — Sprzeczki o etykietę. — Mianowanie Senatorów. — Biskup Lubelski.

Pobyt króla Saskiego w Warszawie nadzwyczajnie przyczynił się do ożywienia miasta. Z różnych departamentów Księstwa, a nawet z prowincyj Zabranych i Galicyi, przybyło wiele znakomitych osób zwabionych do stolicy bądź dla interesów prywatnych, bądź w chęci należenia do uroczystości i zabaw do jakich może dać powód obecność dworu i bliskie otwarcie sejmu. W takim zbiegu okoliczności obowiązek ciężał na pośle francuzkim, dom otworzyć i wszystkich ściągnąć do siebie. Z rozlicznych obowiązków ciążących na mnie, ten był najprzyjemniejszy. Wiele znaczniejszych domów, podobnie jak mój, stało się ogniskiem świata urzędowego. Między innemi wymie-

Z nad Renu 15 września.

E. Jeszcze nie przecisnęły się do Polski za mur rosyjski gorące i wymowne słowa katolickiego pisarza o „Narodzie w żałobie“, kiedy je wyprzedzi najdziwaczniejszy duet, w jakim o nim odezwali się z dwóch ostatecznych krańców, *Constitutionnel* najgorliwszy i półurzędowy organ cesarskiego rządu i pan Proudhon najotwartszy każdego rządu przeciwnik. Pan Grenier w artykule *Constitutionnela* i Proudhon w liście do dziennika *la Presse* zdają się zgadzać w poglądzie na sprawę Polski, w radach jakich jej użyczać raczą. Ale sofista francuzki z umysłem wyziębłym i z sercem wyschłem od sceptycyzmu głosi swoją opinię bez żadnej zgryzoty sumienia, zimno, obojętnie, choć słyszy w około głosy, że ten człowiek boleści żyje, on bez litości zaprzecza mu życia, kraje go i anatomicznego doświadczenia, jakby na trupie, dozwalą sobie na nim. Przeciwnie *Constitutionnel* przybiera postać zasmuconą, zalewa się łzami, aby powiedzieć oznaki życia dającemu, że żyć nie może, i że nie ma na jego niemoc lekarza. Szczerość sofisty mniej oburza jak obłuda fałszywego przyjaciela. Nieprzychylność Proudhona zaszczyca sprawę Polską i dowodzi, że nie oparta na sile materyalnej, której jest czcicielem ma za sobą prawo boskie, prawo moralne, którego on nie uznaje. Artykuł *Constitutionnela* będący bratem młodszym owego pierwszego narodzonego 14go czerwca, odznacza się braterskiem podobieństwem, choć ojcem pierwszego był pan Grändguillot, drugiego jest następca jego pan Grenier.

Nowe odezwanie się *Constitutionnela* nie przeszło bez odparcia, a nawet bez zasłużonej kary. Najprzód odezwały się w obronie sprawy nieszczęśliwego narodu *Gazeta francuzka, l'Ami de la Réligion, le Monde,* przemówiła *Opinion Nationale* i *Debaty* po dwakroć do walki wystąpiły. We wczorajszym szczególniej artykule z 14go trafnie i z miarą właściwą wykazują niezręczność i nieumiejętność dziennika przybierającego postać mentora. Od trzech dni toczy się więc żwawa polemika, a mentor ze wszystkich stron obsaczony, już dwa wstępne artykuły obronie swojej poświęca. Lecz obrona równie niezręczna i nieumiejętna jak napaść, i w ostateczności przyzywa w pomoc jako sprzymierzeńca Proudhona, którego zowie myślicielem często paradoksalnym, lecz często także dzielnym, głębokim i jasnowidzącym. Ów pierwszy artykuł napastny nagromadził w sobie tyle niedorzeczności, tyle błędów historycznych, tyle dowolnych przypuszczeń, że mu tylko pozór jakiegoś znaczenia nadaje miejsce, w którem przyjęcie znalazł, to jest charakter rządowy pisma, w którem się okazał. Jakim ojcem zaczepił *Constitutionnel* takim się broni, to jest nowemi fałszami historycznemi, nowemi kłamliwemi wnioskami. Wprawdzie we wczorajszym artykule usprawiedliwia się i ma się do odwrotu. Lecz to nie Xenofontowy odwrót. Rejterada nie poszła z chwałą, a cofającego się dziennika *Debaty* ścigają i karcą. Temu nowemu wystąpieniu *Constitutionnela* nie potrzeba jednak nadawać większego znaczenia od tego jakie ma w istocie. Przypisać je należy podrzędnym nieprzyjaznym Polsce wpływom, które korzystając z nieobecności Cesarza skwapliwie dogadzają domaganiom się tych, którym sprzyjają. Te wpływy dobrze są znane. Znajdują one poparcie u ministra spraw wewnętrznych. Hr. *Persigny, wyłączną miłością* dla sprawy włoskiej opanowany, wszelkie inne za niewczesne i natrętne uważa, a tak odsuwa jako opóźniające rozwiązanie ostatecznej, tylko ukochał.

Gdyby można uznanie królestwa włoskiego przez Prusy i Rosyę wyjednać kosztem sprawy Polskiej, nie wahałby się jej zupełnie poświęcić. Zaledwie też minister wrócił do Paryża, acz jeszcze ministerstwa nie objął, już zaraz *Constitutionnel* odezwał się w duchu rosyjskim. Pan Laguerronnière aczkolwiek postradał zarząd prasy, nie stracił przeważnego wpływu, potrafił zjednać sobie umysł swego następcy pana Imhaus i przejąć go swoim duchem. Wpływowi to jego przypisać należy odjęcie zasiłku rządowego *Revue Contemporaine*, najgorliwszemu i najwierniejszemu sprawy polskiej przyjacielowi i obrońcy. Choć więc dziś pan Lagueronnière nie jest obecnym w Paryżu, znajdując się u wód w Luchon, przecież pozostały jego tradycye, którym się nowy strażnik pismiennictwa wiernym okazuje.

Dodać nakoniec należy, że poselstwo rosyjskie w Paryżu zaczyna wielką czynność rozwijać w działaniu na opinię publiczną, a to szczególniej środkami, które są w Rosyi najskuteczniejszemi i najczęściej używanemi. Nie wszędzie te środki przystęp znajdują. Są dzienniki, są pisarze zdolni odepchnąć je ze wstrętem, lecz znajdują się pióra będące tylko towarem. Nie tylko więc po dziennikach odzywają się głosy przyjazne Rosyi, ale nadto zaczynają się okazywać ulotne pisma usiłujące skrzywić wyobrażenia Europy o sprawie Polskiej. Takiem podobno jest nowo wyszła broszura pod tytułem: „La vérité vraie sur la Pologne par un Conseiller d'état.“ Nakoniec wciskają się do wszystkich dzienników depesze telegraficzne z Warszawy, zaprzeczające innym telegramom z Wrocławia przesyłanym, a zapewne w ambasadzie rosyjskiej fabrykowane. Nie uważnie bowiem zbijają podania telegraficzne, które się dopiero co w pismach publicznych okazały, a więc w Warszawie znanemi jeszcze być nie mogły. Dodajmy wreszcie drobną uwagę, że artykuł *Constitutionnela* uświęcił dzień 11go września, a więc dzień uroczystości poświęcenia kościoła schyzmatyckiego w Paryżu, jak gdyby w chęci nadania większej świetności temu obchodowi i uzupełnienia zadowolnienia Rosyan.

Z brzegów nadreńskich nie wiele jest do doniesienia. Rewie pruskie i podróż króla pruskiego do Francyi zajmują uwagę. Pierwsze są już na ukończeniu, druga jeszcze jest wątpliwą. I kto wie, czy [illegible] wojny nad Renem w obec licznych książąt niemieckich, nie odżywi się i nie wzmoże niechęć ku Francyi i Cesarzowi i nie wstrzyma od odwiedzin.

Rzym 10 września.

Otóż więc jedna jeszcze z tych wspaniałych demonstracyi na cześć Ojca świętego, które dowodzą jak wielka ilość Włochów pragnie utrzymania niepodległości Głowy kościoła, a którym bez oczywistej złej wiary, zwłaszcza gdy się było ich świadkami, zaprzeczyć niepodobna. W dzień Narodzenia NMP. Papież dawnym obyczajem zjechał do kościoła *Santa Maria del Popolo* w wielkiej gali. [illegible] *Viva il Santo Padre, Viva Pio nono Pontefice e Re!* Za powrotem Papieża [illegible] *Viva Pio nono!* [illegible]

[illegible] wojsko francuskie nie ustąpi z Rzymu do nieograniczonego czasu i że wieczne miasto *nigdy* Piemontowi oddanem nie będzie. Atoli okólnik pana Ricasolego tak wyegzaltował umysły stronnictwa ruchu, iż podług listów wczoraj z Florencyi otrzymanych, wszyscy są tam dotąd w oczekiwaniu bliskiego uderzenia na ojcowiznę św. Piotra, owszem zajęcia samego Rzymu przez wojsko Wiktora Emanuela, i że nawet gotuje już oświetlenie miasta z tego powodu. Okólnik, który dzisiaj wszystkie echa europejskiej prasy powtarzają, był co do treści swojej ułożony przez samego prezesa rady ministrów, którego styl w końcu mianowicie przebija; ale zredagował go ostatecznie p. Celestyn Bianchi, sekretarz barona, znany publicysta włoski, w taki jednak sposób, aby nie ujmować dokumentowi tej cechy nieco, że tak powiem, rubasznej, którą się odznaczają oryginalne pisma p. Ricasolego.

Onegdaj przybył do Rzymu książe Grammont, mający złożyć Ojcu świętemu listy odwołujące go z poselstwa. Ztąd uda się wprost do Wiednia. Margrabia Lavalette jest w tych dniach oczekiwany. Mgr. Chigi przybędzie ku końcowi września i odjedzie do Paryża po konsystorzu, który jest naznaczony na d. 30 b. m. Na miejsce jego w Monachium, postąpi mgr. Gonella nuncyusz apostolski w Brukselli.

Francuskie pułki 25 i 40 piechoty opuszczają Rzym i wracają do Francyi po jedenastu latach pobytu. Cztery inne pułki je zastąpią.

Dziesięciu żandarmów papiezkich zbiegło wczoraj z Frascati, i udało się do Rieti gdzie stoją Piemontczycy.

Il Movimento, genueński dziennik w numerze z 4 b. m. zamieścił list p. Tripplina do redakcyi w imieniu emigracyi polskiej we Włoszech.

Wiedeń 18 września. Dziś wreszcie skończyły się obrady Izby deputowanych w Radzie państwa nad artykułem pierwszym ustawy gminnej. Nie przyszło jednak jeszcze do głosowania. Z całego jednak toku rozpraw przewidywać się godzi, że Izba uchwali, aby kwestyę co do wyłączenia większej posiadłości ziemskiej lub jej należenia do gminy, zostawić sejmom krajowym. Uprawnia nas artykuł wstępny dzisiaj w półurzędowej *Donau Ztg* do mniemania, że taki będzie rezultat głosowania nad artykułem 1ym. Rzeczony dziennik nie zabierał dotąd głosu co do tego ważnego punktu organizacyi gminy, a całem dotąd postępowaniem swojem tak w tym, jako i we wszystkich innych przedmiotach obrad Rady państwa był wybitnie centralistyczny. Wróży więc upadek zasady usuwania o ile można sejmów krajowych od prac prawodawczych, skoro tak nagle staje w obronie prawodawczej kompetencyi sejmów w tej kwestyi.

„Dwa zapatrywania się — mówi *Donau Ztg* — stoją naprzeciw siebie; jedno w istocie swej demokratyczne, chce, aby nie przystano na prawo wyłączenia się, w interesie równości prawa. Drugie stoi na podstawie konstytucyi, która nie zaręcza zasady równości, lecz reprezentacyę interesów. Według tego pojęcia, stosowniejszem jest zostawić sejmom orzeczenie. Gdzie się objawia potrzeba rozdziału, tam niechaj on będzie dozwolony; gdzie zaś nie, tam gmina niech się utworzy zupełnie w myśl ustawy z r. 1849. Nie podobna nie wiedzieć, że poplecznicy absolutnej równości prawa stają w tej sprawie na podstawie zupełnie doktrynerskiej. Chcieliby oni rzecz tę, samo nawet życie urządzać podług zasady abstrakcyjnej. Byłoby odwrotnie doktryneryzmem, gdyby chciano *wyłączenie nakazywać,* albo *pozostawić* dowolności osób. Przez odesłanie tego przedmiotu do sejmów, *kwestya ta będzie odziana w czysto praktyczną* formę. Gdyby konstytucya nasza opierała się na *podstawie demokratycznej,* nie możnaby nad tym przedmiotem dyskutować. Ale tak nie jest. Austrya owszem słusznie idąc za przykładem Anglii, zapewniła posiadłości większej gatunkową jej ciężkość w swojej konstytucyi. Tym sposobem unika socyalnych starć a nawet walk, które nigdy do niczego dobrego nie doprowadzą, albowiem tylko równowaga żywiołów arystokratycznego i demokratycznego w państwie tworzy stan prawdziwie politycznie zdrowy, gdy tymczasem przewaga demokracyi rozwiewa zwykle życie polityczne w explozyach, a przewaga arystokracyi ścina je w kamień.“

Daléj mówi *Donau Ztg*, że równość prawa jest tylko w obliczu konstytucyi. W obec państwa każdy obywatel jest zarówno obowiązany, i zarówno uprawniony. Odwołując się zarówno do Anglii, dziennik ten chce własności pozostawić swobodę należytą, aby mogła organicznie istnieć.

Z tego się pokazuje, że ministeryum nie będzie się przy głosowaniu upierało przy bezwzględném uchwaleniu zjednoczenia dworów i gromad w jedną gminę; a zatém, że i cała partya w Izbie czysto-ministeryalna pójdzie tym razem za głosem prawéj strony. Nie wchodzimy tu w następstwa parlamentarne tego głosowania, a trzymamy się samego przedmiotu.

Rozprawy dzisiejsze rozpoczął hr. Adam Potocki, który od tego zaczyna, że w długich obradach nad § 1 projektu, zgubiono stronę praktyczną, trzymając się ściśle doktryny. Ustawa, aby miała za sobą żywotność, musi się opierać na rzeczywistych stosunkach, a nawet mieć na względzie zwyczaje i obyczaje kraju. W takich zaś rzeczach jak zwyczaj i obyczaj, sejm lepiej i prawdziwiej może wydawać sąd niż Rada państwa. Tej strony nie podawano w wątpliwość, lecz tylko z demokratycznego stanowiska sprzeciwiano się rozdziałowi. Ale gdzież jest pewność, że Rada państwa jest liberalniejszą niż sejmy, że te ostatnie mniej pragną zbliżyć ku sobie rozmaite żywioły socyalne, aniżeli ta Izba? Nie jest to jeszcze udowodnionem, a mówca zapewnia, że sejm galicyjski tak dobrze radby zbliżyć różne klasy społeczne jak i Rada państwa. Dla tego też żąda, aby sejmom zostawiono prawo orzeczenia w tej mierze. Potrzeba jest, aby najistotniejsze warunki znalazły się do utworzenia silnej, zbawiennej konstytucyi gminnej, iżby każdy żywioł socyalny znalazł w niej zaspokojenie, bo inaczej prawa pewnych klas sprowadzą wdanie się obce na szkodę wolności. Równouprawnienie nie znające różnicy, jest tylko możebne w państwie policyjnem, a naturalna organiczna wolność w państwie zbudowanem na fundamentach rzeczywistych stosunków.

Mówca nie uznaje wykluczenia za konieczność, chce tylko po prostu odesłania tej rzeczy do sejmów. Inna droga załatwienia byłaby doktryną, byłaby naruszeniem ustawy, która jak ustawa z 26go lutego nie zadowolniła większej połowy ludności. Gdzież rękojmia, że to co dziś poczytanem będzie jako prawo, nie zostanie jutro poświęcone dla dobra rzeczy publicznej? W Galicyi nie można się na kwestyę wyłączenia zapatrywać jedynie ze stanowiska większej własności, w Galicyi nie może być mowy o odłączeniu się, lecz musianoby własność większą zawsze osobno zawiadywaną, dopiero wcielić do gromady, dwór musiałby korzystać z majątku gminy, o czem znów sejm tylko rozstrzygać może. Mówca przekonany jest, że większa część Izby nie przypisze winy właścicielom ziemskim w Galicyi, że między dworem a gminą panuje rozdział, lecz owszem niesprawiedliwościom jakich właściciele dóbr doznawali. Od 80 lat blisko z pogardą wszelkich socyalnych stosunków i zasad chrześcijańskich pracowano w Galicyi nad rozbiciem społeczeństwa, podburzając lud przeciw inteligencyi i szlachcie. Przeszkadzano wszelkim usiłowaniom do jedności wiodącym, nie tylko nie karano morderstwa, lecz je nawet pochwalano, wmawiano w lud wiejski, że zniesienie pańszczyzny jest sprawą rządu, co jest nieprawdą, a kwestyę służebnictw utrzymano w zawieszeniu. Zresztą nie różni się stosunek chłopa i szlachty w Galicyi od stosunku między bogatym a ubogim. Dobroduszności tylko ludu polskiego i ciągłym staraniom inteligencyi, a mianowicie szlachty przypisać należy, że nienawiści położono tamę. Uwzględniając stosunki Galicyi, nie do odosobnienia własności większej dąży szlachta, pomna swoich obowiązków i miłości gorącej ojczystego kraju.

Mowę tą przerywano częstemi oklaskami. Podamy ją *jutro według stenografów.*

Jeszcze parę mówców zabrało głos, gdy Smolka wniósł zamknięcie rozpraw. Izba wyjątkowo po*zwala mówić jeszcze Dreherowi, a potem obie* strony wybrały po jednym mówcy na zamknięcie. Byli nimi Mühlfeld i bar. Petrino.

Mühlfeld reasumuje wszystkie poprawki. Jest on za wręczeniem w Radzie państwa zasady połączenia. Zasada u niego przedewszystkiem. Powtarza on wszystko to co powiedział był prof. Brinz dawniej, a mianowicie, przykładami stwierdzając historycznemi powody, dla których rozpadły się gminy w średnich wiekach. Przytoczone przez Potockiego słowa o smutnym stanie Galicyi dowodzą właśnie, do czego doprowadził rozdział. Mówca ciągle ma na oku rozdział i połączenie; gdy kwestya główna przeszła, że tak powiemy, na pole kompetencyi, to jest czy Rada państwa czy też każdy sejm krajowy ma orzec połączenie lub rozdział.

Rozprawy skończyły się na osobistych przymówkach Braunera i Brinza, które się wiecznie obracają około każdej mowy deputowanych czeskich, dla tego, że przeciwnicy czeszczyzny nie zaniedbują przenosić zawsze spraw publicznych na pole osobiste.

— N. Pan zamianował margr. X. Ludwika Canossa, kanonika katedralnego w Weronie i mianowanego biskupa w Treviso, biskupem w Weronie; a X. Dra Fryderyka Zinelli kanonika katedralnego w Wenecyi, biskupem w Treviso.

— *Briefl. Mitth.* donoszą, że w oddziale prawodawczym ministerstwa sprawiedliwości pracują obecnie nad projektem ustawy o policyi sądowéj. W projekcie tym znajdować się ma jeden paragraf téj treści: że każdy obowiązany jest na wezwanie ajenta policyi czynnie dopomódz do chwytania złoczyńcy; ktoby temu wezwaniu nie uczynił zadosyć, a w skutek tego złoczyńca uszedł, podpada karze pieniężnéj, albo też karze aresztu a nawet więzienia; karze pieniężnéj wtedy, jeśli uciekający dopuścił się jakiego przewinienia, karze zaś aresztu lub wolności, jeżeli uciekający popełnił zbrodnię. Doniesieniu temu nie możemy dać wiary, a tem mniéj, aby artykuł ustawy mógł liczyć na uznanie ciała prawodawczego. W Anglii jeśli się zdarzy, iż osoba przez konstabla aresztowana uchodzi, obecni chętnie udzielają pomocy konstablowi, przekonani bowiem, że tenże niedopuści się nadużycia, gdyż byłby ciężko za to ukarany, tudzież, że konstabl tylko na gorącym uczynku chwytać ma prawo i aresztować. Pomoc dana przez publiczność konstablowi nie jest nakazana prawem, lecz bywa aktem dobréj woli, mającym swe źródło w przekonaniu, że ścigany policyjnie jest niezawodnie człowiekiem szkodliwym społeczności. Ażeby się to przekonanie wyrodziło, potrzeba było przedewszystkiem dobrej wiary nabytéj doświadczeniem, aktu *habeas corpus,* zupełnéj niezawisłości sądownictwa, jednéj i téj saméj juryzdykcyi dla wszystkich bez względu na stan, czy obwiniony jest osobą prywatną lub urzędnikiem, czy jest cywilnym czy wojskowym, słowem potrzeba aby konstytucya przeszła w krew i życie narodu. Bez tych wszystkich rękojmi nie można myśleć o obowiązku dawania pomocy wykonawcom prawa, a przecież mimo tego obowiązek ten nie istnieje w Anglii, lecz jest tylko aktem dobrej woli.

Królestwo Polskie.

Podaliśmy przed kilku dniami wiadomości statystyczne urzędowe, tyczące się ludności, stanu i zarządu miast w Królestwie, wyjęte z raportu przedstawianego zwykle corocznie przez Namiestnika Cesarzowi, a dodaliśmy z naszéj strony, oprócz ogólnéj uwagi, że wiarogodność tych wiadomości statystycznych z urzędowego raportu, jest nieco podejrzana; szczególną także uwagę, wskazującą jak zarząd miast sprawowany był przez rząd rosyjski który zniósł wszelką ich autonomię, usunął zupełnie obywateli miejskich od zawiadowania dochodami i wydatkami miast, zarządzał dotąd niemi samowolnie przez magistraty przez siebie mianowane, a które popełniały tysiące nadużyć. Dzisiaj zamieścimy statystyczne wiadomości urzędowe tyczące się rolnictwa i czynszowania włościan, z tegoż samego wyjęte raportu.

„*Rolnictwo.* W 1859 roku zebrano: ozimego i jarego zboża 13,659,191 czetwerti, kartofli 10,654,426 czetwerti, tj. w porównaniu z 1858 rokiem więcéj: ozimego i jarego zboża 1,629,842 czetwerti, kartofli 248,275 czetwerti. Odjąwszy z wspomnionéj ilości zboża i kartofli ilość potrzebną na zasiewy i wypalenie wódki, wypadło na wyżywienie jednego człowieka: zboża ozimego: w 1858 roku — 8 czetweryków 3 garnce, w 1859 roku — 9 czetweryków 2 garnce; zboża jarego w 1858 roku — 6 czetweryków, w 1859 — 7 czetweryków 6 garncy; kartofli w 1858 roku — 10 czetweryków, w 1859 roku — 11 czetweryków 1 garniec.

„*Chów bydła.* Bydła domowego było: koni w 1858 roku — 573,444 sztuk, w 1859 roku — 580,434 sztuk; bydła rogatego: w 1858 roku — 1,951,128 sztuk w 1859 roku — 1,962,987 sztuk; owiec: w 1858 roku — 3,473,916 sztuk, w 1859 roku — 3,485,447 sztuk; świń: w 1858 roku — 866,751 sztuk, w 1859 roku — 901,555 sztuk.

„*Liczba pustych osad.* Osad włościańskich pustych, z powodu porzucenia ich przez włościan lub śmierci właścicieli, którzy niepozostawili sukcesorów, mających środki do prowadzenia gospodarstwa w roku 1857 było 11,489; w 1858 roku roku było 8,296. Liczba pustych osad stanowi nie wiele więcéj jak $^5/_{100}$ całéj liczby osad włościańskich, podchodzących pod przepisy najwyższego ukazu z 26 maja (7go czerwca) 1846 r., których w czasie wydania tego ukazu było 233,209.

„*Czynszowanie włościan.* Roztrząsanie i zatwierdzanie dobrowolnych kontraktów czynszowych, pomiędzy właścicielami dóbr ziemskich a zamieszkałymi w tych dobrach włościanami, nadane poprzednio władzy Komisyi rządowéj Spraw wewnętrznych, przez postanowienie Rady Administracyjnéj, wy-

---

nię dom księcia Józefa Poniatowskiego, hrabiego Stanisława Potockiego, prezesa rady i jego syna Aleksandra Potockiego *), niemniej dom hrabstwa Zamojskich, Chodkiewicza i innych dostojnych osób, lecz jeszcze oprócz tych mnóstwo było domów, gdzie dobrane i liczne zbierało się towarzystwo.

Ksiądz Pradt, arcybiskup mechliński, mój następca w Warszawie, uskarżał się w broszurze sławnéj na chwilę, że przez cały ciąg swego pobytu, ani razu nikt go niezaprosił, co tłumaczy upadkiem wielkich fortun. „Nędza, mówi on, była tak wielka, że z wyjątkiem hrabiego Stanisława Potockiego, nikt a nikt *nieśmiał mię* zaprosić do siebie.“ Nie przeczę, że majątki najbogatszych panów były mocno nadwątlone; lecz mimo téj przypadkowéj ruiny w dochodach, jeżeli gdziekolwiek w Europie była stolica mogąca mieć salony przypominające nam obyczaje i maniery ulicy *Chaussée d'Antin,* a raczéj przedmieścia Saint-Germain, to niezawodnie Warszawa i to nawet w tak ciężkich latach jak rok 1811 i 1812. Co się mnie tyczy, niebrakło mi nigdy na zaprosinach ani na przyjemne wieczory, ani na przepyszne obiady godne gęby arcybiskupa choćby był ambasadorem, lub ambasadora choćby był arcybiskupem. Ta różnica w postępowaniu obywatelstwa względem niego i względem mnie niebyłaż raczéj skutkiem różnicy w jego postępowaniu a mojem? Prawdziwa przyczyna dla któréj zawarł się w odosobnieniu swéj pychy, pochodziła najpewniéj ze zbyt ceremonialnych wymagań z jego strony. Jeżeli tak mało poznał Warszawę, a jeszcze mniéj Polaków, przyczyna mogła być w tem, że sam dużo mówił, a słuchać nie lubił; lub że zawsze mając na myśli podnosić własną wartość, nie miał czasu poznać się na wartości innych; słowem, że bawiąc się w ambasadora od rana do nocy, zupełnie się zamknął w swojéj godności.

Dom mój, mniéj wystawny i świetny w dniach nie przeznaczonych na publiczną reprezentacyę, zwykle był otwarty ludziom uczonym, literatom i zacnym mężom wszelkiego stopnia i stanu. Z liczby literatów polskich bywali u mnie najwięcéj, wysoce przezemnie cenieni panowie: Niemcewicz i Wężyk. Pierwszy adjutant Kościuszki, raniony i wzięty do niewoli razem z naczelnym wodzem, razem z nim wiele lat przecierpiał w kazamatach petersburgskich. Po śmierci Katarzyny udarowany wolnością przez Pawła, udał się do Ameryki aby odetchnąć wolnem powietrzem, i dopiero po utworzeniu Księstwa Warszawskiego powrócił do Ojczyzny. Drugi, młody jeszcze, miał sławę z kilku trajedyj jak *Barbara Radziwiłłówna, Glińshi, Bolesław Śmiały,* wziętych z dziejów narodowych.

Pomiędzy francuzami mającymi wstęp do mego domu było dwóch księży, niegdyś deputowanych za czasów srogich szaleństw rewolucyi. Niech mi wolno będzie wymienić ich nazwiska i wywiązać się z długu wdzięczności. Jeden z nich ksiądz Drévelle, po nagłym moim wyjeździe z Warszawy w r. 1813 sam się zajął memi osobistemi interesami zupełnie zaniedbanemi przezemnie w chwilach téj srogiéj zawieruchy. Zgromadził on moje rozproszone rzeczy i sprzęty, które miałem za stracone i w rok potem zdziwiłem się niepomału, gdy pewien podróżny przywiózł mi znaczną sumę pochodzącą ze sprzedaży tych szczątków. Drugi, ksiądz Gley, powróciwszy do Francyi, chociaż go niewidziałem od mego wyjazdu z Polski, miał tyle serca że publicznie stanął w mojéj obronie, równie jak w obronie kilku innych osób spotwarzonych jak ja przez księdza Pradta. Było to w roku 1815, w czasie jednéj z tych chwil reakcyi politycznéj, kiedy zazwyczaj oskarżenia bywają w modzie a potwarze liczą się do powodzeń. Odłączając od tego wspomnienia wszelki wzgląd osobisty, niepodobna przemilczyć o szlachetności uczuć i odwadze księdza Gley *).

W liczbie osób przybyłych do Warszawy z powodu pobytu króla w stolicy, w pierwszym rzędzie jaśniała księżna Izabella Czartoryska, małżonka księcia Adama, ubiegającego się o koronę razem ze Stanisławem Poniatowskim, a niebawem mającego stanąć na czele jeneralnéj konfederacyi. Kilka już razy mówiłem o téj rodzinie. Aczkolwiek nieodgrywała ona roli publicznéj, mimotego zbyt wiele znaczyła w Księstwie, aby o jéj stanowisku niewspomnieć. Dobra Czartoryskich rozrzucone po różnych częściach rozebranéj Polski, wymagały nader oględnego zachowania się właściciela tychże. Stary książe wraz z swoją małżonką prawie zawszemieszkał w prześlicznéj rezydencyi puławskiéj, będącéj jakby polskim Wersalem; jednakże w stolicy reprezentował ich książę Konstanty młodszy syn, również ordynat Zamoyski ich zięć, a nareszcie p. Matuszewicz minister finansów, ciałem i duszą im oddany. Książe Konstanty był pułkownikiem pułku piechoty. Wyborny Polak, bez osobistéj ambicyi, pragnący jedynie niepodległości ojczyzny. Na wojnie bił się odważnie, a po upadku Księstwa Warszawskiego usunął się z widowni.

Ordynat Zamoyski nosił nazwisko wsławione w historyi cnotami rycerskiemi i cnotami obywatelskiemi. Najsławniejszym z jego przodków był ów dumny Jan Zamoyski, co podpisując traktat, przy swojem nazwisku położył tylko *his omnibus par* (tym wszystkim równy), gdy przeciwnie inne osoby kładące swoje imie na traktacie, nieomieszkały dołączyć wszystkich tytułów. Nadto wspomnienia z niedawnej przeszłości polecały tę rodzinę osobliwej czci ziomków. Kiedy Rosya mniejszemi gwałtami przysposabiając naród polski do dokonania nad nim gwałtu rozbiorowego, kazała w r. 1767 porwać z Senatu czterech najdostojniejszych obywateli, stawiających opór jej uroszczeniom, natenczas Andrzej Zamoyski, ojciec ordynata, kórego znałem, piastujący urząd kanclerski, stanął ze łzami w oczach przed królem i złożył mu pieczęcie.

„Czy podobna — mówił mu król, ażeby sternik odbiegał nawy podczas burzy?

„Nawa stała się igraszką fali — odparł Zamoyski — pozwól więc N. Panie, ażebym pieczęcią moją i podpisem niesankcyonował ostatecznego rozbicia!“

Ordynat Zamoyski, zięć księcia Czartoryskiego, był to magnat nader uprzejmy, rządzący wybornie (co rzadko w Polsce) ogromną i nieodłużoną fortuną, prowadzący wspaniały dom, gdzie jego piękna i zajmująca małżonka umiała robić honory z nieporównanym wdziękiem. Ordynat szczerze wzdychał za całą i niepodległą Polską, lecz w jego charakterze niebyło żadnej dzielności. Był to sobie obywatel dobry na czasy zwyczajne, nie zaś mąż czynu; a takich coraz nam więcej brakowało.

Najważniejszą osobą w całej rodzinie był starszy syn, książe Adam, rosyjski exminister spraw zagranicznych. Dość tego jednego tytułu, aby pojąć, jak trudnem było położenie księcia Adama. Nie od niego zależał wybór drogi, którą poszedł, nie od niego zmiana.

Książe Adam wychowany był w Petersburgu, dokąd go wezwał rozkaz Katarzyny; tam zbliżywszy się do Cesarza Aleksandra, umiał być mu przyjacielem, o tyle o ile można być przyjacielem Monarchy. W pięknych latach młodości, obydwa razem marzyli o odbudowaniu Polski za pomocą Rosyi. Zostawszy ministrem, długo jeszcze poił się tą uludą, zwłaszcza gdy niejednokrotnie ponawianą była uroczysta obietnica, nawet w samych Puławach, kiedy w roku 1805 Cesarz Aleksander zatrzymał się tamże w przejeździe do Berlina, gdzie zamierzał Prusy podburzyć przeciw Francyi. Te i tym podobne okoliczności usposobiły księcia Adama, że się szczerze przywiązał do Cesarza Aleksandra, do Rosyi zaś, że przez nią miały ziścić się nasze nadzieje! Alić stan Europy odmienił się; bieg wypadków wpłynął na zmianę jego uczuć, nie prywatnych, lecz publicznych. Złożył on w ręce Cesarza Aleksandra urzędy swoje i tytuły; lecz dymisyi téj nieprzyjęto, a natomiast dano mu tylko uwolnienie od służby na czas ograniczony. Zerwać węzły dawnej przyjaźni, było w rozumieniu księcia niewdzięcznością; a jednak niemógł on niewzdychać do niepodległości ojczyzny, chociażby wskrzeszenie jéj miało być dziełem innego zbawcy niż Car.

Stosunek ten był nader przykrym, lecz wynikał on z całkiem wyjątkowego położenia. Przez cały ciąg swojéj misyi dyplomatycznej, książe Adam trzymał się na uboczy i do niczego się niemięszał; mimo tego wiele pojęć a może i interesów wiązało się do jego osoby. Po naszych klęskach, niektórzy Polacy gwałtem pragnący wskrzeszenia ojczyzny, wzywali go, żeby za Polską wstawił się u Cara; a chociaż wypadki zawiodły to oczekiwanie, niemożna mu wyrzucać, żeby życzeniom ich nieuczynił zadość. Jego oględne zachowanie się przed katastrofą 1812 r. dało mu prawo i wolność przemawiania później w imieniu nieszczęściami pognębionej Polski.

Księżna Czartoryska, matka księcia Adama, szukała kilkakrotnie sposobności pomówienia zemną o swoim synie. Chodziło jéj o to, żebym uznał za słuszne powody, dla jakich do niczego się niemięszał i żebym usprawiedliwił w oczach Francyi jego nieczynność.

„Niedawno jeszcze — mówiła do mnie księżna — błagał on Cesarza Aleksandra, lecz napróżno, aby go całkiem uwolnił od służby.“ Księżna jak sądzę mówiła szczerze.

Miło mi chociaż późno, oddać hołd uczuciom patryotycznym Polek. Księżna wiele żyła na swiecie, przechodziła przez mnóstwo ciężkich doświadczeń, ażeby na ślepo dzielić mogła urojenia głów młodych; dla tego, jak mniemam, co w słowie, to było u niej i w myśli. Niewidzę przyczyny, żeby te jej wyrazy miały być podejrzane, kiedy w nich odzywał się tylko dobrze zrozumiany interes własny? Cztery razy patrzała ona na rabunek Puław; mogła spodziewać się, że ją to spotka raz piąty, albowiem Moskal niebył daleko, i z rozpoczęciem kroków wojennych najpierw nawiedziłby Puławy. Była to rzecz bardzo prosta, że księżna życzyła sobie jakiegoś wstrząśnienia, któreby raz na zawsze ustalając porządek w kraju, chroniło od podobnych katastrof. Zresztą ktokolwiek byłby królem, miejsce téj dostojnej rodziny byłoby zawsze w pobliżu tronu; a zatem mogliżby Czartoryscy niepragnąć wskrzeszenia ojczyzny?

(Dalszy ciąg nastąpi.)

*) Inny Aleksander Potocki był ministrem policyi.

*) Obronę tę znajdzie czytelnik w książce pod tytułem: *Voyage en Allemagne et en Pologne, avec des notes relatives à l'ouvrage de M. de Pradt,* par M. L'abbé Gley, principal du Collége d'Allençon, 1815.

dane na zasadzie postanowienia wydanego przez Cesarza, poruczone zostało delegacyom powiatowym i komitetom gubernialnym. W skutku tego Komisya rządowa spraw wewnętrznych od dnia wydania tego postanowienia zaprzestała roztrząsać i zatwierdzać wspomniane kontrakty, zajęła się bezzwłocznie utworzeniem delegacyj powiatowych i komitetów gubernialnych i ułożyła projekt przepisów, do jakich mają się stósować te delegacye i komitety. Z końcem 1859 roku wspomnione delegacye przystąpiły do wykonywania poruczonych im obowiązków. Jednocześnie, po zniesieniu się z Komisyą rządową sprawiedliwości, ta ostatnia poleciła wszystkim pisarzom aktowym i notaryuszom, aby nie spisywali wieczystych kontraktów czynszowanych na grunta, podchodzące pod działanie najwyższego ukazu z dnia 26 maja (7 czerwca) 1846 r. jak tylko na zasadzie kontraktów, zatwierdzonych przez komitety gubernialne, a kontrakta na grunta nie podchodzące pod przepisy tegoż ukazu, nie inaczéj, jak po przestawieniu świadectwa, wydanego przez odpowiedniego naczelnika powiatu, że grunta przeznaczone do wieczystego oczynszowania, nie były zajęte przez włościan w 1846 r. i nie oddawane są w zamian za grunta podchodzące pod przepisy najwyższego ukazu z d. 26go maja (7 czerwca) 1846 r. Oprócz tego, komisya rządowa spraw wewnętrznych, dla uniknienia, aby właściciele przystępujący do oczynszowania swych włościan, nie byli postawieni w zbyt niekorzystnym stanowisku względem tych, którzy pozostawiają swych włościan przy pańszczyznie, uprzedziła rządy gubernialne, że wszelka separacya i urządzenie gruntów włościańskich, dopełnione bez oczynszowania, ma być uważane za działanie przygotowawcze do oczynszowania i w takim duchu roztrząsane i zatwierdzane przez delegacye powiatowe i komitety gubernialne."

Dodać tu musimy z naszéj strony uwagę, że wiadomości te urzędowe tyczące się czynszowania włościan, są bardzo szczupłe, niepodają nawet ile było osad włościańskich oczynszowanych z końcem 1859 r. O ile nam wiadomo, z ogólnéj liczby 234,000 osad włościańskich w Kongresówce, trzecia przeszło część była wówczas oczynszowana wieczyście lub czasowo. Wspomnieć tu także winniśmy, co tylokrotnie obszernie przedstawiliśmy, że czynszowanie idzie oporem, gdyż włościanie nie widzą wielkiéj poprawy swego losu w oczynszowaniu, w zamianie czynszu spłacanego robotą na pieniądze, pragną własności, a przy obecnym swym stanie nie mają dostatecznych środków dojścia do niéj prawym sposobem, rząd zaś odrzucał wszelkie projektowane przez właścicieli ziemskich powszechne środki ułatwienia włościanom wykupu przez nich ziemi; powtóre: że oczynszowanie nie przerywa drażliwych a zgodę społeczną jątrzących stosunków między właścicielami a włościanami, nie rozwięzuje sprawy włościańskiéj stanowczo, które to rozwiązanie osiągnięte być może jedynie przez uwłaszczenie włościan, czego żądali właściciele, lecz rząd właśnie dla tego wydał w 1858 r. ustawę o oczynszowaniu, nie zważając na wszelkie to przez pojedynczych ludzi, to przez Towarzystwo Kredytowe podawane projekta uwłaszczenia.

Dalej wyciąg z tegoż raportu Namiestnika podaje następujące wiadomości statystyczne, tyczące się stanu przemysłu fabrycznego i rękodzielniczego w Królestwie:

„*Zakłady i fabryki.* W 1859 r. rezultaty przemysłowe były pomyślniejsze aniżeli w latach poprzedzających. Należy to przypisać z jednéj strony polepszeniu do pewnego stopnia stanu klasy rolniczej, stanowiącej główną część ludności, z drugiej zaś strony, powiększonemu wywozowi krajowych wyrobów do Cesarstwa. W ogóle można powiedzieć, jak się to okazuje z niżej wykazanych szczegółowych o każdej gałęzi przemysłu wiadomości, że rok 1859 był pod wszelkiemi względami pomyślny dla klasy przemysłowéj. Stan zakładów fabrycznych w porównaniu z 1858 rokiem był następujący: Zakłady tkackie: w zakładach tych znajdowało się robotników: w 1858 r.—31,000 ludzi, w 1859 r.—33,494 ludzi, więcej o 2484 ludzi; wyrobiono przedmiotów na sumę w 1858 roku 9,233,611 rs., w 1859 r.—10,266,770 rs., więcej o 1,031,159 rs. Zakłady i fabryki zajmujące się przerabianiem płodów roślinnych: w zakładach tych, do których należą fabryki piwa i porteru, araku, wódek słodkich, papieru i obić papierowych, olearnie i t. p., znajdowało się robotników w 1858 r. 13,498 ludzi; w 1859 r. 14,413 ludzi, więcej o 915 ludzi; wyrobiono przedmiotów na sumę w 1858 r. 6,395,064 rs., w 1859 r. 9,416,835 rs., więcej o 3,021,771 rs. Zakłady i fabryki przerabiające płody królestwa zwierzęcego: w takich fabrykach do których należą garbarnie, fabryki świec stearynowych i łojowych, fabryki sit, kleju stolarskiego, strun muzycznych i t. p., znajdowało się robotników: w 1858 r. 4768 ludzi, w 1859 r. 5218 ludzi, więcej o 450 ludzi; wyrobiono przedmiotów na sumę: w 1858 r. 1,896,130 rs., w 1859 roku 1,970,834 rs., więcej o 74,704 rs. Zakłady przerabiające płody z królestwa kopalnego: w zakładach tych, znajdowało się robotników: w 1858 r. 13,409 ludzi, w 1859 r. 15,101 ludzi, więcej o 1692 ludzi; wyrobiono przedmiotów na sumę: w 1858 r. 3,852, 592 rs., w 1859 r. 4,996,839 rs., więcej o 1,144,247 rs. W celu podtrzymania przemysłu w 1859 r. udzielono z Banku Polskiego pożyczki dla 21 zakładów fabrycznych na sumę w ogóle 610,610 rs., więcej niż w 1858 r. o 198,070 rs. Właścicielom fabryk i zakładów dozwolono, na zasadzie taryfy celnej, sprowadzać z zagranicy, bez opłaty cła, konieczne dla nich maszyny z przynależytościami; właścicielom zaś kopalni żelaza znajdujących się w znacznej odległości od zakładów górniczych, a niemającym możności przerabiać rudy na miejscu dozwalane było wyprowadzać ją za granicę. Dla dania cukrowniom większej sposobności sprzedaży ich wyrobów, uzyskano pozwolenie wyprowadzania corocznie z Królestwa morzem przez Prusy do nadbałtyckich portów Cesarstwa 250,000 pudów cukru rafinowanego, wyrobionego w tutejszych cukrowniach; w celu zaś dania pomocy właścicielom gorzelni, a zarazem dla ożywienia zewnętrznego handlu wódką, postanowiono w kształcie próby, na rok jeden, zwracać opłacony już do skarbu podatek od wódki, wyprowadzonej za granicę. W ciągu 1859 r. wydano 6 przywilejów na nowe wynalazki.

„*Rzemiosła.* Stan rzemiosł w porównaniu z 1858 rokiem był następujący: robotników było w 1858 roku 97,813 ludzi, w 1859 r. 105,651 ludzi, więcej o 7838 ludzi; na kupno surowych materyałów wydano: w 1858 roku 7,711,353 rs., w 1859 roku 8,008,744 rs., więcej o 297,391 rs.; wyrobiono przedmiotów na sumę w 1858 r. 17,477,522 rs., w 1859 r. 18,274,318 rs., więcej o 796,796 rs. Najliczniejszą klasę rzemieślników stanowili: szewcy 17,243 ludzi, krawcy 12,965 ludzi, kowale 8768 ludzi, młynarze 6600 ludzi, piekarze 4719 ludzi, rzeźnicy 4339 ludzi, stolarze 4042 ludzi, kamieniarze 3251 ludzi, we wszystkich fabrykach i zakładach pracowało 68,226 ludzi; rzemiosłami zajmowało się 105,651 ludzi, w ogóle 173,877 ludzi. Zatem w stosunku do ogólnej liczby ludności liczącej 4,764,446 głów, na każdy tysiąc głów wypada: robotników fabrycznych 14 ludzi, rzemieślników 22 ludzi, w ogóle jednych i drugich 36 ludzi."

— W dziennikach warszawskich z 18go t. m. czytamy:

„Z powodu ciężkiej słabości, jaką podobało się Bogu Miłosiernemu nawiedzić naszego Najdostojniejszego Arcy-Pasterza, konsystorz jeneralny warszawski zarządził we wszystkich kościołach świeckich i zakonnych miasta Warszawy i w całej archi-dyecezyi, odprawienie nabożeństwa, dla uproszenia u Boga powrotu do zdrowia Jego Ekscelencyi. W Warszawie do tego obrany został dzień dzisiejszy, który jest zarazem rocznicą wprowadzenia czcigodnego Arcy-Pasterza na stolicę Arcy-Biskupów Warszawskich. W dniu przeto dzisiejszym o godzinie 9ej z rana, odprawione zostały we wszystkich kościołach tutejszych solenne wotywy."

Przypominamy z naszej strony, że już wczoraj donieśliśmy pod oddziałem „Przegląd", iż w dniu dzisiejszym 19go t. m. miały się odbyć nabożeństwa we wszystkich parafiach Królestwa, dla uproszenia Boga o wyzdrowienie czcigodnego Arcy-Biskupa.

Ameryka.

Obecne położenie rzeczy w Stanach Zjednoczonych i na tameczným teatrze wojny domowéj, tak przedstawia znany korespondent *Timesa*, p. William Russell, w liście z Washingtonu z 29go sierpnia:

„Wyrazić tu dzisiaj życzenie, aby zawarto pokój, jest bardzo niebezpiecznie. Wszystkie dzienniki, które przemawiały za tem, zamilkły teraz pod naciskiem opinii. Rzeczywiście Stany północne nie mogą myśleć dzisiaj po klęsce nad Bulls-Runem o jakimkolwiek układzie. Walka musi trwać daléj, jeżeli Unia nie chce się zdać na łaskę lub niełaskę Stanów południowych, do czego bynajmniéj jeszcze nie jest taż Unia zmuszoną. Zresztą południowe Stany będą wkrótce naciśnięte od morza. Tajemnicza z portu Monroe wysłana wyprawa, ma za cel zamknąć kręte drogi wodne, które przesuwając się między wyspami i przylądkami łączą Północną Karolinę z morzem, te przesmyki ważne a wąskie, głęboko w kraj wchodzące, które ciągną się od Old Curreituck aż do przylądku Lookaut. 150 starych statków napełnionych kamieniami, które odpłynęły tam pod zasłoną kilkunastu wojennych okrętów Unii w przesmykach tych mają być zatopione dla zamknięcia drogi wodnéj, a nadto warownie i baterye nad temi cieśninami wznoszące się, mają być zburzone.

„Podobne wyprawy mają wkrótce wyruszyć ku dalszym wybrzeżom Stanów południowych, a ich pomyślność lub niepowodzenie większy wpływ wywrze niż dziesięć stoczonych tak tutaj zwanych bitw. Jeszcze ważniejsze skutki pociągnąć może za sobą wyprawa, którą przygotowuje w Missi- jenerał unionistowski F... przeciwko Missisipi. Jeżeli rzeka ta i Nowy Orlean wydarte zostaną z rąk separatystów, ciężki to będzie cios dla nich, gdyż wówczas te Stany Południowe odsłonione będą zupełnie na całéj swojéj zachodniéj granicy. Jenerał Fremont zamierza bok flotyli płynącéj rzeką Missisipi zakryć korpusem wojsk lądowych, a flotyla ta, złożona z 10 wielkich statków kanonierskich uzbrojonych działami gwintowemi ciężkiego wagomiaru, burzyć będzie wszystkie warownie na wybrzeżu rzeki i pomagać do zajęcia miast.

„Na linii bojowéj nad Potomakiem stanowiska obu nieprzyjacielskich armij są takie, iż starcie jest w każdéj chwili możebne. Lecz wódz unionistów jenerał Mac Clellan nie ma bynajmniéj ochoty starcia tego przyspieszać lub rozpoczynać działanie zaczepne, dopóki nie będzie pewniejszy swoich żołnierzy niż jest dotychczas. Separatyści stoją tylko o $1\frac{1}{2}$ mili od Washingtonu i w podobnéj odległości od Aleksandryi; lecz unioniści nie przedsiębiorą nawet wielkiego rekonesansu, który dopiero wówczas wykonają, gdy będą przygotowani do bitwy, albowiem takowa łatwoby się mogła z rekonesansu wyrodzić.

„Jenerał Mac Clellan wzbronił wydawać paszportów do obozu wszystkim sprawozdawcom dzienników. W skutku tego nie będzie opisów bitw a raczej utarczek. Washington zyskał wiele pod względem obyczajności i spokoju od czasu gdy Mac Clellan zaprowadził energiczniej porządek w armii. Żołnierze są pod ścisłą karnością w obozach trzymani, gdzie mają wszelki dostatek, lecz nie mogą włóczyć się po mieście i niepokoić mieszkańców. O prezydencie Lincolnie mało mówią, ale jest on bardzo czynny, wgląda we wszystkie wydziały władz i popycha w nich działanie. W skromnem, popielatem ubraniu i bez żadnego orszaku jest codzień we wszystkich ministerstwach, zwiedza zakłady i naradza się z dowódzcami wojsk.

„Rzeczą która najbardziej paraliżuje prowadzenie wojny, jest trudność zaciągu wojskowego do armii regularnej. Nie zbywa na ochotnikach zaciągających się do pułków ochotniczych, lecz bardzo mało wstępuje w szeregi wojsk regularnych; zapewne ich odstrasza od tego surowsza karność. W Nowym Jorku w przeciągu dni ośmiu zwerbowano zaledwie 18 żołnierzy. Zaciąg majtków na flotę wojenną idzie daleko łatwiej. Szybko także postępują roboty na warsztatach okrętowych, a na przykład tej szybkości powiedzieć mogę, iż statek kanonierski 210 stóp długi a 900 beczek ciężaru biorący, uzbrojony sześciu działami gwintowemi, zbudowano w przeciągu sześciu tygodni. Między oficerami panuje jeszcze nieukontentowanie. Niezadowolnienie to jest słuszne poniekąd, gdy idzie o zapłatę żołdu, która nie jest regularna; lecz co się tycze dostawy żywności i urządzenia namiotów, skargi nie są uzasadnione".

Inny korespondent z Nowego Jorku w liście z 31 sierpnia donosi: „Pracują gorliwie około umocnienia Washingtonu i nie bez powodu. Pewien podróżny, który tu przybył 29 t. m. z Richmontu przez Louis-ville i Washington, opowiada, iż separatyści opuscili po większej części Manassas, a główna ich siła pociągła nad górny Potomak, przez który chce się przeprawić, wkroczyć do Marylandu i na Washington z tej strony, to jest od zachodu, uderzyć. O planie tym już od czternastu dni mówią i byłoby dziwną rzeczą, gdyby nasze ministerstwo wojny nie przedsięwzięło należnych przeciwko temu atakowi przygotowań. Ten-że sam podróżny opowiada, że w Stanach Południowych panuje wielki zapał od czasu bitwy nad Bulls-Runem. Upojeni zwycięstwem politycy południowi marzą o reorganizacyi starej Unii pod prezydentem ze Stanów Południowych i przy uznaniu niewoli na całej przestrzeni Stanów Zjednoczonych. Piękne marzenia!"

Kronika miejscowa i zagraniczna.

Kraków 19 września. Podaną przez nas wczoraj naprędce pobieżną wiadomość o wspaniałéj procesyi, jaką w dniu wczorajszym część ludności naszego miasta odbyła na odpust do Mogiły, uzupełniamy dzisiaj następującemi szczegółami.

Rano około godziny 7éj tłumy pobożnych mających się udać uroczystą procesyą do Mogiły, zgromadziły się w kościołach XX. Karmelitów na Piasku, Panny Maryi, Świętego Krzyża i Dominikanów dla wysłuchania Mszy Świętéj i otrzymania błogosławieństwa. Największa jednak liczba, bo kilka tysięcy zgromadziło się w kościele Karmelitańskim, zkąd po wysłuchaniu Mszy Świętéj i stósownego kazania, otrzymawszy błogosławieństwo, ruszono uroczystym pochodem przez miasto. Na czele niesiono Krzyż osłoniony krepą, obok niego chorągwie kościelne i cechowe, daléj kobiety w żałobę przybrane niosły ołtarze, następnie ciągnął się w porządku blisko dziesięcio-tysięczny tłum pobożnych, śpiewając naprzód pieśń do Matki Boskiéj Królowy Polskiéj, następnie modlitwę „Boże coś Polskę." W rynku przed kościołem Panny Maryi połączyła się z tą procesyą kompania z tego kościoła wychodząca z chorągwiami i ołtarzami, a następnie złączyły się inne kompanie od Świętego Krzyża i Dominikanów wychodzące, z których każda równie jak i karmelitańska, prowadzoną była przez duchownego. Ten kilkunastotysięczny orszak rozwinąwszy się w porządny ordynek, blisko ósmą część mili długi, postępował zwolna do klasztoru mogilskiego śpiewając pieśni narodowo-pobożne.

Dla powitania zbliżającéj się procesyi wyszło na jéj spotkanie duchowieństwo klasztorne z Mogiły z Przeorem na czele, który miał do zbliżających się stósowną przemowę. Połączona z ludem wiejskim, który licznemi kompaniami z całéj okolicy na ten odpust przybył, weszła ta wielka procesya krakowska do kościoła, śpiewając wraz z nim pieśni narodowo-pobożne; nie mogąc się pomieścić w obszernéj świątyni, mnogie tłumy zaległy smętarz kościelny. Podczas sumy miał wymowne do ludu kazanie X. Księżarski, uroczyste nabożeństwo przeciągnęło się aż do 1éj godziny.

Po południu o godzinie 3ciéj zgromadziły się znów tłumy ludu w kościele i na smętarzu kościelnym, a po nabożeństwie i odśpiewaniu pieśni pobożnych, przystąpiono do wzniesienia Krzyża na smętarzu kościelnym na pamiątkę pomordowanych w r. b. rodaków w Warszawie i w Wilnie.

Krzyż żelazny umieszczono na prędce na mogiłce wzniesionéj rękami obecnych, a w ciągu téj roboty przemówił jeden z duchownych wskazując znaczenie tego obrzędu, który przypada właśnie w ciągu obchodu święta Podwyższenia Krzyża. Jeden z obecnych czytał następnie modlitwę, a potem zaśpiewano „Boże coś Polskę" i jeden z zakonnych księży zawezwał do zakończenia téj uroczystości i powrotu do miasta. Zdzwoniono [illegible] około godziny 5téj trzema oddziałami udano się w pochód tym samym porządkiem jak rano, śpiewając pieśni pobożno-narodowe z chorągwiami i ołtarzami. Deszcz ulewny przez chwilę trwający utrudził wprawdzie procesyę, ale jéj nieprzeszkodził.

Wspaniały i przejmujący był to widok, gdy około 7méj godziny wieczorem weszła ta kilkunastotysięczna procesya przez rogatki mogilskie, Wesołą, Kleparz i bramę Floryańską do miasta. Na czele za Krzyżem powiewały chorągwie kościelne i cechowe otoczone pochodniami; daléj ciągnął się pół ćwierci mili długi orszak pobożnych, wśród którego jaśniały grupy światła około ołtarzy niesionych przez panienki w czerni lub dziewczęta wiejskie w bieli, a pieśń narodowo-pobożna z tysięcy piersi wychodząca wznosiła się nad tłumami i brzmiała po nad całém miastem. Przybywszy na rynek przed kościół Panny Maryi, kompania rozdzieliła się i cztery orszaki odprowadziły duchowieństwo i ołtarze do kościołów Panny Maryi, Karmelitańskiego, Dominikańskiego i Świętego Krzyża.

— W tych dniach mają być odprawione w tutejszych kościołach nabożeństwa na intencyę wyzdrowienia Metropolity Warszawskiego Arcybiskupa Fijałkowskiego, do którego metropoli dyecezya krakowska także należy. Bliższą wiadomość o dniu i godzinie w którym się odbędzie nabożeństwo podamy później.

— Wczoraj wieczór przyjechał do Krakowa pułkownik Stanton jeneralny konsul angielski w Warszawie, wraz z p. Griffith członkiem parlamentu.

— Jutro w piątek dnia 20 września, Ś. Eustachiusza bisk.

Gospodarstwo, przemysł i handel.

Kraków 16 września. Na dzisiejszym targu praktykowano w przecięciu ceny następne w wal. a.

Pszenica	(za mierzycę)	5·80
Żyto	„	3·48
Jęczmień	„	2·50
Owies	„	1·50
Kukurydza	„	4·00
Ziemniaki	„	1·20
Siano	(za cent.)	0·80
Słoma	„ „	0·70

Lwów. Podług oznajmionego z wys. c. k. ministeryum handlu ogłoszenia ces. rosyjskiéj ambasady w Wiedniu, dozwolony został rozporządzeniem cesarskiem z d. 4 czerwca (26 maja) r. b. wolny handel zagranicznem drzewem na rzekach Dniestrze i Prucie na sześcioletni przeciąg czasu wszystkim rosyjskim poddanym bez różnicy stanu i wszystkim cudzoziemcom łącznie z obcymi izraelitami, i regulacya tego handlu drzewem uskuteczniona będzie na mocy rozporządzenia z 20 (8) kwietnia 1847.

Na to rozporządzenie ces. rosyjskiego rządu zwraca się uwagę wszystkich kupców handlujących drzewem.

Z c. k. galicyjskiego Namiestnictwa.

Lwów 17 września. W ciągu pierwszéj połowy tego miesiąca nie wydarzył się już żaden nowy wypadek zarazy w naszym kraju, a w Babińcach i Niwrze w obwodzie czortkowskim, które podług ostatniego wykazu były jeszcze dotknięte zarazą, nie zachorowała już ani jedna sztuka.

Lwów 17 września. Na wczorajszy targ przypędzono 169 wołów, mianowicie z Szczerca 8 sztuk, z Rozdołu 42, z Brzozdowic 9, z Kozłowa 2 stada po 6 i 23 sztuk, z Dawidowa 3 stada po 10, 27 i 8 sztuk, z Żurawna 17, z Rohatyna 14, a z Bóbrki 5 sztuk. Z téj liczby sprzedano — jak nam donoszą — na targu 115 sztuk na potrzebę miasta i płacono za wołu, mogącego ważyć 280 funt. mięsa i 30 funt. łoju, 54 złr. 22 c.; sztuka zaś, którą szacowano na 390 funt. mięsa i 80 funt. łoju, kosztowała 104 złr. 90 c. wal. austr. (G. Lw.)

Przegląd polityczny.

Depesze telegraficzne.

Zagrzeb 18 września. Na dzisiejszem posiedzeniu sejmu zmieniono uchwałę wczoraj zapadłą, aby na podstawie projektu do adresu ułożonego przez komisyę do tego umyślnie wyznaczoną, rozpocząć obrady. Zaraz bowiem przy rozpoczęciu dziś obrad nad pierwszym paragrafem tego projektu uchwalono, aby projekt oddać osobnemu komitetowi, do którego powołani zostali Veber, Suhaj i Piotr Horwath, celem ostatecznego zredagowania co do formy, nienaruszając w niczem zasad adresu. Komitet ten ma jak najśpieszniej pracę swoją wykończyć. — Następnie prowadzono dalej obrady nad systemem szkół dla ludu. Dr Racki złożył swój mandat poselski.

Turyn 17 września. Ogłoszono urzędową wiadomość w Neapolu, iż w dniu 13 t. m. banda reakcyonistów, która uszła z Montefalcione, została przez wojsko i gwardyę narodową rozbita w lesie Vetruscelli; zostawiła na placu 15 ubitych a 6ciu wzięto jeńcem.

Genua 17 września. Wczoraj znów tu przewieziono z Neapolu 500 byłych żołnierzy burbońskich.

Medyolan 18 września. *Perseveranzą* dzisiejsza podaje następujące wiadomości z Turynu z dnia dzisiejszego: Garibaldi odrzucił stanowczo ofiarowane sobie dowództwo wojsk Stanów Zjednoczonych amerykańskich. Król ma w Toskanii pozostać aż do końca t. m.; o podróży jego do Neapolu nic jeszcze nie ma stanowczego. Ta sama *Perseveranza* podaje następujące wiadomości z Neapolu z 17go t. m.: Między Banzano i Brancaleone wylądowało w nocy z 13go na 14ty t. stu rozbójników, lecz zostali zaraz otoczeni przez żołnierzy i gwardyę narodową. We wszystkich prowincyach powstańcy poddają się dobrowolnie władzom. Przybyły tu książę Montebello (nadzwyczajny posłannik francuski wracający z Carogrodu) odwiedził jenerała Cialdiniego. — Nakoniec taż *Perseveranza* podaje wiadomości z Messyny z 15go t. m. według których gubernator z Reggio zażądał, aby przysłano mu z Messyny dwie kompanie wojska, gdyż w pobliżu wylądowało około stu dawnych żołnierzy burbońskich; wprawdzie ścigani przez gwardyę narodową uciekli w góry, lecz żeby ich tam otoczyć, potrzebuje więcéj wojska.

Werona 18 września. *Giornale di Verona* donosi, że jenerał Pinelli przetrząsał las Montichio na czele 8000 ludzi i o tém raportował do Turynu, lecz o skutku niewspomniał. Otóż dziennik ten utrzymuje, ze według listów z Neapolu, w lesie tym było 1200 [illegible] batalionu i mających 4 działa górskie gwintowe. Zamiarem téj bandy było dostać się do Isernii i tam powstanie odnowić. Pinelli atakował ich, lecz został odparty straciwszy 400 ludzi w zabitych i ranionych. (Wiadomość ta nietylko, że jest podejrzana zważając na jéj źródło, ale nadto przeciwna doniesieniom z Neapolu na innéj drodze otrzymanym, które mówiły o rozbiciu powstańców w owym lesie Montichio. P. R. Cz.)

Sztutgard 17 września. Izba deputowanych uchwaliła prawo względem obywatelskiego równouprawnienia żydów i różnowierców, 80 głosami przeciw jednemu. Wniesiono projekt ustawy tyczący się stosunków kościoła katolickiego. (W roku zeszłym Izba odrzuciła konkordat zawarty z Rzymem i przedłożony jéj do potwierdzenia. Ministeryum przyrzekło było wówczas przedstawić projekt do ustawy o stanowisku kościoła do państwa. *P. Red. Cz.)*

Wieści o odroczeniu Rady państwa na cztery tygodnie, które już kilka dni temu krążyły i znalazły przystęp do dzienników niemiejscowych, lubo im zaprzeczono z Wiednia, zaczynają się na nowo pojawiać. Odroczenie to nastąpić ma, jak słychać po uchwaleniu ustawy gminnéj. Obok téj jednak pogłoski, nie wiemy czy prawdziwą jest ta o jakiéj mówi organ autonomistów niemieckich, gradecka *Volksstimme* w następnych silnych wyrazach:

„Mamy przed sobą poufne doniesienia z Wiednia, które w bardzo ciemnych barwach przedstawiają usposobienie w sferach rządowych. Ministeryum wobec natarczywych życzeń wszystkich stronnictw stoi nieporadne; a ci którzy dokładnie znają zamysły tych mocarzy, zapewniają, że odroczenie Rady państwa na sześć miesięcy ma położyć koniec tymczasowym uciążliwym kłopotom."

Kłopoty te są wiadome, a mianowicie finanse, organizacya Węgier i krajów niegdyś korony węgierskiéj i trudności w zaprowadzeniu reform, którym *Gazeta wiedeńska* zaprzeczyła, aby się rodziły w Radzie stanu; wszelako nic dotąd nie słychać o tém co pisze powyżéj *Volksstimme.*

Bar. Kemeny kanclerz siedmiogrodzki otrzymał już żądaną dymisyę, lecz jeszcze niemasz doniesienia urzędownie; ani też o następcy jego wcale nie słychać. Owszem utrzymuje się wieść, że tymczasowo jeden z radzców będzie pełnić ten obowiązek. Co do daty zwołania sejmu siedmiogrodzkiego, jeszcze nic niemasz pewnego. Sejm zaś powtórny w Istryi zwołanym dziś został przez N. Pana na 25go października.

W poniedziałek 23 t. m. rozpoczynają się w Królestwie Polskiem wybory do Rad Powiatowych i Miejskich. Kandydaci w każdym powiecie i we wszystkich dwunastu miastach mających Rady Miejskie wybierać, są już wyznaczeni w skutek poprzednich narad między wyborcami; na wybranych kandydatów wszyscy wyborcy wotować mają jednomyślnie. Do Rady Miejskiej warszawskiej, podani zostali między innymi jako kandydaci: hr. Andrzej Zamoyski i jenerał Lewiński; przy przygotowawczych naradach, pierwszy przeszedł większością w 11ym cyrkule Warszawy, drugi prawie jednomyślnością. Utrzymują, iż rząd, który zastrzegł sobie mianowanie prezydentów miast, mających przewodniczyć tak w Radach Miejskich jak Magistratach, zamianuje prezydentem Warszawy, byłego jenerała wojsk polskich, Lewińskiego.

W tych dniach zdarzyło się w Warszawie kilka nieporządków ulicznych wywoływanych przez prowokatorów ajentów policyjnych, którzy usiłują dowieść nowemu Namiestnikowi potrzeby rozwinięcia policyi na większy rozmiar. Usiłowania te ajentów policyjnych popierają stronnicy systemu paskiewiczowskiego, systemu samowolności, który chcą utrzymać wszelkiemi sposobami, i znaglić jenerała Lamberta do używania środków represyjnych, które władzom wojskowym i policyjnym otwierają szerokie pole do popełniania zdzierstw i bezprawiów. Takie przez prowokatorów rosyjskich wywołane nieporządki uliczne zaszły 15go i 17go t. m. w Warszawie na ulicy Miodowéj, podobne tym jakie wykonała 6go i 7go t. m. kierowana przez ajentów policyjnych gromada dzieci starozakonnych, wybijając okna w sklepach swoich współwyznawców, o czém obszernie doniósł jeden z naszych korespondentów warszawskich.

Constitutionnelowi rozprawiającemu o narodowości Litwy i opierającemu się na podobnych motywach historycznych, jak mamy ukaz świeżo do Litwy wydany, nie warto nawet odpowiadać; odsyłamy go jedynie do pierwszej lepszej jeografii i historyi dla szkół elementarnych przeznaczonej.

Półurzędowe dzienniki francuskie *Constitutionnel* i *Pays* ogłosiły z natchnienia rządu oświadczenie, iż polityka Francyi względem Włoch, jaka przewodniczyła wyprawie francuskiéj w pomoc Włochom 1859 r., w niczem się nie zmieniła. Oświadczenie to umieszczone w *Constitutionnelu* z powodu podstępnych twierdzeń dzienników nieprzyjaznych Francyi, iż rząd francuski zamierza wyspę Sardynię zagarnąć, zamieszczamy tu dosłownie, gdyż jest ono prawie programem polityki francuskiéj w sprawie włoskiéj. Oświadczenie to brzmi: „Francya nie będzie nigdy żądać ani stopy ziemi włoskiej. Sardynia jest ziemią włoską, a przywłaszczenie jéj byłoby nie aneksyą lecz podbojem. Raz jeszcze powtarzamy, że interesa Francyi we Włoszech nie są inne od interesów samychże Włoch. Chcemy bezpieczeństwa Papieża, i spełnienia wielkiego dzieła jedności włoskiéj — ani mniéj ani więcéj. Nie mamy i mieć nie będziemy żadnéj sympatyi dla tego co upadło we Włoszech w skutku ostatnich wypadków. Jeżeli jaki rozbitek przeszłości — którą uważamy za umarłą mimo nieuchronnych zaburzeń, co oszukują tych jedynie którzy chcą być oszukani, — jeżeli jaki rozbitek przeszłości podniesionyby został rękami włoskiemi, do samych Włochów należy rozstrzygnąć kwestyę. Lecz gdyby złudne usiłowanie restauracyi natchnęło Austryi myśl przekroczenia Mincio i Padu, obowiązkiem Francyi będzie znów przebyć Alpy, a jesteśmy pewni, że nie zaniedba tego obowiązku."

Król Pruski rozsyła już zaproszenia do książąt niemieckich na koronacyę. Zaprasza dotąd tych głównie, z którymi dwór królewski w bezpośredniem zostaje pokrewieństwie. Inni książęta będą reprezentowani przez nadzwyczajnych posłów. Ciekawość jest, czy książe Ernest Koburski, który tak popularnym stał się w Niemczech, iż nawet powaga Prus na tem cierpi, otrzyma do Królewca zaproszenie. Miasta, głównie zaś te stolice powincyonalne, do których król wjazd odbędzie, gotują się na świetne przyjęcie i w tym celu, oprócz funduszów przeznaczonych przez korporacye miejskie, zbierane bywają jeszcze składki.

Nowy pruski minister spraw zagranicznych hr. Bernstorff, który przed objęciem swego urzędu wyjechał był do Anglii, gdzie dotąd posłował, dla złożenia listów odwołujących go z posady, opuścił Londyn 17go udając się do Paryża. Podróż ta ma się odnosić do tylokrotnie zapowiadanego zjazdu Cesarza Napoleona z królem Pruskim. Już po objęciu ministerstwa spraw zagranicznych hr. Bernstorff niemógłby udać się do Paryża w prywatnym charakterze lub w misyi poufnej, przeto obecna pora nim ten urząd objął, jest do tego najstosowniejszą. W piątek 20go miał hr. Bernstorff wrócić do Koblencu do króla, gdzie się narady gabinetowe odbywać mają. Tam zapewne nastąpi ostateczne rozstrzygnięcie co do owych odwiedzin w Compiègne, a może i co do polityki pruskiej nadal względem Francyi.

Dzienniki niemieckie i francuskie zajmują się bardzo żywo zjazdem Cesarza Napoleona z królem pruskim w Compiègne. Dzienniki pruskie wskazują, iż król, który na ten zjazd z trudnością przystał, stara się odjąć mu wszelki polityczny charater; dla tego żaden minister nie będzie królowi do Compiègne towarzyszył. Przeciwnie, dzienniki francuskie i korespondenci z Paryża nadają temu zjazdowi wielką ważność polityczną. W Paryżu utrzymują, iż Cesarz Napoleon będzie się starał swemu gościowi wskazać jego powołanie i przeznaczenie Prus w sprawie niemieckiéj.

Dawno już wielu polityków w krajach skandynawskich, to jest w Szwecyi, Norwegii i Danii, było ożywionych myślą utworzenia państwa federacyjnego skandynawskiego. Myśl ta ma teraz gorliwego reprezentanta w królu szwedzkim. W świecie politycznym coraz więcéj upowszechnia się przekonanie, że celem niedawnéj podróży króla szwedzkiego do Francyi i Anglii był traktat lub umowa mająca ułatwić urzeczywistnienie téj myśli. Niektórzy mniemają, że gdyby przyszło do połączenia Szwecyi z Danią, król skandynawski odstąpiłby Holsztynu Niemcom, opierając się czysto na polityce narodowéj. Jeszcze przed wyjazdem swoim do Francyi, król wyznaczył oddzielną komisyę mającą rozwiązać różne pytania tyczące się wzmocnienia sił wojennych szwedzkich.

Wyżéj pod właściwym oddziałem podajemy listy z Ameryki, które przedstawiają położenie rzeczy na teatrze wojny domowéj w Stanach Zjednoczonych. Tu dodać tylko musimy, że pierwsza z wypraw morskich przez unionistów przedsięwziętych, o których to wyprawach mówi korespondent *Timesa*, to jest wyprawa jenerała Buttlera, zakończona zdobyciem warowni morskiéj Hetteras w północnéj Karolinie, powiodła się pomyślnie.

Ostatnie depesze telegraficzne „Czasu".

Wiedeń 19 września wieczór. Na dzisiejszem posiedzeniu Izby niższéj w Radzie Państwa minister Lasser wśród oklasków Izby skreśla stanowisko rządu w kwestyi ustawodawstwa gminnego. Poczem nastąpiło głosowanie nad każdym z kolei ustępem artykułu 1go projektu ustawy gminnéj. *Ustęp pierwszy* „pod nazwą Gmina miejscowa"; *ustęp drugi* podług wniosku wydziału; *ustęp trzeci* podług poprawki hr. Rothkircha 88 głosami przeciw 75 przyjęto; *ustęp czwarty* podług wniosku wydziału 83 głosami przeciw 76 uchwalono.

Antoni Kłobukowski, redaktor odpowiedzialny.

Kurs papierów publicznych i pieniędzy.

Kraków 19 Września.	żądają	płacą
Banknoty polskie za 100 złr. now. . . . złp.	347	340
Ruble obrączkowe agio . . . . „	111	109
Talary pruskie za 150 złr. now. . . . talar.	73½	72½
Srebro nowe . . . . . złr.	136	135
Półimperyały rosyjskie . . . . „	11 20	11 4
Napoleondory 20-fr. . . . . „	10 80	10 74
Dukaty holenderskie ważne . . . . „	6 40	6 30
„ austryackie . . . . „	6 50	6 40
Listy zastawne galic. z kupon. na mon. kon. „	86 —	85 —
„ „ „ „ na wal. aust. „	81 75	81 —
Obligacye indemn. z kuponami . . . „	68⅓ —	67 50
Pożyczka narodowa z r. 1854 bez kup. . „	80 50	79 50
Akcye kolei gal. bez kuponu z wpłatą 70% „	149	147
Listy zastawne polskie z kuponami . . złp.	100½	99½

Wiedeń 19 Września (telegraf.)	złr.	c.
5% Metaliki	67	65
5% Pożyczka narodowa	80	75
Akcye banku narod. wiedeńs. . . .	747	—
„ banku kredytowego	183	60
Srebro	136	—
Londyn 10 funt. szterl.	136	30
Dukat pojedynczy	6	51

Wiedeń 18 Września.		
Pożyczka skarbowa.		
5% Metaliki na wal. austr.	62 40	62 20
5% Pożyczka narodowa	80 80	80 70
5% Metaliki na mon. konw.	67 60	67 50
5% Oblig. indemniz. niższéj Austryi . . .	88 50	87 50
5% „ „ węgierskie	68 50	68 —
5% „ „ chorw. słow. ban. .	69 —	68 —
5% „ „ galicyjskie	66 75	66 25
5% „ „ bukowińskie	65 75	65 25
5% „ „ siedmiogrodzkie . .	65 50	65 25
5% „ „ innych krajów kor. .	87 50	87 —
5% Pożyczka nowa wenecka	91 50	91 —
Listy zastawne.		
5% banku narod. 12 miesięczne	100	99 50
„ „ „ 6 letnie	103 50	103 —
„ „ „ 10 letnie	97 —	96 75
„ „ „ losowane w wal. austr. .	86 25	86 —
4% Tow. kredyt. galicyjskie	82 —	80 50
Pożyczki loteryjne.		
Losy poż. skarb. z r. 1860 całe	83 40	83 20
„ „ „ z r. 1839 całe	113 75	113 25
„ „ „ z r. 1854 na 4%	86 25	85 75
Bilety rentowe Como	17 —	16 50
Losy zakładu kredytowego	119 90	119 70
„ tryestskie na 4½ %	125 50	124 50
„ żeglugi par. na Dunaju	96 50	96 —
„ Księcia Esterhazego na 40 złr. . . .	97 —	96 50
„ Księcia Salm „ 40 „ . . .	37 —	36 50
„ Księcia Palffy „ 40 „ . . .	36 —	35 75
„ Księcia Clary „ 40 „ . . .	35 50	35 —
„ Hr. St. Genois „ 40 „ . . .	36 25	35 75
„ Miasta Budy „ 40 „ . . .	36 50	36 —
„ Księcia Windischgrätz 20 „ . . .	23 25	23 —
„ Hr. Waldstein „ 20 „ . . .	23 25	22 75
„ Hr. Keglewicza „ 10 „ . . .	15 —	14 75
Akcye bankowe i przemysłowe.		
Akcye banku narod. austr.	741 —	739 —
„ zakładu kredytowego	181 20	181 —
„ żeglugi parowéj na Dunaju. . . .	426 —	424 —
„ kolei północnéj Ces. Ferd. . . .	2005	2003
„ „ rządowéj	278 —	277 50
„ „ zachodniéj Ces. Elżb. . . .	165 75	165 50
„ „ Pardubickiéj	118 75	118 25
„ „ Nadcisańskiéj	147 —	147 —
„ „ Południowéj	240 —	239 —
„ „ Galicyjskiéj	147 25	146 75

Kursa zagraniczne (3 miesięczne).	Discato miejscowe		
Amsterdam 100 zł. hol.	3	114 25	114 —
Augsburg 100 zł. nadreń.	3½	114 60	114 40
Berlin 100 tal.	4	—	—
Frankfurt n. M. 100 zł. nadr. . . .	3	114 75	114 50
Genua 100 lirów piem.	7	—	—
Hamburg 100 marków	3	100 75	100 50
Lipsk 100 tal.	4	—	—
Liworno 100 lirów	7		
Londyn 10 funtów.	4	136 30	136 15
Paryż 100 franków	5	53 60	53 50

Waluty.		
Cesarskie korony	—	18 65
„ pół korony	—	—
„ dukaty na wagę	6 52	6 50
„ „ obrączkowe	6 52	6 50
Złoto *al marco*	—	6 49
Napoleondory	10 86	10 84
Suwereny	—	18 90
Fryderyki	—	11 45
Luidory	—	11 12
Suwereny angielskie	—	13 75
Imperyały rosyjskie	—	11 15
Srebro	135 75	135 50
„ kupony	136 25	136 —
Talary związkowe	—	—
Pruskie bilety kasowe.	2 3½	2 3

Lwów 17 Września.		
Dukat holenderski	6 50	6 44
„ austryacki.	6 53	6 47
Półimperyał rosyjski	11 30	11 15
Rubel rosyjski.	2 16	2 14
Talar pruski.	2 7	2 4
Listy zastawne galic. bez kupon. wal. austr. .	80 60	79 88
„ „ „ „ w mon. kon.	84 63	83 88
Oblig. indemn. bez kupon.	66 68	65 —
Pożyczka narodowa bez kupon.	81 —	80 —

Warszawa 18 Września.		
Półimperyały . . . . . rubli	—	5 77
Obligi skarbowe . . . . . „	91 88	—
„ kupon	—	1 86⅔
Listy zastawne III okresu . . . . rubli	14 96	14 94
„ kupon	—	— 14½
Akcye kolei żelaznéj warszawsko-wiedeńskiéj	68 75	68 50

Wrocław 18 Września.		
Banknoty austryackie w mon. nowéj	74 5/12	—
Polskie bilety bankowe	86⅓	—
„ listy zastawne	85¼	—
Poznańskie listy zastawne 4%	—	102¼
„ „ „ 3½%	—	97¼
Obligi kolei krak.-szląsk.	79¾	—

Paryż 17 Września.		
Renta 3%	69	15

Londyn 17 Września.	
Konsole	93¾

Pociągi osobowe na kolejach żelaznych.

Odchodzą:

z *Krakowa* do *Warszawy* 7 rano = do *Wiednia* i *Wrocławia* 7 rano; 3. 15 po połud. = do *Ostrawy* (przez Bogumin (Oderberg) do Prus) 9. 45 rano = do *Rzeszowa* 5. 35 rano; = do *Przemyśla* 10. 30 rano; 8. 40 wieczór; do *Wieliczki* 7. 20 rano.

z *Wiednia* do *Krakowa* 7 rano; 8. 30 wieczór.

z *Ostrawy* do *Krakowa* 11 rano.

z *Granicy* do *Szczakowy* 6. 30 rano; 2. 6 po południu.

z *Szczakowy* do *Granicy* 10. 15 rano; 1. 48 po południu; 7. 56 wieczór.

z *Rzeszowa* do *Krakowa* 2. 25 po południu = z *Przemyśla* 7. 15 rano; 8. 15 wieczór.

Przychodzą:

do *Krakowa*, z *Wiednia* 9. 45 rano; 7. 45 wieczór. = z *Wrocławia* i *Warszawy* 9. 45 rano; 5. 27 wieczór = z *Ostrawy* (przez Bogumin (Oderberg) z Prus) 5. 27 wieczór = z *Rzeszowa* 8. 40 wieczór; = z *Przemyśla* 6. 15 rano; 3. po połud.; z *Wieliczki* 6. 40 wieczór.

do *Rzeszowa* z *Krakowa* 11. 51 przed południem. = do *Przemyśla* 6. 48 rano; 6. po południu.

Przyjechali od 18 do 19 Września.

HOTEL POLLERA. Sebastyan Schipek jeometra, Franciszek Blaha, Józef Dobrzański wł. dóbr, Ks. Benjamin Mich kapelan z Galicyi. Rudolf Kirsch fabryk. z Berna. Kazimierz Tchórznicki, Leon i Barbara Jasińscy ob., Wojciech Bronikowski adw. z Warszawy. Adam Siedmiogrodzki pełnomocnik z Poznania. John B. Smith kapital. z Londynu. Henryk Brion kapital. z Belgii.

Wyjechali: Józef Poleski radca stanu, Kazimierz Tchórznicki ob. do Warszawy. Jan Tarnowski, Karol Weber ob. do Galicyi. Feliks Cielecki wł. dóbr do Wiednia. Jan Malinowski ob. do Królestwa. Rudolf Kirsch fabr. do Berna.

HOTEL SASKI. Darleg Griffith członek parlamentu angielskiego, Edward Stanton konsul angielski z Warszawy. Hr. Brzostowski, Filipina Piotrowiczowa, Leon Trzetrzewiński, Gąsowscy Paweł i Stanisław, Bronisław Geppert, Paulina Klober, Leopold Borkiewicz wł. dóbr z Królestwa. Wincenty Łodzia Rogaliński, Józefat Kałuski, Teofil Wysocki, Stanisław Brandys wł. dóbr z Galicyi.

Wyjechali: August Ludwik do Wiednia. Wład. Szczerbiński, Jan hr. Tarnowski, Nikodem Nastowski, Ludwik Zieliński do Galicyi. Leopold Bartkiewicz, Teofil Wysocki, Władysław Ślaski, Tytus Szalay, Justyna Jordanowa do Królestwa. Stefan hr. Zamoyski do Galicyi.

HOTEL DREZDEŃSKI. Teodor Mildo kup. z Wrocławia. Jan Nowakowski ob. z Królestwa. Ludwik Schmidt naddyr. z Pragi. Stanisław Łuszczyński wł. dóbr z Radomskiego.

Wyjechali: Antoni Grochowski obyw. do Lwowa. Adam Herniczek, Stanisław hr. Romer obyw. Karol Werdeken kup., Rhaden porucz. do Galicyi Alojzy Wernicki, Henryk Makowiecki ob. do Królestwa.

URZĘDOWE.

Obwieszczenie

[Nr. 8493] Podaje się do powszechnéj wiadomości iż węgle Jaworznickie i drzewo opałowe sosnowe z lasów c. k. skarbowych Lipowieckich i Jaworznickich na składzie rządowym w Krakowie nad Wisłą znajdujące się, po następujących cenach sprzedawane będą:

(Cena w wal. austr.)		złr.	kr.
a) Jeden cetnar węgli jaworznickich po . . .		—	30
b) Drzewo z lasów lipowieckich:			
Jeden sąg drzewa . .	łupkowego . . .	10	—
	oblakowego . .	7	35
	gałązkowego . .	5	35
c) Drzewo z lasów Jaworznickich:			
Jeden sąg drzewa . .	łupkowego . . .	8	40
	oblakowego .	6	80
	gałązkowego . .	4	50
d) Jeden sąg drzewa olszowego oblakowanego po		8	—

Z c. k. obwodowéj Dyrekcyi skarbu.

Kraków dnia 11 Września 1861. (1038-3)

Obwieszczenie.

[Nr. 66] W skutek uchwały c. k. Sądu obwodowego Tarnowskiego z dnia 14 Września 1861 r. do L. 14,072 zapadłéj, na własne żądanie właścicielki, realność w Tarnowie na przedmieściu Strusinie pod Nr. D. 269 przy głównym trakcie wiedeńskim, do dworca kolei prowadzącym, położona, składająca się z domu jednopiętrowego, murowanego, o 23 Pokojach, 6 Kuchni, 2 Stajen, 2 Wozowni, 5 Piwnic, ogrodu owocowego i Dziedzieńca z Studnią i t. d. sądownie na 19,269 złr 30 c. m. k. oszacowana, w jednym tylko terminie dnia 1 Października 1861 r. o godzinie 9 z rana, także poniżéj ceny szacunkowéj przez podpisanego c. k. notaryusza jako do téj dobrowolnéj przedaży delegowanego Komisarza sądowego, w kancelaryi jego w Tarnowie, w drodze publicznéj licytacyi pod następującemi warunkami sprzedaną będzie:

1) Cenę wywołania stanowi summa 13,000 złr. poniżéj któréj realność ta sprzedaną będzie.

2) Każdy chęć kupienia mający winien będzie summę 600 złr. w. a. w gotówce, lub w listach zastawnych Towarzystwa Kredytowego galicyjskiego, albo też obligacyach indemnizacyjnych, podług kursu ostatniego policzyć się mających, jako zakład do rąk podpisanego złożyć.

3) Warunki licytacyi w całéj osnowie, wyciąg tabularny téj realności, i akt deklaracyi w kancelaryi podpisanego przejrzane być mogą.

Tarnów dnia 15 Września 1861 r.

Jan Janocha,
(1042-3) C. k. notaryusz jako komisarz sądowy.

Ogłoszenie licytacyi.

Na dniu **24 Października 1861 r.** o godzinie 10 przedpołudniem nastąpi **w Radautz** sprzedaż w drodze licytacyi za gotową zapłatę następujących koni z c. k. Bukowińskiéj wojskowéj stadniny, na którą się chęć kupienia mających zaprasza.

Dwuletni ogier	sztuka	1
Jednoletnich	„	4
Klaczy do przychowku (pepenier) . .	„	14
Klacz trzyletnia	„	1
„ dwóletnich	„	2
„ jednoletnich	„	4
Koni do zaprzęgu i wierzchowców	„	12
dwuletnich wałachów	„	4
razem sztuk		42

Uwaga. Oprócz powyż wyszczególnionych koni, zostaną jeszcze sprzedane również w drodze licytacyi kilka sztuk starszych ogierów.

C. k. Bukowińska wojskowa stadnina,
Radautz dnia 1 Września 1861 r. (1039-3)

Inseraty.

Niżéj podpisana ma zaszczyt zawiadomić szanowne damy mieszkające tak w Krakowie jak i na prowincyi, iż podejmuje się

wyrabiania z wszelkiej jéj powierzonej materyi sukien damskich, mantyl, zarzutek, burnusów, węgierek i t. p. (1044-1-5)

a to podług najświeższych mód francuzkich; również zajmuje się **czesaniem włosów podług najświeższéj mody**, i udziela szanownym damom **lekcyj czesania** od godziny 3éj do 5éj popołudniu; poleca się zatem łaskawym względom.

Mieszka w ulicy Grodzkiéj pod Nr. 60, 3cie piętro od frontu. **J. Kalistowska**

Prawdziwy
Portland Cement
i smarowidło belgijskie
w baryłkach ¼ cetnarowych
po cenie umiarkowanéj
W HANDLU (825-10)
Stanisława Feintucha.

Allen Freunden bürgerlicher und konstitutioneller Freiheit empfehlen wir als ein Organ der liberalen Partei

das Wiener politische Tagesblatt:

„Neueste Nachrichten."

III. Jahrgang.

(1048-1-3)

Erscheint Täglich, auch Montag.

Dieses Journal hat seit seiner Begründung in konsequenter Weise die Grundsätze der gesetzlichen Freiheit und der konstitutionellen Entwickelung für alle Länder Oesterreichs vertreten, und die selbstständige Haltung, welche die Redaktion in den politischen und materiellen Fragen bewährte, hat dem Blatte einen grössten Kreis von Lesern in allen Provinzen des Reiches erworben.

Die „Neuesten Nachrichten" kennen kein besonderes Standes-Interesse, sie verfechten die **politische Gleichberechtigung** auf Grundlage des Besitzes und der Bildung, die **konfessionelle Gleichberechtigung** auf Grundlage der Gewissensfreiheit und der staatsbürgerlichen Gleichheit vor dem Gesetze, und die **grösstmögliche Selbstständigkeit der Gemeinde- und Landesvertretung**.

Festhaltend an diesem Streben und gestützt auf die Theilnahme zahlreicher Gesinnungsgenossen und Freunde unseres Blattes, wollen wir durch dasselbe die patriotischen Interessen nach besten Kräften fördern und den Lesern zu jeder Zeit ein getreues und verlässliches Bild der Politik im Sinne einer liberalen Auffassung zu bieten suchen.

Bei der grossen Wichtigkeit, welche in diesen Tagen die **Landtage** und die Verhandlungen des **Reichsrathes** für die konstitutionelle Entwickelung haben, werden wir alle Mittel daran wenden, um die genauesten und umfassendsten Berichte über die Vorgänge in den **Landtagen** aller Provinzen und im Reichsrathe so schnell alsnur immer möglich zu bringen.

Pränumerationspreis der „Neuesten Nachrichten" sammt dem Montagsblatt für die Provinzen mit täglicher Frankozusendung:

Ganzjährig 17 fl. 20 kr. — **Halbjährig** 8 fl. 60 kr. — **Vierteljährig** 4 fl 30 kr.

Briefe versiegelt und frankirt an die Administration der „Neuesten Nachrichten."

!!!Każda łysina znika!!!

przez regularne używanie ck. uprzyw. aromatycznéj

Pomady „MEDITRINA"

w połączeniu z tak samo zwaną

Wodę Wschodnią do rośnięcia włosów i brody

przez M. Mally, a to czy łysina pochodzi w skutek słabowitości, czy też z podeszłego wieku. Kto zaś łysym nie jest, może nią swe włosy zastrzedz przed wypadaniem i wczesnem posiwieniem. Bliższych szczegółów udziela drukowana instrukcya używania. Nadzwyczajną skuteczność tego kosmetycznego środka do włosów, dowodzi następujące listowne zaświadczenie:

Do pana M. Mally w Wiedniu, na Wideniu Nr. 321.

Straciłem oddawna wszelką ufność w skuteczność tak wielostronnie zachwalnych środków do włosów, gdyż prawie przez cztéry lata używałem z rzadką wytrwałością większych środków po części skromnie, po części zaś szumnie ogłaszanych; lecz w 32gim roku mego wieku nie został mi inny wybór tylko czy mam się wziąść do peruki czy do czarnego pokrycia głowy, by łysinę na mojéj głowie nie wystawić na wyśmianie. — W rozpaczy nakoniec wziąłem się do ostatniego środka do wynalezionej przez Pana Pomady „*Meditrina*, i o cudzie, pierwsze dwa słoiki wzięte wspólnie z tak samo nazwana woda wschodnią były dostateczne, by mnie o jedynéj skuteczności tego środka przekonać. [illegible] krótko, i tylko tyle Panu nadmienię, *że po używaniu przez pół roku tego doskonałego środka*, uzyskałem [illegible] włosy na głowie, jak je miałem w mojéj młodości. Nie mam tyle czasu i pieniędzy, aby panu osobiście złożyć moje najserdeczniejsze podziękowanie, udaje się listownie, zapewniając Pana oraz, że mi Pan przez to udzielenie włosów nowe życie darował.! — najwdzięczniéjszy **Paul** m. p. c. k. leśniczy.

Lachsenburg w Karyntyi 4go Stycznia 1861. r.

Pomada ta udowodniła już w **1000 szczęśliwych wypadkach** swoją skuteczność, i może się śmiało uważać jako nieprzewyższony, kosmetyczny środek do włosów. Jest prawdziwa i świeża do nabycia w **słoikach** lub **flakonikach** po **1. Złr. 80** c. w. a. (613-6)

Główny skład utrzymuje **M. Mally** w WIEDNIU, Widen Nr. 321, — a na Galicyę:

w Krakowie i Tarnowie jedynie Handel galanteryjny p. J. JAHN,

we Lwowie p. **HENRYK LANERY**, aptekarz; oraz:

w BIELSKU p. Wojciech Hermann, — w BOCHNI p. Niedzielski, — w BRZEŻANACH p. Fadenhecht, — w BUCZACZU p. M. Lipschütz, — w CIESZYNIE p. E. F. Schröder, w CZERNIOWCACH p. Ignacy Schnirch, i p. J. Tomanek apt., — w DĘBICY p. J. F. Masłowski aptek., — w DROHOBYCZU p. Ludwik Kleczkowski aptek., — w FREIWALDAU p. Józef Raymann, — KOŁOMYI pp. Rosen & Kohn i p. Jakub Sternhell, — KOMARNIE p. A. Emperle aptek., — LISKU w Monaczyński apt. — w MONASTERZYSKACH p. J. Lipschütz, — OŁOMUŃCU p. M. Koberg,— w OPAWIE p. Franc. Brauner aptek. — w PRZEMYŚLU p. Edw. Machalski, — w RADOSZYNIE p. Ign. Schnirch, — w RZESZOWIE p. F. Schaitter, — w SAMBORZE p. J. Kriegseisen i p. Stanisław Riedel aptekarze, — w SANOKU p. J. Jaklitsch, — w STANISŁAWOWIE p. J. Tomanek aptek., — w STRYJU p. J. Sidorowicz apt., — w TARNOPOLU p. C. Latinek, p. A. Morawetz, — w TRUSKAWCU p. Władysław Kleczkowski aptekarz, — w TURCE p. A. Czyrniański, — w ZALESZCZYKACH p. Józef Kodrębski.

Rownież znajduje się w wyż wymienionych składach wynaleziony przez aptekarza i właściciela chemicznych produktów C. et C. Reisser w Wiedniu

KRYNOCHROM

c. k. wyłącznie uprzyw. płyn kosmetyczny do farbowania włosów, brody i wąsów, do przywrócenia włosom naturalnego koloru, jaki też w młodości miały bez najmniejszéj szkody dla zdrowia—wraz z dotyczącą pomadą po . . . . **4 zł.** wal. austr

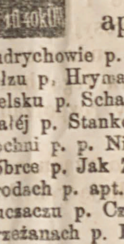

Ces. król. wyłącznie uprzyw. ogólną wziętość mająca

Woda Anaterynowa do ust

J. G. POPPA, praktycznego lekarza zębów w Wiedniu, „Stadt Tuchlauben" Nr. 557." — Cena 1 złr. 40 kr. w. a.

Ta Woda do ust od 10ciu lat istniejąca, okazała się jako najszczególniejszy środek konserwujący, tak dla zębów ako też i ust, weszła w używanie jako artykuł toaletowy w najznaczniejszych domach i prawie u ogółu szanownéj Publiczności, od najszczytniejszych znakomitości lekarskich uzyskała najchlubniejsze świadectwa; sądzę przeto, że wszelkie dalsze jéj zachwalanie byłoby zupełnie zbytecznem. (333-15)

Masa do plumbowania zębów, którą każdy sam sobie zęby plumbować może. Cena 2·10.

Ck. wyłącznie uprzywil. **PASTA ANATERYNOWA do zębów**. — Cena 1·32 złr.

Roślinny proszek do zębów. — Cena 63 kr. wal. austr.

Powyższe artykuły utrzymują po znanych cenach we wszystkich miastach prowincyonalnych, mianowicie:

w KRAKOWIE: p. *Tomasz Górecki*, p. *Józef Jahn* i p. *Leon Feintuch*; we LWOWIE: p. *P. Mikolasch*, p. *Laneri*, p. *Tomanek* i p. *Bierzecki* aptekarze, p. *Hoffmann*, p. *Bonifacy Stiller* i p. *Józef Klein* kupcy.

w Andrychowie p. H. Unger.
„ Bełzu p. Hrymak aptek.
„ Bielsku p. Schafran.
„ Białéj p. Stanko aptek.
„ Bochni p. p. Niedzielski.
„ Bóbrce p. Jak Zarnitz.
„ Brodach p. apt. Deckert.
„ Buczaczu p. Czerkawski.
„ Brzeżanach p. B. Fastenhecht i p. Zminkowski aptekarz.
„ Czerniowcach p. Różański, p. Zacharyasiewicz i p. Schally.
w Drohobyczu p. Klaskowski.
„ Dydowie p. Koniecki.
w Dembicy p. apt. Herzog.
„ Dobromilu p. A. Krotowski.
„ Grybowie p. A. Muszyński.
„ Jarosławiu p. Ign. Bajan.
„ Kołomyi p. H. Laden.
„ Krynicy p. M. Nitribitt apt.
„ Lublanach p. Jan Glatz.
„ Lutowiskach p. M. Koniecki.
„ Monasterzyskach p. Lipzchütz.
„ Przemyślu p. Machalski i pp. Gajdetschka i Syn.
„ Przeworsku p. apt. Janiszewski.
„ Prelantich p. Winternitz.
„ Radautz p. Teichmann.
w Rozwadowie p. K. Marecki.
„ Rzeszowie p. Ig. Schaitter.
„ Samborze p. apt. Kriegseisen i p. Rosenheim.
„ Sanoku p. Jaklitsch.
„ Stryju p. apt. Sidorowicz.
„ Stanisławowie p. A. Tomanek i spółka i pp. bracia Csuczawy.
„ Tarnopolu p. Latinek i p. A. Morawetz
„ Tarnowie p. J. Jahn i p. Millkowski księgarz.
„ Wadowicach p. Foltin.
„ Zaleszczykach p. Kodrębski i spółka.
„ Złoczowie p. Gottwald.

SPOSTRZEŻENIA METEOROLOGICZNE.

Dnia	godzina	Wys. bar. w lin. par. przez O°Reaum.	Stan ciep. podług Reaumura	wilgotn. powietrza względna	Kierunek i natężenie wiatru	STAN NIEBA	Zjawiska napowietrzne	Zmiana ciepła w ciągu dnia od	do
18	2	327'''57	+11'4	64	zachodni mocny	pogoda z deszczem		+3'0	+12'4
	10	28 31	7 4	90	„ słaby	pochmurno			
19	6	28 79	7 0	84	„ średni	„ „			

Kamienica przy ulicy Floryańskiéj pod L. 370 z wolnéj ręki **jest do sprzedania.** Wiadomość u właścicielki tamże na pierwszem piętrze. (1046-1-3)

Osoba w średnim wieku

wydoskonalona w gospodarstwie, życzy przyjąć obowiązek gospodyni do dworu lub na plebanię; wiadomość ulica Długa Nr. 42 Gm. VII. (1045-1)

Podziękowanie!

W nocy z 3go na 4ty b. m. pożar zniszczył mi wszystkie tegoroczne zbiory. Gdy ozimine miałem zabezpieczoną w Towarzystwie kraj. wz. ubezp. od ognia w Krakowie Dyrekcya Towarzystwa na moje o tem pożarze doniesienie bezzwłocznie zesłała komisyę w osobie Wgo Henryka Kieszkowskiego, dyrektora i Wgo Władysława Gepperta, delegata powiatu Zassowskiego. Ci też zacni mężowie zjechawszy natychmiast na miejsce wydarzonego nieszczęścia, czynność swoją z wszelką w prawdzie ścisłością, ale w jak najkrótszy sposób (tyle właśnie działając, ile do zbadania samego faktu pogorzeli i do powzięcia sumiennego przekonania o szkodzie ztąd wynikłéj było potrzeba) przeprowadzili; tak że całe czynność rozpoczęta 11 b. m. w południe, nazajutrz przedpołudniem już była ukończoną. Po zamknięciu protokółu prosiłem komisyi o przedsięwzięcie co wypada w dyrekcyi, aby równie prędko także wypłata wynagrodzenia szkody mogła nastąpić, lecz jakże miłe było moje zdziwienie, gdy w odpowiedzi na to moję żądanie Wny Dyrektor Kieszkowski wydobył gotowe pieniądze i zaraz wypłacił mi summę wynagrodzenia. Tak więc w przeciągu ledwie **tygodnia od zaszłego pożaru, a niespełna 24 godzin** od rozpoczęcia komisyi otrzymałem wynagrodzenie szkody i to prawie **całkowite**, bo w takiej summie na jaką opiewała polizza, z potrąceniem nie znacznéj ale słusznej kwoty na koszta omłotu.

Składam przeto szczere podziękowanie Dyrekcyi Towarzystwa kraj. wzaj. ubez. od ognia w Krakowie i zacnym obywatelom komisarzom za tak spieszną pomoc. Co zaś dla pogorzelca, który plon całorocznéj pracy i nakładu postradał, tak spieszna pomoc znaczy, nad tém szeroko rozpisywać się nie potrzebuję; nieszczęście wszakże, które mię dotknęło niech będzie przykładem i dowodem dla moich współ-obywateli, jak błogie są skutki tego naszego Towarzystwa obywatelskiego, li wzajemną pomoc i ratowanie się w nieszczęściu nie zaś spekulacyę na celu mającego, przy którem zatem pomija się mnóstwo niekoniecznie do rzeczy należących formalności i zwlekań, do których w dawniejszych spekulacyach asekuracyjnych byliśmy nawykli, a których ostatecznem celem było jak największy zysk dla przedsiębiorstwa, a jak najmniejsza i najpóźniejsza wypłata dla poszkodowanego.

Niech mi wolno będzie to moje podziękowanie zakończyć, życzeniem jak największego udziału w tém naszem Towarzystwie ogniowem opartem na wzajemności i solidarności, a zaiste w naszych stosunkach tak w tym jak i we wszystkiem, wspólnemi siłami działać potrzeba.

Górki (w obwodzie Tarnowskim) dnia 12 Września 1861 r.

Władysław Rydel,
(1047-1-3) dzierżawca Górek.

Do zauważenia!

Niniejszem mam zaszczyt podać do ogólnéj wiadomości szanownych posiadaczy ziemskich, że ciągle jeszcze przyjmuję wykonanie

drenownia i zawodnienia łąk

tak w drodze *całkowitej ugody*, jakoteż *na diety* przytem oznajmiam, że również przyjmuję także i same techniczne roboty, jako to: *wygotowanie planu i techniczny zarząd wykonania* przy nieco większych obszarach w drodze ugody osobno i tę roboty liczę:

a) *za urządzenie zawodnienia* od morga tylko po 5 złr. w. a.

b) *za urządzenie drenowania* od morga tylko po 4 złr. w. a.

Za jednorazowe zwiedzenie gruntów i danie zdania o stanie kultury liczę oprócz poniesionych kosztów podróży, dzienne diety po 5 złr. w. a.

Inne ugody względem przyjęcia całego wykonania zawieram na podstawie planu kultury pod najkorzystniejszemi warunkami.

Nakoniec pozwalam sobie dodać, że wszedłszy w stosunki z fabrykantami maszyn mogę dostarczyć za gotowe pieniądze do Krakowa:

a) Narzędzia do drenowania najlepszéj jakości (najcięższego angiel. wzoru) wraz z drągami od jednego rządu z 7miu sztuk . . . . . za 25 złr. — c. w. a.
b) topór do łąk . . . . . „ 3 „ 50 c. „ „
c) narzędzie do drenowania. . „ 1 „ 50 c. „ „
d) widły . . . . . „ 1 „ 25 c. „ „
e) narzędzia do planowania . „ 1 „ 25 c. „ „

Kraków we Wrześniu 1861 r.

(1049-1-2) ***K. Haas***,
Technik do uprawiania łąk i drenowania, Autor dzieła: „Praktyczny gospodarz łąkowy."
Ulica Sławkowska Nr. 273/423 obok hotelu Sobieskiego.

WYROBNIA OLEJU SKALNEGO w Klęczanach,

sprzedaje swe wyroby franco Bochnia za gotową zapłatę po cenach następujących:

Olej I bezbarwny do lamp fotożenowych, za cetnar wagi wiedeńskiéj 32 złr.

Olej II barwy jasno-żółtéj do lamp wiedeńskich Dittmara, za cetn. wagi wied. 22 złr.

Pokost asfaltowy do utrwalenia wszelkiego rodzaju drzewa, mianowicie dachów gontowych za cetn. wagi wied. 10 złr.

Użycie tegoż pokostu, który szczególnie wiejskim gospodarzom zalecić możemy, jest takie same jak innego pokostu używanego do drzwi i okien, lecz że jest gęstszym, należy go rozgrzać poprzednio. (1051-1-3)

Doskonałe środki DO TOALETY.

Balsam na płeć *Dra Guttona*. (891-5-12)

Ten jedyny i zupełnie nieszkodliwy środek leczy wszystkie pryszcze, piegi, ostudki, opalenia, trędy, czerwoność nosa, węgry, wyrzuty na twarzy, ostudę, liszaje, plamy zostające po ospie i znamiona. Udziela płci białości osobliwéj, utrzymuje takową miękką, świeżą, czystą i delikatną —i zbierając wszystkie nieczystości, użyty podług informacyi załączonéj, nadaje na dłuższy czas to świeże wyglądanie, które jest darem młodości i zdrowia — Cena flaszeczki 1 złr. w. a.

Balzam z Betuliny ożywiający i wzmacniający porost włosów.

Najpierwszy i pomiędzy wszystkiemi używanemi za najlepszy uznany środek. Po użyciu według przepisu 3, a najdalej 8 dniach przestają włosy wypadać i powstaje nowy gęsty poporost włosów nawet na zupełnie wyłysiałych miejscach, jeżeli cebulki włosów przez starość zupełnie nie obumarły, chroni formowanie się tyle włosom szkodliwych paprów i zabezpiecza od posiwienia.

Cena flaszeczki 1 złr. 20 kr. w. a. — Słoika pomady 50 kr. w. a.

Nabyć można w Krakowie w handlu galanteryjnym **Karola Hermanna.**

Zginął Pies czarny, duży, z ogonem mietlistym, rasy angielskiéj. Znalazca zechce się zgłosić do kamienicy Hr. *Sołtyka* przy ulicy Floryańskiéj w Krakowie, gdzie otrzyma **nagrody 5 złr.** (1053-1-2)

W Drukarni „CZASU."

Rządzca Drukarni, *Antoni Rother*.

Ner 222. Kraków 27 Września — Piątek. Rok 1861.

Wychodzi codziennie rano, wyjąwszy poniedziałki i dni poświąteczne.

Prenumerata:

W KRAKOWIE		POCZTĄ (w państwie Austryackiem).	
rocznie	zł. austr. 20	rocznie	zł. austr. 24
półrocznie	„ „ 10	półrocznie	„ „ 12
kwartalnie	„ „ 5	kwartalnie	„ „ 6
miesięcznie	„ „ 2	miesięcznie	„ „ 2 cent. 25

Numer pojedynczy kosztuje 10 centów.

PRENUMERATĘ PRZYJMUJĄ:

Bióro Administracyi „Czasu“ w rynku pod L. 39 w domu p. Kirchmajera na dole, tudzież wszystkie Urzędy pocztowe austryackie.

CZAS

Przyjmują się:

OGŁOSZENIA, ODEZWY, UWIADOMIENIA, DONIESIENIA wszelkiego rodzaju, za opłatą:

od wiersza drobnego za jednorazowe umieszczenie 8 centów, za następne po 5 centów

Do każdego obwieszczenia załączyć należy 30 centów na opłatę stęplową za każdorazowe umieszczenie.

LISTY z pieniędzmi przesyłane być winny franko do bióra Administracyi „Czasu“.

LISTY reklamacyjne niezapieczętowane nie ulegają frankowaniu.

LISTY niefrankowane nieprzyjmują się.

RĘKOPISMA nadsyłane Redakcyi nie zwracają się i niszczone będą.

OGŁOSZENIE PRZEDPŁATY.

Z dniem 1 października rozpoczyna się nowy kwartał. Przedpłata na **Czas** na miesiące **Październik, Listopad i Grudzień** wynosi:

	w Krakowie:	*pocztą:*
kwartalnie	złr. **5**	złr. **6**
półrocznie	„ **10**	„ **12**
rocznie	„ **20**	„ **24**

Upraszą się pp. Abonentów o wczesne nadsyłanie pieniędzy prenumeracyjnych i dawnego adresu drukowanego, a przynajmniej o wyraźne podpisy.

Kraków 26 września.

Rozprawy nad wnioskiem hr. Rotkircha zajęły całe onegdajsze posiedzenie Izby Niższéj Rady Państwa.

Wniosek ten żądający aby sejmom krajowym pozostawić rozdział lub połączenie, słowem urządzenie gmin na gminy niższego i wyższego rzędu, odnosił się głównie do artykułów 17, 18 i 19 projektu komisyi do ustawy gminnéj. Możnaby się więc zapytać: czemu go postawiono teraz, to jest przed art. 4 a nie jako poprawkę przy wspomnionych artykułach. Przyczyna tego nader prosta i loiczna, lubo może ze względu usposobienia stronnictwa w Izbie, dla wniosku niekorzystna.

Wniosek żądając zupełnéj dla sejmów wolności urządzania gmin niższych i wyższych, musiał również żądać dla sejmów prawa określania stósownego dla tych gmin zakresu działania i oznaczania, jakie któréj gminie przysługiwać mają atrybucye. To też uczynił. Zakres zaś działania gmin i wyliczenie atrybucyj znajduje się w projekcie ustawy gminnéj w art. 4, 5 i 6, zanimby przeto Izba o tem zakresie i atrybucyach orzekać miała wypadało uchwalić, że sejmom pozostawiona będzie wolność zastósowania téj sfery działania i tych atrybucyj według podziału gmin jakiegoby wymagały istota *żywiołów gminnych i ich potrzeby w każdym kraju.*

Głównie też wniosek miał na celu zastrzeżenie téj strony autonomii sejmów krajowych. Na cóż bowiem przydałoby się zostawiać im wolność urządzania gmin pojedynczych, zbiorowych lub tak zwanych wyższych, obwodowych, jeżeli z góry nałożone będzie, że gmina niższego rzędu ma mieć te a nie inne atrybucye? Wtedy już sejm nie może w urządzeniu gminnem mieć na względzie potrzeby kraju i właściwości żywiołów gminnych, ale musi się stósować przedewszystkiem do owego wytkniętego zakresu działania każdéj gminy. Bo przecież aby gmina celowi swemu odpowiedzieć mogła, trzeba koniecznie aby była w stanie wywiązać się z zadania, ażeby jéj wielkość i siła odpowiadały atrybucyom, to jest prawom i obowiązkom na nią włożonym. Jeżeli te atrybucye są z góry nałożone, a przeto niezmienne, to wtedy nie potrzeby i warunki każdemu krajowi i każdéj społeczności właściwe, są normą w urządzeniu gminnem, w ich podziale lub połączeniu, ale owa ustawa orzekająca o ich koniecznych atrybucyach. Sejm krajowy tak gminy urządzać mnsi, aby atrybucyom przepisanym odpowiedzieć mogły, a nie tak jak tego wymagają potrzeby krajowe i warunki społeczne. W tem była główna doniosłość wniosku, że nie chciał, aby wolność urządzania gmin zostawiona sejmom krajowym przez art. 17, 18 i 19 projektu ustawy gminnéj, była zniweczona stanowczem orzeczeniem atrybucyj gminnych w art. 4, 5 i 6 tejże ustawy.

Przeciwnicy wniosku opierali się głównie jak utrzymywali, na chęci zapewnienia gminie miejscowej całej autonomii, obawiając się, że gdyby wniosek przyjętym został, zakres działania i punkt ciężkości gminnej nie był przerzucony w gminy wyższego rzędu. Wszakże wniosek zapewniał wyraźnie autonomię każdej gminie nawet najniższego rzędu, bo dla każdej zastrzegał pomimo wszelkiego możliwego połączenia, wyłączny i samowładny zarząd swym majątkiem i utrzymywanie własnej policyi.

Ale owa autonomiczna dla gminy żarliwość była jak zawsze tak i tutaj pozorem. Liberalistom i centralistom szło o co innego jak o gminę. Szło o to, jak się z resztą niektórzy z mowców lewej strony wyrazili, aby się nie wyrodziła biórokracya gminna, w którejby większa własność miała przewagę, a przewagi tej wziąść ona nie może ich zdaniem w gminach niższego rzędu, lecz tylko w gminach zbiorowych, to jest wyższego rzędu. Podejrzywali więc sejmy krajowe, że te ogołocą gminy miejscowe z atrybucyj na korzyść gmin wyższego rzędu. Chodziło więc liberalistom, zawsze w tej samej dążności jakąśmy już w rozprawach nad art. 1 *słyszeli, aby tylko przytłumić wpływ większej własności*, choćby nawet wpływ ten odpowiadał *potrzebom tego lub owego kraju* i był przez sejm krajowy za sprawiedliwy i potrzebny uznanym. Owa nieufność i podejrzywanie towarzyszy ciągle w rozprawach stronnictwu centralistycznemu, które tym razem odsłoniło się niesłychanie, twierdząc, że wniosek hr. Rothkircha już dla tego samego odrzuconym być winien, że po jego przyjęciu wypadałoby Radzie państwa zaniechać dalszych obrad nad ustawą gminną, całe bowiem życie gminne oddanemby zostało w ręce sejmów krajowych.

Bardzo zręcznie użyto w tem miejscu przesady na korzyść centralizacyi, ale zawsze była to przesada. Jeżeli nie ma wątpliwości, że urządzenie gminy nie może być rzeczą Rady państwa, to jeszcze obszerne miała ona pole i jedynie właściwe w tej stronie gminy, która się odnosi do stosunków gminy do państwa. Stosunki te są i być muszą nader ważne, jakokolwiek gmina urządzoną będzie i w tym przedmiocie obrady Izby mogły mieć korzystny wpływ na zapewnienie życia gminnego w monarchii.

Ale nawet i w przypuszczeniu tem, że po przyjęciu wniosku cała sprawa gminna Sejmom krajowym powierzonąby została, coby według naszego przekonania od samego początku wyrażonego, było jedynie słuszną i odpowiednią w monarchii rzeczą, czyż dla tego godziło się odrzucać wniosek mający za sobą loikę i praktykę, że Sejmom krajowym należną zastrzega autonomię i obrady Rady Państwa czyni mniéj ważnemi? Czyż zresztą nie oświadczyła tego w swem sprawozdaniu sama komisya, że Sejmom krajowym należy się w téj sprawie jak największą i najswobodniejszą zostawić działalność, i na samych tylko zasadach ogólnych w ustawie gminnéj się ograniczyć?

Powtarzamy raz jeszcze, stronnictwu przeciwnemu wnioskowi nie szło o gminę, ale o to, że w owem urządzeniu gmin dowolności Sejmów krajowych zostawionemu mógł być położony fundament samorządu; szło o to, aby owe gminy wyższego rzędu, nie stały się jakeśmy dawniéj powiedzieli Radami obwodowemi, owem drugiem ogniwem w łańcuchu instytucyj, który ukutym być musi aby *selfgovernment* rzeczywisty był zaprowadzony w monarchii. Szło o to, aby skoro już gminy być muszą, pozostały jak najbardziéj odosobnione, i nie miały dalszego związku z samorządczym systematem, a wystawione były tem łatwiéj na łup centralizacyi, od któréj pewne stronnictwo odstąpić żadną miarą niechce, i konsekwentnie do swych zasad nie może.

Powiedzmy szczerze, jeśliśmy wiele dobrego w projekcie ustawy przez komisyę ułożoną znaleźli, jeżeli deputowani nasi pomimo *przekonania, że sprawa gminna do Sejmów krajowych wyłącznie należeć powinna*, przedmiotowe stanowisko w obec projektu zajęli, i niemały a zaszczytny w rozprawach udział wzięli i biorą, to właśnie dla tego, że w projekcie tym nie chodzi tylko o autonomią gminy, a o rzeczywisty układ społeczności, o jéj skupienie w całéj monarchii, to jest we wszystkich jéj krajach stósownie do potrzeb i warunków każdego z nich; dla tego że w projekcie tym może być zaród usamowolnienia się od biórokratycznego wszechwładztwa, może być podstawa żywego samorządu. Słusznie też jeden z obrońców wniosku powiedział, że projekt ten wprowadza w świat samorządu, ale że trzeba to praktycznie okazać a wniosek rzeczony stawia praktyczną kwestyę: czy ma być zaprowadzony samorząd, czy ma być utrzymany rząd biurokratyczny, który się parlamentaryzmem nie zniesie. Zmienić się w nim mogą tylko formy, ale istotę jego usunie tylko samorząd oparty na życiu gminnem zaprowadzonem tak co do zakresu jako i atrybucyj według potrzeb i warunków każdéj krajowéj społeczności w monarchii.

Właśnie też dla tego, że taka była doniosłość wniosku hr. Rotkircha, nie mieliśmy nadziei aby został przyjęty. Nie pomogło nawet postawienie wniosku nieco odmiennego ale zawsze w tym samym kierunku przez jednego z autonomistów niemieckich. Ministeryum oświadczyło się przeciw obydwom, również całe pseudo-liberalne i centralistyczne stronnictwo. To ostatnie nie byłoby otrzymało zwycięstwa, bo tylko piętnastu głosami większości odrzucony został wniosek. Smutno powiedzieć, że frakcya biskupa Litwinowicza sprowadziła ową autonomiczną porażkę. Deputowani chłopscy ruscy wotowali przeciw gminom wyższego rzędu wotując przeciw wnioskowi. Wotowali więc za *becyrkami* przeciw którym wszyscy deputowani włościanie oświadczyli się na sejmie lwowskim. Nie myślimy ich tu wcale obwiniać o zmianę przekonania. Zapewne nawet nie wiedzieli co czynią i jaką miał doniosłość głos który przeciw wnioskowi dawali. Ale ciężką przed krajem, a nawet może przed wyborcami swymi biorą odpowiedzialność ich przywódzcy, którzy korzystając z niewiadomości tych którzy się im powierzyli, prowadzą ich na drogę, na któréj z własnemi dawniejszemi przekonaniami, jakich bez wątpienia nie zmienili, w zupełnéj zostają sprzeczności.

KORESPONDENCYA CZASU.

Wiedeń 24 września.

☐ Pomimo zaprzeczeń pogłoskom o zmianie ministeryum, mniema wielu, że zmiana ta prędzej lub późniéj wyjdzie z ruchu politycznego i parlamentarnego, który się coraz wyraźniej od stanowiska zajętego i uporczywie bronionego dotąd przez ministrów, oddala i inną sobie toruje drogę. Ruch ten w prowincyach ma dwie strony, ale cel jednaki. Po za Litawą opiera się na dawnych konstytucyach i prawach zagwarantowanych tym krajom przez sankcyę pragmatyczną i późniejsze wspólnie z sejmami narodowemi do skutku przyprowadzone najwyższe postanowienia. W prowincyach po téj stronie Litawy, podstawa jego jest mniej szeroka i nowsza, zamyka się bowiem głównie w dyplomie i patentach lutowych. Lecz cel tego ruchu jest jednakowy, jeśli nie zupełnie ten sam, gdyż zamyka w sobie zasadę decentralizacyi prawodawczej i wykonawczej, a zatem zasadę przeciwną tej, której broni ministeryum. Na jakie trudności trafił p. Schmerling w przeprowadzeniu tej zasady w krajach korony Sgo Szczepana, nie jest tajemnicą dla nikogo. Jak je pokona, przewidzieć trudno. W prowincyach niemieckich i słowiańskich opór jest mniejszy, gdyż szczuplejszym był zakres działania i mniejsza przestrzeń dzieląca zasady teraźniejszego rządu od zasad dawniejszej władzy, która się zupełnie opierała na centralizacyi tak pod względem stanowienia praw, jak i ich wykonania. Lecz w parlamencie który reprezentuje te prowincye, opór przeciw dążeniom teraźniejszego ministeryum jest coraz wyraźniejszy i silniejszy. Dość patrzeć na porażki, które to ministeryum już odebrało, i na usiłowania które musi robić, żeby się ratować. Rozprawy toczące się nad ustawą gminną, przedstawiają pod tym względem bardzo ciekawy i uczący obraz. W co się zamieniła ta większość, na którą ministeryum tak śmiało liczyło jeszcze przed dwoma miesiącami? Ilu głosami utrzymują się teraz jego powagą okryte, albo z jego wymuszonem przyzwoleniem przez komisyę Izb zmienione paragrafy? W co się zamieniają jednem słowem te prawa, z któremi ono występuje przed Izby? Obrona, jakiej się ministeryum chwycić musiało wczoraj, cofając z rozpraw w Izbie wyższej, już przyjęte ze zmianami ważnemi przez Izbę niższą prawo o ugodach w upadłościach, jest tak wyjątkową i tak nadzwyczajną, że do niej się uciekać ciągle będzie niepodobieństwem. Cóż więc nastąpić musi? Albo rozwiązanie parlamentu i nowe wybory, albo zmiana ministeryum. Jak prędko do tego przyjdzie, zależeć to będzie od Izb samych. Niech Izba niższa pozostanie teraz na swem miejscu, niech nie żąda odroczenia, niech się bierze do dyskusyi nad prawami lub wnioskami, które już są gotowe, a przesilenie o którem mówią, może nastąpić w tych dniach kilkunastu. W przeciwnym razie, musi się odroczyć, lecz bez znacznej i dobrowolnej zmiany w postępowaniu rządowem, stanie się późniéj nieodzownem. Dawniejsze dzienniki centralistyczne to mówią, i ostrzegają o tem ministeryum. Lecz dość czytać *Donau Zeitung*, żeby się przekonać, że te rady są bez skutku.

Pogłoski o mającej się odbyć prywatnej naradzie w Preszburgu między tutejszymi posłami a posłami sejmu węgierskiego, pokazały się bezzasadnemi. Do narad takowych, potrzebnym byłby stały, pewny, jasny program, a takiego członkowie z rozmaitych stronnictw parlamentu tutejszego, jeszcze postawićby nie mogli. Stronnictwa te muszą najprzód więcej się zbliżyć same do siebie. Dzieło tranzakcyi zaledwie rozpoczęte, potrzebuje jeszcze wiele pracy i wielu dopełnień. Od czego głównie spełnienie tego dzieła zależy? Od jaśniejszego pojęcia w rozmaitych obozach tych dwóch żywotnych zasad: wolności i narodowości.

Nieporozumienie między p. ministrem stanu i kanclerzem węgierskim, powiększa się. Mówią ciągle, że ten ostatni miejsce swe opuści. W sferach rządowych twierdzą, że hr. Mensdorff-Pouilly będzie następcą hr. Rechberga. Ale kiedy? niewiadomo.

Zjazd w Compiègne już jest pewnym. Przeczyć faktowi trudno. Ale dzienniki tutejsze cieszą się tem, że król Pruski jedzie niechętnie, i że w tem widzeniu się dwóch monarchów polityka mało ma do czynienia. Jeśli tak myśli tutejszy gabinet, to jest w grubym błędzie. Charakter Cesarza Napoleona jest przeciwny wszelkim próżnym demonstracyom. We wszystkich jego krokach politycznych jest myśl, jest plan. Nie na oślep i nie na próżno, toby mu można przypisać za hasło.

N. Pan wyjeżdża w tych dniach do Ischl.

Olkusz 24 września.

W dniu wczorajszym jako w terminie wyborów dla okręgu wyborczego olkuskiego do Rady Powiatowej, zgromadziło się 250 wyborców w starej siedzibie gwarków, w Olkuszu. Powodem małej

---

Część Literacko-Artystyczna.

NOWY MATERYAŁ HISTORYCZNY do sprawy Arcyksięcia Maksymiliana

pretendenta korony polskiéj

po śmierci Batorego.

(Dokończenie.)

Zamoyski postanowił jedném cięciem skończyć rzecz całą. Wyruszywszy z 22ma tysiącami stanął nagle pod Wieluniem, po wytężającym marszu. Maksymilian uszedł z Wielunia udając się do Szląska. Przyszło niebawem do bitwy, którą p. Mayer podług jakiegoś Morawiaka Horzeckiego opisuje. Zamoyski podzielił wojsko na trzy części, oskrzydlił Arcyksięcia i zwabił go do napadu na centrum, który zupełuą porażką *przypłacił. 5000* trupów padło, między temi 3000 po stronie Zamoyskiego (?). Najzupełniejsza rozsypka nastąpiła po bitwie. Arcyksiążę zamknął się z pozostałém wojskiem w Byczynie (Pitschen) w nadziei, że Kanclerz terrytorium Cesarza nieprzekroczy. Ale Kanclerz, którego pełnomocnictwo brzmiało „contra A. Maximilianum ducendi bellum, proelium committendi in vicinas ditiones prosequendi“, obegnał natychmiast miasto, a gdy Arcyksiążę traktować począł, zażądał bezwarunkowego poddania się w liście z dnia 24go stycznia:

„Ja nie z dumy ale w chęci przywrócenia spo„koju méj ojczyznie żądam, aby Najj. Arcyksiążę „został moim jeńcem, obiecując zarazem, że usza„nuję godność arcyksiążęcą i człowieka tak wy„sokiego domu. Arcyksiążę zaś zabawisz w jakim „zamku prywatnym do czasu, gdy się rzeczy uło„żą i uspokoją.“

Ale posłuchajmy opisu szczegółowego téj tragicznéj sprawy, wziętego z rękopismu naocznego świadka, który nam p. Mayer w dodatku do swego dzieła udziela:

„Po téj nagłéj bitwie i ucieczce, nieprzyjaciel „obegnał miasteczko, ostrzelał mury, obstawił je „drabinami i przedmieścia równie jak młyn, będą„cy własnością książąt brzeskich spalił. Otworzo„no bramy i wypalono ze dwa razy z armat, ale „wnet nieprzyjaciel przysunął armatę ku bramie „od strony Polski i kilka razy do niéj wypalił. „Gdy tak nieprzyjaciel najbardziéj się sroży (wuttet „undt tobet) ustąpił Najj. Pan z placu, na którym „stał z półgodziny i poszedł na ratusz z panami dwo„ru (Cammern), którzy tam radzili, podczas gdy „J. C. M. oparty o ścianę, smutny prawie zwiesił gło„wę. Uradziwszy poddanie, posłano trębacza przed „bramę, wywieszono chorągiew z wieży i wypra„wiono hrabiego Ciołka, Polaka, aby traktował o „pokój z Kanclerzem. Gdy ten wyszedł, spostrze„żono, że kanclerz bardzo go przyjaźnie przyjął, „nazywał panem bratem, i na boku z nim a pou„faie mówił, zkąd urosło podejrzenie, że Ciołek „zdradził J. C. Mość *). Wróciwszy od kanclerza „mówił hrabia Ciołek: Najłaskawszy Panie! Kan„clerz donosi J. C. M., że mu bardzo było przykro „tak postąpić sobie, ale skoro taka wola Boga, niech„że W. C. M. to Bogu poleci... Kanclerz chce W. C. M. „trzymać u siebie w poszanowaniu, jakie się nale„ży najpierwszemu rodowi chrześciańskiego świata. „Niechże W. C. M. zaraz na to odpowie, bo inaczéj „niebędzie mógł pan Kanclerz rozjuszonego wojska „utrzymać. Zgodził się więc J. C. M. pod warun„kiem, aby się jemu i jego stronnikom nic złego „niestało. Wtedy wyprawiony Ciołek przywiózł po„wtórną odpowiedź, że J. C. Mci i jego stronnikom „włos z głowy niespadnie, że przez noc z niedzieli „na poniedziałek wstrzymaném zostanie dalsze dzia„łanie wojenne. Kanclerz chce przysłać dwunastu „znaczniejszych ze szlachty, którzy z należytém u„szanowaniem będą czekać na J. C. M., a za to „J. C. M. przyśle dwunastu z najznakomitszych sług „swoich, aby byli zakładnikami.

„Gdy nad tém radzono, kazał Kanclerz z trzech „wielkich armat dać ognia na znak, że chciałby „prędko odpowiedź odebrać. Wyprawiono więc zno„wu Ciołka przystając na wszystko, co jednak nie„wstrzymało szturmu i strzelby, tak, że się jeden „dom zapalił. Wnet atoli Kanclerz zakazał pod ka„rą chłosty strzelać do miasta. Gdy w mieście wiel„ki strach i tumult powstał, zakazał także i Najj. „Pan strzelać, na co rzekł pewien drabant: Łaska„wy królu! czyliż się dam zrąbać i niebronić? na „co odpowiedział Najjaśniejszy: Jeśli siły użyją, „niech każdy broni swojéj skóry, a i ja to czy„nić będę.

„Potem kazał sobie J. C. M. przynieść kawałek „biszkoktu i zjadł trochę a winem popił — bo od „rana nic jeszcze niejadł. Wszedł do izby człowiek „uczony i pytał, kogo się ma trzymać w tém nie„bezpieczeństwie? Na co J. C. M. wyraźnie odpo„wiedział: Dałby Bóg, abym ja sám był więźniem „a wy wolni. Ale skoro się tak stało, będę się sta„rał, aby wam włos z głowy niespadł. Wtedy przy„szedł hr. Ciołek i doniósł, że się spieszyć należy, „poczém wysłano następujące osoby w zakład: „z Polaków Wacława Górkę, biskupa Woronieckie„go, Czarnkowskiego, Andzeja Zborowskiego, Ale„ksandra Prońskiego, z Niemców grafa Lichten„steina, Jakóba Löbla, Hofmana, Kevenhillera, Sto„tzinga i Kurza, oraz kapelana Arcyksięcia. Gdy te „osoby odjechały, udał się Najj. Pan na ratusz do „swego mieszkania.

„O 24 godzinie posłał i Kanclerz swoich zakła„dników do miasta i doniósł, że niemoże uspokoić „rycerzy, pókiby sam J. C. Mość nieoddał się „w niewolę. Zastanawiano się chwilę nad tém, aż „J. C. M. kawałek kuropatwy zjadłszy, o godzinie „3ciéj wyszedł z miasta. Drabanci prosili J. C. M. „żałosnym głosem, aby ich nieopuszczał, ale ura„tował im życie. Na to Najj. Pan uśmiechnąwszy „się wnet miał oczy pełne łez, mówiąc: Będę o „was się starał, aby wam się nic złego niestało.

„Siadł potém na koń „z mężném i szczerém ser„cem“ i pojechał do obozu. Po drodze miał hra„bia Ciołek uczyć Najj. Pana, jak ma się z uszano„waniem i pokorą (?) zachować w obec Kanclerza, „ale Najj. Pan zachował się, jak przystało mądre„mu, mężnemu a tak wysoko urodzonemu panu. „Bo gdy Kanclerz z swéj kwatery w Jeszkowicach „z odkrytą głową na spotkanie J. C. M. wyruszył, „wtedy J. C. M. grzecznie kapelusz zdjął, ale wnet „go włożył, jako tego sam Kanclerz sobie życzył. „On zaś sam miał ciągle odkrytą głowę mówiąc, „że mu bardzo przykro, iż do téj ostateczności „z J. C. Mością przyszło, co już sam Bóg widać „zdziałał, ale tenże Bóg wszystko to dobrze za„kończy. Przyczém Kanclerz płakał. Co na to „J. C. M. odpowiedział, niewiem, wiem tylko, że „Kanclerz zaprosił J. C. M. do swéj kwatery, że „z nim przyjaźnie mówił, tak iż wieczór ów był „przyjemniejszy od poprzedniego“...

Następnie opowiada nieznany autor dyaryusza rozbrojenie załogi i puszczenie na wolność. Pomimo, że się żadnemu z niej nic niestało, że Kanclerz przychylną i serdeczną mową ją pożegnał, niewdzięczny dziękuje na końcu Bogu, że go z „barbarzyńskich i krwiożerczych rąk wybawił“. Po której stronie była oświata większa, świadczą same dokumenta przy książce p. Mayera: owe niemieckie listy bez składni i logicznego porządku, owe łacińskie mowy kuchenną pisane łaciną, w obec najpiękniejszego języka zygmuntowskiego i klasycznej Kanclerza łaciny. Swiadczy postępowanie Zamoyskiego, pełne rycerskiego honoru i umiarkowanie, które przy świetnem zwycięstwie zachować umiał *). Chcielibyśmy, aby zwyciężeni zawsze tylko takiego doznawali obchodzenia!!

Najważniejszą częścią książki p. Mayera jest historya niewoli Maksymilianowej, oraz dyplomatycznych układów, które się przed i po jego uwolnieniu toczyły. Dowiadujemy się z niej niemało rzeczy popartych dokumentami, mianowicie zaś bliższe szczegóły o owej zamierzanej przez Zygmunta III abdykacyi na rzecz Arcyksięcia Ernesta. Niemało także przybywa ciekawych rysów do charakterystyki Zamoyskiego, zarówno dzielnego i przebiegłego dyplomaty jak wojownika.

Położenie uwięzionego Arcyksięcia było trudne. Zamoyski przewidywał wypowiedzenie wojny ze strony Austryi, ale Austrya niespodziewając się z niskąd pomocy, a zagrożona od Turcyi, rządzona przez nieenergicznego Rudolfa, niemogła myśleć o wojnie. Spostrzegłszy to zaproponował sam Kanclerz zawieszenie broni pod warunkami: 1) aby natychmiast wydano zamek Lublawski na Spiżu; 2) aby ani Cesarz, ani Węgry wojsk nieposyłały na pomoc buntowniczego w Polsce stronnictwa; 3) aby komisarze Cesarza, Węgier i Czech zjechali się w sierpniu z komisarzami króla Polskiego; 4) aby ze Szląska wycofano wojska cesarskie; 5) aby biskup wrocławski na sześć tygodni przed zjechaniem się komisyi wręczył Kanclerzowi podpis cesarski na warunki zawieszenia broni.

Pierwszy warunek najwięcej wzniecił opozycyi. Arcyksiąże kazał wprawdzie dowódzcy Lublawy poddać zamek, ale ten (był to Polak, Choiński) odwołał się do rozkazów Cesarza. Na radzie cesarskiej postanowiono puścić rzecz w odwłokę i wyczekiwać lepszych okoliczności, układając tajemnie przez Papieża Syxtusa małżeństwo między Maksymilianem a siostrą Zygmunta Anną szwedzką, podług starodawnej austryackiej zasady: Bella gerant alii, tu felix Austria nube...

Papież (Syxtus V) niechciał wyjść po za starania uwolnienia Maksymiliana. Przyznawał on, że chętniejby widział Maksymiliana na polskim tronie, ale skoro raz Zygmunt na nim osiadł, to musi z nim być w zupełnej zgodzie, nienarażając interesów katolickich Polski i Szwecyi.

Maksymilian tymczasem utrzymywany na stopie swej godności odpowiedniej w Krasnymstawie, postanowił ucieczką rozciąć węzeł gordyjski. Przekupiwszy jednego z sług, już się był wybrał w podróż, gdy go naszedł Zamoyski i cały plan zniweczył. Przedstawiono Cesarzowi następnie kilka innych planów, między innemi Macieja Oborskiego i Stadnickiego Djabła, ba! nawet jeden, który równocześnie Zygmunta napaść i uwieść zamierzał, ale niechciano wszystkiego stawiać na kartę, bojąc się zwłaszcza napadu na Szląsk.

Wysłany przez Syxtusa legat Aldobrandini niepokazywał w czasie swego przejazdu przez Wiedeń stanowczych dla Austryi sympatyj, o co się skarżył w dosyć ostrych wyrazach Arcyksiąże Ernest, wyrzucając Stolicy Apostolskiej niewdzięczność. Rada wojenna, która kongresowi familijnemu w Pradze miała przedstawić swoje zdanie o wyprawie na Polskę, pokazała w swojem na pi-

*) Zabawne podejrzenie — oparte na tém, że Kanclerz Ciołka „panem bratem“ tytułował! Arcyksiążę nie potrzebował zdrajcy, sam wpadł w pułapkę, zkąd go ratować i gdzie go zdradzać już niebyło można.

*) Że Byczynę zdobytą zrabowano i spalono, o co p. Mayer kilkakrotnie narzeka, było naturalnym skutkiem rozdrażnienia wojska, a rzeczą na całym świecie w owe czasy używaną.

liczby wyborców w naszym Okręgu, jak i we wszystkich nadgranicznych Krakowowi, jest że znaczna liczba właścicieli ziemskich tutejszych wzięła dawniej paszporty przesiedlenia jeszcze do byłej Rzeczypospolitej Krakowskiej, a pozostając tu właścicielami, byli obywatelami tejże Rzeczypospolitej; dzisiaj zaś choć stale w Królestwie mieszkają, wszystkie inne warunki potrzebne wyborcom i wybieralnym posiadają i wszystkie ciężary krajowe ponoszą, nie zostali zamieszczeni w spisie wyborców, gdyż nie są uważani za tutejszokrajowych, ale za obywateli państwa austryackiego. Drugi zaś warunek słuszny przepisany ustawą, aby być wyborcą, to jest konieczna dla wyborcy umiejętność pisania i czytania, sprawiły, że bardzo mała liczba włościan posiada prawo wyborcze.

Wyborcy zgromadzili się najprzód w kościele parafialnym dla uproszenia łaski Ducha śgo i opieki Bożej do rozpoczynającej się sprawy publicznej, a po odprawieniu solennej wotywy i odśpiewaniu pieśni narodowo-pobożnych, grono wyborców zebrało się w sali rządu powiatowego. Gdy w każdym Okręgu wyborczym, na mocy ustawy, przewodniczy zgromadzeniu wyborczemu wybieralny sędzia pokoju, przeto zagaił posiedzenie przemową sędzia pokoju okręgu olkuskiego ksiądz dziekan Cwikliński, w obec komisarza ze strony rządu, którym z urzędu jest naczelnik powiatu. Następnie przystąpiono zaraz do wyboru ośmiu członków i tyluż zastępców, których Okręg nasz miał wybrać do Rady Powiatowej, gdy inne okręgi tegoż powiatu, jakoto pilecki i lelowski, podobną liczbę członków wysłać mają do tejże Rady powiatu olkuskiego. Po złożeniu pismiennych wotów i ich obliczeniu, wybrani zostali Członkami Rady ogromną większością głosów: Jacek Siemieński (193 głosy); ksiądz Józef Cwikliński (192); Ludwik Grabiański (190); Adam Jabłoński (190); ksiądz Ludwik Czerniański (181); Ludwik Ryszewski (178); Jacek Odolski (177); starozakonny Motta Serrara (174). Najwięcej następnie mających głosów zostali Zastępcami, a mianowicie: Mateusz Kapuściński, Józef Psarski, Roman Bukowski, Piotr Lisicki, Feliks Wesołowski, Kazimierz Ostaszewski, Kazimierz Stojowski, Izrael Szeinwekseler.

Poznań 22 września.

[illegible] ...zawsze z równie szumnemi frazesami o potrzebie i następstwach cywilizacyi, którą wyraźnie za monopol germańskiego szczepu chcą poczytać, tak jak przed wiekami baronowie bez baronii ciągnęli się z całych Niemiec pod sztandary zaborczego zakonu, tak dziś z całych Niemiec cisną się do urzędów w naszem Księstwie, bo urzędy są ich monopolem. Również doznając ułatwień wszelkiego rodzaju ze strony rządu i różnych banków i towarzyszeń finansowych, dążą z nad Renu, Elby, Wezery, Menu kapitałem, tym nowoczesnym orężem prowadzić zwykle zwycięzką walkę na licytacyach dóbr ziemskich. Z tego też ostatniego względu stowarzyszenie „Tellus" w sam czas tym zakupnom tamę postawić może, jeśli odpowiednio zrozumianem będzie przez kraj cały, bo samo Księstwo temu nie podoła, i jeżeli znajdzie z całego kraju odpowiednie poparcie i udział.

Dawno nie widzieliśmy na ulicach miasta naszego tylu strapionych twarzy, jak temi dniami. Powodem tego jest nieprzypuszczanie uczniów do gimnazyum katolickiego, niby dla przepełnienia instytutu. Strapienie to bardzo jest usprawiedliwionem, bo cóż smutniejszego dla rodziców, jak niemożność wychowania swych dzieci, tem więcej, gdy przodkowie ich tak hojne zostawili ofiary i fundacye na cele edukacyjne, a których owoce zbierają obcy przychodnie, w protestanckich instytutach z tychże ofiar i fundacyj pozakładanych. Zakaz ten przyjmowania nowych uczniów, tem więcej oburza, że od lat wielu, mimo nowych ofiar proponowanych rządowi, nie możemy się doczekać powiększenia gimnazyów katolickich w Księstwie, motywa zaś tłómaczące nieprzyjmowanie przepełnieniem są zupełnie błahemi i nieuzasadnionemi, bo aczkolwiek rzeczywiście budując nowy gmach na gimnazyum katolickie miano przedewszystkiem na względzie, by się w nim mała tylko liczba uczniów pomieścić mogła, przecież dziś jeszcze dałoby się w części przynajmniej brakowi miejsca zaradzić, zająwszy na cele szkolne obszerne mieszkanie radzcy szkolnego, któryby w prywatnym domu mógł się pomieścić, a przez to zyskanoby kilka sal wygodnych na klasy. W konsekwencyi nie przyjmowania uczniów, odsunięto także kilku nadetatowych nauczycieli, odbierając im, pomimo świetnie złożonych egzaminów profesorskich, wszelką możność utrzymania się i pracowania w obranym zawodzie. By niejako zaradzić tej ciężkiej potrzebie kraju, kilku profesorów powzięło myśl otworzenia prywatnych kursów przygotowawczych do klas wyższych, które nigdy nie bywają przepełnionemi. Daj Boże, by choć w ten sposób biedni rodzice znaleźli sposób wychowania swych dzieci, którego im rząd państwa inteligencyi odmawia. Ponieważ jenak powody tej odmowy i utrudniania edukacyi głębiej leżą, jak w pozornem przepełnieniu, bodaj czy władze szkolne miejscowe nie znajdą sposobików i środeczków, by i temu zaradczemu potrzebie kraju odpowiedniemu projektowi nie stawić przeszkody? Przy otwarciu roku szkolnego obwieszczono uczniom rozporządzenie regencyi poznańskiej, że gdyby któregokolwiek z nich ujrzano na modlitwach wieczornych w kościele podominikańskim lub pofilipińskim, gdzie śpiewają hymn „Boże coś Polskę" to już sama obecność w jednym z tych kościołów stanie się przyczyną wydalenia bez żadnych dalszych formalności ni apelacyi. Zupełnie podzielamy zdanie, że dla samego dobra kraju, młodzież ucząca się powinna unikać wszelkich zajęć politycznych odrywających umysł od nauki. Ale nie możemy uznać, aby było coś demonstracyjnego i politycznego w modlitwach wieczornych w kościele, w śpiewaniu hymnu uznanego za kościelny przez władzę archidyecezyi dziś i zawsze od lat kilkudziesięciu. Sądzimy, że tak dobrze najwyższa władza kościelna, jako i nauczyciele gimnazyum katolickiego, nie mogą pominąć zażalenia i protestacyj przeciw podobnemu rozporządzeniu regencyi. Jakżeż to bowiem dziko brzmi, że uczeń instytutu katolickiego ma być karanym tak surowo za odwiedzenie kościoła i śpiewania hymnu kościelnego, który przez ciąg wakacyj w kościele parafialnym, w domu rodzicielskim codziennie śpiewał. A więc modlitwa w kościele, śpiew, który z matką codzień śpiewał, nagle za zbrodnię ogłoszony! Podobny zakaz albo wykonanym nie będzie, a więc podkopuje powagę władzy albo też w skutkach okaże się być gwałtem nieusprawiedliwionym względem sumienia i kościoła katolickiego.

Od niejakiego czasu dzienniki europejskie hojnie obdarzane są telegramami „od granicy polskiej" o zdarzeniach w Królestwie. Telegramy te odpowiednio do usposobienia Europy, robią główne i stanowcze wrażenie, bo publiczność zwykle z telegraficznej wiadomości sąd i zdanie sobie formuje, szczególniej o dalekich wypadkach, rzadko czekając szczegółowych doniesień i objaśnień. Telegramy wspomnione „od granicy polskiej" zdradzają wielki talent redakcyjny, w nadaniu bardzo powszednim wypadkom wielkich rozmiarów, wskazujących niebezpieczeństwo szerzącej się anarchii i bezładu. Otóż wiadomo jest, że bióro telegraficzne jest instytucyą rządową pruską i że ma ono także swoją agencyę nad granicą polską, gdzie telegramy te bywają układane; *sapienti sat.* Agencya ta od niedawnego czasu uorganizowaną umyślnie została. Nieomylnie instytucya ta jest w związku z pogłoskami puszczonemi w Prusach o prawdopodobieństwie ustąpienia Królestwa przez Rosyę Prusom. Wszakże na zasadzie wewnętrznej anarchii wszystkie rozbiory kraju się działy. W dodatku do tego wszystkiego, podaję jeszcze inne wieści mające zostawać w związku z pomienionem zajęciem Królestwa przez Prusy, że jenerał Zastrow niedawno odbył podróż militarną do Królestwa głównie ze względu na linie i pozycye militarne z Poznania, Torunia i Wrocławia ku Warszawie. Podajemy te pogłoski jakkolwiek nie mogące zasługiwać na wiarę, dla tego jedynie, że malują one widoki i nadzieje, jakie w sferach pruskich panują. Rząd pruski nabył sobie także temi czasy serdeczną a wymowną przyjaźń *Indépendence Belge.*

Spory językowe nie ustają w kraju naszym i nie ustaną póki słuszność nie przemoże. Obecnie coraz większe w tym względzie panuje zamieszanie, tem naturalniejsze, kiedy władza tak wysoka, jak sąd apelacyjny w Poznaniu, decyduje w tym przedmiocie wyraźnie według widzimisię. Temi dniami widzieliśmy odpowiedzi tejże władzy, na dwa równobrzmiące zażalenia, wydane w ciągu czterech tygodni, a tyczące się odmowy używania języka polskiego przez sądy powiatowe. W jednéj z tych odpowiedzi sąd apelacyjny mówi, że strony zawsze mają prawo żądać od sądów użycia języka polskiego, choćby kiedyś używały były niemieckiego; w drugiéj zaś dowodzi, że ponieważ strona żaląca się używała już raz języka niemieckiego, przeto nie można pozostawić jéj *samowoli*, żądać teraz języka polskiego. Rzecz dziwna, że sąd apelacyjny poznański oba te wywody i dekreta, które w swym czasie użytemi zapewnie będą motywuje jednym i tym samym §. 143 regulaminu sądowego, co do używania języka polskiego.

Posener Zeitung zaprzeczyła była, aby zamknięcie bram i podniesienie mostów fortecznych, przeszkodziło komukolwiek w udziale obchodu uroczystego, rocznicy odsieczy Wiednia w Szamotułach; bo rewizya przypadkowa uszkodzonych mostów, tylko chwilę trwać miała. Podobny fałsz nie mógł się jednak długo ostać w mieście, gdzie fakt się wydarzył. Otóż rektyfikuje ona obecnie swe doniesienie, dodając że oficer inżynieryi, który własnowolnie podniósł mosty, a bramy zamknął, ukaranym został trzechniowym aresztem. Jest to kozioł ofiarny. Oficerowie armii pruskiéj w czasie przemarszów i manewrów kwaterowani bywają po domach obywatelskich, i wtedy biorą podwójną płacę a gdy opuszczają kwaterę, winno ich się kwitować, że za utrzymanie swoje zapłacili. Dotąd zawsze ich kwitowano bez żadnéj zapłaty; w tym zaś roku kazano im wszędzie płacić dziennie po 12 groszy polskich, za śniadanie, obiad i kolacyę w domu obywatelskim, a tem dowiedzono że nie chodzi o wynagrodzenie materyalne ale o nieaplikacyę zasady bezwzględnéj gościnności.

W ubiegłym tygodniu, bawił w księstwie jeden z redaktorów czeskiego dziennika *Cas* z Pragi. Tak w Poznaniu jak w Gnieźnie, i wszędzie gdzie zawitał z serdeczną podejmowanym był grzecznością braterską; na publicznych obradach w Poznaniu i Gnieźnie kilkakrotnie przemawiał, a słowy swemi umiał rozrzewnić i ująć zebranych.

W Gnieznie w zeszłym tygodniu odbyła się instalacya X. Konstantego Łubieńskiego na dziedziczną kanonię, rodziny Łubieńskich, na którą nastąpił po ś. p. biskupie Tadeuszu Łubieńskim. Zebraną rodzinę instalanta, jego przyjaciół, jako też i całe miejscowe duchowieństwo, po uroczystości kościelnéj podejmował w tym dniu u siebie kanonik X. Walkowski przy któréj sposobności w wymownych słowach kilkakrotnie przypominano sobie dawną świetność rezydencyj królów, późniéj prymasów kraju a zawsze miasta dzierżącego skarb całego kraju, w relikwiach pierwszego naszego patrona i męczennika Sgo Wojciecha. Duchowieństwo poznańskie urządziło u siebie, celem rozbierania różnych kwestyj naukowo i dyscyplinarno-kościelnych w ciągu zimy, dwukrotne co tydzień zebrania. Ponieważ jednak trudno duchownym zbierać się w jakim publicznym lokalu, postanowiono kolejno gromadzić się w mieszkaniach konfratrów, zastrzegłszy się przeciw wszelkiéj by najdrobniejszéj wystawności w podejmowaniu. W bieżącym i przyszłym miesiącu Arcybiskub rozporządził znów ogólne rekolekcye świeckiego duchowieństwa w Poznaniu, Gnieznie, Gostyniu, pod dyrekcyą OO. Jezuitów, a ponieważ w każdem z tych miejsc dwukrotnie odbywać się będą, przeto całe duchowieństwo świeckie znajdzie możność wzięcia w nich udziału.

Na wniosek Arcybiskupa Ojciec Sty włączył bractwa naszéj archidyecezyj, Sgo Stanisława i Sgo Wojciecha, płacących Sto Pietrze do arcybractwa Sgo Piotra w Rzymie; stósowny list pasterski, w którym zamieszczony list Ojca Sgo ogłosił to wiernym.

Druk polskiego przekładu pracy hr. Montalembert *„Une Nation en Deuil,"* rozpoczął się w ostatnim numerze Tygodnika Katolickiego redakcyi X. Prusinowskiego.

Wrocław 24 września.

† Wczoraj rozpoczął się przed sądem przysięgłych w Bruchsal proces Oskara Beckera. Dzienniki donoszą, że z powodu tego całe miasteczko to przepełnione jest obcymi gośćmi. Z Niemiec, Szwajcaryi, Francyi przybyło wielu znakomitych prawników. Berlin, Kolonia, Londyn, Paryż przysłały osobnych korespondentów. Sala posiedzeń wystarcza na pomieszczenie tylko 200 osób, więc zaledwie połowa przybyłych gości znajdzie do niej przystęp. Obrońcą oskarżonego jest Dr Rée, znany członek frankfortskiego parlamentu. Oskarżenie brzmi: dokonany zamach na życie. Akt oskarżenia zawiera także dosłowny wypis z znalezionego listu Beckera: „że zdecydował się do tego czynu w tem przekonaniu, że Jego Mość król Pruski, mimo wielu chwalebnych dążności, nie będzie w stanie podołać wszystkim tym okolicznościom, które stają na przeszkodzie spełnieniu zadania, którego jako król Pruski w sprawie jedności Niemiec powinienby dokonać." List ten poświadcza jak najwyraźniej istotny zamiar Beckera. Proces jednak nie mało się przez to utrudnił, że Becker nagle odwołał wszystkie dawniejsze zeznania, a jak depesza telegraficzna donosi, ma teraz twierdzić, że nie chciał bynajmniej króla zabić, że przypadkiem zamiast nienabitego wziął pistolet nabity, że pozornym strzałem chciał tylko popchnąć sprawę jedności Niemiec, jak Orsini sprawę wolności zamachem na życie Napoleona. Dotychczas Becker nie okazywał najmniejszego żalu. W liście pisanym z więzienia do ojca znajdują się słowa: „Jadło i napój smakują mi wyśmienicie, i gdybym chciał wysadzić się na lichy dowcip (einen schlechten Witz machen), powiedziałbym, że śpię snem sprawiedliwego (schlafe den Schlaf des Gerechten). Dzienniki zamieściły nie dawno list ojca, pisany do krewnych, w którym tenże stara się całą przeszłością syna udowodnić, że czyn jego wypłynąć mógł jedynie z nabicia sobie głowy ideą stałą, *idée fixe.* Na tem się też głównie obrona opierać będzie.

Kreuzzeitung zdała obszerną sprawę z posiedzenia konserwatywnego ludowego pruskiego towarzyszenia. Czytając ją, możnaby mniemać, że większa połowa mieszkańców kraju stoi po stronie tego stowarzyszenia, i że nie zawodnie przyszłe wybory w jego duchu wypadną. Najbiedniejszymi w tej walce stronnictw są rzemieślnicy, których sobie nawzajem feudaliści i demokraci wydzierają, tamci obiecują im niebo nienaruszonych praw i przywilejów dawnych korporacyj cechowych, ci otwierają im podwoje do raju wolnego proceduru i przemysłu, gdzie tylko zdolność i realna praca nagrody i korzyści wynosi. Stronnicy demokratów mają być liczniejsi. Z resztą agitacye wyborcze z jednej i z drugiej strony są na porządku dziennym.

Organizacya policyi berlińskiej ma być jeszcze w tym roku dokończona. Liczba konstablów ma być znacznie zmniejszona i z ulic posterunki ich cofnięte, z wyjątkiem miejsc większego ruchu. Tymczasowy prezes policyi, p. Winter, okazuje się bardzo zdolnym i czynnym i będzie zapewne na tym urzędzie potwierdzony. Proces aresztowanych policyantów jeszcze nie rozstrzygnięty.

Berlin i Wrocław gotują się do przyjęcia N. Państwa, tamten, aby powitać wjeżdżającego do stolicy po odbytej koronacyi, ten przyjeżdżającego na uroczystość odsłonięcia pomnika Fryderyka Wilhelma III. Pomnik ten stoi na podstawie granitowej, na głównym rynku, niedaleko pomnika Fryderyka II. Przy tej dopiero sposobności miasto ma królowi ofiarować zebrany fundusz na flotę. Składki trwają ciągle, bo agitacya nie ustaje. Nie wpływają jednak fundusze tak wielkie, jakby się *po tylu* reklamach spodziewać należało. Miasto się na wielką skalę buduje. Część około centralnego dworca staje się coraz okazalszą. Nowo wytknięte ulice prędko się nowemi domami wypełniają. Roboty dotychczas nie ustały.

Wiedeń 25 września. Nie możemy twierdzić, aby uwagę publiczną zajmowały wyłącznie ustawodawcze prace Rady państwa. Pochodzi to ztąd głównie, że przedmiot, który obecnie jest w tem zgromadzeniu traktowany, leży w sferze wyższej organizacyi, w sferze socyalnej, zaś praktyczne i bezpośredni skutek wywierające ustawy, zostawione są na później, albo też nie są jeszcze projekta do nich wygotowane. Nie wszyscy pojmują potrzebę urządzenia życia gminnego jako autonomii i samorządu, skoro kraje całe nie posiadają autonomii i samorządu, a w administracyi ich nic się nie zmieniło ani co do zasad, ani co do formy, ani co do osób. Dla wielu mniejszej wagi jest rzeczą, czy dozór będzie do gminy należał lub nie, jako raczej, czy każdemu krajowi koronnemu służyć będą prawa zabezpieczające jego narodowość i czy mu będą przyznane instytucye takie, coby go nie czyniły zawisłym w jego wewnętrznem urządzeniu od pierwszego lepszego reskryptu ministeryalnego wydanego nie drogą ustawodawczą. Z niecierpliwością też wyglądają przedłożenia projektów do prac o rozdziale sądownictwa i administracyi, o wolności osobistej, o wolności druku i stowarzyszeń i wielu innych, zapowiedzianych od dawna. One to będą dopiero kamieniem próbierczym konstytucyonalizmu w Austryi, a nawet one stanowić mogą i o losie ministerstwa obecnego i o parlamentarnej wartości dzisiejszej reprezentacyi Rady szczuplejszej.

— Bukowina dostanie osobny herb, o co się p. Bendella upominał w interpelacyi na Radzie państwa. N. Pan nadał jej herb osobny, jak zapewnił Minister Stanu; organizacya jej jako oddzielnego kraju koronnego będzie również wkrótce uskutecznioną i znikną wszystkie ślady jakie ją czyniły częścią Galicyi, skoro uznaną została za odrębne księstwo.

— *Wanderer* wieczorny pisze dziś: Możemy z niewątpliwego źródła zapewnić, że reskrypt królewski zwołujący sejm siedmiogrodzki nie został jeszcze przez N. Pana podpisany. Rezygnacya kanclerza nadwornego węgierskiego i przyjęcie takowéj nazbyt jak się zdaje wcześnie obudziły w pewnych sferach ministeryalnych pewność zwycięstwa, gdyż reskrypt o którym mowa, zapewne przed ukazaniem się swojem znacznym jeszcze ulegnie zmianom. Jeżeliby w dzisiejszéj swéj formie został publikowany, to wykonanie przepisów w nim zawartych byłoby więcéj niż wątpliwem.

Osoby przybywające z Węgier smutny przedstawiają obraz tamecznych stosunków, a nie wszędzie doniesienia ich poczytywane bywają za przesadne. *Wanderer* mówi, że pod względem przymusowego ściągania podatków panuje nieregularność, zdarza się bowiem, że egzekwują tych co już uiścili należytość. W podgórskich komitatach Gomorskim, Ziemińskim i Spiskim przymusowe ściąganie podatku domestykalnego pociągnęło za sobą zbiegowiska, a jak urzędowe raporta mówią, musiano nawet użyć pomocy wojskowéj, aby bronić naczelników gmin przed groźbami urzędników powiatowych. Wprawdzie są to wypadki pojedyncze i żupani im zapobiegają, ale któż wynagrodzi kontrybuentów za omyłki, które ich niekiedy więcéj kosztują niż cała kwota podatkowa?

— Miasto Szegedyn uchwaliło przyjąć i za swoje uznać wszystkie uchwały sejmu rozwiązanego, tudzież zamianować członkiem zgromadzenia reprezentacyi miejskiéj deputowanego Smolkę. Wielka liczba komitatów i miast w Węgrzech albo zamianowała Smolkę członkiem zgromadzeń swych, albo mu nadała obywatelstwo.

— *Wanderer* zaprzecza podaniu telegraficznemu *Pressy*, jakoby komitat Debreczyński poczytał za zdrajców kraju tych, którzyby urzędy przyjmowali. Tymczasem niemasz właściwie komitatu Debreczyńskiego, gdyż miasto Debreczyn leży w komitacie Biharskim a uchwała tego ostatniego komitatu nic podobnego w sobie niemieści. Brzmi ona co do tego punktu: „Komitat oświadcza uroczyście, że ci, którzyby w przypadku rozwiązania wydziału komitatowego i korporacyi urzędniczéj, przyjęli jakikolwiek urząd, jakie polecenie lub jaką posadę, odpowiedzialnymi będą za swoje czyny przed prawem i narodem."

— *Posiedzenie Izby niższéj* w d. 25 b. m. zajęte było dalszemi obradami nad *ustawą gminną*, a mianowicie nad artykułami 4, 5 i 6 projektu, jako będącemi z sobą w związku. Poprzednio p. Minister policyi przyrzekł dać odpowiedź na interpelacyę Prażaka, skoro mu nadesłane będą wyjaśnienia. Interpelacya ta tyczy się jak pisaliśmy, okólnika namiestnictwa Morawskiego do urzędów powiatowych, aby miano czujne oko na emisaryuszów czeskich po Morawie się snujących. Nie będziemy zdawać sprawy z tego posiedzenia, bo go nieznajdujemy jeszcze całkowicie w dziennikach, a powtóre, że oczekujemy nadesłania nam takowego przez jednego z naszych korespondentów, który głównie zajmuje się obradami Izb. Z deputowanych polskich zabierał dziś głos p. Helcel w dłuższéj mowie, o któréj tylko wzmiankują dzienniki. Przechodził on historycznie stosunki i cechy gmin słowiańskich w porównaniu z germańskiemi i wykazywał ich podobieństwa i różnice. Odnośnie do ustawy, był on za projektem.

— O stosunku między Ministrem Stanu a Kanclerzem węgierskim piszą z Wiednia do *Lloyda peszteńskiego* między innemi co następuje:

„Jakkolwiek p. Kanclerz początkowo z p. Mini-

śmie podanem „Gutbedunken" wprost jej niemożliwość przy ubóstwie skarbu i uposażenia armii, a Cesarz Rudolf ujrzał się w smutnej konieczności przyjęcia podanego przez kanclerza zawieszenia broni i wysłania komisarzy pokojowych. Na czele komisyi stanął znowu biskup Pawłowski, w nagrodę zasług świeżo księciem Imperii mianowany.

Maksymilian niechciał nic wiedzieć o warunkach zawieszenia broni. Jak przódy wydał rozkaz wydania Lublawy, który Cesarz cofnął, tak teraz on sam sprzeciwiał się takiemuż rozkazowi cesarskiemu, zalecając Choińskiemu, aby zamek utrzymał. 100,000 dukatów, które kanclerzowi za puszczenie na wolność znaczniejszych z świty obiecał, niebyły wypłacone jeszcze i niemyślano o wypłaceniu. Niechęć Polaków do Zygmunta obudzała w ambitnej duszy Arcyksięcia nowe nadzieje, nadzieje, że niezadługo może więzienie zamieni na zamek królewski.... Te nadzieje skłoniły samego Cesarza do zwlekania w wysłaniu komisyi pokojowej, podczas którego intrygowano na dworze szwedzkim i probowano interwencyi Aldobrandiniego. Ta zwłoka spowodowała Kanclerza do listu, w którym legata stanowczo o przyczynę niesumiennego postępowania Austryi zapytuje i między innemi mówi: „unum tantum dicam, cum viris, non cum rumusculis rem illis fore!" Niebyło sposobu jak ustąpić przed groźbą i wysłać komisyę. Austryacka stanęła w Bytomiu, polska w Będzinie, legat jako pośrednik zamieszkał w Olkuszu.

Instrukcya austryacka była bardzo obszerna. Posłowie austryaccy mieli najprzód żądać wynagrodzenia za napaść Szląska i bezwarunkowego wydania Arcyksięcia. Gdyby się to nieudało, miał zajść kompromis między stronami. Gdyby i to odrzucono, miano oddać Lublawę, zachowując w całości pretensye księcia do Polski. Następnie pozwalała instrukcya ustąpić pod warunkiem zapewnienia księciu następstwa (!) i Prus natychmiast oddać się mających — a gdyby i to odrzucono, pod warunkiem płacenia księciu rocznego procentu i zachowania mu tytułu królewskiego. Gdyby i tego niedozwolono, miano wypowiedzieć wojnę.

Kanclerza warunki były jasne i energiczne: 1) zrzeczenie się tytułu króla, 2) wynagrodzenie szkód, 3) rewizya traktatów, 4) oznaczenie granic, 5) oddanie Lublawy, 6) wydanie stronników Maksymiliana ukrywających się w Niemczech, 7) wypuszczenie z tytułów księcia tytułu: Magister Teutonicus Ordinis Prussiae, 8) danie zakładników.

Negocyacyami kierował Kanclerz osobiście, prawdziwy bicz boży austryackiego domu. Tajemna instrukcya poselstwa ofiarowała mu tytuł książęcy, jeżliby Maksymilian został królem, prócz tego złote runo od króla Hiszpańskiego i 200,000 dukatów. Ale Kanclerz niebył do przekupienia! Odpierał on z stałością wszelkie pretensye Austryi, między innemi o udział więzionego Arcyksięcia w negocyacyach. Posłowie, przez Aldobrandiniego tylko słabo popierani, wyczerpali wnet całą instrukcyę, a udając się po nową, otrzymali od Cesarza zupełną wolność ułożenia się jak mogą, z zachowaniem jedynie ratyfikacyi układu. Kanclerz na osobistej negocyacyi z Rosenbergiem, jednym z posłów, nieustąpił na włos, a projekt następstwa po Zygmuncie odepchnął z dumą napojonego ideami wolności polskiej republikanina. Układ ostateczny zapewnił Polsce wszelkie korzyści żądane, z wyjątkiem kosztów wojennych, które wzajemnie kompensowano.

Chodziło o ratyfikacyę. Wiedział Zamoyski, że posłowie ulegają konieczności; aby czas zyskać, żądał więc uroczystej ceremonii przysięgi ze strony Cesarza. To zdawało się ubliżeniem dla cesarskiego majestatu, a raczej podawało sposobność upragnionej zwłoki. Aldobrandini oświadczył się przeciw temu dyplomatycznemu obejściu rzeczy, i bardzo słusznie, bo czyniło jego i Stolicę Apostolską przedmiotem śmieszności. Arcyksiąże Ernest skłonił nareszcie Cesarza do ceremonii przysięgi, która się odbyła w Pradze dnia 24 czerwca, w obecności kardynała Radziwiłła.

Ale zawarcie pokoju nieobowiązywało Maksymiliana. Przeniesiony do Horodła posłyszał on o zawarciu jego i myślał o tem, jakby odzyskać wolność a niedopełnić warunków, tj. niezrzec się pretensyi. Myśl na którą wpadł, niepięknie świadczy o jego charakterze, chociaż ją p. Mayer wyniosłemi usprawiedliwia motywami. Gdy biskup Kamieniecki Wawrzyniec Goślicki i Mikołaj Zebrzydowski starosta krakowski stanęli w Horodle, aby wysłuchać jego przysięgi i odprowadzić go z honorami do granicy, Maksymilian obiecał przysiądz, ale na granicy królestwa. Na granicy czekał liczny poczt austryacki, do którego dostawszy się Maksymilian— odmówił stanowczo przysięgi. Zgniewany do żywego Zebrzydowski zawołał: Łatwo piwa nawarzyć, ale niewiadomo jeszcze kto go wypije! Chciał on nawet wyzwać Arcyksięcia na pojedynek.

Ten postępek przypłacił zaraz Maksymilian utratą kredytu w Polsce i wzrostem nienawiści ku Austryi, którą Kanclerz doskonale wyzyskiwać umiał. Już na przeszłym sejmie starał on się o wykluczenie wieczyste domu austryackiego od elekcyi na tron polski, teraz popierał ten projekt na nowo wraz z ultimatum wojny, jeśliby po 20 miesiącach Arcyksiąże niedopełnił warunków. Gdy senat i większość posłów projekta odrzuciła, rzucił je Zamoyski między sejmiki, gdzie ogromną miał popularność, gdy nowe niespodziewane wypadki i knowania uwagę jego na siebie zwróciły.

Zygmunt III ograniczeniem swéj władzy zniechęcony, od absolutnego ojca buntowany, ostatniemi zajściami w Rewalu, gdzie Jan szwedzki do jawnej z Senatorami polskimi przyszedł burdy, rozjątrzony, apatyczny z natury, postanowił Arcyksięciu Ernestowi przefrymarczyć koronę polską. P. Mayer przywodzi z ces. Archiwu dokument mieszczący kondycye abdykacyi, następujące:

1. Gdyby Ernest został królem, ma być w sojuszu z Szwecyą.
2. Inflanty posiadane przez Szwecyę, zostaną przy niej.
3. 400,000 florenów zapłaci za spuściznę Bony i Katarzyny Jagiellonki w Polsce.
4. Wyjedna Ernest sumy Neapolitańskie dla Zygmunta.
5. Posag Anny królowej po jej najdłuższem życiu ma przypaść Annie szwedzkiej.— i t. p.

Ernest był tyle szlachetnym, że się starał o przeniesienie tych praw na Maksymiliana. W ostatnim tylko razie chciał je użyć dla siebie.

Tymczasem poruszona na sejmikach kwestya exkluzyi wymagała na sejmie dyplomatycznego oporu ze strony Austryi. Wysłany biskup Pawłowski potrafił jej przeszkodzić. Równocześnie zawiązano stosunki z Zygmuntem III, który bez pozwolenia Stanów począł się starać o rękę Anny, córki Arcyksięcia Karola styryjskiego.

To wszystko musiało zgromadzić nowe chmury nad głową Zygmunta. Na zjazdach trybunalskich i sejmikach rozeszła się wieść o jego rokowaniach z Austryą, o stosunkach z Arcyksięciem Ernestem, a chociaż nieprzeszkodziła małżeństwu, to przecież podkopała do reszty jego popularność. Równocześnie Arcyksiąże Maksymilian zadał cios śmiertelny swoim nadziejom.

Korzystając z niechęci przeciw Zygmuntowi, zaniedbany od Cesarza Rudolfa, któremu jego postępowanie tyle narobiło kłopotu, zazdroszcząc Ernestowi, któremu Zygmunt dobrowolnie korony ustępywał, Maksymilian chciał zdobyć sympatyę Polaków publiczną denuncyacyą rokowań Zygmunta z Ernestem, które „najszlachetniejszemu narodowi" chcą odebrać kardynalne jego prawo, prawo wolnej elekcyi!

Ten dokument, zamiast pomódz Maksymilianowi zaszkodził mu stanowczo. Kanclerz użył go tylko do zabicia wszelkiej dla Maksymiliana sympatyi. Zygmunt, odsłoniony zupełnie, musiał się oddać w moc Zamoyskiego, a ten mógł wykrzyknąć: Ernestus apud nos jam sepultus, rex agit animam!

Sam Cesarz, postępowaniem Arcyksięcia słusznie oburzony, zakazał jego posłowi na sejm polski, Operstorfowi, występywać w jego imieniu. Wysłał zarazem Stanisława Pawłowskiego aby raz rzecz zakończyć. Zamoyski wyjednał na sejmie, że król niepierwej do Szwecyi, gdzie go interesa powoływały, pojedzie, póki wyłączenie Austryi zadekretowaném niebędzie. Pawłowskiemu udało się załagodzić sprawę oświadczeniem ze strony Cesarza, że podczas podróży króla do Szwecyi żaden krok nieprzyjacielski przeciw Polsce przedsięwziętym niezostanie. Takim sposobem sprawa przysięgi Maksymiliana odwlokła się jeszcze czas niejaki.

Niebezpieczeństwo ze strony Turcyi skłoniło Rudolfa do szukania sojuszu z Polską. Wysłano znowu Pawłowskiego, aby ten sojusz wyjednać. W obec niedotrzymania warunków będzińskich niemogło być o tém mowy. Nuncyusz Malaspina sam skłonił posłów do obietnicy, że w miesiącu warunki dopełnionemi zostaną. Ustąpił wreszcie uparty Arcyksiąże i wykonał przysięgę na dniu 8 Maja 1598 r. Tak się skończyła długa sprawa, której pamięć stanowczo działała na całą przyszłość obu państw, rozdzielając je mimo podobieństwa sytuacyi zewnętrznej przeciw Turcyi, ustawną niechęcią i podejrzliwością.

P. Mayer pyta się kilkakroć, co mogło skłonić Kanclerza do tak zajadłej ku Austryi nienawiści. Niemogąc znaleść innych motywów szuka ich w ambicyi kanclerza, goniącego za koroną. Prócz stronniczych plotek niema na to innego dowodu, trudno więc w ten motyw z powietrza chwycony uwierzyć. Gdyby p. Mayer samemu przebiegowi sprawy się przypatrzył, byłby może w samém postępowaniu habsburskiego dworu dostateczne znalazł wytłumaczenie. Polityka Austryi wewnętrzna i zewnętrzna musiała być z gruntu przeciwną duchowi, który Zamoyskiego ożywiał. Człowiek ten znakomity, w utopii rzymskiej republiki zakochany, a przytem na wskroś przekonaniem o sile narodowej, samodzielnej przejęty, poświęciwszy się zbudowaniu powagi królewskiej na popularności u szlachty, a usunięciu zobczałego możnowładztwa opartej, ujrzał się podczas bezkrólewia prawdziwym między-królem, działającym w duchu nieboszczyka Stefana. Partya, która za panowania tego króla wichrzyła, stanęła po stronie austryackiej, po której zawsze stawała: Austrya więc stała się obroną tego wszystkiego, co Polskę Stefanową burzyło i zakłócało. Konsekwentny w działaniu, musiał Zamoyski wystąpić przeciw Austryi. Osobistość Zygmunta ograniczonego i bałamuconego przez ojca i doradzców, niepojęła Zamoyskiego myśli: co więcej przerzuciła się na stronę nieprzyjaciela, rozpoczynając z nim tajemne układy. To sprzeniewierzenie się Zygmunta narodowi, który go obrał, stawiało Zamoyskiego w zgubnej opozycyi z tronem; która tyle smutnych miała skutków. Ze Austrya nierozumiała Polski i miała widoczną chęć przygarnienia jej na kształt Węgier lub Czech, świadczą same warunki poselstw, jak n. p.: owo zapewnienie następstwa po śmierci Zygmunta. Trudno było dyplomacyą połączyć to, co cała przeszłość obu państw rozłączała na zawsze.— * *

strem Stanu zgadzał się, to przecież niebawem znalazł się w położeniu takiem, iż musiał wystąpić przeciw wymaganiom, jakie mu stawiano, i któreby godności kanclerskiéj ubliżyć musiały. Nie było bowiem prawie żadnego przedmiotu, żeby go wbrew dyplomowi październikowemu nie wprowadzono na radę ministrów, gdzie Schmerling zawsze był pewnym większości. Nadworna kancelarya węgierska musi teraz dozwalać na pozbawienie się niemal wszelkiego własnego niezawisłego sądu i orzeczenia; gdyż jakkolwiek w ministeryum państwa nie wiele znają stosunki wegierskie, wszelako rozciągają wpływ swój na wszystko; rzeczywiście zakres działania teraźniejszego kanclerza nadwornego zaledwie mało co przewyższa władzę gubernatora kraju za ministerstwa Bacha. Jeżeli od dawna czuł to hr. Forgach, to ustąpienie kanclerza siedmiogrodzkiego przekonało go spełna, że Minister Stanu nie poprzestaje na wielkiéj uległości, lecz wymaga zrzeczenia się całkowicie własnéj woli, a kto się do tego nie zniży, tego przegłosuje z pomocą wiernych sobie towarzyszy i zmusi go do wystąpienia. Hr. Forgach wie to dobrze, i dla tego mniemam, że sam czuje, iż dni jego są policzone jako kanclerza nadwornego. Z każdym dniem szersza dzieli ich przepaść; kiedy bowiem hr. Forgach nauczony doświadczeniem ostatnich tygodni i miesięcy, przekonał się o niewykonalności patentów z lutego, p. Schmerling upiera się przy swojéj centralistycznéj teoryi i drwi z każdego przeciwnego doświadczenia. W takich dysharmonijnych stosunkach nie może nikogo zadziwić, jeśli powiem, że hr. Forgach w zupełności ma przekonanie, iż działanie jego jest tymczasowe, i nic więcéj nie pragnie, jak uporządkować nieco machinę administracyjną, a zarazem przestrzegać honoru kancelaryi nadwornéj."

Królestwo Polskie.

O pierwszym dniu wyborów do Rady miejskiéj warszawskiéj 23 t. m. czytamy w dziennikach warszawskich następujące doniesienie urzędowe:

„W dniu wczorajszym rozpoczęły się wybory do Rady Miejskiéj Warszawskiéj, w cyrkułach 2gim i w dwóch oddziałach cyrkułu 10go; wybory w cyrkule 2gim już ukończone zostały.

„Podług doniesienia złożonego władzy przez komisarza rządowego, członka senatu, rzeczywistego radcę stanu Łąckiego, wybory odbyły się w cyrkule tym w wzorowym i godnym naśladowania porządku, przy zachowaniu przepisów prawa.

„Na członków Rady Miejskiéj wybranymi zostali: ks. kanonik Józef Wyszyński i obywatel miasta Stanisław Hiszpański; na zastępców zaś: Adam Helbich doktor medycyny i obywatel Jan Grabowski.

„Wybory w dwóch oddziałach cyrkułu 10go, z powodu nieukończenia onych dnia wczorajszego, odbywają w dalszym ciągu w dniu dzisiejszym."

— W Warszawie i w Królestwie krąży teraz kilka odezw, między innemi odezwa zachęcająca do pracy wytrwałej i szczerej, do rozwijania sił narodu moralnych i materyalnych, do manifestowania na tej drodze żywotności narodu, a wstrzymania się od drobnych, częstych a niepokojących demonstracyj. Podajemy tu główne ustępy tej odezwy:

„Bracia! kilkakrotnie już zabieraliśmy głos zwracając uwagę waszą na *najważniejsze dla kraju* zadania. Dziś widząc grożące niebezpieczeństwo, czujemy znów gwałtowną potrzebę przemówienia do Was. Gorąco pragnąc jak najprędszego odrodzenia się kraju, dajemy się powodować ludziom, którzy choć pełni młodzieńczego ognia i zapału, niezdają sobie sprawy z położenia kraju, i kierując się tylko uczuciem, grzeszą brakiem rozwagi. Wyczerpujemy za często siły nasze, na zewnętrzne oznaki mające służyć za dowód wzbudzenia naszego ducha narodowego. Objawy uczuć naszych, tak były liczne, tak są powszechne, tak w oczy bijące, że zaprawdę nie potrzeba dalszych świadectw, ani dla nieprzyjaciół naszych, ani dla Europy. Widzą wszyscy do czego dążymy, wie świat cały, że gotowi jesteśmy na wszelkie poświęcenia dla osiągnięcia naszego celu. Manifestacye też, które dziś często przestają być środkiem, stają się celem, nie posuwają ani na krok naprzód sprawy naszej.

Były już wielkie powszechne manifestacye: 29ty listopada był próbą pulsu narodowego.

25, 27, lutego, 2 marca, aktem zjednoczenia wyznań i stanów wszystkich.

12 sierpnia godłem ścieśnienia węzłów braterskich łączących nas z Litwą. Cząstkowe drobne demostracye nieprzynoszą żadnej narodowi korzyści, a nieraz nawet ubliżają powadze i godności ruchu narodowego.

Gdybyśmy jutro przejść mieli do czynu, postępowania takie byłoby logiczne. Ale kraj nie jest przygotowany do tego...... Pocznijmy pracować nad zwiększeniem sił narodu moralnych i materyalnych. Niech praca nasza będzie tak poważna i wytrwała, jak poważną i wytrwałą jest i być winna żałoba, którą się okrył naród cały. Spożytkujmy dla przyszłości naszej tę siłę ducha, przed którą się cofnęły bagnety rosyjskie. Pracujmy nad doprowadzeniem wszystkich klas narodu do jedności w uczuciach, do jedności w działaniu. Przeprowadźmy uwłaszczenie włościan i znośmy wszelkie przyczyny niezgody między właścicielem większym a małym. Starajmy się zlać ludność żydowską w jedną narodową całość z resztą ludności krajowej. Pracujmy nad podniesieniem naszej potęgi moralnej. Szerzmy oświatę między ludem, budźmy w nim tradycyę polską, wpajajmy weń zamiłowanie do historyi naszej i do pamiątek narodowych. Mnóżmy inteligencyę krajową, kształcąc młodzież na ludzi znakomitych we wszystkich zawodach. Ogarnijmy administracyę kraju i spożytkujmy ją w celach krajowych, Królestwo kongresowe niech się stanie ogniskiem, z którego życie rozchodzić się będzie na wszystkie części Polski, w którem znajdą one pomoc i poparcie na drodze narodowego rozwoju.

„Nietrwońmy, ukochani Bracia, nasi najsilniejszego ognia miłości ojczyzny na częściowe drobne demonstrancye; zwiększenię sił naszych w każdym kroku, w każdem położeniu. Odwagą cywilną, pracą ciągłą, indywidualną i zbiorową, stworzmy potęgę nie do pokonania. Takim idąc szlakiem, co dzień będziemy silniejsi, co dzień bliżsi celu gorących życzeń naszych."

— Podaliśmy już w dwóch numerach dziennika naszego wiadomości statystyczne urzędowe o ludności Królestwa, stanie miast, rolnictwie, czynszowaniu i stanie przemysłu, wiadomości wyjęte z raportu złożonego przez Namiestnika Cesarzowi, dodając do nich kilka naszych uwag. Dzisiaj zamieściliśmy tu z tego samego źródła pochodzące wiadomości statystyczne tyczące się handlu zewnętrznego i wewnętrznego. Poprzedzimy je tylko uwagą, iż handel ten produktów i fabrykatów przez kraj nasz dostarczanych a będącemi przedmiotami pierwszéj potrzeby, pożądanemi przez wszystkie narody, — byłby na nieukończenie większy rozmiar rozwinięty, gdyby rząd nie ścieśniał go tysiącznemi uciążliwemi przepisami, gdyby starał się więcej o polepszenie dróg i komunikacyj, a szczególniej zupełnie zaniedbanych dróg wodnych, tych najtańszych środków komunikacyjnych.

„*Handel.* a) *Zewnętrzny.* Obrót handlu zewnętrznego, tak przywozowego jak i wywozowego, wynosił w 1859 roku 31,473,812 rs., czyli, w porównaniu z 1858 rokiem, więcej o 7,204,996 rs. W szczególności zaś handel ten wynosił: z Prusami: co do przywozu w 1858 r.—9,938,713 rs., w 1859 r.—13.567,265 rs.,—więcej o 3,578,552 rs.; co do wywozu, w 1858 roku 10,442.585 rs. w 1859 roku 11,125,652 rs. więcej o 683,067 rs.; z Austryą; co do przywozu: 1858 r. 2,926,423 rs., w 1859 roku 3, 564, 916 rs., więcej o 638,493 rs.; co do wywozu; 1858 r. 941,095 rs.; w 1859 roku 3,215,979 rs., więcej o 2,274,884 rs. W 1858 przywóz był od wywozu: co do Pruss mniejszy o 452,872 rs., co do Austryi mniejszy o 1,985,328 rs.; w 1859 r. przywóz był większy od wywozu: co do Pruss: o 2,441,613 rs., co do Austryi o 348,937 rs. Główne artykuły zewnętrznego handlu były co do przywozu z Prus,—bawełna surowa, przędza bawełniana, wyroby bawełniane, wyroby chemiczne, farby, jedwab surowy i przędzony, wyroby jedwabne i pół-jedwabne, towary kolonialne, maszyny, metale nie w wyrobach, wyroby metalowa, lniane i konopne wyroby, trunki i wełniane wyroby; z Austryi drzewo, towary kolonialne, wyroby lniane i konopne, warzywa, sól kuchenna, trunki. Co do wywozu: do Prus: bydło, drzewo, cynk, ziarna olejne, szczecina, wełna i zboże. Kupców gildyjnych było w Królestwie Polskiem w 1859 r. 265, a niech właściwie w mieście Warszawie 185.

b) *Handel wewnętrzny.* Obrót tego handlu na jarmarkach i targach w Królestwie był następujący: przywieziono rozmaitych przedmiotów: w 1858 r. za sumę 6,268.321 rs.; w 1859 r.—6,083.182 rs., mniej o 185.139 rs.; sprzedano: w 1858 r.—za 3,719, 008 rs., w 1859 r.—za 3,880 804 rs., więcej o 151, 796 rs. Na jarmarki w Warszawie i Kaliszu przywieziono w 1859 r. wełny pudów 30,914, w porównaniu z 1858 rokiem więcej o 11,695 pudów."

Włochy.

Wspomnieliśmy już przed kilku dniami o otwarciu we Florencyi wystawy przemysłowéj włoskiéj, na którą ze wszystkich prowincyj włoskich wysłano przedmioty. Wystawa ta ma polityczne znaczenie, gdyż jest jednym ze środków jednoczenia Włoch; ma ona także znaczenie polityczne przez mowy jakie przy jéj otwarciu powiedziane zostały do króla i przez króla. Margrabia Ridolfi powitał króla otwierającego wystawę, następującą przemową.

„Najjaśniejszy Panie! Jak całe Włochy wyswobodzone przez ciebie z odwiecznéj niewoli i powołane do zajęcia należnego im miejsca między najucywilizowańszemi narodami, odpowiedziały dawniéj na twój głos i zgromadziły się pod twoją pełną chwały chorągwią na polu sławy; tak dzisiaj zbierają się na twoje wezwanie i gromadzą przed *twoim okiem płody rolnictwa, przemysłu, sztuk,* łącząc z darami natury utwory talentu, ręczną pracę geniuszem kierowaną a wyrażającą na marmurze, płótnie lub bronzie ideały piękna.

„Wystawy takie są bardzo starożytną instytucyą we Florencyi; lecz dawniéj, mimo swej świetności, były tylko uroczystościami miejskiemi. Zupełnie inny obraz przedstawia dzisiaj miasto nasze pełne zapału, które ma szczęście gromadzić w swych murach wszystko co przemysł, rolnictwo i sztuka przysłały ze wszystkich części Półwyspu na wybrzeże Arnu. Obraz ten jest świetnym dowodem, że od Alp aż do kończyn Sycylii jest tylko jeden naród, łączący się w jednę rodzinę, skupiający razem wszystkie swe siły, wszystkie swe bogactwa i uczucia.

„Jeżeli wielkie dzieło narodowe nie zostało jeszcze spełnione, dzisiaj widzisz Najjaśniejszy Panie, powtórzenie uroczystego ślubu, iż spełnionem zostanie; gdyż całe Włochy pragnęły być tu reprezentowane przez dzieła swoich rąk i umysłu, ażeby zaświadczyć, że chcą być i są jednym tylko narodem. Tak jest — jednym narodem! który kierowany mądrością, silny cnotą i odwagą, podnie sie się do tej wielkości, która mu zjedna podziw i miłość świata.

„Spojrzyj w około siebie, najjaśniejszy Panie, i niech ci ta myśl radosna zabłyśnie: gdy Włochy zaledwie wskrzeszone, mogły takich rzeczy dokonać, potrafią jeszcze daleko większe spełnić pod względem handlu i przemysłu, gdy handel rozwinie się pod wpływem wolności handlowéj, a swoboda rozwinie pracę ludu.

„Racz pozwolić najjaśniejszy Panie, ażebym w imieniu artystów, przemysłowców i rolników włoskich, którzy cię otaczają, podziękował za zaszczyt jaki im wyświadczyłeś, otwierając osobiście tę uroczystość narodową, i przyjmij łaskawie życzliwy okrzyk którym cię witamy: Niech żyje król włoski!"

Na przemowę tę król odpowiedział: „Dziękuje prezesowi i członkom komisyi za uczucia przez nich wyrażone. Przekonywam się z radością, że wielkie wojny narodowe i rozprawy polityczne które odrodziły naszą ojczyznę, nie stłumiły w duszy Włochów miłości do sztuk, nauk i przemysłu, których arcydzieła w tej chwili oglądam. Miłość ta była od wieków pięknym przymiotem ojczyzny naszéj i będzie nią na przyszłość. Potężne środki zwiększania chwały i pomyślności narodu, nauki i sztuki wzrosną z rozwojem Włoch; są one godne wielkiej opieki i troskliwości ze strony rządu, której tenże nie zaprzestanie im udzielać. Winszuję sobie wraz z tobą panie prezesie i z twoimi kolegami, pomyślnego rezultatu jaki wyda wystawa włoska; poczytuję się zaś za szczęśliwego, że Florencya świetniejąca tylu czynami patryotyzmu, która mi popierała sprawę narodową, tylu dziełami talentu, wybraną została na to siedlisko wystawy, która przyczyni się do wielkości i zjednoczenia kraju."

Kronika miejscowa i zagraniczna.

Kraków 26 września. Wymieniony wczoraj przez nas między innemi domami przeznaczonemi na rozebranie dom pod L. 502 przy ulicy Polnéj, jest własnością p. Jana Słomczyńskiego, a nie p. Kasprzyckiego, którego własnością był dawniéj. Sprostowanie to czynimy na żądanie osób interesowanych. Nie szło tam wszelako o nazwisko właściciela, lecz o tożsamość domu, a tę oznacza jego liczba.

— Wczoraj przy dworcu kolei żelaznéj nie przez zasypanie się studni zagrożonem było życie trzech ludzi, lecz skutkiem wyziewów. Chłopiec murarski spuścił się do studni 13 sążni głębokiéj i odurzony spadł na dno. Studniarz, który za nim się spuścił na ratunek tegoż samego doznał losu. Budowniczy niezważając na niebezpieczeństwo spuścił się za nimi do studni i również odurzony omdlał. Wszystkich trzech wydobyto jednak i ocucono przez śpieszny i umiejętny ratunek.

— W Cieszynie wyszło drukowane wezwanie do przystępywania do czytelni tam założonéj. Wezwanie to mówi: „Ażeby duchowym potrzebom ludności naszéj przeważnie polskiéj zadosyć uczynić i według możności podać środki do towarzyskiego pożycia i kształcenia się w języku narodowym, uzyskano pozwolenie od wys. c. k. władzy do założenia słowiańskiéj czytelni ludowéj w Cieszynie." Ponieważ szło tu o duchowe potrzeby ludności przedewszystkiem polskiéj„ zdawałoby się przeto, że i nazwa czytelni „polskiéj" byłaby właściwą, coby wcale niewykluczało trzymania pism innego języka słowiańskiego. Niepojmujemy wszakże téj ryczałtowéj nazwy plemiennéj, która narody rzeczywiście żyjące chce podciągnąć pod nazwę przedhistoryczną, bajeczną. Nie obwiniamy tu o to niniejszego zakładu, który może z potrzeby użył téj nazwy, lecz nam tylko czytelnia ta nastręcza sposobność do tych słów. Owóż Czytelnia cieszyńska istnieć będzie w domu „pod Złotym Lwem" i otwartą zaraz zostaje. Posiada ona już teraz 15 pism polskich, 12 czeskich, 12 różnych innych pism pobratymczych języków, 2 niemieckie, oraz szczupłą biblioteczkę, którą wspierać i zbogacać obowiązkiem jest tych wszystkich którym idzie o utrzymanie tego zakładu przeznaczonego stać na straży języka i narodowości naszéj. Składki na tę czytelnię ustanowione są: dla założycieli na 10 złr. rocznie, dla członków miejscowych 4 złr., zamiejscowych 2 złr. nie wykluczając wszelkich datków.

— Czytamy w *Gazecie Warszawskiéj* z 23 t. m.: „W zeszły piątek przy niwelowaniu pod koléj żelazną jednéj z tak zwanych gór Szwedzkich na Pradze, znaleziono garnek pieniędzy srebrnych z roku *1600*, dobrze bardzo zachowanych. W górach tych już nieraz wydobywano zakopane pieniądze.

— Znany historyk niemiecki Schlosser umarł 24 b. m. w Heidelbergu, gdzie był nauczycielem akademicznym od r. 1817. Urodził on się 1776 r.

— W d. 23 b. m. odbył się w Berlinie proces przeciw sędziemu sądu miejskiego p. Twesten, który w maju miał pojedynek z jenerałem Manteuffiem, będąc przez niego wyzwanym jeśli nieodwoła uczynionych mu zarzutów. P. Twesten odmówił żądaniu jenerała co do odwołania i pojedynek odbył się pod Poczdamem. Manteuffel wyszedł z niego cało, Twesten z zdruzgotaną ręką. Manteuffel skazany do twierdzy, został bezzwłocznie ułaskawiony przez króla, Twesten z powodu kuracyi teraz dopiero stawał przed sądem i skazany został na najniższy stopień kary, trzechmiesięczne więzienie.

— Jutro w piątek dnia 27 września, Przeniesienie Ś. Stanisława.

SPRAWOZDANIE

Z posiedzeń Sądu kryminalnego w Krakowie w dniu 16 września.

Prezes: Dr. Cukrowicz, Podprokurator: Horwàth, Obrońcy: adwokaci Geissler i Schönborn.

Antoni Graf rodem z Gedingu, będąc w roku 1855 przedsiębiorcą częściowéj budowy kolei żelaznéj w dystrykcie chrzanowskim, wydawał zarobkującym u siebie kartki na pieniądze, których kwota była cyframi oznaczoną. Zwykle opiewały te kartki na 18 kr. U jednego z wyrobników, Stanisława Małeckiego, znalazła się kartka, na któréj kwota 18 kr. poprawioną była na 28 kr. To dało powód Grafowi, że Małeckiego przywiązał do słupa i bił, aż mu wyznał, że ową kartkę sfałszowaną dostał od drugiego wyrobnika Napoleona Szubla. Gdy ten się wypierał żeby asygnatę sfałszował (Szubel nie umie pisać), przeto kazał Graf swemu pisarzowi Józefowi Matznerowi przywiązać go do słupa od baraku, co też zaraz w przytomności Grafa i powrozem przéz niego podanym uskutecznionem zostało. Według zeznania Matznera i świadków jako też samego Szubla, miał tenże związane ręce powrozem po pod ramiona w tył i tak przymocowany był do słupa, iż ciągle stać musiał; w téj postawie znajdował się na skwarze czerwcowego słońca i o głodzie przez 12 godzin, bo od 5 zrana do 5 popołudniu. Jeżeli z bólu krzyczał, natenczas przystępywał do niego Matzner i bił go w twarz uspakajając go w ten sposób. O piątéj godzinie popołudniu powrócił Graf i po domaganiu się ojczyma Szubla, uwolnił tegoż. Ojczym Szubla doniósł o tem katostwie komisarzowi dystryktowemu; uwiadomiono o tem Grafa również, że komisarz ma mu za jego barbarzyński czyn zrobić proces kryminalny. Strwożony tem Graf, udał się do komisarza a tłumacząc się z swego czynu wsunął mu nieznacznie do biórka banknot na 10 złr., jak mówił, z tą prośbą ażeby owych pokrzywdzonych wyrobników zaspokoił. Komisarz wziął to za chęć przekupienia go, otworzył drzwi do przybocznego pokoju i zawezwał swych pisarzy wskazując im banknot iżby byli świadkami, że go Graf chciał przekupić.

Pomimo to następca owego komisarza wydał wyrok taki na Grafa, iż go za przekroczenie skarał na karę 5 złr., Szubla zaś dla braku dowodów od oszustwa uwolnił.

Po zaprowadzeniu nowéj organizacyi sądowéj sprawę tę odświeżono a dziś oskarżał Grafa c. k. prokurator o zbrodnię:

1) gwałtu publicznego przez wymuszenie, 2) takiegoż gwałtu przez nieprawne ścieśnienie osobistéj wolności, 3) zbrodni naprowadzenia do nadużycia władzy urzędowéj. Matznera zaś oskarżał o zbrodnię publicznego gwałtu przez ściśnienie wolności osobistéj i żądał kary na Grafa ciężkiego więzienia 6 miesięcznego z obostrzeniem, na Matznera 2 miesięcznego więzienia.

Graf bronił się tem, jakoby Szubla nie kazał wiązać lecz tylko przytrzymać, że niewiedział, żeby go Matzner przywiązał do słupa, gdyż zaraz odjechał a gdy powrócił w południe zaraz kazał go odwiązać. Szubel był więc bez jego wiedzy wiązany i tylko do południa. To tłumaczenie się Grafa w obec zeznań współobwinionego Matznera i świadków nic mu pomódz nie mogło, a sąd pomimo obrony Dr. Geisslera imieniem Grafa i Dr. Schönborna imieniem Matznera wniesionéj, orzekł co do winy według wniosku c. k. prokuratora z tym wyjątkiem, iż uwolnił Grafa od zbrodni naprowadzenia do nadużycia władzy urzędowéj, dla braku dowodów; skazał go zaś na 5 miesięcy ciężkiego więzienia, Matznera na miesiąc. M. K.

Gospodarstwo, przemysł i handel.

Tarnów 24 września. Na dzisiejszym targu praktykowano w przecięciu ceny następne w wal. austr.

Pszenica	(za mierzycę)	5·57
Żyto	„	3·21
Jęczmień	„	2·10
Owies	„	1·20
Tatarka	„	2·50
Ziemniaki	„	0 80
Drzewo twarde	(za siągę)	9·50
„ miękie	„	7·00
Siano	(za centnar)	1·65
Mięso wołowe	(za funt)	$0·14^1/_2$
Okowita	(za masę)	1·25

Lwów 23 września. Na naszym dzisiejszym targu były następujące przeciętne ceny: mec pszenicy (81 funt.) 4 złr. 27 c. żyta (76 funt.) 3 złr. 27 c.; owsa (41 funt.) 1 złr. 26 c.; hreczki 2 złr. 60 c.; grochu 3 złr. 50 c.; ziemniaków 1 złr. 30 c.; — cetnar siana 1 złr. 4 c.; okłotów 76c. — sąg drzewa bukowego 14 złr. 70 c. sosnowego 12 złr. 30 centów. — Ceny drobiazgowéj sprzedaży bez odmiany.

Donoszą z Ukrainy: „Szarańcza po kilkomiesięcznem rozkoszowaniu na ukraińskim chlebie, nareszcie nas porzuciła; na *ultimum vale*, wybiła tu łan żyta, tam zjadła przestrzeń owsa, jęczmienia — nareszcie zbiła się w jeden tuban, jedną chmurę czarną, ciężką; niezmierzoną, jeszcze raz zaćmiła ukraińskie słońce i pędem wiatru poleciała za Dniepr, na zimowe leże, w rodzinne strony. Bodajby to była jéj ostatnia ku nam wyprawa, bodaj Bóg strzegł na zawsze nasz kraj zniszczony od nieproszonych gości, od żądnéj ręki, która po jego własność sięga, a nam pozwolił po tylu klęskach swobodnie odetchnąć.

„Żniwo nasze postępuje wolno, leniwo, dotąd jeszcze kopy oziminy na polu czernieją, dotąd jeszcze jarzyna na pół wysypana na pniu sterczy, a robotnik coraz trudniejszy a niechęć coraz większa, a środki zaradcze coraz mniéj wystarczają. Z téj biedy tak groźnéj dla gospodarstwa naszego, ma nas oswobodzić robotnik z okolic ludniejszych sprowadzony; szczęśliwa to myśl, mimo ogólnego uznania, w niewielu miejscach dotąd w czyn wprowadzoną została.

„Żniwo tegoroczne w miejscach przez szarańczę oszczędzonych, okazało się średniem, zbiór buraków, w skutek braku robotników i zaniedbania ich, bardzo smutno wypadnie. Ceny zboża zdają się podnosić i ruch handlowy się zwiększa."

Wrocław 23 września. Dziś praktykowano ceny następne: za 1 szefel pruski (przeszło 14 garncy) groszy srebrnych pruskich (po 5 cent. w. a. oprócz *łaży*).

	pred.	*śred.*	*posled.*
Pszenica biała	92-96	88	76-82
„ żółta	92-94	89	76-82
Żyto	61-63	60	54-57
Jęczmień	45-47	43	39-41
Owies	24-26	22	19-20
Groch	54-57	50	45-48
Rzepik (za 150 funtów *brutto*)	210	200	180
Rzepak zimowy „	198	188	178
„ jary „	172	162	150

Przegląd polityczny.

Depesze telegraficzne.

Zagrzeb 25 września. Na posiedzeniu sejmu w dniu dzisiejszym odczytano i uchwalono przedstawienie do N. Pana z powodu nietolerancyjnego i ubliżającego zwracania podań w języku chorwackim przez niektóre władze w innych prowincyach monarchii. Wniosek Żuzla, (w depeszy która nas wczoraj wieczór była doszła o tem posiedzeniu, słusznie zrobiliśmy znak zapytania przy nazwisku „Iuzel", wiedząc, że takiego deputowanego nie masz w sejmie. *P. R. Cz.*), względem odroczenia sejmu na cztery tygodnie, począwszy od 1go października, odrzucono. Prezydujący Bryglewicz (w zastępstwie Bana Sokcewicza) odpowiada na wczorajszą interpelacyę deputowanego Kwaternika, iż rada namiestnicza koresponduje ze wszystkiemi władzami kraju, a między niemi z dyrekcyą skarbową w języku chorwackim, lecz ta ostatnia przesyła radzie namiestniczej ekspedycye niemieckie. Ban kazał sejmowi oświadczyć, iż deputacya za adresem może jechać do Wiednia nieczekając odpowiedzi na zapytanie telegrafem uczynione względem posłuchania, gdyż niemasz wątpliwości, że przyjętą będzie. (Wczoraj już podaliśmy w *Czasie* o tem telegram. *P. R. Cz.*). Rozprawy nad systemem szkół elementarnych zakończono dziś; a na jutro przyjdzie na porządek dzienny projekt względem szkół realnych.

Paryż 25 września. Dzisiejszy *Monitor* donosi, iż wykonanie traktatu handlowego między Francyą a Turcyą, odłożone jest do marca 1862 r.

Turyn 24 września. Dzisiejsza *Opinione* oświadcza, iż ciągle z umysłu szerzone pogłoski o sporach między jenerałem Cialdinim (zarządzającym w Neapolu) a gabinetem, względem programu rządowego, są tylko niedorzecznym wymysłem.

Medyolan 25 września. Dzisiejsza *Perseveranza* zawiera wiadomości z Neapolu z 23 t. m. Według nich, banda reakcyonistów niepokoiła miasto Gargano i okolicę. Jenerał Doda przedsięwziął 19 t. m. działanie przeciw rozbójnikom w prowincyi Foggia. — Tenże sam dziennik pisze: demonstracye pospólstwa w kilku miastach Romanii z powodu podniesienia się cen żywności, powtarzają się z taką uporczywością, że to naprowadza na myśl, iż są wywołane przez partyę reakcyjną.

Londyn 24 września. Nadeszły tu wiadomości z Nowego-Jorku z 15go t. m. Według nich, obiegała w Nowym-Jorku pogłoska, iż jenerał Fremont (dowodzący wojskami Unii w Missouri, *P. R. Cz.*) zostanie usunięty z tej posady, gdyż w swej odezwie przekroczył swą władzę. Rząd Stanu Kentuky (który od początku wojny ogłosił się neutralnym. *P. R. Cz.*), zawezwał seperatystów, aby opuścili jego terytoryum; lecz wahał się wydać to samo wezwanie do wojsk Unii. Z tego powodu separatyści oświadczyli, że nieustąpią z terytoryum Kentuky. — Książę Napoleon przybył do Kwebeku.

Powolny tok obrad nad ustawą gminną w Radzie państwa w Wiedniu zwrócił na chwilę napowrót uwagę na stosunki zewnętrzne, do czego dała powód przedewszystkiem pewność spotkania się króla Pruskiego z Cesarzem Napoleonem. Długo nie dawano temu w Wiedniu wiary, aby do tego kroku przyszło; teraz zaś gdy jest on już urzędownie zapowiedzianym, jedne organa opinii publicznej chcą wrażenie jego osłabić; inne przeciwnie nadając mu znaczenie zbyt może doniosłe, rozbierają przyczyny, dla których oba główne mocarstwa niemieckie nie mogą czy niechcą trzymać się razem na zewnątrz. Widać że współzawodnictwo ich jest naturalniejszém aniżeli ich wzajemne interesa.

Sejm w Parenzo dziś ma przystąpić do wyboru posłów do Rady państwa. Wypada dwóch tylko na Istryę. Przed rozpoczęciem sejmu kilku deputowanych z stronnictwa „*nessuno*", złożyło mandaty. Stronnictwo rządowe otrzymało w wyborach górę. Sejm siedmiogrodzki jeszcze nie zwołany. *Wanderer* mówi, że N. Pan dotąd nie podpisał aktu zwołującego. *Pester Lloyd* utrzymuje, że lubo w sporze p. Schmerlinga z hr. Forgaczem, pierwszy zwyciężył; wszelako przyrzekł rewizyę konstytucyi z 26go lutego. Uwierzymy — jak zobaczymy.

Nietylko o samym rezultacie wyborów do Rady Miejskiej w dwóch okręgach wyborczych, w 2gim i 10tym, lecz i o całym przebiegu pierwszego dnia wyborów, mamy dokładną wiadomość. Nie było, jak wiadomo, najmniejszej wątpliwości, czy należy wziąść udział w wyborach czy nie, gdyż wszyscy tak w Warszawie jak w całem Królestwie postanowili w zupełnej zgodzie przystąpić do wyborów, wybrać ludzi odznaczających się odwagą cywilną, rozwagą i prawością, a wybrane Rady uważać za tymczasową reprezentacyę kraju, która powinna się upomnieć o prawa narodu, o zaspokojenie jego potrzeb i przedstawić jego życzenia dzisiejsze. Chodziło tylko o to pytanie: czy tej wybieranej reprezentacyi dać tylko mandat moralny w powyższym duchu, czy też mandat piśmienny, określony i w chwili wyborów przez każdego wyborcę podpisany, co zarazem wymagało określenia ścisłego tychże potrzeb i życzeń dzisiejszych. Większość podobno poszła za przekonaniem, że mandat moralny dany jest przez sam wybór; zgromadziło się jednak kilka tysięcy ludzi o 11ej godzinie przed południem przed salą 10go okręgu wyborczego, aby przypomnieć wybranym mandat, który streścili: autonomia narodowa zupełna dla Królestwa i prowincyj Zabranych, razem połączonych. Po przemowach uspakajających, jakie mieli księża Wyszyński i Stecki oraz hr. Andrzej Zamoyski, tłum się rozszedł spokojnie i wybory w porządku zakończyły się, jak to wczoraj donieśliśmy, podając zarazem ich rezultat w obu okręgach wyborczych. — Wyżej korespondent z Olkusza podaje rezultat wyborów w okręgu olkuskim do Rady Powiatowej.

Kilku zebranych teraz w Warszawie biskupów i administratorów dyecezyj miało podobno żwawą rozmowę z Namiestnikiem jenerałem Lambertem, a szczególniéj z Dyrektorem Komisyi Wyznań i Oświecenia margr. Wielopolskim. Według dość pewnych wiadomości, gdy ten ostatni, to jest Dyrektor Wyznań, zarzucał biskupom, że popierają w kościołach ruch polityczny z krzywdą religii, odpowiedział mu biskup Baranowski, że jako książęta kościoła lepiéj wiedzą od Dyrektora co jest pożyteczne religii, a jako duchowni nie ubliżają bynajmniéj swemu chrakterowi, lecz owszem go podnoszą, gdy są dobrymi Polakami. — Choroba Arcybiskupa Warszawskiego znów się pogorszyła i bardzo obawiają się o jego życie.

Staats-Anzeiger pruski z 25go zamieszcza proklamacyę Króla zapowiadającą, że dwór przenosi się 14go paźdz. do Królewca; następnie, że w d. 18 odbędzie się koronacya króla i królowéj w kościele zamkowym w obecności członków obu Izb sejmowych tudzież zaproszonych w tym celu świadków; w d. 20 t. m. królestwo wyjadą z Królewca, a w d. 22 odbędą wjazd do Berlina. W Koblenc, gdzie obecnie bawi król Pruski, zjechało się mnóstwo książąt niemieckich i innych spokrewnionych z domem pruskim. Z obcych książąt znajduje się tam w przejeździe do Anglii W. Ks. Konstanty Rosyjski, ks. Henryk Niderlandzki i książę Walii. Na uroczystość koronacyjną ze strony rosyjskiej przybędzie syn Cesarza W. Ks. Mikołaj następca tronu, ze strony Austryi Arcyks. Leopold, ze strony Bawaryi książę Luitpold brat królewski itd.

Jeżeli damy wiarę wszystkim pogłoskom w świecie politycznym paryskim krążącym, to w przyszłym miesiącu gotuje się w Compiegne i w Paryżu zjazd wielu królów, wprawdzie nierównocześnie lecz kolejno odwiedzających Cesarza Napoleona. Jednocześnie z królem pruskim ma przybyć król duński 6 p. m. a odwiedziny te mają mieć na celu rozwiązanie kwestyi szleswicko-holsztyńskiéj. Potem mają kolejno przybywać w odwiedziny królowie: holenderski około 15 października, następnie belgijski, a w końcu włoski. Podaliśmy już dawniéj wieści, jakiemi sprawami na tym zjeździe mają się zajmować.

W neapolitańskiem zwolna powraca przecież spokój. Wprawdzie według wiadomości do 20go t. m. sięgających grasuje jeszcze w górach kilka band, złożonych z najciężej obwinionych, którzy nie chcą się zdać na łaskę lub niełaskę, lecz w ich działaniu nie ma już żadnego związku. O dalszych losach bandy awanturników hiszpańskich nic dotąd nie donoszą.

Swieża poczta wchodnio-indyjska przyniosła wiadomości sięgające z Indyj, to jest z Kalkuty do 22 sierpnia, a z Chin z Kantonu do 8go, z Szangaj do 3 sierpnia. Listy z Indyj napełnione są smutnemi wiadomościami, to o cholerze, która wielkie czyni spustoszenia szczególniej w Bengalu; to o powodziach z powodu ulewnych deszczów, gdyż właśnie pora dżdżysta z wielką rozpoczęła się gwałtownością; to nakoniec o rozbojach na wszystkich drogach. Wiadomości z Chin niewiele zawierają ważnego. Powstańcy którzy aż do Szanghaj dotarli, zachowują się dosyć spokojnie, a władze chińskie głoszą o wielkich zwycięstwach wojsk cesarskich nad powstańcami w środkowych Chinach. Cesarz chiński nie powrócił dotąd do stolicy, w której bawią stale rezydenci angielski i francuski, a przybyło niedawno poselstwo rosyjskie. Natomiast wiadomości z Japonii do 6 lipca sięgające, są więcej zajmujące. Na poselstwo angielskie napadli według jednych rozbójnicy, według drugich żołnierz księcia Mitos, a członkowie poselstwa Morison i Olephaut są ciężko ranni, zaś p. Lest zdołał ujść. Poseł angielski przesłał o tym wypadku okolnik do urzędowych poselstw i polecił, aby okręt wojenny udał się do portu. Kanagawa gubernator Jeddo uwiadomił posła, ze nie ręczy za jego bezpieczeństwo, jeżeli się nie przeniesie do cytadeli. Co dzień oczekują przybycia do portu przed Jeddo admirała Hope z jednym okrętem wojennym.

Ostatnie depesze telegraficzne „Czasu".

Parenzo 26 września. Sejm istryjski miał sobie przedłożone przez namiestnika p. Burgera propozycye rządowe względem wyboru reprezentantów do Rady państwa, tudzież wyboru Wydziału krajowego. Do Rady państwa wybrani zostali na deputowanych: namiestnik Burger i biskup Dobrilla; na zastępców: Dr. Zadro i Persico. Odbył się także wybór członków Wydziału krajowego.

Paryż 26 września. Dyskonto bankowe podwyższono na $5^1/_2$%.

Antoni Kłobukowski, redaktor odpowiedzialny.

Kurs papierów publicznych i pieniędzy.

Kraków 26 Września.		żądają	płacą
Banknoty polskie za 100 złr. now.	złp.	347	341
Ruble obrączkowe agio	„	111	109
Talary pruskie za 150 złr. now.	talar.	74⅓	73⅓
Srebro nowe	złr.	135	134
Półimperyały rosyjskie	„	11 18	11 2
Napoleondory 20-fr.	„	10 88	10 72
Dukaty holenderskie ważne	„	6 38	6 28
„ austryackie	„	6 48	6 38
Listy zastawne galic. z kupon. na mon. kon.	„	85 50	84 50
„ „ „ na wal. aust.	„	81 75	81 —
Obligacye indemn. z kuponami	„	68⅓—	67 50
Pożyczka narodowa z r. 1854 bez kup.	„	80 50	79 50
Akcye kolei gal. bez kuponu z wpłatą 70%	„	152	150
Listy zastawne polskie z kuponami	złp.	100½	99½

Wiedeń 26 Września (telegraf.)	złr.	c.
5% Metaliki	67	10
5% Pożyczka narodowa	80	65
Akcye banku narod. wiedeńs.	756	—
„ banku kredytowego	182	40
Srebro	135	—
Londyn 10 funt. szterl.	135	70
Dukat pojedynczy	6	49½

Wiedeń 25 Września.	żądają	płacą
Pożyczka skarbowa.		
5% Metaliki na wal. austr.	61 90	61 80
5% Pożyczka narodowa	80 80	80 70
5% Metaliki na mon. konw.	67 40	67 20
5% Oblig. indemniz. niższéj Austryi	88 50	87 50
5% „ „ węgierskie	68 25	67 50
5% „ „ chorw. słow. ban.	68 75	67 75
5% „ „ galicyjskie	66 10	66 —
5% „ „ bukowińskie	65 25	64 75
5% „ „ siedmiogrodzkie	65 25	64 50
5% „ „ innych krajów kor.	87 50	87 —
5% Pożyczka nowa wenecka	—	92 —
Listy zastawne.		
5% banku narod. 12 miesięczne	100	99 50
„ „ „ 6 letnie	103 —	102 75
„ „ „ 10 letnie	97 —	96 75
„ „ „ losowane w wal. austr.	86 —	85 75
4% Tow. kredyt. galicyjskie	82 —	80 50
Pożyczki loteryjne.		
Losy poż. skarb. z r. 1860 całe	83 40	83 25
„ „ „ z r. 1839 całe	114 75	114 25
„ „ „ z r. 1854 na 4%	86 25	86 —
Bilety rentowe Como	17 —	16 50
Losy zakładu kredytowego	120 25	120 —
„ tryestskie na 4½ %	125 50	124 50
„ żeglugi par. na Dunaju	96 50	96 —
„ Księcia Esterhazego na 40 złr.	97 —	96 50
„ Księcia Salm „ 40 „	37 —	36 50
„ Księcia Palffy „ 40 „	36 25	36 —
„ Księcia Clary „ 40 „	36 —	35 50
„ Hr. St. Genois „ 40 „	36 25	35 75
„ Miasta Budy „ 40 „	36 50	36 —
„ Księcia Windischgrätz 20 „	23 25	23 —
„ Hr. Waldstein „ 20 „	23 25	22 75
„ Hr. Keglewicza „ 10 „	15 —	14 75
Akcye bankowe i przemysłowe.		
Akcye banku narod. austr.	760 —	758 —
„ zakładu kredytowego	183 40	182 30
„ żeglugi parowéj na Dunaju.	433 —	431 —
„ kolei północnéj Ces. Ferd.	2024	2022
„ „ rządowéj	280 —	279 —
„ „ zachodniéj Ces. Elżb.	165 25	165 75
„ „ Pardubickiéj	120 50	120 25
„ „ Nadcisańskiéj	147 —	147 —
„ „ Południowéj	237 50	237 —
„ „ Galicyjskiéj	150 75	150 25

Kursa zagraniczne (3 miesięczne).	Disconto miejscowe	żądają	płacą
Amsterdam 100 zł. hol.	3	113 75	113 50
Augsburg 100 zł. nadreń.	3½	114 20	114 —
Berlin 100 tal.	4	—	—
Frankfurt n. M. 100 zł. nadr.	3	114 20	114 —
Genua 100 lirów piem.	7	—	—
Hamburg 100 marków	3	100 25	100 —
Lipsk 100 tal.	4	—	—
Liworno 100 lirów	7	—	—
Londyn 10 funtów.	3½	135 60	135 50
Paryż 100 franków	5	53 10	53 —

Waluty.	żądają	płacą
Cesarskie korony	—	18 65
„ pół korony	—	—
„ dukaty na wagę	6 51	6 49
„ „ obrączkowe	6 51	6 49
Złoto *al marco*	—	—
Napoleondory	10 82	10 80
Suwereny	—	18 80
Fryderyki	—	11 40
Luidory	—	11 10
Suwereny angielskie	—	13 68
Imperyały rosyjskie	—	11 15
Srebro	135 25	134 75
„ kupony	135 2.	135 —
Talary związkowe	—	—
Pruskie bilety kasowe.	2 2½	2 1½

Lwów 24 Września.	żądają	płacą
Dukat holenderski	6 48	6 41
„ austryacki.	6 52	6 45
Półimperyał rosyjski	11 23	11 10
Rubel rosyjski.	2 16	2 14
Talar pruski.	2 6	2 4
Listy zastawne galic. bez kupon. wal. austr.	80 38	79 70
„ „ „ „ w mon. kon.	84 38	83 70
Oblig. indemn. bez kupon.	66 53	65 88
Pożyczka narodowa bez kupon.	81 30	80 30

Warszawa 25 Września.		żądają	płacą
Półimperyały	rubli	—	5 78
Obligi skarbowe	„	91 72	—
„ kupon		—	1 94⅜
Listy zastawne III okresu	rubli	14 95½	14 92½
„ kupon		—	— 5½
Akcye kolei żelaznéj warszawsko-wiedeńskiéj		69 —	68 50

Wrocław 25 Września.	żądają	płacą
Banknoty austryackie w mon. nowéj	74⅞	—
Polskie bilety bankowe	86⅛	—
„ listy zastawne	—	84¾
Poznańskie listy zastawne 4%	—	102¼
„ „ 3½%	—	97¼
Obligi kolei krak.-szlązk.	79¼	—

Paryż 24 Września.		
Renta 3%	69	40

Londyn 24 Września.	
Konsole	93⅜

Pociągi osobowe na kolejach żelaznych.

Odchodzą:

z *Krakowa* do *Warszawy* 7 rano = do *Wiednia* i *Wrocławia* 7 rano; 3. 15 po połud. = do *Ostrawy* (przez Bogumin (Oderberg) do Prus) 9. 45 rano = do *Rzeszowa* 5. 35 rano; = do *Przemyśla* 10. 30 rano; 8. 40 wieczór; do *Wieliczki* 7. 20 rano.
z *Wiednia* do *Krakowa* 7 rano; 8. 30 wieczór.
z *Ostrawy* do *Krakowa* 11 rano.
z *Granicy* do *Szczakowy* 6. 30 rano; 2. 6 po południu.
z *Szczakowy* do *Granicy* 10. 15 rano; 1. 48 po południu; 7. 56 wieczór.
z *Rzeszowa* do *Krakowa* 2. 25 po południu = z *Przemyśla* 7. 15 rano; 8. 15 wieczór.

Przychodzą:

do *Krakowa*, z *Wiednia* 9. 45 rano; 7. 45 wieczór = z *Wrocławia* i *Warszawy* 9. 45 rano; 5. 27 wieczór = z *Ostrawy* (przez Bogumin (Oderberg) z Prus) 5. 27 wieczór = z *Rzeszowa* 8. 40 wieczór; = z *Przemyśla* 6. 15 rano; 3. po połud.; z *Wieliczki* 6. 40 wieczór.
do *Rzeszowa* z *Krakowa* 11. 51 przed południem. = do *Przemyśla* 6. 48 rano; 6. po południu.

Przyjechali od 25 do 26 Września.

HOTEL POLLERA. Hermann Rother ksiądz ewang. z Prus. Maurycy hr. Szymanowski z Galicyi. Karol Majewski, Włodzimierz Goler właśc. dóbr, Karol Frycz student z Królestwa. Atanazy Benoe wł. dóbr z Niegowic. Edward Sobotka kup. z Wiednia. Tekla Błotnicka ob. ze Lwowa. Stanisław Stojowski z Tarnowa.

Wyjechali: Marcin Jasiński właś. dóbr do Lwowa. Karol Tratting pryw. do Wiednia. C. Peterson senator, G. Peterson jurysta, C. Herzfeld Dr. praw do Pragi. Hermann Rother do Prus. Atanazy Benoe, Tekla Błotnicka, Stanisław Stojowski, Edward Sobotka wł. dóbr do Galicyi.

HOTEL SASKI. Władysław Ślaski, Tomasz Strzyżewski, Stanisław Baczyński, Paulina margr. Wielopolska, Piotr i Bolesław Lisiccy ob. z Królestwa. Józef Pomianowski obyw. ze Lwowa. Marya Treterowa. Wysocki Teofil, Emil Stojowski ob. z Galicyi. Ksiądz Antoni Kurowski z Metz. Piotr Carp ob. z Jass. Marcin hr. Tarnowski z Wołynia. Alojzy Schmidt urz. kop. z Wiednia. Aniela Jełowicka ob. z Wołynia. Spathar Piotr Carp. ob. z Mołdawii.

Wyjechali: Floryan Holcel do Górki. Gustaw Dąmbski do Galicyi. Antoni Münnich technik do Austryi. Adam Michałowski, Józefa Woźniakowska, Józef Majzel ob. do Królestwa.

HOTEL DREZDEŃSKI. Filip Pinkas, Jakób Kugel kupcy z Wiednia. Neufa Radziejowska ob. z Rosyi. Władysław hr. Kwilecki wł. dóbr, Antoni Żukowski ob. z Królestwa.

Wyjechali: Anna Tąkiel wł. dóbr, Jan Nowakowski obyw. do Królestwa.

Inseraty.

SPOSTRZEŻENIA METEOROLOGICZNE.

Dnia	godzina	Wys. bar. w lin. par. przez O'Reaum.	Stan ciep. podług Reaumura	wilgotn. powietrza względna	Kierunek i natężenie wiatru	STAN NIEBA	Zjawiska napowietrzne	Zmiana ciepła w ciągu dnia od	do
25	2	325‴50	+17'9	61	Zach. słaby	pogoda z chmurami		+ 5'8	+ 19'2
	10	25 78	13 5	78	„ „	„ „			
26	6	26 73	11 9	95	„ „	„ „	deszcz		

(Nadesłane).

Wołczyniec 2 Września 1861 r.

Poczytuję sobie za obowiązek podać do wiadomości publiczności przeciw szkodom elementarnym zabezpieczającéj się, o wzorowem postępowaniu, którego doznałem ze strony Towarzystwa Asekuracyjnego pod firmą

„Azienda Assicuratrice w Tryeście"

Na dniu 15 Czerwca r. b. nawiedziła mię wielka klęska gradowa, w skutek któréj cały plon mój tegoroczny w Wołczyńcu, obwodzie Stanisławowskim, zniszczonym został. Będąc przeciw gradobiciu w nadmienionym zakładzie „Azienda Assicuratrice" zabezpieczonym, wywiązał się zakład ten z przyjętego na siebie zobowiązania odwetowania klęski elementarnéj, ku największemu zadowolnieniu memu. Wiedziony uczuciem uznania dla tak błogiego instytutu, podaję ten fakt do publicznéj wiadomości z dodatkiem, iż rzeczony zakład

„Azienda Assicuratrice"

z powodu tak postępowania swego przy dochodzeniu i obliczaniu szkód, jako téż doraźnego wynagrodzenia, zasługuje na powszechne uznanie i uwzględnienie.

Feliks Stojowski (1015-2-3)
właściciel Wołczyńca w obwodzie Stanisławowskim.

Nazwisko y Maść	Lata	Ogiery	Konie	Klacze	Ogół	Uwagi
Stadnina konie						
Koń gniady pojazdowy Kalika	.	.	1	.	.	sprzedany w Sędziszowie [illegible]
Myszaty od siwki	2	.	X	.	.	22. april 850 zdechł.
Skarogniady od Tyśminieckiy	2	.	1	.	.	
Gniady od Bolszowieckiy	2	.	1	.	.	
Gniady od Stary Migdałki	2	.	1	.	.	
Klaczy Teslejdyca wirszchowey Kasztanek na ogierka	2	1	.	.	.	
gniadey wirszchowey	1	.	1	.	.	
					7	

	Z Butszowca tu dane w pasze y zimowlie	Lata	Ogiery	Konie	Klacze	Ogół	Uwagi
1	Kasztanowaty konik z Butszowca daney w jesieni 847	2	.	1	.	.	
2	Bułano dereszowato klaczka z Herbutowa w lecie 847	4	.	.	X	.	wzieli do Bołszowca 7. april 850 Kunt Dawido wina do Regestra
3	Gniada mała klaczka z Bołszowca dana w jeseni 847	4	.	.	X	.	wzieli do Bołszowca
4	Kasztanowata klaczka Łysa	4	.	.	1	.	
5.	Kasztanowata Teslejdyca wirszchowa przeszła 12go kwietnia 850 na [illegible] pasze		.	.	1	.	

	z Krzywego na wesnie 848 tu dane zostało	Lata	Ogiery	Konie	Klacze	Ogół	Uwagi
1	Kasztanowaty mało co znać strzałki przez oczo	5	.	1	.	.	robi
2	ciemno Kasztanowaty	5	.	1	.	.	robi
3	Kasztanowata Łysa Tylne kopyta białe	5	.	.	1	.	robi
4	jasno niebardzo Kasztanowata	5	.	.	1	.	robi
5	Kasztanowata bez odmiany	5	.	.	1	.	
6	Kasztanowata ciemno Tylne lewe kopyto białe	4	.	.	1	.	

[illegible] Stan Koni [illegible] 1850

[illegible] 1850 pojedynczo spisanych w folwarku Bowszowskim [illegible] rostaiących

Liczba porządkowa	Nazwiska y Maść	Lata	Sztuki: Ogiery	Sztuki: Konie	Sztuki: Klaczy	Ogółem	Uwaga
	Klaczy robucze Stanowne						
1	Pelechata gniada mała stara od W.^{go} Kopestyńskiego	18	.	.	1		
2	Siwka biała od Maszyny rosła	15	.	.	1		
3	Tarnopolska gniada mała od W. Kopestyńskiego	18	.	.	1		
4	Tyśmienicka skarogniada	12	.	.	1		
5	Kasztanka większa łysa	7	.	.	1		
6	Bołszowiecka gniada od Maszyny	10	.	.	1		
7	Niemka biała	14	.	.	1		
8	Plauszewska gniada stara	18	.	.	1		
9	Deresząka	6	.	.	1		
10	Gniada ślepa od Niemkie wzięta ze Stadniny	4	.	.	1		
11	Kasztanowata łysa klaczka od Bołszowieckiej	4	.	.	1		
						11	
	Konie robucze Bowszowski						
1	Kasztan łysy stary od Maszyny	15	.	1	.		
2	Laszkowiecki gniady kasztanowaty łysy	9	.	1	.		
3	Kary gruby Laszkowiecki	10	.	1	.		
4	Laszkowiecki kary leniwy	10	.	1	.		
5	Skarogniady od Moskiefki Holumbas	6	.	1	.		
6	Gniady od Tarnopolskiey ślepey	5	.	1	.		
7	Seman gniady od Hucułki skradzioney	6	.	1	.		
8	Mielnik myszaszty	5	.	1	.		
9	Mulik gniady od pelechaty	5	.	1	.		
10	Skarogniady dereszowaty od kasztanki małey	5	.	1	.		
11	Bułan myszaty od Hucułki	4	.	1	.		
						11	
	Osły do wożenia paszy						
1	Kary większy od Szkolara	5	.	1	.		
2	Kary mnieyszy od Pańka	5		1			
						2	
	Stadnina Klaczy						
1	Wirszechowa gniada co nierobi	11	.	.	1		
2	Migdałka stara stadnica nigdy nierobi	15	.	.	1		iż 28° April 850. miało klaczkę podobne do ciebie
3	Migdałka klacz od ? do Pojazdu odznaczona	4	.	.	1		17° April 850 wzięli do Ploterowa wieżdżać do pojazdu
4	Migdałowato merzado od Migdałki starey	4	.	.	1		
5	Skarogniada klaczka od kasztanki małey Plauszeski	3	.	.	1		
6	Bułana d.^{to} od Hucułki	3	.	.	1		
	Kasztanowata d.^{to} od małey Kasztanki	2	.	.	1		
8	Gniada od d.^{to} starey Plauszeski	2	.	.	1		
						8	

II

Materiały do spraw:

„Übertragungsgebühren"
1854 i n. (m. i. prace K. Krzeczunowicza

Akta w sprawie prawa prezentacji parochów
[„terno"] 1866.

Młyny

II

63 арк + 4а, 29а,
37а, 42а, 63а

54

Uebertragungsgebühren

Uwagi Krzeczunowicza

vide § 86 Patentu z 9/2 1850, który już dość gwarantuje, aby osobnemi dokumentami większej ceny nie zabezpieczano

Pytać Leona o wypadek w Kozowie

2

Kraków 19 czerwca

Kochany Kornelu

Po odesłaniu listu mego przed dwoma dniami do Ciebie wysłanego, niespodziewan się zapewne dzisiejszej przesyłki. Będzie ona wszakże dowodem, jak bardzo prace Twoje cenimy, i usunie podejrzewanie od nas wszystkich o niechęć podejrzeniu. Artykuł Twój oddany został przeze mnie do druku i jak widzisz nawet dziś prawie wydrukowana. Na nieszczęście moje nie przyszło mi na myśl że tu idzie o ustawę stęplową. Tym razem Sobolewski który jak wiesz jest odpowiedzialnym, zażądał od każdego z nas przy nim [illegible] po[illegible] co wolno a co nie wolno, przypomniał sobie, że w roku 1850 jeszcze przerwano rozporządzenie nad tą ustawą artykuły a przerwano pod karą w owczas zakazem wszelkich rozbiorów tejże ustawy z 9 lutego. Kochany – czytamy – prawda.

Nie podobieństwem jest przeto ogłosić piękną Twoją pracę — tem bardziej że skreśla jest nie po temu bo w Monarchii więcej niż kiedy pieniędzy potrzebuje lub potrzebować będzie, a wzmianka o zniżeniu [illegible] nie byłyby zgodnie rade przyjęte. Dalej mię smutny Korneliu, że powinno całej twojej dziesięciolatki z jaką się na rozprawy spraw krajowych i tyczących rzeczy, nie możemy zadowolić jej inaczej z tej której być takiemu samemu przystać.

Życzę Ci za miasto [illegible] wraz ze Koncernami których ulegamy zważ by Ci nadal [illegible]. Przypominam Ci nie tylko [illegible] i nasz cały wykładam [illegible], a przytem całuję i ściskam

Twój przywiązany

Maurycy

№ 65. Kraków 19 Marca — Niedziela. Rok 1854.

Wychodzi w Krakowie
codziennie o godzinie 8½ rano, wyjąwszy Poniedziałki i dni następujące po świętach.

Cena:
w KRAKOWIE miesięczna 6 złp. — kwartalna 15 złp.
w KRAJU kwartalna razem z przesyłką pocztową 5 złr. m. k.

Przedpłata
przyjmuje się w księgarni JÓZEFA CZECHA przy Głównym Rynku N. 453.
Pieniądze przesyłają się *franco* pocztą wprost do BIÓRA EXPEDYCYI CZASU wyraziwszy na kopercie „prenumeracyjne pieniądze".

CZAS

Przyjmują się
OGŁOSZENIA, ROZPRAWY, ODEZWY wszelkiego rodzaju.
DONIESIENIA literackie, księgarskie, handlowe, przemysłowe rolnicze itp.
UWIADOMIENIA tyczące się sprzedaży, kupna, dzierżaw itp.

Za opłatą
od wiersza petytowego za jednorazowe umieszczenie po 8 grp. następne po 3 grosze — z dopłatą po 10 krajcarów za każdą publikacyą na stępel rządowy.

Listy
niefrankowane nieprzyjmują się, wyjąwszy od stałych lub znanych korespondentów.

☞ Numer pojedyńczy kosztuje 10 groszy.

Ogłaszając przedpłatę na drugi kwartał roku 1854 upraszamy jak najusilniéj szanownych pp. Abonentów, o wczesne zgłaszanie się, abyśmy zawczasu nakład dziennika do liczby przedpłacicieli zastósować mogli.

OGŁOSZENIE PRENUMERATY

na kwartał II, to jest na miesiące **Kwiecień Maj** i **Czerwiec** r. 1854 dla abonentów zamiejscowych z przesyłką pocztową **złr. 5 m. k.** Dla miejscowych **złr. 3. kr. 45 m. k.**

Kraków 18 marca.

Otrzymaliśmy następującą rozprawę którą dla jéj obszerności na dwa numera rozdzielić musimy:

Uwagi

nad opłatą od interesów prawnych, mocą których własność albo służebnictwo użycia, albo też użytkowanie rzeczy nieruchoméj odpłatnie lub bezpłatnie z jednéj osoby na drugą się przenosi.

(przez K. KRZECZUNOWICZA.)

Wspomniona opłata uciążliwszą jest od innych, albowiem już nie dochodu z majątku lecz samego dotyka kapitału, który, gdy raz jest zmniejszonym, niełatwo do pierwotnego stanu przywrócić się daje. Uciążliwość téj, w wielu innych państwach oddawna istniejącéj opłaty, uznawaną była w Austryi, i dla tego też aż do roku 1850 wolni od niéj byliśmy, a prawodawca dopiero w skutek nagle zwiększonych potrzeb państwa prowizorycznie zaprowadzić ją rozkazał [1]). Zamierzyliśmy wystawić przyczyny, które wspomnioną opłatę uciążliwszą czynią w Galicyi niż w innych prowincyach, i stanowićby mogły powód do poczynienia odmian w jéj pobieraniu.

I.

W Galicyi niema majoratów. Możność zaciągania długów i działy familijne stały się powodem, że prawie wszystkie dobra, niegdyś dominikalne, już przed rokiem 1848 znacznie długami obciążone były. Od roku 1848 musieli właściciele tych dóbr nowe i wielkie zaciągać długi pod najuciążliwszemi warunkami, aby zastąpić siły, stracone przez zniesienie powinności poddanych, za które dotąd wynagrodzenia nie otrzymali. Jak z jednéj strony rosły długi, tak z drugiéj zmniejszały się dochody. Możność płacenia procentów od długów i zwiększonych podatków znikała powoli i znika coraz więcéj. Mocno odłużone dobra sprzedawane być muszą, a przy każdéj sprzedaży dawny właściciel, który w r. 1848 tak wielkie i dotąd niewynagrodzone poniósł straty, musi jeszcze ponieść ciężar opłaty od przeniesienia własności, która zabiera znaczną część, a często całą resztę pozostałego mu majątku.

Wielka ilość wystawionych na sprzedaż w drodze egzekucyi dóbr niegdyś dominikalnych, i częste przeniesienia własności gruntów włościańskich dostateczny stanowią dowód, że w Galicyi dochód z nieruchomości jest małym, i że właściciele rzeczy nieruchomych w ogóle są ubodzy i bardzo odłużeni.

Ponieważ przeniesienia własności rzeczy nieruchomych w ubogiéj Galicyi częściéj się wydarzają, niż w bogatszych zachodnich prowincyach państwa, zatém opłata, o któréj mowa, w Galicyi częściéj pobieraną bywa i więcéj Galicyą niż inne obciąża prowincye. Gdyby skala téj opłaty w Galicyi zmniejszoną została, to przecież stósunek ogólnéj summy téj opłaty do ogólnéj wartości rzeczy nieruchomych w Galicyi nie wypadłby mniejszym, niż w bogatszych zachodnich prowincyach, w których przeniesienia własności rzeczy nieruchomych są rzadszemi. Takie uwzględnienie Galicyi tém pożądańszem wydawać się musi, ile że opłata, o któréj mowa, dotyka po większéj części kapitałów do poprawy kultury ziemi przeznaczonych, których brak w Galicyi najmocniéj czuć się daje [2]).

II.

Należące właścicielom dóbr niegdyś dominikalnych wynagrodzenie za zniesione powinności poddańcze w Galicyi dotąd wypłaconem nie zostało. Jakkolwiek prawo do tego wynagrodzenia wedle § 298 kodeksu cyw. jako rzecz *ruchoma* uważaném byćby mogło i opłacie na rzeczy *nieruchome* ustanowionéj podlegać nie powinno; urzędy krajowe jednak uważają je jako część dóbr nierozdzielną, zatém jako rzecz nieruchomą, i we wszystkich wypadkach, w których własność dóbr niegdyś dominikalnych razem z prawem do wynagrodzenia z jednéj osoby na drugą się przenosi, nakładają opłatę, o któréj mowa, także i na wartość prawa do wynagrodzenia [3]). Wymierzanie téj opłaty od wartości prawa do wynagrodzenia za zniesione powinności poddańcze w zachodnich prowincyach cesarstwa zdarzyć się nie może, albowiem w tych prowincyach wartość wspomnionego prawa już jest ustanowioną, a nawet po większéj części wypłaconą; nikomu tam przeto na myśl przyjść nie może, uważać to prawo jako rzecz nieruchomą i okładać je opłatami na rzeczy nieruchome ustanowionemi.

Sprawiedliwem byłoby, gdyby wysoki rząd jasno orzekł, że wartość prawa do wynagrodzenia za zniesione powinności poddańcze w Galicyi, opłacie o któréj mowa, w żadnym wypadku podlegać nie powinna [4]).

(*Dok. nastąpi.*)

---

[1]) Ustawa prowizoryczna z dnia 9go lutego 1850. Dziennik praw państwa str. 455.

[2]) Nie pierwszy byłby to przykład uwzględnienia jednéj prowincyi wielkiego państwa. I tak np. wiemy, że uboga Irlandya przez długi czas wolną była od podatku dochodowego, który pobieranym był w Anglii i Szkocyi.

[3]) Jak znacznego powiększenia wspomniona opłata, w skutek takiego postępowania doznaje, posłuży jako dowód następujący przykład: W r. 1852 sprzedane zostały dobra Zaczarnie i Krzyż w obwodzie Tarnowskim razem z prawem do wynagrodzenia za zniesione powinności poddańcze za 48900 złr. mon. konw. W téj majętności jest w ogóle 712 morg gruntu. Wynagrodzenie za zniesione powinności poddańcze, wedle ustaw obliczone, wynosi 64,000 złr., a na rachunek procentów od téj summy pobiera właściciel tymczasowie roczną zaliczkę w ilości 1200 złr. Oczywistem jest, że wartość prawa do wynagrodzenia w rzeczonéj majętności większą jest, niż wartość ziemi i budynków, znacznym obciążonych podatkiem. Gdyby wartość rzeczonego prawa, która opłacie od przeniesienia własności podlegać nie powinna, od ceny kupna potrącono, toby opłata od pozostającéj reszty ceny kupna wymierzona (licząc wedle ustawy po 3½ od sta wartości) nie więcéj jak 700 złr. k. m. wyniosła. Urząd podatkowy jednak nie odtrącił téj wartości, i opłatę od całéj ceny kupna w ilości 1711 złr. 30 kr. k. mon. złożyć nakazał.

[4]) Radzilibyśmy stronom zawierającym interesa, które wspomnionéj opłacie podlegają, aby w kontraktach cenę szacunkową prawa do wynagrodzenia osobno umieszczali, i o uwolnienie téj ceny od opłaty (w razie potrzeby nawet u najwyższych władz) się starali.

Kochany Kornelu! Pamiętam, że miałeś jakieś uwagi nad prawem dem Unveränderungs Gebühren.
Trudno samemu studia robić nad każdym przedmiotem, dlatego w celu ogólnego dobra udaję się do Ciebie z prośbą, abyś był łaskaw przesłać mi te uwagi jak można najprędzej, bo tu się śpieszą, aby niebyło czasu gruntownie obrobić przedmiot budżetowy — Skoro wolniejszą mieć będę chwilę i pewną sposobność, doniosę ci dość ciekawe detaile naszych obrotów a teraz polecam się Twojej łaskawej przyjaźni.

M. Krainski

Wiedeń 23/6 860.
Stubenthor Bastey N 1186

40

Uwagi o Uebertragungsgebühren

czego oryginał, którego druk zabroniono.

Kettnera
Czyrawa

Uwagi

nad opłatą od interesów prawnych, mocą których własność albo służebnictwo użycia albo też użytkowanie rzeczy nieruchomej odpłatnie lub bezpłatnie z jednej osoby na drugą się przenosi.

(przez K. Krzeczunowicza)

Wspomniona opłata uciążliwszą jest od innych, albowiem już nie dochodu z majątku lecz samego dotyka kapitału, który, gdy raz jest zmniejszonym, nie łatwo do pierwotnego stanu przywrócić się daje. Uciążliwość tej, w wielu innych państwach oddawna istniejącej opłaty uznawaną była w Austryi, i dlategoteż aż do roku 1850 wolni od niej byliśmy, a prawodawca dopiero w skutek nagle zwiększonych potrzeb państwa prowizoryczne zaprowadzić ją rozkazał (1). Zamierzyliśmy wystawić przyczyny, które wspomnioną opłatę uciążliwszą czynią w Galicyi niż w innych prowincyach, a stanowićby mogły powód do poczynienia odmian w jej pobieraniu.

I

W Galicyi niema majoratów. Możność zaciągania długów i działy familijne stały się powodem, że prawie wszystkie dobra, niegdyś dominikalne, już przed rokiem 1848 znacznie długami obciążone były. Od roku 1848 musieli właściciele tych dóbr nowe i wielkie zaciągać długi, pod najuciążliwszemi warunkami, aby zastąpić siły, stracone przez zniesienie powinności poddań=

(1) Ustawa prowizoryczna z dnia 9 Lutego 1850 dziennik praw państwa str. 455

czych, za które dotąd wynagrodzenia nie otrzymali. Tak z jednej strony rosły długi, tak z drugiej zmniejszały się dochody. Możność płacenia procentów od długów i po zwiększonych podatków znikła powoli i znika coraz to więcej. Mocno odłużone dobra sprzedawane być muszą, a przy każdej sprzedaży dawniejszy właściciel, który w r. 1848 tak wielkie i dotąd niewynagrodzone poniósł straty, musi jeszcze ponieść ciężar opłaty od przeniesienia własności, która zabiera częstokroć część, a często całą resztę pozostałego mu majątku.

(Dodatek nie umieszczony w oryginale)

Wypadkiem zniesienia stosunku poddańczego wielki wpływ wywarło na gospodarstwo wiejskie. Więcej jeszcze wiadomości, pilności a szczególnie więcej kapitałów potrzebuje właściciel dóbr niegdyś dominikalnych, którym służące im dawniej znaczne środki i siły. Więcej pilności i oszczędności potrzebuje właściciel gruntów niegdyś poddańczych, który już nie służy prawo do zapomóg ze strony dawniejszych właścicieli. Bardzo wielu posiadaczom dóbr dominikalnych i gruntów włościańskich brakuje na przymiotach i środkach, potrzebnych do dobrego zagospodarowania ich posiadłości. W takich okolicznościach bardzo pożądanem byłoby, gdyby posiadłości wiejskie łatwo z rąk do rąk przechodzić i jak najrychlej w posiadanie takich ludzi dostać się mogły, którzyby byli w stanie gospodarstwo ulepszyć i produkcyą z ziemi pomnożyć.

Wielka ilość wystawionych na sprzedaż w drodze egzekucyi dóbr niegdyś dominikalnych i częste przeniesienia własności gruntów włościańskich dostateczny stanowią dowód, że w Galicyi dochód z nieruchomości jest małym i że właściciele rzeczy nieruchomych w ogóle są ubodzy i bardzo odłużeni.

Ponieważ przeniesienia własności rzeczy nieruchomych w ubogiej Galicyi częściej się wydarzają, niż w bogatszych zachodnich prowincyach państwa, przeto opłata, o której mowa więcej Galicyą niż inne obciąża prowincye. Gdyby skala tej opłaty w Galicyi zmniejszoną została, to jeszcze stosunek ogólny summy tej opłaty do ogólnej wartości rzeczy nieruchomych w Galicyi nie wypadłby mniejszym niż w bogatszych zachodnich prowincyach, w których przeniesienia

bo zmniejszenie skali opłaty zrównoważonem zostanie jest częstszem onejże pobieraniem

ʃ częściej więcej w Galicyi częściej pobierana bywa i przeto

ʃ ta opłata rzadziej pobierana bywa z przyczyny iż przeniesienia własności rzeczy nieruchomych w tych prowincyach są rzadsze

w tych prowincyach wartość wspomnionego prawa już jest ustanowiona, nawet po większej części wypłacona; nikomu tam przeto na myśl przyjść nie może uważać to prawo jako rzecz nieruchomą i składać je opłatami na rzeczy nieruchome ustanowionemi. Sprawiedliwem byłoby, gdyby wysoki rząd jasno orzekł, że wartość prawa do wynagrodzenia za zniesione powinności poddańcze w Galicyi opłacie, o której mowa w żadnym wypadku podlegać nie może (4), i że ta wartość, przy wymierzaniu wspomnionej opłaty, od ceny kupna dóbr potrącona być powinna (4).

---

(4) Radzilibyśmy stronom zawierającym interesa, które wspomnionej opłacie podlegają, aby w kontraktach cenę szacunkową prawa do wynagrodzenia osobno umieszczali i uwolnienie tej ceny od opłaty, w razie potrzeby nawet u najwyższych władz, się starali. Któż bowiem czuć się będzie obowiązanym bronić nasze interesa, jeżeli my sami je zaniedbamy? Zresztą mogli byśmy się sprawiedliwości rządu naszego spodziewać, iż strony, które z niewiadomości opłatę od wartości prawa do wynagrodzenia złożyły, zwrot tej nienależnie złożonej opłaty wyjednać by zdołały.

III

Stósownie do ustawy prowi=
zorycznej z 9 Lutego 1850 wymierzaną
być ma opłata, o której mowa,
wedle pewnych odsetków od wartości
tej rzeczy nieruchomej, która jest
przedmiotem zawartego ~~ustawa~~
interesu. W §. 50 tym tej ustawy
jednak postanowiono, że, jeżeli
rzecz podlega podatkowi gruntowemu
i domowemu lub jednemu z tych
gatunków podatku, wtedy jej
wartość nie może być przyjętą
niższą jak stunasobna ilość
zwyczajnej należytości tych
gatunków podatku. To postano=
wienie opartem jest bez wątpienia
na przypuszczeniu, iż wspomnione
gatunki podatków nigdy ~~[illegible]~~ 20%
dochodu czyli ~~[illegible]~~ 1% kapitalnej
wartości rzeczy nieruchomej nie
przenoszą. O ile takie przypusz=
czenie w innych prowincyach
jest słusznem, nie wiemy; w
Galicyi jednak jest ono zupełnie
mylnem.

Za podstawę do rozkładu podatku
gruntowego służy w Galicyi prowizoryczny,
w latach 1784–1786 sporządzony
Kadastr, który w r. 1819/20, jedynie
tylko co do nazwisk posiadaczy i
zmian gatunku kultury sprawdzonym
być miał. Dawno już, a nawet
w chwili, gdy z tego Kadastru
użytek zrobić postanowiono (t.j. w
r. 1819/20) uznały władze rządowe,
że ten Kadastr jest niedokładnym i
bardzo mylnym, i że rozkład

3)

podatków, na podstawie tego Katastru zdziałany, jest nierównym ~~niestósownym~~, niesłusznym i niesprawiedliwym (5) ~~(XX)~~ z dej to przyczyny nakazał prawodawca sporządzenie nowego Katastru (6), który w r. 1817 zaczęty, dotąd jeszcze ukończonym nie został. ~~XXV~~ Jeżeli rozkład podatków od dochodu z gruntów jako niestosowny i niesłuszny uznany został z przyczyny, że mu mylny i niedokładny Katastr za podstawę służy, o ileż niestósowniejszem jest brać ten sam Katastr za podstawę do wymierzenia ~~opłaty daleko większej do podatków, to jest opłaty, która mowa która już która część wartości kapitalnej która część warto która znaczną część wartości gruntu zabiera. Już w pomiarze gruntów~~ daleko większej niż podatki, ~~opłaty~~ to jest opłaty, ~~o której mowa~~, która już nie dochodu z gruntu lecz część kapitalnej gruntu wartości zabiera. ~~Już w pomiarze gruntów niedokładny i tyleż bomitacyi niedokładny, wspomniany Katastr nietylko~~

---

(5) Obacz między innemi:
Patent z 19 Kwietnia 1790, ~~który~~ ~~orzeka~~ ~~znosi~~ nakazujący zniesienie Katastru w r. 1784 – 1789 sporządzonego, z przyczyny, iż jest niedokładnym i mylnym. Zbiór praw Pillerowski rok 1790 str. 28 —
Rozporządzenie prowincyonalnej Komissyi podatku gruntowego z 23 Czerwca 1819 §23. Zbiór praw prowinc. str. 155. —

(6) Patent z 23 Grudnia 1817. Zbiór praw Pillerowski str. 155.

Wspomniony Kadastr mylnym jest szczególnie w zasadach przy oszacowaniu gruntów przyjętych. Przy tem oszacowaniu miano wzgląd tylko na jakość gruntu i gatunek kultury (t. j. czy grunt jako rola, łąka, las lub pastwisko był użytym); stan zaś uprawy w ogóle jako dobry przyjęto, nie zważając, czy on istotnie był dobrym i czy, przez wzgląd na miejscowe stosunki, dobrym stać się mógł. W ogóle stan uprawy w daleko gorszym znajdował się stanie, niż go w Kadastrze przyjęto. W rzadkich tylko wypadkach mógł on się później podnieść, gdyż takiego podniesienia nie dozwalały rozmaite nieprzezwyciężone przeszkody, jak n. p. brak kapitałów, szkodliwe służebnictwa, [brak chętnych i zdolnych robotników] a szczególnie ta okoliczność, że posiadłości gruntowe po większej części składają się z kawałków gruntu po wielu miejscach porozrzucanych i od zabudowań gospodarskich odległych, że przeto znaczna część tych kawałków w najgorszym stanie uprawy znajdować się musi.

Koszta kultury w Kadastrze przyjęte są przy rolach 50/oo, przy łąkach 20/oo dochodu brutto, [przy pastwiskach i lasach zaś na koszta kultury nic nie położono. Takie] co również bardzo jest mylnem, albowiem tak małe koszta kultury zaledwie przy najprzyjaźniejszych okolicznościach przyjęte być mogą i przy gruntach odleglejszych lub gorszych są one zawsze daleko większe. Na koszta uprawy w wspomnionym Kadastrze

4)

że przeto znaczna część ~~tych~~ tych kawałków w najgorszym stanie uprawy znajdować się musi.

Na koszta uprawy w wspomnionym kadastrze przy lasach i pastwiskach nic nie policzono, przy polach zaś 30% a przy łąkach 20% od dochodu brutto potrącono, co również jest mylnem, albowiem koszta uprawy nawet przy najprzyjaźniejszych stosunkach ~~daleko~~ są większe, a przy gruntach gorszych lub odległych bez porównania więcej wynosić muszą.

Mylność zasad w kadastrze przyjętych, a bardziej jeszcze niedokładność i nierówność w zastósowaniu tych zasad przez ludzi rzeczy mniej świadomych stały się powodem, że wartość gruntów w kadastrze wykazana, zatem i stónasobna ilość rozłożonego na podstawie tego kadastru ~~p~~ zwyczajnego podatku (najczęściej) ~~w bardzo wiele najczęściej nie często daleko~~ wyższą jest od wartości ~~rzeczywistej~~ gruntów rzeczywistej.

Zdarzają się wprawdzie ~~w często~~ wypadki sprzedaży dóbr niegdyś dominikalnych, ~~których~~ przy których umówiona między stronami cena kupna wyższą jest od stónasobnej ilości podatku gruntowego i domowego. ~~Ta przewyżka jednak nie może służyć za dowód, jakoby wartość gruntów w tych wypadkach przenosić miała stónasobną ilość opłacanego z nich podatku, bo~~ Przy takich sprzedażach wchodzą w cenę kupna razem z gruntami i budynkami, ściśle do gospodarstwa należącemi, także i takie przedmioty, które ani gruntowemu ani domowemu nie podlegają podatkowi lub do gospodarstwa gruntowego ściśle nie należą lub też nie są nierozdzielną częścią dóbr i jako rzeczy ruchome uważane być powinny, jak n.p. budynki do przedsiębiorstw przemysłowych, prawa propinacyi, maszyny i narzędzia, bydło, prawo do wynagrodzenia za zniesione powinności poddańcze i t.p. Jeżeli wartość tych przedmiotów uwzględnimy ^ to się najczęściej okaże, iż pozostająca na

^ ~~rzeczywista~~ wartość ~~sprzedanej~~

^ i od ceny kupna potrącimy

grunta i budynki ściśle gospodarskie reszta ceny kupna niższą jest od stonasobnej ilości opłacanego z nich podatku gruntowego i domowego. Przy sprzedażach posiadłości włościańskich, które zwykle tylko z gruntów i z budynków ściśle gospodarskich złożone są, cena kupna prawie zawsze daleko niższą jest od stonasobnej ilości podatków.(7).

Również i budynków w miastach położonych wartość bardzo często jest mniejsza od stonasobnej ilości zwyczajnego podatku. Podatek od takich budynków wymierzonym jest wedle pewnych odsetków od czystego dochodu. Jako czysty dochód przyjmuje się, wedle zasady w ustawach wyrzeczonej, czynsz z najmu, po odtrąceniu 15% na koszta utrzymania (8). Zastosowanie tej zasady do wszystkich miast i miasteczek wielką tworzyć musi nierówność. W domach, przy głównych ulicach miast wielkich (jak n.p. Wiednia) położonych, których właściciele z małego sklepu 1000 do 2000 złr. rocznego czynszu pobierają, koszta utrzymania zapewnie 15% czynszu nie przenoszą. W takich jednak miejscach, gdzie do uzyskania podobnego czynszu

---

(7) Inaczej zapewnie rzecz się ma w zachodnich prowincyach cesarstwa, w których i uprawa gruntów jest lepsza, i budynki gospodarskie z dobrego materyału stawiane w daleko lepszym niż u nas znajdują się stanie, zatem i większą wartość mieć muszą.

(8) Cyrkularz z 7 Kwietnia 1820 w zbiorze praw prowinc. str. 105. — Patentem z 10 Paźdz. 1849 (Zbiór praw państwa str. 739 §4) dozwolono potrącać 30% na koszta utrzymania takich budynków, na które podatek od czynszu z najmu (Hauszinssteuer) dopiero mocą tegoż patentu świeżo od roku 1849 nałożonym został. Przy wszystkich innych budynkach dawna zasada potrącania 15% na koszta utrzymania dotąd zachowaną została.

jednak zastosować się nie da do budynków starych, [F] bo przy oszacowaniu wartości takich budynków uwzględnić koniecznie potrzeba znaczne koszta naprawy i roczny ubytek w Kapitale (8).

[F] które kosztownych napraw potrzebują, lub krótką trwałość obiecują,

---

(8) Następujący przykład rzecz bliżej wyjaśni. Szacując dom, w którym czynsz z najmu, wynosi rocznie 1000 flm rocznie, potrzeba najpierw potrącić podatki zwyczajne i nadzwyczajne, i wydatki gminne, które razem wszystko rzadko mniej niż 28% dochodu zabierają. Zostanie zatem czysty dochód 720 flm, który skapitalizowany czyni summę 14400 flm. Przypuściwszy, iż dom jest stary i niewięcej jak 10 lat trwałości obiecuje, wartość jego, ze względu na ubytek w Kapitale, nie będzie większa jak 5000 flm. Zwyczajnego podatku z takiego domu płaci się 16% od dochodu, to jest 160 flm rocznie. Wartość przeto tego domu z stosunkowej ilości podatku wzięta byłaby 1600 flm, wartość zaś istotna 5000 flm i miałaby się do istotnej jak 16 : 5.

[F] przy odtrąceniu kosztów utrzymania

5)

całego większego domu lub też kilku budynków potrzeba, koszta utrzymania oczywiście bez porównania więcej wynosić muszą, szczególnie przy takich budynkach, które (jak to w Galicyi najczęściej się zdarza) z gorszego materyału stawiane są. Oczywistem jest, że każdy, który taki budynek kupuje, nie będzie obliczać koszta utrzymania wedle przyjętej do opodatkowania zasady, lecz wedle rzeczywistości. Przyjęcie stonasobnej ilości podatku od dochodu wymierzonego za najniższą wartość budynku już i z tego powodu [samo] jest niestosownem, iż wartość budynków nie tylko od dochodu, [który przynoszą] lecz bardziej jeszcze od stanu, w jakim się znajdują, i od ich możliwej trwałości zależy. Wartość nowego, z dobrego materyału postawionego budynku w przybliżeniu oszacowaną być może przez skapitalizowanie dochodu, który on przynosi, bez względu na ubytek w kapitale. Takie oszacowanie

10

Dobra Zażarnie i Krzyż kupione przez J.O. Księcia Władysława Sanguszkę od J.W. Hrabiny Niemojewskiej. –

1, Cena kupna tych dóbr Złotych 48500. w Mon. Konw.

2 Dobra te mają podług metryk gruntowych z roku 1820:

ornych gruntów	451. morgów	1285⅔ sążni kwad.		
łąk	57	"	1233	"
ogrodów	8	"	690	"
stawów	5	"	831	"
pastwisk	59	"	773⅓	"
lasów	129	"	364	"
Razem	712 morgów	377 sążni kwadrat. –		

Dobra te jednak niemiały od bardzo dawnego czasu gospodarza i dobrego, od roku 1846 były ciągle na oporządzenie wystawione i w rękach żydowskich – grunta przeto są bardzo opustoszone i odebrane z nadzwyczajnie małym a do tego złym zasiewem –

3, Grunta te z bardzo małym wyjątkiem w drobnych kawałkach nawzajem skupione, lasy także w drobnych kawałkach nawzajem dosyć odległych. –

4, Dochód z propinacyi wynosi Złotych 500 w Mon. Konw. – innych zaś żadnych intrat niema. –

5 Dobra te kupione są z prawem do wynagrodzenia za zniesione powinności poddańcze około 64000 Złotych w Mon. Konw. po odtrąceniu ⅓ części wynosi mającego – zaliczka wynosi Złotych 1199 kr 42⅔ w Mon. Konw. –

1207

6, Co do budynków gospodarskich, to dom mieszkalny i gumna niezle też pobite i pokryte potrzebujące - Stajnie się walące - i w ogóle inne budynki znacznej restauracji potrzebujące. -

7, Gorzelni, browaru i żadnego innego budynku przedsiębiorczego nie ma. -

8, Podatki bez dodatku /: Zuschuss:/ najnowszego następujące: gruntowy Złr. 236 kr 46 3/4 - domowy Złr. 35 kr 33 - zarobkowy Złr. 8 - Domestykalny Złr. 4 - czynszowy z domów Złr. 2 kr 37 - dochodowy jeszcze niewiadomy, ale najmniej Złr. 25 w M.K. wynieść -

9, Do opłaty taksy przyjęto jako wartość dóbr cenę kupna i taksa wymierzoną została na mocy uchwały z dnia 20. Lipca 1852. L. 613 na Złr. 1411 kr 30 w Mon. Konw. -

10, Odległe od Tarnowa są te dobra o pół mili. -

Uwaga Jakkolwiek zważając na wynagrodzenie te dobra tanio kupione się wydają, jednak rzecz się ma inaczej, gdy się rozważy, że oprócz ceny kupna powyż wymienionej J.O. Kupiciel przyjął Złr. 300 w Mon. Konw. długu intabulowanego - zapłacić taksy - odebrał dobra zupełnie zniszczone - w ziemi po największej części piaskowej lub zapowatej - bez najmniejszego żywego lub nieżywego inwentarza. -

100 = 80 = 36 / 100 = 80
8700 ab 24 / 100 = 8700 = 2000
100 = 20
100 =

3 6   4 6
3 5   3 3
4   3 7
2
278 / 56

27,800

3½	100
35	1000
350	10000
700	20000
1400	40000
175	5000
17½	2500
1662	1000
35	400
14	48900

ad E
1/1 zur Beilage E

Kreis	Bezirk	Gemeinde	Datum des Brandes	Gegenstand des Brandschadens	Brandschaden Conv. Münze fl	kr	Jährlicher Betrag der auf Grund des Steuerprovisoriums bemessenen Grundsteuer oder Zuschläge Conv. Münze fl	kr	Der Brandschaden verhält sich zum 100fachen Steuerbetrage wie 100 zu	Anmerkung
Brzeżany	Bursztyn	Bolszowce	22ten Februar 1851	Scheuergebäude	151	20	500	27 4/8		
Stanislawow	Halicz	Bouszów	20ten November 1849	dtto mit Schobern	225	—	852	30		
Brzeżany	Kozowa	Sosnów	27ten Februar	dtto	100	—	313	7 2/4		
dto	dto	dto	17ten März 1851	Scheuergebäude	64	—	402	5		
Tarnopol	Złotniki	Mogielnica	25ten Juni 1851	~~Wohngebäude~~ Garten und Scheuer	46	24	78	7 4/8		
1 2 3 4 5 Summe					586	44	2146	17 1/2	366	
					586		2146			

56 : 16 = 100 : x

Gdy się zastanowimy, że prawodawca wydając ustawę z 9 Lutego 1850 nie mógł mieć zamiaru obkładać podatkiem fałszywą wartość rzeczy, lecz tylko istotną, wtedy przyznać będziemy musieli, iż nie tylko z innych powodów bardzo pożądanem, lecz także zamiarowi prawodawcy więcej odpowiedniem byłoby, gdyby od wspomnionego przepisu §u 50 odstąpiono, i nie domniemaną najniższą, stosownie idei podatku wyrównywającego, lecz istotną, między stronami interes zawierającemi umówioną wartość rzeczy nieruchomej za podstawę do obliczenia opłaty, o której mowa, przyjmowano (10).

Wspomniony przepis §u 50 ustawy z 9 Lutego 1850 nie inny zapewnie miał cel,

---

(10) Wartość między stronami interes zawierającemi umówioną nazywamy wartością istotną. W stosunkach towarzyskich Każdej rzeczy tylko tę wartość przypisać można, która przez wszystkich jest uznaną. Oznaka uznania wartości rzeczy jest widoczne, jeżeli ci ludzie, którzy ją posiadać pragną, inne wartości uznane za nią dają. Tę prawdę uznali wszyscy ekonomiści i dla tegoż oni w stosunkach towarzyskich żadnej innej wartości nie przypisują, jak tylko wartość wymienną (valeur échangeable), która przez wymianę wszystkich jest uznaną i przez wymianę jednej rzeczy na inne dowiedzioną być może. Żadne oszacowanie wartości rzeczy nie zwiększy ani zmniejszy. Daremnie Kadastry 60, 80 lub 100 Złr., wartość tej Morgi nie będzie większa jak 10, 20 lub 30 Złr., jeżeli za nią nikt więcej nie da. Dla sprostowania zdań mylnych bardzo pożytecznem byłoby, gdyby

dowodzić będą, że jedna Morga pola warta

dowodzić będą, że jedna Morga pola warta

jak tylko ten, aby zabezpieczyć skarb państwa od uszczerbku, któryby mu zadawać mogły strony interes zawierające przez zatajenie jakiej części umówionej między sobą ceny tej rzeczy nieruchomej, o którą interes się zawiera. Sądzimy, że niema powodu do takiej nieufności przeciw ogółowi obywatelów; w pojedynczych zaś wypadkach skarb państwa od uszczerbku zasłonić się może żądaniem sądowego oszacowania, które w razie sprawiedliwego podejrzenia stósownie do użytem być może. Dodać tu musimy uwagę, że niebezpieczeństwo

∴ dzierżaw rzeczy nieruchomych, w którychby, obok umówionej między stronami ceny, zawarte były uwagi o stosunkach na zwiększenie lub zmniejszenie ceny wpływ wywierających. Takie wykazy dostarczyćby mogły najlepszych objaśnień o stanie bogactwa prowincyi i pojedynczych jej okolic, o stałych z rzeczy nieruchomych dochodach i rzeczywistej wartości, o stanie kultury gruntów, o stosunku podatków do dochodów, i o przyczynach, które podniesieniu kultury na przeszkodzie stoją. Takie objaśnienia, na liczbach nie wymarzonych oparte, byłyby i prawdziwszemi i ważniejszemi, niżeli data kadastrów, ułożonych wedle zasad, które z rzeczywistością się nie zgadzają, lub także raporta urzędowe, którym najczęściej tylko uprzedzenia i przypadkowy sposób zapatrywania się na rzeczy pojedynczych urzędników za podstawę służą.

uszczerbku w opłacie
dla skarbu państwa
rzadko zdarzyć się
może, bo tylko w takich
wypadkach, w których
interes nie w drodze
publicznej licytacyi się
zawiera, i w których strony
interes zawierające wzajemnie
siebie i świadków bardzo ~~nader~~ rzadko
zdarzającym się zaufaniem
obdarzyć mogą, inaczej bowiem
przez zatajenie jednej
części umówionej ceny
wystawiłyby się nietylko
na niebezpieczeństwo odkrycia
i ~~wysoko~~ znacznej pieniężnej
kary, lecz także i na inne
bardzo ~~dotkliwe~~ szkodliwe
skutki w ich ~~własnych~~
wzajemnych, do zawartego
interesu odnoszących się
stosunkach. Z resztą
mniejszem złem wyda~~je~~
się narazić skarb państwa
na ~~możliwy~~ w uszczerbek,
w rzadkich tylko wypadkach
możliwy, niżeli opłatę, ⌐ ~~już
i tak zbyt znaczną, w większej
wielkiej liczbie wypadków, do
takiej podnieść wysokości, iż
która~~ którąby pojedynczych Kontry-
buentów nad wszelką
miarę obciążała i często
zawieraniu potrzebnych
interesów na przeszkodzie
stawać musiała.

⌐ o której mowa, w wielkiej liczbie wypadków do takiej podnieść wysokości, którąby

najczęściej odległe od budynków gospodarskich, zupełnie opuszczone i z sił rodzajnych wyssane. Kto najmniejsze ma wyobrażenie o wpływie, jaki stan uprawy na wartość gruntu wywiera, ten zrozumie, że takie, w najgorszym stanie uprawy znajdujące się parcelle gruntowe bardzo małą mają wartość, i że dochód z tych parcell często daleko mniejszym być może, niż opłacany z nich zwyczajny podatek, który wymierzony jest w tym przypuszczeniu, iż stan uprawy jest dobrym. Przyjmując stonasobną ilość podatku jako domniemaną najniższą takich parcell wartość, i biorąc tę domniemaną wartość za podstawę do wymierzenia opłaty od interesów ^zamiany lub kupna o takie parcelle zawartych, okaże się w wielu wypadkach, iż opłata już nie 20 lub 30 % ale prawie całą rzeczywistą ich wartość zabierze. Oczywistem jest, że taka opłata zawieraniu wspomnionych interesów na przeszkodzie stoi i często nawet zupełnie niemożliwemi czynić je musi.

Ktokolwiek, rzeczy świadom, potrzebę zaokrąglenia posiadłości większych uznaje, przyznać także musi, że ugodom, do takiego zaokrąglenia dążącym, nie przeszkody stawiać, lecz je, ile możności ułatwiać, i do nich zachęcać należy, że przeto bardzo pożądanem byłoby ugody takie od opłaty, o której mowa, zupełnie uwolnić.

9

IV

Ogólnie (w Galicyi) uznaną jest potrzeba regulacyi i zaokrąglenia posiadłości gruntowych, ~~w Galicyi~~. C. K. towarzystwo gospodarskie galicyjskie kilkakrotnie swoje życzenia w tym względzie objawiło. Dotąd jednak nie mamy żadnych, tego ważnego przedmiotu dotyczących przepisów.

Chociaż bardzo rzadko, zdarzają się jednak wypadki, w których posiadacze gruntów, wzajemne uznające korzyści, w celu zaokrąglenia swoich posiadłości, do zamiany parcell gruntowych (dobrowolnie) się skłaniają. Zdarza się także, iż właściciel posiadłości gruntowej odległą, do jego posiadłości należącą parcellę, której sam uprawiać nie może, odstępuje takiemu, który bliżej mieszka lub którego posiadłość z tą parcellą się ~~styka~~ styka. Wielkie zawsze były trudności, które takim ugodom na przeszkodzie (stawały) ~~stały~~, a mianowicie: nieufność włościan, ich rozmaite i dziwne przesądy, nakoniec także trudności stawiane przez władze krajowe przy wykonaniu zastrzeżonego im prawa potwierdzania podobnych ugód. Do tych przeszkód przybyła w r. 1850 nowa, a tą jest: # opłata, o której mówimy.

[bez których uprawa gruntów uznieść się nie może]

Przy interesach zamiany lub kupna, których celem jest zaokrąglenie posiadłości gruntowych, mieniane ~~bywa~~ lub (kupowane) ~~sprzedawane~~ bywają ~~takie~~ parcelle gruntowe # bez budynków, bez inwentarza, zwykle nawet bez zasiewów. Są one

własności rzeczy nieruchomych są rzadszemi. Takie uwzględnienie Galicyi tem pożądańszem wydawać się musi, ilekroć opłata, o której mowa, dotyka kapitałów po większej części kapitałów do poprawy kultury ziemi przeznaczonych, których brak w Galicyi najmocniej czuć się daje (2).

Opuszczone bo nie potrzeba

II

Należące właścicielom dóbr niegdyś dominikalnych wynagrodzenie za zniesione powinności poddańcze dotąd w Galicyi dotąd wypłaconem ani nawet obliczonem nie zostało. Prawo do tego wynagrodzenia, wedle § 298 Kod. cyw. jako rzecz ruchoma uważanem byćby powinno, zatem nie może podlegać opłacie na przeniesienie własności rzeczy nieruchomych ustanowionej. We wszystkich jednak wypadkach, w których własność dóbr niegdyś dominikalnych razem z prawem do wspomnianego wynagrodzenia z jednej osoby na drugą się przenosi, uważanem bywa to prawo jako część dóbr nierozdzielna, a opłata, o

Do tego wynagrodzenia Jakkolwiek to prawo wedle § 298 Kodeksu cyw. jako rzecz ruchoma uważanem byćby powinno, władze podatk. rządowe uważają je jako część dóbr nierozdzielną, zatem jako rzecz nieruchomą i we wszystkich wypadkach, w których własność dóbr niegdyś dominikalnych razem z prawem do wynagrodzenia z jednej osoby na drugą się przenosi, ~~uważanem~~ ~~opłata, o której mowa, na rzeczy do przeniesienia do przeniesienia własności rzeczy nie nieruchomych ustanowioną, także o której mowa, na rzeczy tylko nieruchome ustanowioną~~

Byćby to ... i opłata ... rzeczy ... ustanowiona ... ...

(2) Nie pierwszy byłby to przykład uwzględnienia jednej prowincyi wielkiego państwa. I tak n. p. wiemy, że uboga Irlandya przez długi czas wolną była od podatku dochodowego, który pobieranym był w Anglii i Szkocyi.

~~wymierzyć opłatę, o której mowa,~~ ~~opłatę, o której mowa, wymie-~~ ~~rzana bywa także i od~~ nakładzie opłatę, o której mowa na wartości ~~wartości~~ prawa do wynagrodzenia (3) ~~gradzenia (2) tegoż~~ tegoż ~~prawa (3)~~. Wymierzanie tej opłaty ~~wymierzania opłaty o której mowa~~ od wartości prawa do wynagrodzenia za zniesione powinności poddańcze w zachodnich prowincyach cesarstwa zdarzyć się nie może, albowiem

---

(3) Jak znacznego powiększenia wspomniona opłata, w skutek takiego postępowania dorasta, podaję jako dowód następujący przykład: — W r. 1852 sprzedane zostały dobra Załczarnie i Krzyż w obwodzie Tarnowskim razem z prawem do wynagrodzenia za zniesione powinności poddańcze za ~~[illegible]~~ 48900 Złr. Mon. Konw. W tej majętności jest w ogóle 712 Morgów gruntu. Wynagrodzenie za zniesione powinności poddańcze, ~~wedle [illegible]~~ wedle ustaw obliczone, wynosi 64000 Złr, ~~[illegible]~~ a na rachunek procentów od tej summy pobiera właściciel tymczasowie roczną zaliczkę w ilości 1200 Złr. Oczywistem jest, że ~~[illegible]~~ wartość prawa do wynagrodzenia w rzeczonej majętności większą jest niż wartość ziemi i budynków, znacznym obciążonych podatkiem. Gdyby wartość rzeczonego tego prawa, ~~od ceny kupna po-~~ ~~trącono, to by opłata od przeniesienia własności~~, której wedle ustawy po 3½ od sta wartości niewięcej jak zapłom wyniosła. Urząd podatkowy jednak nie odtrącił tej wartości ~~prawa do wynagrodzenia od ceny kupna~~ ~~od ceny kupna opłaty~~ ~~[illegible] od [illegible]~~ i opłatę od całej ceny kupna w ilości 1711 fl 30 xr Mon ~~wyznaczonych~~ złożyć nakazał.

[Marginalia:]

takie i

~~umówionej ceny kupna~~

od przeniesienia własności której opłacie podlegać nie powinna, od ceny kupna potrącono, toby opłata od pozostającej reszty ceny kupna ~~[illegible]~~ wymierzona,

Betrachtungen

über die Gebühren von Rechtsgeschäften, durch die das Eigenthum oder die Benützbarkeit des Gebrauchs oder die Fruchtnießung einer unbeweglichen Sache entgeltlich oder unentgeltlich übertragen wird. (1)

Mehr wie alle anderen ist diese Abgabe gefährlich und drückend, indem dieselbe nicht das Einkommen, sondern das Kapital selbst in Anspruch nimmt, welches, einmal vermindert, nicht so leicht in den vorigen ~~Stand~~ zurückgebracht werden kann.

Wir wollen ~~einige~~ einige Umstände anführen, welche ~~die erwähnte zur~~ die Folge habe, daß ~~diese~~ Abgabe ~~in Galizien~~ sich in Galizien bei weitem drückender als in den anderen westlichen Kronländern Oesterreichs herausstellt, — welche daher als Beweggründe angesehen werden dürften, ~~daß~~ um diese Abgabe für Galizien zu ermäßigen und die Art der Bemessung derselben zu ändern.

[Marginal note: die erwähnte]

I

Es bestehen in Galizien keine Majorate. Die Möglichkeit der Verschuldung der Güter und die Familienvermögens-theilungen hatten zur Folge, daß ~~alle~~ die Besitzer der meisten herrschaftlichen Güter schon vor dem J. 1848 mit Schulden überhäuft ~~waren. Nach dem J.~~ waren. Seit dem Jahre 1848 mußten dieselben neue ~~Schulden~~ und größere ~~Sch~~ Schulden unter den härtesten Bedingnissen kontrahiren, um die Kräfte zu ersetzen, welche sie durch die Aufhebung der unterthänigen Leistungen verloren haben. Jeden

---

(1) Kaiserliches Patent vom 9 Febr. 1850 Reichsgesetzblatt S. 455.

einerseits die Schuldenlast im Steigen begriffen ist*, verminderte sich andererseits der Ertrag der Güter. ~~Es ist~~ Allmälig schwindet die Möglichkeit die Interessen von den Schulden und die immer größer werdenden Steuer zu entrichten. Die ~~stark verschuldeten Güter~~ mit Schulden belasteten Güter mußten veräußert werden, wobei der ehemalige Besitzer, der so große Verluste im J. 1848 erlitten hat, noch die Last der, bei der Veräußerung zu zahlenden bedeutenden Uebertragungsgebühren zu tragen hat, und an dieser Abgabe einen Theil des, oft auch den ganzen Rest des ihm übrig gebliebenen Vermögens verliert.

Durch die Aufhebung der ~~unterthänigen Leistungen ehemals~~ ~~b~~ gutsunterthänigen Verhältnisse ist der Landkultur in einer Hinsicht geschadet. ~~Mehr Bildung~~, Mehr Fleiß und ~~vorzüglich~~ vorzüglich mehr Intelligenz benöthigt die Bewirthschaftung ehemals herrschaftlicher Güter, ~~denen mehr Mittel und Kräfte~~ weil denselben im J. 1848 viele Mittel und Kräfte, die ihnen früher zu Gebote standen, entzogen wurden. Mehr Fleiß und Einsicht benöthigen die ehemals unterthänigen Grundbesitzer, welche auf Unterstützung seitens der Herrschaften nicht mehr rechnen können. Diese ~~mehr~~ Guts- und Grundbesitzer ~~besitzen~~ haben nicht diejenigen Mittel * und Eigenschaften, welche gegenwärtig zu einer guten Bewirthschaftung ihres Grund und Bodens unumgänglich nothwendig sind. Unter solchen Umständen wäre es höchst wünschenswerth, wenn die Grundwirthschaften

diese Abgabe einen Theil desjenigen Capitalien wegnimmt, welche zur ~~auf~~ Verbesserung der Landkultur verwendet werden dürften, an denen Galizien einen so starken Mangel leidet (2) ~~[illegible]~~
~~fe~~

---

(2) Es wäre dieß nicht das erste Beispiel der Bevorzügung einer Provinz eines großen Staats. Wir wissen z. B., daß das arme Irland lange Zeit von ~~den~~ der in England und Schottland ~~bez~~ bestehenden Einkommens=steuer befreit war.

2

18

II

Es sind auch noch andere spezielle ~~Umstände~~ Umstände, welche zur Folge haben, daß ~~die erwähnte Abgabe~~ ~~den~~ Schlesien durch die erwähnte Abgabe stärker getroffen wird, als die westlichen Provinzen.

Die Verhandlungen, betreffend die Bemessung der Entschädigung ~~der ...~~ für die aufgehobenen unterthänigen Leistungen sind in Schlesien noch nicht vorgenommen, und die gedachte Entschädigung noch nicht bezahlt worden. In den meisten ~~Fällen~~ Veräußerungsfällen werden die ehemals herrschaftlichen Güter sammt dem Anspruche zur Entschädigung verkauft, und die, ~~kraft ... zu Folge~~ vom Veräußerungsgeschäfte gebührende Abgabe von dem ganzen Werthe, somit auch von dem Rechte zur Entschädigung für die aufgehobenen Leistungen bemessen. Während in den westlichen Provinzen, wo die ~~...~~ Entschädigungssummen bereits ermittelt und zum Theile auch ausbezahlt sind, nicht mehr vorkommen ~~kann~~. Das Recht zur Entschädigung für ~~die~~ diese Leistungen dürfte sollte auch, gemäß des § 298 ~~des bürgl. G. B.~~ als eine bewegliche Sache angesehen werden, und wäre daher ~~der~~ ~~für~~ für Veräußerungen unbeweglicher Sachen festgestellten Abgaben nicht zu unterziehen. In Schlesien wird jedoch in allen Veräußerungsfällen, wo das Gut sammt dem Rechte zur gedachten Entschädigung verkauft wird, ~~die von Veräußerungsgeschäfte~~ ~~auf unbeweglichen~~ dieses Rechtes als ein Theil des veräußerten unbeweglichen Gutes angesehen und

~~die erwähnten~~

die neue Veräußerungsgeschäfte
der unbeweglichen Sache gebührende
Abgabe ~~vom ganzen Werthe~~
~~der veräußerten Gegenstände~~
~~vom ganzen Werthe des ...~~
von dem ganzen Schätzungswerthe, somit
auch von dem Werthe des [Antheils auf die] Entschädigungs-
~~[illegible]~~ bemessen und ~~[illegible]~~
erhoben. Durch dieses Verfahren
wird Galizien gegenüber den
übrigen ~~[illegible]~~ westlichen
~~[illegible]~~ Kronländer verkürzt,
indem in diesen letzteren die,
~~[illegible]~~ als Entschädigung ~~[illegible]~~
für die aufgehobenen Leistungen
schuldigen Beträge ~~[illegible]~~ vermittelt
und mindestens bereits ausbezahlt sind
und es daher in diesen Kronländern
wohl Niemandem einfallen wird,
bei vorkommenden Veräußerungsfällen die Entschädigungssumme
als einen Theil des unbeweglichen
Gutes zu betrachten und diesen
der, für Veräußerung unbeweglicher
Sachen festgesetzten Abgabe zu
unterziehen. Es scheint gerecht und
billig wäre es daher, [damit den, mit der Bemessung der Vermögensübertragungs-gebühren in Galizien beauftragten Behörden eine Instruktion ertheilt werde, daß bei den] ~~[illegible] in Galizien mit der Bemessung der Vermögensübertragungs-gebühren beauftragten ... damit bei den~~ in Galizien vorkommenden ~~Güterverkäufen~~ Veräußerungen ~~[illegible]~~
herrschaftlicher Gutskomplexe, des auf die Entschädigung für
die aufgehobenen unterthänigen
Leistungen ~~[illegible]~~ ausgeschiedene und
der für Veräußerung unbeweglicher Sachen
festgestellten Abgabe nicht unterzogen werde

Kraft des, dem provisorischen Gesetze vom 9 Febr. 1850 beigeschlossenen Tarifs (P. Z. 106) soll die Uebertragungsgebühr 3 1/2 % des Werthes der unbeweglichen Sache betragen. Dieselbe beträgt jedoch sehr oft bei weitem mehr, weil in den meisten Fällen nicht der wahre, durch den bedungenen Kaufschilling oder durch die gerichtliche Schätzung festgesetzte Werth, sondern — zu Folge des § 50 des benannten Gesetzes — der hundertfache Steuerbetrag als muthmaßlicher kleinster Werth angenommen, und die Gebühr von diesem (muthmaßlichen) Werthe bemessen wird.

Mir bekannt dienen in Galizien die Fassionen des provisorischen, in den Jahren 1784 bis 1786 verfaßten, und im J. 1819/20 nur hinsichtlich der Personen der Besitzer und der Änderungen der Kulturgattung berichtigten Katasters zur Grundlage der Steuerumlegung. Die Fassionen dieses Katasters sind äußerst gebrechlich und unzuverlässig, und wurden auch als solche seitens der h. Regierung sogleich bei Verfassung dieses Katasters anerkannt. (Siehe u. a. das Patent vom 19 April 1790 Gall. Ges. Samml. S. 28, dann das Pat. vom 23 Dez. 1817 Gall. Ges. Samml. S. 155, und die Vdg der Grundsteuer-provinzial Kommission vom 23 Juni 1819 Z. 1 526 Prov. Ges. Samml. S. 155). Gebrechlich in der Vermessung, Klassifizirung und Schätzung der Grundstücke, ist dieses

[^] bei der Schätzung des Grundertrages

Katastre ~~ist dieser~~ um so unzuverlässiger, als in demselben [^] nur die Eigenschaft des Bodens und die Kulturgattung (ob nämlich ein Grundstück als Acker, Wiese, Wald oder Weide benützt werde) nicht aber der Kulturstand berücksichtigt ~~wurde~~, und der Kulturstand durchschnittlich als gut angenommen wurde.

Der volle Ertrag des Grund und Bodens mußte in sehr vielen Fällen hinter dem, im provisorischen Katastre ermittelten zurückbleiben, ~~[illegible]~~ weil der Kulturstand im allgemeinen ~~in der~~ zur Zeit der Verfassung ~~des Katast~~ und Berichtigung des Katasters in einem weit schlechteren Kulturstande sich befand, als solcher in den Katastraloperaten angenommen wurde, und dieser Kulturstand sich seitdem nur in seltenen Fällen heben konnte, indem der ~~[illegible]~~ Verbesserung desselben große ~~[illegible] Hindernisse~~ und unüberwindliche Hindernisse entgegenstanden, und zwar u. a.: der Mangel an Kapitalien, die Ausübung der ungemein schädlichen Dienstbarkeiten, endlich ~~in den meisten Ortschaften~~ auch der Umstand, daß in sehr vielen Ortschaften die Guts- ~~oder der~~ und Grundkomplexe [^] aus vielen, zerworfenen, von den und von einander Wirtschaftsgebäuden entlegenen Grundparzellen zusammengesetzt sind, und daher die meisten zum Grundkomplexe gehörigen Parzellen

[^] nicht arrondirt, sondern

im schlechtesten Cultur=
stande sich befinden müssen.

Wenn das gewöhnliche
Verfahren schon zur Anlegung
der gewöhnlichen, vom Grundertrage
bemessenen Steuern als ~~unzuverlässig~~
~~unzulänglich sich darstellte~~ unzuverlässig
sich darstellte, und verschiedenartige
große Mißverhältnisse in dieser
Anlegung zur Folge hatte, um
wie viel größer müssen die
Mißverhältnisse ~~hier~~ sich heraus=
stellen, wenn ~~man~~ auf Grundlage
desselben (unzuverlässigen) Verfahrens
weit größere Lasten umgelegt
werden, nämlich die ~~Unter~~
Vermögensübertragungs Gebühren,
welche nicht vom Ertrage, sondern
vom ganzen Werthe des Grundes
bemessen werden, und daher
das Capital selbst antasten.

Beinahe in allen ~~Veräußerung~~
Veräußerungsfällen, welche zur
Kenntniß des ergebenen
Comites gelangten, ist der
von den ~~vertragschließen~~
vertragschließenden Partheien
festgesetzte Kaufschilling oder
Schätzungswerth ~~des~~ veräußerten
Grund und Bodens sammt den dazu
gehörigen Wirthschaftsgebäuden
~~bei weitem~~ geringer als der
hundertfache Betrag der, von
~~diesem~~ dem ganzen Wirthschafts=
komplexe bezahlten Grund= und
Hausteuer. Dieses ist auch oft der
Fall bei Veräußerung städtischer Realitä=
ten. Wenn in vielen Fällen bei

Veräußerung einzelner herrschaftlicher Güter der zwischen den Partheien verabredete Kaufpreis höher ausfiel, als der hundertfache Betrag der von diesen Gütern bezahlten Grund- und Hausteuer, so geschah solches (meistens) aus dem Grunde, weil mit dem Gute zusammen ~~sondern~~, ~~von demselben~~ nicht unzertrennbare bewegliche Sachen ~~Gegenstände~~ veräußert ~~und~~ wurden und der Werth derselben mit in dem verabredeten Kaufpreise mitbegriffen wurde, wie z. B. ~~die~~ ~~Werth der mit dem Gute veräußerten Wirthschaftsgeräthschaften~~, verschiedenen Wirthschaftungen und insbesondere ~~der Werth des~~ Rechtes auf Entschädigung der aufgehobenen unterthänigen ~~Leistungen, welche letztere, wie meistens von größter oben gesagt~~ Leistungen, welches letztere jedoch, wie oben gesagt, als eine unbewegliche Sache nicht angesehen und der auf Uebertragung ~~d~~ unbeweglicher Sachen festgesetzten Gebühr nicht unterzogen werden sollte.

Einige, in der Beilage / angeführten Beispiele mögen als ~~Belege dienen~~ Beweis dienen, daß ~~es wirklich~~ es Fälle giebt, wo der volle Werth der veräußerten unbeweglichen Sache weit hinter dem hundertfachen Grund- und Hausteuerbetrage zurückbleibt, wo daher ~~die~~ ~~werden~~ ~~als Werth~~ nach dem hundertfachen Steuerbetrage ~~berechneter~~ Uebertragungsgebühr ~~die~~ den, im

~~verschiedene Rechte oder~~ verschiedene zu industriellen Unternehmungen dienende Gebäude ~~die weder der Grund~~ oder verschiedene Rechte, die weder der Grund- ~~und Haus~~ noch der Hausteuer unterliegen, so wie auch andere von dem Gute

F. Branntweinbrennereien, Mühlen, Ziegelbrennereien, ~~wirthschaftliche~~ Geräthschaften,

in den meisten Fällen von größter Bedeutung ist, und

auf Grundlage eines muthmaßlichen Werthes d. i.

Gesetze festgestellten Maßstab
bei weitem überschreitet, welches
doch wohl in der Willens-
meinung des Gesetzgebers
nicht gelegen sein
konnte. dabei muß bemerkt
werden, daß es den in den unter / angeführten Beispielen, Partheien, nicht zugemuthet
werden kann, deshalb dieselben
in ihren schriftlichen Doku-
menten den Preis der
veräußerten Sache unter dem hundertfachen
Steuerbetrage in der Absicht,
um das Aerar in
dem Betrage der Uebertragungs-
gebühr zu beeinträchtigen, da
doch ohnehin der unter / ange-
führten Veräußerungsfälle im
öffentlichen Feilbiethungswege
unter gerichtlicher Autorität
Statt fanden, da ferner
die Partheien wohl wußten,
daß nur derartige absichtliche Verheimlichung des höheren Kaufschillings
denselben nichts fruchten würde,
indem die Gebühr doch nicht
nach dem, von ihnen im Dokumente angesetzten
Preise, sondern nach dem hundert-
fachen Steuerbetrage bemessen
werden würde.

Es dürfte wohl der h. Regierung
leicht fallen, durch die Steuerämter
[illegible] sammeln zu

Es dürfte wohl äußerst
ersprießlich sein, wenn die h.
Regierung den kk. Steuerämtern
~~[illegible]~~ ~~[illegible]~~ Tabellen verfassen
und vorlegen ließe, ~~und welche~~
in welchen ~~die einzelnen Veräußerungen~~
jede einzelne Veräußerungs=
fälle verzeichnet und bei
denselben die, zwischen den
Parteien ~~in schriftlichen~~
~~Dokumenten~~ verabredeten
Preise der veräußerten
Sachen neben den Betrage der
ordentlichen Steuergebühr und
den speziellen Umständen, welche
auf den höheren oder niedrigeren
Preis der veräußerten Sache
Einfluß haben können, aufgenommen ~~ver~~=
~~zeichnet~~ werden würden. Die,
~~aus~~ solchen Tabellen geschöpften
Daten dürften nicht nur als
Beweis der von mir oben
aufgestellten Behauptung dienen;
dieselben würden auch treffliche,
~~und~~ durch Zahlen bewiesene
Aufschlüsse liefern, ~~und welchen~~
über den Vermögensstand des
Landes. Solche Tabellen ~~würden~~
dürften ~~treffliche~~ Daten liefern,
aus welchen man treffliche
Aufschlüsse erhalten könnte über
den Vermögensstand des Bau=
landes und einzelner Gegenden
desselben, über den Kulturstand
des Grund= und Bodens über

über die Veräußerungen unbeweglicher Sachen ~~vermöglicher~~, durch die, seitens der kk. Steuerämter anzufertigenden Bemerkungen und Aufklärungen bereicherten

über ~~Werthe~~ den ~~Fahr~~ Grundertrag, so wie auch

dessen erstere Ertrag und Steuerfähigkeit, so wie auch über die Versuchen, welche der Hebung der Bodenkultur entgegen=treten.

Die in der Rede stehende Abgabe nicht auf Grundlage eines ausschließlich angenommenen Werthes der unbeweglichen Sache, sondern nach dem erklärten unter den Parteien vertragsmäßig festgestellten oder gerichtlich ermittelten Werthe bemessen, und daher

dessen erstere Ertrag Solche, mit unwiderlegbaren Zahlen belegte Aufschlüsse würden wohl wichtiger und zuverlässiger sein, als diejenigen, welche über dieselben Gegenstände im Wege anderer ämtlicher Berichte kommen, und meistens nur Vorschlags-Meinungen und die Ansicht zufälliger Anschauung einzelner Beamten zur Grundlage haben dürften.

In Anbetracht der Voraus=setzungen würde es wohl höchst wünschenswerth und der Gerechtigkeit entsprechend sein, wenn von der im § 50 des provisorischen Gesetzes vom 9 Febr. 1850 enthaltenen Bestimmung (daß bei der Bemessung der Uebertragungsgebühr der Werth der unbeweglichen Sache in keinem Falle mit einem minderen Betrage als dem hundertfachen der ordentlichen Grund= und Hausteuer angenommen werden solle) abgegangen würde. Die, in demselben § zugelassene gerichtliche Schätzung dürfte wohl ein hinlängliches Mittel darbieten, um das Aerar vor der Gefahr einer seitens der vertragschließenden Parteien beabsichtigt werden könnenden Beein=trächtigung solche Gefahr nur höchst

(muß bemerkt werden, daß

zu schützen. Uebrigens ~~ist~~ diese Gefahr nur in höchst seltenen Fällen vorhanden [für Baiern], und zwar in jenen, wo die Vermögensübertragung nicht unter öffentlicher Autorität geschieht, und wo ~~die Partien und die~~ alle beim Geschäfte theilnehmenden Partien einander ein ganz besonderes Vertrauen schenken, weil sie ~~sonst~~ sich sonst [nicht nur der] Entdeckung und Strafe, ~~für die Beeinträchtigung des Aerars~~, sondern auch, ~~in ihren geschäftlichen andern~~ in ihren geschäftlichen Beziehungen, für den [Fall] eines später entstehen mögenden Streites u. d. gl., sehr unangenehmen Folgen aussetzen würden. Es muß auch ~~[ferner]~~ ~~in Erwägung gezogen werden~~ ~~[hier]~~ bemerkt werden, daß es allerdings ein kleineres Uebel wäre, ~~die~~ das h. Aerar in einigen seltenen Fällen der Gefahr einer Beeinträchtigung auszusetzen, als ~~in~~ in sehr häufigen Fällen [die] nothwendigen Veräußerungen unbeweglicher Sachen durch eine übermäßige drückende Abgabe zu erschweren, welche einen ~~großen Theil~~ ~~des ganz~~ sehr bedeutenden Theil des Capitals in Anspruch nimmt, ~~und das Vermögen einzelner Contribuenten zu sehr übermäßig belasten~~.

[Randnotiz:] durch die Verheimlichung des höheren Werthes des veräußerten unbeweglichen Gutes

[Randnotiz, gestrichen:] ~~durch die [Angabe] eines geringeren Werthes zu besteuern, als der wirkliche Verkaufswerth unter ihnen verabredet ist~~

[Randnotiz:] das Vermögen einzelner Contribuenten übermäßig zu belasten und

IV

Die Nothwendigkeit der Grundzusammenlegung und Arrondirung kann in unserem Lande keinem Zweifel unterliegen. Die galizische ökonomische Gesellschaft hat in dieser Hinsicht mehrmals ihre Wünsche ausgesprochen. Bis nun zu sind jedoch keine, die Versuche einer allgemeinen Grundzusammenlegung bezweckenden Vorschriften erschienen.

Auch bis nun zu äußerst selten kommen jedoch Fälle vor, wo die Parteien, ihren Vortheil erkennend, zum Zwecke der Grundarrondirung einen Grundtausch vornehmen oder wo der ~~einem von den~~ Besitzer einer, von dem Hofe seiner Grundwirthschaft entlegenen * Grundparzelle [diese Parzelle] an einen ~~solchen~~ andern Grundbesitzer, welcher an dieselbe ~~Parzelle~~ anstoßt, ~~veräußert~~ veräußert. Statt zu solchen, ~~Grundtausch Geschäften anzueifern~~ die Verbesserung der Bodenkultur ~~nach sich ziehenden~~ zur Folge habenden Geschäften anzueifern, und denselben nach Möglichkeit Hand zu bieten, haben die Landesbehörden denselben vielmehr Hindernisse in den Weg gelegt, bei der Ausübung des denselben vorbehaltenen Rechtes der Bestätigung solcher Geschäfte. Groß waren immer die Hindernisse, welche der Vornahme solcher nützlichen Geschäfte entgegentreten. [Die Zustandebringung solcher Geschäfte scheiterte meistens an dem] ~~Das~~ Mißtrauen der Landleute, ihren ~~[illegible]~~ Gutsherren bei dem alt hergebrachten, ~~und verschiedener Werth so verschiedener der Grundtheile so wie auch die Schwierigkeit welche~~ an ihrem Vortheilen, wozu sich noch die, beinahe unüberwindbaren Schwie-

eintreten gestellten, welche die Landesbehörden solchen Geschäften bei der Ausübung des ihnen vorbehaltenen Rechtes der Bestättigung derselben, entgegensetzten.

Zu den früher bestandenen, ist seit 1850 ein neues Hinderniß hinzugetreten, welches die ~~gedachten Geschäfte~~ vorwähnter gedachter Geschäfte noch sehr viel erschwert. Dieses Hinderniß ist die in Rede stehende Abgabe von jenen Rechtsgeschäften, durch welche das Eigenthum unbeweglicher Sachen übertragen wird.

Unter III ist bereits bemerkt worden, daß die in Rede stehende Abgabe ~~oft~~ in vielen Fällen den, im Gesetze festgestellten Maßstab bei weitem überschreitet, weil dieselbe ⌈ nach dem ~~hun hundert~~, ~~als der~~ hundertfachen Steuerbetrage, welcher den wahren Werth der unbeweglichen Sache ~~um~~ oft ~~weitaus~~ überschreitet, bemessen wird. ~~Dieses wird immer der die~~ Eine solche Überschreitung wird immer aber ausnahmslos bei solchen Geschäften vorkommen, wo ~~die~~ ein Grundtausch oder ~~nur die Veräu~~ eine Veräußerung einer Grundparzelle zum Zwecke der Grundzusammenlegung vorgenommen wird, weil die Grundparzelle, welche der Besitzer im Wege eines solchen Geschäftes sich entledigen will, ~~weit~~ weit entfernt von seinen Wirthschaftsgebäuden und den anderen in seinem Besitze befindlichen ~~zu~~ Grundparzellen entlegen ist, ~~wie gedüngt würde~~

⌈ von einem möglichen ~~Werthe der unbeweglichen Sache~~ dem hundertfachen Steuerbetrage entsprechenden Werthe ~~der~~, welcher meistens ~~grö~~ viel größer ist als der wahre, bemessen wird.

Unter III ist bereits bemerkt worden, daß der erwähnte Abgabe — bei dem Umstande, daß sie nicht immer nach dem vollen, sondern oft nach einem muthmaßlichen Werthe d. i. nach dem [illegible] Kaufbetrage bemessen wird — in sehr vielen Fällen, bei Veräußerungen ganzer Wirthschaftskomplexe, den, im Gesetze bestimmten Maßstab bei weitem, und zwar auch dann überschreitet, wenn mit dem Grund und Boden auch andere Gegenstände (als: Wirthschafts-Gebäude, ein größeres fundus instructus, Ausschankrechte, [Grundentlehnungen, Mühlen u. dgl.), welche den Werth der Sache heben, zusammen veräußert werden. Wenn nun diese Abgabe, laut den in der Beilage / angeführten Beispielen bei Veräußerung ganzer Grund- oder Gutskomplexe mehr wie 3 1/2/100 beträgt und nicht selten bis auf 10, 12 und sogar 15/100 des vollen Werthes gesteigert wird, so wird dieselbe zweifelsohne noch drückender und oft 20, 30, 40 Prozent des Werthes der veräußerten Sache betragen bei solchen Geschäften, wo [das Eigenthum] eines Grundstücks zum Zwecke der Grundzusammenlegung übertragen wird, weil bei solchen

Geschäften bloßer Grundparzellen
ohne Gebäude und fundus ~~instruct~~
instructus, ~~mit~~ wenigstens auch ohne
Aufschrift veräußert werden, —
weil ferner die Grundparzelle, deren
sich ein Grundbesitzer mittelst eines
solchen Geschäftes entledigen
will, wenigstens von seinen Wirth=
schaftsgebäuden und den anderen
in seinem Besitze befindlichen
Grundparzellen entlegen, ~~ist~~
durchaus unbegränzt ist und sich
im schlechtesten Kulturstande
befindet, daher auch der Werth
derselben ~~ist~~ vielmal geringer
ist als derselbe ~~der~~ im ~~St~~ Zeitalter
angesetzt wurde.

Bei Veräußerungsgeschäften,
welche eine Grundzusammenlegung
zum Zwecke haben, werden regelm.
Grundparzellen ohne Gebäude und
fundus instructus, wenigstens auch ohne
Aufschrift veräußert. ~~Bei diesen~~
~~Geschäften~~ Die Grundparzellen, deren
sich der Besitzer ~~kraft solcher Gesch~~
mittelst eines solchen Geschäftes
entledigen will, sind wenigstens von
seinen Wirthschaftsgebäuden und
~~seinen~~ den anderen in seinem
Besitze befindlichen ~~Grundparzell~~
Grundstücken entlegen; dieselben sind
durchaus unbegränzt und befinden
sich im schlechtesten Kulturstande.
Wer nur einigermaßen einen Begriff
hat von dem Einflusse des Kultur=
standes auf den Werth der Grund=

stücke, der wird wohl leicht
entnehmen, daß nur solche
überschuldete und durchaus
verwahrloste Grundparzellen
einen Mietwert geringeren
Werth haben mögen als dieselbe
im Zustande, unter Voraussetzung
eines guten Kulturzustandes,
vorausgesetzt würde, daß ferner [oft selbst vorkommen können, wo der jährliche] ~~ein~~
~~jedoch der~~ Ertrag einer solchen Par=
zelle ~~oft~~ ~~[illegible]~~ ~~dem~~ ~~[illegible]~~ ~~davon~~
~~bezahlten~~ ~~[illegible]~~ ~~[illegible]~~
~~wird~~ ~~zu zahlenden~~ ~~Steuerbetrage~~
~~gleichkommen wird~~ weit hinter
dem davon zu zahlenden Steuerbetra=
ge zurückbleiben, ~~wird~~ und der
Werth derselben vielfach geringer
sein wird als der hundertfache
Steuerbetrag.

Unter III ist bereits bemerkt
worden, daß die [in Rede stehende Übertragungsgebühr] ~~bei Veräußerung~~
~~unbeweglicher Sachen zu zahlende~~
~~Gebühr~~ — bei dem Umstande, daß
sie oft nicht nach dem vollen, sondern
nach einem muthmaßlichen Werthe
d. i. nach dem hundertfachen [Grund= und Hausteuer=beträge] ~~Steuerbe=~~
~~trage~~ bemessen wird — in sehr
vielen Fällen, bei Veräußerung
geringer, aus ~~grundstücken Wirthschaf=~~
~~ten~~ vielen, meist beschränkten und
im verschiedenen Kulturzustande
zu befindlichen Grundstücken zu=
sammengesetzten ~~Wirth~~ und mit
Gebäuden versehenen Wirthschaftskom=
plexe, den im Gesetze bestimmten
Maßstab bei weitem und zwar
auch dann überschreitet, wenn mit

~~Den Grund und Boden auch~~
~~wieder dagegen mit derselben mit~~
~~derselben solchen Grundsteuerlagen~~ solchen
Wirthschaftscomplexen ~~auch solche~~
~~Gegenstände als~~: Mühlen, Dachschaft-
werke, und andere dergl. Gegenstände welche der Grund- und
Haussteuer nicht unterliegen, zusammen
veräußert werden. Wenn nun
diese Abgabe, ~~laut den in der~~
~~Beilage / angeführten Beispielen,~~
bei Veräußerung solcher, Ganzer ⌈
Wirthschaftscomplexe die Uebertra-
gungsgebühr, laut den ~~unter~~ /
~~ange~~ in der Beilage / ange-
führten Beispielen, meistens mehr
wie 3 1/2 /100 beträgt, und ~~öfters~~
oft bis auf 10, 12 und 15 Procent des wahren
Werthes der veräußerten Sache
steigt, ~~so wird man zugeben~~ auch
den Grund steigt, weil ~~sich~~ oft ~~nicht~~
~~nach dem wahren, sondern nach~~
~~einem unbeständigen Werthe~~, die
nach dem hundertfachen Grund- und
Haussteuerbetrage bemessen wird, –
so kann wohl leicht zugegeben werden,
daß diese Abgabe ⌈ ~~bei~~ Veräußerung
einzelner, im schlechtesten Culturstande
befindlicher Grundparzellen oft 20,
30 und mehr Procente des wahren
Werthes betragen wird. Eine so
übermäßige Abgabe muß die
Abschließung solcher ~~der~~ Veräußerungs
Geschäfte durchaus unmöglich machen.

[Margin notes:]
veräußerten
⌈ verschiedenartig zusammengesetzter
⌈ ~~meistens~~ für wenigstens
⌈ auch desselben Grund, bei

7

20

Mag aber die in Rede stehende Abgabe auch sehr mäßig sein, so muß sie dennoch, wenn dieselbe anderen Hindernissen sich gesellt, auf Zustandebringung der, zum Zwecke der Grundzusammenlegung und Grundarrondirung vorzunehmenden Veräußerungsgeschäfte hemmend einwirken. Wenn das Mißtrauen und alt hergebrachte Vorurtheil bei den Landleuten einen starken Unwillen gegen jede, im Wege gedachter Geschäfte vorzunehmende Änderung erzeugen, um wie viel größer muß dieser Unwille werden, wenn man von solchen Geschäften eine Abgabe zahlen läßt.

Da es keinem Zweifel unterliegen kann, daß Veräußerungsgeschäfte, welche Grundzusammenlegungen oder Grundarrondirungen, oder auch nur die Vereinigung einzelner Grundparzellen mit einem näher liegenden Wirthschafts-Komplexe zum Zwecke haben, äußerst nützlich und zur Beförderung der Bodenkultur nothwendig sind,

so mußte es im Interesse der h. Regierung seyn, solche Geschäfte zu fördern und alle Hindernisse, welche denselben entgegenstehen zu räumen. Höchst wünschenswerth wäre es daher, wenn die hohe Regierung solche Geschäfte von der Zahlung der in Rede stehenden Abgaben (gänzlich) befreien würde.

2½

27

III

Durch das, dem provisorischen Gesetze vom 9 Febr. 1850 beigeschlossenen Tarifs (R.G. 106) soll die Uebertragungsgebühr 3½/00 des Werthes der unbeweglichen Sache betragen. Der §50 desselben Gesetzes enthält jedoch die Bestimmung, daß der Werth der Sache, so ferne dieselbe der ~~Haus und~~ Grund= ~~und Hausteuer oder Hausteuer~~ und Hausteuer oder einer dieser Steuerarten unterliegt, nie mit einem niedrern Betrage als dem Hundertfachen der ordentlichen Gebühr dieser Steuerarten angenommen werden soll. Diese Bestimmung beruhet wohl auf der Voraussetzung, daß die ordentliche Steuer nie 20/100 des Ertrages oder 1/100 des Capitalwerthes der besteuerten Sache überschreitet. In wie weit diese Voraussetzung in anderen Kronländern gegründet ist, wissen wir nicht. In Galizien ist sie jedoch durchaus irrig.

Sachen festgesetzten Lehengelde zu unterziehen.

Höchst gerecht und billig muß daher die Bitte erscheinen, damit die h. Regierung erkläre, daß bei Veräußerungen ehemals herrschaftlicher Güter in Galizien der Werth des ~~aufgehobenen~~ Anspruchs auf Entschädigung für die aufgehobenen unterthänigen Leistungen ~~der~~ der auf Uebertragung unbeweglicher Sachen festgestellten Gebühr nicht ~~unterliegen~~ ~~solle~~ unterzogen werden ~~[illegible]~~ dürfe.

leicht von einer Hand in die andere übertragen könnten, um in der kürzesten Zeit in den Besitz solcher Güter zu gelangen, welche im Stande wären, dem Boden ~~den~~ die größtmöglichste Produktion abzugewinnen. [^] ~~Jede~~ Maßregel, welche gegenwärtig der Übertragung des Grundeigenthums hemmend entgegentritt, ~~muß~~ als schädlich angesehen ~~wer~~ werden. Zu solchen Maßregeln gehört ~~würde~~ jedoch die in Rede stehende ~~aber bedeutende~~ Abgabe ~~gehört werden~~, weil sie ~~welche~~ von jedem Veräußerungsgeschäfte erhoben wird und die Folge haben muß, daß die Parteien ~~sich~~ zum Abschluße solcher stark besteuerten Geschäfte ~~nur~~ sich nur schwer entschließen können.

[^] Es muß daher jede

Die in Galizien so oft vorkommenden Veräußerungen der bäuerlichen Grundwirthschaften, so wie auch ~~d~~ die Menge der, im erklärten Wege zur Veräußerung kommenden ehemals herrschaftlichen Grundkomplexe und städtischen Realitäten liefern wohl den stärksten Beweis, daß in Galizien der Ertrag der unbeweglichen Sachen gering ist, daß ferner die Eigenthümer unbeweglicher Sachen arm und stark verschuldet sind.

Da die Veräußerungen unbeweglicher Sachen in Galizien häufiger als in den übrigen westlichen Kronländern des Kaiserstaates vorkommen, so lastet auch die von den Veräußerungsgeschäften zu zahlende Abgabe mehr auf Galizien als auf den ~~übrigen deutschen~~ erwähnten Kronländern. Eine Ermäßigung des Maßstabes dieser Abgabe in Galizien dürfte ~~noch~~ nicht einmal als eine Begünstigung dieses Kronlandes angesehen werden, indem ~~die~~ das ^ [Verhältniß der Gesammtsumme dieser im Maßstabe ermäßigten] ~~(im Maßstabe ermäßigte) Gesammtsumme dieser~~ ~~vermehrten~~ ~~Abgabe im d~~ Abgabe zur Gesammtsumme des Werthes der unbeweglichen Sachen in Galizien doch nicht kleiner ~~ausfiel~~ sich herausstellen würde als in die übrigen westlichen Kronländern, in ~~d~~ welchen diese Abgabe ~~seltener erhoben wird, weil~~ auch dem Grunde seltener erhoben wird, weil die Veräußerungsgeschäfte in diesen Kronländern seltener vorkommen.

~~Die gänzliche Aufhebung oder wenigstens eine~~

Die gänzliche Aufhebung oder wenigstens eine starke Ermäßigung der in Rede stehenden Abgabe in ~~Galizien~~ muß in Galizien um so wünschenswerther erscheinen, als

29a

1868

Daty
o Uibertragungsgebür
od
Władysława Głowackiego
ze wsi
Hodowo w powiecie Zborowskim.

4

dalekoo wyższą, niż ją ustawa wyznacza (9)

(9) Dla lepszego rzeczy wyjaśnienia przytaczamy kilka przykładów:

Nazwisko obwodu	Nazwisko okręgu podatkowego	Nazwisko gminy	Dzień zawarcia tego interesu kupna i sprzedaży	Opisanie rzeczy nieruchomej, o którą interes zawarty został	Ilość zwyczajnego rocznego podatku fr.	Ilość zwyczajnego rocznego podatku x	Wartość rzeczy nieruchomej: istotna, oznaczona ceną kupna między stronami umówioną fr.	x	Wartość rzeczy nieruchomej: domniemana, wyrównywająca stonasobnej ilości podatku fr.	x	Wysokość opłaty w ustawie z 9 Lutego 1850 wedle odsetków od wartości oznaczona	Ilość opłaty jakoby wypadła w stosunku do umówionej ceny kupna fr.	x	Ilość opłaty jak ją wymierzył urząd podatkowy na podstawie domniemanej wartości fr.	x	Stosunek wymierzonej opłaty do istotnej ceną kupna oznaczonej wartości rzeczy	Data dziennika wydanego przez urząd podatkowy nakazu płatnicze	Przypuściwszy, że własność przytoczonych nieruchomości nie kontraktem kupna i sprzedaży, lecz prawem takiego spadku z jednej osoby na drugą przeniesioną została, który stosownie do pozycji taryfy 106 lit. d, e) opłacie 9½ od sta podlega, wtedy opłaty ilość wynosiłaby: fr.	x	opłaty stosunek do istotnej wartości rzeczy, wedle odsetków obliczony, byłby:
Brzeżany	Bursztyn	miasteczko Bołszowce	22 Lutego 1851	grunt rolniczy	5	7/8 "	151	20	500	4/8 27	3½ %	5	18	17	31	11½%	29 Grudnia 1851 L. 8327	47	32	31 3/8 %
Stanisławów	Halicz	wieś Bouszów	20 Listop. 1849	grunt włościański z budynkami	8	4/8 31	225	"	852	30	ditto	7	45	29	50	13½%	10 Września 1852 L. 120	81		36 %
Brzeżany	Kozowa	wieś Sosnów	27 Lutego 1852	ditto	3	7/8 7	100		313	2/4 7	ditto	3	30	10	4/8 57	11%	25 Maja 1852 L. 2463	29	45	29 4/8 %
ditto	ditto	ditto	27 Marca 1851	grunt włościański	4	2/8 1	64		402	5	ditto	2	14	14	4/8 4	22%	21 Czerwca 1851 L. 474	38	12	59 6/8 %
Tarnopol	Złotniki	wieś Mogielnica	25 czerwca 1851	chałupa i ogród		7/8 46	46	24	78	4/8 7	ditto	1	4/8 37	2	2/8 44	6%		7	26	16 %
1	2	3	4	5			6		7											

Przypuśćmy, że (własność wymienionych tu posiadłości gruntowych) rzeczy one kontraktem kupna i sprzedaży, lecz prawem takiego spadku z jednej osoby na drugą przeniesioną została, który opłacie 9½ % od wartości podlega, wtedy stosunek opłaty do istotnej wartości rzeczy byłby następujący

N. 6. § 106 lit. d. e)

6.

~~Przy wymierzaniu opłaty o której mowa [...] do c. k. [...] podatkowe~~

Jest, że strony, zawierające interesa, opłacie, o której mowa, podlegające, nie biorą za podstawę ani kadastralnego ani stunasobnej ilości podatku, lecz rzeczy nieruchome (grunta lub budynki), przedmiotem interesu będące, szacują wedle ich istotnej wartości, jaką te rzeczy mają wówczas, gdy się interes zawiera. Jeżeli istotna, umową między stronami oznaczona wartość rzeczy nieruchomej mniejszą jest od stonasobnej ilości zwyczajnego podatku, wtedy urzędy podatkowe nie uwzględniają tej istotnej wartości, lecz, trzymając się ściśle § 50 ustawy prow. z 9 lutego 1850, stonasobną ilość zwyczajnego podatku, jako domniemaną najniższą wartość przyjmują i od tej domniemanej najniższej wartości opłatę, o której mowa, wymierzają. Ponieważ zaś ta domniemana najniższa wartość, jak wyżej powiedzieliśmy, bardzo często jest wyższą od istotnej, zatem obliczona od niej opłata w wielkiej liczbie wypadków w stosunku do istotnej wartości rzeczy wypada

Wykaz gruntów sprzedanych we wsi Hodowie Obwodu Złoczowskiego powiatu Zborowskiego, Panu Stanisławowi Mochnackiemu od roku 1850 do 1856 —

1. Włościanin Fedko Hałuszka sprzedał Panu Stanisławowi Mochnackiemu grunt obejmujący 26 morgow pola ornego bez budynkow i ogrodu za 40 flm. Cwancygierami srebrnemi —

2° Jwan Zadorozny sprzedał temuż samemu 27 morgów pola za 40 flm Cwanc.

3° Jwan Makohon temuż 28 morgow za 40 flm

4° Foma Burak temuż 5 morgow za 12 flm

5° Semko Kowal temuż 26 morgow za 200 flm dla tego tyle zapłacony bo z budynkami porządnemi

6° Petro Mielnik sprzedał temuż 30 morgów z budynkami za 146 flm banknotami —

Kontraktów dotychczasowych powyższych sprzedaży niemogłem dostać, lecz o prawdziwości tych podań można się przekonać w Hodowie na miejscu. — Muszę tu jeszcze dodać że Pan Mochnacki pobudowawszy folwark i przyłączywszy doń wszystkie powyższe grunta musiał takowe sprzedać za taką samą Cenę bo nie był w stanie podatkow opłacić — i obecnie te grunta znajdują się już w trzecim ręku. — Mortko Czaczkes także stracił cały majątek na kupnowych w Hodowie gruntach i sprzedał takowe. —

Laufende Post-Zahl	Namen			Art und Datum des Rechtsgeschäftes	Der veräußerten unbeweglichen Sache				Betrag der ordentlichen						Werth der veräußerten Sache						Gesetzlicher Maßstab der Uebertragungsgebühr nach Perzenten vom Werthe	Betrag der Uebertragungsgebühr				Verhältniß der bemessenen Gebühr zu dem von den Parteien vertragsmäßig festgestellten oder gerichtlich ermittelten Werthe nach Perzenten berechnet	Datum und Geschäftszahl des vom Steueramte erlassenen Zahlungsauftrages	Anmerkung
	des Kreises	des Steuerbezirks	der Gemeinde		Bezeichnung	Subrepartitions	topografische	Haus	Grundsteuer		Gebäudesteuer		beider Steuerarten zusammen		wie solcher von den Parteien vertragsmäßig festgestellt wurde		wie solcher bei der gerichtlichen Schätzung ermittelt wurde		wie solcher nach dem 100fachen Steuerbetrage zur Bemessung der Uebertragungsgebühr angenommen wurde			wie solcher nach dem von den Parteien vertragsmäßig festgestellten oder gerichtlich ermittelten Werthe entfallen würde		wie solcher nach dem 100fachen Steuerbetrage bemessen wurde				
						Numer			fl	kr	fl	kr	fl	kr	fl	kr	fl	kr	fl	kr		fl	kr	fl	kr			

33

1. Kontraktem z 20 Listop. 1849 Kupiony w Boszzowie przez Dawidowicz od chłopa Marina Furmana grunt subr. 33 – 27 Morg. 244□ za 221 f 20 x CM —

~~[illegible]~~ Steuer 8 f 31 2/4

Hundertfach 852 f 30 x — wyrachowali gebühr 29 f 50 x — Zahlungsauftrag der Halwier Steueramt am 10 Sept. 1852 Z. ~~[illegible]~~ 120 —

~~2. Kontrakt 22/3 1849 Dawidowicz od Hryn Garbacz pół grunt za 120 f 14 Morg.~~

2. Kornel Krzan przez pełnom. Kajet. Dawidowicz od audmika Milaka w Boszzowie grunt subrep. 92 za 100fachen Kontrakten z 6/2 1851

Podatek 4 f 25 5/8 x — Hundertfach 442 f 48 2/4 —

wyrachowali Gebühr 15 f 29 3/4 x cm — (i doppelt strafe za niepodanie w 8 ale w 14 dniach) Zahlungsauftrag vom 27 Dez. 1851 Z. 8328

może to nie przystoi!

3. Kornel Krzan przez pełnom. Dawidow. Kontraktem z 22/2 1851 od Dońki Łuba za 151 f 20 grunt subrep. 78 w Boszzowie —

padatek 5 f 7/8 x — 100fach 500 f 27 3/4 —

Gebühr 17 f 31 x cm — Zahlungsauftrag v. 29 Dec. 1851 Z. 8327 —

4 3/4 ~~30~~

~~500~~
400
320
20
740

877 / 4
740 /
137 / 4
92 / 30
X 44 / 34

50
40
2 / 30
92 ~~100~~

~~500~~

Laufende Post-Zahl	Namen des Kreises	Namen des Steuerbezirkes	Namen der Gemeinde	Art und Datum des Rechtsgeschäftes	Der veräußerten unbeweglichen Sache: Bezeichnung	Subpartitions-	topografische	Haus-	Betrag der ordentlichen Grundsteuer		Haussteuer		beider Steuern zusammen		Werth der veräußerten Sache: wie solcher von den Parteien vertragsmäßig festgestellt wurde		wie solcher bei der gerichtlichen Schätzung ermittelt wurde		wie solcher nach dem 100fachen Steuerbetrage zur Bemessung der Übertragungsgebühr angenommen wurde		Gesetzliche Maßstab der Übertragungsgebühr nach Procenten vom Werthe	Betrag der Übertragungsgebühr: wie solcher nach dem von den Parteien vertragsmäßig festgestellten oder gerichtlich ermittelten Werthe entfallen würde		wie solcher nach dem 100fachen Steuerbetrage bemessen wurde		Verhältniß der bemessenen Gebühr zu dem von den Parteien vertragsmäßig festgestellten oder gerichtlich ermittelten Werthe nach Procenten berechnet	Datum und Geschäftszahl der vom Steueramte erlassenen Zahlungsaufträge	Anmerkung
						Nummer			fl	kr	fl	kr	fl	kr	fl	kr	fl	kr	fl	kr		fl	kr	fl	kr			

Fortlaufende Post-Zahl	Name des Kreises	Name des Steuerbezirkes	Name der Gemeinde	Ort und Datum des Rechtsgeschäftes	Der veräußerten unbeweglichen Sache: Bezeichnung	Numer: Subrepartitions	Numer: topografische	Numer: Haus	Ertrag der ordentlichen Grundsteuer		Haussteuer		beider Steuerarten zusammen		Werth der veräußerten Sache: wie solcher von den Parteien vertragsmäßig festgestellt wurde		wie solcher in der gerichtlichen Schätzung ermittelt wurde		wie solcher nach dem 100fachen Steuerbetrage zur Bemessung der Übertragungsgebühr angenommen wurde		Gesetzlicher Maßstab der Übertragungsgebühr nach Prozenten vom Werthe	Betrag der Übertragungsgebühr: wie solcher nach dem von den Parteien vertragsmäßig festgestellten oder gerichtlich ermittelten Werthe entfallen würde		wie solcher nach dem 100fachen Steuerbetrage bemessen wurde		Verhältniß der bemessenen Gebühr zu dem von den Parteien vertragsmäßig festgestellten oder gerichtlich ermittelten Werthe nach Prozenten berechnet	Datum und Geschäftszahl des vom Steueramte erlassenen Zahlungsauftrages	Anmerkung
									fl	kr	fl	kr	fl	kr	fl	kr	fl	kr	fl	kr		fl	kr	fl	kr			
1.	Brzezan	Bursztyn	Städtchen Dolszowce	Kaufvertrag vom 22. Febr. 1851	Halbbauerngrund	76	.	.	5	7/8 "	.	.	5	7/8 "	151	20	.	.	500	4/8 27	laut T.P. 106 mit 3½/00	5	18	17	31	11½/00	29. Dec. 1851 Z 8327.	
2.	Stanislau	Halicz	Dorf Bouszow	Kaufvertrag vom 20. Nov. 1849	Ganzbauerngrund sammt Wirthschaftsgebäuden	33	.	52	7	4/8 51	.	40	8	4/8 31	225	-	.	.	852	30	dtto	7	45	29	50	13½/00	10 Sept. 1852 Z 120	Dieser Grund ist erst mühsam geworden und von mehreren sehr entlegenen Grundparzellen zusammengesetzt
3.	N.N.	N.N.	Stadt N.	verkauft im öffentlichen Feilbietungswege am . .	Haus	.	.	74	.	.	250	.	250	.	16000	-	.	.	25000	"	dtto	560	"	875	"	5½/00	N	
4	N.N	N.N	Dorf N.	Kaufvertrag vom	einige Grundparzellen	24	2406	.	1	40	.	.	1	40	25	.	.	.	166	40	dtto	"	4/8 52	5	52	23½/00	N	

Fortlaufende Post-Zahl	Name des Kreises	Name des Steuerbezirkes	Name der Gemeinde	Art und Datum des Rechtsgeschäftes	Der veräußerten unbeweglichen Sache: Bezeichnung	Subrepartitions- (Nummer)	topografische (Nummer)	Haus- (Nummer)	Betrag der ordentlichen Grundsteuer fl	kr	Haussteuer fl	kr	beider Steuern zusammen fl	kr	Werth der veräußerten Sache: wie solcher von den Parteien vertragsmäßig festgestellt wurde fl	kr	wie solcher bei der gerichtlichen Schätzung ermittelt wurde fl	kr	wie solcher nach dem 100fachen Steuerbetrage zur Bemessung der Übertragungsgebühr angenommen wurde fl	kr	Gesetzlicher Maßstab der Übertragungsgebühr nach Perzenten vom Werthe	Betrag der Übertragungsgebühr: wie solcher nach dem von den Parteien vertragsmäßig festgestellten oder gerichtlich ermittelten Werthe entfallen würde fl	kr	wie solcher nach dem 100fachen Steuerbetrage bemessen wurde fl	kr	Verhältniß der bemessenen Gebühr zu dem von den Parteien vertragsmäßig festgestellten oder gerichtlich ermittelten Werthe nach Perzenten berechnet	Datum und Geschäftszahl des vom Steueramte erlassenen Zahlungsauftrages	Anmerkung
1.	Brzezan	Bursztyn	Städtchen Bolszowce	Kaufvertrag vom 22. Febr. 1851	Halbbauerngrund	76	.	.	5	7/8 "	.		5	7/8 "	151	20	.		500	4/8 27	laut T.P. 106 mit 3½/00	5	18	17	31	11½/00	29 Dec. 1851 Z 8327	
2.	Stanislau	Halicz	Dorf Bouszow	Kaufvertrag vom 20. Nov. 1849	Ganzbauerngrund sammt Wirthschaftsgebäuden	33		52	7	4/8 51	.	40	8	4/8 31	225	.		.	852	30	d^to	7	45	29	50	13½/00	10. Sept. 1852 Z 120	Dieser Grund ist aus mehreren zerworfenen und von einander sehr entlegenen Grundparzellen zusammengesetzt.
3.	N.N	N.N	Stadt N.	verkauft im öffentlichen Feilbietungswege	Haus	.		N	.	.	250	.	250		16000	.	.	.	25000	"	d^to	560	"	875	"	5½/00	d^o	
4	N N	N N	Dorf N	Kaufvertrag vom	eine Grundparzelle	24	2406	.	1	40	.		1	40	25	.		.	166	40	d^to	"	4/8 52	5	52	23½/00	d^o	
5	Brzezan	Kozowa	Josnow.	Cessya z 27° Lut. 852	Chałupa z ogrodem i pieszy grunt			32.	w. r. 848 3/7 7/8 x w. r. 853 6/57 x		— / —	40 / 54.			100.	.		.	313	7¾				10	57¾	11%	Brzezany 25 maj 852 N 2463.	
6	d^to	d^to	d^to	Kupno z 27 mar 851.	d^to	50		102	848 4 / 853 6	1⅞ / 12	. / .	40 / 54.			64.				402	5				14	4⅔		Kozowa 21 Juni 851 N 474.	
7	Tarnopol	Złotniki	Mogielnica	Kupno 20/4 853	Chata 6 Joch Antheil	274		108	~~27 15½~~				2	15¾	176				226	15	d^o			7	55¼			Anmerkung wie oben
8.	d.	d.	d.	Kupno 25 czerwca 851	Grund u. Garten 387 □°	725						~~46⅞~~		46⅞	46	24			78	7 4/8				2	44¼			
9.	d.	d.	d.	Kupno 4/3 853	Grund u. 6 Joch	74		273					2	12⅞	168				221	27 2/4				7	45¼			Anmerkung wie oben
10	d.	d.	d.	Kupno 20 Listop. 1852	Grund u. 6. Joch	63							2	6⅛	152.				210	12 2/4				7	21			d^to
11	Brzezan	Bursztyn	Bolszowce	Kaufvertrag vom 24/3 1851 [illegible]	Grundwirthschaft [illegible]	122			4	31			4	31	110 und Zugabe einer Chałupa u. eines Gartens				451 a zugabe osobno szacowat na 40	40				17	2/12		Bursztyn 20 Jan. 1853 Z. 640	

Liczba bieżąca	Gmina	Rodzaj Kontraktu i jego data	Nazwisko sprzedającego lub wydzierżawiającego	Nazwisko kupującego lub dzierżawcy	Numera ponadłości: Konskrypcyjny	Numera ponadłości: subrepartycyjny	nowy topograficzny ~~Katastru~~ ~~z r.~~ z r. 1820	parcelowy nowego Katastru	Objętość: Morgów	Objętość: sążni	Cena Kupna lub dzierżawy (fr, x)	Należytość prawna od Kupna 3 1/2 % (fr, x)	Dekret w którym wymierzono należytość	Należytość wymierzona od ceny Kupna procentu
1	Stodoła ~~tt~~ obwód złoczowski	Kontrakt Kupna z 16 Marca 1860 (oryginalny)	~~Wasyl Beło~~ Bełotowicz Wasyl sprzedający	Głowacki Władysław Kupujący (Chciałby sprzedać za tę samą cenę, ale nie może)	47	7	134, 135, 381, 435, 586, 680, 757, 1098, 1129, 1132, 1210, 1239, 1277, 1517, 1628, 1718, 1754		podług metryki 29 z domem	607 2/5	cena Kupna 52	39 1/2 36 zapłacona 26 Paźdz. 1860 —	Urząd podatk. Zborów 20 Marca 1860 L. 128 do wymierzenia przyjęto wartość 978 f	75 3/4
2	otto	Kontrakt Kupna z 10/7 1851	Zadorożny Iwan sprzedający	Czaczkus Mortko ~~sprzedający~~ Kupujący		120	17, 341, 512, 541, 613, 646, 785, 850, 851, 898, 1086, 1262, 1507, 1567, 1660, 1746, 1837		podług metryki 27 sprzedana połowa więc 13	955 2/5 1277 4/[illegible]	31 f cm czyli 33 f 60 x w.a.	} od całego Kupna całego gruntu 1/32 22 cm czyli w.a. 33 f 39 zapłacono 2 2/1 1856	tenże urząd 27/10 1855 L. 320	
3	otto	11/12 1851	Zadorożny Iwan i siostry jego Barbara i Hanka sprzedający	otto	5	120	16, 17, 341, 512, 541, 613, 646, 785, 850, 851, 898, 1086, 1262, 1507, 1567, 1660, 1746, 1837 —		podług metryki 27 druga połowa pewniejszego gruntu. z budynkami sprzedał bo dzielić nie wolno	1136	38 f 24 x cm czyli w.a. 40 f 32 więc za obie połowy razem zapłacono 73 f 92 x W.a.		do wymiaru należytości przyjęto wartość 924 f 47 1/4 cm podług stałego tego podatku	
	otto	Kupna 9/7 849	Babij Jan i Danito	otto	48	1			25 — bez budynków, chaty, ogrodu i kawałka roli	4	28 f cm	29 f 54 2/4 x cm ~~czyli w.a.~~	tenże urząd 27/10 1855 L. 320	
		Kupna 12/2 1851	otto	otto	"	"			reszta tyż gruntu który pierwej sprzedający ekspowali bo dzielić nie wolno		26 f cm więc cały grunt 54 f cm czyli 56 f 70 x w.a.	i kara za opóźnione przedłożenie 29 f 54 2/4 więc razem 59 f 49 x cm czyli w.a. zapłacono 22/1 1856	wartość do wymiaru należytości przyjęta 854 f 10 x cm	
	otto przysiółek Dzufowek z najlepszym gruntem	17/4 1849	Pańko i ojcza Pawłowicz	otto	14	135			18 sprzedali połowę więc 9	271 135 1/2	52 f cm	21 1 f cm a za opóźnione przedłożenie 21 1 razem 42 f 2 x cm czyli W.a. 44 f 13 1/2 x	tenże urząd 27/10 55 L. 300	
		15/2 51	"	"	"	"			drugą połowę, bo dzielić nie wolno		100 f cm razem 152 f cm czyli w.a. 159 f 60		wartość przyjęta 600 f 25 x cm	

46

50

30 %

370

terna

Akta w sprawie
prawa
prezentacyi parochów.

1866

terna

Sprawozdanie

Wydziału krajowego w przedmiocie usunięcia tak zwanej terny przy obsadzeniu prebend, patronatowi laikalnemu podległych.

Wysoki Sejmie!

Wskutek wniosku posła Pietruskiego o przedsięwzięcie potrzebnych kroków w celu usunięcia tak zwanej terny przy obsadzeniu prebend duchownych, patronatowi laikalnemu podległych w królestwie Galicyi i Lodomeryi z Wielkiem Księstwem Krakowskiem, Wysoki Sejm na posiedzeniu z d. 10. Lutego b. r. polecił Wydziałowi krajowemu, ażeby tenże zbadał tę sprawę, i odpowiedni wniosek przedstawił Wysokiemu Sejmowi.

Wywiązując się z tego zadania, Wydział krajowy ma zaszczyt, przedstawić następujący wywód:

Pod patronatem rozumie prawo kanoniczne stosunek prawny, istniejący między władzą kościelną z jednej, a fundatorami kościołów z drugiej strony, w moc którego nadane zostałe przez władzę kościelną fundatorom pewne prawa przy obsadzeniu prebend i administrowaniu majątku kościelnego, tudzież nałożone pewne obowiązki.

Do tych praw należy między innemi prawo prezentowania parocha na opróżnione prebendy.

Prawo patronatu jest albo duchowne, jus patronatus ecclesiasticum, jeżeli przysłuża osobie duchownej jako takiej, lub w moc jej urzędu, — albo świeckie, jus patronatus saeculare vel laicale, jeżeli przysłuża osobie świeckiej, albo nakoniec mieszane, jus patronatus mixtum, jeżeli osobie duchownej jako takiej, lub w moc jej urzędu, a oraz i osobie świeckiej przysługuje. Przedmiotem tego wywodu jest patronat świecki, a szczególnie patronat świecko-realny, to jest przywiązany do własności rzeczy nieruchomej, albowiem przeważna część patronatów świeckich w kraju naszym należy do tej ostatniej kategoryi.

Jeźli sięgniemy do historyi Kościoła w naszym kraju, to widzimy, że w nim Kościół św. zawsze się rządził swojemi prawami własnemi, mianowicie koncylium trydenckie, które sprawy kościelne podciągęło pod rewizyę, przyszło do zupełnego w Polsce zastosowania.

W moc tych praw kościelnych prawo prezentowania parocha na opróżnioną prebendę patronatowi świeckiemu podległą, nie ulegało żadnym ograniczeniom, a mianowicie nie było przywiązane do żadnej terny, albowiem koncylium trydenckie na posiedzeniu XXIV. Rozdział XVIII. de Reformatione orzeka: „Quodsi jus patronatus laicorum fuerit, debeat, qui a patrono praesentatus erit, ab eisdem deputatis, ut supra, examinari, et non nisi idoneus repertus fuerit, admitti.“

W moc tego prawa mógł patron, byle kandydat był za zdolnego przez Kościół uznany, dać prezentę, komu za stosowne uznał, mógł ją nawet wręczyć osobie świeckiej, a Biskup był obowiązany, skoro przedstawiony kandydat złożył przed komissyą wymagany examin, nadać mu prebendę, wyświęciwszy go pierwej, jeżeli należał do stanu świeckiego. Benedykt XIV. wyraźnie orzekł, że wolno kolatorowi między kilkoma kandydatami wy-

brać mniej zdolnego, a Biskupowi nie będzie wolno zaprzeczyć inwestytury kościelnej z tej tylko przyczyny, że między kandydatami znajdują się zdolniejsi.

W tym stanie zastał c. k. Rząd stosunek Kościoła św. do patronów w Galicyi. Z początku szanowano ten stosunek, lecz już 25. Lutego 1788. wyszedł dekret nadworny, którym rozporządzono, aby kolatorowie z trzech tylko przez ordynaryat sobie przedstawionych kandydatów wybrali tego, którego na opróżnioną prebendę chcą mieć powołanego. Wszakże nie długo trwało to ograniczenie, ponieważ cesarz Leopold ledwie wstąpił na tron, dekretem najwyższym z dnia 15. Września 1790. zniósł to ograniczenie, polecając Biskupom, by wszystkich zdolnych kandydatów do wolnego wyboru kolatorom przedstawiali, chociaż to ograniczenie pozostało przy dobrach królewskich i tych, które z własności kameralnej przeszły na własność prywatną.

I znowu minęło przeszło pół wieku bez żadnego dla patronów ograniczenia, bo władza świecka szanowała prawny stosunek, istniejący od wieków między Kościołem św. a patronami, — stosunek, który oparty z jednej strony na bogobojnych czynach i silnej wierze, z drugiej strony na wdzięcznym uznaniu Kościoła św. sankcyonowany został przez prawa kościelne.

Dopiero w r. 1847. wyszedł dekret nadworny z dnia 9. Marca L. 8311, którym ternę przy obsadzeniu prebend, laikalnemu patronatowi podległych, nanowo wprowadzono w życie.

Dodatek byłego Prezydenta c. k. Gubernium galicyjskiego B^na Kriega do tego dekretu umieszczony w reskrypcie tegoż Prezydenta do wszystkich Biskupów w naszym kraju, uwydatnia najlepiej charakter i powód tego rozporządzenia. Dodatek ten brzmi:

„Podając to rozporządzenie do publicznej wiadomości, jestem przekonanym, iż to ograniczenie prawa pre-„zentowania, da ordynaryatowi możność obsadzenia prebend mężami wyszczególniającymi się inteligencyą, pobo-„żnością, cnotą i przywiązaniem do Rządu i popieraniem tym sposobem dobra Kościoła i Rządu na większe roz-„miary, niż się to dotychczas działo."

„Jeżeliby co do politycznego zachowania się kandydata zachodziła jaka wątpliwość, to zechcesz się Wasza „Excellencya udać o objaśnienie albo do dotyczącego starosty, albo do c. k. Prezydyum krajowego, a żądane „objaśnienia najchętniej zostaną wydane."

Owoż z tego dodatku i czasu, w jakim ten dekret wyszedł, widać oczywiście, że polityczne a nie inne względy kierowały władzą przy wydaniu tego dekretu.

Pojmujemy, że Rządowi zależeć może na tem, aby na tak ważną posadę, jaką jest posada dusz pasterza nie były powołane osoby, których przeszłość nie daje gwarancyi, iż nie będą nadużywać swego wpływu na cele świeckie.

Usprawiedliwić się więc daje ze stanowiska Rządu wykluczenie pewnych osób, czyli tak zwana exkluzywa. Wszakże taka exkluzywa przysługa Najjaśniejszemu Panu nawet przy wyborze najwyższéj osoby w kościele, to jest Ojca Świętego. Lecz exkluzywa nie pociąga za sobą terny. Bo jeżeli się istotnie znajdują w poczecie kandydatów osoby Rządowi nieprzychylne, toć z tego nie wynika, że tylko z trzech powinien kolator wybierać, przeciwnie wynika tyle tylko, że po wypuszczeniu z listy kandydatów tych, których Rząd sobie nie życzy, wszyscy inni za zdolnych i godnych uznani, powinni być podani kolatorowi do wolnego wyboru.

Rząd tamtoczesny poszedł wszelako daléj, i przymusił naszych Arcypasterzy do stawiania terny. Tym sposobem nie tylko przekroczył potrzebę, ale uszczuplił znacznie prawa patronów, bez ich zezwolenia przelał znaczną część tych praw na Biskupów, a tym sposobem zachwiał stosunek istniejący od wieków między Kościołem św. a patronami.

Na dowód tego niech posłuży pisemne sprawozdanie zmarłego Arcybiskupa, ś. p. Łukasza Baranieckiego, który wezwany jako członek Stanów przez Wydział stanowy do objawienia swego zdania, w długim i gruntownie wyrobionym referacie oświadczył się: „że z natury rzeczy i ustaw kanonicznych wolny wybór kandydata na prebendy duchowne, jest prawem kolatorów.

Przez 8 lat tedy, bo do r. 1855. używano terny przy obsadzeniu prebend patronatu świeckiego. W roku 1855. stanął konkordat, zawarty dnia 18. Sierpnia między Jego Świętobliwością Papieżem Piusem IX a najmiłościwiej nam panującym Cesarzem Franciszkiem Józefem. Tym konkordatem a mianowicie artykułem jego XXIV. który brzmi: „Parochiis omnibus providebiptur publico indicto concursu et servatis Concilii Tridentini „praescriptionibus" — przywrócono co do nadania prebend postanowienia koncylium trydenckiego, a ternę zachowano tylko przy prebendach duchownemu patronatowi podległych, tudzież przy prebendach w dobrach do funduszu religijnego i naukowego należących. A dla usunięcia wszelkiej wątpliwości, postanowiono jeszcze w artykule XXXV. tego konkordatu, że przez uroczystą tę ugodę znoszą się wszystkie w Cesarstwie Austryjackiem i pojedynczych jego krajach w jakibądź sposób i formie wydane prawa, rozporządzenia i polecenia, o ile się tej ugodzie sprzeciwiają, i że ta ugoda ma mieć w tych krajach na zawsze moc i znaczenie ustawy Państwa (Per solemnem hanc conventionem leges, ordinationes et decreta quovis modo et forma in Impperio Austriaco et singulis, quibus constituitur, ditionibus hactenus lata, in quantum illi adversantur, abrogata habebuntur, ipsaque conventio ut lex status deinceps eisdem in ditionibus perpetuo vigebit.)

Forma zatém, jeżeli przez lat ośm istniała wbrew prawom kościelnym, to istnieje od czasu zawarcia konkordatu także w brew prawom świeckim.

Mimo to istnieje u nas w Galicyi, a to z następującego powodu:

Tego samego dnia, kiedy konkordat został zawarty, Jego Eminencya Ksiądz Kardynał Rauscher jako Plenipotent Jego C. K. Apostolskiej Mości wystosował do Jego Eminencyi księdza Kardynała Viale Prelà list, w którym między różnemi życzeniami Jego C. K. Apostolskiej Mości objawia w ustępie XVI. i to życzenie, aby przy potwierdzeniu osób, na prebendy duchowne powołać się mających, wszystko pozostało w dotychczasowym stanie, i wynurza nadzieję, że Rząd na przyszłość nie będzie potrzebował używać innych nad te środki ostrożności, których dotychczas używał (Quoad ratas habendas personas, ad beneficia ecclesiastica promovendas, Majestas Sua intendit, cuncta in eo, quo nunc sunt, statu relinquere, et sperat, nunquam futurum, quod necessitatem inferat, ejusmodi cautionem amplius, quam hucusque factum sit, adhibendi:)

Na to życzenie Jego C. K. Apostolskiej Mości Jego Świętobliwosć Papież Pius IX. w brewe z d. 5 Listopada 1855. polecił wszystkim Arcypasterzom, ażeby dla zapobieżenia wszelkim trudnościom, na prebendy nie byli powoływani tacy mężowie, którzy Jego C K Apostolskiej Mości mniej byliby pożądani (Cum autem ob tristissimas omnibusque notissimas rerum vicissitudines aliquis forsitan inter ecclesiasticos viros possit reperiri, qui Caesareae et Apostolicae Majestati Suae haud si probatus, idcirco ad omnem difficultatem penitus amovendam, tum in parochiis, tum in aliis ecclesiasticis beneficiis conferendis curae Vobis erit, ud ad illa minime ii eligantur ecclesiastici viri, qui Caesareae et Apostolicae Majestati Suae minus sint accepti.)

Owóż zatrzymanie instytucyi terny na podstawie tych dwóch pism w żaden sposób nie daje się usprawiedliwić. Któż bowiem nie widzi na pierwszy rzut oka, że i w tych dwóch pismach chciano zapobiedz temu tylko, ażeby na ważny urząd parocha takich mężów nie powoływano, którzyby mogli uszczerbek przynieść interesom Państwa, że zatém i w tych dwóch pismach idzie tylko o wykluczenie osób Rrządowi nieprzychylnych, zatém o utrzymanie tak zwanéj exkluzywy.

Ktoby w téj mierze miał jeszcze wątpienie, temu niech posłużą na uspokojenie następujące słowa tegoż samego breve. I możecie przyjść do tej wiadomości (to jest do wiadomości okoliczności, które osoby są Jego C. K. Apostolskiej Mości mniej pożądane) albo z własności i położenia samych duchownych, lub z oświadczeń przez Rząd wam danych, lub nakoniec używając do tego innych przydatnych środków (Atque id noscere poteritis sive ex ipsa ecclesiasticorum i dole et conditione, sive ex praecedentibus Gubernii factis, sive aliis idoneis adhibitis modis.)

Więc i te dwa pisma nie zdołają usprawiedliwić używania dotychczasowej terny.

Zważywszy tedy:

1) że ustawy kościelne przy prebendach patron atowi świeckiemu podległych nie znały nigdy i nie znają terny;

2) z mianowicie koncylium trydenckie patronom świeckim wolny zupełnie zostawia wybór między wszystkimi kandydatami za zdolnych i godnych uznanymi;

3) że uszczuplenia prawa patronatu, jakie czasowo przez władzę świecką nastąpiły, nie mogły nigdy nadwerężać ani prawnego stosunku między Kościołem świętym i patronami istniejącego, bo władzy świeckiéj brakowała do tego wszelka kompetencya;

4) że wprowadzenie terny jest pokrzywdzeniem jawnem praw kościelnych i praw patronów;

5) że zaprowadzenie i używanie terny przekracza nawet intencye władzy świeckiéj, które tylko tak dalece sięgają, aby władza kapłana niezostała nadużytą na cele, interesom Państwa przeciwne;

6) że ograniczenie prawa patronatu do terny, równa się jego zupełnemu zniesieniu, coby wedle praw kościelnych tylko przez władze kościelne nastąpić mogło, a to z przyczyn w prawie kanonicznem wyrażonych, jako to: dla apostazyi, herezyi, syzmy, infamii, symonii i t. d.

7) że wyrok na utratę prawa patronatu dla przyczyn kanonicznych dotknąć może tylko pojedyncze osoby, nie zaś cały kraj, jakoż istotnie Ojciec Św. podobnego wyroku na kraj nie wydał;

8) że koncylium trydenckie broni w różnych miejscach praw patronów świeckich, a mianowicie i w tych słowach, któremi zaczyna się IX Rozdział Sessyi XXV. de Reformatione „Sicuti legitima patronatuum jura tollere piasque fidelium voluntates in eorum institutione violare aequm non est;“

9) że najwyższe dwie władze, mianowicie: Jego Świętobliwość Papież Pius IX. i najmiłościwiej nam panujący Monarcha uroczystą konwencyą z dnia 18. Sierpnia 1855. przywrócili całe prawa patronów świeckich, stanowiąc, iż w téj mierze tylko postanowienia koncylium trydenckiego mają być decydujące, a wszystkie tym postanowieniom sprzeciwiające się prawa i rozporządzenia, za zniesione ogłosili, zatém ternę znieśli;

10) że nawet powyż wzmiankowane pisma, jako to: List Jego Eminencyi kardynała Rauschera i breve Ojca Św. nie utrzymują terny, tylko dążą do exkluzywy osób Rządowi nieprzychylnych;

nie podpada wątpliwości:

że używanie terny przy obsadzeniu prebend patronatowi świeckiemu podległych nieprawnie istnieje, i faktycznie zniesionem być powinno, jak już w drodze ustawodawstwa zniesioném zostało.

Taki jest stan prawny tego przedmiotu. Kiedy więc wniosek posła, księdza Ludwika Ruczki z dnia 24. kwietnia 1861. przekazany został Wydziałowi krajowemu do odpowiedniej czynności, Wydział krajowy, zbadawszy dokładnie tę sprawę, i przyszedłszy do przekonania, że faktyczne używanie terny, jest uszczupleniem prawa patronow, wystósował dnia 30. Lipca 1861. l. 737 pismo do wszystkich ordynaryatów w kraju, w którem przytaczając powyższy wywód, i odwołując się do okoliczności, iż takie nadwerężenie praw patronów świeckich jest przyczyną zniechęcenia patronów ku narzuconym im dusz pasterzom, odejmuje wszelką chęć do lepszego wyposażenia kościołów, osłabia ducha religijnego, i rodzi indyferentyzm, uprasza wszystkich Najprzewielebniejszych Arcybiskupów i Biskupów, aby odstąpili od podawania terny, i podawali patronom do wolnego wyboru wszystkich kandydatów, zdolnemi uznanych przy examinie konkursowym. Jeżeliby zaś Najprzewielebniejsi Arcypasterze nie widzieli się spowodowanymi zadość uczynić temu wezwaniu, aby przynajmniej podali Wydziałowi krajowemu pobudki swojego wzbraniania się.

Ze wszystkich ordynaryatów dostaliśmy tylko jedną odpowiedź, zgadzającą się z naszem zapatrywaniem się na ten przedmiot, a to od Najprzewielebniejszego Konsystorza Dyecezyi krakowskiej, którego odpowiedź z dnia 8. Października 1861 l. 1368 brzmi dosłownie: „iż w téj dyecezyi przy obsadzeniu beneficyów do patronatu pry„watnego należących zawsze postępowało się i postępuje według praw kanonicznych i ustaw koncy„lium trydenckiego, to jest nie trzech, lecz wszystkich ubiegających się o wakujące

„beneficyum kandydatów na exzaminie konkursowym ukwalifikowanych, kolatorowi „do przentowania przedstawiano.“

Reszta Najprzewielebniejszych Ordynaryatów nie przeczyła, że przy obsadzeniu prebend laikalnemu patronatowi podległych istotnie postanowienia soboru trydenckiego są decydujące, — i tyle tylko niech nam wolno będzie ze wszystkich odpowiedzi przytoczyć, albowiem pismo Jego Excelencyi Najprzewielebniejszego Arcybiskupa lwowskiego obrządku łacińskiego z dnia 14. Października 1861 za l. 2326 przerwało dalsze rokowania z Najprzewielebniejszemi Ordynaryatami Otóż w pismie tém uwiadamia nas Jego Excelencya, iż na zapytanie do Stolicy Apostolskiej uczynione, jakim sposobem pogodzić przepisy soboru trydenckiego z artykułem XXIV. konkordatu, wedle którego ma być na każdą opróżnioną prebendę duchowną konkurs rozpisany, i z teraźniejszą praktyką, podawania kolatorowi do wyboru nie wszystkich, lecz tylko trzech, nakoniec czyli tę praktykę zatrzymać lub od niej odstąpić należy, — otrzymał reskryptem wiedeńskiéj Nuncyatury z dnia 18. Września 1861. za l. 2416 zapadłą, przez Kongregacyę rzymską do załatwienia spraw kościoła nadzwyczajnych ustanowioną uchwałę tej treści: „iż Stolica Apostolska do wydania przepisu, praktykę powyższą uchylającego, na teraz nie „widzi się spowodowaną,“ że przeto żądana przez Wydział krajowy zmiana w trybie obsadzenia prebend tak długo nastąpić nie może, jak długo Stolica Apostolska inaczej w téj mierze nie orzecze.

Po odebraniu tej stanowczej odpowiedzi, nie pozostało Wydziałowi krajowemu nic innego, jak tylko udać się o pomoc do samego Ojca Św., który praktykę tę jakkolwiek czasowo tylko zatwierdził.

W obszernej tej prośbie wyłuszczył Wasz Wydział krajowy stanowisko prawne, zasługi kolatorów około Kościoła świętego, nakoniec wpływ niekorzystny, jaki postępowanie Kościoła świętego, uszczuplające dobrze nabyte prawa patronów, koniecznie na stosunek świeckich do kościoła, i ich gotowość do bogobojnych czynów wywrzeć musi.

Prośbę tę przesłaliśmy do Stolicy Apostolskiej za pośrednictwem c. k. Prezydyum Namiestnictwa.

Lecz prośba ta zwróconą nam została pismem tegoż c. k. Prezydyum z dnia 26. Września 1862. roku za l. 7119 z następujących przyczyn:

1) że c. k. Rząd nie może uważać Wydziału krajowego za pełnomocnika ogółu galicyjskich patronów świeckich, i przeto nie widzi w tej prośbie wyrazu zbiorowego życzeń tych patronów;

2) że nie jest Rządu rzeczą, przyczyniać się do osiągnięnia od Stolicy Apostolskiej pożądanego przez Wydział krajowy oświadczenia, którego treść sprzeciwiałaby się dekretowi nadwornemu z dnia 9. Marca 1847. roku;

3) że chociażby Wydział krajowy osiągnął pożądaną odpowiedź od Stolicy Apostolskiej, nie dopiąłby przecież swojego celu, albowiem właśnie wedle ustaw Soboru trydenckiego Biskupom przysługuje władza orzekania, który z kandydatów jest godny i zdolny, nigdyby więc patronowie nie mogli wybierać między wszystkimi kandydatami;

4) że gdyby nawet Stolica Apostolska wydała rozkaz podania wszystkich kandydatów patronowi, c. k. Rząd na mocy brewe z dnia 5. listopada 1855. nastawałby na to, iżby z listy kandydatów wykluczeni zostali ci, którzy Jego C. K. Mości mniej są pożądani, musiałby więc żądać, ażeby przed prezentowaniem kandydatów patronowi, lista ich podaną została najpierw Rządowi w celu wykreślania z niej kandydatów mniej pożądanych.

W końcu dodaje c. k. Prezydyum Namiestnictwa, iż c. k Rządowi wcale nie zależy na utrzymaniu dekretu z dnia 9. Marca 1847., albowiem interes Rządu przy obsadzeniu prebend dostatecznie jest zagwarantowany owem brewe z dnia 5. listopada 1855. —

Smutne istotnie wymusza wrażenie, czytać podobną argumentacyę, i mimowolnie zapytać się należy, dlaczego c. k. Rząd zwrócił tę prośbę, domagającą się usunięcia praktyki dekretem nadwornym z dnia 9. Marca

1847. zaprowadzonej, kiedy sam przyznaje, że jemu na utrzymaniu tego dekretu nic nie zależy, mając swój interes owem brewem papiezkiem dostatecznie zagwarantowany.

Niemniej uderzającą jest chęć przekonania nas, iż ta prośba nie może osiągnąć pożądanego skutku; wszakże Wydział krajowy nie żądał wtej mierze żadnego zdania, żądał tylko przedłożenia tej prośby Ojcu Św., do czego miał wszelkie prawo wedle konkordatu, który w artykule II wyraźnie orzeka, iż zniesienie się ludu ze Stolicą Apostolską w sprawach kościelnych jest zupełnie wolne.

Równie uderzający jest powód zwrócenia tej prośby tej treści, że c k. Rząd nie może się przyczynić do zniesienia dekretu z dnia 9. Marca 1847. Wszakże dekret ten już artykułem XXXV. konkordatu został zniesiony: sam Najjaśniejszy Pan zgodnie z Ojcem Św. to ograniczenie zniósł, i Prezydyum Namiestnictwa w tem samem pismie oświadcza, iż c. k. Rządowi na utrzymaniu tego dekretu nic nie zależy.

Lecz najmocniej zadziwiające jest utrzymywanie, iż Wydział krajowy nie ma od patronów pełnomocnictwa do podania podobnej prośby, Rząd go zatem uważać nie może za pełnomocnika ogółu patronów galicyjskich świeckich. Pomijając bowiem okoliczność, iż ten zarzut mógłby być uczynionym tylko przez tego, do którego prośba była wystósowaną, to jest przez Ojca Św., to wiadomem było c. k. Prezydyum Namiestnictwa, iż Wydział krajowy nie przyjmuje i nie może przyjmować pełnomocnictwa od osób prywatnych, że jego pełnomocnictwem jest polecenie Wysokiego Sejmu, i że istotnie takie polecenie otrzymał od Wysokiego Sejmu. Że zaś Sejm krajowy, dzielący z Najjaśniejszym Panem władzę ustawodawczą kraju, nie potrzebuje pełnomocnictwa do przedsięwzięcia wszelkich kroków, dążących do wprowadzenia uregulowanych stosunków w kraju, że mianowicie nie przekracza swego zakresu działania, jeżeli w sprawie tak ważnej, tak cały kraj obchodzącej, i tak głęboko sięgającej, dąży do tego, ażeby prawa sankcyonowane przez Ojca Św. i Najjaśniejszego Pana były szanowane, a praktyki sprzeczne z ustawami usunięte, — na to nie potrzeba dowodu.

Zwrócenie więc tego pisma Wydziałowi krajowemu nie miało żadnej prawnej podstawy.

Z tego, co Wydział krajowy miał zaszczyt dotychczas przytoczyć, raczy się Wysoki Sejm krajowy przekonać, że wniosek posła Pietruskiego, zamierzający do usunięcia terny, jest zupełnie ugruntowany.

Wysoki Sejmie! Jeżeli dziś wytężamy wszelkie nasze siły, żeby we wszystkich gałęziach naszego prawodawstwa wprowadzić polepszenia, nowe ustawy zaprowadzić, złe usunąć, mniej wadliwe poprawić, to tem raźniej powinniśmy przystąpić do usunięcia praktyki sprzeciwiającej się istniejącym ustawom, a powstałej w czasach absolutnych i policyjnych, która niepowinna już dalej przeszkadzać rozwinięciu się w całej swej sile prawowitemu stanowi.

Zniesienie więc terny okazuje się koniecznem.

Zastanowić się tylko wypada, jaką drogę obrać należy, aby do pożądanego dojść rezultatu.

Nową w tym względzie uchwalić ustawę nie jest stosownem, albowiem ustawa istnieje w koncylium trydenckiem, wskrzeszonem w całej swej ważności konkordatem z dnia 18. Września 1855.

Uchwalić zniesienie dekretu nadwornego z dnia 9. marca 1847. równie byłoby niestósownem, albowiem artykułem XXXV. konkordatu dekret ten już został zniesionym.

A gdy nadto zważymy, że idzie tutaj tylko o wprowadzenie w życie istniejącej i obowiązującej ustawy przez usunięcie niczem nieusprawiedliwionej, i właśnie tej ustawie wbrew sprzeciwiającej się praktyki, zatem o czynność do władzy exekucyjnej należącą, więc droga petycyi do Najjaśniejszego Pana okazuje się być najodpowiedniejszą, a to tem więcej, ile że praktyka ta zasadza się na owym dekrecie z 9. marca 1847. przez władzę świecką wydanym

Gdy wszelako jak wyżej nadmieniliśmy praktyka ta przez Ojca Św. czasowo pozostawioną została, więc już niejako i przez władzę kościelną cierpianą jest, wynika, że do usunięcia tej praktyki potrzeba będzie także i porozumienia się ze Stolicą Apostolską.

Jeżeli jednak zważymy, że praktyka ta przez Rząd i tylko w jego interesie wprowadzoną została, że eżeli Ojciec Św. w brewe z dnia 5. listopada 1855. kazał uwzględniać ten interes, uczynił to tylko na żądanie władzy świeckiej, że sam Rząd w swojem piśmie z dnia 26. Września 1862. za l. 7119 do Wydziału krajowego wystósowanem oświadczył, iż mu zupełnie nic nie zależy na utrzymaniu powyższego dekretu nadwornego, albowiem interes swój widzi dostatecznie zagwarantowany przez owo brewe Ojca Św.; — możemy z pewnością oddać się nadziei, że Jego CK. Apostolska Mość przychylić się raczy najłaskawiej do naszej prośby, i za porozumieniem się z Ojcem Św., usunąć raczy powyższą praktykę.

Wnosi więc Wydział krajowy:

„Wysoki Sejm raczy uchwalić:

„Prosić Najjaśniejszego Pana, aby raczył najłaskawiej zarządzić stósowne kroki, iżby usuniętą została praktyka, oparta na dekrecie nadwornym z dnia 9. Marca 1847., wedle której Ordynaryaty wszystkich obrządków w królestwie Galicyi i Lodomeryi przy obsadzaniu prebend duchownych, patronatowi laikalnemu podległych podają patronom świeckim tylko trzech kandydatów do wyboru. Natomiast, żeby stósownie do postanowień koncylium trydenckiego i artykułu XXIV. konkordatu przywróconem zostało patronom świeckim prawo wolnego wyboru zpomiędzy wszystkich kandydatów, którzy przez Ordynaryaty zdolnymi i godnymi uznani zostaną.“

Marszałek krajowy:

Leon Xiąże Sapieha w. r.

Członek Wydziału krajowego:

Oktaw z Siemuszowy Pietruski w. r.

Z Rady Wydziału krajowego Królestwa Galicyi i Lodomeryi i Wielkiego Xięztwa Krakowskiego.

We Lwowie dnia 24. lutego 1866.

Terna prezentacyi

Wniosek p. Oktawa Pietruskiego.

Gdy sprawa usunięcia tak zwanego ternum przy obsadzeniu prebend laikalnych, poruszona na sesyi roku 1861. przez posła x. Ruczkę, nie została dotychczas w myśl ustaw kościelnych i konkordatu załatwioną, albowiem prośba, którą Wydział krajowy w tym przedmiocie wygotował do Ojca świętego, zwróconą została Wydziałowi krajowemu przez c. k. Rząd bez skutku, tak, że dekret nadworny z dnia 9. Marca 1847. r. l. 8311, ograniczający prawo prezentowania parocha do terny, ciągle zastosowywanym bywa w praktyce, — praktyka zaś taka datująca z czasów absolutnych i stanu policyjnego przy zmienionym stanie rzeczy nie jest już na czasie, i stosownem jest, iżby w kraju konstytucyjnym obowiązywały tylko ustawy, przeto wnoszę:

Wysoki Sejm wysadzi komisyę z pięciu członków wybranych z sekcyj, która zbadawszy tę sprawę przedstawi wniosek odpowiedni w celu usunięcia tak zwanej terny przy obsadzeniu prebend laikalnych w królestwie Galicyi i Lodomeryi z wielkiem xięstwem Krakowskiem.

Lwów 11. Stycznia 1866. r.

Oktaw Pietruski.

Włodzimierz Russocki. — Apolinary Hoppen. — Zbyszewski. — Starowiejski. — Rogaliński. Dr. J. Zduń. — Kabat. — Rutowski. — Dr. Majer. — Krzysztofowicz. — Ignacy Skrzyński. Agopsowicz. — L. Skrzyński poseł sanocki. — Szumańczowski.

Wyciągi

z Konkordatu (Conventio) inter Sanctitatem Suam Pium IX Summum Pontificem et Majestatem Suam Caes. regiam apostolicam Franciscum-Josephum I imperatorem Austriae, cui subscriptum Viennae 18 aug. 1855, ratificationes mutuo traditae ibidem 25 sept. 1855)

Patent v. 5 Nov. 1855 – Reichs=gesetzblatt pag. 637

12
24
25
26
35

Articulus XII

De jure patronatus judex ecclesiasticus cognoscet; consentit tamen Sancta Sedes, ut, quando de laicali patronatu agatur, tribunalia saecularia judicare possint de successione quoad eundem patronatum, seu controversiae ipsae inter veros et suppositos patronos agantur seu inter ecclesiasticos viros, qui ab iisdem patronis designati fuerint.

Ueber das Patronatsrecht wird der kirchliche Richter entscheiden; doch gibt der heilige Stuhl seine Einwilligung, daß, wenn es sich um ein weltliches Patronatsrecht handelt, die weltlichen Gerichte über die Nachfolge in demselben sprechen können, der Streit möge zwischen den wahren und angeblichen Patronen oder zwischen Geistlichen, welche von diesen Patronen für die Pfründe bezeichnet wurden, geführt werden.

Articulus XXIV

Parochiis omnibus providebitur publico indicto concursu et servatis concilii Tridentini praescriptionibus.

Alle Pfarren sind in Folge öffentlich ausgeschriebener Bewerbung und mit Beobachtung der Vorschriften des Conciliums von Trient zu vergeben. –

Pro parochiis ecclesiastici patronatus praesentabunt patroni unum ex tribus, quos Episcopus enuntiata superius forma proposuerit.

Bei Pfarreien, welche dem geistlichen Patronatsrechte unterliegen, werden die Patrone Einen von denen präsentiren, welche der Bischof in der oben bezeichneten Weise vorschlägt. –

Articulus XXV

Sanctitas Sua, ut singularis benevolentiae testimonium Apostolicae Francisci Josephi Imperatoris et Regis Majestati praebeat, Eidem atque catholicis Ejus in Imperio Successoribus indultum concedit, nominandi ad omnes Canonicatus et Parochias, quae juri patronatus ex fundo Religionis seu studiorum derivanti subsunt, ita tamen, ut seligat unum ex tribus, quos publico concursu habito Episcopus ceteris digniores judicaverit.

Um Seiner des Kaisers und Königs Franz Joseph Apostolischen Majestät einen Beweis besonderen Wohlwollens zu geben, verleihen Seine Heiligkeit demselben und Seinen katholischen Nachfolgern im Kaiserthume die Ermächtigung, für alle Canonicate und Pfarreien zu präsentiren, welche einem auf dem Religions- oder Studienfond beruhenden Patronatsrechte unterstehen, jedoch so, daß Einer aus denen gewählt werde, welche der Bischof nach vorausgegangener öffentlicher Bewerbung für würdiger als die übrigen erachtet.

Articulus XXVI

Parochiis, quae congruam pro temporum et locorum ratione sufficientem non habeant, dos, quam primum fieri poterit, augebitur et parochis catholicis ritus orientalis eodem ac latini modo consuletur. Ceterum praedicta non respiciunt Ecclesias parochiales

./.

Die Ausstattung der Pfarren welche keine nach den Verhältnissen der Zeit und des Ortes genügende Congrua haben, wird, sobald es möglich ist, vermehrt, und für die katholischen Pfarrer des orientalischen Ritus in derselben Weise, wie für die des lateinischen gesorgt werden. Doch

./.

juris patronatus sive ecclesiastici sive laicalis, canonice adquisiti, quarum onus respectivis patronis incumbit. Quodsi patroni obligationibus eis a lege ecclesiastica impositis haud plene satisfaciant, et praesertim, quando parocho dos ex fundo Religionis constituta sit, attentis pro rerum statu attendendis providendum erit.

erstreckt sich dieß keineswegs auf die Pfarren, welche unter einem rechtmäßig erworbenen geistlichen oder weltlichen Patronate stehen; denn bei diesen ist die Last von den betreffenden Patronen zu tragen. Wenn die Patrone den durch das Kirchengesetz ihnen auferlegten Verbindlichkeiten nicht vollkommen genügen und insbesondere, wenn der Pfarrer seinen Gehalt aus dem Religionsfonde bezieht, so wird mit Rücksicht auf Alles, was nach der Sachlage zu berücksichtigen ist, Vorsorge getroffen werden.

Articulus XXXV

Per solemnem hanc Conventionem leges, ordinationes et Decreta quovis modo et forma in Imperio Austriaco et singulis, quibus constituitur ditionibus, hactenus lata, in quantum illi adversantur, abrogata habebuntur, ipsaque Conventio ut lex Status deinceps eisdem in ditionibus perpetuo vigebit. Atque idcirco utraque contrahentium pars spondet, se successoresque suos omnia et singula, de quibus conventum est, sancte servaturos. Si qua vero in posterum supervenerit difficultas, Sanctitas Sua et Majestas Caesarea invicem

Alle im Kaiserthume Österreich und den einzelnen Ländern, aus welchen dasselbe besteht, bis gegenwärtig in was immer für einer Weise und Gestalt erlassenen Gesetze, Anordnungen und Verfügungen sind in soweit sie diesem feierlichen Vertrage widerstreiten, für durch denselben aufgehoben anzusehen, und der Vertrag selbst wird in denselben Ländern von nun an immerdar die Geltung eines Staatsgesetzes haben. Deßhalb verheißen beide vertragschließenden Theile, daß Sie und Ihre Nachfolger Alles und Jedes, worüber man sich vereinbart hat, gewissenhaft beobachten werden.

conferent ad rem amice componendam.

Wofern sich aber in Zukunft eine Schwierigkeit ergeben sollte, werden Seine Heiligkeit und Seine Kaiserliche Majestät sich zu freundschaftlicher Beilegung der Sache in Einvernehmen setzen. —

44

od Zaleskiego

Wyciągi z dzieła:

Lehrbuch des Kirchenrechts etc. – von Theodor Pachmann, Prof. an der Universität zu Wien Zweite Auflage. Wien 1853. – bei Wilhelm Braumüller. – I Band. –

Seite 74 §. 263

Wen der Patron präsentiren wolle, das steht ihm, ist das Patronat ein weltliches oder gemischtes, kanonischerseits völlig frei, nur muß er, um den Anforderungen des gemeinen Rechtes zu genügen, eine Person wählen, die dem Klerikalstande angehört[1] und sich in dem nach dem diesem Rechte der Präsentation nachfolgenden Pfarrexamen, das jedenfalls der Bischof, auch wenn das Institutionsrecht nicht bei ihm wäre, zu veranstalten hat, als nach jeder Richtung hin tauglich bewährt.[2] Den Würdigsten unter Mehreren, die er haben kann, zu präsentiren, bleibt allerdings Gewissenspflicht. Sich selbst darf er nie, auch nicht im Falle des Mitpatronates, wählen, wohl aber seine Verwandten, auch die nächsten, wie behauptet wird, und selbst den Mitpatron.[3]

Dagegen muß der Klerikalpatron denjenigen wählen, den er nach den Resultaten der vorausgegangenen Pfarrconcursprüfung unter allen, die approbirt worden, als den würdigsten erkannt.[4] – Ist die Präsentation an Jemand Andern, als an den Bischof zu machen, so hat der

Klerikalpatron zwar nur denjenigen zu prae-
sentiren, den nach vorgenommener Prüfung
der Bischof als den würdigsten findet.[5] Die Prä-
sentation ist von den zur Verleihung berechtig-
ten jedenfalls durch das Ordinariat zu machen,
ob nun ein Klerikal- oder ein Laikalpatron
präsentiren.[6]

Wenn auf diese Weise der Klerikalpatron, zu-
mal in dem Falle, da die Präsentation nicht von
dem Bischof, sondern nur durch ihn von einem Drit-
ten geht, in der Aufhebung der Person, welche
er vorschlägt, schon durch das Gesetz beschränkt ist,
so kann es auch geschehen, daß ein Laikalpatron
in Folge spezieller Rechtsbestimmungen in
seiner Präsentationsbefugniß beschränkt ist
und etwa voraus auf eine Familie, eine
Stadtgemeinde, ein Collegium u. dgl. Rücksicht
zu nehmen hat oder nur einen aus denjeni-
gen zu praesentiren berechtigt ist, die ihm von
Einem angezeigt werden, der ein sogenanntes
Vorbenennungsrecht (jus nominandi) hat.[7] Doch
sind diese Beschränkungen so selten, daß sich
die kirchliche Gesetzgebung noch nicht veranlaßt
fand, Bestimmungen darüber zu machen.

Das Vorbenennungsrecht richtet sich aber doch
wohl nur nach der Analogie der über das Prä-
sentationsrecht selbst vorhandenen Rechtsnormen.

Die österreichische Praxis ruht auf landes-
fürstlichen Gesetzen, die zwar an und für sich
schon nicht mehr gelten sollten, wahrscheinlich
aber doch nur von concordatlichen bestehen.

§. 263

1.) V. Garcias: de benef. P. VII c. 1. n. 25–39.

2.) Conc. Trid. VII c. 13. ref. XXIV. c. 18. ref. Const. Bened. XIV. „Redditae nobis," 9. April. 1746; ferner die Congreg. Entscheidung vom 5t. Februar 1628, bei Barbosa de off. et pot. paroch. P. 1. c. 2. n. 126.

3.) c. ult. X. de instit. c. 26. X. de jure patron. – c. 33. X. de elect. ist wohl nicht anzuwenden. Aber c. 6. X. de jure patr.?

4.) Conc. Trid. XXIV. c. 18. ref. Const. Pii V. „In conferendis," 18. Mart. 1567. Const. Bened. XIV. „Redditae nobis" cit.

5.) Conc. Trid. XXIV. c. 18. ref.

6.) Conc. Trid. XIV c. 13. ref.

7.) darauf beruht die sehr ungegründete Annahme eines passiven Patronatsrechtes, von der die älteren Kanonisten Erwähnung machen. V. Ferraris: „Prompta bibl. v. Jus patronatus" art. I. n. 10. –

8.) Patent vom 4. März 1849. §. 2 und 13. (R. G. B. [?] N. 151) mit Patent vom 31. Decemb. 1851. (R. G. B. v. J. 1852. II. N. No. 3.)

9.) Hofd. vom 12. Nov. 1818. ([illegible] IX. 270.)

10.) Patronatsrechts-Ordnung v. J. 1673 §. 10. Hofentschl. v. 22. Nov. 1787. (Jos. G. S.)

11.) Dasselbe behauptet auch Helfert, jedoch nur mit Berufung auf den nicht in allen Provinzen (Kronländern) giltigen Tract. de jurib. incorp. S. Von der Besetzung der Beneficien §. 74.

§. 267. pag. 79.

12.) Const. Pii V. „In conferendis," 18 Mart. 1567.

13.) c. 32. C. XVI. q. 7. c. 8. 14. X. de jure patron.

14.) arg. c. 24. X. 1. c.

15.) c. 29. X. 1. c. Const. Bened. XIV. „Redditas nobis," 9. April. 1746. –

16.) V. Fagnani c. cum autem X. de jure patron. n. 20–33. –

mungen werden abgelöst werden.[8] Nach jenem
Gesetze nun ist, wie bereits angedeutet worden,
jeder Patron in seinem Präsentationsrechte auf
die vom Bischofe als tauglich ihm angegebenen
Mitbewerber beschränkt, ja wenn das Patronats-
recht durch den Ankauf einer Standesherrschaft
erworben worden, mit welcher dasselbe verbunden
ist, sogar an die von dem Bischofe aus der Compe-
tentenzahl genommenen Terna gebunden.[9] Gebührt
Jemandem ein Vorbenennungsrecht, so wird
auch ihm selbst das Competentenverzeichniß vom
Ordinariate übermittelt, und er soll sein Recht
zeitlich und wenigstens einen Monat vor Ver-
streichung des dem Patron zur Präsentation
gesetzten Termines ausüben.[10] Benennt der No-
minationsberechtigte nur aus eigenem Ver-
schulden, wie die Umstände zeigen, in dieser (oder
der rechtlich bestimmten andern) Zeit Niemanden,
oder doch nicht so viele, als er dem Patron vorschla-
gen soll, oder darunter auch einen Untauglichen,
so präsentirt der Patron nach seinem Ermessen
aus der vom Ordinariate auch ihm bekannt gemach-
ten Competentenzahl. Dieß liegt schon in der Na-
tur der Sache, und wird noch dazu durch die Analo-
gie des Falles unterstützt, daß der in seinem
Collationsrechte durch das Patronatrecht beschränkte
Collator, wenn der Patron säumig ist, die freie
Verleihung für sich hat. Daß hingegen, wenn der
Präsentationsberechtigte säumig ist, aus den No-
minirten einen zu präsentiren, der Nomina-
tionsberechtigte die Nomination auch noch

unmittelbar an den Bischof machen darf, ist nur
eine nach dem Prinzipe der Gegenseitigkeit
gehaltene Folgerung aus dem Gesagten und
eine mit der kirchlichen Anerkennung des Vor-
benennungsrechtes von selbst gegebene weitere
Beschränkung des infolge eines Patronatver-
säumnisses sonst frei werdenden Collations-
rechtes.[11] – . . . .

Seite 79. §267.

Binnen zwei Monaten nach der Präsentation
soll der Bischof oder wer sonst zu instituiren hat,
seines Rechtes bei Pfarrbesetzungen wahrnehmen,
sonst devolvirt dasselbe an den höheren Kirchen-
obern.[12] Wird das Kirchenamt einem andern
als dem Präsentirten verliehen, so kann der
gekränkte Patron die Verleihung irritiren
lassen; an sich ist sie nicht ungiltig.[13] Es kann
dies auch der durch den Klerikalpatron Präsen-
tirte;[14] derjenige, der bloß von einem Laien-
patron in Vorschlag gebracht worden ist, kann
wenigstens, wenn ihn der Collator ohne Grund
nicht annimmt, seine Beschwerde vor Gericht brin-
gen und im Falle, daß das Gericht dieselbe be-
gründet findet, von dem Collator die Verleihung
eines in jeder Hinsicht gleichen Kirchenamtes
begehren.[15] Nimmt aber der Klerikal-pa-
tron unter den examinirten Concurrenten nicht
den Würdigsten, so kann dieser gegen die Insti-
tution, wenn auch kein Unwürdiger dieselbe
erhalten, ebenso appelliren und auf Ungiltigerklärung
derselben dringen, wie wenn dem Collator, sei es von
Einem, sei es von mehreren Patronen Mehrere in
der Art präsentirt worden sind daß er die Wahl unter den
Präsentirten hat, und er nach angestellter Concursprüfung doch
nicht den Würdigsten, wenn gleich keinen Unwürdigen nimmt.[16]

48

od Ks. Morawskiego

Wyciągi z dzieła

Tractatus de Parocho etc. –
auctore
D. Bouix Theol. et U. J. D.
Parisiis apud Jacobum Lecoffre 1855.

pag: 351. III. – – Non requiritur concursus quando parochia est juris patronatus laici. – Satis id patet et ipso textu supra transcripti capitis 18. sessionis 24. Tridentinae synodi. Sed notetur ab eadem synodo requiri, ut praesentatus examinetur a synodalibus examinatoribus: „Quod si jus patronatus laicorum fuerit, debeat qui a patrono praesentatus erit, ab eisdem deputatis ut supra examinari, et nonnisi idoneus repertus fuerit admitti." –

Si vero parochia sit juris patronatus ecclesiastici; certum est observandam esse concursus formam. Tunc scilicet tenetur patronus praesentare unum ex illis, qui ab examinatoribus synodalibus idonei reperti sunt, et quidem eum ex illis quem digniorem existimabit, prout expresse in citato capite 18. sessionis 24 Tridentinae Synodi praescribitur.

Quod si parochia sit juris patronatus mixti, ita ut nempe ejus patroni alii ecclesiastici sint, laicique alii, an adhibenda sit concursus forma, disputabant olim auctores (vide Leurenium, Forum beneficiale, parte I, q. 206 n. 11); sed concludendum

negative, et ita decisum a Sacra Congregatione Concilii, vide apud Benedictum XIV (de Synodo dioecesana l. 1, c. 8 n. 9). — —

Pag. 303

I. De necessaria praesentatione ex parte patroni. —

1º Certum est nullum clericum posse rectorem constitui in parochia juripatronatus obnoxia, nisi per patronum ei, ad quem pertinet institutionem facere, praesentetur. Nam in hoc praesentandi jure, et in hac praesentationis a patrono necessitate praecipue consistit juris patronatus praerogativa, ut dictum est supra (parte 2, capite 8, §. 1.). —

2º Per praesentationem praesentato acquiritur jus ad beneficium, non autem in beneficio; id est, per solam praesentationem non adhuc efficitur legitimus beneficii possessor (siquidem ad hoc requiritur insuper institutio); sed jus habet tantum ut instituatur, et judicialiter agere potest ut institutio, tanquam quid sibi debitum, concedatur.

- -

9º Is ad quem pertinet instituere debet praesentationem factam acceptare; non tamen absolute, sed cum formula conditionali si et in quantum, id est, si et in quantum de jure admitti debeat, ac praesentanti jus competat, et praesentato nihil de jure objici possit. Si vero rejiciatur praesentatio legitime facta, possunt praesentans

Pag. 304

et praesentatus contra rejicientem agere apud ipsius superiorem. 10.º) Intra quod tempus a die vacationis beneficii fieri debeat praesentatio ut sit valida, vide a Leurenio fuse expositum (Forum beneficiale, parte 2. q. 135). – 11.º) Si patronus intra tempus debitum non praesentet, vel si praesentet indignum, collatio ad superiorem devolvitur.

1.

50

Concilium Tridentinum
rozpoczęte 13 Dec. 1545
ukończone 4 " 1563

Wyciągi
z dzieła

pożyczone od Ks. Kajet. Kajetanowicza

Concilium Tridentinum cum collectanea Doctorum Sacrae rotae Decisionum, et S. C. concilii Resolutionum. — Auctore Hieronymo Baldassinio, patricio Æsino. J. U. D. etc. Ferrariae 1763 —

---

pag. 82 **Sessio VII Caput 13**

I. Praesentati, seu electi, vel nominati a quibusvis ecclesiasticis personis, etiam Sedis Apostolicae Nuntiis, ad quovis Ecclesiastica beneficia non instituantur, nec confirmentur, neque admittantur, etiam praetextu cujusvis privilegii, seu consuetudinis, etiam ab immemorabili tempore praescriptae, —

II nisi fuerint prius a locorum Ordinariis examinati, et idonei reperti.

III Et nullus appellationis remedio se tueri possit, quominus examen subire teneatur;

IV Praesentatis tamen, electis, seu nominatis ab Universitatibus, seu Collegiis generalium studiorum exceptis.

pag: 159. **Sessio XIV Caput 13.**

I Non liceat praeterea patrono, cujusvis privilegii praetextu, aliquem ad beneficia sui Juris Patronatus, nisi Episcopo loci Ordinario, ad quem provisio, seu institutio ipsius beneficii, cessante privilegio, jure pertineret, quoquo modo praesentare:

alias praesentatio, ac institutio forsan sequutae, nullae sint, et esse intelligantur. | II

pag. 321. Sessio XXIV Caput 18.

I. Expedit maxime animarum saluti, a dignis, atque idoneis Parochis gubernari: id ut diligentius, ac rectius perficiatur, statuit Sancta Synodus, ut, cum Parochialis Ecclesiae vacatio, etiamsi cura Ecclesiae vel Episcopo incumbere dicatur, et per unum, vel plures administretur, etiam in Ecclesiis Patrimonialibus, seu receptivis nuncupatis, in quibus consuevit Episcopus uni, vel pluribus curam animarum dare;

II quos omnes ad infrascriptum examen teneri mandat, per obitum, vel resignationem, etiam in Curia, seu aliter quomodocumque contigerit,

III etiamsi ipsa parochialis Ecclesia reservata, vel affecta fuerit generaliter, vel specialiter, etiam vigore indulti, seu privilegii in favorem Sanctae Romanae Ecclesiae Cardinalium, seu Abbatum, vel Capitulorum:

IV Debeat Episcopus statim, habita notitia vacationis Ecclesiae, si opus fuerit, idoneum in ea Vicarium, cum congrua, ejus arbitrio, fructuum portionis assignatione, constituere, qui onera ipsius Ecclesiae sustineat, donec ei de Rectore provideatur.

V Porro Episcopus, et qui Juspatronatus habet, intra decem dies, vel aliud tempus ab Episcopo praescribendum, idoneos aliquot Clericos ad regendam Ecclesiam

2.)

51

XX. Si vero Jurispatronatus Ecclesiastici erit, ac institutio ad Episcopum, et non alium, pertineat; is, quem Patronus digniorem inter probatos ab Examinatoribus judicabit, Episcopo praesentare teneatur, ut ab eo instituatur.

XXI. Cum vero institutio ab alio, quam ab Episcopo, erit facienda; tunc Episcopus solus ex dignis eligat digniorem, quem Patronus ei praesentet, ad quem institutio spectat.

XXII. Quod si Jurispatronatus laicorum fuerit, debeat qui a Patrono praesentatus erit, ab eisdem deputatis, ut supra, examinari, et non, nisi idoneus repertus fuerit, admitti.

XXIII. In omnibusque supradictis casibus non cuiquam alteri, quam uni ex praedictis examinatis, et ab examinatoribus approbatis, juxta supradictam regulam, de Ecclesia provideatur;

XXIV. nec praedictorum Examinatorum relationem, quo minus executionem habeat, ulla devolutio, aut appellatio, etiam ad Sedem Apostolicam, sive ejusdem Sedis Legatos, aut Vicelegatos, aut Nuntios, seu Episcopos, aut Metropolitanos, Primates vel Patriarchas interposita, impediat, aut suspendat;

XXV. alioquin Vicarius, quem Ecclesiae vacanti antea Episcopus, arbitrio suo, ad tempus deputavit, vel forsan postea deputabit

a

ab ejus Ecclesiae custodia, et administratione non amoveatur, donec aut eidem aut alteri, qui probatus, et electus fuerit, ut supra, sit provisum:

XXVI alias provisiones omnes, seu institutiones, praeter supradictam formam factae, subreptitiae esse censeantur;

XXVII non obstantibus huic Decreto exemptionibus, indultis, Privilegiis, praeventionibus, affectionibus, novis provisionibus, indultis concessis quibuscumque Universitatibus, etiam ad certam summam, et aliis impedimentis quibuscumque.

XXVIII Si tamen adeo exigui reditus dictae Parochialis fuerint, ut totius hujus examinationis operam non ferant; aut nemo sit, qui se examini quaerat subjicere; aut ob apertas factiones, seu dissidia, quae in aliquibus locis reperiuntur, facile graviores rixae, ac tumultus possint excitari: poterit Ordinarius, si, pro sua conscientia, cum deputatorum consilio ita expedire arbitrabitur, hac forma omissa, privatam aliud Examen, caeteris tamen ut supra servatis, adhibere.

XXIX Licebit etiam Synodo Provinciali, si qua in supradictis circa examinationis formam addenda, remittendave esse censuerit, providere.

pag. 381.

Sessio XXV Caput 9.

I Sicuti legitima patronatuum jura

tollere, piasque fidelium voluntates in eo-
rum institutione violare aequum non est:
sic etiam, ut hoc colore beneficia ecclesia-
stica in servitutem, quod a multis impru-
denter fit, redigantur, non est permittendum.

II. Ut igitur debita in omnibus ratio observe-
tur, decernit Sancta Synodus, ut titulus juris
patronatus sit ex fundatione, vel dotatione,
qui ex authentico documento, et aliis jure
requisitis ostendatur, sive etiam ex multi-
plicatis praesentationibus per antiquissi-
mum temporis cursum, qui hominum me-
moriam excedat aliasve secundum juris
dispositionem.

III. In iis vero personis, seu Communitati-
bus, vel Universitatibus, in quibus id jus
plerumque ex usurpatione potius quaesitum
praesumi solet, plenior, et exactior proba-
tio ad docendum verum titulum requira-
tur: nec immemorabilis temporis proba-
tio aliter eis suffragetur, quam si, praeter
reliqua ad eam necessaria, praesentationes
etiam continuatae, non minori saltem,
quam quinquaginta annorum spatio, quae
omnes effectum sortitae sint, authenticis
scripturis probentur.

IV. Reliqui patronatus omnes in beneficiis,
tam Saecularibus quam regularibus, seu
Parochialibus, vel dignitatibus, aut quibus-
cumque aliis beneficiis, in Cathedrali, vel
Collegiata Ecclesia; seu facultates, et pri-
vilegia concessa, tam in vim patrona-
tus, quam alio quocumque jure nomi-

nandi, eligendi, praesentandi ad ea, cum vacant (exceptis patronalibus, super Cathedralibus Ecclesiis competentibus, et exceptis aliis, quae ad Imperatorem, et Reges, seu regna possidentes, aliosque sublimes, ac supremos Principes, jura Imperii in dominiis suis habentes, pertinent; et quae in favorem Studiorum generalium concessa sunt) in totum prorsus abrogata, et irrita cum quasi possessione inde sequuta intelligantur.

V Beneficiaque hujusmodi, tamquam libera, a suis collatoribus conferantur; ac provisiones hujusmodi plenum effectum consequantur.

VI Ad haec liceat Episcopo, praesentatos a patronis, si idonei non fuerint, repellere.

VII Quod si ad inferiores institutio pertineat, ab Episcopo tamen, juxta alias statuta ab hac Sancta Synodo, examinentur: alioquin institutio, ab inferioribus facta, irrita sit, et inanis.

VIII Patroni autem beneficiorum, cujuscumque Ordinis, et dignitatis, etiamsi Communicantes, Universitates, Collegia quaecumque Clericorum, vel laicorum existant, in perceptione fructuum, proventuum, obventionum quorumcunque beneficiorum, etiamsi vere de jure patronatus ipsorum ex fundatione, et donatione essent, nullatenus, nullave causa, vel occasione se ingerant; sed illos libere Rectori, seu beneficiato, non obstante etiam quacumque consuetudine, distribuendos dimittant.

IX Nec dictum juspatronatus venditionis, aut alio quocumque titulo, in alios contra Canonicas sanctiones transferre praesumat: si secus fecerint, excommunicationis, et interdicti poenis subjiciantur; et dicto jurepatronatus, ipso jure, privati existant.

X Insuper accessiones, per viam unionis factae de beneficiis liberis, ad Ecclesias jurispatronatus, etiam laicorum, subjectas, tam ad Parochiales, quam ad alia quaecumque beneficia, etiam simplicia, seu dignitates, vel Hospitalia, itaut praedicta beneficia libera ejusdem naturae cum iis, quibuscum uniuntur, efficiantur, atque sub jurepatronatus constituentur.

XI Haec si nondum plenarium sortitae sunt effectum, vel deinceps ad cujusvis instantiam fient, quacumque auctoritate, etiam Apostolica, concessae fuerint, simul cum unionibus ipsis per subreptionem obtentae intelligantur: non obstante quacumque in iis verborum forma, seu derogatione, quae habeatur pro expressa: nec exequutioni amplius demandentur; sed beneficia ipsa unita, cum vacaverint, libere, utantea, conferantur.

XII Quae vero, a quadraginta annis citra factae, effectum, et plenam incorporationem sunt consequutae; hae nihilominus ab Ordinariis, tamquam a Sede Apostolica Delegatis, revideantur, et examinentur: ac quae per subreptionem, vel obreptionem

obtentae fuerint, simul cum unionibus irritae declarentur; ac beneficia ipsa separentur, et aliis conferantur,

XIII Similiter quoque patronatus quicumque in Ecclesiis, et quibuscumque aliis beneficiis, etiam Dignitatibus antea liberis, acquisiti a quadraginta annis citra, et in futurum acquirendi, seu ex augmento dotis, seu ex nova constructione, vel alia simili causa, etiam Auctoritate Sedis Apostolicae, ab iisdem Ordinariis, uti delegatis, ut supra, qui nullius in his facultatibus, aut privilegiis impediantur, diligenter cognoscantur: et quos non repererint, ob maxime evidentem Ecclesiae, vel beneficii, seu Dignitatis necessitatem, legitime constitutos esse, in totum revocent, atque beneficia hujusmodi sine damno illa possidentium, et restituto patronis, eo quod ab eis idcirco datum est, in pristinam libertatis statum reducant: non obstantibus privilegiis, constitutionibus, et consuetudinibus, etiam immemorabilibus.—

coram deputandis examinatoribus nominet.

VI Liberum sit tamen etiam aliis, qui aliquos ad id aptos noverint, eorum nomina deferre, ut possit postea de cujuslibet aetate, moribus, et sufficientia fieri diligens inquisitio.

VII Et si Episcopo, aut Synodo Provinciali; pro regionis more, videbitur magis expedire, per edictum etiam publicum vocentur, qui volent examinari.

VIII Transacto constituto tempore, omnes, qui descripti fuerint, examinentur ab Episcopo, sive, eo impedito, ab ejus Vicario Generali;

IX atque ab aliis Examinatoribus non paucioribus, quam tribus:

X quorum votis, si pares, aut singulares fuerint, accedere possit Episcopus, vel Vicarius, quibus magis videbitur.

XI Examinatores autem singulis annis in Dioecesana Synodo ab Episcopo, vel ejus Vicario, ad minus sex proponantur, qui Synodo satisfaciant, et ab ea probentur:

XII advenienteque vacatione cujuslibet Ecclesiae, tres ex illis eligat Episcopus, qui cum eo examen perficiant; indeque succedente alia vacatione, aut eosdem, aut alios tres, quos maluerit, ex praedictis illis sex eligat.

XIII Sint vero hi examinatores Magistri,

seu Doctores, aut Licentiati in Theologia, aut Jure Canonico, vel alii Clerici, seu Regulares, etiam ex Ordine Mendicantium, aut etiam saeculares, qui ad id videbuntur magis idonei;

XIV jurentque omnes ad Sancta Dei Evangelia, se quacumque humana affectione postposita, fideliter munus executuros:

XV caveantque, ne quidquam prorsus, occasione hujus examinis, nec ante, nec post accipiant: alioquin simoniae vitium, tam ipsi, quam alii dantes incurrant; a qua absolvi nequeant, nisi dimissis beneficiis, quae, quomodocumque etiam antea obtinebant; et ad alia in posterum inhabiles reddantur.

XVI Et de his omnibus non solum coram Deo, sed etiam in Synodo Provinciali, si opus erit, rationem reddere teneantur; a qua, si quid contra officium eos fecisse compertum fuerit, graviter, ejus arbitrio, puniri possint.

XVII Peracto deinde examine, renuntientur quotcumque ab his idonei judicati fuerint aetate, moribus, doctrina, prudentia, et aliis rebus ad vacantem Ecclesiam gubernandam opportunis:

XVIII ex hisque Episcopus eum eligat, quem caeteris magis idoneum judicaverit;

XIX atque illi, et non alteri, collatio Ecclesiae ab eo fiat, ad quem spectabit eam conferre.

od adwokata Tustanowskiego —

~~Copia vidimata~~

Von dem Olmützer delegirten geistlichen Gerichte II. Instanz. N. 59/II Inst.

Im Nachhange zu der hiergerichtlichen Verständigung vom 10. Dezember v. J. Z. 78/II Inst. finden Wir unter Rückschluß zweier Beschwerdebeilagen Euer Hochgeboren in Kenntniß zu setzen, daß der Hochwürdigste Herr Erzbischof r. l. von Lemberg in der Angelegenheit des Ternovorschlages bezüglich der Pfarre ~~[illegible]~~ auf das hiergerichtliche Ansinnen nicht eingegangen sei, mithin dieselbe der richterlichen Cognition nicht unterzogen habe, weil sie dortigerseits als eine rein administrative betrachtet wird. – Nachdem Wir dieser Ansicht nicht beipflichten können, und in unserer Erledigung der anher unterlegten Äußerung des Hochwürdigsten H. Ordinarius r. l. ddto 22. Jänner 1861 Z. 3388 geltend gemacht haben, daß bei Pfründenbesetzungen lediglich die Art. 24. und 25. des Konkordats maßgebend, alle denselben entgegenstehenden Gesetze aber durch dasselbe Konkordat im Art. 35 aufgehoben sind, und eine nach diesem Art. zustandegekommene Vereinbarung, welche für Galizien etwas anderes bestimmt, nicht existire, so erachten Wir Uns auf Grund des apostolischen Delegationsbreve vom 28. November 1856 dennoch nicht als kompetent in dieser Sache weiter vorzugehen, weil ein richterlicher Spruch in I. Instanz seitens des Hochwürdigsten Lemberger Herrn Ordinarius r. l. nicht vorliegt, und ~~und~~ müssen E. Hg. behufs Wahrung Ihres wohlbegründeten Rechtes an den h. apostol. Stuhl verweisen, um im Wege der apostol. Nunciatur in Wien von demselben eventuell eine Delegation eines judex in partibus zur Cognition der

/.

gegen den Lemberger lateinischen Hochwürdigsten Hl. Erzbischof wegen willkürlicher Beschränkung der Ausübung des Ihnen zustehenden Patronatsrechtes in prima instantia anhängig zu machenden Rechtssache und für den möglichen Fall einer Berufung eines Richters in II. und III. Instanz zu erbitten. Gleichzeitig wäre jedoch auch die Anzeige über dieses Einschreiten bei dem Lemberger latein. Ordinariat mit dem Ansuchen um Sistirung jeder, die Besetzung der Pfründe ~~[illegible]~~ in Einem des Ternavorschlages betreffenden Veranlassung zu machen. —

Olmütz den 13. April 1861. Rudolf mp. Bischof von Tiberias. Official.

A. h. Entschließung vom 6/3 1847 –
Hofkanzl. Dekret v. 9/3 1847 Z. 8311
Gub. Zr. Schr. v. 31/1 1847 Z. 3191

„Seine Majestät haben mit a. h. Entschl. vom 6/3 1847 allergnädigst zu bestimmen geruht, – daß im Befugnisse der Patrone in Galizien auf erledigte Pfründen zu präsentiren, von nun an die, in den Verordn. vom 12/2 1784 u. v. 25/2 1788 bestimmte Beschränkung auf die Ordinariats-Terna einzutreten habe!" –

Wyciągi

Z pisma ministra Thuna do biskupów z 25. stycznia 1856. L. 1371/CUM. 855

... Anderen von den hohen vertragschließenden Theilen im Laufe der Verhandlungen gegenseitig abgegebenen Erklärungen, welche theils zur Vervollständigung, theils zur Erläuterung des getroffenen Übereinkommens dienen, sind, da es nicht angemessen erschien, sie in den Text der Konkordatsurkunde aufzunehmen, in den zwischen den Bevollmächtigten gewechselten Noten niedergelegt worden. Ich habe die Ehre E. H. im Anschlusse einige Abdrücke sowohl der Konkordatsurkunde als der vom Fürsterzbischofe von Wien unterm 18. August v. J. an den Herrn Kardinal Viale-Prelà gerichteten Schreibens, welches eine Reihe solcher Erklärungen enthält, zu übersenden. –

Dalej uwaga do zjazdu biskupów – następnie:

Den Verhandlungen der bevorstehenden Versammlung entgegensehend habe ich gegenwärtig nur über einige wenige Punkte des Konkordats nachstehende Bemerkungen beizufügen: 1.) .. 2.) .. 3.) .. 4.) ... 5.) ... 6.) ... Hinsichtlich der Besetzung geistlicher Beneficien ist jedoch in der Note Eccles. sub XVI die Versicherung ausgesprochen, daß Se. Majestät Alles in dem dermaligen Zustande zu belassen beabsichtigen, in der Voraussetzung, daß keine Nothwendigkeit ~~eintreten~~ eintreten werde, von der Vorsichtsmaßregel eines Vorbehaltes der vorläufig einzuholenden Zustimmung der weltlichen Behörde einen ausgedehnteren als den bisher eingeführten Gebrauch zu machen. Es wird sich demnach in dieser Beziehung auch fernerhin zu benehmen sein, wie bisher. –

B

Antonius Xaverius de Luca

Archiepiscopus Tarsensis, Sanctissimi Domini nostri Pii Papæ IX Prælatus domesticus, et Pontificio Solio Assistens, apud Suam C. R. Apostolicam Maje-statem cum potestate Legati de latere Nuntius Ordinarius Apostolicus.

Z Noty Rauschera do Pronuncjusza (Ecclesia)

XVI. Quoad ratas habendas personas ad beneficia ecclesiastica promovendas Majestas Sua intendit, cuncta in eo, quo nunc sunt, statu relinquere, et sperat, nunquam futurum, quod necessitatem inferat, ejusmodi cautionem amplius, quam hucusque factum sit, adhibendi. –

Z Breve Papieskiego z 5. 9bra 855.

Cum autem ob tristissimas, ac omnibusque notissimas rerum vicissitudines aliquis forsitan inter ecclesiasticos viros possit reperiri, qui Caesareae et Apostolicae Majestati Suae haud sit probatus, iccirco ad omnem difficultatem penitus amovendam, tum in parochiis tum in aliis ecclesiasticis beneficiis conferendis curae Vobis erit, ut ad illa minime ii eligantur ecclesiastici viri, qui Caesareae et Apostolicae Majestati Suae minus sint accepti. Atque id noscere poteritis sive ex ipsa ecclesiasticorum indole et conditione, sive ex praecedentibus Gubernii factis, sive aliis idoneis adhibitis modis. –

Z Reskryptu Ministra do namiestników z 25. Grud. 1871.

.. das Konkordat hat hierdurch seine Ergänzung in einem Schreiben, welches der Hr. Erzbischof v. Wien als bevollmächtigter Sr. k. k. Ap. Majestät für Abschließung des Konkordates an den Pronuntius Card. Viale Prela unterm 18. Aug. v. J. gerichtet hat. Dieses Schreiben enthält in 20.

Punkten Erklärungen, welche theils die von der kaiserlichen Regierung dem Apostolischen ~~Stuhle~~ Nuntius ertheilten Zusicherungen ergänzen und vervollständigen, theils als Erläuterungen der in dem Konkordat allgemein enthaltenen Artikel zu betrachten sind u. welche hinwiederum in Beziehung zu denjenigen Erklärungen stehen, welche Se. Heiligkeit der Papst in das an die Erzb. u. Bischöfe des Reiches aus Anlaß des Konkordates erlassenen Breve aufgenommen hat.

Ad 1 der Artikel XXIV. handelt von der Besetzung der Pfarrpfründen. Das päpstliche Breve spricht in dieser Beziehung aus, daß zu Pfarrpfründen u. überhaupt zu Benefizien jeder Art nicht solche Personen befördert werden sollen, welche der kaiserl. Regierung nicht genehm wären. –

Hingegen wird im Punkte XVI. des fürstbischöfl. Schreibens v. 18. Aug. d. J. erklärt, daß Se. k.k. apost. Majestät diesfalls die Einhaltung der bisher geübten Vorgangsweise beabsichtigen unter der Voraussetzung, daß keine Nothwendigkeit eintreten werde, von der Vorschrift wegen eines Vorbehaltes der vorläufig einzuholenden Zustimmung der weltlichen Behörden einen ausgedehnteren als den bisher eingeführten Gebrauch zu machen.

Demnach ist vorläufig in jedem Kronlande des Staates die bisherige Übung aufrecht zu erhalten.

O młynach

Do młynów

Kod. cyw. § 316 do 322
§ 444 – 372 do 374 – 424

Mühlen

Prov: Ges: Samml: J. 1826. Seite 52

Zahl des Gesetzes 44.

Die bestehende Verordnung, nach welcher den Voltyschen kein freies Mühl= Holzungs= Schenkrecht, keine Fischerei und dergleichen zusteht, wird außer Kraft gesetzt. —

Da man sich überzeugte, daß die hierortige Verordnung vom 6ten März 1808 Zahl 1917 womit erklärt wurde, daß den Voltyschen kein freies Mühl= Holzungs= Schenkrecht keine Fischerei u. s. w. wenn auch diese Rechte in den Freiheits- [illegible] an der [illegible] enthalten wären und sie im Besitze und Genusse eines dieser Dominicalrechte sich befinden, zustehe — mit den zu jener Zeit bestandenen höchsten Vorschriften nicht übereinstimmt, so findet man die gedachte Verordnung außer Kraft zu setzen, und die k.k. Kreisämter anzuweisen, in künftigen Fällen sich bloß nach den in dieser Hinsicht bestehenden Vorschriften zu benehmen.

Gubernial Verordnung vom 26 März 1826. Gub: Zahl 12917

Mühlen

62

Piller: Ges: Samml: Jahr. 1784 Seite 54.

Gesetzbuch XV

Patent,

die Herabsetzung des Mühlmaßes betreffend

Von S: ec. ec. —

Es haben Seine kais. königl. apostolische Majestät bereits unterm 5ten Oktober 1774 mittelst eines höchsten und sämmtlichen hierländigen königl: Kreisämtern bekannt gemachten Hofdekrets das ehedem hierlandes übliche Zehend Maaß des Mühlmaßes auf den 16ten Theil, so wie in den hungarischen Erblanden, allergnädigst herabzusetzen geruhet. —

Und da nun Allerhöchst dieselben vermöge eines neuerlichen höchsten Hofdekrets vom 5ten laufenden Monats diesem k. k. Landesgubernio die allgemeine Publicirung dieser obgedachtermaßen schon vorhin bestimmten, und nun wieder bestättigten Herabsetzung des Mühlmaßes allergnädigst aufzutragen haben;

So wird diese allerhöchste Willensmeinung sämmtlichen Dominien und Gemeinden zur ihrer genauesten Darnachachtung und gehorsamsten Befolgung hiermit öffentlich bekannt gemacht, sämmtlichen Obrigkeiten aber die genaueste Darobhaltung ernstlich anempfohlen.

Lemberg den 26. Hornung 1784

Joseph des h. R.R. Graf von Brigido (L.S.)
Rudolph Welz Secretarius. —

Pill. Ges. Saml. 1792 S. 51
Pat. 17 Aug. 1792
Mühlordnung

Pill. Ges. S. 1814 S. 80
Patent v. 1 Dec. 1814
Neue Mühlordnung

III

Materiały do „Ustawy drogowej"
1873-75

Матеріали до реформи закону, що регулює утримання доріг в Галичині

1866 – 1869.

Копії, друки; м. пол.
Друки з помітками К.К.

Akta starsze

Drogi

1865/6 – str. 1587 i 1665

L. 17.140/73.

Sprawozdanie

Wydziału krajowego w przedmiocie zmiany Ustawy drogowej z dnia 18. sierpnia 1866.

Wysoki Sejmie!

./. Przedkładając w załączeniu wysokiemu Sejmowi projekt Ustawy drogowej, nie wchodzi Wydział krajowy w rozbiór wniosków, w tym przedmiocie rok rocznie pojawiających się, gdyż zasady tychże nigdy przeważnego w wysokim Sejmie uznania nie uzyskały, a oczekiwany i na największą uwagę zasługujący projekt Rządowy dotąd do wiadomości Wydziału krajowego nie doszedł.

Lwów, dnia 7. listopada 1873.

Marszałek krajowy
Leon książę Sapieha.

Sprawozdawca
Piotr Gross,
Członek Wydziału krajowego.

Ustawa.

z dnia . obowiązująca w królestwie Galicyi i Lodomeryi wraz z Wielkiem księstwem Krakowskiem o prestacyach i kompetencyi co do dróg publicznych nieeraryalnych.

Zgodnie z uchwałą Sejmu Mego królestwa Galicyi i Lodomeryi z Wielkiem księstwem Krakowskiem rozporządzam, co następuje:

I. Ogólne postanowienia:

§. 1.

Ustawa niniejsza obejmuje postanowienia o drogach krajowych, powiatowych i gminnych.

§. 2.

Drogami krajowemi są te, które pod tą nazwą już dzisiaj istnieją, lub te, które ustawą krajową za drogi krajowe uznane będą.

§. 3.

Drogami powiatowemi są drogi pod tą nazwą istniejące i te, które rada powiatowa za powiatowe uzna.

§. 4.

Drogami gminnemi są drogi w granicach gminy i obszaru dworskiego do publicznego użytku przeznaczone a §§. 2. i 3. nieobjęte.

§. 5.

Mosty, przewozy i budowy sztuczne, uważane będą za części tej drogi, na której się znajdują; —

ze względu jednak na szczególną ważność lub kosztowność budowy może zrobić wyjątek od tego prawidła Sejm lub rada powiatowa i przyjąć koszta budowy lub utrzymania na fundusz krajowy lub na fundusz powiatowy.

§. 6.

Zakładanie nowych dróg krajowych winno poprzedzić co do względów politycznych i wojskowych pozwolenie właściwych władz. Zakładanie dróg powiatowych wymaga poprzedniego zezwolenia Wydziału krajowego. O potrzebie nowej drogi gminnej stanowi rada gminna za porozumieniem z przełożonym obszaru dworskiego.

§. 7.

Własność nieruchoma, dla drogi publicznej przez władzę tą drogą zarządzającą za potrzebną uznana, winna być nabytą za wynagrodzeniem w drodze dobrowolnej ugody, lub jeżeli takowa do skutku nie przyjdzie, w drodze wywłaszczenia według istniejących ustaw i przepisów.

§. 8.

Zaniechanie drogi krajowej, jako takiej, nastąpić może tylko na mocy ustawy krajowej — drogi powiatowej zaś za uchwałą rady powiatowej i za przyzwoleniem Namiestnictwa i Wydziału krajowego, nareszcie drogi gminnej uchwałą rady gminnej w porozumieniu z przełożonym obszaru dworskiego za zezwoleniem wydziału powiatowego i politycznej władzy powiatowej.

Częściowa zmiana kierunku istniejącej drogi (to jest taka, przy której żadna tą drogą połączona miejscowość pominiętą nie zostanie) nie podlega tym wymogom i może być wykonaną na podstawie uchwały władzy tą drogą zarządzającej.

§. 9.

Zaniechana droga krajowa staje się powiatową, jeżeli ją rada powiatowa za taką uzna. Droga krajowa, za powiatową nie uznana, równie jak i zaniechana droga powiatowa stają się drogami gminnemi, jeżeli ją rada gminy, przez którą przechodzi, w porozumieniu z obszarem dworskim, za drogę gminną uzna. W razie, gdyby i to uznanie

nie nastąpiło, sprzedanym będzie grunt zaniechanej drogi na korzyść funduszu tej kategoryi dróg, do której droga ta należała.

§. 10.

Wydział krajowy dla dróg krajowych, wydział powiatowy dla dróg powiatowych i gminnych zarządzi natychmiast po zadecydowaniu bezwzględnego zaniechania drogi, oszacowanie pozostałych gruntów przez znawców nieinteresowanych, następnie zawezwie o zapłacenie szacunku tych właścicieli, których grunta z drogą się stykają. Jeżeli przez nich cena ta w przeciągu dni 60 od zawezwania złożoną nie zostanie, nastąpi sprzedaż przez licytacyę.

Przedmioty inne, do zaniechanej drogi należące, sprzedane będą w sposób najkorzystniejszy.

§. 11.

Zezwolenie na myta, jakoteż ustanowienie taryfy, należy do ustawodawstwa krajowego.

§. 12.

Oznaczenie miejsca, w którem rogatka ma być postawioną, jakoteż zezwolenie na jej przeniesienie, wreście rozstrzyganie sporów co do uwolnienia od myta, należy do władz rządowych stosownie do istniejących przepisów.

§. 13.

Niniejsza ustawa nie narusza praw i obowiązków, opartych na specyalnych tytułach prawnych, co do dróg wszelkiej kategoryi. Postanowienia władz administracyjnych nie mają znaczenia tytułów prawnych.

II. Środki budowy i utrzymania dróg w ogóle.

§. 14.

Na pokrycie kosztów budowy i utrzymania dróg w ogóle, uzyskane będą potrzebne środki:

a) przez dodatki do podatków bezpośrednich,
b) przez prestacye,
c) przez datki fabryk i przedsiębiorstw, przeważnie zużywających poszczególne drogi.

§. 15.

Prestacye stanowią się piesze i pociągowe:

a) do prestacyj pieszych obowiązanym jest, wyjąwszy kalek i niedołężnych, każdy męski mieszkaniec gminy i obszaru dworskiego od zaczęcia lat 16 do ukończenia lat 60. Za niewłasnowolnych synów, czeladź służbową, rzemieślniczą i przemysłową odpowiadają ojcowie, chlebodawcy, majstrowie i przedsiębiorcy;

b) do prestacyj pociągowych obowiązany jest każdy w gminie i na obszarze dworskim przemieszkujący właściciel sprzężaju pociągowego i wierzchowca.

Za podstawę do obliczenia prestacyi służy stan ludności i bydła, jaki na dniu 25. stycznia każdego roku w gminie i na obszarze dworskim się znajduje.

§. 16.

Od jednej obowiązanej osoby więcej nad 4 dni pieszych — od posiadanego bydlęcia nad 4 dni pociągowych tegoż rodzaju bydlęciem wymagać nie można. Dzień dwubydlany liczy się za dwa dni. Furman przy zaprzęgu odrabia dzień jeden pieszy.

§. 17.

Pozostawia się woli obowiązanego prestacyę w naturze odrobić lub wartość jej w pieniądzach uiścić, z czem się najdalej do końca stycznia każdego roku zgłosić winien. Wrazie niedotrzymania powyższego terminu ma władza prestacyą zarządzająca prawo oznaczenia, czyli takowa w naturze uiszczoną lub też spłaconą być ma.

Prestacya niewykupiona może być zamienioną na robotę wymiarową.

§. 18.

Zwierzchności gmin i przełożeni obszarów dworskich winni przedkładać wydziałowi powiatowemu najdalej do dnia 15. lutego każdego roku spis ludności i bydła, jakoteż wykaz wykupić i w naturze odrobić się mających prestacyj.

§. 19.

Jeżeli obowiązani do przedłożenia spisów i wykazów ustanowionego terminu nie dotrzymają,

może wydział powiatowy nałożyć na nich karę do wysokości 20 złr. i równocześnie zarządzić na ich koszt wykonanie tej czynności przez delegata.

§. 20.

Wydział powiatowy ma prawo i obowiązek zarządzić kontrolę podanych spisów i wykazów. Jeżeli się przytem okaże, że podania były fałszywe, nałoży wydział powiatowy na winnych karę do wysokości 5 złr. od każdego zatajonego, do prestacyi obowiązanego mieszkańca i od każdej zatajonej sztuki pociągowego bydła lub wierzchowca. Wszelkie ze spraw drogowych wynikające kary będą w drodze politycznej exekucyi ściągnięte i wpływają na rzecz funduszu powiatowego.

§. 21.

Osoby ustawą gminną uwolnione od ciężarów gminnych, tem samem wolne są od przyczyniania się do ciężarów do dróg.

§. 22.

Miasta mające statuta gminne lub przywilej pobierania kopytkowego, wolne są od prestacyj §. 14. oznaczonych—winne atoli utrzymywać w należytym stanie kosztem swym prócz dróg gminnych te części dróg krajowych i powiatowych, które przez ich terytoryum przechodzą.

Wydział krajowy może również inne gminy miejskie od obowiązku prestacyi uwolnić i oznaczyć warunki tego uwolnienia.

§. 23.

Jeżeli użytkowanie kopalń lub kamieniołomów albo jakiekolwiek przedsiębiorstwo — czasowe lub stałe — drogę więcej zużywa lub psuje — będą właściciele takowych lub przedsiębiorcy pociągnięci do osobnego dla utrzymania tej drogi datku w pieniądzach, prestacyach lub w materyałach.

§. 24.

Wysokość tego datku, niemniej natura jego uiszczenia oznaczone będą przedewszystkiem w drodze ugody.

W razie, gdyby ugoda nie przyszła do skutku, datek ten wymierzony będzie w pieniądzach. O wysokości jego orzeka sąd polubowny, do którego

strona interesowana jednego, zarząd odnośnej drogi drugiego sędziego obierają.

Jeżeli strona interesowana, w 14tu dniach po zawezwaniu zarządu drogowego, wybranego przez się sędziego nie wymieni, ma zarząd drogowy prawo nominowania również drugiego sędziego. W następnych 14tu dniach, od doręczenia nominacyi, winni sędziowie wydać swe orzeczenie lub w razie sprzeczności zdań obrać superarbitra, który w przeciągu dalszych dni 14 sprawę przez przystąpienie do zdania jednego z sędziów rozstrzyga. Jeżeli sędziowie lub superarbiter w oznaczonych terminach powyższych czynności nie dopełnią, rozstrzyga Wydział krajowy.

Sąd polubowny uwolniony jest od obowiązku stosowania się do przepisów ustawy sądowej i wydaje wyrok wedle swej najlepszej wiedzy i przekonania. Przeciw wydanemu wyrokowi nie wolno występować ani w drodze prawa ani też w drodze odwołania się.

Wyrok obowiązuje na rok jeden; prestacye w jednym roku nieodrobione przechodzą na rok następny. Po upływie roku może strona interesowana żądać ponownego osądzenia. Jeżeli tego przed 1. stycznia nie uczyni, pozostaje na rok następny obowiązek prestacyi w tym samym rozmiarze. Również może zarząd drogowy przed upływem roku zażądać ponownego ustanowienia wysokości prestacyi na rok następny.

III. Pokrycie kosztów budowy i utrzymania dróg krajowych i gminnych.

§. 25.

Koszta budowy i utrzymania dróg krajowych ponoszą: fundusz krajowy i powołani do prestacyi.

Przy uznaniu drogi za drogę krajową oznaczonem będzie w każdym pojedyńczym wypadku, w jakiej mierze przyczyniać się mają do tych kosztów powiaty, przez które te drogi przechodzą. W każdym razie winni się do takowych przyczyniać:

a) właściciele zakładów przemysłowych lub przedsiębiorcy według zasad §§. 23 i 24.

b) mieszkańcy nieuwolnionych od prestacyi miejscowości, przez których terytoryum droga krajowa przechodzi połową prestacyi pieszych i ciągłych w §. 15 wymierzonych.

§. 26.

Dopóki droga za krajową uznana, nie będzie zupełnie wybudowaną i do publicznego użytku oddaną, będzie dawniejsza komunikacya utrzymywana kosztem tych, którzy do jej utrzymywania przedtem byli obowiązani.

§. 27.

Jeżeli droga krajowa przechodzi przez miejską lub wiejską osadę, i jedynie z powodu szczególnych potrzeb tych osad wymaga większych kosztów na budowanie ścieków, kanałów, bruku i t. p., całą stąd wynikającą nadwyżkę kosztów budowy i utrzymania ponosi miejscowa osada.

§. 28.

Jeżeli z powodu uwzględnionych życzeń mieszkańców, zatem w interesie pewnej osady, drodze krajowej miałby być wydany kierunek przerzynający tę osadę, która inaczej bez uszczerbku powszechnego ruchu mogłaby być pominiętą, natenczas osada ta ponosi sama nadwyżkę wydatków budowy, spowodowaną przez zmianę zamierzonego kierunku drogi.

§. 29.

Koszta budowy i utrzymania dróg powiatowych ponoszą:

a) fundusze właściwego powiatu,

b) właściciele i przedsiębiorcy w myśl przepisów §§. 23. i 24.;

c) mieszkańcy wszystkich gmin i obszarów dworskich, od drogi powiatowej nie więcej jak dwie mile oddalonych połową prestacyi pieszych i ciągłych §. 15. ustanowionych, o ile do kosztów i budowy dróg krajowych nie konkurują.

§. 30

Wydział powiatowy może gminom i obszarom dworskim, do konkurencyi dla dróg powiatowych powołanym, ze względu na ich oddalenie, na większą ilość dróg gminnych w ich terytoryum znajdujących się i na szczupłe ich siły robocze — opuścić część prestacyi na nich według §. 29. lit. c) przypadających. Wyjątkowo może wydział powiatowy część prestacyi, na drogi powiatowe prze-

znaczonych użyć na budowę lub utrzymanie dróg gminnych. (§. 34.)

§. 31.

Koszta budowy i utrzymania dróg gminnych tak na gruntach gmin, jakoteż obszarów dworskich ponoszą:

a) mieszkańcy odnośnych miejscowości, resztą prestacyi ciągłych i pieszych §. 15. ustanowionych, pozostającą po obliczeniu tych prestacyj, które dla dróg krajowych lub powiatowych (§§. 25. i 29.) uiszczone być mają.

b) Właściciele zakładów przemysłowych i przedsiębiorcy według przepisów §§. 23. i 24.

§. 32.

O ile prestacye §. 31. oznaczone nie wystarczają na budowę i utrzymanie dróg gminnych, może rada gminna w porozumieniu z przełożonym obszaru dworskiego uchwalić składkę pieniężną, do której tak obszar dworski, jakoteż każdy opłacający w gminie podatki bezpośrednie, obowiazany jest przyczyniać się w miarę opłacanych przezeń podatków bezpośrednich.

Składka pieniężna nie może, wyjąwszy wypadku niecierpiącego zwłoki, wynosić w ciągu jednego roku więcej jak 5 cent. od jednego złotego reńskiego opłacanych w gminie podatków bezpośrednich. Składki te będą ściągane w ten sam sposób jak dodatki do podatków.

§. 33.

Jeżeli do budowy lub utrzymania drogi gminnej potrzebne są materyały, lub takie roboty, które przez mieszkańców prestujących wykonane być nie mogą, a składki §. 32. ustanowione na pokrycie tych kosztów nie wystarczają, natenczas może za porozumieniem rady gminnej z przełożonym obszaru dworskiego odpowiednia potrzebie część prestacyi w naturze, stosunkowo być zamienioną na spłaty pieniężne, według cen przez radę powiatową dla powiatu ustanowionych.

§. 34.

W razie, gdyby wszystkie w pewnej miejscowości uiścić się mające prestacye i składki do bu-

dowy i utrzymania znajdujących się w tej miejscowości dróg gminnych nie wystarczały, może wydział powiatowy wyjątkowo jedną lub kilka z najbliżej położonych miejscowości do konkurencyi dla budowy lub utrzymania tychże dróg przydzielić. Wydział powiatowy oznaczy dla każdej z przydzielonych miejscowości wysokość uiścić się mających pomocniczych prestacyj; — nie mogą one wszakże łącznie z prestacyami dla dróg powiatowych przeznaczonemi przewyższać połowy prestacyi w §. 15. wymierzonych.

§. 35.

Do budowy drogi powiatowej lub gminnej ważnej pod względem komunikacyi a zbyt dla powiatu lub gminy i obszaru dworskiego kosztownej, może być udzielone wsparcie z funduszu krajowego. Toż samo może mieć miejsce z funduszu powiatowego dla dróg gminnych.

§. 36.

Do sprzątania śniegów i nie cierpiącej zwłoki naprawy szkód, przez wypadki elementarne wyrządzonych na drogach krajowych, obowiązani są mieszkańcy osad najbliższych miejsca, w którem robota ma być wykonaną. Rada powiatowa oznaczy okrąg osad, które i kolej, w jakiej osady te mają być powoływane do wykonania takich robót. Na drogach powiatowych i gminnych roboty te wykonywane będą przez mieszkańców do prestacyi dla tychże dróg obowiązanych. Obowiązani, którzy się następnego dnia po zawezwaniu służby drogowej do wykonania tych robót nie stawią, ukarani będą grzywną do dwóch zł.

IV. O zakresie działania krajowych reprezentacyj i władz w sprawach drogowych.

§. 37.

Ustawa krajowa stanowi;

1) o potrzebie budowania nowej drogi krajowej jak i o przemianie drogi innej kategoryi na drogę krajową;
2) o zaniechaniu drogi krajowej.

Sejm stanowi uchwałą:

3) o funduszach potrzebnych do budowania i utrzymania dróg krajowych;

4) o wsparciu z funduszu krajowego na budowę dróg powiatowych i gminnych.

§. 38.

Wydział krajowy:

1) prowadzi cały techniczny i ekonomiczny zarząd dróg krajowych;
2) przeznacza z funduszu krajowego na wsparcie budowy dróg kwotę, którą do kosztów budowania poszczególnej drogi powiatowej lub gminnej fundusz ten ma się przyczyniać.

§. 39.

Wydział krajowy prowadzi naczelny nadzór nad budową i utrzymaniem nieeraryalnych dróg wszelkiej kategoryi, wydaje rozporządzenia i instrukcye w granicach niniejszej ustawy i zarządza w razie zaniedbania na koszt obowiązanych, co uzna za stosowne.

§. 40.

Wydział krajowy przestrzega ścisłego wykonania istniejących przepisów i rozstrzyga w ostatniej instancyi wszystkie sprawy drogowe, w drodze odwołania się doń wniesione.

§. 41.

Rada powiatowa stanowi:

1) o budowie i kierunku drogi powiatowej—o zmianie kierunku lub zaniechaniu drogi istniejącej i zawiadamia o tem Wydział krajowy;
2) o funduszach potrzebnych do budowania i utrzymywania dróg powiatowych;
3) o zasiłku z funduszu powiatowego do poszczególnych dróg gminnych;
4) o cenie, jaką corocznie robocizna piesza i ciągła do dróg spłaconą być ma. Cenę tę winna rada powiatowa ustanowić na każdy rok z końcem października roku poprzedniego. Jeżeli tego nie uczyni, stanowi Wydział krajowy o cenie robocizny w powiecie;
5) zatwierdza ugody zawarte z obowiązanymi do datków dla dróg powiatowych w myśl §§. 23. i 24.

§. 42.

Wydzial powiatowy:

1) prowadzi cały techniczny i ekonomiczny zarząd dróg powiatowych;
2) rozporządza prestycyami dotyczących gmin i obszarów dworskich do wysokości połowy w granicach §. 15.
3) nadzoruje urzędy gminne i obszary dworskie co do budowy i utrzymania dróg gminnych, a w razie zaniedbania zarządza na koszt obowiązanych co uzna za stosowne;
4) zarządza budową i utrzymaniem dróg krajowych, o ile ta czynność przez Wydział krajowy została mu poruczoną;
5) rozstrzyga wszystkie spory tyczące się dróg gminnych.

Dla załatwienia poszczególnych spraw drogowych może wydział powiatowy mianować swych delegatów lub komitety drogowe, oznaczając zakres ich działania.

§. 43.

Zwierzchność gminna wraz z przełożonym obszaru dworskiego prowadzą cały techniczny i ekonomiczny zarząd dróg gminnych, do nich należy staranie, aby drogi gminne w dobrym stanie były utrzymane.

§. 44.

Władze polityczne mają prawo i obowiązek czuwania, aby dróg publicznych każdy bez przeszkody mógł używać, niemniej, aby przez zaniedbanie drogi bezpieczeństwo osób i własności nie cierpiało. Wrazie takiego zaniedbania zażądają zaradzenia od organu sprawującego dozór bezpośredni, udzielając mu pomocy politycznej exekucyi — a wrazie niebezpieczeństwa, gdy krok ten zostanie bezskutecznym, zarządzą naprawę drogi na koszt zobowiązanych i właściwy organ bezpośrednio o tem zawiadomią.

V. Postawowienie przechodowe.

§. 45.

Ustawa ta obowiązywać będzie od 1go stycznia roku następującego po jej ogłoszeniu.

§. 46.

Wykonanie tej ustawy polecam Memu Ministrowi spraw wewnętrznych.

L. 123.97/1874.

Sprawozdanie

Wydziału krajowego o ustawie drogowej.

Wysoki Sejmie!

Przy zastosowaniu obowiązującej obecnie ustawy drogowej z 1866 r. okazały się zaraz w pierwszych początkach braki, które już w 1868 r. skłoniły Wydział krajowy do przedstawienia Wysokiemu Sejmowi wniosku w sprawie autentycznej interpretacyi jednego z zasadniczych jej postanowień.

Wniosek ten był jakby hasłem do podniesienia innych, mnogich wad zrzeczonej ustawy. W całym kraju ozwały się głosy żądające zmian i znalazły wyraz w licznych petycyach, wnioskach i projektach przedstawianych Wysokiemu Sejmowi niemal na każdej sesyi.

Jakkolwiek wnioski te i projekta, różniące się z sobą co do głównej zasady, nie mogły tak rychło doprowadzić do pożądanej reformy, sprawiły jednak, że tak w Wysokim Sejmie jak i w kraju poczęło co raz to bardziej ustalać się przekonanie, iż ustawa drogowa z 1866 r. nie odpowiada swemu celowi.

Jakoż sejmowa komisya drogowa w sprawozdaniu z dnia 10. Października 1871 l. 552./s. oświadcza stanowczo, że „po kilkoletniem zastosowaniu ustawy drogowej z 1866 r. okazało się w niej tyle niesłuszności i braków, że ustawa ta wywołała tyle wszechstronnych narzekań, a nadewszystko tak w skutkach okazała się bezsilną, że bez narażenia najżywotniejszych interesów kraju nadal bez zmiany pozostawioną być nie może."

Nietylko w skutek powyższych uwag, lecz będąc sam także przekonanym o niedostateczności ustawy z 1866 r. przedłożył Wydział krajowy Wysokiemu Sejmowi w roku następnym projekt do nowej ustawy drogowej.

Projekt ten atoli, jak równie projekt wypracowany przez komisyę drogową podczas sesyi sejmowej z 1872 r. nie mogły być załatwione dla krótkości czasu.

Takiegoż losu doznał projekt Wydziału krajowego w roku zeszłym Wysokiemu Sejmowi ponownie przedstawiony.

Podczas ostatniej sesyi sejmowej udzielonym został poufnie komisyi drogowej wypracowany przez krajową Władzę rządową projekt do ustawy drogowej, który jednak za przedłożenie rządowe uważanym być nie może.

Zbadawszy wypowiedziane w tym projekcie zasady przyszła komisya drogowa do przekonania, że zasada prestacyi na drogi według tego projektu nie różni się prawie od jej zapatrywania. Co się zaś tyczy poruszonej tamże kwestyi kompetencyi władz zarządzających drogami i tworzenia nowych organów wykonawczych dla dróg powiatowych i gminnych, nie wchodziła komisya bliżej w jej ocenienie, sądząc, iż takowa rozwiązaną by być mogła tylko w połączeniu z całą reorganizacyą władz autonomicznych.

Komisya drogowa, która badała równie zeszłoroczny projekt Wydziału krajowego, złożyła rezultat swych zapatrywań w sprawozdaniu z 8. Stycznia 1874 l. 377/s, które nie mogło być przedstawione Wysokiemu Sejmowi z powodu wczesnego zamknięcia sesyi.

Korzystając ze wskazówek w sprawozdaniu zawartych, jak i z własnego doświadczenia, wypracował Wydział karajowy nowy projekt do ustawy drogowej, który mieści w sobie odpowiedź na wszystkie poruszane w dotychczasowych wnioskach kwestye reformy, a dające się streścić w następujących pytaniach:

Jakie mają być kategorye dróg publicznych, nierządowych?
Jakie mają służyć środki do budowania i utrzymywania tych dróg?
Jakie władze mają temi drogami zarządzać?
Którym władzom przysługiwać ma egzekucya?

Wydział krajowy podziela zupełnie zapatrywanie zeszłorocznej komisyi drogowej, iż dzisiejszy podział dróg na krajowe, powiatowe i gminne, oparty na różnicy władz zarządzających i na różnicy źródeł środków i nadal zatrzymać wypada.

Drogi krajowe, jako łączące ogniska krajowego ruchu handlowego między soba lub z głównemi komunikacyami, kolejami, rzekami, szosami, tudzież z sąsiedniemi krajami koronnemi, lub z zagranicą, służą przedewszystkiem interesom całego kraju, powinny być zatem budowane i utrzymywane z funduszu krajowego tak długo, dopóki nie zostaną zastąpione kolejami żelaznemi, wzdłuż nich lub równolegle z niemi idącemi i nie zejdą przez to do kategoryi drugorzędnych komunikacyi t. j. nie staną się drogami powiatowemi lub gminnemi.

Dotychczasowa ustawa drogowa nie uwzględnia tej okoliczności, iż zaniechana droga krajowa może posiadać cechę drogi powiatowej lub gminnej i zawiera tylko postanowienie §. 9. „iż grunt drogi zaniechanej sprzedanym będzie na korzyść funduszu tej kategoryi dróg,, do których droga ta należała.“

Skutkiem tego braku nie mógł Wysoki Sejm uchwalić dotąd zaniechania tych dróg, które straciły znaczenie komunikacyj krajowych. Rady powiatowe bowiem i gminy nie okazują żadnej skłonności do objęcia tych dróg, a Wysoki Sejm mając do wyboru między bezwzględnem ich zaniechaniem i zmarnowaniem tak znacznego kapitału a dalszem ich utrzymywaniem z funduszu krajowego, przychyla się z konieczności do pozostawienia tych dróg nadal jako krajowych z wielkim uszczerbkiem funduszów, któreby użyte być mogły do zbudowania takich dróg, które mają ważność ekonomiczną dla całego kraju.

Projekt Wydziału krajowego zapobiega temu, stanowiąc (§. 4), iż zaniechana droga krajowa staje się powiatową, lub gminną, jeżeli posiada cechy dla tych dróg wymagane.

Mimo zasady jednak, iż koszta budowy i utrzymania dróg potrzebnych dla kraju powinien ponosić fundusz krajowy, zaprzeczyć nie można, że niektóre drogi krajowe już w początkach swego istnienia mogą mieć szczególną ważność dla powiatu, który przecinają.

Z tego względu należałoby oznaczać ustawą krajową, czy i o ile powiaty drogą krajową przecięte jeszcze osobno przyczyniać się mają do kosztów jej budowy utrzymania.

W tej mierze nie różni się projekt (§. 6) Wydziału krajowego w zasadzie od dotyczącego postanowienia (§. 11) ustawy dotychczas obowiązującej.

Z pomiędzy wszystkich trudności, na jakie reforma ustawy drogowej dotąd natrafiała, była zawsze najgłówniejszą kwestya pokrycia kosztów budowy i utrzymania dróg powiatowych i gminnych.

Odnośne postanowienia ustawy drogowej z 1866 r. stanowią jej najsłabszą stronę i były głównym powodem zwrócenia powszechnej uwagi na potrzebę reformy.

§. 12. tej ustawy, stanowiący, iż gmina daje robociznę, a obszar dworski dostarcza drewnianego materyału, potrzebnego do budowy i utrzymania dróg gminnych, był przedmiotem narzekań od pierwszej chwili.

W jednych miejscowościach uważały się gminy za pokrzywdzone w innych uważały się za takie obszary dworskie.

Było to naturalnem następstwem postanowienia, które nieokreślając stosunku prestacyi gminnej do dworskiej, nie daje podstawy do sprawiedliwego rozdziału i którego ratio juris jest tylko zwyczaj dotychczasowy.

Niemniej wadliwe są postanowienia ustawy drogowej z 1866 r. co do źródła, z którego utrzymywane i budowane być mają drogi powiatowe. W §. 11. rzeczonej ustawy znajduje się postanowienie, według którego „koszta budowy i utrzymywania dróg powiatowych ciężą na funduszach właściwego powiatu“, lecz w sprzeczności z tem postanowieniem jest §. 26. punkt 3, według którego Rada powiatowa„ stanowi o prestacyach gmin i obszarów dworskich do dróg powiatowych.“ W jakim zaś stosunku zostają te prestacye do funduszu właściwego powiatu, które gminy i obszary dworskie mają być do prestacyi powołane — otem nie ma żadnej wzmianki w ustawie.

Skutkiem tej niejasności, Rady powiatowe nie powołują gmin i obszarów dworskich do prestacyi na rzecz dróg powiatowych i po większej części nie troszczą się wcale o drogi powiatowe, tłómacząc się tem, iż nie posiadają na ten cel żadnych funduszów, a nakładanie dodatku do podatków bezpośrednich przechodzi siły powiatu.

Dla uzyskania podstawy do rozwiązania kwestyi trzeba przedewszystkiem zastanowić się nad możliwemi środkami pokrycia kosztów budowy i utrzymania dróg powiatowych i gminnych.

Jako środki takie przedstawiają się:

a) Dodatki do podatków bezpośrednich.
b) Prestacye w robociźnie.

O ile dodatki do podatków bezpośrednich byłyby stosownym do powyższego celu środkiem, wskaże następujące zestawienie:

W kraju naszym jest obecnie około 3.850 mil dróg gminnych i 172 mil dróg powiatowych, których utrzymanie, chociaż w średnim tylko stanie, kosztowałoby rocznie około 2,000.000 zł. w. a.

Przypuszczając zaś, że w całym kraju, w którym znajduje się znaczna część dróg gminnych, posiadających cechy dróg powiatowych, wybudowanoby rocznie tylko 20 mil t. j. w przecięciu okołu $^1/_4$ mili w jednym powiecie i przyjmując, że przeciętny koszt budowy jednej mili wynosiłby tylko 20.000 zł. w. a. budowa nowych dróg powiatowych kosztowałaby rocznie 400.000 zł. w. a., co z sumą potrzebną na utrzymanie dróg powiatowych i gminnych w całym kraju wymagałoby rocznego wydatku około 2,400.000 zł. w. a. reprezentującego 40% dodatku do podatków bezpośrednich.

Nakładanie dodatku na potrzeby drogowe w takiej wysokości uznać musi każdy za niemożliwe, kto zważy, że kraj nasz opłaca dziś 81% dodatku krajowego, że dodatek powiatowy przenosi już w niektórych powiatach 15% a dodatek gminny dochodzi w wielu gminach do 100% i że przeprowadzenie ustaw szkolnych wymagać będzie nowych, znacznych ofiar.

Przy oznaczeniu środków do budowy i utrzymywania dróg powiatowych i gminnych nie podobna zatem opierać się wyłącznie na zasadzie podatkowej.

Przyjąć więc trzeba drugie źródło, t. j. prestacye w robociźnie.

Prestacye te znane są także w innych krajach.

W Królestwie kongresowem zaprowadzono jeszcze w 1815 r. szarwarki na rzecz dróg publicznych, pozostawiając obowiązanym możność wykupienia się od prestacyi w naturze.

Środek ten okazał się, jak wiadomo, bardzo skutecznym.

Za pomocą prestacyi w naturze, ustanowionych w 1850 r. zbudowano w Węgrzech znaczną ilość dróg publicznzch a nadto utworzono znaczny fundusz drogowy z kwot wykupna.

Francya i Belgia zawdzięczają również prestacyom w robociznie znaczną część swych wybornych gościńców.

Jeżeli środek ten uznanym został za odpowiedni w krajach posiadających wielkie kapitały, mogących zatem z łatwością opłacać podatki na cele drogowe, tem stosowniejszym okazać się musi w naszym ubogim kraju, który dopiero dorabiać się musi kapitałów.

Prestacye w robociznie rozdzielane być mogą według osób, lub też według posiadaczy bydła roboczego, domów i rodzin.

Podział prestacyi według indywiduów, który byłby właściwie rodzajem opodatkowania całej do pracy zdolnej męskiej ludności kraju na cele publiczne, ma wprawdzie tę zaletę, iż nie nakłada na nikogo obowiązku, któremuby ten nie był w stanie podołać, lecz system ten natrafiłby w praktycznem zastosowaniu na wielkie przeszkody.

Najpierw ludność klasy średniej po miastach i w niektórych okolicach zmienia często miejsce pobytu, tak, że ewidencya osób do roboty zdolnych połączoną by była z największą trudnością i wymagałaby koniecznie odpowiedzialności chlebodawaców, majstrów i przedsiębiorców za czeladź służebną, rzemieślniczą i przemysłową, a więc środka, którego ścisłe wykonywanie mogłoby w wielu razach stać się bardzo uciążliwem.

Powtóre taki rozkład prestacyi przypominałby zniesione niegdyś pogłówne, do którego ludność kraju naszego czuje wstręt nieprzezwyciężony.

Z tych powodów okazuje się stosowniejszym rozdział prestacyi osobistej według posiadaczy bydła roboczego, domów i rodzin.

Wydział krajowy, idąc w głównej myśli za wskazówkami zawartemi w sprawozdaniu zeszłorocznej komisyi drogowej proponuje uiszczanie prestacyi na rzecz dróg powiatowych i gminnych według następujących prawideł:

1) Posiadacze bydła roboczego w gminie i na obszarze dworskim winni odrabiać rocznie po dwa dni ciągłe od każdej sztuki tegoż bydła, dodawać odpowiednie miejscowym stosunkom zaprzęgi i parobka do każdego zaprzęgu.

2) Posiadający tylko jednę sztukę bydła roboczego, a będący przy tem właścicielami domu winni oprócz prestacyi od bydlęcia swego odrabiać rocznie po dwa dni piesze.

3) Nieposiadający bydła roboczego odrabiać będą rocznie po sześć dni pieszych od każdego numeru domu, a jeżeli nie posiadają domu po trzy dni od swej rodziny.

4) Kto nie należy do żadnej z powyższych kategoryi i nie zostaje w stosunku służebnym, a prowadzi samoistne gospodarstwo domowe, winien odrabiać rocznie po dwa dni piesze.

5) Zarządowi drogowemu wolno będzie w razie uznanej przez niego potrzeby zmienić robotę ciągłą na pieszą w stosunku trzech dni pieszych za jeden parobydlany dzień ciągły. Lecz w drodze takiej zamiany nie można żądać od kontrybuenta więcej niż sześć dni pieszych w jednym roku.

6) Robociznę prestacyjną można wykonać w naturze, a to osobiście lub przez zastępcę uzdolnionego, wolno też wykupić się od niej w całości lub częściowo przez złożenie wartości pieniężnej z potrąceniem piątego procentu.

W punkcie drugim odstępuje Wydział krajowy od wniosku komisji, żądając wyjątkowo od kontrybuenta posiadającego jedno bydlę robocze a przytem dom oprócz dwóch dni prestacyi ciągłej jeszcze dwa dni piesze.

Postanowienie to usprawiedliwia Wydział krajowy tem, że przy wymiarze przez komisyę proponowanym właściciel jednego bydlęcia, posiadający przytem dom, należałby do kategoryi tych, którzy tylko do prestacyi ciągłej są obowiązani i odrabiałby rocznie tylko dwa dni ciągłe o jednobydlanym lub jeden dzień ciągły o dwubydlanym zaprzęgu, których wartość jest mniejsza, aniżeli sześciu dni pieszych, przypadających od jedego numeru domu. Skutkiem tego byłaby ta niesprawiedliwość, że posiadający dom i jedno bydlę odrabiałby mniej, aniżeli ten, który posiada dom tylko.

Wedłag wniosku komisyi prestacya ma być uiszczoną tylko od bydła, domu i rodziny. Przyjecie takiej zasady uwalniałoby od prestacyi tych, którzy nie posiadają ani domu ani bydła i nie są członkami ani sługami rodziny. Do tej kategoryi należą osoby bezżenne, które samoistne prowadzą gospodarstwo.

Nie chcąc osobom tym użyczać przywileju żąda Wydział krajowy w swoim projekcie od nich prestacyi dwóch dni pieszych i czyni w ten sposób zadość zasadzie słuszności i powiększa zarazem zasób drogowy.

Nareszcie proponuje Wydział krajowy nieobjętą wnioskiem komisyi zamianę prestacyi ciągłej na pieszą, zamierzając w ten sposób wprowadzić niezbędną w gospodarstwie drogowem równowagę między jedną i drugą prestacyą.

Chcąc atoli zapobiedz możliwemu przeciążeniu ogranicza Wydział krajowy tę zmianę w ten sposób, iż więcej niż sześć dni rocznej prestacyi pieszej zamiast ciągłej w jednym roku od kontrybuenta żądać nie można.

O wartości prestacyi w całym kraju uiszczanej na podstawie powyższych zasad dają przybliżone wyobrażenie cyfry następujące:

Według konskrypcyi z 31. Grudnia 1869 r. posiadał nasz kraj prócz miasta Lwowa i Krakowa nieobjętych projektem Wydziału krajowego jako posiadających odrębne statuty gminne i utrzymujących bardzo znaczną sieć dróg własnych, 934.781 koni i wołów.

Przypuściwszy, iż w tej sumie znajduje się około 15% bydła, które do roboczego zaliczyć się nie da, pozostaje w okrągłej liczbie 800.000 sztuk bydła roboczego, od którego prestacya roczna wynosiłaby 1,600.000 dni ciągłych o jednobydlanym czyli 800.000 dni o dwubydlanym zaprzęgu.

Według pomienionej konskrypcyi liczyła Galicya na dniu 31. Grudnia 1869. — 1,152.000 partyi zamieszkujących 831.203 domów.

Przypuściwszy, iż pomiędzy temi partyami jest 1,100.000 rodzin, reszta zaś osób nie należących do rodziny a prowadzących samoistne gospodarstwo domowe i licząc na jednę rodzinę 3 dni robocizny pieszej, na osobę nienależącą do rodziny 2 dni piesze a oprócz tego na każdy dom jeszcze 3 dni piesze, uczyniłby ogół prestacyi rocznej 5,897.600 dni pieszych a potrąciwszy od tej sumy na uiszczających prestacyę ciągłą, tudzież na osoby uwolnione od wszelkiej prestacyi i na wypadki nieprzewidzane $1/3$ część pozostaje w okrągłej liczbie 3,900 000 dni pieszych.

Ponieważ zaś przeciętna wartość jednego dnia ciągłego o dwubydlanym zaprzęgu przyjętą być może na 1 zł. 50 ct. a jednego dnia pieszego na 30 ct. w. a. przeto wartość rocznej prestacyi uiszczanej w całym kraju na podstawie zasad przez Wydział krajowy proponowanych wynosi w przybliżeniu w okrągłej liczbie 2,400.000 zł. w. a.

Prestacye w robociznie pieszej i ciągłej rozdzielone być mają według projektu Wydziału krajowego na drogi powiatowe i gminne według następujących zasad.

Dla każdej drogi powiatowej ustanowiony zostanie okręg konkurencyjny, do którego wcielone być mają wszystkie gminy i obszary dworskie tego samego powiatu nie więcej niż dwanaście kilometrów od drogi oddalone.

Zwyczajnie użytą będzie połowa prestacyi w okręgu konkurencyjnym na rzecz dróg powiatowych a druga połowa na rzecz dróg gminnych i tylko wyjątkowo podniesionym być może udział dla każdej z obydwóch kategorji dróg do $2/3$ części prestacyi

Gminy i obszary dworskie nie należące do żadnego okręgu konkurencyjnego uiszczać będą całą prestacyę na rzecz swoich dróg gminnych.

Wyposażenie prestacyami dróg powiatowych, które dotąd nie mogły być utrzymywane dla braku środków dostatecznych, okazuje się koniecznem,

Drogi powiatowe, do których należy zaliczyć drogi ważniejsze dla handlowego i przemysłowego ruchu w powiecie, nabierają co raz to większego znaczenia i dziś już twierdzić można, że w niedalekiej przyszłości przejdzie na te drogi punkt ciężkości ustroju komunikacyjnego w naszym kraju.

Głównem zadaniem ustawy drogowej powinno być zatem obmyślenie odpowiednich środków dla budowy i utrzymania tych dróg, które spotęgować mają ruch handlowy, uczynić przystęp do kolei żelaznych łatwiejszym, połączyć z sobą wszystkie ważniejsze miejscowości w kraju.

Z tej wychodząc zasady proponuje Wydział krajowy, ażeby nowa ustawa drogowa orzekła z góry, iż drogi ważniejsze dla handlowego i przemysłowego ruchu w powiecie w szczególności zaś te, które miasta i znaczniejsze miasteczka targowe łączą tak między soba, jak i z drogami bitemi lub stacyami kolei żelaznych, uznane być mają za powiatowe. Gdyby jednak Rada powiatowa ociągała się z powzięciem takiej uchwały, natenczas Wydział krajowy po wysłuchaniu zdania tej Rady miałby prawo i obowiązek uznać taką drogę za powiatową.

Postanowienie to, nieznane dotychczasowej ustawie drogowej jest ze względu na ważność sprawy konieczne i nie uwłacza bynajmniej autonomii powiatowej, albowiem zastosowane będzie tylko w razie zaniedbania obowiązku przez Radę powiatową. Owszem atrybucye przyznane Radzie powiatowej w projekcie Wydziału krajowego są stosunkowo większe, aniżeli były dotychczas. Na mocy ustawy drogowej 1866 r. ma Rada powiatowa wyłączne prawo uznawania dróg za powiatowe, lecz z prawem tem łączy się obowiązek dostarczenia funduszów potrzebnych. Projekt zaś nowej ustawy wyposaża drogi powiatowe tak znacznym zasobem, iż uchwalenie innych środków okaże się rzadko kiedy potrzebnem, a zatem prawo Rady powiatowej co do uznawania dróg powiatowych będzie stosunkowo większe, aniżeli jej obowiazek uchwalania funduszów potrzebnych.

Oprócz prestacyi w robociźnie proponuje Wydział krajowy osobne na rzecz dróg powiatowych i gminnych datki, do których pociągnięci być mają z powodu niezwykłego zużywania drogi właściciele kopalń, kamieniołomów, przedsiębiorstwa fabryczne tudzież przedsiębiorstwa nieeraryalnych kolei żelaźnych.

Za ustanowieniem takich datków przemawiają liczne względy.

Exploatacya kamieniołomów, kopalń, fabryk i kolei żelaznych przyczynia się bezpośrednio lub pośrednio do nadzwyczajnego zużycia dróg dojazdowych, słuszną jest zatem rzeczą, ażeby ci, którzy z dróg tych stosunkowo największe ciągną korzyści, przyczyniali się do ich utrzymywania a względnie budowy.

Obciążenie fabryk datkiem drogowym będzie pozorne i nie wpłynie bynajmniej szkodliwie na ich rozwój, jakby tego obawiać się można, albowiem datek ten przyczyni się do polepszenia stanu drogi a przez zaoszczędzenie czasu i roboty przyniesie znaczne korzyści, które wydatek poniesiony sowicie wynagrodzą.

Również polepszenie stanu dróg wiodących do stacyi kolei żelaznych zwiększy ruch ku nim dążący i wpłynie nietylko na uregulowanie transportu, lecz także na podniesienie dochodu kolei żelaznych.

Jakkolwiek prestacye w robociźnie, których wartość przybliżona została wyżej oznaczoną, tudzież datki z powodu niezwykłego zużycia dróg dostarczą bardzo znacznego zasobu na budowę i utrzymywanie dróg powiatowych i gminnych, jednak okazać się może tu i ówdzie niedobór w dochodach, który przyjdzie pokryć innemi środkami.

Wydział krajowy proponuje na ten wypadek nałożenie dodatku do podatków bezpośrednich a mianowicie w obrębie gminy i obszaru dworskiego do wysokości 5% a przy opodatkowaniu powiatów z ograniczeniem, przewidzianem § 23. ustawy o Reprezentacyi powiatowej.

Wydział krajowy nie łudzi się bynajmniej, jakoby zasady powyższe mogły zadowolnić wszystkie w Wysokiej Izbie reprezentowane opinie, pociesza się jednak tem, że nie masz ustawy któraby odpowiadała wszystkim często sprzecznym interesom i że bez ofiar chociażby dotkliwych nic użytecznego osiągnąć nie można.

Jeżeli jednak projekt Wydziału krajowego zaprowadza jednolity i równy rozkład prestacyi tak dla gmin jak i dla obszarów dworskich i usuwa przez to jeden z powodów waśni społecznej, jeżeli pociąga do prestacyi tych, którzy z drogi korzystają w miarę tej korzyści, jeżeli nie obarcza gruntu całym ciężarem, rozkładając go także na inne czynniki, jeżeli przysparza niezbędnych dla rozwoju gospodarstwa drogowego środków bez zaprowadzenia nowego na ten cel podatku, jeżeli ścieśnia i obcina interesa partykularne i ogranicza je do właściwej miary: natenczas przyznać wypadnie, iż projekt ten dąży do tego, ażeby być przeciętnym wyrazem interesów wszystkich warstw społeczeństwa kraju naszego i uczynić zadość zasadzie przynajmniej względnej sprawiedliwości.

Pozostaje jeszcze kwestya kompetencyi władz, drogami publicznemi zarządzać mających, tudzież kwestya egzekucyi.

Sprawa ta jest ściśle złączoną z zamierzoną reorganizacyą władz autonomicznych i z tego względu mniema Wydział krajowy, iż tworzenie dziś już nowych organów wykonawczych specjalnie dla administracyi dróg powiatowych i gminnych, jak to ck. Rząd w swoim komunikacie proponuje, nie byłoby na czasie.

Gdy z drugiej strony jest rzeczą datami statystycznemi stwierdzoną, że wpływ władz autonomicznych na rozwój środków komunikacyjnych okazał się w wielu powiatach pomyślnym

w porównaniu z przeszłością, gdy się przytem zważy, że zbyt krótki jest okres działania tychże władz, ażeby bezstronnie ich użyteczność ocenić można i że dzisiejsze urządzenia autonomiczne, pozbawiono wszelkiej tradycyi, rozwijać się muszą powoli, jeżeli rozwój ten ma być samodzielnym, a nadane Wydziałowi krajowemu prawo do zastąpienia Rady powiatowej w orzeczeniu zapobiedz może pojawiającemu się tu i ówdzie zaniedbaniu interesów drogowych, natenczas okazuje sie właściwem pozostawienie zarządu drogowego tym organom autonomicznym, które wykonują go obecnie na mocy ustawy z 1866 r.

Chcąc atoli, ażeby ten zarząd był jaknajskuteczniejszym, określa Wydział krajowy w swym projekcie dokładnie kompetencyę władz autonomicznych, ustanawia odpowiednią kontrolę nad zarządem dróg powiatowych i gminnych, wskazuje środki zaradcze, które przedsięwziąść należy, jeżeli reprezentacye i władze autonomiczne, tudzież kontrybuenci wymaganiom ustawy zadość nie czynią i określa obowiązek władz rządowych do udzielania władzom autonomicznym pomocy egzekucyjnej.

Wobec wyłuszczonych zasad i nie wdając się w motywowanie poszczególnych ustępów z owych zasad wynikających, uprasza Wydział krajowy

./. Wysoki Sejm raczy uchwalić załączony ./. projekt do ustawy drogowej.

We Lwowie, dnia 25. Lipca 1874.

Marszałek krajowy.
Leon książę Sapieha wł. r.

Członek Wydziału krajowego.
Władysław hrabia Badeni wł. r.

§. ~~29.~~ §30

Rada gminna wspólnie z przełożonym obszaru dworskiego:

1. Zarządzają funduszem dróg gminnych;
2. Orzekają o uwolnieniu ~~osób w ubóstwie zostających od (§. 15 ustęp 3.)~~ ubogich (§ 15 ustęp 3) od prestacyi;
3. ~~Uchwalają~~ stanowią preliminarz robót i budżet dróg gminnych, tudzież rozkład prestacyi dla dróg gminnych ~~dla gminy~~ na gminę z jednej a na obszar dworski z drugiej strony.

~~§. 30.~~ §31

~~Rada gminna orzeka o uwolnieniu mieszkańców gminy zostających w ubóstwie (§. 15 ust. 3.) i stanowi~~ Rada gminna stanowi rozkład prestacyi na każdego ~~i obszaru dworskiego~~ mieszkańca gminy dla dróg gminnych i powiatowych.

§. 32

Zwierzchność gminna:

1. Sporządza spis kontrybuentów w gminie i ich prestacyi;
2. Ogłasza uchwalony w radzie gminnej rozkład prestacyi na kontrybuentów i

./.

oznaczone przez władzę wyższą ceny wykupna robocizny;

3. Czuwa nad tem, aby wszelkie prestacye, datki i dodatki do podatków na rzecz dróg gminnych od mieszkańców gminy były uiszczane sposobem i w czasie właściwym.

§. 33

Względem mieszkańców obszaru dworskiego ma przełożony tego obszaru zakres działania wskazany w §§. 31 i 32.

§. 34.

Zwierzchność gminna wspólnie z przełożonym obszaru dworskiego:

1. Prowadzą techniczny i administracyjny zarząd dróg gminnych;
2. Utrzymują katastr dróg gminnych, układają corocznie na podstawie katastru preliminarz robót i budżet tych dróg i utrzymują ich inwentarz;
3. Czuwają pod własną odpowiedzialnością nad należytym stanem dróg gminnych;
4. Przedkładają na żądanie wydziału powiatowego wszelkie wyjaśnienia, odnoszące się do dróg gminnych, i do dróg powiatowych obszar gminy przerzynających.

§. 35.

Za zgodą gminy z obszarem dworskim, zatwierdzoną przez Wydział powiatowy, mogą być koszta budowy lub utrzymania dróg, leżących w obrębie dotyczącej gminy katastralnej, rozdzielone między gminę a obszar dworski tak, ażeby pewna, dokładnie ustanowiona

/.

przestrzeń dróg na gminę i na obszar dwor-
ski przypadała. Przy takiej ugodzie mogą
być ~~pewne~~ budowanie i utrzymywanie kosztowniejszych przedmiotów za-
chowane na koszta wspólne. Rozdział ta-
ki ma nastąpić w miarę obowiązków,
jakie według tej ustawy co do dróg gminnych na gminę z
jednej a na obszar dworski z drugiej stro-
ny przypadają.

Rozdzielenie wspomniane może być,
na żądanie gminy lub obszaru dworskiego,
zdziałane orzeczeniem Wydziału powiato-
wego.

Rozdzielenie to może być zdziałane na
period niedłuższy niż 6letni i może być
następnie odnawiane lub zmieniane.

W razie takiego rozdzielenia odpowia-
da gmina za drogi jej przydzielone i pełni
względem nich przez swoją Radę i swoją
zwierzchność samoistnie zakres działania
w §.§. ~~29 i 33~~ 30 i 34 oznaczony; obszar dworski
zaś odpowiada za drogi swoje i pełni
względem nich samoistnie tenże sam
zakres działania.

V Sposób konstrukcyi dróg

a/ powiatowych

O sposobie konstrukcyi drogi powiatowej
stanowi Rada powiatowa, z zachowaniem
następujących prawideł:

a./ Szerokość drogi szutrowanej powinna
wynosić przynajmniej 7 ~~sążnie~~ metrów, nie li-
cząc w to rowów, z tego przypaść ma
1½ do 3 sążni na warstwę kamienną.

b./ Grubość warstwy kamiennej na drodze
szutrowanej ma wynosić w przecięciu
./.

przynajmniej 9 cali; ta zaś warstwa kamienna ma się składać z pokładu kamiennego i z wierzchniej warstwy szutrowej; gdzie zaś stosunki na to nie zezwalają, z samego szutru.

c./ Szerokość drogi nieszutrowanej ma wynosić 7 do 12 sążni.

d./ Szerokość mostów ma wynosić najmniej 2½ sążni.

e./ Spadek nie powinien przenosić przy drogach szutrowanych 3 przy nieszutrowanych 5 cali na jednym sążniu długości.

Wyjątki od tych prawideł mogą nastąpić na mocy uchwały Rady powiatowej, zatwierdzonej przez Wydział krajowy, a gdyby chodziło o zwężenie drogi już istniejącej potrzebne jest przyzwolenie politycznej władzy powiatowej.

~~V. Sposób konstrukcyi dróg [illegible] gminnych~~

~~§. [illegible]~~ §37

b. gminnych

O Sposobie konstrukcyi dróg gminnych stanowi Rada gminna w porozumieniu z Obszarem dworskim, z zachowaniem następujących prawideł:

~~a./ Szerokość drogi szutrowanej powinna wynosić najmniej 3½ sążni, nie licząc co do rowów; z tego przypaść ma najmniej 1⅓ sążnia na warstwę kamienną~~

a./ Względem grubości ~~warstwy kamiennej~~ dróg szutrowanych stosują się tu prawidła §. 36 l. a i b;

c./ Szerokość drogi nieszutrowanej ma wynosić najmniej 5 sążni;

d./ Szerokość mostów ma wynosić najmniej 1⅓ sążnia.

./.

Wyjątki od tych prawideł mogą nastą-
pić za uchwałą Rady gminnej w porozumie-
niu z obszarem dworskim i za zezwoleniem
Wydziału powiatowego.

Wydział powiatowy może przepisać sposób
konstrukcyi na całej drodze gminnej lub
na jej części, o ile to uzna za potrzebne dla
uniknienia niebezpieczeństw i dla stałego
zachowania drogi w stanie zdolnym do
użycia.

Wydział powiatowy może także nakazać,
aby droga gminna była w całości albo w części
szutrowana, jeżli kamień na pokład i szu-
ter nie jest odległy i koszta stąd wyni-
kające nie przenoszą rocznie maximum
prestacyi i dodatków do podatków, usta-
nowionych ~~dla gminy~~ w myśl §§.

Projekt B.

Ustawa

z dnia 187 dla Królestwa Galicyi i Lodomeryi z Wielkiem Księstwem Krakowskiem o drogach publicznych nieeraryalnych.

Zgodnie z uchwałą Sejmu krajowego Mojego Królestwa Galicyi i Lodomeryi z Wielkiem Księstwem Krakowskiem rozporządzam co następuje:

I. Ogólne postanowienia.

§. 1.

Ustawa niniejsza obejmuje postanowienia o drogach krajowych, powiatowych i gminnych.

Drogami krajowemi są drogi już obecnie pod tą nazwą istniejące i te, które ustawą krajową za drogi krajowe uznane zostaną.

Drogami powiatowemi są drogi obecnie pod tą nazwą istniejące i te, które Rada powiatowa lub Wydział krajowy (§. 2. ustęp 4.) za powiatowe uzna.

Wszystkie inne drogi do publicznego użytku przeznaczone są drogami gminnemi. Obszar dworski, ze związku gminnego wyłączony, stanowi pod względem dróg gminnych jednę całość z obszarem gminy katastralnej, do której należy.

Mosty, przewozy i budowy sztuczne uważane będą za części tej drogi, na której się znajdują; ze względu jednak na szczególną ważność lub kosztowność budowy może zrobić wyjątek od tego prawidła Sejm krajowy, przyjmując koszta budowy lub utrzymania na fundusz krajowy, a co do dróg gminnych także Rada powiatowa, przyjmując one na fundusz powiatowy.

(NB. W stylizacyi Wydziałowej była nielogiczność, gdyż do zakładania drogi krajowej żądano ustawy — którą Rząd przedkłada do sankcyi, a potem jeszcze miało nastąpić przyzwolenie władz, które były tym sposobem wyższe nad sankcyonowaną ustawę. — Do zakładania drogi krajowej dostateczna uchwała Sejmu)

Do zakładania drogi krajowej lub powiatowej potrzebne jest — dla względów politycznych i wojskowych, które mogą zachodzić — przyzwolenie c. k. Namiestnictwa, które w każdym razie ma się porozumieć poprzednio z Wydziałem Krajowym (tak było w § 4 przedłożonego wniosku rządowego)

§. 2.

Do zakładania drogi krajowej i do przeistoczenia drogi innej kategoryi na drogę krajową potrzeba ustawy krajowej.

Do zakładania drogi powiatowej tudzież do przeistoczenia drogi gminnej na powiatową potrzeba uchwały Rady powiatowej.

Prócz tego winno zakładanie dróg krajowych i powiatowych poprzedzać — dla względów politycznych i wojskowych — przyzwolenie właściwych władz, a przy drogach powiatowych także przyzwolenie Wydziału krajowego.

Za drogi powiatowe uznane być mają drogi ważniejsze dla handlowego i przemysłowego ruchu w powiecie, w szczególności zaś te, które miasta i znaczniejsze miasteczka targowe łączą tak między sobą jak i z drogami bitemi, lub stacyami kolei żelaznych. Jeżeliby Rada powiatowa ociągała się z powzięciem takiej uchwały, natenczas Wydział krajowy po wysłuchaniu zdania Rady powiatowej, może uznać taką drogę za powiatową.

(nie uznała dróg takich za powiatowe lub ociągałaby się z uchwałą w tym względzie, może)

Do zakładania dróg gminnych potrzeba zgodnego postanowienia Rady gminnej i przełożonego obszaru dworskiego, jak nie mniej przyzwolenia politycznej władzy powiatowej i Wydziału powiatowego.

§. 3.

Własność nieruchoma, na rzecz drogi publicznej potrzebna, winna być nabytą w drodze wywłaszczenia podług istniejących ustaw i przepisów.

§. 4.

Zaniechanie drogi krajowej wymaga ustawy krajowej — drogi powiatowej: uchwały Rady powiatowej i przyzwolenia c. k. Namiestnictwa i Wydziału krajowego — drogi gminnej: postanowienia Rady gminnej i przełożonego obszaru dworskiego tudzież przyzwolenia Rady pewiatowej i politycznej władzy powiatowej.

Zaniechana droga krajowa staje się drogą powiatową, jeżeli posiada cechy w §. 2. ustęp. 4. wskazane.

Zaniechana droga krajowa tych cech nie mająca, równie jak zaniechana droga powiatowa,

stają się drogami gminnemi, jeżeli służą do użytku publicznego.

Zaniechana droga do użytku publicznego nie służąca sprzedaną zostanie na rzecz funduszu tej kategoryi dróg, do której należała. Wydział krajowy dla dróg krajowych, Wydział powiatowy dla dróg powiatowych i gminnych zarządzi bezzwłocznie oszacowanie gruntów przez znawców nieinteresowanych i zawezwie do zapłacenia ceny szacunkowej tych właścicieli, których grunta z drogą się stykają. Jeżeli przez nich cena ta w przeciągu dni 60 od zawezwania złożoną nie zostanie, nastąpi sprzedaż przez licytacyę.

§. 5.

Niniejsza ustawa nie narusza praw i obowiązków opartych na specyalnych tytułach prawnych.

II. Pokrycie kosztów.

A. Koszta dróg krajowych.

§. 6.

Koszta budowy i utrzymania dróg krajowych ponosi fundusz krajowy, do którego też wpływają dochody z myt, ustanowionych na tych drogach, kary dyscyplinarne, kary pieniężne nałożone z powodu przekroczeń policyjnych na drogach krajowych i wynagrodzenia za szkody zrządzone na tych drogach.

Czy i o ile powiaty, przez które te drogi przechodzą, jeszcze osobno przyczyniać się mają do kosztów budowy i utrzymania dróg krajowych oznaczonem będzie ustawą krajową.

§. 7.

Jeżeli droga krajowa przechodzi przez miejską lub wiejską osadę i jedynie z powodu szczegółowych potrzeb tych osad wymaga większych kosztów na budowanie ścieków, kanałów, bruków i t. p., całą stąd wynikającą nadwyżkę kosztów budowy i utrzymania ponosi miejscowa osada.

§. 8.

Jeżeli z powodu uwzględnionych życzeń pewnej osady drodze krajowej miałby być nadany

kierunek przecinający tę osadę, która inaczej bez uszczerbku powszechnego ruchu mogłaby być pominiętą, natenczas osada ta ponosi sama nadwyżkę wydatków budowy i utrzymania, spowodowaną przez zmianę zamierzonego kierunku drogi.

§. 9.

Komunikacya w kierunku drogi za krajową uznanej winna tak długo przez dotychczas obowiązanych być utrzymywaną, dopóki ta droga krajowa do publicznego użytku oddaną nie zostanie.

B. Koszta dróg powiatowych i gminnych.

§. 10.

Koszta budowy i utrzymania dróg powiatowych ponosi fundusz dróg powiatowych, gminnych zaś dróg — fundusz dróg gminnych.

§. 11.

Źródłami funduszów dróg powiatowych i gminnych są:

1) Prestacye;

2) Datki fabryk i przedsiębiorstw zużywających drogę niezwykłym sposobem;

3) Dochody z myta;

4) Kary pieniężne za przekroczenia policyi drogowej, kary dyscyplinarne, kary z powodu zatajenia prestacyi i wynagrodzenia za szkody zrządzone na drogach;

5) Własne dochody zarządu dróg, jako to: ze sprzedaży starych materyałów, niepotrzebnych gruntów i budynków, z wydzierżawienia trawy i t. p.

6) Odsetki od własnych kapitałów;

7) Datki dobrowolne lub uiszczane na mocy specyalnych tytułów (§. 5.);

8) Subwencye z funduszu krajowego

9) Dodatki do podatków

Dochody pod liczbami 2. 3. 4. 5. 6. 7. 8. 9. wymienione służą tylko dla tych dróg i przedmiotów, dla których są przeznaczone.

§. 12.

Prestacye.

Posiadacze bydła roboczego w gminie i na obszarze dworskim winni odrabiać rocznie po dwa dni ciągłe od każdej sztuki tegoż bydła, dodawać odpowiednie miejscowym stosunkom zaprzęgi z parobka do każdego zaprzęgu. Koń wierzchowy liczy się do bydła roboczego. Dzień odrobiony parobydlanym zaprzęgiem uważany będzie za prestacyę dwóch dni ciągłych.

Posiadający tylko jednę sztukę bydła roboczego a będący przytem właścicielem domu, winien oprócz prestacyi od bydlęcia swego odrabiać rocznie jeszcze po dwa dni piesze.

Nieposiadający bydła roboczego odrabiać będą rocznie po sześć dni pieszych od każdego numeru domu, a jeżeli nie posiadają domu po trzy dni od swej rodziny.

Kto nie należy do żadnej z powyższych kategoryi i nie zostaje w stosunku służebnym, a prowadzi samoistne gospodarstwo domowe, winien odrabiać rocznie po dwa dni piesze.

Wszakże wolno będzie zarządowi w razie uznanej przez niego potrzeby zmienić robotę ciągłą na pieszą w stosunku trzech dni pieszych za jeden parobydlany dzień ciągły. Lecz w drodze takiej zamiany nie można żądać od kontrybuenta więcej niż sześć dni pieszych w jednym roku.

Tylko taka prestacya może być przeniesioną na rok następny, której kontrybuent mimo wezwania do końca roku nie uiścił.

§. 13.

Za podstawę do obliczenia prestacyi rocznej w każdym roku służyć będzie stan bydła, domów, rodzin i pojedyńczych osób (§. 12 ustęp 4.), jaki znajdywał się w gminie i na obszarze dworskim **dnia 15. września** poprzedniego roku.

§. 14.

Gminy i obszary dworskie tego samego powiatu, obowiązane do prestacyi dla pewnej drogi powiatowej, stanowią jej **okręg konkurencyjny.**

§. 15.

Uwolnieni od prestacyi są:

1) Dla dróg powiatowych: gminy i obszary dworskie więcej niż dwanaście kilometrów w prostej linii od miejsca roboty oddalone;

2) Osoby ustawą gminną uwolnione od ciężarów gminnych, o ile nie posiadają bydła roboczego lub domów.

3) Mieszkańcy miast, posiadających odrębne statuty gminne.

Rada powiatowa może uwolnić od prestacyi na rzecz dróg powiatowych miasta, w obrębie których utrzymanie bruków i dróg wyczerpuje wartość całej przypadającej na nie rocznej prestacyi i dochód z poboru myta i kopytkowego. Uwolnienie takie połączone jest zawsze z obowiązkiem utrzymywania — wyłącznym kosztem miasta — dróg powiatowych, terytoryum miasta przecinających.

§. 16.

Robota dzienna rozpoczyna się w czasie od 1. kwietnia do końca września o godzinie 7. z rana, w czasie zaś od 1. października do końca marca o godzinie 8. z rana.

Dzień, w którym kontrybuent przybył później, lub wykonywał robotę opieszale, nie będzie mu policzony. Kontrybuentom miejscowości oddalonych więcej niż sześć kilometrów w prostej linii od miejsca roboty, przyjętym będzie czas na przybycie stracony w stosunku jednej godziny do sześciu kilometrów nadwyżki oddalenia.

§. 17.

Robociznę prestacyjną można wykonać w naturze, a to: osobiście, lub przez zastępcę uzdolnionego, wolno też wykupić się od niej w całości, lub częściowo, przez złożenie jej wartości pieniężnej z potrąceniem piątego procentu, w przeciągu sześciu tygodni od dnia ogłoszenia repartycyi.

Kontrybuentom odrabiającym prestacyę w naturze wyznaczoną będzie o ile możności robota wymiarowa. Cieśle, murarze, kamieniarze i t. p. odrabiający swoję powinność osobiście, mogą być użyci do robót ich rzemiosłu właściwych; wszakże robota

taka policzoną będzie w stosunku jej wartości do wartości pracy zwykłych robotników.

§. 18.

Z ogółu prestacyi w okręgu konkurencyjnym przypada zwyczajnie połowa na drogę powiatową. Druga połowa tej prestacyi jak niemniej prestacye miejscowości, nie należących do żadnego okręgu konkurencyjnego, winny być zużyte na drogi gminne. Wyjątkowo może Rada powiatowa zmienić powyższy stosunek podnosząc udział aż do $^2/_3$ prestacyi na rzecz: bądź dróg powiatowych, bądź gminnych.

Za całość rocznej prestacyi odpowiedzialni są w obec powiatu: gmina i obszar dworski, a w obec gminy i przełożonego obszaru dworskiego: posiadacze bydła i domów, głowy rodziny i pojedyncze do prestacyi obowiązane osoby. W razie zatajenia skaże Wydział powiatowy winnych na zapłacenie potrójnej wartości zatajonej prestacyi i na koszta wywołane sprawdzeniem rzeczy.

Datki fabryk, przedsiębiorstw i kolei żelaznych.

§. 19.

Jeżeli użytkowanie kopalń lub kamieniołomów, albo przedsiębiorstwo wyłącznie fabryczne drogę powiatową, lub gminną niezwykłym sposobem zużywa lub psuje, natenczas właściciele lub przedsiębiorcy obowiązani będą do osobnego datku na rzecz tej drogi.

Nie mniej też przyczyniać się będą przedsiębiorstwa kolei żelaznych, nieeraryalnych, osobnym datkiem do budowy i utrzymania dróg, łączących stacye kolei żelaznych z najbliższemi drogami bitemi tudzież z miastami i miasteczkami.

Wysokość tych datków i sposób ich uiszczania należy oznaczyć ugodą między Wydziałem powiatowym i stroną. Jeżeli nie przyjdzie ugoda do skutku, orzeka Wydział krajowy o wysokości datków i sposobie ich uiszczania.

Myta.

§. 20.

Myta stanowią przedmiot osobnych ustaw i rozporządzeń.

Subwencye.

§. 21.

Do budowy drogi powiatowej, lub gminnej, ważnej pod względem komunikacyi a zbyt dla powiatu lub gminy i obszaru dworskiego kosztownej może być udzielone wsparcie z funduszu krajowego.

Toż samo może mieć miejsce z funduszu powiatowego dla dróg gminnych.

Dodatki do podatków bezpośrednich.

§. 22.

Potrzeby, na które nie wystarczają źródła dochodu funduszu drogowego, wymienione w §. 11. L. 1. do 8., pokryte zostaną przez dodatki do podatków bezpośrednich a mianowicie: przy drogach powiatowych przez dodatki w obrębie całego powiatu, przy drogach zaś gminnych przez dodatki w obrębie gminy i obszaru dworskiego.

Dodatki na rzecz dróg gminnych nie mogą wszelako przenosić pięciu centów od jednego złotego reńskiego a dodatki na rzecz dróg powiatowych uchwalone być mogą tylko w granicach zakreślonych §. 23. ustawy o Reprezentacyi powiatowej.

§. 23.

Droga uznana za powiatową przechodzi na fundusz powiatowy z dniem odnośnej uchwały Rady powiatowej lub Wydziału krajowego. Postanowienia §. 7. mają być zastosowane także do dróg powiatowych.

III. Roboty spowodowane wypadkami elementarnymi.

§. 24.

Jeżeli komunikacya przez wypadki elementarne jak n. p. zaspy śniegowe, powodzie i t. p. została zagrożoną lub całkowicie przerwaną, natenczas obowiązani są do robót nie cierpiących zwłoki.

a) przy drogach krajowych i powiatowych: mieszkańcy pobliskich — przez Radę powiatową oznaczyć się mających — miejscowości, za wynagrodzeniem przez Wydział krajowy ustanowionem;

b) przy drogach gminnych: kontrybuenci do prestacyi drogowej obowiązani, przyczem dzień od-

robiony liczony im będzie za pół dnia zwykłej powinności, która strąconą zostanie z prestacyi bieżącej a w braku takowej z prestacyi następującego roku.

IV. O zakresie działania Reprezentacyj i władz autonomicznych w sprawach drogowych.

§. 25.

Sejm krajowy.

Sejm krajowy stanowi:

1) o funduszach potrzebnych na budowę i utrzymanie dróg krajowych;

2) o zasiłku z funduszu krajowego na budowę dróg powiatowych i gminnych. (§. 21.)

§. 26

Wydział krajowy.

Wydział krajowy:

1) Prowadzi cały techniczny i administracyjny zarząd dróg krajowych i naczelny nadzór nad budową i utrzymaniem dróg powiatowych i gminnych tudzież nad ich funduszami i wydaje w granicach niniejszej ustawy i w celu jej przeprowadzenia potrzebne rozporządzenia i instrukcye.

2) Wyznacza w granicach uchwały sejmowej wsparcie z funduszu krajowego na budowę dróg powiatowych i gminnych (§. 21.).

3) Mianuje – jeżeli tego uzna potrzebę — delegatów, lub komitety dla spraw drogowych, oznaczając ich zakres działania.

4) Stanowi o cenie wykupna prestacyj w powiecie, jeżeli Rada powiatowa tego obowiązku w należytym czasie nie dopełni.

5) Rozstrzyga ostatecznie wszystkie spory i rekursy w sprawach drogowych doń wniesione.

§. 27.

Rada powiatowa.

Rada powiatowa:

1) nadzoruje zarząd funduszu dróg powiatowych;

2) oznacza ceny wykupna robocizny pieszej i ciągłej (§. 17.) przy uchwaleniu preliminarza;

3) uchwala rozdział ogółu prestacyi pomiędzy drogi powiatowe i gminne (repartycya powiatowa), tudzież preliminarz robót i budżet dróg powiatowych;

4) uchwala w razie niedoboru dodatki do podatków bezpośrednich na potrzeby dróg powiatowych.

§. 28.

Wydział powiatowy.

Wydział powiatowy:

1) prowadzi cały techniczny i administracyjny zarząd dróg powiatowych, utrzymuje ich inwentarz i zdaje z końcem każdego roku sprawę o stanie dróg powiatowych i gminnych tudzież o ich funszach Wydziałowi krajowemu i Radzie powiatowej;

2) sprawdza przedstawione sobie przez zwierzchności gminne wykazy prestacyjne, wdraża w razie wątpliwości dochodzenia i układa na podstawie sprawdzonych wykazów kataster drogowy całego powiatu i z uwzględnieniem preliminarzy dróg gminnych, projekt rozdziału ogółu prestacyi między drogi powiatowe i gminne, tudzież preliminarz robót i budżet dróg powiatowych;

3) ogłasza repartycyę powiatową, zawierającą spis wszystkich gmin i obszarów dworskich do robocizny na rzecz dróg powiatowych pociągnąć się mających z domieszczeniem wartości pieniężnej;

4) nadzoruje gminy, zwierzchności gminne i obszary dworskie co do budowania i utrzymywania dróg gminnych, a mianowicie czuwa nad całością funduszu drogowego gminnego, sprawdza i prostuje corocznie preliminarze dróg gminnych, zatwierdza ich budżety, odbywa przynajmniej raz w roku rewizyę wszystkich dróg gminnych i przekonuje się, czy prestacye drogowe zostały zużyte;

5) orzeka o wszystkich sporach w sprawie dróg gminnych;

6) przedkłada Wydziałowi krajowemu na żądanie daty statystyczne, tyczące się dróg powiatowych i gminnych;

7) kieruje budową i utrzymaniem dróg krajowych, o ile ta czynność została mu przez Wydział krajowy poruczoną, i nie może uwolnić się od tego obowiązku;

8) mianuje do załatwienia specyalnych spraw drogowych delegatów lub komitety drogowe także z po za grona swego, oznaczając ich zakres działania.

Rada gminna i przełożony obszaru dworskiego.

§. 29.

Rada gminna wspólnie z przełożonym obszaru dworskiego:

1) zarządzają funduszem dróg gminnych i orzekają o uwolnieniu osób — zostających w zupełnem ubóstwie — od wszelkiej prestacyi;

2) uchwalają preliminarz robót i budżet dróg gminnych, tudzież rozdział prestacyi przypadających na każdego kontrybuenta w obrębie gminy i obszaru dworskiego tak na rzecz dróg gminnych jak i powiatowych (repartycya gminna.)

Do ważności każdego w tym zakresie powziąć sie mającego postanowienia, potrzeba porozumienia między Radą gminną a przełożonym obszaru dworskiego.

Zwierzchność gminna.

§. 30.

Zwierzchność gminna:

1) prowadzi cały techniczny i administracyjny zarząd dróg gminnych;

2) sporządza wraz z przełożonym obszaru dworskiego spis kontrybuentów w gminie i ich prestacyj, ogłasza repartycyę gminną i ceny robocizny, utrzymuje kataster dróg gminnych, układa corocznie na podstawie katastru preliminarz robót i budżet tych dróg, utrzymuje ich inwentarz i zdaje z końcem każdego roku sprawę Wydziałowi powiatowemu o stanie dróg;

3) czuwa pod własną odpowiedzialnością nad należytym stanem dróg gminnych jak nie mniej nad tem, aby wszelkie prestacye, datki i dodatki do podatków na rzecz dróg gminuych tak z gminy jak z obszaru dworskiego uiszczone były w sposób właściwy i na czasie;

4) przedkłada na żądanie Wydziału powiatowego wszelkie objaśnienia i daty.

§. 31.

Przełożony obszaru dworskiego.

Przełożony obszaru dworskiego sporządza spis prestacyi rocznej, przypadającej na obszar dworski. Winien on wglądać we wszystkie czynności zwierzchności gminnej, czuwać nad całością funduszu dróg gminnych i dobrym dróg tych stanem a w razie spostrzeżenia jakiejkolwiek nieprawidłowości donieść o tem Wydziałowi powiatowemu.

V. Środki zaradcze.

§. 32. 38

Jeżeliby Rada powiatowa, lub Wydział powiatowy zaniedbywały w czemkolwiek bądź swoich obowiązków, natenczas Wydział krajowy zaradzi temu w sposób, jaki za odpowiedni uzna, na koszt i stratę powiatu. Taka sama władza przysługuje Wydziałowi powiatowemu nad Radą gminną, zwierzchnością gminną i przełożonym obszaru dworskiego, a nadto może Wydział powiatowy członka zwierzchności gminnej i przełożonego obszaru dworskiego, zaniedbującego swoich obowiązków, skazać na grzywny do 20 zł. w. a.

Koszta komisyi wywołane przez żalącego się ponosi tenże, jeżeli zażalenie w całości, lub częściowo za niesłuszne uznanem zostało, w przeciwnym razie ponosi je dotyczący fundusz drogowy.

VI. Nadzór rządowy.

§. 33. 39

Władze polityczne mają prawo i obowiązek czuwania, aby dróg publicznych każdy bez przeszkody mógł używać, tudzież ażeby przez zaniedbanie drogi bezpieczeństwo osób i własności nie było zagrożone. W razie takiego zaniedbania zażądają

zaradzenia od organu sprawującego bezpośrednią administracyę, a gdy krok ten zostanie bezskutecznym lub w razie niebezpieczenstwa zarządzą stosowne środki na koszt obowiązanych i właściwy organ bezzwłocznie o tem uwiadomią.

VII. Odwołanie się do wyższej władzy i przedstawienia.

§. 34. 40

Wszystkie odwołania się do wyższej władzy autonomicznej i przedstawienia winny być wniesione w przeciągu dni 14. do tej władzy, która orzeczenie wydała lub jest organem wykonawczym Reprezentacyi, która uchwałę powzięła. Jeżeli reprezentacya, lub władza, która orzeczenie wydała uważa odwołanie się do władzy wyższej za słuszne, natenczas przyjąć je może jako przedstawienie i zmienić swoje pierwotne orzeczenie.

Przedstawienia i rekursy przeciw repartycyom prestacyi nie wstrzymują egzekucyi. Jeżeli zaś przedstawienie lub rekurs odniesie skutek, należy się stronie zwrot uiszczonej już prestacyi przez potrącenie prestacyi bieżącego, lub następnego roku, a w braku takowej — w gotowiźnie.

Od orzeczeń władzy politycznej, wydanych z mocy §. 33. niniejszej ustawy, można odwołać się do c. k. Namiestnictwa, które rozstrzyga sprawę w porozumieniu z Wydziałem krajowym.

Od orzeczeń i rozporządzeń Wydziału krajowego nie ma odwołania.

VIII. Egzekucya.

§. 35. 41

Prestacye, koszta poniesione w skutek przedsięwzięcia środków zaradczych na koszt i stratę powiatów, gminy, przełożonego obszaru dworskiego i członka zwierzchności gminnej, kary dyscyplinarne, kary z powodu zatajenia prestacyi, wynagro-

dzenia za szkody zrządzone na drogach, kary policyjne za przekroczenia przepisów drogowych, datki z powodu niezwykłego zużycia drogi i datki kolei żelaznych (§. 19.), datki z tytułu specyalnego i koszta egzekucyi ściągane będą w drodze egzekucyi politycznej.

Do prowadzenia tej egzekucyi powołanym jest c. k. Starosta powiatu a także zwierzchność gminna względem kontrybuentów w gminie i przełożony obszaru dworskiego względem kontrybuentów, na obszarze dworskim prócz właściciela zamieszkałych.

Zamiast ściągnięcia prestacyi w naturze lub pieniądzach można w drodze egzekucyi zarządzić wykonanie roboty na koszt obowiązanego i ściągnąć od niego poniesione przez to wydatki, chociażby one przekraczały ustanowioną przez Radę powiatową wartość pieniężną tej robocizny.

IX. Postanowienia końcowe.

§. 36.

Ustawa ta obowiązywać będzie co do sporządzenia spisu kontrybuentów, ich prestacyi, katastrów, preliminarzy robót, ogłoszeń cen prestacyi, budżetów i repartycyi powiatowych i gminnych: od dnia 15. września roku następującego po jej ogłoszeniu, a co do reszty jej postanowień: od dnia 1. stycznia następującego roku, z którym to dniem ustawa z dnia 18. sierpnia 1866. r. o prestacyach i kompetencyi co do dróg publicznych, traci moc obowiązującą.

§. 37.

Wykonanie niniejszej ustawy polecam Memu Ministrowi spraw wewnętrznych.

L. 123.97/1874.

Sprawozdanie

Wydziału krajowego o ustawie drogowej.

Wysoki Sejmie!

Przy zastosowaniu obowiązującej obecnie ustawy drogowej z 1866 r. okazały się zaraz w pierwszych początkach braki, które już w 1868 r. skłoniły Wydział krajowy do przedstawienia Wysokiemu Sejmowi wniosku w sprawie autentycznej interpretacyi jednego z zasadniczych jej postanowień.

Wniosek ten był jakby hasłem do podniesienia innych, mnogich wad zrzeczonej ustawy. W całym kraju ozwały się głosy żądające zmian i znalazły wyraz w licznych petycyach, wnioskach i projektach przedstawianych Wysokiemu Sejmowi niemal na każdej sesyi.

Jakkolwiek wnioski te i projekta, różniące się z sobą co do głównej zasady, nie mogły tak rychło doprowadzić do pożądanej reformy, sprawiły jednak, że tak w Wysokim Sejmie jak i w kraju poczęło co raz to bardziej ustalać się przekonanie, iż ustawa drogowa z 1866 r. nie odpowiada swemu celowi.

Jakoż sejmowa komisya drogowa w sprawozdaniu z dnia 10. Października 1871 l. 552 /s. oświadcza stanowczo, że „po kilkoletniem zastosowaniu ustawy drogowej z 1866 r. okazało się w niej tyle niesłuszności i braków, że ustawa ta wywołała tyle wszechstronnych narzekań, a nadewszystko tak w skutkach okazała się bezsilną, że bez narażenia najżywotniejszych interesów kraju nadal bez zmiany pozostawioną być nie może.“

Nietylko w skutek powyższych uwag, lecz będąc sam także przekonanym o niedostateczności ustawy z 1866 r. przedłożył Wydział krajowy Wysokiemu Sejmowi w roku następnym projekt do nowej ustawy drogowej.

Projekt ten atoli, jak równie projekt wypracowany przez komisyę drogową podczas sesyi sejmowej z 1872 r. nie mogły być załatwione dla krótkości czasu.

Takiegoż losu doznał projekt Wydziału krajowego w roku zeszłym Wysokiemu Sejmowi ponownie przedstawiony.

Podczas ostatniej sesyi sejmowej udzielonym został poufnie komisyi drogowej wypracowany przez krajową Władzę rządową projekt do ustawy drogowej, który jednak za przedłożenie rządowe uważanym być nie może.

Zbadawszy wypowiedziane w tym projekcie zasady przyszła komisya drogowa do przekonania, że zasada prestacyi na drogi według tego projektu nie różni się prawie od jej zapatrywania. Co się zaś tyczy poruszonej tamże kwestyi kompetencyi władz zarządzających drogami i tworzenia nowych organów wykonawczych dla dróg powiatowych i gminnych, nie wchodziła komisya bliżej w jej ocenienie, sądząc, iż takowa rozwiązaną by być mogła tylko w połączeniu z całą reorganizacyą władz autonomicznych.

Komisya drogowa, która badała równie zeszłoroczny projekt Wydziału krajowego, złożyła rezultat swych zapatrywań w sprawozdaniu z 8. Stycznia 1874 l. 377/s, które nie mogło być przedstawione Wysokiemu Sejmowi z powodu wczesnego zamknięcia sesyi.

Korzystając ze wskazówek w sprawozdaniu zawartych, jak i z własnego doświadczenia, wypracował Wydział karajowy nowy projekt do ustawy drogowej, który mieści w sobie odpowiedź na wszystkie poruszane w dotychczasowych wnioskach kwestye reformy, a dające się streścić w następujących pytaniach:

Jakie mają być kategorye dróg publicznych, nierządowych?
Jakie mają służyć środki do budowania i utrzymywania tych dróg?
Jakie władze mają temi drogami zarządzać?
Którym władzom przysługiwać ma egzekucya?

Wydział krajowy podziela zupełnie zapatrywanie zeszłorocznej komisyi drogowej, iż dzisiejszy podział dróg na krajowe, powiatowe i gminne, oparty na różnicy władz zarządzających i na różnicy źródeł środków i nadal zatrzymać wypada.

Drogi krajowe, jako łączące ogniska krajowego ruchu handlowego między soba lub z głównemi komunikacyami, kolejami, rzekami, szosami, tudzież z sąsiedniemi krajami koronnemi, lub z zagranicą, służą przedewszystkiem interesom całego kraju, powinny być zatem budowane i utrzymywane z funduszu krajowego tak długo, dopóki nie zostaną zastąpione kolejami żelaznemi, wzdłuż nich lub równolegle z niemi idącemi i nie zejdą przez to do kategoryi drugorzędnych komunikacyi t. j. nie staną się drogami powiatowemi lub gminnemi.

Dotychczasowa ustawa drogowa nie uwzględnia tej okoliczności, iż zaniechana droga krajowa może pośiadać cechę drogi powiatowej lub gminnej i zawiera tylko postanowienie §. 9. „iż grunt drogi zaniechanej sprzedanym będzie na korzyść funduszu tej kategoryi dróg, do których droga ta należała.“

Skutkiem tego braku nie mógł Wysoki Sejm uchwalić dotąd zaniechania tych dróg, które straciły znaczenie komunikacyj krajowych. Rady powiatowe bowiem i gminy nie okazują żadnej skłonności do objęcia tych dróg, a Wysoki Sejm mając do wyboru między bezwzględnem ich zaniechaniem i zmarnowaniem tak znacznego kapitału a dalszem ich utrzymywaniem z funduszu krajowego, przychyla się z konieczności do pozostawienia tych dróg nadal jako krajowych z wielkim uszczerbkiem funduszów, któreby użyte być mogły do zbudowania takich dróg, które mają ważność ekonomiczną dla całego kraju.

Projekt Wydziału krajowego zapobiega temu, stanowiąc (§. 4), iż zaniechana droga krajowa staje się powiatową, lub gminną, jeżeli posiada cechy dla tych dróg wymagane.

Mimo zasady jednak, iż koszta budowy i utrzymania dróg potrzebnych dla kraju powinien ponosić fundusz krajowy, zaprzeczyć nie można, że niektóre drogi krajowe już w początkach swego istnienia mogą mieć szczególną ważność dla powiatu, który przecinają.

Z tego względu należałoby oznaczać ustawą krajową, czy i o ile powiaty drogą krajową przecięte jeszcze osobno przyczyniać się mają do kosztów jej budowy utrzymania.

W tej mierze nie różni się projekt (§. 6) Wydziału krajowego w zasadzie od dotyczącego postanowienia (§. 11) ustawy dotychczas obowiązującej.

Z pomiędzy wszystkich trudności, na jakie reforma ustawy drogowej dotąd natrafiała, była zawsze najgłówniejszą kwestya pokrycia kosztów budowy i utrzymania dróg powiatowych i gminnych.

Odnośne postanowienia ustawy drogowej z 1866 r. stanowią jej najsłabszą stronę i były głównym powodem zwrócenia powszechnej uwagi na potrzebę reformy.

§. 12. tej ustawy, stanowiący, iż gmina daje robociznę, a obszar dworski dostarcza drewnianego materyału, potrzebnego do budowy i utrzymania dróg gminnych, był przedmiotem narzekań od pierwszej chwili.

W jednych miejscowościach uważały się gminy za pokrzywdzone w innych uważały się za takie obszary dworskie.

Było to naturalnem następstwem postanowienia, które nieokreślając stosunku prestacyi gminnej do dworskiej, nie daje podstawy do sprawiedliwego rozdziału i którego ratio juris jest tylko zwyczaj dotychczasowy.

Niemniej wadliwe są postanowienia ustawy drogowej z 1866 r. co do źródła, z którego utrzymywane i budowane być mają drogi powiatowe. W §. 11. rzeczonej ustawy znajduje się postanowienie, według którego „koszta budowy i utrzymywania dróg powiatowych ciężą na funduszach właściwego powiatu“, lecz w sprzeczności z tem postanowieniem jest §. 26. punkt 3, według którego Rada powiatowa,, stanowi o prestacyach gmin i obszarów dworskich do dróg powiatowych.“ W jakim zaś stosunku zostają te prestacye do funduszu właściwego powiatu, które gminy i obszary dworskie mają być do prestacyi powołane — otem nie ma żadnej wzmianki w ustawie.

Skutkiem tej niejasności, Rady powiatowe nie powolują gmin i obszarów dworskich do prestacyi na rzecz dróg powiatowych i po większej części nie troszczą się wcale o drogi powiatowe, tłómacząc się tem, iż nie posiadają na ten cel żadnych funduszów, a nakładanie dodatku do podatków bezpośrednich przechodzi siły powiatu.

Dla uzyskania podstawy do rozwiązania kwestyi trzeba przedewszystkiem zastanowić się nad możliwemi środkami pokrycia kosztów budowy i utrzymania dróg powiatowych i gminnych.

Jako środki takie przedstawiają się:

a) Dodatki do podatków bezpośrednich.
b) Prestacye w robociźnie.

O ile dodatki do podatków bezpośrednich byłyby stosownym do powyższego celu środkiem, wskaże następujące zestawienie:

W kraju naszym jest obecnie około 3.850 mil dróg gminnych i 172 mil dróg powiatowych, których utrzymanie, chociaż w średnim tylko stanie, kosztowałoby rocznie około 2,000.000 zł. w. a.

Przypuszczając zaś, że w całym kraju, w którym znajduje się znaczna część dróg gminnych, posiadających cechy dróg powiatowych, wybudowanoby rocznie tylko 20 mil t. j. w przecięciu okołu $^1/_4$ mili w jednym powiecie i przyjmując, że przeciętny koszt budowy jednej mili wynosiłby tylko 20.000 zł. w. a. budowa nowych dróg powiatowych kosztowałaby rocznie 400.000 zł. w. a., co z sumą potrzebną na utrzymanie dróg powiatowych i gminnych w całym kraju wymagałoby rocznego wydatku około 2,400.000 zł. w. a. reprezentującego 40% dodatku do podatków bezpośrednich.

Nakładanie dodatku na potrzeby drogowe w takiej wysokości uznać musi każdy za niemożliwe, kto zważy, że kraj nasz opłaca dziś 81% dodatku krajowego, że dodatek powiatowy przenosi już w niektórych powiatach 15% a dodatek gminny dochodzi w wielu gminach do 100% i że przeprowadzenie ustaw szkolnych wymagać będzie nowych, znacznych ofiar.

Przy oznaczeniu środków do budowy i utrzymywania dróg powiatowych i gminnych nie podobna zatem opierać się wyłącznie na zasadzie podatkowej.

Przyjąć więc trzeba drugie źródło, t. j. prestacye w robociźnie.

Prestacye te znane są także w innych krajach.

W Królestwie kongresowem zaprowadzono jeszcze w 1815 r. szarwarki na rzecz dróg publicznych, pozostawiając obowiązanym możność wykupienia się od prestacyi w naturze.

Środek ten okazał się, jak wiadomo, bardzo skutecznym.

Za pomocą prestacyi w naturze, ustanowionych w 1850 r. zbudowano w Węgrzech znaczną ilość dróg publicznzch a nadto utworzono znaczny fundusz drogowy z kwot wykupna.

Francya i Belgia zawdzięczają również prestacyom w robociznie znaczną część swych wybornych gościńców.

Jeżeli środek ten uznanym został za odpowiedni w krajach posiadających wielkie kapitały, mogących zatem z łatwością opłacać podatki na cele drogowe, tem stosowniejszym okazać się musi w naszym ubogim kraju, który dopiero dorabiać się musi kapitałów.

Prestacye w robociznie rozdzielane być mogą według osób, lub też według posiadaczy bydła roboczego, domów i rodzin.

Podział prestacyi według indywiduów, który byłby właściwie rodzajem opodatkowania całej do pracy zdolnej męskiej ludności kraju na cele publiczne, ma wprawdzie tę zaletę, iż nie nakłada na nikogo obowiązku, któremuby ten nie był w stanie podołać, lecz system ten natrafiłby w praktycznem zastosowaniu na wielkie przeszkody.

Najpierw ludność klasy średniej po miastach i w niektórych okolicach zmienia często miejsce pobytu, tak, że ewidencya osób do roboty zdolnych połączoną by była z największą trudnością i wymagałaby koniecznie odpowiedzialności chlebodawaców, majstrów i przedsiębiorców za czeladź służebną, rzemieślniczą i przemysłową, a więc środka, którego ścisłe wykonywanie mogłoby w wielu razach stać się bardzo uciążliwem.

Powtóre taki rozkład prestacyi przypominałby zniesione niegdyś pogłówne, do którego ludność kraju naszego czuje wstręt nieprzezwyciężony.

Z tych powodów okazuje się stosowniejszym rozdział prestacyi osobistej według posiadaczy bydła roboczego, domów i rodzin.

Wydział krajowy, idąc w głównej myśli za wskazówkami zawartemi w sprawozdaniu zeszłorocznej komisyi drogowej proponuje uiszczanie prestacyi na rzecz dróg powiatowych i gminnych według następujących prawideł:

1) Posiadacze bydła roboczego w gminie i na obszarze dworskim winni odrabiać rocznie po dwa dni ciągłe od każdej sztuki tegoż bydła, dodawać odpowiednie miejscowym stosunkom zaprzęgi i parobka do każdego zaprzęgu.

2) Posiadający tylko jednę sztukę bydła roboczego, a będący przy tem właścicielami domu winni oprócz prestacyi od bydlęcia swego odrabiać rocznie po dwa dni piesze.

3) Nieposiadający bydła roboczego odrabiać będą rocznie po sześć dni pieszych od każdego numeru domu, a jeżeli nie posiadają domu po trzy dni od swej rodziny.

4) Kto nie należy do żadnej z powyższych kategoryi i nie zostaje w stosunku służebnym, a prowadzi samoistne gospodarstwo domowe, winien odrabiać rocznie po dwa dni piesze.

5) Zarządowi drogowemu wolno będzie w razie uznanej przez niego potrzeby zmienić robotę ciągłą na pieszą w stosunku trzech dni pieszych za jeden parobydlany dzień ciągły. Lecz w drodze takiej zamiany nie można żądać od kontrybuenta więcej niż sześć dni pieszych w jednym roku.

6) Robociznę prestacyjną można wykonać w naturze, a to osobiście lub przez zastępcę uzdolnionego, wolno też wykupić się od niej w całości lub częściowo przez złożenie wartości pieniężnej z potrąceniem piątego procentu.

W punkcie drugim odstępuje Wydział krajowy od wniosku komisji, żądając wyjątkowo od kontrybuenta posiadającego jedno bydlę robocze a przytem dom oprócz dwóch dni prestacyi ciągłej jeszcze dwa dni piesze.

Postanowienie to usprawiedliwia Wydział krajowy tem, że przy wymiarze przez komisyę proponowanym właściciel jednego bydlęcia, posiadający przytem dom, należałby do kategoryi tych, którzy tylko do prestacyi ciągłej są obowiązani i odrabiałby rocznie tylko dwa dni ciągłe o jednobydlanym lub jeden dzień ciągły o dwubydlanym zaprzęgu, których wartość jest mniejsza, aniżeli sześciu dni pieszych, przypadających od jedego numeru domu. Skutkiem tego byłaby ta niesprawiedliwość, że posiadający dom i jedno bydlę odrabiałby mniej, aniżeli ten, który posiada dom tylko.

Według wniosku komisyi prestacya ma być uiszczoną tylko od bydła, domu i rodziny. Przyjęcie takiej zasady uwalniałoby od prestacyi tych, którzy nie posiadają ani domu ani bydła i nie są członkami ani sługami rodziny. Do tej kategoryi należą osoby bezżenne, które samoistne prowadzą gospodarstwo.

Nie chcąc osobom tym użyczać przywileju żąda Wydział krajowy w swoim projekcie od nich prestacyi dwóch dni pieszych i czyni w ten sposób zadość zasadzie słuszności i powiększa zarazem zasób drogowy.

Nareszcie proponuje Wydział krajowy nieobjętą wnioskiem komisyi zamianę prestacyi ciągłej na pieszą, zamierzając w ten sposób wprowadzić niezbędną w gospodarstwie drogowem równowagę między jedną i drugą prestacyą.

Chcąc atoli zapobiedz możliwemu przeciążeniu ogranicza Wydział krajowy tę zmianę w ten sposób, iż więcej niż sześć dni rocznej prestacyi pieszej zamiast ciągłej w jednym roku od kontrybuenta żądać nie można.

O wartości prestacyi w całym kraju uiszczanej na podstawie powyższych zasad dają przybliżone wyobrażenie cyfry następujące:

Według konskrypcyi z 31. Grudnia 1869 r. posiadał nasz kraj prócz miasta Lwowa i Krakowa nieobjętych projektem Wydziału krajowego jako posiadających odrębne statuty gminne i utrzymujących bardzo znaczną sieć dróg własnych, 934.781 koni i wołów.

Przypuściwszy, iż w tej sumie znajduje się około 15% bydła, które do roboczego zaliczyć się nie da, pozostaje w okrągłej liczbie 800.000 sztuk bydła roboczego, od którego prestacya roczna wynosiłaby 1,600.000 dni ciągłych o jednobydlanym czyli 800.000 dni o dwubydlanym zaprzęgu.

Według pomienionej konskrypcyi liczyła Galicya na dniu 31. Grudnia 1869. — 1,152.000 partyi zamieszkujących 831.203 domów.

Przypuściwszy, iż pomiędzy temi partyami jest 1,100.000 rodzin, reszta zaś osób nie należących do rodziny a prowadzących samoistne gospodarstwo domowe i licząc na jednę rodzinę 3 dni robocizny pieszej, na osobę nienależącą do rodziny 2 dni piesze a oprócz tego na każdy dom jeszcze 3 dni piesze, uczyniłby ogół prestacyi rocznej 5,897.600 dni pieszych a potrąciwszy od tej sumy na uiszczających prestacyę ciągłą, tudzież na osoby uwolnione od wszelkiej prestacyi i na wypadki nieprzewidzane $1/3$ część pozostaje w okrągłej liczbie 3,900 000 dni pieszych.

Ponieważ zaś przeciętna wartość jednego dnia ciągłego o dwubydlanym zaprzęgu przyjętą być może na 1 zł. 50 ct. a jednego dnia pieszego na 30 ct. w. a. przeto wartość rocznej prestacyi uiszczanej w całym kraju na podstawie zasad przez Wydział krajowy proponowanych wynosi w przybliżeniu w okrągłej liczbie 2,400.000 zł. w. a.

Prestacye w robociznie pieszej i ciągłej rozdzielone być mają według projektu Wydziału krajowego na drogi powiatowe i gminne według następujących zasad.

Dla każdej drogi powiatowej ustanowiony zostanie okręg konkurencyjny, do którego wcielone być mają wszystkie gminy i obszary dworskie tego samego powiatu nie więcej niż dwanaście kilometrów od drogi oddalone.

Zwyczajnie użytą będzie połowa prestacyi w okręgu konkurencyjnym na rzecz dróg powiatowych a druga połowa na rzecz dróg gminnych i tylko wyjątkowo podniesionym być może udział dla każdej z obydwóch kategorji dróg do $2/3$ części prestacyi

Gminy i obszary dworskie nie należące do żadnego okręgu konkurencyjnego uiszczać będą całą prestacyę na rzecz swoich dróg gminnych.

Wyposażenie prestacyami dróg powiatowych, które dotąd nie mogły być utrzymywane dla braku środków dostatecznych, okazuje się koniecznem,

Drogi powiatowe, do których należy zaliczyć drogi ważniejsze dla handlowego i przemysłowego ruchu w powiecie, nabierają co raz to większego znaczenia i dziś już twierdzić można, że w niedalekiej przyszłości przejdzie na te drogi punkt ciężkości ustroju komunikacyjnego w naszym kraju.

Głównem zadaniem ustawy drogowej powinno być zatem obmyślenie odpowiednich środków dla budowy i utrzymania tych dróg, które spotęgować mają ruch handlowy, uczynić przystęp do kolei żelaznych łatwiejszym, połączyć z sobą wszystkie ważniejsze miejscowości w kraju.

Z tej wychodząc zasady proponuje Wydział krajowy, ażeby nowa ustawa drogowa orzekła z góry, iż drogi ważniejsze dla handlowego i przemysłowego ruchu w powiecie w szczególności zaś te, które miasta i znaczniejsze miasteczka targowe łączą tak między sobą, jak i z drogami bitemi lub stacyami kolei żelaznych, uznane być mają za powiatowe. Gdyby jednak Rada powiatowa ociągała się z powzięciem takiej uchwały, natenczas Wydział krajowy po wysłuchaniu zdania tej Rady miałby prawo i obowiązek uznać taką drogę za powiatową.

Postanowienie to, nieznane dotychczasowej ustawie drogowej jest ze względu na ważność sprawy konieczne i nie uwłacza bynajmniej autonomii powiatowej, albowiem zastosowane będzie tylko w razie zaniedbania obowiązku przez Radę powiatową. Owszem atrybucye przyznane Radzie powiatowej w projekcie Wydziału krajowego są stosunkowo większe, aniżeli były dotychczas. Na mocy ustawy drogowej 1866 r. ma Rada powiatowa wyłączne prawo uznawania dróg za powiatowe, lecz z prawem tem łączy się obowiązek dostarczenia funduszów potrzebnych. Projekt zaś nowej ustawy wyposaża drogi powiatowe tak znacznym zasobem, iż uchwalenie innych środków okaże się rzadko kiedy potrzebnem, a zatem prawo Rady powiatowej co do uznawania dróg powiatowych będzie stosunkowo większe, aniżeli jej obowiazek uchwalania funduszów potrzebnych.

Oprócz prestacyi w robociźnie proponuje Wydział krajowy osobne na rzecz dróg powiatowych i gminnych datki, do których pociągnięci być mają z powodu niezwykłego zużywania drogi właściciele kopalń, kamieniołomów, przedsiębiorstwa fabryczne tudzież przedsiębiorstwa nieeraryalnych kolei żelaznych.

Za ustanowieniem takich datków przemawiają liczne względy.

Exploatacya kamieniołomów, kopalń, fabryk i kolei żelaznych przyczynia się bezpośrednio lub pośrednio do nadzwyczajnego zużycia dróg dojazdowych, słuszną jest zatem rzeczą, ażeby ci, którzy z dróg tych stosunkowo największe ciągną korzyści, przyczyniali się do ich utrzymywania a względnie budowy.

Obciążenie fabryk datkiem drogowym będzie pozorne i nie wpłynie bynajmniej szkodliwie na ich rozwój, jakby tego obawiać się można, albowiem datek ten przyczyni się do polepszenia stanu drogi a przez zaoszczędzenie czasu i roboty przyniesie znaczne korzyści, które wydatek poniesiony sowicie wynagrodzą.

Również polepszenie stanu dróg wiodących do stacyi kolei żelaznych zwiększy ruch ku nim dążący i wpłynie nietylko na uregulowanie transportu, lecz także na podniesienie dochodu kolei żelaznych.

Jakkolwiek prestacye w robociźnie, których wartość przybliżona została wyżej oznaczoną, tudzież datki z powodu niezwykłego zużycia dróg dostarczą bardzo znacznego zasobu na budowę i utrzymywanie dróg powiatowych i gminnych, jednak okazać się może tu i ówdzie niedobór w dochodach, który przyjdzie pokryć innemi środkami.

Wydział krajowy proponuje na ten wypadek nałożenie dodatku do podatków bezpośrednich a mianowicie w obrębie gminy i obszaru dworskiego do wysokości 5% a przy opodatkowaniu powiatów z ograniczeniem, przewidzianem § 23. ustawy o Reprezentacyi powiatowej.

Wydział krajowy nie łudzi się bynajmniej, jakoby zasady powyższe mogły zadowolnić wszystkie w Wysokiej Izbie reprezentowane opinie, pociesza się jednak tem, że nie masz ustawy któraby odpowiadała wszystkim często sprzecznym interesom i że bez ofiar chociażby dotkliwych nic użytecznego osiągnąć nie można.

Jeżeli jednak projekt Wydziału krajowego zaprowadza jednolity i równy rozkład prestacyi tak dla gmin jak i dla obszarów dworskich i usuwa przez to jeden z powodów waśni społecznej, jeżeli pociąga do prestacyi tych, którzy z drogi korzystają w miarę tej korzyści, jeżeli nie obarcza gruntu całym ciężarem, rozkładając go także na inne czynniki, jeżeli przysparza niezbędnych dla rozwoju gospodarstwa drogowego środków bez zaprowadzenia nowego na ten cel podatku, jeżeli ścieśnia i obcina interesa partykularne i ogranicza je do właściwej miary: natenczas przyznać wypadnie, iż projekt ten dąży do tego, ażeby być przeciętnym wyrazem interesów wszystkich warstw społeczeństwa kraju naszego i uczynić zadość zasadzie przynajmniej względnej sprawiedliwości.

Pozostaje jeszcze kwestya kompetencyi władz, drogami publicznemi zarządzać mających, tudzież kwestya egzekucyi.

Sprawa ta jest ściśle złączoną z zamierzoną reorganizacyą władz autonomicznych i z tego względu mniema Wydział krajowy, iż tworzenie dziś już nowych organów wykonawczych specialnie dla administracyi dróg powiatowych i gminnych, jak to ck. Rząd w swoim komunikacie proponuje, nie byłoby na czasie.

Gdy z drugiej strony jest rzeczą datami statystycznemi stwierdzoną, że wpływ władz autonomicznych na rozwój środków komunikacyjnych okazał się w wielu powiatach pomyślnym

w porównaniu z przeszłością, gdy się przytem zważy, że zbyt krótki jest okres działania tychże władz, ażeby bezstronnie ich użyteczność ocenić można i że dzisiejsze urządzenia autonomiczne, pozbawiono wszelkiej tradycyi, rozwijać się muszą powoli, jeżeli rozwój ten ma być samodzielnym, a nadane Wydziałowi krajowemu prawo do zastąpienia Rady powiatowej w orzeczeniu zapobiedz może pojawiającemu się tu i ówdzie zaniedbaniu interesów drogowych, natenczas okazuje sie właściwem pozostawienie zarządu drogowego tym organom autonomicznym, które wykonują go obecnie na mocy ustawy z 1866 r.

Chcąc atoli, ażeby ten zarząd był jaknajskuteczniejszym, określa Wydział krajowy w swym projekcie dokładnie kompetencyę władz autonomicznych, ustanawia odpowiednią kontrclę nad zarządem dróg powiatowych i gminnych, wskazuje środki zaradcze, które przedsięwziąść należy, jeżeli reprezentacye i władze autonomiczne, tudzież kontrybuenci wymaganiom ustawy zadość nie czynią i określa obowiązek władz rządowych do udzielania władzom autonomicznym pomocy egzekucyjnej.

Wobec wyłuszczonych zasad i nie wdając się w motywowanie poszczególnych ustępów z owych zasad wynikających, uprasza Wydział krajowy

./· Wysoki Sejm raczy uchwalić załączony ./· projekt do ustawy drogowej.

We Lwowie, dnia 25. Lipca 1874.

Marszałek krajowy.
Leon książe Sapieha wł. r.

Członek Wydziału krajowego.
Władysław hrabia Badeni wł. r.

Projekt B.

Ustawa

z dnia 187 dla Królestwa Galicyi i Lodomeryi z Wielkiem Księstwem Krakowskiem o drogach publicznych nieeraryalnych.

Zgodnie z uchwałą Sejmu krajowego Mojego Królestwa Galicyi i Lodomeryi z Wielkiem Księstwem Krakowskiem rozporządzam co następuje:

I. Ogólne postanowienia.

§. 1.

Ustawa niniejsza obejmuje postanowienia o drogach krajowych, powiatowych i gminnych.

Drogami krajowemi są drogi już obecnie pod tą nazwą istniejące i te, które ustawą krajową za drogi krajowe uznane zostaną.

Drogami powiatowemi są drogi obecnie pod tą nazwą istniejące i te, które Rada powiatowa lub Wydział krajowy (§. 2. ustęp 4.) za powiatowe uzna.

Wszystkie inne drogi do publicznego użytku przeznaczone są drogami gminnemi. Obszar dworski, ze związku gminnego wyłączony, stanowi pod względem dróg gminnych jednę całość z obszarem gminy katastralnej, do której należy.

Mosty, przewozy i budowy sztuczne uważane będą za części tej drogi, na której się znajdują; ze względu jednak na szczególną ważność lub kosztowność budowy może zrobić wyjątek od tego prawidła Sejm krajowy, przyjmując koszta budowy lub utrzymania na fundusz krajowy, a co do dróg gminnych także Rada powiatowa, przyjmując one na fundusz powiatowy.

§. 2.

Do zakładania drogi krajowej i do przeistoczenia drogi innej kategoryi na drogę krajową potrzeba ustawy krajowej.

Do zakładania drogi powiatowej tudzież do przeistoczenia drogi gminnej na powiatową potrzeba uchwały Rady powiatowej.

Prócz tego winno zakładanie dróg krajowych i powiatowych poprzedzać — dla względów politycznych i wojskowych — przyzwolenie właściwych władz, a przy drogach powiatowych także przyzwolenie Wydziału krajowego.

Za drogi powiatowe uznane być mają drogi ważniejsze dla handlowego i przemysłowego ruchu w powiecie, w szczególności zaś te, które miasta i znaczniejsze miasteczka targowe łączą tak między sobą jak i z drogami bitemi, lub stacyami kolei żelaznych. Jeżeliby Rada powiatowa ociągała się z powzięciem takiej uchwały, natenczas Wydział krajowy po wysłuchaniu zdania Rady powiatowej, może uznać taką drogę za powiatową.

Do zakładania dróg gminnych potrzeba zgodnego postanowienia Rady gminnej i przełożonego obszaru dworskiego, jak nie mniej przyzwolenia politycznej władzy powiatowej i Wydziału powiatowego.

§. 3.

Własność nieruchoma, na rzecz drogi publicznej potrzebna, winna być nabytą w drodze wywłaszczenia podług istniejących ustaw i przepisów.

§. 4.

Zaniechanie drogi krajowej wymaga ustawy krajowej — drogi powiatowej: uchwały Rady powiatowej i przyzwolenia c. k. Namiestnictwa i Wydziału krajowego — drogi gminnej: postanowienia Rady gminnej i przełożonego obszaru dworskiego tudzież przyzwolenia Rady powiatowej i politycznej władzy powiatowej.

Zaniechana droga krajowa staje się drogą powiatową, jeżeli posiada cechy w §. 2. ustęp. 4. wskazane.

Zaniechana droga krajowa tych cech nie mająca, równie jak zaniechana droga powiatowa,

stają się drogami gminnemi, jeżeli służą do użytku publicznego.

Zaniechana droga do użytku publicznego nie służąca sprzedaną zostanie na rzecz funduszu tej kategoryi dróg, do której należała. Wydział krajowy dla dróg krajowych, Wydział powiatowy dla dróg powiatowych i gminnych zarządzi bezzwłocznie oszacowanie gruntów przez znawców nieinteresowanych i zawezwie do zapłacenia ceny szacunkowej tych właścicieli, których grunta z drogą się stykają. Jeżeli przez nich cena ta w przeciągu dni 60 od zawezwania złożoną nie zostanie, nastąpi sprzedaż przez licytacyę.

§. 5.

Niniejsza ustawa nie narusza praw i obowiązków opartych na specyalnych tytułach prawnych.

II. Pokrycie kosztów.

A. Koszta dróg krajowych.

§. 6.

Koszta budowy i utrzymania dróg krajowych ponosi fundusz krajowy, do którego też wpływają dochody z myt, ustanowionych na tych drogach, kary dyscyplinarne, kary pieniężne nałożone z powodu przekroczeń policyjnych na drogach krajowych i wynagrodzenia za szkody zrządzone na tych drogach.

Czy i o ile powiaty, przez które te drogi przechodzą, jeszcze osobno przyczyniać się mają do kosztów budowy i utrzymania dróg krajowych oznaczonem będzie ustawą krajową.

§. 7.

Jeżeli droga krajowa przechodzi przez miejską lub wiejską osadę i jedynie z powodu szczegółowych potrzeb ~~tych~~ tej osad wymaga większych kosztów na budowanie ścieków, kanałów, bruków i t. p., winna ta osada ponosić całą ztąd wynikającą nadwyżkę kosztów budowy i utrzymania ~~ponosi miejscowa osada~~.

§. 8.

Jeżeli z powodu uwzględnionych życzeń pewnej osady drodze krajowej miałby być nadany

~~to powinno~~

kierunek przecinający tę osadę, która inaczej bez uszczerbku powszechnego ruchu mogłaby być pominiętą, natenczas osada ta ponosi sama nadwyżkę wydatków budowy i utrzymania, spowodowaną przez zmianę zamierzonego kierunku drogi.

§. 9.

Komunikacya w kierunku drogi za krajową uznanej winna tak długo przez dotychczas obowiązanych być utrzymywaną, dopóki ta droga krajowa do publicznego użytku oddaną nie zostanie.

[Handwritten margin note: (ad 9) Ten §. gdyby był słuszny, powinienby stosować się także do dróg powiatowych; lecz on jest nie słuszny; bo znaczna przestrzeń nowej drogi może być budowana tym samym terenem, gdzie była stara droga, a wtedy gmina mogłaby, według tego §, być zmuszona do założenia innej drogi komunikacyjnej, prowizorycznie, z mostami etc.)]

B. Koszta dróg powiatowych i gminnych.

§. 10.

Koszta budowy i utrzymania dróg powiatowych ponosi fundusz dróg ~~powiatowych~~ [właściwego powiatu;], gminnych zaś dróg, fundusz dróg ~~gminnych~~ [właściwej gminy].

§. 11.

Źródłami funduszów dróg powiatowych i gminnych są:

1) Prestacye [(§§ 12 do 18)];

2) Datki fabryk i przedsiębiorstw zużywających drogę niezwykłym sposobem [(§ 19)];

3) Dochody z myta [(§ 20)];

4) Kary pieniężne za przekroczenia policyi drogowej, kary dyscyplinarne, kary z powodu zatajenia prestacyi i wynagrodzenia za szkody zrządzone na drogach;

5) Własne dochody zarządu dróg, jako to: ze sprzedaży starych materyałów, niepotrzebnych gruntów i budynków, z wydzierżawienia trawy i t. p.

6) Odsetki od własnych kapitałów;

7) Datki dobrowolne lub uiszczane na mocy specyalnych tytułów (§. 5.);

8) Subwencye z funduszu krajowego [lub powiatowego (§ 21)];

9) Dodatki do podatków [(§ 22)].

Dochody ~~pod liczbami~~ [wymienione w ustępach] 2. 3. 4. 5. 6. 7. 8. 9., ~~wymienione~~ służą tylko dla tych dróg i przedmiotów, [z których wpłynęły lub] dla których są przeznaczone.

§. 12.

Prestacye.

Posiadacze bydła roboczego w gminie i na obszarze dworskim winni odrabiać rocznie po dwa dni ciągłe od każdej sztuki tegoż bydła, dodawać odpowiednie miejscowym stosunkom zaprzęgi i parobka do każdego zaprzęgu. Koń wierzchowy liczy się do bydła roboczego. Dzień odrobiony parobydlanym zaprzęgiem uważany będzie za prestacyę dwóch dni ciągłych.

(NB. Zmieniłem tu 2 na 4; inaczej bowiem ten kto ma 1 sztukę bydła robiłby mniej niż ten, kto nie ma żadnej; — albowiem od 1 sztuki dawałby dzień parobydlny, który według ustępu 5 liczy się za 3 dni piesze, a dodawszy do tego jeszcze 2, będzie razem 5 dni pieszych; zaś ten kto nie posiada bydła tylko dom musiałby robić 6 dni pieszych)

Posiadający tylko jednę sztukę bydła roboczego a będący przytem właścicielami domu, winni oprócz prestacyi od bydlęcia swego odrabiać rocznie jeszcze po dwa dni piesze.

Nieposiadający bydła roboczego odrabiać będą rocznie po sześć dni pieszych od każdego numeru domu, a jeżeli nie posiadają domu po trzy dni od swej rodziny.

Kto nie należy do żadnej z powyższych kategoryi i nie zostaje w stosunku służebnym a prowadzi samoistne gospodarstwo domowe, winien odrabiać rocznie po dwa dni piesze.

Wszakże wolno będzie zarządowi w razie uznanej przez niego potrzeby zmienić robotę ciągłą na pieszą w stosunku trzech dni pieszych za jeden parobydlany dzień ciągły. Lecz w drodze takiej zamiany nie można żądać od kontrybuenta więcej niż sześć dni pieszych w jednym roku.

Tylko taka prestacya może być przeniesioną na rok następny, której kontrybuent mimo wezwania do końca roku nie uiścił.

§. 13.

Za podstawę do obliczenia prestacyi rocznej w każdym roku służyć będzie stan bydła, domów, rodzin i pojedyńczych osób (§. 12 ustęp 4.), jaki znajdywał się w gminie i na obszarze dworskim d n i a 15. w r z e ś n i a poprzedniego roku.

§. 14.

Gminy i obszary dworskie tego samego powiatu, obowiązane do prestacyi dla pewnej drogi powiatowej, stanowią jej o k r ę g k o n k u r e n c y j n y.

§. 15.

Uwolnieni od prestacyi są:

1) Dla dróg powiatowych: gminy i obszary dworskie więcej niż dwanaście kilometrów w prostej linii od miejsca roboty oddalone; odległość ta liczy się od środka osady

2) Osoby ustawą gminną uwolnione od ciężarów gminnych, o ile nie posiadają bydła roboczego lub domów.

3) Mieszkańcy miast, (które) posiadających odrębne statuty gminne.

Rada powiatowa może uwolnić od prestacyi na rzecz dróg powiatowych miasta, w obrębie których utrzymanie bruków i dróg wyczerpuje wartość całej przypadającej na nie rocznej prestacyi i dochód z poboru myta i kopytkowego. Uwolnienie takie połączone jest zawsze z obowiązkiem utrzymywania — wyłącznym kosztem miasta — dróg powiatowych, terytoryum miasta przecinających.

Na wniosek Rady gminy miejskiej, może być — za uchwałą Rady powiatowej, zatwierdzoną przez Wydział Krajowy — dozwolone uwolnienie mieszkańców miasta od prestacyi tak na drogi gminne jak i powiatowe, jeżeli miasto może, z innych dochodów utrzymywać dobrze swoje drogi gminne i spłacić wartość przypadających na wszystkich swoich mieszkańców prestacyj na drogi powiatowe (§ 17) — i jeżeli dodatki do podatków bezpośrednich na potrzeby gminne tego miasta, wliczone z drogami, nie przenoszą 10%.

(NB do § 83 ust. gminnej wyłącza osoby uwolnione, lecz uwolnienie to ściąga się jedynie do ich poborów [illegible]; czy nie będzie tu wątpliwości?)

3. Ubodzy, którzy nie mają żadnego majątku a z powodu wieku lub słabości nie są zdolni do roboty i nie mają w rodzinie członka do roboty zdolnego (§ 29)

§. 16.

Robota dzienna rozpoczyna się w czasie od 1. kwietnia do końca września o godzinie 7. z rana, i trwa 9 godzin; w czasie zaś od 1. października do końca marca rozpoczyna się o godzinie 8. z rana. i trwa 7 godzin. Czas wypoczynku nie będzie wliczany do godzin roboczych.

Dzień, w którym kontrybuent przybył później, lub wykonywał robotę opieszale, nie będzie mu policzony. Kontrybuentom miejscowości oddalonych więcej niż sześć kilometrów w prostej linii od miejsca roboty, przyjętym będzie czas na przybycie stracony w stosunku jednej godziny do sześciu kilometrów nadwyżki oddalenia.

NB ? ?

§. 17.

Robociznę prestacyjną można wykonać w naturze, a to: osobiście, lub przez zastępcę uzdolnionego, wolno też wykupić się od niej w całości, lub częściowo, przez złożenie jej wartości pieniężnej z potrąceniem piątego procentu, w przeciągu sześciu tygodni od dnia ogłoszenia repartycyi.

Kontrybuentom, odrabiającym prestacyę w naturze, wyznaczoną będzie o ile możności robota wymiarowa. Cieśle, murarze, kamieniarze i t. p. odrabiający swoję powinność osobiście, mogą być użyci do robót ich rzemiosłu właściwych; wszakże robota

W razie oznaczenia roboty wymiarowej nie będzie kontrybuent obowiązany do trzymania się godzin, wskazanych w § 16, lecz winien wykonać robotę w czasie mu oznaczonym, pod karą, która może być wymierzona aż do wysokości roboty mu wyznaczonej lub spłaty wartości tejże roboty.

Cieśle, murarze, . . . (to powinno stanowić nową alineę)

taka policzoną będzie w stosunku jej wartości do wartości pracy zwykłych robotników.

§. 18.

Z ogółu prestacyi w okręgu konkurencyjnym przypada zwyczajnie połowa na drogę powiatową. Druga połowa tej prestacyi jak niemniej prestacye miejscowości, nie należących do żadnego okręgu konkurencyjnego, winny być zużyte na drogi gminne. Wyjątkowo może Rada powiatowa zmienić powyższy stosunek podnosząc udział aż do $^2/_3$ prestacyi na rzecz: bądź dróg powiatowych, bądź gminnych.

Za całość rocznej prestacyi odpowiedzialni są: ~~w obec powiatu:~~ gmina / obszar ~~dworski~~, a w obec gminy i przełożonego obszaru dworskiego / ~~posiadacze bydła i domów, głowy rodziny i pojedyncze do prestacyi obowiązane osoby~~. W razie zatajenia ~~skaże~~ Wydział powiatowy winnych na zapłacenie potrójnej wartości zatajonej prestacyi i na koszta wywołane sprawdzeniem rzeczy.

§. 19.

Jeżeli użytkowanie kopalń lub kamieniołomów, albo przedsiębiorstwo ~~wyłącznie~~ fabryczne / drogę powiatową, ~~albo~~ gminną niezwykłym sposobem, ~~zużywa lub psuje~~, natenczas właściciele / lub przedsiębiorcy obowiązani będą do osobnego datku na rzecz tej drogi.

~~Nie mniej też~~ Przyczyniać się będą ~~przedsiębiorstwa kolei żelaznych, niecraryalnych,~~ osobnym datkiem do budowy i utrzymania dróg, łączących stacye kolei żelaznych z najbliższemi drogami bitemi tudzież z miastami i miasteczkami. Wysokość tych datków i sposób ich uiszczania należy oznaczyć ugodą między Wydziałem powiatowym i stroną. Jeżeli nie przyjdzie ugoda do skutku, orzeka Wydział krajowy o wysokości datków i sposobie ich uiszczania.

§. 20.

Myta stanowią przedmiot osobnych ustaw i rozporządzeń.

Datki fabryk, przedsiębiorstw i kolei żelaznych.

Myta.

Na gminę lub obszar dworski, należący do okręgu konkurencyjnego drogi powiatowej (§14), nie powinny być w regule nałożone prestacye równe do drogi powiatowej wyższe od połowy ogółu prestacyi, do których mieszkańcy tej gminy lub obszaru dworskiego są obowiązani (§§ 12, 14, 15); reszta zaś tych prestacyi przypada na drogi gminne.

Za uchwałą Rady powiatowej mogą jednak być dla drogi powiatowej zwiększone prestacye aż do 2/3 wspomnianego ogółu prestacyi w tych gminach lub obszarach dworskich, które przez które przechodzi droga powiatowa lub które większy z niej mają pożytek.

Przy oznaczaniu prestacyi na drogę powiatową należy jednak zawsze mieć na względzie, ażeby pozostająca reszta prestacyi, razem ze środkami w §§ 19 do 21 wskazanemi, wystarczała na utrzymanie dróg gminnych.

/ za swoich, zaś obszary dworskie za swoich mieszkańców; — / odpowiedzialni są poszczególni Konkurenci. Ukarać; W razie zatajenia może

/ tych zakładów, a jeżeli przedsiębiorstwa sami nie wykonują, ci którzy je wykonują;

/ z gospodarstwem wiejskiem nie połączone, zużywa lub psuje

Wysokość tych datków i sposób ich uiszczania będzie oznaczony.

Wysokość jednak tych datków nie może przenosić 10% od podatku dochodowego od przedsiębiorstwa opłacanego.

NB Koleje żelazne tu wypuścić; to może być tylko w drodze ugody. Gdyby zaś nie zgodzono się o opuszczenie, to dodać na końcu tego § alineę następującą:

Przedsiębiorstwa kolei żelaznych / sposobem, pomyśl dla innych przedsiębiorstw wskazanym, z tem jednak ograniczeniem, że datki te nie mogą przenosić połowy kosztów budowy i utrzymania drogi i nie mogą odnosić się do drogi dłuższej jak pół mili

Subwencye.

§. 21.

Do budowy drogi powiatowej, lub gminnej, ważnej pod względem komunikacyi a zbyt dla powiatu lub gminy i obszaru dworskiego kosztownej może być udzielone wsparcie z funduszu krajowego.

Toż samo może mieć miejsce z funduszu powiatowego dla dróg gminnych.

Dodatki do podatków bezpośrednich.

§. 22.

Potrzeby, na które nie wystarczają źródła dochodu funduszu drogowego, wymienione w §. 11. L. 1. do 8., pokryte zostaną przez dodatki do podatków bezpośrednich a mianowicie: przy drogach powiatowych przez dodatki w obrębie całego powiatu, przy drogach zaś gminnych przez dodatki w obrębie gminy i obszaru dworskiego.

Dodatki na rzecz dróg gminnych nie mogą wszelako przenosić pięciu centów od jednego złotego reńskiego a dodatki na rzecz dróg powiatowych uchwalone być mogą tylko w granicach zakreślonych §. 23. ustawy o Reprezentacyi powiatowej.

§. 23.

Droga uznana za powiatową przechodzi na fundusz powiatowy z dniem odnośnej uchwały Rady powiatowej lub Wydziału krajowego. Postanowienia §. 7. mają być zastosowane także do dróg powiatowych.

III. Roboty spowodowane wypadkami elementarnymi.

§. 24.

Jeżeli komunikacya przez wypadki elementarne jak n. p. zaspy śniegowe, powodzie i t. p. została zagrożoną lub całkowicie przerwaną, natenczas obowiązani są do robót nie cierpiących zwłoki:

a) przy drogach krajowych i powiatowych: mieszkańcy pobliskich — przez Radę powiatową oznaczyć się mających — miejscowości, za wynagrodzeniem przez Wydział krajowy ustanowionem;

b) przy drogach gminnych: kontrybuenci do prestacyi drogowej obowiązani, przyczem dzień od-

robiony liczony im będzie za pół dnia zwykłej powinności, która strąconą zostanie z prestacyi bieżącej a w braku takowej z prestacyi następującego roku.

IV. O zakresie działania Reprezentacyj i władz autonomicznych w sprawach drogowych.

§. 25.

Sejm krajowy.

Sejm krajowy stanowi:

1) o funduszach potrzebnych na budowę i utrzymanie dróg krajowych;

2) o zasiłku z funduszu krajowego na budowę dróg powiatowych i gminnych. (§. 21.)

§. 26.

Wydział krajowy.

Wydział krajowy:

1) Prowadzi cały techniczny i administracyjny zarząd dróg krajowych i naczelny nadzór nad budową i utrzymaniem dróg powiatowych i gminnych tudzież nad ich funduszami, i wydaje w granicach niniejszej ustawy i w celu jej przeprowadzenia potrzebne rozporządzenia i instrukcye.

2) Wyznacza w granicach uchwały sejmowej wsparcie z funduszu krajowego na budowę dróg powiatowych i gminnych (§. 21.).

3) Mianuje – jeżeli tego uzna potrzebę — delegatów, lub komitety dla spraw drogowych, oznaczając ich zakres działania.

4) Stanowi o cenie wykupna prestacyi w powiecie, jeżeli Rada powiatowa tego obowiązku w należytym czasie nie dopełni.

5) Rozstrzyga ostatecznie wszystkie spory i rekursy w sprawach drogowych doń wniesione.

§. 27.

Rada powiatowa.

Rada powiatowa:

1) nadzoruje zarząd funduszu dróg powiatowych;

2) oznacza ceny wykupna robocizny pieszej i ciągłej (§. 17.) przy uchwaleniu preliminarza;

3) uchwala rozdział ogółu prestacyi pomiędzy drogi powiatowe i gminne (repartycya powiatowa), tudzież preliminarz robót i budżet dróg powiatowych;

4) uchwala w razie niedoboru dodatki do podatków bezpośrednich na potrzeby dróg powiatowych.

§. 28.

Wydział powiatowy.

Wydział powiatowy:

1) prowadzi cały techniczny i administracyjny zarząd dróg powiatowych, utrzymuje ich inwentarz i zdaje z końcem każdego roku sprawę o stanie dróg powiatowych i gminnych tudzież o ich funszach Wydziałowi krajowemu i Radzie powiatowej;

2) sprawdza przedstawione sobie przez zwierzchności gminne wykazy prestacyjne, wdraża w razie wątpliwości dochodzenia i układa na podstawie sprawdzonych wykazów kataster drogowy całego powiatu i z uwzględnieniem preliminarzy dróg gminnych, projekt rozdziału ogółu prestacyi między drogi powiatowe i gminne, tudzież preliminarz robót i budżet dróg powiatowych;

3) ogłasza repartycyę powiatową, zawierającą spis wszystkich gmin i obszarów dworskich do robocizny na rzecz dróg powiatowych pociągnąć się mających z domieszczeniem wartości pieniężnej;

4) nadzoruje gminy, zwierzchności gminne i obszary dworskie co do budowania i utrzymywania dróg gminnych, a mianowicie czuwa nad całością funduszu drogowego gminnego, sprawdza i prostuje corocznie preliminarze dróg gminnych, zatwierdza ich budżety, odbywa przynajmniej raz w roku rewizyę wszystkich dróg gminnych i przekonuje się, czy prestacye drogowe zostały zużyte;

5) orzeka o wszystkich sporach w sprawie dróg gminnych;

6) przedkłada Wydziałowi krajowemu na żądanie daty statystyczne, tyczące się dróg powiatowych i gminnych;

7) kieruje budową i utrzymaniem dróg krajowych, o ile ta czynność została mu przez Wydział krajowy poruczoną; i nie może uwolnić się od tego obowiązku;

8) mianuje do załatwienia specyalnych spraw drogowych delegatów lub komitety drogowe także z po za grona swego, oznaczając ich zakres działania.

§. 29.

Rada gminna i przełożony obszaru dworskiego.

Rada gminna wspólnie z przełożonym obszaru dworskiego:

1) zarządzają funduszem dróg gminnych i orzekają o uwolnieniu osób — zostających w zupełnem ubóstwie — od wszelkiej prestacyi;

2) uchwalają preliminarz robót i budżet dróg gminnych, tudzież rozdział prestacyi przypadających na każdego kontrybuenta w obrębie gminy i obszaru dworskiego tak na rzecz dróg gminnych jak i powiatowych (repartycya gminna.)

Do ważności każdego w tym zakresie powziąć się mającego postanowienia, potrzeba porozumienia między Radą gminną a przełożonym obszaru dworskiego.

§. 30.

Zwierzchność gminna.

Zwierzchność gminna:

1) prowadzi cały techniczny i administracyjny zarząd dróg gminnych;

2) sporządza wraz z przełożonym obszaru dworskiego spis kontrybuentów w gminie i ich prestacyj, ogłasza repartycyę gminną i ceny robocizny, utrzymuje kataster dróg gminnych, układa corocznie na podstawie katastru preliminarz robót i budżet tych dróg, utrzymuje ich inwentarz i zdaje z końcem każdego roku sprawę Wydziałowi powiatowemu o stanie dróg;

3) czuwa pod własną odpowiedzialnością nad należytym stanem dróg gminnych jak nie mniej nad tem, aby wszelkie prestacye, datki i dodatki do podatków na rzecz dróg gminuych tak z gminy jak z obszaru dworskiego uiszczone były w sposób właściwy i na czasie;

4) przedkłada na żądanie Wydziału powiatowego wszelkie objaśnienia i daty.

§. 31.

Przełożony obszaru dworskiego.

Przełożony obszaru dworskiego sporządza spis prestacyi rocznej, przypadającej na obszar dworski. Winien on wglądać we wszystkie czynności zwierzchności gminnej, czuwać nad całością funduszu dróg gminnych i dobrym dróg tych stanem a w razie spostrzeżenia jakiejkolwiek nieprawidłowości donieść o tem Wydziałowi powiatowemu.

V. Środki zaradcze.

§. 32.

Jeżeliby Rada powiatowa, lub Wydział powiatowy zaniedbywały w czemkolwiek bądź swoich obowiązków, natenczas Wydział krajowy zaradzi temu w sposób, jaki za odpowiedni uzna, na koszt i stratę powiatu. Taka sama władza przysługuje Wydziałowi powiatowemu nad Radą gminną, zwierzchnością gminną i przełożonym obszaru dworskiego, a nadto może Wydział powiatowy członka zwierzchności gminnej i przełożonego obszaru dworskiego, zaniedbującego swoich obowiązków, skazać na grzywny do 20 zł. w. a.

Koszta komisyi wywołane przez żalącego się ponosi tenże, jeżeli zażalenie w całości, lub częściowo za niesłuszne uznanem zostało, w przeciwnym razie ponosi je dotyczący fundusz drogowy.

VI. Nadzór rządowy.

§. 33.

Władze polityczne mają prawo i obowiązek czuwania, aby dróg publicznych każdy bez przeszkody mógł używać, tudzież ażeby przez zaniedbanie drogi bezpieczeństwo osób i własności nie było zagrożone. W razie takiego zaniedbania zażądają

zaradzenia od organu sprawującego bezpośrednią administracyę, a gdy krok ten zostanie bezskutecznym lub w razie niebezpieczenstwa zarządzą stosowne środki na koszt obowiązanych i właściwy organ bezzwłocznie o tem uwiadomią.

VII. Odwołanie się do wyższej władzy i przedstawienia.

§. ~~34.~~ 40

Wszystkie odwołania się do wyższej władzy autonomicznej i przedstawienia winny być wniesione w przeciągu dni 14. do tej władzy, która orzeczenie wydała lub jest organem wykonawczym Reprezentacyi, która uchwałę powzięła. Jeżeli reprezentacya, lub władza, która orzeczenie wydała uważa odwołanie się do władzy wyższej za słuszne, natenczas przyjąć je może jako przedstawienie i zmienić swoje pierwotne orzeczenie.

Przedstawienia i rekursy przeciw repartycyom prestacyi nie wstrzymują egzekucyi. Jeżeli zaś przedstawienie lub rekurs odniesie skutek, należy się stronie zwrot uiszczonej już prestacyi przez potrącenie prestacyi bieżącego, lub następnego roku, a w braku takowej — w gotowiźnie.

Od orzeczeń władzy politycznej, wydanych z mocy §. 33. niniejszej ustawy, można odwołać się do c. k. Namiestnictwa, które rozstrzyga sprawę w porozumieniu z Wydziałem krajowym.

Od orzeczeń i rozporządzeń Wydziału krajowego nie ma odwołania.

VIII. Egzekucya.

§. ~~35.~~ 41

Prestacye, koszta poniesione w skutek przedsięwzięcia środków zaradczych na koszt i stratę powiatów, gminy, przełożonego obszaru dworskiego i członka zwierzchności gminnej, kary dyscyplinarne, kary z powodu zatajenia prestacyi, wynagro-

dzenia za szkody zrządzone na drogach, kary policyjne za przekroczenia przepisów drogowych, datki z powodu niezwykłego zużycia drogi i datki kolei żelaznych (§. 19.), datki z tytułu specyalnego i koszta egzekucyi ściągane będą w drodze egzekucyi politycznej.

Do prowadzenia tej egzekucyi powołanym jest c. k. Starosta powiatu a także zwierzchność gminna względem kontrybuentów w gminie i przełożony obszaru dworskiego względem kontrybuentów, na obszarze dworskim prócz właściciela zamieszkałych.

Zamiast ściągnięcia prestacyi w naturze lub pieniądzach można w drodze egzekucyi zarządzić wykonanie roboty na koszt obowiązanego i ściągnąć od niego poniesione przez to wydatki, chociażby one przekraczały ustanowioną przez Radę powiatową wartość pieniężną tej robocizny.

IX. Postanowienia końcowe.

§. ~~36.~~ 42

Ustawa ta obowiązywać będzie co do sporządzenia spisu kontrybuentów, ich prestacyi, katastrów, preliminarzy robót, ogłoszeń cen prestacyi, budżetów i repartycyi powiatowych i gminnych: od dnia ~~15. września~~ [1. Marca 1875] roku następującego po jej ogłoszeniu, a co do reszty jej postanowień: od dnia 1. stycznia ~~następującego~~ 1876 roku, z którym to dniem ustawa z dnia 18. sierpnia 1866. r. o prestacyach i kompetencyi co do dróg publicznych, traci moc obowiązującą.

§. ~~37.~~ 43

Wykonanie niniejszej ustawy polecam Memu Ministrowi spraw wewnętrznych.

PROJEKT
REFORMY
USTAWY DROGOWEJ
DLA GALICYI

ułożony przez

W. Brzozowskiego

Prezesa Rady powiatowej pilźnieńskiej.

W KRAKOWIE.

W DRUKARNI LEONA PASZKOWSKIEGO

pod zarządem Józefa Łakocińskiego.

1875.

NAKŁADEM AUTORA.

Obowiązująca Ustawa drogowa potrzebuje być zmienioną, jak to słusznie orzekła sejmowa komisya drogowa w sprawozdaniu z dnia 10 października 1871 r. oświadczając stanowczo, że „po kilkoletniem zastosowaniu Ustawy drogowej z r. 1866, okazało się w niej tyle niesłuszności i braków, że ustawa ta wywołała tyle wszechstronnych narzekań, a nadewszystko tak w skutkach okazała się bezsilną, że bez narażenia najżywotniejszych interesów kraju, nadal bez zmiany pozostawioną być nie może.“ Zasadnicze wady obowiązującej Ustawy drogowej są następujące:

1. Inna zasada reguluje obowiązki drogowe na obszarze dworskim, a inna w gminach wiejskich.

2. Rozkład ciężarów drogowych aż zanadto nierówny. Jest w kraju dużo małych gmin posiadających nieliczne dnie szarwarku, a potrzebujących utrzymywać albo wielką ilość dróg gminnych, albo drogi bardzo trudne do utrzymania. W tym razie drogi są w jak najgorszym stanie i często niemożebne do przebycia. Natrafia się znowu na odwrotny stosunek dosyć często. Siły gminy są dużo większe, aniżeli potrzeba do utrzymania dróg, i siły te nie są zużytkowane, dnie szarwarku nie są odrobione lub z najwyższą niedbałością. Te gminy nie zmierzają do udoskonalenia swych dróg, a chociaż bogate w dnie szarwarku, zapatrują się na ościenne gminy ubogie, drogi przyprowadzają zaledwie do stanu znośnego, a setki dni pozostają rok rocznie nieodrobione. Jeżeli bowiem Rada gminna własnym siłom jest jedynie pozostawioną, a siły te nie są bynajmniej w stosunku potrzeb drogowych, rażące, ogromne nierówności muszą być następstwem takiego urządzenia.

Dla obszarów dworskich rozkład ciężarów jest rażąco nierówny. Niekiedy znaczny obszar dworski, bogaty w piękne

i urodzajne grunta, nieubogi w lasy, ma do utrzymania zaledwie kilka małych mostków, a obszar dworski ubogi, mający złe grunta, las wyniszczony lub wcale bez lasu, ma do utrzymania liczne mosty i mostki. Ta nierówność ponoszonych ciężarów w obszarze dworskim jest jeszcze wybitniejszą aniżeli w gminach. Mieszkaniec wsi, gdy poświęci na rok 6 dni, nie mówię pracy, ale czasu, od swojego domu, a mieszkaniec miasteczka 6 dni od swej rodziny, może być jeszcze w najgorszym razie zmuszonym do opłaty 3 procent od podatków (§ 13 obowiązującej Ustawy drogowej) — lecz na tem już koniec. Temi siłami i środkami drogi będą naprawione dosyć źle, albo bardzo źle, lecz więcej żądać nie można.

Właściciel obszaru dworskiego jest w gorszem położeniu; jego obowiązki są zupełnie nieokreślone, musi utrzymać mosty w dobrym stanie, bez względu na ich ilość i wielkość, bez względu na możność obowiązanego, bez względu czy ma las czy nie ma. Ten ciężar może się stać tak wielkim, iż czasem pochłania cały dochód obszaru dworskiego, a są przykłady, że nietylko cały dochód roczny pochłania w całości, ale nawet jeszcze i więcej.

3. Przy obowiązującej ustawie naprawianie i utrzymywanie dróg gminnych jest nieustającem źródłem niechęci między gminą a dworem. Obszary dworskie czują potrzebę dobrych dróg i o to się starają, a gminy starają się od robót przy drogach wykręcić. Każden krok obszaru, poczyniony do właściwej władzy o naprawy dróg, jest rodzajem sporu z gminą, jest źródłem odżywiających się niechęci. Nie trafia się, lub zbyt nie często, aby wójt żądał z własnéj inicyatywy zastosowania do mieszkańców środków przymusowych, celem znaglenia ich do robót przy drogach; a trafia się często, że tego żądać musi obszar dworski. Środkami przymusowemi wypędzona do roboty ludność złorzeczy temu, co te środki wywołał i uczucie antagonizmu społecznego jest podtrzymane, a częstokroć przez ludzi złej wiary i złej intencyi wyzyskiwane. Aby tych niechęci nie wywoływać, obszar dworski częstokroć znosi jak może zły stan dróg i milczy. Gdyby prestacye drogowe były w pieniądzach uiszczone i wnoszone do właściwej kasy, starać się o to nie będzie w potrzebie obszar dworski.

Spory i niechęć społeczna z tego źródła wynikająca, z czasem wygaśnie.

4. Uiszczenie obowiązków drogowych w naturze, to jest w robociznie, jest powodem nieprodukcyjności tych obowiązków.

Wiadomo każdemu mieszkańcowi wsi, jak się odrabiają dnie szarwarku, jakie jest zmarnowanie pracy i czasu. Robota wydziałowa byłaby na to skutecznem lekarstwem, lecz robota wymiarowa przy szarwarkach, przy tak zwanych darmochach, jest w wyjątkowych tylko miejscowościach możebną, a nigdy jako ogólna reguła zastosować się nie da. Jak można za regułę postawić żądanie roboty wymiarowej, kiedy niewymiarowej, najlichszej, najniedbalej wykonanej trudno jest otrzymać, a częstokroć niepodobna. Ludność wiejska uważa powołanie jej do pracy niepłatnej jako zabytek dawnych czasów, uważa sobie za obowiązek wyłamywanie się od tej pracy wszelkiemi sposobami. Robota wymiarowwa tylko przy zapłacie pieniężnej daje się jako reguła zastosować.

Zmiana obowiązującej ustawy byłaby usprawiedliwioną, jeżeli nowa zasadnicze wady poprzedniej usuwa lub przynajmniej usiłuje usunąć, inaczej bowiem nie ma dla nowej logicznej racyi bytu. Częste przeistoczenia istniejących praw są dla kraju stratą materyalną i moralną. Zanim nowa ustawa wejdzie w stosowne użycie, zanim przestanie być nowością dla ogółu ludności, zanim obchodzenie się z nią i najstosowniejsze zużytkowanie zostanie utarte i ustalone, wiele niedogodności i strat materyalnych nastąpić musi, a i szkody moralne są też niewątpliwe. Umysł traci wiarę do istniejących praw, skoro jest potrzeba częstej zmiany, i wprawia się do ich krytyki, a poszanowanie się zmniejsza.

Projekt Ustawy drogowej, przedstawiony przez większość Komisyi sejmowej z dnia 11 października 1874, odsuwa tylko jednę zasadniczą wadę obowiązującej obecnie ustawy, regulując podług jednakowej zasady obowiązki gmin i obszarów dworskich.

Lecz rozkład ponoszonych ciężarów pozostawia tak samo nierówny, jak jest obecnie, nie łagodząc niczem tej nierówności. Wieś z obszarem dworskim pozostawiona jest w zasadzie własnym zasobom, bez względu na małe siły, przy potrzebie utrzymania licznych dróg, lub przeciwnie. Pod tym względem

więc te same niedogodności, które dziś dokuczliwie czuć się dają, i nadal są utrzymane.

Powód niechęci społecznej między wsią a dworem nie jest złagodzony. Gmina, jak dotąd, nie będzie chciała odrabiać dni prestacyi, darmochy od domów zamienią się na nazwę darmochów od bydła, a obszary dworskie widząc co się dzieje z drogami, znowu zmuszone będą do robienia starań w celu wyjednania środków przymusowych.

Uiszczenie robocizny w naturze, nie w pieniądzach, będzie, jak dotąd, zmarnowaniem pracy i czasu i w ostatecznym rezultacie nieprodukcyjnością obowiązków drogowych.

Nigdy naprzód nie da się wszystko przewidzieć, zatem i w projektowanej przez Komisyę sejmową ustawie okazać się muszą niespodziewane braki; a że nie zaradza zasadniczym wadom istniejącej Ustawy, więc wolno zrobić przypuszczenie, że suma niedogodności się zwiększy.

Gdyby ta Ustawa weszła w życie, prawie pewnym być można, że nastąpiłby ten ogólny skutek, z małemi wyjątkami, iżby mieszkańcy wsi i miasteczek nie chcieli płacić pieniędzmi za prestacye, a obszary dworskie ten obowiązek załatwiłyby wypłatą pieniężną. Naprawa dróg byłaby prowadzoną dniami roboczemi, a pieniądze, złożone przez dwór, zostałyby użyte na zakupno potrzebnych materyałów. W niektórych miejscowościach złożone pieniądze będą miały większą wartość, aniżeli potrzeba na zakupno materyałów; pozostała reszta winna oczywiście być użytą na najem robocizny do dróg. Praca odbywać się będzie na podwójnej zasadzie, dniami prestacyi w robociznie i za pieniądze.

Lubo ustawa za zasadę nie stawia opłaty w pieniądzach, wpada się w praktyce w konieczność wykonywania robót przy gminnych drogach także za pieniądze.

W miejscowościach, gdzie złożone przez obszary dworskie roczne wypłaty nie będą wystarczać na zakupno materyałów, ambaras stanie się wielkim; bo jeżeli mieszkańcy gminy zdeklarowali się dnie prestacyi odrabiać w naturze, a mogą ich mieć dużo więcej niż stosunkowo potrzeba, pieniędzy od nich żądać nie można, chociaż potrzebnego drzewa na mosty brakować będzie.

Są powiaty, głównie podgórskie, gdzie takie miejscowości łatwo się znajdą, i tam gdzie obszar dworu jest mały, posiada niewiele zaprzęgów, a utrzymywać potrzeba liczne mosty i mostki.

W takim razie wypadnie zastosować § 21 projektowanej przez Komisyę sejmową Ustawy, i nałożyć na gminę z obszarem dworskim pięć procent od podatków, a gdy i to nie wystarczy, to chyba Sejm krajowy subwencyę udzieli. Zanim potrzebne ku temu formalności się odbędą, zanim dotykalny nastąpi rezultat, jak można będzie przejechać po rozwalonych i dziurawych mostach? a takie położenie co rok przedstawiać się może. Nastąpi wtenczas zapewne ten najpewniejszy skutek, że komu droga do przejazdu najpotrzebniejsza, komu najpilniej przez most przejechać, naprawi je swoim kósztem, i to najczęściej w udziale przypadnie obszarowi dworskiemu.

Przy stosunkach naszego kraju trudno jest wynaleźć dobrą zasadę, czyli źródło głównych dochodów na drogi. Każda zasada postawiona znajdzie przeciwników i będzie miała swoje niedogodności, bo z jakiegoż czerpać źródła, gdy wszystkie są ubogie?

Nie idzie więc o wynalezienie zupełnie dobrej zasady, nie potrzeba szukać rzeczy niemożebnej, wystarcza wynaleźć zasadę najmniej złą.

Dotychczasowe dni 6 od domu, a w miasteczkach od rodziny, łącznie z obowiązkiem dostarczania materyałów przez obszary dworskie, okazało się zasadą potępioną. Gdyby przyjąć za podstawę dodatki do podatków bezpośrednich, do pokrycia koniecznych potrzeb dróg gminnych w Galicyi, potrzebaby opłacać dodatek około 40 od sta. Nakładanie dodatków w takiej wysokości uznać należy za niemożliwe, lubo byłbyto jedyny podatek, któryby prawie w całości powracał w pieniądzach do klasy żyjącej z pracy rąk swoich, a z niewątpliwym pożytkiem dla innych klas.

Pogłówne byłoby wygodną opłatą na cele drogowe, lecz niepodobna, aby każda głowa równo płaciła, musiałyby się oznaczyć kategorye pogłównego, a te znowu kategorye na czem oprzeć, jeżeli nie na wysokości opłaconych podatków; — byłby to więc w innej formie dodatek do podatków, a nadto

opłata tego nazwiska tak jest wielce wstrętną dla ogółu ludności, iż trudno przypuścić, aby się dała w Sejmie tego rodzaju zasada przeprowadzić. Gdyby pogłówne, do całej ludności zastosowane, z wyjątkiem miast posiadających własne statuta, równo rozłożone, było rzeczą sprawiedliwą i możebną 50 centów rocznej opłaty od osoby, koszta dróg gminnych w Galicyi, z dodatkiem nawet dróg powiatowych, dobrze pokryć zdołają.

Każden mieszkaniec kraju niewątpliwą ma korzyść, choćby tylko pośrednią, z dróg gminnych, służących za dojazd do ważniejszych szlaków komunikacyjnych. Lecz najzupełniej bezpośrednio i wprost korzysta ten, kto posiada narzędzie, bez którego użytkowanie z drogi staje się niemożebne. Tem żywem narzędziem jest bydło zaprzęgowe. Skoro wszelkie inne podstawy usuwają się, wypada przyjąć za główny dochód na rzecz dróg opłatę od bydła zaprzęgowego i tę zasadę, lecz w formie dni roboczych, postawiła większość Komisyi sejmowej w swoim projekcie.

W poniżej dołączonym projekcie Ustawy drogowej opłata od bydła postawiona jest jako główny dochód na drogi. Zastosowanie tej zasady wymaga koniecznie połączenia jej z inną podrzędną, inaczej bowiem byłyby znaczne przestrzenie kraju prawie wolne od podatku na rzecz funduszu drogowego. W okolicach dobrej i żyznej gleby największa część powierzchni składa się z ziemi ornej; mieszkańcy wsi i miasteczek utrzymują dużo inwentarza zaprzęgowego, tak samo i obszary dworskie. Liczni furmani trudnią się odstawą ziemiopłodów; — jest ruch handlowy i opłata od bydła stanowić może znaczne wpływy.

W częściach kraju złej ziemi zwykle przeważają powierzchnie lasów, jak również w okolicach górskich a często i w podgórskich przestrzenie pól ornych małe, niekiedy w obszarach dworskich bardzo małe, obok lasów liczących się na tysiące morgów. Tam opłata od bydła nie wiele znaczyć będzie a powstanie niezmierna dysharmonia, rażąca nierówność między mdłym funduszem, będącym do dyspozycyi, a wielkiemi przestrzeniami, licznemi drogami na rozdołach i górach, mostami i mostkami, które ten fundusz utrzymać i budować musi.

Wypada zatem z opłatą od bydła połączyć, małą po 10 centów od morgi wynoszącą opłatę od powierzchni lasów. Gdzie mało lasów, a większa ludność, i ilość zaprzęgów, prestacye zamienione na pieniądze dadzą fundusz, gdzie duże przestrzenie lasów, mała ludność, mało zaprzęgów, tamte przestrzenie lasów przyczynią się do utrzymania dróg. Te dwie opłaty będą się uzupełniać i tworzyć dla rozmaitych okolic kraju, w przybliżeniu możebne, ujednostajnienie ciężarów drogowych.

Dołączony projekt, o ile mi się zdaje zaradza zasadniczym czterem wadom obowiązującej obecnie Ustawy drogowej, mianowicie:

1. Zasada opodatkowania jednakowa dla gmin i dla obszarów dworskich.
2. Rozkład ponoszonych ciężarów, nie przedstawia tych rażących nierówności, jakie dziś istnieją i jest dana możność złagodzenia ich. Fundusz drogowy gminy z obszarem dworskim wpływa do kasy Rady powiatowej, a jeżeli jest za mały, na konieczne potrzeby dróg niewystarczający, gmina ta dostaje subwencyę. Jeżeli ten fundusz jest więcej niż dostateczny na konieczne potrzeby, pozostała część przeznaczoną zostaje przez Radę powiatową w pewnej ilości na subwencyę dla potrzebniejszych gmin, a reszta przeznacza się na drogi powiatowe, lub na subwencyę dla dróg konkurencyjnych, wedle tego jakie są dążności powiatu, czy głównie pragnie budować drogi powiatowe, czy łożyć jedynie na drogi gminne, czy wreszcie zakładać drogi konkurencyjne. W każdym z tych kierunków może działać wedle swej woli, może nałożyć 10 procent na drogi powiatowe, jeżeli chce spieszniej je powiększać, może nałożyć 5 procent na drogi gminne, w pewnych tylko gminach i może tworzyć drogi konkurencyjne. Jest rzeczą jasną i oczywistą, że skoro wszystkie fundusze drogowe, koncentrują się do kasy Rady powiatowej, a taż rada robi ich rozdział, że nierówności sił między gminami równać będzie, a gdy zechce w pewnych kierunkach drogi prowadzić, fundusze tych dróg wzmocni ze zwykłych dochodów, lub dodatkami do podatków. Każdy więc powiat opierając się na stałych prze-

pisach Ustawy, może system wprowadzić, jaki uzna za najodpowiedniejszy dla swoich stosunków miejscowych, lub najwięcej dogadzający życzeniom ludności. Nic podobnego nie da się wykonać przy zasadzie odrabiania dni prestacyi w naturze, a wszelka droga do jakiejkolwiek kombinacyi, uproszczenia, lub ułatwienia jest zamknięta jak najszczelniej.

3. Niechęć, która obecnie stale się wyradza między gminą a dworem, z powodu naprawy dróg zostanie uśpioną, gdyż gmina bez wpływu, lub starania się dworu, należytość w pieniądzach złożyć musi. Następnie fundusz ten przyjdzie napowrót do gminy w formie najmu, przy drogach. Gmina starać się będzie i używać wpływu dworu, aby otrzymać jak największy zasiłek na drogi, aby ludność przy robotach najmowych jak najwięcej zyskać mogła. Kwestya drogowa, która dziś jest powodem waśni i niechęci, stanie się przeciwnie niejakim łącznikiem.

4. Nieprodukcyjność teraźniejsza obowiązków drogowych wypływa z przymusowej pracy, która się źle lub wcale nie odbywa. Od chwili, gdy roboty przy drogach płatne będą, cały smutny stan obecny zacznie się zmieniać. Na kilka lub więcej gmin, można będzie w letnich miesiącach, utrzymywać jednego konduktora drogowego, aby prace wykonywane były systematycznie i wedle jednostajnych wskazówek, na robotę wymiarową, produkcyjniejszą od dziennej i łatwiejszą do sprawdzenia.

Powstaje tutaj objekcya do zrobienia: wielu bardzo wielu obawia się, aby fundusze w pieniądzach, przez nieład lub gorzej, dane wójtowi do dyspozycyi, nie poszły na zmarnowanie. Jestto zarzut nietyczący się zasady, bo płacić za robotę, to pewnie dobra zasada, tyczy się raczej wykonania, mniej jeszcze, bo tylko kontroli, lecz jest niezmiernie ważny, a gdyby słusznym był, cała projektowana tutaj ustawa nie miałaby racyi bytu. Aby uniknąć tej zgubnej niedogodności, potrzeba wynaleźć sposób kontroli, nie powiem mało kosztowny, ale nic nie kosztujący, bo gdyby koszta obciążały fundusz drogowy każdej gminy, doszłoby się do smutnych rezultatów ulo-

tnienia się pieniędzy na administracyę. Nawet przy obecnej organizacyi gmin, sposób kontrolowania robót przy drogach za pieniądze z rezultatem przybliżonym znacznie do dokładności, da się nietrudno obmyśleć. Skoro roczny fundusz na drogi zostanie gminom z obszarem dworskim wydzielony, jest rzeczą oczywistą, iż dwór będzie bardzo pragnął, aby się te pieniądze nie zmarnowały. Naturalnym przeto kontrolorem niepłatnym, a wielce w kwestyi interesowanym jest znajdujący się na miejscu obszar dworski, w osobie przełożonego, lub jego zastępcy. Nie wywoła to żadnej niechęci względem dworu, bo przeszkadzać wójtowi, aby się pieniądze na najem przeznaczone nie zmarnowały, jestto chcieć ten pieniądz oddać w ręce ludności miejscowej. Nie widzę nawet konieczności, aby wójtowi dawać pieniądze do ręki. Wykaz robót z imienną listą wypłaty na wydział, powinien być raz na kwartał, albo na miesiąc sporządzony przez Zwierzchność gminną, a przez konduktora drogowego poświadczony i do skontrolowania przełożonemu obszaru dworskiego dany.

Wypłata należytości nastąpić może, na ręce inżyniera powiatowego, na ręce dworu, albo kwitami sznurowemi z Wydziału Rady wydanemi. Te i tym podobne sposoby i rozliczne środki, przedstawią się z czasem i wydoskonalą w dłuższem zastosowaniu, a przecież niepodobna, aby tak mała trudność jak sprawdzenie pod gołem niebem wykonanej roboty, która leży na ziemi i sama się przedstawia, aby taka trudność była powodem odepchnięcia zasady płacenia za robotę i zastąpienia jej przymusową pracą, do której ludność egzekucyą wypędzać potrzeba na to, aby stała w polu i nic nie robiła.

Co do sposobu utrzymania dokładnego spisu bydła, ta trudność jest większa i niewątpliwa, tutaj także kontroli potrzeba, lecz obszar dworski w żadnym razie użytym być nie może ani pośrednio, ani bezpośrednio, nie powinien w tej kwestyi, o ile ona gminy dotyczy, być czynnym. Kontrola musi być w samej gminie. Możnaby wyznaczyć dwóch lub więcej zaprzysiężonych wybranych gospodarzy, ludzi statecznych i uczciwych, których obo-

wiązkiem byłoby sprawdzać i poświadczać sporządzony przez Zwierzchność wykaz bydła, następnie wykaz ten powinien być w miejscu publicznem, wobec zwołanej ludności głośno odczytany, a potem w miejscu przystępnem przybity. Tu już trudno przypuścić, aby wójt i przysięgli odważyli się wyraźny fałsz ogłaszać, każdemu wiadomy, tembardziej, że ten fałsz byłby prawdopodobnie zaraz odkryty, bo niestety, nie przez sumienność, ale przez zazdrość jeden drugiego wyda.

Przy takiem postępowaniu nie wiele bydła zataić się może, a z czasem niewątpliwie daleko lepsze sposoby kontroli się znajdą. — W projekcie prestacye obliczone są na dnie piesze, a następnie te dnie na pieniądze się zamieniają. Taki sposób postępowania jest potrzebny.— Gdyby w ustawie stanowić odrazu opłatę, musiałaby być jednakowa na wszystkie powiaty i na wszystkie lata, co nie jest właściwe; lepiej oznaczać corocznie cyfrę ceny dnia pieszego, mniej więcej do rzeczywistej wartości przeciętnej powiatu zbliżoną, a ta może być inna w każdym powiecie. Nadto gdyby powiat chciał w jakim roku zrobić ogólny postęp w drogach, naznaczy na tę jednostkę dnia wyższą cenę, lub w latach klęsk i nieurodzajów niższą. Ta bowiem wartość dnia, jestto tylko mnożnik służący do zmiany prestacyi na pieniądze. Podług tej cyfry nie ma wcale obowiązku płacenia za najem przy drogach, czasem mniej dać będzie można, a czasem więcej dać będzie trzeba, bo tu znowu przymusu stosować nie należy, inaczej zginęłaby cała zaleta dobrowolnej pracy. W każdej gminie są nieraz inne ceny i w każdej porze roku się zmieniają, wynajmując do robót przy drogach winno się płacić wedle cen miejscowych, za wydziałową robotę sprawiedliwie obliczoną, mając zawsze na oku oszczędność, aby wykonać więcej, lub nie być bez funduszu w razie elementarnych wypadków. Wypłynie i ta korzyść, że ludność nabierze przyzwyczajenia do wydziałowej roboty, a do tego w wielu miejscowościach dotąd trudno nakłonić.

Chciałbym jeszcze wykazać, iż na zasadzie projektowanej poniżej ustawy, można otrzymać potrzebny fundusz na ogólne potrzeby dróg gminnych w Galicyi.

Zamieszkałych domów w całym kraju ma być wedle konskrypcyi z dnia 31 grudnia 1869 roku 831,203 — Weźmy cyfrę okrągłą 800.000. Minimum prestacyi z domu jest dni 6 (§ 12): Jeżeli w domu oprócz właściciela mieszkają inne rodziny, płacą po 3 dni. Kto posiada woły lub konie zaprzęgowe, płaci po 3 i 4 dni, a jeżeli do tego dołączy się wszystkie obszary dworskie z licznemi inwentarzami zaprzęgowemi, policzyć bezpiecznie można, iż wypadnie na każdy dom zamieszkały minimum po dni 9, od wszystkich domów dni 7.200.000. Przeciętna cena dnia w miesiącach od 1 kwietnia do 1 listopada jako czasu stosownego do robót przy drogach, może być oznaczoną po 30 centów. Wypada zatem dochód od zaprzęgów, rodzin i domów 2.160.000 złr. Powierzchnia lasów mniejszej i większej posiadłości wynosi 3.660.957 morgów, po 10 centów, otrzymuje się 366.000 złr.

Obydwa dochody razem wzięte, uczynią w okrągłej cyfrze dwa i pół milionów.

Wedle sprawozdania Wydziału krajowego z dnia 21 lipca 1874 roku, na utrzymanie dróg gminnych w całym kraju policzono dwa miliony, a na drogi powiatowe 400.000 złr. Potrzeby te suma dwa i pół milionów dobrze pokrywa. Nadto można nałożyć 10 procent od podatków na drogi powiatowe, a 5 procent na gminne, dochód ten do stałego, normalnego, liczonym być nie powinien, jest jednakże źródłem, z którego w razie potrzeby czerpać można. Nadto jeszcze (§ 11 od 3 do 10): mogą być specyalne dochody dla poszczególnych dróg, a wartość tych dochodów nie jest bez znaczenia.

Po długiem zastanowieniu się nad potrzebami dróg gminnych w Galicyi, nad środkami doprowadzenia ich systematycznie, powoli, do lepszego stanu, doszedłem do stanowczego przekonania, iż praca bez zapłaty, nie doprowadzi do pożądanych rezultatów.

Jeżeli ma być uchwaloną nowa ustawa drogowa, nie oparta na zapłacie za pracę przy drogach, wolę, aby nadal pozostała dziś obowiązująca.

Łęki górne w Marcu 1875 r.

Waleryan Brzozowski
Prezes Rady Powiatowej Pilznieńskiej.

PROJEKT
USTAWY DROGOWEJ.

40

§ 1.

Ustawa niniejsza obejmuje postanowienia o drogach krajowych, powiatowych i gminnych.

Ogólne Postanowienia.

Drogami krajowemi są drogi już obecnie pod tą nazwą istniejące i te, które ustawą krajową za drogi krajowe uznane zostaną. Drogami powiatowemi są drogi obecnie pod tą nazwą istniejące i te, które Rada powiatowa uzna za powiatowe, a Wydział krajowy to uznanie potwiedzi. Wszystkie inne drogi do użytku publicznego przeznaczone są drogami gminnemi. Obszar dworski ze związku gminnego wyłączony, stanowi względem dróg gminnych jedną całość z obszarem gminy katastralnej, do której należy. Mosty, przewozy i budowy sztuczne uważane będą za część tej drogi, na której się znajdują; ze względu na szczególną ważność, lub kosztowność budowy może zrobić wyjątek od tego prawidła Sejm krajowy, przyjmując koszta budowy, lub utrzymania na fundusz krajowy, a co do dróg gminnych także Rada powiatowa, przyjmując one na fundusz powiatowy.

§ 2.

O zakładaniu dróg krajowych stanowi Sejm krajowy; do zakładania dróg powiatowych, tudzież do przeistoczenia drogi

2

gminnej na powiatową, potrzeba uchwały Rady powiatowej, potwierdzonej przez Wydział krajowy. Prócz tego, potrzebne jest do zakładania dróg krajowych i powiatowych przyzwolenie właściwych władz administracyjnych i wojskowych. Do zakładania nowych dróg gminnych potrzeba uchwały Rady powiatowej.

§ 3.

Własność nieruchoma, na rzecz drogi publicznej potrzebna, winna być nabytą w drodze wywłaszczenia podług istniejących ustaw i przepisów.

§ 4.

Zaniechanie drogi krajowej wymaga ustawy krajowej, zaś drogi powiatowej, uchwały Rady powiatowej, i przyzwolenia c. k. Namiestnictwa i Wydziału krajowego. Zaniechanie drogi gminnej wymaga uchwały Rady powiatowej. Zaniechana droga, do użytku publicznego nie służąca sprzedaną zostanie na rzecz funduszu tej kategoryi dróg, do której należała. Wydział krajowy dla dróg krajowych, Wydział powiatowy dla dróg powiatowych i gminnych zarządzi bezwłocznie oszacowanie gruntów przez znawców nieinteresowanych, i zawezwie do zapłacenia ceny szacunkowej tych właścicieli, których grunta z drogą się stykają. Jeżeli przez nich cena ta w przeciągu dni 60 od zawezwania złożoną nie zostanie, nastąpi sprzedaż przez licytacyę.

§ 5.

Niniejsza ustawa nie narusza praw i obowiązków opartych na specyalnych tytułach prawnych.

§ 6.

Koszta dróg krajowych.

Koszta budowy i utrzymania dróg krajowych ponosi fundusz krajowy, do którego też wpływają dochody z myt ustanowionych na tych drogach, kary dyscyplinarne, kary pieniężne nałożone z powodu przekroczeń policyjnych na drogach krajowych i wznagrodzenia za szkody zrządzone na tych drogach. Czyli i o ile powiaty, przez które te drogi przechodzą, jeszcze osobno przyczyniać się mają do kosztów budowy i utrzymania dróg krajowych, oznaczone być powinno przy uznaniu drogi za krajową w każdym pojedynczym wypadku Ustawą sejmową.

§ 7.

Jeżeli droga krajowa przechodzi przez miejską lub wiejską osadę, i jedynie z powodu szczegółowych potrzeb tej osady wymaga większych kosztów na budowanie ścieków, kanałów, bruków i t. p. winna ta osada ponosić całą ztąd winikającą nadwyżkę kosztów budowy.

§ 8.

Jeżeli z powodu uwzględnionych życzeń pewnej osady drodze krajowej miałby być nadany kierunek przecinający tę osadę, która inaczej bez uszczerbku powszechnego ruchu mogłaby być pominiętą, natenczas osada ta ponosi sama nadwyżkę wydatków budowy spowodowaną przez zmianę zamierzonego kierunku drogi.

§ 9.

Dopóki droga krajowa nie będzie oddaną do publicznego użytku, winna komunikacya w kierunku tejże drogi być utrzymywaną kosztem dotyczącego funduszu gminnego.

§ 10.

Koszta dróg powiatowych i gminnych.

Koszta budowy i utrzymania dróg powiatowych ponosi ogólny fundusz drogowy właściwego powiatu. Koszta budowy i utrzymania drog gminnych ponosi właściwy fundusz drogowy gminy.

§ 11.

Źródłami funduszów dróg powiatowych i gminnych są:

1. Prestacye;
2. Opłata od powierzchni lasów po dziesięć centów od morgi;
3. Datki fabryk i przedsiębiorstw z używających drogę niezwykłym sposobem;
4. Dochody z myta;
5. Kary pieniężne za przekroczenia policyi drogowej, kary dyscyplinarne, kary z powodu zatajenia prestacyi, i wynagrodzenia za szkody zrządzone na drogach;
6. Własne dochody zarządu dróg, jako to: ze sprzedaży materyałów, niepotrzebnych gruntów i budynków, z wydzierżawienia trawy i t. p.
7. Odsetki od własnych kapitałów;
8. Datki dobrowolne, lub uiszczane na mocy specyalnych tytułów (§ 5);
9. Subwencye z funduszu krajowego, lub powiatowego;
10. Dodatki do podatków.

Dochody pod liczbami: 3, 4, 5, 6, 7, 8, 9 wymienione, służyć mają tylko dla tych dróg, z których wpłynęły.

§ 12.

Prestacye.

Posiadacze inwentarza zaprzęgowego w gminie i na obszarze dworskim winni jako prestacye płacić rocznie: od ka-

żdego zaprzęgowego konia wartość czterech dni pieszych; zaś od roboczego wołu wartość trzech dni pieszych.

Kto posiada tylko jednego konia zaprzęgowego, lub jednego wołu roboczego, a jest właścicielem domu, winien oprócz prestacyi od bydlęcia swego należnej, płacić rocznie wartość trzech dni pieszych. Kto nie posiada bydlęcia kwalifikującego się do opłaty na rzecz funduszu drogowego, winien rocznie płacić za sześć dni pieszych od każdego numeru domu, a jeżeli nie posiada domu za trzy dni od swej rodziny. Jeżeli zaś nie ma rodziny i nie zostaje w stosunku służebnym, a prowadzi samoistne gospodarstwo domowe, winien płacić rocznie za dwa dni piesze. Tylko taka prestacya może być przeniesiona na rok następny, której kontrybuent mimo udowodnionego wezwania do końca roku nie uiścił.

§ 13.

Za podstawę do obliczenia rocznej prestacyi w każdym roku, służyć będzie ilość inwentarza kwalifikującego się do opłaty na rzecz funduszu drogowego, jaka znajduje się w gminie i na obszarze dworskim w dniu pierwszej niedzieli miesiąca czerwca, jak również ilość rodzin, domów i pojedynczych osób. Obliczona prestacya winna być uiszczoną w roku następnym. Wszelkie reklamacye, od pojedynczych osób wniesione, tyczące się obliczania dni prestacyi, rozstrzyga w ostatniej instancyi Wydział Rady powiatowej. Ten sam Wydział powiatowy rozstrzyga w ostatniej instancyi reklamacye pojedynczych osób, dotyczące uznania, które konie w ich posiadaniu będące, liczyć się mają do zaprzęgowych, a które woły do roboczych. W razie zatajenia prestacyi skaże Wydział powiatowy winnych na zapłacenie potrójnej wartości zatajonej prestacyi i na koszta wywołane sprawdzeniem rzeczy.

§ 14

a) Rada powiatowa oznacza w trzecim kwartale każdego roku wartość w pieniądzach jednego dnia pieszego na

następny rok. Podług tej wartości dnia pieszego wraz z opłatą od powierzchni lasów obliczony być winien w pieniądzach cału fundusz drogowy każdej gminy z dotyczącym obszarem dworskim.

b) Fundusz drogowy każdej gminy wraz z dot zącym obszarem dworskim tworzyć ma jednę całość. Rada powiatowa uchwali w czwartym kwartale każdego roku dla każdej gminy w powiecie, jaka część tej całości ma być użytą w roku następnym na potrzeby dróg gminnych miejscowych, a jaka część ma być użytą na rzecz ogólnego funduszu drogowego powiatowego, lub uchwali, aby cały fundusz drogowy poszczególnych gmin pozostał do ich miejscowego użytku drogowego, lub nawet uchwali udzielenie dla niektórych z tych gmin subwencyi z funduszu powiatowego.

Dochody wymienione w § 11 od 3 do 10, służyć mają dla tych dróg, z których wpłynęły, bez wszelkich odtrącań na rzecz ogólnego funduszu drogowego powiatowego.

c) Z poszczególnych wypłat z gmin utworzy się ogólny powiatowy fundusz drogowy. Fundusz ten przeznaczonym być ma na budowę dróg powiatowych, na subwencyę dla dróg gminnych, na utrzymanie inżyniera powiatowego, na administracyę dróg, na ogólne potrzeby i nadzór dróg w powiecie. Na powyższe cele rozkład funduszu drogowego powiatowego uchwali Rada powiatowa. Wartość pieniężna prestacyi i opłata od lasów w § 11. pozycyi 1 2 wymienionych wpływa do kasy Wydziału Rady powiatowej.

§ 15.

Dodatki do podatków bezpośrednich.

Potrzeby, na które nie wystarczają źródła dochodu funduszu drogowego wymienione w § 11 L. od 1 do 9 pokryte zostaną dodatkami do podatków bezpośrednich, a mianowicie:

przy drogach powiatowych dodatkami w obrębie całego powiatu, przy drogach zaś gminnych dodatkami w obrębie gminy i obszaru dworskiego. Dodatki na rzecz dróg powiatowych nie mogą wszelako przenosić dziesięciu centów, a dodatki na rzecz dróg gminnych pięciu centów od jednego złotego reńskiego.

§ 16.

Uwolnieni od prestacyi są:

1. Osoby ustawą gminną uwolnione od ciężarów gminnych, o ile nieposiadają ani inwentarza kwalifikującego się do opłaty na rzecz funduszu drogowego, ani domów;
2. Ubodzy którzy nie mają żadnego majątku, i z powodu wieku, lub słabości nie są zdolni do pracy.
3. Mieszkańcy miast posiadających odrębne statuta gminne.

§ 17.

Jeżeli użytkowanie kopalń, lub kamieniołomów, albo przedsiębiorstwo wyłącznie fabryczne drogą powiatową, lub gminną niezwykłym sposobem zużywa, lub psuje; natenczas właściciele tych zakładów, a jeżeli przedsiębiorstwa nie wykonywują sami ci, którzy je wykonywują, obowiązani będą do osobnego datku na rzecz tej drogi. Niemniej też przyczyniać się będą przedsiębiorstwa kolei żelaźnych nieeraryalnych osobnym datkiem do budowy i utrzymania dróg, łączących stacye kolei żelaznych z najbliższemi drogami bitemi, tudzież z miastami i miasteczkami. Wysokość tych datków i sposób ich uiszczania należy oznaczyć ugodą między Wydziałem powiatowym i stroną. Jeżeli nie przyjdzie ugoda do skutku, orzeka Wydział krajowy o wysokości datków i sposobie ich uiszczania. Wysokość jednak tych datków nie może przenosić 10% od podatku dochodowego opłacanego od przedsiębiorstwa.

§ 18.

Myta stanowią przedmiot osbnych ustaw i rozporządzeń. Zezwolenie na postawienie, lub przeniesienie rogatek, równie jak i rozstrzyganie sporów co do uwolnienia od myta, należy do władz rządowych, stosownie do istniejących przepisów.

§ 19.

Do budowy drogi powiatowej, lub gminnej, ważnej pod względem komunikacyi, a zbyt dla powiatu, lub gminy i obszaru dworskiego kosztownej, może być udzielone wsparcie z funduszu krajowego.

§ 20.

Droga uznana za powiatową przechodzi na rzecz funduszu powiatowego, a dopóki nie będzie oddaną do publicznego użytku, winna być komunikacya w kierunku tejże drogi utrzymywaną kosztem dotyczących funduszów gminnych.

§ 21.

Roboty spowodowane wypadkami elementarnemi.

Jeżeli komunikacya przez wypadki elementarne jak n. p. powodzie, ulewy i t. p. została zagrażoną, lub przerwaną, natenczas obowiązani są do robót niecierpiących zwłoki:

a) Przy drogach krajowych i powiatowych mieszkańcy poblizkich gmin wiejskich przez Radę powiatową oznaczyć się mających miejscowości, za wynagrodzeniem przez Wydział krajowy ustanowionym.

b) Przy drogach gminnych kontrybuenci do prestacyi drogowej ludności wiejskiej za wynagrodzeniem z funduszu

prestacyi bieżącej, a w braku takowej z prestacyi następnego roku.

c) Zaspy śniegowe tamujące, lub utrudniające komunikacye na drogach gminnych, mają być bezzwłocznie rozkopane przez ludność wiejską, bez wynagrodzenia.

§ 22.

O zakresie działania reprezentacyi i władz autonomicznych w sprawach drogowych.

Sejm krajowy stanowi:

a) o funduszach potrzebnych na budowę i utrzymanie dróg krajowych;

b) o zasiłku z funduszu krajowego na budowę dróg powiatowych i gminnych.

§ 23.

Wydział krajowy:

1. Prowadzi cały techniczny i administracyjny zarząd dróg krajowych i naczelny nadzór nad budową i utrzymaniem dróg powiatowych i gminnych, tudzież nad ich funduszami, wydaje w granicach niniejszej ustawy, i wcelu jej przyprowadzenia potrzebne rozporządzenia i instrukcye.
2. Wyznacza w granicach uchwały sejmowej wsparcia z funduszu krajowego na budowę dróg powiatowych i gminnych.
3. Mianuje, jeżeli tego uzna potrzebę, delegatów, lub komitety dla spraw drogowych, oznaczając ich zakres działania.
4. Stanowi repartycyę powiatową i cenę wykupna prestacyi w powiecie, jeżeli Rada powiatowa tego obowiązku w należytym czasie niedopełni.
5. Rozstrzyga ostatecznie wszystkie spory i rekursy w sprawach drogowych doń wniesione.

§ 24.

Rada powiatowa:

1. Nadzoruje zarząd ogólnego funduszu drogowego powiatowego;
2. Oznacza wartość w pieniądzach jednego dnia pieszego na rok następny, jako podstawę służyć mającą do obliczenia opłaty od bydła.
3. Uchwala preliminarz robót i budżet dróg powiatowych;
4. Z funduszu drogowego każdej gminy oznacza, jaka część ma być użyta na potrzeby dróg miejscowych gminnych, a jaka część ma wpłynąć do kasy Wydziału Rady powiatowej na rzecz ogólnego funduszu drogowego powiatowego.
5 Z ogólnego funduszu drogowego powiatowego udziela subwencyę dla dróg gminnych.

§ 25.

Wydział powiatowy:

1. Prowadzi cały techniczny i administracyjny zarząd dróg powiatowych, utrzymuje ich inwentarz i zdaje z końcem każdego roku sprawę o stanie dróg powiatowych i gminnych, tudzież o ich funduszach Wydziałowi krajowemu i Radzie powiatowej;
2. Sprawdza przedstawione sobie przez Zwierzchności gminne wykazy prestacyi, układa na podstawie wykazów kataster drogowy całego powiatu, tudzież preliminarz robót i budżet dróg powiatowych;
3. Ogłasza wartość pieniężną robocizny pieszej;
4. Nadzoruje gminy, zwierzchności gminne i obszary dworskie, co do budowania i utrzymania dróg gminnych, sprawdza, prostuje i zatwierdza corocznie preliminarze dróg gminnych, odbywa rewizye dróg gminnych, i przekonywa się, o ile fundusze drogowe zostały zużyte;
5 Orzeka we wszystkich sporach w sprawach dróg gminnych.

6. Przedkłada Wydziałowi krajowemu na żądanie daty statystyczne, tyczące się dróg powiatowych i gminnych;
7. Kieruje budową i utrzymaniem dróg krajowych, o ile ta czynność została mu przez Wydział krajowy poruczoną;
8. Mianuje do załatwienia specyalnych spraw drogowych delegatów, lub komitety drogowe także z poza grona swego, oznaczając ich zakres działania;
9. Załatwia w ostatniej instancyi reklamacye dotyczące się obliczania dni prestacyi;
10. Winien czuwać i starać się, aby przedsięwzięte prace przy drogach gminnych były prowadzone w sposób systematyczny, aby te prace zmierzały do stopniowego ulepszenia dróg, aby najpotrzebniejsze drogi dla gminy, i dla ogólnej komunikacyi, najpierw do dobrego stanu przyprowadzić w całej ich długości, a dopiero potem przystępować do urządzenia mniej potrzebnych. Temi względami winien się głównie powodować Wydział Rady przy sprawdzaniu, prostowaniu i zatwierdzaniu preliminarzy dróg gminnych.

§ 26.

Rada gminna i przełożony obszaru dworskiego.

Rada gminna wspólnie z przełożonym obszaru dworskiego:

1. Zarządzają funduszem dróg gminnych, i orzekają o uwolnieniu osób od prestacyi;
2. Układają preliminarz robót i budżet dróg gminnych, tudzież rozdział wypłat za prestacye i lasy przypadające na każdego kontrybuenta w obrębie gminy i obszaru dworskiego na rzecz dróg gminnych. Do ważności każdego w tym zakresie powziąć się mającego postanowienia, potrzeba porozumienia między Radą gminną a przełożonym obszaru dworskiego.

§ 27.

Zwierzchność gminna.

Zwierzchność gminna:

1. Sporządza spis kontrybuentów w gminie, ich prestacye i opłatę od lasów;
2. Ogłasza uchwalony rozkład wypłat na kontrybuentów i oznaczone przez władze wyższe ceny robocizny.
3. Czuwa nad tem, aby wszystkie opłaty i datki na rzecz dróg gminnych od mieszkańców gminy były uiszczone w sposób właściwy i na czasie.

§ 28.

Względem mieszkańców obszaru dworskiego, ma przełożony tego obszaru zakres działania przekazany Zwierzchności gminnej paragrafem 27. L. 1 i 2.

§ 29.

Zwierzchność gminna wspólnie z przełożonym obszaru dworskiego:

1. Prowadzą techniczny i administracyjny zarząd dróg gminnych;
2. Utrzymują kataster dróg gminnych, układają corocznie preliminarz robót i budżet tych dróg i utrzymują ich inwentarz.
3. Czuwają pod własną odpowiedzialnością nad należytym stanem dróg gminnych;
4. Przedkładają na żądanie Wydziału powiatowego wszelkie wyjaśnienia odnoszące się do dróg gminnych i do dróg powiatowych obszar gminy przerzynających.

§ 30.

Za zgodą gminy z obszarem dworskim zatwierdzoną przez Wydział powiatowy mogą być koszta budowy, lub utrzymania dróg gminnych leżących w obrębie dotyczącej gminy katastralnej rozdzielone między gminę i obszar dworski tak, ażeby pewna dokładnie ustanowiona przestrzeń dróg na gminę i na obszar dworski przypadła. Przy takiej ugodzie może być budowanie i utrzymanie kosztowniejszych przedmiotów zachowane na koszta wspólne.

Rozdział taki ma nastąpić w miarę obowiązków, jakie co do dróg gminnych według tej ustawy na gminę z jednej, a na obszar dworski z drugiej strony przypadają. Rozdzielenie wspomnione może być zdziałane także na żądanie gminy, lub obszaru dworskiego orzeczeniem Wydziału powiatowego, w żadnym razie jednak na peryod dłuższy niż 6 lat. W czasie takiego rozdzielenia odpowiada każda strona tylko za drogi jej przydzielone.

§ 31.

Jeżeliby Rada powiatowa, lub Wydział powiatowy zaniedbywały w czemkolwiekbądź swoich obowiązków, natenczas Wydział krajowy zaradzi temu w sposób, jaki za odpowiedni uzna na koszt i stratę powiatu. Taka sama władza przysługuje Wydziałowi powiatowemu nad Radą gminną, zwierzchnością gminną i przełożonym obszaru dworskiego, a nadto może Wydział powiatowy członka zwierzchności gminnej i przełożonego obszaru dworskiego, zaniedbujących swoje obowiązki skazać na grzywny do 20 złr. w. a. Koszta komisyi wywołane przez żalącego się ponosi tenże, jeżeli zażalenie w całości, lub częściowo za niesłuszne uznanem zostało, w przeciwnym razie ponosi je dotyczący fundusz drogowy.

Orzeczenie co do tych kosztów — wydaje w I Instancyi Wydział powiatowy.

§ 32.

Władze administracyjne mają prawo i obowiązek czuwania, aby dróg publicznych każdy bez przeszkody mógł używać, tudzież ażeby przez zaniedbanie drogi bezpieczeństwo osób i własności nie było zagrożone. Wrazie takiego zaniedbania zażądają zaradzenia od organu sprawującego bezpośrednią administracyę, a gdy krok ten zostanie bezskutecznym, lub wrazie niebezpieczeństwa zarządzą stosowne środki na koszt obowiązanych, i właściwy organ bezzwłocznie o tem uwiadomią.

§ 33.

Odwołanie się do wyższej władzy i przedstawienia.

Wszystkie odwołania się do wyższej władzy autonomicznej i przedstawienia winny być wniesione w przeciągu dni 14 do tej władzy, która orzeczenie wydała, lub jest organem wykonawczym reprezentacyi, która uchwałę powzięła. Jeżeli reprezentacya, lub władza, która orzeczenie wydała, uważa odwołanie się do władzy wyższej za słuszne, natenczas przyjąć je może jako przedstawienie i zmienić swoje pierwotne orzeczenie. Przedstawienia przeciw repartycyom prestacyi nie wstrzymują egzekucyi. Jeżeli zaś przedstawienie odniesie skutek, należy się stronie zwrot uiszczonej już prestacyi przez potrącenie prestacyi bieżącego, lub następnego roku, a w braku takowej w gotowiznie.

Od orzeczeń władzy administracyjnej można odwołać się do c. k. Namiestnictwa, które rozstrzyga sprawę w porozumieniu z Wydziałem krajowym. Od orzeczeń i rozporządzeń Wydziału krajowego nie ma odwołania.

§ 34.

Koszta poniesione w skutek przedsięwzięcia środków zaradczych na koszt i stratę powiatów, gminy, przełożonego

obszaru dworskiego i członka Zwierzchności gminnej, kary dyscyplinarne, kary z powodu zatajenia prestacyi, wynagrodzenia za szkody zrządzone na drogach, kary policyjne za przekroczenia przepisów drogowych, datki z powodu niezwykłego zużycia drogi, i datki kolei żelaznych, datki z tytułu specyalnego, i koszta egzekucyi ściągane będą w drodze egzekucyi administracyjnej.

Do prowadzenia tej egzekucyi obowiązanym jest c. k. Starosta powiatu, a także Zwierzchność gminna względem kontrybuentów w gminie, i przełożony obszaru dworskiego względem kontrybuentów na obszarze dworskim, prócz właściciela, zamieszkałych.

L. W kr. 5830.

Sprawozdanie

Wydziału krajowego o ustawie drogowej.

Wysoki Sejmie!

Projekt ustawy drogowej przedstawiony Wysokiemu Sejmowi w roku zeszłym i niezałatwiony w pełnej Izbie dla braku czasu, był przedmiotem obrad w komisji drogowej, która większością głosów uchwaliła pozostać przy zasadach przez Wydział krajowy proponowanych, wprowadzając tylko trzy ważniejsze zmiany, nie tyczące się tyle zasad samych ile raczej sposobu ich wykonania.

Pierwszą taką zmianą jest proponowany przez komisyę w §. 2. ustępie 4. dodatek ścieśniający udział Wydziału krajowego w zakładaniu dróg powiatowych.

Dla zrozumienia tej zmiany posłuży następujące wyjaśnienie:

Według projektu Wydziału krajowego uznane być mają za powiatowe „drogi ważniejsze dla handlowego i przemysłowego ruchu w powiecie w szczególności zaś te, które miasta i znaczniejsze miasteczka targowe łączą tak między sobą, jak i z drogami bitemi lub stacyami koleli żelaznych.“

Postanowienie to dąży do utworzenia całej sieci dróg powiatowych, niezmiernie ważnych w ekonomicznym ustroju naszego kraju.

Doświadczenie jednak nauczyło, że nie wszystkie Rady powiatowe zostają na wysokości swego powołania i spełniają swój obowiązek, tak, jak tego dobro powiatu wymaga. Słusznie zatem obawiać się można, że kiedy reprezentacye jednych powiatów w dobrze zrozumianym interesie własnym, przystąpią z całą gorliwością do zakładania nowych dróg powiatowych na podstawie środków, jakichby im dostarczyła nowa ustawa drogowa, inne okażą w tej sprawie tę samą obojętność z jaką dotychczas postępowały. Obawy te są uzasadnione i oparte na faktach. Mamy reprezentacye powiatowe, które w przeciągu siedmioletniego okresu autonomicznego złożyły tyle dbałości o rozwój środków komunikujących, że gdyby reprezentacye wszystkich innych powiatów szły były za ich przykładem, posiadałby kraj dziś przeszło 200 mil nowych bitych dróg powiatowych — mamy zaś na 74 blisko 50 takich reprezentacyi powiatowych, które w tym czasie ani jednej piędzi drogi bitej nie zbudowały.

Pod względem ekonomicznym jest obojętność taka szkodliwą nietylko dla powiatów nietroszczących się wcale o drogi, lecz jest także dotkliwą dla innych powiatów a tworząc w różnych punktach krajowego systemu komunikacyjnego przeszkody, wstrzymuje naturalne krążenie żywotnych soków kraju i tamuje przezto rozwój bogactwa i kultury krajowej. W interesie powiatów dbałych o swe dobro, w interesie całego kraju zaproponował Wydział krajowy w dalszym ciągu wyżej przytoczonych słów projektu następujące postanowienie:

„Jeżeliby Rada powiatowa ociągała się z powzięciem takiej uchwały (t. j. nie uznała drogi posiadającej wyżej wymienioną cechę za powiatową), natenczas Wydział krajowy, po wysłuchaniu zdania Rady powiatowej, może uznać taką drogę za powiatową.“

Komisya drogowa zmodyfikowała to postanowienie dodając po wyrazach: „Jeżeliby Rada powiatowa,“ następujące bliższe określenie: *„pomimo żądania przeważnej części powołanych do prestacyi konkurencyjnych w myśl §. 14.“* Dodatek ten, który uznanie drogi powiatowej czyni w pewnym razie zawisłem od życzenia przeważnej części stron konkurencyjnych uzasadniała komisya „potrzebą usunięcia pojawiającej się prawie po wszystkich powiatach obawy, iż na nich, bez nich, nałożone być mogą dowolnie nieokreślone w swych rozmiarach ciężary.“

Lecz obawa ta jest płonną. Ciężary nie mogą być nałożone dowolnie, albowiem projekt ustawy określa wyraźnie, jakie drogi uznane być mają za powiatowe.

Powtóre ustawa zapewnia powiatom obfite środki na budowę i utrzymanie dróg powiatowych t. j. prestacye w robociźnie, tak, iż nakładanie dodatków do podatków bezpośrednich okaże się rzadko kiedy potrzebnem.

Nareszcie Wydział krajowy działałby w zastępstwie Rady powiatowej *tylko* w razie zaniedbania z jej strony obowiązku.

Wprawdzie niektórzy teoretycy wykluczają zupełnie mięszanie się władzy środkowej do działania korporacyi autonomicznych, twierdząc, iż tylko tym sposobem wyjdą one z niemowlęctwa i staną kiedyś o zupełnie własnych siłach; lecz teorya ta jak każda teorya jest względną i we wszystkich konsekwencyach przeprowadzić się nie da, a zwłaszcza u nas, gdzie długo jeszcze trzeba czekać, zanim wszystkie gminy i powiaty dójdą do zrozumienia własnego interesu i rządzić się będą same tak, iż między ich interesem, a interesem ogółu nie będzie sprzeczności.

Do takiego stanu idealnego, do wykształcenia wszystkich czynników ustroju społecznego w kierunku autonomicznym powinniśmy dążyć bez ustanku, lecz dążyć powoli i systematycznie a nie pozostawiać autonomii gminnej i powiatowej zupełnie własnej samowoli tak długo, dopóki nie będziemy mieli rękojmi, iż swobodne działanie wszystkich jednostek zgodnem będzie z dobrem kraju całego; że zaś pozostawienie Radom powiatowym wyłącznego wpływu na zakładanie dróg powiatowych mogłoby być zgubnem dla rozwoju środków komunikacyjnych w całym kraju, przeto przyjęcie w ustawie drogowej ingerencyi reprezentacyi krajowej, mającej stać na straży interesów całego kraju okazuje się tém bardziej uzasadnionem, że reprezentacya ta corocznie wyznaczanemi zasiłkami przyczynia się także materyalnie do rozwoju sieci dróg powiatowych.

A jeżeli z tego stanowiska wychodząc każdy przyznać musi, iż w obec powyższych względów ekonomicznych i prawnych zamilknąć muszą obawy partykularne, to tém mniej uzasadnioną okazuje się poprawka komisyi drogowej, według której w pewnym razie właśnie strony powołane do konkurencyi stanowić mają o uznaniu drogi powiatowej. Pomijając stylizacyę: „przeważna część powołanych do prestacyi konkurencyjnych“, dopuszczającą różnoraką interpretacyę, samo oddanie sprawy związanej tak ściśle z ekonomicznym rozwojem kraju w ręce stron prywatnych, które częstokroć znaczenia komunikacyi ocenić nie umieją, okazuje się niewłaściwem.

Wydział krajowy trwa zatem przy zapatrywaniu, iż reprezentacya krajowa powinna mieć wpływ na zakładanie dróg powiatowych, lecz dla ukojenia wszelkich możliwych obaw, w projekcie, który obecnie Wysokiemu Sejmowi przedstawia, przenosi atrybucyę przyznaną w zeszłorocznym projekcie Wydziałowi krajowemu na Sejm krajowy, który w myśl odpowiednio zmienionych §§. 1 i 2 projektu, byłby niejako sędzią pomiędzy Radą powiatową, nie chcącą uznać pewnej drogi za powiatową a Wydziałem krajowym domagającym się tego uznania.

Postanowienie to daje powiatom zupełną rękojmię, iż interesa ich nie zostaną naruszone, albowiem z jednej strony będą powiaty miały swych rzeczników w Wysokim Sejmie, z drugiej zaś strony uchwała powzięta zostanie dopiero po dokładnem zbadaniu sprawy i na podstawie danych, których Wydział krajowy i Rada powiatowa dostarczą.

Drugą ważną zmianą, którą komisya proponuje jest opuszczenie w §. 4. 2 i 3 ustępu.

Ustępy te opiewają:

„Zaniechana droga krajowa staje się drogą powiatową, jeżeli posiada cechy w §. 2. ustęp 4. wskazane.“

„Zaniechana droga krajowa tych cech nie mająca, równie jak zaniechana droga powiatowa, stają się drogami gminnemi, jeżeli służą do użytku publicznego.“

Opuszczenie tych ustępów motywuje komisya tymi samymi względami, co poprawkę w §. 2. alin. 4.

W zeszłorocznem spawozdaniu z dnia 25. lipca. l. 12397, wyjaśnił Wydział krajowy znaczenie powyższych ustępów.

Wiadomo, że wskutek zbudowania kolei żelaznych niektóre gościńce pierwszorzędne, utraciły swe pierwotne znaczenie w ustroju kamunikacyjnym, osobliwie, jeżeli znajdują się równolegle do tych kolei.

Goścince te, które były dawniej głównemi arteryami, zeszły dziś do znaczenia komunikacyi drugiego lub trzeciego rzędu *a straciwszy jako goścince główne racyę bytu, stają się próżnym dla kraju ciężarem.*

Zaniechanie tych dróg jako krajowych przedstawia ogromne trudności, albowiem ani powiaty, ani gminy z obszarami dworskimi dróg tych dobrowolnie przyjąć nie chcą.

Skutkiem tego drogi, które straciły zupełnie znaczenie komunikacyi krajowych w ścisłem tego słowa znaczeniu, utrzymywane być muszą z funduszu krajowego z wielką szkodą dla kraju, który za pieniądze na konserwacyę tych dróg wydawane, mógłby mieć każdego roku 3 — 4 mil nowych dróg mających znaczenie ekonomiczne dróg pierwszego rzędu.

Pragnąc usunąć to wszystko co tamuje postęp w harmonijnym rozwoju środków komunikacyjnych, a w dalszem następstwie rozwój bogactwa i kultury krajowej, zaproponował Wydział krajowy wyżej przytoczone postanowienia dla zaprowadzenia równowagi w gospodarstwie drogowem a względnie w ciężarach, jakie na ten cel ponosić mają kraj, powiat i gmina z obszarem dworskim.

Ażeby jednak uchylić obawę, iż postanowienie to mogło by zwalić na powiat zbyt wielkie, częstokroć nieproporcyonalne ciężary — proponuje Wydział krajowy w obecnym wniosku swoim (§. 4. ustęp 2), ażeby uznanie zaniechanej drogi krajowej za powiatową odbywało się w ten sam sposób, jak uznanie drogi powiatowej w ogóle (§. 2.). —

Co się zaś tyczy zaniechanych dróg krajowych, które nie zostały uznane za powiatowe, jak równie zaniechanych dróg powiatowych — Wydział krajowy nie odstępuje od stylizacyi zawartej

w zeszłorocznym projekcie (§. 4 alinea 3), albowiem w myśl proponowanego postanowienia stawałyby się te drogi tylko w takim razie drogami gminnemi, jeżeliby służyły do użytku publicznego t. j. miały cechę wskazaną w §. 1 alinea 4. projektu. Gdyby jednak gmina i obszar dworski uznawały, iż drogi te nie służą do użytku publicznego, natenczas spowodowaćby mogły zaniechanie drogi także jako gminnej w sposób przepisany §. 4 ustęp 1.

Ważniejszą jest *trzecia główna zmiana*, którą komisya proponuje.

Według postanowienia §. 17. projektu Wydziału krajowego może kontrybuent wykonać robociznę prestacyjną w naturze lub też wykupić się od niej w całości lub częściowo przez złożenie jej wartości pieniężnej z potrąceniem piątego procentu. Tę swobodę pozostawia Wydział krajowy kontrybuentom bez względu czy robocizna prestacyjna przypada na rzecz drogi powiatowej lub gminnej. Natomiast proponuje komisya drogowa, ażeby tylko robocizna prestacyjna na rzecz drogi gminnej mogła być wykonaną w naturze lub wykupiona, prestacye zaś na rzecz dróg powiatowych *spłacone być musiały* w gotowiźnie według ceny oznaczonej przez Radę powiatową.

Pomijając sprzeczność pomiędzy §. 12. stanowiącym prestacye *w robociźnie* tak na rzecz dróg gminnych, jak i powiatowych, a §. 17. projektu komisyjnego stanowiącym właściwie datki pieniężne na rzecz dróg powiatowych, Wydział krajowy nie mógłby się zgodzić z proponowaną zmianą, choćby konsekwentnie przeprowadzoną a to z następujących powodów:

Nie ulega żadnej wątpliwości i Wydział krajowy w tym względzie podziela w zupełności zdanie komisyi, że prestacya uiszczona w gotowiźnie mogłaby być użytą z większym pożytkiem na cele budowy i utrzymania dróg, aniżeli prestacya w robociźnie; lecz daleko ważniejsze względy przemawiają za tem, ażeby nie wkładać na kontrybuentów obowiązku spłacania prestacyi, lecz pozostawić im możność i swobodę uiszczenia jej w naturze lub w pieniądzach.

Już w zeszłorocznem sprawozdaniu wykazał Wydział krajowy jakie znaczenie ekonomiczne ma dla kraju uiszczanie prestacyi w robociźnie. Idzie przedewszystkiem o wytworzenie nowego kapitału dla kraju głównie z pomocą pracy samej. Kapitałem tym mają być drogi. Oto główny powód, dla którego Wydział krajowy oświadczyć się musi przeciw nakładaniu prestacyi w pieniądzach.

Przyjąć postanowienie, iż prestacje na rzecz dróg powiatowych spłacane być muszą w gotowiźnie, znaczy według obliczenia zawartego w zeszłorocznem sprawozdaniu przeliminować na drogi powiatowe rocznie około 1,200.000 złr. w gotowiźnie.

Pozostawić zaś swobodę odrobienia prestacyi, lub spłacenia jej, znaczy *zniewolić kontrybuentów do pracy*, której wartość nie da się wprawdzie dokładnie oznaczyć z góry, albowiem zawisła od sumy wykupna, która jednak w miarę tej sumy mniej lub więcej zbliżać się będzie do wartości 1,200.000 Zł. w. a. Wartość ta jakkolwiek nieokreślona w każdym razie jednak bardzo znaczna, reprezentować będzie coroczny *przyrost kapitału drogowego wytworzonego z pomocą pracy bez użycia gotowizny*. Stosunki społeczne naszego kraju, aż nadto usprawiedliwiają tę rachubę, która gdzieindziej, n. p. w Szwajcaryi, Anglii lub Ameryce mogła by nie mieć żadnego praktycznego znaczenia. U nas „czas a pieniądz“ to nie jedno.

Włościanin nasz, jeżeli będzie musiał — pójdzie i odrobi a jeżeli mu każą zapłacić wydobędzie pieniądz, lub sprzeda co ma i zapłaci a nie pójdzie natomiast zarobić chyba, że go nędza do tego zmusi. A jeżeli prawodawca francuski z tego stanowiska się zapatrując, zaprowadził w bogatej Francyi w 1836 roku prestacye w naturze, które najzbawienniejsze wydały owoce, to tem bardziej okazuje się to nietylko stosownem, lecz nawet niezbędnem w tak ubogim kraju jak nasz, który nie posiada kapitałów, który z każdej sposobności powinien korzystać, ażeby się czegoś *dorobić*.

Niedogodności wynikające z odrabiania prestacyi, jak n. p. trudność w kontroli i podziale pracy, dadzą się łatwo usunąć przy lepszej administracyi i nie mogą iść na szalę w obec ogromnych korzyści, jakie rokują prestacje w robociźnie dla pomyślności kraju całego.

Jeżeli Wydział krajowy nie podziela wniosku komisyi drogowej, ażeby prestacye na rzecz dróg powiatowych w każdym razie musiały być spłacone, to jednak nie odmawia słuszności twierdzeniu tych, którzy nie wchodząc w to, czy prestacja ma być użytą na rzecz drogi powiatowej czy gminnej, wyrażają obawę, iż mogłoby się tu i ówdzie zdarzyć, że kwoty reluicyjne nie wpływałyby wcale lub w niedostatecznej ilości; w skutek czego zarząd drogowy mógłby się znaleść w kłopocie o gotowiznę mianowicie na zakupno materyału drzewnego. Ażeby tę obawę usunąć proponuje Wydział krajowy do §. 17. swego projektu następujący dodatek jako ustęp drugi:

„W razie potrzeby gotowizny przez zarząd drogowy uznanej za niezbędną spłaconą być musi ~~w gotowiźnie~~ część nie przewyższająca jednak $^1/_3$ rocznej robocizny prestacyjnej.

Oprócz powyższych zaproponowała komisya drogowa kilka zmian pomniejszych w projekcie Wydziału krajowego.

Za podstawę do obliczenia prestacyi rocznej w każdym roku, przyjmuje Wydział krajowy w §. 13. swego projektu stan bydła, domów, rodzin i pojedynczych osób, jaki znajdywał się w gminie i na obszarze dworskim *dnia 15. Września* poprzedniego roku. Komisya drogowa przyjmuje natomiast *dzień 1. Czerwca.*

Z tą zmianą Wydział krajowy zgodzić się nie może, albowiem przyjęty termin zostaje w ścisłym związku z innymi terminami, które wynikają z przyjętego przez Wydział krajowy porządku administracyjnego i tak ze względu na czas uchwalania budżetów powiatowych i gminnych, jak i na stosowną porę rozpoczynania robót drogowych, musiałyby być przedmiotem osobnego rozporządzenia przez Wydział krajowy po sankcyi ustawy wydać się mającego.

Zresztą przyjęcie terminu przez komisyę proponowanego zmiejszyłoby znacznie ilość obliczonej przez Wydział krajowy prestacyi w robociźnie ciągłej, albowiem woły zakupywane w niektórych okolicach kraju w czasie około Świętego Jana (t. j. 24. Czerwca), używane przez kilka miesięcy do roboty a później dopiero brane na wypas i sprzedawane w zimie lub na wiosnę roku następnego, — pełniłyby przez czas dłuższy funkcye bydła roboczego, a jednak nie mogłyby być już zaliczone do inwentarza od którego prestacya winna być uiszczoną.

Drugą tego rodzaju zmianą jest §. 32. projektu komisyjnego, według którego „za zgodą „gminy z obszarem dworskim zatwierdzoną przez Wydział powiatowy mogą być koszta budowy, „lub utrzymania dróg gminnych, leżących w obrębie dotyczącej gminy katastralnej rozdzielone „między gminę i obszar dworski tak, ażeby pewna dokładnie ustanowiona przestrzeń dróg na „gminę i na obszar dworski przypadała“.

Ponieważ postanowienie to jest wręcz przeciwnem zasadzie przyjętej w §. 1. projektu, według którego „obszar dworski ze związku gminnego wyłączony stanowi pod względem dróg jedną całość z obszarem gminy katastralnej, do której należy,“ — ponieważ dalej projekt Wydziału krajowego a także i projekt komisyjny dążą do tego, ażeby w granicach istniejącego ustroju administracyjnego ile możności gminę do obszaru dworskiego zbliżyć i różnicę zatrzeć, proponowana zaś przez komisyę zmiana przeciwny wywarłaby skutek dając sposobność do nowego rozdziału interesów. Wydział krajowy z postanowieniem zawartem w §. 32 projektu komisyjnego pod żadnym warunkiem zgodzić się nie może.

Natomiast przyjmuje Wydział krajowy zmianę proponowaną przez komisyę, według której jedne czynności drogowe zwierzchność gminna i przełożony obszaru dworskiego załatwiają osobno,

kontrolując się nawzajem, inne zaś i to najważniejsze załatwiają wspólnie. Wskutek przyjęcia tej zmiany przybywa jeden paragraf a to w ten sposób, iż §. 30. zawiera zakres działania zwierzchności gminnej, §. 31 zakres przełożonego obszaru dworskiego, a §. 32 zakres ich wspólny.

Kiedy większość komisyi drogowej prócz zmian wyżej wyłuszczonych w projekcie swym pozostała prawie w całości przy zasadach, które służyły Wydziałowi krajowemu za podstawę projektu ustawy drogowej, odstąpiła mniejszość członków tej komisyi od tych zapatrywań, biorąc za podstawę swego projektu *dodatki do podatków bezpośrednich.*

W zeszłorocznem sprawozdaniu wykazał Wydział krajowy, iż przyjęcie tej zasady jest niemożliwe, albowiem nałożyłoby na kraj *nowy podatek* reprezentujący 40% podatków bezpośrednich. Do argumentów w zeszłorocznem sprawozdaniu zawartych i do argumentów którymi wykazał powyżej ekonomiczne znaczenie robocizny prestacyjnej jako pracy, która służyć ma do wytworzenia kapitału drogowego, dodaje Wydział krajowy jeszcze następujące:

Kraj nasz opłaca razem 6,153.418 Zlr. podatków bezpośrednich, w których znajduje się 60% podatku gruntowego, 13% domowo-klasowego, 14% domowo-czynszowego, 6% zarobkowego i 7% dochodowego. — Rolnicy więc, którzy opłacają podatek gruntowy i domowo-klasowy, uiszczają razem 73% wszystkich podatków bezpośrednich i na nich też spadłby całym ciężarem swoim nowy podatek drogowy. A nie należy przytem zapominać, że grunt w porównaniu z innymi przedmiotami i tak już jest nad wszelką miarę obciążony, albowiem kiedy stopa procentowa od czystego przychodu od gruntu wynosi na podstawie stałego katastru $21\frac{33}{100}$% wynosi, takowa przy podatku dochodowym jako minimum 5% i nie dochodzi nigdy do 10%.

Powyższe cyfry wykazują dosadnie, że zaprowadzenie nowego dodatku do podatków bezpośrednich na cele drogowe byłoby dla rolników stanowiących tak przeważną część ludności, prawdziwą klęską.

Z zapatrywaniem tem zgodziło się także zgromadzenie Prezesów Rad powiatowych, które na zaproszenie grona posłów, będących zarazem Prezesami Rad powiatowych, odbyło w dniach 18. i 19. Lutego r. b. we Lwowie trzy posiedzenia celem objawienia opinii w kwestyi drogowej. •/. Zgromadzenie to jak świadczy załączony protokół abrad •/. nie doszło wprawdzie do żadnych nowych rezultatów nie mniej przeto zgodziło się na następujące sporne punkta prawie jednomyślnie:

1. Dzisiejszy podział dróg nierządowych na krajowe, powiatowe i gminne, powinien być nadal zatrzymany.

2. Zasadę konkurencyi należy zastosować tak do dróg powiatowych jak i do gminnych.

3. Głównem źródłem dochodu na budowę i utrzymanie dróg powiatowych i gminnych powinny być *prestacje w naturze* nie zaś dodatki do podatków.

Tylko co do wymiaru prestacyi w naturze zdania były w ten sposób podzielone, iż mniej więcej połowa członków zgromadzenia oświadczyła się za wymiarem proponowanym przez Wydział krajowy a względnie przez większość komisyi sejmowej, druga zaś połowa nie uczyniła w tym względzie żadnego pozytywnego wniosku.

Przeciw obowiązującej ustawie drogowej oświadczyła się wprawdzie tylko nieznaczna większość zgromadzonych, lecz nawet zwolennicy tej ustawy uznawali konieczność zmian, mianowicie zaś niezbędną potrzebą *unormowania słusznych i równych ciężarów dla gmin i obszarów dworskich.*

Taki rezultat obrad nad projektem ustawy drogowej wskazuje, iż główne zasady przyjęte przez Wydział krajowy mianowicie zaś podział dróg, prestacje w naturze, konkurencya i równy rozkład ciężarów drogowych na gminy i obszary dworskie są zarazem przeciętnym wyrazem opi-

nii tych mężów, którzy stykając się bezpośrednio z gospodarstwem drogowem, braki jego najlepiej znają. Jeżeli jednak zgromadzenie prezesów nie potrafiło zgodzić się w jednym punkcie a mianowicie co ma być wzięte za podstawę wymiaru prestacyi, to wcale dziwić się nie można.

Odmienne stosunki i warunki, naszego kraju aż nazbyt usprawiedliwiają rożnorodne zdania co do podstawy wymiaru prestacyi. To co mieszkańcom górskich lub leśnych okolic najbardziej odpowiada, wydać się musi niestosownem i uciążliwem mieszkańcom ziem żyżnych i odwrotnie. Dla tego w tym jednym punkcie między interesowanymi lub tychże reprezentującymi nigdy do zgody nie przyjdzie. *Tu rozstrzygnąć musi przeciętny interes kraju*, a najlepszym dowodem, że proponowany przez Wydział krajowy wymiar na podstawie inwentarza roboczego, domów, rodzin i pojedynczych osób najbardziej temu przeciętnemu interesowi odpowiada, jest właśnie chwiejność zdań zgromadzonych prezesów, to za, to przeciw projektowi Wydziału krajowego.

Wydział krajowy mniema stanowczo, iż każda inna podstawa równego wymiaru prestacyi drogowych byłaby mniej sprawiedliwą, a mogłaby nią być tylko pewna jednostka gruntu posiadanego lub też podatku opłacanego.

Oparcie wymiaru prestacyi ciągłej na ilości inwentarza roboczego, ma jeszcze i tę zaletę, że uwzględnia nietylko korzyści z dróg odnoszone, lecz także i szkody, jakie posiadacze bydła drogom wyrządzają niszcząc je w stosunku do posiadanej ilości bydła.

Z pomiędzy zasad, na które zgodziło się zgromadzenie prezesów jedna tylko nie znajduje zastosowania w zeszłorocznym projekcie Wydziału krajowego, mianowicie: *konkurencya do dróg gminnych.* Wydział krajowy sądził, iż przyjęta przezeń zasada konkurencyi do dróg powiatowych sprawi to, iż wszystkie ważniejsze drogi gminne przeistoczone zostaną, na drogi powiatowe; lecz przechyla się chętnie do objawionego na zgromadzeniu prezesów życzenia, ażeby zasada konkurencyi znaleść mogła zastosowanie także do dróg gminnych, tam mianowicie, gdzie gminy nieludne i ubogie mają nieraz bardzo znaczną przestrzeń dróg, z których częstokroć korzystają sąsiednie gminy zamożne. W tym celu proponuje Wydział krajowy następujący dodatek do pierwszego ustępu §. 18. w zeszłorocznym projekcie: *„może też powołać gminy i obszary dworskie do konkurencyi na rzecz sąsiedniej drogi gminnej, pozostawiając wszakże na miejscowe potrzeby, przynajmniej $^1|_3$ prestacyi rocznej."*

W końcu nadmienia Wydział krajowy, iż w zeszłorocznym projekcie swoim poczynił jeszcze niektóre zmiany nieznaczne mianowicie: w §. 9, §. 11. ustęp 2., §. 15. ustęp 2, §. 16. ustęp. 1 i 2, §. 19, §. 20, §. 23, §. 26 ustęp 5, §. 28. ustęp 5, §. 29 ustęp 1, §. 35, §. 36 ustęp 2. Zmiany te ułatwić mogą uzyskanie dla projektu sankcyi Najwyższej.

Na podstawie powyższego wywodu uprasza Wydział krajowy:

Wysoki sejm raczy uchwalić załączony $^1|_.$ projekt do ustawy drogowej.

We Lwowie dnia 12. Marca 1875.

Marszałek krajowy
Leon Książe Sapieha w. r.

Władysław hrabia Badeni w. r.
Członek Wydziału krajowego.

do L. 5830/1875.

Alegat **A.**

Protokół

spisany we Lwowie w sprawie obrad nad projektem ustawy drogowej.

Na zaproszenie grona posłów, którzy są zarazem Prezesami Rad powiatowych zebrali się dnia 18. lutego 1875 r. o 11. godzinie przed południem w głównej sali ratuszowej miasta Lwowa następujący panowie, bądź jako prezesowie Rad powiatowych, bądź też jako delegaci powiatowi a prócz nich Referent departamentu komunikacyi w Wydziale krajowym i tegoż poprzednik w tym urzędzie.

Obecnych było 57 a mianowicie: Edward hr. Stadnicki, Zenon Słonecki, Stanisław Starowiejski, Jan Jocz, Walery Brzozowski, Stanisław Polanowski, Stanisław Bykowski, Józef Męciński, Julian Skolimowski, Adolf Zakrzewski, Tytus Kielanowski, Ignacy Mochnacki, Jan Vivien, Konstanty br. Brunicki, Ignacy Kopczyński, ks. Wiktor Dolnicki, Paweł Nikorowicz, Jan Capri, Edward Błażowski, Feliks Skrochowski, Stanisław Kotarski, Karol br. Brunicki, Juliusz Kozicki, Teofil Chwalibóg, Józef Wernicki, Władysław Dąbski, Władysław Tustanowski, Hipolit Czajkowski, Bogusław Bzowski, Karol Hubicki, Waleryan Czajkowski, Artur Głogowski, Konstanty Pawlikowski, Henryk Christyani, Zdzisław hr. Tyszkiewicz, Mieczysław hr. Rey, Wojciech hr. Komorowski, Jan Pietruski, ks. Aleksy Łukaszewicz, Adam Uznański, Kazimierz hr. Wodzicki, Franciszek Jasiński, Albert Strzelecki, Karol hr. Bobrowski, Henryk Szeliski, Henryk Lewicki, Teofil Żurowski, Józef Nowosielecki, Konstanty Bielski, Stefan hr. Zamojski, Bartłomiej Rozwadowski, Kalikst Horoch, Erazm Niedzielski, ks. Merunowicz, Hieronim ks. Lubomirski, Władysław hr. Badeni, Piotr Gross.

Po wyborcze przewodniczącego w osobie Kazimierza hr. Wodzickiego i po zaproszeniu przez tegoż na sekretarzy pp: Zenona Słoneckiego i Józefa Wernickiego, przystąpiono do obrad. Hr. Badeni składa na stół przewodniczącego projekt zmiany ustawy drogowej przesłany przez hr. Mieroszewskiego Prezesa Rady powiatowej krakowskiej, który, jako poseł na Radzie państwa obecnie sejmującą, nie mógł na zebranie przybyć.

Hr. Rey wręcza przewodniczącemu przesłane na jego ręce przez komitet Towarzystwa gospodarczo-rolniczego krakowskiego sprawozdania z posiedzeń ogólnego zgromadzenia tegoż Towarzystwa z lat 1871 i 1872, w których znajdują się rozprawy nad projektem ustawy drogowej.

Po zagajeniu posiedzenia przez przewodniczącego wyjaślił pan Męciński, iż celem zebrania jest objawienie opinii co do kardynalnych zasad ustawy drogowej.

Pan Wernicki proponuje wybór komisyi z 15. członków, któraby rozpatrzyła projekta ustawy drogowej i na posiedzeniu następnem zdała sprawę.

Pan Bzowski wnosi, ażeby przyjąć najpierw zasady główne co do kosztów budowy i utrzymania dróg a potém wybrać komisyę do rozwinięcia zasad.

Hr. Badeni proponuje, ażeby przejść in medias res i rozpocząć dyskusyę nad następującemi pytaniami:

1. Jakie mają być kategorye dróg publicznych nierządowych?
2. Jakie mają służyć środki do budowania i utrzymywania tych dróg?
3. Jakie władze mają temi drogami zarządzać?
4. Którym władzom przysługiwać ma egzekucya? — zarazem wnosi, ażeby jeneralną dyskusyę zamknąć.

Po wyczerpaniu dyskusyi przyjęto wniosek hr. Badeniego, a tem samem odroczono wniosek względem wyboru komisyi.

Przystąpiono następnie do dyskusyi nad pierwszem pytaniem: jakie mają być kategorye dróg publicznych nierządowych.

Hr. Stadnicki proponuje, ażeby zatrzymać dzisiejszy podział dróg na krajowe, powiatowe i gminne.

Pan Starowiejski wnosi, ażeby prócz krajowych, powiatowych i gminnych przyjąć czwartą kategoryę dróg *konkurencyjnych*.

Pan Hubicki proponuje dwie kategorye: 1. drogi bite krajowe, 2. drogi zwyczajne (niebite) gminne.

Baron Brunicki proponuje dwie kategorye: krajowe i gminne.

Pan Nowosielecki proponuje, ażeby uchylić kategoryę dróg powiatowych i przyjąć natomiast kategoryę dróg konkurencyjnych.

Po wyjaśnieniu danem przez hr. Badeniego odstępuje pan Starowiejski od swego wniosku do tworzenia nowej kategoryi dróg i oświadcza, iż mu tylko o to idzie, ażeby zasada konkurencyi była zastosowaną.

Przystąpiono do głosowania. Za wnioskiem, ażeby przyjąć tylko dwie kategorye dróg a mianowicie: krajowe i gminne, oświadczyło się 15 członków. Wniosek zatrzymania dotychczasowego podziału dróg nierządowych na drogi krajowe, powiatowe i gminne, pryjęty został bardzo znaczną większością.

Wniosek pana Rozwadowskiego, ażeby każdą drogę nierządową i niekrajową na której znajduje się myto uznać za powiatową, został odrzucony.

Odrzucono również wniosek pana Chwaliboga, ażeby zgromadzenie odroczyło się do dnia następnego, celem dania każdemu członkowi możność przedstawienia swego wniosku na piśmie.

O godzinie 3. popołudniu zamknął przewodniczący posiedzenie oświadczając, iż następne zebranie odbędzie się dnia dzisiejszego o godzinie 6. popołudniu w Sali Towarzystwa kredytowego ziemskiego. K. Wodzicki w. r.

Ciąg dalszy.

Posiedzenie rozpoczęło się o godzinie 6 $^1|_2$ popołudniu w sali Towarzystwa kredytowego ziemskiego.

Przystąpiono do dyskusyi nad *drugiem* pytaniem: Jakie mają służyć środki do budowania i utrzymywania dróg powiatowych i gminnych.

Przyjęto wniosek pana Starowiejskiego, ażeby prowadzić osobno dyskusyę nad środkami utrzymania i budowy dróg gminnych, a osobno nad źródłem funduszu dróg powiatowych, przeciw wnioskowi hr. Zamojskiego, który żądał, aby uznać wspólność źródła funduszu dróg powiatowych i gminnych i następnie przeprowadzić dyskusyę nad tém źródłem.

Przy dyskusyi nad przedmiotem drugiego pytania zabierali jeszcze głos pp: Brzozowski, Wernicki, hr. Wodzicki, Hubicki, Uznański, ks. Merunowicz, hr. Rey, Chwalibóg, Rozwadowski, Capri, Jasiński, Bykowski, Erazm Niedzielski, Bzowski, Męciński, hr. Badeni.

Ogólem było w tym przedmiocie pięć wniosków około których toczyła się dyskusya.

I. Wniosek pp: Starowiejskiego i Hubickiego, ażeby za podstawę obrad przyjąć obowiązującą obecnie ustawę drogową, która wymaga tylko niektórych odmian, poprawek i nowel.

II. Wniosek pana Brzozowskiego treści następującej: „Źródłem dochodów na koszta utrzymania i budowy dróg powiatowych i gminnych ma być opłata w pieniądzach.“ Podobnej treści był wniosek pana Caprego, który żądał, ażeby źródłem dochodu był *podatek*.

III. Wniosek pana Chwaliboga: „aby zaprowadzić zmianę co do prestacyi przez odrabianie dni „na miarową robotę, rozdzieloną podług podatku gruntowego, domowego, domowo-czynszo„wego, zarobkowego i dochodowego w gminie i obszarze dworskim opłaconego, przydzie„lając każdemu kontrybuentowi, taką przestrzeń drogi, jaka w stosunku jej rozległości do „opłacanych przez niego podatków na niego przypada; — gotowe wydatki miałyby być „pokryte w sposób w nowym projekcie ustawy drogowej oznaczony.“

IV. Wniosek pana Bzowskiego następującej treści: „kto płaci mniej jak 20 złr. podatku t. j. „gruntowego, domowego, zarobkowego, winien odrobić rocznie od każdego reńskiego opłaca„nego podatku *pół dnia* do drogi roboty ręcznej. Kto płaci więcej jak 20 złr. podatku, „winien od każdego reńskiego opłaconego podatku płacić rocznie 5 $^0|_0$ na fundusz drogi „gminnej, każdy co winien uiszczać robociznę, może się od niej wykupić po cenie przez „Wydział powiatowy oznaczonej. Każdy co winien płacić dodatek 5$^0|_0$, może się uwol„nić od zapłaty należytości przez uiszczenie robocizny na podstawie ceny przez Wydział „powiatowy ustanowionej. Ci co posiadają bydło robocze, winni w razie potrzeby odbywać „robociznę ciągłą, a w takim razie rachuje się jeden dzień ciągły, za dwa dni piesze. „W razie gdyby prestacya miejscowa nie wystarczała na potrzebę drogi może być nałożony „dodatek do podatków w tej gminie katastralnej do wysokości 3$^0|_0$, — również może być „wezwana gmina sąsiednia za poprzedniem orzeczeniem Wydziału powiatowego do przyjęcia „w pomoc robociznę, jednak nie większą jak połowa prestacyi wynosi.“

V. Wniosek hr. Reya, ażeby za podstawę do obrad przyjąć projekt większości sejmowej komisyi drogowej, będący tylko nieznaczną modyfikacyą projektu ustawy drogowej, wypracowanego przez Wydział krajowy.

Przy głosowaniu upadły wnioski I. II. III. i IV., a przyjętym został wniosek hr. Reya.

Na propozycyę pana Polanowskiego, popartą przez przewodniczącego i hr. Badeniego, wybrano komisyę z 5 członków a mianowicie pp: hr. Wodzickiego, pana Jasińskiego, hr. Reya,

Żurowskiego, Rozwadowskiego, celem rozpatrzenia projektu większości komisyi sejmowej a względnie Wydziału krajowego i zdania o tém sprawy zgromadzeniu na najbliższém posiedzeniu, które zapowiedział przewodniczący na dzień następny o godzinie 5. popołudniu w Sali Towarzystwa kredytowego ziemskiego.

Zamknięto posiedzenie o godzinie 10½ w nocy.

Na żądanie pp: Hubickiego i Starowiejskiego uwidocznia się w protokole, że wniosek ich odrzuconym został większością głosów 21. przeciw 19. K. Wodzicki w. r.

Ciąg dalszy.

Posiedzenie rozpoczęło się o godzinie 5½ popołudniu w sali Towarzystwa Kredytowego ziemskiego. Przybył na nie jeszcze p. Apolinary Hoppen prezes Rady powiatowej w Dolinie.

Hr. Wodzicki oświadcza, iż komisya wybrana na wczorajszem posiedzeniu do zbadania projektu ustawy drogowej przez większość komisyi drogowej uchwalonego, przyjęła w zasadzie prestacyę w naturze jako źródło, z którego utrzymywane być mają drogi powiatowe i gminne, lecz nie mogąc się zgodzić na odnośne postanowienia zawarte w §. 12. i 13. projektu komisyi sejmowej, uchwaliła większością głosów trzech przeciw dwom, nie zalecać zgromadzeniu zasad zawartych w rzeczonych paragrafach projektu komisyi sejmowej. Co do innych postanowień wspomnionego projektu komisya badała je, i czyni w nich niektóre zmiany.

Hr. Rey zdaje szczegółową sprawę z obrad komisyi, iż co do poprawek w projekcie komisyi sejmowej od §. 1. do włącznie 11., a następnie od §. 14. do włącznie 38., tak większość jak mniejszość komisyi zgadza się na nie.

Najważniejsze z tych poprawek są następujące: w §. 1. ustęp 3., w §. 2. ustęp 4., i w §. 4. ustęp 2. i 3., proponuje komisya zamiast postanowień zawartych w projekcie komisyi sejmowej, te zmiany, które poczynił już Wydział krajowy w projekcie, który w r. b. Wysokiemu Sejmowi przedstawić zamierza. Przytém nie zgadza się komisya z §. 14. projektu komisyi sejmowej według którego gminy i obszary dworskie tego samego powiatu oddalone o 12 kilometrów w prostej linii od pewnej drogi powiatowej stanowią jéj okręg konkurencyjny. Natomiast proponuje komisya 7 kilometrów. Różnica zdań w łonie komisyi objawiła się tylko co do §. 12. i 13. projektu komisyi sejmowej. Większość komisyi opuszcza je zupełnie nie stawiając na ich miejsce innego. We wniosku swym stara się mniejszość komisyi zmniejszyć o ile to być może prestacye ciągłe i nałożyć także pewien datek w pieniądzach na tych właścicieli, którzy prowadząc gospodarstwo lasowe nie utrzymają inwentarza roboczego.

Pan Żurowski referuje imieniem większości komisyi, która uchwaliła nie zalecać zgromadzeniu postanowień §. 12. i 13. projektu komisyi sejmowej jako niesprawiedliwych i niewykonalnych.

Dalsza dyskusya toczyła się około następujących trzech wniosków.

I. Wniosek p. Uznańskiego poparty przez hr. Reya, ażeby zgromadzenie przeszło do porządku dziennego nad wnioskiem większości komisyi, który, jako pozbawiony zasadniczego dodatniego postanowienia, nie może być przedmiotem dyskusyi.

II. Wniosek p. Hubickiego, ażeby zatrzymać dotychczas obowiązującą ustawę drogową i poczynić w niej tylko odpowiednie zmiany poparty przez p. Starowiejskiego z poprawką żądającą wyboru komisyi, która by się zastanowiła nad tą ustawą, objawiła o niej swe zapatrywanie i zaproponowała zmiany konieczne.

III. Wniosek pana Bzowskiego, ażeby nad wnioskiem mniejszości komisyi przejść do porządku dziennego poparty przez p. Żurowskiego. Pan Uznański cofnął swój wniosek a przy głosowaniu przyjęty został wniosek większości komisyi, poczém zgromadzenie orzekło, iż wniosek mniejszości został odrzuconym.

Wniosek II. nie przyszedł pod głosowanie jako załatwiony uchwałą z dnia 18. lutego 1875.

Oprócz powyższych były jeszcze następujące wnioski:

1. Wniosek hr. Stadnickiego: Zgromadzenie wyrazi życzenie, aby Wydział krajowy zasięgnął opinii Wydziałów powiatowych, co do podstawy na jakiej oparta ma być prestacya w naturze;

2. Wniosek pana Viviena żądający nałożenia na obszary dworskie zamiast nieokreślonej prestacyi w materyale drzewnym, datków pieniężnych w stosunku do opłacanych podatków bezpośrednich;

3. Wniosek pana Bzowskiego, ażeby wybrać komisyę dla zaproponowania odpowiednich modyfikacyi w obowiązującej ustawie drogowej.

Pan Horoch składa na stół przewodniczącego załączony do niniejszego protokołu wykaz, mający świadczyć, jak wielką stosunkowo prestacyą w materyale drzewnym przyczyniają się do utrzymania dróg gminnych niektóre obszary dworskie w powiecie Tarnobrzeskim.

Pan Polanowski konstatuje że zgromadzenie rozjeżdża się bez żadnego rezultatu.

Pan Hubicki zaprzecza temu albowiem zgromadzenie objawiło ujemnie opinię swoją w przedmiocie, nad którym obradowało.

Pan Męciński konstatuje, że zgromadzenie jakkolwiek co do 2. pytania swego programu nie przyjęło żadnych pozytywnych uchwał, jednak bardzo znaczną większością oświadczyło się w zasadzie za prestacyami w naturze i za konkurencyą do dróg gminnych i powiatowych. Co się zaś tyczy wymiaru prestacyi w naturze zdania są w ten sposób podzielone, iż mniej więcej połowa członków zgromadzenia oświadczyła się za wymiarem proponowanym przez większość komisyi sejmowej, druga zaś połowa, która na posiedzeniu wieczornem z dnia 18. lutego b. r. reprezentowała większość, na dzisiejszém zaś posiedzeniu mniejszość, nie uczyniła w tym względzie żadnego wniosku. Również to należy zaznaczyć, iż zgromadzenie jakkolwiek słabą większością oświadczyło się na wieczornem posiedzeniu dnia 18. lutego b. r. przeciw dziś obowiązującej ustawie drogowej, najbardziej zaś godzi się podnieść, iż zgromadzenie prawie jednomyślnie oświadczyło się przeciw podatkowi jako wyłącznemu źródłu na cele drogowe.

Hr. Badeni oświadcza, iż dalsza dyskusya byłaby bezużyteczną i nie zawierałaby żadnej wskazówki dla reprezentacyi krajowej, gdyby zgromadzenie nie potrafiło skupić się około jakiej zasadniejszej myśli.

Wniosek Hr. Stadnickiego co do zasięgania opinii Wydziałów powiatowych został odrzucony — inne wnioski nie przyszły pod głosowanie.

Na wniosek hr. Zamojskiego zamkniętem zostało posiedzenie o godzinie $10^{1}/_{4}$ w nocy.

L. 5830|1875.

Alegat **B.**

USTAWA

z dnia . . . 187 dla Królestwa Galicyi i Lodomeryi z Wielkiem Księstwem Krakowskiem o drogach publicznych niearyalnych.

Zgodnie z uchwałą Sejmu krajowego Mojego Królestwa Galicyi i Lodomeryi z Wielkiem Księstwem Krakowskiem rozporządzam co następuje:

I. Ogólne postanowienia.

§. 1.

Ustawa niniejsza obejmuje postanowienia o drogach krajowych, powiatowych i gminnych.

Drogami krajowemi są drogi już obecnie pod tą nazwą istniejące i te, które ustawą krajową za drogi krajowe uznane zostaną.

Drogami powiatowemi są drogi obecnie pod tą nazwą istniejące i te, które uchwałą Rady powiatowej lub Sejmu krajowego (§. 2. ustęp 4.) za powiatowe uznane zostaną.

Wszystkie inne drogi do publicznego użytku przeznaczone są drogami gminnemi. Obszar dworski, ze związku gminnego wyłączony, stanowi pod względem dróg gminnych jedną całość z obszarem gminy katastralnej, do której należy.

Mosty, przewozy i budowy sztuczne uważane będą za części tej drogi, na której się znajdują; ze względu jednak na szczególną ważność lub kosztowność budowy może zrobić wyjątek od tego prawidła Sejm krajowy, przyjmując koszta budowy lub utrzymania na fundusz krajowy, a co do dróg gminnych także Rada powiatowa, przyjmując one na fundusz powiatowy.

§. 2.

Do zakładania drogi krajowej i do przeistoczenia drogi innej kategoryi na drogę krajową potrzeba ustawy krajowej.

Do zakładania drogi powiatowej tudzież do przeistoczenia drogi gminnej na powiatową potrzeba uchwały Rady powiatowej.

Prócz tego winno zakładanie dróg krajowych i powiatowych poprzedzać — dla względów politycznych i wojskowych — przyzwolenie właściwych władz, a przy drogach powiatowych także przyzwolenie Wydziału krajowego.

Za drogi powiatowe uznane być mają drogi ważniejsze dla handlowego i przemysłowego ruchu w powiecie, w szczególności zaś te, które miasta i znaczniejsze miasteczka targowe łączą tak między sobą jak i z drogami bitemi, lub stacyami kolei żelaznych. Jeżeliby Rada powiatowa ociągała się z powzięciem takiej uchwały, natenczas Sejm krajowy po zbadaniu sprawy przez Wydział krajowy i wysłuchaniu zdania Rady powiatowej, może uznać taką drogę za powiatową.

Do zakładania dróg gminnych potrzeba zgodnego postanowienia Rady gminnej i przełożonego obszaru dworskiego, jak nie mniej przyzwolenia politycznej władzy powiatowej i Wydziału powiatowego.

W razie sporu między gminą a obszarem dworskim, lub też między sąsiedniemi gminami, a względnie obszarami dworskimi w sprawie zakładania dróg gminnych orzeka Wydział powiatowy.

§. 3.

Własność nieruchoma, na rzecz drogi publicznej potrzebna, winna być nabytą w drodze wywłaszczenia podług istniejących ustaw i przepisów.

§. 4.

Zaniechanie drogi krajowej wymaga ustawy krajowej — drogi powiatowej: uchwały Rady powiatowej i przyzwolenia c. k. Namiestnictwa i Wydziału krajowego — drogi gminnej: postanowienia Rady gminnej i przełożonego obszaru dworskiego tudzież przyzwolenia Rady powiatowej i politycznej władzy powiatowej.

Zaniechana droga krajowa uznaną być może za drogę powiatową w sposób przepisany §. 2.

Zaniechana droga krajowa, nieuznana za powiatową, równie jak zaniechana droga powiatowa, stają się drogami gminnemi, jeżeli służą do użytku publicznego (§. 1. ustęp 4.).

Zaniechana droga do użytku publicznego nie służąca sprzedaną zostanie na rzecz funduszu tej kategoryi dróg, do której należała. Wydział krajowy dla dróg krajowych, Wydział powiatowy dla dróg powiatowych i gminnych zarządzi bezzwłocznie oszacowanie gruntów przez znawców nieinteresowanych i zawezwie do zapłacenia ceny szacunkowej tych właścicieli, których grunta z drogą się stykają. Jeżeli przez nich cena ta w przeciągu dni 60 od zawezwania złożoną nie zostanie, nastąpi sprzedaż przez licytacyę.

§. 5.

Niniejsza ustawa nie narusza praw i obowiązków opartych na specyalnych tytułach prawnych.

II. Pokrycie kosztów.

A. Koszta dróg krajowych.

§. 6.

Koszta budowy i utrzymania dróg krajowych ponosi fundusz krajowy, do którego też wpływają dochody z myt, ustanowionych na tych drogach, kary dyscyplinarne, kary pieniężne nałożone z powodu przekroczeń policyjnych na drogach krajowych i wynagrodzenia za szkody zrządzone na tych drogach.

Czy i o ile powiaty, przez które te drogi przechodzą, jeszcze osobno przyczyniać się mają do kosztów budowy i utrzymania dróg krajowych oznaczonem będzie w każdym pojedynczym wypadku ustawą krajową.

§. 7.

Jeżeli droga krajowa przechodzi przez miejską lub wiejską osadę i jedynie z powodu szczegółowych potrzeb tych osad wymaga większych kosztów na budowanie ścieków, kanałów, bruków i t. p.,

całą stąd wynikającą nadwyżkę kosztów budowy i utrzymania ponosi miejscowa osada.

§. 8.

Jeżeli z powodu uwzględnionych życzeń pewnej osady drodze krajowej miałby być nadany kierunek przecinający tę osadę, która inaczej bez uszczerbku powszechnego ruchu mogłaby być pominiętą, natenczas osada ta ponosi sama nadwyżkę wydatków budowy i utrzymania, spowodowaną przez zmianę zamierzonego kierunku drogi.

§. 9.

Dopóki droga uznana za krajową nie będzie mogła być oddaną-w całości lub części-do użytku publicznego, komunikacya w kierunku tejże drogi, winna być utrzymywaną kosztem tych, którzy do jéj utrzymania byli przedtem obowiązani.

B. Koszta dróg powiatowych i gminnych.

§. 10.

Koszta budowy i utrzymania dróg powiatowych ponosi fundusz dróg powiatowych, gminnych zaś dróg — fundusz dróg gminnych.

§. 11.

Źródłami funduszów dróg powiatowych i gminnych są:

1) Prestacye;

2) Datki fabryk i przedsiębiorstw zużywających niezwykłym sposobem drogę nieomyconą;

3) Dochody z myta;

4) Kary pieniężne za przekroczenia policyi drogowej, kary dyscyplinarne, kary z powodu zatajenia prestacyi i wynagrodzenia za szkody zrządzone na drogach;

5) Własne dochody zarządu dróg, jako to: ze sprzedaży starych materyałów, niepotrzebnych gruntów i budynków, z wydzierżawienia trawy i t. p.

6) Odsetki od własnych kapitałów;

7) Datki dobrowolne lub uiszczane na mocy specyalnych tytułów (§. 5.);

8) Subwencye;

9) Dodatki do podatków.

Dochody pod liczbami 2. 3. 4. 5. 6. 7. 8. 9. wymienione służą tylko dla tych dróg i przedmiotów, dla których są przeznaczone.

§. 12.

Prestacye.

Posiadacze bydła roboczego w gminie i na obszarze dworskim winni odrabiać rocznie po dwa dni ciągłe od każdej sztuki tegoż bydła, dodawać odpowiednie miejscowym stosunkom zaprzęgi i parobka do każdego zaprzęgu. Koń wierzchowy liczy się do bydła roboczego. Dzień odrobiony parobydlanym zaprzęgiem uważany będzie za prestacyę dwóch dni ciągłych.

Kto posiada tylko jednę sztukę bydła roboczego a jest przytem właścicielem domu, winien oprócz prestacyi od bydlęcia swego odrabiać rocznie jeszcze po trzy dni piesze.

Kto nie posiada bydła roboczego odrabiać będzie rocznie po sześć dni pieszych od każdego numeru domu, a jeżeli nie posiada domu po trzy dni od swej rodziny.

Kto nie należy do żadnej z powyższych kategoryi a prowadzi samoistne gospodarstwo domowe, winien odrabiać rocznie po dwa dni piesze.

Wszakże wolno będzie zarządowi w razie uznanej przez niego potrzeby zmienić robotę ciągłą na pieszą w stosunku trzech dni pieszych za jeden parobydlany dzień ciągły. Lecz w drodze takiej zamiany nie można żądać od kontrybuenta więcej niż sześć dni pieszych w jednym roku.

Tylko taka prestacya może być przeniesioną na rok następny, której kontrybuent mimo wezwania do końca roku nie uiścił.

§. 13.

Za podstawę do obliczenia prestacyi rocznej w każdym roku służyć będzie stan bydła, domów, rodzin i pojedynczych osób (§. 12 ustęp 4.), jaki znajdywał się w gminie i na obszarze dworskim dnia 15. września poprzedniego roku.

§. 14.

Gminy i obszary dworskie tego samego powiatu obowiązane do prestacyi w robociznie dla

pewnej drogi powiatowej, stanowią jej okręg konkurencyjny.

§. 15.

Uwolnieni od prestacyi są:

1) Dla dróg powiatowych: gminy i obszary dworskie więcej niż dwanaście kilometrów w prostej linii od miejsca roboty oddalone;

2) Osoby ustawą gminną uwolnione od ciężarów gminnych, o ile nie posiadają bydła roboczego lub domów, osoby zostające w zupełnem ubóstwie, a z powodu wieku lub słabości niezdolne do roboty i niemające w rodzinie członków do niej zdolnych, tudzież czeladź domowa i gospodarcza;

3) Mieszkańcy miast posiadających odrębne statuty gminne.

Rada powiatowa może uwolnić od prestacyi na rzecz dróg powiatowych miasta, w obrębie których utrzymanie bruków i dróg wyczerpuje wartość całej przypadającej na nie rocznej prestacyi i dochód z poboru myta. Uwolnienie takie połączone jest zawsze z obowiązkiem utrzymywania — wyłącznym kosztem miasta — dróg powiatowych, terytoryum miasta przecinających.

§. 16.

Robota dzienna rozpoczyna się w czasie od 1. kwietnia do końca września o godzinie 7. z rana, w czasie zaś od 1. października do końca marca o godzinie 8. z rana i trwa do zachodu słońca.

Dzień, w którym kontrybuent przybył później, odeszedł wcześniej, lub wykonywał robotę opieszale nie będzie mu policzony. Kontrybuentom miejscowości oddalonych więcej niż sześć kilometrów w prostej linii od miejsca roboty, przyjętym będzie czas na przybycie stracony w stosunku jednej godziny do sześciu kilometrów nadwyżki oddalenia.

§. 17.

Robociznę prestacyjną można wykonać w naturze a to: osobiście, lub przez zastępcę uzdolnionego, wolno też wykupić się od niej w całości, lub częściowo, przez złożenie jej wartości pieniężnej z potrąceniem piątego procentu, w przeciągu sześciu tygodni od dnia ogłoszenia repartycyi.

W razie potrzeby gotowizny przez zarząd drogowy uznanej za niezbędną spłaconą być musi ~~gotowiźnie~~ część nieprzewyższająca jednak $^1/_3$ rocznej robocizny prestacyjnej.

Kontrybuentom odrabiającym prestacyę w naturze wyznaczoną będzie o ile możności robota wymiarowa. Cieśle, murarze, kamieniarze i t. p. odrabiający swoję powinność osobiście, mogą być użyci do robót ich rzemiosłu właściwych; wszakże robota taka policzoną będzie w stosunku jej wartości do wartości pracy zwykłych robotników.

§ 18.

Z ogółu prestacyi w okręgu konkurencyjnym przypada zwyczajnie połowa na drogę powiatową. Druga połowa tej prestacyi jak niemniej prestacye miejscowości, nie należących do żadnego okręgu konkurencyjnego, winny być zużyte na drogi gminne. Wyjątkowo może Rada powiatowa zmienić powyższy stosunek podnosząc udział aż do $^2/_3$ prestacyi na rzecz: bądź dróg powiatowych, bądź gminnych, może też powołać gminy i obszary dworskie do konkurencyi na rzecz sąsiedniej drogi gminnej, pozostawiając wszakże na miejscowe potrzeby przynajmniej $^1/_3$ rocznej prestacyi.

Za całość rocznej prestacyi odpowiedzialni są w obec powiatu: gmina i obszar dworski, a w obec gminy i przełożonego obszaru dworskiego: posiadacze bydła i domów, głowy rodziny i pojedyńcze do prestacyi obowiązane osoby. W razie zatajenia skaże Wydział powiatowy winnych na zapłacenie potrójnej wartości zatajonej prestacyi i na koszta wywołane sprawdzeniem rzeczy.

§. 19.

Datki fabryk, przedsiębiorstw i kolei żelaznych.

Jeżeli użytkowanie kopalń lub kamieniołomów, albo przedsiębiorstwo wyłącznie fabryczne drogę nieomyconą powiatową, lub gminną niezwykłym sposobem zużywa lub psuje, natenczas właściciele lub przedsiębiorcy obowiązani będą do osobnego datku na rzecz tej drogi.

Nie mniej też przyczyniać się będą przedsiębiorstwa kolei żelaznych, nieeraryalnych, osobnym datkiem do budowy i utrzymania dróg, łączących stacye kolei żelaznych z najbliższemi drogami bitemi tudzież z miastami i miasteczkami.

Wysokość tych datków i sposób ich uiszczania należy oznaczyć ugodą między Wydziałem powiatowym i stroną. Jeżeli nie przyjdzie ugoda do skutku, orzeka Wydział krajowy w porozumieniu z c. k. Namiestnictwem o wysokości datków i sposobie ich uiszczania.

§. 20.

Myta.

Myta: drogowe, mostowe, przewozowe i kopytkowe, stanowią przedmiot osobnych ustaw i rozporządzeń; wszakże koncesye na pobieranie myta nadane w drodze administracyjnej, uważane będą za wygasłe, jeżeli w przeciągu trzech lat od dnia ogłoszenia niniejszej ustawy, nie zostaną odnowione w drodze przepisanej.

Miejsca dla stacyi mytniczych na drogach powiatowych i gminnych, oznacza Wydział powiatowy w porozumieniu z polityczną władzą powiatową.

Rozstrzyganie sporów co do uwolnienia od myta, należy do władz rządowych, stosownie do istniejących przepisów.

§. 21.

Subwencye.

Do budowy drogi powiatowej, lub gminnej, ważnej pod względem komunikacyi a zbyt dla powiatu lub gminy i obszaru dworskiego kosztownej może być udzielone wsparcie z funduszu krajowego.

Toż samo może mieć miejsce z funduszu powiatowego dla dróg gminnych.

§. 22.

Dodatki do podatków bezpośrednich.

Potrzeby, na które nie wystarczają źródła dochodu funduszu drogowego, wymienione w §. 11. L. 1. do 8., pokryte zostaną przez dodatki do podatków bezpośrednich a mianowicie: przy drogach powiatowych przez dodatki w obrębie całego powiatu, przy drogach zaś gminnych przez dodatki w obrębie gminy i obszaru dworskiego.

Dodatki na rzecz dróg gminnych nie mogą wszelako przenosić pięciu centów od jednego złotego reńskiego a dodatki na rzecz dróg powiatowych uchwalone być mogą tylko w granicach zakreślonych §. 23. ustawy o Reprezentacyi powiatowej.

§. 23.

Postanowienie §. 7., tyczące się ponoszenia nadwyżki kosztów budowy, nie mniej postanowienie

§. 9. względem utrzymania drogi uznanej za krajową, lecz jako takiej do użytku publicznego nieoddanej, mają być zastosowane także do dróg powiatowych.

III. Roboty spowodowane wypadkami elementarnymi.

§. 24.

Jeżeli komunikacya przez wypadki elementarne jak n. p. zaspy śniegowe, powodzie i t. p. została zagrożoną lub całkowicie przerwaną, natenczas obowiązani są do robót nie cierpiących zwłoki:

a) przy drogach krajowych i powiatowych: mieszkańcy pobliskich — przez Radę powiatową oznaczyć się mających — miejscowości, za wynagrodzeniem przez Wydział krajowy ustanowionem;

b) przy drogach gminnych: kontrybuenci do prestacyi drogowej obowiązani, przyczem dzień odrobiony liczony im będzie za pół dnia zwykłej powinności, która strąconą zostanie z prestacyi bieżącej a w braku takowej z prestacyi następującego roku.

IV. O zakresie działania Reprezentacyj i władz autonomicznych w sprawach drogowych, o ile nie jest oznaczony w paragrafach poprzedzających:

§. 25.

Sejm krajowy.

Sejm krajowy stanowi:

1) o funduszach potrzebnych na budowę i utrzymanie dróg krajowych;

2) o zasiłku z funduszu krajowego na budowę dróg powiatowych i gminnych (§. 21.).

§. 26.

Wydział krajowy.

Wydział krajowy:

1) Prowadzi cały techniczny i administracyjny zarząd dróg krajowych i naczelny nadzór nad budową i utrzymaniem dróg powiatowych i gminnych tudzież nad ich funduszami i wydaje w granicach niniejszej ustawy i w celu jej przeprowadzenia potrzebne rozporządzenia i instrukcye.

2) Wyznacza w granicach uchwały sejmowej wsparcie z funduszu krajowego na budowę dróg powiatowych i gminnych (§. 21.).

3) Mianuje — jeżeli tego uzna potrzebę — delegatów, lub komitety dla spraw drogowych, oznaczając ich zakres działania,

4) Stanowi o cenie wykupna prestacyi w powiecie, jeżeli Rada powiatowa tego obowiązku w należytym czasie nie dopełni.

5) Rozstrzyga spory między Radami powiatowemi co do kierunku dróg powiatowych, równie jak co do środków, którymi każda z nich do budowania i utrzymania takowych ma się przyczyniać; nakoniec rozstrzyga sprawy drogowe, w drodze odwołania się doń wniesione.

§. 27.

Rada powiatowa.

Rada powiatowa:

1) nadzoruje zarząd funduszu dróg powiatowych;

2) oznacza ceny wykupna robocizny pieszej i ciągłej (§. 17.) przy uchwaleniu preliminarza;

3) uchwala rozdział ogółu prestacyi pomiędzy drogi powiatowe i gminne (repartycya powiatowa), tudzież preliminarz robót i budżet dróg powiatowych;

4) uchwala w razie niedoboru dodatki do podatków bezpośrednich na potrzeby dróg powiatowych:

§. 28.

Wydział powiatowy.

Wydział powiatowy:

1) prowadzi cały techniczny i administracyjny zarząd dróg powiatowych, utrzymuje ich inwentarz i zdaje z końcem każdego roku sprawę o stanie dróg powiatowych i gminnych tudzież o ich funduszach Wydziałowi krajowemu i Radzie powiatowej;

2) sprawdza przedstawione sobie przez zwierzchności gminne wykazy prestacyjne, wdraża w razie wątpliwości dochodzenia i układa na podstawie sprawdzonych wykazów kataster drogowy całego powiatu i z uwzględnieniem preliminarzy dróg gminnych, projekt rozdziału ogółu prestacyi między drogi powiatowe i gminne, tudzież preliminarz robót i budżet dróg powiatowych;

3) ogłasza repartycyę powiatową, zawierającą spis wszystkich gmin i obszarów dworskich do ro-

bocizny na rzecz dróg powiatowych pociągnąć się mających z domieszczeniem wartości pieniężnej;

4) nadzoruje gminy, zwierzchności gminne i obszary dworskie co do budowania i utrzymywania dróg gminnych, a mianowicie czuwa nad całością funduszu drogowego gminnego, sprawdza i prostuje corocznie preliminarze dróg gminnych, zatwierdza ich budżety, odbywa przynajmniej raz w roku rewizyę wszystkich dróg gminnych i przekonuje się, czy prestacye drogowe zostały zużyte;

5) rozstrzyga spory drogowe między stronami tak z gminami jak obszarami dworskimi, a w drodze odwołania się między członkami gminy a jej zwierzchnością;

6) przedkłada Wydziałowi krajowemu na żądanie daty statystyczne, tyczące się dróg powiatowych i gminnych;

7) kieruje budową i utrzymaniem dróg krajowych, o ile ta czynność została mu przez Wydział krajowy poruczoną i nie może uwolnić się od tego obowiązku;

8) mianuje do załatwienia specyalnych spraw drogowych delegatów lub komitety drogowe także z po za grona swego, oznaczając ich zakres działania.

§. 29.

Rada gminna i przełożony obszaru dworskiego.

Rada gminna wspólnie z przełożonym obszaru dworskiego:

1.) stanowią o sposobie zarządu i użycia funduszu dróg gminnych i orzekają o uwolnieniu osób ubogich od prestacyi drogowej (:§. 15—2:);

2.) stanowią o preliminarzu robót i budżecie dróg gminnych, tudzież o rozdziale prestacyi przypadających na każdego kontrybuenta w obrębie gminy i obszaru dworskiego tak na rzecz dróg gminnych jak i powiatowych (repartycya gminna).

Do ważności każdego w tym zakresie powziąć się mającego postanowienia, potrzeba porozumienia między Radą gminną a przełożonym obszaru dworskiego.

§. 30.

Zwierzchność gminna.

Zwierzchność gminna:

1.) Sporządza spis kontrybuentów w gminie i ich prestacyi;

4

2.) ogłasza repartycyę gminną i ceny wykupna robocizny;

3.) czuwa nad tem, aby wszelkie prestacye datki i dodatki do podatków na rzecz dróg gminnych tak z gminy jak i z obszaru dworskiego, uiszczone były w sposób właściwy i na czasie.

§. 31.

Przełożony obszaru dworskiego.

Przełożony obszaru dworskiego sporządza spis prestacyi rocznej, przypadającej na obszar dworski ogłasza repartycyę oraz ceny wykupna robocizny kontrybuentom na obszarze dworskim prócz właściciela zamieszkałym.

Celem kontroli winien on wglądać we wszystkie czynności przekazane §. 30. zwierzchności gminnej, a w razie spostrzeżenia jakiejkolwiek nieprawidłowości donieść o tem Wydziałowi powiatowemu.

§ 32.

Zwierzchność gminna wspólnie z przełożonym obszaru dworskiego.

1.) prowadzą techniczny i administracyjny zarząd dróg gminnych;

2.) utrzymują kataster dróg gminnych, układają corocznie na podstawie katastru preliminarz robót i budżet tych dróg i utrzymują ich inwentarz;

3.) przedstawiają Wydziałowi powiatowemu wykazy prestacyi drogowych przypadających na gminę i obszar dworski;

4.) czuwają pod własną odpowiedzialnością nad należytym stanem dróg gminnych, i z końcem każdego roku zdają o tem sprawę Wydziałowi powiatowemu.

5.) przedkładają na żądanie Wydziału powiatowego wszelkie wyjaśnienia i daty dróg publicznych się tyczące.

V. Środki zaradcze.

§. 33.

Jeżeliby Rada powiatowa, lub Wydział powiatowy zaniedbywały w czemkolwiek bądź swoich obowiązków, natenczas Wydział krajowy zaradzi temu w sposób, jaki za odpowiedni uzna na koszt i stratę powiatu. Taka sama władza przysługuje Wydziało-

wi powiatowemu nad Radą gminną, zwierzchnością gminną i przełożonym obszaru dworskiego, a nadto może Wydział powiatowy członka zwierzchności gminnej i przełożonego obszaru dworskiego, zaniedbującego swoich obowiązków, skazać na grzywny do 20 zł. w. a.

Koszta komisyi wywołane przez żalącego się ponosi tenże, jeżeli zażalenie w całości, lub częściowo za niesłuszne uznanem zostało, w przeciwnym razie ponosi je dotyczący fundusz drogowy.

VI. Nadzór rządowy.

§ 34.

Władze polityczne mają prawo i obowiązek czuwania, aby dróg publicznych każdy bez przeszkody mógł używać, tudzież, ażeby przez zaniedbanie drogi bezpieczeństwo osób i własności nie było zagrożone. W razie takiego zaniedbania zażądają zaradzenia od organu sprawującego bezpośrednią administracyę, a gdy krok ten zostanie bezskutecznym lub w razie niebezpieczeństwa zarządzą stosowne środki na koszt obowiązanych i właściwy organ bezzwłocznie o tem uwiadomią.

VII. Odwołanie się do wyższej władzy i przedstawienia.

§. 35.

Wszystkie odwołania się do wyższej władzy autonomicznej i przedstawienia winny być wniesione w przeciągu dni 14. do tej władzy, która orzeczenie wydała lub jest organem wykonawczym Reprezentacyi, która uchwałę powzięła. Jeżeli reprezentacya, lub władza, która orzeczenie wydała uważa odwołanie się do władzy wyższej za słuszne, natenczas przyjąć je może jako przedstawienie i zmienić swoje pierwotne orzeczenie o ile nie zostało niem przyznane prawo komu innemu.

Przedstawienia i rekursy przeciw repartycyom prestacyi nie wstrzymują egzekucyi. Jeżeli zaś przed-

stawienie lub rekurs odniesie skutek, należy się stronie zwrot uiszczonej już prestacyi przez potrącenie prestacyi bieżącego, lub następnego roku, a w braku takowej — w gotowiźnie.

Od orzeczeń władzy politycznej, wydanych z mocy §. 34. niniejszej ustawy, można odwołać się do c. k. Namiestnictwa, które rozstrzyga sprawę w porozumieniu z Wydziałem krajowym.

Od orzeczeń i rozporządzeń Wydziału krajowego nie ma odwołania.

VIII. Egzekucya.

§. 36.

Prestacye, koszta poniesione w skutek przedsięwzięcia środków zaradczych na koszt i stratę powiatów, gminy, przełożonego obszaru dworskiego i członka zwierzchności gminnej, kary dyscyplinarne, kary z powodu zatajenia prestacyi, wynagrodzenia za szkody zrządzone na drogach, kary policyjne za przekroczenia przepisów drogowych, datki z powodu niezwykłego zużycia drogi i datki kolei żelaznych (§. 19.), koszta postępowania wykonawczego ściągane bedą w drodze egzekucyi politycznej.

Do prowadzenia tej egzekucyi powołanym jest względem gmin i obszarów dworskich starosta powiatu, względem kontrybuentów w gminie — zwierzchność gminna, a względem kontrybuentów na obszarze dworskim, prócz właściciela zamieszkałych, przełożony tegoż obszaru. Według okoliczności może jednak starosta z ominięciem gminy, a względnie obszaru dworskiego, jako całości, przystąpić do egzekucyi wprost przeciw pojedynczym kontrybuentom.

Zamiast ściągnięcia prestacyi w naturze lub pieniądzach można w drodze egzekucyi zarządzić wykonanie roboty na koszt obowiązanego i ściągnąć od niego poniesione przez to wydatki, chociażby one przekraczały ustanowioną przez Radę powiatową wartość pieniężną tej robocizny.

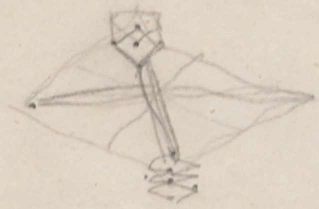
IX. Postanowienia końcowe.

§. 37.

Ustawa ta obowiązywać będzie co do sporządzenia spisu kontrybuentów, ich prestacyi, katastrów, preliminarzy robót, ogłoszeń cen prestacyi, budżetów i repartycyi powiatowych i gminnych: od dnia **15.** września roku następującego po jej ogłoszeniu, a co do reszty jej postanowień: od dnia 1. stycznia następującego roku, z którym to dniem ustawa z dnia 18. sierpnia 1866. r. o prestacyach i kompetencyi co do dróg publicznych, traci moc obowiązującą.

§. 38.

Wykonanie niniejszej ustawy polecam Memu Ministrowi spraw wewnętrznych.

LWÓW, 1875.
Z DRUKARNI INSTYTUTU STAUROPIGIAŃSKIEGO
pod zarządem St. Huczkowskiego.

Ustawa

z dnia 1875 dla Królestwa Galicyi i Lodomeryi z W. ks. Krakowskiem o drogach publicznych niearyalnych. – Zgodnie z uchwałą Sejmu krajowego Mojego Królestwa Galicyi i Lodomeryi z W. ks. Krakowskiem rozporządzam co następuje. I. Ogólne postanowienia.

§. 1. Ustawa niniejsza obejmuje postanowienia o drogach powiatowych i gminnych. Drogami powiatowemi są drogi dotychczas krajowe znajdujące się w powiecie – i obecnie pod tą nazwą istniejące. – Wszystkie inne drogi do publicznego użytku przeznaczone są drogami gminnemi. Obszar dworski ze związku gminnego wyłączony, stanowi pod względem dróg gminnych jedną całość z obszarem gminy katastralnej do której należy. Mosty, przewozy i budowy sztuczne, uważane będą za części tej drogi na której się znajdują – ze względu jednak na szczególną ważność lub kosztowność budowy udzielaną będzie subwencya z funduszów krajowych. – §. 2. Do zakładania drogi powiatowej tudzież do przeistoczenia drogi gminnej na powiatową, potrzeba uchwały Rady powiatowej i potwierdzenia Sejmu. – Do zakładania dróg gminnych potrzeba zgodnego postanowienia Rady gminnej i przełożonego obszaru dworskiego, jak niemniej przyzwolenia politycznej władzy powiatowej i Wydziału powiatowego. – W razie sporu między gminą a obszarem dworskim, lub też między sąsiedniemi gminami a względnie obszarami dworskimi w sprawie zakładania dróg gminnych orzeka Wydział powiatowy. – §. 3. Własność nieruchoma na rzecz drogi publicznej potrzebna, winna być nabytą w drodze wywłaszczenia, podług istniejących ustaw i przepisów.

§. 4. Zaniechanie drogi gminnej wymaga postanowienia Rady gminnej i przełożonego obszaru dworskiego tudzież przyzwolenia Rady powiatowej i politycznej Władzy powiatowej. §. 5. Niniejsza ustawa nie narusza praw i obowiązków opartych na specyalnych tytułach prawnych.

II. Pokrycie kosztów. Koszta dróg powiatowych i gminnych. §. 6. Koszta budowy i utrzymania dróg powiatowych ponosi głównie fundusz krajowy – do którego też wpływają dochody z myt a to w następujący sposób. Z uchwalonej sumy przez Wys. Sejm krajowy 70% ma być każdemu powiatowi w stosunku do opłacanych bezpośrednich podatków na utrzymanie i budowę dróg powiatowych udzielonem 30% pozostaje do dyspozycyi Wydziału krajowego na koszta administracyi i subwencye.

§. 7. Jeżeli droga powiatowa przechodzi przez miejską lub wiejską osadę i jedynie z powodu szczegółowych potrzeb tych osad wymaga większych kosztów na budowanie ścieków, kanałów, bruków i t. p. całą ztąd wynikającą nadwyżkę kosztów budowy i utrzymania ponosi miejscowa osada.

§. 8. Koszta budowy i utrzymania dróg gminnych ponosi gmina wspólnie z obszarem dworskim dodatkiem od podatków bezpośrednich opłacanych tak w gminie, jak i na obszarze dworskim, dalej źródłami funduszu dróg powiatowych i gminnych są: 1.) datki fabryk i przedsiębiorstw używających drogę niezwykłym sposobem; 2.) dochody z przewozu, 3.) kary pieniężne i kary dyscyplinarne, nałożone z powodu przekroczeń policyjnych na drogach powiatowych i gminnych; 4.) własne dochody zarządu dróg, jako to: ze sprzedaży własnych materyałów, niepotrzebnych gruntów, budynków, z wydzierżawienia trawy i t. p.; 5.) odsetki od własnych kapitałów dla budowy dróg gminnych lub powiatowych przeznaczonych. 6.) datki dobrowolne lub nieszczane na mocy specyalnych tytułów §. 5; 7.) subwencya z funduszu krajowego.

§. 9. Uwolnieni od opłaty do dróg gminnych są: 1.) osoby ustawą gminną uwolnione od ciężarów; 2.) mieszkańcy miast posiadających odrębne statuta gminne.

Datki fabryk, przedsiębiorstw i kolei żelaznych.

§. 10. Jeżeli użytkowanie kopalń lub kamieniołomów albo przedsiębiorstwo wyłącznie fabryczne drogę niecmentowaną powiatową lub gminną niezwykłym sposobem zużywa lub psuje, natenczas właściciele lub przedsiębiorcy obowiązani będą do osobnego datku na rzecz tej drogi. Niemniej też przyczyniać się będą przedsiębiorstwa kolei żelaznych niecraryalnych osobnym datkiem do budowy i utrzymania dróg łączących stacye kolei żelaznych z najbliższemi drogami bitemi tudzież z miastami i miasteczkami. – Wysokość tych datków i sposób ich uiszczania należy oznaczyć ugodą między Wydziałem powiatowym i stroną, – jeżeli nie przyjdzie ugoda do skutku orzeka Wydział krajowy w porozumieniu z c. k. Namiestnictwem o wysokości datków i sposobu ich uiszczania.

§. 11. Myta. – Myta drogowe, mostowe, przewozowe i kopytkowe stanowią przedmiot osobnych ustaw i rozporządzeń, wszakże koncesye na pobieranie myta, nadane w drodze administracyjnej, uważane będą za wygasłe, jeżeli w przeciągu trzech lat od dnia ogłoszenia niniejszej ustawy, nie zostaną odnowione w drodze przepisanej. – Miejsca dla stacyj mytniczych na drogach powiatowych i gminnych oznacza Wydział powiatowy w porozumieniu z polityczną władzą powiatową. Rozstrzyganie sporów co do uwalniania od myta, należy do władz rządowych, stosownie do istniejących przepisów.

Subwencye. §. 12. Do budowy drogi powiatowej lub gminnej ważnej pod względem komunikacyi a zbyt dla powiatu lub gminy i obszaru dworskiego kosztownej, będzie udzielonem wsparcie z funduszu krajowego §. 6. –

III. Roboty spowodowane wypadkami elementarnymi.

§. 13. Jeżeli komunikacya przez wypadki elementarne jak n. p. zaspy śniegowe, powodzie i t. p. została zagrożoną lub całkowicie przerwaną, natenczas obowiązani są do robót nie cierpiących zwłoki a.) przy drogach powiatowych mieszkańcy pobliskich przez Radę powiatową oznaczyć się mających miejscowości za wynagrodzeniem przez Radę powiatową ustanowionem; b.) przy drogach gminnych mieszkańcy gminy za wynagrodzeniem przez Radę powiatową ustanowionem.

IV. O zakresie działania Reprezentacyj i władz autonomicznych w sprawach drogowych – o ile nie jest oznaczony w paragrafach poprzedzających.

§. 14. Sejm krajowy. Sejm krajowy stanowi: 1.) o funduszach potrzebnych na budowę i utrzymanie dróg powiatowych; 2.) o funduszach na potrzeby centralnego zarządu w Wydziale krajowym i o wysokości funduszu subwencyjnego §. 12.

§. 15. Wydział krajowy. 1.) Wydział krajowy prowadzi naczelny nadzór nad budową i utrzymanie dróg powiatowych i gminnych oraz nad ich funduszami; 2.) wydaje w granicach niniejszej ustawy i w celu jej przeprowadzenia potrzebne rozporządzenia i instrukcye; 3.) Przedkłada Sejmowi rachunki Wydziałów powiatowych o drogach powiatowych i gminnych; 4.) wyznacza w granicach uchwały sejmowej wsparcie

z funduszu krajowego dla dróg powiatowych i gminnych § 12.; 5.) mianuje jeżeli zajdzie tego konieczna potrzeba delegatów lub komitety dla spraw drogowych, oznaczając ich zakres działania; 6.) rozstrzyga ostatecznie wszystkie spory i rekursa w sprawach drogowych, powiatowych lub gminnych doń wniesione.

§. 16. Rada powiatowa. Rada powiatowa: 1.) nadzoruje zarząd funduszu dróg powiatowych; 2.) mianuje dla każdej drogi inspektora i jego zastępcę; 3.) oznacza cenę wynagrodzenia za roboty spowodowane wypadkami elementarnymi § 13.

§. 17. Wydział powiatowy. Wydział powiatowy: 1.) prowadzi cały techniczny i administracyjny zarząd dróg powiatowych - utrzymuje ich inwentarz, zdaje z końcem każdego roku sprawę o stanie dróg powiatowych i gminnych, tudzież rachunek dokładny z użycia funduszu na budowę i utrzymanie dróg powiatowych Wydziałowi krajowemu i Radzie powiatowej; 2.) nadzoruje komitety gminne drogowe, co do budowania i utrzymywania dróg gminnych a mianowicie czuwa nad całością funduszu drogowego gminnego; 3.) odbywa przynajmniej raz na rok rewizyę wszystkich dróg gminnych i zatwierdza ich budżety; 4.) przedkłada Wydziałowi krajowemu na żądanie daty statystyczne, tyczące się dróg powiatowych i gminnych; 5.) sprawdza i prostuje corocznie preliminarz dróg gminnych i zatwierdza ich budżety; 6.) mianuje do specyalnych spraw drogowych delegatów nawet z poza grona swego, oznaczając ich zakres działania.

§. 18. Rada gminna. Rada gminna uchwala zgodnie z obszarem dworskim budżet dla dróg gminnych.

§. 19. Komitet drogi gminnej. Komitet drogi gminnej składa się z 3 członków a mianowicie z przełożonego obszaru dworskiego lub jego zastępcy, z przełożonego gminy miejscowej lub jego zastępcy i z jednego członka z gminy wybranego na lat 3 przez Radę gminną w porozumieniu z przełożonym obszaru dworskiego. W razie gdyby powyższe porozumienie nie przyszło do skutku natenczas Wydział powiatowy mianuje z grona członków gminy trzeciego członka do Komitetu i jego zastępcę. — Komitet drogi gminnej a.) prowadzi cały techniczny i administracyjny zarząd dróg gminnych; b.) uchwala roczny preliminarz kosztów budowy i utrzymanie dróg gminnych; c.) układa podział należytości od podatków tak na obszar dworski jak i na gminę; d.) składa Radzie gminnej i obszarowi dworskiemu roczne rachunki; e.) składa Wydziałowi powiatowemu rachunki z udzielonego funduszu subwencyjnego; f.) czuwa nad należytem stanem dróg gminnych; g.) przedkłada na żądanie Wydziału powiatowego wszelkie wyjaśnienia i daty.

§. 20. Przełożony gminy i obszaru dworskiego. Przełożony gminy ściąga należytość na fundusz dróg gminnych od pojedynczych członków w obrębie gminy, przełożony obszaru dworskiego z tegoż obszaru.

V. Środki zaradcze. Jeżeliby Rada powiatowa lub Wydział powiatowy zaniedbywały w czemkolwiekbądź swoje obowiązki, natenczas Wydział krajowy zaradzi temu w sposób, jaki za odpowiedni uzna na koszt i stratę powiatu. Jeżeliby Rada gminna lub Komitet drogowy gminy zaniedbywał w czemkolwiek swoich obowiązków i nie utrzymywał dróg gminnych w dobrym stanie i odpowiednie

do przepisów, natenczas Wydział powiatowy zaradzi temu w sposób jaki za odpowiedniejszy uzna na koszt gminy i obszaru dworskiego. — VI. Nadzór rządowy. §. 22. Władze polityczne mają prawo i obowiązek czuwania, aby dróg publicznych każdy bez przeszkody mógł używać — tudzież ażeby przez zaniedbanie drogi bezpieczeństwo osób i własności nie było zagrożone. W razie takiego zaniedbania władze te mogą żądać od organu sprawującego bezpośrednio administracyę, aby zostało temu zaradzono, — w razie bezskuteczności tych kroków lub niebezpieczeństwa, zarządzą stosowne środki na koszt obowiązanych i właściwy organ o tem zawiadomią.

VII. Odwołania się do wyższej i przedstawienia. §. 23. Wszystkie odwołania się do wyższej władzy autonomicznej i przedstawienia, winne być wniesione w przeciągu dni 14. do tej władzy, która orzeczenie wydała, lub jest organem wykonawczym Reprezentacyi uchwalającej. Przedstawienia i rekursa przeciw repartycyom nie wstrzymują egzekucyi. Jeżeli zaś przedstawienie lub rekurs odniesie skutek, należy się stronie zwrot uiszczonej sumy bieżącego lub następnego roku w gotowiźnie. Od orzeczeń Władzy politycznej wydanych na mocy §. 22. niniejszej ustawy można odwołać się do c. k. Namiestnictwa, które rozstrzyga sprawę w porozumieniu z Wydziałem krajowym.

§. 24. Ogólne postanowienia. Drogi dotychczas krajowemi zwane mają po przejściu ich na drogi powiatowe zatrzymać pierwotną swoją szerokość, zwężanie takowej drogi może tylko na mocy ustawy krajowej nastąpić. Osobna ustawa oznaczy szerokość nowych dróg powiatowych budować się mających oraz mostów, poręczy, znaków i t. d. tudzież instrukcye co do budowy i utrzymania dróg gminnych, tudzież wysadzenie ich drzewami. Po uzyskaniu Najwyższej sankcyi Wydział krajowy sporządzi rozdział dróg dotychczas krajowych na powiaty.

VIII. Egzekucya. §. 25. Nieuiszczone w oznaczonym czasie repartycye od podatków na fundusz dróg gminnych, koszta poniesione w skutek przedsięwzięcia środków zaradczych na koszt i stratę gminy i obszaru dworskiego kary dyscyplinarne, wynagrodzenia za szkody zrządzone na drogach, kary policyjne za przekroczenia przepisów drogowych, datki z powodu niezwykłego zużycia drogi i datki kolei żelaznej, datki z tytułu specyalnego i koszta egzekucyi, będą ściągane w drodze egzekucyi politycznej. Do prowadzenia egzekucyi powołanym jest c. k. Starosta powiatowy na żądanie komitetów lub Wydziału powiatowego.

IX. Postanowienia końcowe. Wykonanie niniejszej ustawy polecam Memu Ministrowi spraw wewnętrznych.

Lwów 15. Kwietnia 1875.

E. Wołański m. p.

Wernicki 1875

REFORMA DROGOWA.

WSTĘP.

Nowo przez Wydział krajowy wypracowana ustawa drogowa służyła za podstawę do obrad na konferencyi prezesów Rad powiatowych, odbytej we Lwowie dnia 18. Lutego b. r. Po długich i wyczerpujących rozprawach zapadła uchwała, stanowczo potępiająca wymiar prestacyi od bydła, w formie przez Wydział krajowy proponowanej. Krótkość czasu, jaki przedziela konferencyę drogową od zebrania Sejmu, nie pozwolił Wydziałowi krajowemu przedstawić nowej ustawy drogowej, któraby się mogła opierać na innych zasadach; okoliczność więc takowa wzbudza słuszną obawę, aby kwestya tak nagląca dla całego kraju, jak sprawa drogowa, na czas dłuższy odroczoną nie została.

Podzielając tak uzasadnioną obawę, ośmielam się przedstawić nowy zarys Reformy drogowej, oparty na zasadach słuszności, a dający się łatwo zastosować i wykonać. Reforma niniejsza odpowiada głównym wymaganiom i rzeczywistym potrzebom obmyślenia niezbędnych środków do naprawy dróg, a przedewszystkiem otwiera źródła do dalszej budowy takowych, nie obciąża nad miarę nikogo, a powołuje do ponoszenia ciężarów nietylko jedną klasę rolników, ale cały ogół mieszkańców i wszystkie interesa; czyli rozkłada stosowniej ciężary i czyni je o wiele mniej dotkliwemi.

Jeżeli przedstawiony tu projekt przyczyni się choć w małej części do rozjaśnienia wątpliwości, w jakiej pod względem wyboru zasady sprawiedliwego rozkładu ciężarów znajdujemy się; natenczas powód wydania niniejszej pracy będzie usprawiedliwiony.

Dla łatwiejszego ocenienia nowego projektu do Reformy drogowej, niezbędnym jest choćby pobieżny pogląd na ustawę, proponowaną przez Wydział krajowy, tudzież na obecnie obowiązującą z r. 1866.

A) Ustawa, oparta na prestacyi od bydła.

Ustawa drogowa, projektowana przez komisyę drogową na przeszłej kadencyi sejmowej, jakoteż i obecnie z małemi zmianami przez Wydział krajowy ułożona, przedstawia się nam:

1) Jako ustawa, nieodpowiadająca ani wymogom, ani właściwościom naszego kraju. Główną jej wadą jest to, że do ponoszenia ciężarów drogowych nie pociąga wielu kategoryj i interesów z dróg korzystających, a więc niesłusznie obciąża jedną tylko klasę rolników.

2) Nie może być dokładną, ani sprawiedliwą; przy niej bowiem nader wielka ilość bydła na paszach, w gorzelniach i bydła w młodocianym wieku wymykałaby się z pod opodatkowania, alboby niesłusnie opodatkowaną była.

3) Ustawa wywarłaby niewątpliwie wpływ zgubny na chów bydła, ową podstawę gospodarstw w naszym kraju.

4) Środki do pokrycia potrzeb drogowych, uzyskane przez prestacyę od bydła, obliczone są mylnie na 1,400.000 dni ciągłych i nieodpowiednio do istotnej ich wartości oszacowane na 1,400.000 zlr. Dzień ciągły liczy się tu na 1 zlr., podczas kiedy dzień szarwarkowy, jak to dobrze wiemy z doświadczenia, nie przedstawia i czwartej części tej wartości.

5) Ustawa wyłącza od ponoszenia ciężarów gruntowych majątki leśne, nie prowadzące gospodarstwa, a więc i nie utrzymujące bydła; tymczasem ilość tych majątków w Galicyi do 800 dochodzi.

6) Ustawa nie wytwarza niezbędnego funduszu subwencyjnego, dla udzielania pomocy powiatom i górskim okolicom, których dochody nigdy rzeczywistych potrzeb drogowych nie pokryją.

7) Ustawa nie podaje środków do budowy dróg krajowych, i nie troszczy się wcale ani o zarząd, ani o ich konserwacyę. Słowem, cała wielka kategorya dróg krajowych i obmyślenie funduszów na pokrycie ich potrzeb nie wchodzi w zakres ustawy.

8) Ustawa nie wynajduje i nie określa ściśle środków do chociażby powolnej budowy dróg powiatowych — żwirowanych, wreszcie nie obmyśla potrzebnych funduszów na pokrycie kosztów administracyi drogowej.

9) Ustawa, oparta na przypuszczeniu, że obszary dworskie wszędzie złożą gotówkę za należną prestacyę, nie przewiduje źródeł pokrycia potrzeb drogowych na wypadek nieurodzaju lub drożyzny pieniężnej, gdy wiele obszarów zamiast gotówki uiszczać będzie należną prestacyę w naturze. Z jakich więc funduszów opędzone zostaną wydatki na zakupno materyałów leśnych, oraz koszta administracyi drogowej?

10) Najważniejszy jednakże zarzut, jaki przychodzi uczynić projektowanej ustawie, — jest absolutna niemóżność wykonania takowej.

Rzeczywiście, pod tym względem napotykamy na ogromne, niezwalczone trudności. Już coroczne sporządzanie spisów jest nader trudnem i zawiłem, a prowadzącem za sobą niechęć i rozdrażnienie ludności wiejskiej. Komu, jakim organom zostanie poruczone prowadzenie tak olbrzymiej czynności i trudnego operatu? Czy nie Wydziałom powiatowym, które i bez tego są przeciążone *(honoris causa)* i dla zupełnego braku potrzebnych, sił w wypełnianiu swych obowązków zalegają? Dokładne ułożenie imiennych spisów nie kończy zadania; niezbędnem tu okaże się mnóstwo innych czynności, ściśle z tem połączonych, jako to: utrzymywanie ciągłej ewidencyi inwentarza roboczego, przyjmowanie reklamacyi, poprawianie omyłek nieuniknionych przy tego rodzaju spisach, dochodzenie defraudacyi i najróżnorodniejszych, związanych z tem wszystkiem czynności. Są to piętrzące się coraz trudności, których ani dobra wola, ani umiejętność organów autonomicznych pokonać nie zdoła.

B) **Obecnie obowiązująca Ustawa drogowa z r. 1866.**

Zdanie większości konferencyi drogowej, aby zachować obowiązującą dziś ustawę z roku 1866 z pewnemi poprawkami, przedstawia się jako niesłuszne, ani możebne. Zdanie takowe mogło

być tylko skutkiem nieprzygotowania się do narad. Odrzucając i potępiając stanowczo projektowaną ustawę Wydziału krajowego, a nie mogąc na razie przedstawić innej, (co wręcz z góry wykluczono), konferencya wolała oświadczyć się za złą i nieodpowiednią, obecnie obowiązującą ustawą, w tem mniemaniu, że takowa choć nietrafna i niedostateczna, znośniejszą jest jednak od nowo projektowanej, której ewentualne przyjęcie większość za klęskę dla kraju poczytała.

Co do ustawy obowiązującej, najwłaściwiej postąpię, podając tu ocenienie takowej przez komisyę drogową w czasie kadencyi sejmowej z r. 1871. „Po kilkoletniem zastosowaniu ustawy drogowej z r. 1866 okazało się w niej tyle niesłuszności i braków, ustawa ta wywołała tyle wszechstronnych narzekań, a nadewszystko tak w skutkach okazała się bezsilną, że bez narażenia najżywotniejszych interesów kraju, nadal bez zmiany pozostawioną być nie może.“ Pomimo dokładnego scharakteryzowania obowiązującej ustawy, niezbędnem jest dodać, że i poprawki, nawet najdonioślejsze, nie potrafiłyby jej przekształcić na zupełnie odpowiedną do potrzeb kraju naszego.

Nie odpowie ona wszystkim wymaganiom, nawet i w tym razie, gdyby się dał sprostować ów potworny w obecnej ustawie stosunek między dworem a gminą, który §. 12 reguluje w ten sposób, że robociznę daje gmina, a obszar dworski potrzebny materyał. Skutkiem tego w pewnych miejscowościach, jak we wschodniej Galicyi są obszary prawie wolne od wszelkich prestacyj drogowych, a gminy nad miarę przeciążone; z drugiej zaś strony, w zachodniej Galicyi, w górskich okolicach, obszary dworskie upadają pod ciężarem ustawy istniejącej, i żadną miarą nie są w stanie jej zadość uczynić.

1) Przypuściwszy, że podział prestacyj na potrzeby drogowe w gminach dałby się sprawiedliwie uregulować; to czyż na tem koniec? Co począć z gminami, gdzie oba obszary nie są w stanie podołać obowiązkom utrzymania w dobrym stanie komunikacyj, jak na przykład w okolicach Sanu, Dunajca, Wisłoki i t. d.? gdzie gminy, po każdym wylewie wód i co wiosna muszą stawiać kilka albo i kilkanaście mniej więcej kosztownych mostów? Kto ma wspomagać gminy w takich ciężkich razach? Jakie to zapomogi mają opędzać te gwałtowne a niezbędne potrzeby?

2) Fundusze powiatowe nie istnieją, a kategorya dróg powiatowych figuruje na papierze i tylko na papierze, gdyż ustawa obowiązująca nie troszczy się wcale o wynalezienie potrzebnych na ten cel funduszów. Jeżeli Rada powiatowa uchwali dodatek na drogi, to będzie je miała; jeżeli nie, to do tego nikt nie ma prawa jej zmusić tak, że drogi konieczne do wewnętrznej szerszej komunikacyi i drogi dojazdowe mogą wcale nie istnieć.

3) Ustawa wkłada obowiązek czuwania nad budową i naprawą dróg powiatowych i gminnych, nie oglądając się bynajmniej na to, że przy obecnym dualizmie władz, ustawa gminna, nie dająca egzekutywy, ani możności energicznego wystąpienia w obec podrzędnych czynników autonomicznych, stoi zupełnie temu na przeszkodzie.

4) Najważniejszą wadą ustawy obowiązującej jest, że takowa, pomimo swej bezsilności i niestosowności, bywa jeszcze powszechnie uważana przez ludność wiejską, jako wielki ciężar, niesłusznie i niesprawiedliwie na nią nałożony; ciężar, któremu po większej części poddaje się tylko pod grozą egzekucyi, a ostatecznie wykonywa go ladajako; przyczem zdarzają się nieraz wypadki, że i siła zbrojna w obec uporu gmin bezsilną się okazuje *).

---

*) Powszechnie wiadome są dwa wypadki na Podolu: jeden w roku zeszłym (Torskie); drugi przed kilku laty (Olchowiec), gdzie po dwutygodniowej zbrojnej egzekucyi i kilku ofiarach musiano kazać ustąpić wojsku, a drogi i fosy, po dawnemu, zostały bez naprawy!

* * *

Drogi nasze są złe i jest ich za mało, rozwój ich nie postępuje stosownie do wzmagających się potrzeb naszego handlu i przemysłu, a nawet nie odpowiada wzrastającemu coraz ruchowi na kolejach *). Krajowi potrzeba przedewszystkiem licznych, mniejszych, a dobrych komunikacyj (*chemins vicinaux, voies capillaires — Capillargefässe*), bo te jedynie mogą sprzyjać wytworzeniu miejscowego dobrobytu i przemysłu, który następnie rozwijając się, sam wskaże i wywoła potrzebę i kierunek dalszych komunikacyj, zdążających do wielkich arteryj dróg żelaznych.

Wypowiedziawszy to nasze zdanie o ważności pomniejszych komunikacyj, nie myślimy zaprzeczać takowej większym drogom, bitym gościńcom, mającym szersze znaczenie krajowe, i dlatego musimy przyjąć za podstawę podział naszych komunikacyj na trzy główne kategorye: 1sze drogi krajowe, 2gie drogi powiatowe i 3cie gminne, a projektowaną ustawą zabezpieczyć konserwacyę i ukończenie robót przedsiębranych na pierwszych, zakładanie drugich, tworzenie i utrzymywanie w dobrym stanie ostatnich.

Przystępujemy więc do zmiany obecnie obowiązującej ustawy na taką, któraby odpowiadając lepiej potrzebom kraju, pomału lecz stanowczo prowadziła nas do ziszczenia się tak gorąco upragnionych nadziei, posiadania dobrych komunikacyj; na ustawę, któraby dla wytworzenia tej silnej podstawy dobrobytu, powoływała w równej mierze do ofiar i ponoszenia ciężarów wszystkich mieszkańców kraju, a jednocześnie opierała się na słusznych i sprawiedliwych podstawach.

Każda reforma ustawy drogowej, zdążająca do ulepszenia istniejących i wytworzenia nowych środków komunikacyi, tej niezbędnej dźwigni, budzącego się handlu i przemysłu w każdym kraju, za którym w ślad kroczy tak pożądany wszystkim dobrobyt, musi być okupiona wielką tylko ofiarnością ogółu, bez której nie ma polepszenia stosunków obecnych, nie ma nadziei odrodzenia się społecznego. Przeświadczeni o prawdziwości twierdzeń powyższych, nie zapominajmy, że uzyskanie szerokich i zbawiennych praw, prowadzić musi za sobą wielkie i trudne obowiązki, od których nikomu nie wolno się uchylać. Z całą więc otuchą i wiarą w lepszą przyszłość, przystępujemy do trudnego zadania nakreślenia ustawy drogowej.

Dążąc śmiało do zamierzonego celu, nie mamy bynajmniej pretensyi, że nam się uda wymyślić ustawę doskonałą i wolną od wszelkiego zarzutu. Bezwzględnie dobrej i sprawiedliwej ustawy, jak to dobrze wiemy, żaden kraj ani żadne prawodawstwo nie posiada. Co do nas, pod mianem dobrej ustawy rozumieć tu chcemy tylko taką, któraby mniej więcej zadawalniała przeciętne interesa, i opierała się na zasadzie równego, o ile można, ponoszenia obowiązków i ciężarów. Pragniemy nakreślić ustawę taką, któraby nie obarczała jednej warstwy społecznej kosztem drugich, a powoływała do ponoszenia ciężarów wszystkie osoby i interesa bądź bezpośrednio, bądź pośrednio z dróg korzystające **). Co więcej, gdyby się nawet miały znaleść, które żadnych ko-

---

*) Stosunek liczebny dróg żelaznych w Galicyi do mniejszych komunikacyj stanowi anormalny wyjątek. W zestawieniu porównawczem do innych państw w Europie, sprzeczność ta bardziej jeszcze rażąco spostrzegać się daje. W Galicyi na 1 milę kolei wypada trochę więcej jak $3^1/_2$ mil dróg żwirowanych; gdy tymczasem we Włoszech 1 mila kolei żelaznej przypada na 15 mil; we Francyi 1 na $12^1/_2$; w Anglii 1 na 10; w Szwajcaryi 1 na $7^1/_4$; w Niemczech 1 na 7; w Austryi 1 na 6; w Hiszpanii 1 na $4^1/_2$; na Węgrzech 1 na $4^1/_{10}$. Stąd wypada, że na przykład w Anglii i w Lombardyi, w porównaniu z Galicyą, stosunek dróg bitych do kolei jest 16 razy większy, jak u nas.

**) W ten sposób wejdzie tu cała kategorya osób i interesów, jak mieszkańcy większych miast, urzędnicy państwa i kraju, którzy chociaż sami dróg nie używają; jednakże z dobrodziejstw takowych ciągną widoczne korzyści materyalne, płacąc taniej za produkta i potrzeby do życia, tańszym kosztem po dobrych drogach sprowadzane. Na mocy więc tej różnicy kosztów transportu, która każdemu idzie na korzyść, każdy w pewnej mierze do ponoszenia ciężarow drogowych pociągniętym być powinien. Kontrybuenci tej kategoryi mają płacić tylko 10% dodatku do podatków dochodowego i zarobkowego, co wyniesie nieznaczną kwotę, gdyż od 1000 złr. dochodu zaledwie 5 złr. Fabryki rozmaite, młyny, sprowadzające surowy produkt, a wywożące przerobiony, niewątpliwie korzystają z dobrych i tanich komunikacyj, słusznie więc mogą być powołane do ponoszenia ciężarów drogowych.

rzyści nie osiągają *), to i takie jeszcze na mocy moralnego obowiązku, w jakim każda jednostka zostaje do ogółu, mogą i powinny być pociągnięte do pewnych ofiar na tak cel ważny, jakim są drogi dla każdego kraju **). Byłoby słusznem i sprawiedliwem opodatkować kapitały spoczywające w depozytach, a przynoszące dochody, lecz niestety, dopóki rządy i ciała prawodawcze nie obmyśliły jeszcze pewnych, określonych prawideł do opodatkowania takowych, to tem bardziej i my od tego wstrzymać się musimy.

Podział dróg na 2 kategorye

Wykazawszy, co rozumiemy pod ustawą słuszną i sprawiedliwą, obowiązkiem teraz jest naszym starać się o to, aby proponowana ustawa w zastosowaniu była łatwa, prosta i praktyczna. Dlatego też zasada dodatku do podatków przedstawia się nam jako jedynie możliwa i łatwo wykonać się dająca.

Ze względu na użytek, jaki drogi przynoszą mieszkańcom naszego kraju, wypada je podzielić na dwie kategorye: 1sza obejmować będzie drogi ogólniejszego znaczenia i powszechnego użytku, to jest drogi krajowe. 2ga. Drogi mniejszej komunikacyi *(chemins vicinaux — communications secondaires)*, czyli drogi do miejscowego użytku, z których korzystają miejscowi, przy drogach osiedleni mieszkańcy wiosek, miast i miasteczek. Do tej kategoryi zaliczać będziemy drogi nasze powiatowe i gminne.

Sposób wytworzenia funduszu drogowego.

Celem niniejszej ustawy jest, obmyślenie stosownych środków do utrzymania dróg istniejących i wytworzenie źródeł do zakładania i budowy nowych.

Na drogi powszechnego użytku, czyli drogi krajowe, w których istnieniu i utrzymaniu wszyscy mieszkańcy kraju zarówno są interesowani, winien też i cały ogół mieszkańców ponosić ciężary na budowę i utrzymanie takowych, stosownie do swej zamożności. Tę ostatnią określa mniej więcej podatek opłacany skarbowi. Stosownie też do jego wysokości rozłoży się fundusz przeznaczony na drogi powszechnego użytku czyli na drogi krajowe, biorąc od każdego reńskiego opłacanych podatków stałych jakiejbądź kategoryi, pewien procent, którego wysokość Sejm krajowy corocznie oznaczy. Wedle obliczenia, 10% dodatku od podatków (patrz budżet) otrzymamy sumę 695.834 złr. ***). Ta kwota prawie milionowa wystarczy na budowę nowych dróg krajowych, na konserwacyę istniejących, tudzież na administracyę i centralny zarząd wszystkich.

Druga kategorya, są to drogi, jak już powiedziano, mniejszej komunikacyi, służące dla miejscowego użytku gmin lub powiatów, w których się znajdują. Ich ludność więc miejscowa przedewszystkiem drogi takowe zużywa, z nich korzysta, a więc i przed innymi musi ponosić ofiary na budowę i utrzymanie dróg 2ej kategoryi.

Każdy więc mieszkaniec, stosownie do zużywania dróg takowych, przyczynić się winien do ich utrzymania. Tutaj zasada do wymiaru ciężarów według korzystania z dróg i zużywania takowych okaże się jedynie słuszną, i ona tylko, jeżeli ustawa ma być sprawiedliwą, za podstawę wziętą być może. Kontrybuenci tej kategoryi są to posiadacze małej i wielkiej własności, opłacający podatek gruntowy.

Zasada opodatkowania i wymiar ciężarów gruntowych.

Do wymiaru podatku na drogi 1szej kategoryi, czyli powszechnego użytku — krajowe, służyć będą wykazy rządowe opłacanych podatków stałych wszystkich kategoryj, i od takowych pewien procent, na mocy uchwały Rady powiatowej, pobierać się będzie.

---

*) Banki eskontowe, hypoteczne itd. itd.

**) Tem bardziej, że u nas mamy już coś podobnego. Tak na przykład: na rzecz szkół ludowych właściciele obszarów dworskich w całym kraju płacą 4%, nie korzystając wcale ze szkół ludowych, gdyż dzieci swoich do nich nie posyłają.

***) Banki, fabryki i koleje nie są tu objęte.

Co się zaś tyczy podatku na drogi 2ej kategoryi, czyli drogi miejscowego użytku, to takowy ma przeważnie polegać na całej grupie opłacającej podatek gruntowy, na właścicielach małych i większych obszarów. Wymierzać się zaś będzie w sposób następujący: Za podstawę do wymiaru ciężarów drogowych będzie służyć podatek, który rozkładać się ma wedle zasady zużywania i korzystania z dróg. Kto więcej zużywa, czyli psuje drogi, ten o tyle większe ponosić musi ciężary. Do ocenienia stopnia zużywania dróg, prowadzi nas wiadomość posiadanej ilości inwentarza roboczego i sprzężaju *), który jedynie drogi psuje i zużywa.

Powiedzieliśmy, że kontrybuentami przy ponoszeniu ciężarów na drogi miejscowego użytku, są opłacający podatek gruntowy właściciele większych obszarów, czyli dwory, i właściciele małych posiadłości czyli gromady. Tutaj przedewszystkiem chodzić nam powinno o słuszny rozkład ciężarów między obie strony, tak, aby każda z nich sprawiedliwie ponosiła podatek drogowy, w stosunku do tego, jak z dróg miejscowych korzysta. Rzecz ta wydaje się nam tak prostą i naturalną, że wszelkie dłuższe wywody byłyby tu zbyteczne. Sama zaś zasada da się z łatwością zastosować i wykonać, jak to niebawem wykażemy.

Gdybyśmy posiadali prawdziwe i wiarogodne statystyczne wykazy roboczego inwentarza, jakiemi szczycą się Anglia, Niemcy, a po części i Francya, bylibyśmy już dzisiaj w stanie, na mocy tych danych oznaczyć stopień zużywania dróg, i wedle niego ciężary drogowe wymierzyć **). Nie posiadając zaś potrzebnych wykazów, w razie przyjęcia przez Sejm niniejszej ustawy, okaże się niezbędnem ułożenie dokładne spisów i obliczenie, wedle przyjętych prawideł, ilości inwentarza roboczego i pociągowego (wołów, koni, mułów i osłów) na obszarach dworskich i osobno na obszarach gminnych w k a ż d y m p o w i e c i e.

Spisy podobne powinny być z całą dokładnością sporządzane co lat d z i e s i ę ć na dniu 1. Maja, i stosownie do nich raz wyprowadzony obowiązek dla obszarów co do ponoszenia ciężarów drogowych, ma ciążyć nieprzerwanie przez lat dziesięć, aż do nowego spisu, który sam tylko może obowiązek ten zmienić. Sporządzenie spisów ma się odbywać z całą ścisłością i odpowiedzialnością prawną. Za ukrycie sztuki bydła lub konia — zatajona sztuka podlega konfiskacie.

Podług niedokładnie zebranych danych statystycznych, przechodząc powiatami, napotykamy taki stosunek inwentarza, że obszary gminne od półtora do półczwarta razy więcej posiadają inwentarza pociągowego aniżeli obszary dworskie. Gdy więc w tym samym stosunku więcej drogi zużywają, przeto od półtora do półczwarta raza więcej jak obszary dworskie do budowy i naprawy dróg przykładać się mają.

---

*) Może tu słusznie spotkać nas zarzut, że wymiar ciężarów wedle posiadanej ilości pociągowego inwentarza, nie zadowalnia bezwzględnej sprawiedliwości, gdyż i wielokrotność ruchu i obrotu powinnyby być także wzięte na uwagę. Słyszeliśmy zarzuty, że włościanie tą samą ilością inwentarza, np. parą koni sześć razy przynajmniej więcej drogi zużywają, jak także parokonna fornalka dworska. Przytaczano, że gdy dla przewiezienia np. sześciu korcy zboża, para koni dworskich raz jeden obróci, to najczęściej (z wyjątkiem transportów), włościańska furmanka co najmniej 6 razy obróci, jak to zwykle ma miejsce, przy włóczeniu się włościan naszych i cząstkowej sprzedaży po miasteczkach. W tak wyrafinowane szczegóły ani my, ani żadna ustawa wdawać się nie może. Ustawa jeżeli zdoła pogodzić przynajmniej przeciętne interesa, nie wywoła zażaleń i narzekań z jednej lub drugiej strony, a zadowolni mieszkańców obu obszarów, już za słuszną uważaną być musi.

**) Nie możemy, niestety, pochlubić się wielkiemi rezultatami oświaty. Nie rozumiejąc własnych interesów, nie pojmujemy też wielkiego zadania statystyki, jej znaczenia w zarządzie i administracyi krajowej. Ani organa zajmujące się układaniem i spisywaniem dat statystycznych, ani klasa za oświeconą poczytana, a cóż dopiero ludność ciemna i obałamucona nie mają, najmniejszego pojęcia o potrzebie podobnych spisów. Przeciwnie, najczęściej z obawy, aby ich nie opodatkowano, wszyscy podają bezwiednie, a nieraz i z całą świadomością, fałszywe daty i cyfry.

Sposób obliczania podatku na drogi 2ej kategoryi.

Corocznie wedle potrzeby Sejm krajowy oznaczy minimum i maxymum dodatku do podatków gruntowo-domowych na opędzenie kosztów utrzymania i budowy dróg miejscowego użytku. Jeżeli takowy wyniesie naprzykład 25% dodatku do podatków gruntowo-domowych, dla całego kraju, wtedy zadaniem Rady powiatowej będzie, na mocy ścisłych obliczeń pociągowego inwentarza na obu obszarach, raz jeden na lat 10 dokonanych, określić stały stosunek prestacyi drogowej dla obu obszarów w swoim powiecie*) i wedle takowego kwotę podatkowo-drogową, przypadającą na każdą gminę kadastralną, między dwór a obszar gminny rozłożyć **) w następujący sposób:

Gmina kadastralna N. N.

a) Obszar dworski opłaca rocznie stałych podatków: gruntowo-domowych . .	500 złr.
b) obszar gminny	500 „
Razem . .	1000 złr.

Dodatek drogowy 25%, od 1000 złr. więc wypadnie 250 złr.

Jeśli się w danym powiecie okaże, że obszary gminne mają 2 razy więcej inwentarza, jak obszary dworskie, w takim razie należną na drogi roczną kwotę złr. 250 rozłoży się w takim samym stosunku na obszary. To jest: na obszar dworski przypadnie . . . $83\frac{1}{3}$ złr. — Przykład 1szy.

na obszar gminny	$166\frac{2}{3}$ „
Razem . .	250 złr.

Podatek drogowy ten sam — 250 złr.

Stosunek w powiecie inwentarza roboczego na obszarach gmin 3 razy większy od inwentarza na obszarach dworskich, to podatkowa kwota drogowa 250 złr. rozłoży się w tymże stosunku, mianowicie:

obszar dworski zapłaci	$62\frac{1}{2}$ złr.
obszar gminny zapłaci	$187\frac{1}{2}$ „
Razem . .	250 złr.

Przykład 2gi.

Gmina kadastralna N. N.

a) Obszar dworski. Stały grunt. dom. podat.	800 złr.
b) „ gminny „ „ „ „	2,000 „
Razem . .	2,800 złr.

Podatek drogowy 25% — 700 złr.

Przykład 3ci.

Stosunek inwentarza na obsz. gm. 3 razy większy. Obszar dworski zapłaci .	175 złr.
„ gminny „ .	525 „
Razem . .	700 złr.

Reasumując: Przypadająca kwota podatkowa drogowa na pewną kadastralną gminę, rozkładać się winna pomiędzy obszarem gminnym a dworem w stosunku stale w każdym powiecie oznaczonym (jak wyżej).

---

*) Podobny rozkład obowiązywać będzie nieprzerwanie przez lat 10 aż do nowego spisu inwentarza.

**) Tak wyprowadzony stosunek ma obowiązywać w całym kraju, a zatem i w gminach kadastralnych, gdzie obszary dworskie nie prowadzą gospodarstwa polnego, a tylko leśne i tem samem nie trzymają inwentarza. W projektowanej przez Wydział sejmowy ustawie, gminy tego rodzaju były pominięte, a jednak liczba ich dochodzi w Galicyi do 800. Dla pociągnięcia takich obszarów do prestacyi drogowej, ma służyć przeciętna norma stosunku nie w powiecie, ale w całym kraju, określenie w tej mierze należeć będzie do Wydziału krajowego.

Aby jednak podatek drogowy nie przeciążał ludności i tak już wielkiemi podatkami obłożonej, niezbędnem jest dozwolenie uiszczania przypadających opłat robocizną, we własnych gminach, jako też w właściwych okręgach konkurencyjnych *). Obszary dworskie mają podatek drogowy uiszczać w gotowiźnie; przeciwnie zaś każdemu członkowi gminy, wolno jest zamiast należnego podatku w pieniądzach, uiszczać 90% w naturze robocizną **), a to podług cen corocznie przez Radę powiatową unormowanych. Wszelako owa zamiana nie inaczej ma się odbywać, jak tylko przez robotę na wymiar, a gdzie takowa zastosować się nie da, to na dnie robocze licząc dzień 8 godzin pracy. Przyczem *a)* Robotników niżej lat 16 przyjmować na robotę nie wolno. *b)* Nieakuratni tracą prawo uiszczania prestacyi w naturze.

Do grupy opłacającej podatki na utrzymanie dróg powiatowych i gminnych, zmuszeni jesteśmy zaliczyć mieszkańców małych miast i miasteczek, a nawet i wiosek, którzy żadnego podatku nie opłacają, a zużywając drogi, byliby wolni od ponoszenia na nie ciężarów. Kategorya takich mieszkańców, nie posiadająca gruntów, ani własności, nie opłacająca zatem i podatków, oboobowiązującą teraz ustawą drogową (z roku 1866) obciążona jest, po 6 dni pieszych od każdej rodziny. Ponieważ tu w tym wypadku, stopień korzystania z dróg nie da się określić, musimy więc wciągnąć ustalony zwyczaj do nowej ustawy, zmieniając go tylko o tyle, że zamiast żądać prestacyi w naturze, zredukuje się takową na pieniądze ***), Prawo zamienienia gotowizny na robociznę, i tej kategoryi ma przysłużać wedle przyjętych prawideł.

Wyjątek od ustawy.

Stosownie do potrzeb, okoliczności miejscowych, zamożności mieszkańców, lat nieurodzajnych, wreszcie klęsk elementarnych, Radzie powiatowej powinno służyć prawo stanowienia, w jaki sposób, w każdym powiecie prestacya ma być uiszczana, gotówką, czy prestacyą w naturze; lub w jakiej części gotówką, a w jakiej robocizną ****), stosownie do istotnych potrzeb drogowych.

Pobór podatków.

Przypadający dodatek na drogi w wysokości, jaką Rada powiatowa uchwali, ma być do kas podatkowych w dwóch półrocznych ratach uiszczany *****). Kasy podatkowe, obowiązane będą cały ów dodatek na drogi, w miarę wpływów półrocznych, Wydziałom powiatowym odsyłać.

W powiatach, gdzie zamiast w gotowiźnie, prestacya robocizną będzie uiszczana, kwity z księgi sznurowej drukowanego kwitaryusza, wydawane przez wójtów za roboty w obrębie gminy, na drogach zaś powiatowych przez dozorców drogowych, do tego upoważnionych, mają być tak dobrze jak należne kwoty pieniężne przyjmowane (za ekwiwalenty poczytywane).

Przeznaczenie i podział funduszów krajowych.

a) Na drogi krajowe.

Główna kasa podatkowa krajowa 10% dodatku od podatków wszystkich kategoryj, przeznaczone niniejszą ustawą na drogi krajowe, wypłacać będzie w ratach kwartalnych Wydziałowi krajowemu.

---

*) W tym celu Wydział powiatowy podzieli powiat na okręgi, nie większe nad 10 kilometrów w promieniu. Gminy zaś lub indywidua, któreby się oświadczyły za uiszczaniem prestacyi w naturze, będą mogły na wskazanej przestrzeni odrabiać ciążące na nich opłaty.

**) 10% w gotowiźnie niezbędne są na utworzenie subwencyjnego funduszu krajowego, dla przyjścia w pomoc powiatom, których dochody nie wystarczają na opędzenie potrzeb drogowych.

***) Wedle cen corocznie przez Radę powiatową oznaczonych.

****) Z wyjątkiem 10% na fundusz subwencyjny krajowy.

*****) Podczas zimy, gdy roboty na drogach są wstrzymane, kontrybuenci, uiszczający prestacye robocizną, nie byliby w możności takowej odrobić. Kwartalne więc raty zmuszałyby ich do koniecznego uiszczania prestacyi gotówką.

b) Na drogi powiatowe i gminne.

Pobrany dodatek do podatków na potrzeby dróg miejscowego użytku, kasy podatkowe powiatowe winny wypłacać właściwym Wydziałom powiatowym, w ratach półrocznych.

* * *

Wydziały powiatowe mają zarządzać funduszami drogowemi w sposób następujący:

a) 10% pobranej gotowizny odsyłać Wydziałowi krajowemu na fundusz subwencyjny dla powiatów, które własnemi siłami miejscowym potrzebom drogowym podołać nie są w stanie.

b) 50% na pokrycie budżetów drogowych w gminach;

c) 40% na drogi powiatowe żwirowane.

Uwaga. 1) Na przedstawienie Wydziału powiatowego, Rada powiatowa może zmienić powyższy stosunek ad *b)* i *c)*, a to w wypadku, gdyby, w skutek nieprzewidzianych okoliczności, 50% nie wystarczało na należyte utrzymanie dróg gminnych, lub też przeciwnie, gdyby wydatki na takowe nie mogły wyczerpać całej przeznaczonej kwoty. W tym ostatnim razie remanent od dróg gminnych, może być obrócony na potrzeby dróg powiatowych.

2) Oszczędności z roku na rok pozostałe idą na fundusz przeznaczony na budowę dróg powiatowych żwirowanych.

W projekcie do ustawy drogowej, który tu przedstawić się poważyłem, sądzę, że każdy nie uprzedzony, porównywając go z innemi projektami, dostrzeże dosadną różnicę pod względem sprawiedliwości w zasadzie i praktyczności w jej zastosowaniu.

Ustawa nie obciąża nad miarę nikogo, ma wzgląd na różne właściwości naszego kraju i nie wyzyskuje jednej tylko klasy rolników, oszczędzając innych. Skądinąd najważniejszą jej stroną dodatnią jest, że, acz pomału, zmierza jednak stanowczo do tego, aby kraj nasz doszedł nakoniec do tak powszechnie upragnionej dobrej komunikacyi, aby doczekał się nareszcie dróg żwirowanych i bitych gościńców, we wszystkich stronach i zakątkach, albowiem niemal połowa rocznych dochodów drogowych (40%) przeznaczona jest stanowczo na budowę dróg żwirowanych. Tymczasem dążenie do tak ważnego celu, w każdej z ustaw dotąd proponowanych zupełnie było pomijanem.

Jeśli mnie pamięć nie myli, na Sejmie, przy corocznie wznawianych rozprawach o drogach dawały się słyszeć jeszcze dwie inne zasady do wymiaru ciężarów drogowych, mianowicie: 1) Aby podatki na drogi były opędzane z dodatku do podatków, biorąc dodatek od k a ż d e g o r e ń s k i e g o o p ł a c a n y c h p o d a t k ó w s t a ł y c h. 2ga zasada, aby podatek na drogi wymierzany był wedle posiadanego majątku w ziemi, czyli był podatkiem od k a ż d e g o p o s i a d a n e g o m o r g a g r u n t u.

Rozbierzemy tu powyższe dwie zasady, na czem projekt nasz tylko zyskać może, tem lepiej bowiem słuszna jego podstawa się uwydatni.

a) Przyjmując podatek drogowy od reńskiego stałych podatków, znajdziemy powiaty: Turczański, Myślenicki, Kossowski, Staromiejski, Nowotargski itd., gdzie prawie cały podatek drogowy obarczałby gminy wiejskie, gdyż one w powyższych powiatach od 68 do 90% podatków w stosunku do całej wnoszonej sumy podatkowej opłacają. Z drugiej strony są powiaty, gdzie ciężary drogowe przeważnie na większe posiadłości spadaćby musiały, a mianowicie powiaty: Zbaraski, Skałacki, Husiatyński, Trembowelski, Tarnopolski, Przemyślański, Brzeżański, Sokalski, Bobrecki, Chrzanowski, pow. Krakowski (bez miasta Krakowa) itd.

Nie dość tego; w wyliczonych tu powiatach ileż to gmin kadastralnych spotykamy, w których podatki ciążące na większej własności dorównywają, a często nawet kilkakroć przewyższają podatek przez mniejszą własność opłacany. W takich gminach ciężary drogowe najniesłuszniej obarczałyby większą posiadłość, gdyż takowe musiałyby dwa, trzy i więcej razy od gmin wiejskich, łożyć na komunikacye, bez porównania mniej zużywając je od innych, stosunkowo do całej ludności w gminie. Czyby to odpowiadało pojęciom naszym o słuszności, każdy bezstronny najlepiej niech to oceni.

b) Przejdźmy teraz do innego pomysłu, błąkającego się od czasu do czasu w sali sejmowej, to jest do proponowanego podatku od morga. W tej mierze badając kraj cały, rozpatrując statystyczne daty, dojdziemy do jeszcze potworniejszych jak gdzieindziej wyników, przyczem obszary dworskie w jednych miejscach za mało, w drugich nieraz stosunkowo 30 razy więcej jak gminy ciężarów drogowych ponosićby musiały, jak naprzykład w okolicach leśnych i górskich!

Tak zestawiwszy wszystkie w szeregu lat kilku powstałe pomysły do wymiaru ciężarów drogowych, możemy się przekonać, że wszystkie w obec słuszności i dokładnie sformułowanych potrzeb i ważnych celów ostać się nie potrafią. Czem zachęceni przystępujemy do samej kodyfikacyi naszej ustawy drogowej.

I. Ogólne postanowienia.

§. 1.

Ustawa niniejsza obejmuje postanowienia o drogach krajowych, powiatowych i gminnych.

Drogami krajowemi są drogi, już obecnie pod tą nazwą istniejące i te, które ustawą krajową za drogi krajowe uznane zostaną.

Drogami powiatowemi są drogi, obecnie pod tą nazwą istniejące i te, które Rada powiatowa lub Wydział krajowy (§. 2, ustęp 4.) uznają za powiatowe.

Wszystkie inne drogi, do publicznego użytku przeznaczone, są drogami gminnemi. Obszar dworski, ze związku wyłączony, stanowi pod względem dróg gminnych jedną całość z obszarem gminy kadastralnej, do której należy.

Mosty, przewozy i budowy sztuczne uważane będą za części tej drogi, na której się znajdują; ze względu na szczególną ważność lub kosztowność budowy, może zrobić wyjątek od tego prawidła Sejm krajowy, przyjmując koszta budowy lub utrzymania na fundusz krajowy, a co do dróg gminnych także Rada powiatowa, przyjmując je na fundusz powiatowy.

§. 2.

O budowaniu drogi krajowej i przeistoczeniu drogi innej kategoryi na drogę krajową stanowi Sejm.

Do budowania drogi powiatowej, tudzież do przeistoczenia drogi gminnej na powiatową, potrzeba uchwały Rady powiatowej.

Prócz tego do budowania dróg krajowych i powiatowych — ze względów politycznych i wojskowych — koniecznem jest przyzwolenie właściwych władz, a przy drogach powiatowych także przyzwolenie Wydziału krajowego.

Za drogi powiatowe uznane być mają drogi ważniejsze dla handlowego i przemysłowego ruchu w powiecie, w szczególności zaś te, które miasta i miasteczka targowe łączą, tak między sobą, jak i z drogami bitemi, lub stacyami kolei żelaznych.

Do budowania dróg gminnych potrzeba zgodnego postanowienia Rady gminnej i przełożonego obszaru dworskiego, niemniej przyzwolenia politycznej władzy powiatowej i Wydziału powiatowego.

§. 3.

Własność nieruchoma, na rzecz drogi publicznej potrzebna, winna być nabytą w drodze wywłaszczenia, podług istniejących ustaw i przepisów. Wywłaszczenie przeprowadza miejscowa władza polityczna, wraz z Wydziałem powiatowym, w razie rekursu rozstrzyga Wydział krajowy, za porozumieniem się z c. k. Namiestnictwem, przeciw któremu nie ma odwołania.

§. 4.

Zaniechanie drogi krajowej wymaga: ustawy krajowej; drogi powiatowej: uchwały Rady powiatowej i przyzwolenia c. k. Namiestnictwa i Wydziału krajowego; drogi gminnej: postanowienia Rady gminnej i przełożonego obszbru dworskiego, tudzież przyzwolenia Rady powiatowej i politycznej władzy powiatowej.

Zaniechana droga, do użytku publicznego nie służąca, sprzedaną zostanie na rzecz funduszu tej kategoryi dróg, do której należała. Wydział krajowy dla dróg krajowych, Wydział powiatowy dla dróg powiatowych i gminnych, zarządzi bezzwłocznie oszacowanie gruntów przez znawców nieinteresowanych, i zawezwie do zapłacenia ceny szacunkowej tych właścicieli, których grunta z drogą się stykają. Jeżeli przez nich cena ta, w przeciągu dni 60 od zawezwania, złożoną nie zostanie, nastąpi sprzedaż przez licytacyę.

§. 5.

Niniejsza ustawa nie narusza praw i obowiązków, opartych na tytułach prawnych.

II. Pokrycie kosztów.

A) Koszta dróg krajowych.

§. 6.

Koszta budowy i utrzymania dróg krajowych ponosi fundusz dróg krajowych, na którego wytworzenie składają się wszyscy mieszkańcy kraju, opłacając dodatek od każdego reńskiego podatków stałych wszystkich kategoryj. Wysokość takowego Sejm krajowy corocznie wedle potrzeb oznaczy. Na powiększenie funduszów dróg krajowych wpływają także:

1) Dochody z myt na drogach krajowych.

2) Dary pieniężne, za przekroczenia policyi drogowej i uszkodzenia.

3) Własne dochody z zarządu dróg, jako to: za sprzedaż starych materyałów, gruntów i budynków.

4) Odsetki od funduszów drogowych, które powinny być umieszczone na procent, podczas zawieszenia robót w porze zimowej.

§. 7.

Jeżeli na życzenie pewnej osady, drodze krajowej będzie nadany kierunek, przecinający tę osadę, która inaczej bez uszczerbku powszechnego ruchu, mogła być pominiętą, natenczas osada ta ponosi sama przewyżkę wydatków budowy, spowodowaną przez zmianę kierunku drogi.

§. 8.

Dopóki droga krajowa nie będzie oddaną do publicznego użytku, winna komunikacya w kierunku tejże drogi być utrzymywaną kosztem funduszu powiatowego.

Pobór i uiszczanie podatków drogowych na drogi 2ej kategoryi, miejscowego użytku — powiatowe i gminne.

1) Obszary dworskie przypadającą należytość drogową uiszczać winny gotówką, w półrocznych ratach z dołu.

2) Mieszkańcy obszarów gminnych (gromady) winni uiszczać 10% wyliczonego podatku drogowego gotówką do kas podatkowych powiatowych w dwóch półrocznych ratach z dołu.

3) Każdy mieszkaniec gminy 90% należnego podatku na drogi, może wedle upodobania uiszczać w gotówce, wraz z innemi podatkami do kas poborowych, w ratach półrocznych, lub też uiszczać takowe w robociznie (unormowanej). W tym ostatnim razie kasy upoważnione będą do przyjmowania kwitów (czyli znaków za odrobioną prestacyę, wyrażoną w pieniądzach), które to kwity na równi z gotowizną uważane będą.

4) Mieszkańcy miast i miasteczek, nieopłacający podatków gruntowo-domowych, zamiast odrabiania 6 dni pieszych od każdej rodziny, mogą wartość takowych uiszczać w gotowiznie do kas poborowych w dwóch półrocznych ratach.

Koszta dróg powiatowych.

§. 9.

Na wytworzenie funduszu powiatowego, dla pokrycia kosztów dróg 2ej kategoryi, czyli miejscowego użytku — powiatowych i gminnych, składają się mieszkańcy powiatu, opłacający gruntowo-domowy podatek. Wysokość takowego corocznie Rada powiatowa, stosownie do potrzeb, naznaczy pewien procent dodatku od każdego reńskiego podatków gruntowo-domowych, stałych, a który to wyrachowany na każdą kadastralną gminę, stosownie do przeciętnego stosunku zużycia dróg w danym powiecie, rozłoży się między dwory a gromady.

§. 10.

Koszta drogowe i utrzymania dróg powiatowych ponosi fundusz drogowy właściwego powiatu, z którego 40% całej kwoty podatkowej przeznacza się na drogi powiatowe żwirowane.

Poboczne źródła dochodów dróg powiatowych:

1) Myta na drogach powiatowych.

2) Kary pieniężne za przekroczenia policyi drogowej i za uszkodzenia.

3) Własne dochody z zarządu dróg, jako to: za sprzedaż starych materyałów gruntów i budynków.

4) Odsetki od drogowych funduszów, które mogłyby się fruktyfikować (podczas zawieszenia robót w zimie).

5) Dobrowolne datki i ofiary.

6) Subwencye z funduszu krajowego. Do budowy drogi powiatowej lub gminnej, ważnej pod względem komunikacyi, a zbyt dla powiatu kosztownej, może być udzielone wsparcie z funduszu krajowego.

7) Prestacya drogowa od nieopłacających (mieszkańców miast i miasteczek) gruntowo-domowych podatków, zatrzymuje się, wedle ustawy obowiązującej, 6 dni pieszych od każdej rodziny. Takowe mogą być uiszczane gotówką, wedle cen dnia roboczego w danym powiecie, lub też robotą wymiarową unormowaną.

III. Roboty spowodowane wypadkami elementarnemi.

§. 11.

Jeżeli komunikacya, przez wypadki elementarne, jak np. zaspy śniegowe, powodzie itp. zagrożoną, lub całkowicie przerwaną została, natenczas obowiązani są do roboty nie cierpiących zwłoki:

a) Przy drogach krajowych i powiatowych, mieszkańcy pobliskich — przez Radę powiatową oznaczyć się mających miejscowości, za wynagrodzeniem przez Wydział krajowy ustanowionem;

b) Przy drogach gminnych — mieszkańcy gminy, za wynagrodzeniem z funduszu powiatowego, po cenie przez Wydział powiatowy ustanowionej; w razie wyczerpania się funduszów powiatowych, gminy z dworami obowiązane są, bezpłatnie dla własnego użytku, miejscową komunikacyę przerwaną przywrócić, uskuteczniając roboty, lub ponosząc koszta za takowe, w stosunku do opłacanych podatków.

Koszta dróg gminnych.

§. 12.

Koszta budowy i utrzymania dróg gminnych ponosi część funduszu powiatowego (50% i z takowego czerpie wedle potrzeby, stosownie do wysokości budżetu corocznie przedstawianego Wydziałowi powiatowemu przez naczelnika gminy, wspólnie z przełożonym obszaru dworskiego, pod których odpowiedzialnością i zarządem naprawy dróg gminnych odbywać się powinny.

§. 13.

Do budowy i utrzymania drogi gminnej, ważnej pod względem komunikacyi, a zbyt kosztownej, Wydział powiatowy może żądać udzielenia subwencyi z funduszów krajowych.

IV. O zakresie działania reprezentacyi i władz autonomicznych w sprawach drogowych.

§. 14

Sejm krajowy.

Sejm krajowy stanowi:

1) O funduszach potrzebnych na budowę i utrzymanie dróg krajowych, i oznacza wysokość dodatków od podatków na potrzeby takowych; tudzież oznacza minimum i maximum dodatków od podatków gruntowo-domowych, na potrzeby dróg 2ej kategoryi, miejscowego użytku — powiatowych i gminnych.

2) O subwencyach z funduszu krajowego na budowę dróg powiatowych i gminnych.

§. 15.

Wydział kraj.

Wydział krajowy:

1) Prowadzi cały techniczny i administracyjny zarząd dróg krajowych; utrzymuje naczelną kontrolę nad budową i utrzymaniem dróg powiatowych i gminnych nad ich funduszami; wydaje w granicach niniejszej ustawy i w celu jej przeprowadzenia, potrzebne rozporządzenia i instrukcye.

2) W granicach uchwał sejmowych, wyznacza zapomogi z funduszu krajowego na budowę dróg powiatowych i gminnych (§. 20).

3) Mianuje — jeśli tego uzna potrzebę — delegatów, lub komitety do spraw drogowych, oznaczając zakres ich działania.

4) Rozstrzyga ostatecznie wszystkie spory i rekursa w sprawach drogowych doń wniesione.

§. 16.

Rada powiat.

Rada powiatowa:

1) Oznacza wysokość dodatków do podatków gruntowo-domowych na potrzeby dróg 2iej kategoryi i nadzoruje zarząd funduszami dróg powiatowych.

2) Uchwala preliminarz robót i budżet dróg powiatowych i gminnych

3) W razie niedoboru uchwala dodatki do podatków bezpośrednich na potrzeby dróg powiatowych.

§. 17.

Wydział powiatowy:

1) Prowadzi cały techniczny i administracyjny zarząd dróg powiatowych; utrzymuje ich inwentarz, z końcem każdego roku zdając sprawę o stanie dróg powiatowych i gminnych, tudzież o ich funduszach, Wydziałowi krajowemu i Radzie powiatowej.

2) Sprawdza i zatwierdza przedstawiane budżety i preliminarze robót na drogach gminnych.

3) Układa preliminarz robót i kosztów dróg powiatowych.

4) Nadzoruje gminy, zwierzchności gminne i obszary dworskie w budowie i utrzymywaniu dróg gminnych; przeznacza i mianuje inspektorów i konduktorów drogowych; wykonywa podział powiatu na okręgi konkurencyjne, w celu ułatwienia uiszczania należnej prestacyi robocizną, prowadzi cały techniczny i administracyjny zarząd dróg powiatowych i gminnych, czuwa nad ich funduszami i wydaje w granicach niniejszej ustawy potrzebne rozporządzenia i instrukcye.

5) Orzeka o wszystkich sporach w sprawach dróg powiatowych i gminnych.

6) Składa Wydziałowi krajowemu na żądanie, daty statystyczne, tyczące się dróg powiatowych i gminnych.

7) Kieruje budową i utrzymaniem dróg krajowych, o ile ta czynność została mu przez Wydział krajowy poruczoną, i nie może się uwolnić od tego obowiązku.

8) Do załatwienia specyalnych spraw drogowych mianuje delegatów lub komitety drogowe, także z poza grona swego, oznaczając zakres ich działania.

§. 18.

Rada gminna i przełożony obszaru dworskiego.

Rada gminna wspólnie z przełożonym obszaru dworskiego:

1) Zarządzają funduszem dróg gminnych i orzekają o uwolnieniu osób — zostających w zupełnem ubóstwie — od prestacyi.

2) Układają preliminarz robót i budżet dróg gminnych, tudzież prowadzą dokładne wykazy opłaconej, lub uiszczonej robocizną prestacyi.

Do ważności każdego w tym zakresie powziąć się mającego postanowienia, potrzeba porozumienia między Radą gminną a przełożonym obszaru dworskiego. W kwestyach spornych, względem zarządu i administracyi dróg gminnych, rozstrzyga Wydział krajowy.

§. 19.

Zwierzchność gminna z przełożonym obszaru dworskiego.

Naczelnik gminy, wspólnie z przełożonym obszaru dworskiego czuwa i nadzoruje całości dróg.

1) Prowadzą techniczny i administracyjny zarząd dróg gminnych.

2) Utrzymują kadaster dróg gminnych, układają corocznie preliminarz robót i budżet tych dróg, i oraz utrzymują ich inwentarz.

3) Czuwają pod własną odpowiedzialnością, nad należytym stanem dróg gminnych; w tym celu mianują dozorców policyjno-drogowych i kontrolują takowych.

4) Na żądanie Wydziału powiatowego, dają wszelkie wyjaśnienia, odnoszące się do dróg gminnych i do dróg powiatowych obszar gminy przerzynających.

V. Środki zaradcze.

§. 20.

Jeśliby Rada powiatowa, lub Wydział powiatowy, zaniedbywał w czemkolwiekbądź swo ich obowiązków, natenczas Wydział krajowy zarządzi temu w sposób, jaki uzna za odpowiedni, na koszt i stratę powiatu. Taka sama władza przysługuje Wydziałowi powiatowemu nad Radą gminną, zwierzchnością gminną i przełożonym Obszaru dworskiego.

Upoważnia się Wydział powiatowy, aby w 1ej instancyi rozstrzygał i orzekał w sprawach uszkodzeń na drogach i wymierzał kary za przewinienia przeciw policyi drogowej. Tenże nietylko zwierzchności gminne i obszary dworskie, ale i każdego winnego mocen jest skazać na grzywny od 1 do 20 złr., w razie zaś większego przestępstwa może oddać winnego sądowi.

Koszta komisyi wywołane przez żalącego się, ponosi tenże, jeżeli zażalenie w całości, lub częściowo za niesłuszne uznanem zostało; w przeciwnym razie ponosi je dotyczący fundusz drogowy.

VI. Nadzór rządowy.

§. 21.

Władze polityczne mają prawo i obowiązek czuwania, aby dróg publicznych każdy bez przeszkody mógł używać, tudzież, ażeby przez zaniedbanie dróg bezpieczeństwo osób i własności nie było zagrożone. W razie takiego zaniedbania, zażądają zaradzenia od organu sprawującego bezpośrednią administracyę, a gdy krok ten zostanie bezskutecznym, lub też w razie zagrażającego niebezpieczeństwa, zarządzą natychmiastowe środki, na koszt obowiązanych, właściwy zaś organ bezzwłocznie o tem uwiadomią.

VII. Odwołanie się do wyższej władzy i przedstawienia.

§. 22.

Wszystkie odwołania się do wyższej władzy autonomicznej i przedstawienia winny być wniesione w przeciągu dni 14 do tej władzy, co wydała orzeczenie, lub jest organem wykonawczym reprezentacyi, która uchwałę powzięła. Jeżeli reprezentacya lub władza, która wydała orzeczenie, uważa odwołanie się do władzy wyższej za słuszne, natenczas przyjąć je może, jako przedstawienie i zmienić swoje pierwotne orzeczenie.

Od orzeczeń władzy politycznej, wydanych z mocy §. 23. niniejszej ustawy, można się odwołać do c. k. Namiestnictwa, które rozstrzyga sprawę w porozumieniu z Wydziałem krajowym.

Od orzeczeń i rozporządzeń Wydziału krajowego nie ma odwołania.

VIII. Egzekucya.

§. 23.

Koszta, poniesione w skutek przedsięwzięcia środków zaradczych na koszt i stratę powiatów, gminy, przełożonego obszaru dworskiego i członka zwierzchności gminnej, kary dyscyplinarne, wynagrodzenia za szkody zrządzone na drogach, kary policyjne za przekroczenia przepisów drogowych ściągane będą w drodze egzekucyi politycznej.

Do prowadzenia tej egzekucyi obowiązanym jest c. k. Starosta powiatu, a także i zwierzchność gminna.

Wykaz — Budżet drogowy — Uwagi nad Budżetem — Zestawienie rachunków drogowych — Główne zasady.

Wykaz

funduszów drogowych, wytworzonych projektowaną ustawą.

A) Na drogi 1szej kategoryi powszechnego użytku **krajowe**, 10% od podatków stałych wszech kategoryi.

Od podatku gruntowego	Złr. 3,612.709		10%
„ domowoklasowego	„ 914.120		
„ domowoczynszowego	„ 877.316		
„ zarobkowego	„ 426.333		
„ dochodowego	„ 954.242		
Razem	Złr. 6,784.720 *)		Złr. 678.472

Do sumy takowej przybędzie:

a) Od 2.300 Złr.	za opłaty od interes. zaliczk.	10%	Złr. 230
b) „ 22.600 „	„ od Zakład. asekurac.	„	„ 2.260
c) „ 10.000 „	„ od akcyi	„	„ 1.000
d) „ 4.000 „	„ od Tow. akcyjn.	„	„ 400
e) „ 125.000 „	„ od rozmaitych przedsiębiorstw	„	„ 12.500
Razem 163.900 Złr.	. . . .		Złr. 16.390
	Fundusz na drogi krajowe . .		Złr. **694.862**

B) Dochody na drogi 2giej kategoryi — **gminne i powiatowe.**

a) Od podatku gruntowego	Złr. 3,612.709
b) „ „ domowoklasowego	„ 914.120
Razem	Złr. 4,526.829

25% od kwoty powyższej	1,131.707 Złr. 25 ct.
10% od podatku domowo-czynszowego, zarobkowego i dochodowego opłacać się mającego na drogi powiatowe i gminne . . .	225.789 „ — „
co czyni razem .	1.357.496 „ 25 „

fundusz na drogi 2iej kategoryi — powiatowe i gminne.

Ogólna więc suma funduszów drogowych wynosi . . . . . . **2,052.358** Złr. 25 ct.**)

Uwaga. Cyfry podatkowe wzięte z wykazów Dyrekcyi Finasowej za 1874 rok.

---

*) W pierwszem wydaniu, opierając się na „Staats-Voranschlag für das Jahr 1875. IX. Ministerium der Finanzen. Heft 3 Directe Steuern" str. 12 mylnie podano kwotę bezpośrednich podatków na 9,201,100 złr., gdyż takowa reprezentuje kwotę bezpośrednich podatków wraz z wojennym dodatkiem, od którego dodatków na potrzeby krajowe nie opłaca się.

**) W podane tu cyfry, nie weszły dochody z myt na drogach krajowych (do 145.000 złr.), i powiatowych, tudzież niewliczona jest prestacya od mieszkańców miast i miasteczek.

Budżet drogowy.

A. Drogi krajowe.

Dochody drogowe.	zł.	Potrzeby utrzymania i administ-cyi dróg.	zł.
10% dodatku do pooatków stałych Wszech kategoryi . 694.852 zł.		Koszta administracyi i utrzymania 1 mili drogi kr. 2.788 zł. a zatem 170 mil dróg kraj. . 473.960 zł.	
Dochód z myt na drogach krajowych . . . . 145.000 „		Koszto utrzymania zarządu dróg centraln. . . 115.000 „	
			588.960
		Pozostaje nadwyżka w dochodach	250.892
	839.852		839.852

B. Drogi powiatowe i gminne.

	zł.		zł.
25% od podatków gruntowo-domowych stanowi: 1,131.707·25		Koszt administracyi i utrzymania 1 mili drogi powiatowej 1.000 zł. a zatem na ujrzymanie 168 mil dróg powiatowych . . . . 168.000 zł.	
10% od podatku domowo-czynszowego zarobkowego i dochodowego 225.789			
dochód na drogi 2. kategoryi powiatowe i gminne	1,357.496¼	na utrzymanie jednej mili drogi gminnej 100 zł. a zatem koszta utrzymania 3.850 mil dróg gminnych . . . . 385.000 „	
10% na subwencyę krajową dla powiatów . . . 135 749·62½			
40% na drogi powiatowe szutrowane . . . 542.998·50			
50% na drogi gminne. . 678.748·12½		Koszta administracyi drogowej powiatowej licząc na każdy powiat 2.500 zł. . . . . 180.000 „	
1,357.496·25			
Po odtrąceniu 10% na fundusz subwencyjny	135.749·62½		
Pozostaje dla powiatów na drogi 2. kategoryi	1.221.746·62	Koszt utrzymania i administracyi .	733.000
		Nadwyżka w dochodach	488.746·62½
			1.221.746·62

488.746 zł. 62½ pozostaje na budowę dróg powiatowych żwirowanych, a gdy budowa takowej kosztuje w przecięciu 20.000 zł., przeto corocznie przyrośnie dróg 24 mil.

Uwagi nad Budżetem.

Z przedstawionego budżetu przekonać się możemy, że fundusze, jakie ustawa wytwarza, wystarczą na pokrycie wszystkich potrzeb drogowych, nawet i przy dzisiejszym zarządzie centralnym. Na przyszłość, w obec wprowadzenia nowej ustawy, niezbędną okaże się decentralizacya zarządu dla budowy dróg, pozostającego obecnie przy Wydziale krajowym, przy którym pozostanie tylko kontrola, wyższy nadzór i kierunek zarządu drogowego, przez co koszt centralnego zarządu zmniejszy się najmniej o połowę.

Wiadomo powszechnie, że budowa dróg przez centralne Zarządy prowadzona zawsze i wszędzie drożej kosztować musi i znacznie powolniej postępuje, aniżeli taż sama budowa pod kierunkiem miejscowych odpowiedzialnych organów — komitetów drogowych. Sprawdza się owa maxyma, dobrze wszystkim znana, na naszym kraju w zupełności. *)

I tak widzimy ze sprawozdania Wydziału krajowego (w r. 1874), że Wysoki Rząd w roku 1867 oddał w zawiadywanie kraju (Wydziału krajowego) dróg krajowych 158 mil 3.677°. Przez czas własnego zarządu od roku 1868 do 1874 cała długość dróg krajowych doszła 169 mil 2.300°, drogi więc krajowe przez ten czas urosły tylko o 10 mil 2.623°, czyli rocznie przyrastały o $1^3/_4$ mili.

Gdy zestawimy długość wybudowanych w ciągu lat sześciu dróg powiatowych, ujrzymy znaczną różnicę, a mianowicie wybudowano takowych 56 mil, co znaczy drogi powiatowe rocznie w przecięciu przyrastały o 9 mil austr.

W ciągu lat sześciu, dróg powiatowych wybudowano 56 mil za 1,120.000 złr., co wynosi koszt na milę w przecięciu 20.000 złr. **)

Porównajmy co przez ten 6cioletni period czasu wydano na drogi krajowe, po zestawieniu ***) sześcioletniego rachunku od r. 1868 do 1874 znajdujemy cyfrę: 3,548.167 złr., za które wybudowano 10 mil drogi i 2.300°, rekonstruowano $4^1/_2$ mil. Przez 6 lat pokrywano koszta administracyi blisko 170 mil dróg krajowych; powykończano i dopełniono częściową rekonstrukcyę na 14 milach i opędzano koszta utrzymania zarządu centralnego drogowego.

---

*) Jakto niejednokrotnie przekonał się nowy Referent Wydziału krajowego Szanowny Radca hr. Badeni i energicznie swą działalność pożyteczną już w powyższym kierunku rozwija.

**) Kraj do budowy 56 mil dróg powiatowych przyczynił się tylko kwotą 124.800 złr., które częściowo przez lat 6 wypłacał Wydział krajowy w r. 1869: 15.000, w r. 1870: 16.500, w r. 1871: 21.800, w r. 1872 27.500, w r. 1873: 38.000, w r. 1874: 16.000 złr. w przecięciu rocznie po 20.800 złr.

***) Patrz zestawienie rachunków.

i przypadającą kwotę rozłoży pomiędzy oba obszary stosownie do stałego przeciętnego stosknku inwentarza w danym powiecie.

13. Gminy katastralne, gdzie obszary dworskie nie prowadzą gospodarstwa polnego, a tylko leśne i nieutrzymują więc inwentarza pociągowego, powołani być mają do prestacyi drogowej, nie w stosunku przeciętnym inwentarza w danym powiecie, lecz w przeciętnym stosunku obszarów względem siebie w całem kraju. Wyprowadzenie i dokładne określenie w tej mierze należeć będzie do Wydziału krajowego.

14. Spisy inwentarza mają być robione przez władzę polityczną przy współudziale organów autonomicznych na dniu 1. Maja raz jeden na lat 10, i wedle takowych raz wyprowadzony przeciętny stosunek między obszarami ma w ciągu lat 10 obowiązywać, aż do nowego spisu.

15. Podatek drogowy opłacać się będzie w 2 półrocznych ratach z dołu.

16. Obszary dworskie obowiązane należytość drogową spłacać gotówką lub też jeżeli okoliczności i potrzeby drogowe powiatu dozwolą, należytość drogową uiszczać będą mogły, wedle określenia Rady powiatowej robocizną.

17. Właściciele na obszarach gminnych, 90% podatku drogowego wedle woli i upodobania mogą spłacać pieniądzmi, albo uiszczać robocizną normowaną po cenie przez Radę powiatową corocznie postanowioną, 10% zaś przeznaczonych na fundusz subwencyjny krajowy uiszczać winni gotówką.

18. W razie uiszczonego podatku robocizną, kasy obowiązane przyjmować kwity, opiewające wartość w pieniądzach takowej. Kwity więc takowe jako ekwiwalenty gotówki poczytywane być mają.

19. Rada powiatowa corocznie w każdem powiecie mocna jest określić, stosownie do okoliczności, zamożności mieszkańców, klęsk elementarnych itd. w jaki sposób ma być prestacya drogowa uiszczana, czy gotówką, robocizną lub też w miarę potrzeby miejscowej w pewnej części gotówką, a resztę robocizną.

20. Wydział powiatowy administruje funduszami powiatowymi na drogi w sposób następujący: 10% na fundusz subwencyjny krajowy przesyła Wydziałowi krajowemu na potrzeby powiatów, które własnemi dochodami nie mogą pokryć potrzeb drogowych: 50% na potrzeby dróg gminnych, 40% na budowę i utrzymanie dróg powiatowych żwirowanych.

21. Pozostałe oszczędności z upłynionego roku, wpływają na powiększenie funduszu dróg powiatowych.

22. Ustawa wytwarza następujące fundusze drogowe:

a) na drogi krajowe	694.862 zł.
b) ne drogi powiatowe i gminne wraz z subwencyą dla powiatów	1.357.496 zł. 25 ct.
Razem .	2,052.358 zł. 25 ct.

23. Po opędzeniu potrzeb zarządu i utrzymania dróg gminnych i powiatowych, pozostaje suma 443.740 zł. dla budowy dróg żwirowanych, których koszt we własnym zarządzie powiatów w przecięciu na 1 milę wynosi 20.000 zł., a zatem rocznie 22 mil będzie się budować dróg powiatowych w całym kraju.

24. Po dokonanej centralizacyi głównego zarządu dla budowy i administracyi dróg krajowych, oszczędzona kwota pozostanie na ukończenie dróg uchwalonych, (patrz uwagi nad budżetem) a mianowicie za 442.862 zł., corocznie przybędzie *8* do 9 mil dróg krajowych.

25. Podatki na potrzeby krajowe dziś opłacane, zmniejszą się po wprowadzeniu w życie niniejszej ustawy blisko 1,000.000 zł. a więc 17% od reńskiego mniej kraj opłacać będzie na potrzeby krajowe, a wskutek tego i ciężary drogowe o wiele mniej będą dotkliwemi, jakby się to zrazu zdawać mogło.

Józef Wernicki
prezes Rady powiatowej Czortkowskiej.

L. 9316. L. 14.402.

Wskutek poleceń przez wysoki Sejm Wydziałowi krajowemu od roku 1869. kilkakrotnie ponawianych, przedłożony został w r. 1871. projekt do sieci dróg krajowych, z którego na posiedzeniu z d. 16. października 1871. r. wybrano 14 linij kommunikacyjnych, które przed innemi jako najnaglejsze uznane zostały.

Równocześnie otrzymał Wydział krajowy co do tych 14. linij polecenie, przedłożenia ich planów i kosztorysów, przedstawienia zarazem wniosków do uznania ich za drogi krajowe, zaś — o ileby materyał dla dróg bitych okazał się zbyt kosztownym — zbadania, czyta-kowe nie dałyby się zastąpić kolejami wicynalnemi. Zarazem udzielono polecenie przeprowadzenia rokowań celem zaciągnięcia na rzecz tych dróg, pożyczki krajowej w wysokości 4.ch milionów złr. w.a.

L. 21.888.

Następnie powziął wysoki Sejm na posiedzeniu z 30. listopada 1872. r. uchwałę, którą z funduszów nadzwyczajnych, w drodze pożyczki uzyskać się mających, przeznaczono do dyspozycyi Wydziału krajowego na rekonstrukcyę dróg krajowych sumę 1,250.000 złr. w.a.

W dopełnieniu powyższych uchwał, przedłożył Wydział krajowy wys. Sejmowi w roku 1872:

I.) Projekta dróg, których budowa za naglącą uznaną została wraz z wnioskiem tak co do wykonania ich budowy, jakoteż co do zastąpienia niektórych z nich kolejami wicynalnemi.

II.) Wniosek o zaciągnąć się mającej pożyczce krajowej:

a.) na budowę i rekonstrukcyę dróg i budowę kolei wicynalnych

b.) na zapomogę, celem zapobieżenia niedostatkowi, spowodowanemu ówrocznym nieurodzajem i klęskami elementarnemi.

L. 21088/72.

W załatwieniu tych przedłożeń uchwalił wys. Sejm na posiedzeniu z 5. grudnia 1872. r.

A.) Ustawę, mocą której drogi:

1. z Suchej do Zatora,
2. z Tarnowa do Szczucina,
3. z Szklar do Przeworska,
4. z Rohatyna do Brzeżan,
5. z Krasnego do Buska,
6. ze Zborowa do Załoziec,
7. z Tarnopola do Zbaraża,
8. z Kopeczyniec do Smykowiec,
9. z Borszczowa do Jeziorzan, —

za drogi krajowe uznane zostały. —

B.) Uchwałę, mocą której linie z pomiędzy uznanych za nagłe, najpilniejsze, najważniejsze, lecz dla braku materyału kamiennego, niekwalifikujące się do zaopatrzenia ich drogami bitemi, otrzymać mają kolejê wicynalne. Jako takie oznaczono, linie:

1.) ze Stojanowa do Lwowa,
2.) od jednego z punktów kolei Chyrowsko-Tomaszowskiej pomiędzy Żółkwią a Bełzem, lub też od jednego

z punktów kolei Karola Ludwika na Bełz, Sokal ku granicy Królestwa Polskiego lub Wołynia;
3.) z Rzeszowa do Nadbrzeża.

W przypuszczeniu, że znajdą się przedsiębiorcy chcący objąć budowę tych kolei wicynalnych na rachunek własny, równocześnie przyznano z funduszu krajowego subwencyę po 100.000 zł. na milę, z tych 50.000 zł. jako subwencyę bezzwrotną, 50.000 zł. zaś jako pożyczkę pięcio-procentową zwrotną. Zarazem polecono wyjednanie dla projektowanych kolei wicynalnych w drodze właściwej, uwolnień od opłaty taks i stempli, oraz uwolnienia od podatków przynajmniej na lat 20.

Na pokrycie kosztów uchwałami temi z 5. grudnia 1872 spowodowanych, uchwalił wys. Sejm zaraz na posiedzeniu swem z d. 7. grudnia 1872.r.

I.) Ustawę w sprawie zaciągnięcia pożyczki krajowej na budowę i rekonstrukcyę dróg krajowych w wysokości 5,200.000 zł. w gotowiźnie, z której mocen będzie Wydział krajowy użyć 1,300.000 zł. na udzielenie powiatom pożyczki w 8. latach zwrotnej, celem zapobieżenia niedostatkowi, spowodowanemu nieurodzajem i klęskami elementarnemi.

[: Dz. ust. i rozporz. kraj. XII. N° 86/73:]
Ustawa ta otrzymała Najwyższą Sankcyę dnia 12. lutego 1873.r.

II.) Uchwałę polecającą Wydziałowi krajowemu, ażeby przedsięwziął stosowne kroki ku wyjednaniu uwolnienia wszystkich dokumentów, podań i protokołów, które dostarczanie wsparć i pożyczek przez fundusz krajowy, z powodu tegorocznego nieurodzaju wywoła, również jak i wpisów hypotecznych, tych wsparć i pożyczek dotyczących, od opłaty stemplowej i bezpośrednich opłat ustanowionych prawem z dnia 2. sierpnia 1850.r. i prawem z d. 13. grudnia 1862. –

Dz. p. p. N° 329.
" " " " 89.

Uchwała ta ostatnia na posiedzeniu z dnia 10. stycznia 1874.r. ponowioną i obostrzoną została jak następuje:

„Sejm poleca Wydziałowi krajowemu, ażeby do zrealizowania reszty uchwałą z dnia 12. lutego 1873.r. dozwolonej pożyczki krajowej przystąpił, jeżeli cała pomieniona ustawą objęta pożyczka krajowa uwolnioną zostanie od wszelkich opłat bezpośrednich i podatków."

Z powyższego zestawienia uchwał wys. Sejmu okazuje się, że od lat wielu, bo od czasu objęcia części dróg pod zarząd krajowy, podnoszoną jest potrzeba stworzenia linij komunikacyjnych w częściach kraju nieposiadających żadnych dróg, a od lat pięciu wys. Sejm wydał szereg uchwał, zdążających do urzeczywistnienia powziętych projektów.

Dotychczas jednak sprawa tak ważna jak polepszenie i zwiększenie komunikacyj krajowych, stoi na tym samym punkcie, na jakim była przed pięciu laty, tj: że gotowe są uchwały, projekta i plany, lecz nic po-

stąpiono do kroku celem spełnienia tych uchwał i wy„
konania projektów. –
Owe jednak ubiegło pięć lat znaczenia projektów
pierwotnych nietylko nie zmieniły, lecz przeciwnie
dowodniej wykazały, iż projektowane drogi a przy„
najmniej większa ich część niezbędnie są potrzebne,
że pozostawienie nadal całych części kraju do 100 mil
kwadratowych przestrzeni obejmujących, bez żadnych
kommunikacyj, coraz bardziej przyczynia się do ich zubo„
żenia; że im na dłuższy czas odkłada się budowa dróg
w tych okolicach, tem koszta ich budowy coraz zwię„
kszać się będą; rok rocznie bowiem ceny tak ro„
botnika jak materyałów budowlanych niepomier„
nie się zwiększają. –
Głównym powodem odraczającym wykonanie bu„
dowy nowych linij kommunikacyjnych był i jest ciągle
brak kapitału potrzebnego na pokrycie kosztów bu„
dowy. Pożyczka krajowa, jedyne źródło, z którego czer„
pać miano na budowę i rekonstrukcyę dróg, oprócz
części jej, tak zwanej głodowej, dla nieuwolnienia jej
od opłat rządowych, nie przyszła dotąd do skutku. –
W duchu zaś obowiązującej odnośnej uchwały sejmo„
wej z 10. stycznia 1874. należałoby właściwie przez
ciąg jeszcze całej obecnej sesyi w obec wyraźnie
przepisanego Wydziałowi Krajowemu warunku,
który dotąd mimo usilnie ponawianych nalegań
nie został spełniony, przed przedstawieniem jakich„
kolwiek wniosków załatwienia sprawy, uwolnienia
tego wyczekiwać, mimo że według wiadomości z Wie„
dnia dochodzących, należy się obawiać, iż warunek
nigdy nie będzie spełnionym. –
Wzgląd jednak na szkody ze zwłoki wynikające
już powyżej wykazane, również jak wzgląd na zna„
czny koszt, pochodzący z utrzymywania już czas dłuż„
szy licznych inżynierów, przyjętych dla dróg uchwalonych
a nie mających zajęcia odpowiedniego ich uzdolnieniu
przed do ostatecznej decyzyi. Nadto traktowania z przed„
siębiorcami o budowę kolei wicynalnych na podstawach
wytkniętych uchwałą wys. Sejmu z d. 5. grudnia 1872.
nie przyniosło dotąd żadnego rezultatu, a wobec dzi„
siejszych stosunków ogólnych finansowych nie ulega
wątpliwości, że budowa kolei drugorzędnych, jedynie
na podstawie zagwarantowania przez kraj odsetków
od kapitałów, w przedsiębiorstwo to włożyć się mają„
cych, przeprowadzoną być może, jakto zresztą wska„
zuje jedyna oferta, jednego z zagranicznych pier„
wszorzędnych banków, jaką potrafiła dotąd uzy„
skać spółka, która otrzymała od ck. Rządu przedwstę„
pną koncesyę na budowę kolei wicynalnych i w tym
celu znaczne już koszta poniosła.

Krach

./. alleg. A.

Przypuszczenie tu i owdzie rozpowszechnione, iż są„
siednia kolej Karola Ludwika za pewną subwencyę
podejmie się budowy kolei wicynalnych, również nie
zdaje się mieć uprawnienia, jak świadczy odpowiedź

./. alleg. B.

jeneralnego dyrektora tej kolei w skutek insynuacyi naszych przez Prezesa Rady administracyj, nie otrzymana. —

Z drugiej znowu strony dochodzą nas wiadomości że ck. Ministeryum handlu byłoby skłonnem, udzielić znaczniejszej subwencyi na budowę kolei drugorzędnych w Galicyi, gdyby takowa przez kraj miała być zarządzoną. Wobec intencyj takich przez ck. Rząd manifestowanych, a nadto z uwagi na powyższe jowy, Łuszczono względy, przemawiające za wyrwaniem bądź co bądź sprawy tej z pięcioletniego jej zastoju, pozostawienie jej nadal w dotychczasowym stanie zawieszenia byłoby szkodliwem, a w każdym razie mogło by ściągnąć zarzut na wykonawcza władzę autonomiczną, iż mimo tylokrotnie przez Reprezentacyę Krajową objawionej woli i stosownych uchwał, wniosków do zrealizowania ich i zwalczenia piętrzących się trudności nie przedłożono, a tem samem nie korzystano z chwili sposobnej do uzyskania pomocy rządowej. —

Przedstawienie przeto niniejsze ma na celu, podanie wysokiemu Zgromadzeniu sposobności do rozstrząśnienia kwestyi, czy obecnie, w jaki sposób i w jakich rozmiarach, sprawa ta winna lub może być przez Wydział Krajowy poruszoną, ażeby dyskusya w tej mierze przeprowadzona, dostarczyła wskazówek do przedłożenia w danym razie w ciągu jeszcze bieżącej seryi odpowiednich wniosków. —

Pod względem robót, jakie zarządzićby wypadało, ich kosztów i sum na pokrycie tychże wymaganych, rzecz przedstawia się jak następuje:

Przedłożone kosztorysy uchwalonych w r. 1871. — 14. linij dróg bitych w łącznej długości 81 mil, wykazywały potrzebę w ogólnej sumie . . . . 7,782.000 zł.

Ze względu:

a.) że wys. Sejm w r. 1872. zredukował był projekt budowy nowych dróg z 14, na 9, których koszta wynosiły . . . . 2,224.000 zł.

b.) że w r. 1872. uchwalona subwencya na budowę kolei wicynalnych w łącznej długości 31 mil wynosiła bezzwrotnej subwencyi 1,550.000
zwrotnej subwencyi . . . . . 1,550.000. 3,100.000 „

c.) że wyznaczona w r. 1872. na rekonstrukcyę suma, wynosiła . . . . 1,250.000 „

d.) dodawszy do tego uchwaloną zapomogę głodową dla powiatów, w sumie . . . . . 1,300.000 „

Ogólna przeto suma potrzebna do spełnienia wytkniętych przez wys. Sejm celów wynosiła na razie . . . . 7,874.000 zł.

Uwzględniwszy jednak nawet, że z tej sumy zwróciłoby się z czasem 5% pożyczka na koleje wicynalne i zapomoga powiatowa w łącznej sumie . . . . 2,850.000 zł.

zawsze jeszcze pozostawała potrzeba sumy . . 5,024.000 „

Jeśli się zaś zważy, że jak poprzednio wykazano za ofiarowaną przez wys. Sejm subwencyę, nikt budowy kolei wicynalnych podjąć się niechce, a że właśnie te linie, które niemi mają być opatrzone, są niewątpliwie między wszystkiemi najniezbędniejsze, przetóż chcąc przyjść do takowych, nie pozostałoby nic innego jak budować je własnemi funduszami, co licząc po 325.000 złr. na milę, wyniosłoby sumę 10,075.000 zł.
do których dodawszy powyżej wykazane wydatki na budowę nowych i rekonstrukcyę starych dróg w sumie . . . . . 3,474.000 "
potrzeba było do zrealizowania ostatnich uchwał wys. Sejmu, sumy 13,549.000 "
Gdyby więc nawet dozwolona przez wys. Sejm pożyczka . . . 5,200.000 "
przyszła do skutku, brakowałoby do spełnienia zamierzonych celów, sumy . . . . 8,349.000 zł.

Cyfry te dowodnie wykazują, iż zamierzonych projektów w uchwalonych granicach, niema możności urzeczywistnienia. — Jako maximum bowiem sum, których na sieć dróg od kraju wymagać, lub raczej na których poręczenie kraj narażićby można, uważamy te sumy, do których dostarczenia liczebnie już była zobowiązała się reprezentacya krajowa uchwałą z d. 7. grudnia 1872. — Celem uzyskania uchwalonej tam sumy 5,200.000 w gotowiźnie, potrzeba zaciągnąć pożyczkę w wysokości 6,500.000 zł. której annuiteta według załączonego ./. planu amortyzacyjnego, wynosiłyby półrocznie około 215.000 zł. Obciążenie zatem kraju rzeczywistym lub nawet ewentualnym rocznym wydatkiem, sumę 430.000 zł. dosięgającym, uważamy za maximum w granicach którego, wszelkie wnioski w sprawie budowy dróg i kolei obracać się winny.

./alleg. C.

Wobec takiego stanu rzeczy, jedynie zmniejszenie rozmiarów zamierzonych celów, równie jak uchwalenie budowy kolei drugorzędnych: nie kapitałem własnym, lecz kapitałami obcemi, za niezbędnem poręczeniem tylko przez kraj odsetków od takowych, może podać sposób wyjścia z tego trudnego położenia. Wyjście to ułatwionem będzie także okolicznością, że znaczne oszczędności uzyskiwane z cen kosztorysowych w ostatnich mianowicie latach przy coraz wzrastającem uregulowaniu administracyi, wzmagającem się doświadczeniu, obeznaniu się władzy z podwładnemi organami technicznemi i coraz staranniejszym tychże doborze, uprawniają nas do zredukowania cen kosztorysowych początkowo postawionych, do sum poniżej wyszczególnionych. Zawsze jednak redukcya musi się odnosić do wszystkich działów, uchwalonych przez wys. Sejm projektów, to jest:

a./ do budowy dróg nowych bitych,

b./ do budowy kolei wicynalnych,
c./ do rekonstrukcyi dróg istniejących. —

nie

Należałoby zatem,
co do a./ z 9ciu wnośnych za nagłe do budowy, dróg bitych, na teraz przyjąć tylko linie:

1./ Tarnów - Szczucin mil 5, z kosztem	5		. . .	300.000 złr.
2./ Brzeżany - Rohatyn	" 4 1/4	"	. . . .	200.000 "
3./ Krasne - Busk	" 3/4	"	. . . .	50.000 "
4./ Grzymałów - Kopyczyńce	" 3 1/4	"	. . . .	160.000 "
5./ Borszczów - Jezioprzany	" 2	"	. . . .	90.000 "
Razem	. . . 15 1/4	"	. . . .	800.000 złr.

Dalej jeszcze dokończone być muszą rozpoczęte budowy dróg, mianowicie:

6./ Mosty W. - Krystynopol, mil 1 1/2 z kosztem			. .	100.000 "
7./ Dębica - Nadbrzeże	" 1 1/4	"	. . . .	150.000 "
8./ Nareszcie dokończenie mającego się uznać za drogę krajową, przedłużenia ze Szczawnicy do Piwniczny	. . . " 1 1/4	"	. . . . .	50.000 "
Razem mil	. . 19 1/4 za kwotę			1,100.000 złr.

Ze względu zaś, że linia Rzeszów - Nadbrzeże zakwalifikowana do kategoryi kolei wicynalnych, według dat statystycznych, w ostatnich czasach otrzymanych, równie jak według jednozgodnych rezultatów dochodzeń i badań na miejscu przez organa nasze techniczne przedsięwziętych, nie rokuje bynajmniej nadziei, aby bądź rozmiarem ruchu wewnętrznego, bądź też przywozem lub wywozem w stosunku z graniczącem Królestwem Polskiem, nad koszta ruchu, cokolwiek na pokrycie kosztów budowy przynieść mogła, należy ją z tej kategoryi kommunikacyi wyłączyć. Z uwagi zaś że okolica tameczna pozbawiona jest rzeczywiście wszelkich kommunikacyj, z drugiej zaś strony, że na początkowych milach tej linii, materyał kamienny jakkolwiek nie łatwy, zawsze jednak może być wyszukany, że dalej już kosztem funduszów powiatowych, zbudowaną jest droga bita z Rzeszowa do Głogowa, wypadałoby wybudować linię, łączącą tę ostatnię miejscowość z punktem, od którego już handel wywozowy odbywać się może Sanem i Wisłą, to jest z Niskiem, zatem z drogi krajowej Rzeszów - Nadbrzezie wybudować przestrzeń jej:

9./ Głogów - Nisko, mil 6 1/2 kosztem . . . 500.000 "

Ogółem budować
9 dróg krajowych 25 3/4 mil, za sumę . . . 1,600.000 złr.

Co do b.

Budowę kolei drugorzędnych ograniczyć jedynie

na linie:
Lwów - Stojanów . . . 11 1/2 mil,
Rawa ruska - Sokal . . . 8 1/2 "
Razem . . . 20 mil.
Ze względu, że Sokal posiada kommunikacyę wodną Bugiem, który już od Krystynopola jest spławny, przedłużanie kolei z Sokala do granicy Królestwa Polskiego pod Warężem, mogłoby na razie być zaniechanem, zwłaszcza że przestrzeń ta właśnie w nader trudnem topograficznem położeniu będąca, wymagałaby wielkich nakładów na budowę kolei. Ze uwagi zaś na to, że tak Stojanów jak Sokal z punktami pierwszorzędnych kolei, jak koleją Karola Ludwika we Lwowie i Lwowsko-Tomaszowską w Rawie już będą połączone, budowa kolei z Sokala do Stojanowa, może być na razie pominiętą.

Tym więc sposobem budowa kolei drugorzędnych ograniczyłaby się na długość 20 mil.

Jakkolwiek szczegółowe plany i kosztorysy wzmiankowanych kolei drugorzędnych są dopiero na ukończeniu, zawsze jednak w ciągu trwania obecnej sesyi sejmowej będą już mogły być przedstawione, a obecnie roboty te przygotowawcze postąpiły już o tyle, że można na ich podstawie dziś już w przybliżeniu oznaczyć koszta budowy jednej mili

na sumę	300.000 zł.
doliczając do tego odsetki od tego kapitału stracone podczas budowy /: intercalaria :/	30.000 "
i niedobór na kursie akcyi w przybliżeniu . .	70.000 "
Razem	400.000 zł.
Jeżeli zatem c.k. Rząd przyjdzie rzeczywiście w pomoc z subwencyą w wysokości na milę	100.000 "
pozostałaby do pokrycia suma	300.000 "

od których 5% odsetki mające na najgorszy wypadek w całości być poręczone, wynosiłyby rocznie 15.000 zł. czyli za mil 20. razem corocznie kwotę 300.000 zł. –

ad c.

Rekonstrukcya dróg krajowych musiałaby i mogłaby być przedsięwziętą stopniowo, w ciągu następujących lat pięciu.

Gdy koszt jej może być zredukowanym do sumy okrągłej 1.000.000 zł. przeto wydatek ten wymagałby rocznej dotacyi po 200.000 zł. – Podobna suma 200.000 zł. bywała dotąd corocznie przeznaczana w preliminarzu zwyczajnym na budowy niektórych nowych dróg. W obec niniejszego projektu ustałaby potrzeba zamieszczania podobnych pozycyj w budżetach lat następnych, sumy zatem potąd na te cele obracane, mogłyby wyłącznie być używane na powyżej wykazane potrzeby rekonstrukcyi, któreby w ten sposób bez osobnej na razie dotacyi, mogły być przeprowadzone w ciągu lat pięciu.

Według więc tego projektu:

1.) Celem uzyskania summy . . . . 1,600.000 zł.
potrzebnej na wybudowanie 9. dróg w długo„
ści 25 3/4 mil, potrzeba by zrealizować z po„
życzki summę około 1,900.000 zł., od której a„
nuitety roczne wynosiłyby około . . . . 126.000 zł.
2.) Na poręczenie odsetków od kapitału
wyłożonego na budowę 20 mil kolei dru„
gorzędnych potrzeba by, w przypuszczeniu
że koleje te żadnego dochodu nieść nie bę„
dą, opłacać corocznie annuitety w kwocie . . 300.000 „
Łącznie zatem wymagane annuitety wy„
nosiłyby . . . . 426.000 zł.

Ta więc ostatnia summa, potrzebna by była do u„
rzeczywistnienia obecnego projektu, a wysokość jej
wyrównywa w zupełności wysokości dozwolo„
nej już przez wys. Sejm pożyczki.
Gdy jednak budowa kolei drugorzędnych pokrytą
być ma nie kapitałem lecz gwarancyą procentów,
przeto kwestya uwolnienia pożyczki od taksi stem„
pli tem samem traci na doniosłości, gdyż tylko od
mniejszej części potrzebnej summy takowe, opłacaćby
musiano, najznaczniejsza jej część zaś pokrywa„
ną by była corocznie, odpowiednim dodatkiem do
podatków.

Nadmienić wypada nadto należy, że już obecnie z po„
wodu zaciągniętej częściowo pożyczki głodowej
dla zapomogi powiatów, (: z której dotąd wydano
pożyczek w summie 1,110.300 zł.:) ciąży na Kraju ro„
czna opłata przeszło 100.000 zł. wynosząca, summa
jednakże powiatom wypożyczona prawie całko„
wicie wróci do Kasy krajowej wraz z odsetkami,
tak- iż obciążenie to znajduje samo w sobie pokrycie
i za rzeczywiste obciążenie funduszu krajowego,
uważanem być niepowinno.

Nadwyżka zaś kosztów, jaką spowoduje potrzeba
utrzymywania nowo wybudować się mających dróg,
znajdzie pokrycie w oszczędnościach, które będą„
uzyskiwane:
a.) na zwykłej konserwacyi, jak świadczy już bu„
dżet obecnie przedłożony,
b.) na przekazaniu pod zarząd Rad powiatowych
dróg równoległych z kolejami żelaznemi, chociaż„
by za pewną subwencyą, w myśl przedłożonego pro„
jektu do ustawy drogowej,
c.) po upływie lat pięciu, w skutek dokonanej już w ów
czas rekonstrukcyi dróg.

Nie można również pominąć i tej uwagi, że projek„
towane koleje drugorzędne, wówczas tylko wymagą„
łyby wykazanej powyżej gwarancyi, jeżeli nie będą„
przynosiły większego dochodu nad koszta ruchu i kon„
serwacyi (: które wyniosą rocznie na milę około 13.000 zł.:)
Możebną przeciwnie, a nawet prawdopodobną jest
ewentualność, iż summa gwarancyjna 300.000 zł. –

w rzeczywistości w pewnej tylko części będzie potrzebowała być wypłacaną i przez kraj pokrywaną.

Gdyby w myśl tego przypuszczenia zawarcie układu z przedsiębiorcami przy częściowej tylko gwarancyi kapitału było możliwe, zapewne byłoby pożądane, ewentualność taka jednak, jakkolwiek Wydział krajowy takowej niewątpliwie z oka nie spuści, jako pewnik stawioną być nie może, dlategoteż w obecnem przedłożeniu całkowita gwarancya wzięta jest w obliczenie. Gwarancya w ogóle jednak zdaje się być nie uniknioną, jeżeli przestrzeń ogromna północno-wschodnia kraju dotąd najjaskrawiej zaniedbana, z zaniedbania tego ma być wyswobodzoną, budowa bowiem dróg bitych na tej przestrzeni jest prawie niemożliwa, albowiem pominąwszy ogromny koszt i trudność budowy, utrzymanie jednej mili drogi bitej w tych stronach, kosztowałoby rocznie przeszło 20.000 zł. —

Jeżeli zapatrywania w niniejszem przedłożeniu zawarte, uzyskają przychylne ocenienie wysok. Zgromadzenia, wypadałoby, aby Wydział krajowy niezwłocznie przedłożył i umotywował następujące wnioski:

I.) Budowa kolei drugorzędnych ze Lwowa do Stojanowa i z Rawy do Sokala, ma być oddana w przedsiębiorstwo, o które układ ma być zawarty na podstawie gwarantowanego przez kraj dochodu do wysokości 15.000 zł. na milę. [margin, pencil: 10.000 f]

II.) Postanowienie ustawy z d. 12. lutego 1873. ażeby powiaty, przez których terytoryum drogi krajowe przechodzić będą, obowiązane były opłacać wszelkie wynagrodzenia za grunta czy to stale pod drogę zajęte, czy też na cele budowy czasowo używane, winno być rozszerzone i na koleje drugorzędne tam gdzie drogi krajowe kolejami drugorzędnemi będą zastąpione.

III.) Zawezwać c.k. Rząd o udzielenie subwencyi z funduszów państwowych na budowę powyższych kolei drugorzędnych w wysokości sumy co najmniej po 100.000 zł. na milę, bez której kraj budowę zarządzić nie byłby w możności.

IV.) Przystąpić do budowy następujących przestrzeni:
(1.) Tarnów-Szczucin, — (2.) Brzeżany-Rohatyn,
(3.) Krasne-Busk, — (4.) Grzymałów-Kopeczyńce,
(5.) Borszczów-Jezierzany, 6.) Głogów-Sokołów-Nisko,
7.) Szczawnica-Piwniczna. [pencil: (zamiast kolei wicynalnej)]

Obecnie zaś budowane drogi krajowe: Mosty-Krystynopol; — Dębica-Nadbrzezie, mają być dokończone i doprowadzone pierwsza do punktu zetknięcia się jej z koleją wicynalną Rawa-Sokal, druga do Nadbrzeża.

V.) Na koszta budowy powyższych dróg ma być zrealizowana pożyczka krajowa do wysokości nominalnej 1.900.000 zł.

We Lwowie dnia 7. września 1874. —

[margin, pencil: Sejm 5/12 1872 (te za krajowe, nadto: Sucha-Zator. Szklary-Przeworsk. Zborów-Załośce. Tarnopol-Zbaraż. dawniej Monasterzyska-Horożanka do kolei]

Allegat A.

Odpis odezwy pierwszorzędnego banku zagranicznego do Koncesyonaryuszów budowy kolei drugorzędnych w Galicyi

Wir nehmen höfl. Bezug auf unser Ergebenes vom 14. c. und theilen Ihnen hiedurch mit, daß die Vorlage in Angelegenheit der proj. gal. Vizinalbahnen von unseren Consorten geprüft worden ist, dieselbe jedoch die Äußerung abgaben, den Bau der in Rede stehenden Bahn in Regie auf keinen Fall übernehmen zu können. Hingegen erklärten dieselben sich geneigt zu sein, bei der Geldbeschaffung zu interveniren in der Voraussetzung, daß die Garantie des Landes dem Unternehmer gesichert ist. Außerdem müßten auch ein ausgiebiger Absatz der zu emittirenden Papiere in Oesterreich in Aussicht stehen, da ein solcher in Deutschland kaum erwartet werden kann. Überhaupt ist die jetzige Lage des Geldmarktes keineswegs günstig für die Finanzirung eines neuen Unternehmens, indessen bitten wir den Ihnen gemachten Vorschlag in Erwägung ziehen und uns für den Fall, als Sie auf diese Angelegenheit gfl. einzugehen Willens sein sollten, Ihre gef. Mittheilungen zukommen zu lassen. Wir haben die Ehre zu zeichnen hochachtungsvoll .....

Allegat B.

Kopia listu dyrektora jeneralnego kolei Karola Ludwika z dnia 22. lipca 1874.

Betreff mit dem Schreiben vom 19. d. M. beeile ich mich bezüglich der Frage über die Zweckmäßigkeit der Anlage von Vizinalbahnen in Galizien und über die eventuelle Stellung der Carl-Ludwigs-Bahn zu derlei Bahnen, meine ganz unmaßgebliche Ansicht in Folgendem darzulegen: Der Kapitalsaufwand für Vizinalbahnen scheint mir nur dort angemessen zu sein, wo entweder eine hochentwickelte industrielle Bevölkerung bereits vorhanden ist, oder aber für ein bestimmtes, große Quantitäten lieferndes Produktionsgebiet eine Eisenbahn-Verbindung geschaffen werden will. — Gebiete, welche lediglich oder doch vorwiegend Ackerbau treiben, sowie noch so ausgedehnte Forste, kann ich weder unter die eine noch die andere Kategorie einreihen. — Ein weiteres Erforderniß, ja die Grundbedingung der Anlage von Vizinalbahnen, ist das Vorhandensein eines möglichst entwickelten Straßennetzes; soll eine Eisenbahn einem Lande wirklich nützen, so muß sie mit jedem Punkte ihres Verkehrsrayons in guter Verbindung stehen. Für Vizinalbahnen ist dies umso wichtiger, weil sie eben nur dadurch eine Bedeutung erlangen, wenn sie nicht blos den im örtlichen unmittelbaren Bereich vorfindlichen Verkehr aufnehmen, sondern als Sammelkanäle für ein ausgedehnteres, unter sich durch Landwege gut verbundenes Gebiet dienen. — Wie sehr und wie leicht der Einfluß einer Eisenbahn auf das von ihr durchzogene Gebiet oft überschätzt wird, zeigen am deutlichsten Ungarn und Galizien. Auch bei sehr aufmerksamen Beobachtung wird es z. B. in vielen Gebietstheilen bei einer Vergleichung der Verhältnisse von einst, zur Zeit der

Entstehung der Eisenbahnen) und jetzt nicht leicht sein, einen wesentlichen Fortschritt nachzuweisen, daraus ergibt sich, wie ungerechtfertigt mitunter die Voraussetzung ist, derzufolge Eisenbahnen unter allen Umständen ein industrielles Leben schaffen. – Galizien in Betracht gezogen, fürchte ich – daß die Ergebnisse von neu zu bauenden Vizinalbahnen die Erfahrungen, welche bezüglich der Albrechts-Bahn und der Dniesterbahn gemacht worden sind, nicht widerlegen werden. Wenn ich z. B. die Resultate der Vizinalbahnen in Elsaß erwäge, wo die Vizinalbahnen mit frcs: 56.000 pr. Kilometer veranschlagt, und mit circa frcs. 70.000. ausgeführt worden sind, – und wo dieselben trotz des großen Reichthums und der Rührigkeit der Bevölkerung, nahezu keinen Ertrag abwerfen, so kann ich mich der Besorgniß nicht verschließen, daß die Opfer, welche sich Galizien um der Vizinalbahnen willen auferlegen würde, durch die Erfolge derselben keineswegs erreicht werden würden. – Niemals zu Rathschlägen unberufen, möchte ich meinen, daß sich die auf die Entfaltung des Reichthums dieses Landes gerichteten Bestrebungen, auf die Herstellung eines großen Straßennetzes und entsprechender Verbindungswege vor Allem zu concentriren hätten. – Für den Fall, als zugleich an die Anlage von Vizinalbahnen geschritten werden wollte, die an die Carl Ludwigs-Bahn anschließen, wäre die C. L. Bahn wohl kaum in der Lage mehr dafür zu thun, als eventuell den Betrieb lediglich gegen Entschädigung sehr mäßiger Traktionskosten zu besorgen, wornach verbleibende Reinerträgnisse, dem Bahneigenthümer verbleiben würden. Zu einer Kapitalsbetheiligung möchte ich nicht einrathen, es sei denn, daß die projektirten Bahnen in einer unseren Interessen direct entsprechender Richtung angelegt werden würden, was ich z. B. von einer Linie in nordöstlicher Richtung von Jaroslau oder Radymno nicht behaupten könnte. –

Allegat. C.

Plan amortyzacyi pożyczki kraj. z r. 1873 w sumie 6,500.000 zł. wa.

L. p.	Termin wypłat kuponów i losowania		Kapitał umarzający się	Półroczny procent 3%	Z annuitetu	Suma przeznaczona na umorzenie kapitału
1.	1. stycznia	1874	6,500.000	195.000	215.200	20.200
2.	1. lipca		6,479.800	194.394	215.194	20.800
3.	1. stycznia	1875	6,459.000	193.770	215.270	21.500
4.	1. lipca		6,437.500	193.125	215.225	22.100
5.	1. stycznia	1876	6,415.400	192.462	215.262	22.800
6.	1. lipca		6,392.600	191.778	215.178	23.400
7.	1. stycznia	1877	6,369.200	191.076	215.176	24.100
8.	1. lipca		6,345.100	190.353	215.253	24.900
9.	1. stycznia	1878	6,320.200	189.606	215.206	25.600
10.	1. lipca		6,294.600	188.838	215.236	26.400
11.	1. stycznia	1879	6,268.200	188.046	215.246	27.200
12.	1. lipca		6,241.000	187.230	215.230	28.000

N. p.	Termin wypłat kuponów i losowania		Kapitału umarzającego się	Półroczny procent 3%	Annuitet	Suma przeznaczona na umorzenie kapitału
13.	1. stycznia	1880	6,213.000	186.390	215.190	28.800
14.	1. lipca		6,184.200	185.526	215.226	29.700
15.	1. stycznia	1881	6,154.500	184.635	215.235	30.600
16.	1. lipca		6,123.900	183.717	215.217	31.500
17.	1. stycznia	1882	6,092.400	182.772	215.272	32.500
18.	1. lipca		6,059.900	181.797	215.197	33.400
19.	1. stycznia	1883	6,026.500	180.795	215.197	34.400
20.	1. lipca		5,992.100	179.763	215.263	35.500
21.	1. stycznia	1884	5,956.600	178.698	215.198	36.500
22.	1. lipca		5,920.100	177.603	215.203	37.600
23.	1. stycznia	1885	5,882.500	176.475	215.275	38.800
24.	1. lipca		5,843.700	175.311	215.211	39.900
25.	1. stycznia	1886	5,803.800	174.114	215.214	41.100
26.	1. lipca		5,762.700	172.881	215.181	42.300
27.	1. stycznia	1887	5,720.400	171.612	215.212	43.600
28.	1. lipca		5,676.800	170.304	215.204	44.900
29.	1. stycznia	1888	5,631.900	168.957	215.257	46.300
30.	1. lipca		5,585.600	167.568	215.268	47.700
31.	1. stycznia	1889	5,537.900	166.137	215.237	49.100
32.	1. lipca		5,488.800	164.664	215.264	50.600
33.	1. stycznia	1890	5,438.200	163.146	215.246	52.100
34.	1. lipca		5,386.100	161.583	215.183	53.600
35.	1. stycznia	1891	5,332.500	159.975	215.275	55.300
36.	1. lipca		5,277.200	158.316	215.216	56.900
37.	1. stycznia	1892	5,220.300	156.609	215.209	58.600
38.	1. lipca		5,161.700	154.851	215.251	60.400
39.	1. stycznia	1893	5,101.300	153.039	215.239	62.200
40.	1. lipca		5,039.100	151.173	215.273	64.100
41.	1. stycznia	1894	4,975.000	149.250	215.250	66.000
42.	1. lipca		4,909.000	147.270	215.270	68.000
43.	1. stycznia	1895	4,841.000	145.230	215.230	70.000
44.	1. lipca		4,777.000	143.130	215.230	72.100
45.	1. stycznia	1896	4,698.900	140.967	215.267	74.300
46.	1. lipca		4,624.600	138.738	215.238	76.500
47.	1. stycznia	1897	4,548.100	136.443	215.243	78.800
48.	1. lipca		4,469.300	134.079	215.179	81.100
49.	1. stycznia	1898	4,388.200	131.646	215.246	83.600
50.	1. lipca		4,304.600	129.138	215.238	86.100
51.	1. stycznia	1899	4,218.500	126.555	215.255	88.700
52.	1. lipca		4,129.800	123.894	215.194	91.300
53.	1. stycznia	1900	4,038.500	121.155	215.255	94.100
54.	1. lipca		3,944.400	118.332	215.232	96.900
55.	1. stycznia	1901	3,847.500	115.425	215.225	99.800
56.	1. lipca		3,747.700	112.431	215.231	102.800

N. p.	Termin wypłat kuponów i losowania		Kapitał umarzający się	Półroczny procent 3%	Annuiteta	Suma przeznaczona na umorzenie kapitału
57.	1. stycznia	1902	3,644.900	109.347	215.247	105.900
58.	1. lipca		3,539.000	106.170	215.270	109.100
59.	1. stycznia	1903	3,429.900	102.897	215.197	112.300
60.	1. lipca		3,317.600	99.528	215.228	115.700
61.	1. stycznia	1904	3,201.900	96.057	215.257	119.200
62.	1. lipca		3,082.700	92.481	215.181	122.700
63.	1. stycznia	1905	2,960.000	88.800	215.200	126.400
64.	1. lipca		2,833.600	85.008	215.208	130.200
65.	1. stycznia	1906	2,703.400	81.102	215.202	134.100
66.	1. lipca		2,569.300	77.079	215.179	138.100
67	1. stycznia	1907	2,431.200	72.936	215.236	142.300
68.	1. lipca		2,288.900	68.667	215.267	146.600
69.	1. stycznia	1908	2,142.300	64.269	215.269	151.000
70.	1. lipca		1,991.300	59.739	215.239	155.500
71.	1. stycznia	1909	1,835.800	55.074	215.274	160.200
72.	1. lipca		1,675.600	50.268	215.268	165.000
73.	1. stycznia	1910	1,510.600	45.318	215.218	169.900
74.	1. lipca		1,340.700	40.221	215.221	175.000
75.	1. stycznia	1911	1,165.700	34.971	215.271	180.300
76.	1. lipca		985.400	29.562	215.262	185.700
77.	1. stycznia	1912	799.700	23.991	215.191	191.200
78.	1. lipca		608.500	18.255	215.255	197.000
79.	1. stycznia	1913	411.500	12.345	215.245	202.900
80.	1. lipca		208.600	6.258	214.858	208.600.

Posiedzenie

Środa 28/4 1875r

IV

Krzeczunowicz

Materiały do sprawy podatków

1874–1880

Матеріали у справі податків –

брошури (з помітками К.), чорнові автографи, нотатки.

м. нім., пол.

1874–1880

Die

Reform der directen Steuern

(mit Ausnahme der Grundsteuer)

nach den Anträgen der Regierung.

I.

Gesetzentwürfe.

b) Erwerbsteuer.

Wien.
Aus der kaiserlich-königlichen Hof- und Staatsdruckerei.
1874.

Die

Reform der directen Steuern

(mit Ausnahme der Grundsteuer)

nach den Anträgen der Regierung.

I.

Gesetzentwürfe.

b) Erwerbsteuer.

Wien.

Aus der kaiserlich-königlichen Hof- und Staatsdruckerei.

1874.

Gesetz

über die

Erwerbsteuer.

Mit Zustimmung beider Häuser des Reichsrathes verordne Ich, wie folgt:

§. 1.

Gegenstand der Erwerbsteuer.

Der Erwerbsteuer unterliegt der Betrieb einer Erwerbsunternehmung oder die Ausübung einer gewinnbringenden Beschäftigung in den im Reichsrathe vertretenen Königreichen und Ländern, und zwar ohne Unterschied, ob die Unternehmung oder Beschäftigung selbstständig, oder im Dienst- oder Lohnverhältnisse betrieben oder ausgeübt wird.

§. 2.

Erwerbsteuer-Classen.

Die Erwerbsteuer zerfällt in drei Classen:

Die erste Classe umfaßt alle von Actiengesellschaften oder Commanditgesellschaften auf Actien betriebenen Erwerbsunternehmungen, die Sparcassen, Erwerbs- und Wirthschaftsgenossenschaften, dann Versicherungsanstalten, sowie überhaupt alle Erwerbsgesellschaften, deren Geschäftsleiter zur öffentlichen Rechnungslegung verpflichtet sind.

Die zweite Classe umfaßt alle übrigen selbstständigen, in die erste Classe nicht eingereihten Erwerbsunternehmungen und Beschäftigungen.

In die dritte Classe gehören die aus einem Dienst- oder Lohnverhältnisse hervorgehenden Bezüge, insoweit diese nicht zur Bestreitung von Dienstes- oder Arbeitsauslagen bestimmt sind.

§. 3.

Subjective Steuerpflicht.

Die Erwerbsteuer hat jene physische oder moralische Person zu entrichten, welche die steuerbare Unternehmung oder Beschäftigung ~~ausübt~~, oder welche im Genusse des steuerpflichtigen Dienst- oder Lohnbezuges steht.

§. 4.

Befreiungen.

Von der Erwerbsteuer sind befreit:

A. In der II. Classe.

1. Der Betrieb der Land- und Forstwirthschaft, ~~insoweit hiedurch lediglich der bereits von der Grundsteuer getroffene Ertrag, und~~ zwar im Wege der Selbstbewirthschaftung ~~erzielt wird.~~

~~Zu diesem Betriebe wird auch der Verkauf des eigenen Wirthschaftsviehes, sowie der selbsterzeugten land- und forstwirthschaftlichen Rohproducte überhaupt gerechnet.~~

2. Die Verfertigung von Gewerbserzeugnissen zum eigenen Verbrauche.

~~3. Der Gewinn aus der Pachtung von Grundstücken, welche ausschließlich von dem Pächter und seinen Familiengliedern eigenhändig bearbeitet werden.~~

B. In der III. Classe.

1. Die Officiere und die Mannschaft des k. k. Militärs, dann die im Dienste des Staates, der öffentlichen Fonde, Länder, Bezirke und Gemeinden stehenden, im Zwecke der öffentlichen Verwaltung verwendeten Personen rücksichtlich ihrer Activitätsbezüge.

2. Jene Personen, deren ~~jährlicher Dienst- oder Lohnbezug 600 fl. nicht erreicht,~~ in

~~dem Falle, wenn sie außer diesem Bezuge kein sonstiges Einkommen haben.~~

Grundlage zur Bemessung der Erwerbsteuer.

§. 5.

Die ziffermäßige Grundlage zur Bemessung der Erwerbsteuer erster Classe bildet das im Steuerjahre erzielte ~~ganze~~ Erträgniß der betriebenen Unternehmung (§. 24).

In der zweiten Classe erfolgt die Steuerbemessung auf Grund ~~des~~, durch die hiezu berufenen Commissionen (§§. 10—16) im Wege der Abschätzung erhobenen wahrscheinlichen Jahreserträgnisses jeder einzelnen Unternehmung (§. 25).

Die Grundlage der Bemessung in der dritten Classe bilden in der Regel die steuerbaren Bezüge (§. 26), welche der Steuerpflichtige im Laufe des Steuerjahres zu genießen hat. ~~Bestehen~~ diese Bezüge nicht in baarem Gelde, ~~so~~ sind dieselben nach den ortsüblichen Preisen in Geld zu veranschlagen. Rücksichtlich jener Steuerpflichtigen, die erst am Schluße des Steuerjahres in der Lage sind, ihre Bezüge ziffermäßig anzugeben, haben die Bezüge des dem Steuerjahre vorhergegangenen Jahres der Bemessung als Grundlage zu dienen.

Steuerausmaß.

§. 6.

Die Erwerbsteuer wird mit dem im Wege des Gesetzes für jede Classe festgesetzten Percentsatze bemessen, und zwar:

a) In der ersten Classe von dem ganzen ermittelten Ertrage der Unternehmung. Sollte aber derselbe nicht ~~zwei~~ Percent des Anlagecapitals der Unternehmung erreichen, von ~~zwei~~ Percent desselben.

Bis zu dem Zeitpunkte, wo eine neuerrichtete Gesellschaft ihre erste Bilanz aufstellt, oder wenn eine bereits bestehende Gesellschaft eine neue Unternehmung in Betrieb setzt, ist die Steuer in der Regel

von 5 Percent des bezüglichen Anlage-capitals, und nur im Falle, daß ein fünfpercentiges Erträgniß mit Wahrscheinlichkeit nicht zu erwarten ist, dann wo das Anlagecapital nicht ausgewiesen werden kann, nach dem im Sinne des §. 19 einzubekennenden wahrscheinlichen Ertrage, und zwar in ~~beiden~~ Fällen vorbehaltlich der Steuerausgleichung nach aufgestellter Bilanz, provisorisch zu bemessen.

b) In der zweiten Classe von dem commissionell festgestellten wahrscheinlichen Jahreserträgnisse der Unternehmung oder Beschäftigung, jedoch nach Abschlag von ~~150~~ fl. und

1. von 15 Percent bei Handels- und den fabriksmäßig betriebenen Unternehmungen, und

2. von 30 Percent bei allen übrigen Erwerbsunternehmungen und Beschäftigungen.

Uebersteigt der eingeschätzte Jahresertrag dieser Unternehmungen und Beschäftigungen nicht den Betrag von ~~490~~ fl., so ist die Steuer nach einem Jahresertrage von ~~190~~ fl. zu bemessen.

c) In der dritten Classe bei einem Bezuge bis einschließlich 1000 fl. von einem Fünftel des Bezuges; bei einem höheren Bezuge aber

für die ersten 1000 fl. von $\frac{\text{einem}}{\text{Fünftel}}$,

für die zweiten 1000 fl. von $\frac{\text{zwei}}{\text{Fünftel}}$,

für die dritten 1000 fl. und darüber von $\frac{\text{drei}}{\text{Fünftel}}$ der steuerpflichtigen Bezüge.

Unterliegt ein in die dritte Classe gereihter Bezug nach T. P. 40 des Gebührengesetzes einer unmittelbaren Gebühr, so ist die Steuer nur in dem Betrage

abzunehmen, um welchen dieselbe die im Laufe des Steuerjahres fälligen Gebührenbeträge übersteigt.

§. 7.

Steuerperiode.

Die Feststellung der Besteuerungsgrundlagen für die Erwerbsteuer erster und dritter Classe ist jährlich, jene der zweiten Classe alle drei Jahre vorzunehmen.

Eine Aenderung der Besteuerungsgrundlage im Laufe der Steuerperiode findet nur in den im §. 29 vorgesehenen Fällen statt.

§. 8.

Ort der Besteuerung.

Die in die erste und zweite Classe gereihten steuerpflichtigen Erwerbsunternehmungen und Beschäftigungen sind in der Regel dort zur Besteuerung zu bringen, wo der Steuerpflichtige seinen ordentlichen Wohnsitz hat, und insoferne die Unternehmung von einer Gesellschaft betrieben wird, dort, wo sich — den Statuten oder der Firmaprotokollirung gemäß — der Sitz der Gesellschaft, oder bei Ermanglung einer solchen Bestimmung, die oberste Geschäftsleitung befindet.

Von dieser Regel finden nachstehende Ausnahmen statt:

1. Gewerbliche und industrielle Erwerbsunternehmungen, welche durch die Beschaffenheit des Geschäftsbetriebes oder vermöge ihrer Verbindung mit einer Realität an einen bestimmten Standort gebunden sind, werden dort besteuert, wo sich die Betriebslocalitäten, in welchen die Unternehmung ausgeübt wird, befinden, ohne Unterschied, ob die Unternehmung von einer Einzelnperson oder von einer Gesellschaft betrieben wird.

Insoferne solche Unternehmungen Zweiganstalten haben, sind diese letzteren in dem Falle, wenn sie mit der Hauptunternehmung in einem solchen nothwendigen Zusammenhange stehen, daß sie für sich allein als eine selbstständige Geschäftsunternehmung nicht

angesehen werden können, als Hilfs-Etablissements mit der Hauptunternehmung am Orte der letzteren zu besteuern.

Sind jedoch derlei Zweiganstalten an und für sich selbstständig und mit der Hauptunternehmung nur in einem zufälligen, durch eine gemeinschaftliche Geschäftsleitung bewirkten Zusammenhange, so sind diese Zweiganstalten an ihrem Standorte zu besteuern.

Fällt bei Gesellschaften der Standort der Unternehmung mit dem Sitze der Gesellschaft oder der obersten Geschäftsleitung derselben nicht zusammen, so sind 20 Percent der Gesammt-Erwerbsteuer an diesem Orte vorzuschreiben. Von den restlichen 80 Percent an der Gesammtsteuer ist jene Quote, welche auf den Ertrag der, außerhalb des Sitzes der Gesellschaft oder der obersten Geschäftsleitung betriebenen Unternehmung entfällt, am Standorte der letzteren in Vorschreibung zu bringen.

Der Finanzverwaltung bleibt es vorbehalten, in den Fällen, wo der Standort der Unternehmungen mit dem Sitze der unmittelbaren Geschäftsleitung derselben nicht zusammenfällt, die mit Rücksicht auf den Sitz der Geschäftsleitung competente Steuerverwaltungsbehörde, beziehungsweise Commission zur Vornahme der Steuerbemessung zu delegiren.

2. Handelsgeschäfte werden an dem Orte besteuert, in welchem sich die Geschäftsleitung, und wenn diese in mehreren Zweigabtheilungen geführt wird, wo sich die Ober- oder Centralleitung befindet.

3. Rücksichtlich der Bemessung und Vorschreibung der Erwerbsteuer von Eisenbahn-Unternehmungen sind die Grundsätze des Gesetzes vom 8. Mai 1869 (R. G. Bl. Nr. 61) in Anwendung zu bringen.

4. Gewinnbringende Beschäftigungen, die im Umherziehen ausgeübt werden, sind am Zuständigkeitsorte der Steuerpflichtigen, und

wenn diese Nichtangehörige der im Reichsrathe vertretenen Königreiche und Länder sind, am Sitze der zur Ertheilung des Befugnisses oder zur Entgegennahme der Anmeldung competenten Behörde zu besteuern.

Die Erwerbsteuer dritter Classe ist dort zu bemessen, vorzuschreiben und einzuheben, wo der Bezugsberechtigte seinen Wohnsitz hat.

§. 9.

Verfallszeit der Erwerbsteuer.

Die Erwerbsteuer ist im der Regel vorhinein, in vier gleichen Raten der Jahresschuldigkeit zu entrichten.

Nur von den Beschäftigungen, die im Umherziehen ausgeübt werden, ist die Erwerbsteuer im vollen Betrage der Jahresschuldigkeit auf Einmal vorhinein zu erlegen.

Wenn die festgesetzten Termine nicht eingehalten werden, so sind die Schuldigkeiten von dem, auf den bestimmten Einhebungstermin folgenden Tage angefangen, als Rückstand zu behandeln und sammt den nach dem Gesetze vom 9. März 1870 (R. G. Bl. Nr. 23) entfallenden Verzugszinsen, auf dem für die zwangsweise Einbringung der directen Steuern überhaupt vorgezeichneten Wege einzubringen.

§. 10.

Behörden und Organe für die Erwerbsteuergeschäfte.

Die oberste Leitung der Geschäfte zur Durchführung der Erwerbsteuer steht dem Finanzminister zu.

Die Feststellung der Bemessungsgrundlagen für die Erwerbsteuer erster Classe geschieht durch die Steuerverwaltungsbehörden, für jene der zweiten und dritten Classe durch eigene Schätzungscommissionen.

Der Vorsitzende der Commission, welcher das Veranlagungsgeschäft im Bezirke zu leiten hat und für die richtige Anwendung des Gesetzes verantwortlich ist, wird von dem Finanzminister ernannt.

Die übrigen Mitglieder, deren Anzahl der Finanzminister bestimmt, werden auf die Dauer von drei Jahren aus der Mitte der Steuerpflichtigen der zweiten und dritten Classe zur Hälfte von der Regierung ernannt, zur Hälfte gewählt.

Schätzungscommission.
a) Bezirks- und Ortscommissionen.

§. 11.

Für jeden politischen Bezirk, sowie für jede Stadt oder jeden Industrialort von mehr als 5.000 Seelen wird eine eigene Schätzungscommission bestellt, welche außer dem Vorsitzenden noch aus sechs bis zehn Mitgliedern zu bestehen hat. Die Hälfte derselben wird von der Regierung ernannt, die zweite Hälfte aber, und zwar für die Ortscommissionen von der Gemeindevertretung und für die Bezirkscommissionen von den Gemeindevorstehern des Bezirkes gewählt.

Von diesen Mitgliedern muß Einer der Kategorie der Erwerbsteuerpflichtigen der dritten Classe angehören.

Wo anschließend an Städte oder Industrialorte in selbstständigen Gemeinden gleichartige Industrie- und Erwerbsverhältnisse bestehen, kann aus der Stadt oder dem Industrialorte in Verbindung mit den anliegenden Gemeinden ein besonderer Schätzungsbezirk gebildet werden.

Auch kann der Finanzminister in größeren Städten für einzelne Bezirke oder für bestimmte Kategorien der erwerbsteuerpflichtigen Unternehmungen und Beschäftigungen besondere Orts-Schätzungscommissionen bestellen.

b) Für größere Unternehmungen und Beschäftigungen.

Für jene Unternehmungen und gewinnbringenden Beschäftigungen, welche zufolge der bisherigen Gesetze an Erwerb- und an Einkommensteuer der ersten Classe sammt Staatszuschlägen zum mindesten den Betrag von 200 fl. entrichten, und in Hinkunft für jene Unternehmungen und gewinnbringenden Beschäftigungen, welche auf Grund der gemäß

dieses Gesetzes vorgenommenen Einschätzungen einer Erwerbsteuer mit dem Jahresbetrage von mindestens 150 fl. unterzogen werden, sind ~~für die nach dem Ermessen des Finanzministers zu bestimmenden Bezirke~~ besondere Einschätzungscommissionen zu bestellen. Die Mitglieder dieser Commissionen werden aus den Besteuerten dieser Kategorie zur Hälfte von dem Finanzminister ernannt, zur anderen Hälfte von den Steuerträgern erwählt.

c) Für montanistische Unternehmungen.

Zur Feststellung der Besteuerungsgrundlagen vom Berg- und Hüttenbetriebe, insoweit derselbe in der zweiten Classe zu besteuern ist, werden für den Umfang jedes Amtsbezirkes eines Revierbergbeamten besondere Commissionen bestellt, welche aus den steuerpflichtigen Bergbau- und Hüttenbesitzern im Commissionsbezirke, dann aus Fachmännern überhaupt, u. z. zur Hälfte von der Regierung, zur Hälfte von den betreffenden Steuerpflichtigen gewählt werden.

In gleicher Weise wird auch für die Mitglieder einer jeden der genannten Commissionen (a, b, c) dieselbe Anzahl von Ersatzmännern vom Finanzminister, beziehungsweise von den Wahlkörpern berufen.

In Betreff der Vornahme der Wahl haben außerdem nachstehende Bestimmungen zu gelten:

1. Die Wahl, deren Leitung den politischen Behörden zusteht, geschieht durch Abgabe von unterfertigten Wahlzetteln.

2. Ausgeschlossen von der Ausübung des activen und passiven Wahlrechtes sind Jene, welche wegen einer strafbaren Handlung auch von der Ausübung des Wahlrechtes in der Gemeinde auszuschließen sind, ~~und Jene, die im Laufe der, der Wahl vorangegangenen~~

~~letzten drei Jahre wegen einer Steuerverkürzung zur Strafe gezogen wurden.~~

3. Als gewählt sind Jene anzusehen, welche die relative Majorität erlangen.

4. Die Wahl darf nur aus Gründen abgelehnt werden, aus welchen die Ablehnung der Wahl in die Gemeindevertretung zulässig ist.

5. Ein Mitglied oder Ersatzmann ~~einer Schätzungscommission kann nicht zum Mitgliede oder Ersatzmanne der Revisionscommission ernannt oder gewählt werden.~~

6. Werden die Wahlen der Mitglieder und Ersatzmänner durch die Wahlberechtigten ~~aus was immer für einem Grunde ganz oder zum Theile nicht~~ vorgenommen, so ist die zur Ergänzung der betreffenden Commission erforderliche Anzahl von Mitgliedern und Ersatzmännern vom Finanzminister zu berufen.

Diese vom Finanzminister berufenen Mitglieder und Ersatzmänner haben dieselben Rechte und Pflichten, wie die von den Wahlberechtigten zu wählenden Mitglieder und Ersatzmänner. Ihr Mandat erlischt jedoch sogleich, wenn die Wahl nachträglich von den Wahlberechtigten vorgenommen wird und die von diesen gewählten Mitglieder und Ersatzmänner in die Commission eintreten. Die Bestimmungen: Absatz 2, 3, 4, 6, haben auch auf die Wahlen in die Revisions- und Centralcommission Anwendung.

§. 12.

Revisionscommissionen.

Für den Umfang einer jeden Handels- und Gewerbekammer werden für die Dauer von drei Jahren eine oder mehrere Revisionscommissionen mit je sechs bis zehn Mitgliedern nach dem Ermessen des Finanzministers bestellt. Der Vorsitzende wird vom Finanzminister ernannt, die übrigen sechs bis zehn Mitglieder und Ersatzmänner werden aus

den Erwerbsteuerträgern zweiter Classe zur Hälfte von dem Finanzminister ernannt, zur Hälfte von der Handelskammer gewählt.

Centralcommission.

§. 13.

Unter dem Vorsitze des Finanzministers oder dessen Stellvertreters wird eine Centralcommission zu den in diesem Gesetze vorgezeichneten Zwecken gebildet.

Die Centralcommission besteht außer dem Vorsitzenden aus 18 Mitgliedern und eben so viel Ersatzmännern, wovon je sechs der Finanzminister beruft, je drei das Herrenhaus und je neun das Abgeordnetenhaus auf die Dauer von drei Jahren wählt. Beide Häuser des Reichsrathes sind bei ihrer Wahl nicht auf Mitglieder des Reichsrathes beschränkt.

Wirkungskreis der Commissionen.
a) der Schätzungscommission.

§. 14.

Die Schätzungscommissionen (§. 11) sind im Allgemeinen zur Erhebung der steuerpflichtigen Unternehmungen und Beschäftigungen ihres Bezirkes, sohin zur Ermittlung des wahrscheinlichen Jahreserträgnisses derselben ~~und der steuerpflichtigen Bezüge~~ (§. 5), dann zur Errichtung des Erwerbsteuerkatasters (§. 23) und zur Feststellung der Besteuerungsgrundlagen berufen, welche letzteren den Steuerbehörden erster Instanz behufs Berechnung der Steuerquoten bekannt zu geben sind.

b) der Revisionscommission.

Die Revisionscommissionen (§. 12) überwachen das Einschätzungs-Geschäft in ihren ~~Rayons~~, und entscheiden über die gegen das Verfahren der Schätzungscommissionen eingebrachten Beschwerden überhaupt und insbesondere über Berufungen gegen die von diesen Commissionen vorgenommenen Einschätzungen und gefaßten Beschlüsse.

c) der Centralcommission.

Die Aufgabe der Centralcommission besteht in der Herstellung und Erhaltung der Gleichmäßigkeit der Steuerveranlagung

zwischen den einzelnen Ländern, zu welchem Ende ihr das Recht zusteht, die Operate der Schätzungs- und Revisionscommissionen zu prüfen, wahrgenommene Ungleichförmigkeiten ~~sofort oder nach Vornahme neuer Einschätzungen~~ zu beheben und überhaupt den Commissionen Erinnerungen zu machen, die bei der ~~nächsten~~ Einschätzung beachtet werden müssen.

Referenten der Commissionen.

§. 15.

Als Referenten der Commissionen fungiren die von dem Finanzminister bestellten Finanzorgane. Den Schätzungscommissionen für montanistische Unternehmungen, sowie den Revisionscommissionen, wenn solche über Berufungen gegen Beschlüsse der erwähnten Commissionen zu entscheiden haben, kann ein für den Concepts- oder ausübenden Dienst bei den Bergbehörden befähigter Beamte als Beirath beigegeben werden, welchem jedoch, falls er nicht Mitglied der Commission ist, kein Stimmrecht zusteht. Die ~~Referenten~~ der Schätzungscommissionen sind berechtiget, gegen die Beschlüsse der Letzteren an die Revisionscommission Berufung einzulegen ~~und die Sistirung der angefochtenen Beschlüsse zu verlangen.~~

Art der Beschlußfassung der Commissionen.

§. 16.

Die Commissionen fällen ihre Entscheidungen mit absoluter Stimmenmehrheit der Anwesenden. Bei gleich getheilten Stimmen ist jene Ansicht zum Beschlusse zu erheben, für welche der Vorsitzende sich ausgesprochen hat. Kommt bei der Abstimmung über die Höhe einer Ziffer eine absolute Stimmenmehrheit nicht zu Stande, so sind die Stimmen für die höchste Ziffer zu den Stimmen für die nächst niedere hinzu zu zählen, bis sich für die bezügliche Ziffer die absolute Mehrheit ergibt.

Die Commissionen sind beschlußfähig, wenn außer dem Vorsitzenden wenigstens die Hälfte der Mitglieder oder der an ihrer

Stelle einberufenen Ersatzmänner anwesend ist. Sollte jedoch die beschlußfähige Anzahl der Mitglieder nicht erscheinen, so sind alle Mitglieder zur nächsten Sitzung mit dem Bemerken schriftlich einzuladen, daß diese Commission auch ohne Rücksicht auf die Zahl der Anwesenden beschlußfähig sein würde.

§. 17.

Kostenaufwand für die Commissionen.

Die Mitglieder der Commissionen haben aus Anlaß ihrer wirklichen Verwendung bei den commissionellen Verhandlungen auf die Vergütung ihrer baren Auslagen Anspruch. Diese Vergütung wird aus dem Staatsschatze geleistet.

Die bei den Commissionen verwendeten Staatsbeamten sind rücksichtlich ihrer Gebühren nach den bestehenden Normen zu behandeln.

§. 18.

Ermittlung der steuerpflichtigen Unternehmungen.
a) Einbringung von Anzeigen überhaupt.

Jeder Steuerpflichtige hat binnen einer von der Steuer-Landesbehörde zu bestimmenden Frist über seine Unternehmung oder Beschäftigung, und wenn er mehrere Unternehmungen oder Beschäftigungen betreibt, über jede gesondert eine Anzeige bei dem Gemeindevorsteher jenes Ortes einzubringen, welcher nach §. 8 der Standort der Unternehmung oder Beschäftigung, oder der Wohnort des Steuerpflichtigen ist. Außerdem hat Jedermann, der zur Auszahlung eines Dienst- oder Lohnbezuges verpflichtet ist, und zwar ohne Rücksicht, ob dieser Bezug steuerpflichtig ist oder nicht, einen Ausweis über die im Dienst- oder Lohnverhältnisse zu ihm stehenden Bezugsberechtigten, unter Angabe des Namens, Wohnortes und der Beschäftigung derselben, dann der Höhe und Gattung der Bezüge zu überreichen.

Geschieht die Anzeige mittelst eines Machthabers, so ist, insoferne er nicht zufolge seiner Anstellung zur Einbringung einer

solchen Anzeige ermächtigt ist, die schriftliche Vollmacht beizubringen.

Für Minderjährige, Curanden, Concursmassen, haben die Vormünder (Väter), Curatoren und Vermögensverwalter, für weltliche und geistliche Gemeinden, Corporationen und Gesellschaften, für Kirchen und Stiftungen, deren Vorstehungen oder Geschäftsleiter die vorgeschriebenen Anzeigen einzubringen.

Der Ehemann wird als Machthaber seiner Gattin angesehen, außer er wäre selbst nicht eigenberechtigt oder geschieden, oder es würde diese stillschweigende Ermächtigung widersprochen, oder die Gattin stünde als noch minderjährig, in Absicht auf ihr Vermögen unter anderer Curatel.

§. 19.

b) Anzeigen für die erste Erwerbsteuer-Classe.

Die in die erste Classe gehörigen Unternehmungen, welche gesetz- oder statutenmäßig zur öffentlichen Rechnungslegung verpflichtet sind, haben außer den nach §. 18 vorzulegenden Anzeigen jährlich eine vollständige Bilanz unter Anschluß der Rechnungsabschlüsse und Geschäftsberichte der Steuerbehörde erster Instanz vorzulegen.

Neu errichtete Unternehmungen, von welchen zur Zeit der Einbringung der Anzeigen noch keine Bilanz aufgestellt worden ist, haben den Gesellschaftsvertrag (Statuten) in Vorlage zu bringen, und insoferne aus diesem das Anlagecapital nicht ersichtlich ist, dieses abgesondert nachzuweisen.

Wo ein Anlagecapital nicht ausgewiesen werden kann, ist jener Ertrag einzubekennen, welcher mit Rücksicht auf den Geschäftsumfang und auf andere, unter ähnlichen Verhältnissen betriebene Geschäfte sich mit Wahrscheinlichkeit erwarten läßt.

§. 20.

c) Anzeigen für die Erwerbsteuer zweiter Classe.

Die Anzeigen für die in die zweite Classe eingereihten selbstständigen Unternehmungen haben den Namen und Wohnort des Steuer-

pflichtigen, die Unternehmung oder Beschäftigung nebst dem Standorte derselben, die Betriebsmittel und Werksvorrichtungen, insbesondere die Anzahl der vorhandenen Maschinen und Apparate, die Anzahl ~~und den Umfang~~ der Werkslocalitäten und Verschleißstätten den wirklichen Miethzins derselben, das Betriebspersonale und die Hilfsarbeiter nach Gattung und Zahl, die ~~Bezüge~~ derselben, bei Pachtunternehmungen überdieß die Bestandobjecte nach Beschaffenheit und Umfang nebst dem Pachtschillinge sammt Nebenleistungen zu enthalten. Auch ist anzugeben, ob die Unternehmung das ganze Jahr hindurch oder nur während eines Theiles des Jahres betrieben wird.

Bei Bergbau- und Hüttenbetriebs-Unternehmungen ist das Bergwerksobject und alles Zugehör desselben zur Gewinnung, Förderung und Aufbereitung, sowie auch zur Zugutebringung der Mineralien und weiteren Verarbeitung des Rohproductes, ~~wie solches als Einlage im Bergbuche erscheint,~~ erschöpfend nachzuweisen.

Weder die Regierungsorgane, noch die Schätzungscommissionen sind berechtigt, zum Zwecke der Erhebung dieser Daten die Einsichtnahme in die Geschäftsbücher zu verlangen.

§. 21.

d) Anzeigen dritter Classe.

Die von den Steuerpflichtigen einzubringenden Anzeigen über die in die dritte Classe gereihten Bezüge aus Lohn- und Dienstverhältnissen haben die nähere Bezeichnung des Bezuges, insbesondere ob derselbe in Geld oder Naturalgenüssen besteht, sowie den Namen, Stand und Wohnort des Bezugsberechtigten und des zur Entrichtung solcher Bezüge Verpflichteten zu enthalten.

§. 22.

Prüfung der Anzeigen.

Die gesammelten Anzeigen sind von dem Gemeindevorsteher unter Anschluß einer

Nachweisung der im Gemeindebezirke bestehenden selbstständigen Erwerbsunternehmungen der Beschäftigungen und der in einem nach seiner Ansicht steuerpflichtigen Dienst- oder Lohnverhältnisse stehenden Personen der betreffenden Steuerbehörde vorzulegen, welche die Anzeigen, soweit sie die zweite und dritte Erwerbsteuerclasse betreffen, den competenten Schätzungscommissionen (§. 11) zu überweisen, in Betreff der Anzeigen der ersten Classe aber Amt zu handeln hat (§. 10).

Die an die Schätzungscommission gelangenden Anzeigen sind von derselben nach Form und Inhalt zu prüfen und allfällige, als nothwendig sich darstellende Berichtigungen und Ergänzungen im kürzesten Wege vorzunehmen.

Jedermann ist verpflichtet, die ihm von den Commissionen oder Steuerbehörden in Bezug auf seine Unternehmung, seine Beschäftigung, oder die ihm nach §. 21 obliegenden Anzeigen abverlangten Auskünfte und Nachweisungen, insoferne sie in diesem Gesetze begründet sind, gewissenhaft zu liefern; auch haben alle öffentlichen Behörden und Aemter die Bemessungsorgane wirksam zu unterstützen und ihnen über ihr Ansuchen die für die Zwecke der Steuerumlage nöthigen Auskünfte mit Beschleunigung zu ertheilen.

Werden die Anzeigen nicht innerhalb der festgesetzten Frist eingebracht, so ist die Feststellung der Bemessungsgrundlage und Bemessung der Steuer ohne Weiteres vorzunehmen. Außerdem ist gegen den betreffenden Contribuenten nach §. 31 vorzugehen.

§. 23.

Errichtung der Erwerbsteuer-Kataster.

Ueber sämmtliche der Erwerbsteuer unterliegende Erwerbsunternehmungen und Beschäftigungen werden Kataster errichtet, deren Einrichtung durch eine besondere Vorschrift zu regeln ist.

Feststellung der Steuergrundlage und Bemessung der Steuer.

a) Für die Erwerbsteuer erster Classe.

§. 24.

Bei Actiengesellschaften und den zur öffentlichen Rechnungslegung verpflichteten Anstalten ist der steuerbare Ertrag aus den nach §. 19 vorzulegenden Rechnungsbehelfen definitiv zu ermitteln.

Zu diesem Behufe sind von dem sich ergebenden Gesammt-Brutto-Erträgnisse vorerst die Erträgnisse der nach dem Grund-, Gebäude- und Rentensteuer-Gesetze zu behandelnden Objecte auszuscheiden und von dem sonach verbleibenden Betrage nur die Verwaltungs-, Erhaltungs- und Betriebskosten in Abzug zu bringen.

Jene Theile des Erträgnisses, aus welchen Reservefonde zu dem Zwecke gebildet werden, um die durch die Benützung des Betriebsmaterials verursachte Verminderung des Anlagecapitals zu ersetzen, bleiben insolange steuerfrei, als sie nicht zur Vergrößerung des Anlagecapitals oder zur Vertheilung unter die Actionäre verwendet werden.

Die aus diesen Fonds bestrittenen Kosten dürfen in die Erhaltungs- und Betriebskosten nicht eingerechnet werden. Die Zinsen dieser Fonds sind im Jahreserträgnisse zu verrechnen.

Dagegen bilden die Beträge, welche die Gesellschaften an Tantièmen für ihre Mitglieder, an Dividenden, Gewinnsten, Zinsen und an Erwerbsteuer von der Unternehmung entrichten, oder an Gründungskosten und Abschreibungen am Betriebscapitale in Ausgabe stellen, keinen Gegenstand des Abzuges.

Den nicht auf Actien gegründeten Sparcassen, deren Gewinn weder den Unternehmern, noch den Einlegern zugewendet wird, dann den Sparvereinen und gewerblichen oder landwirthschaftlichen Vorschußcassen, welche Geldeinlagen nur in kleinen Beträgen von ihren Mitgliedern annehmen, wird gestattet, auch die an ihre Erleger im

Grunde der Sparcassebüchel, Einlagsbüchel oder Cassenscheine hinauszuzahlenden Interessen unter die Ausgaben einzustellen. Ebenso sind Institute, welche Pfandbriefe ausgeben, berechtigt, die Zinsen, die sie für diese Pfandbriefe bezahlen, insoweit letztere auf Grundlage wirklich aushaftender Hypothekaranlehen ausgefertigt sind, als Ausgaben in Abzug zu bringen.

Kann ein Ertrag nicht ausgewiesen werden, so ist die Gesammtsumme des Anlagecapitals, von welchem die in der Unternehmung verwendeten Passivcapitalien nicht abzuziehen sind, zu ermitteln.

Jene Actiengesellschaften, welche von dem ihnen durch das bisher bestandene Einkommensteuer-Gesetz eingeräumten Rechte: ihren Gläubigern bei der Zinsenzahlung die entfallende Quote von der Einkommensteuer in Abzug zu bringen, bis nun Gebrauch gemacht haben, sind auch in Zukunft ermächtigt, bei der an die Stelle der bisherigen Einkommensteuer nunmehr tretenden Erwerbsteuer erster Classe, den entsprechenden Abzug zu machen. Bei Anlehen, welche von Actiengesellschaften nach dem Inslebentreten dieses Gesetzes aufgenommen werden, ist ein solcher Abzug jedoch nicht zulässig, wenn er nicht vertragsmäßig bedungen wurde.

Bis zu dem Zeitpunkte der definitiven Steuerbemessung auf Grundlage der Rechnungsabschlüsse ist die Steuer, insoferne eine provisorische Steuerbemessung nach §. 6 a) nicht eintritt, im Sinne des §. 5 des Gesetzes vom 9. März 1870 (R. G. Bl. Nr. 23) nach der Gebühr des Vorjahres, vorbehaltlich der Ausgleichung vorzuschreiben.

b) Für die Erwerbsteuer zweiter Classe.

§. 25.

Bei den in die zweite Classe eingereihten Unternehmungen ist zum Zwecke der Steuerumlage das wahrscheinliche Erträgniß derselben, unter genauer Berücksichtigung aller nach §. 20 beigebrachten Behelfe und aller

sonstigen, auf dasselbe Einfluß habenden Umstände ~~zu erheben~~.

Als Auslagen dürfen hiebei ~~gleichfalls~~ nur die wirklichen Betriebsauslagen und Erhaltungskosten, worunter Kosten für Geschäftserweiterungen nicht zu verstehen sind, keineswegs aber die Zinsen der etwa vom Unternehmer verwendeten fremden Kapitalien in Abzug gebracht werden.

Der nach dem Gesetze über die Gebäudesteuer zu behandelnde Miethzins-, Mieth- oder Nutzungswerth der Gebäuderäumlichkeiten, welche zum Betriebe der Gewerbsunternehmung dienen, ist jedenfalls in Abzug zu bringen; wogegen die Kosten für den Aufbau, ~~und~~ die Erhaltung dieser Gebäude nicht zu berücksichtigen sind.

Ferner darf auch, wenn ein Gewerbe ohne Hilfsarbeiter betrieben wird, das Erträgniß desselben niemals mit einem geringeren Betrage, als welcher dem der Dauer der Beschäftigung entsprechenden Arbeitsverdienste eines Hilfsarbeiters mittlerer Tauglichkeit gleichkommt, eingeschätzt werden.

Temu ustępowi, który zbyt wiele żąda, byłem przeciwny – chciałem co najwięcej dodać do tej alinei proponowany przez referenta na końcu dodatek, na marginesie ołówkiem napisany.

Betreibt Jemand mehrere Unternehmungen oder Beschäftigungen, so ist der Ertrag jeder einzelnen Unternehmung oder Beschäftigung zu ermitteln. Nur dann, wenn diese mehreren Gewerbe in der Art der Ausübung vermischt und auf demselben Standorte betrieben werden oder eine gesonderte Ertragsermittlung mit Schwierigkeiten verbunden wäre, kann für diesen vereinten Betrieb eine einzige Ertragsziffer festgestellt werden.

§. 26.

c) Für die Erwerbsteuer dritter Classe.

Bei der ziffermäßigen Feststellung ~~der~~ in die dritte Classe ~~gehörigen Bezüge ist sich gegenwärtig zu halten, daß der~~ Besteuerung alle fixen und veränderlichen ~~Dienst- und Lohnbezüge unterliegen, welche einem Bediensteten als Vergütung für geleistete Dienste~~ und nicht ~~als~~ Ersatz für die im In-

tereſſe ~~des Dienſtgebers~~ gemachten oder zu machenden Auslagen ~~gewährt werden~~; dieſe Bezüge mögen in Geld oder Naturalgenüſſen, in einem beſtimmten Betrage oder in Percentualgenüſſen beſtehen. Insbeſondere gehören in dieſe Kategorie die Bezüge, welche die bei Geſellſchaften, Vereinen und ſonſtigen Corporationen, Anſtalten und Privaten als Beamte, Secretäre, Erzieher, Haushofmeiſter, Hausofficiere ꝛc. in Anſtellung oder Verwendung ſtehenden Perſonen beziehen; die Dienſtbezüge der geiſtlichen Perſonen aller geſetzlich anerkannten Kirchen und Religionsgenoſſenſchaften; die Bezüge jener Individuen, welche bei den in die erſte oder zweite Claſſe gehörigen Erwerbsunternehmungen als Beamte, Werksleiter, Maſchiniſten, Proviſoren, Subjecte, Commis, Concipienten, Sollicitatoren, Schreiber, oder unter was immer für einer Benennung im Dienſt- oder Lohnverhältniſſe ſtehen.

Die ortsüblichen Preiſe, nach welchen zufolge der Beſtimmung des §. 5 die Naturalgenüſſe in Geld zu veranſchlagen ſind, werden von den politiſchen Bezirksbehörden nach den Durchſchnittsergebniſſen des Vorjahres ~~gemeindeweiſe~~ erhoben und der ~~Schätzungscommiſſion~~ bekannt gegeben.

§. 27.

Bekanntgabe und Veröffentlichung der Bemeſſungsreſultate.

Die Bemeſſung der Erwerbſteuer von den in die erſte Claſſe gereihten Unternehmungen wird dem Steuerpflichtigen in Form eines Zahlungsauftrages bekannt gegeben.

Bezüglich der Erwerbſteuer zweiter ~~und dritter~~ Claſſe iſt der Zeitpunkt der Beendigung des Einſchätzungsgeſchäftes in jedem Bezirke durch die Amtsblätter ~~und in ſonſt geeigneter Weiſe~~ mit dem Beifügen ~~zu verlautbaren~~, daß Jedermann die Einſichtnahme in die bei den Gemeindevorſtehern aufzulegenden Schätzungsregiſter freiſteht.

Zugleich ist in derselben Art der Tag kund zu machen, von welchem an die Reclamationsfrist (§. 28) zu laufen beginnt.

Die Einsichtnahme in die von den Steuerpflichtigen zu überreichenden Anzeigen ist nicht gestattet.

§. 28.

Reclamationen.

Jeder Erwerbsteuerpflichtige, welcher die ihn betreffende Besteuerungsgrundlage zu hoch, oder die eines anderen Unternehmers oder Bediensteten zu nieder findet, ist berechtigt zu reclamiren.

Die Reclamation gegen die Erwerbsteuer-Grundlagen der zweiten ~~und dritten~~ Classe ist binnen einer Frist von dreißig Tagen (§. 27), bei jener Commission, welche die Schätzung vornahm, gegen die Erwerbsteuer erster Classe binnen dreißig Tagen nach erfolgter Zustellung des Zahlungsauftrages bei der Steuerbemessungs-Behörde einzubringen.

Der Reclamant ist verpflichtet, ~~den~~ ~~Nachweis über~~ die Unrichtigkeit der von ihm bestrittenen Besteuerungsgrundlagen ~~beizu~~ ~~bringen~~, widrigens auf die Reclamation kein Bedacht zu nehmen ist.

Reclamationen, die nach abgelaufener Frist eingebracht werden, sind nicht zu berücksichtigen, und ist gegen den dießbezüglichen Abweisungsbescheid ein Recurs nicht zuläßig.

Jede Commission und auch die Steuerbehörde erster Instanz hat bei Richtigbefund der Reclamationsgründe eine neuerliche Schätzung beziehungsweise Bemessung vorzunehmen.

Wird die Reclamation zurückgewiesen oder derselben nur theilweise stattgegeben, so ist im Bescheide eine ~~kurze~~ Begründung beizufügen, und es steht dem Reclamanten das Recht zu, seine Berufung, u. z. gegen Beschlüsse der Schätzungscommissionen (§. 11) bei der Revisions-Commission, gegen

Beschlüsse der Steuerbehörde erster Instanz bei der Steuer-Landesbehörde innerhalb ~~der von der Bemessungscommission in dem dießbezüglichen Bescheide festzustellenden Frist, die jedoch dreißig Tage nicht überschreiten darf,~~ im Wege der betreffenden Bemessungscommission beziehungsweise Steuerbehörde einzubringen.

Gegen die Entscheidungen der Revisions-Commission über Reclamationen gegen Beschlüsse der Schätzungscommissionen, sowie gegen die Entscheidungen der Landesbehörde über Reclamationen gegen die Bemessungen der Steuerbehörden erster Instanz ist eine weitere Berufung nicht zulässig.

Die Reclamation hebt die Verpflichtung zur Einzahlung der ursprünglich bemessenen Steuer nicht auf. Wird derselben stattgegeben, so wird die Steuerausgleichung nachträglich vorgenommen.

Beschwerden, welche lediglich eine angeblich unrichtige Berechnung der Steuerquote zum Gegenstande haben, sind bei der betreffenden Steuerbemessungs-Behörde einzubringen und im weiteren Recurszuge von der Steuer-Landesbehörde in letzter Instanz zu erledigen.

Aenderungen in der Steuerschuldigkeit.

1. An der Erwerbsteuer erster und zweiter Classe:

a) durch Zuwachs.

§. 29.

Wenn im Laufe des Steuerjahres Unternehmungen oder gewinnbringende Beschäftigungen neu entstehen, so hat der Steuerpflichtige innerhalb vierzehn Tagen von dem Entstehen der Unternehmung oder dem Beginne der Ausübung die Anzeige (§. 18) hievon im Wege des Gemeindevorstehers ~~des Standortes~~ der Unternehmung oder Beschäftigung bei der competenten Steuerbehörde zu machen. Diese hat, wenn es sich um eine erwerbsteuerpflichtige Unternehmung zweiter Classe handelt, unter Berücksichtigung der in der Anzeige enthaltenen Daten den wahrscheinlichen Ertrag der Unternehmung ziffermäßig festzustellen und davon die Steuer,

vorbehaltlich der Ausgleichung nach erfolgter Einschätzung, provisorisch vorzuschreiben. Die Anzeigen sind sohin an die betreffende Commission (§. 11) zu übersenden, von welcher die Besteuerungsgrundlage in Gemäßheit der Bestimmungen des §. 25 festzustellen ist.

Nach erfolgter Einschätzung wird nach Ablauf der im §. 28 festgesetzten Reclamationsfrist, welche in diesen Fällen vom Tage der Bekanntgabe des Schätzungsresultates zu berechnen ist, die provisorische Steuervorschreibung richtig gestellt und die Steuerausgleichung getroffen. Gegen die provisorische Steuerbemessung ist eine Reclamation nicht zulässig.

Ueber die, die erste Classe betreffenden Anzeigen hat die Steuerbehörde Amt zu handeln.

Die Besteuerung erfolgt hiernach von dem, dem Entstehen der Unternehmung oder dem Beginne der Ausübung zunächst folgenden Steuerquartale.

b) durch Abfall.

Hört im Laufe eines Steuerjahres eine in die Erwerbsteuer erster oder zweiter Classe gezogene Beschäftigung ganz auf, oder wird bei Unternehmungen oder Beschäftigungen der zweiten Classe nachgewiesen, daß durch Einschränkung des Betriebes der steuerpflichtige Ertrag sich gegenüber der festgestellten Besteuerungsgrundlage um mehr als 50 Procent vermindert hat, so hat die Steuerbehörde über Ansuchen des Steuerpflichtigen, nach erfolgter Constatirung der Einstellung oder Einschränkung der steuerpflichtigen Unternehmung, die Abschreibung beziehungsweise Herabminderung der betreffenden Steuer von dem, dem eingebrachten Ansuchen zunächst folgenden Steuerquartale zu veranlassen.

Eine Herabminderung der Steuerquote wegen Einschränkung des Betriebes kann von die Steuerbehörde (nur mit Zustimmung der betreffenden Schätzungscommission) verfügt werden.

Gegen den Beschluß, wodurch die Herabminderung der Steuer ganz oder theilweise verweigert wird, ist ein Recurs nicht zulässig.

c) durch Aenderung in der Person des Besitzers.

Gelangt eine nach der zweiten Classe steuerpflichtige Unternehmung im Laufe des Steuerjahres in den Besitz einer im §. 2, alinea 2, erwähnten juristischen Person, so ist von dem, der Besitzveränderung nächstfolgenden Steuerquartale an, die nach der ersten Classe entfallende Erwerbsteuer von dem für das betreffende Jahr eingeschätzten Erträgnisse der erworbenen Unternehmung provisorisch vorzuschreiben. Die Steuerausgleichung ist sohin wie in dem §. 6 a vorgesehenen Falle vorzunehmen.

2. An der Erwerbsteuer dritter Classe:

a) durch Zuwachs.

Wenn im Laufe des Steuerjahres ein steuerpflichtiger Bezug neu entsteht, oder der bereits besteuerte sich um 25 Percent erhöht, ist durch den zur Entrichtung des Bezuges Verpflichteten binnen vierzehn Tagen von dem Zeitpuncte des Zuwachses an, die Anzeige im Wege des Gemeindevorstehers bei der betreffenden Steuerbehörde einzubringen, welche, in analoger Anwendung der vorstehenden, unter 1 a enthaltenen Bestimmungen, die provisorische Bemessung der Steuer von jenem Steuerquartale veranlaßt, welches auf den Zeitpunkt des Bezugszuwachses folgt.

b) durch Abfall.

Erlischt im Laufe des Steuerjahres der steuerpflichtige Bezug ganz, oder vermindert sich derselbe um 25 Percent, so kann der zur unmittelbaren Entrichtung der Steuer Verpflichtete bei der Steuerbehörde die Abschreibung beziehungsweise Herabminderung verlangen, welche — insoweit sich der Grund des Begehrens erwahret — von dem auf den Zeitpunkt des Ansuchens nächstfolgenden Steuerquartale an, in dem entsprechenden Betrage zu veranlassen ist.

Aenderung im Wohnsitze der in die dritte Classe gereihten Steuerpflichtigen.

§. 30.

Wenn der in die dritte Erwerbsteuerclasse gereihte Steuerpflichtige im Laufe des

Steuerjahres seinen ordentlichen Wohnsitz in einen, außer dem Einhebungsbezirke gelegenen Ort überträgt, so ist er gehalten, hievon binnen vierzehn Tagen der Steuerbehörde die Anzeige zu machen, und es ist sohin die Steuervorschreibung von dem auf die Anzeige folgenden Steuerquartale angefangen auf den neuen Aufenthaltsort zu übertragen und der Kataster richtig zu stellen.

Strafbestimmungen.

§. 31.

Verschweigungen oder unrichtige Angaben, wodurch die Bemessung einer Steuer ganz vereitelt oder die Vorschreibung einer geringeren Steuerquote veranlaßt würde, sind — insoferne die Verschweigung oder unrichtige Angabe nicht auf einem entschuldbaren Irrthume beruht — mit dem Vier- bis Zehnfachen des Betrages zu bestrafen, um den der Staat verkürzt wurde oder verkürzt werden sollte. Außerdem ist der entgangene Steuerbetrag nachzuzahlen.

Kann dieser Betrag nicht ziffermäßig genau festgestellt werden, so ist auf eine Geldstrafe von 1 bis 100 fl. zu erkennen.

Das Straferkenntniß ist von den Steuerbehörden erster Instanz unter Angabe der Gründe zu fällen, gegen welches der Recurs binnen dreißig Tagen vom Tage der Zustellung des Erkenntnisses an die Steuer-Landesbehörde zulässig ist, welche hierüber in letzter Instanz entscheidet.

Andere Außerachtlassungen der gesetzlichen Vorschriften, oder die Nichtbefolgung der von den Steuerbehörden und Schätzungsorganen auf Grund dieses Gesetzes ergehenden Aufträge, können von diesen mit Ordnungsstrafen von 1 bis 10 fl. geahndet werden, gegen welche — falls die Strafe 10 fl. übersteigt — ein Recurs an die Steuer-Landesbehörde binnen drei Tagen zulässig ist, welche hierüber endgiltig entscheidet.

Die Vollstreckung von Straferkenntnissen, gegen welche ein Recurs ergriffen wurde, ist bis zur endgiltigen Entscheidung zu verschieben; jedoch kann die Sicherstellung des Strafbetrages veranlaßt werden.

Straferkenntnisse werden, bei fruchtlos verstrichener Recursfrist mit Ablauf derselben, im Falle des eingebrachten Recurses aber mit dem Zeitpunkte der Zustellung des Erkenntnisses der Steuer-Landesbehörde rechtskräftig.

§. 32.

Haftung für die Strafe.

Vereine, Gesellschaften, Handlungshäuser und andere Personen, welche durch Geschäftsführer, Bestellte oder Machthaber überhaupt, hinsichtlich der ihnen durch das Erwerbsteuergesetz auferlegten Verpflichtungen vertreten werden, haften auch für die Geldstrafen, welche wegen Außerachtlassung dieser Verpflichtungen gegen die sie vertretenden Personen verhängt werden.

Pupillen und Curanden sind der Haftung für die, ihren behördlich bestellten Vertretern auferlegten Strafen enthoben.

§. 33.

Einbringung und Zuweisung der Strafgelder.

Die Strafgelder sind so, wie die Steuer selbst einzubringen und fließen dem Gemeinde-Armenfonde zu.

§. 34.

Verjährung der Strafbarkeit und der Strafe.

Die Strafbarkeit der diesem Gesetze zuwiderlaufenden Handlungen oder Unterlassungen, welche mit dem 1- bis 10fachen Betrage der verkürzten Steuer geahndet werden, ist durch Verjährung erloschen, wenn der Straffällige innerhalb drei Jahren nach Ablauf des Steuerjahres, auf welches sich seine straffällige Handlung oder Unterlassung bezieht, nicht zur Verantwortung gezogen worden ist, und wenn derselbe innerhalb dieser Frist sich nicht ein neues Vergehen gegen dieses Gesetz zu Schulden kommen läßt.

Wird die Verjährung durch eine neue straffällige Handlung oder Unterlassung unterbrochen, so beginnt auch in Ansehung des früheren Vergehens der zur Verjährung vorgeschriebene volle Zeitraum erst von dem Zeitpunkte, in welchem das letzte Vergehen begangen worden ist, wieder zu laufen.

Zur Verjährung der erkannten Strafe wird ein Ablauf von fünf Jahren nach Rechtskräftigwerdung des Erkenntnisses erfordert.

Rücksichtlich der nach §. 31 mit Ordnungsstrafen zu ahndenden Außerachtlassungen der gesetzlichen Vorschriften, wird die Verjährung innerhalb sechs Monaten vollendet.

§. 35.

Haftung für die Steuer.

Der Erwerbsteuer sowie den Nebengebühren wird ein gesetzliches Pfandrecht an jenen Realitäten der Steuerpflichtigen, in denen die Unternehmung oder Beschäftigung ausgeübt wurde, sowie an den von den Gewerbetreibenden erzeugten Producten, insolange sich diese in den Betriebslokalitäten befinden, eingeräumt.

Dieses Pfandrecht ist in Ansehung jener rückständigen Schuldigkeiten, welche vom Zeitpunkte der executiven Veräußerung der Pfandobjecte länger als drei Jahre aushaften, dahin beschränkt, daß diesen Rückständen, insoferne sie nicht durch ein vertragsmäßig oder im Executionswege erworbenes Pfandrecht bedeckt sind, ein Vorrecht vor den, von Privatgläubigern erworbenen Pfandrechten nicht zusteht.

§. 36.

Uebergangsbestimmung.

Zur erstmaligen Constituirung der Schätzungscommissionen (§. 11 a) wird das passive Wahlrecht, mit Ausschluß der im §. 4, B. 1 erwähnten Personen, allen zur Zeit der Constituirung erwerb- und einkommensteuerpflichtigen, nach §. 11 wählbaren Personen eingeräumt. Die nach §. 11 a aus der Kategorie der Erwerbsteuerpflichtigen dritter Classe zu ernennenden oder zu wählen-

referent ma tu dodać część ex § 11 lit. b –

[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] Steuerpflichtigen ohne Rücksicht auf die Höhe der Steuerschuldigkeit

den Mitglieder sind in diesem Falle aus der Reihe jener Steuerpflichtigen zu entnehmen, welche von stehenden Activitätsbezügen nach dem Patente vom 29. October 1849 eine Einkommensteuer entrichten.

§. 38.

Vollzug des Gesetzes.

Mit dem Vollzuge dieses Gesetzes ist der Finanzminister beauftragt.

§ 37 (Koło)

Der Zeitpunkt, von welchem ab die Erhebung der Erwerbsteuer nach den durch dieses Gesetz bestimmten Grundlagen zu erfolgen hat, ~~[illegible]~~ wird, (gleichzeitig mit der Personaleinkommensteuer,) durch ein besonderes Gesetz bestimmt.

Mit diesem Zeitpunkte treten die über die jetzige ~~Besteuerung der~~ Erwerbbesteuerung ~~[illegible]~~ bestehenden Gesetze und Verordnungen außer Kraft.

to co tu zakreślone chciałem opuścić – jeśli zaś zostanie, to raczej dodać [?] u. mit der Rentensteuer. – bo to także ściśle związane – to musi się [?] przeciw Rentensteuer

~~§ 37~~

Przyjęto ~~[illegible]~~ w zasadzie mój wniosek następujący, który ma być umieszczony albo do § 1 albo do § 4 albo nowy § przy końcu – „dieses Gesetz hat keine Anwendung auf die Besteuerung der Eisenbahnen, welche durch besondere Gesetze geregelt wird!“

Regierungsvorlage.

Entwurf C.

Gesetz

vom . . . .

betreffend

einige Abänderungen der Erwerbsteuer-Gesetze.

Mit Zustimmung beider Häuser des Reichsrathes verordne Ich, wie folgt:

§. 1.

Tarif. Vom Jahre 1878 an ist die Erwerbsteuer nach dem beigefügten Tarife umzulegen.

§. 2.

Die Einreihung der im Jahre 1877 bereits in der Besteuerung befindlichen Erwerbs-Unternehmungen und Beschäftigungen in die Abstufungen des Tarifes wird von den Steuerbehörden erster Instanz auf Grund des Erwerbsteuerkatasters mit angemessener Berücksichtigung der jedem Steuerpflichtigen zur Zeit der Einreihung vorgeschriebenen Erwerbsteuer sammt Staatszuschlägen vorgenommen.

§. 3.

Die Gesammtsumme der für die im §. 2 erwähnten Erwerbs-Unternehmungen und Beschäftigungen auf Grund des Tarifes vorzuschreibenden Erwerbsteuer wird einschließlich der nach §§. 6 und 7 sich ergebenden Zuwächse mit 9,000.000 fl. festgestellt.

An dem innerhalb dieser Grenze jedem Steuerpflichtigen vorgeschriebenen Steuersatze hat, mit Ausnahme der im §. 5 vorgesehenen Fälle, in den Jahren 1878, 1879 und 1880 eine Aenderung nicht einzutreten.

§. 4.

Die während der Jahre 1878, 1879 und 1880 neu entstehenden erwerbsteuerpflichtigen Unternehmungen und Beschäftigungen sind vom gesetzlichen Zeitpunkte an nach den bestehenden Erwerbsteuernormen in die Abstufungen des Tarifes einzureihen.

Die Vorschreibung der Steuersätze erfolgt für den noch nicht abgelaufenen Zeitraum ~~des Trienniums 1878—1880~~, und haben während desselben — die im §. 7 vorgesehenen Fälle ausgenommen — die Steuersätze unverändert zu bleiben.

§. 5.

Die Gesammtsumme der nach den Erwerbsteuervorschriften wegen verminderter Erwerbsfähigkeit zulässigen Ermäßigungen der Steuersätze darf im Laufe Eines Semesters den Ueberschuß der nach §. 4 eingetretenen Zuwächse über die normalmäßigen Abfälle nicht überschreiten.

§. 6.

Die Befreiung von der Erwerbsteuer rücksichtlich der im §. 2, Punkt b, g, h, i, l, m, des kaiserlichen Patentes vom 22. Jänner 1824 aufgeführten Erwerbs-Unternehmungen und Beschäftigungen wird vom Jahre ~~1878~~ ab für alle Länder aufgehoben.

§. 7.

Die mit dem kaiserlichen Patente vom 16. December 1815 im Küstenlande eingeführte Erwerbsteuer wird vom Jahre ~~1878~~ an auch in der Stadt Triest eingehoben, und hat die Veranlagung dieser Steuer nach den für das Küstenland giltigen Gesetzen und Vollzugsvorschriften zu erfolgen.

§. 8.

Der Finanzminister ist mit dem Vollzuge dieses Gesetzes beauftragt und ermächtigt, die zur Durchführung erforderlichen Vorarbeiten nach Eintritt der Wirksamkeit des Gesetzes in Angriff nehmen zu lassen.

Erwerbsteuer-Tarif.

Scala aller Erwerbsteuersätze in öst. Währ.

fl.	kr.
3	.
3	50
4	50
6	.
8	.
12	.
16	.
20	.
25	.
30	.
40	.
50	.
60	.
80	.
100	.
120	.
140	.
180	.
240	.
320	.
500	.
650	.
800	.
1.200	.
1.600	.
2.400	.

Hauptbeschäftigungs-Abtheilung	Ohne Rücksicht auf die Ortsbevölkerung				Für Wien sammt einem Umkreise von zwei Meilen				Für Prag, Triest, Lemberg, Graz, Brünn, Krakau, Czernowitz, Linz, Laibach, Zara, Salzburg, Troppau, Innsbruck und Klagenfurt				Für Städte und Orte, welche eine Bevölkerung haben: von und über 4000 Seelen				von und über 1000 Seelen				unter 1000 Seelen			
	niedrigster		höchster		niedrigster		höchster		niedrigster		höchster		niedrigster		höchster		niedrigster		höchster		niedrigster		höchster	
	Steuersatz																							
	fl.	kr.	fl.	kr.	fl.	kr.	fl.	kr.	fl.	kr.	fl.	kr.	fl.	kr.	fl.	kr.	fl.	kr.	fl.	kr.	fl.	kr.	fl.	kr.
I. Fabriken, insbesondere Landesfabriken	60	.	2.400	.																				
II. a) Handelsunternehmungen	.	.	.	.	16	.	1.600	.	12	.	500	.	12	.	180	.	8	.	140	.	3	.	25	.
b) Großhandlungen	500	.	2.400	.																				
III. Künste und Gewerbe	.	.	.	.	8	.	500	.	4	50	180	.	4	50	80	.	3	50	50	.	3	.	25	.
IV. Dienstleistungen a) zum Unterricht	.	.	.	.	8	.	30	.	4	50	20	.	3	.	6	.	3	.	6	.	3	.	6	.
b) zu Geschäftsvermittlungen	.	.	.	.	16	.	500	.	12	.	320	.	12	.	100	.	8	.	30	.	3	.	25	.
c) zur Beförderung von Personen und Sachen	.	.	.	.	16	.	180	.	12	.	80	.	8	.	30	.	4	50	25	.	3	.	12	.

Bei jeder Beschäftigungs-Abtheilung können außer dem niedrigsten und höchsten Satze der betreffenden Ortskategorie auch die laut der nebigen Scala dazwischen liegenden Sätze in Anwendung gebracht werden.

Druck der k. k. Hof- und Staatsdruckerei.

18

Das h. Haus wolle beschließen:

In Erwägung, daß durch die Aufhebung im h. Hause beschlossener Aufhebung der bisherigen Erwerbsteuer, im Zusammenhange mit dem vorliegenden Gesetzentwurfe ~~bestehend Abänderungen der Erwerbsteuer ergänzt~~ die höheren Erwerbsklassen bedeutend mehr entlastet werden als die minder bemittelten ~~und als andere Steuerträger~~

wird der §1 des vorliegenden Gesetzentwurfes an den Ausschuß mit dem Auftrage zurückzuverweisen, eine solche Steuerbemessung zu beantragen, daß diese Ungerechtigkeit ~~diese Mißverhältnisse~~ beseitigt werde.

wniesiony w Izbie – odesłano do komisyi z innemi wnioskami

§ 1 w Izbie stawić jako Prinzip nach diesem Entwurfe przerobić resztę — proportionelle nach äußerlichen Merkmalen entspricht dem Steuergesetz v. 1869 u 1874 —

~~Entwurf~~ Gesetz betreffend Abänderungen des Erwerbsteuergesetzes

§ 1

Die Erwerbsteuer wird umgelegt:

I in festen Gebühren

II proportionell in Prozenten vom ermittelten Einkommen

I

Feste Gebühren

§ 2

Die festen Gebühren sind nach den im Tarife A enthaltenen Sätzen zu bemessen.

§§ 3 bis 6

gleichlautend mit den §§ 2 und 5 des Ausschußentwurfes —

II

Proportionelle Gebühr

§ 7

Die proportionelle Gebühr wird von allen Erwerbunternehmungen und Beschäftigungen, welche den festen tarifmäßigen Gebühren unterliegen, mit ... Prozent vom ermittelten jährlichen Ertrage bemessen.

Ausgenommen von dieser ~~Gebühr sind~~ :

Befreit sind:

a. Actiengesellschaften und andere zur öffentlichen Rechnungslegung verpflichteten Erwerbsunternehmungen;

b. jene Erwerbsunternehmungen und Beschäftigungen, deren jährlicher Ertrag 600 fl. nicht erreicht.

~~§8~~

~~Die [illegible] Steuer ist nur mit einem [illegible] Ertrage als~~

§ 20 Statuten 1869

§ 8

Die fixe Steuer (§ 2) ist in die ~~gesetzte~~ proportionelle ~~Steuer~~ einzurechnen, und die letztere nur mit demjenigen Ertrage, um den sie höher ist als die fixe Steuer abgesondert vorzuschreiben und einzuheben.

§ 9

Die Ermittlung des steuerbaren Ertrages geschieht nach jenen Normen, welche bisher für ~~die Ermittlung~~ deren Ermittlung zum Zwecke der Bemessung der ~~mit~~ ~~[illegible]~~ im Patent vom 29 Oct. 1849 eingeführten Einkommensteuer erster Klasse geltend waren.

1869 nie [illegible] ale Ertragssteuer

Ta można dać wszystkie te przepisy —

III

Gemeinsame Bestimmungen

[illegible] § 6

§ 10

Ueber Rekurse gegen die von den Finanzbehörden erster Instanz binnen den ersten 10 Jahren nach dem Eintritte der Wirksamkeit

Ausschuss §4

dieses Gesetzes vorgenommenen Einreihung der nach §5 vom einzureichenden steuerpflichtigen Unternehmungen und Beschäftigungen, so wie gegen die von diesen Behörden vorgenommene Feststellung des steuerbaren Ertrages (~~[illegible]~~) und der hiernach bemessenen gegenwärtigen Gebühr, entscheidet die Finanzbehörde zweiter Instanz in einer ~~[illegible]~~ gemischten Commission.

Diese Commission besteht unter dem Vorsitze des Vorstandes der Finanzbehörde zweiter Instanz aus 4 bis 8 Mitgliedern. Die Zahl der Mitglieder bestimmt der Finanzminister. Die Hälfte derselben wird vom Finanzminister, die andere Hälfte aber vom betreffenden Landesausschusse für je 3 Jahre ernannt. (z. B. zur Hälfte aus der Mitte der Erwerbsteuerträger desselben Landes) Die Mitglieder haben Stellvertreter, welche in derselben Zahl u. auf dieselbe Art wie die Mitglieder selbst zu ernennen sind.

Die Commission ist beschlußfähig wenn außer dem Vorsitzenden die Hälfte der Mitglieder anwesend ist. Die Beschlüsse werden mit absoluter Stimmenmehrheit gefaßt. Der Vorsitzende stimmt nur bei gleichgetheilten Stimmen und entscheidet in diesem Falle jene Ansicht für welche er sich ausspricht.

§11

Der Zeitpunkt von welchem an die Wirksamkeit dieses Gesetzes beginnt wird durch ein besonderes Gesetz bestimmt.

§12

Der Finanzminister ist mit dem Vollzuge dieses Gesetzes beauftragt.

Uchwały Komitetu po

Erwerbsteuer

~~28/~~ 1/3 1877 rozpoczęła się debata o zasadzie przy taryfie —

ja proponowałem dla stopni taryfowych przez Rząd proponowanych (z zarezerwowaniem dodania stopni wyższych)

a, ażeby je tak podwyższyć, aby przynajmniej wyrównały dem ~~Erwerbst~~ Erwerbsteuerordinarium plus extraordinarium plus 1/3 Zuschlag jak jest teraz — — upadło

b, a jeśli tę zasadę nie przyjmą dla wszystkich, ażeby ją przyjęli dla tych, którzy płacą więcej jak 21 f — upadło

przyjęli wniosek Beer Auspitz

a dla tych, którzy płacą więcej jak 21 f, przyjąć stopnie równające się dem Erwerbsteuerordinarium plus Extraordinarium

b dla tych, którzy płacą więcej mają być stopnie równające się dem Erwerbsteuerordinarium plus Extraordinarium plus 1/6 —

więc wyższym opuszczają nie tylko Extraordinarium ale jeszcze połowę od 1/3 Zuschlagu

wnioski różne do obrad jeszcze

<u>Gewerbesteuer</u>

Beer proponuje taryfę

podług uchwały że do 21 f – teraźniejsze

ordinarium + extraordinarium

zaś zwyż 21 f – ordinarium

+ extraordinarium

+ 1/6 Zuschlag (statt 1/3 wie bisher)

taryfa ta jest:

1. 5 – 2.10 .. 2 f   ringsum aufgehoben der ... [illegible] ... 150

~~2.50~~ ... 175

2 . . 2.62½ .. 3. ... 200

3.50 ... 250

2.80 – 3.15   4, 50 ... 300

5. ... 360

6. ... 420

8. ... 500

10. ... 600

14. ... 800

18. ... 1200

24. ... 1500

30. ... 1800

40 ... 2100

50 ... 2400

75 ... 2800

100 ... 3200

125 ... 3600

Przy takiej taryfie, z warunkiem, że 2 f 2 f 50 głównie tylko dla Tyrolu i fürs Zwerggewerbe –

to summa podatku wyniesie ... 11,509.000 –

~~Kontyngent~~

zaś podług wniosku rządowego będzie summa 7,938.172

Rządowy Kontyngent ... 9,000000

rozpada się na

a summę od towarzystw 1,036.417

b " od innych 7.963.583

<u>Ja stawiałem wniosek</u> najniższy stopień taryfy 3 f 50 x

bo teraz najniższe płacą (prócz w Tyrolu) 3 f 57 x

opuścić 50 x, 12½ x na kwartał

dla nich nie wiele a dla skarbu strata 80000 f

<u>Dalej stawiałem</u>, że jeżeli z powodu Tyrolu, mają być stopnie 2 f 2 f 50, to wyraźnie powiedzieć, że to dla Tyrolu als Ausnahme; inaczej i w innych krajach będą rządać zastosowania tych stopni

I Oder wenn unserer Ansicht abzugehen, daß [illegible] beschließen kann bis der Erfolg der [illegible] für die [illegible] bekannt sein werden, stelle ich in Folge der Ablehnung unserer obigen Ansicht — in Bezug auf die Erwerbsteuer folgenden Antrag:

postanowiono w Komisji 12/3 1877

Von den Gewerbsunternehmungen und Beschäftigungen ist eine mit 9% einer Einnahme zu bemessende Einkommensteuer — welche die [illegible] tarifmäßigen Sätze einzurechnen sind — als Objektsteuer zu betrachten, und ist diese Steuer nach jenen Maßstäben einzulegen, welche dermalen für die [illegible] Steuer gelten — die alten Tarifsätze [illegible] wie im Jahre 1875/6 — oder [illegible]

(Ordinarium u. Extraordinarium) durchschnittlich um 10% zu vermindern

14/3 Komisja odrzuciła

II Für die Besteuerung der Gewerbsunternehmungen u. Beschäftigungen ist ein Steuergesetz zu beschließen, in Erklärung mit den im vorigen Jahre im Ausschuße für die zweite Erwerbsteuer Klasse im Gewerbesteuergesetze angenommenen Bestimmungen

Im Falle übrigens [illegible] abgelehnt ist

III Gewerbesteuertarif

2.50 als [illegible] für 3 Jahre —

3.	16	125	2000	15000
3.50	18	150	2400	18000
4.	21	175	3000	21000
4.50	24	200	3600	24000
5.	28	250	4200	27000
5.50	32	300	5000	30000
6.	36	360	6000	35000
7.	40	420	7000	40000
8	45	500	8000	45000
9	50	750	9000	50000
10	60	1000	10000	~~55000~~
11	70	1250	12000	~~60000~~
12	80	1500		
13	100	1750		
14				

Land= u. Forstwirthschaftlicher Filialverein in Teschen

Chce tylko zostawić Einschätzungsgrundsätze

Euer Hochwohlgeboren!

Ich erlaube mir Euer Hochwohlgeboren eine Petition des land- und forstwirthschaftlichen Filialvereines in Teschen, betreffend die Beibehaltung des im Gesetze vom Mai 1869 ausgesprochenen Einschätzungsprincipes bei der Grundsteuer-Regulirung ergebenst zu übersenden und hieran das höfliche Ersuchen zu knüpfen, Euer Hochwohlgeboren mögen die Güte haben, diese Petition im hohen Abgeordnetenhause zu überreichen, und derselben Ihre einflußreiche kräftige materielle Unterstützung freundlichst angedeihen lassen zu wollen.

./.

Indem ich mir Euer Hochwohlgeboren gütige Antwort über die

./.

Annahme oder Ablehnung des an Sie oben gerichteten Ansuchens höflichst erbitte, zeichne ich mich mit dem Ausdrucke größter Hochachtung

Euer Hochwohlgeboren

ergebener

Teschen am 15. Mai 878

Dr. Klucky

Präsident des land- und forstw. Filialvereines

Regierungsvorlage.

Gesetz,

betreffend

die Abänderung der §§. 4, 8, 34, 36, 37, 38, 39 und 40 des Gesetzes vom 24. Mai 1869 (R. G. Bl. Nr. 88), über die Regelung der Grundsteuer und die Aufhebung des Gesetzes vom 15. December 1875 (R. G. Bl. Nr. 154).

Mit Zustimmung beider Häuser des Reichsrathes finde Ich anzuordnen, wie folgt:

Artikel I.

Die §§. 4, 8, 34, 36, 37, 38, 39 und 40 des Gesetzes vom 24. Mai 1869 (R. G. Bl. Nr. 88) über die Regelung der Grundsteuer treten in ihrer gegenwärtigen Fassung außer Wirksamkeit und haben zu lauten, wie folgt:

§. 4.

Feststellung und Repartition der Grundsteuer.

Die im Wege des Gesetzes von 15 zu 15 Jahren festgesetzte Grundsteuerhauptsumme wird nach Verhältniß des ermittelten Reinertrages der steuerpflichtigen Objecte auf die einzelnen Länder, beziehungsweise einzelnen Steuergemeinden und einzelnen Grundstücke gleichmäßig vertheilt.

Bis zum Abschlusse des Reclamationsverfahrens erfolgt vom Jahre 1881 ab die Steuervertheilung auf Grund der durch die Centralcommission in Gemäßheit des abgeänderten §. 34 festgestellten Classificationstarife.

Die auf die einzelnen Grundbesitzer, beziehungsweise Steuerobjecte entfallenden Grundsteuerbeträge werden mit dem Vorbehalte vorgeschrieben, daß die Ausgleichung bezüglich der vom Jahre 1881 ab nach der in Gemäßheit der im vorstehenden Alinea provisorisch vorzunehmenden Steuervertheilung sich ergebenden Steuervorschreibungen nach beendigtem Reclamationsverfahren stattfinden werde.

§. 8.

I. Abtheilung.

I. Landescommissionen.

Für die Ausführung des Schätzungsgeschäftes in jedem Kronlande wird in der Regel unter dem Vorsitze des politischen Landeschefs oder dessen Stellvertreters eine Landescommission gebildet, welche außer dem Vorsitzenden noch aus sechs bis zehn Mitgliedern mit entscheidender Stimme zu bestehen hat, wovon die eine Hälfte der Finanzminister, und zwar mindestens zur Hälfte aus

den Grundsteuerträgern des Landes, beruft, die andere Hälfte die betreffende Landesvertretung wählt.

Für die Commissionsmitglieder werden vom Finanzminister, beziehungsweise von der bezüglichen Landesvertretung, Ersatzmänner in gleicher Anzahl und auf gleiche Weise bestimmt.

Der Referent der Landescommission wird vom Finanzminister ernannt, hat jedoch, wenn er nicht Mitglied der Commission ist, kein entscheidendes Stimmrecht. Die Landescommission kann für einzelne Fälle auch besondere Referenten bestellen und hat das Recht, erforderlichen Falles Sachverständige mit berathender Stimme beizuziehen.

Die Landescommission hat neben den ihr in diesem Gesetze besonders beigelegten Befugnissen und Obliegenheiten die gleichmäßige Ausführung des Ein- und Abschätzungswerkes in dem Kronlande zu überwachen und zu diesem Behufe sich durch Entsendung ihrer Mitglieder von den Boden- und wirthschaftlichen Verhältnissen des Kronlandes und der benachbarten Kronländer genau zu unterrichten und für Abstellung hervortretender Mängel zu sorgen.

In jenen Kronländern, in welchen wegen ihrer größeren Ausdehnung die Durchführung der Abschätzungsarbeiten durch eine Landescommission nicht thunlich ist, werden Landessubcommissionen aufgestellt, deren Zusammensetzung unter den gleichen Modalitäten wie bezüglich der Landescommission stattzufinden hat.

Sowohl der Landescommission, als auch den Landessubcommissionen werden in diesem Falle abgesonderte Rayons zugewiesen, bezüglich deren jeder derselben ihre Aufgabe selbstständig durchzuführen obliegt.

Der Landescommission kommt es überdies noch zu, sich von dem Fortgange der Arbeiten der Landessubcommissionen jederzeit zu überzeugen, und über alle von den Subcommissionen an die Centralcommission zu erstattenden Vorlagen das Gutachten mit Rücksicht auf die Totalität des Landes beizufügen.

Die Aufstellung der Landessubcommissionen, die Bestimmung des Rayons für dieselben und die Festsetzung der Anzahl der Mitglieder, sowohl der Landescommissionen als auch der Landessubcommissionen bleibt dem Finanzminister nach Einvernehmung des betreffenden Landesausschusses vorbehalten.

II. Abtheilung.

II. Reclamationscommissionen.

Für die Ausführung des Reclamationsverfahrens (§. 37 und 38) wird in jedem Kronlande nach Auflösung der bisher bestandenen Landes- und Landessubcommissionen eine Reclamationscommission gebildet.

Diese Commission hat außer dem Vorsitzenden, welcher sowie dessen Stellvertreter vom Finanzminister ernannt wird, noch aus sechs bis zwölf Mitgliedern mit entscheidender Stimme zu bestehen, wovon die eine Hälfte der Finanzminister beruft, und die andere Hälfte die betreffende Landesvertretung wählt.

Die Ersatzmänner dieser Commission werden in gleicher Anzahl bestimmt.

Der Referent der Reclamationscommission wird vom Finanzminister ernannt, hat jedoch, wenn er nicht Mitglied der Commission ist, kein entscheidendes Stimmrecht.

IV. Abschnitt.

Einschätzung.

§. 34.

I. Abtheilung.

Einschätzung der einzelnen Grundstücke in die Tarifansätze.

Die Einschätzung besteht in der Anwendung der für die verschiedenen Culturen festgestellten Ansätze des Classificationstarifes auf jedes einzelne steuerpflichtige Grundstück innerhalb der Gemeinden und des Bezirkes oder

Classificationsdistrictes. Die Einschätzung haben die vom Finanzminister bestellten Bezirksschätzungsrefenten auszuführen. Der Zeitpunkt der Einschätzung ist in jeder Gemeinde oder jedem Gutsgebiete vorher allgemein bekannt zu geben.

Zu dem Geschäfte der Einschätzung sind die betreffenden Gemeindevorstände oder zwei von ihnen zu bezeichnende Vertrauensmänner, dann die Vertreter der selbstständigen Gutsgebiete, sowie jene Grundbesitzer, welche wenigstens den sechsten Theil der gesammten Grundsteuer entrichten, als Vertrauensmänner einzuladen.

Bei der Einschätzung sollen Grundstücke, welche nur in Folge außergewöhnlicher Cultur productiver geworden sind, als die in ihrer Umgegend liegenden Gründe, diesen gleichgestellt werden.

Culturmaßen von einer geringeren Ausdehnung als 50 Quadratklafter bei Gärten und Weingärten und 400 Quadratklafter bei den übrigen ökonomischen Culturen sind zu der umschließenden Culturmaße, oder falls sie von verschiedenen Culturmaßen begrenzt werden, zu derjenigen der letzteren zu ziehen, welchen sie nach ihrer Beschaffenheit und ihrem Ertrage am nächsten kommen. Eine Ausnahme hievon findet statt, wenn der Unterschied im Ertrage der beiden verschiedenen Culturarten, beziehungsweise der beiden Bonitätsclassen derselben so groß ist, daß durch das Zusammenziehen der Reinertrag der Gesammtmaße um mehr als 10 Percent vermehrt oder vermindert würde.

Ebenso sind innerhalb einer Culturmaße desselben Grundstückes Bonitätsclassenabschnitte von einem geringeren Ausmaße als ein Joch zu einer Bonitätsclasse desselben Grundstückes zu rechnen, falls nicht hiedurch der Reinertrag, welcher sich aus der gesonderten Abschätzung der Abschnitte ergeben würde, um mehr als zehn Percent vermehrt oder vermindert wird.

Jeder einzelne Waldkörper ist nach der durchschnittlichen Ertragsfähigkeit seines Bodens und der Holzmischungsverhältnisse in der Regel nur zu einer Bonitätsclasse ohne Rücksicht auf den Werth des zur Zeit der Abschätzung vorhandenen Holzbestandes einzuschätzen.

Finden sich in demselben aber zusammenhängende Flächen von mindestens 50 Jochen, welche nach Bodenbeschaffenheit und Holzbestand und nach den sonstigen den Reinertrag bestimmenden Verhältnissen sehr erheblich von einander abweichen, so sind sie in mehrere Bonitätsclassen einzuschätzen.

II. Abtheilung.

Die Ergebnisse der Einschätzung in allen Gemeinden des Bezirkes oder Classificationsdistrictes sind der Bezirksschätzungscommission zur Prüfung zu übergeben, welche etwaige Mängel oder Bedenken ohne Einleitung einer Localcommission zu beheben und sodann die Verfassung der Classenzusammenstellung und der Bezirksübersicht (Muster VII und VIII, §. 36) zu veranlassen hat.

Sollte die Bezirksschätzungscommission die eben erwähnte Prüfung des Einschätzungsergebnisses innerhalb einer vom Finanzminister bestimmten Frist nicht vollenden, so hat der Vorsitzende diese Amtshandlung mit Zuziehung der Bezirksschätzungsreferenten und zweier aus dem Bezirke von ihm aus dem Stande der Grundsteuerträger zu wählenden Vertrauensmänner vorzunehmen, beziehungsweise zum Abschlusse zu bringen.

Das Resultat der Prüfung, eventuell Richtigstellung der Einschätzung ist unter Anschluß aller bezüglichen Operate und Verhandlungsprotokolle längstens bis Ende des Jahres 1879 der Landescommission, beziehungsweise Landessubcommission vorzulegen.

Die Landescommission, beziehungsweise Landessubcommission hat die von den Bezirksschätzungscommissionen eingelangten Einschätzungsergebnisse insbesondere in Absicht auf deren Thatbeständigkeit und Gleichmäßigkeit eingehend zu prüfen und erstattet unter Nachweisung des Resultates des Ab- und Einschätzungsgeschäftes, unter Beilegung aller Verhandlungsacten und der Hauptübersicht der Reinerträge (Muster LX, §. 36) ihr Gutachten über die An-

gemessenheit der einzelnen Resultate im Hinblicke auf das eigene Land und auf die benachbarten Länder längstens bis 1. April 1880 an den Finanzminister, welcher die betreffenden Vorlagen der Centralcommission übergibt.

Wird die gedachte Prüfung innerhalb dieses Termines nicht vollendet, so hat der Vorsitzende die bezirksweisen Operate mit seinem Gutachten dem Finanzminister vorzulegen.

In jenen Ländern, wo Landessubcommissionen bestehen, ist diese Vorlage im Wege der Landescommission, beziehungsweise des Vorsitzenden derselben innerhalb der bestimmten Frist zu bewerkstelligen.

III. Abtheilung.

Die Centralcommission hat die Vorlagen aller Landescommissionen mit Benützung der ihr bis dahin zu Gebote stehenden sonstigen Behelfe eingehend zu prüfen und sowohl im Vergleiche der verschiedenen, insbesonders der angrenzenden Länder, als auch im Hinblicke auf die Ergebnisse der Einschätzung in den einzelnen Ländern die Classificationstarife aller Länder nach Behebung allenfalls vorkommender Mängel und Bedenken richtig zu stellen.

Würde sich bei der Lösung dieser Aufgabe ergeben, daß die Einschätzung in einzelnen Bezirken oder Classificationsdistricten anläßlich unausweichlich vorzunehmender Aenderungen in den Classificationstarifen einer wesentlichen Berichtigung noch unterzogen werden muß, oder kommen, abgesehen davon, in dem Einschätzungsoperate so große Unrichtigkeiten vor, daß dieselben auch durch eine Aenderung des Classificationstarifes für diese Bezirke (Districte) nicht behoben werden können, so ist die Centralcommission berechtigt, die Berichtigung der beanständeten Einschätzung von den betreffenden Bezirksschätzungsreferenten durch Vermittlung des Finanzministers mit der Beschränkung vornehmen zu lassen, daß Erhebungen an Ort und Stelle nur im Falle der dringendsten Nothwendigkeit gestattet sind.

Diese Nachbesserungsarbeiten haben die Vorsitzenden der Bezirksschätzungscommissionen, beziehungsweise der Landescommissionen in Begleitung der eventuellen Anträge dieser Comissionen längstens bis Ende September 1880 dem Finanzminister zur weiteren Uebermittlung an die Centralcommission vorzulegen.

Dort, wo Landessubcommissionen bestehen, ist diese Vorlage im Wege der Landescommission, beziehungsweise Vorsitzender derselben innerhalb der bezeichneten Frist zu bewirken.

Auf Grund der diesfälligen Erhebungen und Verhandlungen hat die endgiltige Feststellung der Classificationstarife durch die Centralcommission zu erfolgen.

Diese Commission hat den Totalabschluß der Ab- und Einschätzung längstens mit Ende des Jahres 1880 zu bewerkstelligen.

Der Finanzminister veranlaßt die Durchführung der von der Centralcommission beschlossenen Aenderungen in den Ab- und Einschätzungsoperaten, beziehungsweise in der Hauptübersicht der Reinerträge und die vorläufige Vertheilung der im Wege des Gesetzes definitiv festgestellten Grundsteuerhauptsumme (§. 4, Alinea 2).

Die für jedes Land und jede Gemeinde ermittelte Reinertragshauptsumme und die auf dieselbe im Verhältnisse zum Reinertrage entfallende Grundsteuersumme wird im Amtsblatte jedes Landes kundgemacht.

In gleicher Weise hat die Landescommission auch die von der Centralcommission festgellten Classificationstarife zu veröffentlichen.

V. Abschnitt.

Vermessung.

§. 36.

Berechnung der Cultur- und Classenabschnitte, Verfassung der Zusammenstellungen.

Nach Beendigung des Ab- und Einschätzungsgeschäftes sind die diesfälligen Resultate vom Vermessungspersonale gleichfalls in den vorhandenen Katastralmappen einzuzeichnen und es sind hienach die berechneten Flächen der Cultur- und Classenabschnitte in das Grundparcellenprotokoll jeder Gemeinde einzutragen.

Die Flächen der einzelnen Bonitätsclassen jeder Culturgattung sind derart zusammen zu stellen, daß sich daraus der Gesammtflächeninhalt der der Gemeinde angehörigen, in die einzelnen Bonitätsclassen und Culturgattungen eingeschätzten Grundstücke ergibt.

Auf Grund der Classenzusammenstellung ist die Bezirksübersicht anzulegen, aus welcher der Gesammtflächeninhalt der in die einzelnen Bonitätsclassen und Culturarten eingeschätzten Grundstücke für sämmtliche Gemeinden des Bezirkes, beziehungsweise der verschiedenen Classificationsdistricte, und die Summe für die letztere und den Bezirk hervorzugehen hat.

In dieser Uebersicht ist nach Maßgabe des Flächeninhaltes und der Tarifsätze der Reinertrag der einzelnen Bonitätsclassen, Culturarten, Gemeinden für die etwaigen Classificationsdistricte und für den Bezirk, sowie der durchschnittliche Reinertrag für das Joch einer jeden Culturart in den einzelnen Gemeinden, etwaigen Classificationsdistricten und im Bezirke zu berechnen.

Der Reinertrag aller demselben Lande angehörigen Bezirke zusammengenommen, gibt den Reinertrag für das ganze Land.

VI. Abschnitt.

Reclamationsverfahren.

§. 37.

Reclamationen.

Gegen die Ergebnisse der Einschätzung steht den Gemeinden, den aus dem Gemeindeverbande ausgeschiedenen Großgrundbesitzern, sowie jedem einzelnen Grundbesitzer das Recht zur Erhebung von Reclamationen zu, und zwar sowohl bezüglich der eigenen, wie fremden Grundstücke:

a) wegen unrichtigen Ansatzes einzelner Grundstücke rücksichtlich ihrer Steuerpflicht oder Steuerfreiheit;
b) wegen unrichtiger Ermittlung des Flächenmaßes;
c) wegen unrichtiger Einschätzung in den Classificationstarif;
d) wegen vorkommender Fehler bei den aufgestellten Berechnungen.

Der Vorsitzende der Bezirksschätzungscommission hat die Ergebnisse der Einschätzung des Bezirkes einerseits durch Offenlegung der Bezirksübersichten und der gemeindeweisen Classenzusammenstellungen für den ganzen Bezirk, anderseits durch Zusendung der Grundparcellenprotokolle, der Mappenskizzen und der alphabetischen Verzeichnisse an die betreffenden Gemeindevorstände, und eines individuellen Auszuges aus dem Vermessungs- und Schätzungsanschlage (Grundbesitzbögen) für jeden einzelnen Grundbesitzer mit dem Bemerken zu veröffentlichen, daß bei der Bezirksschätzungscommission die Einwendungen gegen die geschehene Einschätzung binnen einer Präclusivfrist von 45 Tagen vom Tage des Einlangens obiger Operate bei dem Gemeindevorstande eingebracht werden können.

Der Gemeindevorsteher hat das Einlangen der Einschätzungsoperate, den Beginn der Reclamationsfrist sofort in der Gemeinde öffentlich kundzumachen.

Die Reclamationen können nach Wahl der Reclamanten sowohl bei der Bezirksschätzungscommission, als auch bei dem Gemeindevorsteher schriftlich eingebracht oder mündlich zu Protokoll gegeben werden.

Die bei dem Gemeindevorsteher innerhalb der Reclamationsfrist angebrachten Reclamationen müssen von demselben längstens acht Tage nach Ablauf dieser Frist der Bezirksschätzungscommission vorgelegt oder eine Fehlanzeige erstattet werden.

Reclamationen, die nach abgelaufener Frist eingebracht werden, sind nicht zu berücksichtigen.

§. 38.

Verfahren über die Reclamationen a) in den Punkten a), b), d).

Der Vorsitzende der Bezirksschätzungscommission erstattet bezüglich jener Fälle, welche sich auf die Punkte a), b) und d) (§. 37, Alinea 1) beziehen, seine Anträge auf Grund der vom Bezirksschätzungsreferenten, bezüglich Regulirungsgeometer zu liefernden Aufklärungen an den Vorsitzenden der Reclamationscommission, welcher über dieselben nach Einholung des technischen Gutachtens des Vermessungs- und Schätzungslandesinspectors entscheidet, und insoweit die Reclamationen begründet erscheinen, die Durchführung der Entscheidung durch die Vorsitzenden der Bezirksschätzungscommission veranlaßt, insoweit sie aber unbegründet befunden werden, deren Zurückweisung verfügt.

Gegen diese Entscheidung ist keine weitere Berufung zulässig.

Zu jeder zum Zwecke der Untersuchung von Reclamationen gegen die Richtigkeit des Flächenmaßes (Punkt b) etwa angeordnete Localerhebung ist der betreffende Reclamant mit dem Beifügen einzuladen, daß im Falle seines Nichterscheinens die Erhebung auch in seiner Abwesenheit vorgenommen werden würde.

§. 39.

b) im Punkt c).

Die Reclamationen gegen die Einschätzung der einzelnen Grundstücke (§. 37, Punkt c) werden von der Bezirksschätzungscommission geprüft.

Wird die Vornahme von Localerhebungen für unbedingt nothwendig erkannt, so sind diese von dem Bezirksschätzungsreferenten und einem Mitgliede der Bezirksschätzungscommission vorzunehmen und zu denselben außer den betheiligten Reclamanten auch die Gemeindevorstände oder zwei von ihnen zu bezeichnende Vertrauensmänner, dann die Vertreter der selbstständigen Gutsgebiete als Vertrauensmänner einzuladen.

Auf Grund der Prüfung, beziehungsweise der der Bezirksschätzungscommission vorzulegenden Untersuchungsergebnisse hat die Bezirksschätzungscommission über den Umstand, ob und inwieweit den Reclamationen Folge zu geben sei oder nicht, Beschluß zu fassen und ihre diesfälligen Anträge zur Berichtigung der beanständeten Einschätzung sammt allen Einschätzungs- und Reclamationsacten der Reclamationscommission vorzulegen, welche über diese Reclamationen endgiltig entscheidet, wobei sie ihre besondere Aufmerksamkeit auf die erforderliche Gleichmäßigkeit in den Einschätzungsergebnissen jeder Gemeinde, jedes Bezirkes und der Bezirke untereinander zu richten haben wird.

§. 40.

Steuerausgleichung.

Nach erfolgter Beendigung des Reclamationsverfahrens veranlaßt der Finanzminister die Durchführung der diesfälligen Entscheidungsergebnisse in den Operaten der Grundsteuerregelung, beziehungsweise die Berichtigung der Hauptzusammenstellungen der Reinerträge für die Länder, Bezirke und Gemeinden und sonach die Steuerausgleichung im Sinne des §. 4, Alinea 3.

Artikel II.

Das Gesetz vom 15. December 1875 (R. G. Bl. Nr. 154) tritt mit dem Tage der Wirksamkeit des gegenwärtigen Gesetzes außer Kraft.

Artikel III.

Das gegenwärtige Gesetz tritt mit dem Tage der Kundmachung in Wirksamkeit.

Artikel IV.

Der Finanzminister ist mit dem Vollzuge dieses Gesetzes beauftragt.

Bemerkungen

zu dem

Gesetzentwurfe in Betreff der Abänderung der §§. 4, 8, 34, 35, 36, 37, 38, 39 und 40 des Gesetzes vom 24. Mai 1869 über die Regelung der Grundsteuer (R. G. Bl. Nr. 88) und Aufhebung des Gesetzes vom 15. December 1875 (R. G. Bl. Nr. 154).

Das Werk der Grundsteuerregelung hat bisher einen Zeitraum von acht Jahren in Anspruch genommen, wovon nach Abrechnung der für die Activirung der Landes- und Bezirkscommissionen unumgänglich benöthigten Zeit, je nach den Verhältnissen der einzelnen Länder ungefähr fünf Jahre auf die Grundertragsabschätzung, beziehungsweise Aufstellung der Classificationstarife, und ungefähr drei Jahre auf die bisherige Einreihung der einzelnen Grundstücke in diese Tarife entfallen.

Es kann nicht in Abrede gestellt werden, daß das Abschätzungsgeschäft, nämlich die Arbeiten zum Zwecke der Aufstellung der Classificationstarife nach §§. 30 und 33 des Gesetzes, selbst mit Rücksicht auf die vielen und unvorhergesehenen Schwierigkeiten bei der Durchführung dieses Geschäftes, ungeachtet das Finanzministerium es an vielfachen Erinnerungen an die Bezirkscommissionen wegen rascherer Lösung ihrer Aufgabe nicht fehlen ließ, einen sehr namhaften Zeitaufwand in Anspruch genommen haben, welcher weder im Gesetze seine Begründung findet, noch unbedingt nothwendig war.

Aber auch die bisher erzielten Fortschritte im Einschätzungsgeschäfte stellen sich ungeachtet der dabei beschäftigten bedeutenden Anzahl von Deputirten nicht als solche dar, daß die gänzliche Beendigung desselben nach den bestehenden gesetzlichen Einschätzungsmodalitäten in allen Ländern so bald in Aussicht stände, da sowohl in der Einschätzung auf dem Felde, als auch bezüglich der Prüfung der Einschätzungsergebnisse noch sehr bedeutende Rückstände aufzuarbeiten sind.

Hiezu kommt noch, daß den Bezirkscommissionen anläßlich dieser Prüfung gestattet ist, Mängel und Bedenken gegen die Einschätzung durch Abordnung von Localcommissionen zu beheben, wodurch neue, bedeutenden Zeitaufwand in Anspruch nehmende Feldarbeiten und wiederholte Berathungen der Bezirkscommissionen veranlaßt werden.

Der Abschluß des ganzen Einschätzungsgeschäftes auf Grund der Bestimmungen des dermaligen Gesetzes der Grundsteuerregelung und mit den gegenwärtig zu Gebote stehenden Kräften kann daher in den meisten Ländern kaum vor drei bis vier Jahren, in Galizien, Istrien und Dalmatien aber nicht vor fünf Jahren vollständig bewirkt werden; und da die umfassenden Vorbereitungsarbeiten für das Reclamationsverfahren ebenfalls einen bedeutenden Zeit- und Kräfteaufwand erfordern, und endlich der Abschluß des Reclamationsverfahrens wenigstens einige Jahre in Anspruch nehmen dürfte, ehe die Centralcommission im Stande sein wird, die Classificationstarife für alle Länder festzustellen, so unterliegt es wohl keinem Zweifel, daß die Vertheilung der im Wege des Gesetzes festgestellten Grundsteuerhauptsumme auf Grund der für alle Länder, Bezirke und Gemeinden ermittelten Reinertragshauptsumme nicht vor einer längeren

Reihe von Jahren wird erfolgen können. Die vom Gesetze beabsichtigte Behebung der bestehenden Ungleichmäßigkeiten in der dermaligen Grundbesteuerung der verschiedenen Länder bleibt nur in ferne Aussicht gestellt, und jene Länder und Grundbesitzer, welche dermalen überlastet sind, werden noch viele Jahre nicht entlastet werden, während dort, wo seit Decennien viele Hunderttausende von Jochen productiven Areales der Grundsteuer nicht unterzogen sind, die Begünstigung der Nichtbesteuerung dieser Flächen fortdauert.

In Betreff der Kosten, welche die Durchführung der Grundsteuerregelung, welche bisher Ende 1876 im Ganzen die Summe von 16 Millionen in Anspruch nahmen und darunter namentlich die commissionelle Einreihung der Grundstücke in die Tarifsclassen in Anspruch nahm, ist die außerordentliche Höhe derselben, welche den Präliminaransatz weit überholte, bereits bei anderen Anlässen zur Sprache gebracht worden, wobei auch die vielfach hiebei vorgekommenen Unzukömmlichkeiten bei den Aufrechnungen betont wurden. Die erwähnten Kosten, welche übrigens bisher mit den gebotenen Leistungen in einem keineswegs entsprechenden Verhältnisse stehen, würden aber nach dem oben Angedeuteten durch eine längere Reihe von Jahren und zwar mit einem Betrage von mehr als einer Million Gulden jährlich für die Einschätzung allein (abgesehen von den Auslagen für das Vermessungsgeschäft, für die Agenden der Landes- und Landessubcommission, der Centralcommission) erforderlich sein, wenn der bisherige Vorgang beibehalten und die Einschätzung auf Grund der Bestimmungen des §. 34 des Gesetzes vom 24. Mai 1869 fortgesetzt werden sollte.

Aber nebst dem so bedeutenden Geldaufwande, welcher bei einer, erst nach einer unbestimmten Reihe von Jahren ermöglichten Durchführung des Regelungsgeschäftes nach den dermaligen Bestimmungen erwachsen würde, ist die Gefahr nicht zu unterschätzen, daß bei einem solchen Hinausschieben des Geschäftsabschlusses die Vermessungsoperate durch die Länge der Zeit immer mehr und vielleicht theilweise so veralten werden, daß wegen der in der Zwischenzeit vorgekommenen Aenderungen in den Besitzverhältnissen die seinerzeitige Steuerumlage entweder nur mit sehr vielen Schwierigkeiten oder unausweichlichen Nachbesserungsarbeiten möglich sein wird, ferner daß auch die von der Centralcommission seinerzeit festgestellten Classificationstarife mit den mittlerweile geänderten Culturs- und Preisverhältnissen einzelner Länder nicht mehr im Einklange stehen werden und endlich, daß durch den verspäteten Abschluß des ganzen Regelungswerkes gerade jene Differenzen zwischen den Grundlagen der Grundbesteuerung und den factischen Verhältnissen hervorgerufen werden, welche durch daß Gesetz vom 24. Mai 1869 eben beseitigt werden sollen.

Nach reiflicher Erwägung aller dieser Momente dürfte somit wohl allgemein die Ueberzeugung platzgreifen, daß im Interesse sowohl des Staatsschatzes als auch der Steuerträger die dringendste Nothwendigkeit vorliegt, in dem obigen Gesetze solche Aenderungen eintreten zu lassen, durch welche die gänzliche Beendigung der Grundsteuerregelung ehestens und mit den möglichst geringsten Kosten bewerkstelligt werden könne.

Durch den vorliegenden Gesetzentwurf soll dieser Zweck angestrebt werden.

Die erste Bedingung einer schnelleren und minder kostspieligen Beendigung des Einschätzungsverfahrens ist die Beseitigung des im §. 34 des Gesetzes bezeichneten Vorganges, wonach dieses Geschäft durch Mitglieder der Bezirksschätzungscommission, beziehungsweise durch Einschätzungsdeputirte unter Controle der Bezirksreferenten im commissionellen Wege vorzunehmen ist.

Es empfiehlt sich theils zur Ersparung der namhaften Summen für Präsenz- und Meilengelder und theils zur Erzielung einer gleichmäßigeren Einschätzung, daß dieses Geschäft in Zukunft von den, vom Finanzministerium bestellten Bezirksreferenten allein unter Intervention der im Gesetze §. 34 bezeichneten Vertrauensmänner durchgeführt und das diesfällige Ergebniß von der Bezirkscommission im Sinne des Gesetzes, §. 34, geprüft werde.

Da es die Absicht des Gesetzes ist, daß der Act der wirklichen Einschätzung erst durch den Ausspruch der Bezirksschätzungscommission vollzogen werde, so erscheint selbst bei diesem geänderten Vorgange das Princip der Selbsteinschätzung durch die Steuerträger gewahrt.

Aus demselben Grunde kann auch die der Bezirksschätzungscommission gesetzlich gestattete Einleitung einer eigenen Localcommission zur Behebung allfälliger Mängel und Gebrechen der Einschätzung um so unbedenklicher entfallen, als die Bezirksreferenten gelegentlich der Prüfung der Einschätzungsergebnisse vorkommende Anstände aufzuklären in der Lage sein werden und die einheimischen und localkundigen Mitglieder der Bezirkscommissionen in Folge der wiederholten Begehungen des Bezirkes zum Zwecke der Prüfung der Bezirksbeschreibung, dann Aufstellung und Revision der Mustergründe ihre Localkenntnisse des Bezirkes so erweiterten, daß sie auch ohne abermalige Localisirung im Stande sein werden, in Betreff der Erledigung der wichtigeren zweifelhaften Fälle der Einschätzung ihre Ansicht mit Sicherheit auszusprechen.

Uebrigens haben die einzelnen Grundbesitzer noch bei den Reclamationen Gelegenheit, ihre Bedenken geltend zu machen.

Eine weitere Aenderung des Gesetzes besteht darin, daß die Centralcommission die ihr nach Abschluß des ganzen Ab- und Einschätzungswerkes obliegende definitive Entscheidung über die Classificationstarife schon nach Beendigung des Einschätzungsgeschäftes zu bewirken hätte.

In dieser Beziehung wird auf folgende Momente aufmerksam gemacht:

Nach dem Gesetze vom 24. Mai 1869 beruht das ganze Werk der Grundsteuerregelung auf der endgiltigen Feststellung der Classificationstarife für alle Länder durch die Centralcommission und bei dieser Aufgabe haben dieser Commission nicht nur die Vorlagen der Bezirks- und Landescommissionen über das Resultat des Abschätzungsgeschäftes, sondern auch die Ergebnisse der Einschätzung, beziehungsweise der Reclamationsverhandlungen zur Grundlage zu dienen.

Es liegt im Geiste des Gesetzes und entspricht dem Wesen der Einschätzung, daß die Ergebnisse derselben in Bezirks- und Landesübersichten dargestellt und ein summarisches Bild die Angemessenheit der Landestarife geben sollen.

Besitzt die Centralcommission diese Uebersichten, so ist dieselbe auch in der Lage, ihre Aufgabe ohne vorausgegangene Durchführung des Reclamationsverfahrens entsprechend zu lösen. Sollte die Centralcommission finden, daß eine gleichmäßige Einschätzung in einzelnen Bezirken und Districten im großen Ganzen nicht stattgefunden hat, so sollen in solchen Bezirken und Districten noch vor der Feststellung der Classificationstarife die Einschätzungsoperate einer eingehenden Berichtigung durch die Bezirksreferenten unterzogen werden.

Hiedurch werden der Centralcommission die für ihre Zwecke erforderlichen Behelfe in der kürzesten Zeit im vollen Umfange zugeführt, und selbe wird im Stande sein, die Classificationstarife endgiltig festzustellen, auf deren Grundlage sodann die Reinertragshauptsumme für alle Länder zu ermitteln sein wird.

Auf solche Art hätte das eigentliche Werk der Grundsteuerregelung im Allgemeinen seinen Abschluß zu finden.

Die Vortheile, welche die besprochenen Gesetzesänderungen bieten, erscheinen, abgesehen von den zu erzielenden Ersparungen auch in sachlicher Richtung besonders beachtenswerth, indem dadurch, daß die Centralcommission schon vor dem Reclamationsverfahren durch die Feststellung der Classificationstarife feste Grundlagen für die Einbringung und Entscheidung der Reclamationen selbst schafft, jenen zahllosen Schwierigkeiten vorgebeugt wird, die sich beim Reclamationsverfahren in dem Falle ergeben würden, wenn Einwendungen eingebracht werden müßten gegen Einschätzungen, welche auf Grund der von den Landescommissionen theilweise ungleichmäßig oder unrichtig aufgestellten Classificationstarife vorgenommen worden wären.

Im engsten Zusammenhange mit diesen eben besprochenen Gesetzesänderungen stehen jene Bestimmungen des vorliegenden Gesetzentwurfes, welche sich auf die Steuervertheilung (§§. 4 und 40 des obigen Gesetzes) beziehen.

Diesfalls wird bemerkt, daß nach dem Gesetze vom 24. Mai 1869 die Vertheilung der im Wege dieses Gesetzes festgestellten Grundsteuerhauptsummen auf die einzelnen Länder, Gemeinden und steuerpflichtigen Grundstücke erst nach gänzlichem Abschlusse des Regelungswerkes, das ist dann zu erfolgen hat, wenn auf Grund der Gesammtergebnisse der Ab- und Einschätzung, dann des Reclamationsverfahrens, beziehungsweise der endgiltigen Feststellung der Classificationstarife für alle Länder durch die Centralcommission die Reinertragshauptsumme für alle Länder, Bezirke und Gemeinden nachgewiesen sein wird.

Nach dem vorliegenden Gesetzentwurfe dagegen soll schon jene Reinertragshauptsumme aller Länder, welche sich mit Rücksicht auf die von der Centralcommission vor dem Reclamationsverfahren endgiltig richtig gestellten Classificationstarife, beziehungsweise nach der Durchführung der von dieser Commission beschlossenen Aenderungen in den Ab- und Einschätzungsoperaten ergeben wird, vorläufig bis zur Beendigung des Reclamationsverfahrens zur provisorischen Steuervertheilung benützt werden.

Die definitive Steuervertheilung hätte sonach erst seinerzeit, nach gänzlichem Abschlusse des Reclamationsverfahrens und dabei gleichzeitig die Ausgleichung der von den Steuerträgern bis dahin geleisteten und noch ferner zu leistenden Steuerbeträge zu erfolgen.

Dieses Provisorium erscheint durch die Erwägung vollkommen gerechtfertigt, daß es bei dem Umstande, als die definitive Reinertragshauptsumme erst dann festgestellt werden kann, wenn das Reclamationsverfahren ganz beendet sein wird, und dieses Geschäft somit jedenfalls einige Zeit in Anspruch nehmen wird, jenen Grundsteuerträgern gegenüber, welche durch die dermalen in der Besteuerung zwischen den einzelnen Ländern und Landestheilen obwaltenden Ungleichmäßigkeiten überlastet sind, als eine Pflicht erscheint, denselben die durch das Gesetz vom 24. Mai 1869 beabsichtigte Wohlthat einer gerechten Besteuerung durch ehemöglichste Beseitigung der obwaltenden Differenzen zukommen zu lassen.

Regierungsvorlage.

1878/9

Gesetz,

betreffend

die Abänderung der §§. 4, 8, 34, 36, 37, 38, 39 und 40 des Gesetzes vom 24. Mai 1869 (R. G. Bl. Nr. 88), über die Regelung der Grundsteuer und die Aufhebung des Gesetzes vom 15. December 1875 (R. G. Bl. Nr. 154).

Mit Zustimmung beider Häuser des Reichsrathes finde Ich anzuordnen, wie folgt:

Artikel I.

Die §§. 4, 8, 34, 36, 37, 38, 39 und 40 des Gesetzes vom 24. Mai 1869 (R. G. Bl. Nr. 88) über die Regelung der Grundsteuer treten in ihrer gegenwärtigen Fassung außer Wirksamkeit und haben zu lauten, wie folgt:

§. 4.

Feststellung und Repartition der Grundsteuer.

Die im Wege des Gesetzes von 15 zu 15 Jahren festgesetzte Grundsteuerhauptsumme wird nach Verhältniß des ermittelten Reinertrages der steuerpflichtigen Objecte auf die einzelnen Länder, beziehungsweise einzelnen Steuergemeinden und einzelnen Grundstücke gleichmäßig vertheilt.

Bis zum Abschlusse des Reclamationsverfahrens erfolgt vom Jahre 1881 ab die Steuervertheilung auf Grund der durch die Centralcommission in Gemäßheit des abgeänderten §. 34 festgestellten Classificationstarife.

Die auf die einzelnen Grundbesitzer, beziehungsweise Steuerobjecte entfallenden Grundsteuerbeträge werden mit dem Vorbehalte vorgeschrieben, daß die Ausgleichung bezüglich der vom Jahre 1881 ab nach der in Gemäßheit der im vorstehenden Alinea provisorisch vorzunehmenden Steuervertheilung sich ergebenden Steuervorschreibungen nach beendigtem Reclamationsverfahren stattfinden werde.

§. 8.

I. Abtheilung.

I. Landescommissionen.

Für die Ausführung des Schätzungsgeschäftes in jedem Kronlande wird in der Regel unter dem Vorsitze des politischen Landeschefs oder dessen Stellvertreters eine Landescommission gebildet, welche außer dem Vorsitzenden noch aus sechs bis zehn Mitgliedern mit entscheidender Stimme zu bestehen hat, wovon die eine Hälfte der Finanzminister, und zwar mindestens zur Hälfte aus

den Grundsteuerträgern des Landes, beruft, die andere Hälfte die betreffende Landesvertretung wählt.

Für die Commissionsmitglieder werden vom Finanzminister, beziehungsweise von der bezüglichen Landesvertretung, Ersatzmänner in gleicher Anzahl und auf gleiche Weise bestimmt.

Der Referent der Landescommission wird vom Finanzminister ernannt, hat jedoch, wenn er nicht Mitglied der Commission ist, kein entscheidendes Stimmrecht. Die Landescommission kann für einzelne Fälle auch besondere Referenten bestellen und hat das Recht, erforderlichen Falles Sachverständige mit berathender Stimme beizuziehen.

Die Landescommission hat neben den ihr in diesem Gesetze besonders beigelegten Befugnissen und Obliegenheiten die gleichmäßige Ausführung des Ein- und Abschätzungswerkes in dem Kronlande zu überwachen und zu diesem Behufe sich durch Entsendung ihrer Mitglieder von den Boden- und wirthschaftlichen Verhältnissen des Kronlandes und der benachbarten Kronländer genau zu unterrichten und für Abstellung hervortretender Mängel zu sorgen.

In jenen Kronländern, in welchen wegen ihrer größeren Ausdehnung die Durchführung der Abschätzungsarbeiten durch eine Landescommission nicht thunlich ist, werden Landessubcommissionen aufgestellt, deren Zusammensetzung unter den gleichen Modalitäten wie bezüglich der Landescommission stattzufinden hat.

Sowohl der Landescommission, als auch den Landessubcommissionen werden in diesem Falle abgesonderte Rayons zugewiesen, bezüglich deren jeder derselben ihre Aufgabe selbstständig durchzuführen obliegt.

Der Landescommission kommt es überdies noch zu, sich von dem Fortgange der Arbeiten der Landessubcommissionen jederzeit zu überzeugen, und über alle von den Subcommissionen an die Centralcommission zu erstattenden Vorlagen das Gutachten mit Rücksicht auf die Totalität des Landes beizufügen.

Die Aufstellung der Landessubcommissionen, die Bestimmung des Rayons für dieselben und die Festsetzung der Anzahl der Mitglieder, sowohl der Landescommissionen als auch der Landessubcommissionen bleibt dem Finanzminister nach Einvernehmung des betreffenden Landesausschusses vorbehalten.

II. Abtheilung.

II. Reclamationscommissionen.

Für die Ausführung des Reclamationsverfahrens (§. 37 und 38) wird in jedem Kronlande nach Auflösung der bisher bestandenen Landes- und Landessubcommissionen eine Reclamationscommission gebildet.

Diese Commission hat außer dem Vorsitzenden, welcher sowie dessen Stellvertreter vom Finanzminister ernannt wird, noch aus sechs bis zwölf Mitgliedern mit entscheidender Stimme zu bestehen, wovon die eine Hälfte der Finanzminister beruft, und die andere Hälfte die betreffende Landesvertretung wählt.

Die Ersatzmänner dieser Commission werden in gleicher Anzahl bestimmt.

Der Referent der Reclamationscommission wird vom Finanzminister ernannt, hat jedoch, wenn er nicht Mitglied der Commission ist, kein entscheidendes Stimmrecht.

IV. Abschnitt.

Einschätzung.

§. 34.

I. Abtheilung.

Einschätzung der einzelnen Grundstücke in die Tarifansätze.

Die Einschätzung besteht in der Anwendung der für die verschiedenen Culturen festgestellten Ansätze des Classificationstarifes auf jedes einzelne steuerpflichtige Grundstück innerhalb der Gemeinden und des Bezirkes oder

Classificationsdistrictes. Die Einschätzung haben die vom Finanzminister bestellten Bezirksschätzungsreferenten auszuführen. Der Zeitpunkt der Einschätzung ist in jeder Gemeinde oder jedem Gutsgebiete vorher allgemein bekannt zu geben.

Zu dem Geschäfte der Einschätzung sind die betreffenden Gemeindevorstände oder zwei von ihnen zu bezeichnende Vertrauensmänner, dann die Vertreter der selbstständigen Gutsgebiete, sowie jene Grundbesitzer, welche wenigstens den sechsten Theil der gesammten Grundsteuer entrichten, als Vertrauensmänner einzuladen.

Bei der Einschätzung sollen Grundstücke, welche nur in Folge außergewöhnlicher Cultur productiver geworden sind, als die in ihrer Umgegend liegenden Gründe, diesen gleichgestellt werden.

Culturmaßen von einer geringeren Ausdehnung als 50 Quadratklafter bei Gärten und Weingärten und 400 Quadratklafter bei den übrigen ökonomischen Culturen sind zu der umschließenden Culturmaße, oder falls sie von verschiedenen Culturmaßen begrenzt werden, zu derjenigen der letzteren zu ziehen, welchen sie nach ihrer Beschaffenheit und ihrem Ertrage am nächsten kommen. Eine Ausnahme hievon findet statt, wenn der Unterschied im Ertrage der beiden verschiedenen Culturarten, beziehungsweise der beiden Bonitätsclassen derselben so groß ist, daß durch das Zusammenziehen der Reinertrag der Gesammtmaße um mehr als 10 Percent vermehrt oder vermindert würde.

Ebenso sind innerhalb einer Culturmaße desselben Grundstückes Bonitätsclassenabschnitte von einem geringeren Ausmaße als ein Joch zu einer Bonitätsclasse desselben Grundstückes zu rechnen, falls nicht hiedurch der Reinertrag, welcher sich aus der gesonderten Abschätzung der Abschnitte ergeben würde, um mehr als zehn Percent vermehrt oder vermindert wird.

Jeder einzelne Waldkörper ist nach der durchschnittlichen Ertragsfähigkeit seines Bodens und der Holzmischungsverhältnisse in der Regel nur zu einer Bonitätsclasse ohne Rücksicht auf den Werth des zur Zeit der Abschätzung vorhandenen Holzbestandes einzuschätzen.

Finden sich in demselben aber zusammenhängende Flächen von mindestens 50 Jochen, welche nach Bodenbeschaffenheit und Holzbestand und nach den sonstigen den Reinertrag bestimmenden Verhältnissen sehr erheblich von einander abweichen, so sind sie in mehrere Bonitätsclassen einzuschätzen.

II. Abtheilung.

Die Ergebnisse der Einschätzung in allen Gemeinden des Bezirkes oder Classificationsdistrictes sind der Bezirksschätzungscommission zur Prüfung zu übergeben, welche etwaige Mängel oder Bedenken ohne Einleitung einer Localcommission zu beheben und sodann die Verfassung der Classenzusammenstellung und der Bezirksübersicht (Muster VII und VIII, §. 36) zu veranlassen hat.

Sollte die Bezirksschätzungscommission die eben erwähnte Prüfung des Einschätzungsergebnisses innerhalb einer vom Finanzminister bestimmten Frist nicht vollenden, so hat der Vorsitzende diese Amtshandlung mit Zuziehung der Bezirksschätzungsreferenten und zweier aus dem Bezirke von ihm aus dem Stande der Grundsteuerträger zu wählenden Vertrauensmänner vorzunehmen, beziehungsweise zum Abschlusse zu bringen.

Das Resultat der Prüfung, eventuell Richtigstellung der Einschätzung ist unter Anschluß aller bezüglichen Operate und Verhandlungsprotokolle längstens bis Ende des Jahres 1879 der Landescommission, beziehungsweise Landessubcommission vorzulegen.

Die Landescommission, beziehungsweise Landessubcommission hat die von den Bezirksschätzungscommissionen eingelangten Einschätzungsergebnisse insbesondere in Absicht auf deren Thatbeständigkeit und Gleichmäßigkeit eingehend zu prüfen und erstattet unter Nachweisung des Resultates des Ab- und Einschätzungsgeschäftes, unter Beilegung aller Verhandlungsacten und der Hauptübersicht der Reinerträge (Muster LX, §. 36) ihr Gutachten über die An-

gemessenheit der einzelnen Resultate im Hinblicke auf das eigene Land und auf die benachbarten Länder längstens bis 1. April 1880 an den Finanzminister, welcher die betreffenden Vorlagen der Centralcommission übergibt.

Wird die gedachte Prüfung innerhalb dieses Termines nicht vollendet, so hat der Vorsitzende die bezirksweisen Operate mit seinem Gutachten dem Finanzminister vorzulegen.

In jenen Ländern, wo Landessubcommissionen bestehen, ist diese Vorlage im Wege der Landescommission, beziehungsweise des Vorsitzenden derselben innerhalb der bestimmten Frist zu bewerkstelligen.

III. Abtheilung.

Die Centralcommission hat die Vorlagen aller Landescommissionen mit Benützung der ihr bis dahin zu Gebote stehenden sonstigen Behelfe eingehend zu prüfen und sowohl im Vergleiche der verschiedenen, insbesonders der angrenzenden Länder, als auch im Hinblicke auf die Ergebnisse der Einschätzung in den einzelnen Ländern die Classificationstarife aller Länder nach Behebung allenfalls vorkommender Mängel und Bedenken richtig zu stellen.

Würde sich bei der Lösung dieser Aufgabe ergeben, daß die Einschätzung in einzelnen Bezirken oder Classificationsdistricten anläßlich unausweichlich vorzunehmender Aenderungen in den Classificationstarifen einer wesentlichen Berichtigung noch unterzogen werden muß, oder kommen, abgesehen davon, in dem Einschätzungsoperate so große Unrichtigkeiten vor, daß dieselben auch durch eine Aenderung des Classificationstarifes für diese Bezirke (Districte) nicht behoben werden können, so ist die Centralcommission berechtigt, die Berichtigung der beanständeten Einschätzung von den betreffenden Bezirksschätzungsreferenten durch Vermittlung des Finanzministers mit der Beschränkung vornehmen zu lassen, daß Erhebungen an Ort und Stelle nur im Falle der dringendsten Nothwendigkeit gestattet sind.

Diese Nachbesserungsarbeiten haben die Vorsitzenden der Bezirksschätzungscommissionen, beziehungsweise der Landescommissionen in Begleitung der eventuellen Anträge dieser Comissionen längstens bis Ende September 1880 dem Finanzminister zur weiteren Uebermittlung an die Centralcommission vorzulegen.

Dort, wo Landessubcommissionen bestehen, ist diese Vorlage im Wege der Landescommission, beziehungsweise Vorsitzender derselben innerhalb der bezeichneten Frist zu bewirken.

Auf Grund der diesfälligen Erhebungen und Verhandlungen hat die endgiltige Feststellung der Classificationstarife durch die Centralcommission zu erfolgen.

Diese Commission hat den Totalabschluß der Ab- und Einschätzung längstens mit Ende des Jahres 1880 zu bewerkstelligen.

Der Finanzminister veranlaßt die Durchführung der von der Centralcommission beschlossenen Aenderungen in den Ab- und Einschätzungsoperaten, beziehungsweise in der Hauptübersicht der Reinerträge und die vorläufige Vertheilung der im Wege des Gesetzes definitiv festgestellten Grundsteuerhauptsumme (§. 4, Alinea 2).

Die für jedes Land und jede Gemeinde ermittelte Reinertragshauptsumme und die auf dieselbe im Verhältnisse zum Reinertrage entfallende Grundsteuersumme wird im Amtsblatte jedes Landes kundgemacht.

In gleicher Weise hat die Landescommission auch die von der Centralcommission festgeллten Classificationstarife zu veröffentlichen.

V. Abschnitt.

Vermessung.

§. 36.

Berechnung der Cultur- und Classenabschnitte, Verfassung der Zusammenstellungen.

Nach Beendigung des Ab- und Einschätzungsgeschäftes sind die diesfälligen Resultate vom Vermessungspersonale gleichfalls in den vorhandenen Katastralmappen einzuzeichnen und es sind hienach die berechneten Flächen der Cultur- und Classenabschnitte in das Grundparcellenprotokoll jeder Gemeinde einzutragen.

Die Flächen der einzelnen Bonitätsclassen jeder Culturgattung sind derart zusammen zu stellen, daß sich daraus der Gesammtflächeninhalt der der Gemeinde angehörigen, in die einzelnen Bonitätsclassen und Culturgattungen eingeschätzten Grundstücke ergibt.

Auf Grund der Classenzusammenstellung ist die Bezirksübersicht anzulegen, aus welcher der Gesammtflächeninhalt der in die einzelnen Bonitätsclassen und Culturarten eingeschätzten Grundstücke für sämmtliche Gemeinden des Bezirkes, beziehungsweise der verschiedenen Classificationsdistricte, und die Summe für die letztere und den Bezirk hervorzugehen hat.

In dieser Uebersicht ist nach Maßgabe des Flächeninhaltes und der Tarifsätze der Reinertrag der einzelnen Bonitätsclassen, Culturarten, Gemeinden für die etwaigen Classificationsdistricte und für den Bezirk, sowie der durchschnittliche Reinertrag für das Joch einer jeden Culturart in den einzelnen Gemeinden, etwaigen Classificationsdistricten und im Bezirke zu berechnen.

Der Reinertrag aller demselben Lande angehörigen Bezirke zusammengenommen, gibt den Reinertrag für das ganze Land.

VI. Abschnitt.

Reclamationsverfahren.

§. 37.

Reclamationen.

Gegen die Ergebnisse der Einschätzung steht den Gemeinden, den aus dem Gemeindeverbande ausgeschiedenen Großgrundbesitzern, sowie jedem einzelnen Grundbesitzer das Recht zur Erhebung von Reclamationen zu, und zwar sowohl bezüglich der eigenen, wie fremden Grundstücke:

a) wegen unrichtigen Ansatzes einzelner Grundstücke rücksichtlich ihrer Steuerpflicht oder Steuerfreiheit;
b) wegen unrichtiger Ermittlung des Flächenmaßes;
c) wegen unrichtiger Einschätzung in den Classificationstarif;
d) wegen vorkommender Fehler bei den aufgestellten Berechnungen.

Der Vorsitzende der Bezirksschätzungscommission hat die Ergebnisse der Einschätzung des Bezirkes einerseits durch Offenlegung der Bezirksübersichten und der gemeindeweisen Classenzusammenstellungen für den ganzen Bezirk, anderseits durch Zusendung der Grundparcellenprotokolle, der Mappenskizzen und der alphabetischen Verzeichnisse an die betreffenden Gemeindevorstände, und eines individuellen Auszuges aus dem Vermessungs- und Schätzungsanschlage (Grundbesitzbögen) für jeden einzelnen Grundbesitzer mit dem Bemerken zu veröffentlichen, daß bei der Bezirksschätzungscommission die Einwendungen gegen die geschehene Einschätzung binnen einer Präclusivfrist von 45 Tagen vom Tage des Einlangens obiger Operate bei dem Gemeindevorstande eingebracht werden können.

Der Gemeindevorsteher hat das Einlangen der Einschätzungsoperate, den Beginn der Reclamationsfrist sofort in der Gemeinde öffentlich kundzumachen.

Die Reclamationen können nach Wahl der Reclamanten sowohl bei der Bezirksschätzungscommission, als auch bei dem Gemeindevorsteher schriftlich eingebracht oder mündlich zu Protokoll gegeben werden.

Die bei dem Gemeindevorsteher innerhalb der Reclamationsfrist angebrachten Reclamationen müssen von demselben längstens acht Tage nach Ablauf dieser Frist der Bezirksschätzungscommission vorgelegt oder eine Fehlanzeige erstattet werden.

Reclamationen, die nach abgelaufener Frist eingebracht werden, sind nicht zu berücksichtigen.

§. 38.

Verfahren über die Reclamationen a) in den Punkten a), b), d).

Der Vorsitzende der Bezirksschätzungscommission erstattet bezüglich jener Fälle, welche sich auf die Punkte a), b) und d) (§. 37, Alinea 1) beziehen, seine Anträge auf Grund der vom Bezirksschätzungsreferenten, bezüglich Regulirungsgeometer zu liefernden Aufklärungen an den Vorsitzenden der Reclamationscommission, welcher über dieselben nach Einholung des technischen Gutachtens des Vermessungs- und Schätzungslandesinspectors entscheidet, und insoweit die Reclamationen begründet erscheinen, die Durchführung der Entscheidung durch die Vorsitzenden der Bezirksschätzungscommission veranlaßt, insoweit sie aber unbegründet befunden werden, deren Zurückweisung verfügt.

Gegen diese Entscheidung ist keine weitere Berufung zulässig.

Zu jeder zum Zwecke der Untersuchung von Reclamationen gegen die Richtigkeit des Flächenmaßes (Punkt b) etwa angeordnete Localerhebung ist der betreffende Reclamant mit dem Beifügen einzuladen, daß im Falle seines Nichterscheinens die Erhebung auch in seiner Abwesenheit vorgenommen werden würde.

§. 39.

b) im Punkt c).

Die Reclamationen gegen die Einschätzung der einzelnen Grundstücke (§. 37, Punkt c) werden von der Bezirksschätzungscommission geprüft.

Wird die Vornahme von Localerhebungen für unbedingt nothwendig erkannt, so sind diese von dem Bezirksschätzungsreferenten und einem Mitgliede der Bezirksschätzungscommission vorzunehmen und zu denselben außer den betheiligten Reclamanten auch die Gemeindevorstände oder zwei von ihnen zu bezeichnende Vertrauensmänner, dann die Vertreter der selbstständigen Gutsgebiete als Vertrauensmänner einzuladen.

Auf Grund der Prüfung, beziehungsweise der der Bezirksschätzungscommission vorzulegenden Untersuchungsergebnisse hat die Bezirksschätzungscommission über den Umstand, ob und inwieweit den Reclamationen Folge zu geben sei oder nicht, Beschluß zu fassen und ihre diesfälligen Anträge zur Berichtigung der beanständeten Einschätzung sammt allen Einschätzungs- und Reclamationsacten der Reclamationscommission vorzulegen, welche über diese Reclamationen endgiltig entscheidet, wobei sie ihre besondere Aufmerksamkeit auf die erforderliche Gleichmäßigkeit in den Einschätzungsergebnissen jeder Gemeinde, jedes Bezirkes und der Bezirke untereinander zu richten haben wird.

§. 40.

Steuerausgleichung.

Nach erfolgter Beendigung des Reclamationsverfahrens veranlaßt der Finanzminister die Durchführung der diesfälligen Entscheidungsergebnisse in den Operaten der Grundsteuerregelung, beziehungsweise die Berichtigung der Hauptzusammenstellungen der Reinerträge für die Länder, Bezirke und Gemeinden und sonach die Steuerausgleichung im Sinne des §. 4, Alinea 3.

Artikel II.

Das Gesetz vom 15. December 1875 (R. G. Bl. Nr. 154) tritt mit dem Tage der Wirksamkeit des gegenwärtigen Gesetzes außer Kraft.

Artikel III.

Das gegenwärtige Gesetz tritt mit dem Tage der Kundmachung in Wirksamkeit.

Artikel IV.

Der Finanzminister ist mit dem Vollzuge dieses Gesetzes beauftragt.

Bemerkungen

zu dem

Gesetzentwurfe in Betreff der Abänderung der §§. 4, 8, 34, 35, 36, 37, 38, 39 und 40 des Gesetzes vom 24. Mai 1869 über die Regelung der Grundsteuer (R. G. Bl. Nr. 88) und Aufhebung des Gesetzes vom 15. December 1875 (R. G. Bl. Nr. 154).

Das Werk der Grundsteuerregelung hat bisher einen Zeitraum von acht Jahren in Anspruch genommen, wovon nach Abrechnung der für die Activirung der Landes- und Bezirkscommissionen unumgänglich benöthigten Zeit, je nach den Verhältnissen der einzelnen Länder ungefähr fünf Jahre auf die Grundertragsabschätzung, beziehungsweise Aufstellung der Classificationstarife, und ungefähr drei Jahre auf die bisherige Einreihung der einzelnen Grundstücke in diese Tarife entfallen.

Es kann nicht in Abrede gestellt werden, daß das Abschätzungsgeschäft, nämlich die Arbeiten zum Zwecke der Aufstellung der Classificationstarife nach §§. 30 und 33 des Gesetzes, selbst mit Rücksicht auf die vielen und unvorhergesehenen Schwierigkeiten bei der Durchführung dieses Geschäftes, ungeachtet das Finanzministerium es an vielfachen Erinnerungen an die Bezirkscommissionen wegen rascherer Lösung ihrer Aufgabe nicht fehlen ließ, einen sehr namhaften Zeitaufwand in Anspruch genommen haben, welcher weder im Gesetze seine Begründung findet, noch unbedingt nothwendig war.

Aber auch die bisher erzielten Fortschritte im Einschätzungsgeschäfte stellen sich ungeachtet der dabei beschäftigten bedeutenden Anzahl von Deputirten nicht als solche dar, daß die gänzliche Beendigung desselben nach den bestehenden gesetzlichen Einschätzungsmodalitäten in allen Ländern so bald in Aussicht stände, da sowohl in der Einschätzung auf dem Felde, als auch bezüglich der Prüfung der Einschätzungsergebnisse noch sehr bedeutende Rückstände aufzuarbeiten sind.

Hiezu kommt noch, daß den Bezirkscommissionen anläßlich dieser Prüfung gestattet ist, Mängel und Bedenken gegen die Einschätzung durch Abordnung von Localcommissionen zu beheben, wodurch neue, bedeutenden Zeitaufwand in Anspruch nehmende Feldarbeiten und wiederholte Berathungen der Bezirkscommissionen veranlaßt werden.

Der Abschluß des ganzen Einschätzungsgeschäftes auf Grund der Bestimmungen des dermaligen Gesetzes der Grundsteuerregelung und mit den gegenwärtig zu Gebote stehenden Kräften kann daher in den meisten Ländern kaum vor drei bis vier Jahren, in Galizien, Istrien und Dalmatien aber nicht vor fünf Jahren vollständig bewirkt werden; und da die umfassenden Vorbereitungsarbeiten für das Reclamationsverfahren ebenfalls einen bedeutenden Zeit- und Kräfteaufwand erfordern, und endlich der Abschluß des Reclamationsverfahrens wenigstens einige Jahre in Anspruch nehmen dürfte, ehe die Centralcommission im Stande sein wird, die Classificationstarife für alle Länder festzustellen, so unterliegt es wohl keinem Zweifel, daß die Vertheilung der im Wege des Gesetzes festgestellten Grundsteuerhauptsumme auf Grund der für alle Länder, Bezirke und Gemeinden ermittelten Reinertragshauptsumme nicht vor einer längeren

Reihe von Jahren wird erfolgen können. Die vom Gesetze beabsichtigte Behebung der bestehenden Ungleichmäßigkeiten in der dermaligen Grundbesteuerung der verschiedenen Länder bleibt nur in ferne Aussicht gestellt, und jene Länder und Grundbesitzer, welche dermalen überlastet sind, werden noch viele Jahre nicht entlastet werden, während dort, wo seit Decennien viele Hunderttausende von Jochen productiven Areales der Grundsteuer nicht unterzogen sind, die Begünstigung der Nichtbesteuerung dieser Flächen fortdauert.

In Betreff der Kosten, welche die Durchführung der Grundsteuerregelung, welche bisher Ende 1876 im Ganzen die Summe von 16 Millionen in Anspruch nahmen und darunter namentlich die commissionelle Einreihung der Grundstücke in die Tarifsclassen in Anspruch nahm, ist die außerordentliche Höhe derselben, welche den Präliminaransatz weit überholte, bereits bei anderen Anlässen zur Sprache gebracht worden, wobei auch die vielfach hiebei vorgekommenen Unzukömmlichkeiten bei den Aufrechnungen betont wurden. Die erwähnten Kosten, welche übrigens bisher mit den gebotenen Leistungen in einem keineswegs entsprechenden Verhältnisse stehen, würden aber nach dem oben Angedeuteten durch eine längere Reihe von Jahren und zwar mit einem Betrage von mehr als einer Million Gulden jährlich für die Einschätzung allein (abgesehen von den Auslagen für das Vermessungsgeschäft, für die Agenden der Landes- und Landessubcommission, der Centralcommission) erforderlich sein, wenn der bisherige Vorgang beibehalten und die Einschätzung auf Grund der Bestimmungen des §. 34 des Gesetzes vom 24. Mai 1869 fortgesetzt werden sollte.

Aber nebst dem so bedeutenden Geldaufwande, welcher bei einer, erst nach einer unbestimmten Reihe von Jahren ermöglichten Durchführung des Regelungsgeschäftes nach den dermaligen Bestimmungen erwachsen würde, ist die Gefahr nicht zu unterschätzen, daß bei einem solchen Hinausschieben des Geschäftsabschlusses die Vermessungsoperate durch die Länge der Zeit immer mehr und vielleicht theilweise so veralten werden, daß wegen der in der Zwischenzeit vorgekommenen Aenderungen in den Besitzverhältnissen die seinerzeitige Steuerumlage entweder nur mit sehr vielen Schwierigkeiten oder unausweichlichen Nachbesserungsarbeiten möglich sein wird, ferner daß auch die von der Centralcommission seinerzeit festgestellten Classificationstarife mit den mittlerweile geänderten Culturs- und Preisverhältnissen einzelner Länder nicht mehr im Einklange stehen werden und endlich, daß durch den verspäteten Abschluß des ganzen Regelungswerkes gerade jene Differenzen zwischen den Grundlagen der Grundbesteuerung und den factischen Verhältnissen hervorgerufen werden, welche durch daß Gesetz vom 24. Mai 1869 eben beseitigt werden sollen.

Nach reiflicher Erwägung aller dieser Momente dürfte somit wohl allgemein die Ueberzeugung platzgreifen, daß im Interesse sowohl des Staatsschatzes als auch der Steuerträger die dringendste Nothwendigkeit vorliegt, in dem obigen Gesetze solche Aenderungen eintreten zu lassen, durch welche die gänzliche Beendigung der Grundsteuerregelung ehestens und mit den möglichst geringsten Kosten bewerkstelligt werden könne.

Durch den vorliegenden Gesetzentwurf soll dieser Zweck angestrebt werden.

Die erste Bedingung einer schnelleren und minder kostspieligen Beendigung des Einschätzungsverfahrens ist die Beseitigung des im §. 34 des Gesetzes bezeichneten Vorganges, wonach dieses Geschäft durch Mitglieder der Bezirksschätzungscommission, beziehungsweise durch Einschätzungsdeputirte unter Controle der Bezirksreferenten im commissionellen Wege vorzunehmen ist.

Es empfiehlt sich theils zur Ersparung der namhaften Summen für Präsenz- und Meilengelder und theils zur Erzielung einer gleichmäßigeren Einschätzung, daß dieses Geschäft in Zukunft von den, vom Finanzministerium bestellten Bezirksreferenten allein unter Intervention der im Gesetze §. 34 bezeichneten Vertrauensmänner durchgeführt und das diesfällige Ergebniß von der Bezirkscommission im Sinne des Gesetzes, §. 34, geprüft werde.

Da es die Absicht des Gesetzes ist, daß der Act der wirklichen Einschätzung erst durch den Ausspruch der Bezirksschätzungscommission vollzogen werde, so erscheint selbst bei diesem geänderten Vorgange das Princip der Selbsteinschätzung durch die Steuerträger gewahrt.

Aus demselben Grunde kann auch die der Bezirksschätzungscommission gesetzlich gestattete Einleitung einer eigenen Localcommission zur Behebung allfälliger Mängel und Gebrechen der Einschätzung um so unbedenklicher entfallen, als die Bezirksreferenten gelegentlich der Prüfung der Einschätzungsergebnisse vorkommende Anstände aufzuklären in der Lage sein werden und die einheimischen und localkundigen Mitglieder der Bezirkscommissionen in Folge der wiederholten Begehungen des Bezirkes zum Zwecke der Prüfung der Bezirksbeschreibung, dann Aufstellung und Revision der Mustergründe ihre Localkenntnisse des Bezirkes so erweiterten, daß sie auch ohne abermalige Localisirung im Stande sein werden, in Betreff der Erledigung der wichtigeren zweifelhaften Fälle der Einschätzung ihre Ansicht mit Sicherheit auszusprechen.

Uebrigens haben die einzelnen Grundbesitzer noch bei den Reclamationen Gelegenheit, ihre Bedenken geltend zu machen.

Eine weitere Aenderung des Gesetzes besteht darin, daß die Centralcommission die ihr nach Abschluß des ganzen Ab- und Einschätzungswerkes obliegende definitive Entscheidung über die Classificationstarife schon nach Beendigung des Einschätzungsgeschäftes zu bewirken hätte.

In dieser Beziehung wird auf folgende Momente aufmerksam gemacht:

Nach dem Gesetze vom 24. Mai 1869 beruht das ganze Werk der Grundsteuerregelung auf der endgiltigen Feststellung der Classificationstarife für alle Länder durch die Centralcommission und bei dieser Aufgabe haben dieser Commission nicht nur die Vorlagen der Bezirks- und Landescommissionen über das Resultat des Abschätzungsgeschäftes, sondern auch die Ergebnisse der Einschätzung, beziehungsweise der Reclamationsverhandlungen zur Grundlage zu dienen.

Es liegt im Geiste des Gesetzes und entspricht dem Wesen der Einschätzung, daß die Ergebnisse derselben in Bezirks- und Landesübersichten dargestellt und ein summarisches Bild die Angemessenheit der Landestarife geben sollen.

Besitzt die Centralcommission diese Uebersichten, so ist dieselbe auch in der Lage, ihre Aufgabe ohne vorausgegangene Durchführung des Reclamationsverfahrens entsprechend zu lösen. Sollte die Centralcommission finden, daß eine gleichmäßige Einschätzung in einzelnen Bezirken und Districten im großen Ganzen nicht stattgefunden hat, so sollen in solchen Bezirken und Districten noch vor der Feststellung der Classificationstarife die Einschätzungsoperate einer eingehenden Berichtigung durch die Bezirksreferenten unterzogen werden.

Hiedurch werden der Centralcommission die für ihre Zwecke erforderlichen Behelfe in der kürzesten Zeit im vollen Umfange zugeführt, und selbe wird im Stande sein, die Classificationstarife endgiltig festzustellen, auf deren Grundlage sodann die Reinertragshauptsumme für alle Länder zu ermitteln sein wird.

Auf solche Art hätte das eigentliche Werk der Grundsteuerregelung im Allgemeinen seinen Abschluß zu finden.

Die Vortheile, welche die besprochenen Gesetzesänderungen bieten, erscheinen, abgesehen von den zu erzielenden Ersparungen auch in sachlicher Richtung besonders beachtenswerth, indem dadurch, daß die Centralcommission schon vor dem Reclamationsverfahren durch die Feststellung der Classificationstarife feste Grundlagen für die Einbringung und Entscheidung der Reclamationen selbst schafft, jenen zahllosen Schwierigkeiten vorgebeugt wird, die sich beim Reclamationsverfahren in dem Falle ergeben würden, wenn Einwendungen eingebracht werden müßten gegen Einschätzungen, welche auf Grund der von den Landescommissionen theilweise ungleichmäßig oder unrichtig aufgestellten Classificationstarife vorgenommen worden wären.

Im engsten Zusammenhange mit diesen eben besprochenen Gesetzesänderungen stehen jene Bestimmungen des vorliegenden Gesetzentwurfes, welche sich auf die Steuervertheilung (§§. 4 und 40 des obigen Gesetzes) beziehen.

Diesfalls wird bemerkt, daß nach dem Gesetze vom 24. Mai 1869 die Vertheilung der im Wege dieses Gesetzes festgestellten Grundsteuerhauptsummen auf die einzelnen Länder, Gemeinden und steuerpflichtigen Grundstücke erst nach gänzlichem Abschlusse des Regelungswerkes, das ist dann zu erfolgen hat, wenn auf Grund der Gesammtergebnisse der Ab- und Einschätzung, dann des Reclamationsverfahrens, beziehungsweise der endgiltigen Feststellung der Classificationstarife für alle Länder durch die Centralcommission die Reinertragshauptsumme für alle Länder, Bezirke und Gemeinden nachgewiesen sein wird.

Nach dem vorliegenden Gesetzentwurfe dagegen soll schon jene Reinertragshauptsumme aller Länder, welche sich mit Rücksicht auf die von der Centralcommission vor dem Reclamationsverfahren endgiltig richtig gestellten Classificationstarife, beziehungsweise nach der Durchführung der von dieser Commission beschlossenen Aenderungen in den Ab- und Einschätzungsoperaten ergeben wird, vorläufig bis zur Beendigung des Reclamationsverfahrens zur provisorischen Steuervertheilung benützt werden.

Die definitive Steuervertheilung hätte sonach erst seinerzeit, nach gänzlichem Abschlusse des Reclamationsverfahrens und dabei gleichzeitig die Ausgleichung der von den Steuerträgern bis dahin geleisteten und noch ferner zu leistenden Steuerbeträge zu erfolgen.

Dieses Provisorium erscheint durch die Erwägung vollkommen gerechtfertigt, daß es bei dem Umstande, als die definitive Reinertragshauptsumme erst dann festgestellt werden kann, wenn das Reclamationsverfahren ganz beendet sein wird, und dieses Geschäft somit jedenfalls einige Zeit in Anspruch nehmen wird, jenen Grundsteuerträgern gegenüber, welche durch die dermalen in der Besteuerung zwischen den einzelnen Ländern und Landestheilen obwaltenden Ungleichmäßigkeiten überlastet sind, als eine Pflicht erscheint, denselben die durch das Gesetz vom 24. Mai 1869 beabsichtigte Wohlthat einer gerechten Besteuerung durch ehemöglichste Beseitigung der obwaltenden Differenzen zukommen zu lassen.

Aehnliche Maßnahmen sind übrigens bei der Durchführung des stabilen Katasters in Böhmen, dann im Krakauer Gebiete und in allen zur ungarischen Krone gehörigen Ländern, in welchen von der österreichischen Regierung das Grundsteuerprovisorium eingeführt wurde, auf Grund Allerhöchster Entschließungen getroffen worden, indem dort die Grundsteuer nach Verhältniß des ermittelten Reinertragsresultates noch vor der Eröffnung der den einzelnen Grundsteuerträgern gestatteten Reclamationen, beziehungsweise bis zur Erledigung derselben, vorbehaltlich der späteren Ausgleichung vorgeschrieben wurde.

Die weiteren wesentlichen Abweichungen von dem bestehenden Gesetze berühren das Reclamationsverfahren (§. 37) und haben in erster Linie die Aufstellung von Reclamationscommissionen in jedem Kronlande und deren Zusammensetzung — in zweiter Richtung aber den formellen Vorgang bei der Durchführung dieses Geschäftes zum Gegenstande.

Diesfalls wird Folgendes bemerkt:

In dem Momente, als die Centralcommission die Classificationstarife für alle Länder endgiltig festgestellt hat und auf Grund der von derselben beschlossenen Aenderungen der Ab- und Einschätzungsoperate die Reinertragshauptsumme für alle Länder nachgewiesen vorliegen wird, ist die den Landescommissionen und der Centralcommission in diesen Operationsstadien durch das Gesetz vom 24. Mai 1869 gestellte Hauptaufgabe um so gewisser als gelöst zu betrachten, als bei dem Reclamationsverfahren eine Aenderung der von der Centralcommission unverrückbar festgestellten Classificationstarife nicht platzgreifen kann.

Das Reclamationsverfahren stellt sich mit Rücksicht auf die provisorische Steuervorschreibung nicht als ein Einschätzungsgegenstand, sondern als eine Operation zur Berichtigung von im Innern des Landes vorkommenden Anständen dar, welche speciell die Steuervertheilung betreffen.

Die Erfahrung im früheren Katasterwesen hat auch gelehrt, daß in jenen Ländern, wo die Steuervertheilung vor dem Reclamationsverfahren stattgefunden hat, die Betheiligung der Interessenten an diesem Verfahren darum eine weit lebhaftere war, weil zunächst nicht die Ergebnisse der Katastralschätzung, sondern das Steuerausmaß den Bestimmungsgrund für die erhobene Reclamation bildete.

Damit aber der durch das Reclamationsverfahren beabsichtigte Zweck vollständig erreicht werden könne, erscheint die Aufstellung eigener Commissionen für jedes Land, „beziehungsweise Reclamationscommissionen“ als das zweckmäßigste Mittel.

Es werden daher sämmtliche, dermalen bestehende Landes- und Landessubcommissionen seinerzeit aufzulösen und dafür in jedem Kronlande eine Reclamationscommission zu bestellen sein, deren Wirksamkeit auch in jenen Kronländern, wo Landessubcommissionen bestehen, sich auf das ganze Land zu erstrecken haben wird.

Die Verschmelzung der Landessubcommissionen mit der betreffenden Landescommission erscheint übrigens schon wegen der Einhaltung eines gleichmäßigen Vorganges bei dem Reclamationsverfahren im ganzen Lande unter allen Umständen als eine nicht zu umgehende Maßregel.

Was die Zusammensetzung der Reclamationscommissionen anbelangt, so soll die Regierung in gleicher Anzahl von Commissionsgliedern wie die Steuerträger des Landes vertreten sein.

Diese Bestimmung findet in der besonderen Aufgabe der gedachten Commissionen ihre Begründung.

Die Entscheidung über die Reclamationen ist nämlich mit Rücksicht auf den durch die gegenseitige Controle der Steuerträger noch bedeutend vermehrten Umfang derselben nicht nur an und für sich schon mit großen Schwierigkeiten verbunden, in der weiteren Consequenz aber von solcher Wichtigkeit, daß es seitens der Reclamationscommissionen der sorgfältigsten und objectivsten Würdigung aller bezüglichen Erhebungen, beziehungsweise Anträge der Bezirkscommissionen bedarf, um nach allen Seiten hin den Beschwerden der Reclamanten insoweit sie begründet sind, gerecht zu werden, oder unstatthaften Wünschen derselben zu begegnen und die staatlichen Interessen Sonderinteressen gegenüber zu wahren.

In Betreff des formellen Vorganges bei der Entscheidung über die Reclamationen wird aufmerksam gemacht, daß eine wesentliche Vereinfachung in diesem Geschäfte dadurch erzielt wird, daß die Erledigung der Reclamationen bezüglich der Punkte a) b) d) (§. 37) den Regierungsorganen der Bezirks- und Reclamationscomissionen, beziehungsweise den Vorsitzenden dieser Commissionen allein überlassen wird, wogegen kein Anstand obwalten dürfte, zumal sich diese Reclamationen größtentheils nur auf Vermessungsarbeiten beziehen, welche letztere den Mitgliedern der Bezirksschätzungscommissionen aus dem Stande der Steuerträger bisher ferne standen, und die Entscheidung über diese Reclamationen solche positive Daten voraussetzen, welche von den Regierungsorganen in unzweifelhafter Weise geliefert werden können.

Zur Untersuchung der Reclamationen wegen unrichtiger Einschätzung in den Classificationstarif an Ort und Stelle durch eine Localcommission genügt ferner die Absendung des Bezirksschätzungsreferenten und eines Mitgliedes der Bezirkscommission, da es sich bei dieser Localuntersuchung lediglich um die

Constatirung des Thatbestandes bezüglich der reclamirten Fälle handelt und die gedachten Persönlichkeiten im Stande sein werden, der Bezirkscommission hierüber die genauesten Auskünfte zu ertheilen.

Die besonderen Vortheile, welche durch den vorliegenden Gesetzentwurf zum Zwecke der höchst nothwendigen Ersparungen von Auslagen und der wünschenswerthen schnellen Beendigung des ganzen Grundsteuerregelungswerkes erreicht werden sollen, erscheinen aber erst dann vollkommen gesichert, wenn den Bezirks- und Landescommissionen, sowie der Centralcommission gesetzlich feste Termine vorgezeichnet werden, bis zu welchen sie die ihnen obliegende Aufgabe vollständig abzufertigen haben.

Aus diesem Grunde wurden in dem Gesetzentwurfe auch solche Termine aufgenommen, welche von den fraglichen Commissionen ohne besondere Schwierigkeit eingehalten werden können und wonach es möglich wird, daß die Vertheilung der im Wege des Gesetzes festgestellten Grundsteuerhauptsumme schon vom Jahre 1881 ab stattfinden kann.

Druck der k. k. Hof- und Staatsdruckerei.

36-37

I.

Nachweisung

der Ergebnisse der Einschätzung der

ökonomischen Culturen und des Waldlandes

bis Ende 1878, dann im Jahre 1879.

Post. Nr.	Rayon der Landes- beziehungsweise Sub= Coon	Ökonomische Culturen					
		Gesammtzahl der einzuschätzenden Parzellen	Bis Ende 1878 waren eingeschätzt		daher Rückstand mit Ende 1878, welcher im Jahre 1879 vollständig aufgearbeitet wurde		
			Parzellen	%	Parzellen	%	
1	Nieder-Österreich	178.000 } 2,632.678 }	1,652.607	59	178.000 } 980.071 }	... 41	(Zuwachs)
2	Ober-Österreich	1,736.682	839.103	48	897.579	52	
3	Salzburg	326.327	288.551	88	37.776	12	
4	Südtirol	910.789	492.931	54	417.858	46	
5	Nordtirol	1,005.835	752.879	75	252.956	25	
6	Vorarlberg	261.318	183.073	70	78.245	30	
7	Steiermark	2,286.093	1,449.600	63	836.493	37	
8	Kärnthen	704.887	551.358	78	153.529	22	
9	Krain	1,299.123	808.087	62	491.036	38	
10	Triest	43.385	23.731	55	19.654	45	
11	Istrien	1,151.000	307.949	27	843.051	73	
12	Görz u. Gradisca	485.260	317.053	65	168.207	35	
13	Dalmazien	2,964.263	358.372	12	2,605.891	88	
14	Böhmen: Prag	2,543.896	1,769.409	70	774.487	30	
15	Böhmen: Leitmeritz	1,268.176	905.374	71	362.802	29	
16	Böhmen: Eger	1,358.344	1,263.075	93	95.269	7	
17	Böhmen: Chrudim	1,913.306	1,362.560	71	550.746	29	
18	Böhmen: Budweis	1,653.542	1,071.321	65	582.221	35	
19	Mähren	4,952.537	2,997.287	61	1,955.250	39	
20	Schlesien	749.397	514.683	69	234.714	31	
21	Galizien: Lemberg	6,207.075	2,026.722	33	4,180.353	67	
22	Galizien: Tarnopol	3,423.311	1,378.324	40	2,044.987	60	
23	Galizien: Krakau	5,155.860	1,600.751	31	3,553.109	69	
24	Bukowina	779.933	474.555	61	305.378	39	
	Summe	178.000 } 45,813.017 }	23,389.355	51	178.000 } 22,423.662 }	... 49	(Zuwachs)

II.

Nachweisung

der Reambulirungs-Ergebnisse bis Ende 1878, dann jener im Jahre 1879.

Post Nº	Rayon der Landes- beziehungsweise Sub-Comm.	Gesammtzahl der zu vermessenden Joche	Bis Ende 1878 waren reambulirt		daher Rückstand mit Ende 1878, welcher im Jahre 1879 vollständig aufgearbeitet wurde	
			Joche	%	Joche	%
1	Nieder-Österreich	3,442.528	3,442.528	100	.	.
2	Ober-Österreich	2,089.426	2,087.441	99.9	1.985	0.1
3	Salzburg	1,238.254	1,238.254	100	.	.
4	Südtirol	1,104.637	1,104.637	100	.	.
5	Nordtirol	3,532.269	3,532.269	100	.	.
6	Vorarlberg	452.192	452.192	100	.	.
7	Steiermark	3,903.861	3,861.319	99	42.542	1
8	Kärnthen	1,801.298	1,788.987	99.3	12.311	0.7
9	Krain	1,732.002	1,732.002	100	.	.
10	Triest	16.496	16.496	100	.	.
11	Istrien	859.886	681.604	79	178.282	21
12	Görz & Gradisca	507.960	504.575	99.3	3.385	0.7
13	Dalmazien	2,223.112	1,602.540	72	620.572	28
14	Böhmen: Prag	2,901.300	2,785.405	96	115.895	4
15	Böhmen: Leitmeritz	1,172.795	1,129.095	96	43.700	4
16	Böhmen: Eger	1,292.866	1,292.866	100	.	.
17	Böhmen: Chrudim	1,907.054	1,792.944	94	114.110	6
18	Böhmen: Budweis	1,752.900	1,681.802	96	71.098	4
19	Mähren	3,862.030	3,414.703	88	447.327	12
20	Schlesien	894.658	847.307	95	47.351	5
21	Galizien: Lemberg	5,429.486	4,156.533	77	1,272.953	23
22	Galizien: Tarnopol	4,359.664	3,444.072	79	915.592	21
23	Galizien: Krakau	3,848.511	2,348.534	61	1,499.977	39
24	Bukowina	1,816.163	1,638.654	90	177.509	10
	Summe	52,141.348	46,576.759	89	5,564.589	11

Wien, am 15. November 1879.

Waldland

Gesammtzahl der einzuschätzenden Parzellen	Bis Ende 1878 waren eingeschätzt		Daher Rückstand mit Ende 1878, welcher im Jahre 1879 vollständig aufgearbeitet wurde		Anmerkung
	Parzellen	%	Parzellen	%	
230.114	134.331	58	95.783	42	Die nach §. 34 Absatz II des Gesetzes vom 6. April 1879 durch die Bezirks-Schätzungs-Coonen vorzunehmende Prüfung der Einschätzungs-Ergebnisse ist bis auf die 2 Schätzungsbezirke Lisko und Zara, in allen übrigen Schätzungsbezirken vollzogen und wird auch in den obengenannten 2 Bezirken noch im Laufe des Monates November 1879 beendet werden.
212.139	72.756	34	139.383	66	
36.568	30.096	82	6.472	18	
96.368	26.750	28	69.618	72	
135.597	106.892	79	28.705	21	
50.953	31.330	61	19.623	39	
338.252	199.000	59	139.252	41	
163.859	83.628	51	80.231	49	
187.390	123.262	66	64.128	34	
4.578	4.578	100	.	.	
141.280	45.329	32	95.951	68	
38.402	31.962	83	6.440	17	
138.907	6.830	5	132.077	95	
100.362	64.101	64	36.261	36	
77.770	57.547	74	20.223	26	
89.934	73.697	82	16.237	18	
100.917	74.320	74	26.597	26	
108.329	70.176	65	38.153	35	
177.095	112.064	63	65.031	37	
46.598	39.170	84	7.428	16	
115.289	40.442	35	74.847	65	
30.647	16.321	53	14.326	47	
216.793	69.157	32	147.636	68	
23.080	19.083	83	3.997	17	
2,861.221	1,532.822	54	1,328.399	46	

Wien, am 15. November 1879.

Stare może potem zmieniono w Komisyi

Gesetz

betreffend Abänderung des Gesetzes vom 6 April 1879 (R. G. Bl. № 54) über die Regelung der Grundsteuer.

Artikel I

Die Bestimmungen des Artikels I §4 des Gesetzes vom 6 April 1879 treten außer Wirksamkeit und haben zu lauten:

§4

Von 15 zu 15 Jahren wird im Wege des Gesetzes das Prozent bestimmt, nach welchem die Grundsteuer von den ermittelten Reinerträgnissen der steuerpflichtigen Objekte zu bemessen ist.

Vom Jahre 1882 ab hat die Steuerbemessung auf Grund der nach diesem Gesetze ermittelten Reinerträgnisse stattzufinden.

Artikel II

Die im Artikel I, §8, II Abtheilung enthaltenen Bestimmungen treten außer Wirksamkeit und haben zu lauten:

II Abtheilung

Die nach den Bestimmungen der I Abtheilung eingesetzten Landes- und Landessubkommissionen haben das Geschäft der Reklamationen in ihrem Bezirke auszuführen.

Artikel III

(gleichlautend mit §2 der Regierungsvorlage)

Artikel IV

(entspricht den §§ 3, 4, 5 der Regierungsvorlage, nur die Fristen sind geändert)

Die im Art. I, §34, II Abtheilung, alinea 4, bezeichneten Vorlagen der Landes- bezirksweise Landessubkommissionen sind längstens bis Ende April 1880 dem Finanzminister zu ~~übergeben~~ übergeben.

Die Vorlagen der im Artikel I, §34, III Abtheilung, alinea 3, erwähnten Nachbesserungsarbeiten und der eventuellen darauf bezüglichen Anträge an den Finanzminister hat bis längstens Ende Oktober 1880 stattzufinden.

Die Zentralkommission hat den ~~Abschluß~~ Abschluß der im Artikel I, §34, III Abtheilung, bezeichneten Arbeiten längstens bis Ende 1880 zu bewerkstelligen.

Artikel V

Die Bestimmungen der drei letzten Alinea des Artikels I, §34, III Abtheilung, treten außer Kraft und haben zu lauten:

Der Finanzminister veranlaßt die Durchführung der von der Zentralkommission beschlossenen Abänderungen in den Ab- und Einschätzungsoperaten, beziehungsweise in der Hauptübersicht der Steuerträger.

Die von der Zentralkommission ~~für alle Länder~~ festgestellten Classificationstarife werden im Amtsblatte eines jeden Landes kundgemacht.

Das Reklamationsverfahren ist im Jänner 1881 einzuleiten.

Artikel VI

Die im Artikel I, §37, Alinea 2, des Gesetzes vom 6 April 1879 vorgeschriebene Veröffentlichung der Ergebnisse der Einschätzung hat längstens bis Ende ~~Mitte~~ Jänner 1881 stattzufinden

Artikel VII

Die Bestimmungen des Artikels I, §39, Alinea 3, des Gesetzes vom 6 April 1879 treten außer Wirksamkeit und haben zu lauten:

Auf Grund der Prüfung der Reklamationen, beziehungsweise der, der Bezirksschätzungskommission vorzulegenden Untersuchungsergebnisse, hat diese Kommission über den Umstand, ob und in wie weit den Reklamationen Folge zu geben sei oder nicht, Beschluß zu fassen, und ihre diesfälligen Anträge zur Berichtigung der beanständeten Einschätzung sammt allen Einschätzungs- und Reklamationsakten ~~binnen~~ längstens bis Ende Juni 1881 der Reklamations-Kommission vorzulegen, welche über die Reklamationen längstens bis Ende Oktober 1881 zu entscheiden hat, wobei sie ..... (wie in der Vorlage vom J. 1879)

40

Antrag des Subcomité.

Gesetz,

betreffend Abänderung des Gesetzes vom 6. April 1879 (R. G. Bl. No. 54) über die Regelung der Grundsteuer.

Mit Zustimmung beider Häuser des Reichsrathes finde Ich anzuordnen wie folgt:

Artikel I.

Die Bestimmungen des Artikels I §. 4 des Gesetzes vom 6. April 1879 treten außer Wirksamkeit und haben zu lauten:

§. 4.

Von 15 zu 15 Jahren wird im Wege des Gesetzes das Perzent bestimmt, nach welchem die Grundsteuer von dem ermittelten Reinertrage der steuerpflichtigen Objekte zu bemessen ist.

Vom Jahre 1882 ab, hat die Steuerbemessung auf Grund der nach diesem Gesetze ermittelten Reinerträge stattzufinden.

Artikel II.

Die im Artikel I, §. 8, II. Abtheilung enthaltenen Bestimmungen treten außer Wirksamkeit und haben zu lauten:

II. Abtheilung.

Die nach den Bestimmungen der I. Abtheilung eingesetzten Landes- und Landessubkommissionen haben das Geschäft der Reklamationen in ihrem Rayon auszuführen.

Artikel III.

Die Bestimmungen des Artikels I, §. 34, II. Abtheilung, Alinea 1, 2, 3 treten außer Wirksamkeit und haben zu lauten:

./.

„Die Ergebnisse der Einschätzung in allen Gemeinden des Bezirkes oder Klassifikationsdistrictes sind von der Bezirksschätzungscommission zu prüfen, welche etwaige Mängel oder Bedenken ohne Einleitung einer Lokalcommission zu beheben und sodann die Verfassung der Klassenzusammenstellung und der Bezirksübersicht (Muster VII und VIII, §. 36) zu veranlassen hat.

Das Resultat dieser Prüfung, eventuell Richtigstellung der Einschätzung ist unter Anschluss aller bezüglichen Operate und Verhandlungsprotokolle längstens bis 1. Jänner 1880 der Landescommission, beziehungsweise Landessubcommission vorzulegen.

Artikel IV.

(entspricht den §§. 3, 4, 5 der Regierungsvorlage, nur die Fristen sind geändert).

Die im Art. I, §. 34, II. Abtheilung, Alinea 4, bezeichneten Vorlagen der Landes- beziehungsweise Landessubcommission sind längstens bis 1. März 1880 dem Finanzminister zu übergeben.

Die Vorlage der im Artikel I, §. 34, III. Abtheilung, alinea 3 erwähnten Nachbesserungsarbeiten und der eventuellen darauf bezüglichen Anträge an den Finanzminister hat bis längstens Ende September 1880 stattzufinden.

Die Centralcommission hat den Abschluss der im Artikel I, §. 34, III. Abtheilung bezeichneten Arbeiten längstens bis Ende des Jahres 1880 zu bewerkstelligen.

Artikel V.

Die Bestimmungen der drei letzten Alinea des Artikels I, §. 34, III. Abtheilung, treten außer

./.

Kraft und haben zu lauten:

Der Finanzminister veranlaßt die Durchführung der von der Zentralcommission beschlossenen Abänderungen in den Ab- und Einschätzungsoperaten, beziehungsweise in der Hauptübersicht der Reinerträge.

Die von der Zentralcommission festgestellten Klassifikationstarife, ebenso wie das im Wege des Gesetzes festgestellte Steuerpercent, werden im Amtsblatte eines jeden Landes kundgemacht.

Artikel VI.

Die Bestimmungen des Artikels I, §. 37, Alinea 2 des Gesetzes vom 6. April 1879 treten außer Wirksamkeit und haben zu lauten:

„Der Vorsitzende der Bezirksschätzungscommission hat die Ergebnisse der Einschätzung des Bezirkes einerseits durch Offenlegung der Bezirksübersichten und der gemeindeweisen Classenzusammenstellungen für den ganzen Bezirk, andererseits durch Zusendung der Grundparzellenprotokolle, der Mappenskizzen und der alphabetischen Verzeichnisse an die betreffenden Vorsteher der Gemeinden und der ausgeschiedenen Gutsgebiete und eines individuellen Auszuges aus dem Vermessungs- und Schätzungsoperate (Grundbesitzbögen) für jeden einzelnen Grundbesitzer <u>bis längstens 15. Jänner 1881</u> zu veröffentlichen.

Artikel VII.

Die Bestimmungen des Artikels I, §. 39, Alinea 3 des Gesetzes vom 6. April 1879 treten außer Wirksamkeit und haben zu lauten:

Auf Grund der Prüfung der Reklamationen, beziehungsweise der, der Bezirksschätzungscommission ./.

vorzulegenden Untersuchungsergebnisse, hat diese Commission über den Umstand, ob und in wie weit den Reklamationen Folge zu geben sei oder nicht, Beschluss zu fassen und ihre diesfälligen Anträge zur Berichtigung der beanständeten Einschätzung sammt allen Einschätzungs- und Reklamationsakten längstens bis Ende Mai 1881 der Reklamationskommission vorzulegen, welche über die Reklamationen längstens bis Ende August 1881 zu entscheiden hat, wobei sie ihre besondere Aufmerksamkeit auf die erforderliche Gleichmässigkeit in den Schätzungsergebnissen jeder Gemeinde, jedes Bezirkes und der Bezirke unter einander zu richten haben wird.

Die Reklamationsergebnisse sind der Central-Commission vorzulegen, welche dieselben in Bezug auf die Gleichmässigkeit sowohl zwischen den Ländern als auch in den einzelnen Ländern zu prüfen und richtig zu stellen hat. Diese Arbeiten der Zentralkommission sind längstens bis Ende Dezember 1881 zu vollenden.

Artikel VIII.

Die Bestimmungen des Art. I §. 40 des Gesetzes vom 6. April 1879 treten außer Wirksamkeit und haben zu lauten:

§. 40

Nach erfolgter Beendigung des Reklamationsverfahrens veranlasst der Finanzminister die Durchführung der diesfälligen Entscheidungsergebnisse in den Operaten der Grundsteuerregulirung, dann die Bemessung und Einhebung der Steuer im Sinne des §. 4 und legt den Ausweis über das definitive Resultat der Grundsteuerregulirung der Reichsvertretung vor.

Artikel VIII

Die Bestimmungen des Artikels I, §40, des Gesetzes vom 6 August 1879 treten außer Wirksamkeit und haben zu lauten:

§40

Nach erfolgter Beendigung des Reklamationsverfahrens veranlaßt der Finanzminister die Durchführung der diesfälligen Entscheidungsergebnisse in den Operaten der Grundsteuerregelung, dann die Bemessung der Steuer im Sinne des §4, so wie die Einhebung der Steuer vom J. 1882 ab.

Anmerkung Wegen des Einflusses der Zentralkommission auf den abgeschlossenen Reklamationen kann eine Resolution beschlossen werden, in der Art, wie sie aus Anlaß der Novelle vom 1879 beschlossen wurde.

Dritte Lesung.

Gesetz,

vom . . . .,

betreffend

Abänderungen und Nachtragsbestimmungen zu dem Gesetze vom 6. April 1879 (R. G. Bl. Nr 54) über die Regelung der Grundsteuer.

Mit Zustimmung beider Häuser des Reichsrathes finde Ich anzuordnen, wie folgt:

Artikel I.

Die Bestimmungen des Artikels I, §. 4, des Gesetzes vom 6. April 1879 (R. G. Bl. Nr. 54) treten außer Wirksamkeit und haben zu lauten:

§. 4.

Die im Wege des Gesetzes von 15 zu 15 Jahren festgesetzte Grundsteuerhauptsumme wird nach Verhältniß des ermittelten Reinertrages der steuerpflichtigen Objecte auf die einzelnen Länder, beziehungsweise einzelnen Steuergemeinden und einzelnen Grundstücke, gleichmäßig vertheilt und hiernach das Steuerpercent ermittelt.

Bis zum Abschlusse des Reclamationsverfahrens erfolgt vom 1. Jänner 1881 ab die provisorische Steuereinhebung auf Grund der nach §. 34, III. Abtheilung, durchgeführten Ab- und Einschätzungsoperate. Die auf die einzelnen Grundbesitzer, beziehungsweise Steuerobjecte, entfallenden Grundsteuerbeträge werden mit dem Vorbehalte vorgeschrieben, daß die Ausgleichung bezüglich der vom 1. Jänner 1881 ab vorzunehmenden provisorischen Steuerumlegung nach beendigtem Reclamationsverfahren in Gemäßheit der Bestimmungen des Artikels II stattfinden werde.

Artikel II.

Der nach der definitiven Steuervertheilung, d. i. nach Abschluß des Reclamationsverfahrens, auf die einzelnen Grundparcellen entfallende Steuerbetrag darf innerhalb der obenerwähnten 15jährigen Periode nicht erhöht werden.

Artikel III.

Die Steuerausgleichung nach den Ergebnissen des Reclamationsverfahrens hat längstens mit Ende Juni 1882, insbesondere unter Beobachtung nachfolgender Bestimmungen, stattzufinden:

a) Jenen Grundsteuerträgern, deren Grundsteuerschuldigkeit sich durch die neue Steuerbemessung vermindert, sind nach freier Wahl der Betreffenden die bis zum Zeitpunkte der Steuerausgleichung an Grundsteuer zuviel entrichteten Beträge zurückzuzahlen oder auf die künftige Steuerschuldigkeit gutzuschreiben;

b) jenen Grundsteuerträgern, in deren Grundsteuerschuldigkeit eine Erhöhung eintritt, ist der erhöhte Steuerbetrag in der Art vorzuschreiben, daß vom dritten Quartale 1882 ab die erhöhte Grundsteuer in den festgesetzten Einzahlungsterminen zu entrichten ist, die Abstattung der beim Vergleiche der Grundsteuervorschreibung für die Zeit vom 1. Jänner 1881 bis zum Zeitpunkte der Steuerausgleichung sich herausstellenden Mehrbeträge aber in gleichen Quartalsraten zu erfolgen hat. Diese Raten bestimmt der Finanzminister derart, daß der in einem Jahre zu entrichtende Mehrbetrag 25 Percent der neuen Steuerschuldigkeit nicht überschreite.

Artikel IV.

Die im Artikel I, §. 8, II. Abtheilung, des Gesetzes vom 6. April 1879 enthaltenen Bestimmungen treten außer Wirksamkeit und haben zu lauten:

§. 8, II. Abtheilung.

Für die Ausführung des Reclamationsverfahrens (§§. 37, 38, 39) wird in jedem Kronlande nach Auflösung der bisher bestandenen Landes- und Landessubcommissionen eine Reclamationscommission gebildet.

Diese Commission hat außer dem Vorsitzenden, welcher sowie dessen Stellvertreter vom Finanzminister ernannt wird, noch aus 8 bis 20 Mitgliedern mit entscheidender Stimme zu bestehen, wovon die eine Hälfte der Finanzminister beruft, die andere Hälfte die betreffende Landesvertretung wählt.

Die Ersatzmänner dieser Commission werden in gleicher Anzahl und auf gleiche Weise bestimmt.

Der Referent der Reclamationscommission wird vom Finanzminister ernannt, hat jedoch, wenn er

nicht Mitglied der Commission ist, kein entscheidendes Stimmrecht.

In jenen Ländern, in welchen wegen ihrer besonderen Verhältnisse die Durchführung des Reclamationsverfahrens durch Eine Reclamationscommission nicht thunlich ist, bleibt dem Finanzminister vorbehalten, nach Einvernehmung des betreffenden Landesausschusses Reclamationssubcommissionen aufzustellen, deren Zusammensetzung unter den gleichen Modalitäten wie bezüglich der Reclamationscommissionen stattzufinden hat.

Artikel V.

Die Bestimmungen des Artikels I, §. 34, II. Abtheilung, Alinea 1, 2, 3, des Gesetzes vom 6. April 1879 treten außer Wirksamkeit und haben zu lauten:

Die Ergebnisse der Einschätzung in allen Gemeinden des Bezirkes oder Classificationsdistrictes sind von der Bezirksschätzungscommission zu prüfen, welche etwaige Mängel oder Bedenken ohne Einleitung einer Localcommission zu beheben und sodann die Verfassung der Classenzusammenstellung und der Bezirksübersicht (Muster VII und VIII, §. 36) zu veranlassen hat.

Artikel VI.

Die im Artikel I, §. 34, II. Abtheilung, Alinea 4, des Gesetzes vom 6. April 1879 bezeichneten Vorlagen der Landes-, beziehungsweise Landessubcommission sind längstens bis 1. April 1880 dem Finanzminister zu übergeben.

Die Vorlage der im Artikel I, §. 34, III. Abtheilung, Alinea 3, erwähnten Nachbesserungsarbeiten und der eventuellen, darauf bezüglichen Anträge an den Finanzminister hat bis längstens Ende September 1880 stattzufinden.

Die Centralcommission hat den Abschluß der im Artikel I, §. 34, III. Abtheilung, bezeichneten Arbeiten längstens bis Ende des Jahres 1880 zu bewerkstelligen.

Artikel VII.

Die Eröffnung der Reclamationen gegen die Ergebnisse der Einschätzung zum Zwecke der Grundsteuerregelung, d. i. die im Artikel I, §. 37, des Gesetzes vom 6. April 1879 vorgedachte Kundmachung des Einlangens der Einschätzungsoperate, hat spätestens am 1. März 1881 stattzufinden.

Insoweit sich die zur Einbringung der Reclamationen bestimmte 45tägige Frist aus besonderen Gründen als unzulänglich erweisen sollte, wird die Regierung ermächtigt, ausnahmsweise eine entsprechende Fristverlängerung zu bewilligen, jedoch dürfen hiedurch weder die endlichen Erledigungen der Reclamationen verzögert, noch auch größere

Kosten verursacht werden, als es durch die innerhalb der Normalfrist eingebrachten Reclamationen der Fall gewesen wäre.

Artikel VIII.

Die Bestimmungen des §. 38 des Gesetzes vom 6. April 1879 treten außer Wirksamkeit und haben zu lauten:

Der Vorsitzende der Bezirksschätzungscommission hat in den im §. 37, Punkt a), angedeuteten Reclamationsfällen wegen unrichtiger Besitzanschreibung die wirklichen Besitzer zu ermitteln und die diesfälligen Berichtigungen längstens bis Ende December 1881 durchzuführen; in den Reclamationsfällen des §. 37, Punkt b) und c), aber hat er seine Anträge auf Grund der vom Regulirungsgeometer zu liefernden Aufklärungen längstens bis Ende December 1881 an den Vorsitzenden der Reclamationscommission zu erstatten, welcher über dieselben nach Einholung des technischen Gutachtens des Vermessungsinspectors längstens bis Ende Februar 1882 entscheidet, und insoweit die Reclamationen begründet befunden werden, die Durchführung der Entscheidung durch den Vorsitzenden der Bezirksschätzungscommission veranlaßt, insoweit sie aber unbegründet befunden werden, deren Zurückweisung verfügt.

Gegen diese Entscheidung ist keine weitere Berufung zulässig.

Zu jeder, zum Zwecke der Untersuchung von Reclamationen gegen die Richtigkeit des Flächenmaßes (§. 37, Punkt b) etwa angeordneten Localerhebung ist der betreffende Reclamant mit dem Beifügen einzuladen, daß im Falle seines Nichterscheinens die Erhebung auch in seiner Abwesenheit vorgenommen werden würde.

Artikel IX.

Alinea 3 des Artikels I, §. 39 des Gesetzes vom 6. April 1879, tritt außer Wirksamkeit und hat zu lauten, wie folgt:

Auf Grund der Prüfung, beziehungsweise der der Bezirksschätzungscommission vorzulegenden Untersuchungsergebnisse, hat die Bezirksschätzungscommission über den Umstand, ob und inwieweit den Reclamationen Folge zu geben sei oder nicht, Beschluß zu fassen und ihre diesfälligen Anträge zur Berichtigung der beanständeten Einschätzung sammt allen Einschätzungs- und Reclamationsacten der Reclamationscommission vorzulegen.

Die Reclamationscommission hat über diese Reclamationen unter besonderer Berücksichtigung der erforderlichen Gleichmäßigkeit in den Einschätzungsergebnissen jeder Gemeinde, jedes Bezirkes und der Bezirke untereinander endgiltig zu entscheiden und die Entscheidungsresultate sammt allen Einschätzungs- und Reclamationsacten dem Finanzminister nachzuweisen, welcher die Centralcommission beruft.

Sollte eine der Commissionen ihre oberwähnten Agenden binnen einer vom Finanzminister zu bestimmenden Frist, welche für die Bezirksschätzungscommissionen mindestens 6 Monate, für die Reclamations-, beziehungsweise Reclamationssubcommissionen mindestens 3 Monate zu betragen hat, nicht vollenden, so hat der Vorsitzende der Commission diese Amtshandlung mit Zuziehung der betreffenden Referenten und zweier aus dem betreffenden Gebiete von ihm aus dem Stande der Grundsteuerträger zu wählenden Vertrauensmänner zum Abschlusse zu bringen.

Artikel X.

Die Centralcommission hat die Vorlagen aller Reclamationscommissionen zu prüfen, wobei sie ihre Aufmerksamkeit auf das richtige Verhältniß der Schätzungsresultate der einzelnen, insbesonders der angrenzenden Länder zu richten und allenfalls vorkommende Mängel zu beheben haben wird. Dieser Commission ist für den Abschluß dieser Arbeiten eine Frist von mindestens einem Monate zu gestatten.

Artikel XI.

§. 40 des Gesetzes vom 6. April 1879 tritt außer Wirksamkeit und hat zu lauten, wie folgt:

Nach erfolgter Beendigung des Reclamationsverfahrens veranlaßt der Finanzminister die Durchführung der diesfälligen Ergebnisse in den Operaten der Grundsteuerregulirung, beziehungsweise die Berichtigung der Hauptzusammenstellungen der Reinerträge für die Länder, Bezirke und Gemeinden und sonach die Steuerausgleichung im Sinne des gegenwärtigen Gesetzes und legt den Ausweis über das definitive Resultat der Grundsteuerregulirung der Reichsvertretung vor.

Artikel XII.

Dieses Gesetz tritt mit dem Zeitpunkte der Kundmachung in Wirksamkeit.

Artikel XIII.

Der Finanzminister ist mit dem Vollzuge dieses Gesetzes beauftragt.

Aus der k. k. Hof- und Staatsdruckerei.

Antrag des Subcomité.

Gesetz,

betreffend Abänderung des Gesetzes vom 6. April 1879 (R. G. Bl. Nr. 54) über die Regelung der Grundsteuer:

Mit Zustimmung beider Häuser des Reichsrathes finde Ich anzuordnen wie folgt:

Artikel I.

Die Bestimmungen des Artikels I §. 4 des Gesetzes vom 6. April 1879 treten außer Wirksamkeit und haben zu lauten:

§. 4.

Von 15 zu 15 Jahren wird im Wege des Gesetzes das Perzent bestimmt, nach welchem die Grundsteuer von dem ermittelten Reinertrage der steuerpflichtigen Objekte zu bemessen ist.

Vom Jahre 1882 ab, hat die Steuerbemessung auf Grund der nach diesem Gesetze ermittelten Reinerträge stattzufinden.

Artikel II.

Die im Artikel I, §. 8, II. Abtheilung enthaltenen Bestimmungen treten außer Wirksamkeit und haben zu lauten:

II. Abtheilung.

Die nach den Bestimmungen der I. Abtheilung eingesetzten Landes- und Landessubkommissionen haben das Geschäft der Reklamationen in ihren Rayons auszuführen.

Artikel III.

Die Bestimmungen des Artikels I, §. 34, II. Abtheilung, Alinea 1, 2, 3 treten außer Wirksamkeit und haben zu lauten:

./.

„Die Ergebnisse der Einschätzung in allen Gemeinden des Bezirkes oder Classifikationsdistrictes sind von der Bezirksschätzungscommission zu prüfen, welche etwaige Mängel oder Bedenken ohne Einleitung einer Lokalcommission zu beheben und sodann die Verfassung der Classenzusammenstellung und der Bezirksübersicht (Muster VII und VIII, §. 36) zu veranlassen hat.

Das Resultat dieser Prüfung, eventuelle Richtigstellung der Einschätzung ist unter Anschluss aller bezüglichen Operate und Verhandlungsprotokolle längstens bis 1. Jänner 1880 der Landescommission, beziehungsweise Landessubcommission vorzulegen.

Artikel IV.

(entspricht den §. §. 3, 4, 5 der Regierungsvorlage, nur die Fristen sind geändert).

Die im Art. I, §. 34, II. Abtheilung, Alinea 4, bezeichneten Vorlagen der Landes- beziehungsweise Landessubcommission sind längstens bis 1. März 1880 dem Finanzminister zu übergeben.

Die Vorlage der im Artikel I, §. 34, III. Abtheilung, Alinea 3 erwähnten Nachbesserungsarbeiten und der eventuellen darauf bezüglichen Anträge an den Finanzminister hat bis längstens Ende September 1880 stattzufinden.

Die Centralcommission hat den Abschluss der im Artikel I, §. 34, III. Abtheilung bezeichneten Arbeiten längstens bis Ende des Jahres 1880 zu bewerkstelligen.

Artikel V.

Die Bestimmungen der drei letzten Alinea des Artikels I, §. 34, III. Abtheilung, treten außer

./.

Kraft und haben zu lauten:

Der Finanzminister veranlaßt die Durchführung der von der Centralcommission beschlossenen Abänderungen in den Ab- und Einschätzungsoperaten, beziehungsweise in der Hauptübersicht der Reinerträge.

Die von der Centralcommission festgestellten Klassifikationstarife, ebenso wie das im Wege des Gesetzes festgestellte Steuerprocent, werden im Amtsblatte eines jeden Landes kundgemacht.

Artikel VI.

Die Bestimmungen des Artikels I, §. 37, Alinea 2 des Gesetzes vom 6. April 1879 treten außer Wirksamkeit und haben zu lauten:

„Der Vorsitzende der Bezirksschätzungscommission hat die Ergebnisse der Einschätzung des Bezirkes einerseits durch Offenlegung der Bezirksübersichten und der gemeindeweisen Klassenzusammenstellungen für den ganzen Bezirk, andererseits durch Zusendung der Grundparzellenprotokolle, der Mappenskizzen und der alphabetischen Verzeichnisse an die betreffenden Vorsteher der Gemeinden und der ausgeschiedenen Gutsgebiete und eines individuellen Auszuges aus dem Vermessungs- und Schätzungsanschlage (Grundbesitzbogen) für jeden einzelnen Grundbesitzer <u>bis längstens 15. Jänner 1881</u> zu veröffentlichen.

Artikel VII.

Die Bestimmungen des Artikels I, §. 39, Alinea 3 des Gesetzes vom 6. April 1879 treten außer Wirksamkeit und haben zu lauten:

Auf Grund der Prüfung der Reklamationen, beziehungsweise der, der Bezirksschätzungscommission ./.

vorzulegenden Untersuchungsergebnisse, hat diese Commission über den Umstand, ob und in wie weit den Reklamationen Folge zu geben sei oder nicht, Beschluss zu fassen und ihre diesfälligen Anträge zur Berichtigung der beanständeten Einschätzung samt allen Einschätzungs- und Reklamationsakten längstens bis Ende Mai 1881 der Reklamationskommission vorzulegen, welche über die Reklamationen längstens bis Ende August 1881 zu entscheiden hat, wobei sie ihre besondere Aufmerksamkeit auf die erforderliche Gleichmässigkeit in den Schätzungsergebnissen jeder Gemeinde, jedes Bezirkes und der Bezirke unter einander zu richten haben wird.

Die Reklamationsergebnisse sind der Central-Commission vorzulegen, welche dieselben in Bezug auf die Gleichmässigkeit sowohl zwischen den Ländern als auch in den einzelnen Ländern zu prüfen und richtig zu stellen hat. Diese Arbeiten der Zentralkommission sind längstens bis Ende Dezember 1881 zu vollenden.

Artikel VIII.

Die Bestimmungen des Art. I §. 40 des Gesetzes vom 6. April 1879 treten ausser Wirksamkeit und haben zu lauten:

§. 40

Nach erfolgter Beendigung des Reklamationsverfahrens veranlasst der Finanzminister die Durchführung der diesfälligen Entscheidungsergebnisse in den Operaten der Grundsteuerregulirung, dann die Bemessung und Einhebung der Steuer im Sinne des §. 4 und legt den Ausweis über das definitive Resultat der Grundsteuerregulirung der Reichsvertretung vor.

48

Kraków 3 grudnia
879

Szanowny Panie Kolego

Józef Konopka ciężką złożony chorobą, niemogąc w skutek tego na pytania Twoje odpowiedzieć, przysłał mi je ad referendum, pospieszam tedy uczynić zadosyć miłemu zawsze dla mnie obowiązkowi, służenia Tobie, a tem samem interesom kraju, na rozkazy. — Powzięcie jakiejkolwiek wiadomości o czynnościach regulacyi podatku gruntowego tutaj w Krakowie niejest wcale łatwem zadaniem. — Z powodu tych trudności, z odpowiedzią o całej spóźniam się dobę. — Równie podkomissya krajowa, jak komissya szacunkowa rozwiązana, ani lokalu ani personalu nieznajdziesz. — Niewiem dla jakich powodów, ludzie w skład tych komissyi wchodzący wypierają się wszelkich z niemi stosunków. — Tak że chodząc wczoraj od Annasza do Kaifasza, stereotypową odbierałem odpowiedź: daj mi pokój, ja nie wiem. — W końcu udało mi się zasięgnąć

języka, a powziętemi dzielę się z Tobą wiadomościami. –
Nowy Targ podzielony był na dwa dystrykty szacunkowe, ale jak wszędzie indziej jedna istniała szacunkowa komisya. – Z powodu trudności gorzystego terenu, czynność klasowania więcej się tam niż gdzie indziej spóźniła. – Kiedy tak bezrozumnie krótki termin do jej ukończenia wyznaczono, przysłano do pomocy drugiego referenta, któremu osobny przydzielono reyon i dodano oddzielny komitet szacunkowy. –
Stało się podobnie w innych powiatach, gdzie roboty były opóźnione, a to nietylko w Galicyi ale również w zachodnich prowincyach. – W Morawie, przy objeździe natrafialiśmy na powiaty gdzie po trzech referentów równocześnie funkcyonowało, a każdy miał osobny komitet szacunkowy z członków komisyi powiatowej złożony. Działo się to wszędzie na mocy rozporządzenia ministeryalnego, bez zapytania komisyi krajowej. O ile się tutaj dowiedzieć mogłem, operaty z całej Galicyi odesłane zostały do Lwowa, gdzie powołano kilku zdolniejszych referentów, aby cyfry buchhalterycznie sprawdzić i zestawić według parcel i zaklasowania. – Byłoby mogło

że dla spieszniejszego załatwienia części tych aktów odesłą lub nawet odesłano ze Lwowa do innych prowincyj, gdzie cała ta czynność już ukończoną została. — Polega ta ostatnia wiadomość jedynie na przypuszczeniu, gdyż kategoryczniej niema w tym względzie wiadomości, z tąd zaś wszystkie akta do Lwowa odesłane zostały. —

Do podkomissyi krajowej krakowskiej przydzielone zostały następujące powiaty: —

1	Biała dystr: szac:	II. mil kwadr:	11·43
2	Bochnia	II.	14·11
3	Brzesko	II.	14·35
4	Chrzanów	II	12·43
5	Dąbrowa	I.	10·70
6	Gorlice	II.	15·00
7	Grybów	II.	10·34
8	Jasło	I	13·67
9	Kolbuszowa	I	15·22
10	Kraków	III	8·85
11	Limanowa	II	16·41
12	Łańcut	II.	19·91
13	Mielec	I	14·56
14	Myślenice	II	19·70
15	Nisko	I.	17·21
16	Nowy Sącz	III.	23·32

17	Nowy Targ dyst: szac:	II	mil kwadrat: 19·57
18	Pilzno	I	14·85
19	Ropczyce	II	13·19
20	Rzeszow	II	21·61
21	Tarnobrzeg	I	16·90
22	Tarnow	II	13·80
23	Wadowice	II	15·81
24	Wieliczka	III	12·63
25	Żywiec	I	19·33

Życzę Wam z całego serca szczęścia, do spełnienia zamiaru przeprowadzenia nowelli w formie jaką projektujesz, nietylko bowiem zastoniłaby ona kraj nasz od fatalnych następstw projektu ministerjalnego lecz wprowadzenie w życie Twojego projektu uważam za niezbędny warunek sumiennego spełnienia zadania dla wszystkich tych, których współobywatele do czynności przy reformie podatku gruntowego zaufaniem swoim powołali. — Jest obok tego projekt ten tak logiczny że jedynie w złej wierze utrzymywać można że na zwłokę i większe wydatki ze skarbu państwa jest obliczony, jak to w komisyi twierdzono. —

Życząc więc Tobie i krajowi w tym względzie powodzenia polecam się Twej łaskawej pamięci i proszę być przyjąć wyrazy wysokiego poważania

od szczerego sługi Szumańczowski

58

Petycye galicyjskich wydz. powiatowych przeciw nowelli – ja posłałem od filii tow. gosp. w Cieszynie

1. Wydział pow. Brody – Grocholski

Borszczów – "

Brzesko – Włodek

Bochnia – "

Czortków – Grocholski

Dobromil – " ?

Dolina – Kabat

Grybów – Petrowicz

Horodenka – Rylski

Husiatyn – Grocholski

Jaworow – " złe tylko § 34

Jarosław – Rylski

Kosow –

Kołomyja – "

Kałusz – Horodyski

Kolbuszowa – Tyszkiewicz ?

Limanowa – Rylski

Lesko – "

Łańcut – Byczka ?

Mościska – Smarzewski ?

Nadworna – nie dobra

Nowy Sącz – Dunajewski

~~Nadworna~~

Podhajce – Bartoszewski ?

Rudki – Hausner

Rawa ruska – Jasiński

Sanok – Lempkowski ? podobno złe jak do Izby wyższej

Stryj – Kabat

Staremiasto – Bartoszewski ?

Sokal – Czajkowski 29/5 ?

Skałat – Grocholski złe tylko § 34

Stanisławów – Kamiński " " "

Śniatyn – Horodyski

Tarnopol – Grocholski

Trembowla – Grocholski ?

Tłumacz – Rylski

Zaleszczyki – Grocholski

Zbaraż – "

Żółkiew – Rylski

Żydaczów – Kabat

Wieliczka – Rylski

Złoczów – Jaworski

wstrzymane złe – Bobrka – 18/6 1878 oddała tem Czajkowskiemu

Tarnobrzeg złe – Bzy nie chciał podać – odesłałem 18/6 1878 J. Tarnowskiemu do Dzikowa

51

Do Trzech Panów u mnie

Petycye wszystkie

1. Wydział powiatowy Limanowa wybrzygne dobre
2. " " ~~Szczawnica~~ " " "
3. " " ~~Zbaraż~~ " " dobre
4. " " ~~Sokal~~ " " " na nowo
5. " " ~~Zaleszczyki~~ " " "
6. " " ~~Borszczów~~ " " "
7. " " ~~Husiatyn~~ " " "
8. " " ~~Śniatyn~~ " " "
9. " " ~~Kołomyja~~ " " " na nowo
10. " " ~~Nadwórna~~ " " "
11. " " ~~Kołomyja~~ " " "
~~12~~ " " ~~Bobrka~~ " ~~źle tylko Deputacyi~~
~~13~~ " " ~~Brzesko~~ { ~~Petycye Łopkowskiemu oddałem~~
12 " " ~~Sokal~~ – źle bo tylko do § 34
~~13~~ " " ~~Bobrka~~

posłałem Grocholskiemu 18/2 1879

Oddałem bo źle
18/6 1878 – wydz. powiat. Bóbrka oddałem
Czyżewskiemu

Wielmożny Panie

i Dobrodzieju!

List Wielmożnego Pana Dobrodzieja otrzymałem dnia wczorajszego i wykaz żądany natychmiast oddałem tem bardziej że właśnie wszystkiem w Gazecie ze Galicyi przysłała z Kommisyi katastralnej na porządek dzienny i prawdopodobnie niektóre dzieła z wykazu tego Wielmożny Pan Dobrodziej potrzebować będzie. —

Na kommisyę względem pretensyi P. Dzieduszyckiej o przeniesienie jej rodu do stanu dawniej występującej — Dr Nadowski nie przyjechał, a co do protokołu podatkowego szczegółowo doniosę Wielmożnemu Panu Dobrodziejowi.

Arendarzowi z Łopuszowa nie oznaczyłem 100 fl, któż że zezwolił Wielmożny Pan Dobrodziej opuścić i wstrzymałem się z tym aż do krytycznej chwili, — dotąd wy-

Domagam od niego pieniędzy jak mogę i już znowu za-
łożył 3 tygodnie z zapłaceniem raty; pisałem do niego
już parę razy do Tarłowówki i jeśli temi dniami nie
będę zaspokojony, udam się do adwokata.

Do Owar sprowadziłem w lecie znowu weterynarza Tar-
bickiego (właśnie wtedy gdy tam parę sztuk bydła zginęło) i
ten nastraszył mnie jakoby różnemi chorobami pa-
nującemi, radził pozbyć się bydła zaraźliwego, i t. p., lecz
ja tych chorób nie mogłem odkryć, żeby jednak nie
mieć sobie nic do wyrzucenia — tem bardziej, że i młode
dziś miała przyjść na stajnię z pastwiska — sprowadziłem
innego weterynarza z Lwowa — Haasego — i poleciłem
mu stajnię i bydło dokładnie oglądnąć. Po zbadaniu
dokładnem wszystkich sztuk wyrzekł, że nie ma zupełnie
nic strasznego. — Bydło zostało stale na oborze i bydło
na obszar płużny — jałowniki zaczęto przypędzić z pastwiska.
Stado, choć na pozór zupełnie zdrowe — ostatki, leczy i
był już w Owarach 2 razy i ma znowu przybyć za
dni 10. Bydło w Pryszowie — jak dotąd — zupełnie zdrowe,
i bardzo pięknie wygląda. —

Chmiel niesprzedałem dotąd. Przed zbiorem ofiarowywali
Żydzi po 1ct 60 fl, lecz Wielmożny Pan Dobrodziej rozkazał
wstrzymać się z sprzedażą, — później spadł na 30 do 35 fl., o-
becnie znowu poszedł trochę w górę, — może możnaby dostać

i 45 do 50 fl; rozkaże Wielmożny Pan Dobrodziej sprze-
dać go lub jeszcze utrzymać? Ośmielam się jest prosić 7ct

Otrzymał Wielmożny Pan Dobrodziej wiadomość
z banku, że złożyłem teraz 1 raz 1000 fl przez Chaima
Rittera a drugi raz osobiście złożyłem 3400 fl.

Kontrakt z Chaimem Ritterem podpisałem już.–

Zboże mamy z pola prawie zebrane tylko rzepak,
na który zaraz po posianiu grad dwór spadł,
niebardzo mamy ciesy, ponieważ i nie tak wzrost
jakby powinien i mocno poszczerbiony.

Temi dniami sprzedam brata byka i obrzęż łasa.
Prosiłbym Wielmożnego Pana Dobrodzieja z łaski
swojej wiadomości mnie, czyli Wielmożny Pan
Dobrodziej nie przyjedzie w najbliższych dwóch lub
trzech tygodniach do Lwowa, ponieważ mam w jednej
dosyć ważnej sprawie dla mnie do pomówienia z
Wielmożnym Panem Dobrodziejem, a nie chciałbym
tej sprawy uważać listownie.–

W obawie aby list nie poszedł do jutra z Jaryczo-
wa, bo pani poczta niedługo odejdzie, kończę, – i po-
lecając się łasce Wielmożnego Pana Dobrodzieja, piszę
się z najgłębszym szacunkiem i poważaniem

Jego najniższy sługa

Jaryczów 30/10 880.

Bronisław Macierzkiewicz

1/2 1880

Bericht drugi

des

Steuerausschusses

über

Abänderungen des Gesetzes vom 6. April 1879, betreffend die Regelung der Grundsteuer.

Das hohe Haus hat in der Sitzung vom 26. Jänner l. J. beschlossen, den Bericht des Steuerausschusses vom 16. December 1879 an denselben, mit Rücksicht auf die seither von der Regierung eingebrachte, das Reclamationsverfahren betreffende Vorlage zur nochmaligen Prüfung und eventuellen Umänderung zurückzuweisen, und den Ausschuß aufzufordern, den Bericht hierüber binnen acht Tagen zu erstatten.

In Befolgung dieses Auftrages hat der Ausschuß den Gegenstand einer wiederholten Prüfung unterzogen und legt den beigeschlossenen Gesetzentwurf sammt Begründung der darin enthaltenen Aenderungen seines ersten Entwurfes dem hohen Hause vor.

Zu Artikel I.

Um keinen Zweifel darüber aufkommen zu lassen, daß bei der Bestimmung des Grundsteuerpercentes im Wege des Gesetzes die Gesammtsumme des Reinertrages zu berücksichtigen sei, und um den Besorgnissen über den Zeitpunkt der Bemessung und Einhebung der Steuer auf Grund des neuermittelten Reinertrages entgegenzutreten, beantragt der Ausschuß eine Einschaltung im ersten Alinea des §. 4, welche dahin geht, daß das Grundsteuerpercent, mit Berücksichtigung des ermittelten Gesammtreinertrages aller steuerpflichtigen Objecte zu bestimmen sei, dann ein neues Alinea 3, welches die Anordnung enthält, daß die Bemessung und Einhebung der Steuer nach dem neu ermittelten Reinertrage vom 1. Juli 1882 einzutreten habe.

Bei der neuerlichen Berathung über die Frage, ob eine provisorische Bemessung und Einhebung der Steuer vom 1. Jänner 1881 ab einzutreten habe, sind die Störungen erörtert worden, welche mit der Aenderung der Steuergrundlage in den durch Landesgesetze in Percenten von der Steuer festgestellten bedeutenden Zuschlägen für Landes-, Bezirks- und Gemeindebedürfnisse eintreten müssen. Die Percentensätze der Zuschläge können zwar durch Landesgesetze geändert werden. Bis aber solche Gesetze hinausgegeben und durchgeführt werden, muß das Zuschlagswesen und die wirthschaftlichen Verhältnisse der Länder, Bezirke und Gemeinden eine nachtheilige Störung erleiden, insbesondere dort, wo die herabgeminderte Steuer auch die Herabminderung der nach Percenten von der alten höheren Steuer festgestellten Zuschläge zur Folge haben wird.

Solche Uebel sind zwar bei jeder Aenderung der Steuergrundlage unvermeidlich; man soll sie aber ohne unabweisliche Nothwendigkeit nicht eintreten lassen; sie würden aber zweimal in einer kurzen Zeit eintreten, wenn die Grundsteuer zweimal, zuerst provisorisch, sodann nach Abschluß der Reclamationen definitiv aufgetheilt wird.

Dies ist auch ein wichtiger Grund, welcher neben anderen, nicht minder wichtigen, dafür spricht, daß die provisorische Steueraufthteilung nicht zugelassen werde.

Artikel II.

In diesem Artikel sind, statt der im ersten Entwurfe im letzten Alinea des Artikel I enthaltenen Bestimmungen, jene des §. 6 der neuen Regierungsvorlage über die Steuerausgleichung mit solchen Aenderungen aufgenommen, welche mit Rücksicht auf die anderen Bestimmungen des vom Ausschusse beantragten Gesetzentwurfes erforderlich waren.

Artikel III.

Dieser Artikel enthält Bestimmungen, welche im ersten Entwurfe im Artikel II enthalten waren, mit zwei Zusätzen, welche eine mehrere Wahrung der autonomen Stellung der Reclamationscommissionen und des Principes der Selbsteinschätzung anstreben.

Artikel IV und V.

Im Artikel III des ersten, vom Ausschusse dem hohen Hause vorgelegten Gesetzentwurfes, war im Einklange mit dem Regierungsentwurfe die Frist, binnen welcher die abgeschlossenen Einschätzungselaborate der Landescommission vorgelegt werden sollen, bis längstens 1. Jänner 1880 festgestellt. Diese übrigens schon abgelaufene Frist konnte nicht in allen Ländern zur Berechnung der Flächeninhalte der Classen in den Gemeinden, und zur Verfassung der Bezirksübersichten und deren Vorlage den Landescommissionen hinreichen. Aus diesem Grunde beantragt der Ausschuß im Artikel IV des gegenwärtigen Entwurfes die gedachte Frist bis 1. Februar 1880, und in Folge dessen auch im Artikel V die Frist zur Prüfung dieser Elaborate durch die Landescommission bis 1. April 1880 zu verlängern.

Artikel VII.

In diesem Artikel sind die Bestimmungen des §. 1 der neuen Regierungsvorlage aufgenommen, mit einer Einschaltung, welche den Sinn der Worte „Eröffnung der Reclamationen“ klarstellt.

Artikel VIII.

Um nutzlosen Schreibereien vorzubeugen, fand der Ausschuß in diesem Artikel zu beantragen, daß die Reclamationsfälle wegen unrichtiger Besitzanschreibung (§. 37, Punkt a) durch den Vorsteher der Bezirkscommission unmittelbar zu erledigen seien, wodurch die Erstattung der Anträge an den Vorsitzenden der Reclamationscommission und dessen Entscheidungen hierüber erspart werden. Sonst enthält dieser Artikel die Bestimmungen des §. 38 des Gesetzes vom 6. April 1879 mit Einschaltung der im §. 2 der neuen Regierungsvorlage beantragten Fristen.

Im Uebrigen beruft sich der Ausschuß auf die Auseinandersetzungen seines Berichtes vom 16. December 1879 und stellt den Antrag:

1 „Das hohe Haus wolle dem beiliegenden Gesetzententwurfe, betreffend Abänderung des Gesetzes vom 6. April 1879 über die Regelung der Grundsteuer die Zustimmung ertheilen.“

Hiemit finden die nachstehenden Petitionen ihre Erledigung, und zwar:

Die Petitionen

Nr. 206 der Landwirthschaftsgesellschaft in Krakau.
Nr. 553 der galizischen Landwirthschaftsgesellschaft in Lemberg.
Nr. 524 der nordtiroler Landwirthschaftsgesellschaft in Innsbruck.
Nr. 667 der landwirthschaftlichen Filialgesellschaft Rudki-Grodek.
Nr. 796 und 797 der landwirthschaftlichen Filialgesellschaften in Tarnopol und in Tlumacz.
Nr. 1052 der landwirthschaftlichen Filialgesellschaft Belz-Sokal.
Nr. 611 der Mitglieder und Ersatzmänner der Bezirksschätzungscommission in Nowytarg.
Nr. 420, 461, 490, 537, 603, 613, 614, 615, 616, 631, 684, 690 der Bezirksvertretungen in Krosno, Gorlice, Grybów, Brzozów, Bochnia, Łańcut, Pilzno, Dabrowa, Nisko, Podhajce, Mościska, Nowytarg.
Nr. 708, 722, 734, 749, 752, 753, 760, 776, 793, 795, 799, 821, 822, 886 der Bezirksvertretungen in Limanowa, Czortków, Kolomyja, Myślenice, Sanok, Brzezany, Biala, Tarnobrzeg, Lesko, Zolkiew, Sokal Rudki, Mielec, Zydaczow.

Nr. 918, 920, 931, 933, 938, 943, 965, 969, 1027 der Bezirksvertretungen in Dobromil, Kamionka strumilowa, Jaslo, Ropczyce, Dolina, Buczacz, Jaroslaw, Kalusz, Staremiasto.
Nr. 796 und 880 acht Petitionen der Bezirksvertretungen in Skalat, Tarnopol, Wieliczka, Borszczów, Chrzanow, Husiatyn, Nadworna, Zaleszczyki.
Nr. 798 der Bezirksvertretung in Tlumacz, sowie der 59 Gemeinden und 18 gutsherrlichen Gebiete in diesem Bezirke.
Nr. 881 und 883 von 29 Gemeinden des Bezirkes Zolkiew.
Nr. 881 und 883 26 Petitionen von 29 Gemeinden des Bezirkes Zolkiew.
Nr. 748 der Grundbesitzer im Bezirke Sanok.
Nr. 794 der Grundbesitzer aus 49 Gemeinden des Bezirkes Zolkiew.
Nr. 612 der Gemeinde Wachsmund im Bezirke Nowytarg, welche Petitionen gegen die Regierungsvorlage und insbesondere gegen die provisorische Auftheilung und Einhebung der Steuer gerichtet sind, und sich für die Behaltung der bisherigen Landes- und Landessubcommissionen als Reclamationscommissionen aussprechen.
Nr. 846 Petition des Centralausschusses der k. k. steierischen Landwirthschaftsgesellschaft gegen die Anträge der Ausschußmajorität.
Nr. 730 Petition von 13 Gemeindevorständen im Kurumer Bezirke in Böhmen, um gründliche Durchführung der Reclamationen und Beschleunigung des Grundsteuerregulirungsgeschäftes.
Nr. 859 Petition der Bezirksvertretung des Bezirkes Hlinsko in Böhmen um Beschleunigung der Grundsteuerregelung.
Nr. 840 Petition des Directoriums des landwirthschaftlichen Clubs in Böhmen für die Annahme der Regierungsvorlage.
Nr. 636 und 1004 Petition der land- und forstwirthschaftlichen Vereine von Neugedein und Klattau in Böhmen für die Anträge der Ausschußmajorität.

Wien, 1. Februar 1880.

Lobkovic,
Obmann.

Krzeczunowicz,
Berichterstatter.

./1

Gesetz,

betreffend

Abänderung des Gesetzes vom 6. April 1879 (R. G. Bl. Nr. 54) über die Regelung der Grundsteuer.

Mit Zustimmung beider Häuser des Reichsrathes finde Ich anzuordnen, wie folgt:

Artikel I.

Die Bestimmungen des Artikels I, §. 4 des Gesetzes vom 6. April 1879 treten außer Wirksamkeit und haben zu lauten:

§. 4.

Im Wege des Gesetzes wird von 15 zu 15 Jahren, mit Berücksichtigung des ermittelten Gesammtreinertrages aller grundsteuerpflichtigen Objecte, das Percent bestimmt, nach welchem die Grundsteuer von dem ermittelten Reinertrage der einzelnen Objecte zu bemessen ist.

Die Steuerschuldigkeit hat auf Grund des nach diesem Gesetze zu ermittelnden Reinertrages vom 1. Jänner 1881 zu beginnen.

Die Bemessung und Einhebung der Steuer nach diesem Reinertrage hat vom 1. Juli 1882 einzutreten.

Artikel II.

Nach erfolgter Steuerbemessung hat die Steuerausgleichung für die Zeit vom 1. Jänner 1881 bis zur neuen Steuerbemessung unter Beachtung nachfolgender Bestimmungen stattzufinden:

a) Jenen Grundsteuerträgern, deren Grundsteuerschuldigkeit sich durch die neue Steuerbemessung vermindert, sind nach freier Wahl der Betreffenden die bis zum Zeitpunkte der Steuerausgleichung an Grundsteuer zuviel entrichteten Beträge zurückzuzahlen oder auf die künftige Steuerschuldigkeit gutzuschreiben;

b) jenen Grundsteuerträgern, in deren Grundsteuerschuldigkeit eine Erhöhung eintritt, ist der erhöhte Steuerbetrag in der Art vorzuschreiben, daß die erhöhte Grundsteuer in den festgesetzten Einzahlungsterminen zu entrichten ist, die Abstattung der beim Vergleiche der Grundsteuervorschreibung für die Zeit vom 1. Jänner 1881 bis zum Zeitpunkte der Steuerausgleichung sich herausstellenden Mehrbeträge aber in gleichen Quartalsraten zu erfolgen hat. Diese Raten bestimmt der Finanzminister derart, daß der in einem Jahre zu entrichtende Mehrbetrag 25 Percent der neuen Steuerschuldigkeit nicht überschreite.

Artikel III.

Die im Artikel I, §. 8, II. Abtheilung des Gesetzes vom 6. April 1879 enthaltenen Bestimmungen treten außer Wirksamkeit und haben zu lauten:

§. 8, II. Abtheilung.

Für die Ausführung des Reclamationsverfahrens (§§. 37, 38, 39) wird in jedem Kronlande nach Auflösung der bisher bestandenen Landes- und Landessubcommissionen eine Reclamationscommission gebildet.

Diese Commission hat unter dem Vorsitze des politischen Landeschefs oder dessen Stellvertreters aus 6 bis 12 Mitgliedern mit entscheidender Stimme zu bestehen, wovon die eine Hälfte der Finanzminister, und zwar mindestens zur Hälfte aus den Grundsteuerträgern des Landes beruft, die andere Hälfte die betreffende Landesvertretung wählt. Unter den vom Finanzminister zu ernennenden Mitgliedern darf höchstens die Hälfte dem Stande den Staatsbeamten angehören.

Die Ersatzmänner dieser Commission werden in gleicher Anzahl und auf gleiche Weise bestimmt.

Der Referent der Reclamationscommission wird vom Finanzminister ernannt, hat jedoch, wenn er nicht Mitglied der Commission ist, kein entscheidendes Stimmrecht.

In jenen Ländern, in welchen wegen ihrer besonderen Verhältnisse die Durchführung des Reclamationsverfahrens durch Eine Reclamationscommission nicht thunlich ist, bleibt dem Finanzminister vorbehalten, nach Einvernehmung des betreffender Landesausschusses Reclamationssubcommissionen aufzustellen, deren Zusammensetzung unter den gleichen Modalitäten wie bezüglich der Reclamationscommissionen stattzufinden hat.

Artikel IV.

Die Bestimmungen des Artikels I, §. 34, II. Abtheilung, Alinea 1, 2, 3 des Gesetzes vom 6. April 1879 treten außer Wirksamkeit und haben zu lauten:

Die Ergebnisse der Einschätzung in allen Gemeinden des Bezirkes oder Classificationsdistrictes sind von der Bezirksschätzungscommission zu prüfen, welche etwaige Mängel oder Bedenken ohne Einleitung einer Localcommission zu beheben und sodann die Verfassung der Classenzusammenstellung und der Bezirksübersicht (Muster VII und VIII, §. 36) zu veranlassen hat.

Das Resultat dieser Prüfung, eventuell Richtigstellung der Einschätzung ist unter Anschluß aller bezüglichen Operate und Verhandlungsprotokolle längstens bis 1. Februar 1880 der Landescommission, beziehungsweise Landessubcommission vorzulegen.

Artikel V.

Die im Artikel I, §. 34, II. Abtheilung, Alinea 4 des Gesetzes vom 6. April 1879 bezeichneten Vorlagen der Landes-, beziehungsweise Landessubcommission sind längstens bis 1. April 1880 dem Finanzminister zu übergeben.

Die Vorlage der im Artikel I, §. 34, III. Abtheilung, Alinea 3 erwähnten Nachbesserungsarbeiten und der eventuellen darauf bezüglichen Anträge an den Finanzminister hat bis längstens Ende September 1880 stattzufinden.

Die Centralcommission hat den Abschluß der im Artikel I, §. 34, III. Abtheilung bezeichneten Arbeiten längstens bis Ende des Jahres 1880 zu bewerkstelligen.

Artikel VI.

Die Bestimmungen der drei letzten Alinea des Artikels I, §. 34, III. Abtheilung des Gesetzes vom 6. April 1879 treten außer Wirksamkeit und haben zu lauten:

Der Finanzminister veranlaßt die Durchführung der von der Centralcommission beschlossenen Abänderungen in den Ab- und Einschätzungsoperaten, beziehungsweise in der Hauptübersicht der Reinerträge.

Die von der Centralcommission festgestellten Classificationstarife, ebenso wie das im Wege des Gesetzes festgesetzte Steuerpercent (§. 4) werden im Amtsblatte eines jeden Landes kundgemacht.

Artikel VII.

Die Eröffnung der Reclamationen gegen die Ergebnisse der Einschätzung zum Zwecke der Grundsteuerregelung, das ist die im Artikel I, §. 37 des Gesetzes vom 6. April 1879 vorgedachte Kundmachung des Einlangens der Einschätzungsoperate hat spätestens am 1. März 1881 stattzufinden.

Artikel VIII.

Die Bestimmungen des §. 38 des Gesetzes vom 6. April 1879 treten außer Wirksamkeit und haben zu lauten:

Der Vorsitzende der Bezirksschätzungscommission hat in den im §. 37, Punkt a) angedeuteten Reclamationsfällen wegen unrichtiger Besitzanschreibung die wirklichen Besitzer zu ermitteln und die diesfälligen Berichtigungen längstens bis Ende December 1881 durchzuführen; in den Reclamationsfällen des §. 37, Punkt b) und c) aber hat er seine Anträge auf Grund der vom Regulirungsgeometer zu liefernden Aufklärungen längstens bis Ende December 1881 an den Vorsitzenden der Reclamationscommission zu erstatten, welcher über dieselben nach Einholung des technischen Gutachtens des Vermessungsinspectors längstens bis Ende Februar 1882 entscheidet, und insoweit die Reclamationen begründet befunden werden, die Durchführung der Entscheidung durch den Vorsitzenden der Bezirksschätzungscommission veranlaßt, insoweit sie aber unbegründet befunden werden, deren Zurückweisung verfügt.

Gegen diese Entscheidung ist keine weitere Berufung zulässig.

Zu jeder, zum Zwecke der Untersuchung von Reclamationen gegen die Richtigkeit des Flächenmaßes (§. 37, Punkt b) etwa angeordneten Localerhebung ist der betreffende Reclamant mit dem Beifügen einzuladen, daß im Falle seines Nichterscheinens die Erhebung auch in seiner Abwesenheit vorgenommen werden würde.

Artikel IX.

Alinea 3 des Artikels I, §. 39 des Gesetzes vom 6. April 1879 tritt außer Wirksamkeit und hat zu lauten, wie folgt:

Auf Grund der Prüfung, beziehungsweise der der Bezirksschätzungscommission vorzulegenden Untersuchungsergebnisse hat die Bezirksschätzungscommission über den Umstand, ob und inwieweit den Reclamationen Folge zu geben sei oder nicht, Beschluß zu fassen und ihre diesfälligen Anträge zur Berichtigung der beanständeten Einschätzung sammt allen Einschätzungs- und Reclamationsacten der Reclamationscommission vorzulegen.

Die Reclamationscommission hat über diese Reclamationen unter besonderer Berücksichtigung der erforderlichen Gleichmäßigkeit in den Einschätzungsergebnissen jeder Gemeinde, jedes Bezirkes und der Bezirke untereinander, endgiltig zu entscheiden und die Entscheidungsresultate sammt allen Einschätzungs- und Reclamationsacten dem Finanzminister nachzuweisen, welcher die Centralcommission beruft.

Sollte eine der Commissionen ihre oberwähnten Agenden binnen einer vom Finanzminister zu bestimmenden Frist, welche für die Bezirksschätzungscommissionen mindestens 6 Monate, für die Reclamations-, beziehungsweise Reclamationssubcommissionen mindestens 3 Monate zu betragen hat, nicht vollenden, so hat der Vorsitzende der Commission diese

Amtshandlung mit Zuziehung der betreffenden Referenten und zweier aus dem betreffenden Gebiete von ihm aus dem Stande der Grundsteuerträger zu wählenden Vertrauensmänner zum Abschlusse zu bringen.

Artikel X.

Die Centralcommission hat die Vorlagen aller Reclamationscommissionen zu prüfen, wobei sie ihre Aufmerksamkeit auf das richtige Verhältniß der Schätzungsresultate der einzelnen, insbesonders der angrenzenden Länder zu richten und allenfalls vorkommende Mängel zu beheben haben wird. Dieser Commission ist für den Abschluß dieser Arbeiten eine Frist von mindestens einem Monate zu gestatten.

Artikel XI.

§. 40 des Gesetzes vom 6. April 1879 tritt außer Wirksamkeit und hat zu lauten, wie folgt:

Nach Maßgabe der erledigten Reclamationen veranlaßt der Finanzminister die Durchführung der diesfälligen Ergebnisse in den Operaten der Grundsteuerregulirung, beziehungsweise die Berichtigung der Hauptzusammenstellungen der Reinerträge für die Länder, Bezirke und Gemeinden, dann die Bemessung und Einhebung der Grundsteuer und deren Ausgleichung im Sinne des Artikels I und II des gegenwärtigen Gesetzes vom 1. Juli 1882 ab, ohne Rücksicht darauf, ob alle Reclamationen durchgeführt sind oder nicht, und legt den Ausweis über das definitive Resultat der Grundsteuerregulirung der Reichsvertretung vor.

Artikel XII.

Dieses Gesetz tritt mit dem Zeitpunkte der Kundmachung in Wirksamkeit.

Artikel XIII.

Der Finanzminister ist mit dem Vollzuge dieses Gesetzes beauftragt.

Bericht der Minorität

des

Steuerausschusses

über die

Regierungsvorlagen: a) Gesetz, betreffend Abänderungen des Gesetzes vom 6. April 1879 (R. G. Bl. Nr. 54) über die Regelung der Grundsteuer; b) Gesetz, betreffend Nachtragsbestimmungen zu dem Gesetze vom 6. April 1879 und vom .... 1880 (R. G. Bl. Nr. 54 und vom .....), über die Regelung der Grundsteuer.

Die im Steuerausschusse erfolgte neuerliche Berathung der ersteren Regierungsvorlage im Zusammenhange mit der Vorlage betreffs die Bestimmung der Fristen für die Reclamationsbehandlung hat, wie es wohl auch vorauszusehen war, bewiesen, daß die Gegensätze in den principiellen Fragen, wie sie eben im Steuerausschusse und im hohen Abgeordnetenhause an den Tag traten, so weitgehender Natur sind, daß eine Beseitigung und Vereinigung derselben unmöglich erscheint.

Die Fragen, soll das Princip der Contingentirung des Grundsteuergesetzes vom Jahre 1869 in das der Percentuirung verwandelt werden, soll die im Jahre 1879 beschlossene Zusammensetzung der Reclamationscommissionen wieder aufgegeben, soll die Bemessung und Einhebung der neuregulirten Grundsteuer bis nach Durchführung des Reclamationsverfahrens verschoben werden, sind so principieller Natur, daß da eine Vereinigung zwischen den einander in dieser Beziehungen entgegengesetzten Ansichten nicht möglich ist. Diese Ueberzeugung mußte sich umso zwingender aufdrängen, als der dem hohen Hause vorliegende Majoritätsentwurf zeigt, daß die Majorität des Steuerausschusses sogar bestrebt ist, von den bisher geltenden gesetzlichen Vorschriften sich noch weiter entfernende Vorschläge zu machen, als selbe in dem früheren Entwurfe vorgelegt wurden.

Die Entscheidung über diese Fragen kann daher nur im hohen Abgeordnetenhause selbst erfolgen und die Minorität des Steuerausschusses, bestehend aus den Abgeordneten Auspitz, Dr. Beer, Baron Doblhoff, Dr. v. Edlmann, Dr. Granitsch, Dr. Keil, Mauthner, Dr. Menger, Dr. Portugall, Dr. v. Rabl, Baron Walterskirchen, Graf Zedtwitz und dem gefertigten Berichterstatter, sieht sich daher auch heute genöthigt, mit einem Separatvotum vor das hohe Haus zu treten und in der Anlage ·/1 einen Gesetzentwurf zu unterbreiten, dessen Annahme zur Grundlage der Specialdebatte sie hiermit sich zu beantragen erlaubt.

Die Minorität des Steuerausschusses glaubt aber in Folge der bereits im hohen Hause abgeführten eingehenden Debatte eine weitere Begründung dieser principiellen Differenzen für entbehrlich ansehen zu dürfen.

Von diesen principiellen Differenzen abgesehen, war aber die Minorität bestrebt, den Wünschen der Majorität möglichst entgegenzukommen.

Sie bethätigt dies zunächst, indem sie sich ebenfalls bereit erklärt, die beiden Regierungsvorlagen in Ein Gesetz zu vereinigen, wodurch die Besorgniß entfällt, daß in dem Falle der Beibehaltung des in dem Gesetze von 1879 beschlossenen Provisoriums die Behandlung der Reclamationen möglicherweise sich auf längere Zeit hinausschieben würde.

In derselben Richtung glaubte auch die Minorität sich dem Wunsche der Majorität anschließen zu können, wonach den Landes-, beziehungsweise Landessubcommissionen zur Prüfung der Einschätzungsergebnisse eine etwas längere Frist, nämlich bis 1. April 1880, zu gewähren sei.

Ebenso beantragt die Minorität übereinstimmend mit dem Antrage der Majorität eine neuerliche Abänderung des §. 38 des Gesetzes vom 6. April 1879 in Betreff der Behandlung jener Reclamationen, welche sich auf unrichtige Besitzanschreibung beziehen, indem es nicht nöthig erscheint, diese Angelegenheiten an die Vorsitzenden der Reclamationscommissionen zu leiten, die darüber doch nicht besser orientirt sein können, als die Vorsitzenden der Bezirkscommissionen, daher diese Entscheidungen gleich von den letzteren getroffen und durchgeführt werden sollen.

Wie sehr die Minorität aber bestrebt war, innerhalb des durch ihre principiellen Anschauungen gegebenen Rahmens den Bedenken der Majorität Rechnung zu tragen, zeigt jene wesentliche meritorische Aenderung des Artikel I, welche weiter unten bei diesem Artikel besprochen wird.

Was ferner die in dem beigeschlossenen Minoritätsantrage vorzuschlagenden Aenderungen gegenüber den von derselben Minorität mit ihrem Berichte von 16. December 1879 vorgelegten Entwurfe und der neulich eingebrachten Regierungsvorlage betrifft, so werden selbe mit Ausnahme derjenigen, welche durch die gesetzestechnische Aneinanderfügung beider Vorlagen nöthig geworden sind, kurz durch nachstehende Erwägungen begründet.

Zu Artikel I. Die Minorät beantragt nunmehr ebenfalls, den § 4 des Gesetzes vom 6. April 1879 in einer modificirten Fassung zu beschließen, aus welcher klar hervorgeht, daß an dem Principe der Repartitionssteuer bis zu dem Momente des vollständigen Abschlusses der sämmtlichen Operationen unverrückbar festzuhalten ist, daß hingegen, wenn dieser Zeitpunkt eingetreten sein wird, die Umwandlung der Repartitionsbesteuerung in eine Percentualbesteuerung keinem Anstande unterliegt.

Die übrigen Aenderungen des § 4 ergaben sich theils durch Verrückung des Zeitpunktes der Steuerumlegung vom Jahre 1882 auf den Beginn des Jahres 1881, theils dadurch, daß die im Gesetze vom 6. April 1879 vorgesehene Art der Ausgleichung zwischen dem Provisorium und dem Definitivum durch die nachfolgenden Bestimmungen dieses Gesetzes geregelt wird.

Zu Artikel II. Hier muß die im Berichte vom 16. December 1879 vorgeschlagene Alinea 2 entfallen, da die darin festgestellte Frist längst überholt ist.

Zu Artikel III. Die beantragte Abänderung des Termines für die Landescommissionen wurde bereits oben besprochen.

Zu Artikel VI. Es empfiehlt sich, die Bestimmungen des §. 1 der Fristenvorlage, die hier angereiht ist, dahin zu präcisiren, daß genau jene Operation an den beantragten Maximaltermin geknüpft werde, von welchem ab die 45tägige Frist zur Reclamation läuft. Nach dem Gesetze vom 6. April 1879 beginnt die Reclamationsfrist mit dem Tage jener Kundmachung der Gemeindevorsteher, welche das Einlangen der Einschätzungsoperate anzeigt. Unter dem in der Regierungsvorlage bezeichneten Ausdrucke: „Die Eröffnung der Reclamationen" ist dieser Act zu verstehen und dies soll durch die von der Minorität in Uebereinstimmung mit der Majorität des Ausschusses vorgeschlagene Fassung ausgesprochen werden.

Zu Artikel VII. Bereits oben besprochen.

Zu Artikel VIII und IX. Diese Artikeln enthalten die Fristbestimmungen für die Reclamationscommissionen und die Centralcommission. Die Minorität kann sich der Anschauung der Majorität nicht anschließen, daß die Fristen als Minimalfristen zu bestimmen seien, und zwar noch weniger von dem Standpunkte der Majorität aus, die durch die Verschiebung der Einhebung der Steuer bis nach Beendigung des Reclamationsverfahrens dadurch die factische Einhebung der regulirten Grundsteuer noch weiter hinausschieben werde. Die Minorität hält daher an dem Grundsatze der Regierung fest, daß bestimmte Maximalfristen in dem Gesetze festgestellt werden, jedoch glaubt dieselbe, daß die von der Regierung vorgeschlagene Frist für die Reclamationscommissionen von zwei Monaten zu kurz bemessen ist, weßhalb beantragt wird, diese Frist von Ende Februar 1882 auf Ende März 1882 zu verschieben, hiedurch ist es auch nöthig, die Frist der Centralcommission von Ende März auf Ende April 1882 zu verlegen.

Zu Artikel X und XI. Die hier beantragten Abänderungen sind die Folge der Zusammenfassung beider Gesetzesvorlagen. In meritorischer Beziehung beantragt die Minorität zur Erleichterung jener Steuerträger, welche in Folge der Reclamationsbehandlung Nachzahlungen zu leisten haben, daß diese Zahlungen, statt wie die Regierung beantragt, in vier, nunmehr sechs Quartalsraten, und zwar, wie sich daraus ergibt, in dem Zeitraume vom Juli 1882 bis Ende December 1883 zu erfolgen haben.

Mit den hier besprochenen und begründeten Modificationen beantragt die Minorität des Steuerausschusses:

Das hohe Haus wolle beschließen, dem beiliegenden ⁄1 Gesetzentwurfe seine Zustimmung zu ertheilen.

Wien, 31. Jänner 1880.

Dr. Schaup,
Berichterstatter der Minorität.

./1

Gesetz

vom . . . . ,

betreffend

Abänderungen und Nachtragsbestimmungen zu dem Gesetze vom 6. April 1879 (R. G. Bl. Nr. 54) über die Regelung der Grundsteuer.

Mit Zustimmung beider Häuser des Reichsrathes finde Ich anzuordnen, wie folgt:

Artikel I.

Die Bestimmungen des Artikels I, §. 4 des Gesetzes vom 6. April 1879 (R. G. Bl. Nr. 54) treten außer Wirksamkeit und haben zu lauten:

§. 4.

Die im Wege des Gesetzes von 15 zu 15 Jahren festgesetzte Grundsteuerhauptsumme wird nach Verhältniß des ermittelten Reinertrages der steuerpflichtigen Objecte auf die einzelnen Länder, beziehungsweise einzelnen Steuergemeinden und einzelnen Grundstücke gleichmäßig vertheilt und hiernach das Steuerpercent ermittelt.

Bis zum Abschlusse des Reclamationsverfahrens erfolgt vom Jahre 1881 ab die Steuervertheilung auf Grund der durch die Centralcommission in Gemäßheit des §. 34 festgestellten Classificationstarife. Die auf die einzelnen Grundbesitzer, beziehungsweise Steuerobjecte entfallenden Grundsteuerbeträge werden mit dem Vorbehalte vorgeschrieben, daß die Ausgleichung bezüglich der vom Jahre 1881 ab nach der provisorischen vorzunehmenden Steuervertheilung sich ergebenden Steuervorschreibungen nach beendigtem Reclamationsverfahren in Gemäßheit der Bestimmungen dieses Gesetzes stattfinden werde.

Die nach der definitiven Steuervertheilung, das ist nach Abschluß des Reclamationsverfahrens auf die einzelnen Grundsteuerparcellen entfallende Steuer-

quote darf innerhalb der oberwähnten 15jährigen Periode nicht erhöht werden.

Artikel II.

Die Bestimmungen des Artikels I, §. 34, II. Abtheilung, Alinea 1, 2, 3, treten außer Wirksamkeit und haben zu lauten:

„Die Ergebnisse der Einschätzung in allen Gemeinden des Bezirkes oder Classificationsdistrictes sind von der Bezirksschätzungscommission zu prüfen, welche etwaige Mängel oder Bedenken ohne Einleitung einer Localcommission zu beheben und sodann die Verfassung der Classenzusammenstellung und der Bezirksübersicht (Muster VII und VIII, §. 36) zu veranlassen hat.

Artikel III.

Die im Artikel I, §. 34, II. Abtheilung, Alinea 4 bezeichneten Vorlagen der Landes-, beziehungsweise Landessubcommissionen sind längstens bis 1. April 1880 dem Finanzminister zu übergeben.

Artikel IV.

Die Vorlage der im Artikel I, §. 34, Abtheilung III, Alinea 3, erwähnten Nachbesserungsarbeiten und der darauf bezüglichen eventuellen Anträge an den Finanzminister hat bis längstens Ende September 1880 stattzufinden.

Artikel V.

Die Centralcommission hat den Abschluß der im Artikel I, §. 34, Abtheilung III bezeichneten Arbeiten längstens mit Ende des Jahres 1880 zu bewerkstelligen.

Artikel VI.

Die Eröffnung der Reclamationen gegen die Ergebnisse der Einschätzung zum Zwecke der Grundsteuerregelung, d. i. die im Artikel I, §. 37, Abtheilung III des Gesetzes vom 6. April 1879 (R. G. Bl. Nr. 54) vorgedachte Kundmachung des Einlangens der Einschätzungsoperate hat spätestens am 1. März 1881 zu erfolgen.

Artikel VII.

Die Bestimmungen des §. 38 des Gesetzes vom 6. April 1879 treten außer Wirksamkeit und haben zu lauten:

Der Vorsitzende der Bezirksschätzungscommission hat in den im §. 37, Punkt a) angedeuteten Reclamationsfällen wegen unrichtiger Besitzanschreibung die wirklichen Besitzer zu ermitteln und die diesfälligen Berichtigungen längstens bis Ende December 1881 durchzuführen; in den Reclamationsfällen des §. 37, Punkt b) und c) aber hat er seine Anträge auf Grund der vom Regulirungsgeometer zu liefernden Aufklärungen längstens bis Ende December 1881

an den Vorsitzenden der Reclamationscommission zu erstatten, welcher über dieselben nach Einholung des technischen Gutachtens des Vermessungsinspectors längstens bis Ende Februar 1882 entscheidet, und insoweit die Reclamationen begründet befunden werden, die Durchführung der Entscheidung durch den Vorsitzenden der Bezirksschätzungscommission veranlaßt, insoweit sie aber unbegründet befunden werden, deren Zurückweisung verfügt.

Gegen diese Entscheidung ist keine weitere Berufung zulässig.

Zu jeder, zum Zwecke der Untersuchung von Reclamationen gegen die Richtigkeit des Flächenmaßes (§. 37, Punkt b) etwa angeordneten Localerhebung ist der betreffende Reclamant mit dem Beifügen einzuladen, daß im Falle seines Nichterscheinens die Erhebung auch in seiner Abwesenheit vorgenommen werden würde.

Artikel VIII.

Alinea 3 des Artikels I, §. 39 des Gesetzes vom 6. April 1879 tritt außer Wirksamkeit und hat zu lauten, wie folgt:

Auf Grund der Prüfung, beziehungsweise der der Bezirksschätzungscommission vorzulegenden Untersuchungsergebnisse hat die Bezirksschätzungscommission über den Umstand, ob und inwieweit den Reclamationen Folge zu geben sei oder nicht, Beschluß zu fassen und ihre diesfälligen Anträge zur Berichtigung der beanständeten Einschätzung sammt allen Einschätzungs- und Reclamationsacten der Reclamationscommission längstens bis Ende December 1881 vorzulegen.

Die Reclamationscommission hat über diese Reclamationen unter besonderer Berücksichtigung der erforderlichen Gleichmäßigkeit in den Einschätzungsergebnissen jeder Gemeinde, jedes Bezirkes und der Bezirke untereinander, endgiltig zu entscheiden und die Entscheidungsresultate sammt allen Einschätzungs- und Reclamationsacten längstens bis Ende März 1882 dem Finanzminister nachzuweisen, welcher die Centralcommission beruft.

Artikel IX.

Die Centralcommission hat die Vorlagen aller Reclamationscommissionen zu prüfen, wobei sie ihre Aufmerksamkeit auf das richtige Verhältniß der Schätzungsresultate der einzelnen, insbesonders der angrenzenden Länder zu richten und allenfalls vorkommende Mängel zu beheben haben wird. Diese Commission hat den Abschluß dieser Arbeiten längstens bis Ende April 1882 zu bewerkstelligen.

Artikel X.

§. 40 des Gesetzes vom 6. April 1879 tritt außer Wirksamkeit und hat zu lauten, wie folgt:

Nach erfolgter Beendigung des Reclamationsverfahrens veranlaßt der Finanzminister die Durchführung der diesfälligen Ergebnisse in den Operaten der Grundsteuerregelung, beziehungsweise die Berichtigung der Hauptzusammenstellungen der Reinerträge für die Länder, Bezirke und Gemeinden und sonach die Steuerausgleichung im Sinne des gegenwärtigen Gesetzes, und legt den Ausweis über das definitive Resultat der Grundsteuerregulirung der Reichsvertretung vor.

Artikel XI.

Die im Artikel I vorgesehene Steuerausgleichung nach den Ergebnissen des Reclamationsverfahrens, hat längstens mit Ende Juni 1882, insbesonders unter Beachtung nachfolgender Bestimmungen stattzufinden:

a) jenen Grundsteuerträgern, deren Grundsteuerschuldigkeit sich nach den Ergebnissen des Reclamationsverfahrens vermindert, sind nach freier Wahl der Betreffenden, die bis zum Zeitpunkte der Steuerausgleichung an Grundsteuer zu viel entrichteten Beträge zurückzuzahlen oder auf die künftige Steuerschuldigkeit gutzuschreiben;

b) jenen Grundsteuerträgern, in deren Grundsteuerschuldigkeit eine Erhöhung eintritt, ist der erhöhte Steuerbetrag in der Art vorzuschreiben, daß vom dritten Quartale 1882 ab die erhöhte Grundsteuer in den festgesetzten Einzahlungsterminen zu entrichten ist, die Abstattung der beim Vergleiche der Grundsteuervorschreibung für die Zeit vom 1. Jänner 1881 bis zum Zeitpunkte der Steuerausgleichung und der nach den Ergebnissen des Reclamationsverfahrens sich herausstellenden Mehrbeträge aber, in sechs gleichen Quartalsraten in der Zeit vom Juli 1882 bis Ende December 1883 zu erfolgen hat.

Artikel XII.

Dieses Gesetz tritt mit dem Zeitpunkte der Kundmachung in Wirksamkeit.

Artikel XIII.

Der Finanzminister ist mit dem Vollzuge dieses Gesetzes beauftragt.

Aus der k. k. Hof- und Staatsdruckerei.

Die von dem Herrn Reichsrathsabgeordneten Ritt. v. Krzeczunowicz gewünschten 8 Schriftstücke erliegen nicht beim Finanz Ministerium und werden sich bei den bezüglichen Sitzungs Protokollen des reichsräthlichen Steuer Reform Ausschusses v. Jahre 1865 (s. Bl. 77. u. 78. Sitzung) vorfinden.

Wien am 22 Jänner 880

[illegible]

Gemäß im Protokolle der 78 Sitzung der ersten Section des Steuerreformausschusses vom 18 Juli 1865 ist verzeichnet, dass meine schriftlichen Bemerkungen (als Experte) dem damaligen Hr. Ministerialrathe Distler übergeben wurden, und zwar 8 Stück.

Krzeczunowicz

Wenn ich die erwähnten Actenstücke übernommen haben sollte, dessen ich mich nicht erinnere, und was ich auch bezweifle, da damals Ritt. v. Kastner als mein hochgeschätzter Sectionschef fungirte, so würde ich dieselben, [gestrichen] nach

gemachten Gebrauch dieser auch zurückgestellt haben.

Pichler

Wien 20 Jänner 1880

Laut Protokoll über die 78 Sitzung der ersten Section des Steuerreformausschusses vom 18 Juli 1865 habe ich als Experte, in Bezug auf die mir gestellten Fragen, schriftliche Ausführungen (acht Stück) übergeben, welche seiner Ex. dem Hr. Sectionschef Distler übermittelt wurden.

Ich bitte diese Schriftstücke, deren ich gerade jetzt dringend benöthige, vom hh. Finanzministerium baldmöglichst abzuverlangen und in der Kanzlei des h. Hauses zu meiner Einsicht bereit halten zu lassen

Korzenowicz

Interpellation

an den Chef des k. k. Finanzministeriums

Am Jänner 1880 haben die Gefertigten an den Herrn Chef des k. k. Finanzministeriums eine Interpellation in Bezug auf die für die ~~Gru~~ Grundsteuerreambulirungs-arbeiten hinausgegebenen Erlässe gerichtet.

Da diese Interpellation bisher nicht beantwortet wurde, stellen die Gefertigten an die h. Regierung die Anfrage:

ob und wann Dieselbe ~~mit die~~ ~~der~~ erwähnte Interpellation nach §12 des Gesetzes über die Geschäfts-ordnung des Reichsrathes zu erledigen gedenkt?

An
das hohe Herrenhaus
des Reichsrathes

Petition
der Mitglieder der
Tarnopoler Grundsteuer
landessubkommission

[illegible]
[illegible]
[illegible]
und um Abhilfe
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]

Wniosek do Koła polskiego.

Zważywszy, że na posiedzeniu Izby z dnia 10. b. m. brakowało w Izbie przy imiennem głosowaniu nad składem komisyi reklamacyjnych do regulowania podatku gruntowego ~~[illegible]~~ jedenastu 11. posłów Koła naszego, z których pięciu wyjechało z Wiednia właśnie wśród debat nad nowellą do ~~podatk~~ ustawy o podatku gruntowym a jeden od głosowania się uchylił; ~~a mianowicie: Ks. Czartoryski, hr. Tarnowski, Konopka, Tyszkowski, Schreiber, — ta[...]dzież Czerkawski Euzebiusz, Dunajewski, Pszo[...]czyszkiewicz, Rydzowski, który właśnie wśród debat nad nowellą gruntową z Wiednia wyjechał i nadto poseł Gniewosz, który się od głosowania uchylił;~~ — zważywszy, że jedynie wskutek nieobecności tych posłów ponieśliśmy klęskę, albowiem wniosek przeciwny popieranemu przez nas utrzymał się w Izbie większością tylko sześciu głosów; — zważywszy, że ta klęska już nie może być powetowaną, a ma nietylko wielkie znaczenie w sprawie regulacyi podatku, lecz także ~~[illegible]~~ doniosłość polityczną; ~~przeto~~ wnoszę, żeby Koło uchwaliło:

> z których pięciu wyjechało z Wiednia właśnie wśród debat nad nowellą do ~~podatk~~ ustawy o podatku gruntowym a jeden od głosowania się uchylił; —

1. Koło wyraża ubolewanie swoje, iż nieobecność 11. posłów Koła polskiego przy głosowaniu nad składem komisyi, mających rozstrzygać reklamacye w sprawie podatku gruntowego, spowodowała odrzucenie wniosku przez Koło popieranego.

2. Koło wzywa swoje Prezydjum, ażeby gdy się mają toczyć w Izbie obrady nad sprawami ważnemi, wzywało telegramami posłów w Wiedniu nieobecnych do przyjazdu, i dokładało wszelkich starań dla powstrzymania od wyjazdu posłów, którzy według §. 15. ustawy Koła o zamiarze wyjechania winni są uwiadomić Przewodniczącego Koła. —

Krzeczunowicz

~~Bericht zum~~ Abgeordnetenhaus des Reichsrathes

Bericht an das Haus der Abgeordneten des Reichsrathes

Seit ungefähr 2 ~~mehr als~~ Jahren ~~war~~ war die Grundsteuerlandes-schätzungscommission in Krakau nicht versammelt, ~~erst nun~~ und zwar erst auf 3 l. M. berufen worden.

Die Gefertigten Mitglieder dieser Commissionen haben nun jüngst erfahren, dass ~~während~~ viele, ~~Anordnungen~~ recht wichtige Anordnungen in Bezug auf den Vorgang bei den Einschätzungen u. Reambulierungen ~~getroffen worden sind~~ in den Sitzungen dieser Landescommission erlassen u. durchgeführt worden sind, ohne Wissen dieser Commission, welche zufolge § 8 des Grundsteuerregulierungsgesetzes gerade dazu gebildet war, um das Schätzungsgeschäft in ihrem Gebiete durchzuführen.

T zu ihren Sitzungen

Um die bis 1878 vorgenommenen Reambulierungen der Vermessungen zu beschränken, erging ~~eine Verordnung des k.k. vom März 1878~~ ~~an eine Verordnung~~ Erlass des k.k. Finanzministeriums T welcher eine beschränkte Reambulierung, in der Regel ohne Vermessung von Ort und Stelle und ohne Schreibung ~~ein~~ Bilds, angeordnet hat. Eine solche Reambulierung konnte nur fehlerhaft sein; sie war nicht im Stande die seit Jahren bewirkten u. Veränderungen, ~~Operate~~ bisher nicht in Evidenz gehaltenen Operate

T vom 28 März 1878 Z. 8191

Rückkehrender beim Grundbesitzer

[illegible] zu verbessern und der [illegible] vorgekommenen Grundtheilungen in dem Operate richtig zu machen. Derselbe ist mit h. Finanzministerialerlass vom 14 Dez. 1879 Z. 367 15 mit Nachbesserung des Vermessungsoperates angewiesen worden, jedoch darauf, dass der [illegible] selbst [illegible] die Berichtigung des Aufsatzes des Flächeninhaltes, nach der Erhebung des Besitzstandes an Ort und Stelle, im Felde, zu bewirken, sondern in einem, 5 bis 10 Gemeinden umfassenden Arbeits Ort zu wählen fest,

Statt von diesem Orte mündliche Aufklärungen von dem aus jeder Gemeinde berufenen Vorsteher u. 2 Vertrauensmännern entgegenzunehmen u. darnach die Operate zu berichtigen. [illegible]

Eine solche Amtshandlung kann wohl nicht [illegible] einen erwünschten Resultat erzielen, da es durchaus unmöglich ist, dass drei Leute im Gemeinde richtige Aufklärungen ertheilen über tausende von Parzellen, und über massenhaft vorgekommene Grundtheilungen, über die Grösse der Parzellentheile, welche an andere Besitzer übergegangen sind. Auf Grund solcher

2).

67

Solche Einschätzungsoperate gelangten an die Bezirks-Commissionen zur letzten Prüfung, deren Wichtigkeit nicht zu verkennen ist, da bei derselben die in den einen und den anderen Jahren und von verschiedenen Deputirten bewirkten Einschätzungen mit einander von Gemeinde zu Gemeinde verglichen werden sollten, um die Gleichmässigkeit durch Behebung der Mängel, welche bei den überstürzten Einschätzungen zahlreich waren, herzustellen.

Allein auch diese Prüfung konnte in der gehörigen Weise in Folge der höheren Anordnungen nicht bewirkt werden. Denn schon im h. Finanzministerialerlasse vom 4. Juli 1879. Z. 19566. wurde mit keinem Worte die Genauigkeit der Arbeiten eingeschärft, sondern nur auf baldigsten Abschluss derselben gedrungen, und unter anderen angeordnet: „dass die Operate der im Jahre 1879. eingeschätzten Gemeinden vom Mappenarchiv der Bezirksschätzungscommission zur Prüfung zurückzusenden seien, als ob es ~~gerade~~ nicht nothwendig gewesen wäre diese Operate mit den, in den vorigen Jahren bewirkten, mit Rücksicht auf die Gleichmässigkeit [~~dass~~ die Vorsitzenden der Bezirkschätzungscomission für Beschleunigung der ~~Arbeit~~ Prüfung verantwortlich zu machen sind; und dass der Vorsitzende der Landescomission in genaue Erwägung zu ziehen habe, ob sich mit Rücksicht auf den Verlauf der Verhandlungen die vollständige Beendigung der comissionellen Prüfung binnen längstens 14. Tagen mit

[zu vergleichen, weiters hat der erwähnte h. Erlass verfügt, dass]

Sicherheit gewärtigen lasse.

Dieser hohe Finanzministerialerlass wurde den Vorsitzenden der Bezirksschätzungscomissionen mitgetheilt, um denselben auch mit dem Erlasse des Praesidiums der Lemberger Landes-Comission vom 27. September 1879. Z. 5181. aufgetragen: streng darüber zu wachen, dass die ~~zur~~ Prüfung der Einschätzungselaborate durch die Comission ununterbrochen geführt werde und nicht länger als 14. Tage dauere. Diese Anordnung verletzt ~~wieder~~ das Gesetz vom 6. April 1879., welches im §. 34, II. Abtheilung ausdrücklich vorschreibt, dass die, zu der erwähnten Prüfung anzuberaumende Frist mindestens zwei Monate zu betragen habe.

Man kann sich darüber nicht wundern, wenn dann auch die Vorsitzenden der Bezirksschätzungscomission den wichtigen Zweck der Prüfung nicht vorgehalten, die Comissionen zur Genauigkeit der Prüfung nicht angespornt ~~angehalten~~, sondern vielmehr den unverzüglichen Abschluss derselben gefordert haben.

So kam es, dass die erwähnte Prüfung nirgends genau vorgenommen, und bei den meisten Comissionen gar nicht bewirkt wurde, da diese ~~nur die~~ Einschätzungselaborate in einigen Tagen erledigt, eigentlich nur zur Kenntniss genommen haben.

Tolen Commissioneri

Diese Commissionen die fehlerhaften

68

Der § 34, II Abtheilung, alinea 1 des Gesetzes vom 6 Juni 1879 ~~vor~~ schreibt vor, dass die ~~Verfassen~~ Bezirksschätzungscomission die Verfassung der Classenzusamenstellung und der Bezirksübersicht zu veranlassen habe. Die Befolgung dieser Vorschrift war gerade bei den überstürzten und fehlerhaften ~~und überstürtzten~~ Einschätzungen nothwendig, um die Fehler der Eintragungen in die Protocolle durch die Referenten und Comissionsmitglieder zu entdecken und nachzubessern. Man hat aber, der gesetzlichen Bestimung zuwider, die Operate sogleich wegnemen, und die Classenzusamenstellungen anderswo, ja in anderen Ländern bewirken lassen.

Zur Beschleinigung der Einschätzung hat man Referenten von dem einen Bezirke in die anderen, mit deren Verhältnissen sie nicht bekannt waren, zur Aushilfe geschickt, ja neue, gegen geringe Taggelder aufgenomene Referenten, welche weder mit dem Geschäfte noch mit den Localverhältnissen bekannt waren, zur Einschätzung gebraucht.

In Folge hoher Finanzministerialerlässe vom 8. und 23. Mai 1879. Z. 11.101 und 14.818 wurden in den politischen Bezirken Neumarkt und Neu-Sandez zweite Schätzungsbezirke mit neu gewählten Schätzungscomissionen, deren Mitglieder weder mit den gesetzlichen Vorschriften, noch mit dem Geschäftsgange bekannt sein konnten, gebildet, und zwar ohne Zustimmung der Landes-Comission, beziehungsweise der Krakauer Landes-Subcomission. Hiedurch ist der §. 17. des Grundsteuerregulirungsgesetzes verletzt worden, da dieser §. ausdrücklich anordnet: „die Regierung könne im Falle unausweichlicher Nothwendigkeit mit Zustimmung der Landescomission von der politischen ~~Abthei~~ Eintheilung absehen und auch kleinere Schätzungsbezirke bilden."

Einschätzungen und Reambulirungen, ~~welche auf solche Art bewirkt wurden, können zu einer provisorischen Auftheilung der Steuer nicht benützt werden, wenn man~~ eine schreiende Ungerechtigkeit ~~nicht begehen, und~~ wahre Confusionen in der Steuerumlage ~~nicht veranlassen will.~~

I

Eine provisorische Steuerauftheilung, welcher eine definitive bald nachfolgt, ist schon an und für sich [illegible] die für eine zweimalige, ~~[illegible]~~ Werths-, Vermögens- und Creditverhältnisse störende ~~[illegible]~~ Steuerveränderungen, ~~[illegible]~~ [illegible] Änderungen in den ~~[illegible]~~ der Finanzen der Länder, Bezirke, Gemeinden, der Schul- und Straßenverwaltung ~~[illegible]~~ auch den Zuschlägen zur Steuer hat. Eine provisorische Steuerauftheilung auf Grund der obenerwähnten

Die vorgedachte Änderung der Zusammensetzung der bestehenden Landes- und Landes-Subcommissionen, deren Mitglieder sich aus mehrjährigen Erfahrungen die nöthige Kenntniss über die Verhältnisse ihrer Gebiete erworben haben, und dazu noch eine Änderung in fiscalen Auffassung kann nur dazu führen, dass auch die Reclamationen illusorisch werden, und die massenhaften Fehler der Einschätzungen unbehoben bleiben müssen.

Aus diesen Gründen wenden sich die Gefertigten Mitglieder der Krakauer Landes-Subcommission an das hohe Haus mit der Bitte Hochselbes geruhe

1) ~~dasselbe geruhe~~ zu beschliessen, dass die Einschätzungselaborate an die Bezirksschätzungscommissionen zur Prüfung, welche sie bisher nicht bewirkt haben, zurückgeleitet werden; – ~~dass die~~ dass die provisorische Steueraufth eilung nicht eingeleitet werde; – dass mit ~~dieser~~ der neuen Auftheilung ~~bis~~ erst nach ~~zum~~ Abschluss der Reclamationen erfolge; – dass die Entscheidung der bisherigen Reclamationen ~~den~~ Landes und Landes-subcommission überlassen bleibe.

~~2) dasselbe geruhe auch~~

Für das Abstimmungsverfahren

2. die bisherigen unzweckmässigen Vorgänge und die hiebei vorgekommenen Gesetzesverletzungen zu prüfen, ~~dagegen~~ Abhilfe zu verschaffen, und [~~und~~ auch Mittel anzuwenden, dass] ~~seinen hohen Schutz gegen~~ solche Vorgänge in der Zukunft ~~und zu Theil werden lassen~~. nicht Statt finden.

~~Krathau den~~

Krathau den. –

7

Vermessungsoperate will man aber schon die ~~ganze~~ Steuer vom 1 Jänner 1881 ab provisorisch vorschreiben, dieses ~~erstere~~ nur zu einer unberechenbaren Confusion und einem Rechtsfehler, die zu dem sehr vielen | bäuerlichen Grundbesitzer führen, ~~welche~~ denen einer bedeutend größeren Fläche, als sie haben, daher auch eine bedeutend höhere Steuer unrichtiger weise zugeschrieben werden dürfte.

| u. z. folgen

~~Hoch Herr k. Finanzminister~~

~~Der~~ In Bezug auf die Einschätzungen hat das k. Finanzministerium vom 4 Juli 1879 Z. 19566 befohlen, daß der vollständige Abschluß „der Einschätzungsoperate mit „Einschluß der Bezirksüberprüfungen „bis längstens Ende „Dezember 1879 zuverlässig „erwartet vollständig bewirkt „werden müsse, daß der „Vorlage der Operate an die „Landeskommission mit diesem „Zeitpunkte kein Hinderniß „entgegenstehe!“

Dieser Befehl ist im Widerspruche mit dem § 34, abth. II des Gesetzes vom 6 April 1879,

wo zur Bewirkung aller dieser Arbeiten eine Frist bis längstens Ende Jänner 1881. gestattet wurde.

Die Fristabkürzung um 13. Monate wurde im bezogenen h. Finanzministerialerlasse angeordnet, ohne Rücksicht darauf, dass im Gebiete der Krakauer Landessubcomission ~~noch~~ 69% der Gesamtzahl der Parzellen einzuschätzen waren, und ohne Rücksicht auf andere ~~mögliche~~ Hindernisse, welche gerade ~~in diesem Jahre~~ im Sommer 1879. in Folge ausserordentlicher und fortdauernder Regengüsse wirklich eingetreten sind, so dass nach Abschlag der Som- und Feiertage und der Tage des abscheulichsten Wetters kaum 50 / ~~40~~ - 45 Tage zur Begehung der Felder brauchbar waren.

/ eintreten könnende

In Folge des von Oben geübten Druckes mussten einzelne Gruppen der Einschätzungs-Deputirten 600-2000 Parzellen in einem Tage einschätzen. An eine genaue Einschätzung, / an die Einhaltung der Gleichmässigkeit, ~~konnte hiebei nicht gedacht werden~~ welche den Zweck der Einschätzung bildet und schon auch darum nicht eingehalten werden konnte, ~~als~~ weil die Gemeinden ~~nicht~~ nicht in der Ordnung wie sie an einander grenzen, sondern nach Maas wie deren Reambulirung fertig war, eingeschätzt worden ~~ist~~ sind.

/ an die Besichtigung der, verschiedene Bonitäten habenden Theile einzelner komplexen (Riede, an die Ausscheidung der einzelnen Bonitäten von den anderen, an genaue Ersichtlichmachung der veränderten Culturgattungen konnte hiebei nicht gedacht werden, ~~um so weniger~~ daher auch nicht

In Gemeinden, wo die Reambulirungen erst im Jahre 1879 vorgenomen wurden, hat man den Einschätzungsdeputirten zum Zwecke der Einschätzung auch solche ~~nur~~ Vermessungsoperate ~~Mappenskizzen~~ übergeben, in denen die auf Mappenskizzen bezeichneten Reambulirungs-Ergebnisse nicht einmal in den Parzellenprotocollen ~~eingetragen waren~~

Erwerbsteuer-Tarif.

(: nach den Beschlüssen des Kammer-Reform-Ausschusses :)

Scala aller Erwerbsteuersätze in öst. Währ. fl	kr
3	.
3	50
4	50
6	.
8	.
12	.
16	.
20	.
25	.
30	.
40	.
50	.
60	.
80	.
100	.
120	.
150	.
200	.
300	.
400	.
500	.
650	.
800	.
1.000	.
1.200	.
1.600	.
2000	.
2.400	.
3.000	.
3.600	.

Hauptbeschäftigungs-Abtheilung	Ohne Rücksicht auf die Ortsbevölkerung				Für Wien sammt einem Umkreise von zwei Meilen				für Prag, Triest, Lemberg, Graz, Brünn, Krakau, Czernowitz, Linz, Laibach, Zara, Salzburg, Troppau, Innsbruck und Klagenfurt				für Städte und Orte, welche eine Bevölkerung haben von und über 4.000 Seelen				von und über 1.000 Seelen				unter 1.000 Seelen			
	niedrigster		höchster		niedrigster		höchster		niedrigster		höchster		niedrigster		höchster		niedrigster		höchster		niedrigster		höchster	
	Steuersatz																							
	fl	kr	fl	kr	fl	kr	fl	kr	fl	kr	fl	kr	fl	kr	fl	kr	fl	kr	fl	kr	fl	kr	fl	kr
I. Fabriken, insbesondere Landesfabriken	60	-	2600	-																				
II. a) Handelsunternehmungen	.	.	.	.	16	.	2.400	.	12	.	800	.	12	.	200	.	8	.	150	.	3	.	25	.
b) Großhandlungen	800	.	3.600	-																				
III. Künste und Gewerbe	.	.	.	.	8	.	800	.	4	50	200	.	4	50	80	.	3	50	50	.	3	.	25	.
IV. Dienstleistungen a) zum Unterrichte	.	.	.	.	8	.	30	.	4	50	20	.	3	.	6	.	3	.	6	.	3	.	6	.
b) zu Geschäftsvermittlungen	.	.	.	.	16	.	800	.	12	.	500	.	12	.	100	.	8	.	30	.	3	.	25	.
c) zur Beförderung von Personen und Sachen	.	.	.	.	16	.	200	.	12	.	80	.	8	.	30	.	4	50	25	.	3	.	12	.

Bei jeder Beschäftigungs-Abtheilung können außer dem niedrigsten und höchsten Satze der betreffenden Ortskategorie auch die laut der nebigen Scala dazwischen liegenden Sätze in Anwendung gebracht werden.

74

Franz I politische Gesetze u. Verordnungen Bd. 23
Patent v. 23 Dezember 1817

§ 25

Zu diesem bestimmen die Länderst[ellen]
mit ~~der~~ für eine Frist der vorzunehmenden ----
Ausgleichung zu verfahren ----
u. die Behörden, welche ausführen ---

§ 26

Von jedem der Länder, in welchen
das System früher zur Ausführung
gebracht wird, die Vortheile derselben
nach der allgemeinen Ausgleichung
in Beziehung auf die Vertheilung im
Innern zuzuwenden, wird die dermahl
im Ganzen umgelegte Grundsteuer-
summe im Innern der Provinz nach
den Resultaten der neuen Erhebungen
umgelegt, die eigentliche stabile
Quote für die Provinz im Ganzen
aber erst dann bestimmt, wenn
aus der Vollendung der Erhebungen
in allen Provinzen das richtige
Verhältniß derselben unter einander
hervorgegangen ist.

Menger

75

§ 7

Ueber Ansuchen wegen der von Gemeindebehörden I Instanz vorgenommenen Einreihung von nachstehenden erwerbsteuerpflichtigen Unternehmungen u. Beschäftigungen so wie über Gesuche um Herabsetzung des Steuersatzes

Zieleniewski Contra

4 u. 8 Mitglieder

die von Regierung zu ernennenden ~~[illegible]~~ nach Wahl der Steuerträger

vom Landtage gewählt 9 : 13

wie hoch vom Landtage hat vom Handelskammer abgelehnt

alles vom Handelskammer mit 13 Stimmen gegen 8 –

Die Commission ist beschlussfähig wenn außer

Wyciągi z ustaw zur Erwerb- u Einkommensteuer I Classe

Pat. 29/10 1849 N 439 S. 813 betreffend Einkommensteuer

§4 – Erste Klasse. das Einkommen aus den der Erwerbsteuer unterworfenen Erwerbsgattungen, wozu ferner zu rechnen ist: 1. das Einkommen aus Berg= u Hüttenbetrieb 2. der Gewinn, den die Pächter aus Pachtungen beziehen.

§5 – Befreit in I Klasse – das Einkommen aus Künsten, Gewerben, Privat=Unterricht u Beförderung von Personen u Sachen aus einem Orte zum andern – für jene Personen ausgenommen, welche mit diesem Einkommen (§1 III a bis e u IV a u 5 des Erwerbsteuergesetzes v 31/12 1812) in die unterste (erste) Erwerbsteuer Klasse gereiht sind.

§9 – Steuerbemessung in erster Klasse geschieht auf Grundlage der Bekenntnisse, welche der zum Genusse des steuerbaren Einkommens Berechtigte einzubringen hat

§10 Bekenntniss auf Grund des Einkommens der 3 letzten Jahre. …

§11 dürfen nicht (im Bekenntnisse) in Abzug gebracht werden: Privatschulden etc –

§19 ~~Steuersatz~~ 5 %

§20. ~~die Steuer ist nur~~ Vom Einkommen der ersten Klasse ist die Steuer nur mit einem niedrigeren Betrage zu bemessen, als um der Erwerbsteuer mit Zuschlag nach Abschlag der bisherigen Zuschläge entfällt. Die Erwerbsteuer wird in die Einkommensteuer eingerechnet u die letztere nur mit demjenigen Betrage um welchen sie höher ist, als die bisher vorgeschriebene Erwerbsteuer, [illegible] einzuheben. Desgleichen wird der Betrag der [illegible] von der Einkommensteuer für den [illegible] Betrag in Abzug gebracht, u nur der Mehrbetrag als Einkommensteuer besonders eingehoben

Finanzgesetz od 23/3 1869 N 34 Seite 135 – do 29/12 1876 N 141 S. 297 (pro 1877) wszędzie równo – ut art IV pro 1877

art IV Zuschläge

c bei der Erwerb= u Einkommensteuer ist nebst dem Ordinarium ein außerordentlicher Zuschlag in der Höhe des Ordinariums einzuheben – Von jenen Steuerpflichtigen, deren Gesammtsteuerschuldigkeit an Erwerb- u Einkommensteuer erster Classe im Ordinarium den Betrag von 30 f nicht übersteigt, ist der außerordentliche Zuschlag nur in der Höhe von 7/10 des Ordinariums einzuheben.

V

155 арк.
(+ 32a, 60a, 61a, 65a)

~~Wydział Krajowy~~

Magistr.

„Plac Castrum"

Obecny Projekt Wydz. Krajow[...]
by zbudować na gruncie sejmo[...]
1873–1875

Stenographisches Protokoll.

Haus der Abgeordneten. IX. Session. 35. Sitzung,

am 19. Jänner 1880.

Inhalt:

Abwesenheitsanzeigen.

Mittheilung des Resultates der Wahl in den Ausschuß zur Regelung des ärztlichen Standes.

Zuschrift des Ministerpräsidenten und Leiters des Ministeriums des Innern Grafen Taaffe, betreffend die Wahl des Fürsten Ernst Windischgrätz zum Abgeordneten für den Landgemeindenwahlbezirk Gottschee, Treffen u. s. w.

Urlaubsertheilungen.

Antrag des Abgeordneten Dr. Magg und Genossen, betreffend die Abänderung des §. 18 B, Ziffer 2 der Regierungsvorlage, betreffend Aenderungen einiger gesetzlichen Bestimmungen über die Stempel- und unmittelbaren Gebühren (Zuweisung an den Steuerausschuß).

Petitionen.

Erste Lesung der Regierungsvorlagen, betreffend die Gesetzentwürfe über:

1. die Dotation der katholischen Seelsorgegeistlichkeit aus dem Religionsfonde (111 der Beilagen — Zuweisung an einen aus dem ganzen Hause zu wählenden Ausschuß von 24 Mitgliedern);
2. einige Abänderungen der Erwerb- und Einkommensteuergesetze und Vorschriften in ihrer Anwendung auf Vorschußcassen und Creditvereine (113 der Beilagen — Zuweisung an den zur Berathung des Antrages, betreffend die Entlastung der Vorschußcassen, gewählten Ausschuß);
3. die Ausdehnung der Bestimmungen des Gesetzes vom 21. Mai 1873 (R. G. Bl. Nr. 87) über die den Erwerbs- und Wirthschaftsgenossenschaften in Ansehung der Stempel- und unmittelbaren Gebühren zukommenden Begünstigungen auf andere Vorschußcassen und Creditvereine (114 der Beilagen — Zuweisung an den zur Berathung des Antrages, betreffend die Entlastung der Vorschußcassen, gewählten Ausschuß).

Zweite Lesung des Antrages des Abgeordneten Lienbacher und Genossen, betreffend die Abänderung der §§. 448, 457 und 460 der Strafproceßordnung vom 23. Mai 1873 (83 der Beilagen — Generaldebatte).

Antrag des Abgeordneten Dr. Granitsch und Genossen, betreffend die Gebühren- und Stempelfreiheit anläßlich der Convertirung von auf Inhaber lautenden oder durch Indossament übertragbaren Schuldverschreibungen (121 der Beilagen).

Interpellation des Abgeordneten Dr. Ritter v. Krzeczunowicz an den Leiter des Finanzministeriums, betreffend die Ursachen der in den Jahren 1878 und 1879 hinausgegebenen, auf die Beschleunigung der Einschätzungs- und Reambulirungsarbeiten hinzielenden Erlässe, und die Vorlage derselben an das Abgeordnetenhaus.

(Beginn der Sitzung: 11 Uhr.)

Vorsitzender: Präsident Graf **Coronini.**

Schriftführer: Graf **Thun, Reschauer,** Dr. **Fuchs,** Freiherr v. **Tausserer.**

Auf der Ministerbank: Ministerpräsident und Leiter des Ministeriums des Innern Graf **Taaffe,** Justizminister und Leiter des Ministeriums für Cultus und Unterricht Dr. v. **Stremayr,** Minister Dr. **Ziemialkowski,** Ackerbauminister Graf **Falkenhayn,** Handelsminister Freiherr v. **Korb-Weidenheim,** Minister Dr. **Pražák,** Leiter des Finanzministeriums Sectionschef **Chertek.**

Präsident: Ich erkläre die Sitzung für eröffnet.

Das Protokoll der letzten Sitzung ist unbeanständet geblieben, daher als genehmigt zu betrachten.

Der Herr Abgeordnete Dr. Ritter v. Kochanowski ist krank gemeldet; dem Herrn Abgeordneten Grafen Consolati habe ich einen Urlaub von acht Tagen ertheilt.

Ich ersuche, das Resultat der in der letzten Sitzung vom 15. Jänner 1880 vorgenommenen Wahl des Ausschusses zur Regelung des ärztlichen Standes zur Kenntniß zu nehmen:

Es wurden abgegeben 195 Stimmzettel; die absolute Majorität beträgt 98.

Gewählt erscheinen die Herren Abgeordneten

Dr. Ritter v. Wiedersperg	mit 195	Stimmen,
Ritter v. Schäffer	„ 195	„
Dr. Waibel	„ 195	„
Dr. Nitsche	„ 195	„
Lenz	„ 195	„
Freiherr v. Kotz	„ 195	„
Dr. Vošnjak	„ 195	„
Ritter v. Schneid	„ 185	„
Dr. Roser	„ 195	„
Dr. Duchatsch	„ 194	„
Dr. Julian Czerkawski	„ 194	„
Ritter v. Gniewosz	„ 194	„
Dr. Kusý	„ 102	„
Dr. Oelz	„ 102	„
Sylawiński	„ 101	„

Außerdem erhielten die Herren Abgeordneten

Wiesenburg	93	Stimmen,
Dr. Heilsberg	11	„
Dr. Bareuther	8	„
Graf Dubsky	6	„
Freiherr v. Loudon	6	„
Dr. Hoffer	5	„
Dr. Kronawetter	4	„

und verschiedene andere Herren je Zwei Stimmen oder Eine Stimme.

Ich ersuche die neugewählten Herren, sich unmittelbar nach Schluß der Sitzung in Abtheilung IV zur Constituirung des Ausschusses zu versammeln.

Vom Leiter des Ministerium des Innern, Ministerpräsidenten Grafen Taaffe ist eine Zuschrift eingelangt, um deren Verlesung ich ersuche.

Schriftführer Graf **Thun** *(liest)*: „Mit Beziehung auf die geschätzte Zuschrift vom 26. November 1879, Nr. 366 (A. H.) beehre ich mich, dem löblichen Präsidium im Anschlusse den Act über die am 3. Jänner l. J. vorgenommene Wahl eines Reichsrathsabgeordneten für den Landgemeinden-Wahlbezirk Gottschee, Treffen, u. s. f. in Krain zur gefälligen weiteren Veranlassung mit dem Bemerken zu übermitteln, daß dem gewählten Abgeordneten Ernst Prinzen zu Windischgraetz das Wahlcertificat im Sinne des §. 55 der Reichsrathswahlordnung ausgefolgt worden ist.

Wien, 15. Jänner 1880.

Taaffe."

Präsident: Dieser Act über die Wahl des neugewählten Abgeordneten Fürsten Windischgraetz wird dem Legitimationsausschusse zur Prüfung und Berichterstattung zugewiesen werden.

Ich constatire die Beschlußfähigkeit des hohen Hauses und werde bitten, über einige Urlaubsgesuche die Entscheidung zu treffen.

Schriftführer Graf **Thun** *(liest)*:

„Więżnowica bei Jaroslau (Galizien), 14. Jänner 1880.

Geehrter Herr Präsident!

Ein langwieriges, fortdauerndes Unwohlsein meiner Frau verhindert mich rechtzeitig in Wien einzutreffen und wird mich voraussichtlich während der nächsten Zeit abhalten, an den Sitzungen des Abgeordnetenhauses theilzunehmen.

Ich sehe mich daher genöthigt, um gütige Erwirkung eines zweiwöchentlichen Urlaubes zu ersuchen.

Hochachtungsvoll

G. Czartoryski."

Präsident: Ich ersuche jene Herren, welche dem Herrn Abgeordneten Fürsten Czartoryski einen zweiwöchentlichen Urlaub ertheilen, wollen sich zu erheben. *(Geschieht.)* Der Urlaub ist ertheilt.

Schriftführer Graf **Thun** *(liest)*:

„Zur Besorgung sehr dringender und wichtiger Geschäfte, die mir in meiner Eigenschaft als Advocaten obliegen, muß ich noch einige Zeit zu Hause verweilen.

Ich sehe mich daher zu der ergebensten Bitte veranlaßt, mir zu diesem Ende einen Urlaub von 20 Tagen vom hohen Hause hochgeneigtest erwirken zu wollen.

Spalato, 12. Jänner 1880.

Dr. Doimus de Rendić-Miočević."

Präsident: Ich ersuche jene Herren, welche dem Herrn Abgeordneten Dr. Rendić den angesuchten Urlaub in der Dauer von 20 Tagen ertheilt wissen wollen, sich zu erheben *(Geschieht)*, der Urlaub ist ertheilt.

Schriftführer Graf **Thun** *(liest)*:

„Euer Hochgeboren!

Dringende Familienangelegenheiten verhindern mich, in der nächsten Zeit den Sitzungen beizuwohnen; ich erlaube mir daher an Euer Hochgeboren die ergebene Bitte zu richten, mir bei dem hohen Hause einen zweiwöchentlichen Urlaub gütigst erwirken zu wollen.

Genehmigen Euer Hochgeboren den Ausdruck meiner ausgezeichneten Hochachtung

Heinrich Wagner."

Präsident: Ich ersuche jene Herren, welche dem Herrn Abgeordneten Wagner einen zweiwöchentlichen Urlaub bewilligen wollen, sich zu erheben. *(Geschieht.)* Der Urlaub ist bewilligt.

Schriftführer Graf **Thun** *(liest)*:

„Dornbirn, 15. Jänner 1880.

Euer Hochgeboren!

Verehrter Herr Präsident!

Dringende und unaufschiebliche Amtsgeschäfte machen es mir leider außerordentlich schwer, im gegenwärtigen Augenblicke meine Gemeinde zu verlassen, um meinen Sitz im Reichsrathe einzunehmen. Ich stelle daher das dringende Ersuchen an Euer Hochgeboren, mir bei dem hohen Abgeordnetenhause einen Urlaub auf vier Wochen erwirken zu wollen.

Mit dem Ausdrucke vollkommenster Hochachtung für Euer Hochgeboren zeichne ergebenst

Dr. Waibel."

Präsident: Ich ersuche jene Herren, welche dem Herrn Abgeordneten Dr. Waibel einen vierwöchentlichen Urlaub ertheilen wollen, sich zu erheben. *(Geschieht.)* Der Urlaub ist bewilligt.

Schriftführer Graf **Thun** *(liest)*:

„Euer Hochgeboren!

Hochgeehrter Herr Präsident!

Unaufschiebbare Geschäfte nöthigen mich, durch Euer Hochgeboren gütige Vermittlung das hohe Haus um einen vierwöchentlichen Urlaub zu bitten.

Mit größter Hochachtung Euer Hochgeboren ergebenster Diener.

Ragusa, 15. Jänner 1880.

Raphael Graf Pozza."

Präsident: Ich ersuche jene Herren, welche dem Herrn Abgeordneten Grafen Pozza einen Urlaub von vier Wochen bewilligen, sich zu erheben. *(Geschieht.)* Derselbe ist ertheilt.

Schriftführer Graf **Thun** *(liest)*:

„An das hohe Präsidium des Abgeordnetenhauses.

Durch meine Familienverhältnisse bin ich gezwungen eine längere Reise nach Königreich Polen und Rußland zu machen, die keine Vertagung erlaubt. Ich finde mich daher in der Lage, das hohe Präsidium um einen sechswöchentlichen Urlaub zu bitten.

Chorzelów, 14. Jänner 1880.

Mit hoher Achtung

Johann Tarnowski."

Präsident: Ich ersuche jene Herren, welche dem Herrn Abgeordneten Grafen Tarnowski einen Urlaub von sechs Wochen bewilligen wollen, sich zu erheben. *(Geschieht.)* Der Urlaub ist bewilligt.

Der Präsident des Centralausschusses des zweiten österreichischen Weinbaucongresses hat dem Präsidium zehn Exemplare des Berichtes über den Weinbaucongreß vom 22. bis 25. September v. J. und der Präsident der k. k. Börsedeputation in Triest ebenfalls zehn Exemplare eines Ausweises über die Schifffahrtsbewegung im Jahre 1878 dem Präsidium übermittelt.

Hievon werden die Reichsrathsbibliothek und das Archiv des Hauses mit je einem Exemplar betheilt; die übrigen Exemplare liegen im Bureau zur allfälligen Benützung durch die Herren Abgeordneten auf.

Es sind am 16. d. M. folgende Druckschriften versendet worden:

Das Gesetz, betreffend die Dotation der katholischen Seelsorgegeistlichkeit aus dem Religionsfonde *(111 der Beilagen)*;

der Gesetzentwurf, betreffend die Herstellung von Schutzbauten am untern Isonzo *(112 der Beilagen)*;

der Gesetzentwurf, betreffend einige Abänderungen der Erwerb- und Einkommensteuergesetze und Vorschriften in ihrer Anwendung auf Vorschußcassen und Creditvereine *(113 der Beilagen)*;

der Gesetzentwurf, betreffend die Ausdehnung der Bestimmungen des Gesetzes vom 21. Juni 1873 über die den Erwerbs- und Wirthschaftsgenossenschaften in Ansehung der Stempel- und der unmittelbaren Gebühren zukommenden Begünstigungen auf andere Vorschuß- und Creditvereine *(114 der Beilagen)*;

der Bericht des Steuerausschusses über die Regierungsvorlage, betreffend Abänderungen des Gesetzes vom 6. April 1879 über die Regelung der Grundsteuer *(106 der Beilagen)*;

der Gesetzentwurf, betreffend die Eröffnung von Crediten zur Linderung des Nothstandes *(116 der Beilagen)*;

endlich wurden heute vertheilt der Antrag des Herrn Abgeordneten Dr. Lustkandl und Genossen *(117 der Beilagen)*, der Antrag der Herren Abgeordneten Fürnkranz, Dobler und Genossen, *(118 der Beilagen)*, endlich der Ausschußbericht über die Regierungsvorlage, betreffend die Verwaltung Bosniens und der Herzegowina *(119 der Beilagen)*.

Es ist mir von den Herren Abgeordneten Dr. Magg und Genossen ein Antrag übergeben worden; ich bitte um dessen Verlesung.

Schriftführer Graf **Thun** *(liest den Antrag aus 120 der Beilagen)*.

Präsident: Im Sinne des §. 31 der Geschäftsordnung, welcher von den Herren Antrag-

stellern selbst angerufen wird, werde ich diesen Antrag dem betreffenden Ausschusse zur Berichterstattung und eventuellen Berücksichtigung zuweisen.

Es ist eine Reihe von Petitionen eingelangt; ich ersuche um die Verlesung des wesentlichen Inhaltes derselben.

Schriftführer Graf **Thun** *(liest:)*

„Eingabe des Ignaz Löwy zu Pilsen, enthaltend Vorschläge zur Regulirung der Finanzverhältnisse *(überreicht durch Abgeordneten Dr. Herbst)*."

„Petition der Gemeindevertretungen des Bezirkes Gratzen in Böhmen um Wiedereinführung der politischen Ehebewilligungen *(überreicht durch Abgeordneten Dr. Nitsche)*."

„Petition des Bezirksausschusses von Rudki in Galizien um Innehaltung mit der Auftheilung der Grundsteuer bis nach Vollendung des Reclamationsverfahrens *(überreicht durch Abgeordneten Dr. Ritter v. Grocholski)*."

„Petition des Ausschusses des land- und forstwirthschaftlichen Vereines zu Schüttenhofen in Böhmen wegen Herstellung einer im Anschlusse an die baierische Ostbahn, die directe Fortsetzung gegen Osten durch Böhmen und Mähren nach Oberungarn führenden Eisenbahn *(überreicht durch Abgeordneten Dr. Herbst)*."

„Petition der Gewerbegenossenschaft der Schneider, Handschuhmacher rc. zu Karolinenthal um Aufhebung des Zeitungsstempels und der Zeitungscautionen *(überreicht durch Abgeordneten Adámek sen)*."

„Petition der II. Gewerbegenossenschaft zu Dobřiš um Aufhebung des Zeitungsstempels und der Zeitungscautionen *(überreicht durch Abgeordneten Adámek sen)*."

„Petition der Gewerbegenossenschaft der Hufschmiede zu Prag um Aufhebung des Zeitungsstempels und der Zeitungscautionen *(überreicht durch Abgeordneten Adámek sen)*."

„Petition mehrerer Zeitungsherausgeber aus Deutschböhmen um Aufhebung des Zeitungsstempels *(überreicht durch Abgeordneten Wolfrum)*."

„Petition der Gemeinden Hodonovic, Zelinkovic und Lotrinkovic des politischen Bezirkes Mistek, dann Přiluk, Dolní ves, Horní ves, Bezirk Ungarisch-Brod, um Einwirkung auf die hohe Regierung, damit der drohenden Noth durch Aufführung von Nothstandsbauten und den sich wiederholenden Unfällen durch Hebung und Förderung der Industrie und des Kleingewerbes abgeholfen werde *(überreicht durch Abgeordneten Dr. Mikyška)*."

„Petition der Bezirksvertretung zu Friedau in Steiermark um Erlassung eines Gesetzes gegen den Wucher *(überreicht durch Abgeordneten Dr. Duchatsch)*."

„Eingabe des Vereines für die bergbaulichen Interessen im nordwestlichen Böhmen, womit die Petition der Besitzer der Ossegger Gruben Fortschritt, Nelson, Victoria, Gisela und Döllinger um Gewährung einer Staatshilfe für die denselben aufgetragene Wasserhebung befürwortet wird *(überreicht durch Abgeordneten Wolfrum)*."

„Petition der Angehörigen der Genossenschaft der Buchbinder, Lederarbeiter, Futteral- und Cartonnagearbeiter um Abänderung der Gewerbeordnung *(überreicht durch Abgeordneten Dr. Kronawetter)*."

„Petition der Bezirksvertretung des Hlinskoer Bezirkes (Böhmen) um die Beschleunigung der Grundsteuerregulirung *(überreicht durch Abgeordneten Adámek sen)*."

„Petition der Geschäftsdiener in Wien um Einreihung in den Artikel 2 der Gewerbeordnung *(überreicht durch Abgeordneten Dr. Kronawetter)*."

„Petition der Eisen- und Metallarbeiter von Graz um Abänderung der Gewerbeordnung vom Jahre 1859 *(überreicht durch Abgeordneten Dr. Kronawetter)*."

„Petition der Kleidermacher-Versammlung in Graz am 11. November 1879 um Abänderung der Gewerbeordnung vom Jahre 1859 *(überreicht durch Abgeordneten Dr. Kronawetter)*."

„Petition der Schuhmacher-Versammlung in Graz am 17. November 1879 um Abänderung der Gewerbeordnung *(überreicht durch Abgeordneten Dr. Kronawetter)*."

„Petitionen der Gemeindevertretungen zu Alt-Haming bei Neuhofen, Ansfelden, Eberstallzell bei Kremsmünster, St. Florian, Bad Hall bei Kremsmünster, der Gemeindevertretungen Hörsching, Kematen bei Neuhofen, der Landgemeinde Kremsmünster und der Gemeindevertretungen zu Kremsmünster und Leonding in Oberösterreich um baldmöglichste Concessionirung der normalspurigen Secundärbahn Linz-Kremsmünster *(überreicht durch Abgeordneten Foltz)*."

„Petition der Gemeinde Melk in Niederösterreich um Verhaltung der Direction der Kaiserin Elisabeth-Westbahn zur Einrichtung von, den Bedürfnissen der hiesigen Bevölkerung entsprechenden Localzügen mit Personenbeförderung zwischen St. Pölten und Linz *(überreicht durch Abgeordneten Dr. Ofner)*."

„Petition der Industriellen des Rochlicer, Hochstädter und Tannwalder Bezirkes um Herstellung einer Eisenbahn von der Station Starkenbach der österreichischen Nordwestbahn längs der Iser nach Rochlic und von da bis Neuwelt *(überreicht durch Abgeordneten Dr. G. Gross)*."

„Petition der Stadtvertretung von Liebenau in Böhmen um Fortsetzung der bestehenden Staatseisenbahn Rakonitz-Protivin über Leitmeritz nach

Liebenau *(überreicht durch Abgeordneten Dr. G. Gross).*"

„Petition der Vorschußcasse in Kuklena um Steuerbefreiung der Vorschußcassen *(überreicht durch Abgeordneten Hevera).*"

„Petition des Johann Procházka, Gutspächters in Zydatycze, Bezirk Lemberg in Galizien, wegen Entschädigung für durch das k. k. Militär angerichtete Feldschäden *(überreicht durch Abgeordneten Hevera).*"

„Petition des n. ö. Gewerbevereines, betreffend den Antrag des Abgeordneten Wiesenburg auf Steuerbegünstigungen für Bauten *(überreicht durch Abgeordneten Matscheko).*"

„Petition des Verbandsvorstandes der nordwestböhmischen Gewerbevereine Aussig, Bensen, Bodenbach, Böhmisch-Kamnitz, Böhmisch-Leipa, Brüx, Karlsbad, Dux, Gabel, Komotau, Leitmeritz, Saaz, Teplitz und Tetschen im Anschlusse an den Antrag des Abgeordneten Wiesenburg um Erlassung eines Gesetzes über Steuerfreiheit von Neu-, Um- und Zubauten *(überreicht durch Abgeordneten Wolfrum).*"

„Petition des nordwestböhmischen Gewerbevereinsverbandes, bestehend aus den Gewerbevereinen: Aussig, Bensen, Bodenbach, Böhmisch-Kamnitz, Böhmisch-Leipa, Brüx, Karlsbad, Dux, Gabel, Komotau, Leitmeritz, Saaz, Teplitz und Tetschen durch dessen Vorstand in Aussig um Ablehnung der neuen Steuervorlagen *(überreicht durch Abgeordneten Wolfrum).*"

„Petition der Diener des k. k. Kreisgerichtssprengels Budweis um Regelung, beziehungsweise Verbesserung ihrer Gehalte und um Aenderung ihrer Charge vom Gerichtsdiener zum Gerichtsvollzieher *(überreicht durch Abgeordneten Ed. Claudi).*"

„Petition des Bezirksausschusses von Chrzanów in Galizien um Inangriffnahme der Weichselregulirungsarbeiten mit dem Beginne des Frühjahres 1880 zur Linderung des Nothstandes *(überreicht durch Abgeordneten Dr. Ritter v. Grocholski).*"

„Petition der Vertretung der Stadt Bizovic in Mähren um Unterstützung aus Staatsmitteln der in Folge der Mißernte drohenden Noth *(überreicht durch Abgeordneten Wurm).*"

„Petition des katholisch-politischen Vereines in Kremsier um Durchführung der sprachlichen Gleichberechtigung in Amt und Schule *(überreicht durch Abgeordneten Wurm).*"

„Petition der Stadtvertretung Kojetein in Mähren um Errichtung einer slavischen Parallelclasse an dem Kremsierer Gymnasium *(überreicht durch Abgeordneten Wurm).*"

„Petition des katholisch-politischen Vereines in Kremsier um Mitbeaufsichtigung der Schule von Seite der Kirche *(überreicht durch Abgeordneten Wurm).*"

„Petitionen der Bezirksausschüsse von Borszczów, Chrzanów, Grybów, Husiatyn, Nadwórna und Zaleszczyk in Galizien um Abänderung des Gesetzes über die Regelung der Grundsteuer vom 24. Mai 1869 *(überreicht durch Ageordneten Dr. Ritter v. Grocholski).*"

„Petitionen der Gemeindevorstehungen: Babince ad Dzwinogrod, Bielowice, Boryszkowce, Chudykowce, Cygany, Dzwiniacze, Dzwinograd, Gusztyn, Jezierzanka, Iwanków, Kudryńce, Latkowiec, Michałówka, Niwra, Okopy mit Kozaczówka, Paniowce, Piszczatyn, Podfilipie, Słobudka Aurylecka mit Putkaki, Trubczyn, Turylcze, Wierzchniakowce, Wolkowce, Wysuczka und Zawale in Galizien in Angelegenheit der Regelung der Grundsteuer *(überreicht durch Abgeordneten Dr. Ritter v. Grocholski).*"

„Petition des Bezirksausschusses von Mielec in Galizien um Sistirung der Auftheilung der Grundsteuer bis nach vollendetem Reclamationsverfahren *(überreicht durch Abgeordneten Ritter v. Krzeczunowicz).*"

„Petition der Gemeinden Ostrowsko, Lopuszna und Gronków, Neumarkter Bezirkes in Galizien, um Sistirung der Auftheilung der Grundsteuer bis nach Durchführung des Reclamationsverfahrens *(überreicht durch Ritter v. Krzeczunowicz).*"

„Petition des katholischen Seelsorgeclerus in Schlesien wegen Verbesserung seiner Lage *(überreicht durch Abgeordneten Dr. Fanderlik).*"

„Petition der Gemeinde Niepołomice, Bochniaer Bezirkes in Galizien, um Sistirung der executiven Eintreibung der Steuern und Eingaben bis nach beendeter diesjähriger Fechsung *(überreicht durch Abgeordneten Dr. Ritter v. Grocholski).*"

„Petition des Bezirksausschusses von Zydaczów in Galizien, um Innehaltung mit der Auftheilung der Grundsteuer bis nach vollendetem Reclamationsverfahren *(überreicht durch Abgeordneten Ritter v. Krzeczunowicz).*"

„Petition der Gemeinde Holihrady, Bezirk Zaleszczyki in Galizien, wegen Abschreibung des ungebührlichen Concurrenzbeitrages per 682 fl. 25 kr. zur Reparatur der griechisch-unirten Kirche und des Wohnhauses des Pfarrers in Winiatyńce *(überreicht durch Abgeordneten Ritter v. Chamiec).*"

„Petition des katholisch-politischen Vereines in Rudslavic, Bezirk Holleschau in Mähren, um Einführung eines strengen Religionsunterrichtes für die Schulkinder, Erlassung eines Gesetzes gegen den Wucher und Regelung und gerechte Vertheilung der Grundsteuer *(überreicht durch Abgeordneten Dr. Šrom).*"

„Petition der Stadtgemeinde Prerau und der Gemeinden des Prerauer Bezirkes in Mähren um Abänderung des Wahlgesetzes *(überreicht durch Abgeordneten Skopalik).*"

„Petition der Stadtgemeinde Prerau und der Gemeinden des Prerauer Bezirkes in Mähren um

Aufhebung des Legalisirungszwanges *(überreicht durch Abgeordneten Skopalik).*"

„Petition der Stadtgemeinde Prerau und der Gemeinden des Prerauer Bezirkes in Mähren gegen die Erhöhung der Zuckersteuer *(überreicht durch Abgeordneten Skopalik).*"

„Petition der Stadtgemeinde Prerau und der Gemeinden des Prerauer Bezirkes in Mähren um Gleichberechtigung der čechischen Sprache in Amt und Schule *(überreicht durch Abgeordneten Skopalik).*"

„Petition der Stadtgemeinde Pöchlarn in Niederösterreich um Verhaltung der Direction der Kaiserin Elisabeth-Westbahn zur Einrichtung von, den Bedürfnissen der hiesigen Bevölkerung entsprechenden Localzügen mit Personenbeförderung zwischen St. Pölten und Linz *(überreicht durch Abgeordneten Dr. Ofner).*"

„Petition der landwirthschaftlichen Vorschußcasse in Lounín, Bezirk Hořovic, um Schutz gegen uncorrecten Vorgang der Finanzorgane in Bezug auf die Gebührenbemessung *(überreicht durch Abgeordneten Jireček).*"

„Petition der Industriellen Vorarlbergs, dahingehend, daß das hohe Haus dem dritten Absatze des Artikels 41 des von der Regierung eingebrachten Gesetzes, betreffend die Abänderung und Ergänzung der Gewerbeordnung, die Zustimmung nicht ertheilen wolle *(überreicht durch Abgeordneten Dr. Waibel).*"

„Eingabe des A. Schmal, Vorsitzenden der am 1. Jänner d. J. zu Boskovic in Mähren stattgefundenen Versammlung der Gewerbetreibenden von Boskovic und Umgebung, womit derselbe die von der Versammlung in Betreff des Darniederliegens des Gewerbewesens beschlossene Resolution dem hohen Hause zur Erwägung unterbreitet *(überreicht durch Abgeordneten Dr. Fanderlik).*"

„Petition mehrerer Mühlenbesitzer und Mahlproductenhändler der nordwestböhmischen Bezirke Oesterreichs um Einführung eines Eingangszolles für ausländische Mehle, Mahlproducte und Brod *(überreicht durch Abgeordneten Müller [Tschöppern]).*"

„Petition der Gemeindevertretung der Stadt Graupen in Böhmen um Erleichterung oder Aufhebung des Legalisirungszwanges *(überreicht durch Abgeordneten Müller [Tschöppern]).*"

„Petition der Gemeindevertretung von Soborten, Bezirk Teplitz in Böhmen, wegen Aufhebung des Legalisirungszwanges *(überreicht durch Abgeordneten Müller [Tschöppern]).*"

„Petition der Gemeinde Ober-Graupen in Böhmen um Aufhebung des Legalisirungszwanges *(überreicht durch Abgeordneten Müller [Tschöppern]).*"

„Petition der Gemeindevertretung Ježov, Bezirk Gaya, Mähren, um Aufhebung des Legalisirungszwanges *(überreicht durch Abgeordneten Weber).*"

„Petition der Gemeindevertretung Ježov, Bezirk Gaya, Mähren, um Errichtung von Hoch- und Mittelschulen *(überreicht durch Abgeordneten Weber).*"

„Petition der Gemeindevertretung Ježov, Bezirk Gaya, Mähren, gegen den Wucher *(überreicht durch Abgeordneten Weber).*"

„Petition der Gemeindevertretung Ježov, Bezirk Gaya, Mähren, um Abänderung der Wahlordnung *(überreicht durch Abgeordneten Weber).*"

„Petition des Stadtrathes von Deutsch-Brod in Böhmen in Betreff des Baues einer Eisenbahn von Brünn über Tischnowitz, Bobrau, Saar, Přibislau mit Anschluß an Deutsch-Brod *(überreicht durch Abgeordneten Neubauer).*"

„Petition der Bezirksvertretung Přibislau in Böhmen in Betreff des Baues einer Eisenbahn von Brünn über Tischnowitz, Bobrau, Saar, Přibislau mit dem Anschluß an Deutsch-Brod *(überreicht durch Abgeordneten Neubauer).*"

„Petition des steiermärkischen Gewerbevereines in Graz, dahin gehend, daß die Regierungsvorlage, betreffend Abänderungen und Ergänzungen der Gewerbeordnung von 1859 dermalen nicht in Berathung gezogen werde *(überreicht durch Abgeordneten Dr. Portugall).*"

„Petition des Heinrich Englert, Feuerwehr-commandanten zu Weipert in Böhmen und Obmannes des böhmischen Feuerwehr-Landes-Centralverbandes, in Angelegenheit des Antrages des Abgeordneten Dr. Roser, betreffend die Regelung des Versicherungswesens *(überreicht durch Abgeordneten Dr. Roser).*"

„Petition von 22 Zeitungsherausgebern aus Deutsch-Böhmen um Aufhebung des Zeitungsstempels *(überreicht durch Abgeordneten Dr. Bareuther).*"

Präsident: Zu dieser Petition hat sich der Herr Abgeordnete Dr. Bareuther zum Worte gemeldet; ich ertheile ihm dasselbe.

Abgeordneter Dr. **Bareuther:** Hohes Haus! Die vorliegende Petition ist von 22 Herausgebern deutscher Zeitungen Böhmens überreicht worden und wird jedenfalls an den Ausschuß, welcher für den Antrag wegen Aufhebung des Zeitungsstempels gewählt worden ist, geleitet werden. Ich hoffe, daß dies auch eine Veranlassung für den genannten Ausschuß sein wird, den Bann zu brechen, den er sich mit seinem Beschlusse selbst auferlegt hat. Wie nämlich verlautet, soll der verehrliche Ausschuß noch immer damit beschäftigt sein, zuzuwarten auf Aufklärungen, die er von der hohen Regierung verlangt hat.

Der Inhalt der Petition betrifft nicht bloß finanzielle Vorschläge, er verbreitet auch ein grelles Streiflicht über die publicistischen Zustände Böhmens. Damit nun der Inhalt zur Kenntniß des hohen Hauses und namentlich der Mitglieder des verehrten Budgetausschusses gelange, erlaube ich mir zu beantragen, daß diese Petition vollinhaltlich verlesen werde.

Präsident: Der Herr Abgeordnete Dr. Bareuther beantragt die vollinhaltliche Verlesung der Petition von 22 Herausgebern deutscher Zeitungen in Böhmen; ich ersuche jene Herren, welche diesen Antrag unterstützen, sich zu erheben. *(Geschieht.)* Derselbe ist genügend unterstützt. Ich bringe nun der Antrag zur Abstimmung, und ersuche jene Herren, welche für die vollinhaltliche Verlesung dieser Petition sind, sich von ihren Sitzen erheben zu wollen. *(Geschieht.)* Die Majorität ist dafür; ich bitte die Petition zu verlesen.

(Schriftführer Reschauer liest dieselbe. Anhang.)

Schriftführer **Reschauer** *(liest)*:

„Petition der Stadtvertretung von Auscha um die Fortsetzung des Bahnbaues Protivin-Rakonitz über Leitmeritz, Auscha nach Böhmisch-Leipa auf Staatskosten *(überreicht durch Abgeordneten Meisler).*"

„Petition des Rabbinates von Tachau und Umgebung in Böhmen um Abhilfe der Nothlage der Rabbiner in Tachau und Umgebung durch Gewährung einer Subvention aus Staatsmitteln *(überreicht durch Abgeordneten Dr. Stöhr).*"

„Petition des landwirthschaftlichen Vereines zu Littra bei Theusing in Böhmen um Beschlußfassung zum baldigen Beginne des Baues der Secundärbahn Platz-Manetin-Luditz-Theusing-Karlsbad *(überreicht durch Abgeordneten Tausche).*"

„Petition der Gemeinden Gabhorn, Teichhäusln, Neu-Kaunitz, Deutsch-Killmes, Böhmisch-Killmes, Schneidmühl und Lang-Launitz in Böhmen um Ausführung der bereits tracirten und politisch und militärisch-technisch begangenen Bahnlinie Platz-Manetin-Theusing-Gabhorn-Karlsbad *(überreicht durch Abgeordneten Tausche).*"

„Petition des Vereines für die bergbaulichen Interessen im nordwestlichen Böhmen, betreffend eine Ergänzung der gesetzlichen Bestimmung über die Baubewilligung und die Projectgenehmigung der bergbaulichen Schleppbahnen *(überreicht durch Abgeordneten Dr. Hallwich).*"

„Petition der Marktgemeindevorstehung Obernberg in Oberösterreich in Betreff der Gewerbeordnung *(überreicht durch Abgeordneten Klinkosch).*"

„Petition der Gemeindevorstehung zu Haag in Oberösterreich in Betreff der Gewerbeordnung *(überreicht durch Abgeordneten Klinkosch).*"

„Petition der kärntnerischen Advocatenkammer in Klagenfurt wegen Beseitigung des Legalisirungszwanges *(überreicht durch Abgeordneten Nischelwitzer).*"

„Petition der schlesischen Handels- und Gewerbekammer in Troppau, um Annahme des von dem Reichsrathsabgeordneten Wiesenburg und Genossen eingebrachten Gesetzentwurfes, betreffend die Steuerfreiheit für Neu-, Um- und Zubauten *(überreicht durch Abgeordneten Dr. Sax).*"

„Petition der Bezirksvertretung von Kamionka Strumilowa in Galizien wegen Abänderung des Grundsteuergesetzes vom 6. April 1869, beziehungsweise Innehaltung mit der Auftheilung der Grundsteuer bis nach Vollendung des Reclamationsverfahrens *(überreicht durch Abgeordneten Ritter v. Kielanowski).*"

Präsident: Alle diese Petitionen werden nach Maßgabe ihres Inhaltes den betreffenden Ausschüssen zur Berichterstattung und eventuell Antragstellung zugewiesen werden. Wir gehen nunmehr zur Tagesordnung über.

Erster Gegenstand derselben ist die erste Lesung der Regierungsvorlage, betreffend den Gesetzentwurf über die Dotation der katholischen Seelsorgegeistlichkeit aus dem Religionsfonde *(111 der Beilagen).*

(Abgeordneter Dr. Ritter v. Grocholski meldet sich zum Worte.)

Der Herr Abgeordnete Dr. Ritter v. Grocholski hat das Wort.

Abgeordneter Dr. Ritter v. **Grocholski:** Ich erlaube mir den Antrag zu stellen, daß diese Regierungsvorlage einem aus dem ganzen Hause zu wählenden Ausschusse von 24 Mitgliedern zur Berichterstattung zugewiesen werde. Ich glaube es nicht nöthig zu haben, diesen Antrag zu begründen; die Vorlage ist derart, daß sie keinem schon bestehenden Ausschusse zugewiesen werden könnte, und es bleibt daher nichts Anderes übrig, als einen neuen Ausschuß zu wählen.

Präsident: Der Herr Abgeordnete Dr. Ritter v. Grocholski beantragt, daß die Regierungsvorlage, betreffend die Dotation der katholischen Seelsorgegeistlichkeit einem aus dem ganzen Hause zu wählenden Ausschusse von 24 Mitgliedern zugewiesen werde. Ich ersuche die Herren, welche diesen Antrag unterstützen, sich zu erheben *(Geschieht.)* Der Antrag ist genügend unterstützt.

Wünscht noch Jemand zu diesem Gegenstande zu sprechen? *(Niemand meldet sich.)* Es ist nicht der Fall. Ich schreite zur Abstimmung und bitte die Herren, die dem eben gehörten Antrage zustimmen,

sich zu erheben *(Geschieht.)* Der Antrag ist angenommen.

Der zweite Gegenstand der Tagesordnung ist die erste Lesung der Regierungsvorlage, betreffend den Gesetzentwurf über einige Abänderungen der Erwerb- und Einkommensteuergesetze und Vorschriften in ihrer Anwendung auf Vorschußcassen und Creditvereine *(113 der Beilagen)*.

(Abgeordneter Hevera meldet sich zum Worte.)

Der Herr Abgeordnete Hevera hat das Wort.

Abgeordneter **Hevera:** Ich erlaube mir den Antrag zu stellen, das hohe Haus möge beschließen, daß diese Regierungsvorlage jenem Ausschusse zugewiesen werden möge, welche für den Antrag auf Entlastung der Vorschußcassen gewählt worden ist.

Präsident: Ich ersuche die Herren, welche diesen Antrag unterstützen wollen, sich zu erheben. *(Geschieht.)* Der Antrag ist genügend unterstützt.

Wünscht Jemand zum Gegenstande zu sprechen? *(Niemand meldet sich.)* Es ist nicht der Fall; ich schreite demnach zur Abstimmung und bitte die Herren, die diesem eben vernommenen Antrage zustimmen wollen, sich zu erheben. *(Geschieht.)* Der Antrag ist angenommen.

Der nächste Gegenstand der Tagesordnung ist die erste Lesung der Regierungsvorlage, betreffend den Gesetzentwurf über die Ausdehnung der Bestimmungen des Gesetzes vom 21. Mai 1873 (R. G. Bl. Nr. 87) über die den Erwerbs- und Wirthschaftsgenossenschaften in Ansehung der Stempel- und unmittelbaren Gebühren zukommenden Begünstigungen auf andere Vorschußcassen und Creditvereine *(114 der Beilagen)*.

(Abgeordneter Hevera meldet sich zum Worte.)

Der Herr Abgeordnete Hevera hat das Wort.

Abgeordneter **Hevera:** Ich erlaube mir den Antrag zu stellen, das hohe Haus möge beschließen, daß diese Regierungsvorlage ebenfalls dem Ausschusse zugewiesen werden möge, welcher für die Entlastung der Vorschußcassen gewählt worden ist.

Präsident: Ich ersuche jene Herren, welche diesem Antrage ihre Unterstützung leihen, sich von den Sitzen zu erheben. *(Geschieht.)* Er ist genügend unterstützt.

Wünscht noch Jemand zu diesem Gegenstande zu sprechen? *(Niemand meldet sich.)* Es ist nicht der Fall, ich ersuche jene Herren, welche nach dem eben gehörten Antrage des Herrn Abgeordneten Hevera jene Regierungsvorlage, deren erste Lesung sich als dritter Gegenstand auf der Tagesordnung befindet, ebenfalls dem für den Antrag des Herrn Abgeordneten Hevera gewählten Ausschusse zuzuweisen, zustimmen wollen, sich zu erheben. *(Geschieht.)* Der Antrag ist angenommen.

Wir gelangen zum vierten Gegenstande der Tagesordnung; es ist dies die zweite Lesung des Antrages des Abgeordneten Lienbacher und Genossen, betreffend die Abänderung der §§. 448, 457 und 460 der Strafproceßordnung vom 23. Mai 1873 *(83 der Beilagen)*.

Ich ersuche den Herrn Berichterstatter des Ausschusses Dr. Kopp, die Verhandlung einzuleiten.

Berichterstatter Dr. **Kopp** *(von der Tribüne)*: Der gedruckte Bericht mit den Anträgen der Majorität und Minorität des Ausschusses und deren ausführliche Begründung ist schon lange in den Händen der Mitglieder des hohen Hauses und der Umstand weiter, daß bereits eine größere Anzahl von Rednern sowohl für die Majoritäts- als für die Minoritätsanträge sich eingezeichnet haben, zeigt das lebhafte Interesse und ist daher gewiß auch ein Beweis dafür, daß die Mitglieder des hohen Hauses sich mit dem Berichte eingehend beschäftigt haben. Bei Beginn der Discussion schiene es mir daher ganz zwecklos und zeitvergeudend, wenn ich die gedruckt gegebene Motivirung wiederholen wollte, behalte mir daher das Schlußwort vor und empfehle nur den Antrag der Majorität des Ausschusses, welcher dahin geht, es möge über den Antrag des Herrn Abgeordneten Lienbacher und Genossen zur Tagesordnung übergegangen werden.

Präsident: Ich ertheile dem Berichterstatter der Minorität Herrn Abgeordneten Lienbacher das Wort.

Berichterstatter der Minorität Abgeordneter **Lienbacher:** Hohes Haus! Es ist mir die Aufgabe zu Theil geworden, den Minoritätsantrag des Strafgesetzausschusses im hohen Hause zu vertreten, einen Antrag, welcher meritorisch mit demjenigen übereinstimmt, den ich selbst im hohen Hause eingebracht habe.

Ich kann leider dem Beispiele des geehrten Herrn Vertreters der Majorität des Strafgesetzausschusses nicht folgen, welcher sich einer weiteren Entwicklung seines Antrages enthalten zu sollen glaubte, bis er zum Schlußworte kommt, sondern ich finde es für angezeigt, von vornherein, bei Beginn der Debatten einige Bemerkungen mir zu gestatten, und

zwar in historischer Beziehung und in Beziehung auf einige Bemerkungen, welche der Herr Vertreter der Majorität des Ausschusses in seinem gedruckten Berichte gemacht hat.

Es ist, meine Herren, der Gegenstand, den wir heute zu verhandeln haben, ein relativ wenig bedeutender und dem ungeachtet steht er schon — ich möchte sagen — drei Jahre auf der Tagesordnung des hohen Hauses.

Es war im Jahre 1876 als im Budgetausschusse des hohen Hauses die Frage aufgeworfen wurde, was es denn für eine Bewandtniß habe mit den sogenannten staatsanwaltschaftlichen Functionären; aus welcher Rubrik und aus welchem Titel und Paragraphe denn diese Functionäre, die ja nicht unentgeltlich ihr Amt versehen, honorirt werden. Ich selbst war es, der den damaligen Herrn Justizminister ersuchte, Auskünfte darüber zu geben, und es wurde uns, nachdem das Finanzgesetz und die ganze Budgetvorlage der Regierung von den staatsanwaltschaftlichen Functionären gar keine Notiz genommen hatte, endlich die Auskunft zu Theil, daß die Kosten für dieses Institut beiläufig 80.000 fl. betragen und daß dieselben aus der Rubrik der Kosten für die Nahrung der Sträflinge und für die Inquisitionsauslagen bestritten werden. *(Rufe rechts: Hört! Hört!)* Als hierüber das Finanzgesetz im Jahre 1876 zur Berathung kam, so habe ich in Bezug auf die Angelegenheiten des Justizministeriums und dessen Etat eine etwas eingehende Besprechung gepflogen und insbesondere wiederum das Institut der staatsanwaltschaftlichen Functionäre zum Gegenstande meiner Erörterungen gemacht, und ich habe damals schon — es war am 18. December 1876 — des Genaueren dargelegt, daß dieses Institut eigentlich für seine Existenz keine gesetzliche Basis habe, daß es auf einem Umwege in den Organismus der Strafrechtspflege eingeschmuggelt wurde, und daß es eigentlich nur auf dem Verordnungswege geschaffen wurde ohne eigentliche Legitimation der Strafproceßordnung. Ich habe dargelegt, daß dieses Institut der staatsanwaltschaftlichen Functionäre seiner Aufgabe gar nicht zu entsprechen vermag und daß somit die Ausgabe von jährlich 90.000 bis 100.000 fl. — denn damals war die Ziffer von 98.000 fl. eingesetzt — eine mit Rücksicht auf unsere Finanzverhältnisse viel zu große sei, um sie für ein Institut auszugeben, in Bezug auf welches alle Mitglieder des Strafgesetzausschusses darin übereinstimmen, daß es, wenn nicht keinen, so doch nur einen geringen Werth für die Rechtspflege habe.

Ich habe zum Schlusse meiner Begründung damals gesagt — und ich erlaube mir mit Bewilligung des Herrn Präsidenten die paar Worte vorzulesen *(liest)*:

„Sollten Sie aber, meine Herren, der Ansicht sein, daß es besser wäre, noch weiter zu gehen als mein Antrag, der nur der Regierung entgegenkommen will, um das Institut zu verbessern, wollten Sie noch weiter gehen, so muß ich schon heute offen gestehen, wenn mir lediglich die Wahl gelassen würde, entweder die jetzige Einrichtung der staatsanwaltschaftlichen Functionäre noch ferner zu ertragen oder das Anklageamt bei den Bezirksgerichten gänzlich zu beseitigen, so würde ich das Letztere vorziehen", nämlich die gänzliche Beseitigung.

Am Schlusse dieser Debatte, also immer noch im Jahre 1876 habe ich aus allen Parteifractionen des hohen Hauses die volle Zustimmung erhalten, und ich wurde im Laufe einiger Monate wiederholt gemahnt, ich möchte doch einen Antrag in das hohe Haus bringen, um dieses Institut zu beseitigen oder wenigstens dessen Kosten zu vermindern, wenn nicht ganz aufzuheben. Und ich bin damals, als ich im Jahre 1877 wirklich einen Antrag einbrachte, lediglich der Anregung so mancher Herren gefolgt; denn ich selbst habe damals der Minorität des hohen Hauses angehört und hätte ohne Unterstützung, ohne Aufmunterung der Gegenseite des hohen Hauses gar keine Aussicht gehabt, den Antrag durchzubringen; aber in Folge der Aufmunterungen, die mir aus allen Fractionen des hohen Hauses zu Theil geworden sind, glaubte ich, den Antrag im hohen Hause einbringen zu müssen. Ich that es, und damals habe ich beantragt, daß dort, wo nicht der Staatsanwalt selbst oder die landesfürstlichen Polizeibehörden in der Lage sind, diese Functionen selbst auszuüben, das Geschäft der staatsanwaltschaftlichen Functionäre auf die Gemeindevorsteher, beziehungsweise einen Gemeinderath übertragen werden sollte, indem ich einfach eine Einrichtung, die in den Jahren 1850 bis 1854 schon gesetzlich bestanden hat, wiederum ins Leben rufen wollte; aber schon damals habe ich noch eine zweite Bestimmung vorgeschlagen, nämlich eine Erleichterung in der Richtung, daß, wo ein solches Organ nicht aufgestellt werden kann, wo die Gemeindevorsteher oder ein Gemeinderath nicht in der Lage sein sollten, diese Functionen auszuüben, die Strafanzeige selbst als die Anklage betrachtet werden solle, eine Fiction, ich gebe es zu, aber auch die jetzigen staatsanwaltschaftlichen Functionäre sind zum größten Theile eine pure Fiction.

Dieser Antrag hat von allen Seiten die Zustimmung erhalten, und ich spreche wirklich nur eine wahre Thatsache aus, wenn ich sage, daß, als ich die Rede gehalten, meinen Antrag begründet hatte und die Sitzung geschlossen war, ich von vielen Herren der anderen *(linken)* Seite des hohen Hauses die volle Zustimmung und selbst von vielen Mitgliedern des Strafgesetzausschusses die Versicherung erhalten habe, daß dieser Antrag einstimmig werde angenommen werden, ja unter Denjenigen, welche mir diese Zustimmung ausdrückten, war auch der verehrte Herr Berichterstatter der Majorität des Ausschusses

von heute. (*Heiterkeit rechts.*) Allerdings — ich setze dies der Wahrheit gemäß hinzu — sagte er schon damals, er würde noch weiter gegangen sein; er würde die zweite Eventualität, die gänzliche Beseitigung vorgezogen haben. Es wurde, um die historische Entwicklung dieses Antrages den verehrten Herren mitzutheilen, im Strafgesetzausschusse darüber debattirt, und die Meinung der gänzlichen Beseitigung der staatsanwaltlichen Functionäre bei den Bezirksgerichten hat die einfache Majorität des Ausschusses erlangt. Nun hat es aber geheißen, wenn wir das Anklageverfahren, die Ankläger bei den Bezirksgerichten beseitigen, so muß das bezügliche Staatsgrundgesetz, nämlich der Artikel 10 des Gesetzes vom Jahre 1867 (R. G. Bl. Nr. 144) geändert werden, welcher einfach sagt, daß im Strafverfahren der Anklageproceß Geltung hat, und es ist der Ausschuß damals so weit gegangen, auch das zu thun, eine Aenderung dieses Artikels 10 des Staatsgrundgesetzes zu beantragen und dem hohen Hause vorzuschlagen.

Ich gestehe Ihnen, meine Herren, ich war damals naiv genug zu glauben, daß alles das heiliger Ernst ist. Ich bin aber sehr unangenehm überrascht worden; denn allmälig kam ich zu der Ueberzeugung, daß das nur ein Mittel war, meinen Antrag zu begraben. Denn, sehen Sie, meine Herren, vom 10. Jänner 1877 bis zum Schlusse der achten Session sind diese Anträge, obgleich sie formulirt, vom Ausschusse beschlossen und gedruckt waren, nicht in das hohe Haus gebracht worden, es hat sich das hohe Haus mit denselben gar nicht befaßt. Und jetzt werden Sie begreifen, warum, als die neunte Session begonnen hatte und ich wiederum aus Ersparungsrücksichten mit diesem Antrage in das hohe Haus gekommen bin, ich mich wohl gehütet habe, etwa jenen vom Strafgesetzausschusse gefaßten Beschluß zu meinem Antrage zu machen, nämlich die gänzliche Aufhebung des Anklagegrundsatzes; denn ich hatte gefürchtet, daß ich selbst diejenige Schlinge drehe, in welcher mein Antrag zu Falle gebracht würde. Ich habe wiederum nur eine Erleichterung beantragt. Nachdem ich historisch den Gegenstand, wie er sich im Laufe der drei Jahre entwickelt hat, dargelegt habe, erlauben Sie mir, daß ich ganz kurz etwas über den Zweck des Antrages sage. Was wir, die Minorität des Strafgesetzausschusses, mit unserem Antrage oder mit der Gesetzesnovelle bezwecken, ist erstens die Wiederherstellung des einzig und allein natürlichen Verhältnisses, daß als öffentliche Ankläger, wo kein Jurist, kein eigentlicher Staatsanwalt eintreten kann, bei den Bezirksgerichten der Inhaber der Polizeigewalt, sei es der landesfürstlichen oder autonomen Polizeigewalt functioniren solle und zweitens die Ersparung der jährlich wiederkehrenden Jahresauslage von circa 100.000 fl.

Ich sage, daß es das eigentlich naturgemäße Verhältniß ist, wenn man den Inhaber der Polizeigewalt, es sei der landesfürstlichen oder autonomen Polizeigewalt, zugleich zum Anklageorgane vor den Bezirksgerichten macht. Denn, meine Herren, diese zwei Functionen sind in einem innigen inneren Zusammenhange.

Die Ueberzeugung hievon habe ich daher, daß in allen Staaten, wo derlei Organe geschaffen werden, zurückgegriffen wird auf den Inhaber der Polizeigewalt, während bei uns ein Institut geschaffen wurde, wodurch man das öffentliche Anklageamt Persönlichkeiten überträgt, die zwar auch, wie die Gemeindevorsteher, keine Gesetzeskenntniß, keine eigentlich juristische Bildung haben, die aber außerdem gar kein Mittel haben, um die staatsanwaltschaftliche Function ganz auszuüben mit Ausnahme der einzigen Formel, die jeder Mensch aussprechen kann: „Ich beantrage die gesetzliche Bestrafung" oder: „Ich beantrage die Anwendung des Gesetzes." Wenn aber dieser staatsanwaltschaftliche Functionär sein Amt wirklich in vollem Umfange, wie es ihm das Gesetz erlaubt, wenn auch nicht vorschreibt, ausüben wollte, dann fehlen ihm alle Mittel, denn er hat keine Polizeigewalt, hat keine polizeilichen Mittel, ist unfähig zu Nachforschungen, die nur der Inhaber der Polizeigewalt pflegen kann; er muß sich daher wieder an den Gemeindevorsteher oder an die Gendarmerie wenden.

Der Gemeindevorsteher hat zweitens die Polizeistrafrechtspflege selbst auszuüben, und daß derjenige Mann, welcher die Polizeistrafrechtspflege, wenn auch nicht allein, sondern in Verbindung mit zwei Gemeinderäthen auszuüben hat, zunächst berufen sein kann, jene Uebertretungen des allgemeinen Strafgesetzes, die man früher schwere Polizeiübertretungen genannt hat, und die ihrer Natur nach zum größeren Theile wirklich polizeiliche sind, wenigstens als öffentlicher Ankläger zu verfolgen, ist doch auch kein Zweifel. Die Gemeidevorsteher haben ihren Wirkungskreis durch ein Reichsgesetz vorgezeichnet erhalten, welches die Gemeindeangelegenheiten ordnet, welche in Artikel 5 in einer Reihe von Nummern aufgeführt sind, die vorzugsweise auch polizeilicher Natur sind, und das ist ein Wirkungskreis, den sie naturgemäß autonom haben, abgesehen von jenem Wirkungskreise, der ihnen durch besondere Gesetze oder von der Regierung übertragen worden ist. Wenn Sie hier den Artikel 5 lesen und den autonomen Wirkungskreis einer näheren Prüfung unterziehen wollen, so werden Sie finden, daß eine ganze Reihe gerade jener Gebiete polizeilicher Natur den Gemeindevorstehern übertragen sind, welche zugleich die Gegenstände betreffen, in Bezug auf welche die Uebertretungen nach dem allgemeinen Strafgesetze bestraft werden müssen.

Es besteht daher wirklich ein innerer Zusammenhang. Aber noch mehr! Der Gemeindevorsteher ist derjenige Mann, dem die Strafproceßordnung vom Jahre 1873 in Bezug auf Verbrechen, Vergehen und Uebertretungen, und zwar auch in Bezug auf die schwersten Verbrechen und Vergehen einen sehr weitgehenden Wirkungskreis eingeräumt hat, dessen Umfangsbestimmung eigentlich vom Staatsanwalte abhängt, denn die Gemeindevorsteher sind gleichgehalten den Sicherheitsbehörden. Es heißt im §. 24 Strafproceßordnung: „Die Sicherheitsbehörden, unter welchen auch die Gemeindevorsteher begriffen sind, haben" u. s. w. Alles daher, was die Strafproceßordnung von den Sicherheitsbehörden verlangt, das verlangt sie auch unmittelbar und zugleich von den Gemeindevorstehern. Nun sehen Sie sich die §§. 24, 36, 84, 87 und 88 unserer Strafproceßordnung an und Sie werden sehen, daß schon durch dieses Gesetz die Gemeindevorsteher einen großen Wirkungskreis in Bezug auf die Strafrechtspflege, und zwar in Bezug auf die Vorerhebungen haben, und daß überdies der Staatsanwalt am Gerichtshofe die Gemeindevorsteher mit einer bedeutenden Action, die dem Staatsanwalte zusteht, betrauen kann. Der Gemeindevorsteher hat alle strafbaren Handlungen, die von Amtswegen zu verfolgen sind, dem Gerichte oder dem Staatsanwalte anzuzeigen, er hat der strafbaren Handlung nachzuforschen; wenn irgend ein Ruf entsteht, daß eine strafbare Handlung verübt worden ist, so ist es seine gesetzliche Pflicht nach §. 87 diesem Rufe bis zum Ursprunge nachzugehen. Ja, der Staatsanwalt kann den Gemeindevorsteher schon nach dem jetzigen Gesetze beauftragen, die ganzen Vorerhebungen bei Verbrechen oder Vergehen zu pflegen, damit sich der Staatsanwalt klar mache, ob und wegen welchen Verbrechens oder Vergehens er bestimmte Personen in Anklagestand versetzen soll.

Sie sehen also, daß schon das jetzige Gesetz dem Gemeindevorsteher einen großen Wirkungskreis in Bezug auf die Vorarbeiten zur Strafverhandlung eingeräumt hat. Es ist also natürlich, daß man dem Gemeindevorsteher, welcher mit den Vorerhebungen sich befassen muß, wenn es der Staatsanwalt verlangt, auch das Anklageamt wegen Uebertretungen einräumt.

Ich habe aber gesagt, daß es nicht bloß das naturgemäße Verhältniß ist, das wir wieder herstellen wollen, indem wir die staatsanwaltschaftlichen Functionen den Gemeindevorstehern übertragen möchten, sondern daß wir auch ersparen möchten, die 100.000 oder 96.000 und einige Hundert Gulden, nämlich die im Budget enthalten sind als fixe Entlohnung, die aber noch nicht die ganze Summe repräsentiren, welche wirklich gezahlt wird. Um aber die Gemeindevorsteher nicht mehr zu belasten, als es unbedingt nothwendig ist, haben wir durch die Aenderung des §. 457 zugleich eine Erleichterung herbeiführen wollen, nämlich jene, daß, wenn die Anklage von dem Gemeindevorsteher durch den Antrag auf gesetzliche Bestrafung erhoben ist, der Bezirksrichter, wenn der Gemeindevorsteher nicht zur Verhandlung kommt, auch ohne ihn die Verhandlung durchführen und das Urtheil fällen kann.

Die Majorität das Strafgesetzausschusses, meine Herren, bezweckt gar nichts, als den jetzigen Zustand, wie er ist, aufrecht zu erhalten, daß heißt die jetzigen staatsanwaltschaftlichen Functionäre beizubehalten, aber mit ihnen zugleich die Jahresauslage von circa 100.000 fl.

Nachdem ich nun den geschäftlichen Theil und den Zweck unseres Antrages dem hohen Hause dargelegt habe, erlauben Sie mir, daß ich doch einige Bemerkungen mache in Bezug auf den gedruckten Bericht des Herrn Berichterstatters der Majorität, weil ich nicht wünschen könnte, daß Dinge, die ich für unrichtig erklären muß, vielleicht von vornherein auf die Debatte einen Einfluß üben, den ich vorweg beseitigen sollte und möchte. Es hat der Herr Majoritätsberichterstatter in dem Berichte Seite 2 zurückgegriffen auf die Jahre 1876 und 1877, wo ich zuerst den Antrag gestellt habe, und hat gesagt, daß kein einziges Ausschußmitglied von vornherein für die Beibehaltung des Institutes der staatsanwaltschaftlichen Functionäre eintrat, daß principiell mein Antrag gutgeheißen wurde, er sei aber für unausführbar gehalten worden.

Nun, meine Herren, in Bezug auf die Unausführbarkeit habe ich und hat von der anderen *(linken)* Seite des hohen Hauses der Herr Abgeordnete Dr. Groß uns auf unsere eigene praktische Erfahrung berufen, denn, wenn etwas schon vier Jahre gesetzlich bestanden hat, und man selbst durch sein Amt berufen war, das Gesetz auszuüben, und wenn man durch seine eigene Erfahrung die Entdeckung gemacht hat, daß das Gesetz gut ist und das Institut sich bewährt hat, so gibt es keinen Menschen, der einem die Ueberzeugung beibringen könnte, daß es nicht gut, daß es unausführbar und unpraktisch sei und daß es, wenn auch principiell richtig, doch vom praktischen Standpunkte verworfen werden müßte. Das Princip meines Antrages, das von Allen gebilligt worden ist, war die Rückkehr zu den Gemeindevorstehern als staatsanwaltschaftlichen Functionären, dieses Princip wurde allseitig gutgeheißen, wie der Herr Majoritätsberichterstatter selbst sagt, und daß es ausführbar ist, hat die Erfahrung während vier Jahren bewiesen.

Es wurde dann weiter von dem Herrn Majoritätsberichterstatter gesagt, da er doch nicht leugnen konnte, daß die Erfahrung von Männern der Praxis, die sie während vier Jahren gesammelt haben, einiges Gewicht hat, um dieses unser Gewicht, das des Herrn Abgeordneten Dr. Groß und das meine

nämlich, die wir damals Staatsanwaltssubstituten und als solche selbstständige Staatsanwälte bei Collegialgerichten waren, abzuschwächen; „die Männer, die heute an der Gesetzgebung mitarbeiten, waren damals entweder noch gar nicht in praktischer Thätigkeit oder doch nur an unteren Dienstposten, sie haben damals mit Eifer und Vorliebe gewirkt, heute haben sie nurmehr aus der abgeblaßten Erinnerung an Erfahrungen geschöpft."

Also damals seien wir entweder gar nicht in der Lage gewesen, Erfahrungen zu sammeln oder doch zu jung, in zu untergeordneten Stellungen und jetzt schon gewißermaßen zu alte Häuser *(Heiterkeit)*, um nicht ein zu schwaches Gedächtniß zu haben, um noch zu wissen, was wir in voller Manneskraft als Staatsanwälte Tag für Tag erfahren haben. Ich will nicht fragen, welche Erfahrungen der Herr Berichterstatter der Majorität gesammelt hat; er hat sich aber auf eine andere Autorität berufen, nämlich auf die Autorität des damaligen Herrn Professors Glaser, aber nicht auf dessen praktische Erfahrung, welche Herr Dr. Glaser selbst gemacht hätte — denn er ist damals nicht einmal volljährig gewesen *(Heiterkeit)* — sondern auf die Berichte von Generalprocuratoren, welche damals der Herr Dr. Glaser gelesen und worüber er in irgend einer Sitzung des Justizministeriums eine Bemerkung gemacht haben sollte, eine Bemerkung, die in einem Sammelwerke, das Alles und Jedes zusammengetragen hat, was über die Strafproceßordnung bisher geschrieben worden, enthalten ist. Es thut mir leid, auch in dieser Beziehung dem verehrten Herrn Berichterstatter der Majorität entgegentreten zu müssen; denn zufälligerweise, meine Herren, war auch ich Mitglied jener Commission, bei welcher der Herr Professor Glaser war. Glaser und ich waren in den ersten Sechziger-Jahren gemeinschaftlich berufen, unter Vorsitz des damaligen Sectionschefs Dr. Rizy, die Reformen der Strafproceßordnung vom Jahre 1850 vorzubereiten, und ich kann versichern, daß mir nicht ein Wort davon erinnerlich ist, daß damals Berichte der Generalprocuratoren vorgelesen worden wären und in denselben ein verdammendes Urtheil gegen die Functionen der Gemeindevorsteher enthalten gewesen wäre. Ich habe daher Seiner Excellenz den Herrn Justizminister gebeten, so gütig zu sein, mir zu erlauben, diese Berichte der Generalprocuratoren einzusehen, um dann offen im hohen Hause erklären zu können — wenn es mir erlaubt wird — daß in den Berichten der Generalprocuratoren eine Bestätigung pro oder contra enthalten sei. Seine Excellenz war so gütig, die Erlaubniß zu ertheilen, und ich habe nach den Berichten gesucht; allein sie waren nicht mehr zu finden, denn sie sind dem Schicksale aller alten Acten verfallen, indem sie eingestampft wurden *(Heiterkeit!)*

Nun, meine Herren, Sie haben die Wahl, auf welche Zeugen sie sich stützen wollen. Dr. Groß und ich sind lebende Zeugen, wir sind von dem Herrn Berichterstatter der Majorität verworfen worden; aber auf todte Zeugen, auf die eingestampften Berichte der Generalprocuratoren, auf die beruft er sich.

Ich habe aber doch noch einen Zeugen, und zwar einen solchen, den eben der Herr Berichterstatter der Majorität als einen classischen in seinen Bericht aufgenommen hat, und das ist der damalige Professor und spätere Justizminister Dr. Glaser. Denn, meine Herren, Sie wissen, daß die Strafproceßordnung, die im Jahre 1874 ins Leben getreten ist, ich glaube zehn oder eilf Entwürfe gehabt hat, die ihr vorausgegangen sind, und während der ganzen Zeit hat der damalige Professor Dr. Glaser als Referent gearbeitet. Und in allen diesen Entwürfen, meine Herren, hat der damalige Professor Dr. Glaser auf die Gemeindevorstände als öffentliche Ankläger bei den Bezirksgerichten Rücksicht genommen; auch in dem letzten Entwurfe wurde auf die Gemeindevorsteher, als auf die Inhaber der autonomen Polizeigewalt Rücksicht genommen; das hohe Haus hat die letzten Entwürfe aus den Jahren 1867 und 1872 angenommen und erst im allerletzten Zeitpunkte, als die Strafproceßordnung im Herrenhause war, hat dasselbe über Anregung, wie ich glaube, des Herrn Justizministers, eine Aenderung in dem Sinne vorgenommen, daß es dem Verordnungswege vorbehalten wurde, diejenigen Organe zu bezeichnen, welche die Anklage führen sollen. Das hat Seine Excellenz der damalige Justizminister Dr. Glaser im hohen Hause selbst gesagt, und wer es im stenographischen Protokolle nachlesen will, wird es ja finden. Nun, denken Sie, meine Herren, ist es denn wohl möglich anzunehmen, daß derselbe Mann, derselbe Gelehrte, derselbe Minister, welcher in den Berichten der Generalprocuratoren ein verdammendes Urtheil gegen die Wirksamkeit der Gemeindevorsteher als staatsanwaltschaftliche Functionäre gelesen hätte, daß derselbe Mann sich hätte bestimmt finden können, gerade diese Gemeindevorsteher neuerdings als öffentliche Ankläger in Aussicht zu nehmen? Daß er sie aber in alle seine Entwürfe wiederum aufgenommen hat, beweist zur Genüge, daß er in den Berichten der Generalprocuratoren kein abfälliges Urtheil, wenigstens nicht in dem Maße gefunden hat, um dieses Institut zu verwerfen.

Es hat weiters der Herr Berichterstatter der Majorität angeführt, daß ja die gegenwärtige Strafproceßordnung in die Hände der öffentlichen Ankläger, auch derjenigen, welche vor Bezirksgerichten fungiren, eine viel größere Macht legt, als die damalige Strafproceßordnung vom Jahre 1850. Denn, sagt der Bericht des Herrn Majoritätsberichterstatters, jetzt muß der Richter freisprechen oder die Untersuchung einstellen, sobald der öffentliche Ankläger

wickeln kann und er hat gewiß, relativ mit den jetzigen Functionären, das größere Maß von Erfahrung und von Wissen.

Ich möchte mir erlauben, noch auf Eines aufmerksam zu machen. Ich verkenne nicht den hohen Werth der Bemerkungen des Herrn Berichterstatters der Majorität, der eine größere Erfahrung für sich hat, als gewiegter Referent des niederösterreichischen Landesausschusses in Gemeindeangelegenheiten.

Eines aber scheint doch in diesen Bemerkungen vorgekommen zu sein, was nicht zu vertreten, daß er selbe etwas zu sehr generalisirt hat; es handelt sich da nicht um Gemeindevorsteher von abseits gelegenen Dörfern im Böhmerwalde oder von Alpendörfern in Tirol und Steiermark, sondern um jene größeren bürgerlichen Communen, von Städten und Märkten. Wenigstens mir ist in Böhmen und auch in Oberösterreich kein Bezirksgericht bekannt, das nicht in einem Markt gelegen wäre. Damit trete ich der Landbevölkerung nicht entgegen; aber ich möchte selbst das, was der Herr Berichterstatter der Majorität in seinem Berichte proponirt hat, nicht ganz unterschreiben, denn man käme da zu Consequenzen gegenüber der Autonomie, wo sie völlig berechtigt ist, für die ich nie eingetreten bin und auch nicht eintreten werde, und gegenüber denen auch der Herr Berichterstatter der Majorität sein Veto einlegen würde. Ich bitte also zuzugeben, daß man bei der Generalisirung etwas zu weit gegangen ist.

Man muß auch zugeben, daß innerhalb eines Zeitraumes von 30 Jahren eine ganze Generation im Fortschritte begriffen ist, und daher auch die Gemeindevorster, die es, wie der Herr Vorredner gesagt hat, vor 30 Jahren also 1850 bis 1854, schlecht und recht gemacht haben, heute etwas weniger schlecht und besser und rechter machen werden.

Nun fragt es sich um die Leistungsfähigkeit. Ich habe schon im Ausschusse diese Position angenommen, daß, wenn §. 457 so bleiben würde, wie er jetzt ist, ich im Interesse der Gemeinden mich dagegen verwahren müßte, daß sie mit dieser Last belegt würden. Das könnten die Gemeindevorsteher beim besten Willen und bei aller Opferfähigkeit, die man bei der Mehrzahl derselben gewohnt ist, nicht leisten. Nachdem aber der Herr Berichterstatter der Minorität durch das Amendement zu §. 457 eigentlich eine Umarbeitung dieses Paragraphes — eine Position für die Functionäre geschaffen hat, die federflaumenleicht für diese Function zu ertragen ist, so glaube ich, wird der Gemeindevorsteher auch die passive Leistungsfähigkeit überall dafür haben. Man sagt, der Gemeindevorsteher ist durch Arbeit niedergedrückt. Ja, meine Herren, freilich ist er niedergedrückt durch den übertragenen Wirkungskreis und mitunter in einer Weise, die eigentlich gar nicht im Gesetze liegt. Ich bitte uns Gemeindevorstehern in Böhmen einmal diese individuelle Steuerperception abzunehmen, was vollständig legal wäre, und von dem es zu bedauern ist, daß es nicht schon lange geschehen ist, und wir werden Jeder zehn solcher Functionsposten übernehmen; so groß ist diese Last. Man sagt „die Scheu vor der Anzeige“.

Meine Herren! Ich stelle mich auf den Standpunkt, daß manche Gemeindevorsteher wirklich so unendlich vorsichtige Leute für Haus und Hof sind, daß sie vor jedem Lumpen, der da kommt, zittern und beben. Das paßt aber nicht für die Gemeindevorsteher in jenen Orten, von denen nur diese Functionen übernommen werden sollen. Diese Gemeindeverwaltungen haben ihre eigenen Polizeicommissäre und ihre uniformirten Sicherheitswachleute.

Eine Scheu hat der Gemeindevorsteher seit Jahren und das ist die der Vornahme der so vervielfältigten Steuerexecutionen.

Weiters kommt in dem Berichte der Ausdruck vor „Schein oder Sein“. Es ist wahr, es ist dies sehr geistreich, durch die Anträge des Herrn Abgeordneten Lienbacher werden die minimalen Anforderungen der früheren Strafproceßordnung noch etwas zurückgedrückt. Ich gebe dies zu. Aber, wenn wir die Sache compariren, und compariren muß man auf demselben Boden und nicht von einem mehr oder minder erhöhten Standpunkte aus, so kommen wir dahin, sagen zu müssen, bisher hatten wir es mit der Sprechmaschine gerichtet und heute können wir es mit der Schreibmaschine richten, und es kostet nichts; und weil die Leistungen so untergeordnete sind, so ist nicht zu befürchten, daß indirect eine Belastung für die Gemeinde aufkommt.

Unter anderen Verhältnissen würde auch ich mich auf den Standpunkt Derjenigen stellen, die gesagt haben: Heben wir das Anklageprincip in erster Instanz, bei den Einzelngerichten auf. Ich könnte mich mit dem unter anderen Verhältnissen verständigen, aber der verehrte Vertreter der Minorität, der Herr Abgeordnete Lienbacher, war es, der in der dritten Ausschußsitzung selbst gesagt hat: „wir leben dermal nicht in der politischen Atmosphäre, wo man leicht an den Staatsgrundgesetzen ändert.“

Die Beweggründe mögen für Herrn Lienbacher und mich nicht vollständig tautologe sein; mir ist der Satz klar und bei der heutigen Situation bleibe ich bei dem, was ich eben habe.

Das kurze Resumé ist einfach das, daß ich dafür halte, das hohe Haus sollte auf die Anträge des Herrn Minoritätsberichterstatters eingehen und daß, wenn es auf diese Anträge eingeht, es wie seinerzeit der weise Solon auf die Frage, ob er die beste Gesetzgebung gegeben habe, die Antwort geben kann: „Das beste Gesetz schlechterdings freilich nicht, aber jenes Gesetz, was die Bürger zu ertragen fähig sind.“ *(Bravo! links.)*

Präsident: Ich ertheile dem Herrn Abgeordneten Dr. Ritter v. Madeyski das Wort.

Abgeordneter Dr. Ritter v. **Madeyski:** Das Anklageprincip im Strafverfahren über Verbrechen und Vergehen ist unstreitig eines der kostbarsten Güter, welche uns zum Schutze der bürgerlichen Freiheit von den Staatsgrundgesetzen gewährleistet werden. Wenn jedoch die Durchführung dieses Principes bei Verbrechen und Vergehen eine leichte war, da eben eigene Organe der Staatsanwaltschaften zur Ausübung der Anklage bei den Gerichtshöfen berufen werden konnten, so stößt die Ausdehnung dieses Principes auch auf Uebertretungen und die damit verbundene Regelung des Anklagegeschäftes bei den Bezirksgerichten auf Anstände und Hindernisse, deren Beseitigung der Legislative Schwierigkeiten bereitet.

Nach dem gegenwärtigen Stande der Gesetzgebung besteht bei uns, wie schon vom sehr geehrten Herrn Vorredner dargestellt wurde, ein doppeltes Institut staatsanwaltlicher Functionäre, nämlich Beamtenfunctionäre und Privatfunctionäre. Was die Zweckmäßigkeit der damaligen Einrichtung betrifft, so hat uns der Herr Regierungsvertreter im Ausschusse versichert, daß die Wirksamkeit der Beamtenfunctionäre der Staatsanwaltschaften für die Gerichtspflege von einem sehr wohlthätigen Einflusse sei und daß sich dieser Einfluß insbesondere in der Abnahme von Berufungen gegen erstrichterliche Erkenntnisse manifestire. Darüber erlaube ich mir zwar einer anderen Ansicht zu sein, ich finde nämlich die Ursache der Abnahme von Berufungen gegen erstrichterliche Erkenntnisse nicht so sehr in der Wirksamkeit der Beamtenfunctionäre, als vielmehr in der Mündlichkeit des Verfahrens vor der Berufungsinstanz. Denn, wenn der Berufungswerber weiß, daß, er um seine Berufung thatkräftig zu unterstützen, sich selbst an den Sitz des Gerichtshofes begeben, seine Zeugen mitführen und daselbst einen Vertreter oder Vertheidiger aufstellen muß, so sieht er bald ein, daß die hiedurch veranlaßten Auslagen mit dem Gegenstande der Uebertretung in keinem Verhältnisse stehen und verzichtet daher einfach auf sein Berufungsrecht. Ich berufe mich aber doch auf die Aeußerungen des Herrn Regierungsvertreters über die Zweckmäßigkeit der Einrichtung, daß landesfürstliche Beamte als staatsanwaltschaftliche Functionäre das Anklageamt ausüben.

Ein gleiches Zeugniß über die Wirksamkeit von Privaten als staatsanwaltlichen Functionären hat uns der Herr Regierungsvertreter nicht zu ertheilen vermocht; die Ansichten der Ausschußmitglieder hierüber waren getheilt. Eine abfällige Aeußerung des Herrn Minoritätsberichterstatters über den Werth der Wirksamkeit dieser Functionäre hat jedoch die Aufmerksamkeit der Ausschußminorität auch darauf gelenkt, daß das Staatsbudget mit einer alljährlich wiederkehrden Ausgabenpost von über 96.000 fl. aus Anlaß der Einrichtung der staatsanwaltschaftlichen Privatfunctionäre belastet erscheint. Um diesen Betrag zu ersparen, suchte man nach irgend Jemandem, der diese Functionen unentgeltlich zu besorgen in der Lage wäre. Als der nächste hiezu Berufene erschien der Gemeindevorsteher am Sitze des Bezirksgerichtes. Da jedoch die dermalige Form des Anklagegeschäftes zu lästig erscheint, als daß eine unentgeltliche Verrichtung desselben auch nur dem Gemeindevorsteher zugemuthet werden könnte, so wird eine Erleichterung dieses Geschäftes in der Richtung beantragt, daß sich der Ankläger nicht persönlich an der gerichtlichen Verhandlung zu betheiligen braucht, sondern sich damit begnügen kann, in einzelnen Fällen eine allgemeine Anklageformel, lautend: „Ich beantrage die Anwendung des Gesetzes", schriftlich aufzusetzen und sie dem Gerichte mitzutheilen, worauf diese Anklageformel vom Schriftführer bei der gerichtlichen Verhandlung vorzulesen wäre und eventuell auch als Schlußantrag zu gelten hätte.

Wenn ich mir die Wirksamkeit eines im Sinne des Minoritätsantrages etwa zu beschließenden Gesetzes veranschauliche, so stellt sich mir Zweierlei als möglich dar. Entweder der Gemeindevorsteher nimmt das ganze Anklagegeschäft auf die leichte Schulter und begnügt sich stets damit, sich durch jene allgemeine Anklageformel bei Gericht vertreten zu lassen, oder aber vom staatsanwaltschaftlichen Pflichteifer beseelt, verzichtet er auf diese ihm zu Gebote stehende Erleichterung und betheiligt sich stets oder wenigstens in der Regel persönlich an den gerichtlichen Verhandlungen.

Ist das Erstere der Fall, dann, glaube ich, braucht nicht erwiesen zu werden, daß eigentlich von einem thatsächlichen Ausüben des Anklageprincipes nicht mehr die Rede sein kann, und daß vielmehr an Stelle desselben nur mehr ein Schein und eine Fiction der Anklage substituirt erscheint. Denn nicht darin besteht das Schwergewicht und die Bedeutung des Anklagegrundsatzes, daß nicht der erste Schritt zur gerichtlichen Verfolgung ohne den Ankläger geschehen darf, sondern hauptsächlich darin, daß es eben der öffentliche Ankläger, also eine von dem Gerichte ganz verschiedene Person ist, welche über das Anklagerecht thatsächlich verfügt, welche sonach bei den gerichtlichen Verhandlungen anwesend ist, über die richterlichen Functionen die Controle führt und zu jeder Zeit und in jedem Stadium der gerichtlichen Verhandlung stets in der Lage ist, je nach dem gewonnenen Eindrucke und je nach dem Ergebnisse des aufgehäuften Beweismaterials entweder ihre Anklage aufrechtzuerhalten oder dieselbe zurückzuziehen.

Dem gegenüber glaube ich jene beantragte allgemeine Anklageformel wohl mit Recht nur einen

Schein der Anklage nennen zu dürfen; denn es ist nach meiner Ansicht kaum zu erwarten, daß ein jedenfalls nur zufälligerweise und auf eine ganz kurze Zeit von höchstens drei Jahren nur nebenbei zu einem Titularnothankläger geschlagene Gemeindevorsteher sich da mit einem besonderen Pflichteifer auf eine Prüfung von Strafanzeigen verlegen, und sich zu einem selbstständigen Beschlusse über jede Strafanzeige aufschwingen würde. Ich nenne aber auch diese allgemeine Anklageformel ohne persönliches Beisein des Anklägers bei Gericht eine Fiction der Anklage; denn thatsächlich erfolgt in diesem Falle nur der erste Impuls, welcher den richterlichen Apparat in Bewegung zu setzen hat und auch das nur formell, vom öffentlichen Ankläger, sofort aber wird Alles, was sonst zur Anklage gehört, thatsächlich auf den Richter überwälzt und in dessen Stellung sonach eine Umwandlung bewirkt, welche so ziemlich den Principien des inquisitorischen Verfahrens entspricht.

Da ich aber kein besonderer Freund von legislatorischen Scheingebilden und Fictionen bin, so sehe ich in dem Antrage der Ausschußminorität recht eigentlich die Frage, ob das Anklageprincip in Uebertretungsfällen gegen eine Entlastung des Staatsbudgets um 96.000 Gulden jährlich abzuschaffen sei oder nicht.

Der Antrag der Minorität lautet aber in formeller Beziehung nicht dahin, er lautet auf Reform der gegenwärtig bestehenden Einrichtung.

Ich gehe also in diese Frage, welche ich ohnehin vorläufig nicht für spruchreif halte, nicht ein und lasse sie als eine offene bei Seite.

Wenn ich den zweiterwähnten Fall ins Auge fasse und voraussetze, daß der Gemeindevorsteher sich wenigstens in der Regel persönlich bei den gerichtlichen Verhandlungen betheiligen wird, so kann ich wieder nicht einsehen, wie sich die Gemeinden nicht in die Nothwendigkeit versetzt sehen sollten, derlei mühevolle und zeitraubende Agenden ihren Gemeindevorstehern aus dem Gemeindefonde zu entlohnen.

Da stellt sich mir aber die beabsichtigte Entlastung des Staatsbudget als eine gleichzeitige Belastung der Gemeindebudgets dar, und zwar in Sachen, welche durchaus nicht die Verwaltung der Gemeindeangelegenheiten, sondern die Realisirung eines der Staatszwecke betreffen, wofür es nach meiner Ansicht an einer inneren Begründung vollkommen mangelt.

Ich glaube aber, daß, nachdem der Antrag der Ausschußminorität eben auf eine Reform des gegenwärtig Bestehenden gerichtet ist, derselbe nicht von dem ausschließlichen Gesichtspunkte der Ersparniß im Staatshaushalte betrachtet werden darf und daß derselbe vielmehr einer sachlichen Beurtheilung zugeführt werden muß, und da wieder durch den Antrag die Heranziehung eines autonomen Gemeindeorganes zur Ausübung einer Function der Justiz bezweckt wird, so scheint es mir angezeigt zu sein, diesen Gegenstand von dem doppelten Gesichtspunkte der Justizpflege und der Gemeindeautonomie zu prüfen und zu erwägen.

Was zunächst die Justizpflege anbelangt, so beruft sich die Ausschußminorität darauf, daß schon die Strafproceßordnung vom Jahre 1850 den Gemeindeorganen die Verrichtungen der staatsanwaltschaftlichen Functionen übertragen hatte, daß daher der Antrag keine Neuerung, sondern nur eine Rückkehr zu bereits Gekanntem und Gewesenem bezweckt. Es wird sich fernerhin darauf berufen, daß sich die Einrichtung des Jahres 1850 während ihres vierjährigen Bestandes vollkommen bewährt hätte. Ob das wirklich der Fall ist, darüber konnte ich mir selbstverständlich aus unmittelbarer Anschauung die Ueberzeugung nicht verschaffen. Die Ansichten im Ausschusse waren, wie die geehrten Herren Vorredner auseinandergesetzt haben, getheilt.

Was mir aber die volle Ueberzeugung einzuflößen vermag, daß sich jene Einrichtung wirklich in der Praxis nicht als richtig erwiesen hat, ist der Umstand, daß die Legislative des Jahres 1873 jene Einrichtung in die neue Strafproceßordnung nicht eingeführt hatte, was doch nothwendigerweise hätte geschehen müssen, wenn sich jene Einrichtung in der Erfahrung wirklich bewährt hätte. Wir erfahren aber aus den Motiven der Regierungsvorlage zur Strafproceßordnung vom Jahre 1873 selbst, warum dies eigentlich nicht geschehen ist. Mit Bewilligung des Herrn Präsidenten will ich jene übrigens ganz kurze Stelle aus den Motiven verlesen. Es heißt *(liest)*:

„Die Strafproceßordnung vom Jahre 1850 hatte die Verrichtungen der Staatsanwaltschaft an Orten, wo sich eine eigene Polizeibehörde befindet, Polizeicommissären, an anderen Orten den Gemeindevorstehern oder deren Stellvertretern übertragen. Wirklich war das Letztere die Regel und damit wurde nicht bloß dem Gemeindevorstande am Sitze des Bezirksgerichtes eine sehr große Last aufgebürdet, sondern es war auch die Art, wie das sehr wichtige Amt versehen wurde, mehr oder weniger dem Zufalle anheimgegeben. Eben deßhalb geschah es, daß, während an einigen Orten die Bürgermeister dieses Geschäft in würdigster und lobenswerthester Weise besorgten, an anderen Orten darüber geklagt wurde, daß die staatsanwaltschaftlichen Functionäre an der Verhandlung nur nominell Antheil nahmen und sich darauf beschränken, von Fall zu Fall dieselbe stereotype Formel vorzutragen, mit welcher die Anwendung des Gesetzes begehrt wird."

Nun kann ich nicht voraussetzen, daß die hohe Regierung, welche vor sieben Jahren den Versuch einer Heranziehung von Gemeindeorganen zu den Verrichtungen der Staatsanwaltschaft an der Besorgniß vor einer nominellen Theilnahme derselben und vor jener stereotypen Formel scheitern ließ, sich nach

einer so kurzen Zeit mit jener Formel und nominellen Theilnahme befreundet hätte, zumal wir aus dem Munde des Regierungsvertreters im Ausschusse vernommen haben, daß von der Regierung, insbesondere vom Justizministerium dem ersprießlichen Wirken der Beamtenfunctionäre ein gewisses Gewicht beigelegt wird. Ich muß also annehmen, daß, so lange das Anklageprincip in Uebertretungen gilt, der Regierung ebenso jetzt, wie auch vor sieben Jahren daran gelegen ist, daß dieses Princip auch ausgeübt werde.

Ist dies aber der Fall, so muß ich wieder constatiren, daß sich jene Zustände, worin der Grund des von der Regierung gerügten Uebels lag, bisher ganz sicher nicht in der Art und in dem Maße geändert haben, daß nunmehr eine ersprießlichere Wirksamkeit jener Einrichtung des Jahres 1850 mit Grund zu erwarten stünde.

Mir sind wohl in dieser Beziehung vor Allem die Zustände meines Heimatslandes bekannt. Diese sprechen nun ganz klar und entschieden gegen den Antrag der Minorität. Es entfallen von 160 Ortschaften, in welchen galizische Bezirksgerichte ihren Sitz haben, auf größere Städte 61, das ist 38 Percent; auf kleine Städtchen 86 Ortschaften oder 54 Percent; 13 Ortschaften oder 8 Percent sogar auf Dörfer.

Was die Bildungsstufe der zum Gemeindevorstande wahlberechtigten Bevölkerung anbelangt, so obwaltet bekanntlich zwischen kleinen Städtchen und den Landgemeinden nicht ein sehr bedeutender Unterschied. Es ist das freilich nicht unsere Schuld, wenn die Selbstverwaltung in 20 Jahren nicht nachzutragen vermochte, was die nahezu 100jährige Herrschaft des Absolutismus versäumt hatte. Aber ich glaube constatiren zu können und zu müssen, daß ich eben nur für alle Gemeindevorsteher in Städten, dagegen nicht für alle in kleinen Städtchen und Landgemeinden eine vollkommene Eignung für das ernstgemeinte Anklagegeschäft vor dem Gerichte anzunehmen in der Lage bin.

Ich glaube aber, daß diese meine Bemerkung durchaus nicht allein von Galizien gilt; im Gegentheile ist aus der Ausführung des Herrn Berichterstatters der Majorität des Ausschusses, welche in dieser Beziehung mit der dem Gegenstande vollkommen entsprechenden Offenheit gehalten ist, zu entnehmen, daß es um diesen Zustand auch in anderen Kronländern nicht viel besser bestellt sei.

Ich muß aber dabei noch eines Umstandes gedenken. Es ist bekannt, daß, wo sich nicht ganz tüchtige Gemeindevorsteher vorfinden, der Gemeindeschreiber der eigentliche, wenn auch unverantwortliche Redacteur der Kanzleigeschäfte im Gemeindeamte ist. Nun finde ich weder in der Bildungsstufe der Gemeindeschreiber im Allgemeinen, abgesehen von Ausnahmen, noch in der Höhe ihres Gehaltes eine Gewähr, um bei allen Gemeindeschreibern der kleinen Städtchen und Landgemeinden eine allgemeine Charakterfestigkeit voraussetzen zu können. Der Antrag der Ausschußminorität kann aber charakterlosen oder auch nur charakterschwachen Gemeindeschreibern einen neuen Erwerbszweig in die Hände spielen, dessen Winkelausbeutung der Strafjustiz nicht zu statten kommen kann, dafür der Volksmoral sicher zum Verderben gereichen muß. Wenn ich nun das bisher Gesagte resumire und überdies noch in Erwägung ziehe den beständigen Personalwechsel im Schoße des Gemeindevorstandes, bedingt durch die kurze dreijährige Wahlperiode oder auch durch die Möglichkeit des Austrittes aus dem Gemeindevorstande im Laufe einer Periode, sodann aber die nach meiner Ansicht ganz ernste Schwierigkeit für den Staatsanwalt, gegen nachlässige oder gar parteiische Ausübung des Anklageamtes rasch und mit Erfolg Abhilfe zu schaffen, so kann ich von dem Gesichtspunkte der Justizpflege dem Antrage der Ausschußminorität unmöglich meine Zustimmung geben; ich glaube, im Gegentheile daß, solange das Anklageprincip in Uebertretungsfällen besteht, die gegenwärtige Einrichtung der staatsanwaltschaftlichen Privatfunctionäre weit besser ist als die beantragte Reform; denn in der gegenwärtigen Einrichtung liegt schon auch das Mittel zu deren Vervollkommnung.

Wenn nämlich der Staatsanwalt in der Lage ist, unter den am Sitze des Gerichtes vorfindigen Candidaten, welche zum Anklageamte geeignet sind solange zu wählen, bis er den geeignetsten trifft, so glaube ich, daß dem Uebel, wenn hie und da minder entsprechende Individuen zu staatsanwaltschaftlichen Functionären bestellt sein sollten, weit eher und mit größerem Erfolge auf diesem Wege abzuhelfen ist, als für den Fall der Annahme des Antrages der Ausschußminorität, wo eben der Staatsanwalt, ohne in die vorläufige Prüfung der Eignung des Functionärs eingehen zu können, an die Person des Gemeindevorstehers, dessen Stellvertreters oder eines Mitgliedes des Gemeindevorstandes gebunden ist.

Was endlich den Gesichtspunkt der Autonomie anbelangt, so scheinen mir die Bedenken gegen den Antrag der Ausschußminorität — beim dermaligen Gemeindeverwaltungsorganismus — viel zu principiell und zu gewichtig, als daß ich in meinem Entschlusse, dagegen zu stimmen, einen Augenblick noch schwanken sollte. Der Gemeindevorsteher verdankt sein Amt der Wahl seiner Gemeindemitglieder, deren gemeinsame Angelegenheiten zu verwalten, seine Aufgabe bleibt, da ist schon vermöge der Wahl der Umfang der Attribute des Gemeindevorstehers in jeder Beziehung bezeichnet. Er bewegt sich in persönlicher, sachlicher und territorialer Beziehung innerhalb der Grenzen der eigenen Wahlgemeinde. Ein ganz verschiedenes Moment ist es aber, wonach sich der Umfang der Attribute des öffentlichen Anklägers richtet. Dieser fällt mit der Competenz des Bezirks-

gerichtes zusammen, und über diese entscheidet wieder der Ort der begangenen That, und zwar in einem sehr weiten Sprengel, welcher nebst der Gemeinde, in welcher das Bezirksgericht und der Ankläger seinen Sitz hat und welche die Wahlgemeinde des Anklägers ist, auch noch sehr viele andere, und zwar beispielsweise in Galizien bisweilen weit über hundert Gemeinden umfaßt, deren jede ihre eigenen besonderen Angelegenheiten hat, und deren jede zu deren Verwaltung einen besonderen Gemeindevorsteher sich wählt.

Es wird sich von der Ausschußminorität darauf berufen, daß der Gemeindevorsteher schon vermöge der bestehenden Gesetze ohnehin zur Handhabung der Polizei berufen ist, daß zwischen der Polizei und zwischen dem Anklagegeschäfte wieder ein inniger organischer Zusammenhang bestehe.

Nun aber könnte das wohl nur gelten von der eigenen Wahlgemeinde des Gemeindevorstehers, nicht aber von den vielen anderen Gemeinden, welche den Gemeindevorsteher nicht gewählt haben, und über welche sich dennoch sein Anklageamt erstreckt; und wollte und könnte dieses Princip zu einer consequenten Durchführung gelangen, so müßten vielleicht alle Gemeindevorsteher in dem ganzen Sprengel des Bezirksgerichtes, nämlich Jeder für die in seiner Wahlgemeinde begangenen Uebertretungen berufen werden, das Anklageamt bei dem competenten Gerichte auszuüben. Ich glaube aber, daß eben zwischen dem Polizeistrafrechte und zwischen dem Anklagegeschäfte durchaus nicht jener organische innere Zusammenhang besteht. Ich glaube, es besteht zwischen diesen verschiedenen Begriffen keine Verwandtschaft, daher ist keine Analogie möglich. Denn das Polizeistrafrecht ist eben eine selbständige Strafgewalt, das Anklagegeschäft dagegen besteht aus einer untergeordneten Function. Das sind also zwei ganz heterogene Begriffe.

Es kann eingewendet werden, und ist auch im Ausschusse eingewendet worden, daß da zwischen dem selbstständigen und dem übertragenen Wirkungskreise der Gemeinde streng unterschieden werden muß, daß eben die Regierungsfunctionen, welche den Inhalt des übertragenen Wirkungskreises bilden, durchaus und überhaupt nicht in dem Wahlprincipe wurzeln.

Es besteht aber wieder zwischen dem dermaligen Inhalte des übertragenen Wirkungskreises einerseits und zwischen dem Anklagegeschäfte andererseits ein nicht unwesentlicher Unterschied.

Die Mitwirkung des Gemeindevorstehers vermöge des gegenwärtigen übertragenen Wirkungskreises ist derart, daß sie sich entweder nur auf die eigene Wahlgemeinde erstreckt, wie z. B. die Mitwirkung bei der Recrutenaushebung, Mobilisirung, Steuereinhebung, Mitwirkung in Gerichtssachen u. dgl., oder daß sie, wenn dies auch der Fall ist, wenigstens in einem bloßen Manipulationsdienste besteht, wie beim Schubwesen, Bequartierungsangelegenheiten u. dgl. Nun erstreckt sich aber das Anklagegeschäft regelmäßig über die eigene Wahlgemeinde hinaus und besteht nicht in einer Manipulation, sondern involvirt ein nicht unwichtiges Recht, nämlich das Recht der Initiative zur strafgerichtlichen Verfolgung freier Staatsbürger.

Ein zweiter Unterschied besteht wieder darin, daß vermöge des Reichsgesetzes vom 5. März 1872 im übertragenen Wirkungskreise der Gemeindevorsteher nur zur Mitwirkung für Zwecke der öffentlichen Verwaltung berufen erscheint, während der Antrag der Ausschußminorität bezweckt, den Gemeindevorsteher mit einer der Autonomie vollkommen fremden Function der Rechtspflege zu betrauen, was noch überdies zur Folge hat, daß der Gemeindevorsteher, welcher ohnehin schon zwei Instanzen untersteht, jetzt noch einer dritten, der Autonomie vollkommen fremden Instanz, nämlich der Staatsanwaltschaft unterworfen werden müßte, was natürlicherweise den ganzen Mechanismus nur noch complicirter zu machen geeignet ist.

Allein bei dem dermaligen Gemeindeverwaltungs-Organismus erblicke ich in jeder Erweiterung des übertragenen Wirkungskreises eine ernste Gefahr für das Gedeihen des selbstständigen Wirkungskreises. Denn die Regierungsfunctionen, welche zum übertragenen Wirkungskreise gehören, sind derart, das sie vor Allem und unbedingt erledigt werden müssen, und ist der Gemeindevorsteher damit säumig und die Gemeinde auch, so steht der Regierung vermöge des Reichsgesetzes vom Jahre 1872 und vermöge der 16 Landesgesetze über die Gemeindevertretungen das Recht zu, durch andere Organe die unterlassene Regierungsfunction auf Kosten der Gemeinde erledigen zu lassen, und es konnte mich auch vom Standpunkte der Regierung durchaus nicht wundern, wenn der Herr Vertreter von Seite des Justizministeriums im Ausschusse für die Eventualität der Annahme des vorliegenden Antrages der Minorität gleich einen Paragraph in Bereitschaft gehalten hat, wonach für den Fall, als der Gemeindevorsteher mit dem Anklagegeschäfte säumig sein sollte, der Staatsanwalt ermächtigt wäre, einen Privatfunctionär zur Verrichtung dieser Angelegenheiten, nunmehr aber natürlich schon auf Kosten der Gemeinde zu bestellen.

Es ist aber das Anklagegeschäft, soll es wirklich im Ernste gemeint sein, durchaus nicht als eine gar so leichte Agende hinzunehmen. So betrug beispielsweise in Galizien der Zuwachs an Uebertretungen für das Jahr 1878 bei 49 Bezirksgerichten bis 1000 Fälle, bei 94 Bezirksgerichten über 1000 bis 2000 und bei 17 Gerichten sogar über 2000 bis 3270. Nimmt man als Durchschnittszahl 1500 und rechnet davon die Hälfte ab auf Privatdelicte, bei welchen der öffentliche Ankläger nicht intervenirt, so

verbleiben immerhin 14 Uebertretungen auf eine Woche, was für den Gemeindevorsteher, die Correspondenz mit der Staatsanwaltschaft und die nöthigen Ausweise, welche er zu verfassen hat, mit eingerechnet, doch wohl nicht als gar zu leichte Aufgabe anzusehen ist.

Es scheint mir also offenbar zu sein, daß bei dem gegenwärtigen Organismus der Gemeindeverwaltung jede Erweiterung des übertragenen Wirkungskreises, welcher eben erledigt werden muß, ein Verkümmern des selbstständigen Wirkungskreises, welcher nur erledigt werden kann, nothwendig nach sich ziehen muß.

Ein Verkümmern der Autonomie kann ich mir unmöglich wünschen, und insbesondere scheint mir die zarte Pflanze der Gemeindeautonomie zu sehr einer schonenden Behandlung würdig, als daß ich sie dem gefährlichen Einflusse der Anklagefunctionen leichten Herzens preisgeben könnte. Dies sind die Gründe, welche mich und meine Gesinnungsgenossen bewegen, für den Antrag des Ausschusses und gegen jenen der Minorität zu stimmen. *(Beifall und Händeklatschen.)*

Präsident: Der Herr Abgeordnete Ritter v. Schneid hat das Wort.

Abgeordneter Ritter v. **Schneid:** Ich habe mich zum Worte gemeldet, um die constitutionellen Bedenken des Herrn Berichterstatters der Majorität des Strafgesetzausschusses in Erörterung zu ziehen. Er behauptet, daß in ernstlicher Weise nicht mehr von dem Anklageprocesse die Rede sein könne, wenn jene Veränderung des §. 457 Strafproceßordnung eintreten würde, wie die Minorität des Strafgesetzausschusses sie vorschlägt, eine Veränderung in dem Sinne, daß, sofern der öffentliche Ankläger bei der Verhandlung persönlich nicht erschienen ist, die Vorlesung seines schriftlichen Antrages auf gesetzliche Bestrafung genügt und auch als Schlußantrag zu gelten hat. Nach der Begründung des Herrn Berichterstatters wäre der Anklageproceß zu einer bloßen Fiction herabgedrückt, wenn die Hauptverhandlung ohne persönliche Intervention des öffentlichen Anklägers stattfände, es könne dann nicht mehr von einem Anklageprocesse, wie ihn das Staatsgrundgesetz für das Strafverfahren vorschreibt, die Rede sein. Meine Herren! Ich glaube, und hier darf ich wohl vom gegebenen Gesetze abstrahiren, daß das Princip des Anklageprocesses unter allen Umständen auch dann noch gewahrt ist, wenn selbst bei Verbrechen und Vergehen die Einwirkung des Staatsanwaltes bloß auf schriftliche Anträge beschränkt bliebe. Aber abgesehen von dieser kaum zu bestreitenden Auffassung werden Sie mir wohl zugestehen müssen, daß in unserer Strafproceßordnung eine enge Wechselbeziehung zwischen dem Verfahren und der Ingerenz des Anklägers besteht, daß in dem Grade, als das Verfahren bei den leichteren vor dem Einzelnrichter zum Austrag kommenden Delicten sich von den starren und strengen Formen, wie sie bei Verbrechensfällen in der Voruntersuchung und bei der Verhandlung vorkommen, entfernt, auch das Correlat derselben, die Ingerenz des Anklägers, eine Beschränkung nach Form und Inhalt erleidet. Sie werden mir bei Berücksichtigung dieser Thatsachen auch zugeben, daß die Erleichterungen, welche unser Antrag in Bezug auf die Wahrung des Anklagezwanges enthält, den Anklageproceß nicht zur Fiction machen, schon deßhalb nicht, weil wir bei Veränderungen in dem Gegenstande der Anklage, wenn sie bei der Hauptverhandlung vorkommen, einen neuen Antrag von Seite des Functionärs fordern, umsoweniger zur Fiction, als gegenüber jenen Kürzungen des Verfahrens, durch welche dasselbe bis zur bloßen Strafverfügung im Mandatsverfahren verflüchtigt, eine ausgleichende Restriction in der persönlichen Einflußnahme des öffentlichen Anklägers mehr als gerechtfertigt erscheint. Meine Herren! Wenn bei dem Verfahren in Uebertretungsfällen bei der Strafverfügung kaum mehr andeutungsweise die Formen des Processes für schwere Delicte zu erkennen sind, warum fordern Sie, daß die Anklagethätigkeit bei den Uebertretungen verhältnißmäßig viel höher gespannt werde. Ich vermöchte hierin einen Gewinn für die Rechtspflege nicht zu erkennen.

Der Herr Berichterstatter der Majorität besorgt ferner, daß durch die Uebertragung der staatsanwaltschaftlichen Functionen an die Gemeindevorstände den Gemeinden sowohl eine große Arbeitslast, als auch eine große Zahlungslast auferlegt wird.

Was die Arbeitslast betrifft, so kann ich mich wohl darauf beziehen, als ihre Inanspruchnahme bei den Strafverhandlungen sich auf durchschnittlich einen halben Tag in der Woche beschränken wird, einen Zeitaufwand, den der verehrte Herr Berichterstatter der Majorität selbst zugibt.

Meine Herren! Wenn der Functionär der Gemeinde ununterbrochen dem Gange sämmtlicher Verhandlungen persönlich beiwohnen müßte, so theilt sich die Last zwischen ihm, seinem Stellvertreter und dem anderen Gemeinderathe derart, daß eine Person des Gemeindevorstandes durchschnittlich innerhalb drei Wochen einen Vormittag, einen halben Tag, in Anspruch genommen wird; denn erfahrungsgemäß ist ein großer Theil der Verhandlungen nur über Privatanklagen abzuhalten. Auch hierin dürfte wohl eine so übergroße Belastung der Gemeinde nicht erkannt werden; aber auch diese Arbeitslast wird sich wahrlich auf eine verschwindend kleine Bemühung reduciren, wenn hie und da von dem durch §. 457 eingeräumten Rechte, sich auf schriftliche Anträge zu beschränken, Gebrauch gemacht würde. Was jedoch die Zahlungslast anbelangt, so kann nach dem Vorgesagten die Gemeinde fast niemals, und wenn es schon der Fall sein sollte, doch nur eine winzige, irrelevante Ausgabe treffen und diese höchstens für

die Verfassung der Monatsausweise und der Berichtsvorlagen. Hier muß ich aber das hohe Haus bitten, in Erwägung zu ziehen, daß diese kleine Mühewaltung und Geldausgabe nur jene Gemeinden trifft, in denen ein Bezirksgericht seinen Sitz hat. Diese Gemeinden sind durch den Sitz des Gerichtes zum Hauptorte der betreffenden Bezirke gemacht und empfinden diesen Umstand in sehr nachhaltiger Weise, so vor Allem darin, daß ihre Insassen unmittelbar an dem Orte, wo sie wohnen, die Rechtshilfe finden, während den übrigen Bezirksbewohnern durch den Zeitaufwand, den der Gang zum Gerichte mit sich bringt, fühlbare Lasten und Nachtheile auferlegt sind, so durch zahlreiche materielle Vortheile, durch den Zuzug der Parteien, die Steigerung des Wohnzinses und des Häuserwerthes, durch die Vermiethbarkeit von Ubicationen, durch die Anwesenheit von Beamten, Anwälten und ihren Dependenzen.

Es kann nur billig sein, daß solche ganz außergewöhnlich bevorzugte Gemeinden hiefür von einer wie ich schon dargethan habe, sehr geringfügigen Leistung betroffen werden, der sich gern alle übrigen Gemeinden des Bezirkes unterwerfen wollten, wenn man sie zum Gerichtssitze erheben wollte. Was die Einwendung des verehrten Herrn Berichterstatters der Majorität des Strafgesetzausschusses betrifft, daß man einem Gemeindevorsteher durch die Uebertragung der staatsanwaltschaftlichen Functionen eine gehässige und peinliche Pflicht überwälze, so muß ich doch entgegnen, daß die Mehrzahl der vor dem Gerichte zur Verhandlung kommenden Fälle nicht Insassen seiner eigenen, sondern anderer und entfernter Gemeinden des Bezirkes betrifft, denen gegenüber, wenn ich den Herrn Berichterstatter wörtlich und unverkürzt citiren darf, der Gemeindevorsteher bei Ausübung seines staatsanwaltschaftlichen Amtes weder in nachbarlicher, noch in geselliger, noch in geschäftlicher Beziehung gestört wird.

Noch einen Gedanken, der fast das übergreifende Moment in der unleugbar sehr gewandten Beweisführung des Herrn Berichterstatters bildet, möchte ich bekämpfen. Es ist die Fähigkeit des Gemeindevorstehers und der Gemeindevorstände zu diesen Functionen, die er bezweifelt und verneint.

Meine Herren! Für die wenigen, ich muß sagen, beschämenden Fälle, in denen die intellectuelle Beschaffenheit des Vorstehers eines Bezirkshauptortes für das ihm neu zu übertragende Amt nicht ausreichen sollte, bietet der §. 448, Alinea 3 eine Abhilfe. Es handelt sich aber im vorliegenden Falle um die Vorstände von Städten und Märkten oder doch bedeutenderen Orten, die den Centralpunkt eines Bezirkes bilden, um Gemeinden, in denen schon intensiver verwaltet wird, in deren Vertretung meistentheils auch Beamte, Notare und Advocaten einen Sitz einnehmen, und um Bezirkshauptorte, in denen die Gemeindevertretung in täglichem und unmittelbaren Verkehre mit den Staatsbehörden steht, in denen die Baupolizei, die Handhabung der Dienstbotenordnung eines Theiles der Sanitätspolizei, der Straßen- und Sicherheitspolizei wiederholt Verfügungen und Verhandlungen durch den Gemeindevorsteher nöthig machen, in denen der Gemeindevorsteher oft und oft sogar als Vorsteher eines Strafcollegiums vernehmen und entscheiden muß.

Meine Herren! Ist es denn wirklich möglich anzunehmen, daß in solchen Orten der Gemeindevorsteher oder die beiden anderen Vorstandsmitglieder unfähig sein sollten, das Anklageamt zu versehen, unfähiger im Jahre 1880 als im Jahre 1850, in welchem man sie schon zu diesem Amte berief, unfähig trotz der Wirkung einer seit vielen Jahren erhöhten Fürsorge für das Unterrichtswesen? Welche Capitalanklage gegen dieses Unterrichtswesen, und welches schädigende Urtheil über die Verwaltung durch unsere Gemeinden läge in einer solchen, glücklicherweise nicht zutreffenden Annahme!

Meine Herren! Die vorliegende Frage trägt nicht das Merkmal einer Parteifrage; sie ist es auch nicht; sie richtet sich gegen ein Institut, dessen Einführung seine Schöpfer selbst nicht mehr vertheidigen wollen, gegen ein Institut, welches nicht durch das Gesetz selbst geschaffen ist. Heben Sie die staatsanwaltschaftlichen Functionäre auf, so wird weder die Rechtssprechung darunter leiden, noch durch die ihnen von der Minorität des Strafgesetzausschusses vorgeschlagenen Modificationen das Princip des Anklageprocesses angetastet noch denaturirt werden. Aus diesen Gründen und wegen der Möglichkeit, eine namhafte und überflüssige Ausgabe zu vermeiden, bitte ich das hohe Haus, dem Antrage der Minorität beizustimmen. *(Bravo! Bravo! rechts.)*

Präsident: Der Herr Abgeordnete Fürnkranz hat das Wort.

Abgeordneter **Fürnkranz:** Durch eine lange Reihe von Jahren Vorstand einer der größeren Gemeinden Niederösterreichs und durch vier Jahre staatsanwaltschaftlicher Functionär, glaube ich wohl berechtigt zu sein, in der heutigen Debatte über die Beseitigung oder das Bestehenlassen der gegenwärtigen Einrichtung der staatsanwaltschaftlichen Functionäre das Wort zu ergreifen.

Nach meiner Ansicht ist die Institution der staatsanwaltschaftlichen Functionäre verwerflich und entbehrlich; sie ist kostspielig und sogar individuell gefährlich. Ich weiß es aus Erfahrung, daß das Amt des staatsanwaltschaftlichen Functionärs große Mühseligkeiten mit sich bringt, daß sich der Functionär, wenn er pflichteifrig ist, wenn er seine Pflicht dem Gerichte gegenüber genau erfüllt, den Haß Derjenigen auf die Schultern ladet, die auf seine Veranlassung verurtheilt worden sind. Nicht auf den verurtheilenden

Richter, sondern auf den Functionär fällt der Haß Desjenigen, über den in Folge eines begangenen Delictes ein strafgerichtliches Urtheil geschöpft worden ist. Die Functionärstellen sind in ihrem weitaus größten Theile gegenwärtig mit Individuen besetzt, die weder von der Strafproceßordnung, noch überhaupt vom Strafgesetze irgendwelche Idee haben *(Rufe: Sehr richtig!)*, die daher durchaus nicht in der Lage sind, den Anforderungen zu entsprechen, die von Staats- und Gesetzeswegen an sie gestellt werden. Und dennoch sind gerade solche unfähige Leute vom Staate gezahlt, während diejenigen Functionäre, die in der Lage sind, ihrem Rechtswissen nach ihren Verpflichtungen zu entsprechen und nachzukommen, soweit meine Erfahrung reicht, das Amt des Functionärs unentgeltlich übernommen haben. Kostspielig ist die Sache aus dem Grunde, weil, wie wir bereits einigemale gehört haben, in Cisleithanien die Functionäre eine Ausgabe von mehr als 100.000 fl. verursachen.

Was will man aber nun thun, um die ganze Sache für den Staat etwas weniger kostspielig zu gestalten? Man geht ganz einfach daran, den armen Gemeindevorständen eine neue Last aufzuerlegen. *(Bravo! auf der äussersten Linken.)* Ja, sind denn die Lasten, die den Gemeinden mit dem ihnen übertragenen Wirkungskreise bisher auferlegt worden sind, nicht groß genug? Wo kommt man denn noch hin?

Die meisten Gemeinden sind ja gar nicht in der Lage, alles das zu thun, was der Staat von ihnen fordert. *(Rufe auf der äussersten Linken: So ist es!)* Sie haben nicht die Mittel, nicht die Kraft, nicht das Geld hiezu. *(Bravo! auf der äussersten Linken.)* Und, frage ich, wie kommen dann die Gemeindevorstände jener Orte, wo die Bezirksgerichte ihren Sitz haben, dazu, ohne daß man sie fragt, ob sie überhaupt wollen, sich vom Staate neue Lasten aufbürden zu lassen? *(Rufe auf der äussersten Linken: Ganz richtig!)* Ich glaube, man sollte doch soviel Rücksicht für die Gemeindevorstände haben, dieselben zu fragen, ob sie sich dieser neuen schweren Aufgabe unterziehen wollen oder nicht.

Das thut aber der gegenwärtige Gesetzentwurf nicht; er verlangt ganz einfach, dictatorisch, daß den Gemeindevorstehern jener Orte, wo Bezirksgerichte ihren Sitz haben, eine neue Bürde auferlegt werde. Und, frage ich mich weiter, wenn beispielsweise der Gemeindevorsteher eines Ortes, wo ein Bezirksgericht sich befindet, seiner Verpflichtung als Functionär nicht nachkommen will, die ihm durch den Gesetzentwurf auferlegt werden soll, einem Gemeinderathe einfach den Auftrag ertheilt, wie es der Gesetzentwurf verlangt, ein oder zwei Jahre Functionärsdienste zu leisten, wie kommt denn der betreffende Gemeinderath dazu, eine solche Mission zu übernehmen?

Wie kommt denn der Gemeindevorstand eines Ortes, wo ein Bezirksgericht seinen Sitz hat, dazu, daß er für alle übrigen Gemeinden, wo kein Bezirksgericht sich befindet, solche Lasten übernehmen soll? *(Bravo! Bravo! auf der äussersten Linken.)*

Ich erblicke in dem ganzen Minoritätsgesetzentwurfe nur eine abermalige Belastung der Gemeinden und im Namen aller Gemeinden der im Reichsrathe vertretenen Königreiche und Länder, in welchen sich Bezirksgerichte befinden, erachte ich mich für ermächtigt und berechtigt, gegen eine solche Maßregel entschieden zu protestiren. *(Bravo! links.)* Aus diesem Anlasse allein habe ich mich entschlossen, für den Ausschußantrag auf Uebergang zur Tagesordnung zu stimmen; ich muß aber offen gestehen, daß ich sehr wünsche, daß überhaupt die ganze Institution der staatsanwaltschaftlichen Functionäre eine Aenderung erfahre. Ich gewärtige auch, daß in nächster Zukunft ein diesbezüglicher Antrag eingebracht werden wird und glaube auch, daß sich die Kosten und Auslagen für das Amt der Functionäre vollkommen dadurch beseitigen ließen, wenn man, wie es bei den städtisch-delegirten Bezirksgerichten der Fall ist, einem Beamten des Kanzlei- oder Conceptspersonals einfach das Amt des Functionärs übertragen, oder daß dort, wo die geringe Zahl der Beamten bei Einzelgerichten dies nicht gestattet, ein Beamter des Steueramtes hiezu designirt würde. Auf diese Art wird der Staat die Kosten von mehr als 100.000 Gulden jährlich ersparen und nicht Leute zu Functionären machen, die nichts verstehen, nichts wissen; die ganz umsonst ihr Honorar einstecken. Auf diese Art würde auch den gesetzlichen Anforderungen entsprochen werden. Ich stimme für den Ausschußantrag. *(Bravo! Bravo! auf der äussersten Linken.)*

Präsident: Der Herr Abgeordnete Dr. Promber hat das Wort.

Abgeordneter Dr. **Promber:** So wie der geehrte Herr Abgeordnete und Antragsteller der Minorität, so erlaubte ich mir auch in aller Bescheidenheit, anläßlich der Debatte über das Justizbudget im Jahre 1876 darauf hinzuweisen, daß das Institut der staatsanwaltschaftlichen Functionäre, wie es damals bestand und leider auch heute noch besteht, seinen Zweck nicht erfülle und die dafür verausgabten Summen je eher je lieber zu ersparen wären. Die Ueberzeugung, die ich mir damals gebildet hatte, habe ich auch heute und werde in dieser Ueberzeugung auch nicht beirrt durch die Hartnäckigkeit, mit welcher auf der Regierungsbank, trotz der dagegen laut gewordenen Wünsche an diesem Institute festgehalten wird, bin ich doch gewöhnt, daß auch in anderen Fragen des Justizwesens mit seltener Hartnäckigkeit an der Theorie gegenüber den Wünschen der Praxis festgehalten wird. Ich erinnere da an den oft

erwähnten Legalisirungszwang, gegen welchen das Haus mit großer Majorität bereits Beschluß gefaßt hat. Er besteht heute noch und wird, wie mir scheint, noch weiter bestehen. Uebrigens kommt es ja auf meine Ueberzeugung nicht an. Sehen wir aber die vorliegenden Berichte an. Der Strafgesetzausschuß, zusammengesetzt aus juristischen Capacitäten, schied sich wohl in zwei Lager, aber die Majorität und Minorität, in welche sich der Ausschuß geschieden hat, kam schließlich doch zu der übereinstimmenden Ueberzeugung, daß das Institut der Functionäre, wie es heute besteht, seinen Zweck nicht erfüllt und selbst den bescheidenen Anforderungen, die man billigerweise an dasselbe stellt, nicht entspricht; daß es vielleicht sogar von vorhinein nicht ausgeschlossen ist, daß das Institut selbst schädliche Folgen mit sich bringt, und daß die Frage eigentlich nur so steht, was an Stelle dieses Institutes zu setzen wäre.

Bei einer solchen allgemeinen, wenn ich sagen darf, Verurtheilung dieses Institutes von Majorität und Minorität, kann ich mich kurz fassen und nur die Hauptmängel und Gebrechen, die ich an diesem Institute zu tadeln habe, berühren. Einer der ersten und Hauptmängel ist nun, daß das Amt des öffentlichen Anklägers gelegt erscheint in die Hände von rechts- und gesetzunkundigen Personen. Diese gesetz- und rechtsunkundigen Personen — und Sie dürfen, meine Herren, nicht vergessen, daß selbst rechtsgebildete Richter manchmal bei den einander widersprechenden Beweisen, die producirt werden, es nicht leicht haben, sich sofort zu orientiren — sind nicht in der Lage, jenen Einfluß, den ihnen das Gesetz einräumt, auf den Gang des Processes auszuüben; die Folge davon ist, daß diese Functionäre sich darauf beschränken, die bloß formelle Verpflichtung ihres Amtes, so gut und schlecht es eben geht, zu erfüllen, daß sie sich einzig und allein darauf beschränken, mechanisch die Formel zu gebrauchen: Ich bitte um Anwendung des Gesetzes. So wird die Function des staatsanwaltschaftlichen Functionärs, wie sie heute besteht, zu einem reinen Formelkram, und er selbst in der Hand des prädominirenden Richters zu einem Strohmann, zu einer Marionette. Ich sagte, das Amt der Functionäre ist heute in die Hand von gesetz- und rechtsunkundigen Personen gelegt.

Nun sehen Sie sich einmal die Functionäre an. Es ist nicht leicht, sich hier die nöthigen Details zu verschaffen, weil von Anfang an, wie der Herr Antragsteller und Berichterstatter der Minorität erwähnte, über diese ganze Institution ein Halbdunkel verbreitet ist.

Ursprünglich war nicht einmal die Summe im Budget angegeben. Ich habe mir nun die nöthigen Details für Mähren verschafft. Dort waren 75 honorirte Functionäre; davon eigentliche Functionäre 63 und 12 Functionäre oder Stellvertreter an solchen Orten, wo Bezirkshauptmannschaften sind, welche dann eintreten, wenn der Beamte, der dazu die erste Mission hat, nicht eintritt, und welche für solche Fälle auch honorirt werden.

Unter diesen 75 haben wir 7 Postmeister, 7 Officiere, 1 Unterofficier, 1 Militärbeamten, 4 Gemeindesecretäre, 1 Mediciner, 2 Wundärzte, 1 Oberförster, 1 Holzhändler, 1 Färber, 2 Apotheker, 2 Kaufleute, 1 Zimmermeister, 1 Rauchfangkehrer, Haus- und Grundbesitzer, Private u. s. w., dann 9 Beamte außer Dienst, die also in eine andere Kategorie gehören, und 1 Notar, das ist eigentlich der einzige Jurist.

Unter diesen Functionären sind 12 Bürgermeister und 10 sonstige Gemeinderepräsentanten, darunter unter den letzteren aber kein Jurist. Nun, meine Herren, das sind gewiß ehrenwerthe Personen, die in ihrer socialen Stellung ihren Pflichten gegen den Staat, die Gemeinde und die Familie vollkommen entsprechen, aber als öffentliche Ankläger, glaube ich, dürften sie doch weniger am Platze sein. Dazu kommt noch weiter, wenn Sie bedenken, was diese Personen für die Function bekommen. Allerdings beträgt die Ausgabe 100.000 fl., also an sich eine ansehnliche Summe. Wie werden aber diese 100.000 fl. minutiös zersplittert und geradezu beim Fenster hinausgeworfen!

Für Mähren kostet diese Institution rund 11.200 fl. Dividiren Sie diese Summe durch die 75 honorirten Personen, so bekommen Sie ein Durchschnittshonorar von 149 fl. Nun wird diese Summe nicht so vertheilt, sondern sie haben einen Functionär dotirt mit 40 fl., drei mit 50 fl., einen mit 75 fl., 21 mit 100 fl., dann kommen welche mit 120 fl., 200 fl., 250 fl. und 300 fl. Geradezu herrscht hier eine Minuendolicitation, wer es billiger macht *(Heiterkeit!)* der kriegt's. — Eine geistige Thätigkeit also — und die soll es sein — durch das ganze Jahr fortgesetzt, wird honorirt mit 40 fl., mit 75 fl.; da muß doch die Arbeit darnach sein, wie der Lohn ist. Sie können also von einem solchen Functionär, ganz abgesehen von dem Mangel an Rechts- und Gesetzeskunde nicht mehr verlangen, als was er jetzt leistet, nämlich, daß er sich darauf beschränkt, ganz mechanisch die Formel zu gebrauchen: Ich bitte um Anwendung des Gesetzes.

Ein weiteres Gebrechen der heutigen Institution ist folgendes.

Stellen Sie sich die Stellung des staatsanwaltschaftlichen Functionärs vor, erstens gegenüber dem Publicum, zweitens gegenüber dem Richter. Gegenüber dem Publicum: er ist in der Gemeinde, wenn ich so sagen darf, erbgesessen, er wohnt dort seit Jahren, ist daselbst verwandt und verschwägert, hat ein Geschäft und einen Kundenkreis. Er ist nebstdem jederzeit amovirbar, in der Function; es ist die Möglichkeit vorhanden, daß das wenn auch geringe Entgelt, das jedoch für ihn einen Werth hat, ihm

jederzeit entzogen werde. Ist da zu erwarten von solchen Functionären, daß sie Lust und Liebe zur Sache, Objectivität besitzen, daß sie einen Pflichteifer entwickeln? Ist denn der Mann in seinem Gewerbe und seiner socialen Stellung nicht abhängig von seinen Mitbürgern und mannigfachen Verlegenheiten ausgesetzt, bald nach dieser, bald nach jener Seite?

Nehmen Sie nur seine Stellung zum Richter. Alle Hochachtung vor dem österreichischen Richterstande, und ich werde dieser Hochachtung jederzeit Ausdruck geben und habe ihr in diesem hohen Hause wiederholt in Rede und Antwort Ausdruck gegeben. Allein schließlich ist auch der Richter kein Engel, und es können Fälle vorkommen, wo einmal ein weniger gewissenhafter Richter fungirt. Dieser weniger gewissenhafte Richter hat nun die Möglichkeit in der Hand, daß er den staatsanwaltschaftlichen Functionär veranlaßt, die Klage zurückzuziehen und die Zurückziehung der Klage erfolgt unmotivirt, etwa in einem Falle, wo er selbst die Freisprechung vielleicht nicht motiviren will oder nicht motiviren kann. Also auch die Abhängigkeit des öffentlichen Anklägers gegenüber dem Richter!

Nun aber das wäre noch der ideale Zustand in der Praxis, wenn dieser staatsanwaltschaftliche Functionär der Verhandlung beiwohnt und im geeigneten Zeitpunkte seine Anträge stellt. Allein nicht einmal das wird in der Praxis gehandhabt. Nehmen Sie nur ein städtisch-delegirtes Bezirksstrafgericht an dem Sitze eines Gerichtshofes, wo mehrere Strafrichter fungiren. Diese amtiren zu gleicher Zeit in verschiedenen Localitäten, während es nur einen einzigen staatsanwaltschaftlichen Functionär gibt. Der kann sich nicht zertheilen und zerreißen, sondern in der Praxis wird die Sache so aussehen: Der Richter leitet die Verhandlung, und wenn er den staatsanwaltschaftlichen Functionär gerade braucht, läßt er ihn aus dem anderen Saale herausholen, resumirt ihm das, was in der Verhandlung vorgekommen ist, und Letzterer stellt dann seinen Antrag nicht auf Grund der Autopsie, nicht auf Grund selbstgemachter Wahrnehmungen, sondern auf Grund des vom Richter erhaltenen Resumés. Ist ein solches Princip nicht geradezu eine Fiction, eine Fiction des Anklageprincipes, eine Fiction, welche wahrlich nicht 100.000 fl. werth ist?

Für eine solche Fiction 100.000 fl. auszugeben, erscheint mir unnütz und ungerechtfertigt; ungerechtfertigt nicht nur erstens aus dem Gesichtspunkte des Herrn Abgeordneten Dr. Nitsche mit Rücksicht auf die allgemeine Finanzlage; mir erscheint es noch viel ungerechtfertigter vom Standpunkte des Justizbudgets selbst. Wenn Sie bedenken, wie gerade auf dem Gebiete des Justizwesens bei wichtigen Punkten und in wichtigen Fragen mit einer Kleinlichkeit und geradezu Knauserigkeit gespart wird, welche durchaus nicht danach angethan ist, das Ansehen der Justiz zu fördern, dann erscheint nach meiner Meinung es von selbst klar, daß für diese Fiction Geld ausgegeben wird.

Eine der Haupterrungenschaften, vielleicht die schönste Errungenschaft des Strafprocesses, ist die Unmittelbarkeit, die Mündlichkeit.

Wie wird nun mit Rücksicht auf die Sparsamkeit verfahren? Beständig wird auf die Präsidenten der Gerichtshöfe gedrängt, daß sie sich so viel als möglich mit der Verlesung der aufgenommenen Zeugenprotokolle bei der Hauptverhandlung begnügen mögen. Der Sparsamkeit zu Liebe wird auf diese Weise dem Principe der Unmittelbarkeit, der Mündlichkeit Schaden zugefügt. Gehen wir zurück auf die Entstehungsgeschichte des Strafprocesses. Der neue Strafproceß hat — ich sage es offen — in bedauerlicher Weise, entgegen den alt-österreichischen Traditionen, den Rechtszug eingeengt. War nicht auch das Moment der Sparsamkeit mit ein Moment den Rechtszug einzuengen? Nehmen Sie das kargbemessene Pauschale. Der Richter bekommt heute für dieses karg bemessene Pauschale nur die schlechtesten Arbeitskräfte, und wie sehen auch die gerichtlichen Verfügungen und Urtheile aus? Wie nett sind jene, die wir aus dem Auslande bekommen, und wie sehen sie in Oesterreich aus? oder Sie geben hier 100.000 fl. für staatsanwaltschaftliche Functionäre aus — glauben Sie, daß es dem gegenüber zur Hebung des Ansehens der Justiz beim ungebildeten Manne beiträgt, wenn die gerichtlichen Verfügungen und Urtheile in solchen Couverts versendet werden, in welchen früher einmal Kerzen waren, und die ganz abgerissen sind? *(Heiterkeit.)*

Oder glauben Sie, daß das Ansehen der Justiz dadurch gehoben wird, daß der Bagatellrichter, der, ohnedies über die Kräfte angestrengt, 30 bis 40 Bagatellverhandlungen angeordnet hat, auf einen und denselben Tag, in einem und demselben Saale, wo gestritten und geweint wird, bevor er die Verhandlung eröffnen darf, an die Partei herantreten muß, sie solle einen Kreuzer auf den Tisch für das Papier niederlegen. Die Partei hat den einen Kreuzer nicht zu Gericht mitgenommen, weil ihr die betreffende Ministerialverordnung nicht bekannt war, und denken Sie nun an den Streit wegen dieses einen Kreuzers. Ich wünschte, daß die Herren vom grünen Tische einmal verurtheilt würden, nur für acht Tage Bagatellrichter bei einem stark beschäftigten Bezirksgerichte zu sein und zu erfahren, was für Mühe es erfordert, diese Kreuzer hereinzubringen und dann diese Kreuzer bei den Hilfsämtern in der Pauschalrechnung wieder zu verrechnen. Und dem gegenüber gibt man 100.000 fl. für eine ganz leere Fiction aus? Also weg mit dieser Fiction, weg mit dem heutigen Bestande, mit der heutigen Institution! Es fragt sich nur soll Etwas an die Stelle desselben

gesetzt werden, und was soll an die Stelle desselben gesetzt werden? Nach dem Antrage des sehr geehrten Herrn Berichterstatters die Minorität soll an die Stelle der heute honorirten staatsanwaltlichen Functionäre der unhonorirte Gemeindevorsteher oder dessen Stellvertreter treten.

Der sehr geehrte Herr Abgeordnete möge mir verzeihen, wenn ich ihm gegenüber die Behauptung aufstelle, daß meines Erachtens durch seinen Antrag der gegenwärtige Zustand nicht besser wird.

Ich stellte drei Haupteinwände dem gegenwärtigen Institute entgegen; keinem dieser Haupteinwände wird durch den Antrag Lienbacher begegnet. Das öffentliche Anklageamt übergeht nach dem Antrage Lienbacher nicht in die Hände gesetzes- und rechtskundiger Personen, was der eigentlich ideale Zustand wäre. Der Bürgermeister, der freigewählte Bürgermeister, braucht kein Jurist zu sein, und ich erwähne, daß 22 Repräsentanten in Mähren diese Function haben, ohne daß sie Juristen wären; im Gegentheile glaube ich, daß die Garantie, ein wenigstens relativ brauchbareres Material für diese Function zu bekommen, nach dem Antrage Lienbacher eine viel geringere wird als jetzt. Jetzt steht die Auswahl der staatsanwaltschaftlichen Functionäre Fachmännern, den Oberstaatsanwälten zu, künftig geht die Auswahl aus den Händen der Fachmänner, der Oberstaatsanwälte, in die Hand der Gemeindevertretungen über. In dieser Richtung also wird es zum Mindesten nicht besser werden. Aber auch die Abhängigkeit bleibt, es bleibt die Abhängigkeit von dem Richter und selbstverständlich die Abhängigkeit von der Bevölkerung, ja diese letztere Abhängigkeit wird erhöht durch die Rücksichten, welche der Gewählte seinen Wählern schuldig ist.

Es fragt sich also, ob es nichts kosten wird, und dies ist ja für mich und meine Gesinnungsgenossen von jeher der Hauptpunkt.

In den Fünfzigerjahren wurde dieses Amt unentgeltlich verrichtet, es wurde als ein Ehrenamt versehen; jetzt aber ist es dort anders geworden. Hätte man die Continuität der Nichthonorirung aufrecht erhalten, so würden sich auch heute Leute finden, die dieses Amt unhonorirt verwalten; aber man hat einmal angefangen das Amt zu honoriren, wie kommt nun der Nachfolger dazu, etwas umsonst zu thun, was sein Vorgänger für Geld gethan hat? Ich glaube, daß sich sehr selten Leute finden werden, die dieses Amt unentgeltlich besorgen werden, und es wird höchstens das eintreten, was der Bericht der Majorität hervorgehoben hat, nämlich eine Verschiebung und Tragung der Kosten, indem dieselben nicht der Staat, sondern die Gemeinden tragen werden. Gerade darin liegt das Hauptargument gegen den Antrag des Herrn Abgeordneten Lienbacher. Wie kommt die Gemeinde an dem Sitze eines Bezirksgerichtes dazu, aus ihrem Säckel eine Function zu bezahlen, welche dem ganzen Bezirke, also auch allen übrigen Gemeinden desselben zu Statten kommt? Aus diesem einzigen Grunde schon müßte ich gegen den Antrag Lienbacher sein; denn es scheint mir dies abermals eine Erweiterung des ohnehin drückenden übertragenen Wirkungskreises der Gemeinden, oder die Creirung eines neuen übertragenen Wirkungskreises zu sein. Dazu kommt — und da stimme ich mit dem Herrn Abgeordneten Dr. Nitsche nicht überein — noch Folgendes: Ich will nicht von politischen Parteien reden, aber in der Gemeinde selbst bilden sich Gemeindeparteien ganz ohne Rücksicht auf die große Politik; aus diesen Gemeindeparteiverhältnissen entstehen Parteizwistigkeiten, diese bekommen einen acuten Charakter namentlich vor Neuwahlen; es werden Wählerversammlungen abgehalten, es wird debattirt, man legt da die Worte nicht auf die Wagschale, es regnet manchmal Ehrenbeleidigungen, und solche Gemeindewahlen endigen nicht selten vor dem Strafgerichte, und nun machen sie den Gemeindevorsteher, das Haupt der bei der letzten Wahl siegenden Partei, zum öffentlichen Ankläger.

Es ist nicht richtig, daß, wie der Herr Abgeordnete Dr. Nitsche meint, der Ankläger nicht sekkiren kann; er kann sekkiren durch die bloße Ueberreichung der Anklage, wenn auch ein Freispruch erfolgt. Gegen den Freispruch erfolgt die Berufung, und zum Mindesten muß der in erster Instanz Freigesprochene meilenweit zum Gerichtshofe fahren und neuerliche Kosten tragen. Und wenn der Gemeindevorstand der objectivste und gewissenhafteste ist, so kommt er in eine Zwitterstellung. Der Unterliegende wird immer sagen, er sei unterlegen, weil er bei der Wahl nicht Anhänger des Bürgermeisters war. Warum die Gemeindevorsteher in eine solche schwierige Lage bringen? Ich fürchte aber auch, abgesehen von dieser Schwierigkeit, daß auch eine Ersparniß nicht eintreten wird, zum mindesten nicht im Interesse der Gemeinde. Es fragt sich also: Was hat zu geschehen?

Nach meiner subjectiven Ueberzeugung würde ich gar keinen Anstand nehmen, anstatt einer solchen Fiction das ganze Anklageverfahren in Uebertretungen fallen zu lassen. *(Rufe rechts: Sehr richtig!)* Allein nachdem der Ausschuß dies nicht gethan hat, der doch am meisten die Gelegenheit und den Beruf hatte, die Sache eingehend zu prüfen, nachdem ich selbst an der Hand privat eingezogener Erkundigungen nicht die Stimmung finde, um heute mit einem solchen Antrage zu reussiren, frägt es sich, ob es nicht einen Ausweg gibt, welcher die Mitte hält zwischen dem Antrage der Majorität und der Minorität.

Dieser Mittelweg wäre, den Ausschuß aufzufordern zu erwägen, ob nicht durch eine allfällige Aenderung der Strafproceßordnung erzielt werden könnte, daß die Function der Anklage in erster Instanz bei

Uebertretungen ohne Auslagen für den Staatsschatz, ohne Belastung der Gemeinden durchgeführt werden könnte.

Ich sagte, daß der heutige Zustand eine Fiction ist, daß er nicht leicht einer Verschlechterung fähig ist. Schlechter wird es also nicht werden, wenn nicht besser, wenn bereits angestellte Staatsorgane an dem Sitze des Bezirksgerichtes diese Function unentgeltlich übernehmen, z. B. ein Auscultant, ein Kanzlist *(Abgeordneter Dr. Gross: der vom Bezirksrichter abhängig ist!)* Ich wiederhole, wenn der Ausschuß sich zu dem Antrage der Aufhebung des Anklageprincipes in Uebertretungsfällen aufschwiegen würde, würde ich diesem Antrage zustimmen.

Die 100.000 fl. wären unbedingt zu ersparen, und Sie würden damit nur die Consequenz von Geschehnissen verfolgen, welche sich in diesem hohen Hause bereits ereignet haben.

In dem Berichte des Budget-Ausschusses vom Jahre 1878 können Sie unter Nummer 738 der Beilagen zum stenographischen Protokolle der VIII. Session, Seite 4 und 5 Folgendes finden: Die Regierung hatte damals beantragt, für die Justizverwaltung 16,808.000 fl. einzustellen, der Budgetausschuß beantragte 16,700.000 fl., also einen Abstrich von 108.000 fl. Motivirt wurde dieser Abstrich folgendermaßen *(liest)*:

„Der bei diesem Titel im Ordinarium vom Ausschusse beabsichtigte Abstrich von 108.000 fl. erscheint zugleich auch noch als finanzieller Nachdruck für die im hohen Hause bereits wiederholt zum Ausdruck gebrachte Anschauung über die Nothwendigkeit einer legislativen Veränderung, betreffend die Functionäre für die Anklage bei den Bezirksgerichten."

Das hohe Haus, indem es dem Antrage des Budgetausschusses zustimmte, hat implicite auch die Motivirung des Budgesausschusses zu der seinigen gemacht, und ich glaube daher, daß, wenn heute dahin getrachtet wird, diese 100.000 fl. zu ersparen, dies nur eine Consequenz der früheren Anschauung des hohen Hauses ist.

Ich stelle ja keinen Antrag, der den Majoritäts- oder Minoritätsantrag schon heute unmöglich macht, beide bleiben vorläufig aufrecht, wenn mein Antrag angenommen wird. Ich stelle nur das Ersuchen und die Bitte an den Strafgesetzausschuß, die Frage noch einmal zu erwägen. Es scheint mir dies nothwendig, damit eine finanzielle Ausgabe für einen solchen fictiven Zweck entfalle und in diesem Sinne empfehle ich den Antrag zur Annahme. *(Bravo!)*

Mein Antrag lautet *(liest)*:

„Das hohe Haus wolle beschließen: die Anträge des Strafgesetzausschusses werden an denselben zurückgewiesen und derselbe aufgefordert, zu erwägen, welche Aenderungen in der Strafproceßordnung vorzunehmen wären, damit durch die Vertretung der Anklage bei den Bezirksgerichten keine Auslage für den Staatsschatz und keine Belastung der Gemeinden erwächst." *(Beifall.)*

Präsident: Der Herr Abgeordnete Dr. Promber stellt folgenden Antrag: *(Wiederholt denselben.)* Ich ersuche jene Herren, welche diesen Antrag unterstützen wollen, sich von ihren Sitzen zu erheben. *(Geschieht.)* Er ist genügend unterstützt und steht in Verhandlung.

Nunmehr ist der Herr Abgeordnete Dr. Wolski am Worte; ich ertheile ihm dasselbe.

Abgeordneter Dr. **Wolski:** Hohes Haus! So mißlich auch die Lage eines Redners ist, der in so vorgerückter Stunde, vor einer ermüdeten Versammlung einen beinahe erschöpften Gegenstand zu behandeln hat, so muß ich mir dennoch das Wort um gütiges Gehör erbitten; nicht etwa, um bereits Gesagtes zu wiederholen, sondern um den trefflichen Ausführungen des Ausschußberichtes und meiner geehrten Herren Vorredner Einiges hinzuzufügen, was vielleicht ebenfalls für die Sache von einiger Bedeutung sein dürfte.

Die geehrte Minorität des Ausschusses will den öffentlichen Ankläger in Uebertretungsfällen möglichst entlasten und seine Thätigkeit auf ein Minimum, und zwar, wie es im Minoritätsantrage mit mathematischer Präcision berechnet wurde, mit ein Zehntel reduciren; die Vornahme der Hauptverhandlung soll auch in Abwesenheit des öffentlichen Anklägers zulässig sein, diese Abwesenheit soll in den Fällen, in denen das Amt des Anklägers dem Gemeindevorsteher übertragen wird, zur Regel werden; es soll die Verlesung der Formel: „Ich beantrage die gesetzliche Bestrafung" genügen.

Daß durch diese Reform die Staatsrechtspflege nicht gefördert werden würde, daß sie vielmehr darunter leiden müßte, wurde bereits von den Herren Vorrednern gezeigt und liegt wohl auf der flachen Hand. Wie zahlreich sind doch in jeder Hauptverhandlung die Gegenstände, über welche der öffentliche Ankläger sich äußern muß, wenn überhaupt das Interesse der Anklage wahrgenommen werden soll, wie unvorhergesehen, wie unberechenbar die Zwischenfälle, die entweder auf das richterliche Urtheil einen entscheidenden Einfluß üben, oder, sei es einen Rücktritt von der Anklage, sei es eine Ausdehnung oder Aenderung derselben nothwendig machen! Und während alledem sollte die Person, die man noch immer, Gott weiß weiß warum, öffentlicher Ankläger zu nennen beliebt, irgendwo promeniren, das Gericht hätte anstatt des Anklägers einen leeren Stuhl vor sich! Heißt dies, frage ich, nicht das Anklageprincip ad absurdum führen, es zu einem wesenlosen Schatten herabwürdigen?

Es hat jedoch, meine Herren, ein eigenthümliches Bewandtniß mit solchen Schatten, mit

den dem aufmerksamen Beobachter so häufig auffallenden Worten, die die Sache selbst überlebt haben und noch lange in der Welt herumspuken, nachdem die Idee, die sie ausdrücken sollten, längst zu den Todten gelegt worden ist!

Eben wegen dieser Zähigkeit der Worte, wagen es geschickte Leute nicht so leicht, sich an der geheiligten Phraseologie und an den Schlagworten des Tages zu vergreifen; sie ziehen es vielmehr klugerweise vor, das Innere der Frucht auszuhöhlen, ohne die Rinde anzugreifen, bis endlich der unbedachtsame Verwahrer der Frucht merkt, daß sie inhaltslos ist und sie unwillig wegwirft.

Eine Volksvertretung, meine Herren, sollte sich zu diesem den Ameisen abgelernten Werke nicht hergeben; bewußt sowohl ihrer Principien als ihrer Ziele sollte sie jeder Institution, wenn sie gut ist, ihren wesentlichen Inhalt und ihre Lebensfähigkeit wahren, sonst aber mit Dingen, die sich entweder nicht bewährt oder überlebt haben, frisch aufräumen. *(Bravo!)* Hat das Anklageprincip in Uebertretungsfällen die Probe der Praxis nicht bestanden, was zu untersuchen hier allzu weitläufig wäre, dann lege man entschlossen die Axt an den Baum, anstatt ihn durch Novellen, wie diese, künstlich verkrüppeln und verkümmern zu lassen. *(Bravo! Bravo!)*

Ich gehe jedoch weiter und behaupte, daß die vorliegende Novelle nicht nur das Anklageprincip zu Schanden machen, nicht nur die Strafrechtspflege arg schädigen würde, sondern daß sie mit dem übrigen Inhalt der Strafproceßordnung schlechterdings unvereinbar, daher absolut unannehmbar ist.

Um dies zu beweisen, erlaube ich mir die Aufmerksamkeit des hohen Hauses auf den §. 458 der Strafproceßordnung zu lenken, einen Paragraph, der von der Minorität nicht abgeändert werden will und in dem es heißt, daß die im XVIII. Hauptstück für die Hauptverhandlung über Verbrechen und Vergehen ertheilten Vorschriften auch für die Verhandlung vor dem Bezirksgerichte zu gelten haben.

Blättern wir nun, meine Herren, in diesem XVIII. Hauptstücke, so fällt uns eine Reihe gesetzlicher Bestimmungen auf, denen zufolge die persönliche Anwesenheit des öffentlichen Anklägers in der Hauptverhandlung theils zur Fassung der einfachsten Beschlüsse nothwendig, theils sogar zum Fortgang und zur Durchführung der Hauptverhandlung unerläßlich ist. Nehmen wir z. B. gleich den ersten, das Beweisverfahren betreffenden Paragraph, den §. 246. Es heißt darin, daß der Ankläger und der Angeklagte im Laufe der Hauptverhandlung Beweismittel fallen lassen können, jedoch nur dann, wenn der Gegner zustimmt. Nun hätte im gegebenen Falle der Angeklagte keinen Gegner vor sich, er wäre nicht in der Lage irgend ein Beweismittel fallen zu lassen; die einmal angebotenen Beweise müßten vorgenommen, die einmal vorgeladenen Zeugen verhört werden, wenn auch dies für die Sache nicht von entscheidender Bedeutung wäre.

Einige Paragraphe weiter, im §. 252, Absatz 4 und 5 heißt es, daß Protokolle über die Vernehmung von Mitbeschuldigten und Zeugen, dann Gutachten der Sachverständigen außer den im Gesetze ausdrücklich normirten Fällen nur dann vorgelesen werden dürfen, wenn über die Vorlesung Ankläger und Angeklagter einverstanden sind, daß dagegen Augenscheins- und Befundaufnahmen, frühere Straferkenntnisse, sowie andere Urkunden und Schriftstücke, welche für die Sache von Bedeutung sind, vorgelesen werden müssen, wenn nicht beide Theile darauf verzichten. Nun ließe sich in Abwesenheit des Anklägers weder das von dem Gesetze verlangte Einverständniß noch die in demselben vorgesehene beiderseitige Verzichtleistung erlangen, weßhalb denn selbst für die Sache höchst wichtige Schriftstücke in den Acten vergraben bleiben müßten, während andere relativ minder wichtige ohne Nutzen für die Sache und nur zur Ermüdung des Richters ihrem vollen Inhalte nach abzuleiern wären.

Noch eigenthümlicher wäre die Folge des Ausbleibens des Anklägers in dem im §. 254 der Strafproceßordnung vorgesehenen Falle. Es heißt hier, daß über die Frage, ob eine Beeidigung der erst im Laufe der Verhandlungen vorgeladenen neuen Zeugen und Sachverständigen stattfinde, nach deren Abhörung und nach Vernehmung der Parteien zu entscheiden sei. Nun wäre die Vernehmung einer der Parteien, die des Anklägers, nicht möglich, der Richter wäre daher weder in der Lage die Beeidigung noch die Nichtbeeidigung zu beschließen.

Oder was soll man, frage ich, in dem Falle anfangen, wenn einer der vorgeladenen Zeugen nicht erscheint und dessen sofortige Vorführung unthunlich ist. Für diesen so häufig vorkommenden Fall trifft der §. 242 die Anordnung, daß das Gericht nach Anhörung des Anklägers und des Angeklagten oder seines Vertheidigers zu entscheiden habe, ob die Hauptverhandlung vertagt oder fortgesetzt werde und statt der mündlichen Abhörung jener Zeugen oder Sachverständigen die Verlesung der etwa schon früher abgelegten Aussagen derselben erfolgen solle. Nach Einvernehmung des Anklägers soll dies erfolgen? Aber es ist kein Ankläger da! Was soll nun — frage ich — der bedauernswerthe Richter anfangen, wenn er sich überhaupt an das Gesetz, und dessen Wortlaut halten, sich darüber nicht hinwegsetzen will? Die Verhandlung fortsetzen? Er darf es nicht. Selbe vertagen? Er darf es ebensowenig!

Zu solchen — wie soll ich die Sache gelinde nennen — zu solchen Anomalien gelangen selbst so vortreffliche, so ausgezeichnete Juristen, wie der Herr Antragsteller, wenn sie die stückweise Reformirung eines umfassenden Gesetzwerkes unternehmen, wenn

sie, uneingedenk der Mahnung des Herrn Berichterstatters der Majorität, um mich eines bereits von ihm gebrauchten Gleichnisses zu bedienen, aus einem großen, wohlgefügten Baue, einen Stein herauszunehmen. Da bröckeln sich gleich andere Steine ab, der Bau bekommt Sprünge, wird unbewohnbar, das Werk der Zerstörung hat begonnen. Ein auffallendes Beispiel dieses Zerbröckelungsprocesses haben wir eben vor uns. Nur die Abänderung des §. 457 wird beantragt; damit sie jedoch möglich sei, müßte, wie ich nachgewiesen zu haben glaube, auch noch eine ganze Reihe anderer Paragraphe abgeändert werden, was wahrscheinlich wieder neue Abänderungen im Gefolge haben würde. Sie wagen es nicht, so weitgehende Aenderungen zu beantragen? Nun, so hat Ihr Antrag keinen inneren Halt und fällt in sich selbst zusammen, schon aus dem einzigen Grunde, weil im Falle der Annahme desselben jede zweite oder dritte Hauptverhandlung undurchführbar wäre, was einen geradezu unnennbaren Zustand schaffen würde.

Aber warum überhaupt — frage ich — sollen wir uns an dieses Reformwerk machen? Wie heißt das Princip, in dessen Namen dies von uns verlangt wird? Es heißt: „Erleichterung", Erleichterung der an der Ausübung der justizbetheiligten Organe. Im Namen dieses Princips haben wir bereits vor zwei Jahren eine gewaltige Bresche in das System der Strafproceßordnung geschossen, um den Obersten Gerichtshof zu erleichtern; jetzt wird uns zugemuthet, daß wir auch dem öffentlichen Ankläger eine Erleichterung zuwenden. Erleichterungen um jeden Preis, Erleichterung vor Allem! Nun, meine Herren, jede Zeit hat ihr eigenes gesetzgeberisches Ideal; ich kann also Niemandem verargen, wenn er eine schlechte, aber etwas billigere Justiz einer guten, aber etwas theureren vorzieht und die Worte: „Erleichterung der Functionäre" auf sein Panier schreibt. Mir will jedoch dieses Ideal nicht behagen, ich muß vielmehr gestehen, daß ich mich erst dann wahrhaft erleichtert fühlen werde, wenn die beantragte Erleichterung zu Wasser geworden sein wird. *(Sehr gut!)* Mein Ideal ist eben ein anderes und glaube ich, daß ein Staat, der um einer verhältnißmäßig geringen Auslage wegen nicht einmal die Justiz gehörig zu besorgen vermöchte und Institutionen, auf die er stolz war, verkümmern lassen müßte, daß dieser Staat sich dadurch selbst als zur Erreichung der höchsten Staatszwecke unfähig und moralisch bankerott bekennen würde. *(Bewegung.)*

Hier könnte ich schließen, ohne die andere Seite der Frage, nämlich die Rückwirkung der Novelle auf die Gemeinde als solche, und auf das Gemeindeleben zu berühren, zumal bereits andere Collegen eben diesen Gegenstand mit ebensogroßer Sachkenntniß als praktischem Sinne behandelt und unter Anderem nachgewiesen haben, daß die Gemeindevorsteher zur Versehung des Anklägeramtes in der Regel weniger befähigt sind, daß sie in dessen gehöriger Ausübung durch so manche Rücksichten gehemmt werden würden, daß die Erweiterung ihres Wirkungskreises sie über ihre Kräfte hinaus und mit Beeinträchtigung ihrer sonstigen Functionen überbürden würde, daß endlich die Ersparniß im Grunde genommen eine scheinbare wäre, während man in der Wirklichkeit nur eine dem Staate obliegende Last auf die Schultern einiger, und zwar jener Gemeinden wälzen würde, in denen sich keine Bezirkshauptmannschaft befindet, die also weniger volkreich, weniger vermögend und weniger intelligent sind. Eins nur bleibt mir noch übrig, nämlich eine kurze Widerlegung des Hauptargumentes der Herren von der Minorität, welche fortwährend darauf hinweisen, daß die Gemeinde ohnehin schon die Polizeigewalt und Polizeistrafgerichtsbarkeit ausübt, sohin zu den Functionen des Anklägers ganz besonders geeignet sein soll.

Bereits von anderer Seite ist betont worden, daß zwischen beiden Functionen Unterschiede bestehen; ich gehe jedoch weiter und behaupte, daß der Unterschied ein durchgreifender, ein principieller, ein so gearteter ist, daß die Spitze der Waffe, deren sich die Minorität bedient, sich eben gegen sich selbst kehrt. Die Aufgabe der Gemeinde bestand und besteht bis nunzu darin, Ungebührlichkeiten hintanzuhalten, sie abzustellen und falls sie in das Bereich der Polizeistrafgerichtsbarkeit fallen, sie zu bestrafen, zu bestrafen mit der Objectivität eines Richters, mit gleicher Bedachtnahme auf Alles, sei es was für die Schuld oder für die Unschuld des Angeklagten spricht.

Wie ganz anders ist die Aufgabe des öffentlichen Anklägers! So ehren- und verdienstvoll auch seine Functionen sind, so sind sie doch gleich jenen des Vertheidigers im Grunde genommen nur einseitig. Diese Einseitigkeit nun ist nach meiner Ueberzeugung unverträglich mit der jeder Gemeinde geziemenden Objectivität, unverträglich mit dem ethischen Grundsatze, auf dem die Institution der Gemeinde beruht. *(Zustimmung.)* Die Gemeinde ist die erweiterte Familie; die große Familienmutter kann und soll sogar Ungebührlichkeiten abstellen, sie bestrafen; aber vor einem Dritten und wäre es auch ein Gericht, als Ankläger, als Ankläger von Profession auftreten, soll und darf sie nicht! Gerecht soll sie vorgehen, gerecht und streng, aber nie instigatorisch.

Weil also der Minoritätsantrag mir sowohl an den sittlichen Grundlagen der Gemeinde, als an dem System der Strafproceßordnung zu rütteln scheint, werde ich gegen ihn und für den Uebergang zur Tagesordnung stimmen. *(Bravo! Bravo!)*

Präsident: Ich erlaube mir dem hohen Hause mitzutheilen, daß der Herr Abgeordnete Dr. Prom-

der eine Aenderung an seinem Antrage vorgenommen hat, welche zwar ganz geringfügiger, nur stylistischer Natur ist, in Folge deren ich aber gleichwohl nochmals die Unterstützungsfrage stellen zu müssen glaube.

Der abgeänderte Antrag lautet *(liest)*:

„Das hohe Haus wolle beschließen:

Die Anträge des Strafgesetzausschusses werden an denselben zurückgewiesen und derselbe aufgefordert, solche Aenderungen an der Strafproceßordnung vorzuschlagen, durch welche die Versehung der Anklage bei den Bezirksgerichten keine Auslagen für den Staatsschatz und keine Belastung der Gemeinden verursachen würde."

Ich ersuche jene Herren, welche diesen Antrag unterstützen wollen, sich von ihren Sitzen zu erheben. *(Geschieht.)* Der Antrag ist genügend unterstützt.

Der Herr Abgeordnete Dr. Jaques hat sich zu einem Antrage in formeller Beziehung zum Worte gemeldet. Ich ertheile ihm dasselbe.

Abgeordneter Dr. **Jaques**: Ich stelle den Antrag auf Schluß der Sitzung.

Präsident: Der Herr Abgeordnete Dr. Jaques beantragt, die Sitzung zu schließen. Ich ersuche jene Herren, welche diesem Antrage ihre Zustimmung ertheilen wollen, sich von ihren Sitzen zu erheben. *(Geschieht.)* Der Antrag ist angenommen.

Bevor ich die Sitzung schließe, bitte ich noch Einiges zur Kenntniß zu nehmen.

Vor Allem ist mir ein Antrag von dem Herrn Abgeordneten Dr. Granitsch und Genossen übergeben worden, um dessen Verlesung ich ersuche.

Schriftführer **Reschauer** *(liest den Antrag aus 121 der Beilagen)*.

Präsident: Dieser Antrag wird der geschäftsordnungsmäßigen Behandlung unterzogen werden.

Es ist mir weiters eine Interpellation überreicht worden; ich ersuche um deren Verlesung.

Schriftführer **Reschauer** *(liest)*:

Interpellation des Abgeordneten Ritter v. Krzeczunowicz und Genossen an den Leiter des k. k. Finanzministeriums:

„Im Gesetze vom 6. April 1879 (R. G. Bl. Nr. 54), betreffend Abänderungen des Grundsteuerregulirungsgesetzes vom 24. Mai 1869, sind folgende Bestimmungen enthalten:

„§. 34, Abtheilung II. Die Ergebnisse der Einschätzung in allen Gemeinden des Bezirkes oder Classificationsdistrictes sind der Bezirksschätzungscommission vom Bezirksschätzungsreferenten längstens bis 31. October 1880 zur Prüfung zu übergeben, welche etwaige Mängel und Bedenken ohne Einleitung einer Localcommission zu beheben, und sodann die Verfassung der Classenzusammenstellung und Bezirksübersichten zu veranlassen hat.

Sollte die Bezirksschätzungscommission die eben erwähnte Prüfung des Einschätzungsergebnisses innerhalb einer vom Finanzminister bestimmten, dem Umfange der Arbeit angemessenen Frist, welche mindestens zwei Monate zu betragen hat, nicht vollenden, so hat der Vorsitzende diese Amtshandlung mit Zuziehung der Bezirksschätzungsreferenten und zweier aus dem Bezirke von ihm aus dem Stande der Grundsteuerträger zu wählenden Vertrauensmänner vorzunehmen, beziehungsweise zum Abschlusse zu bringen.

Das Resultat der Prüfung, eventuell Richtigstellung der Einschätzung ist unter Anschluß aller bezüglichen Operate und Verhandlungsprotokolle längstens bis Ende Jänner 1881 der Landescommission, beziehungsweise Landessubcommission vorzulegen."

Im Widerspruche mit diesen gesetzlichen Bestimmungen hat das k. k. Finanzministerium in einem den Gefertigten von Mitgliedern der Lemberger Landescommission in Abschrift mitgetheilten Erlasse vom 4. Juli 1879, Z. 19566, Folgendes angeordnet:

„Damit die zur Durchführung der Grundsteuerregulirung noch weiter nothwendige Action unbehindert vor sich gehen könne, muß der vollständige Abschluß der Einschätzungsarbeiten auch in der Uebertragung der Einschätzungsergebnisse in die Katastraloperate mit Einschluß der Bezirksübersichten bis längstens Ende December 1879 zuverlässig derart vollständig bewirkt werden, daß der Vorlage der Operate an die Landescommission mit diesem Zeitpunkte kein Hinderniß entgegensteht. Zur Erreichung diesen Zieles erscheint es nothwendig:

1. Im Laufe des Sommers die Durchführung der diesjährigen Einschätzungsergebnisse successive in der Art vornehmen zu lassen, daß die in einem Monate erzielten Resultate im darauffolgenden Monate bereits durchgeführt sind;

2. die Prüfung der Einschätzungsergebnisse durch die Bezirksschätzungscommissionen nach §. 34, II. Abtheilung des Gesetzes vom 6. April 1879 und §. 27 der Einschätzungseinleitung, in sämmtlichen Bezirken derart rechtzeitig vollständig zu Ende zu führen, damit die sich sohin ergebenden Nachtragsarbeiten bis zu dem im Eingang dieses Erlasses festgestellten Termine zuverlässig zu Stande gebracht werden können."

Es hat den Anschein, daß das k. k. Finanzministerium bei Hinausgabe dieses Erlasses nicht

das Gesetz vom 6. April 1879, sondern seinen eigenen, dem hohen Hause im März 1878 vorgelegten Gesetzentwurf als maßgebend erachtet hat.

Um dem obigen Erlasse des k. k. Finanzministeriums nachzukommen, hat das Präsidium der Lemberger Grundsteuerlandescommission in seinem Erlasse vom 27. September 1879, Z. 5181, den Vorstehern der Bezirksschätzungscommissionen aufgetragen, strenge darüber zu wachen, daß die Prüfung der Einschätzungsergebnisse in diesen Commissionen ohne Unterbrechung vorgenommen werde und nicht länger als 14 Tage dauere, was wieder dem Gesetze, welches zu dieser Amtshandlung eine mindestens zweimonatliche Frist feststellen läßt, widerspricht.

Ohne Rücksicht auf den großen Umfang der zu bewirkenden Arbeiten und auf andere Umstände, zu denen sich das außerordentlich schlechte Wetter im Sommer 1879 gesellt hat, sind derartige Erlässe zur Beschleunigung der Einschätzung hinausgegeben und durch die angeeiferten unteren Regierungsorgane in derselben Richtung noch weiter entwickelt worden. Solche Erlässe in Verbindung mit jenen über die Beschleunigung der geometrischen Reambulirungsarbeiten mußten die Ueberstürzung aller dieser Arbeiten und deren Unzuverlässigkeit zur Folge haben.

Die Gefertigten stellen an die hohe Regierung die Anfrage:

1. Womit kann die hohe Regierung die oben angeführten Erlässe rechtfertigen?

2. Wäre die hohe Regierung geneigt alle im Jahre 1878 und 1879 hinausgegebenen, auf Beschleunigung der Einschätzungs- und Reambulirungsarbeiten hinzielenden Erlässe dem hohen Abgeordnetenhause vorzulegen?"

Dzieduszicki.	Krzeczunowicz.
Chamiec.	Ruczka.
Erasm. Wolański.	Jaworski.
Krasicki.	Zamoyski.
Smolka.	Czaykowski.
Chełmecki.	Puzyna.
Swarzewski.	Chrzanowski.
Jasiński.	Hausner.
Kozłowski.	Bartmański.
Skarzewski.	Tyszkiewicz.
Skrzyński.	Martusiewicz.
Starzeński.	Kielanowski.
Höppen.	Schreiber.
Rapoport.	Madeyski.
Oborski.	Julian Czerkawski.
Fedorowicz.	Towarnicki.
Nik. Krzysztofowicz.	Gniewosz.
Dzwonkowski.	Spławiński.
Grocholski.	Wolski."

Präsident: Ich werde diese an die Regierung gerichtete Interpellation an den Leiter des Finanzministeriums, in dessen Ressort sie fällt, leiten.

Ich habe ferner die Ehre mitzutheilen, daß während der Sitzung von dem Herrn Abgeordneten Dr. Sax eine Petition der Stadtgemeinde Troppau, wegen des Baues eines Strafhauses als Nothstandsbaues eingebracht wurde. Ich werde diese Petition dem Budgetausschusse zuweisen.

Der neugewählte Herr Abgeordnete Fürst Windischgraetz ist in die dritte Abtheilung eingelost worden.

Bezüglich der nächsten Sitzung erlaube ich mir folgenden Vorschlag zu machen: Der morgige Tag wird durch den Finanzausschuß in Anspruch genommen, welcher insbesondere das Nothstandsgesetz zu berathen wünscht, und nachdem dies eine dringende Angelegenheit ist, ist dieser Wunsch auch gewiß gerechtfertigt.

Ebenso wünscht der Budgetausschuß der Delegation den Mittwoch für seine Berathungen zur Verfügung zu haben.

Ich schlage demnach als nächsten Sitzungstag Donnerstag den 22. Jänner, Vormittags 11 Uhr vor, und zwar mit folgender Tagesordnung:

1. Erste Lesung des Antrages des Herrn Abgeordneten Dr. Lustkandl und Genossen, betreffend die Regelung des Donaustromes bis zu der niederösterreichischen Landesgrenze bei Theben *(117 der Beilagen)*.

2. Erste Lesung des Antrages der Herren Abgeordneten Fürnkranz, Dobler und Genossen wegen Vorkehrungen, eventuell Gewährung von Unterstützungen für die durch die vom 2. bis 4. Jänner 1880 stattgefundene Ueberschwemmung schwer beschädigten Städte Krems und Stein und mehrere andere Gemeinden der Gerichtsbezirke Krems, Kirchberg am Wagram, Mautern, Spitz u. s. w. *(118 der Beilagen)*.

3. Wahl eines Ausschusses von 24 Mitgliedern aus dem Hause zur Vorberathung der Regierungsvorlage, betreffend die Dotation der katholischen Seelsorgegeistlichkeit aus dem Religionsfonde.

4. Fortsetzung der Verhandlung über den Bericht des Strafgesetzausschusses bezüglich des Antrages des Abgeordneten Lienbacher und Genossen, betreffend die Abänderung der §§. 448, 457 und 460 der Strafproceßordnung *(83 der Beilagen)*.

5. Zweite Lesung der Regierungsvorlage, betreffend Abänderungen des Gesetzes vom 6. April 1879, hinsichtlich der Regelung der Grundsteuer *(106 der Beilagen)*.

Wird gegen den vorgeschlagenen Tag oder die Tagesordnung für die nächste Sitzung ein Einwand erhoben? *(Niemand meldet sich.)* Es ist nicht der Fall; es bleibt daher in beiden Beziehungen bei meinem Vorschlage.

Ich habe noch zu verkündigen, daß der Eisenbahnausschuß heute 6 Uhr in Abtheilung V, der Wehrausschuß morgen, den 20. d. M., 10 Uhr Vormittags, in Abtheilung IX, der Budgetausschuß morgen, Vormittags 11 Uhr, in Abtheilung II, letzterer mit der Tagesordnung: „Nothstandsgesetz, Lotto, Justizministerium", schließlich der Ausschuß zur Berathung gewisser Erleichterungen bei Spar- und Vorschußcassen morgen, Dinstag den 20. d. M., 6 Uhr Abends, in Abtheilung V Sitzungen halten.

Ich erkläre die heutige Sitzung für geschlossen.

(Schluss der Sitzung: 3 Uhr.)

Anhang.

Hohes Abgeordnetenhaus!

Durch den Artikel XIII. des Staatsgrundgesetzes vom 21. December 1867 über die allgemeinen Rechte der Staatsbürger (R. G. Bl. Nr. 142) ist bekanntlich allen österreichischen Staatsbürgern die volle Preßfreiheit garantirt; trotzdem aber trägt heute, nach Verlauf von fast zwölf Jahren seit dem Erlasse dieses Staatsgrundgesetzes die Presse in Oesterreich noch immer die schwersten Fesseln, namentlich in der Gestalt der Zeitungscautionen, des berüchtigten objectiven Verfahrens und des Zeitungsstempels.

In allen Staaten, die sich zu Rechtsstaaten zu entwickeln anfingen, war es in der Regel mit in erster Reihe die Presse, von der man die Fesseln der absolutistischen Regierungszeit hinwegnahm: selbst in der Türkei wurde beispielsweise vor anderthalb Jahren der Zeitungsstempel aufgehoben; nur in Oesterreich, wo doch wahrlich die Presse in ihrer übergroßen Mehrheit auch in hervorragender Weise mitgewirkt hat zur Herbeiführung verfassungsmäßiger Zustände, ist dieselbe bis zur Stunde das Stiefkind der parlamentarischen Legislation geblieben, und mußte sie sich mit einem allerdings vielversprechenden, leider aber Versprechen gebliebenen staatsgrundgesetzlichen Artikel begnügen, mit dem die Specialgesetzgebung über die Presse im diametralsten Gegensatze steht.

Wohl hat nach dem oben citirten Artikel XIII. in Oesterreich „Jedermann das Recht, durch Wort, Schrift, Druck oder durch bildliche Darstellung der Meinung innerhalb der gesetzlichen Schranken seine Meinung frei zu äußern"; allein zu diesen „gesetzlichen Schranken" gehört für die periodische Presse in allererster Reihe die Cautionspflicht, so daß schon in Folge dessen nicht „Jedermann", sondern nur Derjenige, der über die betreffende Summe Geldes verfügt, durch die periodische Presse „seine Meinung frei zu äußern" das Recht erlangen kann.

Ist aber Einer in der Lage, die erforderliche Caution zu erlegen und nach diesem Opfer ein Zeitungsunternehmen zu begründen, so möge er sich nur ja nicht etwa in beruhigenden Gedanken einwiegen, daß seine journalistische Thätigkeit bloß dem richterlichen Urtheile oder gar bloß der schwurgerichtlichen Censur unterliege; denn Staatsanwalt und politische Behörde können jede Nummer seiner Zeitung confisciren ohne gerichtliches [Erkenntniß, und es nützt ihm auch durchaus nichts, wenn das Gericht in Folge seines Einspruches ihm Recht und dem Confiscator Unrecht gibt, da inzwischen eine geraume Zeit vergangen und die betreffende Nummer seiner Zeitung veraltet und daher völlig werthlos geworden ist.

Solche Zustände sind gewiß eher alles Andere als preßfreiheitliche, und die unterzeichneten Zeitungsunternehmer dürfen sich daher wohl der Erwartung hingeben, daß die Volksvertretung endlich auch in die Lage kommen und geneigt sein wird, derartige Widersprüche mit unseren Staatsgrundgesetzen zu beseitigen, Widersprüche, die um so demoralisirender wirken müssen, wenn man beispielsweise sieht, daß seit der Einführung der Schwurgerichte für Preßsachen die öffentlichen Ankläger nur in den seltensten Fällen noch eine Zeitung vor dieses Forum belangen, wohl aber das Recht der Confiscation in immer ausgedehnterer Weise zur Anwendung bringen, und daß, wie es ja nur zu häufig geschieht, etwa in Wien eine Zeitung unbeanständet bleibt, die in Prag oder anderwärts confiscirt wird und umgekehrt.

Doch nicht diese Klagen, so berechtigt sie auch wären, wollen die Unterzeichneten heute vor das hohe Abgeordnetenhaus bringen; der Zweck dieser Petition ist vielmehr, die Aufmerksamkeit des hohen Hauses zunächst auf jene schwere Last zu lenken, welche die österreichische und insbesondere die kleinere österreichische Journalistik als Zeitungsstempel bedrückt.

Wir halten es nicht für nothwendig, dem hohen Abgeordnetenhause noch einmal alle die Gründe vorzuführen, welche für die Aufhebung dieser wahrhaften Cultursteuer sprechen. Wir glauben es auch übergehen zu können, ob der Zeitungsstempel seiner Zeit als eine fiscalische, oder einzig und allein als eine freiheitsfeindliche Maßregel eingeführt wurde; wohl aber dürfen wir Denen gegenüber, welche nunmehr aus fiscalischen Gründen für das Fortbestehen dieser Abgabe plaidiren, darauf hinweisen, daß der Ausfall,

den der Staatsschatz durch die Aufhebung oder Herabsetzung des Zeitungsstempels erleiden wird, in Folge des größeren Aufschwunges der Journalistik nach der Beseitigung oder Milderung dieser Last auf anderen Wegen reichlich, und zwar direct wieder eingebracht werden wird. Dabei sehen wir noch ab von der Thatsache, daß jede Maßregel, welche die Ausbreitung der allgemeinen Volksbildung hemmt — und der Zeitungsstempel ist gewiß auch eine solche Maßregel — indirect auch wirthschaftlich und finanziell nachtheilig wirkt, da wohl ein gebildetes Volk wohlhabend und daher steuerkräftig ist, nicht aber ein ungebildetes.

Der Zeitungsstempel ist aber, da er bekanntlich ohne Unterschied der Größe der Journale für jedes Exemplar Einen Kreuzer beträgt, für die kleineren Blätter in der Provinz noch ungleich drückender als für die großen Zeitungen und beträgt bei ersteren durchschnittlich mindestens 25 Percent ihres Abonnementspreises.

Das Drückende dieser außerordentlichen Steuer wird aber von uns Verlegern der kleinen Landblätter in Deutschböhmen um so schmerzlicher empfunden, weil uns noch obendrein die Regierung selbst mit ihrem steuer-, stempel- und portofreien „Prager Abendblatt" eine geradezu unerhörte Concurrenz macht. Dieses Blatt erscheint zwar nomiell als „Beilage" zu der officiellen „Prager Zeitung", ist aber thatsächlich ein ganz selbstständiges Zeitungsunternehmen, das vollkommen geeignet ist, unsere Localblätter nahezu unmöglich zu machen.

Daß wir nur die volle Wahrheit sagen, wenn wir behaupten, daß das „Prager Abendblatt" nur nominell als „Beilage" zur officiellen „Prager Zeitung" erscheint, in Wirklichkeit aber ein ganz selbstständiges Zeitungsunternehmen ist, geht aus folgenden Umständen vor:

1. Die „Prager Zeitung" ist das officielle Regierungsorgan für Böhmen; im „Prager Abendblatt" aber ist von der Redaction selbst schon wiederholt ausdrücklich constatirt worden, daß dasselbe nicht eigentlich officiell sei.

2. Das „Prager Abendblatt" kann nicht nur im Einzelnverkauf, sondern sogar auch im Abonnement für sich allein, ohne die „Prager Zeitung" bezogen werden.

3. Ebenso sind die Inserate des „Prager Abendblatt" ganz getrennt von denen der „Prager Zeitung", was auch füglich nicht anders sein kann, da die Auflage des ersteren nach mehreren zehntausend, der letzteren aber nur nach einigen hundert Exemplaren zählt.

Die große Auflage des „Prager Abendblatt" wird aber erklärlich, wenn man bedenkt, daß dasselbe nicht nur in Prag, sondern in allen Theilen des Landes für nur einen Kreuzer per Exemplar verkauft wird, und dieser Preis ist wieder nur deßhalb möglich, weil dieses nicht officielle, sondern bloß officiöse Blatt ohne Stempel erscheint und nach allen Gegenden Böhmens, insbesondere aber Deutschböhmens — da es eben in deutscher Sprache erscheint — portofrei versendet wird.

Wir wollen es an dieser Stelle nicht weiter ausführen, welchen Einfluß dieses wegen seiner Billigkeit verbreitetste officiöse Organ auf die politische Erziehung unseres deutsch-böhmischen Volkes hatte und noch hat, indem es, eine Erfindung der verfassungslosen Belcredischen Aera, damals für die Sistirungspolitik und gegen die Verfassungstreue plaidirte, unter Beust und dem Bürgerministerium aber natürlich das Festhalten an der Verfassung predigte, um unter Potocki und Hohenwart abermals die Anhänger der Verfassung mit größter Virtuosität zu bekämpfen u. s. w. Das aber glauben wir, ohne Besorgniß vor Widerspruch sagen zu können, daß es das Ansehen einer verfassungs- und gesetzestreuen Regierung gewiß nicht erhöhen kann, wenn dieselbe neben der officiellen Landeszeitung noch ein nicht amtliches Blatt herausgibt, das ganz gesetzwidrig Steuer-, Stempel- und Portofreiheit genießt und durch diese Privilegien in den Stand gesetzt ist, unseren Localblättern, für welche wir Steuern, den Zeitungsstempel und das Versendungsporto bezahlen, die Concurrenz unmöglich zu machen. Gewiß würde man es allgemein für ungerecht, unmoralisch und gesetzwidrig erklären, wenn die Regierung in gleicher Weise — wie hier den Zeitungsunternehmern — anderen Gewerbsleuten Concurrenz machen wollte, und mit Recht müssen daher auch wir fragen: Wie kommen gerade wir dazu, eine so unmoralische, gesetz- und rechtswidrige Concurrenz von der Regierung ertragen zu müssen? Wir sind allerdings nicht im Stande, in unseren Blättern jedes Regierungssystem zu vertheidigen, wie es das „Prager Abendblatt" thut, wohl aber dürfen wir für uns das Zeugniß in Anspruch nehmen, daß wir stets bemüht waren, nach Kräften nicht nur für das Festhalten an der Verfassung, sondern auch für die Fortbildung verfassungsmäßiger Zustände, für das Verständniß derselben und für die Verbreitung von Bildung und Aufklärung in den weitesten Kreisen zu wirken.

Wir können schließlich nicht unerwähnt lassen, daß die k. k. Finanzorgane in neuester Zeit den Buchdruckereibesitzern für die von denselben herausgegebenen Zeitungen auch noch neue Steuern, und zwar in Gestalt einer besonderen Erwerb- sowie Einkommensteuer neben der, welche sie als Druckereibesitzer bereits für ihr Geschäft, von dem das Zeitungsunternehmen einen hinreichend besteuerten Theil bildet, aufgelegt haben. Dabei drängt sich die, wie wir glauben, wichtige Frage auf, welcher Charakter von Seite der

Regierung denn eigentlich dem k. k. Zeitungsstempel beigelegt wird: ob darin eine reine Polizeimaßregel zu erblicken sei, bezweckend die möglichste Niederhaltung der periodischen Presse, oder — was oft betont worden ist — bloß eine, wenn auch harte Besteuerung der Journalunternehmer. Ist das Erstere richtig, so erscheint es uns als eine Pflicht der Regierung und Volksvertretung, dieses Ueberbleibsel des Absolutismus ehethunlichst zu beseitigen; wenn aber das Zweite der Fall ist, so liegt hier ein eclatanter Fall einer Doppelbesteuerung vor.

Darum glauben wir auch mit Recht verlangen zu dürfen, daß wir, beziehungsweise unsere Unternehmungen, wenigstens von den drückendsten Lasten befreit werden, und deßhalb ersuchen wir vertrauensvoll das hohe Abgeordnetenhaus, welches hoffentlich auch dem steuer-, stempel- und portofreien „Prager Abendblatt", den Zeitungscautionen und dem objectiven Verfahren in Preßsachen in nicht allzuferner Zeit einmal seine Aufmerksamkeit zuwenden und hiefür die nöthige Abhilfe schaffen wird, zunächst wenigstens den drückenden Zeitungsstempel abzuschaffen.

Sollte wider Erwarten diese Petition nicht die genügende Befürwortung im hohen Hause finden, so bitten die Unterzeichneten, dahin zu wirken, daß das „Prager Abendblatt" ebenfalls besteuert und ihm die Portofreiheit entzogen werde.

Im December 1879.

Ferdinand Böge,
Buchdruckereibesitzer und Herausgeber der „Brüxer Zeitung".

Karl Butter,
Buchdruckereibesitzer und Herausgeber des „Komotauer Volksblatt".

August Gothmann,
Buchdruckereibesitzer und Herausgeber der „Budweiser Zeitung".

Albert Gugath,
Buchdruckereibesitzer und Herausgeber der „Gemeinde-Zeitung" in Asch.

Herzum & Comp.,
Buchdruckereibesitzer und Herausgeber des „Brüxer Anzeiger".

Ludwig Hoffmann,
Buchdruckereibesitzer und Herausgeber des „Krumauer Intelligenzblatt".

H. Holub,
Buchdruckereibesitzer und Herausgeber des „Tachauer Grenzbote".

Karl Hofer,
Buchdruckereibesitzer und Herausgeber des „Trautenauer Wochenblatt".

Eugen Klutschak,
Buchdruckereibesitzer und Herausgeber der „Elbezeitung", Aussig.

C. Kraus,
Buchdruckereibesitzer und Herausgeber des „Aussiger Anzeiger".

Adolf Löwy,
Buchdruckereibesitzer und Herausgeber der „Biela-Zeitung", Bilin.

W. M. Maural,
Buchdruckereibesitzer und Herausgeber des „Budweiser Kreisblatt".

Hermann Pfeifer,
Buchdruckereibesitzer und Herausgeber der „Rumburger Zeitung".

Dr. Karl Pickert,
Buchdruckereibesitzer und Herausgeber der „Leitmeritzer Zeitung".

Johann Schors,
Buchdruckereibesitzer und Herausgeber der „Teplitzer Zeitung".

F. W. Stopp,
Buchdruckereibesitzer und Herausgeber der „Tetschen-Bodenbacher Zeitung".

Ed. Strache,
Buchdruckereibesitzer und Herausgeber der „Abwehr", Warnsdorf.

C. Weigend,
Buchdruckereibesitzer und Herausgeber des „Teplitz-Schönauer-Anzeiger".

L. Weiser (Müller & Weiser),
Buchdruckereibesitzer und Herausgeber des „Falkenauer Wochenblatt".

Ignaz Widinsky,
Buchdruckereibesitzer und Herausgeber der „B.-Leipa'er Zeitung".

Wirth & Anton,
Buchdruckereibesitzer und Herausgeber des „Leitmeritzer Wochenblatt".

Karl Maasch,
Buchdruckereibesitzer und Herausgeber der „Pilsener Zeitung".

Aus der k. k. Hof- und Staatsdruckerei.

wenn er auch nur ein staatsanwaltschaftlicher Functionär ist, die Anklage in der Hauptverhandlung zurückzieht. Damals, in den Jahren 1850 bis 1854, war der Richter nicht gebunden an den Antrag des öffentlichen Anklägers, auf Freisprechung oder Zurücknahme der Anklage, sondern, obgleich der öffentliche Ankläger die Freisprechung beantragte, konnte der Richter doch schuldigsprechen.

Und wegen dieses Unterschiedes kommt der Herr Berichterstatter der Majorität zu dem Ausrufe: „Gewiß würde Jedermann davor zurückschrecken, den Staat zu verhalten, daß er eine solche Macht ohne Wahl in die Hände eines jeden Gemeindevorstehers lege.“ Es scheint also der Herr Berichterstatter der Majorität diese Macht in der Hand eines Gemeindevorstehers für außerordentlich gefährlich für die Rechtspflege zu halten. Nun, meine Herren, ich bin von dem geraden Gegentheil überzeugt und erlauben Sie, daß ich das mit wenigen Worten nachweise.

Ich will gar nicht weiter darauf eingehen, meine Herren, daß in der Mehrzahl der Fälle, wo der öffentliche Ankläger selbst am Schuldbeweis verzweifelt, so daß er die Anklage zurückzieht, der Richter wirklich freisprechen darf. Aber angenommen, es gebe einen Gemeindevorsteher von so unklarer Auffassung, daß der Richter ihn belehren müßte, so wird er doch wenigstens die Belehrung annehmen und die Anklage nicht zurückziehen, wenn der Richter sieht, daß nicht bloß die Anklage begründet ist, sondern sogar der Schuldigspruch zu fällen sein wird.

Man müßte daher noch annehmen, daß der Gemeindevorsteher nicht bloß unverständig, sondern daß er auch hartnäckig ist und sich der Belehrung des Bezirksrichters nicht fügen wird. Dies angenommen — ich bin leider genöthigt, bei dem abfälligen Urtheile, welches im Berichte der Majorität über die Gemeindevorsteher enthalten ist, allerlei anzunehmen, was ich vielleicht sonst nicht thäte — also alles dies angenommen, so ist doch in dem jetzt schon bestehenden Gesetze und in der jetzt bestehenden Instruction das volle Auskunftsmittel gefunden, um solche Gefahren fernzuhalten.

Es scheint der Herr Berichterstatter der Majorität auf dies ganz vergessen oder das ganz übersehen zu haben. Im §. 105 der Instruction zur Strafproceßordnung heißt es: „Der Staatsanwalt kann die staatsanwaltschaftlichen Organe — also auch diese Functionäre — verpflichten, von ihren nach §. 451 der Strafproceßordnung auf Verfolgung gestellten Anträgen in bestimmt bezeichneten oder in allen Fällen nur nach Einholung seiner Zustimmung zurückzutreten.“

Sie sehen daher, meine Herren, daß der Staatsanwalt das Recht hat, seine staatsanwaltschaftlichen Functionäre zu beauftragen, daß, wenn sie die Anklage erhoben haben, sie von dieser nicht mehr zurücktreten sollen, sondern die Entscheidung dem Richter überlassen müssen, außer daß sie eine specielle Weisung oder Belehrung vom Staatsanwalte erhalten. Es kann daher mit einer solchen Weisung des Staatsanwaltes vom Gerichtshofe der Gefahr, welche der Herr Berichterstatter der Majorität für so außerordentlich groß gehalten hat, vollständig vorgebeugt werden.

Aber noch mehr, meine Herren! Weisungen an einen Staatsanwalt, daß er, wenn auch gegen seine andere Ueberzeugung Anträge festzuhalten oder fallen zu lassen habe, müssen auch rechtsgelehrte Staatsanwälte hinnehmen, das bringt der Organismus mit sich und schon gegenwärtig besteht factisch die Einrichtung, daß, wenn ein Staatsanwalt die Anklage fallen läßt, der beschädigte aber die Subsidiaranklage erheben will und das Gericht die Subsidiaranklage begrünget findet, dann der Staatsanwalt kraft höherer Weisung wiederum die Anklage übernehmen muß; das besteht gegenwärtig.

Sie wissen, meine Herren, daß in Frankreich der Staatsanwalt auf Freisprechung nicht anzutragen pflegt, sondern wenn er sieht, daß die Anklage hinfällig wird, er sich der Formel: „Ich berufe mich auf die Weisheit des Gerichtes“ bedient. Man kann doch das, was man einem rechtsgelehrten Staatsanwalte zumuthet, auch dem staatsanwaltlichen Functionär, der keine Rechtsgelehrsamkeit besitzt, zumuthen.

Setzen wir aber, meine Herren, jetzt den allerschlimmsten Fall, einen unverständigen Gemeindevorsteher, der überdies so hartnäckig auf seiner Meinung beharrt, daß er keine Belehrung vom Richter annimmt, ferner, daß der Staatsanwalt vergessen habe, ihm die nöthige Belehrung zu ertheilen, dann daß ein solcher Gemeindevorsteher während der Verhandlung die Anklage zurückzieht, so daß der Bezirksrichter in einem Falle freisprechen müßte, obgleich er die Ueberzeugung hat, daß er schuldigsprechen soll. Aber auch darin liegt noch gar keine Gefahr für das Recht, denn der Bezirksrichter kann einfach die Verhandlung vertagen, und den Act an den Staatsanwalt schicken, der dann den Gemeindevorsteher belehren und verpflichten wird, in welcher Weise er einen Antrag zu stellen hat.

Sie sehen, meine Herren, die schreckliche Gefahr, welche der Herr Berichterstatter der Majorität hingemalt hat, ist ein pures Phantom, nur ein Gespenst. Nur noch ein paar Bemerkungen. Auf Seite 4 des Berichtes sucht der Herr Berichterstatter darzuthun, daß sogar neue Schreibereien entstehen könnten, es könnte die Frist zur Berufung ungenützt verlaufen; wenn der Gemeindevorsteher bei der Verhandlung nicht anwesend ist, denn so wisse er das Urtheil nicht, das gefällt wurde, und er versäumt die dreitägige Berufungsfrist, und wenn er nun hiezu die Zustellung des Urtheiles verlangt, wären neue Schreibkräfte erforderlich.

Nichts von dem Allen wird eintreten! Denn erstens muß nach dem Antrage der Minorität des Strafgesetzausschusses der Gemeindevorsteher von jeder Verhandlung als öffentlicher Ankläger verständigt werden; das Berufungsrecht hat er allerdings innerhalb drei Tagen auszuüben, aber wenn er sein Amt sich angelegen sein läßt, wenn er überhaupt wissen will, was und wie judicirt wurde, wird er doch innerhalb der drei Tage einmal in das Bezirksgericht kommen und sich erkundigen können, wie das Urtheil lautet, und zur Anmeldung der Berufung bedarf es nur einiger Worte und was die Abschrift betrifft, ist der Herr Berichterstatter in einem vollständigen Irrthume wenn er glaubt, daß wenn der öffentliche Ankläger das Urtheil zugestellt erhalten soll, er etwa eine Abschrift bekommt; nein, er bekommt die Urschrift, das Concept; man braucht daher keinen Kreuzer zur Abschrift. Es meint aber die Majorität des Strafgesetzausschusses, wenigstens der Bericht, der die Meinungen desselben zum Ausdrucke bringt, daß, wenn der öffentliche Ankläger bei der Verhandlung nicht erschiene, dies eigentlich eine gänzliche Preisgebung des Anklagegrundsatzes wäre, ja in sehr zarter Weise, wie ich gewohnt bin es von ihm zu hören, wird angedeutet, daß ich etwa gar den geheimen Hintergedanken habe, den Anklagegrundsatz gewissermaßen zu escamotiren. Ich bitte auf Seite 4 des Berichtes im vorletzten Absatze die feine Wendung zu lesen. Ich bekenne mich dieser Sünde unschuldig, aber ich meine, daß der Mann, der offen ausspricht, daß er den Anklagegrundsatz im Verfahren vor Bezirksgerichten gänzlich beseitigen will mit ordentlichen, formulirten Paragraphen, am wenigsten Ursache hätte, einen Anderen zu verdächtigen, daß dieser im Herzen vielleicht nur den Wunsch hätte, dem Anklagegrundsatze an den Leib zu gehen. Ich habe meine Ansichten bisher im hohen Hause so offen und unumwunden ausgesprochen, daß ich die Verdächtigung als ob ich auf einem Umwege die Staatsgrundgesetze über Bord werfen möchte, wirklich nicht verdiene.

Weiter heißt es hier, „die Gemeindevorsteher wären aber nach dem Gesetzentwurfe auch Hilfsorgane des Staatsanwaltes, sie hätten dessen Weisungen zu befolgen, also Decrete entgegenzunehmen.“ Ja, meine Herren, ist denn das so etwas Schreckliches, oder etwa eine Neuerung, die erst mir und meinen Gesinnungsgenossen eingefallen ist? Der Herr Berichterstatter der Majorität hat ja ganz vergessen, daß dies, was er für eine gefährliche und bedenkliche Neuerung hält, schon existirt, denn im §. 36 der jetzt geltenden Strafproceßordnung heißt es ausdrücklich: „Die Staatsanwälte sind befugt sich in unmittelbare Verbindung mit Sicherheitsbehörden — darunter sind die Gemeindevorstände verstanden wie dies der §. 34 ausdrücklich sagt — „oder anderen Staats-, Landes- oder Gemeindebehörden zu setzen und deren Unterstützung in Anspruch zu nehmen und sie, also die Gemeindevorsteher, haben ihren Anordnungen Folge zu leisten.“ Auch die übrigen von mir citirten §§. 84, 87 und 88 sprechen es zweifellos aus, daß der Gemeindevorsteher verpflichtet ist, den Anforderungen der Staatsanwaltschaft zu entsprechen und daß sie dafür verantwortlich sind. Also, wir verlangen gar nichts Neues, sondern dehnen das Bestehende nur auf das Anklageamt in Uebertretungsfällen aus. Auch gegenwärtig haben ja die Gemeindevorsteher, wenn in Bezug auf Uebertretungen der Staatsanwalt Anforderungen stellt, die Verpflichtung, diesen Anforderungen zu entsprechen. Es hat aber endlich der Herr Berichterstatter auch noch angeführt, daß die Uebertragung dieser staatsanwaltlichen Functionen auf die Gemeindevorstände unangenehm und unpassend wäre. Ueber die Annehmlichkeit nun und über die Unannehmlichkeit wollen wir gar nicht sprechen. Wenn man das Gemeindegesetz sieht, welches eine Reihe von Functionen den Gemeindevorstehern übertragen hat, so bemerkt man wohl, daß sehr Vieles unangenehm ist. Ueberhaupt kann die Frage, ob angenehm oder unangenehm unmöglich ein Kriterium für die Frage sein, ob diese Functionen dem Gemeindevorsteher übertragen werden sollen oder nicht. Auch die übrigen Functionäre bis zum Minister hinauf, haben sehr viel Unangenehmes zu thun und müssen es doch als ihre gesetzliche und amtliche Pflicht erfüllen. Aber was die Frage, ob passend oder nicht, betrifft, so habe ich früher dargestellt, daß die staatsanwaltliche Function mit der Function des Gemeindevorstehers als Inhabers der Localpolizei in innerer harmonischer Verbindung ist und daher recht für ihn paßt.

Aber meine Herren, wenn wir schon von Unpassendheit sprechen, dann ist ja der Antrag der Gegenseite, es bei dem jetzigen Zustande zu belassen, viel unpassender, denn was wollen wir, die Minorität? Wir wollen, daß in Bezug auf die Uebertretungen die Gemeindevorsteher das Anklageamt führen und als solche allerdings die Weisungen der Staatsanwaltschaft zu befolgen haben. Aber die Herren von der Majorität des Strafgesetzausschusses unterordnen die Gemeindevorsteher nicht etwa dem Staatsanwalte allein, nein, sie unterordnen sie auch den staatsanwaltschaftlichen Functionären, den Schuhmachern, Schneidern und Kaminkehrern oder was sie immer sein mögen. Denjenigen, welchen das Anklageamt übertragen worden ist, und zwar vollständig, denn diese staatsanwaltschaftlichen Functionäre haben alle Rechte, welche der Staatsanwalt hat, um von den Gemeindevorstehern zu verlangen, daß sie den Ruf verfolgen, Vorerhebungen pflegen, Hausdurchsuchungen vornehmen u. dgl. Der staatsanwaltschaftliche Functionär kann das von dem Gemeindevorsteher verlangen, und dieser ist verpflichtet, der Aufforderung des ersteren zu entsprechen. Was ist

nun für den Gemeindevorsteher angenehmer, meine Herren, wenn er unmittelbar unter den rechtsgelehrten Staatsanwalt oder unter ein Mitglied der Gemeinde gestellt wird, welches von der Gemeinde nicht einmal gewürdigt worden ist in die Gemeinderepräsentanz gewählt zu werden. Der Bemerkung, daß ja die Gemeindevorstände gegenwärtig auch die Polizeistrafrechtspflege auszuüben haben und daß man ihnen daher um so mehr die geringeren Functionen der staatsanwaltschaftlichen Functionäre übertragen könne, hat der Berichterstatter der Majorität damit zu begegnen gesucht, daß er sagte: Ja, sie haben zwar die Polizeistrafrechtspflege auszuüben, aber man sieht ja, daß sie ganze Gebiete derselben factisch gar nicht ausüben.

Aber, meine Herren, wenn ich von der Voraussetzung ausgehe, daß der Gemeindevorsteher nicht das thut, was seine gesetzliche Pflicht ist und wozu ihn zu verhalten die politische Behörde und auch der Landesausschuß das volle Recht und auch die Macht hat, dann natürlich könnte ich ja von derselben Voraussetzung ausgehen in Bezug auf die anderen öffentlichen Functionäre, aber wiederum angenommen, es stehe so schlecht mit der den Gemeindevorstehern übertragenen Polizeistrafrechtspflege, so frage ich: Kann der Gemeindevorsteher nicht, wenn er in Bezug auf diese seine Pflicht unerfüllt läßt, als Richter viel mehr schaden, als wenn er der Function eines öffentlichen Anklägers vor dem Bezirksgerichte nachlässig nachkommt? Entweder er übergibt die Anzeige dem Gerichte und schreibt darauf, daß er die Bestrafung verlangt, oder er verfolgt die Anzeige nicht. Im ersten Falle gelangt die Anzeige in die Hände des Gerichtes, das nach dem Gesetze vorgeht, im zweiten Falle aber muß er die Anzeige, die er nicht verfolgt, dem Staatsanwalte beim Gerichtshofe einsenden, und zwar jeden Monat und zwar alle Anzeigen nämlich, die im Laufe eines Monates bei ihm eingelangt sind und die er nicht verfolgen will; also hier bekommt er vom Staatsanwalte die Weisung, wenn dieser glaubt, daß die Anzeige hätte verfolgt werden sollen.

Zuletzt nur noch eine Bemerkung; es hat der Herr Berichterstatter der Majorität in seinem Berichte schließlich dargestellt, als ob wir, die Minorität, durch die Aenderung, die wir dem hohen Hause in den zwei Paragraphen 448 und 457 vorgeschlagen haben, gewissermaßen aus dem Prachtbaue der österreichischen Strafproceßordnung einen kostbaren Fundamentstein herausreißen würden. Natürlich wäre dieses Attentat Demjenigen kaum zu verzeihen, welcher einen bedeutenden Werth auf das Gesetzeswerk legt, welchen Werth ich demselben jederzeit zuerkannt habe, wenn auch ohne zu verschweigen, welche Fehler, und zwar bedeutende Fehler demselben anhängen.

Aber, meine Herren, Sie werden aus meinen früheren Ausführungen ersehen haben, daß in diesem Punkte der Herr Berichterstatter vollständig im Irrthume ist, denn gerade jener Stein, den wir in der Strafproceßordnung jetzt einsetzen wollen, ist derjenige, den der gewesene Minister und damalige Professor als Referent der Strafproceßordnung selbst verwendet hat. Wir reißen nicht den Stein heraus, um dadurch das ganze Gebäude hinfällig zu machen, wir fügen den Stein hinein, den wir für den besten gehalten haben. Denn nur zuletzt, als die Strafproceßordnung schon in beiden Häusern beschlossen war, und es sich nur noch um das i-Tüpfelchen gehandelt hat, erst da ist der §. 448 vom hohen Hause abgeändert worden, und dasselbe hat die Abänderung für so wesenlos gehalten, daß im Abgeordnetenhause nach dem Berichte des damaligen Strafgesetzausschusses erklärt worden ist, daß diese Aenderung gar keine meritale Bedeutung habe.

Sonach glaube ich meine Ausführungen schließen zu sollen, und nachdem es sich bei uns vorzugsweise darum gehandelt hat, dem allgemeinen Rufe des hohen Hauses und aller Fractionen, dort zu sparen, wo man sparen kann, Folge zu leisten, und nachdem es unsere Ueberzeugung ist, daß die jetzige Institution der staatsanwaltlichen Functionäre, wenn nicht gar keinen, so doch einen so geringen Werth hat, daß wir die 100.000 fl. jährlich ganz gut ersparen können, daß es somit wirklich der Mühe werth ist, daß das hohe Haus diese Frage gründlich erörtere und endlich entscheide, so glaube ich wirklich, nachdem der Antrag der Minorität diesen Zwecken zu entsprechen geeignet ist, dem hohen Hause den Antrag der Minorität des Strafgesetzausschusses als Grundlage der Specialdebatte empfehlen zu sollen. *(Bravo! Bravo! rechts.)*

Präsident: Ich eröffne die Generaldebatte; es haben sich bereits mehrere Herren zum Worte gemeldet und zwar für die Anträge des Ausschusses die Herren Abgeordneten Dr. Ritter v. Madeyski, Fürnkranz, Dr. Wolski, Dr. Jaques, Dr. Granitsch, Obentraut, Kowalski; gegen die Anträge des Ausschusses die Herren Abgeordneten Dr. Nitsche, v. Schneid, Dr. Promber, Doblhamer, Dr. Grünwald, Dr. Krofta, Dr. Roth; ich ertheile dem ersten der gegen die Ausschußanträge eingetragenen Redner, Herrn Abgeordneten Dr. Nitsche das Wort.

Abgeordneter **Nitsche:** Ich hoffe der Beschuldigung einer secessio in montem sacrum nicht ausgesetzt zu sein, wenn ich dermalen in Gelegenheit komme, Anträge zu unterstützen, die von dem Vertreter der Landgemeinden des Flachgaues Salzburgs ausgegangen sind. Ich glaube, bei guten und gesunden Gedanken fragt man nicht nach dem politischen Ursprungscertificate der einzelnen Parteifraction.

Ich werde aber den hochverehrten Herren den Trost im vorhinein geben können, daß ich nur sehr wenige Worte verlieren werde, nachdem der verehrte Vertreter der Minorität es vorgezogen hat, die Macht des Schlußwortes an die Spitze und in die Einleitung der Verhandlung zu stellen.

Der Gegenstand, der uns heute beschäftigt, hat zwei Seiten, eine finanzielle und eine praktisch-technische. Ich glaube, bezüglich der finanziellen Seite wird im hohen Hause nach keiner Richtung hin ein Streit vorhanden sein, besonders in einer Zeit, wo wir ein Nothstandsanlehen nach dem anderen contrahiren, wo wir bereits die Ueberzeugung haben, daß das Deficit der Allerhöchsten Thronrede uns in ganz anderer Gruppirung sich erweisen wird. Für mich wenigstens, der ich einen Bezirk zu vertreten die Ehre habe, der sich Mangels jeder modernen Communication im Niedergang allen wirthschaftlichen Lebens befindet, sind 100.000 fl. unter allen Umständen eine sehr schöne Summe Geldes. Auch habe ich und meine politischen Freunde es nicht nöthig wegen 100.000 fl. Ersparung uns drappiren zu müssen, denn ich für meine Person war immer auf Seite Derjenigen hier und in der Delegation, die auch für größere Ersparungen eingetreten sind, als 100.000 fl. Was die technisch-praktische Seite der Sache anbelangt, so erlaube ich mir zu betonen, daß ich schon vor mehreren Jahren, schon im Jahre 1875 mir sowohl als praktischer Jurist, wie als Mitglied von autonomen Körperschaften die Erfahrung zu Grunde legen konnte, daß wir mit den staatsanwaltschaftlichen Functionären, wie wir sie jetzt haben, mit Ausnahme von Jenen, die landesfürstliche Beamte sind, keinen glücklichen Griff gemacht haben.

Es ist ja auch ganz begreiflich, daß man bei der geringen Entlohnung die jeder Einzelne für sich hat, wenig entsprechende Persönlichkeiten findet. Es ist begreiflich, daß da ein Mangel an Unabhängigkeit auch dem Richter gegenüber nicht selten zu treffen ist, es ist auch ganz begreiflich, daß gar manchen der Leute, die diese Posten dermalen bekleiden, jegliche Autorität fehlt.

Diese Bedenken, die ich hier kurz berühre, haben ja im Ausschusse gar keinen Widerspruch gefunden. Die damaligen Herren Vertreter der hohen Regierung, des Justizministeriums und des Ministeriums des Innern, haben auch gar nichts dagegen angeführt, sie haben das vollständig zugegeben. Es hat mir auch ein hervorragendes Mitglied der österreichischen Staatsanwaltschaft schon vor vielen Jahren dasselbe Zugeständniß gemacht, das ich am Beginne meiner Rede vorgetragen habe; nun hat dieser hervorragende Beamte der österreichischen Staatsanwaltschaft ein großes Bedenken und das war ein politisches Bedenken. Ich erlaube mir es per parenthesin, sohin nebenbei, zu berühren.

Er wies darauf hin, daß es in Kronländern gemischter Nationalität oft zu sehr unangenehmen Conflicten führen kann, wenn durch nationalen Fanatismus aufgestachelte Gemeindevorsteher als Functionäre in diesen Angelegenheiten walten. Nun, ich gebe zu, daß die Möglichkeit, daß solche Conflicte vorkommen, vorhanden ist, denn die Möglichkeit muß man ja bei Allem zugeben, aber wahrscheinlich ist es doch nicht; denn die Wahrscheinlichkeit spricht dafür, daß die Gemeindevorsteher dieser oder jener Nationalität eben dadurch, daß sie durch das Vertrauen an die Spitze der Gemeinde gestellt wurden, das für sich in Anspruch nehmen können, was Jeder für sich in Anspruch nehmen kann, daß er, bis das Gegentheil nicht bewiesen ist, für einen rechtschaffenen Mann gilt. *(Rufe: So ist es!)* Was ist denn, meine Herren, der große Wirkungskreis dieser Functionäre, der wirklich so unangenehm werden könnte? Ich kann ja heute als Gemeindevorsteher, wenn mir meine Competenz klar ist und ich wirklich boshaft und nergelnd sein will, die Leute maltraitiren, und zwar von sehr streng legalem Standpunkte aus. Ich glaube, daß jeder Gemeindevorsteher, der aus Erfahrung weiß, daß er, wenn er unangenehm werden will, kraft Gesetzes sehr nergeln kann. Und welches sind nun diese so zu fürchtenden Functionen der staatsanwaltschaftlichen Functionäre? Nichts als allenfalls eine Anklage erheben, die keinen besonderen Hintergrund hat.

In der ersten Instanz hat man nur eine Hauptverhandlung; es wird der rechtsgelehrte Richter in sehr kurzer Zeit die Möglichkeit haben, dem ungerecht Angeklagten aus dieser unangenehmen Schlinge herauszuhelfen, oder der Functionär ergreift die Berufung, die nicht nothwendig wäre und die ein Anderer nicht ergreifen würde.

Es ist dann wieder der rechtsgelehrte unparteiische Gerichtshof, der für gut befinden wird, was für gut zu befinden ist. Meine Herren! Nach den Möglichkeiten muß man doch nicht die Praxis beurtheilen und nach den Eventualitäten, die immerhin für Einen, der deßhalb kein großer Logiker zu sein braucht, denkbar sind, darf man die Praxis auch nicht einrichten, für den Gemeindevorsteher sprechen denn doch noch einige Punkte.

Der Gemeindevorsteher hat einmal die Autorität für sich, die ihm die Gemeindeordnung und das Gesetz gibt; denn in der ersteren heißt es ja: „Dem Gemeindevorsteher hat Jeder in der Gemeinde Achtung und Folgsamkeit entgegenzubringen, derselbe trägt damit etwas in die neue Function hinein, was ihm kraft des Gesetzes zusteht. Man wird mir aber auch zugeben müssen, daß den meisten Gemeindevorstehern diese Autorität des Gesetzes kraft ihrer eigenen Vertrauensstellung zukommt. Für den Gemeindevorsteher spricht dann die größere Selbstständigkeit, die er auch nach allen Seiten hin ent-

bis

Stenographisches Protokoll.

Haus der Abgeordneten. IX. Session. 68. Sitzung,

am 10. April 1880.

Inhalt:

Abwesenheitsanzeige.

Urlaubsertheilung.

Zuschrift des Ministerpräsidenten, betreffend die Enthebung des geheimen Rathes Leopold Freiherrn v. Hofmann von der Stelle des gemeinsamen Finanzministers und die Ernennung des geheimen Rathes und Präsidenten des ungarischen Abgeordnetenhauses Josef v. Szlávy zum gemeinsamen Finanzminister.

Petitionen.

Fortsetzung der Generaldebatte über das Finanzgesetz und den Staatsvoranschlag für das Jahr 1880 (62 der Beilagen).

(Beginn der Sitzung 11 Uhr.)

Vorsitzender: Präsident Graf **Coronini.**

Schriftführer: Graf **Thun,** Ritter v. **Raab,** Dr. **Fuchs,** Freiherr v. **Tausserer.**

Auf der Ministerbank: Ministerpräsident und Leiter des Ministeriums des Innern Graf **Taaffe,** Minister Dr. **Ziemiałkowski,** Ackerbauminister Graf **Falkenhayn,** Handelsminister Freiherr v. **Korb-Weidenheim,** Minister Dr. **Pražák,** Minister für Cultus und Unterricht Freiherr v. **Conrad-Eybesfeld,** Finanzminister Freiherr v. **Kriegsau.**

Auf der Bank der Regierungsvertreter: Ministerialrath Ritter v. **Auerhammer.**

Präsident: Ich erkläre die Sitzung für eröffnet.

Das Protokoll der vorgestrigen Sitzung ist unbeanständet geblieben; dasselbe ist daher genehmigt; das Protokoll der gestrigen Sitzung liegt im Bureau zur Einsicht auf.

Der Herr Abgeordnete Dr. Ritter v. Wildauer ist unwohl gemeldet.

Dem Herrn Abgeordneten Schwab habe ich einen Urlaub von drei Tagen ertheilt.

Von Seiner Excellenz dem Herrn Ministerpräsidenten ist eine Zuschrift eingelangt, um deren Verlesung ich bitte.

Schriftführer Graf **Thun** *(liest):*

„Seine k. und k. Apostolische Majestät haben mit Allerhöchstem Handschreiben vom 8. April l. J. den geheimen Rath Leopold Freiherrn v. Hofmann über sein Ansuchen von der Stelle des gemeinsamen Finanzministers unter Vorbehalt seiner Wiederverwendung in Allerhöchst Ihrem Dienste in Gnaden zu entheben und den geheimen Rath und Präsidenten des ungarischen Abgeordnetenhauses Josef v. Szlávy zu Allerhöchst Ihrem gemeinsamen Finanzminister zu ernennen geruht.

Ich gebe mir die Ehre, Euer Hochgeboren hievon die Mittheilung zu machen und das Ersuchen beizufügen, diese Allerhöchsten Verfügungen zur Kenntniß des hohen Hauses geneigtest bringen zu wollen.

Wien, 9. April 1880.

Taaffe."

Präsident: Ich bitte diese Mittheilung des Herrn Ministerpräsidenten zur Kenntniß nehmen zu wollen.

Ich constatire die Beschlußfähigkeit des hohen Hauses und ersuche nun um die Mittheilung des wesentlichen Inhaltes der eingelaufenen Petitionen.

Schriftführer Graf **Thun** *(liest):*

„Petition des Gregor Bodnar, griechisch-katholischen Pfarrers zu Potok zloty, Markt, sammt Kostelniki, Buczaczer Bezirkshauptmannschaft in Galizien, um Aufbesserung des Pfarrergehaltes auf 1200 fl. mittelst Inventirung und um Ablehnung der Gesetzvorlage vom Jahre 1880 *(überreicht durch Abgeordneten Kowalski)*."

„Petition der Gemeinde Rachau in Steiermark gegen die Einführung der Militärtaxe *(überreicht durch Abgeordneten Bärnfeind)*."

„Petition der Gemeindevertretung von Kilb in Niederösterreich um Aufrechterhaltung des Schul-

gesetzes, insbesondere der achtjährigen Schulpflicht *(überreicht durch Abgeordneten Dr. Ofner).*"

„Petition des Kralovicer Lehrervereines „Budeč" im Anschlusse an die Petition der Lehrkörper des Strakonicer Bezirkes, betreffend die Abänderung des §. 24 der Schul- und Unterrichtsordnung für Volksschulen *(überreicht durch Abgeordneten Suda).*"

„Petition der Gemeinden des Bezirkes Beneschau, betreffend die Hebung der industriellen Thätigkeit *(überreicht durch Abgeordneten Dr. Vesely).*"

„Petition des Bezirksausschusses Beneschau um Abänderung der neuen Grundbücher *(überreicht durch Abgeordneten Urbánek).*"

„Eingabe des Elias Fitkalo, k. k. Militärpensionisten und Medaillenbesitzers in Drohobycz im Lemberger Verwaltungsgebiete, wegen Entsetzung von der Wegmeisterstelle *(überreicht durch Abgeordneten Ritter v. Kowalski).*"

„Petition des griechisch-katholischen Curatclerus des Bieczer Decanates, Przemyśler griechisch-katholischen Diöcese in Galizien, wegen Aufbesserung der Congrua *(überreicht durch Abgeordneten Ritter v. Kowalski).*"

„Petition der am 22. Februar 1880 zu Klagenfurt abgehaltenen Volksversammlung um Berücksichtigung ihrer Wünsche bei Berathung der neuen Gewerbeordnung *(überreicht durch Abgeordneten Dr. Kronawetter).*"

„Petition der Gemeindevertretung von Penzing bei Wien um Schaffung einer neuen Gewerbeordnung *(überreicht durch Abgeordneten Schöffel).*"

„Petition der Gemeindevertretung und des Ortsschulrathes von Penzing und der Gemeindevertretung von Purkersdorf in Niederösterreich um Beibehaltung der achtjährigen Schulpflicht *(überreicht durch Abgeordneten Schöffel).*"

„Petition der Gemeinde Hietzing bei Wien um Aufrechterhaltung der achtjährigen Schulpflicht *(überreicht durch Abgeordneten Schöffel).*"

„Petition des Ortsschulrathes von Hainfeld in Niederösterreich um Aufrechterhaltung des Schulgesetzes, insbesondere der achtjährigen Schulpflicht *(überreicht durch Abgeordneten Pirko).*'

„Petition des Ortsschulrathes von St. Veit a. d. Gölsen in Niederösterreich um Aufrechterhaltung des Schulgesetzes, insbesondere der achtjährigen Schulpflicht *(überreicht durch Abgeordneten Pirko).*"

„Petition des ruthenischen Curatclerus des Olescycer Decanates, griechisch-katholischer Przemyśler Diöcese in Galizien, um Erhöhung des jährlichen Gehaltes *(überreicht durch Abgeordneten Ozarkiewicz.)*

„Petition des griechisch-katholischen Pfarrclerus des Tismienicer Decanatamtes, Lemberger Metropolitandiöcese, gegen das Regierungsproject zur Dotation des katholischen Pfarrclerus *(überreicht durch Abgeordneten Ozarkiewicz.)*"

„Petitionen der Gemeindevertretungen von Soběšic, Erhova, Klein-Bukovka, Kukyn, Hradčan, Lösch, Maršov, Brahov, Býkovic, Cebik, Ręčkovic, Tolaic, Schebetein, Unter-Loučtg, Sottolnic, Prštic, Nebovid, Bohušov, Březina, Štěpanovic, Deblín, Býsterz, Ostrovčic (Schwarzkirchen), Neověděic, Bedřichov, Babic, Silůvka, Mährisch-Bruhic, Podolí, (Kritschen), Tvarožná, Eichhorn, Bytiška, Bilovic, Režnovic, Sentic, Lomnic, Popovička, Slapanic, Kuřim (Gurein) Neslovic, Bozdrojovic, Zdárec, Tečic, Komein, Chladčic, Slatina (Satein), Doubravník, Zuhečovic, Střelic, Lukovan, Tuřan (Turas), Mährisch-Kyhic, Borač, Lipůvka, Kobelnic, Rosic, Bruma, Gundrov, Bukovà, Skrej um Errichtung einer Oberrealschule mit böhmischer Unterrichtssprache in Brünn, respective um Einführung der böhmischen Unterrichtssprache an der auf der Krona in Brünn neben zwei anderen deutschen Realschulen in Brünn und bei einer Anzahl von 400 böhmischen Schülern bestehende k. k. Realschule *(überreicht durch Abgeordneten Dr. Kusy).*"

„Petition des Stadtrathes zu Blatná in Böhmen um Ausbau der Eisenbahn von Březnitz über Blatná bis zur bayerischen Grenze *(überreicht durch Abgeordneten Jireček).*"

„Petition des griechisch-katholischen Curat-Clerus Ustrzyker Decanats, Przemyśler Diöcese, um Aufbesserung der Dotation *(überreicht durch Abgeordneten Ozarkiewicz).*"

„Petition der griechisch-katholischen Curatgeistlichkeit des Zukotyner Decanats, Przemyśler Diöcese in Galizien, um Aufbesserung der Congrua *(überreicht durch Abgeordneten Ozarkiewicz).*"

„Petition des Egerer Lehrervereines (Böhmen) um Aufrechterhaltung des interconfessionellen Charakters der Volksschule und der bisherigen Dauer der Schulpflicht *(überreicht durch Abgeordneten Dr. Bareuther).*"

„Petition der Gemeindevertretung von Kirchberg am Wagram in Niederösterreich um Aufrechterhaltung des Schulgesetzes, insbesondere der achtjährigen Schulpflicht *(überreicht durch Abgeordneten Dr. Bareuther).*"

„Petition der Handels- und Gewerbekammer zu Leoben in Steiermark wegen Ablehnung der Regierungsvorlage, betreffend die Abänderung und Regelung der Gewerbeordnung *(überreicht durch Abgeordneten Freiherrn v. Zschock).*"

„Petition der Gemeindevorstehung der Gemeinde Apfelberg in Obersteiermark um Ablehnung der Gesetzesvorlage, die Einführung der Militärtaxe betreffend *(überreicht durch Abgeordneten Bärnfeind).*"

Präsident: Diese Petitionen werden nach Maßgabe ihres Inhalts den betreffenden Ausschüssen zur Berichterstattung und eventuellen Antragstellung zugewiesen werden.

Wir gelangen nunmehr zur Tagesordnung, auf welcher sich die Fortsetzung der Generaldebatte über das Finanzgesetz und den Staatsvoranschlag für das Jahr 1880 *(62 der Beilagen)* befindet.

Es hat sich Seine Excellenz der Herr Unterrichtsminister das Wort erbeten; ich ertheile ihm dasselbe.

Unterrichtsminister Freiherr v. **Conrad-Eybesfeld:** Ich möchte die schon so langathmige Debatte nicht länger als einen Augenblick aufhalten. Allein nachdem gestern ein Herr Abgeordneter von dieser *(linken)* Seite so freundlich war, zu bemerken, als hätte ich im Schulausschusse mich an einer Komödie, das heißt an einem Versuche, Andere zu täuschen, betheiligt, so kann ich nicht umhin, diese Zumuthung auf das allerentschiedenste abzulehnen.

Ich habe die Ehre gehabt, seit sehr langen Jahren, so ziemlich seitdem wir Reichs- und Landesvertretungen haben, als Regierungsvertreter in Landtagen zu fungiren und ich berufe mich auf das Zeugniß der sehr vielen Vertreter mehrerer Länder, welche diesen Functionen beigewohnt haben, daß es mir nie darum zu thun war, irgend einen dramatischen oder gar täuschenden Effect bei Ausübung dieser Functionen zu erzielen.

Ich würde diese wenigen Worte heute auch nicht gesprochen, sondern dieselben mir für die Zeit vorbehalten haben, in welcher ich die Haltung der Regierung im Schulausschusse in der fraglichen Angelegenheit vollkommen klarzulegen in der Lage sein werde. Allein es ist mein persönliches Ehrgefühl dabei betheiligt und ich kann auch nicht für alle Fälle wissen, wie lange ich diese Stelle zu behalten habe, an die mich das hochbeglückende Vertrauen Seiner Majestät berufen hat, und die schon mein sehr verehrter heimgegangener Freund Lasser aus einem ähnlichen Anlasse mit einem sehr treffenden, tiefgefühlten Ausdrucke bezeichnet hat.

Präsident: Zunächst ist der Herr Abgeordnete Dr. Rechbauer am Worte; ich ertheile ihm dasselbe.

Abgeordneter Dr. **Rechbauer:** Nachdem bereits durch vier Tage ein erregter Redekampf im hohen Hause stattgefunden, nachdem bereits zwanzig Redner den Gegenstand und all das, was mit demselben zusammenhängt und auch nicht zusammenhängt, besprochen haben, so glaube ich nur, daß das hohe Haus mir dankbar sein wird, wenn ich meine ursprüngliche Absicht, in der Generaldebatte unsere politischen Zustände eingehend zu besprechen, fallen lasse und mich darauf beschränke, nur einfach, offen meine Ueberzeugung über die jetzige Situation auszusprechen.

Meine Herren! Seit der Zeit, als zum erstenmale von Seiner Majestät eine Vertretung der Völker zu verfassungsmäßiger Thätigkeit berufen wurde, seit der Zeit habe ich die Ehre, diesem hohen Hause als bei jeder Neuwahl durch das ehrenvolle Vertrauen meiner Mitbürger immer wieder berufen, anzugehören. Wir haben in dieser Zeit so Vieles gesehen und so Manches erlebt, Erfreuliches und Betrübendes, wir sahen Ministerien, und zwar zahlreiche Ministerien kommen und gehen, wir sahen Parteien sich bilden und zerfließen, wir haben zwei gefahrdrohende Experimente über unsere Köpfe hinschreiten sehen, allein ich muß gestehen, nach all dem, nach ruhiger Betrachtung dessen, was ich erlebt und was ich gesehen, kann ich nicht umhin, zu sagen: die jetzige innere Situation erscheint mir noch die betrübendste von allen. *(Rufe links: So ist es!)* Jedes der gewesenen Ministerien hatte ein bewußtes Ziel seiner gouvernementalen Action, das jetzige scheint zielunbewußt auf seinem Platze zu sitzen; wenigstens haben wir noch wenig mehr gehört, als einzelne Phrasen.

Ein sogenanntes Programm, welches man nach constitutionellem Gebrauche vom Throne herab verkünden ließ, enthält eben nur einzelne Schlagworte. Sie sind schon, und zwar vortrefflich von den vorhergehenden Rednern beleuchtet worden; ich will nur auf einige derselben noch zurückkommen.

Das Ministerium nennt sich über den Parteien stehend, ein Coalitionsministerium; wie wenig Anspruch dasselbe auf den Namen eines constitutionellen Coalitionsministerium hat, hat der verehrte Herr Abgeordnete der Egerer Handelskammer treffend auseinandergesetzt, und ich möchte nur noch daran erinnern, daß nach constitutionellem Gebrauche die Bildung eines constitutionellen Ministeriums nur nach zwei Grundsätzen geschehen kann: entweder daß man Männer von hervorragender parlamentarischer Vergangenheit ins Ministerium ruft oder Männer von hervorragender Fachkenntniß. Ob dies geschehen ist bei der Bildung des jetzigen Ministeriums, darüber mögen Sie sich selbst ein Urtheil bilden. *(Rufe links: Sehr gut!)*

Gewiß Alle fühlen, daß es die höchste und wichtigste Aufgabe der Vertretung sowohl, als der Regierung ist, das finanzielle Gleichgewicht im Staate herzustellen, den volkswirthschaftlichen Niedergang aufzuhalten und wieder geregelte Zustände herbeizuführen. Was sehen wir nun in dieser Richtung von der Regierung?

In der Thronrede wurde verkündet, man werde das Deficit ohne Inanspruchnahme des öffentlichen Credites, ohne außerordentliche Leistungen des

Volkes herstellen, und mit einer Unverfrorenheit sonder Gleichen wird, wie wir sehen, in der kürzesten Zeit darauf an den öffentlichen Credit mit einer enormen Summe herangetreten. Meine Herren! Man hat uns ein Budget vorgelegt mit einer Deficitsumme, die nach der kürzesten Durchsicht desselben als offenbar unrichtig bezeichnet werden muß. Entweder nun, meine Herren, haben die Herren von der Regierung bei Vorlage dieses Budgets die Finanzlage nicht erkannt, dann wäre dies ein trauriges Zeichen eines Mangels von Fachkenntniß, oder sie haben sie erkannt und haben sie doch so angegeben, um gegen oben und gegen unten den Schein einer anderen finanziellen Lage herbeizuführen, dann, meine Herren, ist dies kein ehrliches, kein offenes Vorgehen. *(Lebhafter Beifall links.)*

Es wurde zwar von dem verehrten Herrn Redner aus Galizien, der gestern zuletzt das Wort hatte, erklärt, es sei ihm lieber, daß das Ministerium kein Finanzprogramm habe, als wenn es ein solches hat, wie es vom verehrten Herrn Abgeordneten der Egerer Handelskammer ausgesprochen worden ist. Ich kann aber nur sagen, daß dieses Programm, was die Erhöhung der Einnahmen und die Art und Weise, dieselbe herbeizuführen, betrifft, gewiß der eingehendsten Würdigung werth ist und Vieles davon auch zu billigen sein wird; ich muß aber an demselben jedenfalls das ausstellen, daß er übersehen hat, auch die Leistungsfähigkeit des Volkes *(Bravo! Bravo! links)*, aber auch den zweiten Factor zur Herstellung des Gleichgewichtes, nämlich die Sparsamkeit in gleicher Weise zu berücksichtigen. *(Bravo! links.)* Allein das Programm, das uns der verehrte Herr Abgeordnete aus Galizien vorgelegt hat, erscheint mir als ein ganz eigenthümliches. Der Herr Abgeordnete will keine directen Steuern, er will, was ich sehr billige, Ersparungen bezüglich der unproductiven Auslagen, Minderung der directen Steuern, Erhöhung der indirecten, wo möglich Nichtbesteuerung des Einkommens, sondern Besteuerung der Ausgaben.

Nun, meine Herren, ich will hier nicht Finanzprogramme erörtern, und glaube nur auf Eines aufmerksam machen zu sollen: Der Herr Abgeordnete will die indirecten Steuern auf solche Consumtionsartikel legen, welche nicht zum allgemeinen Bedürfnisse gehören; diese, meine Herren, werden einen sehr unbedeutenden Ertrag bieten. *(Rufe links: Sehr richtig!)* Diejenigen aber, welche einen größeren Ertrag geben können, belasten das arme, ohnehin so überbürdete Volk. *(Rufe links: Sehr richtig!)* Wenn ich aber die Stellung berücksichtige, welche dieser Herr Abgeordnete einnimmt, so finde ich, daß dieses Programm gewiß nicht den Vorzug der Selbstlosigkeit hat *(Rufe links: Sehr gut!)*, das heißt nur, die Lasten vom vermö glichen Theile ab auf den unvermöglichen Theil des Volkes zu wälzen. Ich möchte beinahe sagen, unser steierisches Volkslied ist da wohl anwendbar: „O heiliger Florian, Du Feuerpatron, verschone unsere Häuser und zünde der Nachbarn ihre an." *(Heiterkeit und Rufe links: Sehr gut!)*

Ich halte es jedoch im jetzigen Momente nicht am Platze, Finanzprogramme zu erörtern, und will nun auf den weiteren Punkt übergehen, welchen die Regierung als Ziel ihrer Action bezeichnet hat, nämlich die Versöhnung der Parteien. Verzeihen Sie mir, meine Herren, mir hat schon der Ausdruck „Versöhnung" einen unangenehmen Beigeschmack. „Versöhnung" setzt Feindseligkeit voraus, die man ausgleichen will.

Nun kann ich sagen, ich und — ich bin dessen überzeugt — auch meine politischen Gesinnungsgenossen hegen gewiß nicht entfernt eine Feindseligkeit gegen andere Volksstämme. *(Rufe links: Sehr wahr!)* Wir haben divergirende Anschauungen, es sind politische Principien, in denen wir einander entgegenstehen, darin kann eine Verständigung stattfinden und sie soll und wird stattfinden, aber von einer Versöhnung kann da nicht gesprochen werden, den Ausdruck finde ich unpassend. Eine Verständigung, sage ich, soll und wird stattfinden. Ja, meine Herren, was gehört aber zu ihrer Herbeiführung? Daß man die beiderseitigen Ziele und Wünsche genau kennt, daß Jeder offen und ehrlich ausspricht, was er anstrebt, und mit welchen Mitteln er dies anstrebt.

Ist nun dies der Fall? Leider nein! Sie kennen, meine Herren, das, was wir wünschen; es ist ja kein Geheimniß, wir wünschen, daß der Constitutionalismus in Oesterreich zur Wahrheit werde, wir wollen, daß die Staatsgrundgesetze in ihrem Geiste ganz und voll durchgeführt werden, wir wollen, daß die Bildung auf geistigem und materiellem Felde und der Fortschritt aller Orten gefördert werde *(Beifall links)*, wir wollen in nationaler Beziehung gewiß unsere Nation so wie Sie die Ihre lieben und auch zur Geltung bringen, wir sind aber weit entfernt, irgend eine Herrschaft über andere Nationalitäten, ein besonderes Privilegium in Anspruch zu nehmen; wir verlangen, meine Herren, nichts, als daß uns jene Stellung, welche der Lauf von Jahrhunderten geschaffen, welche die Geschichte herbeigeführt, und auf welche wir durch Cultur, durch Besitz und durch Intelligenz einen begründeten Anspruch haben und die zum Bestande des Reiches, welches ja durch Deutsche geschaffen wurde, unmittelbar nothwendig ist, gewahrt werde. Daß darin, in diesen Wünschen keineswegs eine Vergewaltigung anderer Nationalitäten liegt, dafür, meine Herren, will ich Ihnen einen unumstößlichen Beweis liefern.

Meine Herren! Sie berufen sich so häufig auf den Artikel XIX der Staatsgrundgesetze über die allgemeinen Rechte der Staatsbürger. Wer hat diesen Artikel XIX geschaffen? Wir, die wir damals die unbeschränkte Majorität in diesem hohen Hause

hatten, haben diesen Artikel XIX geschaffen, durch welchen jeder Nationalität die volle Entwicklung in Schule, Amt und im öffentlichen Leben gewährt wurde, und daß dieser Artikel auch durchgeführt wurde, soweit dies möglich war, darüber kann auch kein Zweifel bestehen. Sehen Sie sich jetzt um und sehen Sie sich in den Ländern um, wie es vor zehn und zwanzig Jahren dort war. Ich war vor einigen Monaten in Krain und ich war vor zehn Jahren in Krain; während ich vor zehn Jahren dort nur die deutsche Sprache sprechen hörte, können Sie jetzt nur das Slovenische hören. Sie finden in Tirol die italienische Grenze immer mehr in das Deutsche hereingerückt, und dann, meine Herren, wie schon gestern bemerkt wurde, wer hat die Amtssprache in Galizien ganz und gar für polnisch erklärt? Von welcher Seite ist dies geschehen? Von dieser *(linken)* Seite, von einem Ministerium, das aus dieser *(linken)* Seite hervorgegangen ist, von dem sogenannten Bürgerministerium; darin liegt doch ein Beweis, daß die deutsche Richtung durchaus nicht eine die Herrschaft über Andere anstrebende ist. Das, meine Herren, sind unsere Wünsche, die wir auszuführen trachten, und ich habe mit Vergnügen von einigen Herren bemerkt, daß sie im Ganzen mit diesen Sätzen einverstanden sind.

Was ist uns aber von jener *(rechten)* Seite als Ziel ihrer Wünsche bezeichnet worden? Ich habe immer nur zwei Schlagworte gehört: Autonomie und Decentralisation. Worin diese aber bestehen, wie weit dieselben gehen sollen, darüber habe ich noch immer kein klares Bild und darin liegt der Grund, warum wir uns noch immer nicht verständigen konnten.

Meine Herren! Die Autonomie ist ein Wort, das schon seit Jahren in diesem Hause eine große Rolle spielt. Im Jahre 1861 haben wir auf dieser *(linken)* Seite eine eigene Autonomistenpartei gegründet; ich selbst war Mitglied derselben und jene Herren der rechten Seite, welche schon damals Mitglieder des hohen Hauses waren und welche ich heute mit Freuden wieder hier begrüße, werden wissen, daß eine solche Partei bestand. Wir haben also eine Autonomistenpartei gegründet, weil wir es für nothwendig erkannten, daß, wenn in Oesterreich überhaupt ein constitutionelles Regime möglich sein soll, man von unten auf das Volk dazu heranbilden müsse, daß man den Bürger gewöhne, seine Angelegenheiten selbst zu besorgen, die Unebenheiten im Leben mit eigener Kraft auszugleichen.

Unsere Aufgabe war es damals, den Alles centralisirenden Bureaukratismus zu brechen, der die letzten Decennien den ganzen Staat beherrscht hatte. Darum waren wir Autonomisten. Und was war das Product dieser unserer Thätigkeit, das Resultat unserer Bemühungen? Wir haben — und jene Herren, welche damals an den Berathungen dieses hohen Hauses theilgenommen haben, werden, nachdem die Herren aus Böhmen slavischen Stammes bis zum Jahre 1863 in diesem hohen Hause anwesend waren und mehrere der auch heute hier anwesenden Herren in damaliger Zeit zu den gefeiertesten Mitgliedern des Hauses gehört haben, werden mir dies bezeugen — im gemeinsamen Zusammenwirken ein Gemeindegesetz geschaffen, mit einer Autonomie, wie Sie sie in gar keinem anderen Gemeindegesetze in Europa finden. Im freien republikanischen Frankreich wird der Bürgermeister von der Regierung ernannt, bei uns in Oesterreich ist die Gemeinde vollständig frei, wählt selbst ihren Vorstand und hat eine Action, die weit größer ist als irgendwo anders.

Wir sind dabei nicht stehen geblieben, wir waren auch der Anschauung, daß den Ländern ihre Selbstständigkeit in gewisser Richtung, soweit es mit dem Bestande des Reiches vereinbar ist, zu wahren ist, und Sie finden ja Landesordnungen in allen Ländern, die nicht bloß die innere Verwaltung der Landesangelegenheiten dem Lande selbstständig überlassen, sondern denselben auch ein bedeutendes Feld für die Gesetzgebung einräumen. Kann man nun dem entgegen noch immer, wie wir es ja noch heute immer von jener *(rechten)* Seite hören, die Behauptung einer bei uns herrschenden außerordentlichen Centralisation aufrechthalten, wo Sie siebzehn Landtage mit solchen Gesetzgebungsbefugnissen, und die ganze innere Verwaltung und wo Sie dabei noch im Artikel XII des Staatsgrundgesetzes die Bestimmung haben, daß außer jenen taxativ aufgezählten Gegenständen die im Artikel XI dem Reichsrathe eingeräumt sind, alle übrigen den Landtagen zugehören?

Also, meine Herren, die Autonomie wissen wir vollkommen zu schätzen. Soweit es sich darum handelt, die Gemeinden, die Bezirke, die Länder in einer gewissen Grenze selbstständig zu machen, stimmen auch unsere Wünsche damit überein und wir haben redlich dazu beigetragen diese Autonomie zu verwirklichen. Weiter aber zu solchen Maßregeln zu gehen, die das Reich schädigen würden, damit können wir nicht einverstanden sein.

Man hat uns von Decentralisation gesprochen. Ja, aber nach den Ausführungen, die wir über diese Decentralisation gehört haben, glaube ich, daß diese Decentralisation schon eine Decomposition wäre *(Bravo! links)* und nur der Föderalismus mit dem Feigenblatte ist. Wenn ich die einzelnen Länder so vollständig selbstständig stelle, daß dem Reiche nichts mehr übrig bleibt, dann, meine Herren, ist ja das Reich verschwunden; und einer der Herren, ein Landsmann von mir, hat ja sogar erklärt, es gibt kein Oesterreich, es gibt nur einzelne Länder mit ihren souveränen Landesherren, und wenn Sie die Länder mit den Functionen dotiren, wie dieser verehrte Landsmann es gesagt hat, mit vollständig selbstständigen Landtagen, mit

voller Gesetzgebung und nicht mit dem Kaiser an der Spitze, sondern mit dem betreffenden Herzog oder Markgrafen oder gefürsteten Grafen, dann, meine Herren, können Sie zu Zuständen kommen, die undenkbar sind. Es könnte z. B. ein slovenischer Landtag in Laibach den Herzog von Krain dazu vermögen, dem Herzog von Steiermark den Krieg zu erklären! *(Heiterkeit.)*

Nach diesen Ausführungen ist das Alles möglich. Also mit einer derartigen Decentralisation, die dahin geht, den Staat in seine Theile aufzulösen und die eigentlich doch nur, wenn man ehrlich sein will, den versteckten Zweck hat, in gewissen Ländern zur nationalen Herrschaft zu kommen *(Rufe links: So ist es!)* oder der kirchlichen Herrschaft den Boden zu schaffen, mit einer solchen können Sie uns nicht einverstanden finden. Für uns muß das Interesse des Reiches maßgebend sein *(Bravo! links)*, und was das Reich erfordert, muß ihm gegeben werden, und das können die Länder nicht für sich behalten. Wenn Sie also uns klar auseinandersetzen, und ich hoffe noch immer, daß es geschehen wird — bis jetzt ist es nicht geschehen — was Sie unter Autonomie verstehen, wie weit Sie in dieser Richtung gehen, wie weit Sie die Decentralisation durchführen wollen, wenn Sie uns darüber ein klares Bild geben und wir in der Lage sind, dies mit dem Interesse des Gesammtstaates zu vereinigen, dann wird es nicht schwierig sein, unter uns eine Verständigung herbeizuführen. Wenn ich aber bezüglich der sogenannten Verständigung das betrachte, was die Regierung dazu gethan hat, so muß ich sagen: Ihre Schritte sind ganz geeignet, die Verständigung hintanzuhalten. *(Bravo! links.)*

Es sind noch nie seit ich in diesem hohen Hause bin, seit 19 Jahren, die Parteien sich so schroff entgegengestanden wie jetzt. Es ist zwar von dem verehrten Herrn Abgeordneten aus Drohobycz gesagt worden, er bemerke nichts davon. Ja, meine Herren, zu Dreschprügelactionen, zum Fenstereinwerfen sind wir allerdings noch nicht gekommen. Diese nationale Eigenthümlichkeit haben wir noch nicht eingeführt, aber daß der Kampf heftig und leidenschaftlich war, wird Jeder zugeben, der denselben im Laufe dieser Tage gesehen.

Ich sage also, das, was sich das Ministerium angeblich als Ziel vorgesteckt hat, hat es nicht nur in keiner Weise erreicht, sondern vielmehr in das Gegentheil verkehrt.

Alle bisherigen Actionen erscheinen mir nur bedenklich, ja gefährlich. Das Ministerium bedroht unsere freiheitlichen Institutionen; die Schritte, die es gethan hat, scheinen nur auf die rückschrittliche Umbildung abzuzielen. Man hat aber — und das nehme ich der Regierung am allermeisten übel und das allein würde mein Mißtrauen auf das vollständigste rechtfertigen — man hat den Parlamentarismus corrumpirt. *(Beifall links.)*

Meine Herren! Wenn man die wichtigsten Gesetze nur dadurch durchführen kann, daß man einzelne Compromisse macht, daß man separat verhandelt und gegen Concessionen Concessionen eintauscht, dann heißt das den Parlamentarismus corrumpiren und demoralisiren! *(Rufe links: Sehr richtig!)* Man hat der einen Fraction materielle Hilfe geboten, ein Nothstandsgesetz eingebracht, das man eben anderen Ländern nicht geboten hat; man hat Flußregulirungen, Eisenbahnen in Aussicht gestellt; einer zweiten Fraction bietet man in nationaler Beziehung Schulen an, einer dritten die Auslieferung oder wenigstens Schwächung unserer Schulgesetze. Durch dergleichen Concessionen hat man gewußt, die Majorität, wenn auch nur eine geringe, sich zu verschaffen. Meine Herren! Ich muß sagen, das bedauere ich am allermeisten! Wem es ernst zu thun ist — und mir ist es Ernst — um Constitutionalismus und Parlamentarismus, der darf solche Mittel nicht anwenden, die wirklich nur als Corrumpirung erscheinen. Ich behaupte aber auch, daß das Ministerium eben den inneren Frieden dadurch gefährdet, indem es uns in unseren Actionen lähmt, daß wir die wichtigsten Schritte, die wir thun sollten, nicht thun können wegen der inneren Kämpfe, die so unendlich viel Zeit in Anspruch nehmen. Ich brauche nur darauf hinzuweisen, daß der Budgetausschuß in früheren Jahren das Budget jederzeit in drei bis vier Wochen durchberathen hat und daß er in diesem Jahre nahezu fünf Monate dazu gebraucht hat.

Es wurde bemerkt, und auch von jener *(rechten)* Seite vorgeworfen, daß im Ausschusse zu viele Redner von dieser *(linken)* Seite gesprochen hätten; allein ich kann darauf erwidern, daß, wenn so viele Anträge und unannehmbare Anträge gestellt werden, wie es von jener *(rechten)* Seite geschehen ist, dieselben von dieser *(linken)* Seite auch bekämpft werden müssen, was doch längere Zeit in Anspruch nehmen mußte.

Ich behauptete, daß der innere Friede durch das Vorgehen der Regierung gefährdet wird, aber auch der äußere Friede kann dadurch gefährdet werden! Denn, meine Herren, wenn man sieht wie planmäßig von Seite der Regierung vorgegangen wird, um das Deutschthum zurückzudrängen, es um die Stellung, die es einnimmt zu bringen, so muß das eben dort, wo wir eine Alliance geschlossen haben, Mißtrauen gegen unsere Aufrichtigkeit erwecken, eine Alliance, die nicht wie von jener *(rechten)* Seite behauptet wird, aus nationalen Gründen geschlossen wurde; denn ein Staat wie Deutschland schließt nicht aus nationalen Gründen eine Alliance, sondern um der gemeinsamen Interessen wegen, weil sich eben diese Interessen mit den unserigen decken und zusammenlaufen, und weil die beiderseitigen Interessen übereinstimmen. Diese würden nun gefährdet, wenn man

sieht, daß unsere Interessen in eine andere Richtung gehen und die Spitze dieser Alliance verkehrt werden soll.

Wie gesagt, meine Herren, ich halte diesen Vorgang des Ministeriums für äußerst gefährlich; ich halte ihn aber auch in dieser Richtung für verderblich, weil unser ganzes constitutionelles Princip gefährdet wird und ich kann in dem Herrn Ministerpräsidenten, der doch die Seele des Ganzen ist, nach seinem ganzen Vorgehen nichts Anderes erkennen, als den Johannes eines noch kommensollenden Fundamentalartikel-Messias! Nun, meine Herren, wenn es schon sein muß, so ist mir der nackte brutale Föderalismus lieber als das Gift der Zersetzung, wie es jetzt verbreitet wird. *(Rufe links: Sehr gut!)* Wir haben schon zweimal gefährlichen Experimenten widerstanden und ich glaube Oesterreichs Völker sind kräftig und einsichtig genug, um ein drittes Experiment zu verdauen und unschädlich zu machen. Ob es dazu kommt, weiß ich nicht, ich wünsche es nicht und hoffe zu Gott, daß es nicht dazu kommen wird. Sollte es aber geschehen, so sage ich, ein offener Feind ist mir lieber als ein verdeckter Gegner, der durch geheimes Gift wirkt.

Nach den kurzen Bemerkungen, die ich mir erlaubt habe, kann es nicht zweifelhaft sein, daß ich das entschiedene Mißtrauen den jetzigen Actionen der Regierung entgegenbringe. Die Consequenz, die richtige Folge davon — und ich ziehe diese Consequenz — ist, daß ich den Männern, die nach meiner Ansicht gefährlich für den Staat, verderblich für uns vorgehen, die Mittel nicht bewilligen kann, die Regierungsaction weiter zu führen. Wenn nun trotzdem für das Eingehen in das Budget gestimmt werden wollte, so könnte man dies nur damit erklären und rechtfertigen, daß schon, bis das Finanzgesetz perfect wird, ein halbes Jahr verflossen sein wird, daß dem Staate jederzeit und immer die Mittel geboten werden müssen und geboten werden sollen zu seiner Existenz und endlich, daß ja das hohe Haus so gefällig war, dieser Regierung bereits die Mittel zum Leben zu bieten, indem man ihr 20 Millionen Gulden entgegenbrachte und es daher angemessen erscheinen mag und zweckmäßiger, nachdem man die Mittel bereits hat, auch die Auslagen des Erfordernisses gesetzlich festzustellen, damit die Mittel nicht in anderer Weise gebraucht werden können, als sie gesetzlich bestimmt sind.

Von diesen Anschauungen ausgehend enthalte ich mich, wie gesagt, nach den vorangegangenen langen Auseinandersetzungen, so gerne ich mich ausführlicher über die politische Situation ausgesprochen hätte, jedes weiteren Wortes und bemerke nur, daß ich mich bei meinen Abstimmungen von diesen Anschauungen werde leiten lassen und daß nur die Liebe zum Vaterlande, und zu unseren freiheitlichen Institutionen und die Pflicht als Abgeordneter und Vertreter des Volkes, für diese Interessen des Volkes einzutreten, dabei mich bestimmen werden. *(Lebhafter Beifall links.)*

Präsident: Ich habe die Ehre mitzutheilen, daß sich als Redner in der Generaldebatte noch der Herr Abgeordnete Dr. Hallwich zum Worte gemeldet hat.

Der Herr Abgeordnete Dr. Eusebius Czerkawski hat das Wort.

Abgeordneter Dr. Eusebius **Czerkawski:** Die lange Reihe von Rednern, welche vor mir bereits das Wort ergriffen haben, legt gewiß ein beredtes Zeugniß ab über die Wichtigkeit, welche dem Gegenstande von allen Seiten zugeschrieben wird. Und in der That, wenn man bedenkt, daß das Budget gewissermaßen das Volkseinkommen wiederspiegelt, wenn man ferner bedenkt, daß die Gebarung mit demselben einen Fingerzeig gibt über den Standpunkt der Auffassung der Regierung bezüglich der höchsten Aufgaben des Staates, so darf man sich keineswegs wundern, daß alle Parteien sich beeifern, in die Debatte einzugreifen und nicht bloß den Staatshaushalt als solchen zu prüfen, sondern auch jene höheren geistigen Factoren in Erwägung zu ziehen, welche an den Staatshaushalt anknüpfen, das sociale und politische Leben des Gemeinwesens zusammensetzen. Diese Wichtigkeit des Gegenstandes legt aber auch sicherlich jedem Abgeordneten die Pflicht auf, denselben mit der gewissenhaftesten Aufmerksamkeit zu prüfen, sich so viel als möglich jedes Parteistandpunktes zu entledigen und bloß objectiv die Thatsachen zu verfolgen, welche ihm vorliegen und welche zu dieser Prüfung Anlaß geben.

Ich will nicht leugnen, meine Herren, daß die Redner, welche vor mir das Wort ergriffen haben, sowohl durch Sachkenntniß als durch Pflichteifer so hoch stehen, daß ich mich mit Ihnen kaum vergleichen kann. Indeß ist es mir doch vorgekommen, daß in mancher Beziehung die Conclusionen, welche gezogen wurden, wohl anders hätten ausfallen können, wenn sie die Thatsachen nicht bloß ausschließlich von der einen, sondern auch von der anderen Seite, welche sie bieten, in Betracht gezogen hätten.

Ich will nur in kurzen Worten versuchen, meine Anschauung über diesen Gegenstand dem hohen Hause vorzutragen. Im voraus muß ich erklären, daß ich mich durchaus nicht berufen fühle, den Vertheidiger der Regierung zu machen. Ich und meine Partei hätten vorderhand durchaus keinen Anhaltspunkt dazu. Ich will mich soviel als möglich einer rein objectiven Kritik der Sache befleißen.

Indeß glaube ich eben deßhalb, daß es auch meine Pflicht ist, die Vorwürfe, die hin und wieder aus diesem Anlasse erhoben wurden, wo möglich auf ihr richtiges Maß zurückzuführen, und schließlich unsere

Haltung in dieser ganzen Frage nach Kräften zu begründen.

Ich will bei dieser Gelegenheit soviel als möglich weitläufige Abschweifungen vermeiden und mich auch aller persönlichen Ausfälle enthalten, indem ich in die fremden Ansichten nur insoferne und nur dort eingehen werde, wo sie mir Gelegenheit zur Widerlegung oder Berichtigung zu geben scheinen.

Ich gehe vor Allem auf das Deficit los.

Die Vorlage, das ist der Bericht des Budgetausschusses, weist im Ganzen ein Deficit von 24,609.046 fl. aus. Gegen die Berechnung der Regierung gehalten, gibt das einen Unterschied von 4,879.697 fl.

Ich berechne diese Differenz, indem ich zugleich die Berichtigungen des Ausschusses bereits in Anschlag bringe und indem ich Dasjenige, was der Ausschußbericht als eine Verhüllung, als eine Verdeckung des eigentlichen Deficits ausgibt, bereits in die Rechnung einbeziehe und so annehme, als wäre dies bereits von der Regierung so dargestellt worden. Im Staatshaushalte ist dieser Unterschied wohl nicht sehr bedeutend; jedenfalls muß man sich aber eingestehen, daß das Deficit ein großes, bedeutendes und insoferne ein ernstliches ist, als, wie nach Allem zu schließen, dasselbe ein perennirendes ist und bleiben soll. Diese Bemerkung hat schon vor mir ein Redner auf der Gegenseite *(links)* gemacht, nämlich der Herr Abgeordnete der Egerer Handelskammer und hierin stimme ich ihm vollkommen bei.

Ja, ich gehe noch weiter und behaupte, daß dieses Deficit eigentlich in dem letzten Decennium nie geringer gewesen ist. Selbst im Jahre 1870 nicht, wo dasselbe nominell im Staatsvoranschlage, beziehungsweise im Finanzgesetze auf 3,544.214 fl. berechnet war; es betrug dasselbe eigentlich weit mehr, wenn man sich eben erinnert, daß unter den Einnahmen der Erlös aus der Veräußerung von Staatsgütern mit 17 Millionen, der Erlös aus der Veräußerung von Eisenbahnunternehmungsactien mit 8,612.900 fl. und der Rest der Centralactiven mit 2 Millionen mitveranschlagt war, was zusammen eine Summe von 27,612.910 fl. gibt. Ich rechne dabei noch nicht den Erlös aus dem Verkaufe der Obligationen der einheitlichen Staatsschuld mit 5,967.800 fl., indem ich hierin dem Abgeordneten der Egerer Handelskammer zugestehe, daß diese Post in gewisser Beziehung bloß als eine durchlaufende angesehen werden kann.

Nach Abschlag dieses Erlöses hätte sich damals das Deficit eigentilch auf 31,157.114 fl. und nach Hinzuzählung dieses Erlöses auf 37,254.914 fl. belaufen. In dem darauf folgenden Jahre, in dem Jahre 1871 stieg das nominelle Deficit bereits auf 11,727.033 fl. Der Erlös aus dem Verkaufe von Staatsgütern belief sich damals auf 9,300.000 fl., aus der Realisirung der Centralactiven flossen sechs Millionen, aus dem Verkaufe von Eisenbahnactien 1,450.000 fl., was zusammen wieder 16,750.000 fl. macht.

Indessen will ich durchaus nicht in Abrede stellen, daß die damalige Regierung, deren Mitglied der von uns hochverehrte damalige Finanzminister Dr. **Brestel** war, zur Ordnung der Staatsfinanzen sehr viel beigetragen hat und sich unendliche Verdienste um dieselben erworben hat. Nur glaube ich nicht, daß man ihm das Verdienst zuschreiben kann, welches, wie ich mich aus meiner parlamentarischen Vergangenheit erinnere, der damalige Leiter der Finanzen sich selbst nicht zuzuschreiben wagte.

Im Jahre 1871 stand an der Spitze der Geschäfte das Ministerium **Hohenwart**. Welche Verdienste sich dieses Ministerium um den Staatsschatz erworben hat, beweist der Erfolg der Geldgebarung im Jahre 1872, wo bereits das Ministerium **Auersperg** die Leitung der Geschäfte übernommen hatte. Das Jahr 1872 weist nicht nur nominell kein Deficit aus, sondern selbst einen kleinen Ueberschuß von 62.694 fl. *(Rufe rechts: Hört!)*; der Staatsvoranschlag weist einen Casserest von 18,300,000 fl. aus *(Rufe rechts: Hört!)* und das Ministerium **Auersperg**, welches die Erbschaft des Ministeriums **Hohenwart** übernommen hatte, war in der Lage bloß behufs Deckung ihrer Bedürfnisse zur Realisirung von Centralactiven im Betrage von 6 Millionen Gulden zu schreiten.

Schon im Jahre 1873, wo das Ministerium **Auersperg** fortregierte, ergab sich das Deficit bereits mit 4,648.450 fl., und wenn man dazu noch den Erlös von veräußerten Staatsgütern mit 1,500.000 fl. und der Erlös aus dem Verkaufe von 25.000 Actien der Donaudampfschifffahrtsgesellschaft mit 5,500.000 Gulden zählt, gibt das ein Deficit von 11,648.400 fl.

Wir wissen Alle, was darauf gefolgt ist.

Das Deficit stieg von Jahr zu Jahr. Wir finden, daß es im Jahre 1874 bereits nominell 15,666.338 fl. ausmachte und nach Hinzufügung des Erlöses aus Staatsgütern und Actien der Donaudampfschifffahrtsgesellschaft 19,444.000 fl.; im Jahre 1875 beträgt das nominelle Deficit 8,281.007 fl., und mit dem Erlöse aus Staatsgütern und Centralactiven 11,681.007 fl.; im Jahre 1876 finden wir auf einmal ein nominelles Deficit von 30,468.228 fl., im Jahre 1877 ein Deficit von 28,931.657 fl., im Jahre 1878 ein Deficit von 23,326.440 fl., im Jahre 1879 endlich — welches freilich ein Ausnahmsjahr war — wegen der auswärtigen Action, 78,598.000 fl., dem entsprechend mehren sich auch die Zinsen der Staatsschuld von Jahr zu Jahr. Diese betrugen noch im Jahre 1871 bloß 99,094.710 fl. und heuer sind sie bekanntlich mit mehr als 113 Millionen eingestellt.

Wenn man nun gerecht sein will, so wird man sich kaum dazu versteigen — und es haben sich selbst

die erbittertsten Feinde des gegenwärtigen Ministeriums nicht dazu verstiegen — das Deficit, welches jedenfalls eine Schuld vergangener Regierungen ist, der jetzigen Regierung in die Schuhe zu schieben. Im Gegentheile, wenn man namentlich die Geschichte unserer Finanzen seit dem Jahre 1875 verfolgt, muß man eingestehen, daß die frühere Regierung die Finanzen in dem Staatshaushalte sozusagen vollständig verfahren gemacht hat.

Ich will über die Gründe dieser Erscheinung mich nicht verbreiten. Es ist von dieser *(rechten)* Seite auf die ökonomische Krise des Jahres 1873, auf die Vorschußcassen hingewiesen worden und ich würde noch auf die Subventionirung oder sogenannte Sanirung nothleidender Eisenbahnen hinweisen, deren Werth oft in hohem Grade zweifelhaft gewesen ist; ich will mich aber dabei nicht aufhalten, weil ein Redner der Gegenseite am gestrigen Tage — ich glaube, es war der Herr Abgeordnete der Brünner Handelskammer — dies einen abgerittenen Gaul genannt hat. Möglich, daß das ein abgerittener Gaul ist, aber wahr ist es auch, daß die Thatsachen noch nie wiederlegt worden sind, und über der ganzen merkwürdigen Operation der sogenannten ökonomischen Krise, des sogenannten Chabrus, der Vorschußcassen ein Dunkel schwebt, welches bis jetzt noch nicht aufgeklärt ist. *(Bravo! rechts.)* Sie werden sich, meine Herren, aus der früheren Session noch wohl erinnern, daß hier von einer gewissen Broschüre über das Ministerium „Lasser, genannt Auersperg," die Rede war, daß wir darüber Aufklärung verlangt haben und uns diese Aufklärung nicht zu theil geworden ist, so daß wir heute noch auf dem Punkte stehen, das, was dort angeführt ist, als unwiderlegt ansehen zu müssen *(Rufe rechts: Sehr richtig!)*

Es ist daher richtig, daß das gegenwärtige Deficit der jetzigen Regierung nicht zur Last gelegt werden kann. Ich muß auch anerkennen, daß die Redner der Gegenseite *(links)*, namentlich der verehrte Herr Abgeordnete von Sternberg offen eingestanden haben, daß ihnen nichts ferner liegt, als dies zu thun. Ich muß auch die Gerechtigkeit des bezeichneten Redners anerkennen, mit welcher er die Wirthschaft des Ministeriums Hohenwart aus dem Jahre 1871 ganz offen und unumwunden anerkannt hat. Er hat damit nichts Anderes gethan, als der Wahrheit das Zeugniß gegeben. *(Bravo! rechts.)*

Nun, ist man einmal dabei und daran, mit einem Deficit rechnen zu müssen, so tritt sicherlich — und das kann man nicht leugnen — an die Regierung die Anforderung heran, die Mittel vorzuschlagen oder in Anwendung zu bringen, welche dieses Deficit entweder jetzt oder in der Zukunft zu beseitigen geeignet sind.

In dieser Beziehung muß ich freilich eingestehen, daß diese Action der jetzigen Regierung ohne viel Erfolg geblieben ist. Wir haben in ihrem Programme anfangs gelesen, daß sie das Deficit ohne Inanspruchnahme des Credites zu beseitigen beabsichtigt. Sie hat sich beeilt, gewisse Steuervorlagen einzubringen, welche dazu dienen sollten, die ausgewiesenen Lücken zu stopfen. Es ist weder die eine noch die andere Absicht gelungen. Ich würde aus dem Mißlingen der ersten Absicht, nämlich das Deficit ohne Inanspruchnahme des Credites zu decken, der Regierung keinen allzuharten Vorwurf machen. Freilich kann ich nicht leugnen, daß man einem Staatsmanne nicht leicht verzeiht, wenn er sich irrt und sich Illusionen hingibt; sein Standpunkt gibt ihm die Möglichkeit, sich vor Illusionen zu bewahren. Ja, es gibt Leute, die meinen, daß ein Irrthum in der Politik viel ärger ist als ein Verbrechen. Nun, ich gehe nicht so weit. Ich bedauere, daß die Regierung sich in dieser Beziehung getäuscht hat; ich will aber die von ihr kundgegebene Absicht mir so auslegen, daß sie dies vielleicht als erst anzustrebendes Ziel hingestellt hat, daß sie vielleicht nicht geglaubt hat, diesen Zweck in diesem Jahre schon zu realisiren zu können, daß sie aber alle Mittel ergriffen hat, um sich ihm langsam nach und nach zu nähern.

Anders ist es, meine Herren, mit den Steuervorlagen. Ich berühre damit einen Punkt, welcher sehr heiklich und namentlich für uns auf dieser *(rechten)* Seite etwas verfänglich ist. Man hat sich nämlich in diesem Hause und namentlich auf der anderen *(linken)* Seite desselben gewöhnt, uns als eine Partei hinzustellen, die sich nicht nur gegen jede Steuerreform, sondern auch gegen jede Steuerzahlung sträubt. Nun, meine Herren, dieser Vorwurf, der uns gemacht wird, ist, ich muß es aufrichtig sagen, höchst ungerecht. Wir sind ebenso wie Sie von der Nothwendigkeit der Steuerzahlung überzeugt, wir sind auch bereit, zu jeder gesunden und rationellen Steuerreform die Hand zu bieten; aber zu Steuerauflagen, zu einer Steuerreform, welche unsere volkswirthschaftliche Existenz ruiniren können und ruiniren müssen, können und werden wir unsere Hand niemals bieten.

Ich könnte keine bessere Kritik der uns in diesem Jahre unterbreiteten Steuervorlagen geben als die, welche auf der Gegenseite *(links)* von dem Herrn Abgeordneten für Jägerndorf, Dr. Menger gegeben worden ist. Wenigstens was mich betrifft, würde ich alle seine Anschauungen über die Petroleumsteuer, über die Transportsteuer — wenn ich nicht irre — dann über die Besteuerung des mobilen Vermögens, über die Gefahren, welcher unsere Landwirthschaft sowohl durch die Concurrenz des amerikanischen Getreides, als auch durch die irrationelle Besteuerung ausgesetzt ist, vollständig unterschreiben. Dann begreife ich aber den Vorwurf nicht, den man uns

macht, wenn auch wir uns gegen solche Steuervorlagen sträuben und wenn wir dieselben ablehnen und denselben Widerstand leisten.

Es ist uns von einer anderen Seite gesagt worden, daß wir auch im Vorjahre uns der Steuerreform widersetzt haben. Die Thatsache ist richtig, aber nur die Motivirung derselben würde manche Bedenken einflößen. Wenn wir nicht die Ueberzeugung gehabt hätten, daß die uns vorgelegten Steuergesetze unser Land und noch viele andere Länder, namentlich eine ganze Classe der Bevölkerung, die ackerbautreibende nämlich, ökonomisch ruiniren müßten, so hätten wir sicher mit Ihnen diesen Gesetzesvorlagen unseren Beifall gezollt; sofern das aber nicht der Fall war, erschien auch unsere Haltung dadurch als gegeben und vorgezeichnet.

Die Regierung hat uns ihre Steuervorlagen in diesem Jahre gebracht und wir mußten, trotzdem es Ihnen gefällig ist, uns als Regierungspartei anzusehen, diesen Regierungsvorlagen doch Widerstand leisten. Wie Sie wissen, haben wir ihnen Widerstand geleistet, und zwar — wie ich hinzufüge — mit Fug und Recht und aus Pflichtgefühl haben wir das gethan.

Wenn ich den Gründen nachforsche, wie die Regierung zu diesen Steuervorlagen gekommen ist, und wie weit ihre Schuld in dieser Beziehung reicht, so muß ich den Ursprung dieses Fehlgriffes darin suchen, daß sie in der Absicht, eine Coalition in der Regierung herbeizuführen, einen Mann zur Leitung der Finanzen berufen hat, welcher, in der früheren Schule der österreichischen Schatzkammer erwachsen, erzogen und ergraut, sich von diesen Traditionen, welche für die Volkswirthschaft verderblich werden müßten, nicht loszumachen im Stande war. *(Bravo! rechts.)* Es ist von der anderen *(linken)* Seite am gestrigen Tage das Verdienst dieses Mannes gepriesen worden. Ich will seiner guten Absicht, auch seiner Befähigung nicht entgegentreten, ich muß aber beklagen, daß er von Voreingenommenheit und von Vorurtheilen aus seiner Vergangenheit so eingenommen, so befangen war, daß seine Vorlagen von jedem billig Denkenden nicht anders als vollends verurtheilt werden konnten. Die Schuld dieses Mannes wird geringer, wenn ich erwäge, wie schwer es ist, sich von derlei Vorurtheilen loszusagen.

Haben wir doch vor einigen Tagen die ausgezeichnete Rede eines Mitgliedes dieser Versammlung gehört, des sehr verehrten Abgeordneten der Egerer Handelskammer, welche jeden Steuerzahler mit Schrecken erfüllen mußte *(Heiterkeit rechts)* vor der Möglichkeit, daß ein Mann dieses Zeichens einmal das Ruder der Finanzverwaltung ergreifen sollte. *(Heiterkeit rechts; Rufe rechts: So ist es!)* Selbst die Blätter jener Partei, welcher der verehrte Abgeordnete der Egerer Handelskammer angehört, haben sein Finanzprogramm gänzlich verurtheilt. *(Rufe rechts: Hört!)* Auch in diesem hohen Hause haben sich nur wenige Lobredner gefunden, welche außer der Form der Rede auch den Inhalt derselben gelobt hatten. Und in der That, meine Herren, man muß Gott danken, daß diese Ideen noch nicht verwirklicht worden sind und daß sie, so Gott will, niemals verwirklicht werden sollen und verwirklicht werden können. *(Bravo! Bravo! rechts.)*

Freilich hat der Herr Abgeordnete der Egerer Handelskammer einen Punkt richtig hervorgehoben, nämlich, den, daß, wenn eine minder empfindliche Steigerung der Staatseinnahmen aus irgend einer Einnahmsquelle erwartet werden könnte, diese Quelle die indirecten Steuern wären. Er hat aber diese seine Theorie in einer so flüchtigen und unklaren Weise vorgetragen, daß er es versäumte alle möglichen indirecten Steuern zu erschöpfen; und anderseits ist der Ertrag, den er davon in Aussicht stellte, ein äußerst unbedeutender, so daß er selbst zugestehen mußte, daß hiedurch das Deficit noch nicht gedeckt werden dürfte.

Das Hauptgewicht in seinem Programme legte er wieder auf die Grundsteuer und entwickelte dabei eine Theorie, mit welcher ich mich unmöglich schon im Grundsatze einverstanden erklären könnte. Er meinte, bei der künftigen Grundsteuer habe die Regierung Anspruch auf drei Positionen: Erstens auf die Grundsteuer, welche sie jetzt bezieht; zweitens auf die Grundsteuer von den bis jetzt noch nicht besteuerten Flächen und drittens auf die Zinsen der Kosten, welche die Grundsteuerregulirungsoperation erfordert hat. Nun, meine Herren, von diesen drei Positionen ist mir nur eine ganz klar, die andere weniger und die dritte gar nicht. *(Heiterkeit rechts.)* Ich sehe ein, daß künftighin der Staat ein Anrecht haben muß auf die Steuer von jenen Flächen, die bis jetzt nicht besteuert waren; das ist mir klar. Weniger klar ist mir, daß er auch ein Anrecht habe auf die Steuern, welche bis jetzt von den bereits besteuerten Flächen gezahlt wurden; denn ich frage mich: Ist es nicht möglich, daß das Ausmaß der jetzigen Steuern ein ungerechtes war? Soll die Grundsteuerregulirung nicht dazu führen, ein gerechtes Maß wieder herbeizuführen und gelten zu lassen? *(Rufe rechts: Ganz richtig!)* Das scheint der verehrte Herr Abgeordnete aus den Augen gelassen zu haben; er glaubt, weil einmal gezahlt wird, ist auch die Pflicht zu zahlen und ein Recht der Forderung gegeben, wenn auch vielleicht die Landwirthschaft ruinirt wird. *(Rufe rechts: Sehr gut!)*

Ganz unklar ist mir aber die dritte Position. Ich weiß nicht, wie der Staat zu dem Anrecht komme, mit den Zinsen irgend welcher Operation, welche er in seinem eigenen Interesse unternommen hat, die Grundsteuerträger zu belasten; warum Dasjenige, was dem Ganzen zum Vortheile gereichen sollte, nur von einem Theile der Bevölkerung, das heißt

von den Grundbesitzern getragen werden soll. Ich glaube überhaupt nicht, daß Regierungsactionen, wie die Grundsteuerregulirung, als die Anlage irgend eines Capitales betrachtet werden können, ebensowenig als die ganze Verwaltung, die Justiz u. s. w. eine Capitalsanlage enthalten.

Der große Fehler, glaube ich, in den Auseinandersetzungen des sehr verehrten Herrn Abgeordneten der Egerer Handelskammer ist nicht von mir, sondern von einem seiner Freunde hervorgehoben worden, das ist von dem verehrten Herrn Abgeordneten für Jägerndorf; er hat verblümt und unverblümt ausgesprochen, daß diese ganze Theorie vom Grunde aus fiscalisch und durchaus bar irgend welchen Sinnes für volkswirthschaftliche Interessen ist *(Rufe rechts: So ist es!)*; die Steuer, meine Herren, muß nicht bloß dem ersten, sondern auch dem zweiten Bedürfnisse Rechnung tragen, soll sie heilsam wirken, soll sie nicht schaden, soll sie nicht den Ruin des Landes, der Gesellschaft herbeiführen.

Dies führt mich auf ein anderes Thema; es erinnert mich nämlich an die traurigen Zustände des Landes, welchem ich angehöre. Ich kann Ihnen keine andere Botschaft geben aus diesem Lande, als die von dem vollständigen Niedergange der Landwirthschaft, von dem Niedergange des Wohlstandes und überhaupt aller ökonomischen Interessen. Es wird uns so oft vorgeworfen, namentlich von jener *(linken)* Seite, die angebliche Passivität in der Steuerleistung.

Was diesen Vorwurf anbetrifft, so muß ich vor Allem, bevor ich auf denselben näher eingehe, einige Ausführungen berichtigen, welche von der entgegengesetzten Seite uns vorgeworfen worden sind.

Der sehr geehrte Herr Abgeordnete aus Sternberg, Hofrath Dr. Beer, hat uns nachgerechnet, daß wir an directen Steuern bloß 1·9 fl. per Kopf zahlen und der geehrte Herr Abgeordnete der Brünner Handelskammer hat diesen Betrag sogar auf 1·7 fl. herabgesetzt, und nach verschiedenen Abrechnungen sind sie endlich zu dem Resultate gekommen, daß unser Land passiv ist und daß die Bedürfnisse desselben durch Einkünfte aus anderen Ländern gedeckt werden müssen.

Ich will nicht weiter darauf eingehen, daß man hier ungehörige Vergleiche mit Frankreich und anderen Ländern gemacht hat, mit denen eine Vergleichung in diesem Falle, wie ich glaube, durchaus ausgeschlossen ist. Den Herrn Abgeordneten Dr. Beer möchte ich aber daran erinnern, daß nicht bloß die directen Steuern zum Einkommen eines Landes gezählt werden sollen. Ja, sind denn die indirecten Abgaben keine Steuern, sind sie nicht eine Last, welche die Bevölkerung trägt und bilden sie nicht ein Einkommen des Staates? Verfährt man aber nach dieser gewiß weit billigeren Methode, so gelangt man zu dem Resultate, zu welchem auch eine gestern vom Herrn Abgeordneten der Brünner Handelskammer citirte Autorität, der jetzige Ackerbauminister Graf Falkenhayn, gekommen ist, daß nämlich das Haben, das Gesammteinkommen, welches Galizien dem Staate liefert, also die directen und indirecten Abgaben zusammen genommen denn doch über 34·6 Millionen liefern, während die Verwaltungskosten, also das Soll bloß 17·7 Millionen betragen. *(Rufe rechts: Hört!)* Ist das, meine Herren, ein Deficit? Ist das eine reelle Passivität? Oder nennt man das in der gewöhnlichen Sprache nicht doch einen Ueberschuß?

Noch weniger habe ich den Herrn Abgeordneten der Brünner Handelskammer verstanden. Dieser hat auch aus dem Werke des jetzigen Ackerbauministers citirt, daß bei einer föderativen Gestaltung des Reiches Galizien einen Ueberschuß aus den directen Steuern allein von 4·6 Millionen, glaube ich, haben würde. Und doch hat der Herr Abgeordnete in seinen weiteren Ausführungen keinen Anstand genommen, zu sagen, daß die anderen Länder verhalten werden, für die Bedürfnisse Galiziens zu zahlen. Ich staune über diese Logik, über die Consequenz der Ausführungen, und es sprechen doch, glaube ich, die Ziffern laut genug, um diese Anschuldigungen, diese Anwürfe, welche wir immerfort von der anderen Seite zu hören bekommen, auf das entschiedenste zurückzuweisen. *(Bravo! rechts.)*

Indeß, meine Herren, ich will damit nicht behauptet haben, daß Galizien eben so productiv ist, wie die anderen Kronländer, ich will mich bescheiden zuzugeben, daß die Steuerleistung dieses Landes, weit geringer ist, als z. B. die Böhmens, Niederösterreichs und anderer reicherer, cultivirterer, glücklicherer Länder.

Ich muß aber da wieder nach den Gründen suchen und da stellen sich mir zwei Gründe dar. Es ist ja bekannt, meine Herren, weil durch die Geschichte beglaubigt, daß Oesterreich im vorigen Jahrhundert mit der Uebernahme Galiziens, welche nach der Theilung Polens erfolgte, eine Masse von Krondomänen bekam, es ist kein Theil der alten Republik Polen mit Krondomänen so gesegnet wie Galizien; in dieser Beziehung war Galizien ein Löwenantheil; nun, wenn Galizien jetzt auch nicht eben laufende Einkünfte der Monarchie bietet, so kann doch nicht in Abrede gestellt werden, daß es derselben ein ungeheueres Capital gewissermaßen als Mitgift eingebracht hat, welches die Monarchie zu ihren Zwecken verwendet hat. Freilich, meine Herren, diese Krondomänen sind bis in die letzte Zeit auf eine unverantwortliche Weise verschleudert worden. *(Rufe rechts: Hört!)*

Allein dafür kann man doch das Land Galizien nicht verantwortlich machen, sondern dafür sind Jene verantwortlich, welche die Leitung der Geschicke der Monarchie in ihren Händen haben und dies ist nicht

bloß in früheren Zeiten, vielleicht zu Anfang des Jahrhundertes gewesen, sondern es ist noch im vorigen Decennium ein Geschäft abgeschlossen worden, das man nicht anders, als eine Verschleuderung nennen kann. *(Bravo! rechts.)*

Was die Steuerfähigkeit betrifft, so glaube ich daran erinnern zu sollen, daß denn doch eine rationelle Regierung darum besorgt sein soll, die Productivität des Landes zu heben, also ihm die Möglichkeit zu verschaffen, sich die nöthigen Capitalien zu erwerben, die Bildung zu verbreiten und namentlich Communicationen zu Wasser und zu Lande zu schaffen. Nun, was ist in dieser Beziehung geschehen? Wenigstens in früheren Jahrzehnten ist Galizien von dem Reiche mehr als stiefmütterlich behandelt worden und deßhalb ist es ökonomisch zurückgegangen. Galizien ist bei der Uebernahme durch Oesterreich ein betriebsames, wohlhabendes Land gewesen, es führte sein Getreide auf der Weichsel bis nach Danzig. Danzig war ein von Polen viel besuchtes Getreideemporium. Jetzt hat all dies aufgehört. Mag Galizien an Getreide produciren, soviel es will, es hat keinen Absatzpunkt, wo es mit Erfolg concurriren könnte. Es ist uns vom Herrn Abgeordneten Dr. Ruß zugerufen worden: „Arbeitsamkeit fehlt!" Nun, meine Herren, dieser Ruf klang so wie derlei wohlgemeinte väterliche Ermahnungen im Munde von Religionslehrern und Predigern klingen, die an den guten Willen des Zuhörers appelliren.

Ein Staatsmann darf das nicht. Er weiß, daß so wie in der Natur so auch in der Gesellschaft Alles seine Ursachen habe. Wenn es irgendwo an Arbeitsamkeit fehlt, so fehlt es sicherlich auch an Reizmitteln, es fehlt an Gelegenheiten, die Früchte seiner Arbeit zu verwerthen und wo dies der Fall ist, muß auch die Lust zur Arbeit mit der Zeit aufhören und das Elend sich vergrößern. Und nun schauen Sie, wie sind die Communicationen zu Wasser und zu Land in Galizien?

Das Eisenbahnnetz ist nicht ausgebaut, die Flüsse sind nicht regulirt, obwohl die Communication zu Wasser bekanntlich die billigste ist und am ehesten noch ermöglichen würde, auf entfernten Märkten den Getreidehandel zu cultiviren. Die Regulirung der Flüsse ist in einem so desolaten Zustand, daß die Flüsse, anstatt dem Lande Vortheil zu bringen, durch Ueberschwemmungen, Verheerungen und Zerstörungen die Früchte des Landmannes vorzeitig vernichten. *(Rufe rechts: So ist es!)* Nun, meine Herren, wer ist an der geringen Steuerfähigkeit und Steuerleistung Galizien Schuld? Wer trägt die Schuld für seine Verarmung? Offenbar Diejenigen, welchen die Vorsehung die Leitung der Geschicke im Centrum anvertraut hat. *(Rufe rechts: Sehr richtig!)*

Dies führt mich auf ein anderes Thema, nämlich auf die Ausgaben. Ich unterscheide unter den Ausgaben, welche der Staat in sein Budget einstellt, productive und unproductive. Was die productiven anbetrifft, so bin ich bei aller Achtung für Sparsamkeit und Ersparnisse doch auch nicht für den Grundsatz, daß da gezeigt werden solle. Jede unzeitige Einschränkung in den Ausgaben führt nur desto größere Kosten herbei, führt die Verarmung ganzer Strecken und Provinzen herbei, wie wir das an dem Beispiele Galiziens sehen. Wenn irgendwo gespart werden sollte, so ist es an den unproductiven Ausgaben. Unter den unproductiven Ausgaben nimmt aber eine Auslage eine hervorragende Stelle ein und daher ist es mir unmöglich, sie mit Stillschweigen zu übergehen, es ist die Ausgabe für den Heeresetat. Sie lesen wohl in manchen gelehrten Werken über den Bau und die Organisation der Gesellschaft, daß die Staatsweisheit darauf gerichtet sein soll, den Heeresetat nach Möglichkeit zu vermindern. Das ist aber vom Standpunkte der Gesellschaftstheorie ausgesagt. Anders stellt sich die Sache vom Standpunkte des Staatsmannes. Der Staat, meine Herren, muß vor Allem für seine Selbsterhaltung sorgen, für seine Existenz und so sehr ich die Theorien der Gesellschaftslehrer ehre und achte, so kann ich mich doch des Gedankens nicht entschlagen, daß die Ausgaben für den Heeresetat, so unproductiv sie sind, doch als unausweichlich und nothwendig angesehen werden müssen, da sie die Bedingung sind für das Gedeihen des Staates, für seine Entwicklung. Nun, meine Herren, das ist der Grundgedanke gewesen, welcher uns immer hier und in den Delegationen geleitet hat, als es sich um die Ausgaben für die Armee handelte. Es ist uns auch dies oft vorgeworfen worden, daß wir so freigebig sind.

Ja, meine Herren, wir thaten dies auch nicht aus Dilettantismus und Vorliebe, sondern im wohlverstandenen Interesse des Staates und selbst unserer Nation. Es wundert mich, wenn von der anderen *(linken)* Seite der Staatsgedanke immer so sehr betont wird, wenn sich darauf zu gute gehalten wird, daß der Staatsgedanke dort Vertretung und Vertheidigung findet, daß trotzdem, wenn wir Auslagen bewilligen, die gerade diesem Staatsgedanken Bestand und Festigkeit geben sollen, uns das übel ausgelegt und zum Vorwurfe gemacht wird. Das verstehen wir durchaus nicht, und das ist einer der vielen Widersprüche, die wir auf der anderen *(linken)* Seite bemerken! *(Rufe rechts: Sehr richtig!)* Meine Herren! Für uns liegt die Nothwendigkeit noch näher als für andere. Im Osten Europas besteht eine präponderirende Macht mit unverkennbaren Expansivgelüsten, deren wuchtige Schläge die Nation, der die Abgeordneten auf diesen Bänken angehören, seit einem ganzen Jahrhundert an sich erfahren hat. Wir haben glücklich einen Herd, eine Stätte in Oesterreich gefunden. Wohl vertraut mit den Vorgängen der Politik wünschen wir nicht, daß diese Stätte von demselben Feinde aufs Neue angegriffen

und vielleicht zerstört werde! Wir sind auch in diesem Sinne in den letzten Jahren namentlich der äußern Politik Oesterreichs gefolgt, wir konnten uns durchaus nicht mit dem Gedanken befreunden, daß Oesterreich zu einem Staate zweiten Ranges in eine bloße Defensivstellung herabgedrückt werde, daß wir die Freiheit der Action nach außen hin verlieren sollten. Diese Politik haben wir mit Theilnahme, mit Interesse und Beifall begleitet bis zu ihren Endpunkten und werden sie immer billigen und unterstützen, so lange sie ihre Spitze dorthin kehren wird, woher ihr nach unserer Anschauung wirklich Gefahren drohen! *(Rufe rechts: Sehr richtig!)*

Wenn wir dies thun, so thun wir es aus Selbsterhaltungstrieb, und weil wir hier in diesem Staate unsere Nationalität geborgen sehen.

Ich begreife jene Romantik und jenen Doctrinarismus nicht, der von der anderen *(linken)* Seite nur inscenirt wurde, daß man gewissermaßen mit Entsagung seiner Nationalität sich einem abstracten Staatsgedanken hingebe. *(Bravo! rechts.)* Meine Herren! Sowie das Individuum einer Gesellschaft beitritt, weil es da seine Existenz besichert findet, so thun es auch die Nationen, so thut es auch unsere und jede Nation, welche in den Organismus Oesterreichs hineingehört. Man kann es keiner Nation verargen, wenn sie ihre nationalen Kräfte, welche sie in einer langen Geschichte in sich herausgebildet hat, bewahren und entwickeln will! *(Bravo! rechts.)*

Von der Gegenseite *(linken)* ist uns gewissermaßen die Drohung entgegengerufen worden, daß man auch auf deutscher Seite die nationale Fahne wird entrollen können. Ja, meine Herren, wir sind damit einverstanden; wenn Sie es unter dem österreichischen Banner thun so wie wir, so werden wir Ihnen dazu Glück wünschen, wir werden Sie unterstützen. *(Bravo! rechts.)*

Aber wir können es nicht zugeben, daß unter dem Vorwande des Staatsgedankens irgend welche historische Nationalität mit Füßen getreten werde. *(Bravo! rechts.)*

Nun, meine Herren, es ist zwar gesagt worden von der anderen *(linken)* Seite, daß das nicht beabsichtigt wird. Wenn das wirklich sich so verhält, so nehmen wir davon mit freudigem Gefühle Kenntniß; aber wir erinnern uns noch sehr gut aus früheren Jahren, wie auf jener *(linken)* Seite die Worte gefallen sind, daß die Frage des Ausgleiches zwischen den Nationalitäten, namentlich in Böhmen, keine Rechtsfrage sei, sondern eine Machtfrage. *(Rufe rechts: Hört!)* Nun, meine Herren, was will das Anderes bedeuten, wenn die Nationalitätenfrage eine Machtfrage ist, als daß eine Nation von der anderen mit Gewalt niedergetreten werden soll? *(Rufe rechts: Sehr richtig!)* Damit können wir uns weder aus historischen, noch aus politischen, noch aus rechtlichen Gründen einverstanden erklären. *(Bravo! rechts.)* Wir streben das Ziel an, daß in Oesterreich jeder Nationalität, die sich historisch bewährt hat, die Möglichkeit geboten wird, sich intellectuell und politisch frei und ungebunden zu bewegen, und das ist, meine Herren, auch der Grundgedanke, es ist die Grundanschauung des sogenannten, ich sage nur des sogenannten Föderalismus, oder wollen Sie es Autonomismus nennen, mir ist es alleseins, es ist der Grundgedanke, der die möglichst ungehinderte Entwicklung der einzelnen Nationalitäten gestattet. Nach unseren Anschauungen würde eine solche Verfassung des Reiches, welche den Nationalitäten diesen freien Spielraum gewährt, auch politisch zu wesentlicher Ersparung im Haushalte führen.

Ich glaube, daß dies, wenn auch nicht in diesem hohen Hause, so doch vielleicht anderwärts hinlänglich nachgewiesen worden, und namentlich hat diesen Beweis das bereits gestern vom Abgeordneten der Brünner Handelskammer citirte Werk des Ackerbauministers geführt. Aber ich füge hinzu, daß Ersparungen im Staathaushalte hiebei nicht die Hauptsache sind, sondern es ist die Verwirklichung jenes, wenn ich sagen darf, wirklich freiheitlichen Gedankens der Autonomie oder Selbstständigkeit der einzelnen Nationalitäten, welche sich historisch als Ganzes herausgebildet haben.

Daß Oesterreich eine solche Verfassung fordert, ist, glaube ich, eine von allen Seiten längst anerkannte Thatsache, ja die Februarverfassung, wie es heute vom Herrn Abgeordneten aus Graz nachgewiesen worden ist und die Decemberverfassung ist nicht ohne autonomistische Elemente, sie ist mehr oder weniger ein Compromiß zwischen diesen zwei Grundsätzen, welche einerseits den Centralismus, anderseits den Autonomismus oder Föderalismus darstellen. Es ist das ein Beweis, daß die Nothwendigkeit einer solchen Freigebung der historisch politischen Individualitäten von jeher auch in diesem hohen Hause anerkannt worden ist.

Freilich ist wenigstens nach unserer Auffassung das, was die Decemberverfassung in dieser Beziehung geleistet hat, nicht hinreichend. Nun wird uns von der Gegenseite zugerufen: Gut, gebt uns ein Project einer solchen Föderativverfassung, legt es ausgearbeitet und durchgeführt vor und wir werden sehen, was sich damit machen läßt!

Nun, meine Herren, ich will davon absehen, ob dazu hinreichende Zeit gewesen ist und ob uns dazu Gelegenheit geboten worden ist; aber ich erlaube mir, Ihnen in Erinnerung zu bringen, daß wir wenigstens, die wir hier auf diesen Bänken sitzen, ein solches Project seinerzeit nicht schuldig geblieben sind. *(Rufe rechts: Hört! Hört!)*

Es wird Ihnen Allen erinnerlich sein, daß wir die sogenannte Resolution einbrachten, in welcher wir jene Stellung kennzeichneten, die nach unserer

Ansicht Galizien im Reichsverbande einzunehmen hätte und die die Durchführung jenes Gedankens enthielt, welchen ich Ihnen soeben dargestellt habe.

Wenn von einer autonomen Einrichtung des Reiches die Rede ist, so glaube ich nicht, daß diese Einrichtung überall und in jedem Lande conform sein müsse, sie müßte sich richten nach der Verschiedenheit der Länder, nach der Verschiedenheit der Bedürfnisse, nach der Verschiedenheit der Ideen und Rechtsanschauungen, welche in jedem Lande gelten. *(Rufe rechts: So ist es!)*

Alles über eine Leiste schlagen wollen, wäre vielleicht ein zweiter Fehler, ähnlich dem, welchen die gegenwärtige Verfassung enthält. *(Rufe rechts: So ist es!)* Nun, diese von mir angeführten zwei Thatsachen sprechen durchaus für meine Anschauung, und ich frage Sie, wie hat sich das Haus, wie hat sich die Regierung diesen Thatsachen gegenüber verhalten?

Ich erwähne das ausdrücklich, weil der verehrte Herr Abgeordnete für Sternberg, Dr. Beer, gestern gesagt hat, es werde der Gegenseite mit Unrecht vorgeworfen, daß sie die ihr zur Versöhnung dargebotene Hand zurückgewiesen habe; es sei das nie geschehen, es sei die Hand zur Versöhnung nie dargeboten, daher auch nicht zurückgewiesen worden. Das ist nach meiner Ansicht ein historischer Irrthum. Als nach der Decemberverfassung ein Theil der österreichischen Bevölkerung, nämlich die Böhmen, die Beschickung des Reichsrathes versagte, sind wir aus Galizien dennoch in den Reichsrath eingetreten, in der Voraussetzung, daß uns auf diesem legalen Wege das Erringen gewisser, von uns für nothwendig erkannter autonomer Einrichtungen gelingen werde. Ich frage Sie, meine Herren, ist das politisch nicht ein Darreichen der Hand? Und wie ist diese Hand aufgenommen worden? Ist sie nicht auf das schnödeste zurückgewiesen worden? *(Rufe rechts: Hört! Hört!)* Man hat unter den verschiedenen nichtigsten Vorwänden die Resolutionsverhandlungen verzögert und verzettelt und die Resolution zuletzt als unausführbar dargestellt.

Als letztes Symptom mag noch angeführt werden, daß das Ministerium Auersperg die Befriedigung der autonomen Wünsche Galiziens ausdrücklich in sein Programm aufgenommen hat. Sie werden sich erinnern an die Thronrede, welche im Herbste des Jahres 1871 gehalten wurde und wo gerade von dieser Befriedigung der autonomen Wünsche ausdrücklich geredet wurde *(Rufe rechts: Hört!)*. Hat damals das Ministerium Auersperg Wort gehalten? Nun, es ist allbekannt, daß das Gegentheil geschehen ist und doch hat Niemand von Ihnen dem Ministerium Auersperg einen Vorwurf daraus gemacht, daß es sein Programm nicht eingehalten hat. *(Rufe rechts: Sehr richtig!)*

Nun, meine Herren, abgesehen von diesen Resolutionsverhandlungen sind auch noch andere Dinge zu erwähnen. Ich habe gesagt, daß die Decemberverfassung allerdings autonome Elemente in sich birgt. Ich muß das zugeben. Wie ist aber mit diesen autonomen Elementen verfahren worden? Eines der kostbarsten Rechte der Autonomie, welches den Ländern eingeräumt war, war die Entsendung der Abgeordneten für den Reichsrath durch die Landtage. *(Rufe rechts: Hört!)* Durch die Einführung der directen Wahlen ist die Illusion, daß noch irgend eine Autonomie gelten soll, völlig zerstört worden. *(Rufe rechts: Ganz richtig!)* Man hat, was im December 1867 gegeben wurde, im Jahre 1873 förmlich und in einer unverblümten Weise zurückgenommen und dennoch steht man nicht an von der anderen *(linken)* Seite zu behaupten, daß die Autonomie der Länder geschont und geachtet werde. Nun, eine hübsche Schonung das, wo man Einem das kostbarste Recht nimmt!

Es ist auf der anderen *(linken)* Seite auch hervorgehoben worden, in der Schul- und Gemeindegesetzgebung da sei die Autonomie durchgeführt, wohl für die Länder nur theilweise, für die Gemeinden aber in einer Weise wie in keinem anderen Lande.

Wenn man die Decemberverfassung liest, sollte man das allerdings glauben, aber die späteren organischen Gesetze über die Schule und Gemeinde machen diese Zugeständnisse wieder illusorisch *(Rufe rechts: Sehr richtig!)* und es ist die Autonomie, welche den Landtagen hier gewissermaßen eingeräumt wurde, wieder zu nichte gemacht. *(Rufe rechts: So ist es!)*

Soll ich noch von Galizien etwas sprechen? Es ist durch eine Allerhöchste Entschließung ein autonomer Landesschulrath gewählt worden, man hat auf der entgegengesetzten *(linken)* Seite so lange nicht geruht, bis die Regierung sich entschlossen hat, eine Einschränkung der Attribute dieser Behörde zu erwirken. Ich habe damals gewarnt, ich habe damals gesagt, daß der Vortheil, der der Regierung daraus erwächst, ein geringer ist, daß er aber eine Verbitterung im Lande hervorbringen werde, welche mit nichts aufgewogen werden kann. Und so ist es auch heute und fortwährend müssen wir von den Bänken der Gegenseite klagen hören über die sogenannte Polonisirung. Es ist, als ob es den Herren der Gegenseite förmlich leid thäte, daß Galizien dieses bischen Concessionen sich erworben hat und daß es dieselben zu wahren weiß. Soll man darin nicht das Bestreben erblicken, auch das, was uns gegeben ist, uns zu nehmen? Die Herren glauben, es ist bis zur Aera Taaffe vollständiger Friede gewesen; es ist aber die Erbitterung fortwährend gewachsen.

Man wirft uns vor, daß in Galizien eine Nationalität durch die andere bedrückt wird. Ich habe bis jetzt keine Beweise hiefür gehört.

Es sind nur Behauptungen, die so lange wiederholt werden, bis sich Leute finden, die daran glauben.

einer Aera, welche sich zum voraus als eine solche ankündigt, die die Ordnung im Staatshaushalte herstellen und ganz besonders sich nur mit wirthschaftlichen Sachen beschäftigen werde; wenn sie sieht, daß statt wirthschaftlichen Sachen Streitigkeiten politischer und nationaler Art uns bis jetzt beschäftigt haben und nun bei der Hauptarbeit der diesjährigen Session, bei dem Staatsvoranschlage, die Versicherung der Thronrede sich auch nicht erfüllt, dann, meine Herren, wird das öffentliche Vertrauen erschüttert; und dies ist um so gefährlicher, weil wir ja die Erfahrung gemacht haben — leider gemacht haben — daß selbst das Parlament ein Deficit und selbst ein beständiges Deficit als keine so große gefährliche Sache ansieht und daß dasselbe sehr leicht geneigt ist, an den öffentlichen Credit zu appelliren.

Wenn nun in einem solchen Falle, was leider Thatsache ist, eine Regierung sich auch so täuscht, dann ist ja die Gefahr nahe, daß wir dem finanziellen Ruin früher oder später unaufhaltsam entgegentreiben.

Der ausgezeichnete Herr Redner, der am zweiten Tage das Wort ergriffen hat, der von mir hochverehrte Herr Abgeordnete für die Egerer Handelskammer, hat darauf hingewiesen, daß in den Culturstaaten des westlichen Europa ein Deficit nicht etwas gewissermaßen Ressortmäßiges einer Regierung ist; er hat betont und es durch Beispiele erhärtet, daß, wenn ein Deficit in diesen westlichen Culturstaaten auftritt, selbst der Ministerpräsident sich der Aufgabe unterzieht, dieses Deficit wegzubringen, und wir haben seit dem Jahre 1876 zur Deckung des ordentlichen Abganges im Staatshaushalte an den öffentlichen Credit appelliren müssen.

Eigentlich war der öffentliche Credit schon nothwendig im Jahre 1875; denn von 1869 bis 1874 ist an den öffentlichen Credit zur Deckung des Staatshaushaltes kein Appell gemacht worden, trotz der Ausführungen des sehr geehrten unmittelbaren Herrn Vorredners. Die Obligationen der allgemeinen einheitlichen Staatsschuld, die dazumal ausgegeben wurden, wurden ausgegeben für die Schuldentilgung und noch nicht einmal in der vollen Höhe des aufgewendeten Capitales für die Schuldentilgung, sondern nur in der Höhe der entsprechenden Zinsen.

Bis zum Jahre 1874 haben wir daher an den öffentlichen Credit nicht appellirt, aber im Jahre 1875 trat sofort ein Deficit auf, und es war vorauszusehen, daß dieses Deficit nicht ein zufällig erschienenes, sondern ein immerwährendes, ein perennirendes sei; denn wenn man eine Krankheit heilen will, muß man nach den Ursachen derselben forschen und darnach, wie die Krankheit entstanden ist. Und demgemäß muß man auch das Heilmittel anwenden.

Unser Deficit ist nach dem Jahre 1874 aus zwei Ursachen eingetreten: einmal aus dem Anwachsen von Ausgaben, auf deren Verminderung weder die Regierung noch das Parlament Einfluß nehmen konnte und sodann aus dem Herabgehen wesentlicher Staatseinnahmen, und in dieser Beziehung, meine Herren, möchte ich Ihnen mit Ihrer Erlaubniß einige Ziffern vorführen.

Die Verpflichtungen des Staates für Eisenbahnsubventionen können nicht abgelehnt und auch nicht vermindert werden. Freilich hat — heute habe ich es gelesen — unser hochverehrter Herr Ministerpräsident in einer Unterredung mit einem englischen Journalisten — es wird wahrscheinlich nicht ganz richtig sein *(Heiterkeit)* — gesagt, er wolle diese Subventionen, weil sie beinahe den ganzen Betrag unseres Deficits ausmachen, dadurch verringern, daß der Staat diese Eisenbahnen in seine Verwaltung nehme. Nun will ich wünschen, daß dieses Mittel zur Verminderung der Eisenbahnsubventionen führt, und es wird sich ja zeigen, der Staat hat ja jetzt die Rudolf-Bahn, ich glaube nicht, daß eine Verminderung der Eisenbahnsubventionen auf diese Weise erzielt werden wird, denn die Eisenbahnsubventionen betrugen im Jahre 1868 noch einige Hunderttausende, im Jahre 1873 aber schon 16·9 Millionen, im Jahre 1875 22·9 Millionen, im Jahre 1876 25 Millionen, im Jahre 1877 fielen sie glücklicherweise auf 19·9 Millionen und für das Jahr 1880 sind sie mit 21·4 Millionen präliminirt. Was das Gesetz über die Erhöhung der Gehalte der Beamten und Diener betrifft, so hat man eine Verbesserung derselben, weil dieselbe absolut nothwendig war, im Jahre 1872 in Gestalt von Theuerungszulagen und im Betrage von 5 Millionen geben müssen. Dieses Gesetz hat die Ausgaben des Budgets um 12 Millionen in die Höhe geschnellt und die Herren werden mir zugeben, daß hier weder die Regierung noch das Parlament Abstriche machen konnte.

Zu den Gehalten sind mittlerweile auch die Activitätszulagen hinzugetreten, und auch an diesen kann man bei dem sparsamsten Vorgehen — und die Herren haben sich ja bei der jetzigen Berathung des Staatsvoranschlages von unseren sparsamen Tendenzen überzeugt — nichts ändern. Nun sind aber einige Einnahmsquellen seit 1874 ebenfalls geringer geworden und sind vorzüglich die Taxen und Gebühren zu nennen, welche im Jahre 1872, sowie im Jahre 1873 40 Millionen abwarfen, im Jahre 1875 aber auf 33 und im Jahre 1877 auf 30·1 Millionen gefallen und für das Jahr 1880 mit 31·5 eingestellt sind. Die Ueberschüsse von den Zollgefällen haben im Jahre 1873 15·1 Millionen betragen, im Jahre 1875 sind sie auf 10 Millionen zurückgegangen, im Jahre 1876 auf 5 Millionen, im Jahre 1877 auf 4·1 Millionen. Dies weisen die Rechnungsabschlüsse aus, meine Herren, und für das Jahr 1880 sind sie nach der Versicherung des Herrn Abgeordneten der Brünner Handelskammer — und ich will dem nicht

ganz widersprechen — mit 4 Millionen noch zu hoch angesetzt. Ja, wenn einerseits Ausgaben vorhanden sind, die sich nicht reduciren lassen und sogar beständig steigen, wenn aber anderseits so bedeutende Rückgänge in den Einnahmen eintreten und wie z. B. auch die Biersteuer, welche von 26 Millionen Gulden auf 21 Millionen gefallen ist, wenn solche gewaltige Differenzen in den Ausgaben und Einnahmen vorkommen, wo weder die Regierung noch das Parlament irgend eine bessernde Hand anlegen kann, ist es da ein Wunder, daß man dann 25 Millionen Deficit hat? Da mögen Sie ein System haben, welches Sie wollen. *(Heiterkeit links.)*

Wenn eine Einnahme, die in einem Jahre die Höhe von 40 Millionen erreicht, im nächsten Jahre auf 30 oder 33 Millionen fällt, dann wird auch eine Decentralisation der Verwaltung ein Deficit haben *(Heiterkeit links)*. Die Frage ist nur die, ob man, wenn man sich in eine solche Lage versetzt sieht, die Krankheit erkennt und gleich die richtigen Mittel ergreift, um dieselbe zu heilen. Ich kann nichts Anderes, als der früheren Regierung das Zeugniß geben, daß sie die Gefahr eines Deficits und namentlich die Gefahr eines beständigen Deficits wohl erkannt und auch gleich im Anfange die Mittel dagegen in Angriff genommen hat.

Es würde die Sparsamkeit — und dies wurde auch von dieser *(linken)* Seite immer geübt — in der politischen Administration sofort energisch in Angriff genommen. Ein Beweis dafür ist, wie der Herr Abgeordnete für die Egerer Handelskammer schon angeführt hat, daß die Nettoausgaben der Verwaltung von 97 auf 93 Millionen seit der Zeit gefallen sind. Es wurde sofort getrachtet, die Einnahmen zu erhöhen, und die im Jahre 1874 vorgelegene Steuerreform, die im Anfange bloß in der Absicht eingebracht war, um die Ungerechtigkeiten des bestehenden directen Steuersystemes auszugleichen, wurde in der Absicht wieder in Arbeit genommen, die Staatseinnahmen zu vermehren. Es wurde ferner in Aussicht genommen, bei dem demnächst eintretenden Ausgleiche mit Ungarn die Finanzzölle und die indirecte Besteuerung, wozu die Zustimmung Ungarns nothwendig ist, im Interesse einer Erhöhung der Einnahmen zu reformiren. Allerdings wurde auch, und ganz besonders von dieser *(linken)* Seite des Hauses bei der Heilung dieses chronischen Abganges im Staatshaushalte in Aussicht genommen, daß die Militärauslagen so herabgesetzt werden müssen, damit eine Ersparung im Verhältnisse zum vorhandenen Deficit eintritt. Dieses Letztere ist leider nicht eingetreten und die frühere Regierung, das frühere Abgeordnetenhaus und auch diese *(linke)* Seite dieses Hauses haben daran keine Schuld. Wir müssen aber die Thatsachen hinnehmen, wir müssen mit diesen Thatsachen rechnen, und jetzt, nachdem die Majorität sich so entschieden hat, trachten, Dasjenige, was man an den Heeresauslagen hätte ersparen können, auf andere Weise dem Staatsschatze zuzuführen. Aber ist allein die Herabsetzung der Heeresauslagen nicht zur Durchführung gelangt, auch mit den übrigen Maßregeln sind wir zu keinem erwünschten Ziele gekommen, trotz einer langjährigen mühevollen und wirklich vom besten Geiste beseelten Verhandlung ist die Steuerreform mißlungen; vielleicht hat der sehr verehrte Herr Abgeordnete für die Egerer Handelskammer Recht, wenn er sagt, daß sie zu systematisch angelegt war, was ja immer der Fehler unserer österreichischen Gesetzgebung ist, das Allerbeste zu suchen und über dem Suchen des Allerbesten selbst das Gute, wenn es naheliegt, nicht zu erreichen.

Vielleicht hat der geehrte Herr Abgeordnete für die Egerer Handelskammer damit Recht; vielleicht liegt es aber auch in dem Wesen des Parlamentarismus, daß Steuererhöhungen schwer durchzuführen sind. Ich will es dahin gestellt sein lassen, ich will es nicht untersuchen, wer die Schuld an dem Mißlingen der Steuerreform gehabt hat, aber die Thatsache müssen wir auch hier anerkennen. Nur ein Theil dieser Vorsätze der Regierung und ich kann auch sagen, der damaligen Majorität ist in Erfüllung gegangen, nämlich bei Gelegenheit des ungarischen Ausgleiches die Einführung von Finanzzöllen und die Reorganisation der indirecten Besteuerung, allerdings nicht in der Weise, wie man es hätte wünschen sollen. Die Finanzzölle sind nicht ganz nach dem Vorschlage der Regierung angenommen worden und die indirecte Besteuerung von Zucker und Branntwein hat theilweise ein sehr geringes Resultat geliefert, theilweise ist sie ebenfalls mißlungen. Es bleibt nun die Administration noch so zu gestalten, daß sie weniger kostet und wie ich schon hervorgehoben habe, es ist dies nicht ohne Erfolg bis jetzt gewesen. Allerdings sind erst 3·5 Millionen erspart worden und vielfach wird der Wunsch erhoben, noch mehr, ja wie Manche wollen, sogar das ganze Deficit an der Administration zu ersparen. Nun, meine Herren, ich glaube, daß dies eine Täuschung ist. Ich nehme überhaupt nicht an, daß wir zur Deckung des Deficits irgend etwas Wesentliches aus der Herabsetzung der Administrationskosten erreichen können und da erlauben Sie mir wieder dies mit einigen Ziffern zu bekräftigen.

Wie schon der geehrte Herr Abgeordnete der Egerer Handelskammer — er möge mir verzeihen, daß ich ihn so oft citiren muß, aber seine Rede ist ja allein die für mich sachliche gewesen, und ich schließe mich ja seinen Ausführungen an — angeführt hat, betrug der Nettoaufwand bis zum Jahre 1877 — denn bis dahin liegen bloß die Rechnungsabschlüsse vor — die Verwaltungskosten 93·4 Millionen. Nun glaubt vielleicht mancher, der diese 93·4 Millionen nicht genau betrachtet, an diesen 93·4 Millionen kann

man 10, 20, ja Manche sagen sogar 25 Millionen ersparen; es bleibt immer noch genug übrig. Nun muß man sehen, aus welchen Summen diese 93·4 Millionen bestehen und für welche Zwecke sie ausgegeben werden, und da sehen wir gleich, daß darunter 13·5 Millionen für Pensionen vorkommen, bezüglich deren wahrscheinlich Niemand sagen wird, es solle etwas davon abgestrichen werden. Es sind mehr als 42 Millionen für Gehalte der Beamten und Diener gerechnet und es sind auch 1·8 Millionen für Reichsrath eingestellt. An dieser gewiß erklecklichen Summe, glaube ich nicht, daß etwas erspart werden kann; *(Rufe rechts: O ja!)* höchstens vielleicht beim Reichsrathe. *(Heiterkeit.)* Aber da müssen wir rascher arbeiten *(Lebhafte Heiterkeit)*, sonst werden wir vielleicht diese Summe noch überschreiten. *(Heiterkeit.)* Ich richte mich nur nach der Erfahrung und nach der Thatsache. Es bleiben nun von den 93·4 Millionen 36·1 Millionen übrig, bezüglich welcher man nun glauben kann, daß da Ersparungen gemacht werden können.

Nun muß man diese Ziffern noch einmal beobachten. Das Ministerium des Innern hat im Jahre 1877 eine Nettoausgabe von 16·9 Millionen Gulden gehabt; darin sind drei Millionen Gulden für öffentliche Sicherheit enthalten und sechs Millionen für Straßen- und Wasserbau, und bloß 5·5 Millionen für die gesammte politische Verwaltung aller Kronländer. Nun, meine Herren, wer die Verhandlungen des Budgetausschusses während des energischen Referates des leider verstorbenen Abgeordneten Excellenz Giskra über öffentliche Sicherheit, wer die Vorwürfe, die er dem so verdienstvollen Polizeipräsidenten über diese allzugroßen Ausgaben machte, und die Vorschläge, die er brachte, um irgend eine Ersparung hereinzubringen, mit angehört hat und dennoch sieht, daß drei Millionen für öffentliche Sicherheit ausgegeben werden, der wird die Hoffnung aufgeben, daß an diesem Posten gespart werden könnte, denn die Sicherheit ist doch das Erste, worauf ein Staatsbürger Ansprüche machen kann. *(Heiterkeit links.)*

Von den sechs Millionen bei Straßen- und Wasserbau könnte vielleicht erspart werden, aber da höre ich ganz besonders die Stimmen aus Galizien, die Rufe: Productivausgaben müssen gemacht werden! *(Heiterkeit links.)* Da ist wahr, man kann sie nicht vermeiden, solche Ausgaben müssen gemacht werden, und sie werden leider in zu geringem Maße gemacht. *(Abgeordneter Dr. v. Demel ruft: Schlesien!)* Da höre ich Schlesien. Schlesien kommt leider nicht vor, ebensowenig Mähren. Ueber Böhmen wollen wir uns vorderhand nicht beschweren. *(Heiterkeit links.)* Da ist nicht allein viel verwendet worden, sondern auch in zweckmäßiger und richtiger Weise. Die Elbe und die Moldau sehen seit zehn Jahren, seit der Herrschaft des Systems, ganz anders aus, wie im Jahre 1850. *(Rufe links: Sehr richtig! — Rufe rechts: Bei Aussig!)*

Man wird nun zugeben müssen, daß beim Ministerium des Innern, ja auch nicht so viel erspart werden kann, daß es in irgend einem Verhältnisse, sei es auch nur einigermaßen, zu unserm Deficit steht und ich bin sehr begierig darauf, was für Vorschläge uns Seine Excellenz der ausgezeichnete Referent über das Ministerium des Innern, in seiner Rede, oder wenn wir zur Specialdebatte über das Ministerium des Innern kommen werden, bei dieser, über Ersparungen in diesem Ressort machen wird; bisher haben wir allerdings 12.000 fl. Telegrafenkosten im Ministerium des Innern gestrichen. *(Lebhafte Heiterkeit links.)*

Nun kommt das Ministerium für Landesvertheidigung. Im Jahre 1877 hat es 8,700.000 fl. Nettoauslagen gemacht, aber etwas über vier Millionen werden für die Landwehr ausgegeben und wir können ja dem hochverehrten Minister für Landesvertheidigung gewiß Alle das Zeugniß nicht versagen, daß er sehr sparsam ist! *(Bravo! Bravo! links.)* Vier Millionen kostet die Gendarmerie, und diese Post hat das System verschuldet, da dieselbe im Laufe der Zeit wesentlich erhöht wurde, und zwar deßhalb, weil eine Menge Petitionen eingelangt sind, die Gendarmerie zu vermehren. Die Landtage und Private haben darum petitionirt, es war also nothwendig! Denn, meine Herren, wie ich schon vorhin gesagt, die Sicherheit nicht bloß in Wien, sondern ganz besonders auf dem Lande zu fordern, ist ein Recht, welches jeder Staatsbürger fordern kann, und der Staat hat die noch viel größere Verpflichtung diese Sicherheit der Bevölkerung zu geben. An der Gendarmerie wird also wahrscheinlich auch nichts erspart werden können.

Nun haben wir die Ausgaben für Cultus und Unterrichtszwecke mit 9·9 Millionen Gulden netto, und ich wage nicht hier irgendwelche Ersparung vorzuschlagen. Denn gerade dieses Ressort ist dasjenige, worauf die Bemerkungen des hochgeehrten Herrn Abgeordneten für die Grazer Handelskammer sich beziehen, daß unter den zahlreichen Resolutionen so und so viele sind, welche alle eine Mehrausgabe verlangen, und ich wage also nicht an diesen 9·9 Millionen einen Abstrich zu machen.

Weiter kommen die Finanzen, und hier sind 16 Millionen Gulden Nettoauslagen für das Jahr 1877 gewesen, hier kann wahrscheinlich gespart werden; aber ich mache darauf aufmerksam, daß 4·3 Millionen hier die Finanzwache allein in Anspruch nimmt und jetzt bei Gelegenheit der Einbeziehung von Bosnien, wo man geglaubt hat, wir hätten zu viel Finanzwache, wurde ein Nachtragscredit als ganz unumgänglich nothwendig verlangt und man mußte ihn bewilligen, weil man sonst

Gefahr lief, daß durch Ersparungen von wenigen Hunderttausenden Gulden die Interessen der Monopole und Zölle so gefährdet würden, daß der Staat da noch mehr Schaden hätte, als wenn man jetzt ein größeres Finanzwachpersonale anstellt. Ich glaube daher an dieser bedeutenden Post von 4·3 Millionen für die Finanzwache, die vielleicht jetzt schon höher sein wird, wird nichts gespart werden können. Ich enthalte mich jedes Urtheiles, ob beim Finanzministerium in den Nettoausgaben irgend etwas erspart werden kann, aber ich mache nur darauf aufmerksam, daß die Steuerämter einen großen Theil dieser Summe mit in Anspruch nehmen.

Ich komme endlich zum Ministerium der Justiz mit 20 Millionen Gulden Nettoausgaben, mit welchen es im Jahre 1877 belastet gewesen ist. Das ist dasjenige Ministerium, welches gegenüber den früheren patriarchalischen Zuständen, die man vielleicht zurückrufen will, am allerwenigsten gestiegen ist. Aber ich glaube, die Justizpflege ist doch auch etwas besser geworden, als sie in den Fünfziger-Jahren gewesen ist. *(Rufe rechts: Kaum!)* Wir haben wenigstens diese Erfahrung, es müßte denn dort sein, wo man nicht deutsch spricht, das weiß ich nicht. *(Heiterkeit.)* Es absorbiren von den 20 Millionen 16 Millionen die Bezirksgerichte, und daß da etwas gespart werden kann, bezweifle ich; denn nach meinen Erfahrungen klagen alle Bezirksgerichte über unzulängliche Dotationen. Es sind dann weiter 2·1 Millionen für Strafanstalten und ich glaube, daß auch hier nichts gespart werden kann.

Aber zugegeben, daß man nur an manchen Summen, die ich eben genannt habe, sparen könne, so bleiben im Ganzen doch bloß 12 Millionen Gulden übrig, an welchen man nach der von mir dargelegten Rechnung sparen kann, und nun will ich die Sparsamkeit auf das Weiteste anwenden: mehr wie 2 bis 3 Millionen Gulden wird an den 12 Millionen nicht zu ersparen sein, denn so gar verschwenderisch wird in den kaiserlichen Aemtern nicht gebart; ja ich habe manchmal die Ueberzeugung, daß eben in den sogenannten autonomen Gemeinden — und ganz besonders in Gemeinden — nicht so genau gewirthschaftet wird, als es beim Staate der Fall ist. *(Rufe links: Ja wohl!)* Wenn ich also auch 2 bis 3 Millionen annehme, mehr kann ich nicht annehmen, denn sonst hätten wir in der diesjährigen Behandlung des Budgets, welcher man eine Oberflächlichkeit gewiß nicht vorwerfen kann — es hat lange gedauert, aber gearbeitet haben wir redlich — unsere Pflicht total verletzt, denn wir haben sehr wenig gestrichen.

Was ist nun das Resultat? Daß also an den Ersparungen in der Administration höchstens auf die Summe von 2 bis 3 Millionen zu rechnen ist und daß dies bei einem perennirenden Deficit von 25 Millionen nicht in die Wagschale fällt, sieht wohl Jedermann ein.

Ja, ich würde rathen, auf diese mögliche Ersparniß gar keine Rücksicht zu nehmen bei der Inangriffnahme der Mittel zur Deckung des Deficites. Denn, wenn man sagt, es seien heuer 1½ Millionen für Nothstandsbauten in das Budget eingestellt, das komme nicht immer vor, das sei bloß eine einmalige Ausgabe, so irrt man; die Erfahrung zeigt uns wieder, daß wir uns täuschen. Alle Jahre kommt Derartiges vor, seit dem Jahre 1872 haben wir diese Erfahrung gemacht: Wir haben im Jahre 1872 Wolkenbrüche in Böhmen gehabt, wir mußten Millionen aufwenden, wir haben Ueberschwemmungen der Städte und wir haben Brände gehabt, dann ist der Borkenkäfer gekommen, der Nothstand ist sogar in Niederösterreich aufgetreten, wie er jetzt in Galizien und Istrien auftritt. Derartige Sachen kommen also immer vor.

Wenn aber in der politischen Administration etwas erspart werden sollte, dann würde es sich empfehlen, die Ersparungen lieber für die sogenannten productiven Ausgaben zu verwenden, dann verwenden Sie die Ersparungen, auf Straßenbauten, Flußregulirungen und dergl.

Wir thun aber jedenfalls besser, wenn wir nicht darauf rechnen, durch derlei Ersparungen das Deficit zu decken. Es müssen die entsprechenden Mittel angewendet werden, wenn wir uns von dem Deficite befreien wollen.

Gestern hat der geehrte Herr Abgeordnete Ritter v. Krzeczunowicz, der sich so viel mit Steuern beschäftigt, wie er es schon so oft gethan hat, wieder auf das Beispiel Frankreichs hingewiesen. Nun, meine Herren, machen wir es auch bei der Deckung des Deficites, wie Frankreich es gethan hat. Frankreich stand nach einem furchtbaren Kriege vor einem viel größeren Deficite, vor einem sechsmal größeren Deficite als das unserige ist, oder vor einem noch größeren, wenn man alle Schäden, die nach und nach gut gemacht wurden, zusammenrechnet, und Frankreich hat nicht müßig die Hände in den Schoß gelegt, es ist an die Erhöhung der Einnahmen gegangen, obgleich schon im Jahre 1870 die Bevölkerung Frankreichs beinahe gerade so gedrückt war, wie die Bevölkerung Oesterreichs. Machen wir es also eben so wie Frankreich.

Hier schließe ich mich im Großen und Ganzen dem vortrefflichen Plane des geehrten Herrn Abgeordneten der Egerer Handelskammer an. Wir können nur durch Erhöhung der Einnahmen zu einem Gleichgewichte im Staatshaushalte kommen und bedenken Sie — und diesen Appell möchte ich insbesondere an meine näheren politischen Freunde richten — die Herstellung des Gleichgewichtes im Staatshaushalte steht an der Spitze unseres Programms, und wenn die Programme auch sonst verschieden sind, in diesem Punkte sind wir einig. *(Rufe links: Sehr gut!)* Wenn man aber das Ziel haben will, so muß man auch die nothwendigen Mittel

bewilligen. Ich bin der Meinung, daß durch Einführung einer Personaleinkommensteuer und durch eine Reorganisation der indirecten Steuern, ganz besonders der Zucker- und Branntweinsteuer, die Deckung unseres Deficites beschafft werden müsse und auch beschafft werden könne. Allerdings muß zufolge der drückenden Belastung unserer Staatsbürger, die in manchen Gegenden schon jetzt zu einer Ueberlastung gediehen ist, bei der Einführung der Personaleinkommensteuer sehr vorsichtig vorgegangen werden. Ich glaube nach den Erfahrungen, die wir bei Berathung dieser Personaleinkommensteuer in den vergangenen Jahren gemacht haben, es sollte ein Modus gefunden werden, wodurch zwar Diejenigen, die von gar keiner directen Steuer betroffen sind, ganz und voll zu der Personaleinkommensteuer, Diejenigen aber, die schon directe Steuer zahlen, in dem Verhältnisse auch weniger zur Einkommensteuer herangezogen werden. Ich glaube, daß dies möglich ist und ich glaube, daß, wenn Aussicht sein soll, dies in dem Parlamente durchzubringen, dieses Mittel gesucht werden muß, denn sonst werden wir die große Schwierigkeit wieder finden, die wir schon in der vorigen Session gefunden haben. Es muß also diese Rücksicht gesucht und geübt werden.

Hinsichtlich der indirecten Besteuerung, und ganz besonders der Zucker- und Branntweinsteuer glaube ich, daß ein ganz erklecklicher, ja der weitaus größte Theil unseres Deficits durch eine vernünftige Reorganisation dieser Steuern hereingebracht werden kann, ohne daß die Bevölkerung nur nennenswerth mehr belastet wird, und was die Hauptsache ist, ohne daß die betreffenden Industrien darunter leiden. Ich werde mir erlauben dies nur mit einigen Worten anzudeuten, weil es zuweit führen würde, wollte ich mich ganz erschöpfend darüber auslassen.

Daß auch der österreichische Staat berechtigt, ja, nachdem ein solches Deficit beständig seit Jahren vorhanden ist, sogar verpflichtet ist, sich nach solchen Einnahmen umzusehen, welche die Bevölkerung nicht so sehr belasten, welche aber geeignet sind, einen Ertrag abzuwerfen, beweist das Beispiel der anderen Staaten. Im Jahre 1876 sind in Deutschland durch die Zuckersteuer 63 Millionen Mark eingenommen worden, in Frankreich 187 Millionen Francs; bei uns hat sie bekanntlich im Jahre 1876 nicht allein nichts abgeworfen, sondern es mußten noch 135.000 fl. aufgezahlt werden.

Meine Herren! Wenn einerseits 63 Millionen Mark, wenn auch in einem größeren und reicheren Lande eingenommen werden, und anderseits hier bei uns, bei 36 Millionen Einwohnern, nichts, da weiß ich nicht, wie ich diese Finanzpolitik charakterisiren soll; ich habe keinen parlamentarischen Ausdruck dafür.

Nun, wir haben diese Steuer reorganisirt und wir erhalten jetzt sieben Millionen Gulden, aber durch ein sehr künstliches Gesetz, durch die sogenannte Contingirung nämlich, wonach sich die Zuckerfabrikanten verpflichten müssen, wenigstens sieben Millionen dem Staate abzuführen, weil eben durch diese wirklich großen Schwankungen es nie sicher ist, daß der Staat soviel bekommt, indem es wieder eintreten kann, daß die Restitutionen mehr ausmachen, als der Staat an Steuern einnimmt.

Ja, ist da nicht die Frage berechtigt: Wenn sich die Fabrikanten jetzt verpflichten müssen, wenigstens sieben Millionen Gulden dem Staate abzuführen, wozu braucht man ein Zuckersteuergesetz? Sie sollen es untereinander ausmachen, sollen dem Staate sieben Millionen geben und dann sollen sie mit dem Zucker machen was sie wollen. *(Heiterkeit.)* Das geht aber nicht; denn es muß dieses Gesetz so sein, weil vermöge dieses Gesetzes der Fabrikant niemals so viel Steuer zahlt als der Staat, wenn der Zucker über die Grenze geführt wird, an der sogenannten Restitution zurückzahlt. Es wird wirklich bedeutend weniger Steuer gezahlt, weil bei der Zuckerbesteuerung ebenso wie bei der Branntweinbesteuerung die Pauschalirung eingeführt ist, das heißt, statt daß man die Rübe wirklich wägt, wird sie geschätzt, sie wird pauschalirt und diese herrliche Methode haben wir auch einer Regierung zu verdanken, welche die Autonomie auf ihre Fahne geschrieben hat. *(Heiterkeit links.)* Nachdem nun durch die Besteuerung nie so viel Steuer von den Fabrikanten erhoben wird, als der Staat an der Grenze zurückzahlt, so folgt daraus, daß, wenn der Besteuerungsmaßstab nach dem neuen Gesetze erhöht wird und der Gewinn des Fabrikanten an der Steuer geringer wird, der Fabrikant durch Mehrverarbeitung der Rübe den verlorenen Gewinn wieder zu ersetzen trachten muß. Das ist doch ganz natürlich. Durch das jetzige Gesetz wird die Ueberproduction des Zuckers, die schon früher eine bedeutendere war, immer noch mehr gefördert. Deßwegen ist es auch im Interesse der Zuckerfabrication gelegen, daß dieses Gesetz geändert werde, denn es ist ganz unausweichlich, daß früher oder später diese Ueberproduction aufhören muß; die übrigen Steuerzahler können ja nicht immer zwei oder drei Gulden auf den Centner Zucker, der über die Grenze geführt wird, darauflegen. Also nicht bloß im Interesse des Aerars, sondern ebenso im Interesse der Industrie liegt es, daß dieses Gesetz geändert wird.

Das Nämliche ist bei dem Branntwein der Fall. Der geehrte Herr Abgeordnete der Egerer Handelskammer hat uns mitgetheilt, daß jetzt bloß 19 Percent durch diese neue Steuer, die wir bei Gelegenheit des ungarischen Ausgleiches zum Gesetze gemacht haben, mehr eingekommen sind, während man früher von diesem Gesetze eine Einnahme des Einkommens um 40 Percent erwartet hat. Ich aber sage, es sind nicht einmal um 19 Percent mehr durch diese neue Besteuerung hereingebracht worden. Denn im Jahre

1875 hat die Branntweinsteuer in unserer Reichshälfte 8·4 Millionen getragen; durch die Fortschritte in der Technik, welche man bei unserer Pauschalirungswirthschaft sehr zu betonen beliebt, ist es gekommen, daß schon in den Jahren 1876 und 1877 bloß 7 Millionen eingekommen sind. Man sagte freilich, es sei der Consum an Branntwein zurückgegangen — ich glaube das aber nicht. *(Heiterkeit.)* Wir haben jetzt durch diese neue Steuer genau wieder so viel Einkommen als wir im Jahre 1875 gehabt haben — hier bei uns 8·4 Millionen, in Ungarn etwa 6 oder 7 Millionen, es wird ungefähr das Nämliche sein — im Ganzen werden 14 oder 15 Millionen in der ganzen Monarchie eingehen; 1½ oder 2 Millionen werden restituirt, von dem ganzen Branntwein hat daher die österreichische Monarchie eine Einnahme von 12 bis 13 Millionen Papier.

Bei Gelegenheit dieses Gesetzes wurde uns in dem Motivenberichte der Regierung mitgetheilt, welche Summen in Deutschland und England aus der Spirituosenbesteuerung gezogen werden.

In Deutschland sind im Jahre 1876 52 Millionen Mark eingekommen, und zwar im Steuerverein, da ist also Süddeutschland nicht mit dabei, denn dieses hat eine andere Besteuerung. In England sind aber 21 Millionen Pfund Sterling erhoben worden, und wenn man auf die blühenden Finanzen Englands hinweist, so muß man auch darauf hinweisen, wie England sich in manchen Artikeln besteuert: In Branntwein 21 Millionen Pfund und in Accise 27 Millionen Pfund. Und Rußland, welches uns gestern ein sehr verehrter Herr Redner von der rechten Seite als Vorbild vorgeführt hat? In Rußland sind früher 170 Millionen Rubel eingenommen worden; und wenn uns der verehrte Vorredner zu Herzen geführt hat, daß Rußland nach einem so großen Kriege doch kein Deficit hat, so möchte ich fragen: Warum hat es kein Deficit? Weil es jetzt aus der Branntweinsteuer statt 170 Millionen 200 Millionen Rubel erzielt.

Nun, ich glaube, daß ein solcher Artikel, wie Branntwein, es auch vertragen kann, wenn er etwas theuerer werden sollte, und ich glaube, es würde im Interesse der Humanität nicht zu beklagen sein, wenn neben einer unwesentlichen Steigerung des Zuckerpreises, der Preis des Branntweines merklich steigen sollte. Wir werden über den Druck dieser Steuer wenigens nicht zu klagen haben. *(Rufe links: Sehr wahr!)*

Nun, meine Herren, ist allerdings zu diesen beiden Gesetzen die Zustimmung Ungarns nothwendig. Aber ich sollte meinen, daß die Regierung unabläßig an Ungarn herantreten und den größten Druck üben muß, um diese Zustimmung zu erhalten, denn es liegt eine solche Reform auch im Interesse Ungarns, wie überhaupt die beiden Staaten aufeinander angewiesen sind und wie, wenn es dem einen gut geht und dem andern schlecht, deßwegen der eine Staat nicht sagen kann, daß es bei ihm wirklich gut stehe. Es muß hüben und drüben das Deficit beseitigt werden, wenn wir zu geordneten Zuständen kommen und endlich einmal an die Herstellung der Valuta denken sollen, und deßwegen muß auch die ungarische Regierung ebenso wie die österreichische Regierung im Interesse der Sicherheit des gesammten Privateigenthums darauf dringen, daß in Ungarn ebenfalls das Deficit verschwinden und daß die nöthigen Mittel gewählt werden, um dieses Verschwinden möglich zu machen.

Und wenn ich nun, meine Herren, zum Schlusse eile, so muß ich sagen, daß es eine Täuschung ist zu glauben, daß man durch Ersparungen, nachdem uns die einzige ausgiebige Ersparung, die beim Heere, mißlungen ist und unmöglich gemacht wurde, etwas Wesentliches an dem Deficit ändern könne.

Aber die allergefährlichste Täuschung wäre es, wenn man glauben würde, daß durch eine Decentralisation der Verwaltung eine Verminderung der Ausgaben herbeigeführt werden könnte. Es ist schon von dieser *(linken)* Seite hervorgehoben worden, daß, obgleich das Wort „Decentralisation" in der Adresse an Seine Majestät vorkommt, obgleich es im Berichte über das Ministerium des Innern ebenfalls betont und auch in dem sonst ganz ausgezeichneten Berichte des Generalberichterstatters erwähnt wird, wir alle noch nicht wissen, was eigentlich damit gemeint ist. Möglich, daß diese Organisation unserer politischen Verwaltung so aussieht, wie gestern der sehr geehrte Herr Abgeordnete für Karlsbad es so drastisch ausgeführt hat. Sei es, wie es wolle, aber Erfahrung haben wir doch auch in dieser Beziehung, denn in den Fünfziger-Jahren haben wir zweimal organisirt.

Die erste Organisation war ja beinahe ähnlich wie die jetzige, und die zweite Organisation stürzte dieselbe so ziemlich um. Aber haben wir die Erfahrung gemacht, daß das Deficit kleiner geworden ist? Nein, wohl aber haben wir die Erfahrung gemacht, daß eine ganz bedenkliche Hemmung in dem Justizgange in gewissen Ländern eintrat — wenigstens **wir** haben diese Erfahrung gemacht. — Das Deficit war aber, wie gesagt, nicht kleiner in den Fünfziger-Jahren.

In den Sechziger-Jahren — es hat ja heute der verehrte ehemalige Herr Präsident dieses Hauses dieses betont — war die Autonomie das erlösende Wort und diese *(linke)* Seite des Hauses, die Majorität des früheren Abgeordnetenhauses hat die Autonomie erst zu Fleisch und Blut gebracht und als Gesetz geltend gemacht.

Nun, alle Ehre den autonomen Behörden jeder Art, allen Respect vor ihrem Eifer und ihrem Pflichtgefühl, aber billiger sind sie nicht. *(Heiterkeit.)*

Wir haben seit diesen Einrichtungen das stete Anwachsen der Zuschläge in jeder Form gefühlt; wenn auch vielleicht ohne diese autonomen Behörden — ich will es dahingestellt sein lassen — dieses Anwachsen der staatlichen Administrationskosten verhindert worden ist — was ich nicht weiß — für den Steuerträger war dies ganz einerlei, der Steuerträger hat mehr zahlen müssen seit dieser Zeit.

Seit dem Jahre 1869 ist der jetzige Organismus eingeführt. Aber, meine Herren, vergißt man denn, daß nach dem Jahre 1866 die ganzen staatlichen und wirthschaftlichen Umwälzungen, welche die neue Zeit gebracht hat, erst zum vollen Ausbruche gekommen sind? Glaubt man denn mit dem patriarchalischen Verwaltungsorganismus von „vor 1848" den Bedürfnissen der neuen, gewaltigen wirthschaftlichen Zeit entgegenkommen zu können?

Die allerfolgenreichste, schwerste, ja für das Volk vielleicht drückendste Institution der neueren Zeit ist eben in diesen Jahren ins Leben getreten, die allgemeine Wehrpflicht, und mit ihr die Umänderung des gesammten Wehrsystems. Es wollte uns freilich ein geehrter Herr Redner jener *(rechten)* Seite die Einführung der allgemeinen Wehrpflicht auch in die Schuhe schieben. Ja, das Gesetz haben wir bewilligt, wie die Herren jetzt wieder das Gesetz bewilligt haben, aber nicht etwa aus besonderer Sympathie, sondern wegen der eisernen Nothwendigkeit. Will ein Staat des europäischen Festlandes heute seine Unabhängigkeit aufrechterhalten, so muß er die allgemeine Wehrpflicht einführen. Und glauben Sie, meine Herren, daß zu der allgemeinen Wehrpflicht und zu einem Kriege der Neuzeit bloß gut einexercirte Soldaten, tüchtige Officiere und ausgezeichnete Waffen gehören?

Glauben Sie, daß, wenn man das Alles hat, man da auch den Sieg an seine Fahne fesselt? Bei der allgemeinen Wehrpflicht und bei der Thatsache, daß die Kriege der Neuzeit im Anfang gewonnen werden, wenigstens gleich zu Beginn des Krieges der Sieg sichergestellt werden muß, ist eine pünktliche, pflichttreue, gehorsame Administration, die zu jeder Zeit den Befehlen der Centralverwaltung auf das pünktlichste gehorcht, absolut nothwendig, eben so nothwendig wie die besten Officiere, eben so nothwendig, wie tapfere Soldaten. *(Rufe links: Sehr wahr!)* Und wenn Sie diese Administration nicht haben, so sind alle die Millionen, die wir im Frieden für unser tapferes Heer ausgeben und die ja ganz allein unser Deficit verursachen, vergebens ausgegeben, denn wir werden dann zu spät auf dem Kampfplatze erscheinen. Und wenn wir nicht zu spät erscheinen sollen, wird die Administration stehen der Kriegsverwaltung hilfreich zur Seite müssen, wie die Massen, die jetzt aufgeboten werden, zu erhalten! *(Rufe links: Sehr gut!)*

Meine Herren! Es wäre die gefährlichste Täuschung, wenn man in einer Decentralisation der Verwaltung etwa ein Heilmittel für unser Deficit sehen würde. Es gibt bloß Ein Heilmittel dafür und das ist: Fortgesetzte Sparsamkeit und Vermehrung der Einnahmen des Staates. *(Lebhafter Beifall links.)*

Präsident: Der Herr Abgeordnete Hevera und der Herr Abgeordnete Heinreich Graf Clam-Martinic haben ihre Plätze in der Reihe der Redner getauscht. Es ist sonach der letztgenannte Herr Abgeordnete am Worte. Ich ertheile ihm dasselbe.

Abgeordneter Heinrich Graf **Clam-Martinic:** Hohes Haus! Wenn ich heute am fünften Tage einer weitausgreifenden Debatte das Wort ergreife, so werden Sie es mir wohl glauben, wenn ich ausspreche, daß ich es nicht ohne große Befangenheit thue. Es ist die Wichtigkeit des Gegenstandes und die Unzulänglichkeit meiner Kraft schon Grund genug. Es tritt hiezu die begreifliche Ermüdung des hohen Hauses, es tritt hinzu der weite Umfang, welchen die bisherige Debatte angenommen hat, und der es sehr schwer macht, die kaleidoskopisch an uns vorbeigezogenen bunten Bilder in irgend ein Gesammtbild zusammenzufassen, in welchem im Wesentlichen auch das Hauptbild zum Ausdrucke käme, um das es sich handelt, einerseits die Frage der Finanzlage, andererseits die große Frage der politischen Lage.

Es ist diese Schwierigkeit eine um so größere, namentlich gerade für mich, als von der anderen *(linken)* Seite im Verlaufe der Debatte gar so mannigfaltige und weitgehende Zumuthungen und Anwürfe an mich und meine Freunde ergangen sind. Wir sollen ein vollkommen fertiges Finanzprogramm entwerfen, wir sollen ein fertiges administratives Programm entwerfen und auch ein politisches Programm.

Meine Herren! Mit allgemein gefaßten Programmen ist wenig gethan; präcis formulirte müssen aber immer Actionsprogramme sein, sie können aber immer nur für den Augenblick, für die Zeitverhältnisse und für die übrigen obwaltenden Umstände, sowie auch für die zur Disposition stehenden Machtmittel berechnet sein. Im vorhinein, im Allgemeinen, ohne specielle Bindung an eine Action ein präcises Programm zu machen, halte ich für nutzlos und sogar für gefährlich.

Ja mehr als das, man hat uns zugemuthet, speciell auch mir, die verschiedenen programmartigen Aeußerungen, welche im Laufe dieser Debatte von dieser *(rechten)* Seite des Hauses gefallen sind,

zusammenzufassen und zu vertreten. Meine Herren! Ich erkläre, daß ich nur im eigenen Namen spreche; wenn ich auch überzeugt sein zu dürfen glaube und hoffe, daß ich im Wesentlichen von meinen Gesinnungsgenossen nicht werde desavouirt werden, daß ich mit ihnen in Uebereinstimmung bin, so spreche ich doch nur im eigenen Namen, ich vertrete nur das, was ich spreche, und muß die Verantwortung für ein sonstiges Programm dahingestellt sein lassen.

Es ist endlich noch eine Schwierigkeit vorhanden, es ist dies der bis zum äußersten gesteigerte Ton, die bis zur äußersten Höhe gesteigerte Temperatur, welche namentlich in der gestrigen Sitzung die Debatte angenommen hat, und welche wirklich eine weitere Steigerung nur in jener Linie finden könnte, auf welche der Herr Abgeordnete für Graz hingewiesen hat.

Mir steht es nicht zu, es ist mir nicht gegeben, in diesen Ton einzustimmen, mit jener Schärfe vorzugehen, und doch ist die Besorgniß nahe, daß ruhig, objectiv gemachte Auseinandersetzungen eben nach dieser hochgespannten Temperatur vielleicht nicht mehr jenes aufmerksame Gehör finden können, welches ihnen unter anderen Umständen vielleicht zu theil geworden wäre. Alles dies zusammen macht mir meine Aufgabe allerdings sehr schwer, ich gehe an dieselbe mit Befangenheit und kann nur darauf einige Hoffnung setzen, daß das hohe Haus auch diesmal jenes wohlwollende und freundliche Gehör mir nicht entziehen wird, mit welchem es mich bei früheren Anlässen beehrt hat.

Ich werde Ihre Aufmerksamkeit gerade nur so weit in Anspruch zu nehmen mich beschränken, als unbedingt nothwendig ist.

Wenn ich nun zunächst den Gegenstand der Verhandlung, das Budget, ins Auge fasse, so möchte ich anknüpfen an die Budgetverhandlung im vorigen Jahre und an die Situation der damaligen Zeit.

Damals lagerte eine eigenthümlich gedrückte Stimmung über dieser Verhandlung, eine gedrückte Stimmung, für welche die Erklärung doch nicht ausschließlich in dem psychologischen Momente des Trennungsschmerzes nach sechsjährigem Beisammensein gefunden werden kann; es war etwas wie das Gefühl des quart d'heure de Rabelais, das Gefühl, es sei nun an der Zeit, Rechnung zu legen; es war das Gefühl und das Bewußtsein, welche ja auch in vielen Reden und gerade auch von der entgegengesetzten *(linken)* Seite des Hauses Ausdruck gefunden haben: es stehe schlimm um unsere Finanzen, es stehe schlimmer, als vom Anbeginne; es sei wenig oder nichts Ausreichendes geschehen, um sie zu bessern, ja vielleicht Manches und Schweres, um sie zu belasten.

Meine Herren! Das war der Ausdruck der Reden bei der Budgetverhandlung im vorigen Jahre, und die Stimmung war eine um so gedrücktere, als jenes Sicherheitsventil nicht oder nur mit Vorsicht in Anwendung gebracht werden konnte, welches sonst in solchen Fällen gute Dienste leistet, und von welchem bei der diesjährigen Verhandlung ausreichender Gebrauch gemacht wurde, nämlich den Unmuth auf die Regierung auszulassen, Tadel und Vorwürfe auf die Regierung zu werfen.

Dazumal war ja die Regierung gewissermaßen ein Kind der Majorität oder, wenn man will, ursprünglich vielleicht umgekehrt. *(Heiterkeit rechts.)* Jedenfalls waren Beziehungen zu schonen und es konnten manche Waffen nicht gebraucht, manche weitreichende und wohlgeladene Geschosse nicht abgefeuert werden wegen der Möglichkeit des Rückpralls und der Gefahr der Selbstverwundung. *(Heiterkeit rechts.)*

Es ist natürlich, daß unter solchen Umständen diese gedrückte Stimmung, das Gefühl des Unbehagens und der Unzufriedenheit außerhalb des hohen Hauses noch viel intensiver Ausdruck fand, und daß es den Boden bereitete für die Erkenntniß oder wenigstens für die Frage: Sind wir nicht auf falschem wirthschaftlichen Wege? Soll nicht Abhilfe getroffen werden? Ist nicht Umkehr nothwendig? Und so wurde die wirthschaftliche Frage, die wirthschaftliche Sanirung zur allgemeinen Parole und sie dominirte die Situation. Sie war auch die Parole während der Wahlen, wenn auch, wie dies bei solchen Parolen oft der Fall ist, sie manchmal nur als Aushängeschild benützt worden sein mag, und auch — ich will dies nicht weiter untersuchen — vielleicht zu Experimenten verwendet worden ist. Jedenfalls hatte diese Parole ihre Macht und ihre Bedeutung darin, daß sie wirklich dem allgemeinen Gefühle der Völker entsprach, daß sie Ausdruck gab der durch unbefriedigende, gedrückte, wirthschaftliche Verhältnisse hervorgerufenen Mißstimmung und daß sie in Ziffern und Zahlen ihre Berechtigung und Bestätigung fand. So ward denn auch die wirthschaftliche Noth und das Gebot, mit vereinten Kräften den Versuch zu machen, ob denn hier nicht Abhilfe zu bringen sei, uns entgegengehalten, die wir durch eine Reihe von Jahren aus gewichtigen, rechtlichen Bedenken diesem hohen Hause ferne gestanden waren.

Es lag ein hinreichendes zwingendes Moment in diesem Verhalten nach der einen Seite hin insofern, als es genügte, um eines der wesentlichsten Hindernisse, welches unserem Eintritte entgegengestanden war, zu beseitigen, indem es uns diesmal möglich gemacht wurde, ohne Verleugnung unseres Standpunktes, unbeschadet unseres Rechtsstandpunktes und unter Aufrechthaltung desselben, hier einzutreten. Es war aber auch ein maßgebendes patriotisches Motiv für uns, und dies allein war es und nicht jene Motive, welche wiederholt in den Reden von jener *(linken)* Seite in diesen Tagen angeklungen haben — welches uns bestimmt, in jener

Weise und auf Grund jener Erklärung, welche wir hier abgegeben haben, in dieses hohe Haus einzutreten und die Hand darzubieten, um von dem factischen Boden der bestehenden Verhältnisse aus, den Versuch einer Sanirung, insbesondere einer wirthschaftlichen Sanirung, zu machen. *(Bravo! rechts.)*

Was wir damals versprochen haben, meine Herren, das haben wir, glaube ich, gehalten. Wir haben die staatsrechtlichen Fragen bisher nicht hereingezogen, wir sind noch heute bereit zu der Action, zu welcher wir uns vor Anbeginn bereit erklärt haben.

Der Herr Abgeordnete für Jägerndorf meinte zwar, wir hätten nicht Wort gehalten, weil wir unser wirthschaftliches Programm nicht entwickelt haben. Ich habe aber schon im Allgemeinen darauf hingewiesen, daß wir eine Verpflichtung dazu nicht anerkennen, und ich erlaube mir jetzt noch hinzuzufügen, daß ich überhaupt glaube, daß ein so großes Werk, wie eine Reorganisation, eine Reform der Finanzen, selten oder gar nie mit Erfolg unmittelbar aus der parlamentarischen Initiative hervorgehen und eben so selten und eben so wenig mit Erfolg auf dieser Basis allein durchgeführt werden kann. Wenn das schon überhaupt der Fall ist, glauben Sie dann, meine Herren, daß unter den Verhältnissen, die in einem so zwiespältigen Hause herrschen, unter Verhältnissen, wo wir, wie jetzt, ohne eine parlamentarische Regierung tagen, glauben Sie, daß da von unserer Majorität, die Sie ja in den letzten Tagen so oft und mit so besonderer Betonung als gar so schwach oder — wie gesagt wurde — „zittrig" bezeichnet, die Sie sogar als gar nicht vorhanden erklärt haben, eine Initiative mit irgend welchem Erfolg hätte durchgeführt werden können? Uns erübrigte nichts, als der Aufgaben zu harren, die uns entgegengebracht werden sollten. Die Regierung hat sich zunächst darauf beschränkt, das Budget des nächsten, beziehungsweise des laufenden Jahres vorzulegen; sie hat sich einfach auf diese Vorlage beschränkt, und da ist es denn natürlich, daß in diesem Budget eben auch nur die bestehenden Verhältnisse ihren Ausdruck finden. Ein Budget für das nächste oder vielmehr für das laufende, gegenwärtig sogar zum großen Theile abgelaufene Jahr kann man nicht auf Reformideen und Zukunftsgedanken aufbauen, es muß der Gegenwart entsprechen und der Gegenwart genügen. Es ist ja eigentlich das Budget nur eine Synopsis der Ergebnisse der bestehenden Staatseinrichtungen und staatlichen Mittel, ich möchte sagen ein in Ziffern ausgeprägtes Diagramm der bestehenden Einrichtungen und ihrer finanziellen Effecte.

Von diesem Standpunkte aus trat denn an uns die Pflicht heran, diesen Staatsvoranschlag mit der größten Gründlichkeit zu prüfen, richtigzustellen und dabei der Wahrheit so viel als möglich nahezukommen; nicht nur deßhalb, weil es sich um die Beschaffung der Mittel, um die Ausstattung der Verwaltung mit den nöthigen Mitteln handelte, sondern wesentlich darum — und das ist allerdings schon oft ausgesprochen worden und wiederholt von Ihrer *(linken)* Seite bestritten worden, trotzdem es thatsächlich wahr ist — weil wir eben in diesem Voranschlage und in der sich daraus ergebenden Finanzlage das in Ziffern und Zahlen ausgeprägte Gesammtbild der finanziellen Erfolge des Systems erblicken, welches durch Jahre eine unbestrittene Herrschaft hatte, und welches wir vom politischen Standpunkte bekämpfen, welches wir aber auch in seinen finanziellen Grundsätzen, in seinen Einrichtungen und Auswirkungen bestreiten.

Es ist dies eine Saite — ich weiß es — die peinlich anklingt. Erlauben Sie mir nur vorauszuschicken, daß mir jede persönliche Rancune, jedes persönliche Moment fern ist, und daß ich nicht aus Lust und Liebe an Recriminationen auf dieses Feld eingehe. Ich sehe mich dazu zunächst geradezu gezwungen durch die, ich möchte sagen, herausfordernde Zuversicht, mit welcher wiederholt und ganz besonders in neuester Zeit die wirthschaftliche Ueberlegenheit der Verfassungspartei — man ist gewöhnt worden, sie als thurmhoch zu bezeichnen — das Prästigium der wirthschaftlichen Ueberlegenheit, das Privilegium der wirthschaftlichen Ordnung, das Arcanum der wirthschaftlichen Heilung hervorgehoben wurde. Das ist es eben, was mich zwingt, die gegenwärtige Finanzlage zunächst auch als ein Gesammtbild der wirthschaftlichen Thätigkeit dieses Systems ins Auge zu fassen. Und es stammt nicht erst aus der letzten Zeit, daß die Behauptung uns immer wieder entgegengehalten wird. Seit dem Beginne der Verfassungskämpfe wird die Verfassungspartei immer als die einzige Hüterin der wirthschaftlichen Ordnung dargestellt. Sie allein habe die Gefahr abzuwenden, welche in der wirthschaftlichen Herrschaft der autonomistischen, föderalistischen oder feudalen Partei, wie Sie sie nennen wollen, liegen könnte. Und wir haben ja von der Gegenseite in den letzten Tagen wiederholt darauf hinweisen gehört, daß im Laufe dieser letzten Jahre zweimal die Verfassungspartei das große Verdienst sich erworben hat, diese Gefahr von Oesterreich abgewendet zu haben. *(Heiterkeit rechts.)*

Meine Herren! Diese Ausführung des Herrn Abgeordneten für die Egerer Handelskammer war für mich sehr interessant und lehrreich. Interessant! Denn es ist bekannt, daß diese beiden gefahrvollen Versuche im Jahre 1865 und 1871 nicht auf parlamentarischem Wege gescheitert sind, nicht bei versammelten Körperschaften *(Rufe rechts: Hört!)*, hingegen nach dem Resultate einer Wahl, welche unserer Richtung eine immense Majorität gesichert hätte. Also nicht auf parlamentarischem, ich möchte beinahe sagen, kaum auf verfassungsmäßigem Wege scheint

diese Gefahr abgewendet worden zu sein. Man hat bisher in anderen Momenten und Einwirkungen die Ursache dieser Abwendung gesucht. Ich bin für die Mittheilung dankbar, daß dies auf das Kerbholz der Verfassungspartei geschrieben werden müsse; und es ist gut, daß es auch allgemein bekannt werde, wem die Folgen davon zuzuschreiben sind. *(Rufe rechts: Sehr gut!)*

Nun, wenn Sie sich, meine Herren, dieses Verdienst zurechnen, dann müssen Sie auch für die Folgen einstehen, welche die Regimes 1867 und seit 1871 getragen haben. Es gilt da auch nicht die Einwendung: Wir haben gegen Dies oder Jenes gestimmt, wir sind in Diesem oder Jenem überstimmt worden durch diese oder jene Fraction. Meine Herren! Sie hatten die entschiedene Majorität und Sie waren damals eins mit Ihrem Ministerium. Entweder Sie konnten oder Sie wollten nicht gewisse Dinge verhindern! Konnten Sie nicht, dann, meine Herren, tönt mit Recht Ihnen vom Berge herab die Mahnung: Es war ein Scheinconstitutionalismus. Oder Sie wollten nicht, dann müssen Sie auch die Verantwortung dafür tragen. *(Rufe rechts: Sehr richtig!)* Auch die Einwendung wird dagegen vorgebracht und uns vorgehalten, warum waret Ihr nicht dabei? Ja, meine Herren, bedenken Sie, daß eben diese Rettungsthat wesentlich darin bestand, uns von dem parlamentarischen Boden zu drängen *(Widerspruch links; Beifall rechts)*, und die bis dahin ungebrochene Mehrheit des böhmischen Großgrundbesitzes, durch Actionen, welche kaum näher zu bezeichnen sind, in ihr Gegentheil zu verkehren. *(Beifall rechts. — Rufe rechts: Chabrus!)*

Darum, meine Herren, muß ich dazukommen zu sagen, es muß Ihnen in den Ziffern und Zahlen und Thatsachen eben der Spiegel entgegengehalten werden, der die Erfolge zeigt.

Diese Ziffern sind im Laufe der Debatte reichlich genannt und angeführt worden; ich brauche darauf nicht zurückzukommen und ich will mich hier nicht in ein Gebäude von Ziffern vertiefen, welche, wie gesagt, schon größtentheils von meinen Vorrednern hier angeführt worden sind. Ich will nur dahin resumiren, daß trotz der wesentlichen Steigerung der Einnahmen, beziehungsweise der Abgaben, die in den letzten zwölf Jahren ich glaube 107·8 Millionen betrug, trotz einer Operation zur Erleichterung einer Zinsschuld, welche nicht gern mit dem richtigen Namen bezeichnet wird, daß trotzdem in diesen zwölf Jahren die Deficite eine Passivbilanz von nahezu 600 Millionen ergaben, wenn man die Steigerung der Staatsschuld, die Veräußerung des Staatsvermögens, die Veräußerung der Centralactiven, der Obligationen der Fonds in Anschlag bringt — der Verminderung der Cassastände nicht zu gedenken.

Wenn dem gegenüber der geehrte Herr Abgeordnete für Sternberg anführt, es sei ja auch in anderen Ländern der Staatsaufwand in diesen Jahren sehr gesteigert worden, so ist es immerhin die Frage, ob, wenn Andere einen Fehler machen, man ihn auch machen soll; andererseits ist die Frage, ob die Steigerung in demselben Maße auch dort stattgefunden hat wie bei uns, und endlich ist es immerhin lehrreich, daß er als Beispiel gerade Preußen und Genf citirt hat, wo eben nach denselben politischen Systemen gearbeitet wird wie bei uns.

Es wird hingewiesen auf die vielen Investitionen, welche im Laufe dieser Jahre geleistet worden sind; es wird hingewiesen auf die unvermeidlichen Auslagen, und namentlich der unmittelbare Herr Vorredner hat in ganz gediegener Weise die bezüglichen Ziffern angeführt, die dafür sprechen. Das fällt mir nicht ein zu bestreiten. Ich weiß ja, daß diese Mittel doch nur verwendet wurden für den Staatshaushalt; es ist aber eben nur die Frage, ob denn diese Bedürfnisse des Staatshaushaltes unbedingt begründet, die Auslagen unbedingt gerechtfertigt waren, und ob es richtig und recht war, wenn man von Jahr zu Jahr die Verschlimmerung der Finanzen wahrnahm, nicht Einhalt zu thun, nicht zu rechter Zeit umzukehren und nicht jenen catonischen Ernst, welcher sich dieses Jahr von jener *(linken)* Seite manifestirt, schon seit Jahren bei Prüfung und Feststellung des Haushaltes zur Geltung zu bringen. *(Bravo! rechts.)*

Sie hatten ja, meine Herren, die Regulirung der Ausgaben in der Hand. Gerade in den letzten Jahren aber, im letzten Decennium sind jene Ausgaben, von denen der Herr Abgeordnete Wolfrum sagte: sie lassen sich nicht reduciren, zum größten Theile erhöht und gesteigert worden; die Organisation der Behörden, die pragmatischen Ansprüche der Gehalte sind in großer Scala vermehrt und erhöht worden. Es ist natürlich, daß, wenn sich diese Kosten steigern, sich der Reflex auch in dem Pensionsfond zeigt. Es treten zunächst diese Folgen ein und da sagen Sie, dafür können wir nichts und verlangen: man solle reformiren, daran dürfe man aber nicht rühren, das sei gewonnenes Gut, das müsse bleiben! Das sind, meine Herren, unlösbare Widersprüche! Wenn es Ihnen so ernst war und Sie richtig in diesen Jahren das Herannahen der schlimmen Lage der österreichischen Finanzen erkannten, warum haben Sie denn in dieser Zeit, namentlich in den letzten Jahren, die von Ihnen als nothwendig erkannte und hochgepriesene Steuerreform nicht zu Ende geführt? Der Herr Abgeordnete der Egerer Handelskammer hat gesagt, die Einkommensteuervorlage sei nur zufällig über §. 42 gefallen. Nun, meine Herren, gegenüber der dringenden Noth der Finanzlage war der §. 42 gewiß kein so unübersteigliches Hinderniß, wenn man das Zustandekommen der Reform ernstlich gewollt hätte. *(Bravo! Bravo! rechts.)*

Gerade mein unmittelbarer Herr Vorredner hat es zwar nur hypothetisch zu verstehen gegeben — er scheint mir aber in seiner treuherzigen Art die Wahrheit gesprochen zu haben — man wollte nicht unmittelbar vor Schluß der Session, unmittelbar vor den neuen Wahlen mit einer Steuererhöhung kommen *(Heiterkeit rechts)*, man wollte die Steuervorlagen nicht votiren, man wollte das dem künftigen Parlamente überlassen! *(Heiterkeit und Rufe rechts: Sehr richtig!)*

Neben der stetigen Erhöhung der Staatsausgaben in diesen zwölf Jahren ist aber auch leider zu constatiren, daß in volkswirthschaftlicher Beziehung wenig oder gar nichts geschehen ist, daß vielmehr die Lage derjenigen producirenden Classen, die bisher durch die Steuerungleichheiten wesentlich überlastet waren, sich immer mehr verschlimmert hat. Es ist nichts geschehen, um dieselbe zu erleichtern.

Noch drei Momente sind aus dieser Zeit zu verzeichnen, auf die ich nur im Allgemeinen hinweisen will und durch welche die Finanzen des Staates in einer Weise in Mitleidenschaft gezogen wurden, die mir zu ernstlichen Bedenken Anlaß zu geben scheint. Diese drei Momente sind: erstens jene rettende That mit Rücksicht auf die Inanspruchnahme materieller Mittel zur Erzielung der bewußten Erfolge im böhmischen Großgrundbesitz; zweitens die letzten mit dem hypokratischen Gesichte bereits gezierten Jahre des volkswirthschaftlichen Aufschwunges, welchen man leider zu sehr zuvorkommend und unterstützend behandelte und ihn in weite Kreise und Schichten eindringen ließ, und der schließlich in dem fabelhaften Budget der allerdings zu spät gekommenen Weltausstellung einigermaßen seine ziffermäßige Beleuchtung fand, und endlich drittens die Periode der Sanirung. Darüber ist schon wiederholt gesprochen worden und ich will nicht weiter darauf eingehen; aber eben aus der Rede des unmittelbaren Herrn Vorsprechers geht hervor, daß noch immer eine ziemlich ansehnliche Ziffer ausständig war und eine gewisse Ziffer dermalen noch ausständig ist, und daß diese aus Staatsmitteln, allerdings gegen Verzinsung, aber von einem Budget getragen werden mußten, welches vielleicht noch mit viel größeren Zinsen arbeitet.

Aber lassen wir die Vergangenheit und gehen wir zur Gegenwart über. Wie stellt sich in der Gegenwart das Deficit? Es ist wiederholt schon betont worden, daß es mit dem Nachtragscredite 25·3 Millionen ausmacht. Dazu kommt die Veräußerung der Obligationen im Betrage von 3·4 Millionen, macht 28·7 Millionen. Wenn man aber den Effect dieses Deficits für die Bilanz ins Auge faßt, muß man zunächst die Vermehrung der Staatsschuld ins Auge nehmen; diese wird vermehrt durch die Goldrente, welche, wenn das Ganze als durch Goldrente zu decken angenommen wird, nach dem letzten Begebungscurse sich mit 28·5 Millionen berechnet, der Abfall der Activen beträgt 3·4 Millionen, die Veräußerung des Staatsvermögens 170.000 fl. und Verlust im Nennwerthe bei der Tilgungsquote 4·5 Millionen, das Ganze also 36·5 Millionen, gerade soviel als der Ertrag der gesammten Grundsteuer.

Nun, meine Herren, dieses Deficit ist, wie es auch mein unmittelbarer Herr Vorredner bezeichnet hat, nicht ein vorübergehendes, wir müssen mit ihm als einem bleibenden, als einem im Rahmen der bestehenden Institutionen nicht wesentlich zu verringernden rechnen, und dieses Deficit ist um nahezu 200 Percent größer als es im Exposé der Regierung angegeben wurde.

Nun, meine Herren, Schönfärberei, oder, um es mit einem gelinderen, mit einem officiösen Namen zu bezeichnen, Optimismus, hat sich seit Jahren leider breit gemacht in Finanzexposéen, in Apologien und Budgetreden, und ganz war dagegen auch nicht das Parlament gefeit, es hat auch nicht immer widerstanden dem Drange, gewisse Einnahmen in kaum erreichbarer Höhe, gewisse Ausgaben in kaum einzuhaltender Einschränkung anzusetzen, und in den Rechnungsausweisen hat sich das vielfach wahrnehmbar gemacht.

Ich würde nicht auf diesen bedauerlichen Punkt eingehen, der ja von allen Seiten schon sehr stark kritisirt worden ist, wenn eben nicht eine gewisse Continuität, wie ich angedeutet habe, in diesem Optimismus läge, wenn er nicht gewissermaßen zur Tradition geworden, wenn er nicht eingewurzelt wäre. Ich weise da zunächst auf die verschiedenen Versicherungen und namentlich aber auf die letzte Budgetrede des früheren Finanzministers hin, welche an Optimismus meiner Ansicht nach Großes geleistet hat. Es wäre interessant zu wissen, ob gleichzeitig etwa zwischen Auguren innerhalb der Ministerien nicht vielleicht die Finanzlage ernster aufgefaßt, auf die drohende Calamität hingewiesen und die Nothwendigkeit ausgiebiger Abhilfe betont worden ist. Ich spreche mein Bedauern über diesen Vorgang zunächst deßwegen aus, weil er einen wesentlichen schwer wieder gut zu machenden Eintrag gethan hat der Wirkung jenes Ausspruches, welcher damals von höchster Stelle gethan ward, daß eben die Deckung der ordentlichen Ausgaben durch die ordentlichen Einnahmen erfolgen solle. Daß das Ministerium damals dies und die Versicherung, es müsse der Weg des Schuldenmachens verlassen werden, in das Programm aufgenommen, wurde allgemein als ein Zeichen der Umkehr, der richtigen Erkenntniß begrüßt und zugleich als ein Vorzeichen einer entschiedenen, kräftigen Initiative betrachtet. Leider ist da eine Enttäuschung erfolgt und ich kann das nicht genug bedauern, denn eben Enttäuschung und Zerstörung angeregter Hoffnungen, die sind es, welche den Boden bereiten für das Gift des Zweifels und des Mißtrauens und

aus diesem Boden steigt empor das Miasma jenes Pessimismus, vor welchen wir von jener *(linken)* Seite gewarnt wurden.

Als ich jenes Exposé hörte, wurde ich noch, bevor ich mir über die Ziffern vollkommen Rechenschaft geben konnte, an den weisen Rath eines Gelehrten gemahnt: „En présence de grands problèmes défiez vous de solutions faciles.“ Das ist eine feststehende Wahrheit und es liegt auf der Hand, daß ein so großes Problem, wie es die Sanirung der österreichischen Finanzen ist, nicht im Handumdrehen, nicht auf Einmal, nicht im ersten Anlaufe und nicht mit kleinen Mitteln und Mittelchen gelöst werden kann. Man muß sich darüber klar sein, daß dieses Problem noch nicht gelöst wäre, wenn es auch gelänge, durch irgend welche Combinationen das eine oder andere Mal das Deficit verschwinden zu machen; daß es nicht gelöst wäre, wenn es auch gelänge, wie das gestern von einem Herrn Redner angedeutet worden ist, nur die ordentlichen Ausgaben durch die ordentlichen Einnahmen zu bilanciren. Denn nach der Anordnung unseres Budgets sind in den außerordentlichen Ausgaben ganz unvermeidliche Ausgaben, wie z. B. Subventionen für Eisenbahnen, ganz unvermeidliche productive Auslagen, wie z. B. die Summen für Straßenbauten, Wasserbauten u. s. w. enthalten; und mit diesen lassen sich die außerordentlichen Einnahmen nicht bilanciren, welche zum großen Theile Capitalsentnahmen sind, wie z. B. bei der Schuldentilgung, oder durchlaufende Posten, wie es das Zollwesen ist und Anderes dergleichen.

Nach meiner Ansicht muß die Aufgabe als ein Ganzes aufgefaßt werden, als Herstellung des vollständigen Gleichgewichtes im Staatshaushalte auf dauernden Grundlagen und unter Achtung und Aufrechthaltung der rechtsbeständigen Verpflichtungen des Staates. Das ist die Definition der Aufgabe; daß dies nur die Frucht eingreifender, andauernder Arbeit sein kann, die Frucht eines umfassenden Planes, welcher das ganze Gebiet des Staatshaushaltes beherrscht, welcher eine eingreifende Reform des Ausgabenwesens mit einer gründlichen Reform des Einnahmenwesens verbindet, das, scheint mir, liegt auf der Hand.

Ich sage eine eingreifende Reform des Ausgabenwesens. Hier ist natürlich die erste und oberste Lehre das Sparen. Dieses Sparen wurde wiederholt in den Berichten des Budgetausschusses in früheren Jahren dem Parlamente als gute Lehre bezeichnet, es wurde auch vielfach beobachtet.

Und darin stimme ich im Wesentlichen mit meinem unmittelbaren Herrn Vorredner überein, daß in dem Rahmen der bestehenden Institutionen eine wesentliche Ersparung, eine für die Deckung des Deficites ausschlaggebende Ersparung nicht zu erzielen ist. Wohl gibt es Posten, in welchen meiner Ansicht nach vielleicht Ersparungen möglich sind; es sind namentlich die Dotationen für die obersten Regionen der Verwaltung, für die Centralstellen, etwas weit gefaßt, und läßt sich hier vielleicht hie und da etwas abstreichen — aber auch das wird nicht ausgiebig sein; denn die Ausgaben in den Centralstellen sind immer verschwindend in dem Effecte gegenüber den Ausgaben in den untersten Regionen sowohl in finanzieller als administrativer Richtung. Es sind allerdings manche Posten in das Budget aufgenommen, welche aus früherer Zeit stammen, und welche successive verschwinden werden, wie z. B. die noch ausständigen Raten für unsere weitgreifenden Palastbauten mit ziemlich umfangreichen Kostenanschlägen.

Aber meiner festen Ueberzeugung nach ist da auf einen wesentlichen Erfolg nicht zu rechnen, umsomehr, als es ganz richtig ist, daß diejenigen Ersparungen von ein paar Millionen, bezüglich deren früher darauf hingewiesen worden ist, daß sie in den letzten Jahren erzielt wurden, wesentlich auf Unkosten der productiven Ausgaben gegangen sind und daß eine wesentliche Restriction dieser productiven Auslagen auf längere Zeit ohne wesentliche volkswirthschaftliche Schädigung nicht aufrecht erhalten werden kann.

Endlich befinden sich überhaupt die Anforderungen an den öffentlichen Dienst in steigender Progression. Was also auf diesem Wege im Rahmen der bestehenden Institutionen in Ersparung gebracht werden kann, wird wieder aufgewendet werden müssen für die steigenden Anforderungen des Dienstes und für productive Auslagen.

Wenn man aber nun sagt, es muß gespart werden, dann bleibt nach meiner Ueberzeugung nichts übrig, als sich die Frage zu stellen: Ist eine Ersparung möglich, ausführbar auf einem anderen Wege, auf dem Wege, welchen die Majorität in der Adresse des hohen Hauses angedeutet hat, im Wege der Decentralisation, der Autonomie — ich füge hinzu — der Debureaukratisirung?

Indem ich an diese große politische Frage herantrete, um sie von ihrem finanziellen Effecte aus zu betrachten, weiß ich wohl, daß ich gewissermaßen nur le revers de la medaille betrachten kann. Ich hatte die Absicht, mich auf dieses zu beschränken. Aber die weite Ausdehnung, welche gerade in dieser Beziehung die Debatte genommen hat, zwingt mich hier einen Excurs auf das politische Gebiet zu machen. Hanc veniam petimusque, damusque vicissim. Es ist hievon in weitem Maße Gebrauch gemacht worden. Ich muß darauf eingehen die Einwendungen zu beleuchten, durch welche mit eben jener Zuversicht, mit welcher die wirthschaftliche Ueberlegenheit der Verfassungspartei, wie ich früher sagte, behauptet worden ist, nun auch die alleinige Berechtigung des Centralismus und des Bureaukratismus auf das administrative, finanzielle und politische Gebiet behauptet und die

Autonomie und Decentralisation für Oesterreich a limine abgewiesen werden soll.

Die Debatte hat gezeigt, daß gerade in diesem Punkte das eigentliche Scheidungsmoment der Geister in diesem hohen Hause liegt. Man hat gesagt: Autonomie und Decentralisation sind aus politischen Momenten unzulässig, sind Schrullen feudaler Geister, sie sind der moderne Feudalismus, sie sind der Deckmantel der Nationalitätengesetze, der Hort particularistischer Bestrebungen, sie bedrohen die Macht und Einheit des Reiches; vor Allem sind sie aber praktisch ein Wirrsal, sie sind praktisch unausführbar, unvereinbar mit den Anforderungen des modernen Lebens, unvereinbar mit dem verfassungsmäßigen Leben.

Ich setze beim letzten Punkte ein: Unvereinbar mit dem modernen Leben, mit den Anforderungen desselben, mit verfassungsmäßigen Zuständen. Nun, der sicherste Beweis für die Möglichkeit ist doch jedenfalls die Wirklichkeit. Dasjenige Land, welches allerdings bei allen Vergleichungen von früheren Herren Rednern auf jener *(linken)* Seite ausgeschieden worden ist, nämlich England, beweist doch jedenfalls die Möglichkeit durch die Wirklichkeit. Es gibt doch gewiß kein Land, in welchem das moderne Leben kräftiger pulsirt, wo der Verkehr intensiver ist, wo also alle diese Anforderungen sich mächtiger geltend machen, als dort, und gerade dort blüht und entfaltet sich der autonome Organismus in einer Weise, in einem Maße, das für uns Continentale kaum faßlich ist. Ich weiß wohl, man sagt: Das sind englische Verhältnisse, die bei uns nicht anwendbar. Allerdings hat uns ein langjähriger, beinahe säcularer Bureaukratismus vielfach das Verständniß und die Befähigung für autonome Institutionen genommen. Aber es ist, Gott sei Dank, bei uns noch nicht so weit gekommen, wie in Frankreich, wo ein Staatsmann mir das Geständniß ablegte, das sei das große Unglück Frankreichs, daß es die Möglichkeit des Selfgovernments verloren hat. *(Bravo! rechts.)*

Es ist jedenfalls bewiesen, daß ein autonomer Organismus sehr wohl sich verträgt mit dem verfassungsmäßigen Leben, ja, daß es der beste und sicherste Unterbau für ein verfassungsmäßiges Leben ist. Allerdings muß sich da der Oberbau an das Fundament anschließen und anpassen, es muß ein wirklich wohnliches Haus sein, es muß Licht und Luft und freier Raum darin sein und es muß ein weites Dach über Alle sich wölben; dazu aber genügt nicht, daß man die Capitäler vergoldet und die Friese ausziert. *(Rufe rechts: Sehr gut!)* Einen solchen Unterbau aber hatte jener Entwurf autonomer Gestaltung im Auge, auf welchen der Herr Abgeordnete für Karlsbad gestern hingewiesen und als dessen Autor er mich genannt hat. Seine Anregung hat auch dazu geführt, diesen Entwurf, welchen ich schon vergessen hatte, gestern als Abendlectüre zu lesen. Er ist im Jahre 1859 und für die Verhältnisse des Jahres 1859 geschrieben, speciell für die Berathung des damals vorliegenden Gemeindegesetzentwurfes. Ich habe nun die Befriedigung zu bestätigen, daß ich auch heute der Ueberzeugung bin, daß dieser Entwurf wohl dazu angethan gewesen wäre, einen solchen wahren, freiheitlichen Unterbau für das Gebäude des öffentlichen, verfassungsmäßigen Lebens zu liefern, und daß wir vielleicht auch finanziell und wirthschaftlich besser stünden, wenn wir damals auf diesem Wege fortgegangen wären, und nicht den anderen gewählt hätten.

Gedenken Sie doch, meine Herren, der historischen Wahrheit, daß die zwei einzigen Verfassungen, welche den Sturm der Jahrhunderte überdauert, dem Drucke des Absolutismus und den Stürmen der Revolution nicht gewichen sind, die englische und die ungarische sind, welche beide auf dem Unterbau autonomen Lebens, des Selfgovernments ruhten und dadurch ihre Wurzeln in das Bewußtsein der Völker eingesenkt hatten. Anders allerdings ist es, wenn der Verfassungsoberbau nur durch bureaukratischen Centralismus, durch die Macht der Behörden gestützt werden soll und wenn eine centralisirte Bureaukratie alle Gewalt in der Hand hat; dann treten eben in letzter Analyse jene Folgen ein, auf welche der Herr Abgeordnete der Egerer Handelskammer hingewiesen hat, jener Wechsel in dem gesammten administrativen Personale nach dem Wechsel des Systems und jene Dienstbarkeit der Bureaukratie für das System, jenes Tourné von Präfecten, auf welches er hingewiesen hat. Dann kommen auch nur zu leicht Vorgänge vor, welche der Herr Abgeordnete für Zwettl neulich vorgebracht hat, und welche mit vollem Rechte seine Entrüstung hervorgerufen haben.

Meine Herren! Ich nehme das sehr ernst und glaube, daß unter allen Umständen unberechtigtes Eingreifen in die Wahlfreiheit von Uebel ist, daß es das öffentliche Leben fälscht; aber, meine Herren, erlauben Sie mir, Ihnen zu bedenken zu geben, daß das, was dieser Herr Abgeordnete angeführt hat, ein Kinderspiel ist gegen das, was mit Wissen und unter dem Beifalle der Verfassungspartei in den Jahren 1871 und 1872 in Böhmen vorgekommen ist. *(Bravo! Bravo! rechts.)* Damals wurde die Energie des Ministeriums gelobt, welches auf diese Art die rettende That zum Vollzuge brachte.

Zu solchen Consequenzen kommt man, wenn man glaubt, daß man durch gemachte Verfassungen Ueberzeugungen brechen, die Geschichte verwischen, Rechte vernichten, Nationen entmannen kann.

Die Nationalitätenfrage hat auch einen weiten Raum in dieser Debatte eingenommen und sie ist, namentlich in den ersten Tagen, in einem Tone geführt worden, den ich sehr bedauere, in einem Tone, dessen Sie sich, meine Herren, vielleicht nicht

bewußt sind — die Gewohnheit der Herrschaft gibt Ihnen eben vielleicht dafür einen andern Maßstab — in einem Tone, der für diese *(rechte)* Seite vielfach sehr verletzend war und wenig Aussicht auf die Möglichkeit der Versöhnung und Verständigung geboten hat.

Und, meine Herren, wenn man dem Tone der Debatte in diesen Tagen gefolgt ist, dann konnte man auch zu jener Voraussetzung kommen, welche der Herr Abgeordnete der Egerer Handelskammer am Anfange der Debatte ausgesprochen hat, als sei der Nationalitätenhader jetzt erst entflammt; in diesem hohen Hause allerdings ist er mit Leidenschaft geführt worden. Der Herr Abgeordnete Dr. Hallwich hat uns ein Aperçu aus der Geschichte gegeben, allerdings sprunghaft, Jahrhunderte übergehend, und immer nur einzelne Momente hervorhebend, und er ist zu dem Schlusse gelangt, daß die Verordnung Kaiser Josefs das historische Recht der deutschen Sprache an der Universität in Prag begründe. Nun, meine Herren, ich glaube, daß die deutsche Sprache ein tiefer wurzelndes, besseres Recht als nur eine vorübergehend gegebene Verordnung hat *(Rufe rechts: Sehr gut!)* Und was hat der Herr Abgeordnete durch diesen etwas willkürlichen historischen Excurs zur Sache bewiesen? Hat er bewiesen, daß es keine Slaven in Böhmen gibt? *(Heiterkeit rechts.)* Hat er bewiesen, daß sie kein Recht in Böhmen haben? Hat er bewiesen, daß sie nicht in der Majorität sind? Hat er bewiesen, daß sie nicht ein gleiches Recht mit den Deutschen in Sprache und Amt haben? Das Alles hat er nicht bewiesen. Und wenn der Herr Abgeordnete Dr. Menger sagt: „Nichtswürdig ist die Nation, die nicht ihr Alles setzt an ihre Ehre," so gilt das nicht blos von den Deutschen, sondern von allen Nationen. *(Beifall rechts.)*

Wie kann man in einem und demselben Athem auch die Bestrebungen der anderen Völker, um zu gleichen Rechten zu gelangen, als eine Bedrohung, als eine unerlaubte Auflehnung gegen die Oberherrschaft der deutschen Sprache bezeichnen? *(Rufe rechts: Sehr gut!)* Der Herr Abgeordnete der Egerer Handelskammer hat gemeint, bis zum Eintritte des dermaligen Ministeriums sei die Nationalitätenfrage in den Hintergrund getreten, sei gedämpft gewesen. Ja, meine Herren, wenn man die Stimme nicht herangelangen lassen will, wenn man sie nicht hört, so ist sie darum doch nicht erstickt, und namentlich ist nicht das Gefühl des erlittenen Unrechts aus dem Herzen der Völker gerissen. Meine Herren, es ist einmal so, Sie müssen mit den verschiedenen Nationen in Oesterreich rechnen. *(Rufe rechts: So ist es!)* Es ist mein inniges Bestreben und mein inniger Vorsatz, nichts zu sagen, was in dieser Beziehung Oel ins Feuer gießen könnte; im Gegentheil möchte ich darauf aufmerksam machen, daß hier eines jener Gebiete ist, wo Ihnen die Hand zur Verständigung geboten wurde und wo Sie dieselbe bisher constant zurückgewiesen haben. *(Rufe rechts: Sehr richtig!)* Denn, meine Herren, die Anforderungen, die in dieser Beziehung hypothetisch, verklausulirt im Budgetausschusse in Bezug auf die Sprachenfrage gestellt wurden, sind so minim, daß die Zurückweisung auch dieser Anforderungen meiner Ansicht nach eben dem Wegweisen jeder Verständigung gleichkommt.

Es ist einmal so, ich wiederhohle es: Sie müssen mit den Nationen rechnen; im neunzehnten Jahrhundert kann man eine Nation nicht mehr ihrer Sprache berauben, und so lange die Sprache lebt, lebt auch das Volk, und die Sprache nimmt an Bedeutung zu in dem Maße, als die Theilnahme an dem öffentlichen Leben zunimmt; die Sprache ist eben das Mittel, an dem öffentlichen Leben theilzunehmen. Und deßwegen ist die Schaffung der Möglichkeit, in dieser Sprache bis zu den obersten Sphären der Bildung sich zu erheben, ein unerläßliches Bedürfniß. Sie aber, meine Herren, nehmen jeden Anspruch, der in dieser Frage gestellt wird, als einen Eingriff in die Rechte oder in den Besitz der dermal die Herrschaft besitzenden deutschen Sprache auf. Das, meine Herren, führt nicht zur Verständigung! Sie müssen das Gebiet des gleichen Rechtes offen und ehrlich und aufrichtig betreten, auf diesem Gebiete uns die Hand reichen und wahrlich die deutsche Nation — das ist wiederholt betont worden — braucht da keine Sorge zu haben, in Anbetracht ihrer Bedeutung und am Ende auch jenes Prästigium und jener Vorrechte, welche die Lage der Dinge ihr gibt und welche von uns ihr gewiß niemals werden bestritten werden.

Ich habe mit Freude aus dem Beginne der Rede des Herrn Abgeordneten für die Stadt Graz, der am Beginne der heutigen Sitzung gesprochen hat, entnehmen zu können geglaubt, daß er der Versöhnung und Verständigung in dieser Beziehung zugänglich wäre.

Er hat jedoch dann wieder dahin concludirt, daß eben Dasjenige, was die deutsche Sprache dermalen errungen hat, daß das ganze Gebiet dieser Errungenschaften als noli me tangere zu bezeichnen sei; dann ist allerdings das früher Gesagte eigentlich nur eine allgemeine Phrase gewesen.

Ich bin überzeugt, es muß Frieden werden auf diesem Gebiete und es wird Frieden werden; je eher Sie also dazu schreiten, desto besser ist es, besser für uns Alle und ich glaube, der sicherste Weg dazu zu gelangen ist eben die gemeinsame Arbeit im selfgovernment, die gemeinsame Arbeit, die Zusammenfassung in autonome Körperschaften *(Rufe rechts: Sehr gut!)*, die Autonomie ist der sicherste Weg zur Lösung der Nationalitätenfrage.

Nun soll aber — so sagen Sie — die Autonomie die Macht schwächen. Meine Herren! Administrative Belange sind keine Machtfragen; leider sind sie oft Machtmittel für die Parteien. Der Staatsgedanke, meine Herren, den Sie immer anrufen — und da fällt mir immer das Wort ein, das ein Dichter von dem Zeitgeiste sagt: „Was man den Geist der Zeiten nennt, das ist der Herren eigener Geist" — dieser Staatsgedanke ist eben der Herren eigener Gedanke vom Staate, der Gedanke, den sich die Partei vom Staate macht. *(Widerspruch links. — Rufe rechts: Sehr gut!)* Der österreichische Staatsgedanke der ruht nicht in der centralisirten Gewalt *(Widerspruch links)*; der österreichische Staatsgedanke ist hervorgegangen aus dem Begriffe der Föderation und der Autonomie *(Lebhafter Widerspruch links. — Rufe rechts: Sehr richtig! Bravo! Bravo!)*; sie ist das wesentliche Band der Einheit, die feste Klammer der Einheit, und es wäre schlimm um uns bestellt, wenn es bloß die Gewalt der Bureaukratie wäre. Meine Herren! Wir haben festere Klammern und tiefere Wurzeln; das Band der Einheit, welches Oesterreich hat werden lassen, welches es erhält und erhalten wird, das müssen Sie bedenken, Das ist vor Allen und in erster Linie das dynastische Moment, das monarchische Moment *(Allseitiger lebhafter Beifall)*; das ist die gleiche Liebe und die gleiche Treue zur Dynastie. *(Allseitiger lebhafter Beifall.)* Und diese Liebe findet immer wieder Nahrung in der Ueberzeugung, daß alle Länder und alle Nationen in Oesterreich und nur in Oesterreich den Hort ihrer Existenz und ihres Rechtes suchen und finden müssen. *(Rufe rechts: Sehr gut! Bravo! Bravo!)* Das ist das Band und nicht die centralisirte Gewalt. *(Widerspruch links, Bravo rechts.)*

Die centralisirte Gewalt ist vielmehr ein Ballast und ein Bleigewicht an den Armen des Staatsmannes.

Sehen Sie, meine Herren, — ich sage es ohne allen Tadel und ohne alle Ironie — sehen Sie auf die armen Minister *(Lebhafte Heiterkeit)*, sehen Sie, wie sie im Triebrade der bureaukratischen Tagesarbeit sich abmühen müssen, und wie der Flug des staatsmännischen Gedankens *(Lebhafte Heiterkeit)* gehindert wird; sehen Sie, meine Herren, — ich füge es hinzu und ebenso ohne Tadel und weit entfernt von jeder Ironie — den armen Reichsrath! Weil wir eben Alles thun sollen und thun wollen, so kommen wir nicht zur Lösung großer Aufgaben. *(Beifall rechts.)*

Betrachten Sie nur einfach alle verschiedenen Vorlagen, die in diesem Jahre uns beschäftigt haben; war es nicht immer die Verschiedenheit der Länder, die Verschiedenheit des Lebens und der Bedürfnisse derselben *(Rufe rechts: Sehr richtig!)*, welche sich nicht hineinzwängen ließen in das egalisirende Gesetz, und welche wesentlich oft in ganz gleichgiltigen, minder bedeutenden Dingen uns zerklüftet und zerspaltet haben, welche uns das Vorwärtskommen unmöglich gemacht hatten? War es nicht so bei dem Legalisirungszwange? War es nicht so bei den Vorschußcassen, kurz bei allen Dingen, die uns jetzt beschäftigt haben?

Der Herr Abgeordnete Freiherr v. Scharschmid hat uns vorgehalten, es sei der klarste Beweis, daß die legislative Autonomie nicht möglich und nicht nöthig sei, aber in den 17 verschiedenen Gesetzen in gewissen Angelegenheiten gelegen, welche gar nicht wesentlich von einander verschieden seien.

Warum sie nicht wesentlich verschieden sind, das ist theilweise schon beleuchtet worden; daß sie aber nicht wesentlich verschieden sind, ist eben ein Beweis dafür, daß in dieser Autonomie der Länder in Bezug auf jene Angelegenheiten, die die Länder zunächst betreffen, auch keine Gefahr für die Einheit liegt — auch nicht einmal eine Gefahr für die Einheit in der Gesetzgebung. Und wenn es sich nun findet, daß diese Gesetze nach den verschiedenen Ländern verschieden gemacht werden müssen, sagen Sie mir dann, meine Herren, ist es denn nicht vernünftiger und natürlicher und einfacher, am Ende auch financiell weniger belastend, wenn diese Gesetze in den Ländern gemacht werden, als wenn sie von uns aus verschieden nach den einzelnen Ländern gemacht werden, wie es ja wiederholt vorgekommen ist, wie es erst in diesem Jahre vorgekommen ist? *(Bravo! rechts.)* Glauben Sie, meine Herren, wären wir nicht statt schwächer stärker, statt zerklüfteter einiger, und darum auch in unserem eigentlichen Berufe bedeutender, wenn wir der Marotte der Centralisation entsagend, wenn wir, den natürlichen Eigenthümlichkeiten der Länder Rechnung tragend und ihnen ihr Recht gewährend, da, und nur da, da aber auch voll und ganz unsere Kraft einsetzen würden, wo die eigentlichen Interessen der Macht und der Einheit des Reiches liegen? *(Rufe rechts: Sehr gut!)*

Meine Herren! Wenn sie so von der Einheit sprechen, dann bedenken Sie auch, daß eben in dieser 12jährigen Periode wesentliche Einbußen der Einheit des Reiches liegen. Die Verhandlungen des zweimaligen ungarischen Ausgleiches liegen in dieser Zeit. Es fällt mir nicht ein, und ich bin weit davon entfernt, das Factum des Abschlusses des ungarischen Ausgleiches irgendwie zu tadeln oder zu bedauern, im Gegentheile, in jener Zeit, wo noch von Ihrer Seite die Nothwendigkeit eines Ausgleiches gänzlich geleugnet wurde, und wo von dem Ministertische gesagt wurde, man könne warten, dazumal habe ich schon die Nothwendigkeit des Ausgleiches ausdrücklich ausgesprochen. *(Rufe rechts: Sehr gut!)* Nicht, daß Ungarn das, was sein Recht war, geworden ist will ich bestreiten, und auch nicht das, was nun einmal sein Recht geworden ist, aber das muß ich betonen, daß eben der Centralisation der beiden Reichshälften zu Liebe, diesem Bicentralismus vielfache

Opfer der Einheit gebracht worden sind. *(Bravo! Bravo! rechts.)*

Sie werden sagen, da war eine Zwangslage. Meine Herren! Diese Zwangslage war aber auch ein Zwangsmittel, ein Machtmittel und dieses Machtmittel haben Sie vielfach angewendet; und daß Sie es anzuwenden verstehen, daß Sie von jenem Verfahren, welches von jener *(linken)* Seite gestern wiederholt als Schacher bezeichnet wurde, Gebrauch machen, wo es sich allenfalls schickte und paßte, davon haben Sie selbst wiederholt in Ihren Reden den Beweis geliefert. Gestern erst hat einer der Herren Abgeordneten gesagt: Bedenken Sie, daß wir diese Eisenbahnen Ihnen in Dalmatien geschenkt haben. *(Rufe links: Sehr richtig.)*

Meine Herren! Dieses Geschenk war nicht unentgeltlich gegeben! *(Heiterkeit und Rufe rechts: Bravo! Bravo!)*

Und, meine Herren, ganz merkwürdig schienen mir die Ausführungen des Herrn Abgeordneten der Egerer Handelskammer, welcher sich darüber beklagte, daß, obwohl das Zustandekommen des Wehrgesetzes in diesem Jahre ein Verdienst der Verfassungspartei sei, dies ihr doch nicht gutgeschrieben, sie doch in ihren Erwartungen getäuscht worden sei. *(Heiterkeit rechts.)* Das Militärgesetz ist ja, wie männiglich bekannt, zu Stande gekommen durch die Stimmen einiger Mitglieder der Verfassungspartei, welche aber dazumal von der Verfassungspartei gewissermaßen als unwürdige Kinder ausgeschieden, von sich abgewiesen wurden, bezüglich deren jede Solidarität abgelehnt wurde; und meine Herren, das soll ein Verdienst der Verfassungspartei sein, davon soll sich für sie ein Anspruch ableiten, der nicht erfüllt wurde, dies Gegenstand der Klage sein? *(Lebhafte Heiterkeit)*.

Ich muß gestehen, dieser Excursus war mir beinahe unverständlich; *(Heiterkeit — Rufe rechts: Sehr gut!)* und da ich eben bei den Klagen des Herrn Abgeordneten der Egerer Handelskammer angelangt bin, so muß ich auch des Einen erwähnen, daß er Klage führt, die Regierung habe die conservativen Interessen geschädigt, das Centrum gesprengt, eine Mittelpartei nicht gegründet und sie regiere überhaupt nicht conservativ.

Nun, meine Herren, die Definition von conservativ, die uns da der Herr Abgeordnete gegeben hat, scheint mir denn doch von sehr zweifelhaftem Werthe zu sein; sie hat mich gemahnt an jene Antwort, welche angeblich ein Recrut gegeben hat, als man ihn beim Examen fragte, was denn die Aufgabe des Soldaten vor dem Feinde sei. Darauf hat er geantwortet: Die Selbsterhaltung!

Nun, meine Herren, diese conservative Auffassung, das ist die Selbstconservation der Partei, die Selbstconservation in dem erworbenen Besitze. Die conservative Aufgabe aber fasse ich tiefer und höher auf, ich fasse sie auf als das Streben, den Staat als ein organisches, gewordenes Ganze zu betrachten, die natürlichen, gewordenen Elemente desselben lebensfähig zu erhalten, zu hegen und zu pflegen, in ihrer natürlichen Ordnung und Zusammenfügung zu erhalten, sie fortschrittlich zu entfalten, aber darüber zu wachen, daß diese Entfaltung und Entwicklung nur immer im Wege des Rechtes geschehe. *(Bravo! Bravo! rechts.)* Ob auf diese Weise von Seite der Verfassungspartei conservativ regiert worden ist, das will ich dahingestellt sein lassen. *(Bravo! Bravo! rechts.)*

Der Großgrundbesitz, meine Herren, hat allerdings eine conservative Mission; er hat eine conservative Mission, abgesehen von den Rechten, die ihm gerade die Wahlordnungen zugewiesen haben, die Wahlordnungen, welche überhaupt, glaube ich, dem Begriffe desselben nicht gerecht geworden sind.

Aber der Großgrundbesitz hat diese conservative Mission nicht etwa in dem Dienste eines jasagenden Centrums, nicht in der verschwommenen Principienlosigkeit einer Mittelpartei zu erfüllen. *(Bravo! rechts.)* Er ist als aus dem Boden des Volkes und der Geschichte herausgewachsen, der Träger einer socialen Mission, er steht mit seinen Wurzeln in der Vergangenheit, lebt mit dem Volke, fühlt seine Leiden, fühlt seine Bedürfnisse trägt sie mit ihm; er hat aber auch ein Band, welches ihn gewissermaßen in der Zukunft verbindet durch die Stetigkeit seines Besitzes. Er ist in dieser Beziehung der Träger stetiger, rechtlicher Entwicklung der Güter und Bedürfnisse, der rechtlichen Verhältnisse des Landes und des Volkes, und darum kann er, unbekümmert um die Angriffe, mögen sie von diesem oder jenem Berge ausgehen der Zukunft wohl entgegensehen als berechtigter Factor im öffentlichen Leben. *(Beifall rechts.)*

Nun, meine Herren, damit will ich meinen politischen Excursus schließen und will nur noch hier anfügen die Bedenken und Einwendungen, welche man vom finanziellen Standpunkte gegen den autonomistischen Gedanken, gegen die Decentralisation anführt.

Man sagt, es sei das keine Ersparung, es sei im besten Falle eine Ueberwälzung.

Das, meine Herren, ist aber meiner Ueberzeugung nach ein Irrthum, ein Irrthum, der hervorgeht aus der bureaukratischen Auffassung der Autonomie, aus der Auffassung, welche wirklich bei uns auch gang und gäbe geworden ist, man verändert eben nur die Zusammensetzung dieser oder jener Behörde, man sammelt die Autonomie doch wieder in Dicasterien und Behörden und gibt jenen ein Schattenleben und eine Scheinexistenz. In dieser Weise allerdings werden auch wesentliche Aenderungen, wesentliche Erleichterungen nicht erzielt. Aber es ist möglich und liegt im Begriffe und Wesen der Auto-

nomie, daß, wenn sie richtig umfassend und aus ihrem Geiste heraus aufgefaßt wird, sie wirkliche und wesentliche finanzielle Effecte mit sich bringen kann. Es würde mich zu weit führen, wenn ich das praktisch ausführen würde, ich will nur auf wenige allgemeine Sätze hinweisen.

Zunächst, wenn man sich vom bureaukratischen Regierungsgedanken trennt, gibt es eine Gruppe von Gegenständen, die kühn und tapfer ausgeschieden werden können. Es gibt — glauben Sie mir, ich spreche in bureaukratischen Dingen auch gewiß aus der eigenen Erfahrung — es gibt Dinge, die einfach ausgeschieden werden können. Die süße freundliche Gewohnheit des Daseins macht sich auch im bureaukratischen Wesen geltend und selbst bei dem Bestande von Behörden; darum ist es mir mehr als einmal vorgekommen, daß man mir bei gewissen Geschäften, bei der Behandlung gewisser Geschäfte und selbst beim Bestande gewisser Organe auf die Frage: warum besteht das so? warum wird das so geübt? die Antwort schuldig blieb und schließlich nichts Anderes zu sagen wußte, als: weil es ebenso besteht. Das ist aber nur ein geringer Theil. Ein zweiter und meiner Ansicht nach der wichtigste Punkt ist aber der, daß durch die corporative Thätigkeit, durch die Thätigkeit von Ehrenämtern und durch das Zusammenwirken Aller Viel geleistet werden könnte, nicht aber etwa in dem Zusammenfassen in autonome Organe über große Districte, mit der Nothwendigkeit wieder einer eigenen Bureaukratie, sondern durch eine möglichst debureaukratisirende Einrichtung und Anpassung.

Ich möchte da nur einige Beispiele anführen. Man lasse den corporativen Geist erstarken und gebe den Genossenschaften freies Leben und Thätigkeit, dann wird sich auf dem Gebiete der gewerblichen und der agrikolen Interessen, überhaupt vieler wirthschaftlicher Interessen sehr viel durch die corporative Thätigkeit ohne andere bureaukratische Organismen besorgen lassen.

Dann sind wieder andere Dinge da, z. B. auf dem weiten Gebiete der Stiftungen. Man gehe zum System der trustees über, vereinige die trustees zu einer allgemeinen im Lichte der Oeffentlichkeit waltenden Stiftungscuratel, und eine große Summe von Agenden wird aus dem Bereiche der administrativen Thätigkeit entfallen, die ja auch nicht immer zum Heile der Stiftungen und Fonde gewirkt hat, wie dies am Ende auch das Schicksal der Religions- und der Studiefonde beweist. *(Rufe rechts: Sehr richtig!)* Es gibt aber noch andere Dinge. Nehmen Sie z. B. das Bauwesen und berechnen Sie das wahrhaft exorbitante, ganz unwirthschaftliche Percentverhältniß der Kosten der Finanzbehörden zu ihren Leistungen, bedenken Sie aber anderseits die weite und enorme Entwicklung der Baugewerbe, den Fortschritt der Technik in unserer Zeit, bedenken Sie, daß das Licht der Oeffentlichkeit heute über alle Thätigkeit der Behörden und Organe ausgegossen sein kann. Glauben Sie nicht, daß es möglich sei mit einer großen Beschränkung der eigentlichen bureaukratischen Thätigkeit durch die autochtonen Fachorgane, welche in eine corporative Gliederung gebracht wären, die Bauangelegenheiten mit einem sehr wesentlich herabgeminderten Percentsatze der Kosten zu versehen, Angelegenheiten, welche jetzt nur dürftig die Kosten der Baubehörden rechtfertigt?

Darüber mögen indessen die Meinungen verschieden sein, soviel aber ist jedenfalls sicher, es gibt derlei Dinge, und wenn man, wie ich es wiederholen muß, von der centralistischen und bureaukratischen Marotte abgeht, wird man leicht dahinkommen, jener Doppelverwaltung, jener Durchkreuzung der autonomen und bureaukratischen Verwaltung zu begegnen, und die daraus entstehenden unnöthigen Kosten zu beseitigen, welche in dem jetzigen Zustande, wo ein Schattengebilde von autonomen Organen ohne factischen Wirkungskreis, ohne Executive im Wirkungskreise, so vielfach in seiner Thätigkeit von den Administrativbehörden durchkreuzt wird, auflaufen; aus diesem Dualismus wird man einen wesentlichen Kostenpunkt beseitigen können, und einen nicht unbedeutenden Erfolg erreichen.

Drittens endlich ist doch nicht zu leugnen, daß manche Dinge wohlfeiler, manche Dinge zweckmäßiger und jedenfalls mehr mit dem Gefühle der Befriedigung des Selbstgethanhabens durch die autonomen Organe werden gelöst werden können. Ich möchte mir zunächst als Beispiel das Ackerbauministerium nehmen.

Das Ackerbauministerium in seiner Stellung im Staatshaushalte, mit seinen finanziellen Erfordernissen, nimmt, abgesehen vom Montanwesen, wesentliche Subventionen und Unterstützungen für verschiedene volkswirthschaftliche Unternehmungen und Bedürfnisse in Anspruch. Ich möchte hier ein der Landescultur selbst entnommenes Gleichniß mir anzuwenden erlauben. Bedenken Sie folgenden Fall: Man hat ein Grundstück in Cultur zu setzen, eine große Fläche, die zu bewässern ist; in der Tiefe dieses Grundstückes sind reiche Quellen; durch seine Gemarkungen fließen Bäche. Was würde man nun sagen, wenn man diese Gewässer nicht dort sammeln würde, wo die Bewässerungsanlage gemacht werden soll, sondern in weiten Canälen, durch Schleusen und Stauwerke einen weiten Weg hinführen würde, vielleicht bis zu einer Centralkanzlei, bis zum Sitze der Gutsdirection, und von da ebenso wieder durch lange Canäle und Stauwerke zurückführen würde bis zum Object? Würde man da nicht sagen, daß die Wasser Gefahr laufen, da und dort zu versickern, oder bei einem Stauwerke irgendwo aufgehalten zu werden, oder vielleicht gar zu verdunsten oder auch unterwegs

für andere Zwecke verwendet zu werden? Und wird man etwa glauben, daß man in jener entfernten Guts-direction besser weiß und beurtheilen kann, wann, wo, in welcher Quantität und auf welche Weise eigentlich die in Frage stehenden Parcellen bewässert werden sollen, und daß darum etwa von dort aus die Vertheilung der Gewässer erfolgen soll? Würde man dies nicht eine unzweckmäßige Anlage nennen?

Nun, meine Herren, die Quellen sind in den Ländern und sie sind in dem Säckel der Steuerträger. Die weitere Ausführung der Gefahren, welche das leider nur zu leicht flüssig werdende Geld in diesen weiten Umwegen durch die verschiedenen Stauwerke allenfalls bestehen könnte, überlasse ich Ihrer Phantasie und Ihrem Scharfsinne. *(Rufe rechts: Sehr gut!)*

Ich komme zum Schlusse nur darauf zurück. Es ist eine Ersparung im Ausgabebudget absolut nothwendig, denn der Civilverwaltungsaufwand beträgt in Oesterreich am meisten, er beträgt 38·6 Percent der Staatsausgaben, eine Ersparung ist im Rahmen des Systems nicht möglich; nun, ich glaube, es liegt dann die Folgerung nahe, man müsse einen anderen Weg betreten, auf welchem eine Ersparung, eine ausgiebige und eine im Laufe der Zeit sich steigernde und fruchtbar werdende Ersparung möglich ist, den Weg der Decentralisation. Aber ich füge sofort bei und stimme da vollkommen damit überein, daß in dieser Beziehung mein unmittelbarer Herr Vorredner gesagt hat, man gäbe sich da keiner Täuschung hin; ein sehr namhafter Theil des Deficits wird auch in dieser Weise nicht gedeckt werden können. Man wird, wenn es gut geht, 20 Percent des Deficits in einer Reihe von Jahren zur Ersparung bringen können; abgesehen allerdings von jenem Betrage, welcher durch Ueberwälzung aus dem Staatsbudget entfernt werden könnte. Aber ein maßgebender und durchgreifender Effect kann damit nicht erzielt werden.

Es bleibt daher allerdings nichts übrig, als auszusprechen, daß das Schwergewicht der Sanirung unserer Finanzen in der Erweiterung und Erhöhung unserer Einnahmen liegt. Es ist das ein ernstes Wort, aber es muß ausgesprochen werden: es ist traurig, daß es dahin gekommen ist, aber es ist dahin gekommen und ich bin erfreut, daß von jener *(linken)* Seite der Herr Abgeordnete der Egerer Handelskammer und mein unmittelbarer Herr Vorredner dieses Wort ausgesprochen haben. Ich kann es allerdings nicht mit dem leichten Muth aussprechen, mit welchem, wie mir schien, der Herr Abgeordnete der Egerer Handelskammer es ausgesprochen hat, aber ich meine, die Völker haben in solchen Fragen vor Allem das Recht auf Wahrheit, man darf keine Illusion aufkommen lassen und muß den Muth haben, die Wahrheit auszusprechen; und die Wahrheit ist nach meiner Ueberzeugung die, daß die Deckung des Deficites zum größeren Theile nur durch Vermehrung der Einnahmen zu erzielen ist. Und der zweite Satz ist: Ohne diese Heilung, ohne diese Deckung gehen wir einer finanziellen Katastrophe entgegen.

In diesem Dilemma liegt meiner Ansicht nach die politische und finanzielle Rechtfertigung der Inanspruchnahme der Steuerkraft. Das politische Rechtfertigungsmoment brauche ich nicht näher auseinanderzusetzen, ich glaube, es liegt am Tage; die finanzielle Rechtfertigung aber sehe ich darin, daß eine finanzielle Katastrophe noch viel schwererwiegende Opfer von der Volkswirthschaft verlangen würde, als diejenigen sind, welche jetzt zur Abwehrung derselben in Anspruch genommen werden, während sie dann fruchtlos gebracht und hoffnungslos getragen werden müßten. *(Rufe rechts: Sehr richtig!)* Aber man muß doch auch die Frage stellen: Können sie noch getragen werden? Die Noth der Zeiten ist ernst. Die Kräfte sind im Laufe der Zeit vielfach angebrochen. Vor 12 Jahren stand es allerdings besser.

Doch glaube ich es aussprechen zu dürfen: Es ist nicht in erster Linie die absolute Höhe der dermaligen Abgaben, sondern es ist eben ihre ungerechte Vertheilung, welche das Gefühl und zum Theil auch die Folgen der Ueberlastung über ganze Gegenden und ganze Berufskreise gebracht hat, die ungleiche Vertheilung der Lasten, welche wesentlich auf Einer productiven Classe ruhen und dieses Uebel wird gesteigert durch die Rückwirkung der prekären Lage der Finanzen auf die Volkswirthschaft überhaupt und durch den Mangel an Vorsorge zur Unterstützung der productiven Kräfte, jener Unterstützung, deren Mangel auch in den letzten Zeiten zu beklagen ist, einer Vorsorge, welche die französische Finanzwirthschaft immer sich zur Regel gemacht hat und welche sie auch nicht aus den Augen ließ in Augenblicken der größten Bedrängniß.

Um das zu erhärten, was ich jetzt in Bezug auf die absolute und relative Höhe und in Bezug auf die Inanspruchnahme der Steuerkraft gesagt habe, will ich von meinem früheren Vorsatz abgehen, alle statistischen Daten wegzulassen, und will nur einige statistische Daten anführen, die mir das zu erhärten scheinen, im Anschlusse an diejenigen, die bereits in dieser Beziehung vorgebracht worden sind.

Wenn wir die Staatsausgaben auf den Kopf der Bevölkerung vertheilen und darnach die großen Staaten Frankreich, England, Deutschland und Cisleithanien betrachten, dann steht Cisleithanien in letzter Reihe; also die Ausgaben sind auf den Kopf der Bevölkerung vertheilt, die geringsten, sie betragen ungefähr 30·70 Mark, während sie in Frankreich 56, in England 47 Mark, in Deutschland 32 Mark betragen.

In den Abgaben tritt Cisleithanien in die zweite Reihe von unten. In Frankreich betragen sie

52 Mark, in England 40 Mark, in Cisleithanien 24 Mark, in Deutschland 15 Mark per Kopf. Wenn man nun bloß die directen Steuern und die Stempelsteuern und Taxen nimmt, welche doch wesentlich auf dem Grund- und auf dem Immobiliarbesitze lasten, ist die Reihenfolge: Frankreich 25 Mark, England 14 Mark, Cisleithanien 12 Mark, Deutschland 7 Mark. Wenn ich bloß die directen Steuern nehme, so rückt Cisleithanien in die zweitoberste Stelle vor, und ist dann Frankreich allein mit 21·9 höher, dann sofort Cisleithanien mit 8·13, England mit 7·64, Deutschland mit 6·26. Aber vollständig bei der bloßen Realsteuer kommt die Reihenfolge heraus, daß in Cisleithanien 23·79 Percent, in Deutschland 19 Percent, in Frankreich 8 Percent und in England 5 Percent der gesammten Abgaben auf die Realabgaben allein entfallen. *(Rufe rechts: Hört! Hört!)* Dieselbe absteigende Scala gilt auch von der wieder den Realbesitz wesentlich belastenden Salzsteuer, welche 1·47 auf den Kopf in Cisleithanien, 0·92 in Deutschland und 0·20 in Frankreich beträgt.

Es ist also gar kein Zweifel, daß der Realbesitz in erster Linie die Last und Hitze des Tages getragen hat, sowohl durch die directen Steuern unmittelbar, als auch durch die wesentliche Belastung, welche die Taxen und Stempelsteuer den Transactionen des Immobiliarbesitzes auferlegt. Darum schreckt dieser auch vor jeder weiteren Erhöhung der Steuern zurück und es muß deßwegen betont werden, daß eine weitere Inanspruchnahme der Steuerkraft zum Zwecke der Deckung des Deficites unzulässig wäre, wenn sie in den Bahnen der bisherigen Steuerpolitik gesucht würde.

Es muß ausgesprochen werden, daß eine solche Erhöhung nur dann getragen werden kann, wenn Alle in gleichem Maße und somit Diejenigen, welche bisher geschont wurden, in erster Linie zum gesammten Staatsaufwande herbeigezogen würden, und daß anderseits diese Erhöhung auch nur gefordert werden darf, wenn damit die Garantie und Sicherheit eines durchgreifenden Erfolges, einer vollkommenen Herstellung gewonnen wird. Gerade darin erblicke ich eine Rechtfertigung der Inanspruchnahme der Steuerkraft. In diesen beiden Beziehungen haben die Vorlagen, welche der frühere Leiter der Finanzen, respective das jetzige Ministerium bei Beginn der Session gemacht hat, allerdings den Anforderungen nicht entsprochen; sie waren ein Stückwerk und haben somit keinen ganzen Erfolg gewährleistet; sie waren auch ein Flickwerk und haben darum keine Reform gebracht; sie haben auch in Jenem, was ja allenfalls Gutes in ihnen enthalten sein mochte, vorgegriffen der gesammten Reform des Steuerwesens; sie haben, namentlich was die Gebührennovelle betrifft, wieder in erster Reihe den Realbesitz getroffen; sie hatten, indem sie der künftigen Reform vorgriffen, so auch die Möglichkeit, ein Object, wie gerade die Schanksteuer, vielleicht als ein der autonomen Besteuerung zuzuweisendes Object aufzufassen. Ich glaube, daß gerade in dieser Sonderung der Objecte der Steuer ein wesentlicher Fortschritt läge, um von unserer für die Steuerveranlagung verderblichen Zuschlagswirthschaft abzukommen.

Die Ergänzungssteuer ist ein so monströses Project, daß sie von allen Seiten verurtheilt und daß sie auch zurückgezogen wurde. Man sagt, de mortuis nil nisi bene, nachdem es aber manchmal auch Auferstehungen gibt, muß ich es aussprechen und wiederholen, daß ich sie für ein monströses Project erachte, als ein Project einer arbiträren Taille, einer Auflage, kraft welcher die arbiträre Cognition über alle Vermögensbestandtheile, auf unsicherer, kein objectives Merkmal bietender Grundlage, auf Grundlage gänzlich unfaßbarer noch zu erwartender administrativer Instructionen in die Hand von Commissionen, deren Zusammensetzung unberechenbar ist, gelegt wurde. Und das berechnet auf den Effect eines Jahres, mit einem Erfolg, der nicht von wesentlichem Belang ist und mit einem Aufwand, welcher nicht wohl zu berechnen ist, jedenfalls aber einen namhaften Theil des Erfolges in Anspruch nehmen wird!

Der Herr Abgeordnete für die Egerer Handelskammer hat in dieser Beziehung und an die Kritik der Steuervorlagen den Vorwurf geknüpft, daß wir die Steuerreform nicht in die Hand genommen haben. Nun, meine Herren, daß die Steuerreform in zehn Jahren nicht durchgeführt worden ist, muß denn auch constatirt werden, und daß wir sie in den Verhältnissen, in denen wir uns in diesem hohen Hause befinden, in diesem Jahre mit Erfolg nicht durchführen könnten, wird unbefangen auch der Herr Abgeordnete der Egerer Handelskammer zugeben. Er hat dabei ein Steuerreformproject entwickelt, welches von großem Interesse und sehr lehrreich ist. Ich bin aber nur durch diese Behandlung der Frage darin bestärkt worden, daß es eben nicht möglich ist, in der Budgetdebatte ein improvisirtes Steuerreformproject gründlich und mit Erfolg und Nutzen zu behandeln. Es werden da im Vorübergehen Ziffern ausgesprochen und Zahlen hingeworfen, welche vielleicht bei ernster Prüfung nicht unbedingt stichhältig sind, und welche dann vorgefaßte Meinungen erzeugen und nicht leicht wieder verwischt werden können.

Ich muß gestehen — es ist zwar bereits die Zeit vorgerückt, ich halte es jedoch für meine Pflicht darauf in wenigen Worten einzugehen — daß hier Ansicht gegen Ansicht steht, daß meiner Ueberzeugung nach der Herr Abgeordnete für die Egerer Handelskammer im Irrthume ist, wenn er meint, daß wirklich die Personaleinkommensteuer in jener Anlage, wie sie im vorigen Jahre geplant wurde, mit jener engen Basis einen ausgiebigen Erfolg geben würde,

um einen wesentlichen Theil des Deficites zu decken. Ich meine, er ist auch im Irrthume — es ist das Ansicht gegen Ansicht — daß durch diese Personaleinkommensteuer in dieser Weise die bisher Unbesteuerten erfolgreich herangezogen werden. Ich bin überzeugt, daß nach den traditionellen Verhältnissen der Steuerträger gegenüber den fiscalischen Momenten bei uns und bei den Gewohnheiten in dieser Beziehung auf diesem Wege ein wesentlicher Erfolg in Bezug auf die Besteuerung der bisher Nichtbesteuerten nicht erzielt werden wird.

Ich bin der Meinung, daß nach alledem eine Personaleinkommensteuer, die mit Hinwegfall der bisherigen Einkommensteuer ohne Regulirung der übrigen Steuern auferlegt würde, nur für die bisher steuertragenden Factoren eine Doppelbesteuerung, für die Uebrigen aber eine sehr problematische und in dem Erfolge jedenfalls sehr zweifelhafte Heranziehung sein wird. *(Rufe rechts: Sehr richtig!)* Meiner Ueberzeugung nach ist der von den Herren Abgeordneten für Sternberg und für die Egerer Handelskammer als zu sehr doctrinär bezeichnete Weg oder der Weg, auf dem das Bessere der Feind des Guten ist, doch das einzig Richtige, nämlich die Reform der Ertragsteuer, die Peräquation derselben; hinzuzutreten hätte die Reform derjenigen indirecten Steuern, welche vom Herrn Abgeordneten der Egerer Handelskammer bezeichnet wurde, allerdings nicht in jenem Maße und in jenem Wege, welchen er angedeutet hat. Und wenn dann durch diese Reform der directen und der indirecten Steuern in einer Reihe von Jahren erreicht wird, daß das Deficit in einer jedenfalls gegen das jetzige verminderten Ziffer zum Ausdrucke kommt und ungedeckt bleibt, dann scheint mir, wird eine auf breiter Basis angelegte und den Erfolg sichernde Personalabgabe ad actum der Deckung des Deficites bis zum successiven Verschwinden desselben angezeigt und gerechtfertigt sein.

Der Herr Abgeordnete für die Egerer Handelskammer hat namentlich die Erwerbsteuer als eine nicht zu reformirende bezeichnet.

Nun ist es mir eigentlich nicht erfindlich, warum das nicht geschehen soll und warum das nicht mit Erfolg geschehen könnte. Er hat auch auf die Steuer „des patentes" in Frankreich hingewiesen und hat gemeint, es müßten unsere Steuern allmälig darauf hingeführt werden.

Es besteht nun wirklich eine gewisse Aehnlichkeit in dieser Beziehung, wenn auch manche Verschiedenheiten vorhanden sind, und es wäre jedenfalls nur erwünscht, wenn daran zu denken wäre, unsere Steuer mit dem Erfolge der französischen zu peräquiren, nachdem diese in Frankreich 128 Millionen Francs eingetragen hat.

Ich sehe aber nicht ein, warum nicht die Gewerbesteuer unter Schonung der untersten Stufen, aber unter Heranziehung der höheren Stufen dahin gebracht werden könnte, wirklich eine Steuer des Einkommens vom Erwerbe, vom mobilen Vermögen in adäquatem Maße zu sein, wie die Grund- und Hausteuer, eine Steuer vom Ertrage des immobilen Besitzes es ist. Wenn wir in dieser Weise beide Factoren einander genähert haben, wenn wir in einer Renten-, Zinsen- und Dividendensteuer einerseits und anderseits in der Lohn- und Gehaltsteuer die verschiedenen Factoren herangezogen haben, wenn wir auch noch die Ungleichheiten, die namentlich bei dem Tax- und Stempelgesetze bestehen, durch Zurückführung der bestehenden Wechselstempelscala auf die höhere, wie sie früher bestanden hat, einigermaßen beseitigen, und wenn wir überdies den heroischen Muth haben werden, auch eine Börsesteuer einzuführen *(Rufe rechts: Sehr gut!)*, dann wird es möglich sein, das noch resultirende Deficit zum Object zu nehmen, welches durch eine allgemeine Personalabgabe zu decken wäre.

In Bezug auf die indirecten Steuern, welche der Herr Abgeordnete der Egerer Handelskammer und auch der unmittelbare Herr Vorredner erwähnt haben, kann ich nur dem zustimmen, daß eine Reform sowohl vom Standpunkte des finanziellen Erfolges, als vom Standpunkte der Sanirung der davon betroffenen Industriezweige sehr wünschenswerth und nothwendig ist, aber allerdings nicht in der Weise, daß man die Henne umbringt, um das goldene Ei zu nehmen, und ich möchte glauben, daß jene Art Reform, welche der Herr Abgeordnete der Egerer Handelskammer angedeutet hat, mit diesem Processe eine gewisse Aehnlichkeit hat.

Ich muß namentlich darauf aufmerksam machen, daß in dieser Beziehung mit großer Vorsicht vorgegangen werden muß und keine Vorurtheile gehegt oder genährt werden dürfen. Nicht so sehr im Interesse der Fabrication, als im Interesse der Urproduction, der Landwirthschaft ist es unbedingt nothwendig, die nun einmal großgezogene Rübenproduction nicht zu stören und derselben nicht die Möglichkeit des Bestandes zu entziehen.

Der Gewinnantheil, den die Fabriken von der Rübenproduction haben, ist der viel weniger bedeutende, der Antheil aber, mit welchem die Landwirthschaft an diese Production gewiesen ist, bildet ein wichtiges Moment, und in dem jetzigen Augenblicke würde es eine vollkommene landwirthschaftliche Krisis bedeuten, wenn Sie die Zuckerfabriken ertragsunfähig und folglich die Urproduction rübenbaunfähig machen würden. *(Rufe rechts: Sehr richtig!)* Durch die wesentliche Einschränkung der Branntweinbrennerei ist eine der Knollenfrüchte ertragsunfähig geworden. Ruiniren Sie nun auch noch die Rübenproduction, indem Sie die Fabrication ertragsunfähig machen, und es ist die Landwirthschaft in dem jetzigen Augenblicke, wo bekanntlich mit dem Cerealienbau ein Ertrag nicht zu erzielen ist, den größten Gefahren ausgesetzt.

Ich glaube also, daß eine Sanirung möglich, daß sie aber nur das Werk successiver Arbeit sein kann und daß der Zweck und das Ziel hiebei allerdings die Erreichung einer Productensteuer sein muß. Man muß aber eben davon überzeugt sein, daß der dermalige Einheitssatz der Steuer ein von der Production nicht zu leistender ist, wenn er im vollem Maße getragen werden soll.

Mit den 73 Kreuzern effectiv, welche als Steuer vom Rübencentner gezahlt werden, ist die Rübenzuckerfabrication nicht concurrenzfähig, der Zucker ist nicht exportfähig und damit ist jene Krise unvermeidlich, welche ich früher angedeutet habe. Also ich bin für die Reform, welche dem Staate einen größeren Ertrag und der Fabrication eine richtigere und gesündere Entwicklung gibt, aber mit großer Vorsicht und mit Schonung der Interessen der Landwirthschaft.

Meine Herren! Ich habe hier nur flüchtig einige Gedanken angeknüpft an das Steuerreformproject, welches der Herr Abgeordnete Dr. v. Plener entwickelt hat, und welches wie gesagt, von großem Interesse ist und auf Grundlage großen Wissens aufgebaut ist. Ich habe meine Meinung ausgesprochen, ohne die Prätention, damit selbst ein Steuerreformprogramm zu liefern. Ich komme darauf zurück, daß es meiner Ueberzeugung nach, der Beruf der Regierung ist, uns ein auf Grundlage des Materiales factischer Daten, welche nur die Regierung zu Gebote hat, aufgebautes Project in seiner Gänze vorzulegen, ein Project, welches die successive Erreichung des endlichen Resultates ins Auge faßt und umfaßt; dieses Project eben hat sie dann als Ganzes zu ihrer Aufgabe zu machen. Das kann jedoch nur die Aufgabe einer einheitlichen starken Regierung sein, *(Rufe links: Sehr gut!)* einer Regierung, einig in sich und einig mit einer kräftigen Majorität *(Rufe links: Sehr gut!)* und ob dies in diesem Hause unter den gegebenen Verhältnissen möglich ist, bitte ich selbst zu erwägen. *(Rufe links: Sehr gut!)* Dann fordern Sie aber auch nicht von uns die Vorlage eines Projectes.

Ich glaube daher, der Budgetausschuß hat daran vollkommen Recht gethan, daß er sich auf die Richtigstellung der Ziffern beschränkt hat, und es ist eine tiefe Wahrheit in der Conclusion des Budgetausschusses ausgesprochen *(liest)*: „Der Budgetausschuß unterläßt es mit Vorbedacht, dem hohen Hause eine diesbezügliche Aufforderung an die Regierung vorzuschlagen. Eine Regierung, welche in sich das Gefühl tragen wird, der Aufgabe gewachsen zu sein, wird sich aus eigener Entschließung ihrer Lösung unterziehen, weil diese Lösung eine Staatsnothwendigkeit ist." Ich habe gesagt, es möge der Herr Abgeordnete der Egerer Handelskammer auch aus diesem Grunde mit Rücksicht auf diese Verhältnisse mich entschuldigen, wenn ich seinem Wunsche, daß ich mein Finanzprogramm entwickeln möge, nicht zu seiner Zufriedenheit entsprochen habe.

Er hat aber noch das Begehren gestellt, wir mögen unser Programm der auswärtigen Politik entwickeln und er hat von der bekannten Thurmeshöhe auf uns herabgesehen und gesagt, daß es nicht möglich ist, mit uns österreichische auswärtige Politik zu treiben.

Er hat die Frage hingeworfen, wie wir uns zu gewissen Allianzen verhalten würden. Ich könnte mich in dieser Beziehung noch ablehnender verhalten, als in Bezug auf das Steuerreformproject; jedenfalls ist das, was ich aussprechen kann, nur von akademischer Bedeutung. Aber auf eine solche directe Frage halte ich mich für verpflichtet vor der Oeffentlichkeit Zeugniß abzugeben und auszusprechen, daß wir nicht in den Aspirationen der englischen Liberalen, wie gesagt wurde, aber auch nicht in den Dictaten deutscher Nationalliberalen uns die Directiven für die österreichische auswärtige Politik suchen; daß wir nie zugeben würden, daß aus nationalen Antipathien irgend eine für Oesterreich nützliche und zweckmäßige Allianz perhorrescirt werde *(Rufe rechts: Sehr gut!)*, daß wir aber auch nie zugeben werden, daß uns eine solche aus nationalen Sympathien auferlegt werde; ich sage, daß wir nie zugeben würden, daß eine Prävention gegen irgend eine Allianz von Vorneherein bestehe, daß wir uns aber streuben werden gegen eine Allianz à tout prix, gegen eine Allianz mit gebundener Marschroute. Unser Wahlspruch ist: Oesterreich sich selbst!

Oesterreich bedarf des Friedens, es soll ein treuer Freund und Genosse sein seinen Nachbarn, es soll ein Freund und Genosse sein, treu und redlich Denjenigen, die ihm treu und redlich sein wollen, ohne Rückhalt, die ihm den Frieden lassen, seinen inneren Frieden nicht trüben und seine Macht- und Interessensphäre nicht beeinträchtigen wollen. *(Beifall rechts.)*

Das ist unsere österreichische auswärtige Politik, und ob mit dieser nicht gerechnet werden könne, daß stelle ich Ihrer Beantwortung anheim.

Es führt mich dies am Schlusse meiner Ausführungen zu dem Ausspruche: Oesterreich bedarf des Friedens ganz besonders zur Herstellung seiner Finanzen, darum bedauere ich die zwölf Friedensjahre, die verloren gegangen sind, und darum bedauere ich auch dieses sehr, welches verloren gegangen ist. Möge uns der Friede auch weiter bewahrt bleiben; dann aber allerdings betrachte ich es als verantwortungsvolle Pflicht der Regierung, die Zeit, die uns noch zur Bestellung des Haushaltes gelassen ist, nicht unbenützt vorbeistreichen zu lassen, mit einer ganzen Lösung der Aufgabe an uns heranzutreten und ihre ganze Autorität dafür einzusetzen.

In dieser Erwartung werde ich mit Rücksicht auf den gegenwärtigen Augenblick, auf die gegenwärtigen Bedürfnisse des Staates für das Eingehen in die

Berathung des Staatsvoranschlages stimmen und ich werde auch für die Positionen stimmen, wie sie der Budgetausschuß beantragt zur Deckung der Bedürfnisse des diesjährigen Staatshaushaltes. *(Beifall und Händeklatschen rechts; Redner wird von vielen Seiten beglückwünscht.)*

Präsident: Herr Abgeordneter Hevera hat sich zu einem formellen Antrage das Wort erbeten; ich ertheile ihm dasselbe.

Abgeordneter **Hevera:** Mit Rücksicht auf die vorgerückte Zeit erlaube ich mir den Antrag auf Schluß der Sitzung zu stellen.

Präsident: Der Herr Abgeordnete Hevera beantragt Schluß der Sitzung. Ich ersuche jene Herren, welche sich dafür aussprechen, sich zu erheben. *(Geschieht.)* Der Antrag ist angenommen.

Ich schlage vor, daß die nächste Sitzung Montag, den 12. d. M., 11 Uhr Vormittags stattfinde und auf die Tagesordnung die Fortsetzung der eben abgebrochenen Debatte über das Budget *(62 der Beilagen)* gesetzt werde. *(Nach einer Pause:)* Da hiegegen keine Einwendung erhoben wird, bleibt es bei meinem Vorschlage.

Ich erkläre die Sitzung für geschlossen.

(Schluss der Sitzung 4 Uhr.)

Berichtigungen.

Im stenographischen Protokolle der 67. Sitzung, am 9. April 1880:

Seite 2143, Spalte links, Zeile 29, von oben ist statt: „nicht nur nicht gebrochen" zu lesen: „nicht nur gebrochen",

Seite 2144, Spalte rechts, Zeile 21, von oben statt „sittlichen" : „politischen",

„ 2146, „ links „ 28 bis 30, ist zu lesen:

„Denn der Mensch, der in schwankenden Zeiten auch schwankend gesinnt ist,
Der vermehrt das Uebel und breitet es weiter und weiter;
Aber wer fest auf dem Sinne beharrt, der bildet die Welt sich."

Aus der k. k. Hof- und Staatsdruckerei.

Es ist das eine Methode, die sich sehr oft erprobt hat und wahrscheinlich nur zu diesem Zwecke von der Gegenseite angewendet wird. Ich will damit nicht gesagt haben, daß ich vielleicht nicht eine weitere Auseinandersetzung der Volksstämme in Galizien für möglich halte; aber das ist nur bei einer autonomen Einrichtung des Landes möglich. Nur unter Freien ist eine solche weitere Verständigung möglich; nicht aber wenn, wie es hier geschieht, eine Nationalität gegen die andere auftritt. Das ist die Methode, das Vorgehen der früheren Regierung gewesen und die Schlagschatten dieser Politik pflanzen sich noch bis auf den heutigen Tag fort.

Es ist bekanntlich durch eine Allerhöchste Verordnung in Galizien die polnische Sprache als Amtssprache eingeführt worden. Ich muß hier im Vorbeigehen zur Berichtigung anführen, daß diese Verordnung allerdings von dem Bürgerministerium, dem Ministerium Giskra contrasignirt ist, das aber muß ich in Abrede stellen, daß das Bürgerministerium die Verständigung mit Galizien angebahnt hat. Die Verständigung mit Galizien und das Heranziehen Galiziens zur gemeinsamen politischen Arbeit ist ein Werk und ein Verdienst des sopiel angefeindeten Sistirungsministers Belcredi; dieser hat Galizien für Oesterreich erworben. *(Rufe rechts: Hört!)* Was aber die Verordnung über die Amtssprache anbetrifft, so ist sie zwar von dem Ministerium Giskra herausgegeben, aber von dem Ministerium Beust erwirkt worden. Dies aber nur im Vorbeigehen. Diese Verordnung betrachten wir als ein theures Kleinod, welches wir nicht verlieren wollen, und doch hat ein Mitglied des jetzigen Ministeriums, der jetzige Herr Justizminister *(Rufe rechts: Hört!)*, der uns bereits früher den Landesschulrath geschädigt hat, dieser Verordnung eine Auslegung gegeben, welche nach unserer Ueberzeugung der Absicht, **welche allerhöchstenorts gehegt wurde, ganz zuwiderläuft.** Es hat nämlich in letzter Zeit zugestanden, daß die Grundbücher im Bezirke des Krakauer Oberlandesgerichtes auch in deutscher Sprache geführt werden können. Ich weiß nicht, auf welcher Grundlage das geschehen ist, denn die Begründung, welche sich in dem bezüglichen Erlasse vorfindet, ist so gewunden und unklar, wie all Dasjenige, was wir aus dem Munde dieses Staatsmannes je gehört haben. *(Bravo! rechts.)* Sie sehen, meine Herren, daß auch noch unter diesem Ministerium mitunter Dinge geschehen, welche uns nicht mit Befriedigung erfüllen; aber nach dem, wie das Ministerium sonst bis jetzt gehandelt hat, glauben wir wenigstens, daß diese gegenseitige Anfeindung, daß dieses Bestreben, die Errungenschaften der Autonomie zu beschränken und zu beschneiden, doch aufhören werden. Wenn wir auch keinen thatsächlichen Beweis dafür haben, so haben wir doch die Hoffnung, daß es irgend ein Anfang ist zu einer besseren Zukunft, und daher werden wir nicht anstehen, wie wir es auch immer Regierungen gegenüber gethan haben, die uns feindlich gegenüber gestanden sind, für die Staatsbedürfnisse jene Summe zu votiren, welche das Budget ausweist. *(Beifall und Händeklatschen rechts; Redner wird von vielen Seiten beglückwünscht.)*

Präsident: Der Herr Abgeordnete Wolfrum hat das Wort.

Abgeordneter **Wolfrum:** Es ist schwer, Wiederholungen zu vermeiden, wenn man in einer so lange andauernden Debatte, nachdem viele ausgezeichnete Redner gesprochen haben, endlich zum Worte kommt, und ich muß daher zum Voraus um Entschuldigung bitten, wenn ich in diesen Fehler verfalle. Es ist um so schwieriger, diesen Fehler zu vermeiden, als der Schwerpunkt der ganzen, wichtigen und großen Debatte, bis jetzt wenigstens, nur auf einer Seite gelegen war und von der anderen Seite maßgebende Urtheile über das, was uns vorliegt, über den Staatsvoranschlag, nicht vorgebracht wurden. Denn die allgemeinen Klagen, welche über das Anwachsen der Ausgaben, über das Anwachsen der Staatsschuld vorgebracht worden sind, sind einseitig, weil man nicht auf der anderen Seite auch Dasjenige berücksichtigt, was jetzt geleistet wird und was früher geleistet worden ist; oder es wurden auch irrthümliche Angaben gemacht. Die Klage über die 320 Millionen, welche gewissermaßen auch in dem sonst sehr vortrefflichen Berichte des Herrn Berichterstatters vorkommt, ist ja begründet, ja es ist sogar seit dem Jahre 1873 unsere Staatsschuld noch mehr gewachsen; denn im Jahre 1873 wurde ja bekanntlich das sogenannte Nothstandsanlehen aufgenommen. Aber vergißt man denn, daß vielleicht mehr als 120 Millionen dieser Schuld für die Herstellung von Eisenbahnen aufgewendet wurden; vergißt man denn, daß die bosnische Action, an welcher wenigstens diese *(linke)* Seite des Hauses keine Schuld trägt, weit über 120 Millionen gekostet hat? *(Rufe links: 160 Millionen!)* Freilich hat sie uns beinahe 160 Millionen gekostet, die aber nicht gerade aus dieser Staatsschuld allein, sondern auch durch Verringerung des Staatsvermögens bedeckt wurden. Und wenn uns jetzt der unmittelbare geehrte Herr Vorredner dargelegt hat, daß seit 1869 eigentlich niemals Gleichgewicht im Staatshaushalte bei uns gewesen ist, so erweist dieser Herr Redner dies aus den Staatsvoranschlägen, statt daß er die Rechnungsabschlüsse geprüft hätte. *(Rufe links: Hört! Hört!)* Denn es ist ein großer Unterschied zwischen einem Staatsvoranschlag und einem Rechnungsabschluß *(Rufe links: Sehr richtig!)* ganz besonders Anfangs der Siebziger-Jahre, und auch im Jahre 1869 war ein Deficit im Staatsvoranschlage und auch eine Entnahme aus den Centralactiven

präliminirt, während der Staatsrechnungsabschluß weder eine Inanspruchnahme des Credites, noch eine Entnahme aus den Centralactiven nachgewiesen hat. Man muß daher wirklich begründete Angaben machen, wenn man eine Erwiderung erwarten will.

Aber auch ganz irrthümliche Angaben sind gemacht worden und ich hebe da Dasjenige hervor, was über die Staatsvorschußcassen von dem Herrn Abgeordneten für Hlinsko vorgebracht wurde. Ich hätte nicht Bezug darauf genommen, wenn nicht heute wieder mein geehrter Herr Vorredner diese Vorschußcassen zur Sprache gebracht hätte und auch von dieser *(linken)* Seite hier in Bezug auf denselben erwidert worden wäre. Der Herr Abgeordnete für Hlinsko hat in seiner Rede geäußert, im Jahre 1873 hätte man, statt 20 Millionen für Meliorationen auszugeben, wodurch der Bevölkerung genützt worden wäre, 80 Millionen den Staatsvorschußcassen gegeben, um wie er sich auszudrücken beliebte, bankerotte Industrieunternehmungen damit zu unterstützen. Und mein unmittelbarer Herr Vorredner sprach von einem geheimnißvollen Dunkel, welches über diesen Vorschußcassen verbreitet ist. Der Herr Abgeordnete für Hlinsko hat auch beklagt, daß der Rechnungsabschluß über diese Staatsvorschußcassen noch nicht vorgelegt worden sei.

Nun, meine Herren, der vollständige Rechnungsabschluß — das ist richtig — der ist nicht vorgelegt worden, er kann nicht vorgelegt werden, weil nach dem Gesetze über die Vorschußcassen erst nach vollständiger Zurückzahlung die definitive Rechnung gelegt werden kann *(Heiterkeit)*, aber ein Dunkel herrscht nicht über diesen Vorschußcassen *(Widerspruch rechts)*, denn eine Rechnung — ich habe sie hier in der Hand — ist unter dem 1. December 1876 gelegt worden und soweit die Staatsrechnungsabschlüsse reichen — und sie reichen leider bloß bis zum Jahre 1877 ist auch der weitere Nachweis da.

Aus dieser Rechnung geht hervor, daß erstens einmal der Betrag des Anlehens nicht 80 Millionen ausmacht, sondern 73,818.131 fl. 97 kr. *(Heiterkeit)*, daß aus dem Erlös der damals verkauften einheitlichen Staatsschuld und der Schatzscheine bloß 18,587.065 fl. 79 kr. *(Rufe links: Hört!)* den Staatsvorschußcassen zugewendet wurden, also nicht 80 Millionen, sondern 18 Millionen *(Heiterkeit)*; daß bis zum Jahre 1876 von diesen 18 Millionen 4,733.866 fl. 60 kr. an Capital zurückgezahlt worden ist, und außerdem noch 1,454.537 fl. 52½ kr. *(Heiterkeit)* an Zinsen, und daß von diesem zurückgezahlten und dem übrig gebliebenen Gelde in Summa 61,419.470 fl. 30½ kr. Eisenbahnen gebaut wurden.

Nun habe ich alle Ursache zu glauben, daß seit dem Jahre 1877 weitere Rückzahlungen von diesen Staatsvorschußcassen stattgefunden haben, und daß jetzt wahrscheinlich nicht mehr als 2 höchstens 3 Millionen Gulden ausstehen, daß diese Summe verzinst wird, und daß daher auch die Angabe des sonst sehr unterrichteten, sehr geehrten Herrn Abgeordneten für die Brünner Handelskammer, daß höchstens 6 Millionen Gulden verloren gehen werden, sehr leicht bestätigt.

Ich glaube, ich werde, obgleich keine definitive Rechnung darüber gelegt worden ist, von der Regierungsbank nicht desavouirt werden, hinsichtlich dessen, was ich jetzt hier gesagt habe.

Ich würde aber in dieser Debatte überhaupt nicht das Wort ergriffen haben, hätte ich nicht dazu gewissermaßen eine Verpflichtung gefühlt, da ich die Ehre hatte, langjähriger Berichterstatter über den Staatsvoranschlag zu sein, und man in dieser Stellung mehr als sonst angewiesen ist, sich mit unserem Staatshaushalte und mit den Mitteln, um den Abgang in demselben zu bedecken, zu beschäftigen und sich ein Urtheil hierüber zu bilden. Um dieses Urtheil, welches ich mir in mehrjähriger mühevoller Untersuchung unseres Staatsvoranschlages gebildet habe, hier vorzutragen, habe ich mir das Wort erbeten.

Ich werde mich von jeder Polemik und insbesondere von allen politischen Betrachtungen fernhalten. Wenn ich nun aber da anknüpfe an den Staatsvoranschlag, der von der Regierung vorgelegt worden ist, so muß ich mich dem obgleich sehr herben Urtheile, welches der ausgezeichnete Herr Generalberichterstatter in seinem Generalberichte niedergelegt hat, vollständig anschließen. Denn zwei Täuschungen liegen in diesem Voranschlage: die eine Täuschung über die Höhe des Deficits, und die andere Täuschung über die Mittel, den Abgang zu decken. Aus diesen zwei Irrthümern ist der gewiß für Alle sehr bedauerliche Umstand hervorgegangen, daß in einem so hochwichtigen und ernsten Actenstücke, wie es die Thronrede ist, den Völkern Oesterreichs verkündigt wurde, „daß ohne Schädigung der Productionskraft der Bevölkerung der Abgang im Staatshaushalte durch eigene Einnahmen gedeckt werden solle".

Nun, meine Herren, der vom Budgetausschusse geprüfte und vorgelegte Staatsvoranschlag gibt die Antwort auf diese feierliche Versicherung und weist nach, daß das Deficit noch einmal so hoch ist und daß es nicht durch eigene Einnahmen, sondern leider wieder durch eine bedeutende Inanspruchnahme des Credites gedeckt werden muß. Das ist ganz gewiß bedauerlich im Interesse des allgemeinen Vertrauens und daß dieses allgemeine Vertrauen bei einer solchen Gelegenheit getäuscht wurde, das mache ich der Regierung zum Vorwurfe. *(Rufe links: Sehr gut!)* Denn, meine Herren, es ist wahr: unsere Bevölkerung kümmert sich wenig mehr um unsere politischen Streitigkeiten; aber Eines hat sie im Auge, daß keine Schulden mehr gemacht werden, das ist bei ihr die Ordnung im Staatshaushalte, und wenn sie sieht, daß bei

Stenographisches Protokoll.

Haus der Abgeordneten. IX. Session. 69. Sitzung,

am 12. April 1880.

Inhalt:

Abwesenheitsanzeigen.

Zuschrift des Finanzministers, betreffend einen Nachtrag zum Voranschlage des Ministeriums für Cultus und Unterricht (172 der Beilagen).

Petitionen.

Fortsetzung der Generaldebatte über das Finanzgesetz und den Staatsvoranschlag für das Jahr 1880 (62 der Beilagen).

(Beginn der Sitzung 11 Uhr 5 Minuten.)

Vorsitzender: Präsident Graf **Coronini.**

Schriftführer: Dr. **Čelakovský**, **Falke**, Dr. Julian **Czerkawski**, Freiherr v. **Kotz.**

Auf der Ministerbank: Ministerpräsident und Leiter des Ministeriums des Innern Graf **Taaffe**, Minister Dr. **Ziemialkowski**, Ackerbauminister Graf **Falkenhayn**, Handelsminister Freiherr v. **Korb-Weidenheim**, Minister Dr. **Pražák**, Minister für Cultus und Unterricht Freiherr v. **Conrad-Eybesfeld**, Finanzminister Freiherr v. **Kriegsau.**

Auf der Bank der Regierungsvertreter: Ministerialrath Ritter v. **Auerhammer.**

Präsident: Ich erkläre die Sitzung für eröffnet.

Die Protokolle der am 9. und 10. d. M. abgehaltenen Sitzungen sind unbeanständet geblieben, daher genehmigt.

Unwohl gemeldet sind die Herren Abgeordneten Fürnkranz und Ritter v. Streeruwitz.

Von dem Herrn Finanzminister ist eine Zuschrift, betreffend einen Nachtragscredit zum Voranschlage des Ministeriums für Cultus und Unterricht pro 1880 eingelangt, um deren Verlesung ich bitte.

Schriftführer Dr. **Čelakovský** *(liest)*:

„Auf Grund Allerhöchster Ermächtigung vom 9. April d. J. und im Einvernehmen mit dem Ministerium für Cultus und Unterricht beehre ich mich dem löblichen Präsidium im Anschlusse einen Nachtragsvoranschlag des genannten Ministeriums pro 1880 *(172 der Beilagen)* sammt Erläuterungen mit dem Ersuchen zu übermitteln, diese Vorlage gefälligst der verfassungsmäßigen Behandlung zuführen zu wollen.

Wien, 10. April 1880.

Der k. k. Finanzminister:
Kriegsau."

Präsident: Diese Zuschrift sammt Beilagen wird in Druck gelegt und vertheilt werden. Ich halte es für eine natürliche Folge der gefaßten Beschlüsse, daß diese Zuschrift sammt den Erläuterungen dem Budgetausschusse zur Vorberathung zugewiesen werde. *(Zustimmung.)*

Ich bitte um Mittheilung des wesentlichen Inhaltes der eingelangten Petitionen.

Schriftführer Dr. **Čelakovský** *(liest)*:

„Petitionen der Gemeinden Adamsthal, Archlebov, Auspitz, Austerlitz, Banov, Batelov, Bačic, Bedřichov (politischer Bezirk Dačic), Bedřichov politischer Bezirk Römerstadt), Bejkovec sammt drei Nachbargemeinden, Bezděkov, Bezděk, Bilavsko, Bilany sammt drei Nachbargemeinden, Bilovice, Biskupic, Blann, Blansko sammt sieben Nachbargemeinden, Blažovic, Unter-Dobrau, Bochoř, Bohdalau sammt vier Nachbargemeinden, Bohuslávek, Bohuslavic (politischer Bezirk Dačic), Bohuslavic (politischer Bezirk Gaya), Bohutice, Bojanov, Ober-Bojanovic, Bolikov, Bořitov, Borotín, Borschitz, Boskovic, Bračice, Brandseifen, Bratřejov, Braunseifen, Breclav, Březové, Briesau, Brtnice malá, Brtnice nová, Brusny, Bučí sammt drei Nachbargemeinden, Budišov sammt drei Nachbargemeinden, Bukov, Buková, Buzové sammt zehn Nachbargemeinden, Bynina, Bystřice velká, Bystřice, Bystrošice, Čakov, Čechy, Čechovic, Čejkovice, Čeládna, Cerčin, Čermakovic, Černic, Četechovice, Charvat, Chlumec, Chomýž, Chorin, Lhota Chorin, Chudobin sammt fünf Nachbar=

gemeinden, Chvalkovic (Umgebung Olmütz), Chvalkovic (politischer Bezirk Wischau,) Chvalkovic (bei Hradec in Schlesien), Citonice, Dalešic, Dejci, Dělhovo, Deštné, Dědkovice, Dittersdorf, Dobrvhoši sammt sieben Nachbargemeinden, Domanin, Domašin, Drahan, Drahotuš, Drasov, Dražovic, Duban, Dukovan, Edenthurn, Frainersdorf, Friedland, Frischau, Fröllersdorf, Ober-Fröschau, Frykovice, Fryšták, Geppersdorf, Große, Grymovice, Guldensfurth, Gundau, Habicht sammt zwei Nachbargemeinden, Halenkov, Herautz, Herspitz, Hlinsko, Hlubsko, Mašovská, Hluchov, Hodějice Hodic, Hodonin, Horákov, Holic, Holešic, Holubic, Horákov, Hostákov, Hostějov, Hostín sammt zwei Nachbargemeinden, Hrachovec, Hradčan, Hradčovice, Hradečná, Hradisko, Neu-Hrosinkau, Hrotovic, Hruška, Hulin, Hunin, Hutisko, Jalub sammt zwei Nachbargemeinden, Jamy sammt zwei Nachbargemeinden, Jarková, Jedovnic sammt fünf Nachbargemeinden, Jelmo, Jezdovice, Ježov, Jiřice, Jiřina, Kameny, Kamenice, Kanovsko, Karolin sammt zwei Nachbargemeinden, Katharein, Kdousov sammt sieben Nachbargemeinden, Kloboučice sammt sieben Nachbargemeinden, Kloubenk, Kněžice sammt fünf Nachbargemeinden, Kujatek, Kojetin, Krmna, Koněšin, Kopec sammt drei Nachbargemeinden, Korytna, Kostelov, Kostelní Myslová, Ober-Kaunic, Krasonic, Krenovic, Krhov, Krhová, Křivé, Kroužek, Krumsi und Křižanovic sammt zwei Nachbargemeinden, Kuklík und Kunzendorf sammt zwei Nachbargemeinden, Kuželov, Kyselov, Labutí, Landschau, Lanstorf, Lazník, Lažanky, Leipertitz, Lelekovic und Lešna sammt vier Nachbargemeinden, Letonic und Lhota sammt zwei Nachbargemeinden, Lhotka und Lichtenwerden sammt zwei Nachbargemeinden, Lihotce, Liliendorf, Liptál, Lišná, Groß-Loščic, Louka, Lubny, Ludoměři und Luka sammt drei Nachbargemeinden, Markersdorf, Marhöf, Mariahilf, Martinkov, Mčenovic, Medlic, Medlovice und Merotein sammt fünf Nachbargemeinden, Groß-Meseritsch sammt eilf Nachbargemeinden, Mikulčice, Milovic, Mistřin und Mlacová sammt zwei Nachbargemeinden, Mněnin und Modes sammt zwei Nachbargemeinden, Mokrá, Moravská, Morkovic sammt drei Nachbargemeinden, Moskovic, Mouřinov, Mutten, Mysletice, Malá Myslová, Horní Myslová, Namiest sammt vier Nachbargemeinden, Nebotein, Nechvalin, Nelešovic, Němčan, Němči horní, Nemojan sammt drei Nachbargemeinden, Neudörfl, Nezdenic sammt fünf Nachbargemeinden, Nivnice, Ochoz, Opatovice sammt drei Nachbargemeinden, Ořechov velký, Orlovic, Osek, Osvětiman, Otaslavic, Pacetluhy, Paulitz und Greslov, Pavlov, Pavlovic, Penčice malé, Penčice, velké, Pickau, Pivin, Podbřezic, Poddvorov nový, Poddvorov starý, Podhradní Lhota, Podivin, Horní, Pole, Polična, Popelin sammt fünf Nachbargemeinden, Porstendorf, Pozořice, Prace, Prakšic, Předín, sammt zwei Nachbargemeinden, Přemyslovice, Přestavik, Přibice, Prusinovic, Přibyslavice, Protivanov, Prusinek, Ptin mit Stinava, Pstruzi, Pulgram, Pustkovec, Probic, Ručice, Racov, Raclavice, Rakov, Roubanin sammt drei Nachbargemeinden, Reckovic sammt drei Nachbargemeinden, Repech, Rostenic sammt zwei Nachbargemeinden, Böhmisch- und Mährisch-Rothmühl, Rouchovany sammt fünf Nachbargemeinden, Rožná, Rudikov, Schlatten sammt drei Nachbargemeinden, Schlock, Schöllschitz, Sebrov, Sedlnic, Siborov sammt vier Nachbargemeinden, Šišma, Sitbořice, Sitzgras, Skalce, Skrýchov Šlatenice, sammt fünf Nachbargemeinden, Slávkov. Šluzin, Soběchleb, Sokolnitz, Spálov, Spělo, Špičky, Stablovic sammt zwei Nachbargemeinden, Stangendorf, Starč sammt vier Nachbargemeinden, Stařic, Stáj, Starechovic, Šťavenice, Stěbořice sammt vier Nachbargemeinden, Štěpanovic mit Brešic, Groß-Steurowitz, Stibnig, Stramberg, Stražisko mit Ruzov, Studenec (politischer Bezirk Proßnitz), Studenec (politischer Bezirk Trebitsch), Suchdol sammt sechs Nachbargemeinden, Suchálоza und Pucheloz, Sušic, Syrovin, Svábor, Svatobořic, Klein-Tajax sammt zwei Nachbargemeinden, Taschendorf, Tasov sammt vier Nachbargemeinden, Telnic, Těšetice sammt vier Nachbargemeinden, Tikovic, Topolan, Trebitsch sammt sieben Nachbargemeinden, Groß-Triebendorf, Trnov, Týnec, Týnec velký sammt fünf Nachbargemeinden, Trčin, Týn, Tvarožná, Uhrinov, Ujezd velký, Ujezd břivný, Ujezd horní, Ujezd, Ulrichov, Urbanz, Určice, Valč sammt zwei Nachbargemeinden, Věclin sammt zwei Nachbargemeinden, Veleboř, Veselí nové sammt fünf Nachbargemeinden, Veselíčko, Vičice sammt zwei Nachbargemeinden, Víska sammt drei Nachbargemeinden, Višňová, Vladislav, Vlkoš, Vlkov, Vostějkovice, Vranov und Outěchov, Všechovice sammt vier Nachbargemeinden, Vitovic, Vodonec, Wölking, Slárny Wolešna, Wolframs, Wolframs bei Iglau und Solovic, Wolšl, Wüst-Pohlom sammt vier Nachbargemeinden, Zadní Vydři, Zábečni Lhota, Zabna, Žadovic, Žakovic sammt zwei Nachbargemeinden, Zasov, Ždář, Ždář zámek, Zdar bei Boskovic, Žeranovic sammt zwei Nachbargemeinden, Želč, Zerkowitz, Zeruvek, Zhoř, Zimrowitz, Znorow und Zubří in Mähren um Herabsetzung der Dauer der Schulpflicht *(überreicht durch Abgeordneten Grafen Belcredi).*"

„Petition des griechisch-katholischen Curatclerus des Stryjer Decanates, Lemberger Erzdiöcese, in Angelegenheit der Aufbesserung der Dotation *(überreicht durch Abgeordneten Kowalski).*"

„Petition der Uhnower griechisch-katholischen Decanatsgeistlichkeit der Przemysler Diöcese in Galizien um Aufbesserung der kärglichen Congruadotation *(überreicht durch Abgeordneten Kowalski).*"

„Petition des katholisch-conservativen Vereines am Neubau in Wien um Anordnung, daß ein Lehrer nur an einer solchen Schule unterrichten dürfe, wo die Mehrheit der Schüler mit dem Lehrer desselben religiösen Bekenntnisses ist *(überreicht durch Abgeordneten Dr. Fuchs)*."

„Petition der am 28. März 1880 in Ulgersdorf abgehaltenen Volksversammlung um Berücksichtigung ihrer Wünsche anläßlich der Reform der Gewerbeordnung *(überreicht durch Abgeordneten Dr. Kronawetter)*."

„Petition des Ortsschulrathes von Ebenfurth in Niederösterreich um Aufrechthaltung des Schulgesetzes, insbesondere der achtjährigen Schulpflicht *(überreicht durch Abgeordneten Pöck)*."

„Petition des Erzpriesters am Collegiatcapitel zu Curzola in Dalmatien Dr. Natale Trojanis um Aufbesserung der Bezüge der einzelnen Mitglieder dieses Capitels *(überreicht durch Abgeordneten Dr. Klaić)*."

„Petition der Gemeinden Alt-Aussee, Pichl und Straffen in Steiermark dahin gehend, daß die k. k. privilegirte Südbahngesellschaft zur Zahlung der Einkommensteuer vom 1. Jänner an verhalten werde *(überreicht durch Abgeordneten Bärnfeind)*."

„Petition der k. k. Landwirthschaftsfiliale Saalfelden um strenge Wahrung der Rechte des Staates in der Einkommensteuerfrage der k. k. privilegirten Südbahn *(überreicht durch Abgeordneten Dr. Wegscheider)*."

„Petition der Briefträger und Postamtsdiener des k. k. Postamtes Linz, Stadt, um Gehaltsaufbesserung *(überreicht durch Abgeordneten Dr. Edlbacher)*."

„Petition der Leitung des oberösterreichischen Landeslehrervereines um Intacthaltung der bestehenden Reichsvolksschulgesetze *(überreicht durch Abgeordneten Dr. Edlbacher)*."

„Petition des Anton Schießer, Viehhändlers und Realitätenbesitzers in Urfahr-Linz und mehrerer Consorten um Veranlassung der Aufhebung der Ministerialverordnung, betreffend die Einhebung von Waggonreinigungsgebühren bei Viehtransporten durch die österreichischen Eisenbahnen *(überreicht durch Abgeordneten Dr. Edlbacher)*."

„Petition der Gemeindevertretungen des Kuhländchens in Mähren um Zurückweisung des Antrages des Abgeordneten Lienbacher wegen Verkürzung der achtjährigen Schulpflicht *(überreicht durch Abgeordneten Neusser)*."

„Petition der Gemeindevorstehung von Kottes in Niederösterreich um Aufrechterhaltung des Schulgesetzes, insbesondere der achtjährigen Schulpflicht *(überreicht durch Abgeordneten Ritter v. Schönerer)*."

„Petition des k. k. landwirthschaftlichen Bezirksvereines Waidhofen an der Ybbs, dahingehend, daß die k. k. Südbahngesellschaft von der Zahlung der Einkommensteuer vom 1. Jänner 1880 ab nicht mehr befreit werde *(überreicht durch Abgeordneten Oberndorfer)*."

„Petition des Ortsschulrathes zu Blatná in Böhmen um Regelung der Angelegenheiten der Bürgerschule in Blatná nach dem Erkenntnisse des Verwaltungsgerichtshofes vom 19. November 1878, Z. 1869 *(überreicht durch Abgeordneten Jireček)*."

„Petition der Marktgemeinde Isper in Niederösterreich wegen Revision des Reichsvolksschulgesetzes *(überreicht durch Abgeordneten Oberndorfer)*."

„Petition der Gemeinde Bruschberg in Mähren und 125 Insassen um Abänderung der bestehenden Schulgesetze und Herabsetzung der Schulpflicht von acht auf sechs Jahre *(überreicht durch Abgeordneten Dr. Mikyška)*."

„Petition der Gemeinden Hvozdná und Ostrata in Mähren um Abänderung der bestehenden Schulgesetze und Herabsetzung der Schulpflicht von acht auf sechs Jahre *(überreicht durch Abgeordneten Dr. Mikyška)*."

„Petition der Gewerbetreibenden in Eisenstadt bei Jičín in Böhmen, betreffend die Belebung der industriellen Thätigkeit und Aufhebung der Gewerbeordnung vom Jahre 1859 unter zeitgemäßer Einschränkung der Gewerbefreiheit *(überreicht durch Abgeordneten Mašek)*."

„Petition der Gemeindevorsteher im Bezirke Lomnic, Jičíner Kreis (Böhmen), wegen Herabsetzung der Schulpflicht von acht auf sechs Jahre *(überreicht durch Abgeordneten Mašek)*."

„Petition der Ortsgemeinde Herzendorf, Bezirk St. Veit in Kärnten, um Aufrechterhaltung des Reichvolksschulgesetzes, insbesondere der principiellen achtjährigen Schulpflicht *(überreicht durch Abgeordneten Lax)*."

„Petition des Stadtrathes zu Holic in Böhmen, womit er seinen Beitritt zu dem Memorandum der böhmischen Reichsrathsabgeordneten vom 17. November 1879 erklärt *(überreicht durch Abgeordneten Dr. Žák)*."

„Petition der Ortsgemeinde Obdach in Steiermark wegen Revision des Reichsvolksschulgesetzes *(überreicht durch Abgeordneten Bärnfeind)*."

„Petition des nordmährischen deutschen Lehrervereines zu Sternberg in Mähren um Beibehaltung der achtjährigen Schulpflicht *(überreicht durch Abgeordneten Dr. Beer)*."

„Petition der Vertretung der Stadtgemeinde Neutitschein gegen jede principielle Abänderung der Reichsvolksschulgesetze, insbesondere gegen die Aufhebung der achtjährigen Schulpflicht, gegen die Erweiterung des Gesetzgebungsrechtes der Landtage in Schulangelegenheiten und gegen die Uebergabe der Schule oder wichtiger Agenden derselben an die Kirche *(überreicht durch Abgeordneten Skene)*."

„Petition der Gemeinden Eggelsberg, Moosdorf, Fronking, Haigermoos, St. Pantaleon, Radegund, Ostermiething, Tarsdorf, Hochburg-Ach und Geratsberg in Oberösterreich, Bezirk Braunau, um Beschränkung der Freitheilbarkeit von Grund und Boden, und der Gewerbefreiheit, Aufhebung des Legalisirungszwanges, Einführung von Wuchergesetzen, Revision der Wahlordnungen und Herstellung des religiösen Charakters der Ehe *(überreicht durch Abgeordneten Doblhamer)*."

„Petition der Gemeinden Eggelsberg, Moosdorf, Fronking, Haigermoos, St. Pantaleon, Radegund, Ostermiething, Tarsdorf, Hochburg-Ach und Geratsberg in Oberösterreich, Bezirkshauptmannschaft Braunau, um Abänderung der Schulgesetze, besonders Aufhebung der achtjährigen Schulpflicht *(überreicht durch Abgeordneten Doblhamer)*."

Präsident: Diese Petitionen werden nach Maßgabe ihres Inhaltes den betreffenden Ausschüssen zur Vorberathung und Berichterstattung zugewiesen werden.

Ich constatire die Beschlußfähigkeit des hohen Hauses.

Wir gehen zur Tagesordnung über, das ist zur Fortsetzung der in der letzten Sitzung abgebrochenen Generaldebatte über das Finanzgesetz und den Staatsvoranschlag für das Jahr 1880 *(62 der Beilagen)*.

Es hat sich Seine Excellenz der Herr Finanzminister zum Worte gemeldet; ich ertheile ihm dasselbe.

Finanzminister Freiherr v. **Kriegsau:** Wenn ich zurückblättere in den Annalen der österreichischen Parlamentsverhandlungen, so finde ich, daß es den Finanzministern nie gut ergangen ist *(Heiterkeit. — Rufe links: Lauter!)*; man könnte sogar ohne Uebertreibung sagen, es ist ihnen schlecht ergangen. Eine Menge von Mißtrauen, Klagen und Anklagen wurde auf sie abgelagert, und da war kein Unterschied, ob es Parlamentarier oder Bureaukraten, ob es Veteranen oder Tironen gewesen sind. Indeß muß ich doch gestehen, daß es mir um einige Percente schlechter geht als jedem Anderen. Ich bin jetzt fast schon zwei Monate im Amte *(Heiterkeit)* und wie wenigen Anforderungen, die an mich gestellt worden sind, konnte ich bisher entsprechen! *(Heiterkeit.)* Ich will die lange Reihe derjenigen, die an mich gestellt worden sind, und die hinaufgehen bis zur Herstellung des Gleichgewichtes im Staatshaushalte, ja bis zur Herstellung der Valuta, nicht aufzählen.

Aber nicht genug mit dem. Eine Unmasse von Hohn und Spott wurde über mich herabgegossen; ich überlasse es dem Urtheile der Welt, zu sagen, ob das gerecht sei. Noch nicht genug, man hat eine alte Schrift, eine 20 Jahre alte Schrift, herausgesucht, um ein paar Sätze zu finden, durch die man mich beschuldigen und anschwärzen und verdächtigen könnte. Ich hoffe, man hat das Ziel nicht erreicht. Jene Schrift wurde geschrieben in einer Zeit, in welcher das Verhältniß Ungarns zu Oesterreich sehr lebhaft verhandelt wurde; jene Schrift schloß mit dem Ausspruche eines großen englischen Staatsmannes, welcher seinen Landsleuten, als es sich um das Verhältniß von Amerika zu seinem Mutterlande England handelte, zurief: „Be to faults a little blind, be to virtues very kind." Ich weiß nicht, ob dieser Staatsmann, wenn er heute hier stehen könnte, uns nicht dasselbe zurufen müßte. Den Herrn Abgeordneten Neuwirth möchte ich fragen, ob es ihm irgend Jemand übel genommen hat, daß er, der früher ein Freihändler gewesen, nunmehr ein Schutzzöllner geworden ist. *(Rufe rechts: Sehr gut!)*

Vielleicht zu oratorischen Zwecken wurde der Satz erfunden, daß das Budget keinen Vater habe. Die Regierung hat es eingebracht, die Regierung hat es durch den Ausschuß geleitet und nun liegt es dem hohen Hause vor, um confirmirt zu werden. Als ich wegen Erkrankung meines Vorgängers im Amte, der wirklich erkrankt war *(Heiterkeit)* — es scheint überhaupt schwer, in diesem Departement gesund zu bleiben *(Heiterkeit)* — das Amt übernahm, übernahm ich auch das Budget, und ich werde es schützen, soweit es in meinen Kräften steht. Man macht dem Budget den Vorwurf, daß es die Einnahmen höher, die Ausgaben niederer habe darstellen wollen. Eine solche Tendenz war nie vorhanden; die Schlußziffern ergeben sich ganz naturgemäß aus den Detailpositionen. In dem Octoberexposé hat die Regierung ausdrücklich gesagt, daß eine Ausgabe von $5\frac{1}{2}$ Millionen Gulden für bosnische Zwecke in Aussicht stehe. Sie hat diese Post nicht verhehlt, sie hat jedoch dazu bemerkt, daß diese Post im Normalbudget keinen Platz findet — im Normalbudget, denn nur um dieses handelte es sich damals. In das Normalbudget hat diese Post auch nicht gehört.

Weitere 900.000 fl. stammen von Delegationsbeschlüssen her; um 2 Millionen Gulden wurde das Deficit höher, weil der Budgetausschuß es abgelehnt hat, gewisse Staatsbauten mit Annuitäten zu bedecken. 1,100.000 fl. stammen aus den Abrechnungen vom Jahre 1877, welche der Regierung am 16. December v. J. zukamen, also zu einer Zeit, wo das Budget längst in den Händen des hohen Hauses gewesen und ebenso groß ist der Betrag, der für den Nothstand in Anspruch genommen wurde, also sämmtlich Posten, welche in das Budget nach den Grundsätzen der Budgetirung nicht eingestellt werden konnten. Von den Einnahmen wurden 1,700.000 fl. gestrichen. Ob da die Regierung zu sanguinisch präliminirt hat oder ob der Budgetausschuß vielleicht doch zu ängstlich gewesen sei, das kann nur der

Erfolg lehren. Wenn ich auf den Erfolg der Jahre 1878, 1879 zurückgehe und ihn zusammenhalte mit den Regierungsziffern, welche damals aufgestellt worden sind, so finde ich, daß der Erfolg bedeutend höher als der präliminirte gewesen sei, und zwar im Jahre 1878 6·1 Millionen, im Jahre 1879 8·7 Millionen; für den abgelaufenen Theil des Jahres 1880 bin ich eine solche Zusammenstellung zu geben nicht in der Lage, da eben die Ertragsziffern sich nicht in gleichen Monatsraten realisiren; dagegen kann ich eine viel besprochene Post hier zur Sprache bringen; es ist nämlich der Zoll. Wenn ich die Monate Jänner und Februar des laufenden Jahres vergleiche mit den gleichen Monaten des Vorjahres, so ist die Einnahme schon um 2 Millionen Gulden österr. Währ. höher als voriges Jahr, und deßhalb glaube ich, kann die Regierung mit einer gewissen Beruhigung den Erfolg abwarten.

Es wurde gesagt, die Regierung habe kein Finanzprogramm. Ich begreife es, wenn Jemand sagt, er ist mit dem Programm der Regierung nicht einverstanden oder einverstanden — was ich zwar nicht gehört habe — aber zu sagen, es sei kein Programm da gewesen, das ist ein Irrthum. Das Octoberexposé hat ein klares, umfassendes Programm gegeben. Im ersten Theile behandelt es die Bedeckung des damals ermittelten Abganges durch Steuern, im zweiten Theile entwickelt es die Fortsetzung der Reform der directen Steuern, nennt alle diejenigen Gesetze, welche eingebracht werden müssen bezüglich der directen Steuern, und stellt die Reform der indirecten Steuern, der Zuckersteuer, der Branntweinsteuer, der Biersteuer in Aussicht. Es war ein umfassendes Programm.

Ja, man könnte noch einen Schritt weiter gehen und könnte sagen, daß dieses Programm eine gewisse Verwandtschaft zu jenem hatte, welches wir am zweiten Tage der Debatte von dem ersten Redner entwickeln hörten. Noch weiter könnte man gehen, man könnte den Satz aufstellen, daß so ziemlich in allen Reden, welche wir durch eine Woche gehört haben, die Steuerreform und die Erhöhung der Einnahmen als nothwendig erkannt werden ist, um zu dem Ziele zu gelangen, das Gleichgewicht im Staatshaushalte herzustellen.

Worin liegt der Fehler der Regierung? Der Budgetausschuß tadelt es, daß die Regierung es unternommen habe, den Verkehr und Erwerb in unsystematischer Weise durch Steuern zu belasten. Dem gegenüber möchte ich denn doch die Frage aufstellen, ob es die früheren Regierungen je an Systematik haben fehlen lassen? Programme, Vorlagen und Adressen, alle waren des ernstesten bemüht, den Weg zu finden und die Mittel zu schaffen, um das große Ziel zu erreichen. Wurde es erreicht? Nein! Es ist nicht meine Sache, zu untersuchen, warum es nicht erreicht wurde. Einer der Gründe hievon war aber gewiß der, daß man das ganze mit dem Theile, den Theil mit dem Ganzen in so enge Verbindung brachte, daß das Geschick des Ganzen durch das Geschick der Theile entschieden wurde. Also worin bestand der Fehler der Regierung? Ja, sagt man von der einen Seite, die Regierung hätte überhaupt nichts zu thun gehabt, als die Personaleinkommensteuer wieder hervorzunehmen und den Faden da anzuknüpfen, wo er im Jahre 1878 abgerissen ist. Diejenigen, welche diese Ansicht hegen, vergessen, daß eine neue Regierung einem neuen Hause gegenüberstand, aber noch viel wichtiger und für die Regierung geradezu entscheidend mußte es sein, daß ja gerade das Parlament es gewesen ist, welches diese Vorlage im Stiche gelassen hat.

Also worin liegt der Fehler der Regierung? War ihr Programm ein total unausführbares? Der Beweis hiefür ist nicht geliefert worden. War es schwer ausführbar? Allerdings, das gebe ich zu, leicht ausführbar war es nicht. Aber ich fürchte, wenn wir darauf warten, bis Programme kommen werden, welche leicht ausführbar sind, dann wird es sehr lange dauern, bis wir das Gleichgewicht im Staatshaushalte herzustellen im Stande sein werden. *(Rufe rechts: Sehr richtig!)* Der Budgetausschuß erklärt es als eine Staatsnothwendigkeit, das Gleichgewicht herzustellen; auch die Regierung erkennt diese Staatsnothwendigkeit an. Der Budgetausschuß sagt weiter: Die Herstellung des Gleichgewichtes könne nicht mit einem Schlage, nicht auf einmal, sondern nur nach und nach, nur langsam durchgeführt werden und nicht durch Ersparungen allein, sondern durch Vermehrung der Einnahmen. Ich glaube jeder dieser Sätze wird von Jedem unterschrieben werden.

Was die Ersparungen betrifft, so hat der Herr Abgeordnete Wolfrum bereits dargethan, daß auf diesem Gebiete innerhalb der bestehenden Einrichtungen und Gesetze Großes nicht mehr zu erwarten ist. Ich halte mich für enthoben der Verpflichtung noch weitere Beweise hiefür zu liefern; die Regierung wird jedoch ihre Bemühungen fortsetzen, um zu sparen, wo und wie es möglich ist, und sich die Richtung vor Augen halten, welche der Budgetausschuß diesfalls vorgezeichnet hat. Die Reform der directen Steuern hat einen großen Fortschritt gemacht dadurch, daß die Grundsteuernovelle bereits Gesetzeskraft erhalten hat. Hiedurch sind die Hindernisse entfernt, welche der Reform der übrigen directen Steuern entgegenstanden. Das Einkommensteuergesetz vom Jahre 1849 muß radical reformirt werden, die Reform der Zuckersteuer ist bereits in Angriff genommen und im Zuge; bezüglich der übrigen Consumtionssteuern wird die Regierung ihre Bemühungen fortsetzen, um auch auf diesem Gebiete den Ertrag höher fließen zu machen, ohne dabei den Productionszweigen zu schaden. Ich muß jedoch darauf aufmerksam machen, daß die betreffenden

Verhandlungen diesfalls mit dem anderen Theile des Reiches gepflogen werden müssen und daß dies eben keine einfache, leichte Sache sei; es handelt sich nämlich darum, diejenigen Formeln zu finden, welche dies- und jenseits der Leitha genehm sind.

Ich erkenne es für meine Pflicht, dem hohen Hause in der Herbstsession alle Vorlagen zu bringen, welche geeignet sind, das Ziel zu erreichen, welches wir anstreben. Ich werde diese Pflicht erfüllen. Ueber die Details dieser Vorlagen, sowie über den modus procedendi, womit zu beginnen, womit zu enden sei, in welcher Reihenfolge diese Gesetze eingebracht werden müssen, wird die Regierung schlüssig werden und hiebei sich jene Erfahrungen zu Nutze machen, welche sie Gelegenheit hatte, bei den Verhandlungen dieses hohen Hauses zu machen.

Ich erfasse ganz den Ernst der Lage, den Ernst meiner Lage. Ich bin nicht anmaßend genug, das Vertrauen in Anspruch zu nehmen: wer kein Vertrauen hat, der muß es verdienen; ob ich es je verdienen werde, das ist eine Frage der Zukunft. Von mir soll nichts unterlassen werden, um dem hohen Hause Gelegenheit zu bieten, alle jene Maßnahmen zu ergreifen, welche geeignet sind, das Gleichgewicht im Staatshaushalte herzustellen, herzustellen durch die gemeinsamen Bemühungen aller Theile dieses hohen Hauses; denn alle Theile des hohen Hauses sind gleich der Regierung durchdrungen von dieser Staatsnothwendigkeit.

So bitte ich denn das hohe Haus, in die Specialdebatte eingehen zu wollen. *(Bravo! Bravo! rechts.)*

Präsident: Seine Excellenz der Herr Ministerpräsident hat das Wort.

Ministerpräsident und Leiter des Ministeriums des Innern Graf **Taaffe:** Hohes Haus! Während der Budgetdebatte ist die Regierung so heftig angegriffen worden und sind derselben so viele Vorwürfe gemacht worden, daß ich das Recht in Anspruch nehmen könnte, auf recht lange Zeit das Wort zu ergreifen; ich will aber die anerkennenswerth bethätigte Geduld des hohen Hauses nicht auf eine neuerliche Probe setzen. Ich werde mich daher kurz fassen und zu diesem Behufe nur die Hauptanklagen, die gegen die Regierung vorgebracht worden sind, und zwar ganz objectiv, ohne Rücksicht, von wem sie ausgegangen sind, und mit welcher Schärfe sie vorgebracht worden sind, berühren.

Es wurde gesagt, die Regierung habe versprochen, das Gleichgewicht im Staatshaushalte herzustellen und habe ihr Versprechen nicht eingelöst, die Regierung sei nicht zielbewußt, habe kein Programm und lasse sich bald nach rechts, bald nach links ziehen, der Ministerpräsident sei nicht conservativ, aber er und die Regierung dafür leichtsinnig in Behandlung der Finanzfragen. Ich halte vorläufig in der Aufzählung dieser Anklagen inne und wende mich auf den ersterührten Punkt.

Die Absicht der Regierung, im Staatshaushalte Ordnung herzustellen ohne Inangriffnahme des Credites, wurde von allen Seiten als eine löbliche Absicht begrüßt und anerkannt. Wenn eine Regierung diesbezügliche Vorlagen einem hohen Hause macht, so kann dieselbe, wenn ihr die Zusammensetzung dieses hohen Hauses bekannt ist, wenn ihr die aus dem hohen Hause sich bildende Majorität bekannt ist, eine Wahrscheinlichkeitsberechnung anstellen, ob ihre Vorlagen durchbringbar sind oder nicht. Wenn aber der Regierung bei Verfassung dieser Vorlagen weder die Zusammensetzung des hohen Hauses *(Heiterkeit links)*, noch die daraus gebildete Majorität bekannt war, so glaube ich, kann sie mindestens eine Nachsicht dafür in Anspruch nehmen, daß sie in Monaten nicht Dasjenige zu Stande gebracht hat, was durch 18 Jahre vergeblich versucht wurde *(Beifall rechts)*, zumal die Regierung mit neuen Elementen zu rechnen hatte, die in dieser Zeitperiode am constitutionellen Leben nicht theilgenommen haben, aber, Gott sei es gepriesen, nun an der allgemeinen Arbeit theilnehmen. *(Beifall rechts.)* Was nicht in Monaten erreicht werden konnte, das kann vielleicht in Jahren erreicht werden; auch Rom wurde nicht in Einem Tage erbaut. Daß die Regierung nicht zielbewußt sei, daß die Regierung sich von links nach rechts ziehen lasse, das muß ich leugnen. Die Regierung ist zielbewußt, und hat ein klargestecktes Ziel: Die Macht und Kraft des Reiches nach außen zu sichern und die Zufriedenheit der unter dem kaiserlichen Scepter stehenden Völker anzubahnen *(Beifall rechts)*, das in der Budgetdebatte mit Recht oft hervorgehobene Reichsbewußtsein zu wecken und zu kräftigen, und, meine Herren, das Reichsbewußtsein wird am besten gekräftigt, wenn von den unter dem bekannt milden Scepter Oesterreichs stehenden Nationen keine, ich sage keine, sich in ihren angeborenen und historisch erwiesenen Rechten bedrückt fühlt. *(Lebhafter Beifall rechts.)* Die Regierung muß sich mit den Wünschen der Bevölkerung bekannt machen, muß die berechtigten Wünsche berücksichtigen, die unberechtigten zum Wohle des Reiches beseitigen, dieselbe kann aber nicht ein Zukunftsprogramm nach Paragraphen aufstellen *(Rufe rechts: Sehr richtig!)*, denn die Regierung muß mit den gegebenen Verhältnissen, mit den gegebenen Factoren rechnen, und hauptsächlich muß sie ihr Augenmerk darauf richten, auf dem praktischen Felde den Wünschen der Bevölkerung entgegenzukommen. *(Bravo! rechts.)* Gegensätze lassen sich nicht unvermittelt vereinen. Die Regierung muß daher auch fortan die dornenvolle, wenn auch sogenannte goldene Mittelstraße wandeln. Sie darf sich weder nach rechts noch nach links ziehen lassen, darf sich die Parteiansprüche nicht vor Augen halten, sondern einzig und allein das Wohl der Länder und des Reiches. *(Rufe rechts: Sehr richtig! Bravo!)*

Der Vorwurf, daß die Regierung nicht conservativ ist, weise ich zurück, denn die Regierung steht auf dem Boden der Verfassung, anerkennt die gegebenen Gesetze und die anerkannten Rechte und wird nur dann, wenn Aenderungen sich als nothwendig und als zum Wohle der Länder und des Reiches ersprießlich darstellen, dieselben, auf der Verfassung fußend, in echt constitutioneller Weise vor dem Parlamente zu vertreten suchen. *(Bravo! Bravo! rechts.)* Die feste Absicht der Regierung, in allen Ressorts nach Möglichkeit zu sparen und entsprechende Finanzvorlagen mit dem Parlamente, gestützt auf die Wünsche und Klagen der Bevölkerung zu vereinbaren, kann doch, glaube ich, bei einigem Wohlwollen nicht als leichtsinniges Gebaren gebrandmarkt und als Unverfrorenheit bezeichnet werden. *(Beifall rechts.)*

Wenn von Unzukömmlichkeiten bei der Handhabung des Vereins- und des Preßgesetzes, sowie der Wahlvorschriften gesprochen worden ist, so glaube ich lediglich auf den behördlichen Instanzenzug hinweisen zu sollen und glaube hervorheben zu dürfen, daß sich die Parteien in Oesterreich wahrlich darüber nicht zu beklagen haben, daß ihnen zu wenig Recursmöglichkeit geboten sei. *(Lebhafte Heiterkeit rechts.)* Da ich aber von Wahlvorgängen gesprochen habe, so erlaube ich mir zu erklären, daß die gegenwärtige Regierung der Wahlfreiheit in keiner Weise nahegetreten ist. *(Widerspruch und Heiterkeit links.)* Ich bitte nur zu lachen! Ich muß dennoch versichern, daß die Regierung weder direct noch indirect vergewaltigend vorgegangen ist. *(Bravo! rechts.)* Frei abgeschlossene Compromisse zu unterstützen, die man eingegangen ist, um gewissen Härten der Gesetzgebung zu begegnen, fühlte sich die Regierung für verpflichtet. *(Bravo! rechts — Heiterkeit links.)* Dafür, daß die Regierung bei den Wahlen für Ruhe und Ordnung gesorgt, daß sie in einzelnen Fällen die Möglichkeit geschaffen, daß die Wahlberechtigten auch in das Wahllocal gelangen konnten *(Rufe rechts: Hört! Hört!)*, dafür dürfte sie eher ein vorsichtiges Lob, als einen herben Tadel verdienen. *(Bravo! rechts.)*

Es wurde auch hervorgehoben, daß der Minister des Innern Influenz auf die Wahlen genommen habe, es wurde namentlich gesagt, es hätten zwischen Wien und Prag Correspondenzen stattgefunden, ja der Minister des Innern hätte sogar gegen einen eigenen Ministercollegen intriguirt und die Briefe, die der Minister des Innern nach Prag geschrieben, seien im Widerspruche mit den Briefen gewesen, die sein Ministercollege geschrieben habe. Ich erlaubte mir früher zu erwähnen, daß die Regierung keinen unberechtigten Einfluß auf die Wahlen genommen habe, ich muß weiters die Erklärung abgeben, daß mir von einer solchen Intrigue nichts bekannt ist und die Thatsache einer solchen Correspondenz auch nicht zu meiner Kenntniß gelangt ist. Aber auch angenommen, es wäre der Fall gewesen *(Heiterkeit links)*, ich sage angenommen, es wäre der Fall gewesen, so erlaube ich mir, aufmerksam zu machen, daß, nachdem der geehrte Herr Abgeordnete von Karlsbad im Verlaufe seiner Rede erwähnt hat, daß das Wahlgeschäft in der Hand des Ministers des Innern lag, nur der Brief des Ministercollegen mit dem maßgebenden Briefe des Ministers des Innern im Widerspruch stehen konnte, aber nicht der maßgebende Brief des Ministers des Innern mit dem Briefe des Collegen. *(Bravo! Bravo! rechts, Gelächter links).* Ich muß aber immer großen Werth darauf legen, daß ich nur per „angenommen" gesprochen habe, denn die Thatsache selbst ist zu meiner Kenntniß nicht gelangt.

Nachdem ferner der geehrte Herr Abgeordnete von Karlsbad, gleichwie der Sprudel, der in seinem Wahlbezirke liegt, mit heißer Lauge die Regierung überschüttet hat, erlaube ich mir noch einen Tropfen davon aufzufangen. *(Heiterkeit.)* Er hat nämlich gesagt, es wäre in irgend einer auswärtigen Zeitung ein officiöser Artikel gestanden, in welchem die Thesis vertheidigt wird, daß man in Oesterreich unparlamentarisch und unconstitutionell regieren kann. *(Abgeordneter Dr. Russ ruft: Nur unparlamentarisch!)* — ich bitte um Entschuldigung — also nur unparlamentarisch regieren kann. Darauf möchte ich mir die Bemerkung erlauben, daß es in der Regel schwierig ist, sicherzustellen, ob solche Artikel officiös oder nicht officiös sind. In diesem Falle bin ich glücklicherweise in der Lage, sicherstellen zu können, daß dieser Artikel nicht officiös ist und daß er mit mir in keiner Verbindung steht. Ich glaube das damit bekräftigen zu können, daß dieser Artikel mit meinen politischen Ansichten im Widerspruche steht.

Die Allerhöchste Thronrede enthält das Programm der gegenwärtigen Regierung. Die Aufgaben, die der Regierung in dieser Allerhöchsten Thronrede gestellt worden sind, hat die Regierung — ich darf und kann das mit Befriedigung hervorheben — großentheils gelöst und erfüllt. Das nun den Bestimmungen unserer Verfassung entsprechende Vollparlament hat auf volkswirthschaftlichem Gebiete Ersprießliches geleistet. Ich erlaube mir nur hinzuweisen auf die Zolleinigung, auf die Arlbergbahn, auf die Vicinalbahnen u. s. w. Möge dasselbe auch auf politischem Gebiete eine Einigung erzielen! Die Möglichkeit ist vorhanden. Wenn auch immer mit Vorliebe die große Schroffheit hervorgehoben wird, mit welcher die politischen Parteien sich entgegenstehen, so bringt doch — und ich möchte sagen: wider den Willen einiger Wortführer — die Nothwendigkeit hervor, eine Einigung zu erzielen, eine Einigung hervorzubringen. *(Bravo! rechts.)* Denn, meine Herren, diese Einigung ist eine naturgemäße *(Rufe rechts: Sehr richtig!)* und was naturgemäß ist, muß

eintreten, ob früher oder später. *(Bravo! rechts.)* Eine solche naturgemäße Vereinigung und Versöhnung wird die Regierung gewiß immer auf das kräftigste unterstützen. Sollte dieselbe aber zur Erkenntniß gelangen, daß sie einer solchen Einigung ein Hinderniß bildet, so wird sie wissen, was ihre patriotische Pflicht ist. *(Lebhafter Beifall rechts.)*

Präsident: Der Herr Abgeordnete Graf Vetter hat sich das Wort zu einem Antrage über die formelle Geschäftsbehandlung erbeten; ich ertheile ihm dasselbe.

Abgeordneter Graf **Vetter:** In Anbetracht, daß der in Verhandlung stehende Gegenstand nun bereits seit sechs Tagen von den hervorragendsten Rednern auf beiden Seiten des hohen Hauses erschöpfend beleuchtet wurde und in Folge dessen die Ansichten sich geklärt haben dürften, beantrage ich Schluß der Debatte.

Präsident: Der Herr Abgeordnete Graf Vetter beantragt Schluß der Debatte. Ich ersuche jene Herren, welche den Antrag auf Schluß der Debatte unterstützen, sich zu erheben. *(Geschieht.)* Er ist unterstützt, ich bringe ihn sofort zur Abstimmung. Ich bitte die Herren, welche sich für Schluß der Debatte aussprechen, sich von den Sitzen zu erheben. *(Geschieht.)* Der Schluß der Debatte ist angenommen.

Ich ersuche daher jene Herren, welche noch zum Worte gemeldet sind, sich auf je einen Generalredner zu einigen.

Für die Ausschußanträge sind noch als Redner eingetragen die Herrn Abgeordneten Baron Gödel, Ritter v. Kozlowski, Dr. Trojan, Dr. Mattuš, Ritter v. Skrzyński, Hevera, Fürst Czartoryski, Dr. Smolka, Fürst Alois Liechtenstein, Dr. Vašatý, Tilšer und Dr. Jansa; gegen die Ausschußanträge die Herrn Abgeordneten Obratschai, Graf Wurmbrand, Ritter v. Obentraut, Dr. Roser, Dr. Klier, Klinkosch, Dr. Franz Groß, Meißler, Auspitz, Dr. Peez, Dr. Bareuther, Dr. Herbst, Fux und Dr. Hallwich. *(Nach einer Pause:)* Die Herren Abgeordneten, welche gegen die Ausschußanträge eingetragen waren, haben den Herrn Abgeordneten Dr. Herbst, und die Herren Abgeordneten, die für die Ausschußanträge eingetragen waren, den Herrn Abgeordneten Fürsten Czartoryski zu Generalrednern gewählt.

Nachdem zuletzt ein Herr Redner für die Ausschußanträge gesprochen hat, ertheile ich dem Generalredner gegen die Ausschußanträge, dem Herrn Abgeordneten Dr. Herbst, das Wort.

Abgeordneter Dr. **Herbst:** Nachdem mir die Ehre zu Theil geworden ist, von den Herren Collegen auf dieser *(linken)* Seite, welche zum Worte sich gemeldet hatten, zum Generalredner gewählt zu werden, so habe ich zunächst eine Pflicht zu erfüllen, nämlich dem Wunsche eines der Herren, welche eingetragen waren, zu entsprechen und eine Bemerkung vorzubringen, um deren Willen er sich zum Worte gemeldet hatte. Es betrifft das den geehrten Herrn Abgeordneten für Trautenau und eine Erwiderung, welche ihm von Seite des Herrn Abgeordneten für den Städtebezirk Schlan zu theil geworden ist.

Der Herr Abgeordnete Dr. Hallwich hatte nämlich erklärt, nachdem er von der Schlacht bei Lipan gesprochen hatte, welche am 30. Mai 1434 geschlagen wurde, daß er so kurz wie möglich sein und nur anführen wolle: „Zweihundert Jahre gingen ins Land. Und wie ein Wunder geschah's, daß aus dem Schutt und der Asche sich allmälig eine neue Blüthe deutscher Cultur im Lande entfaltete, so daß zu Beginn des siebzehnten Jahrhundertes beinahe sämmtliche Städte des Landes wieder unter der Verwaltung deutscher Magistrale standen," und so fort. Nun ist es ein geradezu unbegreifliches Mißverständniß von Seite des geehrten Herrn Abgeordneten für den Städtebezirk Schlan, daß er dies auf eine angeblich nach dem dreißigjährigen Kriege stattgefundene deutsche Einwanderung bezog mit den Worten: „Meine Herren! Mit diesen Colonisten hat das ehrliche deutsche Volk nichts zu schaffen; das war ja ein meist zusammengelaufenes Gesindel aus aller Herren Länder, welches sich unter dem Schutze der hier schon erwähnten Lichtenstein'schen Dragoner und dem Protectorate der Jesuiten auf den durch Emigration und durch Niedermetzelung der einheimischen Bevölkerung entvölkerten Boden wie Hyänen auf verlassene Gräber warf."

Während also der Herr Abgeordnete für Trautenau davon spricht, daß bei Beginn des 17. Jahrhundertes bereits eine zahlreiche und blühende deutsche Bevölkerung in Böhmen vorhanden war, spricht der Herr Abgeordnete für Schlan von einer Einwanderung, die nach dem 30jährigen Kriege stattgefunden hat, der bekanntlich im Jahre 1648 sein Ende erreichte. Dieses Mißverständniß ist um so unbegreiflicher, wenn man bedenkt, daß nach dem 30jährigen Kriege nach der Natur der Dinge eine zahlreiche deutsche Einwanderung in das entvölkerte Böhmen nicht stattfinden konnte, denn Deutschland war geradeso entvölkert, wie Böhmen. *(Rufe links: Sehr richtig!)* Wie sollte von da aus eine Masseneinwanderung haben stattfinden können? Allerdings hat eine andere nicht quantitativ, aber qualitativ bedeutende Einwanderung stattgefunden, auf welche allerdings die Worte „aus aller Herren Landen" Anwendung finden. Es waren allerdings Einwanderer aus Schottland, aus Irland, aus Belgien, aus Italien, aus Tirol und auch aus Deutschland.

Also, meine Herren, das ist das ipse fecit, das wir gethan haben sollen, das ist Dasjenige, was die Herren ohne wesentliche Aenderung nicht sollen acceptiren können! Ich bitte das Beispiel der Verfassungspartei nachzuahmen. Das Abgeordnetenhaus wurde im Jahre 1861 bei vollkommen derouttirten Finanzen berufen, es gelang ihm die Wertherhöhung der Valuta, die Herstellung des Staatscredites und nach dem Systeme der Sistirung wurde der Verfassungspartei das nämliche Mandat, und sie hat sich wieder bereitwillig der Aufgabe unterzogen, und wenn nicht Umstände eingetreten wären — ich werde noch später darauf zurückgehen — die außerhalb der Macht der Verfassungspartei lagen, so würden wir wahrscheinlich heute ein Deficit haben, welches sogar geringer wäre als dasjenige, welches das Ministerium auf die früher besprochene Weise herauszurechnen gewußt hat. *(Rufe links: Sehr richtig!)*

Nun wollen Sie mir erlauben auf das überzugehen, was der geehrte Herr Abgeordnete und was eigentlich alle Redner von jener *(rechten)* Seite des hohen Hauses als Mittel zur Abhilfe vorgeschlagen haben gegen jene Gebrechen unseres Budgets, welche mit dem politischen Systeme und dem Systeme der Verwaltung zusammenhängen. Es sind das die Schlagworte „Decentralisation“ und „Autonomie“, ich sage Schlagworte, weil die Herren, welche dieselben gebrauchen, immer übersehen, daß das zwei verschiedene, in gar keinem Zusammenhange miteinander stehende Dinge sind *(Rufe links: Sehr richtig!)*, und daß die Begriffe Centralisation und Decentralisation auch zweierlei ganz verschiedene Bedeutung haben. Es gibt eine staatsrechtliche Centralisation und es gibt eine Centralisation oder Decentralisation der Verwaltung. Das, um was es sich also den Herren handelt, ist — ich weiß es nicht — das Eine oder das Andere *(Heiterkeit links)*; ich werde gleich darauf zu sprechen kommen.

Die staatsrechtliche Centralisation, das ist die Staatseinheit, das ist Dasjenige, was alle europäischen Staaten immer mehr und mehr anstreben, was — und das ist merkwürdig — das Octoberdiplom vom 20. October 1860 — und das ist auch eines jener Documente, welche von den Herren auf jener *(rechten)* Seite so oft angerufen werden — mit folgenden Worten anerkannt hat *(liest)*:

„In Erwägung, daß bei der Concentrirung der Staatsgewalt in allen Ländern des europäischen Festlandes die gemeinsame Behandlung der höchsten Staatsaufgaben für die Sicherheit unserer Monarchie und für die Wohlfahrt der einzelnen Länder eine unabweisliche Nothwendigkeit geworden ist.....“ Vor zwanzig Jahren also, wurde das vom Allerhöchsten Throne herab ausgesprochen und mittlerweile hat Deutschland sich geeinigt und die Reichsgewalt centralisirt, hat sich Italien geeinigt, haben sich, um nach dem Osten zu sehen, die Moldau und Walachei zu dem einheitlichen Rumänien vereinigt, geht die Schweiz auf der Bahn der Centralisation immer weiter und befolgt damit nur Dasjenige, was das vermeintliche Musterland der Decentralisation, von welchem der geehrte Herr Abgeordnete des böhmischen Großgrundbesitzes gesprochen hat, nicht seit heuer und nicht seit diesem Jahrhunderte, sondern seit mehr als einem Jahrhundert gethan hat. Dem geehrten Herrn Abgeordneten ist es ja so gut wie mir bekannt, daß ganz abgesehen von dem Verhältnisse Englands und Wales' Schottland und Irland selbstständige Königreiche waren auch noch in der Zeit, wo diese Länder schon mit England dieselben Herrscher hatten, daß sie selbstständige und vollkommen unabhängige Parlamente besaßen, und daß sich die Union Schottlands mit England zu Großbritannien schon im vorigen Jahrhunderte und die Union Großbritaniens mit Irland bei Beginn dieses Jahrhunderts, und zwar letztere durch Mittel, die man gerade nicht zu den moralischesten zählen kann, vollzogen hat *(Rufe links: Sehr richtig!)*, daß es aber keiner der großen Parteien Englands, nicht der conservativen und nicht der liberalen Partei einfallen würde, an dieser innigen staatsrechtlichen Centralisation zu rütteln. *(Rufe links: Sehr richtig!)*

Was müßte aber geschehen, wenn das in England Bestehende verwirklicht werden sollte, welches Land doch der geehrte Herr Abgeordnete des böhmischen Großgrundbesitzes uns als das Ideal in dieser Beziehung dargestellt hat? Die Landtage sind doch etwas weniger, als das schottische und irische Parlament waren, und die Behauptung, daß zwischen den österreichischen Ländern auch nach der Kaiserin Maria Theresia bloß eine Personalunion stattfinde, wie sie zwischen England, Irland und Schottland bestand, ist eine kaum haltbare. Was müßte geschehen, wenn wir das Beispiel Englands befolgen würden? Wir müßten die Landtage aufheben, ein einziges Parlament haben und unter dem Parlamente die Bezirke; denn diese sind bei uns Dasjenige, was in England die Grafschaften sind. *(Rufe links: Sehr richtig!)*

Und wenn ich von der staatsrechtlichen Centralisation sprechen will, so frage ich: Wer sind denn die stärksten Centralisten? Die geehrten Herren von jener *(rechten)* Seite. Nur übertragen sie die Centralisation von dem Reiche auf das Land. *(Rufe links: Sehr richtig!)*

Ich sehe, daß mit dem Kopfe geschüttelt wird; ich werde gleich mit einem Beispiele dienen. *(Heiterkeit)*. Zu den mannigfachen administrativen Thätigkeiten des jetzigen Ministeriums, durch welche es den Mängeln des bisherigen Systemes abhelfen will, gehört auch die Neuorganisation des böhmischen Landesculturrathes *(Rufe links: Hört!)*, einer Institution, die gewiß Jeder mit Freude begrüßen muß,

wenn sie eben eine Institution ist, die keinen anderen Beruf hat, als die gemeinschaftlichen landwirthschaftlichen Interessen der Landwirthe des Königreiches zu vertreten. Nun kann Jedermann lesen, was in den letzten Tagen geschehen ist. Der Landesculturrath wird nämlich zusammengesetzt aus Delegirten der landwirthschaftlichen Gesellschaften, deren Böhmen gewiß mehr als hundert zählt, aus den einzelnen politischen Bezirken.

Nun erging ein Circulär, unterschrieben von den Redacteuren der politischen čechischen Blätter in Prag — ich achte die Herren, ich kenne sie nicht, aber ich glaube, die berufenen Vertreter der landwirthschaftlichen Interessen sind sie kaum *(Heiterkeit links)* — und zwar wurde darin die Aufforderung an die Wähler gerichtet, sie sollen nicht bloß auf die landwirthschaftlichen Kenntnisse bei der Wahl Rücksicht nehmen, sondern auch darauf, daß der zu Wählende ein guter Nationaler sei *(Rufe links: Hört!)*; denn der Landesculturrath sei berufen, ein Hort der čechischen Nationalität zu sein. *(Rufe links: Hört! Hört!)* Ja, da ist es wohl sehr erklärlich, warum von den Herren diese „Centralisation im Lande" gewünscht wird; aber vielleicht ist es den Herren dann auch weiter erklärlich, warum meine Stammesgenossen in Böhmen die Centralisation im Reiche lieber haben wollen, als die im Lande *(Rufe links: So ist es!)*, weil sie nämlich nicht wünschen können, so sehr sie die landwirthschaftlichen Interessen vertreten, daß eine Institution, die lediglich zum Schutze der landwirthschaftlichen Interessen berufen ist, ein Hort einer der beiden Nationalitäten im Königreiche werde. *(Rufe links: Sehr gut!)* Bloße Statisten abzugeben, dazu sind die Deutschen denn doch zu gut. *(Beifall links.)*

Soviel in Betreff der staatsrechtlichen Centralisation.

Die Centralisation oder Decentralisation der Verwaltung aber, das sind ja keine genau abgegrenzten Begriffe, so wenig, als man sagen kann, daß ein absoluter Gegensatz diesfalls besteht. Es gibt gar keinen Staat, in dem die Verwaltung absolut centralisirt sein kann, vielleicht Monaco ausgenommen. *(Heiterkeit.)* Was wäre die absolute Centralisation? Daß der ganze Staat eine einzige Behörde für die gesammte Administration hätte. Gott sei Dank, in einem so großen Staate, wie Oesterreich, ist eine solche absolute Centralisation nicht möglich. Ebensowenig gibt es einen Staat, wo die Autonomie absolut ausgeschlossen wäre. Selbst in Rußland haben, soweit mir bekannt ist, die Gemeinden eine gewisse Autonomie; es ist auch nicht anders möglich schon wegen der finanziellen Belastung, die sonst für den Staat erwachsen würde. Das, um was es sich handeln kann, ist also nicht die Frage: Autonomie oder nicht, Centralisation oder nicht, sondern das Maß, wie weit man gehen kann, wie weit man gehen soll, oder ob man noch weiter gehen könne, als bereits gegangen wurde.

Ich freue mich sehr, mich da auf das Programm der Regierung berufen zu können, auf das Programm, wie es in der Thronrede enthalten ist — ob sie in dieser Beziehung noch an diesem Programm festhält, ist mir allerdings nicht bekannt — die Regierung spricht nämlich gar nicht von der Erweiterung der Autonomie in der Thronrede, und wer das Entgegengesetze behaupten wollte, müßte es geradezu in dieselbe hineinlegen. In derselben heißt es nur: „Das Bestreben zur Herstellung des Gleichgewichtes im Staatshaushalte wird sich zunächst auf alle mit den bestehenden Einrichtungen vereinbarlichen Ersparungen erstrecken"; und dann heißt es weiter, „daß eine erhebliche Herabminderung der Lasten durch Vereinfachung der Verwaltung in einzelnen Zweigen des öffentlichen Dienstes herbeigeführt werden solle." Ich glaube, dem wird Niemand entgegentreten können. Der Herr Generalberichterstatter war so freundlich, aus älteren Berichten und neueren Berichten unseres Ausschusses Stellen zu citiren, worin ausdrücklich angedeutet wird, wie eine Vereinfachung der Verwaltung, namentlich durch Einschränkung des Instanzenzuges in der Finanzverwaltung, als höchst wünschenswerth erscheine. Das gilt auch auf allen anderen Gebieten.

Was aber die Erweiterung der Autonomie betrifft, will ich mich diesfalls in eine politische Discussion nicht einlassen. Wenn das einen finanziellen Effect haben soll, müßten die Geschäfte, die bisher der Staat besorgt hat, auf die autonomen Organe übertragen werden. Denn wie sollte sonst eine finanzielle Entlastung für den Staat eintreten? Nun hört man aber, wenn man mitten in der Bevölkerung lebt, nichts Anderes als Klagen über die Ueberlastung der Gemeinden mit Besorgung von Staatsgeschäften. *(Rufe links: Sehr richtig!)* Die Folge davon ist — und ich weiß das nahezu aus eigener Erfahrung — daß man die Leute schon fast zwingen muß, Gemeindevorsteher zu werden, weil sich Niemand mehr dazu wegen der Ueberlastung herbeilassen will. *(Rufe links: Sehr richtig!)* Wie soll man also, abgesehen von allem Anderen, den Staat dadurch entlasten, daß man neue Lasten auf die Gemeinden wälzt? Soll dies etwa das richtige Finanzprogramm sein, von welchem man auf allen Seiten spricht?

Haben wir nicht noch andere dagegen sprechende Beweise? Wir haben Städte mit eigenem Statut, und diese müssen die Geschäfte der politischen und Steuerbehörden besorgen. So hat die Stadt Wien ein Conscriptions- und ein Steueramt. Es sind das Lasten von einer ganz ungeheuren Tragweite. Diese Geschäfte werden hier durch Beamte besorgt, so wie sie dort durch Beamte besorgt würden, nur müssen eben in dem einen Falle die Gemeinden die Beamten bezahlen und man hat die Entlastung des Staates dadurch herbeigeführt, daß die Gemeinden, wie Wien, Prag, diese Lasten tragen. Wie würde sonst folgen-

des Factum zu erklären sein? Wenn eine Stadt ein eigenes Statut bekommt, muß sie die Functionen und die Lasten der Bezirkshauptmannschaft übernehmen. Böhmen hat nun mehr Städte als alle anderen Länder dieser Reichshälfte zusammen, es hat hochentwickelte, wohlhabende, auch der Bevölkerung nach manche Provincialhauptstädte überragende Städte, und doch gibt es unter den nahezu 400 Städten von Böhmen außer Prag und Reichenberg, welchen im Jahre 1849 eigene Statute aufoctroyirt wurden keine einzige, welche jemals um ein eigenes Statut angesucht hat — bei aller Anerkennung der Autonomie. *(Heiterkeit und Rufe links: Hört!)* Es gibt dort große, deutsche wie böhmische Städte, Pilsen zum Beispiel mit mehr als 30.000 Einwohnern, es fällt ihnen aber nicht ein, um ein eigenes Statut anzusuchen und jene Vortheile der erweiterten Autonomie dadurch zu übernehmen, daß sie die Geschäfte des Steueramtes und der Bezirkshauptmannschaft künftig auf ihre eigenen Kosten besorgten. *(Rufe links: Sehr gut!)* Es ist also nicht wahrscheinlich, daß darnach ein ganz besonderes Streben vorhanden ist, vielmehr ist wahrscheinlich, daß man, wenn man noch weiter in dieser Richtung geht, wenig Zufriedene machen wird.

Es wird aber auch keine Entlastung dadurch herbeigeführt, wohl eine Entlastung des Staatsschatzes, aber nicht der Bevölkerung, eine Entlastung des Staatsschatzes zu Gunsten jener Länder, welche ohnehin zu den Staatslasten wenig beitragen auf Kosten Derjenigen, welche ohnedies fast die ganzen Staatslasten tragen. *(Rufe links: Sehr richtig!)* Auch vom Standpunkte des böhmischen Provincialpatriotismus aus möchte ich mich daher gegen eine solche Entlastung anderer Länder zum Nachtheile unseres Landes verwahren. *(Bravo! links.)*

Aber nehmen wir an, unsere autonomen Organe würden sehr entzückt über den Vorschlag sein, es würden auch die gesammten betreffenden Staatsausgaben auf sie überwälzt werden können, was wäre dann der finanzielle Vortheil? Da muß man nun an der Hand des Budgets vorgehen. Ich frage: Wie viel könnte der Staat auf diese Art in maximo ersparen?

Man muß sich da wieder fragen: Bei welchen der verschiedenen Verwaltungszweige wäre eine solche Ueberwälzung auf die autonomen Organe möglich? Beim Handel gewiß nicht. Bezüglich des Ackerbaues hat gestern der geehrte Herr Abgeordnete aus dem böhmischen Großgrundbesitze auf die Vertheilung der Subventionen hingewiesen. Es sind diesfalls im Ganzen 350.000 fl. eingestellt. Es könnte sich nun bloß um die Vertheilung handeln, erspart würde aber nichts; ob der Landesculturrath vertheilt oder die einzelnen landwirthschaftlichen Gesellschaften, das macht in der Summe, welche der Staat zahlt, keinen Unterschied.

Ich möchte aber auf das Gleichniß eingehen, welches der geehrte Herr Abgeordnete aus dem böhmischen Großgrundbesitze gebraucht hat und welches den landwirthschaftlichen Verhältnissen entnommen ist. Er sagte: Was würde man thun, wenn man die Quellen ablenken, zuerst an einen Centralpunkt leiten und dann wieder zurückleiten möchte?

Die Quellen sind die Steuern, der Centralpunkt ist Wien, und die Zurückleitung soll nach den Ländern geschehen. Außerdem meint er, bei der Beweglichkeit des Geldes könnte unterwegs bei der Stauung Manches verloren gehen. *(Heiterkeit.)* Nun, ich will auch bei diesem Beispiel bleiben. Einmal glaube ich, daß, wenn die Subventionen aus Staatsmitteln bestritten werden, diese Ströme nämlich die Steuern, nicht aus allen Ländern gleichmäßig nach Wien kommen würden *(Heiterkeit links)*, daß es manche Länder geben wird, in welche zwar etwas von Wien hinaus-, aber von denen nichts nach Wien hereinströmt. Es würde also jene Erscheinung allerdings nur bei den Wien näher gelegenen Ländern eintreten. Aber der Herr Abgeordnete will doch stauen, nur soll die Stauung nicht nach Wien gehen, sondern sie soll nach Prag gehen, und wäre es da — ich trete Niemandem mit der Besorgniß nahe, daß unterwegs Manches verloren gehen könnte — bei dem Umstande, daß das čechische Tiefland näher an Prag liegt, als das an der Grenze gelegene deutsche Gebirgsgebiet, nicht ganz natürlich, daß zwar vom Gebirge sehr Vieles herunter, aber von dem Hort der čechischen Nationalität sehr wenig wieder das Gebirge hinauffließt? *(Heiterkeit links. — Rufe links: Sehr gut!)* Ja, ich kann mir auch denken, wann Letzteres doch gewiß geschehen würde. Dann, wenn der betreffende deutsche Bezirk sich herbeiläßt, einen „wahren" Vertreter zu wählen, einen Mann, der zwar kein Deutscher ist, aber dafür warm für eine andere Nationalität eintritt. Es ist so natürlich auch an eine solche Gefahr zu denken, daß da etwas versickern könnte *(Heiterkeit links)*, und eben so begreiflich, warum ein besonderer Enthusiasmus für solche Einrichtungen bei uns nicht besteht. *(Rufe links: Sehr gut!)*

Ich komme zu dem Unterrichtsbudget. Wenn ich die Resolutionen lese, wonach die von den Gemeinden — allerdings von den Gemeinden čechischer Nationalität — erhaltenen Schulen vom Staate übernommen werden sollen, so glaube ich nicht, daß man meint, auf dem Gebiete des Unterrichtes sollte jene Entlastung eintreten dadurch, daß man die Lasten auf die Gemeinden überträgt.

Wie steht es aber bei der Justiz? Ja, so manchem der Herren und auch vielleicht dem Volke wird die Erinnerung noch gegenwärtig sein an die alten Wirthschaftsämter; die Erinnerung wird verschieden sein, dem Einen angenehm, dem Anderen unangenehm *(Heiterkeit links)*, aber es ist noch nicht so lange Zeit vergangen, daß diese Erinnerung nicht mehr bestehen sollte.

Daß diese alten Wirthschaftsämter des Guten viel gethan haben mögen, will ich nicht leugnen; aber wenn man eine Institution dieser ähnlich oder gar solche Institutionen, wie sie der Herr Abgeordnete Herman angeführt hat *(Heiterkeit links)*, einführen und sich im letzteren Falle mit den einfachen Requisiten begnügen will, welche der Herr Abgeordnete Magg hervorgehoben hat *(Heiterkeit links)*, so müßte man Oesterreich als das einzige unter den Culturvölkern hinstellen, welches dem Grundprincipe der Trennung der Justiz von der Administration, das auch bei uns ein verfassungsmäßiger Grundsatz ist, wieder untreu werden will. Hat denn nicht auch selbst Ungarn dieses Princip eingeführt, wo seit jeher die avitischen Institutionen in ausgedehntem Maße in Geltung waren? *(Rufe links: Sehr gut!)*

Und wenn in Bezug auf die Erweiterung der Autonomie immer auf Ungarn hingewiesen wird, so muß ich darauf aufmerksam machen, welchen Proceß gerade Ungarn in dieser Beziehung gegenwärtig durchmacht; gerade der energische, hochbegabte Staatsmann, der an der Spitze der ungarischen Verwaltung steht, und dem es vielleicht schwerer ankommen mochte, als manchem Andern, mit alten Traditionen zu brechen, trug dazu bei, Bresche in die Comitatsautonomie auf dem Gebiete der Justiz zu schießen.

Es geht das allgemeine Streben in Ungarn schon seit Jahren dahin, mit den altbestandenen Einrichtungen zu brechen, ungeachtet aller finanziellen Nöthen, in denen sich Ungarn gerade so wie wir befindet.

Es bleibt also die politische Verwaltung, und diese bildet ganz eigentlich das Gebiet, welches gemeint ist, wenn von Erweiterung der Autonomie gesprochen wird. Ich muß mir nun erlauben, an der Hand des Staatsvoranschlages den finanziellen Effect der fraglichen Erweiterung zu prüfen. Die politische Verwaltung, das ist die Verwaltung der Kronländer; denn die Gensdamerie, die Sicherheitswache wird man nicht in die Hand der Gemeinden legen wollen, — wir wissen ja, daß wenigstens in Böhmen gerade so wie überall, die čechischen wie die deutschen Gemeinden vielmehr den Wunsch nach Vermehrung der Gensdarmerie hegen, daß sie aber im Interesse der Sicherheit nicht glauben, sich mit der alten Gemeindepolizei auf dem Lande begnügen zu können; die Zeiten der Grundwächter und Consorten sind längst überwunden auch von den einfachsten Gemeinden. *(Heiterkeit und Rufe links: Sehr gut!)*

Es bleiben daher, wenn man nicht das Ministerium des Innern auch abschaffen will — und das glaube ich, wird man kaum wollen *(Heiterkeit links)* — die Auslagen der politischen Verwaltung in den Ländern. Die Auslagen der politischen Verwaltung in den Ländern aber, abgesehen von dem außerordentlichen Erfordernisse, betragen ungefähr 5 $^{1}/_{2}$ Millionen. Von diesen 5 $^{1}/_{2}$ Millionen muß man natürlich abrechnen die Ausgaben für den Sanitätsdienst; auch das wieder aus dem Grunde, weil, solange ich dem Budgetausschusse angehöre und an den Arbeiten desselben theilnehme, ich gerade von den Vertretern solcher Länder, welche die Erweiterung der Autonomie anstreben, immerfort das Verlangen, das Drängen nach Vermehrung der Bezirkssanitätsorgane — freilich von einem ganz unrichtigen Gesichtspunkte aus — höre. Diese Herren wollen immer, weil dort weniger Aerzte sind und die Gemeinden für die Bezahlung der Aerzte nichts thun wollen, daß der Staat Bezirksärzte, die doch zu ganz anderen Zwecken berufen werden, dort anstelle, damit sie dort auch eine Privatpraxis ausüben können. Also ich glaube nicht, daß der Antrag, die Bezirksärzte und das ganze Sanitätswesen aufzuheben und die Autonomie auch in dieser Richtung zu erweitern, dort besonderen Anklang finden wird. Außerdem muß man noch eine andere Post abrechnen, das sind die Rechnungsbehörden; denn ich glaube — besonders, wenn es sich nach der Idee des verehrten Herrn Abgeordneten für den böhmischen Großgrundbesitz um Uebertragung der Stiftungen an andere Organe handelte — es müßte doch dieselbe Verrechnung stattfinden wie bisher. Diese beiden Beträge machen zusammen rund 1 $^{1}/_{2}$ Millionen aus.

Nun bleiben also, wenn man die ganze politische Verwaltung aufheben wollte, vier Millionen übeig, da müßte es aber keinen Statthalter, keine Statthalterei, kein landesfürstliches Organ außer dem Ministerium überhaupt in ganz Oesterreich geben, welches mit der politischen Verwaltung etwas zu thun hat.

Der Herr Abgeordnete Wolfrum, der gewiß auch Kenntniß von der Wirksamkeit der autonomen Organe hat — er war ja viele Jahre hindurch einer der trefflichsten Obmänner einer Bezirksvertretung und ist langjähriges Mitglied einer Stadtvertretung, er wurde auch im Jahre 1859 schon als Vertrauensmann beigezogen zur Berathung über das Gemeindegesetz — der Herr Abgeordnete Wolfrum also hat in genauer Kenntniß der Verhältnisse gefragt, wie man sich eine Mobilmachung der Armee denken will, wenn die politische Verwaltung des Staates vollständig aufgehoben würde und das Ganze in die Hände der autonomen Organe überginge? Ein schwaches Vorbild dazu haben wir in Ungarn im vorigen Jahre erlebt, als es sich um Beistellung von Vorspannswägen handelte *(Rufe links: Sehr richtig!)* und Aehnliches würde — ich finde das ganz natürlich — in ausgedehntester Weise auch bei uns geschehen; denn Vorspann beistellen, Einquartierung tragen und Recruten abstellen, sind keine populären Geschäfte bei aller Begeisterung für die Machtstellung des Reiches. *(Heiterkeit links.)*

Der Staat wird also doch Organe haben müssen und wenn Sie auch zwei Millionen ersparen und dafür den Gemeinden und Bezirken Lasten —

ich setze, in der Höhe von vier Millionen — auferlegen, so haben Sie ein Ersparniß von vielleicht zwei Millionen. Soll etwa eine solche Ersparung durch Erweiterung der Autonomie das Deficit decken oder irgend etwas Namhaftes zur Bedeckung des Deficites beitragen?

Mir scheint, das sind schöne Worte, so schöne Worte, wie die in dem Programme des Ministeriums, daß die einzuführenden Steuern die Productionskraft nicht in Anspruch nehmen werden. Wenn man genauer diese Steuern ansieht, so sieht man, daß manche derselben die Productionskraft gar arg belasten würden. Und eben so ist es, wenn man diesen Vortheil aus der Erweiterung der Autonomie, die das einzige Heilmittel sein soll, näher ins Auge faßt. Man wird dann finden, daß dies doch nur Worte sind und nichts als Worte, aber kein Programm und am allerwenigsten ein Actionsprogramm, durch dessen Verwirklichung man das Deficit beseitigen könnte.

Und nun mögen mir die Herren erlauben, ihnen zu sagen, was ich mir darunter dachte, wenn ich früher zu erwähnen die Ehre hatte, daß ich glaube, ohne den Eintritt besonderer Ereignisse hätten wir wirklich kein Deficit mehr oder wenigstens ein Deficit von ganz unbedeutender Höhe. *(Rufe links: Sehr richtig!)* Diese besonderen Ereignisse sind die bosnische Occupation *(Rufe links: Sehr richtig!)*, der ungarische Ausgleich *(Rufe links: Ganz richtig!)*, dann eine Thatsache, die allerdings längst vergangen ist — wie eine Handbewegung, die ich soeben wahrnehme, zeigen soll *(Heiterkeit)* — nämlich die Aenderung der Zucker- und Branntweinsteuergesetze unter dem Ministerium Larisch, die als die der Zeit nach erste That desselben auf finanziellem Gebiete erscheint. *(Rufe links: Sehr gut!)*

Die bosnische Occupation! Ich sage das gar nicht, um Jene, die dagegen waren, zu loben und Jene, die dafür gewesen sind, zu tadeln.

Es liegt überhaupt nicht in meiner Natur, das zu thun, was immerfort hier geschieht, nämlich Recriminationen wegen der Vergangenheit zu erheben; ich nehme das Gewordene als vollendete Thatsache und ich bin überzeugt, daß Derjenige, der dafür gestimmt hat, der Meinung war, daß, was gethan wurde, nothwendig und richtig war; ich war der entgegengesetzten Meinung und habe deßhalb dagegen gestimmt, jetzt ist die Angelegenheit perfect und als constitutioneller Staatsbürger füge ich mich dem, was die gesetzgebenden Factoren unter der Sanction der Krone beschlossen haben. Aber ich bin überzeugt, daß, wenn es nicht so gekommen wäre, wenn wir einerseits die auf uns fallenden 5 Millionen Gulden an außerordentlichem Aufwand, welche allerdings nach der Rechnung des Finanzministers nicht in das Normalbudget gehören *(Heiterkeit links)* — ich möchte das Budget erleben, in welchem dieser Aufwand nicht verzeichnet sein wird, ich werde es aber wahrscheinlich nicht erleben *(Heiterkeit)* — erspart hätten, wenn wir dann auch die Zinsen derjenigen Papiere erspart hätten, welche begeben werden mußten, um den 60 Millionencredit, den 40 Millionencredit und noch eine ganze Reihe ähnlicher Credite zu bedecken, eine Ausgabensumme entfallen wäre, die weit den Betrag von 10 Millionen Gulden, ja weit Dasjenige übersteigt, was das Ministerium als Deficit ausgerechnet hat.

Ich glaube wohl, daß, wenn wir den niedrigen Curs, zu dem die Papiere begeben werden mußten, da hundert und mehr Millionen in kurzer Frist auf den Markt kamen, berücksichtigen, es begreiflich ist, daß die Belastung sehr hohe Summen erreicht haben muß.

Wir finden aber auch ferner in Folge des ungarischen Ausgleiches, dessen Zustandekommen nach Kräften zu fördern ich jederzeit bemüht war, wenn ich auch im Einzelnen, wie es vielleicht Manchen erinnerlich ist, das Meinige gethan habe, um eine Mehrbelastung, die uns drohte, abzuwenden, in diesem Budget eine Post von vier Millionen, die wir wegen der Verzehrungssteuerrestitution an Ungarn zahlen, nicht bloß eine Summe von 1,200.000, wie es damals von dem Minister berechnet wurde, sondern, wie gesagt, von vier Millionen, wie ich damals berechnet hatte; es mußte sich diese meine Voraussicht bestätigen, weil sie sich auf Ziffern gründete. Ich bin nun seit jener Zeit etwas weniger zugänglich für Berechnungen geworden, die von der Ministerbank aus gegeben werden *(Heiterkeit links)*, besonders wenn sie eine optimistische Färbung rücksichtlich der Finanzen tragen. *(Heiterkeit.)*

Warum müssen wir aber die Restitutionen an Ungarn zahlen? Weil im Jahr 1866 ein für die Finanzen verderbliches, unnatürliches System der Besteuerung bei den genannten Verzehrungssteuern eingeführt wurde, ein System, welches zwar künstlich eine übertriebene Blüthe hervorgerufen hat, welches aber eben deßhalb um so bedenklicher ist, weil — ich weiß ja, wie man die dabei engagirten Interessen schonen muß — es von Jahr zu Jahr schwieriger wird, aus dem Wirrsal herauszukommen.

Hätte man aber innerhalb der 12—14 Jahre, welche seither verstrichen sind, dem Staate gegeben, was ihm gebührt, so wäre nicht für die Restitutionen von Zucker nahezu die ganze Zuckersteuer in Anspruch genommen worden, wir hätten so viel an Zinsen und Zinseszinsen seither erspart, wir hätten auch die Zahlung an Ungarn erspart, es wären auch die Verhandlungen mit Ungarn weit weniger odios gewesen, als sie in der That waren, und das Deficit von 25 Millionen wäre höchst wahrscheinlich — wäre auch jenes andere früher erwähnte Ereigniß nicht eingetreten — vollständig gedeckt. Ich sage das nicht um irgend Jemandem, irgend einer Regierung, irgend einem Abgeordneten Vorwürfe zu machen, sondern um zu erklären, was und wie es gekommen ist, und

um ungerechte Angriffe, welche von der anderen *(rechten)* Seite immer gegen uns gerichtet wurden, zurückzuweisen.

So wie die Verfassungspartei in den Jahren 1861 und 1867 das schwierige Werk, ich möchte fast sagen die Sisyphusarbeit, der Ordnung der Finanzen übernommen hat, so werden wir dieses Werk wieder beginnen und wieder suchen nach unseren besten Kräften mitzuwirken um Dasjenige herbeizuführen, was geeignet ist, die Ordnung herzustellen, wenn nicht wieder etwas eintritt, was auf einmal die ganze Arbeit unfruchtbar macht.

Was wird man aber thun müssen? Sparen, das ist gewiß, wo man sparen kann, und es läßt sich wirklich durch Vereinfachung der Verwaltung, es läßt sich durch Herabminderung des überflüssigen Personales, überflüssiger, gar nicht systemmäßiger Dotationen und Bezüge Manches ersparen, nicht so sehr, als ob das auf das Deficit einen wesentlichen Einfluß haben würde, aber wenigstens eine moralische Verpflichtung hat man zu beweisen, daß man spart, wo man sparen kann, wenn man daran denkt, denn doch Steuern einzuführen. Was aber die Steuern betrifft, so theile ich die Ansicht, daß die Steuerkraft bei uns schon so angespannt ist, daß man im Allgemeinen durch Einführung neuer Steuern oder Erhöhung der bisherigen eine Mehreinnahme nicht erzielen kann, ohne die Productivkraft zu schädigen. *(Rufe links: Sehr richtig!)* Das, was die Aufgabe sein wird — ich bitte das nicht als ein Programm anzusehen, aber es ist vielleicht mehr geeignet ein Programm zu bilden, als Manches, das wir hier gehört haben *(Heiterkeit links)* — ist die richtigere Vertheilung der Steuern, die Heranziehung derjenigen Einkommen, welche bisher nicht besteuert sind *(Rufe links: Sehr richtig!)* und da mag immerhin auch eine Mehreinnahme für den Staat entstehen, eine Mehreinnahme, die jeder Patriot als vollkommen gerechtfertigt erklären wird. Dies herbeizuführen, dazu diente die Grundsteuerreform und die Grundsteuernovelle, und wahrhaftig, wir können sagen: Daß diese Novelle noch heuer zu Stande gekommen ist, ist gewiß weniger das Verdienst der coalirten Parteien, die ihr vielmehr alle möglichen Schwierigkeiten entgegensetzten, es ist unser Verdienst *(Rufe links: Sehr richtig!)*; ich weiß, wie man in Böhmen darüber denkt, und ich weiß, daß man anerkennt, daß wir auf die Annahme der Grundsteuernovelle und auf die rechtzeitige Annahme drangen, daß wir hiebei die Interessen des deutschen wie des böhmischen Stammes und namentlich die Interessen des Bauernstandes vertreten haben wahrhaftig mehr als Diejenigen, welche der Annahme der Grundsteuernovelle hinderlich waren. *(Bravo! Bravo! links.)*

In ausgiebigerer Weise aber, als dies bei der Grundsteuernovelle möglich, wird eine finanziell günstige Wirkung von der Einführung der Personaleinkommensteuer der Fall sein; ich hoffe, daß durch dieselbe wirklich eine erhebliche Mehreinnahme für den Staat entstehen wird. Es ist auch eine Reform der Erwerbsteuer nothwendig, welche die allerschlechteste unter unseren Steuern ist, weil sie antiquirt ist und auf die Verhältnisse gar nicht mehr paßt, und namentlich auf jene den kleinen Gewerbsmann in den kleinen Städten und auf dem Lande, der ohnehin durch die Verhältnisse gedrückt ist, in einer Weise trifft, die ganz unglaublich ist. Wenn dieses hohe Haus 600 fl. als das Existenzminimum bei der Berathung der Einkommensteuer festgesetzt und jedes Einkommen unter dieser Ziffer von jener Steuer freigelassen hat, so möchte ich Diejenigen, die die Verhältnisse kennen, fragen, wie viele denn von unseren ländlichen Kleingewerbsleuten in Böhmen sich nicht als Krösusse ansehen würden, wenn sie ein gesichertes jährliches Einkommen von 600 fl. hätten. *(Rufe links: Sehr richtig!)* Da läßt sich nichts mehr durch stärkeres Ansetzen der Steuerschraube herausschlagen.

Allerdings kann ich mir Steuern denken, neue Steuern, die nicht so sehr aus finanziellen als aus sittlichen und polizeilichen Gründen nothwendig erscheinen. Ich rechne dazu die Besteuerung des Ausschankes und Verschleißes von Branntwein *(Rufe links: So ist es!)*, ich rechne dazu auch eine Börsesteuer *(Rufe links: Ja! Ja!)*, die leider fallen gelassen wurde, an deren Möglichkeit ich aber nicht zweifle und die schon darum gerechtfertigt ist, weil es sich da um Einkommen handelt, die auf gar keine andere Weise als durch die Börsensteuer herangezogen werden können. *(Rufe links: Sehr richtig!)*

Was aber wichtiger als Alles das ist, ist eine andere Vermehrung des Einkommens, die Vermehrung, welche nicht durch neue Steuern und auch nicht durch Erhöhung der Steuersätze, sondern durch die natürliche Zunahme des Volkswohlstandes herbeigeführt wird. *(Rufe links: Sehr richtig!)* Mit Ausnahme der Grundsteuer sind alle anderen Steuern in ihrem Erträgnisse variabel, so die Erwerbsteuer, wenn sie vernünftig umgelegt ist und eine wirkliche Zunahme der gewerblichen Thätigkeit stattfindet, die Einkommensteuer, und nach der Natur der Dinge auch alle Consumtionssteuern. Alle diese Steuern sind einer Steigerung des Erträgnisses, nicht durch die Erhöhung des Steuersatzes fähig und bedürftig.

Muß man nicht sagen: Ein Staat ist schon dann im Rückgange, wenn bei demselben Steuersatze der Ertrag der Consumtionssteuern nicht zunimmt? Muß er denn nicht zunehmen, wenn die Bevölkerung zunimmt, und liegt nicht darin, daß das Erträgniß der Consumtionssteuern und namentlich der höchsten unter denselben, der Biersteuer, welche ein besonderes Lieblingsobject für die Steuerprojecte eines gewissen

Herrn ist *(Heiterkeit)*, gesunken ist, liegt nicht darin der Beweis, daß unsere Bevölkerung, die es an Arbeitsamkeit und Sparsamkeit, und zwar gerade in unserem Lande, welches weder ein Branntwein- noch ein Weinland ist, gewiß nicht fehlen läßt, im Wohlstande zurückgegangen ist? Müssen wir nicht das eigentliche Ziel darin finden, daß unsere Steuern mehr tragen, aber nicht darin, daß sie erhöht werden? Das ist das Ziel, dessen Erreichung Frankreich so blühend erscheinen läßt, daß die Erträgnisse der Steuern in jedem Jahre gegen jene des vorangegangenen zunehmen und daher immer mehr tragen, als veranschlagt wurde. Deßhalb ist auch neulich das, was der Herr Abgeordnete für Drohobycz von dem, was in Frankreich geschieht, gesprochen hat, mit so großem Enthusiasmus aufgenommen worden; freilich von dem, was in der letzten Zeit in Frankreich geschehen ist, nämlich in Bezug auf die Jesuiten und die geistlichen Orden, hat der Herr Abgeordnete nichts gesagt *(Heiterkeit links)*, und es ist die Frage, ob der gleiche Enthusiasmus für Frankreich und gegen Deutschland auch dann sich gleich allgemein gezeigt hätte, wenn diese Vervollständigung erfolgt wäre. *(Heiterkeit links.)*

Ich bin nicht Optimist, meine Herren, wie vielleicht der Herr Finanzminister, aber ich sehe die Dinge auch nicht schwärzer als sie sind und was günstig ist, das entzieht sich auch meinem Blicke nicht. Und ich kann nicht verkennen, daß eine Aenderung in den Zuständen eingetreten ist, welche eine der Bedingungen ist, damit eine günstigere Entwicklung des wirthschaftlichen Lebens stattfinde. Die Erscheinung, die ich meine, besteht darin, daß das allgemeine Sinken des Zinsfußes an den Grenzen Oesterreichs nicht Halt gemacht hat, vielmehr auch wir es wieder erleben, daß ein constanter, und wir wollen hoffen auch beharrlich sinkender Stand der Zinsrate bei uns eingetreten ist. Das ist in mehr als Einer Beziehung erfreulich, zunächst schon vom Standpunkte des reinen Fiscalisten, der nur an das denkt, was dem Staatsschatze frommt, weil daraus und aus dem directen Zusammenhange mit dem Geldüberflusse folgt, daß der Staat bei seinem Bedürfnisse, Schulden zu machen, wohlfeiler wegkommt und die von ihm zu übernehmenden Lasten sich verringern. Allein nicht minder erfreulich erscheint mir die weitere Thatsache der Zunahme von Capitalien, namentlich in den Sparcassen, auf dem flachen Lande, weil es sich zeigt, daß der Sparsinn unserer Bevölkerung nach den Erfahrungen der vorausgegangenen Jahre zugenommen hat. Bei den vielen guten Eigenschaften, welche alle Völker Oesterreichs haben, muß man sagen: Je weiter südlich man kommt, desto geringer zeigt sich bei ihnen die Geneigtheit zum Sparen, und während im äußersten Norden das Sparen am wenigsten schwer fällt, nimmt das Sparen ab mit der Leichtlebigkeit der Bevölkerung. Jedenfalls also ist die Zunahme der Spareinlagen eine erfreuliche Thatsache; die allererfreulichste Thatsache ist aber die, daß durch das Sinken des Zinsfußes die Ungleichheit der Productionsbedingungen gegenüber dem Auslande wenigstens eine theilweise Remedur gefunden hat. Wenn der solide Grundbesitzer, welcher eine Hypothek darzubieten vermag, Geld findet und zwar zu einem Zinsfuße, der nicht von vonherein ruinirend wirken muß, wenn der Gewerbsmann und der industrielle Unternehmer sich, sofern er überhaupt creditfähig und creditwürdig ist, das Geld zu ähnlichen Bedingungen zu verschaffen im Stande ist, wie die Nachbarn jenseits der Grenze, dann ist etwas geschehen, was hoffen läßt, daß sich die wirthschaftlichen Verhältnisse bessern. Freilich hat der Geldüberfluß und, insoweit das Sinken des Zinsfußes damit zusammenhängt, auch dieses Schattenseiten. Diese liegen darin, daß noch immer die Zeit nicht gekommen zu sein scheint, wo sich das Capital wieder den wirthschaftlichen Unternehmungen zuzuwenden geneigt ist, nicht schwindelhaften Actienunternehmungen, sondern den soliden natürlichen Erwerbs-, Fabriks- und gewerblichen Unternehmungen.

Hiezu vermag allerdings das Parlament und die Regierung Einiges beizutragen durch Schaffung guter Gesetze. Aber noch immer etwas, das dem Capital noch immer räthlich erscheinen läßt, zurückzuhalten und sich mit geringeren Zinsen zu begnügen, das ist das mangelnde Vertrauen. Wenn es uns gelingt, das Vertrauen herzustellen, dann wird auch eine wirthschaftliche Besserung eintreten, und zwar meine ich — und ich bitte mir da meine individuelle Meinung nicht übel zu nehmen — das Vertrauen, daß der Friede für lange Zeit werde erhalten werden und das Vertrauen auf die Stabilität der staatsrechtlichen Verhältnisse und Zustände des Vaterlandes. *(Rufe links: Sehr gut!)* Es ist Manches geschehen was in ersterer Beziehung Besorgnisse aufkommen ließ.

Ich werde sehr vorsichtig in meinen bezüglichen Aeußerungen sein; aber Sie werden mir erlauben, meine Ansicht offen auszusprechen. Es ist gewiß, daß wir — und zwar wahrhaftig nicht aus nationalen Gründen — im innigen Zusammengehen der zwei großen Militärmächte von Mitteleuropa die alleinige Bürgschaft für die Erhaltung des Friedens erblicken; das ist der Grund, warum wir das Bündniß mit Deutschland mit Freuden begrüßen.

Nun glaube ich aber, daß die Gestaltung der inneren Politik nie ohne Rückwirkung auf die äußere bleiben könne und daß daher, wenn eine Partei zu maßgebender Geltung gelangt ist, ihre Auffassung auch für die äußere Politik nicht ohne Bedeutung bleiben kann. Nun wurden Reden von hervorragenden Persönlichkeiten jener *(zur rechten Seite gewendet)* Partei in der Delegation und im Budgetausschusse der Delegation gehalten, welche bei der nothwendigen

Rückwirkung der inneren auf die äußere Politik eine sehr tief- und weitgehende Besorgniß zu erwecken geeignet waren. Der überaus beredte und geistreiche Abgeordnete für Drohobycz hat in seiner ersten Rede, die er anläßlich der Arlbergbahn hielt, nicht aus handelspolitischen Gründen, sondern, wie er ausdrücklich und bestimmt erklärte, aus rein politischen Gründen im Gegensatze zu den handelspolitischen Gründen die nahe Verbindung unseres Landes mit Belfort als etwas im Interesse Oesterreichs Gelegenes erklärt. Er hat dies nachträglich als Entstellung bezeichnet; wenn der verehrte Herr Abgeordnete im Saale anwesend wäre, so würde ich seine Worte vorlesen, welche beweisen, daß von diesem garstigen Wort hier nicht die Rede hätte sein sollen. Allein das, was er in seiner zweiten Rede erklärte, ist noch viel ärger, als das, was er in seiner ersten Rede sagte. *(Heiterkeit links.)* Er sagte nämlich — Jeder hat übrigens seinen Geschmack darüber, was er über fremde Staaten sagt, das will ich dahingestellt sein lassen — er sagte: Deutschland sei der Urquell des Militarismus, der Bevormundung der Ausnahmszustände und die liberale Verfassungspartei könne für das Bündniß mit Deutschland nur aus rein nationalen Gründen sein. Muß man daraus nicht folgern, daß, nachdem diese Gründe auch bei ihm, der sich doch einen liberalen Mann nennt, nicht vorhanden sind, da er doch nicht aus nationalen Gründen für das Bündniß mit Deutschland sein kann und er alle anderen Gründe selbst für ausgeschlossen erklärt, er ganz gewiß nicht für die deutsche Allianz ist. Wenn wir nun solche beifällig aufgenommene Aeußerungen wiederholt hören, ist dann nicht für den denkenden Mann die Besorgniß gerechtfertigt, und zwar gerade unter den jetzigen Verhältnissen der inneren Politik, die Besorgniß, daß eine Aenderung der auswärtigen Politik nicht außerhalb dem Bereiche der Möglichkeit liegt, und daß dies das Vertrauen zu stärken geeignet ist, wird man nicht behaupten können?

Das ist der eine Gesichtspunkt. Der andere ist aber die Stabilität der Zustände im Innern. Nun, in dieser Beziehung haben wir heute wieder Versicherungen allgemeiner Art vom Herrn Ministerpräsidenten gehört, die sind aber eben so allgemein, so wenig greifbar, daß man sich an dieselben kaum zu halten im Stande ist. Aber es sind uns zwei andere directe Emanationen des geehrten Herrn Ministerpräsidenten bekannt *(Rufe links: Hört! Hört!)* und zwar seine von ihm in diesem hohen Hause am 5. December 1879 und am 18. Februar 1880 abgegebenen Erklärungen. Die erste dieser Erklärungen wurde bei der Berathung über das Wehrgesetz abgegeben und bezweckte die Ansichten, welche von Seite des Herrn Abgeordneten Tomaszczuk entwickelt worden waren, zurückzuweisen.

In dieser Erklärung, welche von dem Herrn Ministerpräsidenten unter lebhafter Bewegung abgegeben wurde, sind zwei Stellen geradezu bezeichnend und haben in diesem hohen Hause auch eine große Aufregung hervorgerufen. Es sind nämlich die Erklärungen des Herrn Ministerpräsidenten über sein Programm. Er sprach sich damals dahin aus, daß er in den Jahren 1869—1870 der Minorität in dem damaligen Ministerium, dessen Präsident er war, angehörte, und erklärte weiter, daß er jenes Memorandum welches von der Minorität verfaßt und veröffentlicht wurde (weßhalb es auch besprochen werden kann), unterschrieb und die Principien desselben noch jetzt theile. Das ist das Eine, was er gesagt hat; das Andere aber ist, daß er eben glaubt, daß den außerhalb des Parlamentes stehenden Parteien durch ihn die Möglichkeit gegeben werden müsse, in das Parlament einzutreten, und das, was jene Aufregung hervorrief, war eben, daß man sich sagen mußte: Ist denn diese Möglichkeit erst durch den Herrn Ministerpräsidenten gegeben worden und nicht schon durch die Verfassung? Das ist der Sachverhalt jener Erklärung vom 5. December 1879. Nun, seit jenem Memorandum sind viele Jahre verstrichen und der Inhalt desselben dürfte wenig mehr bekannt sein. Darum erlauben Sie mir darüber zu sprechen. Ich würde es nicht gethan haben, weil es mir nicht recht passend erscheint, Thatsachen, welche in einem Ministerium vorgefallen sind, dem man anzugehören die Ehre hatte, und welche der Geschichte anheimgefallen sind, hier zu besprechen. Es wird eine spätere Zeit kommen, wo eine unbefangene Geschichtschreibung darüber urtheilen wird.

Ich will auch nicht sagen, ob es nicht auf die Herren, welche gegenwärtig die Ehre haben, dem Cabinete anzugehören, dem der Herr Ministerpräsident vorsteht, einen eigenthümlichen Eindruck machen muß, wenn er hervorhebt, daß ein Ministerium, dessen Präsident er gleichfalls war, nach und nach — ich weiß nicht, wie ich sagen soll — gesprengt wurde, indem sich eine Minorität und eine Majorität bildete, und ob diese Reminiscenz gerade für das jetzige Cabinet besonders angenehm und erfreulich ist.

Das Alles muß ich natürlich dem Ermessen des Herrn Ministerpräsidenten anheimgeben. Ueber jenes Memorandum aber erlaube ich mir Folgendes zu bemerken: Das ganze Memorandum der Minorität, welches sehr ausführlich ist, enthält nichts Anderes, als eine Kritik des Majoritätsmemorandums, eine sehr scharfe, sarkastische Kritik, welche beweist, von wem es verfaßt wurde, eine Schrift, die so sehr ihren Verfasser verräth, daß man sie mehr für eine Satzschrift, als eine Staatsschrift ansehen könnte. Das einzig Positive, das sie enthält, ist ein Princip, welches just umso bedeutungsvoller ist, weil es eben jenem Gedanken Ausdruck gibt, welchen der Herr Ministerpräsident am 5. December abermals ausgesprochen hat, nämlich das Princip, daß es die Aufgabe sei, die Möglichkeit des Eintrittes in die Reichsver-

haben wohl die Behauptungen aufgestellt, allein bisher sind sie nicht bewiesen worden. Ich kann mich nun in eine Erörterung über etwas, was nach meiner Ansicht keine greifbare Gestalt hat, nicht einlassen; ich kann es indessen offen sagen und glaube hiedurch der Ansicht meiner Landes- und Gesinnungsgenossen Ausdruck zu geben, daß, wenn es wirklich der Fall wäre, daß irgendwo die deutsche Sprache geschädigt werden sollte und wollte, und wenn es wirklich dazu kommen sollte, daß Rechte und Freiheit des Bürgers geschädigt werden sollten, wir das gewiß nicht nur nicht wünschen, sondern auch nicht unterstützen würden; aber ich sehe keinen Anlaß, jetzt Beunruhigung unter das Volk zu streuen und dann zu sagen, das Volk ist beunruhigt. Warten Sie doch, meine Herren, die betreffenden Wünsche, Vorlagen und Discussionen ab; ich glaube das sind Sachen, die von Fall zu Fall entschieden werden sollen, und meiner Ansicht nach sind die Landtage das eigentliche Forum, wo sich die Parteien auseinanderzusetzen haben.

Nun ist ja auch der Gegensatz der politischen Ansichten berührt worden. Aber auch in dieser Beziehung sind die Herren von der Gegenseite, welche uns immer vorwerfen, daß wir hier keine compacte Partei bilden, unter einander auch nicht einig. Denn der verehrte Herr Abgeordnete Plener hat ja ein förmliches, nach seiner Auffassung conservatives Programm aufgestellt, während die übrigen Wortführer der Gegenpartei doch mehr oder weniger liberalisirend aufgetreten sind. Es stellt sich also heraus, daß jede Seite dieses Hauses ihre Conservativen hat, und wir machen Ihnen die Ihrigen ja nicht streitig, aber gestehen Sie uns zu, daß von Ihrer Seite der Liberalismus nicht das einigende Band ist, welches Ihre Partei zusammenhält.

Freilich bietet man uns wiederholt in dieser Discussion, aber nicht zum erstenmale, die Hand von verschiedenen Seiten, damit sich die Elemente, die man zu den liberalen bei uns zählt, mit den liberalen Elementen der Gegenseite zum gemeinschaftlichen Handeln und Wirken verbinden können. Da wäre vielleicht eine Vorverhandlung nöthig, indem, wenn z. B. meine Wenigkeit zu diesem Bunde beitreten wollte, ich mich vielleicht ausweisen müßte, ob mein Liberalismus echtfärbig genug ist, um dem Ihren Stand zu halten und ich würde natürlich um die Gegengefälligkeit bitten. *(Heiterkeit rechts.)* Allein ich sage das nur nebenbei, denn die Sache ist ohnehin nicht durchführbar aus Gründen, auf welche ich sofort zurückkommen und die ich mir erlauben werde, aufrichtig darzulegen.

Und damit komme ich nun auf den Hauptdifferenzpunkt, der die zwei großen Lager in diesem Hause von einander trennt; es ist dies der Gegensatz der Anschauungen in Bezug auf die historische Entwicklung der Länder und des Reiches. Es ist dies eine Frage, die, wie mich dünkt, theoretisch und praktisch behandelt werden will, theoretisch als politisches Glaubensbekenntniß, praktisch als Actionsprogramm.

Unsere Fraction — ich meine hier die Fraction, welche ich hier zu vertreten die Ehre habe, meine Landesgenossen — unsere Fraction steht auf folgendem Standpunkte.

Im Verbande mit den übrigen Ländern der Monarchie wollen wir vor Allem unsere historische Landesindividualität intact erhalten. Ich sage historisch nicht in dem Sinne, wie die Herren aus Böhmen dieses Wort gebrauchen können, nämlich nicht in dem Sinne einer historischen Rechtsentwicklung in und gegenüber Oesterreich — Sie wissen ja, daß wir nicht freiwillig an Oesterreich gekommen sind — ich meine aber historisch in dem Sinne, als wir uns als ein Theil eines alten historischen Gemeinwesens fühlen und uns als solches bewahren wollen. Seitdem man nun in Oesterreich diese unsere Individualität respectirt, schützt, fördert, seitdem erfüllen wir freudig unsere Pflicht gegen das Ganze, gegen das Gemeinwesen, zu dem wir gehören. Wir würden aber nie und nimmer freiwillig in einem künstlich und doctrinär unificirten Staate aufgehen.

Die logische Folge dieses Standpunktes ist die, daß wir auf legalem Wege vor Allem darnach streben, unsere Landesautonomie zu wahren und zu entwickeln, und die weitere Folge davon ist, daß, wenn wir herkommen, um im Vereine mit Ihnen diejenigen Angelegenheiten zu berathen, welche gesetzlich als gemeinsam gelten, und wenn wir uns unter den Fractionen des Hauses umsehen, wir uns nothwendig den Fractionen anschließen müssen, welche, auf demselben Bewußtsein und auf ähnlichen Ueberzeugungen fußend, sich ebenfalls als Vertreter historischer Länderindividualitäten fühlen und ihre autonome Existenz wahren und entwickeln wollen. *(Bravo! rechts.)* In Sprachenfragen — ich bemerke das noch einmal — ist, glaube ich, durch die Förderung des Einen gewiß nicht die Unterdrückung des Andern bedingt *(Rufe rechts: Sehr richtig!)*, und in Freiheitsfragen ist damit nach unserer Ansicht in keiner Weise ein Rückschritt bedingt, in keiner Weise das gemeint, was man als Schlagwort an die Wand malt und mit Reaction bezeichnet.

In politisch-legislativen Competenzfragen aber, ist, wie gesagt, die Wahrung und freie Bethätigung unserer historischen Landesindividualität unsere Richtschnur und unser Ziel, daher stammt auch unsere Bundesgenossenschaft, die Sie uns so oft vorwerfen, und die Sie noch öfter nicht zu verstehen scheinen. Wir sind auch innerhalb dieser Bundesgenossenschaft autonom, denn wir können diesen Charakter nicht aufgeben, und ebenso wie wir in einem unificirten Staate nicht aufgehen können, ebenso wenig können wir aufgehen in einer unificirten Partei. *(Bravo!*

Bravo! rechts.) Warum? Wir fühlen uns als Gesammtdelegation unseres Landes und das trotz den directen Wahlen, durch welche Sie versucht haben, uns zu Deputirten von Departements zu machen *(Bravo! Bravo! rechts)*, trotzdem fühlen wir uns in innigem Contacte mit der Landesvertretung und als Landesvertretung in Wien, und es können daher auch Einzelne von uns aus diesem Rahmen nicht heraustreten und mit anderen allenfalls politisch-gesinnungsverwandten Elementen ein Bündniß zu schließen. *(Rufe rechts: Hört! Hört!)*

Deßhalb aber können wir nur gemeinsam mit Denen wirken, welche nach der von mir angedeuteten Richtung und nach jenen Grundsätzen gemeinsame Ziele verfolgen. Sie, meine Herren, von der Gegenseite *(links)* setzen diesen Principien entgegen die Staatsidee, die Reichsidee nach ihrer Auffassung. Ich ehre Ihre Auffassung; allein ich nehme dafür in Anspruch, daß Sie auch die unsere achten, und vor Allem nehme ich das von Ihnen in Anspruch, daß Sie die Staatsidee überhaupt nicht als Ihr Monopol erklären. *(Rufe rechts: So ist es!)* Sie fassen sie eben anders auf als wir, Sie berufen sich auf die moderne Lehre vom Staate, Sie berufen sich auf die Entwicklung der Staaten, Sie berufen sich auf den centralisirenden Zug, der ja unleugbar vorhanden ist, auf vielen Gebieten in Europa und vielleicht auch in Amerika, Sie berufen sich auf die Länder, wo die Centralisation in Folge von Parteibestrebungen zunimmt; hingegen gestatten Sie uns, daß wir uns berufen auf die Geschichte, auf das organisch Gewordene, auf die organische Entwicklung Oesterreichs, auf das, was an lebenskräftigen historischen Organismen hier vorhanden ist, auf das Oesterreich, wie wir es kennen, wie wir es vielgestaltig vor uns sehen, und auf diejenigen Elemente, welche in Oesterreich wenigstens gegen jenen centralisirenden Zug energisch reagiren. *(Bravo! rechts.)* Und ich denke, das ist auch eine Auffassung des Staates, und zwar dieses Staates, von dem wir ja reden, auf den wir angewiesen sind, und eine Auffassung, die wir, wie Sie die Ihrige, als die allein gedeihliche für Oesterreich ansehen.

Nun von der Theorie zur Praxis, denn wir sind ja nicht in einer Akademie, um Theoreme gegen einander auszufechten. Verzeihen Sie, daß ich auf die Theorie überhaupt eingegangen bin, aber ich mußte darauf eingehen, um gegenüber den vielen Irrthümern zu berichtigen, die sich geltend machten in Bezug auf unsere Stellung innerhalb des Parteigetriebes, um einige Klarheit zu schaffen durch die Definition unserer politischen Stellung.

Allein es war dies vielleicht auch nicht ganz unwesentlich, und es kann vielleicht nicht schaden, zuweilen die Debatte in jene ruhigere Region hinüberzuleiten, wo die Gegensätze minder scharf aufeinander prallen. In der praktischen Politik wird man allerdings oft leidenschaftlich, allein man sollte es auch nicht sein, denn da muß man wieder bedenken: wenn Doctrinen als solche einen absoluten Werth haben und unantastbar feststehen, so ist doch wieder die praktische Durchführung von Tag zu Tag, von Moment zu Moment, von Gesetz zu Gesetz, von Maßregel zu Maßregel eine stete Entwicklung und wird zu einer Reihe fortwährender Compromisse, und es steht doch nichts im Wege, daß bei einem beiderseitig maßvollen Vorgehen Conflicte sich als minder scharf herausstellen, als man es sich im Anfang gedacht hat und als wir selbst geglaubt haben. Ich lade Sie zu keiner Versöhnung ein, meine Herren, denn wir sind Gegner und werden es wahrscheinlich auch bleiben. Conflicte können und sollen nicht vermieden werden; das Leben bringt sie mit sich, Leben ist Kampf, der Kampf muß ausgetragen werden, wenn er nur offen und loyal geführt wird. Ich lade Sie aber ein, die Tragweite der Conflicte mit Ruhe zu ermessen und nicht zu glauben, daß gleich das ganze Reich in Trümmern geht, wenn einmal eine oder die andere Partei das Oberwasser erhält. *(Bravo! rechts.)* Das geht eben so auf und ab, geht eben so hin und her, und es muß jeder Partei daran liegen, sich mit dem endgiltigen Staatszweck nicht zu identificiren und nicht zu glauben, daß, wenn sie von der Bühne abtritt, aller Tage Ende ist. *(Bravo! rechts.)*

Warum soll ich das nicht sagen? Ich glaube, wir müssen uns das selbst sagen, wir können heute oder morgen wieder in der Minorität sein, diese Lehre gilt also für beide Theile und die einzige Sorge, die uns beschäftigen soll, ist die um das Wohl der Völker, die wir hier vertreten, denn nicht um uns handelt es sich, sondern um die Völker, und wenn wir uns auch tüchtig herumschlagen *(Heiterkeit)*, wir müssen doch mit einander auskommen, ebenso wie die Völker sich vertragen müssen, ebenso in diesem Reiche leben und ihre Ruhe und Sicherheit, ihren Schirm und Hort in demselben suchen und finden! Und im Sinne dieses Gedankens, nachdem ich meinen Standpunkt und den meiner Gesinnungsgenossen dargelegt habe, werde ich für das Eingehen in die Specialdebatte stimmen. *(Lebhafter Beifall rechts. — Redner wird von vielen Seiten beglückwünscht.)*

Präsident: Es haben sich die Herren Abgeordneten Dr. Ruß und Neuwirth zu thatsächlichen Berichtigungen das Wort erbeten.

Ich ertheile zunächst dem Herrn Abgeordneten Dr. Ruß das Wort.

Abgeordneter Dr. **Ruß:** Ich habe eigentlich zwei thatsächliche Berichtigungen vorzubringen, und zwar die eine gegen den Herrn Ministerpräsidenten, welcher heute von Wahlbriefen nach Prag gesprochen hat, was ich nicht gethan habe. Meine

Bemerkungen bezogen sich auf die Wahlaction im mährischen Großgrundbesitze.

Die zweite Berichtigung habe ich gegenüber Seiner Excellenz dem Herrn Minister für Cultus und Unterricht vorzubringen. Ich habe am 9. April d. J. — Zeuge das stenographische Protokoll — davon gesprochen, „daß der Wohlfahrtsausschuß der vereinigten Rechten auch dazu diene, um gewisse Komödien vorzubereiten, wie wir eine derselben im Unterrichtsausschusse erlebt haben", und dazu gesetzt: „ich bitte mir den Ausdruck zu verzeihen, er ist nicht im schlimmsten Sinne gemeint, sondern nur im griechischen Begriffe."

Ich hätte nun eigentlich den Anlaß, und zwar im Wege der thatsächlichen Berichtigung, den Vorgang wiederholt zu erzählen, welcher sich im Unterrichtsausschusse abgespielt hat; aber ich behalte mir die weitere Auseinandersetzung bis zu dem Zeitpunkte vor, wo wir den Voranschlag des Unterrichtsministeriums, Capitel „Volksschule" zu berathen haben werden, und füge heute nur hinzu, daß ich im Ausschusse am 17. März, nachdem dieser Vorgang zwei Stunden gespielt hatte, gesagt habe: „Aus der heutigen Erklärung des Herrn Ministers geht hervor, daß dies ein Antrag sei, welchen die Minister mit den Herren von der Rechten vereinbart haben. Alles, was hier vorgekommen ist, ist also eine uns gegebene Vorstellung mit vertheilten Rollen . . ." Damals hat weder ein Mitglied der Majorität des Ausschusses, noch Seine Excellenz der Herr Unterrichtsminister, welcher aufmerksam zugehört und der Sitzung bis zum Schlusse angewohnt hat, Gelegenheit genommen, dagegen ein Dementi vorzubringen.

Ich habe in der letzten Haussitzung hier nichts Anderes gesagt; es war daher, wie ich glaube, kein Anlaß für Seine Excellenz den Herrn Unterrichtsminister vorhanden, zu sagen, daß „sein Ehrgefühl" gegenüber meinen Bemerkungen „betheiligt" war, denn dann hätte es auch schon im Unterrichtsausschusse „betheiligt" gewesen sein müssen. Ich bin daher leider nicht in der Lage, irgend etwas von dem Gesagten zurückzunehmen, bedauere vielmehr, angesichts meiner in dem stenographischen Protokolle niedergelegten Erklärung die mir gewordene Unterstellung, als hätte ich von einer Täuschung gesprochen, auf das Entschiedenste ablehnen zu müssen. *(Beifall links.)*

Präsident: Es hat nun der Herr Abgeordnete Neuwirth zu einer thatsächlichen Berichtigung das Wort. *(Unruhe rechts.)*

Abgeordneter **Neuwirth** *(liest)*: „Zu einer thatsächlichen Berichtigung hat der Präsident auch nach Schluß der Debatte das Wort zu ertheilen." *(Rufe links: Sehr gut!)* Ich werde mich streng innerhalb des Rahmens des §. 39 der Geschäftsordnung darauf beschränken, mit wenigen Worten zwei thatsächliche Berichtigungen vorzubringen.

Der sehr geehrte Herr Finanzminister hat folgende Worte gesprochen: „Man hat eine zwanzig Jahre alte Schrift herausgesucht, um ein paar Sätze zu finden, durch die man mich beschuldigen, anschwärzen und verdächtigen könnte." Ich habe nicht das Recht zu untersuchen, inwieweit dieser Ausdruck parlamentarisch ist. *(Unruhe rechts.)* Ich muß aber constatiren, daß ich Citate aus einer Schrift ohne jedweden Zusatz vorgebracht habe, zu deren Autorschaft Se. Excellenz der Herr Finanzminister sich heute bekannt hat.

Zweitens hat Se. Excellenz folgende Worte gesprochen: „Den Herrn Abgeordneten Neuwirth möchte ich fragen, ob es ihm irgend Jemand übel genommen hat, daß er, der früher Freihändler gewesen, nunmehr ein Schutzzöllner geworden ist." *(Rufe rechts: Sehr gut!)* Ich weiß nicht, wer Se. Excellenz den Herrn Finanzminister über diesen Punkt informirt hat. Wer es immer gewesen sein mag, er hat ihn falsch informirt. Ich erkläre mit aller Entschiedenheit und in der kategorischesten Form, daß diese Behauptung mit der Wahrheit im Widerspruche steht, daß ich niemals freihändlerisch geschrieben oder gesprochen habe, und ich fordere Se. Excellenz den Herrn Finanzminister auf, für seine Behauptung den Beweis der Wahrheit anzutreten. *(Beifall links.)*

Präsident: Der Herr Abgeordnete Dr. Fanderlik hat sich zu einem formellen Antrage das Wort erbeten; ich ertheile ihm dasselbe.

Abgeordneter Dr. **Fanderlik:** Bei der vorgerückten Stunde und wegen der im Saale herrschenden hohen Temperatur beantrage ich den Schluß der Sitzung.

Präsident: Ich ersuche jene Herren, welche nach dem Antrage des Herrn Abgeordneten Dr. Fanderlik den Schluß der Sitzung annehmen wollen, sich zu erheben. *(Geschieht.)* Der Antrag ist angenommen.

Ich schlage vor, daß die nächste Sitzung morgen Vormittags 11 Uhr stattfinde und auf die Tagesordnung die Fortsetzung der heute abgebrochenen Debatte über das Budget *(62 der Beilagen)* gesetzt werde. Ich vermuthe, daß gegen meinen Vorschlag keine Einwendung erhoben wird *(Zustimmung)* und erkläre sohin die Sitzung für geschlossen.

(Schluss der Sitzung 3 Uhr.)

Aus der k. k. Hof- und Staatsdruckerei.

tretung den außen Gebliebenen zu gewähren; das Memorandum hat sich aber damals über die Mittel dazu genauer ausgesprochen, als es jetzt der Herr Ministerpräsident gethan hat. Es heißt nämlich *(liest)*: „Die ehrfurchtsvoll unterzeichnete Minorität ist aus den umständlich dargelegten Gründen der Meinung, daß die gehofften wohlthätigen Folgen der Wahlreform nur dann zu erwarten sind, wenn mit ihr zugleich jene Aenderungen des Staatsgrundgesetzes über die Reichsvertretung zu Stande kommen, welche der nationalen Opposition nach ihrer Anschauung die Betheiligung an der gemeinsamen verfassungsmäßigen Wirksamkeit möglich machen würden."

Also dasselbe was jetzt, erklärte er auch damals, nur wurde noch gesagt, daß Aenderungen an der Verfassung vorgenommen werden mußten; heute hat der Herr Ministerpräsident allerdings erklärt, daß Aenderungen nur auf verfassungsmäßigem Wege geschehen können und werden; er hat auch keineswegs erklärt, daß Veränderungen intendirt sind, aber wir wissen ja, wie sehr leicht es ist, daß ein Minister von demjenigen Standpunkte abgedrückt wird, auf dem er sich ursprünglich befunden hat, namentlich bei Parteiverhältnissen, wie sie in diesem hohen Hause obwalten.

Das ist die Eine solenne Ennunciation des Ministerpräsidenten. Die andere ist am 18. Februar 1880 abgegeben worden in der Beantwortung einer Interpellation des Abgeordneten Dr. Menger und hat ihre Vorgeschichte. Der Interpellation und ihrer Beantwortung sind nämlich zwei Acte vorangegangen. Der eine war das Memorandum der böhmischen Bischöfe, worin dieselben neuerlich verlangen, daß der confessionelle Charakter der Schule zurückgegeben werde und das auch gewisse Drohungen aussprach, welche in dem Falle verwirklicht werden sollten, falls ihrem Wunsche nicht entsprochen würde.

Der zweite Act, der damit im Zusammenhange steht, ist der Antrag, welcher von einem Abgeordneten der Landgemeinden von Steiermark hier eingebracht wurde und ganz dieselbe Tendenz verfolgte wie das bischöfliche Memorandum. Dieser Antrag kam lange nicht zur ersten Lesung; er wurde geraume Zeit nach seiner Einbringung noch immer nicht auf die Tagesordnung gesetzt; endlich kam er zur ersten Lesung auf die Tagesordnung. Am selben Tage beantwortete der Herr Ministerpräsident die Interpellation des Herrn Abgeordneten Dr. Menger, und zwar dahin, daß er davon sprach: Diese Beschwerden der Bischöfe seien schon alte, man habe seit zwölf Jahren Erfahrungen gesammelt und werde auf Grund derselben im administrativen und legislativen Wege Verbesserungen des Bestehenden zur Geltung bringen. Ob diese Aenderungen solche sein würden, welche von den Bischöfen angestrebt werden, darüber sprach sich die Beantwortung der Interpellation nicht aus. Bezeichnend ist aber Folgendes: Wie der Antragsteller aus Steiermark zur Begründung seines Antrages schreiten sollte, erklärte er, daß durch die Erklärung des Herrn Ministerpräsidenten sein Antrag gegenstandslos geworden sei! *(Rufe links: Hört! Hört!)*, und vielleicht liegt darin der eigentliche Commentar.

Nach diesen beiden solennen Erklärungen werden es die Herren nicht ganz unbegreiflich finden, wenn in weiten Kreisen nicht volles Vertrauen zur Stabilität der staatlichen Einrichtungen und der wichtigsten Gesetze besteht, welche in Folge der Staatsgrundgesetze ins Leben getreten sind.

Der zweite Grund der Besorgniß ist aber, daß man eigentlich doch nicht weiß, was denn das Ministerium eigentlich ist. Es nennt sich und läßt sich mit Vorliebe in seinen Blättern „Coalitionsministerium" nennen. Schon der Herr Abgeordnete für die Egerer Handelskammer hat davon gesprochen was man anderwärts unter „Coalitionsministerium" versteht. Mir scheint, es besteht eine Coalition, aber kein Coalitionsministerium. Dieses Haus hat eine Majorität und eine Minorität; viel kleiner ist die Minorität nicht als die Majorität, und daß sie überhaupt kleiner ist, ist das unbestrittene Verdienst des Ministerpräsidenten. *(Rufe links: Sehr gut!)*

Was aber die Majorität betrifft, so ist sie nicht eine Partei; sie besteht aus drei, von einander ganz verschiedenen Parteien, wobei ich es dahingestellt sein lasse, weil ich darüber nichts weiß, ob im Innern dieser Parteien nicht auch Meinungsverschiedenheiten bestehen. Ob Dasjenige, was der Herr Abgeordnete für Steiermark letzthin gesprochen hat, Dasjenige ist, was für richtig gehalten wird von den Abgeordneten aus Dalmatien und der Bukowina, das weiß ich nicht und lasse es dahingestellt sein. Aber auch nach Außen treten drei ganz von einander verschiedene Parteien auf; die eine besteht nahezu aus sämmtlichen Abgeordneten eines bestimmten Landes und verfolgt daher naturgemäß zunächst die Interessen dieses Landes und auch wohl die nationalen Interessen, insoweit für diese nationalen Interessen noch irgend etwas zu wünschen übrig ist, was kaum der Fall sein dürfte. *(Heiterkeit links.)* Der zweiten Partei gehören Angehörige der čechischen Nationalität aus Böhmen und Mähren an; diese verfolgt naturgemäß zunächst nationale Zwecke, denn was die wirthschaftlichen Interessen betrifft, glaube ich kaum, daß zwischen uns irgend ein Unterschied bestehen kann. *(Rufe links: Sehr richtig!)* Ich wüßte wenigstens nicht worin er bestehen sollte. Die dritte Partei, die hat allerdings eine sehr mosaikartige Zusammensetzung; nachdem ihr Personen aus verschiedenen Ländern und Weltgegenden, von verschiedenen Nationen und von verschiedenen Confessionen angehören, kann sie wohl nur einen politischen und damit zu-

sammenhängend vielleicht auch einigermaßen confessionellen Zweck haben. Wir haben also drei Parteien, die verschiedene letzte Zwecke haben. Zwischen solchen verschiedenen Parteien ist eine Coalition ad hoc möglich; es mag etwas Negatives sein, was die Parteien gemein haben und dieses Negative bildet den Kitt zur Coalition. *(Rufe links: Sehr richtig!)* Aber ein Ministerium, welches durch diese Coalition halb gestützt, halb nicht gestützt wird, das ist kein Coalitionsministerium, denn eine numerisch fast gleiche und auch sonst nicht unbedeutende Minorität *(Heiterkeit links)* findet sich in diesem Ministerium nicht vertreten. Was ist aber die Consequenz?

Wenn eine große Partei auf jener *(rechten)* Seite wäre mit einheitlichem Zwecke, so hätte das Ministerium, um diese Partei für sich zu gewinnen, nur immer Ein Zugeständniß zu machen und man wüßte, wie man daran ist. So aber muß das Ministerium jeder der Parteien ein Zugeständniß machen *(Rufe links: Sehr richtig!)*, um die Majorität sicher beisammen zu haben, und wie weit es da gehen kann und was, wenn es jeder Partei ein Zugeständniß macht, endlich übrig bleiben wird, das vermag man nicht zu ermessen, und darin liegt gewiß ein gerechter Grund zur Beunruhigung. *(Rufe links: Sehr richtig!)* Das ist nichts uns allein Eigenthümliches, das ist die Natur einer jeden Coalition von Parteien, die nichts miteinander gemein haben, als daß durch gemeinschaftliche Thätigkeit jede ihren Zweck besser erreichen solle. Ich bitte nur die englischen Wahlen zu nehmen. Durch einen dem Außenstehenden kaum begreiflichen Umschwung sind dort die Liberalen zur Majorität gelangt. Neben den Liberalen und den Conservativen gibt es noch die Home-rulers, die irische Partei, welche wieder die Herstellung eines eigenen irischen Parlamentes anstrebt, welche Herstellung nicht zuzulassen Liberale wie Conservative einig sind. Ein conservatives und dabei sehr patriotisches Blatt dieses Landes hat, wie nur die ersten Wahlen bekannt waren, sich dafür erklärt, wenn die Liberalen schon die Majorität erhalten, so mögen sie eine starke und entschiedene Majorität haben, damit sie nicht gezwungen sind eine Coalition mit den Home-rulers einzugehen und ihnen Concessionen zu machen, um sich am Ruder zu erhalten. Das ist das Gefährlichste für ein Ministerium, wenn es sich auf eine Coalition, gebildet durch von einander durchaus verschiedene und an sich widerstrebende Parteien, stützen muß und die Ungewißheit über Dasjenige, dem man entgegengeht, wird durch eine solche Coalition ins Unermeßliche gesteigert. *(Rufe links: Sehr gut!)*

Das ist der Grund, warum eine tief- und weitgehende Besorgniß bei uns herrscht und von der durch uns vertretenen Bevölkerung lebhaft empfunden wird. Es ist die Aufregung, es ist auch die nationale Aufregung gesteigert worden, etwas, was der sehr geehrte Herr Abgeordnete für Drohobycz freilich bestritten hat. Er meinte nämlich, dem Kronprinzen werde in Prag friedlich und geeinigt von beiden Nationalitäten gehuldiget und es sei nirgends auch nur — ich weiß nicht — eine Schlägerei, ein blutiger Wahlkampf oder etwas dergleichen vorgekommen. Mir scheint, so sehr der geehrte Herr Abgeordnete für Drohobycz die Blüthen der deutschen Wissenschaft und Kunst, so sehr er die Schätze unserer Sprache sich angeeignet hat, Eines hat er doch nicht kennen gelernt, das ist unser deutsches Volk und namentlich unser deutsches Volk in Oesterreich. Wie könnte er denn sonst glauben, daß es irgendwelche Verhältnisse geben kann, welche das Band der Liebe und Treue, das dieses Volk an die Dynastie knüpft, zu lockern vermöchten? *(Lebhafter Beifall links.)*

Wie könnte er denn sonst glauben, daß dieses Volk seine Aufregung in Schlägereien und blutigen Scenen äußern werde? Und glaubt er nicht, daß der tief verschlossene Kummer, der an dem Herzen des einzelnen Patrioten nagt, auch eine Aufregung ist, und auch eine Aufregung, mit der man rechnen muß? Unser Volk ist ein stilles, friedfertiges, gesetzestreues Volk. Wenn der Herr Abgeordnete für Drohobycz, um zu glauben, daß das deutsche Volk aufgeregt ist, auf Schlägereien wartet, dann kann er lange warten *(Heiterkeit links)*. Aber ich fühle mich verpflichtet, es zum Ausdrucke zu bringen: Dieses Volk hat eine wahre Sehnsucht, daß die staatsrechtlichen Experimente endlich ein Ende nehmen *(Beifall links)*, die staatsrechtlichen Experimente, mögen sie auf dem Wege der Verfassungssistirung, auf dem Wege einer Aenderung der Verfassung in ihren Principien, oder auf dem heute nicht mehr ungewöhnlichen und immer beliebter werdenden Wege der Administration erfolgen. *(Bravo! Bravo! links.)*

Unser Volk hat den sehnlichen Wunsch, daß die staatsrechtlichen Zustände stabil und bleibend geordnet werden, daß nicht immer Dasjenige, was in Ausführung der Staatsgrundgesetze Gesetz geworden ist, was dem Volke lieb geworden ist, was auch, wie die Vermehrung der Bildung, zur Erhöhung der wirthschaftlichen Befähigung des Volkes beiträgt, in Frage gestellt werde, und daß ihm endlich Ruhe gegönnt sein möge und damit die wesentliche Bedingung friedlichen wirthschaftlichen Schaffens. *(Andauernder lebhafter Beifall und Händeklatschen links. Redner wird von vielen Seiten beglückwünscht.)*

Präsident: Der Herr Generalredner für die Ausschußanträge, Fürst Czartoryski, hat das Wort.

Abgeordneter Fürst **Czartoryski:** Nahe am Schlusse der Generaldebatte über den Staatsvoranschlag, welche seit sechs Tagen dauert, und in der Reihe der Redner als der achtundzwanzigste das Wort zu ergreifen, das muß, wie die Herren zugestehen werden, dem Redner ein Gefühl der Befangen-

heit einflößen, die ihn vor Allem veranlaßt, um die Geduld seiner sämmtlichen freundlichen Zuhörer zu ersuchen. Von einer namhaften Reihe freundlicher Collegen und Gesinnungsgenossen zum Generalredner erwählt, muß ich ganz speciell diejenigen Herren, welche auf das ihnen gesicherte Wort zu meinen Gunsten oder — soll ich sagen — zu meinem Nachtheil verzichtet haben, um ganz besondere Nachsicht bitten, weil es doch fast ein Ding der Unmöglichkeit ist, Anschauungen Anderer einen solchen Ausdruck zu geben, wie ihn jeder dieser Herren, wenn er zum Worte gekommen wäre, selbst gegeben hätte. Es kann ja doch Niemand aus sich heraus und Jeder kann schließlich nur das geben, was in ihm ist, und, was den Ausdruck seiner eigenen Individualität bildet. Wollen Sie also gütigst mit dem vorlieb nehmen, was ich — ich möchte sagen — bin und was ich sagen kann. Die Aufgabe eines Generalredners stelle ich mir selbstverständlich nicht so vor, daß ich es wagen könnte zurückzugreifen und alle die Ausführungen, die von der Gegenseite vorgebracht worden sind, Revue passiren zu lassen und dieselben widerlegen zu wollen. Es wäre dies auch überflüssig; denn es ist dies von einer namhaften Reihe von Rednern dieser *(rechten)* Seite bereits geschehen.

Ich betrachte meine Aufgabe als die folgende: Ich habe mich offenbar vor Allem mit dem glänzenden Plaidoyer des sehr verehrten Herrn Generalredners von der Gegenseite zu befassen, und, auf die frühern Aeußerungen zurückgreifend, gewissermaßen das zusammenzufassen, was, wenn es sich herausfinden läßt, als das Charakteristische, das Ausschlaggebende der politischen Tendenzen der verehrten Gegenpartei sich darstellt, und diesem das entgegenzustellen, was wieder als das Charakteristische und Ausschlaggebende dieser *(rechten)* Seite dargestellt werden kann. Es versteht sich von selbst, daß hiebei die politische Lage in Betracht gezogen werden muß. Allerdings wird vielfach und zwar nicht nur in diesem hohen Hause, sondern auch in Privatgesprächen und in öffentlichen Blättern der Vorwurf erhoben, daß sehr viele Redner sich entweder gar nicht oder doch viel zu wenig mit dem eigentlichen Gegenstande, das ist dem Staatsvoranschlage und dem Finanzgesetze, beschäftigt haben; und da muß ich im vorhinein erklären, daß ich im Begriffe bin, mir diesen Vorwurf auch zu verdienen. Es ist nämlich die Betrachtung der politischen Lage im Allgemeinen bei Gelegenheit der Budgetdebatte eine eingebürgerte, auf Grund einer althergebrachten parlamentarischen Tradition. Ja noch mehr. Wenn es nur eine Tradition wäre, könnte sie am Ende obsolet geworden und verlassen worden sein; aber ich finde es auch in der Natur der Sache begründet. Wenn eine Versammlung, wie die unsrige im Begriffe steht, den ganzen Ausgabenetat eines Staates, die Forterhebung der Steuern, die Deckung eines namhaften Deficites zu votiren, ist es dann nicht natürlich und wohlbegründet, daß man einen Augenblick Halt macht und Umschau hält, daß man sich fragt, von wannen kommen wir und wohin steuern wir, wobei natürlich auch die Stellung der Parteien gegen einander und zu der Regierung zur Sprache kommt?

Man sollte glauben, daß die volkswirthschaftliche Lage, wie sie sich im ganzen Reiche darstellt, nothgedrungen dahin führen müßte, daß eine finanzpolitische Debatte in großem Style geführt werde. Es ist das aber, wie mir scheint, nicht der Fall gewesen. Wir haben allerdings von den verschiedenen Fractionen des Hauses sehr schätzbare und mitunter auch bedeutende Bemerkungen, Aperçu's, Anregungen vernommen, wie dem ja allgemein gefühlten Nothstande abzuhelfen wäre; aber eigentlich die Sache durchdringende und erschöpfende Finanzprogramme haben wir, wie mir scheint, in dieser Debatte nicht erlebt. Es mag dies daher kommen, daß zu einer solchen Debatte kein Substrat vorgelegen war. Eine finanzpolitische Debatte in großem Style kann sich doch nicht nur in Allgemeinheiten bewegen, oder nur schätzenswerthe Anregungen bringen; zu mehr war aber durch das uns vorliegende Substrat, das Budget, kein rechter, entscheidender Anlaß geboten.

Wir müssen uns also damit begnügen, zu recapituliren, was uns von der Gegenseite, z. B. an einzelnen Anregungen zur Besserung unserer Finanzlage geboten worden ist.

Die Herren von der Gegenseite, welche ja jahrelang auf die Gestaltung unserer Finanzpolitik Einfluß genommen haben, haben uns allerdings ihre Meinungen in verschiedenen Variationen mitgetheilt. Allein, Einigkeit ist es gerade nicht, was, für mich wenigstens, aus ihren verschiedenen Reden hervorgetreten ist. So sehen wir z. B., daß der verehrte Herr Abgeordnete Dr. v. Plener die directen Steuern, die doch ohnehin so schwer lasten, noch erhöhen möchte, und was die indirecten Abgaben betrifft, ausschließlich auf die Zucker- und Branntweinsteuer Gewicht legt, daß er die Steuerschraube auf's Aeußerste anspannen möchte, um die Großmachtstellung Oesterreichs intact zu erhalten, während der sehr verehrte Herr Abgeordnete Dr. Menger ausgeführt hat, daß die Landwirthschaft und die landwirthschaftliche Industrie nicht mehr im Stande seien, den Steuerdruck, der auf ihnen lastet, zu ertragen, daß sie erschöpft seien, daß folglich sowohl die Grundsteuer, als auch die Branntweinsteuer als landwirthschaftliche Steuer nicht erhöht werden könne und daß die einzige Rettung darin besteht, daß man in dem Dilemma des Wirkens nach Außen oder des Ordnens der Verhältnisse nach Innen, das letztere wählen müsse, nämlich Einschränkungen und Beschränkungen. Wir kommen also zwischen diesen beiden verehrten Rednern zu dem Resultate, daß nach der

Meinung des Herrn Abgeordneten Dr. Menger der Plan des Herrn Abgeordneten Dr. v. Plener dahin ginge, zum Zwecke der Erhaltung der Großmachtstellung des Reiches die Steuerträger zu ruiniren, und daß nach der Ansicht des Herrn Abgeordneten Dr. v. Plener der Herr Abgeordnete Dr. Menger durch Ersparungen dahin käme, auf die Großmachtstellung Oesterreichs zu verzichten. *(Heiterkeit und Rufe rechts: Sehr gut!)*

Die verschiedenen anderen Herren, die sich ja gewiß mit vielen Studien auf finanzpolitischem Gebiete beschäftigt haben, haben dagegen wieder bewiesen, daß Ersparungen absolut nicht durchführbar wären. Sie möchten allerdings die Steuern auch erhöhen, sie finden aber den Druck bereits zu hoch, und wenn sie alle auch die Rede des verehrten Herrn Abgeordneten Dr. v. Plener gelobt haben, so haben sie sich doch fast alle, mit Ausnahme, wenn ich nicht irre, eines Einzigen dagegen verwahrt, daß sie seine finanzpolitischen Ansichten theilen. *(Rufe rechts: Sehr gut! Heiterkeit.)* Ich bin natürlich weit entfernt, den Herren diese kleinen Meinungsverschiedenheiten übel zu nehmen; ich möchte dies dann nur auch für mich in Anspruch nehmen und bemerken, daß es doch nicht so leicht ist ein Finanzprogramm aufzustellen, namentlich nicht ein solches Finanzprogramm, welches als Ausdruck einer gesammten Partei gelten kann.

Nun ist allerdings dazu gekommen, was der Meister in Ihren Reihen uns eben vorgetragen hat. Und wenn ich mich jetzt den Ausführungen des Herrn Generalredners von der Gegenseite zuwende, so fühle ich doppelt die Schwierigkeit meiner Aufgabe, habe ich es doch mit einem Manne zu thun, der umgeben ist von dem ganzen Nimbus alterprobter parlamentarischer Thätigkeit, mit einem Manne von ausgezeichneten Kenntnissen und seltener Rednergabe, mit einem Manne, der durch und durch ein Meister aller subtilsten Künste parlamentarischer Dialectik ist.

Ich weiß, daß ich mich mit ihm nicht messen kann; es möchte einem Bessern wohl der Muth dabei sinken. Wenn ich es dennoch unternehme, auf einige seiner Ausführungen zurückzukommen, so thue ich es — ich kann Sie dessen versichern — nur im Gefühle der Nothwendigkeit der Ausübung der übernommenen Verpflichtung und in der Hoffnung, daß das, was mir an Gewandtheit, an Geschicklichkeit abgeht, allenfalls ersetzt werden könnte durch die Kraft der Ueberzeugung und durch die Güte der Sache, die ich vertrete. *(Bravo! Bravo! rechts.)*

Ein bedeutender Theil der Ausführungen des sehr verehrten Herrn Abgeordneten Dr. Herbst hat sich ausführlich und eingehend direct gegen die Regierung gewendet. Es ist nicht meine Sache, mich mit demselben Thema zu beschäftigen; ich kann mich nicht zum Anwalt der Regierung aufwerfen. Die Polemik des verehrten Herrn Generalredners richtet sich ähnlich, wie die Ausführungen mancher früheren Redner, ja, wenn ich nicht irre, aller Redner jener Seite, unter Anderen gegen das Nichteinhalten der in der Thronrede gemachten Versprechungen. Nun, meine Herren, dieser Vorwurf kommt mir eigenthümlich vor — und ich sage das weniger in Bezug auf die Worte des Herrn Generalredners, welche ja größtentheils sehr sachlich gehalten waren, als mehr gegen frühere Ausführungen — von derselben Seite. Ich erinnere mich noch, als die Thronrede verlautbart wurde, da ging nur ein Ausruf durch die Reihen der Verfassungspartei, in Ihren Blättern und in Ihren Reden bei der Adreßdebatte, daß es unmöglich sei, dieses Versprechen einzulösen, und namentlich noch in diesem Jahre einzulösen. Und nun, wo die Sache allerdings dahin gekommen, daß in diesem Jahre Manches nicht eingehalten werden konnte, geht wieder ein Schrei durch die Blätter und die Reihen der verehrten Herrn Gegner, warum das nicht gethan worden ist *(Rufe rechts: Hört!)*; und Sie wundern sich jetzt, daß das nicht eingetroffen ist, wovon Sie doch behauptet haben, es werde nicht eintreffen. *(Heiterkeit und Rufe rechts: Sehr gut!)*

Ja, abgesehen davon — und Sie können ja sagen: das ist schlecht — wohin ist die Regierung vorläufig gekommen mit der Deckung ihres Deficites? Doch ganz einfach dazu, das Mittel des Schuldmachens wieder zu versuchen.

Nun, können Sie sich darüber wundern, meine Herren, von der anderen *(linken)* Seite und sich darüber beklagen, wenn man abermals zu einem Mittel greift, welches Sie jahrelang betrieben haben? Ich glaube nicht mit vollem Rechte. Nun haben Sie sich aber auch beschwert über das ganze Programm, das Steuerprogramm und die Steuervorlagen, wie sie Ihnen vorgelegt wurden. Da muß ich aber fragen, wer hat dies Alles vorgelegt? Wer war der Mann, der hier im Namen der Regierung diese Vorlagen vertreten hat? War es nicht ein Mann, der durch Ihre Flagge gedeckt werden sollte? War es nicht einer der fleißigsten Arbeiter im Weinberge Ihres Regimes? War es nicht der Mann, der nicht erst vom vorigen Jahre an als der eigentliche Leiter des Finanzministeriums gelten konnte? War es nicht der Mann, der erst vor einigen Monaten im Steuerausschusse in gemüthlichster Weise Hand in Hand mit Ihnen ging und uns Opposition machte? Und gegen diesen treten Sie nun auf? Ich quittire das, acceptire das und bitte es zur Kenntniß zu nehmen. *(Heiterkeit rechts.)* Der Herr Generalredner hat auch solche Vorwürfe erhoben, die, wie ich glaube, durch das, was ich eben erwähnt habe, einigermaßen gemildert werden können.

Er hat sich weiters in polemische Erörterungen eingelassen, welche aber größtentheils zum Zwecke hatten, die Vorwürfe, welche in einer langen Reihe

von Ausführungen dieser *(rechten)* Seite gegen die Finanzpolitik der verflossenen Regierung gerichtet worden waren, in subtiler Weise etwas mehr nach rückwärts zu leiten und damit noch frühere Regierungen zu belasten, was ja vielleicht zum Theile begründet sein mag, zum Theile vielleicht bei anderer Gelegenheit von den hier angegriffenen Rednern widerlegt werden könnte, welche aber jedenfalls das für die Gegenseite äußerst vortheilhafte Resultat gehabt haben, die finanziellen Manipulationen der letzten sieben, acht Jahre im Handumdrehen vor unseren Augen verschwinden zu machen. *(Rufe rechts: Sehr gut! Bravo!)*

Er wälzte einfach die Verantwortung für die schlechte Finanzlage auf die Zeit des Absolutismus. Nun, wenn er auch bemerkt und nicht ohne Absicht bemerkt hat, daß zu jenen Zeiten, die er erwähnt hatte, Männer an der Spitze standen, welche zu einzelnen Fractionen dieses Hauses in näheren politischen Beziehungen stehen oder standen, so muß ich doch sagen, daß ein Verweis auf die Zeit des Absolutismus keine Fraction dieses Hauses, soviel ich weiß, treffen kann, indem keine Fraction dieses Hauses, soviel ich weiß, noch auf dem Standpunkte des Absolutismus steht. *(Bravo! rechts.)* Er hat geradezu den Ursprung des sogenannten Schwindels mit dem Namen „Becke" belegt.

Ich will mich darüber in eine Polemik mit ihm nicht einlassen — wenigstens wissen wir aber, daß, wenn der Schwindel früher geboren worden ist, Andere später davon profitirt haben. *(Rufe rechts: Sehr gut! Heiterkeit).*

Er ist aber dann zu positiveren Ausführungen übergegangen; wenigstens hatte es den Anschein, als ob er, nachdem er nämlich die ganze Kritik der Finanzpolitik vergangener Jahre und der Finanpzolitik dieses Jahres geliefert und diese Politik nach seiner meisterhaften Art zergliedert und zerfasert hatte, jetzt mit dem Arcanum herausrücken würde, welches unsere Zustände der Heilung, der Genesung zuführen soll.

Ich habe sehr genau aufgepaßt — es war ja meine Schuldigkeit, weil ich antworten sollte — und ich befinde mich in einer außerordentlichen Verlegenheit *(Heiterkeit rechts)* — ich will nicht sagen Ueberraschung, aber Verlegenheit — indem ich nach einer stundenlangen Regirung, Kritisirung, Beurtheilung, Aburtheilung während circa einer Viertelstunde positive Vorschläge gehört habe, die darauf basirten, daß, nachdem er bewiesen hatte, daß keine Ersparungen möglich seien, vielleicht doch noch Ersparungen möglich seien *(Heiterkeit rechts)*, und daß, nachdem er gesagt hatte, daß die Steuerträger unter der Last der Steuern erliegen, doch vielleicht noch durch eine Regulirung der Steuern mehr Steuern herausschauen könnten, worauf er schließlich, das Wort eines früheren Finanzministers wiederholend, die Deduction gebraucht hat: Es scheint, es wird schon besser. *(Heiterkeit rechts.)* Die Productionskraft hebt sich, wozu wir ja gar Nichts beigetragen haben *(Heiterkeit rechts)* — der verehrte Herr Generalredner gewiß auch nicht *(Erneuerte Heiterkeit rechts)* — es ist viel Geld vorhanden, der Zinsfuß ist niedrig, die Productionskraft wird sich heben, dadurch werden mehr Steuern einfließen und damit könnten wir das Deficit decken. Ja, er ist etwas weiter gegangen — und ich habe mir das wohl notirt — indem er ganz positiv geäußert hat: Wir — nämlich er und seine Freunde — werden es allerdings wieder übernehmen, die Geschichte zu saniren, wie sie es schon ein Paar Male gethan haben. *(Lebhafte Heiterkeit rechts.)* Ich begrüße diese Aussicht mit allem Respecte, wie es einem so meisterlichen Redner und Politiker zukommt; ich weiß aber noch nicht, worauf er diese Hoffnung basirt. Ist es vielleicht eine Folge der heutigen Rede des Ministerpräsidenten, daß er glaubt, die Verfassungspartei werde wieder zur Herrschaft gelangen? Aber das muß ich constatiren, daß er so gesprochen hat, als sollte diese Partei morgen wieder die Geschäfte übernehmen; für diesen Fall jedoch sind mir die Andeutungen, die er zur Sanirung unserer finanziellen Wirthschaft gemacht hat, doch nicht ganz genügend, und ich muß hier noch bemerken, daß, wenn man uns vielfach vorgeworfen hat, daß von dieser *(rechten)* Seite kein Finanzprogramm vorgelegt worden sei, dies, wie ich gezeigt habe, auch auf der anderen *(linken)* Seite nicht der Fall war.

Wenn aber von der anderen *(linken)* Seite einzelne Anregungen und beherzigenswerthe Winke gegeben wurden, so kann ich doch daran erinnern, daß auch von dieser *(rechten)* Seite — von einem geehrten Landsmanne und Collegen — Principien aufgestellt worden sind, welche, vorbehaltlich der detaillirten Ausführung, welche ja derzeit nicht zur Discussion kommen kann, doch einen Gedanken bieten, nämlich die Reducirung der directen Steuern und die Deckung des Ausfalles und des bisherigen Deficites einerseits durch Ersparungen — worauf aber das geringere Gewicht gelegt worden ist — und anderseits in größerem, vollkommenerem Maße durch Einführung neuer oder Vermehrung bestehender indirecter Abgaben. Und wenn der verehrte Generalredner auf Frankreich hingewiesen hat, zustimmend zu dem, was hier gesagt worden ist, und wenn er gesagt hat: „Ja, die Franzosen haben vor Allen das Verdienst, daß sie getrachtet haben, mehr Steuern hereinzubringen", so finde ich die Aeußerung unvollständig. Es ist ja schon von dieser *(rechten)* Seite gezeigt worden, daß die Franzosen neue Steuern, und zwar indirecte Abgaben eingeführt haben und dadurch zur Regelung ihrer Zustände gelangt sind.

Nun hat sich der verehrte Generalredner der Gegenseite allmälig — fast ohne daß man es merkte

— der politischen Seite der Situation zugewendet und hat wieder angefangen zu polemisiren. Er hat uns zuerst bewiesen, daß wenn wir von Decentralisation und von Autonomie reden, wir eigentlich die Sache gar nicht verstehen, denn das seien ja zwei ganz verschiedene Dinge.

Nun, ich freue mich immer, eine Rede des verehrten Herrn Abgeordneten Herbst hören zu dürfen; aber um uns das zu sagen, dazu hätte er nicht das Wort zu ergreifen gebraucht; denn daß administrative Decentralisation etwas anderes ist als Landesautonomie, das wußten wir auch früher, sogar schon bevor wir in dieses hohe Haus eingetreten sind, vielleicht auch schon auf den Schulbänken. *(Heiterkeit rechts.)*

Er stellte aber in seiner kunstvollen Weise das Dilemma auf: Decentralisation und Autonomie das sind verschiedene Dinge. Also saget doch, wohin strebt ihr? Wollt ihr das oder das? Ich könnte nun sagen: Wir wollen vielleicht Beides. *(Heiterkeit rechts.)* Das wäre vielleicht auch nicht übel. Es kommt — wie der Herr Redner selbst gesagt hat, und wenn man bei der Sache bleibt, muß man ja immer darauf kommen — es kommt ja nur auf das Maß dessen an, was man verlangt. Ich werde später Gelegenheit haben, von Theorie zu sprechen, aber man muß die Dinge auch praktisch ansehen und nicht von einer Beunruhigung im Allgemeinen sprechen, welche in der Bevölkerung vorhanden sein soll. Da muß man fragen, worauf das basirt und was von Fall zu Fall geschehen ist, um irgend eine Beunruhigung zu erzeugen oder zu rechtfertigen, bevor man diese Beunruhigung ausspricht, etwa gerade damit sie in der Bevölkerung erweckt werde. *(Bravo! Bravo! rechts.)* Der verehrte Herr Generalredner hat erklärt, nachdem er die Decentralisation der Verwaltung zerfasert hatte, sich in die Besprechung der Autonomie nicht einzulassen, ist aber natürlich doch darauf zurückgekommen, denn die Sache bringt es ja mit sich. Die Methode ist ja bekannt — und sie wird im parlamentarischen Leben geübt, wer's kann, der thut's — die Methode nämlich, daß man eine Reihe von Argumenten, als ob sie von den Gegnern kämen, aufstellt und dann sie der Reihe nach tapfer bekämpft *(Rufe rechts: So ist es!)* und niederwirft, daß man aber natürlich das verschweigt, was für die Gegenseite ausschlaggebend ist. Es ist gestern von einem sehr verehrten Herrn Redner von der Verwendung von Subventionen gesprochen worden, welche besser in den Ländern vertheilt würden, als vom Centrum aus. Darüber hat sich nun der verehrte Herr Generalredner des Breiteren ausgelassen und wie mir scheint, vielleicht nicht ganz in der zutreffendsten Weise; denn er hat, wie mir scheint, eine ganz sachlich vorgebrachte — die Herren werden sich erinnern, daß darüber ganz sachlich gesprochen wurde — oder eine ganz sachlich empfohlene Maßregel in einer tendentiösen Weise behandelt und beantwortet, denn er hat das einfache, klare Argument, daß, wenn in einem Lande ein Bedürfniß für die Landwirthschaft oder für andere Culturzwecke, ein Bedürfniß etwa nach Subvention besteht, man im Lande vielleicht competenter ist zu beurtheilen und besser weiß, was man geben, wo man geben und wie viel man geben soll, als im Centrum, dieses klare, einfache Argument hat nun der verehrte Herr Generalredner benützt, um zu sagen, daß damit Wahlagitationen und andere nationale Parteizwecke verbunden werden würden. Ich finde diese Methode nicht hübsch, denn das Argument war doch nicht so unbedeutend, daß es nicht der sachlichen Widerlegung bedurft hätte.

Der Herr Abgeordnete hat viel Gewicht darauf gelegt, daß ja eine decentralisirte Verwaltung nicht billiger wäre. Nun, darüber läßt sich ja streiten, das hängt eben auch von der Art ab, wie es eingerichtet wird. Ich will mich in Details nicht einlassen, denn das könnte hier allenfalls bei Vorbringung einzelner Aenderungen geschehen, aber Eines möchte ich als Grundsatz aufstellen. Es ist allbekannt, daß jede Einrichtung eines Haushaltes oder einer Ausgabe, die in loco geschehen soll, die im Hause selbst vorgenommen wird, in der Regel doch erstens besser und zweitens billiger durchgeführt wird, als wenn sie von irgend einem Centrum aus verordnet und octroyirt wird. Das ist, glaube ich, ein Axiom, welches sowohl theoretisch richtig ist, wie auch dessen Nichtbefolgung in der Praxis leider oft genug zu unseren Ungunsten bethätigt worden ist.

Nun hat der verehrte Herr Generalredner für den Schluß sich das Beste aufbewahrt. In seinen sonstigen trefflichen Auseinandersetzungen hat er sich ja sachlich mehr an die Finanzen gehalten, zum Schlusse aber hat er es sich nicht nehmen lassen — es muß doch in der Luft liegen — wieder mit vollen Segeln Politik zu machen, und zwar gleichzeitig äußere Politik und innere. Er hat da den Satz aufgestellt, daß zur Besserung unserer finanziellen Zustände vor Allem der Friede nach Außen und das Vertrauen im Innern nothwendig ist. Nun, das ist ein so allgemein gehaltenes Dictum, daß, wie ich glaube, wir Alle bereit sind, es sofort mit zu unterschreiben.

Auch wir wollen den Frieden und auch wir können nur wünschen, daß allgemeines Vertrauen herrschen möge. Aber wie hat es der verehrte Herr Redner begründet? Er hat sich vor Allem gegen einen Redner, der von diesen Bänken aus *(auf der rechten Seite)*, vor einigen Tagen gesprochen hat, gewendet, und weil dieser Redner seine individuelle Ansicht dahin ausgesprochen hat, daß er dem Zusammengehen mit Deutschland entgegen sei aus den von ihm angeführten Gründen — ich will diese

Gründe weder gutheißen noch tadeln, noch entkräften — so hat der verehrte Generalredner daraus gefolgert, daß — ich will nicht sagen die Partei — sondern, wie der Herr Abgeordnete selbst sagt, die drei Parteien, welche gegenwärtig die Majorität dieses Hauses bilden, der Allianz mit Deutschland entgegen sind und die Regierung dadurch gedrängt würde, der Allianz mit Deutschland auch feindlich gesinnt zu sein und weiters, daß dies auf die innere Politik verderblich zurückwirken könnte. Nun, ich werde ihm auf diesem Gebiete nicht folgen, ich glaube, hier in diesen Räumen ist nicht das Forum, wo über äußere Politik gesprochen werden sollte, es sei denn, daß man sie nebenbei berührt. Ich werde nur als meine Ansicht das aussprechen, daß, so bedauerlich es sein könnte, daß die innere Politik auf die äußere zurückwirkt, wie es der verehrte Herr Generalredner ja befürchtet, es doch mindestens eben so bedenklich ist, wenn die äußere Politik auf die innere zurückwirkt und diese mitbestimmt *(Bravo! rechts)*; denn im letzteren Falle ist ein Reich im Bewußtsein seiner Selbstständigkeit bedroht. *(Rufe rechts: Sehr gut!)*

Nun wünscht er aber Vertrauen zur Hebung der Productionskraft, hauptsächlich aber zur Zahlung der Steuern und zur Deckung des Deficites, und als Grundbedingung des Vertrauens wünscht er Stabilität, und zwar Stabilität der politischen und der Verfassungszustände. Ja, ich weiß nicht, ob wirklich in so weiten Kreisen der Bevölkerung, und zwar auch der deutschen Bevölkerung, diese beiden Ideen dermaßen untereinander verquickt sind, daß man sich Vertrauen und Stabilität nur dann zu denken vermag, wenn kein Jota an den bestehenden Gesetzen geändert wird. *(Rufe rechts: Hört!)* Meine Herren! Wir sind doch auch nicht ganz ununterrichtet von dem, was auch in der deutschen Bevölkerung vorgeht; ich möchte sogar den kühnen Satz aufstellen, daß es in diesem hohen Hause speciell viel mehr Deutsche gibt, welche die Zustände in unserem, respective in meinem Lande, ganz und gar nicht kennen, und sie daher sehr falsch beurtheilen, als es Männer aus unserem Lande gibt, die in solcher Unkenntniß darüber wären, was etwa in der Wiener Bevölkerung vorgeht. *(Heiterkeit rechts.)* Ich glaube, daß die Sorge um das tägliche Leben, die Sorge um den Erwerb, um die Wiederaufrichtung des herabgesunkenen Nationalvermögens einerseits so stark ist, daß anderseits doch auch in Folge politischer und nationaler Reibungen eine gewisse Müdigkeit eingetreten ist, daß das vorherrschende Gefühl in der Majorität sowohl der deutschen als der nichtdeutschen Bevölkerung das sein dürfte: Sorgt nur vorerst dafür, das Gleichgewicht im Staatshaushalte herzustellen, gebet uns Vertrauen in die Redlichkeit und Tüchtigkeit Eurer Gebarung und ich möchte sogar sagen, daß gerade die gutmüthige, biedere, treffliche deutsche Bevölkerung Wiens der Meinung ist: Befriedigt auch die Nichtdeutschen darin, was gerecht und billig ist, damit wir endlich einmal Ruhe haben mit den Streitigkeiten, denn früher werden wie eben keine Ruhe haben. *(Bravo! rechts.)* Die Stabilität ist eben ein schönes Ding, aber es handelt sich dabei darum, wie man dazu gelangt. Stabilität kann auch nicht um jeden Preis existiren. Wo es sich um Politik handelt, da handelt es sich um Veränderung, um Entwicklung. Es wäre dies gar zu sonderbar, denn die Herren von der Gegen- *(linken)* Seite haben ja ihre eigenen Gesetze, ihre eigene Verfassung fortwährend entwickelt in Plus oder Minus *(Heiterkeit rechts)*, und jetzt, wo sie nicht mehr an der Macht, wo sie nicht mehr an der Quelle sind, jetzt, wo andere Kräfte herangezogen wurden, die auch mitrathen und mitthun sollen, jetzt erst ist auf einmal Ruhe, Stabilität und Unveränderlichkeit absolut nothwendig, um allgemeines Vertrauen zu erzielen. *(Beifall rechts.)* Vertrauen ist schon gut, aber von wem und zu wem?

Schließlich sprach der Herr Generalredner doch nur von einem Theile der Bevölkerung. Ich gebe also zu, wenn der verehrte Herr Generalredner von der Bevölkerung spricht, die er speciell vertritt, so mag er dies am besten wissen und diese Bevölkerung genau kennen. Nun aber sind andere Vertreter hier, speciell aus meinem Lande und aus anderen Ländern, welche das Gegentheil behaupten, welche behaupten, daß allerdings das Vertrauen nur durch Stabilität erzielt wird, daß aber nur das eine wohlthätige Stabilität sein wird, wenn an dem Bestehenden gewisse Aenderungen vorgenommen werden *(Rufe rechts: Sehr gut!)*, und zwar hat sich da der Herr Generalredner sehr weit vorgewagt.

Wenn er gesagt hat, er wolle keine Aenderungen durch irgendwelche Sistirungen, so bin ich damit allerdings einverstanden; aber er will auch keine Aenderungen auf verfassungsmäßigem Wege, welche doch von seiner Partei in den Gesetzen vorgesehen und vorgeschrieben worden sind und er will auch keine Veränderungen auf administrativem Wege. Nun auf administrativem wünschen wir sie allerdings auch nicht, soferne sie ungesetzlich wären; aber wie er dagegen sein kann, daß auf administrativem Wege allfällige Ungerechtigkeiten und Unebenheiten in legaler Weise ausgeglichen werden, geht mir nicht ein. *(Rufe rechts: Sehr gut!)* Ich glaube also, daß diese Stabilität im Innern nach dem Recepte des Herrn Generalredners der Gegenseite nicht erreicht werden kann, und daß sie auch nicht wünschenswerth ist.

Wenn ich nun diese Aeußerungen des sehr verehrten Herrn Generalredners mit den Ausführungen seiner Parteigenossen aus früheren Tagen vergleiche und dieselben recapitulire und nur einige Hauptpunkte dabei hervorhebe, so finde ich da die mannigfachsten Anklänge. Ich finde vor Allem Anklagen

gegen die Regierung; ich finde weiter Sprachdifferenzen, die aus den Ländern verschiedener Zunge kommen, ich finde Anklänge an rein politische Differenzen, wie etwa die zwischen conservativ und liberal, und ich finde, über Alles dominirend, die von jener *(linken)* Seite geäußerte Opposition gegen alle Bestrebungen dieser *(rechten)* Seite, welche sich decentralisirend, autonomistisch oder förderalistisch nennen.

Nun, ich habe schon gesagt, daß ich auf die Anklagen, welche von jener *(linken)* Seite gegen die Regierung erhoben worden sind, nicht eingehen werde. Ich gehe auf sie nicht ein, schon deßhalb, weil ich Act nehmen muß von der Erklärung des Herrn Ministerpräsidenten, die er heute abgegeben hat, daß er — wenn mir der Wortlaut nicht ganz entgangen ist, weder nach rechts, noch nach links gravitirt — es war vielleicht nicht dieser Ausdruck, aber es war dies der Sinn seiner Worte. Schon dies enthebt mich der Nothwendigkeit, ein anderes Urtheil hier abzugeben, als ein vollständig objectives. Ich finde aber auch eine Kritik der bisherigen Acten der Regierung nicht ganz der Billigkeit entsprechend. Wenn man allerdings die Adreßdebatte gewissermaßen als den Prolog unserer diesjährigen Thätigkeit betrachten kann, so möchte ich doch nicht sagen, daß wir bereits den Epilog sprechen. Denn Epilog bezeichnet den Schluß, und meiner Ansicht nach stehen wir noch gar sehr am Anfange unserer Thätigkeit, welche ja vorderhand auf sechs Jahre zugemessen ist. Ich habe schon das erörtert, was dem Finanzprogramm der Regierung vorgeworfen wird, und ich wunderte mich nur, daß dieser Vorwurf von jener *(linken)* Seite kommt.

Ich muß hier noch auf eine Bemerkung zurückkommen, die der Herr Abgeordnete Dr. v. Plener gemacht hat, indem er sagte: Ja das geht nicht nur auf den Finanzminister allein, der Ministerpräsident ist der Mann, der seinen dominirenden Einfluß auch auf die Finanzpolitik der Regierung ausüben muß. Ich lasse mir nun das als Axiom gefallen und die Beispiele, die der Herr Abgeordnete aus fremden Ländern citirt hat, mögen ja zutreffen, ich finde nur diese Aeußerungen gegenüber der Partei, der der Herr Abgeordnete angehört, einigermaßen unvorsichtig, wenn wir uns erinnern, welcher Art der dominirende Einfluß gewesen ist, den der Herr Ministerpräsident der verflossenen Regierung eingenommen hat. *(Lebhafte Heiterkeit, Beifall und Händeklatschen rechts.)*

Wunderbar klang mir auch, ja, ich muß sagen, peinlich, der Vorwurf, welcher vorgestern über die Corrumpirung des Parlamentarismus gemacht worden ist. Dieser Vorwurf kam von einem Herrn Abgeordneten, der uns als einer der Führer der früheren deutschen Autonomisten in sympathischer Erinnerung ist, den wir als Präsidenten dieses Hauses hochzuschätzen gelernt haben und dessen Charakter ja intact und über allen Verdacht weit erhaben ist, an gewissen Actionen theilgenommen zu haben, die aber doch eher als Corrumpirung des Parlamentarismus angesehen werden können. *(Bravo! rechts; Rufe rechts: Sehr richtig!)* Und wenn gesagt worden ist, daß Compromisse abgeschlossen worden sind — der Herr Ministerpräsident hat das schon heute erwähnt und ich muß ihm hier beistimmen — so waren diese Compromisse der böhmischen Großgrundbesitzer, die vor den vorjährigen Wahlen abgeschlossen worden sind, freiwillige, offene, öffentliche und unentgeltliche Compromisse! *(Beifall rechts.)* Aber das, meine Herren, was sich im Jahre 1873 abgespielt hat, vor den damaligen Wahlen, das, meine Herren, trägt einen anderen Namen, der noch jetzt als schwerer Vorwurf lastet auf Denjenigen, die es in Scene gesetzt, und auf Denjenigen, die dabei mitgespielt haben. *(Lebhafter Beifall rechts.)*

Nun derselbe Herr Abgeordnete hat auch einen anderen Vorwurf geäußert, der uns ebenfalls sehr peinlich berühren mußte. Es würde nämlich dadurch compromittirend und demoralisirend auf den Parlamentarismus gewirkt, daß man Nothstandsanlehen bewilligt, Eisenbahnen und Flußregulirungen in Aussicht gestellt hat.

Meine Herren! Wenn wie bei uns die Bevölkerung in Folge der Mißernte in schrecklichster Weise darbt und man ihr eine gewisse Summe — sie war nicht groß, kaum den Verhältnissen angemessen — als Darlehen anweist, das in noch weniger als in einem Jahre zurückzuzahlen ist, und kleinere Beträge als Subventionen für öffentliche Arbeiten ertheilt, welche die Productivkraft des Landes zu heben geeignet sind, so kann ich darin keine Corrumpirung, sondern eine bloße Erfüllung der Pflichten gegen das Land sehen, und wenn es sich um Flußregulirungen handelt, so muß ich, meine Herren, bemerken, daß während der hundert Jahre, seitdem Galizien bei Oesterreich ist, Flußregulirungen consequent vernachlässigt und vermieden wurden. In Folge dessen hat die Uferbevölkerung Jahr für Jahr kleinere Schäden und alle 5, 6 und 10 Jahre größere Ueberschwemmungen zu erleiden, welche sie zu Grunde richten, und wenn schließlich nicht einmal etwas gethan, sondern bloß in Aussicht gestellt wird, daß diesen lange vernachlässigten Schäden abgeholfen werden soll, soll dies corrumpirend und demoralisirend wirken? Ich glaube, wenn der Herr Abgeordnete diese Worte, die er ausgesprochen hat, im stenographischen Protokoll überliest, so wird es ihm selbst leid thun, sie ausgesprochen zu haben! *(Bravo! rechts; Rufe: Sehr richtig!)*

Man hat auch gesagt, das Deutschthum sei gefährdet, die Freiheit bedroht und einer der gegentheiligen Parteigenossen, einer der Friedfertigsten sonst, hat die Behauptung aufgestellt, auch die Krone werde geschädigt. *(Heiterkeit rechts.)* Nun, die Herren

Aber ich begreife nicht, wie dem Herrn Abgeordneten für Schlan der Lapsus unterlaufen konnte, diese Einwanderung aus aller Herren Länder mit dem Namen zu bezeichnen, den er zur Bezeichnung derselben gewählt hat. *(Heiterkeit und Rufe links: Hört!)* Allerdings waren durch Executionen, durch Zwang zur Auswanderung fast die meisten Geschlechter des ehemals so zahlreichen böhmischen Herrenstandes ausgestorben oder ins Elend gerathen und ihre confiscirten Güter — denn die Confiscationen erstreckten sich beinahe auf das ganze Land — gelangten in andere Hände, aber nicht in die Hände jener zahlreichen Colonisten, welche heute das Land bevölkern und von denen ich wenigstens sagen kann, daß Diejenigen, welche ich zu vertreten die Ehre habe, Abkömmlinge von Vorfahren sind, die stets deutsch waren und Jahrhunderte früher ins Land kamen; die Ortsnamen, die Flurnamen, die Institution der Erbrichterei, welche in meinem Wahlbezirk besteht, beweisen, daß es nicht eine Einwanderung von zusammengelaufenem Gesindel aus aller Herren Ländern gewesen ist; die Gegend aber, die ich zeitweilig bewohne, hat Freibauern, die seit jeher deutsch waren und seit jeher unmittelbar unter dem Könige standen, das ist kein hergelaufenes Gesindel.

Ich mußte diesem Wunsche des Herrn Abgeordneten für Trautenau entsprechen; ich glaube, wenn man schon etwas widerlegt, soll man doch genau lesen, worauf sich die zu widerlegende Behauptung bezogen hat. Weiter muß ich im Namen des Herrn Abgeordneten für Trautenau noch erklären, daß, wenn er von Nationen, die nicht sterben, und von Natiönchen, die sterben können, gesprochen hat, es ihm entfernt nicht beigefallen sei, damit auf die nicht bloß der Qualität nach, sondern auch der Zahl ihrer Angehörigen nach, wenn man auch die in Transleithanien wohnenden mit einrechnet, bedeutende böhmische Nation hinzuweisen und daß ihm das nicht hätte zugemuthet werden sollen.

Ich verlasse nun diesen Gegenstand, über welchen ich mit Rücksicht auf den Wunsch des Herrn Collegen zu sprechen genöthigt war, und gehe auf den eigentlichen Gegenstand über. Ich hoffe, der Verfolg meiner Ausführungen wird zeigen, daß mir der Vorwurf nicht wird gemacht werden können, ich spreche von Gegenständen, welche nicht in einer Beziehung zum Budget stehen. Ich werde vom Budget reden und wenn ich im Verlaufe meiner Rede in die Lage komme, politische Fragen zu behandeln, so wird dies nur insoweit geschehen, als sie einen Bezug auf das Budget haben, als in den finanziellen Programmen, die wir hier entwickeln gehört haben, gerade auf eine Lösung politischer Fragen Rücksicht genommen wurde. Ich werde mich auch durch den Vorwurf nicht anfechten lassen, daß ich für das Eingehen in die Specialdebatte stimmen werde, obschon ich mich als Redner gegen die Ausschußanträge habe eintragen lassen. Es ist nämlich in mir unbegreiflicher Weise von einem der ersten Herren Redner dieser Vorwurf aus dem Grunde gemacht worden, weil er meinte, der Herr Abgeordnete aus dem böhmischen Großgrundbesitze, der zuerst sprach, habe sich gegen das Budget eintragen lassen und werde doch für das Budget stimmen. Man braucht nur einigermaßen die Geschäftsordnung zu kennen oder sie auch nur in die Hand zu nehmen, um zu wissen, was das Eintragen für oder gegen für eine Bedeutung hat. Dasselbe bedeutet nämlich ein Eintragen für oder gegen die Anträge des Ausschusses, und wenn ich daher auch für das Budget stimmen werde, bin ich deßwegen doch nicht mit den Anträgen des Ausschusses einverstanden; ich bin es darum nicht, weil der Ausschuß eine ganze Reihe von Resolutionen beantragt hat, gegen welche ich und meine Gesinnungsgenossen sich im Ausschusse erklärt haben und weil ich speciell in der Lage bin, ein Minoritätsvotum gegen die Majorität des Ausschusses zu vertreten und ich mich daher doch nicht für die Ausschußanträge einschreiben lassen konnte, wenn ich in wesentlichen Punkten mit denselben nicht einverstanden bin.

Dieser Vorwurf ist also ganz unbegründet; er ist eben so unbegründet, wie man überhaupt die Behandlung des Budgets durch die Regierung und durch das hohe Haus nicht immer richtig aufgefaßt zu haben scheint, und zwar hat dies insbesondere jener Herr Redner nicht gethan, welcher nicht bloß im eigenem, sondern ausdrücklich und wiederholt im Namen seiner Partei, zu sprechen erklärt hat. Er sagte, dieses Budget sei gar nicht das Budget der gegenwärtigen Regierung, dieses Budget, sei das Budget einer früheren Regierung, es sei das Budget der Verfassungspartei.

Mir scheint dabei ein völliges Verkennen der Aufgabe der Regierung bei Vertretung eines Budgets zu Grunde zu liegen, und es hat mich gefreut, daß der Herr Finanzminister in seiner heutigen Auseinandersetzung dem Herr Abgeordneten für Königgrätz auf dieses Gebiet nicht gefolgt ist, sondern in einer Weise für das Budget eingetreten ist und die Aufgabe der Regierung definirt hat, mit welcher ich materiell allerdings nicht einverstanden sein kann, wie der weitere Erfolg zeigen wird, welche mir aber principiell als allein richtig in dem Standpunkte einer Regierung angemessen erscheint.

Ich glaube nämlich nicht, daß die Regierung für jeden einzelnen Satz insoferne verantwortlich ist, als sie verantwrotlich sei, daß die Staatsschuld gerade eine bestimmte Höhe erreicht hat oder daß bestimmte Ausgaben für Nothstandszwecke nothwendig geworden sind oder daß für gemeinsame Angelegenheiten, kraft der Beschlüsse der Delegationen eine bestimmte Summe eingestellt werden

muß. So faßt man in Ländern mit constitutioneller Entwicklung die Aufgabe der Regierung bei der Einbringung eines Budgets nicht auf. Die Regierung hat bei Einbringung des Budgets eine doppelte Aufgabe.

Erstens eine klare Darstellung der Finanzlage, der Ausgaben und Einnahmen zu geben, nichts zu verdunkeln, nichts schönfärbend zu erhellen, und die zweite Aufgabe ist, daß sie dann das Resultat zieht, daß sie, wovon wir freilich noch nichts erlebt haben, wenn ein Ueberschuß der zu erwartenden Einnahmen über die Ausgaben sich ergibt, sich darüber ausspricht, in welcher Weise dieser Ueberschuß verwendet werden soll, wie es in Frankreich, in England in günstigen Zeiten immer geschieht, welche Steuern ermäßigt, welche Steuern aufgehoben werden sollen. Wenn aber, wie es uns leider beschieden ist und wie es England auch heuer nicht wird umgehen können, ein Deficit sich ergibt, so ist es die Aufgabe der Regierung, einen klaren Plan, wie dieses Deficit bedeckt werden soll, zu entwickeln. Das ist Dasjenige, was die Regierung bei der Vorlage des Budgets zu thun hat, und es darf umsomehr als die Aufgabe der gegenwärtigen Regierung angesehen werden, und es ist umsomehr eine irrige Auffassung, welche der Herr Abgeordnete für Königgrätz entwickelt hat, wenn er sagte, das sei das Budget des Ministeriums Stremayr-Pretis-Auersperg, wenn man bedenkt, daß der leitende Staatsmann unseres gegenwärtigen Cabinets seit mehr als einem Jahre Mitglied dieses Cabinets ist, daß er sich während dieses Jahres doch mit der allerwichtigsten und drängendsten, nämlich mit der finanziellen und wirthschaftlichen Aufgabe, beschäftigt haben und daher auch im Stande sein muß, Dasjenige zu vertreten, was in diesem Budget enthalten ist. Und da ist denn nun allerdings die Frage: Hat die Regierung dieser ihrer Aufgabe entsprochen, als sie das Budget vorlegte? Und wenn man jenes uns heute gegebene magere Compliment der ausführlichen Darstellung, die der damalige Leiter des Finanzministeriums entwickelte, betrachtet, ist jetzt jene Klarheit hergestellt, welche als die Aufgabe eines wirklich leitenden, nicht bloß sich drängen lassenden Finanzministers erscheint?

Es wurde, und zwar von Seite des sehr geehrten Herrn Ministerpräsidenten gesagt: die Regierung habe die Zusammensetzung des Hauses zur Zeit, wo es zusammentrat, nicht gekannt und habe daher auch nicht gewußt, auf welche Erfolge sie bei ihren Steuervorlagen zu rechnen haben werde. Nun, ich glaube doch, daß das einigermaßen eine Redensart war *(Heiterkeit links)*; denn wenn irgend Jemand wußte, wie diese Zusammensetzung sein werde, so mußte das doch Derjenige sein, der diese Zusammensetzung herbeigeführt hat. *(Rufe links: Sehr richtig!)* Regieren heißt voraussehen, und es ist in Bezug auf die Zusammensetzung dieses Hauses sehr, sehr viel regiert worden *(Heiterkeit links)*, daher mußte auch vorausgesehen worden sein, was durch die aufgewendete Regierungsthätigkeit herbeigeführt werden sollte und herbeigeführt worden ist.

Allein ich betrachte noch immer — und auch der geehrte Herr Ministerpräsident erklärt es — die Thronrede als das Programm des Ministeriums; denn obzwar das Wenigste von dem, was darin erklärt wurde, wirklich eingetreten ist, darum bleibt es doch immer noch das von der Regierung stets hochgehaltene Programm. Nur wäre es ganz irrig, dieses Programm so auszulegen, wie der geehrte Herr Ministerpräsident es heute gethan hat, nämlich, daß damit ein Zukunftsprogramm für spätere Jahre gegeben werden sollte. Nein, das Regierungsprogramm erklärte ausdrücklich, es werden heuer wesentliche Ersparungen eintreten *(Rufe links: So ist es!)*, es werde eine erhebliche Herabminderung des Staatsaufwandes eintreten und das sich hernach noch ergebende Deficit werde im heurigen Jahre ohne Inanspruchnahme des Staatscredites und ohne Schädigung der Productionskraft der Bevölkerung bedeckt werden. *(Rufe links: Ganz richtig! So ist es!)* Das ist kein Zukunftsprogramm gewesen, das war das Programm für das heurige Jahr. Und nachdem die Regierung dieses Programm für das heurige Jahr aufgestellt hatte, war es ganz natürlich, daß sie, um demselben nicht von vornherein ungetreu zu werden, die Einnahmen möglichst hoch und die Ausgaben möglichst niedrig veranschlagen mußte. Ja noch mehr — sehr bedeutende Ausgaben, die ihr schon damals bekannt waren, wurden völlig verschwiegen. *(Rufe links: Hört! Hört!)*

Ich mache zunächst nur aufmerksam — es werden noch einige andere solcher Ausgaben kommen — auf die außerordentlichen Ausgaben für Bosnien; diese waren der Regierung — und auch der Herr Finanzminister hat heute darauf hingewiesen — zur Zeit, als sie ihr Exposé hielt, schon bekannt, auch der Ziffer nach bekannt. Aber in das Budget hat sie dieselben dennoch nicht aufgenommen und doch mußten ja diese Ausgaben das Deficit erhöhen. Heute ist ein Grund angeführt worden, warum man diese Ausgaben in das Budget nicht aufgenommen hat: weil sie in kein Normalbudget gehören.

Ja, ist denn dieses Budget ein Normalbudget? Und warum hat man dann unter die Staatseinnahmen Einnahmen aufgenommen, die heuer und nur heuer eintreten und gar nie mehr eintreten werden *(Rufe links: Sehr gut!)*, während die außerordentlichen Ausgaben für Bosnien jedes Jahr wiederkommen werden *(Rufe links: Sehr richtig! — Heiterkeit)*, und leider wirklich den Bestandtheil eines Normalbudgets zu bilden geeignet sind?

Einnahmen der erwähnten Art sind jene aus der Veräußerung der Effecten des Invaliden- und Stellvertreterfonds, und zwar veranschlagt mit

2,800.000 fl.; das sind Einnahmen, welche nach der neuen Theorie des Herrn Finanzministers in ein Normalbudget gehören. *(Heiterkeit links.)* In der That sind es aber die letzten Reste vom Invaliden- und Stellvertreterfond und die Veräußerung von Papieren eines gar nicht mehr existirenden Fonds kann im nächsten Jahre wohl nicht mehr vorkommen.

Das ist also die Klarheit in den Finanzen, deren sich das Ministerium rühmt. Es stellt eine ihm genau bekannte Ausgabe von mehr als fünf Millionen in das Budget nicht ein, weil sie nicht in ein Normalbudget gehört; eine Einnahme von 2,800.000 fl. aber, die nie wiederkehren wird, stellt sie in das Budget ein, vielleicht weil es wieder kein Normalbudget ist, sondern das Budget des heurigen Jahres. *(Heiterkeit links.)*

Was die Einnahmen anbelangt — es ist sehr erfreulich, wenn die Einnahmen steigen, wenn sie von selbst steigen — so muß man bei Vergleichungen das Ganze sagen. Die Zolleinnahmen sollen in den Monaten Jänner und Februar gestiegen sein; da möchte ich Zweierlei hervorheben, wenn ich die Wahrheit und die ganze Wahrheit sagen soll, und das ist ja nothwendig, wenn Klarheit herrschen soll. Erstens: die Zolleinnahmen waren in den ersten Monaten des Jahres 1879 ungewöhnlich gering. Warum? Weil der Zolltarif am 1. Jänner 1879 ins Leben getreten ist, und weil, wie wir ja wissen, namentlich beim Kaffee, welcher die Hauptsache bei den Zolleinnahmen ist *(Rufe links: Sehr richtig!)*, in den Vormonaten October, November und December außerordertlich große Verzollungen stattgefunden haben, um den Kaffee noch zu dem geringeren Zoll hereinbringen zu können. *(Rufe links: Sehr richtig!)*

Deßwegen waren die Einnahmen des Vorjahres in den ersten Monaten außerordentlich gering und wenn sie heuer größer sind, so folgt daraus nicht einmal — was ich übrigens nicht weiß — daß sie so hoch sind wie im Jahre 1878; denn im Jahre 1879 waren sie viel geringer als im Jahre 1878 und doch ist seit der Zeit die außerordentliche Erhöhung der Zölle eingetreten. Das ist der eine Theil der Ergänzung und Berichtigung, welche ich den Aufklärungen des Herrn Finanzministers beifügen will. Nun komme ich zum zweiten Theil: Wenn man vom Ertrage der Zölle in Oesterreich spricht und denselben isolirt betrachtet, so beweist man damit noch nichts; man muß auch sagen, wie viel von den Zöllen auf die Restitutionen ausgegeben werden mußte, und da es bekannt ist, daß in der heutigen Campagne namentlich an Zucker viel mehr ausgeführt wurde als in dem Vorjahre, so ist das, was angeführt wurde, an sich so illusorisch, daß ich mich doch bedacht hätte, dasselbe so ohneweiters als eine wahrscheinliche Vermehrung unserer Staatseinnahmen anzuführen.

Ich will noch z. B. die Abrechnung des Centralrechnungsabschlusses für den gemeinsamen Staatshaushalt erwähnen. Diese — führt der Herr Minister an — konnte aus dem Grunde nicht berücksichtigt werden, weil sie damals von der Delegation noch nicht erledigt oder dem Ministerium nicht bekannt war. Ja, das halte ich doch nicht für möglich, daß der Centralrechnungsabschluß für die gemeinsamen Angelegenheiten dem Finanzministerium erst dann bekannt wird, wenn die betreffende Vorlage in der Delegation eingebracht worden ist, daß das Finanzministerium früher nichts davon erfahren soll, daß man dasselbe in vollständiger Unkenntniß darüber erhält, und daß, nachdem alle Jahre Aufzahlungen auf Grund des Rechnungsabschlusses stattfinden müssen, ein vorsichtiger Leiter der Finanzen sich nicht früher bei dem gemeinsamen Ministerium erkundigt haben sollte, wie viel wahrscheinlich heuer aufzuzahlen sein werde, damit er nicht in die Gefahr komme, ein Budget vorzulegen, welches in der That ein fictives ist. Es mußte aber eben das Deficit möglichst klein sein, damit wenigstens denkbar sei, daß man es durch Steuern bedecken könne; so erklärt sich mir der eingehaltene Vorgang auf eine sehr naturgemäße Weise; nicht daraus, weil das vorgelegte Budget ein Normalbudget ist, und nicht daraus, weil das Ministerium nicht auf diese Zuschüsse gedacht hat, sondern daraus, weil man das Deficit möglichst klein machen und damit einen momentanen Erfolg erreichen wollte, einen Erfolg, der nach wenigen Tagen wieder verschwunden war *(Rufe links: Sehr richtig!)*, daraus erklärt sich die Zusammenstellung des Budgets. Ich bitte aber ferner Folgendes zu bedenken: Man stellte ausdrücklich in das Programm ein, es solle der Staatscredit zur Bedeckung des Deficits nicht in Anspruch genommen werden.

Ist denn das aber keine Inanspruchnahme des Credites, wenn man noch nicht gebaute Strafanstalten und dergl. verpfändet *(Heiterkeit links)* und darauf Pfandbriefe ausgibt? Auf welche Hypothek sollten diese Pfandbriefe lauten? Man wird doch nicht glauben, daß das pupillarsichere Realitäten sind *(Lebhafte Heiterkeit links)* noch nicht gebaute Strafanstalten, Gerichtsgebäude, das Universitätsgebäude oder das Reichsrathsgebäude? Das sind ja keine Sicherheiten, die Schulden, die man auf dieselben aufzunehmen beabsichtigt, sind daher keine durch eine ausreichende Hypothek bedeckte Schulden, sondern einfach auf die Inanspruchnahme des Staatscredites sich gründenden Schulden, denen man das Mäntelchen einer Hypothekarschuld umhängen wollte, wobei man aber gar nicht bedacht hat, daß man, um das Deficit um drei Millionen Gulden kleiner erscheinen zu lassen, den Credit der österreichischen Pfandbriefe zu ruiniren im Begriffe stand. Denn wenn die Regierung, deren Commissäre darüber wachen müssen, daß, wenn Pfandbriefe von einer

Gesellschaft ausgegeben werden, dies lediglich auf Grund wirklich pupillarsicherer Hypotheken geschehe, selbst auf Grund solcher angebliche Hypothekar-Pfandbriefe ausgeben läßt, so ist das höchst bedenklich, und all das lediglich, um das Deficit um drei Millionen Gulden scheinbar kleiner erscheinen zu lassen und sagen zu können, daß man den Staatscredit nicht zur Bedeckung des Deficites in Anspruch nimmt, etwas, was ja Jeder, dem die Begriffe von Credit nur einigermaßen geläufig sind, sofort in seiner Nichtigkeit erkennen muß.

Der Herr Ministerpräsident hat erklärt, er wußte nicht, ob die eingebrachten Steuervorlagen werden angenommen werden. Ich muß darauf erwidern: Wenn auch alle diese Steuern angenommen worden wären — etwas, was ja geradezu undenkbar ist — so wäre das Deficit, selbst das von der Regierung berechnete geringe Deficit damit nicht bedeckt worden; denn zu welcher Zeit wären dann diese Steuern ins Leben getreten?

Man konnte ja nicht glauben, daß jede Steuervorlage, die der Volksvertretung vorgelegt wird, sofort auf die Autorität der Herren Minister hin schon unbesehen angenommen werde. Es hätte daher ohnehin nur während eines sehr kleinen Theiles des Jahres ein Eingang von diesen Steuern und ein Ergebniß derselben für die Bedeckung des Deficites erwartet werden können, umsomehr, als es vollkommen in der Wahrheit begründet ist, daß die Regierung sich um das Schicksal dieser Vorlagen im Ausschusse absolut weiter nicht gekümmert hat. *(Rufe links: Sehr richtig!)* Wenn es sich um Vorlagen handelt, an denen der Regierung sehr viel gelegen ist, da versteht man schon Ausschußsitzungen zusammenzubringen und die Erledigung der Vorlagen zu beschleunigen, sowie man es auch versteht — Zeuge dessen die Verhandlungen über die bosnische Vorlage im Ausschusse — wenn ein schon gefaßter Beschluß des Ausschusses unbequem ist, die Ausschußsitzungen auch hinauszuschieben. So viel Macht hat schon die Regierung, und wenn sie nicht einmal so viel Macht hat, so wüßte ich wirklich den Vortheil, der aus der Coalition der Parteien für sie entstanden sein soll, nicht hoch anzuschlagen *(Heiterkeit links)*. Die Regierung mußte also wissen, daß das Deficit weit größer ist, als sie es im Entwurfe des Finanzgesetzes berechnete, sie mußte wissen, daß sie dasselbe ohne Inanspruchnahme des Staatscredites nicht bedecken könne; denn sie hat selbst zur Bedeckung eine Inanspruchnahme des Staatscredites, und zwar gleichzeitig vorgeschlagen.

Und endlich, wie konnte die Regierung der Meinung sich hingeben, daß die Steuern, die sie vorschlug, in keiner Weise die Productivkraft in Anspruch nehmen? Ich will nur zwei Steuern hervorheben, die eine ist die Erhöhung der Percentualgebühren bei Uebertragung unbeweglicher Güter, die zweite ist die Petroleumsteuer. Die Petroleumsteuererhöhung auf 8 fl., welche von der Regierung geplant wird, bildete schon während der Verhandlungen über den ungarischen Ausgleich einen Gegenstand lebhafter Erörterung. Damals lag in der auf Seite des Abgeordnetenhauses mangelnden Geneigtheit, auf die geplante Erhöhung einzugehen, ein Moment, welches den Ausgleich erschwerte; ja ungarischerseits wurden für den Fall, daß diese Erhöhung abgelehnt werden sollte, andere Concessionen von Seite Oesterreichs verlangt, die denn auch wirklich gemacht worden sind.

Man hat dieses Maß der Steuererhöhung wegen ihrer schädlichen Rückwirkung auf die Productivkraft abgelehnt zu einer Zeit, wo wir durch die Annahme wohl auch weitere Vortheile als bloß fiscalische hätten erreichen können. Und heuer soll man ohne alle Gegenleistung Ungarns dieselbe Steuer annehmen, die wir im vorigen Jahre um den Preis von Gegenleistungen nicht acceptirt haben? Ist denn seit dem vorigen Jahre in dieser Beziehung eine wesentliche Aenderung in den Verhältnissen eingetreten? Was ist es, daß im vorigen Jahre geeignet erkannt wurde, die Productivkraft zu schädigen, während es heuer dieselbe nicht mehr schädigen soll? Allerdings ist seither eingetreten die Aufhebung des Rohleinenverkehres an der Grenze von Sachsen bis Galizien. Damit ist namenloses Elend über unsere Weberbevölkerung gekommen, ein Elend, welches ihr es noch schwerer macht, als es bisher der Fall war, während des Winters bei dem kärglichen Lohne auch nur den Preis für das Petroleum zu zahlen. Das ist seither eingetreten; und ist denn nicht bei uns die Möglichkeit der Hausarbeit und die Möglichkeit, in der Hausarbeit einen Erwerb zu finden, ein wesentlicher Bestandtheil der Productivkraft? *(Rufe links: Sehr richtig!)*

Ich verstehe somit das Programm der Regierung nicht; es konnte gar nicht ihre aufrichtige Ueberzeugung sein, daß es durchführbar sei; sie hat auch gar nichts gethan, um es durchzuführen, aber es ist ihr wirkliches Programm, und nicht, wie der geehrte Herr Abgeordnete für Königgrätz meint, das des verwichenen Ministeriums, und zwar schon aus folgenden Gründen. In officiösen Blättern — obschon man immer sagen hört, man wisse gar nicht, ob ein Blatt officiös sei oder nicht; nun, man weiß es so ziemlich, man weiß es auch, wenn ein Blatt heute von dem Zuge des Ministerpräsidenten nach Deutschland spricht und morgen wieder in anderer Richtung; man weiß es sehr gut — in diesen Blättern war nun die Rede von zwei Steuern. Die eine war die Börsensteuer, und die andere die Erhöhung der Zuckersteuer um vier Millionen.

Nun müssen nicht bloß officiöse Blätter, sondern es müssen auch mit dem Ministerium in intimerer Beziehung stehende Personen von dieser geplanten

Erhöhung der Zuckersteuer damals gewußt haben, denn wir wissen ja recht gut, daß im böhmischen landwirthschaftlichen Club in Prag sofort sehr lebhafte Debatten über diese Frage stattfanden, und was war das Resultat? Von der Erhöhung war weiter keine Rede. *(Rufe links: Hört!)* Dafür wurde aber in gleichem Betrage jene Steuer in Vorschlag gebracht, welche der Abgeordnete für den böhmischen Großgrundbesitz gestern mit Recht als eine Monstrosität bezeichnet hat. Die Ergänzungssteuer sollte den Ausfall ersetzen, sie hätte nicht ergänzen sollen einen großartigen Plan in Betreff der directen Steuern, sondern sie hätte das, was zur Bedeckung des Deficits wegen jenes Ausfalles noch fehlte, ergänzen sollen, damit eben der Betrag von 10 Millionen, den das Ministerium künstlich ausgerechnet hatte, anscheinend bedeckt werde; darum wurde zu den übrigen Steuern noch die Ergänzungssteuer erfunden, von der ja das Ministerium, wenn es sich nur mit irgend einer Partei des hohen Hauses in Fühlung gesetzt hätte — ich meine damit nicht die unserige, sondern die anderen drei Parteien — hätte wissen müssen, daß sie absolut unannehmbar sei und dies am allermeisten von den Freunden der Personaleinkommensteuer *(Rufe links: So ist es!)*, weil diese Ergänzungssteuer neben der Einkommensteuer vom Jahre 1849 das System der falschen Fassionen zu einem perennirenden gemacht und die Personaleinkommensteuer von vorneherein zu Grunde gerichtet hätte. *(Rufe links: So ist es!)* Das Budget ist also das Budget des gegenwärtigen Ministeriums, es hat dasselbe zu vertreten, es hat dafür einzustehen, ob es sein Programm gehalten hat oder nicht — und ich glaube, es hat dasselbe nicht eingehalten. Es konnte nicht auf fremde Schultern, namentlich nicht auf die Schultern des Reichsrathes die Nichtrealisirung dieses Programmes schieben, denn dasselbe war unausführbar, weil es auf unhaltbaren, in sich nicht richtigen, factisch und ziffermäßig nicht richtigen Grundlagen beruhte.

Allein der Herr Abgeordnete für Königgrätz hat ferner auch noch, und zwar mit dem Beisatze „ipse fecit" die Verfassungspartei als den eigentlichen Vater dieses Budgets erklärt, und seine Bemerkungen sind mir deßhalb nicht unwichtig, weil er ausdrücklich nicht bloß für sich, sondern auch für seine Partei gesprochen hat und weil das, was er gesprochen hat, ganz außerordentlich bedenklich ist. Er sagt nämlich *(liest)*: „Wenn ich und wenn die Partei, der ich angehöre, nichtsdestoweniger für dieses Budget stimmen werden, so geschieht das in Folge der Staatsnothwendigkeit; es geschieht das keineswegs darum, daß wir uns mit dem Budget als solchem identificiren wollten oder könnten. Wir betrachten das Budget, wie ich sagte, als die finanzielle Consequenz des politischen Systems, das bis zur Stunde herrscht, als eine Consequenz des gesammten Verwaltungsapparates, der eingeführt worden ist" — und nun bitte ich wohl zu bemerken, was jetzt kommt — „und als Folge aller derjenigen finanziellen Verpflichtungen, welche dieses hohe Haus und welche die vorvergangenen Regierungen eingegangen sind, und da behaupte ich allerdings, daß eine Aenderung, daß eine Besserung der finanziellen Verhältnisse nur dann möglich sein wird, wenn auch rücksichtlich dieser drei Cardinalpunkte" — also auch rücksichtlich der übernommenen finanziellen Verpflichtungen — „Aenderungen, und zwar wesentliche Aenderungen, vorgenommen werden." *(Rufe links: Hört! Hört!)*

Meine Herren! Wenn Jemand dies in diesem Hause, und zwar ausdrücklich für sich und seine Partei erklärt, dann ist er auch schuldig, sofort zu sagen worin diese Aenderungen und worin diese wesentlichen Aenderungen im dritten Cardinalpunkte bestehen sollen, denn wenn man das nicht erklärt, wenn man sich bloß darauf beschränkt, daß Aenderungen, und zwar Aenderungen in Betreff übernommener finanzieller Verpflichtungen eintreten sollen, so ist das eine Erklärung von solcher Bedenklichkeit, daß sie eine außerordentliche Wirkung haben müßte, wenn man überhaupt auf solche Erklärungen jene Bedeutung legen würde, welche die Herren solchen Erklärungen gern beizulegen pflegen. *(Heiterkeit links.)*

Ich werde aber auch, was die übernommenen finanziellen Verpflichtungen betrifft, nachweisen, wie irrig die so oft auch im Laufe der Debatte vorgekommenen Aeußerungen sind, welche dahin gehen, als ob es die durch die Verfassungspartei übernommenen Verpflichtungen wären, welche den Staat so schwer belasten, und daß die Quellen dieser Verpflichtungen zum unendlich größten Theile ganz anderswo zu suchen sind.

Welches sind nun die finanziellen Verpflichtungen, welche der Staat übernommen hat und an welchen meines Erachtens ohne Rechtsbruch nicht gerüttelt werden kann? Es sind die Lasten der Staatsschuld, die Lasten der Subventionen für garantirte Industrieunternehmungen, die Lasten der Subventionen für Grundentlastungsfonde und endlich die Verpflichtungen, welche durch die Gehaltserhöhungen den Staatsbeamten gegenüber übernommen worden sind.

Was nun die erste, die Staatsschuld betrifft, so ist es bekannt, daß sie bis zum Jahre 1848 nach mancherlei Fährlichkeiten die früher, namentlich im Jahre 1811 und in den folgenden Jahren vorgefallen waren, eine Höhe im Capitalsbetrage von 800 Millionen erreichte. Wie ist diese Staatsschuld in den dem Jahre 1848 nachgefolgten Jahren bis 1860 gestiegen? Man kann sagen; in diesen 12 Jahren stieg die Staatsschuld in geradezu unerhörtem Maße — man denke unter Anderem an die National-

anleihe — so daß die Summe, die später und namentlich unter dem Regime verfassungstreuer Regierungen hinzukam, dagegen eine verhältnißmäßig nur geringe war. Aber noch mehr! In welcher Weise wurden diese Schulden gemacht?

Sie wurden auch so gemacht, daß man die Nationalbank beständig in Anspruch nahm, so daß da der Nationalbank für ihren legitimen geschäftlichen Verkehr nichts zur Verfügung stand, letzterer darunter in ganz unbeschreiblicher Weise litt. Und dies geschah, weil es vielleicht die bequemste Art und Weise war, Schulden zu machen und zugleich auch diejenige, um dieses Schuldenmachen am leichtesten der Bevölkerung verbergen zu können. Was waren nun die Consequenzen? Daß, als im Jahre 1861 der Reichsrath zusammentrat, die Berathung der Bankacte begann und die Bemühungen eintraten, eine Besserung im Staatshaushalte zu bewerkstelligen, wir ein Silberagio von 46 Percent hatten, ein Silberagio, welches nahezu kein Agio mehr, sondern vielmehr eine Entwerthung unseres Circulationsmittels genannt werden mußte. Als der Reichsrath bis zum Jahre 1865 seine Arbeiten fortgesetzt hatte, war es ihm gelungen, dieses Agio auf 2 Percent herabzusetzen und das ist fürwahr eine Arbeit, auf welche jener frühere Reichsrath stolz zu sein alles Recht hat; es war ihm aber auch gelungen, Ordnung im Staatshaushalte herzustellen. Was geschah weiter? Es kam das Patent vom 20. September 1865 und mit diesem Patente nicht bloß eine maßlose Vermehrung der Staatsschuld, sondern auch die Ruinirung des österreichischen Staatscredites. Man möge nicht sagen: Das waren die Folgen des Krieges; nein, dies geschah schon vor dem Kriege mit Deutschland; schon vor dem Kriege begann der damalige Minister jene Wanderung nach London, Berlin und Paris, und endlich gelang es ihm in Paris jenes schmähliche Anlehen zu Bedingungen, wie sie selbst in Oesterreich kaum erhört waren, zu Stande zu bringen. Dann kam allerdings der Krieg und mit ihm kamen die Staatsnoten. Aber auch der größte Theil der Staatsnoten ist nicht während des Krieges und für die Bedürfnisse desselben, sondern nach dem Kriege ausgegeben werden.

Wenn man frägt: Welches sind die vorausgegangenen Parlamente? so sage ich Ihnen: Nicht die Parlamente sind es, welche diese Schulden gemacht haben, die vorhergegangenen Regierungen sind es, allerdings aber Regierungen, an welchen *(gegen die rechte Seite gewendet)* Ihre Parteigenossen einen wesentlichen Antheil gehabt haben. *(Rufe links: Sehr richtig!)* Auf diese Weise kommt man sehr leicht hinweg, wenn man so Polemik betreibt und sagt: „111 Millionen sind unter den Ministerien Bach, Thun, Bruck an Nationalanlehensobligationen verschwunden! Ja, was geht uns das heute an? *(Heiterkeit links.)* Haben wir daran einen Antheil gehabt?" Und doch hat der Herr Abgeordnete Tonner in dieser Weise gesprochen.

Ich komme nun zu den garantirten Eisenbahnen, und zwar zu der Last von 21 Millionen, welche diesfalls ins heurige Budget eingestellt wurde. Woher rühren diese? Zum Theile gehören dahin — und das sind allerdings wenige Bahnen — solche, welche aus längst vergangener Zeit stammen: die Kaiserin Elisabeth-Bahn, die südnorddeutsche Verbindungsbahn und auch die kleine Zittau-Reichenberger Bahn. Diese stammen aus jener Zeit, wo in so ausgiebiger Weise die Staatsschuld vermehrt worden war. Daß nicht mehr die Garantie in Anspruch nehmende Bahnen aus jener Zeit stammen, hat mehrere Gründe. Es gibt solche Bahnen, die in damaliger Zeit garantirt wurden, wie die böhmische Westbahn, und die im Laufe von 20 Jahren eine außerordentliche Entwicklung genommen haben. Es gibt aber noch andere Bahnen aus jener Zeit, die eine Garantie erhielten, dieselbe aber nie in Anspruch zu nehmen in der Lage waren. Das waren die Staatseisenbahn, die Südbahn und auch die alte Strecke der Karl Ludwig-Bahn. Warum hat aber die Staatseisenbahn die Garantie nie in Anspruch genommen? Weil sie dieselbe nur für jenen Betrag erhielt, zu welchem der Staat die Staatseisenbahn an die Gesellschaft, ich will nicht sagen verkauft, nein, verschleudert hatte, nämlich für den Betrag von 200 Millionen Francs, daher der Staat nur denjenigen Betrag garantirte, welchem diese Summe entspricht; hätte man sie ihr geschenkt und den Betrag, um den man sie geschenkt hat, garantirt, so hätte sie noch weniger jemals die Garantie in Anspruch nehmen können. *(Heiterkeit links.)* Das hat man nun aber bei der Südbahn thatsächlich gethan, man hat nämlich der Südbahn solche Zahlungsbedingungen gemacht, daß sie nur die erste Rate von, wenn ich nicht irre, 20 Millionen Gulden effectiv zu zahlen hatte, alle anderen Raten aber aus dem Ergebnisse des Betriebes zu bezahlen in der Lage war; um solche Beträge hat man derartige Bahnen verkauft.

Dabei handelt es sich nicht bloß um die auf österreichischem Gebiete liegenden, sondern auch um die auf ungarischem Gebiete liegenden Strecken. Heute, wo man das System der Staatsbahnen wieder einführen möchte, was wäre es da für ein Glück für Oesterreich, wenn man diese Bahnen — nicht unter einem verfassungstreuen Regime — nicht um solchen Pappenstiel verkauft hätte. Auch bei der galizischen Karl Ludwig-Bahn war es nicht anders, wenn auch nicht in dem Maße. Man hat ihr die vom Staate gebauten Strecken verkauft um einen Betrag, der aber erst in zehn Jahren successive zu zahlen und mittlerweile mit 3 Percent zu verzinsen war! Ja, bei solchen Bedingungen nimmt man freilich die Garantie nicht leicht in Anspruch.

Nun kam aber die Sistirungsära und das Ministerium Belcredi. Es hat schon einer der geehrten Redner das gestreift, was jenes Ministerium auf diesem Gebiete in der Belastung des Staatsschatzes geleistet hat; ich will es Ihnen näher ausführen. In der Zeit von 5½ Monaten, ich bitte, von 5½ Monaten *(Rufe links: Hört! Hört!)* hat es sechs Concessionen mit Garantien verliehen, und zwar diejenigen Concessionen, welche am allerempfindlichsten das Budget belasten *(Rufe links: Hört! Hört!)*, und das ist mit Berufung auf das so sehr bejubelte Patent vom 20. September 1865 geschehen. Diese Bahnen sind die Strecke Czernowitz-Suczawa der Lemberg-Czernowitzer Bahn, das Ergänzungsnetz der galizischen Karl Ludwig-Bahn, die Brünn-Rossitzer Bahn, das Ergänzungsnetz der Staatseisenbahngesellschaft, die Mährisch-schlesische Nordbahn und endlich das letzte, aber nicht das schlechteste, die Rudolf-Bahn. *(Rufe links: Hört! Hört! Sehr gut!)*

Und wenn ich sage, daß das die den Staatsschatz relativ am meisten belastende Bahnen sind, so sage ich es keineswegs in dem Sinne, als ob sie etwa durchaus unrentabel wären! aber in welch' unglaublich leichtsinniger Weise wurden von demjenigen Ministerium, das allerdings ohne Controle der Volksvertretung manipuliren konnte, Garantien gegeben. Bei den am allermeisten ins Gewicht fallenden, das ist bei der Rudolf-Bahn, bei dem Ergänzungsnetze der Staatseisenbahn und auch bei der Mährisch-schlesischen Nordbahn wurde nämlich gar kein Maximum für die Garantie festgesetzt *(Rufe links: Hört! Hört!)*; auf Alles, was verbaut wurde und noch verbaut werden wird, sollte sich die Garantie erstrecken, und es wurde gar keine Grenze gesetzt, wie hoch diese Garantie steigen kann. Das ist aber noch nicht genug; wenn Sie das Verzeichniß über die Höhe der Subvention vergleichen, welches dem Berichte beiliegt, so werden Sie finden, daß diese 5½ Monate genügten, um den Staatsschatz in einer Weise zu belasten, die mehr ausmacht, als das, was die Volksvertretung in ebenso vielen Jahren gethan hat. *(Rufe links: Hört! Hört!)* Aber damit noch nicht genug; es gibt nahezu keine garantirte Eisenbahn, die nicht in der Periode der Sistirung wichtige, finanziell schwerwiegende Begünstigungen, und zwar regelmäßig ohne alle Gegenleistung erhalten hätte.

So hat man z. B. der Staatseisenbahngesellschaft dafür, daß sie das Ergänzungsnetz mit unbeschränkter Garantie übernahm, die Concessionsdauer verlängert; so hat man der Südbahn die eilfjährige Einkommensteuerfreiheit während dieser Zeit zugestanden, was einen Werth von etwa 20 Millionen für uns allein, nicht etwa auch für den ungarischen Theil ausmacht. *(Rufe links: Hört! Hört!)* Ebenso eigenthümlich ist es bei der Kaschau-Oderberger Bahn. Die Kaschau-Oderberger Bahn gründete sich auf ein Gesetz, welches der Reichsrath im Jahre 1865 beschlossen hat. Damit war eine Garantie für die ganze Bahn — der größte Theil derselben liegt auf ungarischem Gebiete — im Betrage von 4,400.000 fl. in maximo gegeben.

Was that das Ministerium? Es erhöhte diese Garantie um ½ Million, es verlängerte die auf zwei Jahre zugestandene Steuerfreiheit auf neun Jahre und während es im Gesetze ausgesprochen war, daß die Garantie dann einzutreten hätte, bis die ganze Bahn vollendet sein werde, sprach das Ministerium aus, daß eine Streckengarantie einzutreten hätte. Das geschah nicht zum Nachtheile Ungarns, sondern ausschließlich zu unserem Nachtheile. Denn die Bahn wurde von Oderberg nach Teschen gebaut und eröffnet; sie war natürlich vorerst eine Sackbahn, konnte also mittlerweile nichts tragen, und so vortrefflich die Bahn jetzt ist, ist die Garantiesumme, die ihr gezahlt wurde — mit einem nicht unbedeutenden Betrage deßhalb gezahlt wurde, weil eine Streckengarantie gegeben war — nutzlos verausgabt worden. Ich will nebenbei etwas anführen, das klar zeigt daß es, wenn man über Budgetsachen mitredet, nicht genügt, das Budget einfach abzuschreiben und zu sagen, so hoch waren damals die Ziffern und so hoch sind sie jetzt, sondern daß man auch wissen muß, wie so es gekommen ist. *(Bravo! Bravo! links.)* Wenn man sagt: im Jahre 1868 erscheinen im Budget des Justizministeriums acht Millionen und jetzt 20 Millionen, — und dies wird immerfort so gesagt — denkt man denn nicht daran, daß jetzt eine Trennung der Justiz von der Administration eingetreten ist daß früher die gemischten Bezirksämter bestanden und mit ihrem ganzen Aufwand beim Ministerium des Innern verrechnet wurden und daß die Bezirksgerichte einen wesentlichen Theil des Justizbudgets ausmachen, so daß durch deren Errichtung auch ohne die nachträgliche Erhöhung der Gehalte das Budget des Justizministeriums so außerordentlich gewachsen ist? Nun will ich, zu meinen früheren Auseinandersetzungen zurückkehrend, noch einige Beispiele von garantirten Bahnen erwähnen; es bleiben aber fast gar keine mehr übrig, ich habe schon beinahe Alle genannt. *(Heiterkeit links.)*

Mit der südnorddeutschen Verbindungsbahn und der Elisabeth-Westbahn bestanden Streitigkeiten über die Berechnung der Garantie. Darüber wurde mit beiden im Jahre 1864 ein Uebereinkommen geschlossen, das der Allerhöchsten Genehmigung nicht unterbreitet wurde; das dauerte so bis zu jenem Ministerium, dann wurde dieses Uebereinkommen der Allerhöchsten Genehmigung unterzogen, aber mit Veränderungen zu Gunsten der Gesellschaften, die früher mit denselben nicht vereinbart worden waren. *(Rufe links: Hört! Hört!)* Der Herr Abgeordnete hat allerdings einen sehr vorsichtigen Ausdruck gebraucht, und hat gesagt: „die vorher-

gegangenen Regierungen". Unter diesen vorhergegangenen Regierungen ist allerdings auch die Sistirungsregierung zu verstehen, und das Ministerium der Aera von 1850 bis 1860. Wie er aber dazu kommt, uns das „ipse fecit" entgegenzurufen, und daß wir es zu verantworten haben, was die Männer seiner Partei und unter dem Jubel der Partei — denn unter dem Jubel seiner Partei erfolgte die Sistirung der Verfassung, und nur auf Grundlage dieser Sistirung war ein solches Vorgehen möglich — gethan haben, das gehört zu jenen Unbegreiflichkeiten des parlamentarischen Lebens, an die man sich leider gewöhnen muß! *(Beifall links.)* Damit will ich übrigens nicht gesagt haben, daß über diese Bahnen der Stab gebrochen werden soll, aber ein großes Unglück war diese Art der Thätigkeit.

Man hat auch über jene Lasten, welche die Eisenbahnen dem Staate verursacht haben, viel gesprochen. Wir haben heuer für die Elisabeth-Bahn, und zwar für die alte Strecke derselben den Betrag von 626.000 fl. eingestellt, einen Betrag, den die Regierung allerdings nicht vorhersehen konnte, als das Budget verfaßt wurde, denn dieser Betrag wird nöthig sein wegen des völligen Erlöschens des Getreideexportes. Diese 626.000 fl. werden einer Bahn bewilligt, die in den letzten Jahren Ueberschüsse über den garantirten Reinertrag auswies und Rückzahlungen an den Staat leistete; aber gar so empfindlich ist diese Zahlung für den Staat nicht, denn die Einkommensteuer, die diese Bahn zahlt, macht mehr aus als 626.000 fl., und wenn Sie rechnen, was die Bahnen auch nur direct an Einkommensteuer zahlen, werden Sie eine ganz erkleckliche Summe finden, die sie als billige Beurtheiler von den Lasten abziehen müssen, welche diese Bahnen dem Staate kosten. *(Rufe links: Sehr richtig!)* Dabei will ich auch den finanziellen Werth der Bahnen auch in dieser Richtung nicht unerwähnt lassen, daß zahllose Etablissements nur dadurch entstanden sind, daß überhaupt Eisenbahnen gebaut wurden, und da möchte ich fragen, was aus Böhmen geworden wäre, wenn es keine Eisenbahn hätte. Wenn vor 20 Jahren die Kohlenproduction vielleicht 10 Millionen Centner betrug, heute aber vielleicht mit 200 Millionen veranschlagt werden kann, so ist dies nur möglich geworden durch die Eisenbahnen.

Aber was jenem Ministerium vorzuwerfen ist, ist jener überstürzte Bau von Eisenbahnen, eine Ueberstürzung, welche bewirkt hat, daß namentlich die inländische Eisenindustrie, von der man glauben sollte, daß sie dadurch um allermeisten gewonnen hätte, wesentlich geschädigt worden ist, weil sie dem plötzlich außerordentlich gesteigerten Bedarfe gar nicht vollkommen entsprechen konnte, während, wenn auf eine längere Reihe von Jahren die Bauten vertheilt worden wären, das zur Hebung der Eisenindustrie wesentlich beigetragen hätte. Aber auch noch ein anderer Vorwurf ist berechtigt. Ich will nicht von der hohen finanziellen Belastung sprechen, aber jenem Unterhändler auf französischem Markte, dem Minister Becke, ist es zu danken, daß das System der Generalentreprise, dieses verderbliche System bei uns für längere Zeit zum herrschenden geworden ist, und wenn Sie fragen, was zum Schwindel wohl meist beigetragen hat, so möchte ich sagen: Der Minister Becke und seine Maßregeln. *(Rufe links: Sehr richtig!)*

Ich komme nun zu einem Dritten, zu den Subventionen für Grundentlastungsfonde. Da gehört es auch wieder zu den Unbegreiflichkeiten, daß der geehrte Herr Abgeordnete für Hlinsko darauf hingewiesen hat, wie die Schuld des Grundentlastungsfonds (wohl wesentlich des galizischen) 90 Millionen beträgt, und wenn nicht eine solche Finanzwirthschaft — sagte er — regierungsfähig macht, dann werde unsere Partei nie regierungsfähig werden. Ich weiß nicht, was seine Coalitionsgenossen — ich will nicht sagen Parteigenossen *(Heiterkeit links)* — auf der äußersten Rechten zu dieser Aeußerung sagen werden. Nicht wir, sondern wieder viel frühere, nicht verfassungstreue Regierungen haben die Schuld begründet und ich zweifle sehr, ob ihm dafür, daß er meint, das könne nicht länger so fortgehen, seine Coalitionsgenossen zu besonderem Danke verpflichtet sein werden. *(Heiterkeit links.)*

Es bleiben endlich die Gehaltserhöhungen der Beamten. Da müssen wir uns allerdings schuldig bekennen. In dieser Richtung würde eine Abhilfe, wenn auch nur im Laufe der Zeit in der That möglich sein. Natürlich, man kann nicht das erworbene Recht dem Beamten nehmen, der ohnehin durch den beständigen Wechsel der Systeme und durch die Nothwendigkeit, sich der jeweiligen Regierungsansicht zu accommodiren, weil sonst seine Existenz gefährdet wird, schwer genug gedrückt ist. *(Rufe links: Sehr richtig!)* Man kann ihm also sein erworbenes Recht nicht nehmen, aber man könnte den neuangestellten Beamten einen geringeren Gehalt geben. Glauben Sie, daß das recht wäre? Man muß nicht an die hohen Gehalte denken, die machen in der Hauptsumme sehr wenig aus; die Gehalte, bei denen die Erhöhung Millionen ausgemacht hat, das sind die Gehalte der XI. und X. Rangsclasse, der Aermsten unter den Armen, und ich wenigstens, so sehr ich für die Herstellung des Gleichgewichtes im Staatshaushalte jederzeit stimmen werde, könnte es nie über das Herz bringen, zu diesem Mittel bei den am geringsten besoldeten Beamten zu greifen. *(Beifall links.)* Ich glaube das Abgeordnetenhaus kann stolz darauf sein, umsomehr, weil auch die autonomen Organe — und ich billige das vollkommen — die großen Gemeinden es für nothwendig befunden haben, eine Aufbesserung in den Gehalten der Beamten eintreten zu lassen.

Stenographisches Protokoll.

Haus der Abgeordneten. IX. Session. 70. Sitzung,

am 13. April 1880.

Inhalt:

Abwesenheitsanzeige.

Mittheilung des Präsidenten über die Zuweisung der Zuschrift des Finanzministers, betreffend einen Nachtrag zum Voranschlage des Ministeriums für Cultus und Unterricht (172 der Beilagen), an den Budgetausschuß.

Petitionen.

Fortsetzung der zweiten Lesung des Finanzgesetzes und des Staatsvoranschlages für das Jahr 1880 (62 der Beilagen — Schluß der Generaldebatte. Specialdebatte, Capitel 1 bis 6 des Erfordernisses, Capitel 5 der Bedeckung.)

(Beginn der Sitzung 11 Uhr 5 Minuten.)

Vorsitzender: Präsident Graf **Coronini.**

Schriftführer: Ritter v. **Schneid**, Dr. Graf **Dzieduszycki**, Dr. **Nitsche**, Ritter v. **Raab.**

Auf der Ministerbank: Ministerpräsident und Leiter des Ministeriums des Innern Graf **Taaffe**, Minister Dr. **Ziemialkowski**, Ackerbauminister Graf **Falkenhayn**, Handelsminister Freiherr v. **Korb-Weidenheim**, Minister Dr. **Pražák**, Minister für Cultus und Unterricht Freiherr v. **Conrad-Eybesfeld**, Finanzminister Freiherr v. **Kriegsau.**

Auf der Bank der Regierungsvertreter: Ministerialrath Ritter v. **Schrötter.**

Präsident: Ich erkläre die Sitzung für eröffnet.

Das Protokoll der gestern abgehaltenen Sitzung liegt im Bureau des hohen Hauses zur Einsicht auf.

Der Herr Abgeordnete Dr. Brauner ist unwohl gemeldet.

Die gestern eingelangte Zuschrift des Herrn Finanzministers, betreffend den Nachtragscredit zum Voranschlage des Ministeriums für Cultus und Unterricht, (172 der Beilagen) ist in Druck gelegt und vertheilt und auch bereits dem Budgetausschusse zugewiesen worden.

Ich ersuche nun um Verlesung des wesentlichen Inhaltes der eingelaufenen Petitionen.

Schriftführer Ritter v. **Schneid** *(liest)*:

„Petitionen der Gemeinden Nußdorf und Weinhaus, dann des Ortsschulrathes zu Nußdorf bei Wien um Aufrechterhaltung des Reichsvolksschulgesetzes vom 14. Mai 1869 und insbesondere der achtjährigen Schulpflicht *(überreicht durch Abgeordneten Friedmann).*"

„Petition der Curatgeistlichkeit der Diözese Görz in Betreff der Congruaregulirung *(überreicht durch Abgeordneten Dr. Valussi).*"

„Petition des Franz Kardasch, Vorstandes des landwirthschaftlichen Vereines für den Launer Bezirk in Böhmen, dahingehend, daß die Südbahngesellschaft von der Zahlung der Einkommensteuer vom 1. Jänner 1880 ab nicht mehr befreit werde *(überreicht durch Abgeordneten Tonner).*"

„Petition des Ortsschulrathes in Waidhofen a. d. Thaya um Aufrechterhaltung der achtjährigen Schulpflicht *(überreicht durch Abgeordneten Dobler).*"

„Petition des Lehrervereines „Freie Schule" in Horn um Aufrechterhaltung der bestehenden Schulgesetze *(überreicht durch Abgeordneten Dobler).*"

„Petition des Bezirksausschusses von Blatna in Böhmen wegen Ausbaues der Eisenbahn von der bayerischen Grenze von Kuschwarda über Blatna nach Březnic *(überreicht durch Abgeordneten Dr. Vašatý).*"

„Petition der Gemeinden des Gerichtsbezirkes Hennersdorf in der mährischen Enclave um unverkürzte Aufrechthaltung der bestehenden Schulgesetze *(überreicht durch Abgeordneten Neusser).*"

„Petition des Lehrervereines des Hotzenplotzer Schulbezirkes der mährischen Enclave in Oesterreichisch-Schlesien um unverkürzte Aufrechthaltung der

bestehenden Volksschulgesetze *(überreicht durch Abgeordneten Neusser).*"

„Petition der Stadtgemeinde Marburg um Aufrechterhaltung des Volksschulgesetzes *(überreicht durch Abgeordneten Dr. Duchatsch).*"

„Petition des griechisch-katholischen Curatclerus des Kosower Decanates und Bezirkes in Galizien gegen die Regierungsvorlage, betreffend die Dotation des katholischen Clerus *(überreicht durch Abgeordneten Kowalski).*"

„Petition der Gemeinde Dobrotów, Bezirk Nadwórna in Galizien, um Bewilligung zum ferneren Solbezuge aus der auf ihrem Grunde befindlichen Solquelle *(überreicht durch Abgeordneten Kowalski).*"

„Petition der schlesischen Handels- und Gewerbekammer in Troppau, betreffend die Regulirung des Moraflußes unter gleichzeitiger Vorlage zweier diesfälliger Petitionen *(überreicht durch Abgeordneten Dr. Menger).*"

„Petition der Advocatenkammer zu Sambor in Galizien um Ablehnung der Regierungsvorlage, betreffend die Abänderung einiger Bestimmungen über Stempel- und unmittelbare Gebühren *(überreicht durch Abgeordneten Hausner).*"

„Petition des Bezirksausschusses von Sambor um Aufhebung der Erbsteuer bei Erbschaften von Kindern nach Eltern *(überreicht durch Abgeordneten Hausner).*"

„Petition der Marktgemeinde Obdach in Steiermark um Ablehnung der Gesetzesvorlage, betreffend die Einführung der Militärtaxe *(überreicht durch Abgeordneten Bärnfeind).*"

„Petition der Gemeinden Čermá, Čžepic, Domaraz, Dražovice, Frymburg, Mačice, Milinov, Nozammyšlí, Pichs, Nosedlo, Zámyslice und Žibohec (politischer Bezirk Schüttenhofen) in Böhmen um Herabsetzung der Dauer der Schulpflicht *(überreicht durch Abgeordneten Fürsten Schwarzenberg).*"

„Petition der Genossenschaft der Zimmermeister in Graz um Berücksichtigung ihrer Vorschläge über die Regelung des Gewerbewesens bei der verfassungsmäßigen Behandlung des Gesetzentwurfes über die Gewerbeordnung *(überreicht durch Abgeordneten Grafen Wurmbrand).*"

„Petition des katholischen Seelsorgeclerus des Decanates Schildberg in Mähren wegen Gehaltsregulirung des katholischen Clerus *(überreicht durch Abgeordneten Dr. Fanderlik).*"

„Petition der Stadtgemeinde Neu-Sandec in Galizien um Veranlassung ihrer Enthebung von der ihr im Jahre 1865 auferlegten Beitragsleistung zur Erhaltung des Neu-Sandecer k. k. Gymnasiums im Jahresbetrage von 1680 fl. ö. W. und Beistellung des erforderlichen Brennholzes *(überreicht durch Abgeordneten Dr. Dunajewski).*"

„Petition des Michael Jazłów, gewesenen Geometers bei der Katastralschätzungscommission zu Kolomea, gegen seine unrechtmäßige Enthebung von diesem Posten *(überreicht durch Abgeordneten Dr. Nikolaus Krzysztofowicz).*"

„Petition des Vorstandes des böhmischen politischen Vereines in Brünn (Český politický spolek v Brně) und von 270 Bewohnern Brünns um Errichtung einer k. k. Staatsoberrealschule mit böhmischer Unterrichtssprache in Brünn *(überreicht durch Abgeordneten Dr. Kusý).*"

„Petition der Gemeinde Laak bei Steinbrück in Untersteiermark um Uebernahme der Kosten für die Rettungsarbeiten beim Bergsturze in Brische im Betrage von 891 fl. 8 kr. auf den Staatsschatz *(überreicht durch Abgeordneten Dr. Vošnjak).*"

„Petition des Stadtrathes Holic in Böhmen wegen Abhaltung der Controlversammlungen der Reservisten und Landwehrmänner am Sitze des bezüglichen Bezirksgerichtes *(überreicht durch Abgeordneten Dr. Žák).*"

„Petition des Ausschusses des steiermärkischen Lehrerbundes im Namen der 32 Lehrervereine des Landes um Aufrechterhaltung der achtjährigen Schulpflicht im vollen Umfange *(überreicht durch Abgeordneten Dr. Portugall).*"

„Petition des griechisch-katholischen Curatclerus des Bolechower Decanates in Galizien um Erhöhung der Seelsorgerdotation *(überreicht durch Abgeordneten Kułaczkowski).*"

„Petition der Gemeinde Waizenkirchen in Oberösterreich, dahin gehend, daß die Steuerfreiheit für die k. k. privilegirte Südbahngesellschaft mit 1. Jänner 1880 aufgehoben werde *(überreicht durch Abgeordneten Zehetmayr).*"

„Petition des Ortsschulrathes und Lehrkörpers von Hohenberg in Niederösterreich um Aufrechterhaltung des Schulgesetzes, insbesondere der achtjährigen Schulpflicht *(überreicht durch Abgeordneten Pirko).*"

„Petition der Ortsgemeinde Neuberg in Steiermark um Aufrechterhaltung der achtjährigen Schulpflicht *(überreicht durch Abgeordneten Posch).*"

„Petition der Gemeinden des Gerichtsbezirkes Wolkersdorf (politischer Bezirk Korneuburg) um gesetzliche Beschränkung der viermaligen Einhebung einer Executionsgebühr von Steuerrückständen *(überreicht durch Abgeordneten Ruf).*"

„Petition des landwirthschaftlichen Bezirksvereines Wolkersdorf in Niederösterreich, dahin gehend, daß die k. k. Südbahngesellschaft von der Zahlung der Einkommensteuer vom 1. Jänner 1880 ab nicht mehr befreit werde *(überreicht durch Abgeordneten Ruf).*"

„Petitionen der Gemeinden Bisamberg, Enzersfeld und Königsbrunn in Niederösterreich um

Revision des Reichsvolksschulgesetzes *(überreicht durch Abgeordneten Ruf).*"

„Petition des Gemeindeausschusses der Stadt Murau um Aufrechterhaltung des Bestandes und die Handhabung der derzeitigen Schulgesetze, insbesondere der achtjährigen Schulpflicht *(überreicht durch Abgeordneten Freiherrn v. Walterskirchen).*"

Präsident: Diese Petitionen werden nach Maßgabe ihres Inhaltes den betreffenden Ausschüssen zur Berichterstattung und eventuellen Antragstellung zugewiesen werden.

Ich constatire die Beschlußfähigkeit des hohen Hauses.

Wir gehen zur Tagesordnung über. Auf derselben befindet sich die Fortsetzung der Generaldebatte über das Finanzgesetz und den Staatsvoranschlag für das Jahr 1880 *(62 der Beilagen).*

Es hat in der Generaldebatte nur noch der Herr Generalberichterstatter zu sprechen. Ich ertheile demselben das Schlußwort.

Generalberichterstatter Ritter v. **Smarzewski** *(von der Tribüne):* Hohes Haus! Ein gefeierter Redner, der Führer einer großen Partei, hat geglaubt, vor wenigen Tagen eine bedeutende Rede mit dem Ausdrucke seiner Befangenheit einleiten zu sollen. Mit einer größeren Berechtigung dürfte ich wohl das kurze Schlußwort, das ich heute zu sprechen habe, mit einer gleichen Erklärung beginnen. Ich sage, mit einer größeren Berechtigung, und zwar nicht bloß aus dem Grunde, weil ich das Bewußtsein in mir trage, um wie viel größer das Mißverhältniß ist zwischen meiner bescheidenen Kraft und der Größe der mir gestellten Aufgabe, sondern auch deßwegen, weil mir bei dem Beginne meiner Rede an dieser Stelle die Erinnerung so lebhaft entgegentreten muß an jene ausgezeichneten Männer, welche vor mir an dieser Stelle und in gleicher Eigenschaft das Wort zu führen hatten, und zunächst die Erinnerung an meinen unmittelbaren Vorgänger, welcher mit seiner umfassenden und gründlichen Sachkenntniß, welcher durch seine Ruhe und die durchsichtige Klarheit seiner Darstellung dem hohen Hause die Lösung jener Aufgabe wesentlich zu erleichtern wußte, welche Ihnen, meine Herren, heute wieder bevorsteht, vor Allem aber die Erinnerung an den früheren langjährigen Berichterstatter des Budgetausschusses, an jene hohe Autorität auf dem gesammten Gebiete der Finanzwirthschaft und Finanzpolitik, an den Mann des reichsten Wissens und der reichsten Erfahrung und einer Selbstlosigkeit und Objectivität, welche ihm nicht bloß die Freundschaft seiner Parteigenossen, sondern auch die hohe Achtung seiner politischen Gegner erwarb, an den kranken, mitten im patriotischen Wirken zusammengebrochenen Brestel *(Lebhafter Beifall).*

Es wäre Vermessenheit, wollte ich mich solchen Vorgängern an die Seite stellen. Es kommt aber auch noch ein Umstand hinzu, welcher mir meine Stellung erschwert. Es hatten nämlich meine Vorgänger den Vortheil, daß sie, indem sie den Budgetausschuß und folgerichtig auch die Majorität dieses hohen Hauses vertraten, zugleich für jene grundlegenden Principien und leitenden Ideen eintreten durften, welche dieser Majorität und dieser Regierung gemeinsam waren. Ich, meine Herren, muß zum großen Theile auf diesen Vortheil verzichten. Wir haben von der Regierungsbank viele schöne, vollklingende Worte gehört, manches Wort von folgenreicher Tragweite. Wenn wir aber die gesprochenen Worte mit der Action der Regierung vergleichen, so mußte Mancher von uns zur Ueberzeugung gelangen, daß die Regierung selbst jenen Aussprüchen, welche allgemein geklungen haben, wie Aussprüche principieller Natur, nicht jene grundsätzliche Wichtigkeit beigemessen hat, welche man ihnen hätte beimessen können.

Ich will Sie, meine Herren, nicht einladen mit mir zum, ich weiß nicht, wie vielten Male, das gesammte Gebiet der finanziellen und politischen Fragen zu durchwandern, um mir die Gelegenheit zu verschaffen, das Gesagte an den einzelnen Fragen zu erhärten, und schon gar auf dasjenige Gebiet, auf welches ich nach meiner gegenwärtigen Stellung zunächst angewiesen bin, das heißt auf das finanzielle Gebiet will ich mich gar nicht einlassen. Mir widerstrebt es, das so oft Gesagte heute nochmals zu wiederholen und insoferne es sich handelt um das finanzielle Programm der Regierung, so hat ihr gegenüber der Budgetausschuß, wie ich glaube, mit aller wünschenswerthen Entschiedenheit Stellung genommen und das Haus hat durch den Mund seiner gefeiertsten Redner sein Urtheil gefällt. Und es war das ein Urtheil, mit dem, wie mir scheint, der Budgetausschuß sich vollkommen zufrieden stellen kann.

Wenn ich nun diese Frage nicht weiter berühre, so bleibt mir ein anderes Gebiet, auf welchem die Debatte sich durch lange Zeit bewegt hat und das wohl auch dem Berichterstatter nicht verschlossen bleiben darf, nämlich das Gebiet der politischen Fragen. Dieses Gebiet betrete ich aber mit dem einigermaßen beengenden Bewußtsein, daß ich nicht auf jenes Maß der Redefreiheit Anspruch erheben darf, welches jedem anderen Redner in diesem hohen Hause zustand und zustehen muß. Ich spreche nämlich zunächst als Berichterstatter eines Ausschusses, und ich weiß nicht, inwiefern ich Fragen in Erörterung ziehen kann, welche im Ausschusse gar nicht zur Sprache gebracht wurden; jedenfalls glaube ich das nur mit dem Vorbehalte thun zu dürfen, daß das, was ich in dieser Beziehung vorbringen werde, meine

Ansicht und nicht die Ansicht Derjenigen ist, deren Fürsprecher ich bin.

Es ist, meine Herren, zu wiederholten Malen von der Regierungsbank aus betont worden, die Regierung fühle sich berufen, die Verfassung zu schützen, die bestehenden Gesetze aufrechtzuhalten und durchzuführen. Das klingt allerdings wie ein politischer Grundsatz; wenn man aber der Sache näher auf den Grund sieht, so bemerkt man gar leicht, daß das so sehr in den natürlichen Bereich der Dienstpflicht einer Regierung fällt *(Bravo! Bravo! links)*, daß man doch diese Worte auf die Höhe einer principiellen Bedeutung nicht stellen kann. *(Bravo! Bravo! links.)* Es ist doch der Staatsmann noch nicht geboren, der sich auf diese Bank setzen würde und das hohe Haus mit der Erklärung überraschen wollte, er komme um die Verfassung zu stürzen und alle Gesetze über den Haufen zu werfen. *(Heiterkeit und Beifall links.)*

Es ist für mich und für viele meiner Gesinnungsfreunde ein Punkt von großer Wichtigkeit, welcher auch in dem Programme der Regierung mit dem gebührenden Nachdrucke erwähnt worden ist, es ist der Punkt wegen Vereinfachung der Verwaltung. Ich sage, er ist zu einem wichtigen Programmpunkte geworden, durch die Stelle, an welcher, durch die Verbindung, in welcher er ausgesprochen wurde. Denn die Vereinfachung der Verwaltung ist hingestellt worden als eine Vorbedingung für mögliche Ersparungen, die Ersparungen sind selbstverständlich eine unabweisliche Vorbedingung der Herstellung des Gleichgewichtes und die Herstellung des Gleichgewichtes hat sich die Regierung als ihr Hauptziel gesteckt.

Man durfte also vermuthen, daß alsbald in dieser Richtung etwas geschehen, etwas von der Regierung unternommen werden würde, daß es eine ihrer ersten Aufgaben sein werde, mit Anträgen, mit Vorlagen, mit irgend welcher, wenn auch noch so leisen Anregung vor das Haus zu treten. Bis jetzt ist das leider nicht geschehen und daher zwingt mich die hohe Achtung, die ich vor den Herren auf der Regierungsbank hege, zu der Voraussetzung, daß sie selbst diesem principiellen Programmpunkte nicht jene principielle Wichtigkeit beigemessen haben, denn sonst, bin ich überzeugt, hätten sie in sich Fähigkeit, Energie und Muth genug gefunden, um die Sache fest in die Hand zu nehmen und sie ihrer Durchführung näher zu bringen.

Und noch einen Punkt erlauben Sie mir möglichst kurz zu berühren. Es ist der schöne, so wohltönende Satz von der allseitigen Versöhnung. Es ist ja möglich, daß diesem Ausspruche ein Grundsatz zu Grunde liegt, aber so wie er gegeben wurde — erlauben Sie mir, meine Herren, das Geständniß — habe ich den Eindruck empfangen, als wenn damit nur ein wenig staatsmännischer und ziemlich matter Versuch gemacht worden wäre, die Lösung von ernsten, positiven, ganz concreten Fragen auf jenes sentimentale Gebiet hinüberzuspielen, auf welchem Herzensregungen und Gemüthsstimmungen das entscheidende Wort führen. *(Rufe links: Sehr wahr!)* Meine Herren! Conflicte dieser Art, wie sie in dieser Debatte, und zwar nicht mit jener Heftigkeit, welche geeignet wäre, einen Weltbrand zu entzünden, aber doch ziemlich grell an den Tag getreten sind, Conflicte, welche nicht seit gestern bestehen, Conflicte von Interessen und von Rechtsansprüchen, in der tiefinnersten Ueberzeugung begründet, solche Conflicte lassen sich nicht von heute auf morgen und gewiß nicht mit schönen Worten austragen. Manches Zugeständniß muß gefordert und gegeben oder im heißen Ringen erkämpft werden, bevor der Weg des Ausgleiches entschieden geebnet erscheint. Ich glaube aber, daß die Regierung vielleicht zur Erreichung dieses erwünschten Zieles mehr beigetragen hätte, wenn sie vom Anfange an mit Entschiedenheit einen Standpunkt gewählt, diesen festgehalten und energisch vertreten hätte, als dadurch, daß sie, wie ein Herold im alten Waffenspiele die gewappneten Gegner auf den Kampfplatz geleitet, sie kreuzen läßt die scharfgeschliffenen Waffen, sich selbst aber aus dem Gewühle des Kampfes zurückzieht, beinahe unbekümmert, wer falle und wer den Kampfpreis davontragen werde. *(Rufe links: Sehr gut!)*

Dieses Verhalten der Regierung in diesem einzelnen Punkte hängt aber mit jenem allgemein gehaltenen Satze zusammen, welchen sie nach meiner Anschauung vielleicht aus dem Archive, in welchem er seit Jahren begraben war, nicht hätte hervorziehen sollen; ich meine jenen Satz, der ja so oft und mit einiger Berechtigung der Regierung vorgehalten worden ist, den Satz von dem „Standpunkte über den Parteien.“

Es wird Niemand verkennen, daß es in jedem constitutionellen Staatswesen eine Sphäre gibt, bis zu welcher unsere Parteikämpfe nicht hinanreichen dürfen; von jener Höhe aus umfaßt der klare, ungetrübte Blick nur immer die Gesammtheit, und die Gesammtheit trotz ihrer inneren Zerklüftung immer nur als ein unzertrennbares Ganzes, untrennbar auch mit Bezug auf seine unvergängliche Dauer in seiner Gegenwart und dem frisch pulsirenden Leben, in seiner Vergangenheit, welche sich über Jahrhunderte erstreckt, und in seiner ungemessenen Zukunft. Unterhalb dieser Sphäre gibt es im öffentlichen, constitutionellen Leben einen neutralen Boden nicht. *(Lebhafter Beifall links.)*

Das wäre kein guter Staatsbürger, welcher, in einer bewegten Zeit zur Theilnahme am öffentlichen Leben berufen, sich seiner heilen Haut wegen aus dem Gewühle der Parteikämpfe einfach zurückzöge. Eine Regierung aber, welche diesen Standpunkt einnimmt oder diesen Weg betritt, setzt sich immer dem aus, daß sie keinen anderen Erfolg erreicht, als denjenigen,

welchen diese Regierung erreicht hat, und der besteht darin, daß ihr die eine Partei ein positives Mißtrauen, die andere Partei ein negatives Vertrauen entgegenbringt. *(Lebhafte Zustimmung links.)* Diesem letzteren Votum muß ich als ein wohldisciplinirtes Parteimitglied mich vollkommen anschließen.

Meine Herren! Es freut mich, daß mir die merkwürdige Rede des Herrn Ministerpräsidenten, welche er in der gestrigen Sitzung gehalten hat, den Anlaß gibt, meine bisher vielleicht etwas abfälligen Bemerkungen doch mit einigen wenigen Worten in positiver Richtung abzuschließen. Mir kommt vor, daß auch die Regierung selbst zur Erkenntniß gelangt, daß der bis nun von ihr eingehaltene neutrale Standpunkt auf lange nicht haltbar ist. Ich kann die gestern gehaltene Rede nicht anders auffassen, als daß das Bestreben zum Durchbruche gekommen ist, endlich einmal in dem principiellen Widerstreite, welcher uns in zwei große Parteien scheidet, einen bestimmten entschiedenen Standpunkt einzunehmen. Und, meine Herren, ich acceptire das, ich begrüße es mit Freuden. Und weil ich es mit Freuden begrüße, so erlauben Sie mir, an das Gesagte noch einen Wunsch zu knüpfen, zunächst den Wunsch, daß die Regierung auf dem Wege, welchen sie, wenn ich ihre Worte richtig aufgefaßt habe, seit gestern einzuschlagen beschlossen hat, auch mit Kraft, mit Energie ausharre, daß sie aber bedacht sei, daß, sowie einem collegialen Körper der Keim einer unheilbaren Schwäche dadurch eingepflanzt wird, daß man den Versuch macht, in seinem Schoße diametral entgegenstrebende Grundsätze und Tendenzen zu coaliren, auch die Kräftigung eines solchen collegialen Körpers einzig und allein auf dem Wege zu erreichen und festzuhalten ist, daß eine möglich einige Homogenität seiner Bestandtheile, seiner Elemente angestrebt wird. *(Bravo!)*

Sollte das geschehen, so wird die Majorität dieses Hauses um eine Gewähr mehr dafür erblicken, daß sie fortan mit dieser Regierung in einer besseren, innigeren Harmonie wird vorgehen können, als es ihr bis jetzt durch die schwankende Haltung der Regierung möglich gemacht wurde. Dann aber, meine Herren, wird auch eine volle, eine lang entbehrte Klarheit in die Situation kommen, jene Klarheit, die eine unabweisbare Bedingung ist für eine energische, ersprießliche, schaffensfreudige Thätigkeit eines Parlamentes, und nur durch eine solche Thätigkeit kann ein Princip gefestigt und gekräftigt werden, das mir höher steht, als alle wechselnden Tagesfragen, das ist das Princip des parlamentarischen Regimes.

Mit dem Gesagten dürfte ich wohl das Gebiet der politischen Fragen verlassen, wenn ich es nicht für meine Pflicht erachten würde, noch auf eine Frage zurückzukommen, welche von mehreren Rednern besprochen wurde und Anlaß gab zu einer Controverse, die mit ziemlich scharfen Waffen ausgekämpft wurde. Ich meine die Frage von dem Verhältnisse zu Deutschland.

Es fällt mir nicht ein, das Bündniß mit Deutschland nach seinem Inhalte, seiner Richtung und Tragweite eingehend zu würdigen, und zwar aus dem Grunde nicht, weil ich gerade so wenig in dieser Beziehung unterrichtet bin, als wohl die meisten Derjenigen, die, sei es in der Publicistik, sei es in Parlamenten, sich seit sieben Monaten mit diesem Gegenstande beschäftigen. *(Rufe rechts: Sehr richtig!)* Wenn aber, meine Herren, durch dieses Bündniß der unnatürliche und nach meiner innersten Ueberzeugung für Oesterreich unheilvolle Dreikaiserbund gesprengt, wenn durch dieses Bündniß der europäische Friede gesichert und gefestigt wird, wenn, woran ich nicht zweifeln will, Oesterreich an seinem Bundesfreunde einen verläßlichen Rückhalt finden wird, ohne die Freiheit seiner Entschließungen mehr als billig preiszugeben, dann stehe ich nicht an zu erklären: ich begrüße dieses Bündniß mit Freuden! *(Bravo! Bravo! links.)* Ich habe den Dreikaiserbund einen unnatürlichen genannt, ich habe es gethan einzig und allein in Bezug auf das Verhältniß zwischen Oesterreich und Rußland. *(Bravo! links.)* Denn, meine Herren, es ist mir undenkbar, was es Gemeinsames geben könne zwischen einem Reiche, das den Beruf hat und sich dieses Berufes auch bewußt ist, ein Hort zu sein für die höchsten Güter der Menschheit, für Recht, Freiheit und Licht, und einer Macht, deren Lebensprincip das gerade Gegentheil davon ist *(Bravo! Bravo! links)*, deren Lebensprincip Bedrückung, Vergewaltigung und Finsterniß ist! *(Bravo! links.)* Es ist mir nicht denkbar, was es Gemeinsames geben könne zwischen einem Reiche, welches eine ruhige und freie Stätte abgibt für die Pflege und culturelle Entwickelung der nationalen Individualitäten und einer Macht, welche noch nicht herausgewachsen ist aus dem inferioren Begriffe der Race, und auch diesen Begriff nur dazu verwendet, um unter seiner Wucht jede freiere Regung, jedes edlere Aufstreben zu erdrücken und zu begraben. *(Bravo! Bravo! links.)*

Es ist mir auch nicht gut denkbar, wie eine Gemeinsamkeit möglich und ersprießlich sein kann zwischen zwei Großmächten, deren vitalste Interessen auf einem begrenzten Terrain sich schnurstracks entgegenlaufen, auf einem Terrain, auf welchem, meine Herren, nach Ansicht gewiegter Staatsmänner, nach einer nicht erst seit heute bekannten Ansicht vielleicht in der nächsten Zeit das Gleichgewicht der Macht im ganzen Welttheile zur Entscheidung gelangen wird.

An die Besprechung des Bündnisses mit Deutschland hat sich nun eine Controverse angeschlossen, auf welche ich bereits hingedeutet habe. Es hat ein sonst von mir persönlich hochverehrter Redner im linken Centrum Anlaß genommen, für einige Worte, welche von einem Abgeordneten aus Galizien hier gesprochen

wurden, mein Volk und mein Heimatland verantwortlich zu machen. Es hat sich um die pantastische Hypothese gehandelt, daß der letzte österreichische Soldat die galizischen Garnisonen verlassen könnte. Der Redner auf der rechten Seite des Hauses meinte, es wäre ein Zeugniß für die Besserung der Zustände im Lande, wenn er heute behaupten dürfe, daß in diesem Falle Galizien ebenso gut und ebenso fest zum Reiche halten würde, wie das heute angesichts der bestehenden Garnisonen der Fall ist. Das gab nun dem geehrten Herrn Redner den Anlaß, die Hände zusammenzuschlagen und die Frage zu stellen: Ja, was würde denn dann mit den armen Ruthenen geschehen?

Nun, ich weiß nicht, ob der geehrte Redner im Ernste glaubt, daß die Ruthenen nur einzig und allein unter dem Schutze der österreichischen Regimenter in Galizien ein kümmerliches Dasein fristen, und ich weiß nicht, ob ihm vielleicht — weit wird er seine ethnographischen Studien in Bezug auf den Nationalcharakter der Polen nicht getrieben haben — seine polnischen Collegen den Eindruck gemacht haben, als ob die Polen in Galizien nichts Besseres zu thun hätten, als insgeheim die Messer zu schleifen, um den Ruthenen, sobald das letzte österreichische Regiment aus Galizien hinausmarschiren wird, die Hälse abzuschneiden.

Das galt meinem Volke, aber nicht besser ist auch mein Heimatland weggekommen. Es wurde viel von dem erstaunlichen Wohlstande, der in Frankreich herrscht, gesprochen, und da sagte der von mir schon wiederholt erwähnte Redner: Ja, Frankreich hat kein Galizien. Er hat Frankreich glücklich gepriesen, weil es kein Galizien hat. Nun, dieser geehrte Redner hat uns durch seine Ausführungen daran gewöhnt, strenge Consequenzen zu ziehen aus dem, was er immer logisch gedacht und in streng logischer Form vorgebracht hat.

Wenn er nun Frankreich glücklich preist, weil es kein Galizien besitzt, so liegt die Vermuthung doch nahe, daß er im gleichen Falle auch Oesterreich glücklich preisen würde. Ja, man könnte beinahe vermuthen, daß der Wunsch nahe liegt, wenn es irgend möglich wäre, dieses passive Kronland einmal los zu werden.

Meine Herren! Ich werde dem Beispiele jenes geehrten Herrn Redners nicht folgen, ich werde — und das werde ich aus guten Gründen nicht thun — das Land, welches ihn entsendet hat, für seine Aeußerungen am wenigsten verantwortlich machen, ja, ich werde nicht einmal die Partei, zu welcher er gehört, dafür verantwortlich machen. Aber ich darf mir vielleicht doch die bescheidene Frage erlauben: Ist das der Ausdruck jenes Staatsgedankens, als dessen ausschließliche Träger Sie, meine Herren, von dieser *(linken)* Seite sich mit mehr Emphase als Berechtigung so häufig proclamiren? *(Bravo! Bravo! rechts.)*

Ja, Galizien wird auch diese bittere Pille hinnehmen, es hat schon manche größere verschluckt.

Galizien wird zum Reiche halten, die Polen halten und werden zum Reiche halten; denn sie haben hier die Möglichkeit erhalten, das, was sie aus einem fürchterlichen Zusammenbruche über ein Jahrhundert herüber gerettet haben, ihre Nationalität, zu pflegen und ungefährdet zu erhalten; und sie werden zum Reiche halten, weil ihnen nur in diesem Theile ihres alten Vaterlandes die Möglichkeit geboten worden ist, in ihren Herzen ein edles und erhebendes Gefühl nach langer Entbehrung zu empfinden, das ihren Brüdern in anderen Verhältnissen einfach unzugänglich ist, ich meine das dynastische Gefühl.

Denn, meine Herren, wenn wir auch mit voller Entschiedenheit zum Reiche halten und zum Reiche halten wollen, so erlauben Sie mir, Ihnen zu sagen, daß nicht Schmerling mit seinem Februarpatente, daß nicht Giskra mit seinen Polonisirungsverordnungen, am wenigsten Lasser mit seinen directen Wahlen die Herzen der Polen dem Reiche gewonnen hatten, ein Höherer ist es, Derjenige, dessen Name in diesen Räumen, sowie überall in Oesterreich mit Ehrfurcht genannt werden darf und mit Liebe genannt wird, Franz Josef war es, der unsere Herzen für Oesterreich gewann. *(Bravo! Bravo! rechts. — Abgeordneter Ritter v. Schönerer: Ich werde jedesmal unterbrochen, wenn ich ein Wort von der Krone spreche.)*

Dem Berichterstatter eines Finanzausschusses werden es die Herren, denen ich für die bisherige Nachsicht und geduldige Aufmerksamkeit zu Danke verpflichtet bin, nicht übel nehmen, wenn er zuletzt auf einige Fragen finanzieller Natur zurückkommt, welche während dieser langen Debatte im Hause erörtert worden sind. Und da möchte ich zunächst an jene Stelle des Generalberichtes anknüpfen, in welcher gesagt wird, daß bei der Beurtheilung des Staatshaushaltes jede vorgefaßte Meinung, sei es eine optimistische, sei es eine pessimistische, nur von Uebel sei.

Ich brauche es ja nicht erst zu sagen: Jeder, welcher dem Generalberichte einige Aufmerksamkeit zugewendet hat, wird es herausgefühlt haben, daß diese Stelle eigentlich gegen jenen Optimismus gerichtet war, welcher in dem Finanzexposé, mit welchem die Finanzvorlagen der Regierung einbegleitet wurden, im bengalischen Feuer von oratorischem Effecte so grell an den Tag getreten war. Aber ich halte diese Behauptung des Budgetausschusses nach beiden Richtungen aufrecht, und nachdem aus einigen Reden denn doch einige, wie mir scheint, nicht ganz berechtigte pessimistische Anschauungen herausgeklungen haben, so erlauben Sie mir, daß ich Ihnen nicht Ziffercolonnen, nicht viele, sondern nur einige bescheidene Ziffern vorführe, um auch diese Sache, wie ich glaube, in ein richtiges Licht zu stellen.

Meine Herren! Wenn Sie zwischen den Staatseinnahmen nach der Reihe der Jahre Vergleiche anstellen wollen, um sich ein Bild zu machen über den Stand derjenigen Hilfsquellen, welche dem Staate zur Verfügung stehen, so dürfen Sie nicht die Schlußziffern, wie sie am Ende des Einnahmenetats in den Staatsvoranschlägen und den Centralrechnungsabschlüssen vorkommen, einfach hinnehmen und Ihrer Berechnung zu Grunde legen; sondern Sie müssen aus diesen Schlußziffern so manche ausscheiden, um ein richtiges Bild zu erhalten, Sie müssen jene Einnahmeposten ausscheiden, welche rein zufälliger Natur sind und vielleicht nur einmal im Laufe der Zeit und nie wieder vorkommen, Sie müssen solche Einnahmeposten ausscheiden, welche aus der Verringerung des Staatseigenthums, sei es durch Verkauf von Staatseigenthum, sei es durch Verkauf von Obligationen, also einer Vermehrung der Schulden, erwachsen. Wenn Sie nun seit sechs oder sieben Jahren die Ziffern der reellen Einkünfte — ich möchte sagen — der normalen Staatseinkünfte vergleichen, so kommen Sie zu dem folgenden Resultate: das günstigste unter den Jahren, welche hier in Vergleichung gezogen werden können, war das Jahr traurigen Angedenkens, das Jahr des Krachs, das Jahr 1873; damals betrugen die reellen Staatseinnahmen 384·4 Millionen gegen 398·8 Millionen, welche im Centralrechnungsabschlusse als die gesammten Einnahmen figuriren. Diese reellen Staatseinkünfte sind im Verlaufe eines Jahres um zwanzig Millionen zurückgegangen, sie betrugen nämlich im Jahre 1874 nach dem Centralrechnungsabschlusse nur 363·1 Millionen. Auf diesem Niveau hielten sie sich jahrelang, indem sie um eine Million ab und eine Million auf herumschwankten, und erst im Jahre 1878 trat eine entschiedene Tendenz zur Besserung ein, und schon im Jahre 1879, bei welchem ich mich zwar nicht auf einen Centralrechnungsabschluß, aber auf ein sehr vorsichtig gearbeitetes Finanzgesetz berufen kann, machten die Einkünfte 373·5 Millionen, also gegen das Vorjahr um 10 Millionen mehr aus, und sie betragen nach dem Voranschlage, welcher Ihnen heute vorliegt, in dem laufenden Jahre rund 384 Millionen.

Sie sehen, meine Herren, zunächst aus dieser Vergleichung, daß wir die fürchterlichen Folgen des wirthschaftlichen Zusammenbruches beinahe überstanden haben. Die Staatseinkünfte sind beinahe wieder auf jene Höhe gebracht, welche sie in einem Ausnahmsjahre, nämlich im Jahre 1873, und nur in diesem allein eingenommen haben. Sie sehen aber auch zugleich, wie groß die Elasticität der Steuerkraft, der Consumtionskraft in Oesterreich ist, und ich hoffe, Sie werden daraus ersehen, daß angesichts solcher Verhältnisse von einer Verzweiflung, von imminenten Katastrophen u. s. w. nicht die Rede zu sein braucht. Ich will das Bild nicht schöner malen, als es mir selbst erscheint.

Ich will damit nicht gesagt haben, daß es angezeigt oder möglich wäre, sich auf diesen natürlichen Zuwachs der Steuereinnahmen, welcher aus der immer mehr wachsenden Capitalsbildung, dem sich daran anschließenden Unternehmungsgeiste und der Productionskraft überhaupt erwächst, einfach zu verlassen und weiter nichts vorzukehren, die Hände einfach in den Schoß zu legen.

Ich wollte damit nur gesagt haben, daß die Aufgabe zwar eine schwierige, aber entschieden eine zu lösende ist, und daß das Ziel, das auf diesem Wege erreicht werden könnte, des Schweißes der Besten wohl werth ist.

Es wäre für mich verlockend, noch manche Fragen, welche im Laufe dieser langen und sehr belehrenden Debatte besprochen worden sind, einer Erörterung zu unterziehen, aber ich weiß, das hohe Haus ist der Debatte schon müde, es drängt die Generaldebatte zu schließen und in die Specialdebatte einzugehen. Ich glaube daher mein Schlußwort nicht anders beendigen zu können, als indem ich Sie einlade: Treten Sie ein in die Specialdebatte! *(Bravo! rechts.)*

Präsident: Nunmehr nach Schluß der Generaldebatte habe ich an das hohe Haus die Frage zu stellen, ob es über den Staatsvoranschlag und das Finanzgesetz in die Specialdebatte eingehen und den von dem Ausschusse vorgelegten Entwurf zur Grundlage derselben annehmen will. Ich ersuche sonach jene Herren, welche die Frage bejahen, sich von ihren Sitzen zu erheben. *(Geschieht.)* Das hohe Haus hat das Eingehen in die Specialdebatte beschlossen.

Was die Theilung des ganzen Gegenstandes behufs Behandlung in der Specialdebatte betrifft, glaube ich den Vorschlag machen zu sollen, daß, wie es in der Natur der Sache liegt, vor Allem der Staatsvoranschlag, sodann das Finanzgesetz zur Berathung komme und beim Staatsvoranschlage selbst jene Theilung Platz greife, welche dem Bedürfnisse entspricht, das dadurch zum Ausdrucke kommt, daß Herren sich zum Worte melden. Von diesem Gesichtspunkte aus möchte ich die einzelnen Capitel und Titel entweder vereinzelt oder zusammengefaßt zur Verhandlung bringen. Bei jedem Capitel kämen zuerst das Erforderniß, dann die Bedeckung, und endlich gleichzeitig auch die Resolutionen bei dem betreffenden Capitel oder Titel, zu welchem sie gehören, zur Verhandlung. Ich denke, daß gegen diesen Vorgang wohl kein Widerspruch erhoben werden wird. *(Niemand meldet sich.)* Wenn dies nicht der Fall ist, so werde ich in diesem Sinne vorgehen. *(Zustimmung.)* Ich bitte nun, Capitel 1 zu verlesen.

Generalberichterstatter Ritter v. **Smarzewski** *(liest):*

„Capitel 1. I. Allerhöchster Hofstaat.
Ordentliche Ausgaben . . . . . 4,650.000 fl."

Präsident: Wünscht Jemand zu Capitel 1 zu sprechen? *(Niemand meldet sich.)* Es ist nicht der Fall. Ich bitte, Capitel 2 zu verlesen.

Generalberichterstatter Ritter v. **Smarzewski** *(liest):*

„Capitel 2. II. Cabinetskanzlei Seiner Majestät 50 Percent.
Ordentliche Ausgaben . . . . . 69.500 fl."

Präsident: Wünscht Jemand zu Capitel 2 zu sprechen? *(Niemand meldet sich.)* Es ist nicht der Fall. Ich ersuche jene Herren, welche die Capitel 1 und 2 nach den Anträgen des Ausschusses eingestellt wissen wollen, sich von den Sitzen zu erheben. *(Geschieht.)* Dieselben sind angenommen.

Ich bitte Capitel 3 zu verlesen.

Generalberichterstatter Ritter v. **Smarzewski:** Beim Capitel 3 habe ich zu bemerken, daß im Voranschlage die Post von 800.000 fl. im Extraordinarium, welche im Summarium am Schlusse des Ausgabenetats für den Reichsrath in der dritten Rubrik als auf das Jahr 1882 übertragbar eingestellt worden ist, durch einen Druckfehler aus dieser Rubrik in die zweite Rubrik eingestellt wurde, in welche sie nicht gehört. Ich werde dieselbe also so vortragen, als wenn sie schon beim Drucke in die dritte Rubrik gestellt worden wäre *(liest):*

„Capitel 3, Titel 1 bis 5.

III. Reichsrath.

	Ordentliche	Außerordentliche, und zwar mit der Verwendungsdauer bis Ende März 1882
	Ausgaben Gulden	
Titel 1, Herrenhaus	55.400	. . . .
„ 2, Abgeordnetenhaus	597.700	. . . .
„ 3, Delegation	14.000	. . . .
„ 4, Staatsschulden-Controlcommission	11.000	. . .
„ 5, Bau eines neuen Parlamentshauses	. . .	800.000
Summe (Capitel 3, Titel 1 bis 5)	678.100	800.000"

Präsident: Wünscht Jemand zu Capitel 3 das Wort? *(Niemand meldet sich.)* Es ist nicht der Fall. Ich bitte sonach jene Herren, welche Capitel 3 nach den Ansätzen des Ausschusses angenommen wissen wollen, sich von ihren Sitzen zu erheben. *(Geschieht.)* Dasselbe ist angenommen.

Ich erlaube mir darauf hinzuweisen, daß, da die Summe bei den einzelnen Capiteln eine Folge der in den einzelnen Titeln angenommenen Ansätze ist, eine neuerliche Abstimmung über dieselbe wohl nicht nöthig ist. *(Zustimmung.)*

Ich bitte, Capitel 4 zu verlesen.

Generalberichterstatter Ritter v. **Smarzewski** *(liest):*

„Capitel 4.

	Ordentliche	Außerordentliche, und zwar mit der Verwendungsdauer bis Ende März 1881
	Ausgaben Gulden	
IV. Reichsgericht	13.500	7.500"

Präsident: Ich bitte, auch die dazu gehörige Resolution zu verlesen.

Generalberichterstatter Ritter v. **Smarzewski:** Zum Capitel „Reichsgericht" beantragt der Budgetausschuß folgende Resolution *(liest):*

„Die k. k. Regierung wird aufgefordert, daß die Protokollsführung und die Hilfsämter mit jenen eines anderen analogen Gerichtshofes verbunden werden."

Präsident: Wünscht Jemand zu Capitel 4 oder der damit im Zusammenhange stehenden Resolution das Wort? *(Niemand meldet sich.)* Da dies nicht der Fall ist, so werde ich dieselben zur Abstimmung bringen. Ich ersuche sonach jene Herren, welche Capitel 4 nach den Ansätzen des Ausschusses angenommen wissen wollen, sich von ihren Sitzen zu erheben. *(Geschieht.)* Capitel 4 ist angenommen.

Der Ausschuß beantragt ferner folgende Resolution: *(Wiederholt dieselbe.)* Ich ersuche jene Herren, welche diese Resolution annehmen wollen, sich zu erheben. *(Geschieht.)* Dieselbe ist angenommen.

Ich bitte nun, Capitel 5 zu verlesen.

Generalberichterstatter Ritter v. **Smarzewski** *(liest):*

einzunehmen. *(Nach einer Pause:)* Es ist der Antrag auf Schluß der Sitzung gestellt. Ich ersuche jene Herren, welche diesem Antrage zustimmen, sich von ihren Sitzen zu erheben *(Geschieht. — Nach Auszählung des Hauses:)* Ich bitte die Herren, stehen zu bleiben, ich muß nochmals zählen.

Abgeordneter Dr. v. **Hofer:** Da das Resultat der Abstimmung zweifelhaft erscheinen und das hohe Präsidium vielleicht genöthigt sein könnte, die namentliche Abstimmung vorzunehmen, würde ich für diesen Fall meinen Antrag zurückziehen. *(Rufe: Das geht nicht an! Das ist gegen die Geschäftsordnung!)*

Präsident: Diesen Antrag kann ich jetzt nicht berücksichtigen, ich muß nochmals zählen.

Abgeordneter Dr. **Rieger:** Ich beantrage die namentliche Abstimmung, das ist das Sicherste.

Präsident: Der Unterschied in der Stimmenanzahl ist ein so geringer, daß ich mich veranlaßt sehe, um das Resultat sicher zu stellen, die namentliche Abstimmung vorzunehmen.

Abgeordneter Dr. v. **Hofer:** Ich wiederhole nun, daß ich meinen Antrag zurückziehe.

Präsident: Nachdem wir nun nicht mehr in der Abstimmung begriffen sind, ist die Zurückziehung des Antrages zulässig, da die Geschäftsordnung sagt, „es kann jeder Antragsteller seinen Antrag zurückziehen, doch kann derselbe mit Zustimmung des Hauses wieder aufgenommen werden." Ich glaube somit diesen Zwischenfall nun als erledigt betrachten zu können. *(Rufe links: Sehr gut!)* Wir fahren fort in der Debatte über Titel 3, jetzt 2.

Der Herr Abgeordnete Kowalski hat das Wort.

(Rufe: Der Herr Abgeordnete Dr. v. Hofer ist zuerst am Worte!)

Ich bitte, ich muß die Rede des Herrn Abgeordneten Dr. v. Hofer als zu Ende geführt betrachten, doch steht es ihm frei, neuerlich sich zum Worte zu melden, und ich werde dann den Herrn Abgeordneten Dr. v. Hofer sofort in die Rednerliste eintragen. Vorerst aber hat der Herr Abgeordnete Kowalski das Wort.

Abgeordneter **Kowalski:** In der langen Reihe der officiellen Zeitungen vermisse ich geradezu eine ruthenische Zeitung. Es scheint also fraglich zu sein, ob eben ein Bedürfniß obwalte, für drei Millionen Ruthenen auch eine officielle ruthenische Zeitung herauszugeben. Die polnische Zeitung, die in Lemberg herausgegeben wird, die „Gazeta Lwowska," ist bekanntlich polnisch redigirt und entspricht unseren Bedürfnissen gar nicht, denn abgesehen davon, daß dieselbe in der polnischen Sprache, und mit lateinischen Lettern und nicht auch in der ruthenischen Sprache und mit den cyrillischen Lettern, wie solche bei den Ruthenen seit Einem Jahrtausende gebraucht werden, gedruckt wird, beschränkt sie sich lediglich auf dasjenige, was zumeist nur die Polen interessirt. Aber ich wäre doch ungerecht, wollte ich unerwähnt lassen, daß dann und wann auch ein ruthenischer Aufsatz und zwar mit ruthenischen Lettern in der officiellen Zeitung „Gazeta Lwowska" vorkommt.

Der Inhalt dieser Aufsätze ist aber ein ganz kurzer, um nicht zu sagen naiver, denn nur gerade dann, wenn es sich um die Ausschreibung einer neuen Steuer oder um die Aushebung von Recruten handelt, werden die Kundmachungen auch in ruthenischer Sprache und zwar mit ruthenischen, das heißt cyrillischen Lettern erlassen, sonst wird davon gar kein Gebrauch gemacht.

Nun frage ich, meine Herren, ist dies eine Consequenz, wenn man einmal das Bedürfniß anerkennt und sonst davon gar keinen Gebrauch macht? *(Rufe links: Sehr richtig!)* Es scheint, als wenn das ruthenische Volk nur quasi misera contribuens plebs behandelt werden muß. Du ruthenisches Volk zahle, stelle Recruten und um das Uebrige brauchst Du Dich nicht zu kümmern. Ja aber, meine Herren, Sie werden sehr oft unsere biedere und loyale ruthenische Nation verunglimpfen gehört haben, und zwar namentlich in polnischen Blättern. Ich frage nun, warum hat man unserem Volke keine Mittel gegeben, um dasselbe im officiellen Wege aufzuklären, Falsches zu berichtigen, um gerade zur Erkenntniß der wahren Sachlage zu gelangen? Weil man aber gewohnt ist, uns von Oben aus zu despectiren, ist dieser Despect nach jeder Richtung hin bei uns an der Tagesordnung. Die „Gazeta Lwowska", welche bei 61.000 fl. jährlich kostet, scheint ihre Kosten gedeckt zu haben, weil sie mehr oder weniger beinahe dasselbe trägt. Nun mache man doch einmal einen Versuch mit einem ruthenischen officiellen Blatte; ich zweifle nicht, daß die Kosten auch hier hereingebracht würden. Es erscheinen jetzt in unserem Lande bei siebzehn ruthenische Tageblätter, und ich glaube daher, daß auch eine officielle Zeitung so manche Lücke bei uns ausfüllen könnte. Schon vom staatlichen Standpunkte wäre es sehr vortheilhaft, daß auch den Ruthenen die Möglichkeit gegeben werde, in kürzestem Wege zu den Notizen zu gelangen, welche sie angehen, und daß ihnen so das richtige Verständniß beigebracht und bei denselben ein höheres Interesse für das Reich erweckt werde. Nachdem also schon aus der Zusammenstellung der Ertragsziffern hervorgeht, daß die bisherigen Ausgaben für die officiellen Zeitungen gedeckt sind, glaube ich nicht fehl zu gehen, wenn ich die Regierung einlade, sie möchte in reifliche

Erwägung ziehen, ob es denn nicht an der Zeit sei, endlich auch den Ruthenen in dieser Hinsicht gerecht zu werden. Ich stelle diesfalls keinen positiven Antrag, weil ich eine Ziffer angeben müßte; anderseits möchte ich diese Angelegenheit nicht so nebenbei behandelt wissen. Sollte aber bis zur Einbringung des nächstjährigen Budgets ein Entschluß hierüber noch nicht zur Reife gelangt sein, so müßte ich oder einer meiner Collegen sich veranlaßt sehen, diesen Gegenstand hier neuerlich anzuregen und zu besprechen. Ich gebe mich jedoch der Hoffnung hin, daß sich die hohe Regierung der Nothwendigkeit nicht länger verschließen und vielmehr in dieser vielleicht für Andere gleichgiltigen, für uns aber höchst wichtigen Angelegenheit uns Gerechtigkeit widerfahren lassen werde. *(Bravo! Bravo! links.)*

Präsident: Der Herr Abgeordnete Dr. v. Hofer hat das Wort.

Abgeordneter Dr. v. **Hofer:** Ich habe bereits früher angedeutet, daß die Resolution, welche der Budgetausschuß bei dieser Post beantragt, mich veranlaßt hat, mir das Wort zu erbitten. Diese Resolution wurde uns von Seite des Ausschusses ohne Angabe eines Grundes, ohne Angabe der Veranlassung, welche ihn hiezu bestimmt haben, empfohlen. Die Veranlassung muß sich daher jedes Mitglied des hohen Hauses selbst suchen, und ich glaube, sie ist zu finden, wenn man die Vorlage, wie sie von Seite der Regierung fast alljährlich bezüglich der officiellen Zeitungen vorgelegt wird, in's Auge faßt. Aus dieser Vorlage geht hervor, daß wohl in den letzten Jahren ununterbrochen das Erforderniß der officiellen Zeitungen durch das Erträgniß derselben volle Deckung gefunden habe, daß die Abgänge, die bei dem einen oder dem anderen der officiellen Blätter stattgefunden haben, durch die Mehreingänge bei den anderen ihre Deckung finden.

Es muß dem Budgetausschusse jedenfalls bei Stellung der Resolution der Gedanke vorgeschwebt haben, daß die Bedeckung der officiellen Zeitungen noch höher sein konnte, oder daß vielmehr, nachdem sich die Bedeckung nicht decretiren läßt, das Erforderniß derselben geringer sein solle. Um hierüber klar zu sehen, stellt eben, glaube ich, der Ausschuß den Antrag auf die Resolution, die Regierung möge demnächst einen detaillirten Nachweis hierüber bringen.

Ich glaube aber, der Budgetausschuß hätte in dieser Richtung einen Schritt weiter thun sollen. Denn eben aus dieser Zusammenstellung, welche die Regierung alljährlich gegeben hat, geht hervor, daß wir zwei officielle Zeitungen haben, welche gar nie dem Staate Kosten verursachen, sondern alljährlich eine bestimmte Summe als Pachtschilling an das Aerar abführen, und doch vollständig zur Disposition der Regierung stehen, das sind nämlich die beiden verpachteten officiellen Blätter für Kärnten und Nordtirol. Diese beiden Blätter haben jedesfalls nur ein kleines Geltungsgebiet und einen sehr kleinen Leserkreis, und trotzdem der „Bote für Tirol und Vorarlberg" z. B. auch in Bezug auf den politischen Theil ziemlich ausführlich ist, ist es beiden Redactionen möglich, einen Pachtschilling zu zahlen. Um wie viel leichter müßte dies sein, bei der „Wiener Zeitung" und bei der „Prager Zeitung". Die „Prager Zeitung" ergibt alljährlich zwar einen Ueberschuß, der aus den Centralrechnungsabschlüssen zwar nicht zu entnehmen ist, aber aus den alljährlichen Voranschlägen, wo die Regierung die verhältnißmäßigen Erfordernisse und die Bedeckung bei den einzelnen Zeitungen bekannt gibt, annäherungsweise entnommen werden kann. Dieser Ueberschuß ist bei der „Prager Zeitung" bedeutend höher, als der bei der „Wiener Zeitung, der in einem Jahre 4000 fl., in einem anderen Jahre 7000 fl. betrug, und erst in den letzten Jahren wieder auf 15.000 bis 20.000 fl. hinaufgekommen ist. Nun, meine Herren, wir wissen ja, daß die officiellen Zeitungen in manchfacher Beziehung weitaus bevorzugt sind gegenüber der Privattagespresse. Ganz abgesehen davon, daß sie die Stempelfreiheit genießen, haben sie eine enorme Zahl von sogenannten „Mußinseraten", die noch dazu sehr gut bezahlt werden müssen. Insbesondere ist hier die „Wiener Zeitung" zu nennen, und ich bin vollkommen überzeugt, daß sich auch in dieser Richtung ein Ausweg finden lassen wird, welcher die Verpachtung der „Wiener" und „Prager Zeitung" möglich machen und ein bedeutendes Plus an Erträgniß liefern würde, ohne im Geringsten diese Blätter von der Regierung minder abhängig zu machen. Wenn man in dieser Richtung vorgehen wollte, so würden sich auch die Mittel finden, um den Wünschen meines unmittelbaren Herrn Vorredners gerecht zu werden. Ich erlaube mir daher zu der Resolution, wie sie vom Ausschusse beantragt wurde, noch eine weitergehende Resolution zu beantragen. Mein Antrag lautet *(liest)*:

„Das hohe Haus wolle die nachfolgende Resolution beschließen:

„„Die k. k. Regierung wird aufgefordert, die Verpachtung der officiellen Zeitungen in Erwägung zu ziehen, diesfalls Erhebungen zu pflegen und das Resultat dieser Erhebungen bei Vorlage des nächstjährigen Budgets mitzutheilen.""

Präsident: Der Herr Abgeordnete Dr. v. Hofer beantragt nachfolgende Resolution: *(Wiederholt dieselbe.)*

Ich ersuche die Herren, welche diese Resolution unterstützen wollen, sich von ihren Sitzen zu erheben. *(Geschieht.)* Die Resolution ist genügend unter-

stützt und steht in Verhandlung. Wünscht noch Jemand das Wort?

(Abgeordneter Dr. Kronawetter meldet sich.)

Der Herr Abgeordnete Dr. Kronawetter hat das Wort.

Abgeordneter Dr. **Kronawetter:** Ich werde mir erlauben, an das vom Herrn Vorsprecher Gesagte einige Worte anzuknüpfen. Derselbe glaubt, daß das Erträgniß, welches die officiellen Zeitungen abwerfen, noch vermehrt werden könnte durch das von ihm befürwortete Mittel der Verpachtung, und bedauert, daß der Budgetausschuß nur eine allgemein gehaltene Resolution beantragt, worin die Regierung aufgefordert wird, detaillirte Nachweise über die Gebarung der officiellen Zeitungen vorzulegen.

Meine Herren! Ich glaube den Budgetausschuß nicht mißzuverstehen, wenn ich sage, daß der Grund für die von ihm beantragte Resolution ein anderer ist als jener, den der Herr Vorsprecher angegeben hat. Es steht bekanntermaßen diese große Einnahmsziffer aus den officiellen Zeitungen nur auf dem Papier, ein großer, ja vielleicht der größte Theil dieser Einnahmsziffer kommt aber wieder in anderen Ausgabsposten des Budgets vor. Bekanntlich werden die officiellen Zeitungen von den Behörden aller Instanzen und von allen Gemeindebehörden gehalten; soweit nun die Staatsbehörden die officiellen Zeitungen halten und halten müssen, kommen die Ausgaben für das Abonnement in den Amtspauschalien dieser Aemter vor. Was also die officiellen Zeitungen factisch dem Staate kosten, ist aus dem Staatsvoranschlage gar nicht zu ersehen. Der Budgetausschuß hat über diesen Punkt Klarheit haben wollen, das ist die Absicht der Resolution.

Ich bedauere aber, daß die Regierung uns ein Budget vorlegt, das eigentlich so gestaltet ist, daß es den naiven, unbefangenen Leser wirklich dahin führt, daß er die Ziffern, die dort auf Seite 12 und 13 stehen, nämlich eine Ausgabspost von 566.000 fl., der eine Einnahme in der Höhe von 587.600 fl. gegenübersteht, für richtig hält. Hätte die Regierung aufrichtig sein wollen, so hätte sie sich die Mühe geben müssen, die Amtspauschalien abzuziehen, welche die einzelnen Behörden bekommen, um dafür das Abonnement der officiellen Zeitungen zu bestreiten. Dann erst würde man in Wahrheit wissen, was diese kosten.

Präsident: Wünscht noch Jemand zu diesem Titel und der dazu gehörigen Resolution das Wort? *(Niemand meldet sich.)* Es ist nicht der Fall; ich erkläre daher die Debatte für geschlossen und ertheile dem Herrn Specialberichterstatter das Wort.

Specialberichterstatter Dr. **Fanderlik:** Ich möchte mir den Antrag erlauben, daß die Resolution, die der Herr Abgeordnete Dr. v. Hofer eingebracht hat, sowie alle Resolutionen, die im Laufe der Budgetdebatte hier im hohen Hause eingebracht und unterstützt werden, dem Budgetausschusse zur Vorberathung zugewiesen werden mögen, wie es bei den früheren Budgetverhandlungen der Fall war.

Präsident: Ich möchte mir wegen Stellung der Unterstützungsfrage an den Herrn Berichterstatter die Frage erlauben, ob er diesen Antrag namens des Budgetausschusses gestellt hat.

Specialberichterstatter Dr. **Fanderlik:** Ich kann nicht sagen, daß ich vom Budgetausschusse beauftragt sei, diesen Antrag zu stellen, ich habe aber mit mehreren Herren im Ausschusse darüber Rücksprache gepflogen, die auch dieser Ansicht sind.

Präsident: Der Unterschied ist nur der, daß ich nun die Unterstützungsfrage stellen muß, und ich bitte die Herren, die den eben vernommenen Antrag des Herrn Abgeordneten Dr. Fanderlik unterstützen wollen, sich zu erheben. *(Geschieht.)* Der Antrag ist genügend unterstützt. Wir schreiten nunmehr zur Abstimmung, und zwar werde ich vorerst die vom Ausschusse beantragte Ziffer von 566.000 fl. zur Abstimmung bringen, hierauf die Resolution, welche der Ausschuß beantragt und endlich den Antrag des Herrn Abgeordneten Dr. Fanderlik, den er über die im Laufe der Budgetdebatte vorkommenden Resolutionsanträge gestellt hat; falls dieser abgelehnt werden sollte, werde ich über die Resolution des Herrn Abgeordneten Dr. Hofer selbst abstimmen lassen.

Nach den Anträgen des Budgetausschusses sollen unter Capitel 5, Titel 2 (früher Titel 3) „Kosten der officiellen Zeitungen" eingestellt werden 566.000 fl.

Ich ersuche jene Herren, welche diesem Antrage ihre Zustimmung geben, sich zu erheben. *(Geschieht.)* Der Antrag ist angenommen.

Der Budgetausschuß beantragt aus diesem Anlasse folgende Resolution *(liest)*:

> „Die k. k. Regierung wird aufgefordert, eine detaillirte Nachweisung über die Gebarung der officiellen Zeitungen vorzulegen."

Ich ersuche jene Herren, welche dieser Resolution ihre Zustimmung geben, sich zu erheben. *(Geschieht.)* Die Resolution ist angenommen.

Betreffend die vom Herrn Abgeordneten Dr. Andreas v. Hofer gestellte Resolution wurde der Antrag gestellt, daß diese, sowie jede andere Resolution, welche in der Budgetdebatte von Mitgliedern des hohen Hauses gestellt und genügend unterstützt

wird, zuerst zur Vorberathung an den Budgetausschuß gewiesen werde. Ich ersuche jene Herren, welche sich diesem Antrage anschließen, sich zu erheben. *(Geschieht.)* Der Antrag ist angenommen. Die Resolution des Herrn Abgeordneten Dr. v. Hofer wird also an den Budgetausschuß gewiesen werden.

Wir gelangen zu Titel 4, nunmehr Titel 3 „Verwaltungsgerichtshof“.

Generalberichterstatter Ritter v. **Smarzewski** *(liest)*:

„Titel 3, Verwaltungsgerichtshof, ordentliche Ausgaben . . . . 128.400 fl.“

Präsident: Ich eröffne die Debatte. Der Herr Abgeordnete Dr. Alter hat sich zum Worte gemeldet. Ich ertheile ihm dasselbe.

Abgeordneter Dr. **Alter:** Der Gegenstand, auf welchen ich die Aufmerksamkeit des hohen Hauses lenken möchte, liegt fern von dem Gebiete großer politischer Fragen, die das Interesse des hohen Hauses bis heute und in dieser Stunde so viel in Anspruch genommen haben. Allein Wichtigkeit und Bedeutung und darum auch ein Anrecht auf Würdigung dürfte man diesem Gegenstande nach meinem Dafürhalten denn doch nicht absprechen, weil er Verhältnisse und Fragen betrifft, die im gewöhnlichen Verkehre das Einzelinteresse oft im hohen Grade beeinflussen und auf den Bestand und die gedeihliche Fortentwicklung ungezählter wirthschaftlicher Existenzen oft einen entscheidenden Einfluß zu üben geeignet sind. Ich glaube, daß ich kaum einer Uebertreibung werde geziehen werden, wenn ich sage, daß Jedermann, der, sei es im eigenen Interesse und persönlich oder aber kraft seines Berufes, in die Lage kam, die Durchsetzung solcher Rechte und Ansprüche, die Ordnung solcher Verhältnisse anzustreben, welche dem Gebiete des öffentlichen Rechts angehören, mühe- aber auch freudelos die Eigenartigkeiten der formalen Behandlung dieser Angelegenheiten, des hiebei eintretenden Verfahrens kennen gelernt und die Erfahrung gemacht hat, daß das Verfahren vor Administrativbehörden sich nicht zu seinem Vortheile von jenem unterscheidet, welches vor Gerichtsbehörden platzgreift. Hier ist Alles vom Momente der Geltendmachung bis zum Momente der endlichen Durchsetzung des Anspruchs durch organische Gesetze im Detail geregelt; die Stellung der Parteien, ihre Rechte und Pflichten sind gesetzlich genau umschrieben; Alles vollzieht sich in den sicheren Bahnen der Gesetze. Wie ganz anders ist aber das beschaffen, was man, ich möchte sagen etwas euphemistisch, administratives Verfahren nennt. Dies zeigt schon ein Vergleich derjenigen Vorschriften, welche dazu erlassen sind, um zu bezwecken, daß die Parteien rechtzeitig von der Anhängigwerdung, von dem weiterem Verlaufe und von der endlichen Beendigung einer Rechtssache in Kenntniß gesetzt werden. Während im gerichtlichen Verfahren, wie bekannt, das Zustellungswesen gesetzlich in der umfassendsten Weise geregelt und dafür vorgesorgt ist, daß ein Jeder rechtzeitig von allen Schritten in Kenntniß gesetzt, und so in die Lage versetzt wird, seine Rechte wahrzunehmen, fehlt es für administrative Rechtssachen an ähnlichen gesetzlichen Cautelen, welche die Unmittelbarkeit der Verständigung bewirken würden.

Dies ist nach meinem Dafürhalten umso bedauerlicher, als ja die Zustellung administrativer Entscheidungen und Verfügungen instructionsgemäß mehr oder minder als Gelegenheitssache behandelt wird. Daß dann Anstände, welche in späteren Stadien des Verfahrens zum Vorscheine kommen, auf Berücksichtigung nicht zählen können, ist bei diesem Stande der Gesetzgebung begreiflich aber nicht erfreulich, weil es sehr viele administrative Rechtssachen gibt, deren endliche Entscheidung und Erledigung von dem rechtzeitigen Geltendmachen eines thatsächlichen oder rechtlichen Momentes abhängig ist.

Und noch weiter. Wie ist im gerichtlichen Verfahren dafür vorgesorgt, daß die Parteien stets von allen Schriften, Behelfen und Acten Kenntniß erhalten? Soweit eine Behändigung dieser Schriften nicht unmittelbar an die Parteien erfolgt, steht ihnen das Recht zu, die Acten einzusehen oder Abschriften zu verlangen.

Ganz anders ist das im administrativen Verfahren. Eine Verpflichtung der Partei zum Anschluß von Abschriften ihrer Eingaben und Beschwerden behufs Verständigung der Mitinteressenten besteht bekanntlich nicht. Umso dringender und unabweislicher ist das Bedürfniß nach solchen Vorkehrungen, welche es den Parteien ermöglichen, wenigstens durch eigenes Zuthun in die Kenntniß jenes Materials zu gelangen, auf Grund dessen die schließliche Entscheidung erfolgt. Leider sind auch in dieser Beziehung die bestehenden gesetzlichen Normen nichts weniger als von der Absicht beseelt, eine Befriedigung dieses Bedürfnisses zu erleichtern und den Parteien die Wege bei Vertheidigung ihrer Rechte zu ebnen.

Nach der Instruction, welche für die politischen Behörden noch aus jener Zeit besteht, als die gemischten Bezirksämter eingeführt wurden, ist es in das Ermessen der Vorstände gestellt, ob den Parteien die Einsicht der Acten gestattet, ob ihnen Abschriften gegeben, ja ob ihnen auch nur wiederholte Ausfertigungen ämtlicher Erledigungen zu Theil werden sollen oder nicht.

Daß dieses Ermessen der Behörde häufig genug gegen das Interesse der Partei ausfällt, darf gleichfalls nicht Wunder nehmen mit Rücksicht auf die diesfalls bestehenden Vorschriften. Ist ja doch die Vorschrift des Hofdecrets, ich glaube vom 18. April 1807, wonach den Parteien die Acten, welche

Präsident: Wünscht Jemand zu Capitel 6 zu sprechen? *(Niemand meldet sich.)* Es ist nicht der Fall. Ich ersuche jene Herren, welche in Capitel 6 nach den Anträgen des Ausschusses die Gesammtsumme von 79,641.029 fl. einstellen wollen, sich zu erheben. *(Geschieht.)* Capitel 6 ist in diesem Betrage angenommen.

Wir gelangen nunmehr zur Berathung des Voranschlages des Ministeriums des Innern.

(Abgeordneter Dr. Čelakovský meldet sich zum Worte.)

Der Herr Abgeordnete Dr. Čelakovský hat das Wort.

Abgeordneter Dr. **Čelakovský:** Ich erlaube mir den Schluß der Sitzung zu beantragen.

Präsident: Der Herr Abgeordnete Dr. Čelakovský beantragt den Schluß der Sitzung; ich ersuche jene Herren, welche diesem Antrage beistimmen, sich zu erheben. *(Geschieht.)* Derselbe ist angenommen.

Ich beantrage, die nächste Sitzung morgen, den 14. d. M., um 11 Uhr Vormittags abzuhalten und auf die Tagesordnung die Fortsetzung der heute abgebrochenen Verhandlung (62 der Beilagen) zu setzen. *(Zustimmung.)*

Ich erlaube mir, die Herren Abgeordneten aus Mähren, Krain und Kärnten aufmerksam zu machen, daß sie die Wahlen von Ersatzmitgliedern der Grundsteuerregulirungs-Centralcommission vorzunehmen haben und daß ich demnächst in der Lage sein werde, den Vorschlag zu machen, daß diese Nachwahlen auf die Tagesordnung gestellt werden, weil die Einberufung der Centralcommission vor der Thüre stehen soll.

Ich erkläre nunmehr die Sitzung für geschlossen.

(Schluss der Sitzung um 2 Uhr 25 Minuten.)

Aus der k. k. Hof- und Staatsdruckerei.

thatsächlichen Verhältnissen seltsam contrastiren. Es sei mir gestattet, die Consequenz dieser Maxime an einem kleinen Beispiele zu beleuchten.

Die Schmutzwässer einer Zuckerfabrik sollten nach den Bauplänen in ein Bächlein geleitet werden, das nach einem längeren Laufe in nicht unbedeutende Fischteichanlagen mündete, die wiederum das nöthige Betriebswasser anderer Etablissements lieferten. Der Eigenthümer dieser Anlagen protestirte feierlich gegen dieses Beginnen. Allein wahrscheinlich auf Grund eines solchen thunlichst genau aufgenommenen Befundprotokolles gab das bei der zweiten Instanz bestellte Fachorgan die tröstliche Versicherung ab, daß weder für das Wohlbefinden der Fische, noch in anderer Beziehung das Mindeste zu besorgen sei, und dabei blieb es. Leider aber haben die Fische, obschon auch das Fachorgan der dritten Instanz diese Ansicht bekräftigt hatte, sich durchaus befundwidrig benommen und mit der weiteren Brauchbarkeit des Wassers für die anderen Etablissements war es auch übel bestellt. Nunmehr constatirten die Fachorgane der höheren Instanzen unisono, daß sich ihr Befund nicht weiter aufrecht erhalten lasse; aber so leicht und schnell wie ein Befund ist eine Fabrik nicht zu beseitigen.

Ich weiß recht wohl, daß Sachverständigen auch dann zeitweilig etwas Menschliches arriviren könne, wenn die Parteien auf ihre Bestellung Einfluß nehmen, die Befunde unter deren Intervention und in voller Kenntniß der Sachlage abgegeben werden. Allein nach menschlicher Erfahrung sind derlei Vorsichten geeignet, die Gefahren auf ein geringes Maß zurückzuführen, und jedenfalls werden die Parteien dann nicht in der Lage sein, die Schuld für solche Unfälle den Behörden und nicht den Gesetzen zur Last zu legen — ein Erfolg, der, wie mir scheint, denn doch nicht ganz ohne Bedeutung ist.

Gehen wir weiter. Haben die Parteien die Klippen, welche die Verhandlung ihnen bietet, glücklich überstanden und sehen sie sich einer Entscheidung gegenüber, die sie nach ihrer Meinung nöthigt, den Schutz der oberen Instanzen in Anspruch zu nehmen, so erwachsen ihnen neue Schwierigkeiten. Denn jetzt gilt es, die richtige Berufungsinstanz zu treffen, sich über die zutreffende Berufungsfrist und namentlich auch über die Eigenartigkeit dieser Frist — ob sie eine Präclusivfrist ist oder nicht, ob sie erstreckt werden kann oder nicht — nicht zu täuschen, daß dieses bei der Art unserer Competenzbestimmungen, bei der Mannigfaltigkeit unseres Instanzenzuges und bei der Massenhaftigkeit des Gesetzmaterials keine leichte Sache ist, ist allgemein bekannt und wird auch allgemein anerkannt. Eine radicale Aenderung und Besserung dieser Zustände ist allerdings nicht möglich, sie würde eine Revisionsarbeit sowohl des Reichsrathes als auch der Landtage voraussetzen, die, wie ich glaube, etwas schwer denkbar ist. Allein ich bin überzeugt, daß die Bevölkerung es schon als einen Fortschritt und als eine Wohlthat begrüßen würde, wenn eine solche Bestimmung, wie sie für die Organe der Finanzverwaltung durch das Gesetz vom 19. März 1876 getroffen wurde, auch für die anderen Administrativbehörden getroffen würde.

Besteht erst einmal eine gesetzliche Bestimmung, daß jede Administrativentscheidung die Behörde, bei welcher, und die Frist, binnen welcher die Berufung eingebracht werden kann, und zwar unter dem Fatale enthalten muß, daß, widrigens die Frist erst dann zu laufen beginne, wenn ein ordnungsmäßiger, diese Daten enthaltender Nachtragsbescheid der Partei zukommt, dann, glaube ich, werden die meisten Nachtheile, die mit dem gegenwärtigen Zustande verbunden sind, wohl beseitigt sein. Die Rechtsinstitute der Wiedereinsetzung in den vorigen Stand, der Wiederaufnahme des Verfahrens sind für den Bereich der administrativen Rechtssachen absolut ungeregelt; daß dieser Zustand bedauerlicher Weise besteht, dafür bietet ja der Resolutionsantrag des verehrten Budgetausschusses in Angelegenheit des Bischofs von Linz einen freilich, wie ich sagen möchte, bedauerlichen Beleg, bedauerlich deßhalb, weil durch diesen Antrag mir eine Spielart der Cabinetsjustiz bedenklichster Art in die Welt gesetzt worden zu sein scheint.

Ganz besonderer Beachtung aber wäre nach meinem Dafürhalten die Frage werth, ob nicht der Grundsatz, daß die Entscheidungen in administrativen Rechtssachen in zweiter und dritter Instanz collegialiter zu treffen sind, Geltung oder eigentlich besser gesprochen, wieder Geltung finden sollte, denn nach den Allerhöchsten Entschließungen über die Organisation der Behörden, kundgemacht durch die Verordnung vom 19. Jänner 1853, waren bei Streitigkeiten, die in politischer Linie auszutragen sind, Berufungen gegen Entscheidungen der unteren Behörden, in sogenannten Parteisachen durch Rathsbeschlüsse zu erledigen, den Chefs der Behörden stand allerdings einerseits ein Sistirungsrecht zu, und zwar mit der Wirkung, daß die Angelegenheit dem Ministerium zur Entscheidung vorgelegt wurde, anderseits hatte sie selbst auch ein persönliches Entscheidungsrecht dann und unter der Voraussetzung, daß die Rathsbeschlüsse gegen die Gesetze oder gegen die Interessen des Dienstes verstoßen haben. Das war aber nur eine discretionäre Gewalt, welche für Ausnahmsfälle gedacht war; der Regel nach wurde die Entscheidung durch Rathsbeschluß gefällt. Diese Verhältnisse haben durch das Gesetz vom 19. Mai 1868 eine Aenderung erfahren. Die Betonung der Verantwortlichkeit der Landeschefs hatte bekanntlich zur Folge, daß nunmehr die Entscheidungen der oberen Instanzen den Parteien als persönliche Entschließungen der Vorstände dieser Behörden intimirt werden.

Nun, ich weiß nicht, meine Herren, ob heute noch diese Neuerung für besonders glücklich und segensreich gehalten wird; ich weiß nicht, ob sie als eine besondere Bürgschaft einer guten Verwaltungsjustiz angesehen werden kann. Ich für meinen Theil wäre der bescheidenen und unmaßgeblichen Ansicht, daß in Angelegenheiten, deren Erledigung nicht dem Ermessen der Behörden überlassen wurde, sondern welche gesetzlich geregelt und somit nach Vorschrift der Gesetze zu entscheiden sind, die collegiale Entscheidung eine größere Bürgschaft für die Gründlichkeit und Unparteilichkeit in sich schließt, als dies vielleicht bei einer anderen Verfassung der Behörden der Fall ist.

Ich wäre auch der Meinung, daß man auf diesem Wege, durch die Einführung des Grundsatzes der collegialen Entscheidung in den höheren Instanzen, den nicht selten auftauchenden Besorgnissen in der Bevölkerung, daß die politischen Schwankungen auch auf die administrativen Rechtssachen ihren Schatten werfen könnten, begegnen würde. Ich bin auch der Ansicht, daß bei der gegenwärtigen Organisirung dieser Behörden die Durchführung dieses Grundsatzes einer Schwierigkeit gar nicht unterliegen könnte, und daß sie namentlich ohne alle Kosten durchführbar wäre. Ja, noch mehr! Die Durchführung dieses Grundsatzes würde nach meinem Dafürhalten es ermöglichen, daß die staatsgrundgesetzlich garantirte Verantwortlichkeit der Behörden für eine den Reichs- und Landesgesetzen entsprechende Geschäftsführung und Rechtssprechung leichter aus dem Theoretischen in's Praktische übersetzt werden könnte.

Denn, meine Herren, das ist doch klar, daß bei dem großen Umfange, welchen die Agenden der oberen Instanzen haben, den Vorständen derselben nicht leicht zugemuthet werden kann, daß sie ihre volle Thätigkeit jeder einzelnen Beschwerdesache zuwenden, und das scheint mir denn doch eine wesentliche Vorbedingung für jene Verantwortlichkeit zu sein. Ich glaube aber auch, daß ja auch heute es doch nur mehr oder minder ein Schein ist, daß die den Parteien zukommenden Entscheidungen persönliche Entschließungen der Chefs der Behörden sind, und da möchte ich denn doch meinen, daß es nicht schwer fallen sollte, diesen Schein gegen den reellen Vortheil einer collegialen Entscheidung einzutauschen.

Ich glaube, meine Herren, durch die bisherigen Ausführungen dargethan zu haben, daß das Verfahren vor administrativen Behörden Mängel und Lücken besitzt, welche beseitigt, beziehungsweise ausgefüllt werden sollten, und beseitigt, beziehungsweise ausgefüllt werden können. Ich habe diesen Nachweis nicht ohne Absicht an solchen Instituten geführt, welche doch wahrhaftig nicht dem Detail, den Zierlichkeiten eines Verfahrensgesetzes zugerechnet werden können, sondern offenbar dem A-B-C eines solchen Gesetzes angehören.

Ich that dies darum, um der möglichen Einwendung zu begegnen, daß, weil das Verfahren denn doch immer dem Gegenstande angemessen sein muß, bei der großen Heterogenität der Gegenstände, welche bei administrativen Behörden vorkommen, ein einheitliches Verfahrensgesetz überhaupt nicht möglich sei. Nun, meine Herren, Alles, dessen ich erwähnte, kann, glaube ich, einheitlich geregelt werden, und wenn man eine gesetzliche Regelung dieser, wie mir scheint, doch sehr importanten Fragen überhaupt will, so muß die Regelung eine generelle sein; denn die Specialgesetze haben diese Frage nicht geregelt, wahrscheinlich darum, weil sie ihr volles Augenmerk der jeweilig behandelten Rechtsmaterie zugewendet haben. Irrig und bedenklich wäre nach meinem Dafürhalten aber die Meinung, daß, weil man bisher ohne ein solches Gesetz das Auslangen gefunden hat, die gesetzliche Regelung dieser Fragen nicht nöthig sei und daß, weil die Behörden bisher, geleitet durch die Natur der Sache und ihren gesunden Sinn, die passenden Auswege gefunden haben, dies auch weiterhin geschehen könne. Ich zweifle, meine Herren, nicht im mindesten, an den redlichsten Absichten der Behörden; ich will auch gerne zugeben, daß dem Wollen stets das Können zur Seite steht; allein sicher ist sicher und magis amica lex. Es ist ja doch überhaupt nicht gut, daß Dinge, welche einen so entscheidenden Einfluß auf so wichtige, in alle Lebensverhältnisse tief eingreifende Fragen, wie es die administrativen Rechtsfragen sind, haben, im Großen und Ganzen dem Gutdünken der Behörden überantwortet werden. Die Gefahr liegt immer nahe, daß dieses schrankenlose Gutdünken sich zum mindesten als eine gummiartige Fessel erweist, welche hier so, anderwärts anders drückt, welche hier zusammenschnürt und an einem anderen Orte wieder sich so dehnbar erweist, daß so Manches durchschlüpft, was nicht durchschlüpfen sollte, und darum würde ich die gesetzliche Regelung des Verfahrens vor den administrativen Behörden mit großer Freude und als einen großen Fortschritt begrüßen.

Ich hätte gerne an diese meine Ausführungen einen Antrag geknüpft. Ich unterlasse es aber, weil ich mich der Empfindung nicht erwehren kann, daß die Zeit einem solchen Beginnen nicht günstig sei. Es will auch mir scheinen, daß wir wieder einmal in einer Zeit leben, wo so ziemlich Alles, was da wurde und besteht, in Frage gestellt wird.

Wenn aus den Reihen der Majorität, welche so oft und so gerne es betont, daß sie die conservativen Elemente in sich schließt, mit so viel Energie der Querstrich über Alles, was da heute die Organisation des Staates ausmacht, urgirt wird, ja, wenn uns sogar aus diesen Reihen zugerufen wurde, es möge der Staat die Gesetzgebung in derlei Dingen

gefälligst bleiben lassen, weil sie ihn nichts angehen, dann kann ich doch wohl nicht darauf rechnen, daß ein Antrag, der sich nur mit der Verbesserung des Bestehenden, nur mit der Befriedigung eines der vielen Bedürfnisse des Werktagslebens befassen würde, dort Beachtung finden könnte, wo heute die Macht liegt.

Auch an die Regierung kann ich mich wohl nicht wenden. Denn nach den schwerwiegenden Worten, welche wir heute von dem hochverehrten Herrn Generalberichterstatter des Budgetausschusses gehört haben, Worte, welche gewiß an ihrem Gewichte nichts dadurch verloren haben, daß sie in vollendete akademische Form gekleidet worden sind, mehren sich die Zeichen, und es ist dies ja auch natürlich und begreiflich, daß die Regierung in der nächsten Zeit volle Hand zu thun bekommen wird, um die Realisirung der weitaussehenden staatsrettenden Wünsche und Begehren ihrer Freunde und Bundesgenossen vorzubereiten.

Angesichts der Größe und der Schwierigkeit dieser Aufgabe gilt dann das „minima non curat praetor", das begreife ich ganz wohl. So bleibt mir denn auch für den gegenwärtigen Augenblick wohl nichts Anderes übrig, als die Bitte an jene Kreise, welche gleich mir der Ueberzeugung sind, daß der allgemeine Nutzen und die allgemeine Wohlfahrt weit weniger durch die Erfindung und Vorbereitung staatsumstellender Reformprojecte als dadurch gefördert wird, daß man das Bestehende möglichst zu verbessern und den praktischen Bedürfnissen anzupassen sucht *(Bravo! Bravo! links)* zu richten, daß sie auch des von mir angeregten Gegenstandes sich bemächtigen, ihm ihre Aufmerksamkeit und ihre Thätigkeit zuwenden möchten, damit, bis wieder bessere Zeiten kommen, dem Volke einmal das zu Theil werde, wessen es benöthigt: ein ordentliches, gesetzlich geregeltes Verfahren vor Administrativbehörden. *(Beifall links.)*

Präsident: Wünscht noch Jemand zu Titel 4, jetzt 3, „Verwaltungsgerichtshof" zu sprechen? *(Niemand meldet sich.)* Da dies nicht der Fall ist, erkläre ich die Debatte für geschlossen.

Wünscht der Herr Berichterstatter zu sprechen? *(Derselbe verzichtet.)*

Ich schreite sonach zur Abstimmung und ersuche jene Herren, welche im Capitel 5, unter Titel 4, nunmehr 3 „Verwaltungsgerichtshof" den Betrag von 128.400 fl. an ordentlichen Ausgaben eingestellt wissen wollen, sich von ihren Sitzen zu erheben. *(Geschieht.)* Der Titel ist in diesem Betrage angenommen.

Wir gehen nunmehr über zur Bedeckung Capitel 5 „Ministerrath."

Generalberichterstatter Ritter v. **Smarzewski** *(liest)*:

„Capitel 5, „Ministerrath" . . . 587.600 fl. ordentliche Einnahmen."

Präsident: Wünscht Jemand zur Bedeckung, Capitel 5, Ministerrath, zu sprechen? *(Niemand meldet sich.)* Da dies nicht der Fall ist, ersuche ich jene Herren, welche unter Bedeckung, Capitel 5, „Ministerrath", die Summe von 587.600 fl. nach dem Antrage des Ausschusses eingestellt wissen wollen, sich von ihren Sitzen zu erheben. *(Geschieht.)* Der Antrag des Ausschusses ist angenommen.

Wir gelangen zu Capitel 6 „VI. Beitragsleistung zum Aufwande für die gemeinsamen Angelegenheiten".

Ich bitte den Herrn Generalberichterstatter, die einzelnen Titel zu verlesen.

Generalberichterstatter Ritter v. **Smarzewski** *(liest)*:

„Capitel 6, Titel 1 bis 6.

VI. Beitragsleistung zum Aufwande für die gemeinsamen Angelegenheiten.

		Ordentliche Ausgaben Gulden
Titel 1,	Ueberschüsse des Zollgefälles	4,037.000
„ 2,	Einkommensteuer des österreichisch-ungarischen Lloyd	215.000
„ 3,	Beitragsquote zur Bestreitung der gemeinsamen Auslagen	68,416.037
„ 4,	Außerordentliches Heereserforderniß für die Bedürfnisse der in Bosnien und der Herzegowina, dann im Limgebiete stehenden Truppen für das Jahr 1880	5,518.870
„ 5,	Nachtrag pro 1879 für das Reichskriegsministerium (Kriegsmarine) . . .	268.286
„ 6,	Beitragsquote zur Bestreitung der gemeinsamen Auslagen, und zwar laut genehmigter gemeinsamer Schlußrechnung pro 1877	1,185.836
	Summe Capitel 6, Titel 1—6 .	79,641.029"

„Capitel 5. V. Ministerrath.	Ordentliche	Außerordentliche, und zwar mit der Verwendungsdauer bis Ende März 1881
	Ausgaben	
	Gulden	
Titel 1, Ministerraths-präsidium	143.550	2.750“

Präsident: Zu Capitel 5, Titel 1, „Ministerrathspräsidium,“ hat sich der Herr Abgeordnete Dr. Kronawetter zum Worte gemeldet. Ich ertheile ihm dasselbe.

Abgeordneter Dr. **Kronawetter:** Ich finde bei diesem Capitel folgende Positionen nach dem Ausschußantrage angeführt:

im Ordinarium . . . . 143.550 fl.
im Extraordinarium . . . . 2.750 „
in Summa . 146.300 fl.

Mein Antrag geht nun dahin:

„Das hohe Haus wolle beschließen, es seien folgende Ziffern einzustellen:

Capitel 5, Titel 1, Ministerrathspräsidium:
ordentliche Ausgaben . . . . . 83.550 fl.
außerordentliche Ausgaben . . . 2.750 „
in Summa . 86.300 fl.“

Ich erlaube mir diesen meinen Antrag mit Folgendem zu begründen: Es ist von allen Seiten des hohen Hauses sowohl im Ausschusse, als auch in der langen Generaldebatte über das Budget anerkannt worden, daß Sparen im Staatshaushalte überall nothwendig ist, wo es nur halbwegs angeht. Ich war Zeuge, wie im Budgetausschusse z. B. eingehend debattirt wurde über die Nothwendigkeit mitunter sehr minimer Beamtenstellen, man debattirte, ob man sie nämlich belassen solle oder nicht. Wir haben gerade eben eine Resolution angenommen, die sich auf Hilfsämter des Reichsgerichtes bezieht, in welcher wir dem Wunsche Ausdruck geben, daß die Hilfsämter mehrerer Behörden mit einander cumulirt werden sollen, um ja nur minime Auslagen zu ersparen. Wenn ich daher eine Reduction der hier vorgeschlagenen Ausgaben in einer etwas ausgiebigeren Summe beantragen möchte, so habe ich dabei nicht etwa weittragende hochpolitische Gesichtspunkte, sondern einfach den des Sparens im Auge, das Sparen überall, wo man eben sparen kann.

Ich denke, die Frage, wie viel Minister in einem Staate nothwendig sind, beantwortet sich nach den Verwaltungsaufgaben, denen die einzelnen Minister vorstehen sollen und die sie zu besorgen haben; die Verwaltungsaufgaben reduciren sich einfach auf das Heer, auf Finanzen, auf die Justiz und die innere Verwaltung.

Die Agenden der letzteren sind sehr mannigfach, und es ist daher in allen Staaten mehr oder weniger üblich, die innere Verwaltung noch in verschiedene Ressorts zu vertheilen, aber immer ist es ein positiver, ein concreter Inhalt, eine ganz concrete Verwaltungsaufgabe, welche der einzelne Minister zu lösen hat. Nur in Oesterreich finden wir sowohl unter dem früheren Regime der verfassungstreuen Partei, als auch jetzt zwei Minister, die keine eigentliche Verwaltungsaufgabe des Staates zu besorgen, die gar kein Portefeuille haben.

Der Zweck solcher Ministerien, wenn man vom rein sachlichen, objectiven Standpunkte ausgeht, rein nur die Verwaltungsaufgaben des Staates ins Auge faßt, ist mir unbegreiflich, unerfindlich. Freilich sagt man, das sei bei uns in Oesterreich nothwendig, wir haben so eine Art Ausnahmsstaat. Es seien dies eigentliche Nationalitätenminister und die anderen seien kosmopolitische Minister. *(Rufe auf der äussersten Linken: Hört!)*

Nun kann ich eine solche Scheidung des Ministeriums absolut nicht begreifen und müßte sie, falls sie in Wahrheit bestünde, sehr bedauerlich finden. Ich glaube, daß ein jeder Verwaltungsminister, der ein positives Ressort hat, verpflichtet ist, die Rechte und die Interessen aller Nationalitäten gleichmäßig zu wahren, daß er nicht erst einen Hüter als Collegen an seiner Seite brauchen darf, der aus einer bestimmten Nationalität hervorgegangen ist, und bei den Agenden seines Ressorts ihn auf die speciellen Interessen oder die speciellen Rechte derjenigen Nation, aus der er als Minister ohne Portefeuille hervorgegangen ist, aufmerksam macht.

Wenn ich dies sage, meine Herren, so wollen Sie mir glauben, daß es gewiß ohne jede Animosität gegen irgend eine Nationalität in Oesterreich geschieht, daß mir derlei ferne steht, wenn ich diesen Abstrich beantrage.

Ich halte mich als Demokrat und daher in erster Linie als Kosmopolit von allem Nationalitätenhader fern, mir steht die Menschheit an sich und ihr allgemeines Wohl höher als die einzelne Nationalität mit ihrem speciellen Sonderinteresse. Jener Theil der Bevölkerung, aus der ich hervorgegangen bin, die demokratische Partei ist über Nationalitätenhader und Nationalitätenstreit längst hinaus.

Gehen Sie, meine Herren, z. B. in die nächstbeste Arbeiterversammlung oder Versammlung von Kleinbürgern hin; Sie werden finden, daß die Leute deutsch, polnisch, čechisch friedlich unter einander sprechen, über ihre Resolutionen und Anträge ruhig debattiren und abstimmen und nur froh sind, wenn die hohe Regierung es duldet, daß sie überhaupt

sammenkommen und über ihre Angelegenheiten miteinander sprechen dürfen. Ich bin auch nicht der Anschauung, die hier oft ausgesprochen wurde, daß man mit einer strammeren Centralisation auf allen Gebieten des staatlichen und öffentlichen Lebens vorgehen müsse; ich stehe — offen gestanden — was die Legislation betrifft, allerdings auf dem Standpunkte des einheitlichen Parlamentes und der einheitlichen Gesetzgebung, aber einer Legislation, hervorgegangen auf der Basis des allgemeinen und gleichen directen Wahlrechtes. Was aber die Verwaltung, die praktische Ausführung der Gesetze betrifft, so bin ich ein Anhänger der Decentralisation und der autonomen Verwaltung, der Vollziehung der Staatsaufgaben durch die Staatsbürger selbst, soweit dies nur überhaupt möglich ist.

Der Zweck meines Antrages, der Stachel desselben ist nicht etwa eine Gehässigkeit gegen irgend eine Nationalität, ich kämpfe nur gegen wirklich unnöthige Ausgaben, ich will sparen. Das allein ist meine Tendenz.

Ich bin der Anschauung, daß unserer traurigen Finanzlage durch keine Steuererhöhung, und sei sie noch so drückend für das Volk, abzuhelfen ist; ich würde alle Völker Oesterreichs gleichmäßig beklagen, wenn je ein Ministerium Plener an die Spitze kommen *(Bravo! Bravo! auf der äussersten Linken)* und die österreichischen Völker besteuern sollte. Ich glaube, wir müssen die Ausgaben des Staates reduciren; hätten wir es beim Militär gethan, nach dem Antrage, den ich mit leider nur sehr wenigen Collegen verfocht, so hätten wir 15 Millionen Gulden bei der Post „gemeinsame Auslagen" wenigstens ersparen können, ohne daß im Kriege auch nur ein einziger Mann weniger im Felde gewesen wäre. Mit dem Steuererhöhen geht es durchaus nicht mehr, daher müssen wir schauen, daß überall, wo ein Heller zu streichen ist, der überflüssig ausgegeben wird, derselbe auch wirklich gestrichen werde, sei die Ausgabe auch eine nicht sehr bedeutende. Man sagt unter dem Volke mit Recht: „100 Kreuzer machen auch einen Gulden"; der Budgetausschuß, der minimere Posten gestrichen hat, hätte auch die Nothwendigkeit dieser beiden Ministerien ohne Portefeuille einer eingehenden Kritik unterziehen sollen.

Ich finde sie nicht für nothwendig, ich finde sie insbesonders zur Wahrung der Interessen der verschiedenen Nationalitäten nicht für nothwendig, denn es könnten ebensogut, als zwei Nationalitäten eigene Minister verlangen und haben, auch eine dritte und vierte Nationalität dies thun *(Rufe auf der äussersten Linken: Sehr richtig!)*; ja, es könnten auch die Deutschen mit vollem Rechte sagen, wir wollen einen eigenen deutschen Minister, der die speciellen Interessen des Deutschthums gegenüber den anderen kosmopolitischen Ministern wahren soll.

Nun, meine Herren, ich theile diesen Standpunkt nicht. Ich weiß allerdings, daß die Krone nach unserer Verfassung das Recht hat, die Zahl der Minister nach ihrem eigenen Ermessen ohne jede Beschränkung auf eine Zahl zu wählen; wir aber haben andererseits wiederum das Recht, in das Budget nur jene Ausgabsposten einzustellen, von denen wir glauben, daß sie für den Staat wirklich nothwendig, von dem wir glauben, daß ihre Verausgabung für das Wohl und die Interessen der Gesammtheit der Bevölkerung unabweislich ist. Auf Seite 12 des Regierungsvoranschlages sieht man nun, daß diese zwei Ministerien sammt ihrem Personale 52.325 fl. kosten; dazu kommt noch die Zulage für einen zugetheilten, im Ruhestande befindlichen Beamten mit 1.000 fl., Pauschale für Amts- und Kanzleierfordernisse mit 5.400 fl. Wenn man nun dazu erwägt, daß auch bei anderen Ministerien hie und da kleine Abstriche, z. B. bei den Titeln „Pauschale für Amts- und Kanzleierfordernisse, Remunerationen und Aushilfen, Gebäudeerhaltung, Zeitungspränumerationen u. s. w." möglich sind, so ist ein Abstrich von 60.000 fl. bei dem Titel „Ministerrath" gewiß möglich und bei unseren finanziellen Zuständen auch nicht zu unterschätzen.

Hiemit erlaube ich mir den Antrag, den ich gestellt habe, dem hohen Hause zur Annahme zu empfehlen. *(Bravo! auf der äussersten Linken.)*

Präsident: Der Herr Abgeordnete Dr. Kronawetter beantragt, abweichend von den Anträgen des Ausschusses, bei Capitel 5, Titel 1, „Ministerrathspräsidium" folgende Ziffern einzustellen:

Capitel 5, Titel 1, Ministerrathspräsidium:

ordentliche Ausgaben	83.550 fl.
außerordentliche Ausgaben . . .	2.750 „
in Summa . .	86.300 fl.

Ich ersuche jene Herren, welche diesen Abänderungsantrag unterstützen wollen, sich zu erheben. *(Geschieht.)* Der Antrag ist hinreichend unterstützt und steht daher in Verhandlung.

Es hat sich noch der Herr Abgeordnete Freiherr v. Walterskirchen zum Worte gemeldet. Ich ertheile ihm dasselbe.

Abgeordneter Freiherr v. **Walterskirchen:** Ich habe einen Fall zu erwähnen, bei welchem ich eigentlich in Verlegenheit bin, bei welchem Titel ich ihn besprechen soll. Ich könnte es bei dem Titel Dispositionsfonds thun, er würde auch vielleicht beim Capitel: „Justizministerium" am Platze sein oder beim „Ministerium des Innern"; allein ich glaube, daß der Herr Präsident mich nicht zur Sache rufen wird, wenn ich ihn bei diesem Capitel zur Sprache bringe.

Ohne den Pflichteifer oder, ich weiß nicht, vielleicht sollte ich sagen, Uebereifer jener Organe, die mit der Ueberwachung der früheren sechsten, nunmehr siebenten Großmacht betraut sind und bei Uebergriffen derselben, wenn sie über die Schnur hauen, zu confisciren haben, hätten wir unlängst einen recht interessanten Beitrag lesen können zu der Art und Weise, wie der Dispositionsfond verwaltet wird. Ein Provinzblatt illustrirt in einem allgemein gehaltenen Artikel über den Werth oder Unwerth des Dispositionsfondes seine Ansicht mit einer so drastischen Thatsache, daß ich mir die Erlaubniß erbitte, eine Stelle dieses Artikels vorlesen zu dürfen. Er knüpft an ein früheres Vorkommniß an, das wohl noch in der Erinnerung der verehrten Herren leben wird, und sagt: Die bekannte Publication der „Tagespost“ über die Auslassungen des Fürsten Adolf Auersperg betreffs der officiösen Presse und der verpflichteten Parlamentsmitglieder hatte keinen anderen Zweck, als das Beeinflussen von Zeitungen und Reichsvertretern durch kaum zulässige Mittel zur eindringlichen Discussion zu bringen.

Während des Regiments des eben genannten Ministers wurden Titel, Orden und Subventionen verliehen, um bestimmte politische Ziele zu erreichen und für dieselben Anhänger zu erwerben. Minister Dr. Unger könnte über dieses Capitel pikante Memoiren schreiben. Auch Graf Beust könnte es. Als er Minister des Auswärtigen gewesen, suchte er so weit als möglich die Kreise der Verpflichteten zu ziehen. Graf Beust hat unter anderem einem liberalen Provinzblatte, welches die Corruption in parlamentarischen Kreisen zur Zeit des Bürgerministeriums entschieden geißelte, eine Subventionssumme angetragen. Der Verleger des Blattes wies den Antrag energisch zurück. Gleichwohl wurde damals ein hoher Geldbetrag als von dem Provinzjournale empfangen in die Liste der subventionirten Presse eingetragen, und in gewissen „eingeweihten“ Kreisen glaubte man an die gelungene Entehrung des liberalen Blattes. Abgeordnete des Reichsrathes schickten nun dem Journale heftige Artikel gegen den Grafen Beust zum Abdrucke, um den Grad des Verpflichtetseins des unverschuldet compromittirten Blattes zu erproben. Dieses druckte die Artikel mit großer Unbefangenheit ab. Große Verblüffung der unfreiwilligen Verleumder!

Vor vier Jahren erst wurde die Geldsumme, durch welche man das Provinzblatt verpflichtet wähnte, zurückgestellt. Welcher von den Disponenten beim Dispositionsfonde inzwischen dieses Judasgeld verwendet oder „verwaltet“ hat, darüber ist nichts Positives bekannt.

Dieser Artikel erschien in der „Grazer Tagespost“ am 10. April 1880 und wurde mit Beschlag belegt. Erfolgte die Beschlagnahme wegen der Anspielung auf die Methode, womit angeblich die frühere Regierung ihre Zwecke verfolgte, so glaube ich wohl die Versicherung geben zu können, obwohl ich hiezu keine Ermächtigung besitze, daß meine Parteigenossen dieser Regierung dafür gewiß zu gar keinem Danke verpflichtet sind. Denn erstens haben wir die Zwecke der früheren Regierung nicht gefördert, sondern bekämpft, und zweitens würden wir es für einen entschiedenen Vortheil betrachten, wenn derlei Vorgänge — angenommen, wenn auch nicht zugegeben, sie haben sich zugetragen — durchaus nicht vertuscht, sondern in jeder Weise, also auch durch die Publicistik an das Licht der Sonne kommen würden; wir haben keine Butter auf dem Kopfe, wir brauchen also die Sonnenstrahlen nicht zu scheuen. *(Rufe links: Sehr richtig!)*

Erfolgte die Beschlagnahme wegen der Erwähnung der Vorgänge, die unter dem Grafen Beust stattgefunden haben sollen, dann scheint mir, daß der Ehre Derjenigen, die damit angegriffen wurden, durch die Confiscation nicht Genüge geschieht. Wenn ein Privatmann die Ehre eines anderen angreift, so bezweifeln Manche, ob es zur Wiederherstellung der angegriffenen Ehre genügend sei, die Betreffenden niederzuschießen, weil man an ein Eingreifen der Gottheit in Privatkämpfe, an ein Gottesurtheil im Einzelstreite nicht allgemein glaubt *(Heiterkeit)*; allein eben so sehr oder noch weit mehr bezweifelt man die unfehlbare Autorität und Weisheit der confiscirenden oder eine Confiscation bestätigenden Behörden. Ihr Ausspruch wird noch weniger als ein Gottesurtheil zwischen Beschuldiger und Beschuldigtem angesehen.

Also entweder enthält der Artikel Behauptungen, welche als freche Verläumdungen zu bezeichnen sind, dann gebührt ihm aber eine andere Behandlung als die einfache Beschlagnahme, oder es liegt da eine so große Pflichtverletzung und Gewissenlosigkeit von irgend einer Seite vor, daß man jedenfalls wünschen muß, daß sie aufgeklärt würde und auch vier Jahre, meiner Ansicht nach, nicht genügen, Gras über die Sache wachsen lassen, um dieselbe als abgethan betrachten zu können.

Mir wurde auch die Mittheilung gemacht, daß diese Confiscation angeblich wegen Majestätsbeleidigung erfolgte; mir scheint aber, daß diese Ursache so unwahrscheinlich und so unglaublich sei, daß ich hier ein Mißverständniß voraussetzen muß, denn wenn man unseren Constitutionalismus auch als noch so bescheiden beurtheilt, einen noch so bescheidenen Maßstab an ihn anlegt, so wird man doch wohl zugeben, daß man allgemein erkannt hat, daß zwischen der Majestät und der Verwaltung des Dispositionsfondes keine Verbindung besteht *(Heiterkeit links)*, daß die Eine nicht für die Art der Verwaltung des anderen verantwortlich gemacht werden kann. Es wäre mir sehr erwünscht, wenn ich die Ansicht der Regierung hören würde, ob dieser Vorgang im Sinne ihres

Regierungssystems liegt, ob sie mit solchen Confiscationen einverstanden ist. Der Artikel liegt zur Gänze der hohen Regierung zur Einsicht vor, wenn sie in denselben Einsicht zu nehmen wünscht. *(Bravo! Bravo! links.)*

Präsident: Wünscht noch Jemand zu sprechen? *(Niemand meldet sich.)* Es ist nicht der Fall. Ich erkläre somit die Debatte für geschlossen und ertheile dem Herrn Specialberichterstatter das Wort.

Specialberichterstatter Dr. **Fanderlik:** Ich habe als Specialberichterstatter des Budgetausschusses die Verpflichtung, die Posten, welche derselbe beantragt hat, zu vertheidigen. Ich wende mich daher lediglich gegen den Antrag des Herrn Abgeordneten Dr. Kronawetter, welcher bei Capitel 5, Titel 1, einen Abstrich von 60.000 fl. beantragt hat.

Ich glaube mich lediglich darauf berufen zu sollen, daß im Budgetausschusse die Post, wie sie von der Regierung eingestellt worden ist, nicht bestritten wurde und daß der Budgetausschuß den hier vorliegenden Antrag einstimmig gestellt hat. Ich glaube mich auch darauf berufen zu sollen, was der Herr Antragsteller selbst gesagt hat, daß nämlich das Recht der Krone, ihre Vertrauensmänner in die Executive in beliebiger Anzahl zu wählen, durchaus nicht bestritten werden kann und ich glaube auch, daß es durchaus nicht bestritten wird, daß die Krone das Recht hat, auch ohne Unterschied der Nationalität ihre Vertrauensmänner zu wählen, und daß es dem Herrn Abgeordneten Dr. Kronawetter also gewiß nicht einfallen kann, etwa deßwegen, weil die gegenwärtigen beiden Minister ohne Portefeuille nicht deutscher Nationalität sind, diesen Abstrich beantragen zu sollen.

Ich glaube aber auch vom Standpunkte der Ersparungen, welche der Herr Antragsteller betont hat, gerade für die Post sprechen zu sollen, denn wir sehen ja, wie angestrengt die Ressortminister nicht nur durch ihr Ressort, sondern namentlich durch die langen Verhandlungen dieses hohen Hauses sind, so daß sie ja nothwendig einer Unterstützung in ihrem Ressort bedürfen und wie thatsächlich einer der Minister ohne Portefeuille in den Ressorts arbeitet; wir sehen auch, daß größere legislatorische Arbeiten von den einzelnen Ministern selbst nicht vorbereitet werden können, so daß eben die Minister ohne Portefeuille hiezu mitwirken, abgesehen von der Stellung, die sie als Minister ohne Portefeuille einnehmen.

Ich glaube, daß diese wenigen Gründe hinreichen werden, um die Anschauungen des Herrn Abgeordneten Dr. Kronawetter zu widerlegen und ich bitte daher das hohe Haus, den Antrag des Budgetausschusses anzunehmen.

Präsident: Wünscht der Herr Generalberichterstatter zu sprechen?

Generalberichterstatter Ritter v. **Smarzewski:** Ich verzichte auf das Wort.

Präsident: Ich werde das hohe Haus nunmehr bitten, zur Abstimmung zu schreiten. Ich werde nach der bisher eingehaltenen Uebung zuerst den höheren Betrag, nämlich die Anträge des Ausschusses, und falls dieselben abgelehnt werden sollten, den Antrag des Herrn Abgeordneten Dr. Kronawetter zur Abstimmung bringen.

Der Budgetausschuß beantragt im Capitel 5 der Staatsausgaben, „Ministerrath", im Titel 1, „Ministerrathspräsidium", als ordentliche Ausgaben 143.550 fl., und als außerordentliche Ausgaben 2750 fl., zusammen 146.300 fl. einzustellen. Ich ersuche jene Herren, welche diese Posten nach den Anträgen des Ausschusses eingestellt wissen wollen, sich von ihren Sitzen zu erheben. *(Geschieht.)* Diese Ziffern sind nach dem Antrage des Ausschusses angenommen. Es entfällt somit die Abstimmung über den Antrag des Herrn Abgeordneten Dr. Kronawetter.

Generalberichterstatter Ritter v. **Smarzewski** *(liest)*:

„Titel 2 — Dispositionsfond
ordentliche Ausgaben . . . . . . 50.000 fl."

Präsident: Ich eröffne die Debatte über den Dispositionsfond. Es sind in derselben zum Worte vorgemerkt und zwar für den Antrag des Ausschusses der Herr Abgeordnete Dr. Ritter v. Grocholski, gegen denselben die Herren Abgeordneten Dr. Herbst und Kowalski. Ich ertheile dem ersten gegen die Anträge des Ausschusses eingetragenen Redner, dem Herrn Abgeordneten Dr. Herbst das Wort.

Abgeordneter Dr. **Herbst:** Alle Mitglieder der Verfassungspartei, welche in der Generaldebatte über die Anträge des Budgetausschusses das Wort ergriffen, gaben einmüthig dem Mißtrauen gegen die Action des Ministeriums und den Besorgnissen Ausdruck, welche aus dieser Action hervorgehen für die Stabilität der staatlichen Einrichtungen, für die Aufrechthaltung der in Ausführung der Verfassung erlassenen Gesetze und die dem Geiste, in dem sie erlassen wurden, entsprechende Anwendung dieser Gesetze, endlich auch für die berechtigten Interessen der Angehörigen des deutschen Stammes, namentlich in den Ländern mit gemischter Bevölkerung.

Die Parteigenossen der Redner, welche mit deren Ausführungen vollkommen übereinstimmen,

halten sich verpflichtet, diese Uebereinstimmung auch durch Abstimmung kundzugeben.

Nun mag vom Standpunkte Derjenigen, welche zwar nicht von Vertrauen für das Ministerium erfüllt sind, aber demselben doch nicht mit Mißtrauen begegnen, die Bewilligung des Dispositionsfondes als politisch indifferent erscheinen. Dagegen ist es vollkommen berechtiget, wenn das Mißtrauen gegen die Action des Ministeriums durch Nichtbewilligung des Dispositionsfondes, dessen Verwendung sich jeder Controle entzieht, zum Ausdrucke gebracht wird.

Wir werden daher und zwar aus diesem Grunde gegen die Bewilligung des Dispositionsfondes stimmen. *(Lebhafter Beifall links.)*

Präsident: Der Herr Abgeordnete Dr. Ritter v. Grocholski hat das Wort.

Abgeordneter Dr. Ritter v. **Grocholski:** Ich und die anderen polnischen Abgeordneten werden für die Einstellung des Dispositionsfondes stimmen; aber sowie wir jedesmal, wenn wir in den früheren für den Dispositionsfond gestimmt haben, immer erklärten, daß wir die Bewilligung des Dispositionsfondes nicht als eine Kundgebung des Vertrauens betrachten, so habe ich die Ehre, auch jetzt zu erklären, daß wir mit der Votirung für die Einstellung der fraglichen 50.000 fl. der Regierung nicht ein positives Vertrauensvotum ertheilen wollen. Wir stehen ganz auf dem Standpunkte, den der hochverehrte Herr Redner vor mir erwähnt hat: Wir betrachten die Votirung des Dispositionsfondes als politisch vollkommen gleichgiltig.

Präsident: Der Herr Abgeordnete Kowalski hat das Wort.

Abgeordneter **Kowalski:** Im Namen unserer Trias, welche in diesem hohen Hause den in Galizien bei drei Millionen zählenden ruthenischen Volksstamm vertritt, habe ich zur Motivirung unserer Abstimmung bei der Post „Dispositionsfond" folgende Erklärung abzugeben:

In Erwägung, daß der Artikel XIX der Staatsgrundgesetze den Ruthenen gegenüber noch immer ein todter Buchstabe bleibt, und daher auch unsere Langmuth im Abwarten des Besserwerdens bereits erschöpft ist;

dann in Erwägung, daß unsere Nation sich in ihren angeborenen, historischen und politischen Rechten gekränkt, verletzt und gedrückt fühlt und diesen bedauerlichen Zustand dem ungerechtfertigten Vorgehen der Regierung zuvörderst zuzuschreiben hat, zumal dieselbe nicht bloß säumt, die Gesetze auch den Ruthenen gegenüber in Ausführung zu bringen und dieselben gehörig zu handhaben, sondern im Gegentheile den Particularstandpunkt unserer nationalen Gegner augenfällig zu unserem Nachtheile begünstigt *(Rufe links: Hört! Hört!)*;

in weiterer Erwägung, daß unsere berechtigtesten Wünsche in Betreff der Schule, des Amtes und überhaupt im öffentlichen Leben in unserem Lande keiner Berücksichtigung sich erfreuen, ja vielmehr uns überall nur mit Hohn und Spott begegnet wird *(Rufe links: Hört! Hört!)*;

in fernerer Erwägung, daß zur Herbeiführung des auch in diesen Tagen in diesem hohen Hause von der äußersten Rechten zu wiederholten Malen gefeierten Triumphes: Galizien sei bereits polonisirt! nur die Regierung beigetragen hat, wir aber mit einem solchen abnormen Zustande der Dinge uns niemals befreunden können und werden und wir vielmehr dagegen den lautesten Protest erheben müssen;

in schließlicher Erwägung, daß bei uns die allgemeine Ueberzeugung herrscht, wonach anläßlich der letzten Reichsrathswahlcampagne der Dispositionsfond zu unserem Verderben mißbraucht wurde *(Rufe links: Hört! Hört!)*, uns der gesetzliche Schutz versagt, ja die Regierungsorgane uns feindlich und im Sonderbunde mit unseren politischen Gegnern auftraten und auf solche Art unsere Preisgebung und Ueberlieferung an unsere 500jährigen Gegner begünstigten und unsere Vergewaltigung herbeiführten — hiedurch aber uns jede Verständigung und Versöhnung mit denselben erschwerten, wenn nicht unmöglich gemacht haben — können und dürfen wir keineswegs für die Mehrung der geheimen Mittel sein, welche geeignet sind, den moralischen, politischen und materiellen Ruin unserer Nation herbeizuführen, und vielmehr erachten wir es für unsere heilige Pflicht, gegen die Einstellung des in Vortrag stehenden Dispositionsfondes zu stimmen! *(Beifall links.)*

Präsident: Wünscht noch Jemand zu Titel 2 das Wort?

(Ministerpräsident Graf Taaffe meldet sich.)

Seine Excellenz der Herr Ministerpräsident hat das Wort.

Ministerpräsident und Leiter des Ministeriums des Innern Graf **Taaffe:** Hohes Haus! Daß ein Dispositionsfond für jede Regierung nothwendig sei, ist bei den verschiedenen diesbezüglichen Debatten im Laufe der Jahre in diesem hohen Hause nicht bloß von den dabei interessirten Regierungen, sondern auch von den Abgeordneten nachgewiesen worden.

Ich erlaube mir auf eine Aeußerung eines Herrn Abgeordneten hinzuweisen, und bitte um die Erlaubniß, nachdem dieselbe ganz kurz ist, sie verlesen zu dürfen. Es wurde nämlich in der Debatte

über den Dispositionsfond in der 35. Sitzung der V. Session am 22. März 1870 vom sehr geehrten Abgeordneten Skene nachfolgende Aeußerung abgegeben *(liest)*: „Ich glaube, daß in einem Lande, wo die Parteispaltung so grell hervortritt, wo die Leidenschaften so oft die Schranken der Klarheit verlassen, es wirklich nothwendig ist, der Regierung die Mittel zur Verfügung zu stellen, um die Leidenschaften in ihren Ausbrüchen wenigstens einigermaßen zu paralysiren." Die Regierung hat niemals die Votirung des Dispositionsfondes für eine Vertrauenssache angesehen, sondern sie sieht sie eben für eine Nothwendigkeit, für eine Staatsnothwendigkeit an, obzwar sie nicht leugnen kann, daß die Votirung über den Dispositionsfond ein bequemes Mittel bietet, ihr ein Mißtrauen auszusprechen. Sollte mir vom hohen Hause der Dispositionsfond bewilligt werden, so werde ich denselben verwenden eben in dem Sinne, wie sich damals der sehr geehrte Abgeordnete Skene im Jahre 1870 ausgesprochen hat, nämlich zur — Abwehr!

Präsident: Wünscht noch Jemand zu diesem Titel das Wort? *(Niemand meldet sich.)* Es ist nicht der Fall; ich erkläre die Debatte über denselben für geschlossen und ertheile dem Herrn Specialberichterstatter das Wort.

Specialberichterstatter Dr. **Fanderlik:** Wenn ich den Antrag des Budgetausschusses, betreffend den Dispositionsfond, jetzt vertheidigen soll, so bin ich wirklich in Verlegenheit, denn eine Debatte hat eigentlich nicht stattgefunden, und die Herren, die erklärt haben, gegen den Dispositionsfond stimmen zu wollen, welche also das hohe Haus veranlassen wollen, den Dispositionsfond nicht zu bewilligen, haben sich lediglich auf formelle Erklärungen beschränkt. Ich glaube aber, daß die Begründung für die Einstellung eines Dispositionsfondes eigentlich am besten in jener Erklärung enthalten ist, welche mein sehr geehrter Vorredner von dieser *(rechten)* Seite heute, wie schon oft in Budgetdebatten gegeben hat, indem er erklärte, daß der Dispositionsfond nach seiner Ansicht eine Post ist, welche ebenso nothwendig ist für die Führung der Staatsgeschäfte, wie jede andere Post in diesem Budget, und es ist dies auch meine Ansicht. Ich glaube, meine Herren, daß Sie am wenigsten Ursache haben, im gegenwärtigen Augenblicke aus dieser Post eine Vertrauensfrage zu machen, ebensowenig, wie aus einer anderen; ich sage, im gegenwärtigen Augenblicke, nicht weil wir ja im vierten Monate des Budgetjahres stehen und weil, bevor das Budget beschlossen und sanctionirt sein wird, wahrscheinlich der fünfte Monat beendet sein wird. Nun ist an sich die Post von 50.000 fl. im Verhältnisse zum Ausgabenetat von 422,860.802 fl., welche Sie ja ohnehin bewilligen wollen, eine so minime, daß ich nicht glaube, daß die Regierung der Ansicht sein kann, daß ihr dadurch ein besonderes Mißtrauen ausgedrückt ist. Diese Post verringert sich, wenn man erwägt, daß ein Theil derselben schon ausgegeben ist, und zwar auf Grund der von dem hohen Hause beschlossenen provisorischen Budgetgesetze. Ja, es ist sogar möglich, nachdem das ein Dispositionsfond ist, welcher bekanntlich ohne Rechnungslegung und nach Gutdünken und Disposition der Regierung verwendet wird, daß die Regierung bereits am 1. Jänner in Folge jenes provisorischen Budgetgesetzes, welches im vorigen Jahre beschlossen und sanctionirt ist, den ganzen Betrag herausgenommen hat und heute davon gar nichts mehr da ist, so daß die Regierung durch dieses Votum nicht in Verlegenheit kommen wird. *(Heiterkeit rechts.)* Es hat Ihr Votum also, wie mir scheint, lediglich eine akademische Bedeutung, und ich glaube, daß Sie durch die bloße Erklärung, der Regierung das Mißtrauen entgegenzubringen, dies ebenso gut erreichen, wie durch die Abstimmung gegen den Dispositionsfond. Warum aber die Herren eigentlich der Regierung das Mißtrauen jetzt entgegenbringen, ist mir wenigstens nicht recht begreiflich. *(Gelächter links.)* Ich werde die Gründe meiner Anschauung auseinandersetzen; es steht den Herren frei, sich darüber auszusprechen, wie sie glauben.

Im Budgetausschusse ist gegen diesen Dispositionsfond keine Einwendung erhoben worden, er ist ohne Einwendung angenommen worden *(Rufe links: Von der Majorität!)*, und ich muß nach der Erklärung im vorigen Jahre, die der damalige Obmann des Budgetausschusses bei einer solchen Gelegenheit abgegeben hat, annehmen, daß angenommen werden muß, daß der Budgetausschuß einstimmig diese Post bewilligt hat. *(Widerspruch links.)* Es hat wenigstens in diesem hohen Hause der damalige Herr Obmann des Budgetausschusses bei Gelegenheit der Berathung über das Budget des Verwaltungsgerichtshofes pro 1879 erklärt, daß, wenn im Ausschusse eine Post ohne Einwendung angenommen wird, diese als einstimmig angenommen angesehen wird. *(Lebhafter Widerspruch und Rufe: Oho! links.)* Ich kann das aus dem stenographischen Protokolle herauslesen; ich bitte also, Thatsachen, die hier bekannt sind, nicht zu widersprechen; es hilft ja nichts. *(Heiterkeit rechts.)* Ebensowenig wurde eine Einwendung gegen die Post „Dispositionsfond" bei der Berathung des ersten provisorischen Budgetgesetzes erhoben. Ich glaube also, daß zu jener Zeit die Herren von jener *(linken)* Seite noch immer so viel Vertrauen zur Regierung hatten, um ihr sogar diesen Dispositionsfond zu bewilligen. Woher ist es gekommen, daß Sie heute dieses Vertrauen nicht haben? So viel ich weiß, ist in der Regierung nur eine einzige Veränderung eingetreten. Es sind seit dieser Zeit zwei neue Minister ernannt worden. Ist das der Grund? Vielleicht ja.

Mir kommt es vor, daß diese Minister noch dazu Minister jener Nationalität sind, welcher hier exclusive das Vorrecht, Mitglieder des Ministercollegiums zu sein, immer angehört hat und dies kann kein Anstand sein, weil ja die Minister, welche der slavischen Nationalität angehören, nur so ausnahmsweise in der Regierung und, um mich eines budgetmäßigen Ausdruckes zu bedienen, so im Extraordinarium sich befinden. *(Heiterkeit rechts.)*

Und was ist seit der Zeit geschehen, daß die Herren plötzlich das Vertrauen zur Regierung verloren haben? Was hat denn die Regierung für uns gethan? Es ist eigentlich für unsere nationalen und politischen Ansprüche gar nichts geschehen. Das Einzige, was eingetreten ist, besteht darin, daß wir aus der Rolle der officiell und legal Verfolgten und Unterdrückten herausgekommen sind *(Gelächter und Widerspsruch links — Bravo! Bravo! rechts)*, daß wir nicht mehr von der Regierungsbank aus verspottet und verhöhnt werden. *(Bravo! Bravo! rechts.)* Ist das schon ein Grund für Sie, meine Herren, der Regierung Ihr Mißtrauen entgegenzubringen? *(Gelächter links.)* Ich muß aufrichtig gestehen, daß dieser Ihr Ausspruch mich dann mit voller Beruhigung erfüllt; denn er ermöglicht mir und meinen Freunden, für diese und für alle anderen Posten der Regierung zu stimmen, und wir könnten gewiß nicht für eine Regierung stimmen, welcher Sie, meine Herren von der Linken, das Vertrauen entgegenbringen. *(Widerspruch und Gelächter links. Rufe links: Hört! Hört! Beifall rechts.)*

Präsident: Wir gelangen zur Abstimmung. Zu derselben hat sich der Herr Abgeordnete Dr. Promber das Wort erbeten. Ich ertheile ihm dasselbe.

Abgeordneter Dr. **Promber:** Ich erlaube mir zu beantragen, daß über den in Rede stehenden Titel namentlich abgestimmt werde.

Präsident: Ich ersuche jene Herren, welche den eben gehörten Antrag auf Abstimmung mittelst Namensaufrufes unterstützen, sich zu erheben. *(Geschieht.)* Der Antrag ist genügend unterstützt. Ich ersuche nun jene Herren, welche nach dem Antrage des Ausschusses in Capitel 5, „Ministerrath“, Titel 2, „Dispositionsfond“ 50.000 fl. einstellen wollen, bei Namensaufruf mit „Ja“, jene, welche entgegengesetzter Ansicht sind, mit „Nein“ zu stimmen.

(Ueber Namensaufruf seitens des Schriftführers Grafen Thun stimmen mit „Ja“ die Abgeordneten:

Adámek sen., Dr. Adámek jun., Bärnfeind, Bartmański, Freiherr v. Baum, Graf Belcredi, Graf Berchtold, Conte Borelli, Graf Brandis, Dr. Bulat, Dr. Čelakovský, Ritter v. Chamiec, Dr. Chełmecki, Ritter v. Chrzanowski, Heinrich Graf Clam-Martinic, Richard Graf Clam-Martinic, Fürst Czartoryski, Ritter v. Czaykowski, Dr. Eusebius Czerkawski, Dr. Julian Czerkawski, Graf Deym, Freiherr v. Dipauli, Doblhamer, Dr. Dunajewski, Dr. Dworski, Ritter v. Dzwonkowski, Graf Falkenhayn, Dr. Fanderlík, Ritter v. Fedorowicz, Fröschel, Dr. Victor Fuchs, Landgraf Fürstenberg, Gärtner, Ritter v. Gniewosz, Freiherr v. Gödel, Golda, Dr. Graf, Dr. Grégr, Greuter, Dr. Ritter v. Grocholski, Dr. Grünwald, Freiherr v. Gudenau, v. Haller, Graf Harrach, Hausner, Michael Herman, Hevera, Freiherr v. Hippoliti, Graf Hohenwart, v. Hormuzaki, Dr. Jansa, Jasiński, Ritter v. Jaworski, Dr. Jeřábek, Jireček, Dr. Kaizl, Karlon, Ritter v. Kielanowski, Friedrich Karl Graf Kinsky, Dr. Klaić, Kletečka, Klimeš, Klun, Ritter v. Kozłowski, Graf Krasicki, Dr. Krofta, Dr. Nikolaus Krzysztofowicz, Dr. Kusý, Alfred Fürst Liechtenstein, Alois Fürst Liechtenstein, Lienbacher, Fürst Lobkovic, Dr. Ritter v. Madeyski, Graf Margheri, Martusiewicz, Mašek, Dr. Mattuš, Dr. Mezník, Dr. Mikyška, Dr. Monti, Josef Müller (Judic), Nedopil, Negrelli, Neubauer, Neumayer, Roska, Obserndorfer, Ritter v. Oborski, Obresa, Dr. Oelz, Oliva, Wilhelm Pfeifer, Freiherr v. Pfeill-Scharffenstein, Edler v. Pflügl, Platzer, Dr. Poklukar, Dr. Graf Pozza, Dr. Prachenský, Dr. Pražák, Puzyna, Dr. Rapoport, Dr. v. Rendić, Dr. Rieger, Dr. Roth, Ruczka, Ruf, Ritter v. Schäffer, Schmidbauer, Ritter v. Schneid, Dr. Šrom, Fürst Schwarzenberg, Ritter v. Skarszewski, Skopalik, Ritter v. Skrzyński, Ritter v. Smarzewski, Dr. Smolka, Spławiński, Stangler, Graf Starzeński, Freiherr v. Sternbach, Suda, Ritter v. Supuk, Graf Tarnowski, Graf Thun-Hohenstein, Tilšer, Tonner, Dr. Towarnicki, Dr. Trojan, Graf Tyszkiewicz, Tyszkowski, Dr. Valussi, Dr. Vašatý, Dr. Vesely, Graf Vetter, Dr. Vitezič, Dr. Vošnjak, Franz Weber, Dr. Weigel, Dr. Ritter v. Wiedersperg, Wieser, Fürst Windisch-Graetz, Winkler, Nikolaus Ritter v. Wolański, Wurm, Graf Zamoyski, Zborowski, Zehetmayr, Zeilberger, Zeithammer, Dr. Ziemiałkowski, Dr. v. Zotta, Dr. Zák.

Mit „Nein“ stimmen die Abgeordneten:

Dr. Alter, Auspitz, Dr. Banhans, Dr. Bareuther, Dr. Beer, Freiherr v. Beeß, Budig, Ritter v. Carneri, Claudi, v. Czedik, Dr. Dehne, Dr. Ritter v. Demel, Dobler, Freiherr v. Doblhoff, Dr. Duchatsch, Dumba, Dr. Edlbacher, Dr. Ritter v. Edlmann, Ritter d'Elvert, Falke, Foltz, Dr. Foregger, Dr. Ritter v. Forster, Franceschi, Friedmann, Fürnkranz, Fürth, Johann Fux, Ritter v. Gomperz, Dr. Granitsch, Dr. Franz Groß, Dr. Gustav Robert Groß, Dr. Haase, Freiherr v. Hackelberg, Dr. Hallwich, Freiherr v. Handel, Dr. Heilsberg, Dr. Herbst, Zacharias Herrmann, Dr. Andreas

Edler v. Hofer, Dr. Karl Hoffer, Isbary, Dr. Ritter v. Jaksch, Dr. Jaques, Ritter v. Kallir, Dr. Keil, Freiherr v. Kielmannsegg, Christian Graf Kinsky, Kirschner, Dr. Klier, Klinkosch, Köpl, Dr. Kopp, Freiherr v. Kotz, Kowalski, Dr. Kronawetter, Kulaczkowski, Dr. Kuranda, Lax, Freiherr v. Lazzarini, Lenz, Ritter v. Liebieg, Löblich, Lohninger, Dr. Lustkandl, v. Mackowitz, Dr. Magg, Graf Mannsfeld, Matscheko, Mauthner, Meißler, Dr. Menger, Moritsch, Ritter v. Moro, Josef Müller (Tschöppern), Neumann, Neußer, Neuwirth, Nischelwitzer, Dr. Nitsche, Ritter v. Obentraut, Obratschai, Dr. Ofner, Freiherr v. Oppenheimer, Ottitsch, Ozarkiewicz, v. Pacher, Panowsky, Pauer, Dr. Peez, Franz Pfeifer, Pirko, Freiherr v. Pirquet, Dr. Edler v. Plener, Dr. Portugall, Posch, Posselt, Dr. Promber, Ritter v. Proskowetz, Ritter v. Raab, Dr. Rabl, Dr. Rechbauer, Reschauer, Richter, Ritter, Rohrmann, Dr. Roser, Dr. Ruß, Hugo Altgraf Salm, Louis Altgraf Salm, Dr. Sax, Freiherr v. Scharschmid, Dr. Schaup, Schier, Schmidt, Schmuk, Schöffel, Ritter v. Schönerer, Schwab, Freiherr v. Schwegel, Siegl, Edler v. Siegmund, Skene, Freiherr v. Spens, Steudel, Stibitz, Dr. Stöhr, Dr. Ritter van der Straß, Streer Ritter v. Streeruwitz, Dr. Sturm, Dr. Eduard Sueß, Friedrich Sueß, Freiherr v. Suttner, Freiherr v. Taufferer, Tausche, Graf Terlago, Dr. Tomaszczuk, Urbánek, Dr. Vidulich, Wagner, Dr. Waibel, Dr. Waldert, Freiherr v. Walterskirchen, Dr. August Weeber, Dr. Wegscheider, Dr. Weiß, Wickhoff, Wiesenburg, Wolfrum, Dr. Wrann, Wünsche, Graf Wurmbrand, Graf Zedtwitz, Freiherr v. Zschock.)

Bei der namentlichen Abstimmung haben 154 Abgeordnete mit „Nein", 152 mit „Ja" gestimmt. Das hohe Haus hat sonach den Antrag des Budgetausschusses, im Capitel 5, Titel 2, „Dispositionsfond" den Betrag von 50.000 fl. einzustellen, abgelehnt. *(Stürmischer, lang anhaltender Beifall und Händeklatschen links und auf der Gallerie. — Lebhafte, andauernde Bewegung — der Präsident gibt wiederholt das Glockenzeichen.)*

Ich ersuche die Gallerie, sich jeder Aeußerung des Beifalles oder Mißfallens zu enthalten. *(Erneuerte lebhafte Unruhe. — Der Präsident gibt neuerdings das Glockenzeichen.)*

Ich ersuche den Herrn Generalberichterstatter, Titel 3, jetzt 2, zu verlesen.

Generalberichterstatter Ritter v. **Smarzewski** *(liest)*:

„Titel 2, Kosten der officiellen Zeitungen, ordentliche Ausgaben . . . . . . 566.000 fl."

Präsident: Ich bitte auch die diesbezügliche Resolution zu verlesen.

Generalberichterstatter Ritter v. **Smarzewski** *(liest)*:

Zu diesem Titel beantragt der Budgetausschuß folgende Resolution *(liest)*:

„Die k. k. Regierung wird aufgefordert, eine detaillirte Nachweisung über die Gebarung der officiellen Zeitungen vorzulegen."

Präsident: Ich eröffne die Debatte über Titel 3 und die damit zusammenhängende Resolution. Es hat sich zu der letzteren zum Worte gemeldet Abgeordneter Dr. Andreas v. Hofer. Ich ertheile ihm dasselbe. *(Lebhafte, anhaltende Unruhe.)*

Abgeordneter Dr. v. **Hofer:** Hohes Haus! Von Seite des Budgetausschusses wird zu diesem Titel eine Resolution beantragt, dahingehend, daß die hohe Regierung bei Vorlage des nächstjährigen Staatsvoranschlages einen detaillirten Ausweis über das Gebaren der officiellen Zeitungen einbringen solle. *(Grosse Unruhe.)* Eine Motivirung dieser Resolution bringt der Budgetausschuß nicht, und man kann daher den Grund derselben eigentlich nur vermuthen. Ich glaube auch, der Grund läßt sich eben leicht finden, denn die Vorlage, welche von Seite der Regierung bezüglich der Gebarung der officiellen Zeitungen bisher alljährlich gegeben wurde, zeigt, daß die großen, ertragsfähigen Blätter unter den officiellen Zeitungen einen verhältnißmäßig geringen Ertrag liefern, während die kleinen Provinzblätter zum Theile verhältnißmäßig bedeutende Ueberschüsse ergeben. *(Lebhafte Unruhe.)* Diese Ausweise aber, glaube ich, hätten bereits dem Budgetausschusse den Weg anzeigen können, welcher hier einzuschlagen wäre. Denn in diesen Ausweisen kommen die „Klagenfurter Zeitung", „der Bote für Tirol und Vorarlberg" nur unter der Bedeckung vor, unter dem Erforderniße nicht, und zwar wird dies damit begründet, daß eben diese beiden officiellen Zeitungen gar nie eine Subvention erhalten, weil mit denselben ein Pachtvertrag besteht, vermöge dessen die Redactionen noch einen jährlichen Pachtschilling an das Aerar zahlen. *(Fortdauernde lebhafte Unruhe.)*

Ich glaube daher, daß es der richtige Weg wäre, auch die anderen . . . . *(Grosse anhaltende Unruhe. Präsident gibt wiederholt das Glockenzeichen. Der Redner hält in seinen Ausführungen inne. — Nach einer längeren Pause:)* Herr Präsident, ich glaube, daß die unmittelbar vorhergegangene Abstimmung das hohe Haus in eine solche Stimmung versetzt hat, daß an eine ruhige Berathung kaum mehr zu denken ist. Ich beantrage daher den Schluß der Sitzung. *(Beifall links.)*

Präsident: Da ich den Antrag zur Abstimmung bringen muß, bitte ich die Herren, die Plätze

Sprawozdanie

Wydziału krajowego z dnia 17. Grudnia 1865. w sprawie katastralnego szacowania gruntów.

Wysoki Sejmie!

Odnośnie do wniosku swojego z dnia 17. Grudnia 1865. składa Wydział krajowy sprawozdanie dotyczące katastralnego szacowania gruntów, obejmujące opis biegu tej sprawy, na podstawie materyałów przez Wydział krajowy uzbieranych.

I.

Obrady w c. k. Ministerstwie Skarbu w roku 1861—62, i wydany w skutek tych obrad reskrypt minist. z 5. Stycznia 1863 l. 68.851.

W poprzedniem sprawozdaniu, złożonem Wysokiemu Sejmowi w r. 1863. wspomniał Wydział krajowy o obradach, które odbywały się w c. k. Ministerstwie Skarbu od 20. Listopada 1861. do połowy Lutego 1862. — Przy tych obradach przedstawiali mężowie zaufania (Delegat Wydz. kraj. P. Krzeczunowicz, i powołany przez Rząd P. Siegler, rządca dóbr Izdebnik) mnogie wady w dotychczasowych zasadach, i w wykonaniu katastralnego szacowania gruntów. W materyałach zebranych z powodu tych obrad znaleźli mężowie zaufania nowe dowody, przemawiające za uchwałą Wysokiego Sejmu z 25. Kwietnia 1861. względem systowania operacyj katastralnych.

Pomimo tych nowych dowodow, wzmocnionych i objaśnianych jeszcze w memoryale Delegata Wydziału krajowego z 1. Maja 1862., pomimo, że na uchwałę Wysokiego Sejmu z 25. Kwietnia 1861. względem systowania operacyi nie została podówczas jeszcze wydaną najwyższa rezolucya Jego C. K. Apostolskiej Mości, pomimo nakoniec, że także Izba niższa Rady Państwa w uchwale z 27. Września 1862. żądała zawieszenia tych operacyj, — c. k. Ministerstwo Skarbu wydawało rozporządzenia do dalszego onych przeprowadzenia.

Przy wspomnionych obradach w c. k. Ministerstwie Skarbu nabyli mężowie zaufania przekonanie, że na wypadek, gdyby c. k. Rząd nie skłonił się do systowania operacyj szacunkowych, potrzebna jest ogólna rewizya tych operacyj: wszelkie bowiem cząstkowe poprawki w tych lub owych czynnikach szacowania byłyby, w obec mnogich błędów we wszystkich czynnikach, niedostatecznemi, i nie mogłyby prowadzić do pożądanego rezultatu, a nawet nie możnaby poprawki te przeprowadzić w sposób sprawiedliwy, i rzeczywistości odpowiadający, z przyczyny, że wszystkie czynniki szacowania gruntów w ścisłym między sobą pozostają związku, przeto stosowne poprawienie jednego czynnika, nie może być przeprowadzone bez poprawienia innych.

Żądali więc mężowie zaufania ogólnej rewizyi operacyi, a szczególnie rewizyi rezultatów, t. j. cyfry czystego dochodu, ze stosownêm użyciem dat o cenach kupna i dzierżaw gruntów.

W reskryptach Ministerstwa Skarbu z 5. Stycznia 1863. L. 68851/898 l. W. 116., wydanych w skutek rzeczonych obrad do c. k. krajowych Dyrekcyj Skarbu we Lwowie i Krakowie, nie nakazało c. k. Ministerstwo Skarbu ogólnej rewizyi operatorów, żądanéj przez mężów zaufania, i pominęło wiele wad, wskazanych przez tych mężów. Poleciło wprawdzie c. k. Ministerstwo Skarbu usunięcie niektórych wad, nakazało także powtórne rozpoznanie niektórych pojedynczych czynników, i usunięcie błędów jakieby

w tych czynnikach zostały wykryte; lecz nawet tych poprawek wykonanie pozostało w rękach tych samych organów, których błędne operacye dały powód do tylu zarzutów, i które do wykrycia i uznania błędów w swoich własnych operatach nie mogły być skłonne, a nawet dla braku znajomości stosunków miejscowych, nie mogły być do tego zdolne. — Mimo tylokrotnych przedstawień, pozostawiono w Galicyi urzędników katastralnych, którzy nie znali stosunków miejscowych, a po części nie znali nawet języka krajowego, a dla skompletowania ich liczby, sprowadzono jeszcze w r. 1863. do Galicyi Zachodniéj kilku podobnych urzędników katastralnych z innych krajów. — Działo się to pomimo jasnych postanowień Najłaskawszego Monarchy, które nakazywały, aby na organa katastralne powoływano krajowców, znających język krajowy, i obeznanych dokładnie z lokalnemi stosunkami gospodarskiemi tych dystryktów, dla których są ustanowione (§. 10. patentu z dnia 23. Grudnia 1817. i reskrypt Min. Skarbu z dnia 15. Maja 1861. l. 2250., zawierający wnioski komisyi bezpośredniej, sankcyonowane przez Jego C. K. Apostolską Mość najwyższą uchwałą z d. 7. Lutego 1861. l. W. 377 z r. 1861.)

Czuło c. k. Ministerstwo Skarbu w r. 1861/62. potrzebę jakiegoś organu krajowego, zdolnego do kierowania i kontrolowania operacyj katastralnych. Przy obradach wyżej wspomnionych, stawiał Referent ministeryalny wniosek do ustanowienia w tym celu komisyi krajowej, która pod przewodnictwem c. k. Namiestnika lub jego Zastępcy składać się miała z ośmiu członków, mianowanych w połowie przez c. k. Ministerstwo Skarbu, a w drugiej połowie przez Wydział krajowy.

Od takiej komisyi można było spodziewać się, że oddawszy się całkowicie tej ważnej sprawie nieustannie czuwać będzie nad operacyami, i dołoży skutecznych starań, żeby postępowanie było zgodne z przepisami, żeby błędy usuwane i karcone były zaraz gdy się pojawiać poczynają, żeby więc te błędy nie rosły masami w niezliczonych stosach aktów.

Komisya taka mogłaby także, na podstawie zbieranych doświadczeń, czynić dalsze stosowne wnioski do poprawy operacyj. Jakoż przy wymienionych obradach, odbytych w c. k. Ministerstwie Skarbu c. k. urzędnicy ministeryalni zbijali często zarzuty mężów zaufania, odwoływaniem się na tę proponowaną komisyę, która błędy usuwać będzie w stanie.

Jednakże o tej komisyi, na któréj resztka nadziei względem stosownego przeprowadzenia operacyj katastralnych polegać mogła, nie było żadnej wzmianki w reskryptach c. k. Ministerstwa Skarbu z 5. Stycznia 1863. wydanych w skutek wspomnionych obrad.

Zgodnie z poprzedniemi przedstawieniami, domagali się mężowie zaufania przy rzeczonych obradach, ażeby daty o cenach zamiennych (t. j. o cenach kupna i dzierżaw) gruntów, bez dowolnego między onemi wyboru były zbierane, rozpoznawane, i zestawiane przez ludzi znających stosunki miejscowe i język krajowy, i ażeby daty o cenach zamiennych gruntów, które mają być użyte przy szacowaniu gruntów, opartém na cenach produktów z r. 1824., zbierane były albo z lat blizkich rokowi 1824. albo téż aby ceny gruntów z lat ostatnich redukowane były w tym stosunku, w jakim zostają ceny produktów z tychże lat do cen produktów z r. 1824.

Te przedstawienia po części uwzględnione zostały w reskryptach c. k. Ministerstwa Skarbu z 5. Stycznia 1863. w których polecono urzędom podatkowym: zebrać w s z y s t k i e wypadki kupna i dzierżaw gruntów, odnoszące się czy to do pojedynczych parcel, czy téż do całych komplexów gospodarskich; — redukować obliczone ceny gruntów w tym stosunku, w jakim się ma cena żyta dotyczącego roku do ceny żyta z r. 1824, i oddać zestawienia tych dat organom szacunkowym do dalszego użytku urzędowego. To rozporządzenie było ze wszystkich przepisów, zawartych w rzeczonych reskryptach, najważniejszém, a stosowne onegoż rozwinięcie i wykonanie mogło nabrać ogólną i znaczną doniosłość. Jak to rozporządzenie zamiast stosownego rozwinięcia, zostało poźniéj zwichnięte, a nakoniec w najważniejszéj części c o f n i ę t e, wykażemy poniżéj.

II.

Najwyższa uchwała z dnia 19. Marca 1863. odmawiająca wstrzymania operacyj szacunkowych, i reskrypt c. k. Ministerstwa Skarbu z dnia 20. Kwietnia 1863. l. 1.279.

Dopiero d. 10. Czerwca 1863. otrzymał Wydział krajowy pismo c. k. Prezydyum Namiestnictwa z 8. Czerwca 1863. l. 4.183. (l. W. 602)., zawiadamiające o najwyższej rezolucyi na prozbę o systo-

wanie operacyj katastralnych, uchwaloną na posiedzeniu Wys. Sejmu z 25. Kwietnia 1861. — Ustęp pisma c. k. Prezydyum Namiestnictwa, przytaczający wspomnioną najwyższą rezolucyę, brzmi jak następuje: „Jego „C. K. Apostolska Mość najwyższém postanowieniem z d. 19. Marca 1863 nie raczył zadość uczynić proźbie „Sejmu galicyjskiego o zasystowanie szacunku katastralnego. Jego C. K. Apostolska Mość oczekuje atoli „po lojalności Wys. Sejmu i Świetnego Wydziału krajowego, współudziału koniecznego, ażeby to dzieło, „zarówno ważne dla państwa i kraju, doprowadzoném zostało do zadowalniającego i spiesznego końca. — „Równocześnie Jego C. K. Apostolska Mość najmiłościwiej zezwolić raczył, ażeby aż do ukończenia robót „katastralnych, darowane były ubiegłe termina do wnoszenia reklamacyj, i był wyznaczony nowy „termin.“

Oznajmiając tę najwyższą rezolucyę w rzeczonym pismie prezydyalnem, zwraca c. k. Namiestnik, z polecenia c. k. Ministra Skarbu z dnia 20. Kwietnia 1863. l. 1.279, uwagę Wydziału krajowego na następujące okoliczności: że w moc najwyższego rozporządzenia z dnia 7. Lutego 1861., c. k. Ministerstwo Skarbu przyznało reskryptem z 15. Maja 1861. l. 2.250, opodatkowanym w Galicyi większy udział w sprawach katastralnych, niż to było przedtém w innych krajach koronnych; że w tymże samym reskrypcie pozwolono na inne ułatwienia i uwzględnienia; że dalsze ulepszenia polecone zostały w reskrypcie c. k. Ministra Skarbu z dnia 5. Stycznia 1863. l. 68.851 (l. W. 116), wydanym w skutek obrad komisyjnych, w których brał udział Członek Wydziału krajowego, P. Krzeczunowicz. Nakoniec przytacza pismo prezydyalne rozporządzenia c. k. Ministerstwa Skarbu względem wnoszenia reklamacyj.

III.

Memoryał Wydziału krajowego z dnia 16. Stycznia 1864.

Wyrażone w najwyższéj rezolucyi z 19. Marca 1863. oczekiwanie, iż Wysoki Sejm i Wydział krajowy wezmą współudział konieczny w sprawach katastralnego szacowania gruntów, było dla Wydziału krajowego nowym bodźcem do bezpośredniego zajęcia się tą sprawą, i do zbierania ile możności materyałów dla wyświecenia jéj w Sejmie. W lecie 1863. wysłał Wydział krajowy Członka swojego, P. Krzeczunowicza, dla zbierania materyałów z aktów katastralnych okręgu krakowskiego i Galicyi Zachodniéj, gdzie oszacowanie katastralne po części już było ukończone, po części zaś do końca się zbliżało. Na podstawie sprawozdania tegoż Członka Wydziału, jakoteż innych wiadomości, uzbieranych przez liczne korrespondencye, ułożył Wydział krajowy memoryał z dnia 16. Stycznia 1864.

1. O organach katastralnych i o mężach zaufania.

W tym memoryale przedstawił Wydział krajowy, iż wydaje mu się mylnem zapatrywanie się c. k. Ministerstwa Skarbu, jakoby w Galicyi opodatkowanym dano większy udział w sprawach katastralnych, niż to było przedtém w innych krajach koronnych. Albowiem, podług szacownych dzieł o tym przedmiocie, w prowincyach pierwotnie szacowanych, wydawane były szczegółowe instrukcye dla szacowania gruntów przez nadworną Kancelaryę, na podstawie projektów krajowej władzy politycznéj, której obrady nad instrukcyą jakoteż nad wszystkiemi innemi sprawami stałego katastru odbywały się z współudziałem Członków stanowych.

Podług zasad szacowania, sankcyonowanych przez Najjaśniejszego Pana w r. 1825., oddane było wykonanie tak zwanych robót wstępnych i niejako zastępowanie właścicieli gruntów w ręce zwierzchności miejscowej; komisarze zaś szacunkowi mieli nadzorować te roboty i właściwe szacowanie wykonać, przyczém jednak obowiązani byli, każdy krok przedsiębrać z powołaniem do tego gospodarzy doświadczonych, i z interwencyą urzędników zwierzchności miejscowej, która także przy reklamacyach miała ważne zadanie, udzielać gminom rezultaty szacowania, pouczać wydziały gmin w tej sprawie, odbierać reklamacye gmin, które do tejże zwierzchności musiały być wnoszone, nakoniec także rozstrzygać w pewnych wypadkach reklamacye pojedynczych właścicieli w pierwszej instancyi (Grundsteuerverfassung der österreichischen Monarchie von Dr. Josef Linden. Wien 1840. I. Theil. Seite 317, 318, 383—386).

Tak znaczny wpływ przyznany był zwierzchności miejscowej, która podówczas w prowincyach pierwotnie szacowanych, zostawała w rękach właścicieli dóbr dominikalnych, w sprawie katastru bezpośrednio interesowanych.

W Galicyi zaś taki wpływ na cały tok sprawy katastralnéj, nie był dany właścicielom niegdyś dóbr dominikalnych. W Galicyi instrukcya szacunkowa wydana była bez poprzednich obrad z reprezen-

tantami kraju, chociaż właśnie takie obrady były najpotrzebniejszemi w Galicyi, której stosunki gospodarskie tak bardzo różnią się od stosunków w innych prowincyach. — W Galicyi nie byli powoływani reprezentanci kraju, od początku operacyj katastralnych, do obrad u władz krajowych, nad wszystkiemi sprawami katastru. — W Galicyi kierunek i nadzór nad temi sprawami nie był władzom politycznym poruczony, lecz władzom skarbowym, które z praktyki urzędowania swojego do fiskalności muszą być skłonniejsze. W niemieckich prowincyach nie ustanawiano urzędników katastralnych, nie znających języka krajowego, jak to uczyniono w Galicyi. — W niemieckich też prowincyach nie doprowadziło oszacowanie katastralne do wynikłości tak fiskalnych jak w Galicyi.

Nie omieszkał Wydział krajowy ponowić w memoryale swoim skargę przeciw postępowaniu c. k. Administracyi skarbu, która pomimo najwyższych postanowień Jego C. K. Apostolskiej Mości, używała i używa ciągle w Galicyi urzędników katastralnych, nie znających języka krajowego i miejscowych stosunków gospodarskich.

Podług reskryptu c. k. Ministerstwa Skarbu z 15. Maja 1861. l. 2.250. mieli być wprawdzie powołani mężowie zaufania, obrani przez Wydział krajowy, do obrad nad sprawami katastralnemi w dystryktach, inspektoratach i w c. k. krajowej Dyrekcyi Skarbu. Lecz gdy ci mężowie uczestniczyć mieli w obradach z głosem tylko doradczym, można było łatwo przewidzieć, iż zdania ich o ile będą niezgodne z operacyami urzędników katastralnych, nie osiągną skutku. — Że c. k. Ministerstwo Skarbu nie przywiązywało podówczas wielkiej wagi do obrad z mężami zaufania, świadczyła także ta okoliczność, iż w reskrypcie z 15. Maja 1861. dopuszczającym mężów zaufania, nie dano tym mężom udziału w obradach nad wszystkiemi sprawami katastru, lecz tylko nad niektóremi przedmiotami, i to tylko o tyle, o ile te przedmioty poprzednio nie były załatwione, a właśnie podówczas szacowanie gruntów w Galicyi Zachodniej już było ukończone, w Galicyi Wschodniej zaś dość daleko posunięte.

W samem nawet obraniu mężów zaufania powiatowych do obrad w dystryktach i inspektoratach musiałyby zachodzić nieprzezwyciężone trudności, albowiem nie można mieć nadziei, aby w każdym powiecie znaleźli się mężowie, którzyby nie wdrożeni w te sprawy od samego ich rozpoczęcia, w razie powołania do obrad, potrzebne materyały zebrać i osądzić, masę przepisów i nadzwyczaj sztuczny mechanizm tej sprawy sobie przyswoić, i przy obradach nad pojedynczemi czynnikami związek tych czynników z innemi należycie uprzytomnić sobie mogli. — Lecz i najinteligentniejszy gospodarz wiejski, mogący zebrać potrzebne wiadomości, z trudnością mógłby dać się zniewolić do przyjęcia obowiązków męża zaufania, przy których spełnieniu musiałby przyjąć przed opinią publiczną część odpowiedzialności za wynikłości szacowania, a nie miałby nadziei skutku pracy swojéj, gdyż głos jego doradczy musiałby przebrzmieć daremnie naprzeciw decydującemu zdaniu teraźniejszych urzędników katastralnych, którzy ani mężom zaufania, jako stronom interesowanym, ufać, ani zdań tych mężów, z braku znajomości stosunków miejscowych, osądzić nie są w stanie, a nadto spisawszy już masę operacyj podług swoich formułek biurowych, błędy w tych operacyach przez mężów zaufania wytykane uznać, i takowe z wielką pracą poprawiać nie mogą być skłonni. — Urzędnikom katastralnym, broniącym operacye swoje, łatwo korzystać z błędów mężów zaufania, lub w saméj dywergencyi zdań tych mężów znajdywać dowody niestosowności tychże, albo też wybierać dowolnie takie zdania, które z ich operacyami są zgodne, pomijać zaś lub odrzucać przeciwne, jak to ciż sami urzędnicy katastralni czynili z wszystkiemi innymi zebranemi materyałami. — Czynności mężów zaufania z dotychczasowymi urzędnikami katastralnymi musiałyby stać się nową nieużyteczną formalnością, taką samą, jaką podług licznych doświadczeń i dowodów czerpanych z aktów, były dotąd wszystkie protokolarne czynności tych urzędników z gminami i innemi stronami.

Z podobnych to powodów obydwa c. k. krajowe Towarzystwa Gospodarskie, zapytane przez Wydział krajowy o zdanie, i wezwane do proponowania kandydatów na mężów zaufania, oświadczyły się w pismach swoich do Wydziału krajowego (l. W. 1.123. z r. 1863. i 66. z r. 1864.) przeciw obradom powiatowych mężów zaufania z samymi tylko urzędnikami katastralnymi w dystryktach lub inspektoratach.

Smutne doświadczenia uczyły, że także obrady, odbywane w c. k. wyższych urzędach skarbowych z mężami zaufania, mającemi głos tylko doradczy, nie sprowadzały skutków pożądanych. — Pierwsze takie obrady odbyły się w Lutym 1861. nad cenami produktów w c. k. lwowskiej Dyrekcyi Skarbu. Mężowie zaufania nie byli dopuszczeni do udziału w uchwałach, i bez nich ułożone zostało sprawozdanie o przedmiotach obrad do c. k. Ministerstwa Skarbu. — W tém sprawozdaniu oświadczyła się c. k. krajowa Dyrekcya Skarbu przeciw zdaniom mężów zaufania, o ile te nie były zgodne z propozycyami urzędników katastralnych, i opierając się na zdaniach tych urzędników, przytoczyła także argumenta nowe, mężom zaufania

przy obradach nie udzielone, między któremi były i takie, które z rzeczywistością się nie zgadzały. — Również i przedstawienia mężów zaufania przy obradach odbytych w c. k. Ministerstwie Skarbu w zimie 1861/62. nie odniosły pożądanych skutków.

2. O błędach operatw w ogólności.

W dalszym toku memoryału z 16. Stycznia 1864. wyłożył Wydział krajowy główniejsze wady w zestarzałych zasadach i przepisach szacowania, jakotéż mnogie błędy w wykonaniu, pochodzące z postępowania dowolnego, fiskalnego, z przepisami niezgodnego, które ogranicza się na składaniu cyfer w biurach, bez uwzględnienia stosunków miejscowych, nieznanych urzędnikom katastralnym. Wskazywał także Wydział krajowy, iż wspomnione błędy nie mogą być usunięte przepisami reskryptów c. k. Ministerstwa Skarbu z 15. Maja 1861. i z 3. Stycznia 1863. na które Pan Minister Skarbu powoływał się w pismie z 20. Kwietnia 1863 l. 1.279. (l. W. 602.).

3. O wykazach cen targowych i miarach zboża.

Zdania Izb handlowych i c. k. galicyjskiego Towarzystwa Gospodarskiego, poparte dowodami załączone do memoryału Wydziału krajowego świadczyły, że księgi targowe w Galicyi były źle prowadzone, że nawet formy przepisane i dla wiarygodności tych ksiąg potrzebne, nie były zachowane, że wykazy cen targowych z takich ksiąg czerpane, są błędne, na zaufanie nie zasługują, że przeto system szacowania, opierający się na wykazach targowych cen ziemiopłodów, już dla błędności tych wykazów jest niepraktyczny, i nie może prowadzić do rezultatów sprawiedliwych. — Błędy w wykazach targowych z lat ubiegłych sprawdzić i sprostować nikt nie jest w stanie. — Nie mógł więc przynieść należytego ulepszenia ów przepis reskryptu Ministerstwa Skarbu z 5. Stycznia 1863., który polecał ponowne rozpoznanie i rektyfikacyę operatu cen targowych z r. 1824., pod względem redukcyi miejscowych miar targowych, i pod względem sprostowania innych omyłek. — Od téj rektyfikacyi można było tém mniéj spodziewać się jakichkolwiek słusznych rezultatów, gdy jéj wykonanie przypadło urzędnikom katastralnym, którzy w dawniejszych operatach swoich nie znaleźli potrzeby téj rektyfikacyi, i nie byli obeznani ze stosunkami odbytu i z używanemi dawniéj miejscowemi miarami targowemi.

4. O cenach siana.

Ceny siana ustanowione były przez urzędników katastralnych podług formułki, przyjmującéj cenę cetnara słodkiego siana i koniczyny, równą cenie mecy owsa, zaś ceny innych gatunków siana w pewnych do cen słodkiego siana i między sobą odstępach. Porównanie dat o katastralnych cenach siana w Galicyi i w prowincyach niemieckich, dawniéj szacowanych, dowodziły, że te ceny były w Galicyi ustanowione w kierunku nierównie fiskalniejszym, niż w rzeczonych prowincyach niemieckich. Nadto zastosowanie jednéj formułki w całéj Galicyi dowodziło najwyraźniéj, że przy téj biurowéj robocie nie troszczono się o wykonanie przepisów, które pod tym względem nakazują wyśledzenie i uwzględnienie stosunków m i e j s c o w y c h w każdej gminie, stosunków, które nie są jednakowe, lecz właśnie najrozmaiciéj się składają. W obec takich błędów nie mogło wystarczyć postanowienie reskryptu c. k. Ministerstwa Skarbu z 5. Stycznia 1863., które nie kasuje owych biurowych formułkowych operacyj, i nie nakazuje nowego dochodzenia cen siana na podstawie stosunków miejscowych, przez organa z temi stosunkami dokładnie obeznane, lecz poleca ponowne rozpoznanie dotyczących operacyj i poprawienie błędów, jakieby przy tém rozpoznaniu zostały wykryte, a wykonanie tego polecenia pozostawia tym samym organom katastralnym, które składając cyfry podług biurowych formułek swoich, udowodniły, że nieznanych im stosunków miejscowych uwzględnić nie są zdolne, a nadto prostować błędy w swoich własnych operacyach, nie mogą być skłonne.

5. O cenach drzewa.

W podaniu komitetu lwowskiego c. k. Towarzystwa Gospodarskiego, załączonem do memoryału Wydziału krajowego, wypowiedział i uzasadnił ten komitet zdanie swoje, że gorzéj jeszcze niż z cenami innych produktów, dzieje się z ustanowieniem katastralnych cen drzewa, bo te najbardziej są zawisłe od nieznanych urzędnikom katastralnym najrozmaitszych stosunków lokalnych, i od miar, na które drzewo opałowe bywało sprzedawane. Poparł Wydział krajowy to zdanie, i przyłączył materyały zebrane w okręgu

krakowskim, świadczące o niedokładności i bezzasadności katastralnych cen drzewa w tym okręgu ustanowionych. Nie mogły więc tu wystarczyć reskrypta Ministerstwa Skarbu z 5. Stycznia 1863., które dalsze prowadzenie tych operacyj dotychczasowym organom pozostawiały, i nowego dochodzenia cen drzewa, a w szczególności zgodnego z przepisami wyśledzenia i sprawdzenia dat o cenach drzewa z roku 1824 nie nakazywały.

6. O przychodzie natury z lasów.

Przedstawiał Wydział krajowy niestosowność dotychczasowego postępowania, które cały przyrost drzewa, obliczony na sągi, przyjmuje jako przychód z lasu „in natura“, — gdyż w tych okolicach kraju naszego, które bogate są w lasy, znaczna część drzewa nie znajduje odbytu.

Wprawdzie w reskrypcie c. k. Ministerstwa Skarbu z dnia 15. Maja 1861. l. 2.250 znajduje się postanowienie, że w lasach, w których tylko mała część drzewa może być zużytą, tylko ta zużywalna część jako przychód w naturze całego lasu ma być przyjętą, jeżeli wina braku zużycia drzewa, nie leży w zbyt wysokiej cenie, żądanej przez właściciela, i zużycie drzewa nie jest możliwém przez produkowanie węgli, potażu, lub przez inne przedsiębiorstwa, drzewo konsumujące.

Postanowienie to oczywiście było niedostateczném, a nadto tak wielkie pole dowolności zostawiało, iż można było łatwo przewidzieć, że organa katastralne, fiskalnym duchem przesiąkłe, nie znajdą wypadków, w którychby to postanowienie zastosowały.

Obawa ta znajdowała zatwierdzenie w doniesieniach, zawartych w podaniu c. k. galic. Towarzystwa Gospodarczego, i w przytoczonym specyalnym wypadku, w którym rezolucya jednéj komisyi szacunkowéj dawała wspomnionemu postanowieniu wykład najfiskalniejszy, skutki tego postanowienia zupełnie usuwający.

W podaniu komitetu lwowskiego c. k. galicyjskiego Towarzystwa Gospodarczego, załączoném do memoryału Wydziału krajowego, było także zażalenie, że organa katastralne dla ustanowienia przychodu drzewa „in natura“, nie zbierają dat z rejestrów gospodarskich, a dla uzasadnienia cyfr tego przychodu, wyszukują tak zwane „morgi próbne“ w lepszych kawałkach lasu. Materyały, zebrane w aktach katastralnych okręgu krakowskiego świadczyły także, iż organa katastralne nie dochodziły nigdzie przychodu drzewa z rejestrów gospodarskich, lecz wybierały tu i owdzie w lepszych lub najlepszych drzewostanach morgi próbne dla obliczenia przychodu, a w największej liczbie wypadków, odwoływały się do analogii z innemi klasami lasów, lub z innemi gminami. Działo się to wbrew przepisom, które właśnie polecają brać najpierw za podstawę rachunki gospodarskie, a gdy te nie są dostateczne, obliczać średni przychód z morgów próbnych, a nakoniec w braku i tych dat, ustanawiać przychód przez analogię. Skutki takiego postępowania fiskalnego i z przepisami niezgodnego nie mogły być usunięte postanowieniami reskryptów Ministerstwa Skarbu z 5. Stycznia 1863., które wprawdzie wskazywały postępowanie sprawiedliwsze — szczególnie względem brania morgów próbnych w drzewostanach, które w jakości należą do średnich — lecz nie nakazywały, aby operacye podług tych wskazówek na nowo były przeprowadzone, lub, aby dotyczące operacye dawniejsze, w największéj części kraju już ukończone, były stosownie do tych wskazówek zrewidowane i sprostowane.

Podanie lwowskiego c. k. Towarzystwa Gospodarczego galicyjskiego świadczyło także, iż mimo wydania wspomnionych wskazówek, urzędnicy katastralni nie zbierają rachunków gospodarskich, a nadto zawsze jeszcze wyszukują morgi próbne z lepszych kawałków lasu, co przypisać należało fiskalnemu i mechanicznemu nawyknieniu, jakotéż téj przyczynie, że urzędnicy katastralni nie chcą robić inaczéj, niż robili pierwéj, bo nie chcą z nowych materyałów wyprowadzać wynikłości różniące się od tych, które wyprowadzili dawniéj.

7. O kosztach kultury lasów.

Daléj wykazał Wydział krajowy w memoryale swoim, że urzędnicy katastralni w operatach galicyjskich nie przyjmowali żadnych kosztów kultury dla lasów, i że dotyczące przepisy instrukcyi katastralnej (§§. 187. do 189.), dopuszczające w rzadkich tylko wypadkach, potrącać na te koszta 1 do 5% od dochodu brutto, są zupełnie niestosowne, i z patentem z dnia 23. Grudnia 1817., jakoteż z rzeczywistością niezgodne, szczególnie w zastosowaniu do Galicyi, gdzie dochód brutto z lasów najczęściej jest bardzo

mały, i właśnie dlatego koszta kultury lasów, w stosunku do dochodu brutto, są daleko większe. Nie mogło tu wystarczyć postanowienie reskryptu Ministerstwa Skarbu z 5. Stycznia 1863., które z jednéj strony koszta dozoru i kultury lasów dochodzić poleca, a z drugiéj strony znowu tylko podług przepisów instrukcyi te koszta uwzględniać nakazuje.

8. O kosztach kultury ról i łąk.

Przedstawił także Wydział krajowy, jak niestosowne są dotąd owe przepisy instrukcyj, które przy obliczaniu kosztów kultury z ról i łąk, nie mają względu na związek gospodarski, i na odległość gruntów. Przepisy te muszą prowadzić do rezultatów niesprawiedliwych w kraju naszym, w którym niepodzielne gospodarstwa wiejskie, w przeważnej liczbie gmin złożone są z parcel porozrzucanych, i od miejsca zamieszkałego odległych.

W memoryale Wydziału krajowego, i załącznikach do tego memoryału, podniesioną była także niestosowność owych przepisów szacunkowych, niezgodnych z patentem z 23. Grudnia 1817., które dla kosztów kultury stawiają pewne niedostateczne maxima procentów od dochodu brutto, przy obliczaniu zaś kosztów na siły robocze, przyjmują tylko dnie potrzebne do pewnych robót, chociaż gospodarz wiejski siły robocze nie tylko w tych dniach, lecz przez cały rok utrzymywać musi, a koszt ten utrzymania jest ciężarem gospodarstwa, który umniejszonym być może tylko o tyle, o ile gospodarz te siły robocze gdzieindziej z pożytkiem użyć jest w stanie, co właśnie w Galicyi, nie mającéj rozgałęzionego przemysłu, daleko rzadziej, niż w innych krajach się wydarza.

Co do wykonania istniejących przepisów względem ustanowienia cen robocizny i kosztów uprawy ról i łąk, przytoczone już były dawniej — przez mężów zaufania, przy obradach odbytych w c. k. Ministerstwie Skarbu w zimie 1861/62, i w memoryale Delegata Wydziału krajowego z 1. Maja 1862.— najoczywistsze dowody, że to wykonanie było fiskalne i dowolne, nie troszczące się o rzeczywistość, i z ustawami niezgodne.

Chociaż n. p. w gminach galicyjskich niema zwyczaju wynagradzania zmłocków jedną częścią omłóconego ziarna, to jednak urzędnicy katastralni, z przyczyny iż instrukcya i formularze z innych krajów przywiezione zwyczaj ten wskazują, zapisywali przez lat 12 w operatach swoich część ziarna, jako wynagrodzenie zmłocka. Prócz wielu innych podobnych usterek, wskazywały akta i korespondencye urzędowe, że cyfry wszystkich czynników do obliczania kosztów kultury, nie były dochodzone z rzeczywistości lecz ustanawiane naprzód w biórach bez poprzednich dochodzeń, a protokóły, spisywane następnie z gminami o tych przedmiotach, uważane były j a k o f o r m a l n o ś ć, potrzebna jedynie dla okazania gminom, iż koszta kultury się obliczają.

W s a m y c h p o c z ą t k a c h operacyj w Galicyi Zachodniéj ułożone zostały (i załączone do instrukcyi) wzory do szematów robocizny, i te wzory służyły potém za prawidło do obliczania dni roboczych, potrzebnych do robót gospodarczych.—Działo się to wbrew przepisom, które koszta kultury dochodzić i koszta w gminie zwyczajne uwzględniać nakazują. — Nie trzymały się tych przepisów organa katastralne, nie obeznane z miejscowemi stosunkami. — Fiskalna dowolność doprowadziła nawet do tego, że pojedyncze czynniki kosztów kultury nie zostawały między sobą w związku racyonalnym. — Z jednéj strony cena robocizny ciągłéj ustanowiona była tak nizko, iż mogła ona być obliczoną tylko w przypuszczeniu najlichszego i bardzo źle karmionego bydła roboczego; z drugiej strony zaś robota dzienna od tego bydła wymagana była tak wielką, iż ją przeciętnie wykonać mogło bydło wielkie, dobrze karmione, i w lepszym od naszego klimacie.

Reskrypta Ministerstwa Skarbu z 15. Maja 1861. i z 5. Stycznia 1863 polecały wprawdzie poprawki w kosztach kultury, a szczególnie uwzględnienie niektórych dotąd nie uwzględnionych czynników; — lecz wobec dotychczasowych operacyj organów katastralnych mógł Wydział krajowy w memoryale z 16. Stycznia 1864. wypowiedzieć, że od tych organów nie znających stosunków miejscowych, i składających cyfry w biurach, należytego wykonania poprawek spodziewać się nie można.

9. O przychodzie w naturze z ról i łąk.

Co do zamieszczonych w operatach katastralnych przychodów in natura z ról i łąk, nie mogli mężowie zaufania, przy obradach odbytych w r. 1861/62. w c. k. Ministerstwie Skarbu, przedstawić swoje zdanie, bo nie mieli operatów pojedynczych gmin, w których cyfry do obliczenia przychodu w naturze są spisane. — Wnosili oni jednak, że gdy w dwóch czynnikach (t. j. w cenach produktów i w kosztach kul-

tury) tak wielkie i ogólne błędy odkryte zostały, to i w trzecim czynniku przychodu w naturze, błędy takie zachodzić muszą, tém bardziéj, gdy należyte ustanowienie sztucznie złożonych cyfer tego czynnika, najbardziej zawisło od miejscowych stosunków, nieznanych urzędnikom katastralnym.

Nie uznało jednak tego wniosku c. k. Ministerstwo Skarbu, gdy w reskrypcie z 5. Stycznia 1863. wydanym w skutek wspomnionych obrad, nie poleciło zrewidować z urzędu czynników przychodu w naturze.

Podniósł tę okoliczność Wydział krajowy w memoryale z 16. Stycznia 1864. i załączył dowody błędności i fiskalnej dowolności w ustanowieniu przychodu in natura. Dowody te wprawdzie nie były zbierane z aktów katastralnych całego kraju, bo na to nie miał Wydział krajowy sił dostatecznych, lecz opierały się na zebranych przez Członka Wydziału krajowego materyałach z ukończonych już operatów szacunkowych okręgu Krakowskiego, które to operaty nie mogły się bardzo różnić od operatów w innych częściach kraju, gdy one wszystkie pod jednym kierunkiem były zdziałane. Z materyałów zebranych okazywało się, że dowolnie ustanowione plony w sianie z łąk i pastwisk, nie były oparte na przeciętnych wynikłościach z wieloletnich rejestrów gospodarskich, jak to poleca instrukcya szacunkowa.

Również wydatek z morga roli w ziarnie nie opierał się na przeciętnych wynikłościach z rejestrów gospodarskich. W największej części operatów nie powoływano się nawet na takie rejestra; w innych zaś operatach załączone były wprawdzie wyciągi z rejestrów, lecz te wyciągi sporządzone były w sposób niedostateczny do czynienia stosownych wniosków. Nadto w wypadkach, w których wyciągi z rejestrów wskazywały plony mniejsze, nie zważano na nie, lub podnoszono przeciw nim zarzuty, i powoływano się na wyciągi, wykazujące plony większe, chociaż te ostatnie wyciągi z rejestrów nie mogły służyć na podstawę, gdyż pochodziły z gospodarstw najlepszych, łożących znaczniejsze w rolnictwo wydatki; z gospodarstw, mających gorzelnie, browary, przyczyniające się znacznie do sprawienia pól, nakoniec z gospodarstw, zostawiających znaczną część roli w ugorze, po którym plon w ziarnie jest większy. Wynikłościami z takich rejestrów uzasadniano plony, ustanowione w gminach, dla których operaty szacunkowe, nie przyjmowały ugorów, i w których przeważna większość właścicieli nie łoży wielkich wydatków i niema gorzelń i browarów. Takie postępowanie było przeciwne przepisom, które przy szacowaniu gruntów polecają brać za podstawę tryb gospodarstwa faktyczny, w gminie zwyczajny, jaki u większości gospodarzy się znajduje. Widocznèm tu było, że plonów z morga w ziarnie nie ustanawiano na podstawie zebranych w kraju doświadczeń o wydatkach przeciętnych, lecz dla cyfer, przyjętych dowolnie i fiskalnie w biurach, wyszukiwano uzasadnienie w materyałach dowolnie wybranych.

Płodozmiany i stosunki, w jakich pojedyncze płody rolne się uprawiają, nie były w operatach uzasadnione z rejestrów gospodarskich lub rejestrów dziesięcinnych, wskazanych w instrukcyi szacunkowej, lecz ustanawiano te ważne czynniki w operatach najdowolniej, często nawet w sposób stanowi faktycznemu i możliwości najoczywiściej przeciwny.

W przeważnej części operatów, przyjęte były rotacye trzyletnie z wracającem co trzy lata gnojeniem. Do tak częstego gnojenia zaledwie najlepsi gospodarze w Anglii przyjść mogli; u nas ono jest niepodobne. Fiskalne operaty jednak przyjmowały tak częste gnojenie, bo katastr kosztów produkcyi i wywozu gnoju nie uwzględnia, a przy częstem gnojeniu można było przyjąć w operatach, płody cenniejsze i plon obfitszy. Po każdem gnojeniu można było zapisać, i zapisywano w operatach rzeczywiście, kartofle, których plon obfitszy od plonu innych płodów, służył do obliczenia wyższego dochodu. Były nawet takie operaty, w których przy trzyletniej rotacyi, po owsie zebranym w roku trzecim, wracała bezpośrednio pszenica ozima, siana w świeżym gnoju. Podług tych operatów miałby gospodarz po zbiorze owsa w tym samym roku pole zgnoić, parę razy zorać, i pszenicę posiać. Tak niedorzeczne operaty wskazywały, że urzędnicy katastralni działali bez starannego i umiejętnego nadzoru, i że tylko o to dbali, aby cyfry jakiekolwiek, choćby z rzeczywistością, z doświadczeniami, i między sobą niezgodne, powkładać w rubryki przepisane, i z nich obliczyć jakiś dochód idealny, fiskalnym tylko dążnościom dogadzający.

10. O użyciu cen zamiennych (kupna i dzierżaw) gruntów.

Oprócz dowodów, na których mają się opierać cyfry pojedyczych czynników szacowania, każe instrukcya katastralna, dla uzasadnienia i prostowania rezultatów szacunku, zbierać wszędzie najstaranniej daty o czynszach dzierżawnych i cenach kupna gruntów, i wkłada na inspektora szacunkowego obowiązek ciągłego czuwania nad zbieraniem tych dat nadzwyczaj ważnych.

Zebrane przez Członka Wydziału krajowego materyały z aktów katastralnych okręgu krakowskiego świadczyły jednak, że urzędnicy katastralni, wbrew przytoczonym przepisom, daty o czynszach dzierżawnych i cenach kupna gruntów nie zbierali, i obliczony czysty dochód temi datami nie uzasadniali, i że takie operaty katastralne, przez władze wyższe za podstawę do wprowadzonego tamże w roku 1852. rozkładu podatku użyte zostały.

W operacie jednej gminy (Krowodrza) powołał się urzędnik katastralny, dla uzasadnienia słuszności swojego szacowania, do ustnych podań o wysokich cenach kupna gruntów, płaconych przy wywłaszczeniu na rzecz kolei żelaznej. — Wiadomo powszechnie, że przy takich wywłaszczeniach musi zwykle kupujący płacić daleko więcej, niż wynosi wartość gruntów rzeczywista, i że płaci nie tylko za kawałeczek gruntu, który bierze, lecz także za szkodę, którą robi, przecinając grunta. — Powołanie się na wypadek takiego przymusowego wywłaszczenia świadczyło o nadzwyczajnym fiskalizmie, nie dbającym nawet o przepisy, które tylko wypadki wolnego kupna, więc nie wywłaszczenie przymusowe, do uzasadnienia wynikłości szacunku używać polecają (§. 81. instrukcyi katastralnej).

Inne także daty, zebrane w r. 1863. przez Członka Wydziału krajowego, i w r. 1861. przez Komisarza ministeryalnego, P. Horvata, świadczyły o tém, że zbieranie cen gruntów po największej części było zaniedbane, lub niestosownie wykonane, a rzadkie użycie tych dat fiskalnie przeprowadzone.

Zaprowadzić w tym względzie ulepszenia było widocznie zamiarem owego (przytoczonego już powyżej, a w reskrypcie c. k. Ministerstwa Skarbu z 5. Stycznia 1863. zawartego) postanowienia, które polecało urzędom podatkowym zbierać wszystkie wypadki kupna i dzierżaw gruntów z ostatnich lat sześciu, i redukować ceny gruntów teraźniejsze, w stosunku do cen produktów z roku 1824.

Uznając ważność tego postanowienia, wspomniał Wydział krajowy o potrzebie zbierania dat o cenach gruntów z dłuższego lat przeciągu, wykazał niedostateczność dotychczasowych przepisów względem rozpoznania i użycia tych dat, i wypowiedział zdanie, uzasadnione dotychczasowemi doświadczeniami i czerpanemi z faktów jasnemi dowodami, że urzędnicy katastralni, nie znający miejscowych stosunków gospodarskich, a po części i języka krajowego, nie są w stanie odczytać i wyłożyć kontrakty kupna i dzierżaw, i obliczyć z nich rzeczywistą cenę gruntów, przy którem to obliczeniu uwzględnione być muszą dokładnie budynki, ruchomości, prawa i ciężary razem z gruntami przyjęte, i różne warunki między stronami w kontraktach umówione. — Uzasadnioną także dotychczasowemi doświadczeniami była obawa, że urzędnicy katastralni całą tę czynność prowadzić będą w kierunku takim, aby udowodnić słuszność cyfr czystego dochodu, poprzednio już obliczonego, i aby osłabić użycie dat o cenach gruntów, lub okazać nieużyteczność tych dat tam, gdzie takowe nie będą zgadzać się z ich robotami. — Zostałby więc zepsuty i ten materyał, zbierany ze znacznemi kosztami, który przy sprawiedliwém użyciu byłby najcenniejszym nie tylko do poprawienia błędów teraźniejszego szacowania gruntów, lecz także do nowéj regulacyi podatku gruntowego, a nakoniec do sprawiedliwego rozstrzygnienia najważniejszéj dla kraju naszego sprawy, t. j. do oznaczania kwoty podatku gruntowego, jaką kraj ten w stosunku do innych krajów koronnych opłacać ma.

11. O reklamacyach.

W jednym z załączników do memoryału Wydziału krajowego wykazane było niestosowne postępowanie przy ukończonych już w okręgu krakowskim reklamacyach.

Nowe rozporządzenia Ministerstwa Skarbu z 15. Maja 1861. i z 3. Stycznia 1863. pozostawiały wprawdzie rekurentom i reklamantom wolność przejrzenia operatów katastralnych, i skarżenia przeciw wszystkim czynnikom szacowania. Lecz operat katastralny każdej gminy składa się z wielkiej massy różnych protokołów, elaboratów i obliczeń, a każdy taki operat odwołuje się jeszcze na analogię i stosunek z innemi sąsiedniemi gminami, operaty zaś tych sąsiednich gmin odwołują się znowu na stosunek z dalszemi gminami. Nadto jeszcze w operatach pojedynczych gmin nie znajdują się dowody cen produktów i szematów kultury, bo ustanowienie tych czynników traktowane jest w osobnych niezliczonych foliałach aktów. Jest więc niepodobieństwem, ażeby reklamanci nawet w terminie daleko dłuższym, niż im się wyznacza dla reklamacyi, mogli przejrzeć te foliały, zrozumieć takowe, uzbierać stosowne materyały, i dowieść niesłuszności pojedynczych czynników i całego szacowania, w sposób, zgadzający się ze sztucznym mechanizmem tej sprawy, i z massą przepisów dla nich niezrozumiałych. — Sam nawet rezultat szacowania nie może być dla nich zrozumiały, bo ten rezultat ma wykazywać czysty dochód z gruntu fikcyjny, nie-

zgodny ani z dawnemi, ani z teraźniejszemi doświadczeniami, mianowicie dochód taki, jaki byłby wtedy, gdyby przy teraźniejszym stanie kultury ziemi istniały jeszcze ceny produktów z r. 1824.

12. Porównania rezultatów katastralnego oszacowania z cenami gruntów i z rezultatami prowizoryum z r. 1820.

W załącznikach do memoryału Wydziału krajowego znajdowały się także porównania między znanemi podówczas rezultatami szacowania katastralnego, a operatami prowizoryum gruntowego z r. 1820. i datami o cenach zamiennych gruntów. Z porównań tych, które pod *A*) i *B*) załączamy, okazywała się najwyższa nierówność rezultatów szacowania, a szczególnie znacznie wyższe szacowanie gruntów w Galicyi, niż w prowincyach dawniéj szacowanych.

A.
B.

Wytknąwszy mnogie i wielkie wady dotychczasowych operacyj szacowania gruntów, i wykazawszy niedostateczność najnowszych przepisów, wydanych do ulepszenia tych operacyj, wypowiedział Wydział krajowy zdanie, iż takie operacye nie mogą służyć ani do sprawiedliwego rozkładu podatku, ani jako materyał do owéj przyszłéj regulacyi podatku gruntowego, którą Rząd podówczas wprowadzić zamierzał.

13. O projektach rządu do nowéj regulacyi podatku gruntowego.

Nie pominął Wydział krajowy rozpoznać także nowe projekta rządowe do regulacyi podatku gruntowego, przedłożone Radzie Państwa. Wykazał Wydział krajowy, że i w tych nowych projektach gospodarskie stosunki naszego kraju nie doznały najmniejszego uwzględnienia, w czém znajduje się nowy dowód, że dla naszego kraju, mającego stosunki różniące go bardzo od innych krajów koronnych, jest żywotną potrzebą, mieć w Radzie Ministrów i w Radzie Stanu reprezentantów, którzyby znali dokładnie jego potrzeby i stosunki, i byli sami interesowani w jego interesach, a przeto mogli dawać stosowne objaśnienia, i znaczącym w Rządzie głosem oddalać niestósowne dla kraju naszego zasady i przepisy, już przy samém układaniu projektów rządowych, które znakomity wpływ wywrzeć mogą na wydanie ustaw.

14. O środkach potrzebnych do zmniejszenia błędów teraźniejszych operacyj katastralnych i do uchronienia Galicyi od niesprawiedliwego podwyższenia podatku gruntowego.

Na wypadek, gdyby Rząd pomimo zamierzonéj nowéj regulacyi podatku gruntowego, i pomimo nowych i licznych dowodów o wadach dotychczasowych operacyj szacunkowych, chciał jednak dalej prowadzić i kończyć te operacye, domagał się Wydział krajowy użycia takich środków, któreby przynajmniéj dawały nadzieję zmniejszenia zbyt wielkich błędów i niesprawiedliwości tych operacyj.

Środki proponowane przez Wydział krajowy były następujące:

a) Ustanowienie komisyi krajowej do kierowania sprawami katastralnego szacowania gruntów; komisyi, którą proponowali sami urzędnicy c. k. Ministerstwa Skarbu przy obradach, odbytych w zimie 1851.—1862. w c. k. Ministerstwie Skarbu z mężami zaufania. (Ob. powyżej str. 2.)

b) Zmiana urzędników szacunkowych, i ustanowienie takich, którzy są krajowcami, i znają dokładnie język krajowy i miejscowe stosunki gospodarskie; bo tego żądają ustawy, których pomijać nie można.

c) Wydanie stosownej instrukcyi względem zbierania, rozpoznania i użycia dat z kontraktów kupna i dzierżaw gruntów. Dla nadzwyczajnéj ważności téj sprawy, załączył Wydział krajowy projekt do instrukcyi, zawierający przepisy dla zbierania, rozpoznawania i zestawiania dat o cenach kupna i dzierżaw gruntów z lat 1850. do 1862., jakoteż dla (wskazanego już reskryptem c. k. Ministerstwa Skarbu z dnia 5. Stycznia 1863) redukowania cen zamiennych gruntów w tym stosunku, w jakim zostawały ceny żyta z lat 1850. do 1862., do cen żyta z roku 1824. Do wykonania tych czynności proponował Wydział krajowy odrębne komisye obwodowe, które komisyi krajowej podlegać, i składać się miały w każdym obwodzie z naczelnika urzędu obwodowego jako prezydującego, i z ośmiu członków, mianowanych w połowie przez c. k. Namiestnika, a w drugiej połowie przez Wydział krajowy.

d) Rewizya wszystkich dotychczasowych operacyj katastralnych w okręgu Krakowskim i w Galicyi, pod kierunkiem komisyi krajowej, i z użyciem dat o cenach kupna i dzierżaw gruntów pod *c* wspomnionych. Na wypadek gdyby chciano przyspieszyć operacye, sądził Wydział krajowy, że wspomniona rewizya ograniczyćby się mogła na sprostowaniu samej tylko cyfry czystego dochodu, przez co szacowanie nie straciłoby nic na dokładności, gdyż ustanowienie cyfer dla pojedynczych czynników, już dla samego braku materyałów do stosownego ich ustanowienia, nie przyczynia się do téj dokładności, lecz

owszem umniejsza ją, a cyfry pojedynczych czynników dotąd, jak uczy doświadczenie, z największą dowolnością i najbłędniej były ustanawiane.

e) Dalej proponował Wydział krajowy, ażeby stronom przy otworzeniu reklamacyi, przedstawioną była nie tylko cyfra czystego dochodu z morga, która jest obliczoną w operatach na podstawie cen produktów z roku 1824., lecz także i ta cyfra dochodu, jakaby się okazała, gdyby zamiast cen z roku 1824. przyjęte były przeciętne ceny produktów z lat 1850. do 1862., z których podług wniosku Wydziału miały być zbierane ceny zamienne gruntów dla uzasadnienia wynikłości szacowania. Albowiem strony mają dziś przed oczyma dochód z gruntów z lat ostatnich, wynikający z cen produktów tychże lat; okazywanie więc stronom samej tylko cyfry czystego dochodu, jaka obliczoną jest na podstawie cen produktów z roku 1824.; cyfry fikcyjnej; cyfry, którą strony z żadnemi swojemi doświadczeniami porównać nie mogą, prowadzi tylko do obałamucenia stron, ktore nie są w stanie osądzić takiej cyfry ani pod względem wysokości, ani pod względem jej stosunkowości z cyframi dochodu, ustanowionemi w gminach sąsiednich.

f) Żądał nareszcie Wydział krajowy, ażeby w razie rozkładu podatku na podstawie tych, choćby poprawionych, operacyj ogólna kwota podatku gruntowego, opłacana w Galicyi i W. Księstwie Krakowskiém, nie była podwyższoną, lecz ażeby z ustanowieniem innéj kwoty tego podatku wstrzymano się dopóty, dopóki nie nastąpi takie uregulowanie podatku gruntowego w całem Państwie, któreby dało sprawiedliwszą podstawę do rozkładu kwot na pojedyncze kraje koronne. Albowiem mimo zastosowania środków proponowanych przez Wydział krajowy nie mogą być z operacyj katastralnych usunięte te błędy, które wynikają z zastosowania mylnych cen targowych, jakotéż z zasad szacowania, stosunkom czasu i kraju nie odpowiadających, — i nie może być usuniętą z operacyj szkodliwa dla Galicyi nierówność szacowania, pochodząca z téj przyczyny, że stan kultury gruntów przyjmuje się w operatach galicyjskich taki, jaki jest teraz, gdy w krajach koronnych dawniej szacowanych przyjęty był stan kultury dawniejszy. Przeciw podwyższeniu ogólnéj kwoty podatkowéj w Galicyi i W. Księtwie Krakowskiém przemawiały także kombinacye dat statystycznych, przedłożone przez Wydział krajowy, i załączone tu w anneksie *C.* — Kombinacye te bowiem wskazywały, że **już nawet teraźniejszy podatek z gruntów i domów, opłacany w Galicyi i W. Księstwie Krakowskiém, jest w stosunku do wartości gruntów i domów daleko większy, niż w innych prowincyach.**

C.

15. O potrzebie przedłożenia téj sprawy Sejmowi krajowemu.

Nakoniec przedstawił Wydział krajowy potrzebę przedłożenia téj żywotnéj dla kraju sprawy Wysokiemu Sejmowi, a więc i potrzebę systowania operacyj katastralnych aż do obrad Sejmu nad tą sprawą, w któréj już z mocy §. 24. statutu krajowego wpływ Sejmowi odmówiony być nie powinien. To ostatnie żądanie Wydziału krajowego znajdowało, co do teraźniejszych operacyj katastralnych, oparcie w najwyższéj uchwale z 19. Marca 1863., w któréj Jego C. K. Apostolska Mość najmiłościwiej wyrazić raczył oczekiwanie współudziału Sejmu krajowego w téj ważnéj sprawie.

IV.

Odpowiedź Jego Exc. Ministra Skarbu z 25. Marca 1864. na memoryał Wydziału krajowego z 16. Stycznia 1864.

W odezwie swojéj z 16. Stycznia 1864. l. 22, do któréj załączony był wspomniony memoryał, upraszał Wydział krajowy usilnie Jego Excell. Ministra Skarbu o rozpoznanie i uwzględnienie przedstawień i wniosków, w tym memoryale zawartych.

W odpowiedzi na tę odezwę z dnia 25. Marca 1864. l. 12.544 oświadczył najpierw Pan Minister, że nie dzieli wątpliwości i obaw Wydziału krajowego względem możności osiągnienia zamierzonego celu przez poprawki, nakazane reskryptem z 5. Stycznia 1863. l. 68.851, gdyż te obawy i wątpliwości zdają mu się po części nie uzasadnionemi, po części zaś opierają się one na przypuszczeniach, które co do teraźniejszych operacyj nie mają dostatecznych dowodów; nie jest więc Pan Minister w stanie wprowadzać zmiany w toku teraźniejszych operacyj, a mianowicie zezwolić na upraszane zawieszenie tych operacyj.

Daléj powiedział Pan Minister, iż życzeniu, wypowiedzianemu w pismie Wydziału krajowego co do ustanowienia komisyi krajowéj dla spraw katastru, zadość uczynić nie może, bo ustanowienie téj komisyi byłoby znacznem odstąpieniem od tego organizmu urzędów katastralnych, jaki istniał w innych

krajach koronnych przy wprowadzeniu stałego katastru; do takiego zaś wyjątku na korzyść Galicyi tém mniéj znajdować można niezbędną potrzebę, gdy Wydział krajowy, przez wysyłanie mężów zaufania do obrad w okręgach inspektorackich i w dotyczących krajowych Dyrekcyach Skarbu, ma sposobność powziąć wiadomość o toku operacyj, i podług okoliczności objawiać uwagi swoje względem postępowania organów katastralnych, i przeciw ostatecznym rezultatom operacyj.

Nakoniec oświadczył P. Minister, że gdyby Wydział krajowy szczególną do tego przykładał wartość, i była potrzeba, ażeby przy obradach w krajowych Dyrekcyach Finansów, do których Wydział krajowy obiecał przysłać mężów zaufania, interweniował organ władzy centralnej, ze sprawą katastru dokładnie obeznany, dla pojednywania w krótkiej drodze dywergujących zdań Członków komisyi, to P. Minister nie omieszka polecić wysłanie takiego organu.

Nadmienić tu wypada, że nie Wydział krajowy, lecz mężowie zaufania, powołani podówczas do obrad w krajowej Dyrekcyi Skarbu krakowskiej, udawali się do Jego Exc. P. Ministra o wysłanie wspomnionego organu władzy centralnej.

Wydział krajowy, otrzymawszy powyższe pismo P. Ministra, odpowiedział w nocie z 12. Lipca 1864. l. 269, że, jakkolwiek nie jest zdania, ażeby wspomnione wysłanie organu władzy centralnej mogło uczynić zbytecznemi środki przez Wydział krajowy proponowane, to jednak nie może zapoznać, iż interwencya takiego organu może wpływ wywrzeć na rezultat obrad, chociażby tylko w tym kierunku, ażeby Jego Excel. P. Ministrowi dostarczyć dowodów, więcej przekonywujących o wadach dotychczasowych operacyj katastralnych.

Odpowiedź J. E. Ministra Skarbu na memoryał Wydziału krajowego odejmowała nadzieję ustanowienia komisyi krajowej, która przy obradach w roku 1861—1862. przez urzędników c. k. Ministerstwa Skarbu była proponowaną. Pomimo ogłoszonej w r. 1861. konstytucyi, nie sądził P. Minister Skarbu, aby mógł znacznie odstępywać od organizmu urzędów katastralnych, praktykowanego dawniej w innych krajach koronnych. Mniemał P. Minister Skarbu, że dość jest, gdy Wydział krajowy będzie miał wiadomość o toku spraw katastralnych przez mężów zaufania, i będzie mógł czynić swoje uwagi. Lecz na cóż może się przydać krajowi, gdy Wydział będzie mieć wiadomość o toku spraw katastralnych? Że czynności mężów zaufania nie przynosiły pożądanych skutków, uczyły już dwukrotnie doświadczenia. Że także uwagi Wydziału krajowego nie mogą odnieść skutków, dowodziła najjaśniej właśnie wspomniona odpowiedź Jego Excel. Ministra Skarbu na memoryał tego Wydziału; bo ta odpowiedź odmawiała ustanowienia komisyi krajowej, odmawiała także wstrzymania operacyj katastralnych aż do obrad Wysokiego Sejmu nad tą sprawą, i nie zawierała żadnej odpowiedzi na liczne inne przedstawienia, uwagi i wnioski, zawarte w memoryale, i poparte tylu mozolnie zebranemi dowodami.

Taką to odprawę otrzymała pierwsza praca Wydziału krajowego, podjęta po wydaniu najwyższej uchwały z 19. Marca 1863., w której Jego C. K. Apostolska Mość najłaskawiej wyrzec raczył, iż po lojalności Sejmu i Wydziału krajowego oczekuje współudziału koniecznego w sprawach katastralnego szacowania gruntów.

V.

Sprawozdanie mężów zaufania, powołanych w roku 1864. do obrad w c. k. Dyrekcyi Skarbu w Krakowie.

Zanim memoryał Wydziału krajowego z 16. Stycznia 1864. został przesłany Jego Excel. Ministrowi Skarbu, mianował Wydział krajowy, w skutek wezwania c. k. Namiestnictwa, uchwałą z 2. Stycznia 1864. (l. 1123 z r. 1863.) mężów zaufania do obrad, które miały się odbywać w c. k. krajowej Dyrekcyi Skarbu w Krakowie nad cenami produktów i robocizny i nad kosztami kultury.

Jako mężowie zaufania brali udział w tej pracy: PP. Paszkowski, poseł Sejmowy i Wiceprezes krakowskiego Towarzystwa Gospodarczego; Starowiejski, poseł Sejmowy i Członek komitetu; Szumańczowski, członek komitetu, i Jawornicki, sekretarz tegoż Towarzystwa; nakoniec Członek Wydziału krajowego P. Krzeczunowicz.

Po ukończeniu prac przedłożyli mężowie zaufania Wydziałowi krajowemu sprawozdanie swoje z d. 28. Listopada 1864. (l. W. 863.), do którego dołączyli odpisy protokółów obrad, odpisy swoich wniosków, czynionych przy obradach, odpis podania do Jego Excel. Ministra Skarbu, i liczne materyały zebrane przy obradach.

Sprawozdanie to potwierdziło niestety wszystkie obawy i wątpliwości, wypowiedziane przez Wydział krajowy w memoryale z 16. Stycznia 1864., które P. Minister Skarbu w odpowiedzi na ten memoryał uważał jako nie uzasadnione.

Od Stycznia do Maja 1864 r. zatrudniali się mężowie zaufania uczeniem się przepisów i wartowaniem masy aktów, przy których rozpoznaniu znajdywali nadzwyczaj wielkie błędy, dowolne i mylne zestawienie cyfer; gruntowności zaś w niczém i nigdzie. Z tych aktów widoczném było dla mężów zaufania, że w operacyach szacunkowych nie starano się ustanawiać cyfry podług stanu faktycznego, dochodzonego dokładnie, lecz układano cyfry w biurach podług pewnych formułek, a z ogromnéj massy niedokładnych dochodzeń i materyałów wybierano dowolnie takie, które się podobały, i zestawiano takowe w sposób taki, aby rezultat zestawień zgadzał lub zbliżał się do cyfer ułożonych w biurach. Przed rozpoczęciem obrad przewidywali mężowie zaufania, że organa katastralne do błędów przyznać się nie zechcą, a mężowie zaufania z przyznanym im głosem tylko doradczym nie będą mogli przyjść do żadnych innych rezultatów, jak tylko do pomnożenia aktów swojemi pismami. Sądzili więc mężowie zaufania potrzebném, prosić Jego Excell. Ministra Skarbu o delegowanie od Ministerstwa urzędnika wyższego, znającego stosunki gospodarskie naszego kraju, któryby sam rozpoznawał akta, brał udział w obradach, słyszał dyskusye i powody, trudne do ujęcia w pisma, i przedłożył Ministerstwu, na posiedzeniach stanowczych, rezultaty swoich wrażeń i powziętych na miejscu wiadomości. Pan Minister przyrzekł zesłanie komisyi ministeryalnéj; komisya ta jednak nie przybyła na początek obrad, które w skutek nalegania c. k. władz o pospiech rozpoczęły się dnia 24. Maja.

Na pierwszém zaraz posiedzeniu skonstatowali mężowie zaufania, że z powołanymi do obrad inspektorami w języku krajowym dostatecznie porozumieć się nie mogą. Wniosek jednego z tych mężów musiał być przekładany na język niemiecki. Od przerwania obrad z takiemi organami katastralnemi, wstrzymał mężów zaufania wzgląd na to, aby znowu nie występywano przeciw nim z zarzutami bezwzględnej opozycyi; wstrzymało ich od tego kroku także przekonanie, że przy obradach zdołają lepiéj niż dotąd wyprowadzić na jaw błędy w operacyach, dowodzące, że mianowanie takich organów nie tylko sprzeciwia się postanowieniom Najłaskawszego Monarchy, lecz także jest jedną z przyczyn błędnego i niesprawiedliwego szacowania gruntów. Złożyli więc mężowie zaufania na drugiém posiedzeniu zastrzeżenie względem języka krajowego, i poddali się prowadzeniu obrad w języku niemieckim.

Pierwszych kilka posiedzeń przekonało mężów zaufania, iż od organów, z któremi obradować im przyszło, nic nie uzyskają, że te organa nie są chętne wchodzić w rozpoznanie szczegółowych aktów i dowodzeń, przeciw którym mężowie zaufania z zarzutami i dowodami występowali.

Dopiero w połowie Lipca, po odbytych dwunastu posiedzeniach, przybyła komisya ministeryalna, złożona z dwóch urzędników c. k. Ministerstwa Skarbu, którzy niestety także nie znali języka krajowego, i nie znali z własnego doświadczenia krajowych stosunków gospodarskich. Przełożony téj komisyi oświadczył zaraz na pierwszém posiedzeniu, odbytém pod jego przewodnictwem, że komisya ta podług zlecenia Jego Excell. Pana Ministra Skarbu miała wyznaczony termin tylko trzytygodniowy; oświadczył on także, iż w poprzednich posiedzeniach mężowie zaufania starali się przedstawić, że wykonanie pierwszych operacyj szacunkowych, i późniejszych poprawek, tak bardzo było niedokładném i błędném, iż w wielu kierunkach byłaby potrzeba zaczynać rzecz na nowo; spełnienia jednak podobnych żądań nie można się spodziewać, bo to doprowadziłoby do znacznych kosztów i do takiéj zwłoki, któraby stała się równą uchyleniu lub systowaniu stałego katastru w Galicyi.

Po tém pierwszém przemówieniu Przełożonego komisyi ministeryalnéj upadła nadzieja mężów zaufania, aby zesłana komisya ministeryalna zajęła się rozpoznaniem szczegółowem operatów katastralnych, i zarzutów mężów zaufania przeciw tym operatom, jakotéż przeciw postępowaniu organów katastralnych

Podawszy streszczony obraz obrad, zarzutów i wniosków swoich, i wykrytych błędów w operacyach szacunkowych, mówią dalej mężowie zaufania w swojem sprawozdaniu, że prócz obrad z nimi, były także narady w ich nieobecności. Czy i jakie objaśnienia dawały organa katastralne w nieo-

becności mężów zaufania? czy i jakie te organa składały tam dowody za swojemi operacyami, lub przeciw zarzutom mężów zaufania? co uchwaliła c. k. Dyrekcya Skarbu o przedmiotach obrad, i jaką zdała relacyę Ministerstwu? — o tém wszystkiem nie wiedzieli mężowie zaufania, bo nie sądzono potrzebnem, załatwić to wszystko przy nich. Z tych to powodów, jakoteż z obawy, aby ich zarzuty i wnioski nie przepadły w stosach aktów, sądzili mężowie zaufania potrzebnem, ułożyć osobne podanie do Jego Excel. Ministra Skarbu, w którém podnieśli ważniejsze momenta swoich wniosków, i tych wniosków streszczone powody. Podanie to wręczone zostało w miesiącu Wrześniu 1864. Jego Excel. P. Ministrowi Skarbu przez Marszałka sejmowego J. O. Ks. Leona Sapiehę, Ks. Karola Jabłonowskiego, i Członka Wydziału krajowego, Pana Krzeczunowicza.

Przy końcu sprawozdania swojego do Wydziału krajowego wyrazili mężowie zaufania zdanie swoje o zakresie ich działań w czasie obrad, odbytych w c. k. krajowej Dyrekcyi Skarbu krakowskiéj: „Czyniliśmy,“ mówią ci mężowie, „i dowodziliśmy zarzuty przeciw postępowaniu, przeciw bezzasadności „aktów organów katastralnych, lecz tych zarzutów w naszej obecności nie osądzono, i możemy być prze- „konani, że tych zarzutów nikt gruntownie roztrząsać nie będzie, równie jak dotąd nikt nie zadawał sobie „pracy rozpoznawać akta tych organów. Przeciw naszym zarzutom i wnioskom mogły być przy naradach „późniejszych, bez nas odbytych, przytaczane nowe argumenta i materyały, o których my nic nie wiemy. „Nie tylko nie mieliśmy głosu stanowczego przy uchwalaniu, lecz w naszej obecności nic nie uchwalono, „ i nawet wniosków i relacyj c. k. Dyrekcyi Skarbu do Ministerstwa nie odczytano. Przy takiem stanowisku, „działanie mężów zaufania nie może odnieść pożądanych skutków, i przyczynić się do poprawy operacyj. „Takie stanowisko nie zdaje nam się odpowiedniém dla mężów zaufania, którzy mają reprezentować podat- „kujących, i mianowani są przez Wydział krajowy. Przy takiem stanowisku nie radzibyśmy brać więcej „udziału w obradach nad sprawami katastru, i wnosimy prożbę, aby Wysoki Wydział krajowy, jeżeli zamyśla „mianować w przyszłości mężów zaufania do obrad w tych sprawach, wyjednał dla nich stanowisko odpo- „wiedniejsze, zapewniające przynajmniej możliwość skutku ich pracy.“

VI.

Szczegółowe wnioski mężów zaufania, powołanych do obrad w Krakowie, i reskrypt c. k. Ministra Skarbu z 19. Listopada 1864. wydany w skutek tych obrad.

W skutek obrad w krakowskiéj c. k. Dyrekcyi Skarbu i osobnych podań mężów zaufania wyszedł reskrypt c. k. Ministerstwa Skarbu z dnia 19. Listopada 1864. l. 45.366., udzielony Wydziałowi krajowemu w pismie c. k. Namiestnictwa z 30. Listopada 1864. l. 17.236. (l. W. 876.)

Postanowienia tego reskryptu rozpoznane zostały przez komisyę, wysadzoną do téj sprawy od komitetu c. k. Towarzystwa Rolniczego krakowskiego, z powodu wezwania Wydziału krajowego z dnia 1. Marca 1865. l. 33., aby ten komitet zajął się dokładnie rozpoznaniem teraźniejszego stanu sprawy katastru, i udzielił Wydziałowi krajowemu zdania względem wyboru powiatowych mężów zaufania.

Obszerne sprawozdanie rzeczonéj komisyi załączył komitet krakowskiego c. k. Towarzystwa Gospodarczego do petycyi wniesionéj do Izby niższéj Rady Państwa, i kopie tych aktów przedłożył Wydziałowi krajowemu w podaniu z 27. Maja 1865. (l. W. 422.)

Przedstawienie główniejszych przedmiotów, dotkniętych w wspomnionych aktach da obraz skutków pracy krakowskich mężów zaufania, i stanu sprawy katastru w Galicyi Zachodniéj po wydaniu reskryptu c. k. Ministerstwa Skarbu z 19. Listopada 1864.

1. Względem szacowania lasów w ogólności.

Przy obradach w Krakowie poświęcone było jedno tylko posiedzenie sprawie szacowania lasów.

Co do cen drzewa, chcieli mężowie zaufania rozpoznać na posiedzeniu akta, a szczególnie ową małą liczbę wyciągów z rejestrów z roku 1824., które stanowiły główną podstawę wniosków organów katastralnych. Sądzili mężowie zaufania, że to arcyważne rozpoznanie w ich obecności odbyć się powinno. Lecz komisya ministeryalna, pragnąc spiesznie kończyć obrady, nie dopuściła tego rozpoznania przy obradach i wezwała mężów zaufania, ażeby przedstawili pisemnie błędy, a Ministerstwo orzeknie, czy i jak one mają być poprawione. (Protokół XX. posiedzenia str. 12).

Gdy na tém posiedzeniu, które było ostatniem, także przychód drzewa w naturze i koszta kultury lasów pobieżnie tylko były traktowane, więc mężowie zaufania już po ukończonych obradach przedłożyli uwagi swoje o całem szacowaniu lasów w pismie osobnem z 28. Sierpnia 1864.

2. O cenach drzewa.

Podnieśli mężowie zaufania pod względem katastralnych cen drzewa najpierw tę okoliczność, że gdy stopnie tych cen w bogatszych prowincyach, mianowicie: w Wyższej Austryi od 8 kr. do 3 złr. 30 kr., w Salcburgu od 8 kr. do 2 złr. 6 kr., w Styryi od 4 kr. do 3 złr., w Karyntyi i Krainie od 2 i 3 kr. do 1 złr. 25 kr. były ustanowione, — to w Galicyi Zachodniéj ustanowiono stopnie od 10 kr. do 2 złr. 30 kr.

Katastralne ceny drzewa, ustanowione przez urzędników katastralnych dla Galicyi Zachodniéj, były, jak to wskazuje załącznik *D.*, w pojedynczych obwodach o 75 do 478 procentów, a w ogólném przecięciu krajowem półtrzecia razy wyższe, niż ceny z prowizoryum podatku gruntowego z r. 1820. Ten rezultat sprzeciwiał się najwyraźniej duchowi postanowień Najłaskawszego Ustawodawcy, który w r. 1825. raczył przyjąć dla katastru ceny produktów z r. 1824., właśnie dlatego, iż one były najniższe z lat 50., i wyraźnie chciał, ażeby katastralne ceny produktów zostały ustanowione takie, jakie były najniższe w peryodzie lat pięćdziesięciu od 1774. do 1824. włącznie. *)

D.

Jakim sposobem organa katastralne przyszły do ustanowienia takich cen drzewa, wykazali mężowie zaufania w obszernych pismach, w których roztrząsali dotyczące akta, a szczególnie wszystkie materyały i dowody, jakie były użyte przez te organa dla uzasadnienia przyjętych cen drzewa. Przedstawiali mężowie zaufania w tych pismach, że w pojedynczych operatach między różnemi materyałami o cenach drzewa z r. 1824. dowolnie przebierano,— że niezrozumiałe dziś wykazy targowych cen drzewa z r. 1824., które podług przepisów nie stanowią podstawy dla cen katastralnych, bywały zastosowane, — że przy tém zastosowaniu cen targowych koszta wyrębu i dowozu drzewa dowolnie bywały przyjmowane, a w pojedynczych przypadkach nawet nie potrącane,— że o cenach drzewa na pniu z r. 1824. nie było dostatecznéj liczby dokładnych dat, czerpanych z rachunków sprzedaży drzewa, które podług przepisów powinny były stanowić podstawę dochodzenia cen, — że i znalezione w małej liczbie takie daty przez urzędników katastralnych mylnie bywały używane, i w kierunku fiskalnym przykrawywane, — że ceny z rejestrów z r. 1824. wyżéj bywały obliczane, niż się w rzeczywistości z tych rejestrów przedstawiały, — że i te ceny bywały przekraczane,— że w największéj liczbie przypadków ceny katastralne nie miały żadnego przepisanego uzasadnienia, — że ceny drzewa bywały podwyższane także i z powodu wyższéj wartości drzewa budulcowego, co także sprzeciwia się przepisom,— że w przypadkach podwyższenia cen sosen lub jodeł, z powodu większéj wartości budulcu, podwyższano ceny nie tylko dla gatunków drzewa, dających budulec, lecz także dla innych gatunków, i to z powodu siły opałowej, jaką te ostatnie gatunki mają w stosunku do siły opałowej sosen lub jodeł, — że nakoniec podług operatów przedłożonych mężom zaufania, nawet przepisy §§. 54. i 55. instrukcyi szacunkowéj, polecające najdokładniejsze dochodzenie teraźniejszych cen drzewa w każdéj gminie, i redukcyę tych cen w udowodnionym stosunku do cen z r. 1824., były w dwóch obwodach bardzo niedokładnie wykonane, w reszcie obwodów zaś zupełnie zaniechane. **)

---

*) Linden's Grundsteuerverfassung. Tom I. §§. 360. 393. 396. — Cyrkularz Gub. gal. z 22. Paźdz. 1825. w Zbiorze ustaw prow. str. 196. — §. 64. Instrukcyi katastralnej.

**) Sądzimy potrzebném, przytoczyć tu niektóre szczegóły z pism mężów zaufania:

Podług instrukcyi, powinny być daty o cenach drzewa z roku 1824. wyszukiwane z rachunków większych komplexów lasowych. — W operatach katastralnych całéj Galicyi Zachodniéj z Krakowem znajdowały się takie daty tylko z 24 byłych dominiów. Były to wyciągi z rejestrów sprzedaży lub z taryf. W jednym takim wyciągu z obwodu wadowickiego wykazaną była sprzedaż jednego tylko sąga. Z obwodu jasielskiego było tylko 4 wyciągi, i te wykazywały tylko 38½ sprzedanych sągów drzewa. — W największéj liczbie wyciągów brakowały ważne momenta, jako to: ilość sprzedanego drzewa, lub miara drzewa, lub miejsce sprzedaży, albo téż wykazanie kosztów rąbania, ściągania, dowozu. — Ze wszystkich dat najpewniejsze były daty z lasów rządowych, bo w tych lasach miara drzewa była wiadomą, i rachunkowość lepiéj prowadzoną. Jednakże z rachunków lasów rządowych było w operatach katastralnych tylko 7 wyciągów, z których 4 z obwodu rzeszowskiego, a tylko 3 ze wszystkich innych obwodów.

Następujące przykłady objaśnią, jak komisye katastralne obrabiały i używały różnych materyałów:

Wyciąg z rejestrów państwa Tarnowa wskazywał cenę katastralnego sąga drzewa na pniu 40 kr. m. konw.; komisya szacunkowa znalazła, że ta cena jest zbyt nizka; powołała się więc na cenę targową, która podług przepisów nie może służyć za podstawę; powołała się także komisya na tę okoliczność, że państwo Tarnów sprzedaje znaczną część drzewa daleko drożéj jako budulec i materyał, i z tego powodu podniosła cenę sąga drzewa miękkiego z r. 1824. na 1 złr. 18 kr. m. k., chociaż przepisy tylko cenę drzewa sągowego opałowego dochodzić i ustanawiać polecają, a większéj wartości drzewa budulcowego i materyałowego uwzględnić nie do-

W operacie dodatkowym inspektoratu lasowego z r. 1863., który był sporządzony w celu poprawienia operatów dawniejszych, znajdował się wniosek do podwyższenia jeszcze cen drzewa w obwodzie rzeszowskim, a pozostawienia dawnych cen w innych obwodach. Takie więc tylko poprawianie operatów wydawało się stosownem organom katastralnym, które przy tém poprawianiu mniemały zapewne, iż zadaniem ich jest dowieść słuszności robót swoich, a niesłuszności skarg przeciw tym robotom. Rozpoznając ten dodatkowy operat, znaleźli mężowie zaufania, iż zestawione w jednej tabeli tego operatu dwanaście pozycyj cen z r. 1824. były wszystkie błędnie i fiskalnie przedstawione. Znaleźli również mężowie zaufania, że proponowane w operacie dodatkowym podwyższenie cen w obwodzie rzeszowskim uzasadnione było między innemi także zaprowadzeniem kolei żelaznéj, któréj to kolei spodziewane zaprowadzenie było już raz w pierwszych operatach jako powód do podwyższenia cen użyte.

„Dość jest“ mówią mężowie zaufania w pismie swojem „przejrzéć operaty z przepisami w ręku, aby przekonać się, że tu nawet nie myślano o zachowaniu przepisów“. Ustanowione ceny drzewa w operatach katastralnych nie były cenami z r. 1824., lecz cyframi dowolnie przyjętemi.

Prosili więc mężowie zaufania: aby dochodzenie cen drzewa na nowo zostało przedsięwzięte; aby w braku innych dostatecznych i dokładnych materyałów o cenach drzewa ze stanowczéj tu epoki 1774. do 1824., oparto się na cenach w prowizoryum podatku gruntowego z r. 1820.; aby ze scisłém zachowaniem przepisów dochodzone były ceny drzewa z ostatnich lat sześciu w każdéj gminie; aby obliczono przecięcie cen z lat ostatnich w całym kraju, i porównawszy to przecięcie z przecięciem cen prowizoryum podatku gruntowego, znaleziono stosunek między temi przecięciami; aby podług tego stosunku, który winien być podany do wiadomości stron, redukowano ceny drzewa teraźniejsze w każdéj gminie, i aby te zredukowane ceny przyjęto jako ceny katastralne.

W reskrypcie jednak c. k. Ministerstwa Skarbu z 19. Listopada 1864., wydanym w skutek obrad krakowskich, nie nakazano nowego dochodzenia cen drzewa, lecz zatwierdzono dawne stopnie cen od

---

zwalają. Jednak i ta podniesiona cena 1 złr. 18 kr. nie zdawała się komisyi odpowiednią; ustanowiła więc komisya cenę katastralną drzewa szpilkowego na 1 złr. 50 kr., a cenę drzewa dębowego i brzozowego na 2 złr. 15 kr. m. k., więc w ogóle trzy razy wyżej, niż wskazywał wyciąg z rachunków z r. 1824. — Z wyciągu z rejestrów państwa Dembicy z roku 1824. wypadała cena za katastralny sąg drzewa na 43½ kr.; komisya obliczyła tę cenę na 48 kr, a doliczywszy wbrew przepisom większą wartość drzewa budulcowego, wyprowadziła cenę drzewa miękkiego na 1 złr. 6 kr., półtwardego na 1 złr. 18 kr., twardego na 1 złr. 35 kr. W skutek tego i powołując się na zaprowadzoną kolej żelazną, ustanowiła komisya takie ceny katastralne, które są prawie dwa razy wyższe od cen wskazanych w wyciągu z rejestrów z roku 1824. — Także i z rejestrów z dóbr rządowych Tuszów z r. 1824. obliczyła komisya ceny wyższe, niż należało, i ustanowiła ceny katastralne dla gmin dotyczących jeszcze znacznie wyżej, niż je obliczyła z rejestrów.

Również i komisya jasielska obchodziła się fiskalnie z kilkoma wyciągami z rejestrów o cenach drzewa z roku 1824. — Przy małej tylko liczbie gmin powołała się komisya jasielska także na zestawienia cen z r. 1824, ułożone na podstawie dochodzeń z r. 1826. a pod wieloma względami niedokładne i błędne. Z tych zestawień wybierała komisya tu i owdzie dla pojedynczych gmin ceny wyższe, a pomijała niższe. — I tak n. p. w rzeczonych zestawieniach wykazaną była cena drzewa miękkiego dla gminy Swoszowa 48 kr, a dla graniczącej gminy Zurawa 24 kr.; komisya powołała się tylko na pierwszą cenę 48 kr., o drugiej zaś 24 kr. nie wspominała. — Dla gmin Dominikanowie i Męciny Małej wskazywały rzeczone zestawienia cenę drzewa szpilkowego na 18 kr; komisya nie powołała się na tę cenę, i ustanowiła ceny wyższe 46 i 42 kr. — Taż komisya jasielska powoływała się także na wykazy cen targowych drzewa z roku 1824., które nie tylko są dziś już niezrozumiałe, lecz i podług przepisów służyć za podstawę nie powinny. Rozwijając cenę drzewa na pniu z ceny targowéj, przyjmowała komisya dowolnie koszta rąbania i dowozu, a w pojedynczych wypadkach kosztów dowozu wcale nie uwzględniała.

Komisya rzeszowska powołała się w operacie swoim najpierw na wyciąg z rejestrów lasowych gminy Budy. W tym wyciągu były dwie pozycye; jedna wykazywała cenę 2 złr. w. w. za sąg drzewa o 36″ długości polan, lecz nie podawała, ile sągów sprzedano za tę cenę; druga zaś pozycya wykazywała sprzedaż 210 sągów po 1 złr. 24 kr w. w, po odtrąceniu kosztów dowozu. Komisya przyjęła tylko pierwszą droższą cenę 2 złr. w. w., i z niéj, po odtrąceniu kosztów wyrębu, obliczyła cenę sąga katastralnego na 31⅔ kr. m. k.; zastosowała zaś dla téj gminy cenę katastralną jeszcze znacznie wyższą, bo 50 kr. — Z rachunków dóbr rządowych Uszew były wykazane ceny dla rewiru gminy Rusinów za 36. calowy sąg drzewa sosnowego 39 kr., zaś jodłowego i świerkowego 24 kr. mon. konw. Przy swojém obliczeniu opuściła komisya niższą cenę 24 kr. i przyjęła tylko wyższą cenę 39 kr. dla drzewa szpilkowego w ogóle, odtrąciła od tego tylko 6 kr. na koszta rąbania, i zredukowawszy cenę na sąg katastralny obliczyła ją na 27½ kr. m. k, a zastosowała w operacie katastralnym cenę 30 kr. — Z rachunków tychże samych dóbr rządowych wypadała cena katastralnego sąga drzewa szpilkowego z r. 1824. dla rewirów gmin Wilcza Wola, Nart i Kamień zaledwie na 10 kr.; komisya obliczała ją na 15 kr., a zastosowała w operacie cenę 23 i 26 kr., więc cenę o 156 i 189% wyższą, niż ona była w r. 1824. W podobny sposób obrabiała komisya także inne materyały. W najdrobniejszych szczegółach przebijał się fiskalizm. Fiskalnie i fałszywie przedstawione były wynikłości z materyałów, a ustanowiona cena katastralna przekraczała jeszcze te wynikłości.

Przy małej tylko liczbie gmin powoływały się te komisye na materyały wybierane obrabiane w sposób powyższy; przy reszcie zaś gmin odwoływały się komisye na analogię z innemi gminami, która to analogia opartą była jedynie na zdaniu komisyi.

2 fl. 30 kr. do 10 kr., do których dodano dwa stopnie najniższe 6 i 8 kr., jednak tylko dla gmin górskich, chociaż podług przedstawień mężów zaufania zatrzymany najwyższy stopień 2 zł. 30 kr. nie znajdywał w operatach przepisanego uzasadnienia: dodane zaś do tego stopnie 6 i 8 kr. były jeszcze znacznie wyższe, niż stopnie 2, 3 i 4 kr., przyjęte w Krainie, Karyntyi i Styryi, gdzie jest więcéj przedsiębiorstw drzewo konsumujących, niż w Galicyi. Dla gmin górskich dodał reskrypt Ministerstwa Skarbu stopnie najniższe 6 i 8 kr., chociaż podług przedstawień mężów zaufania pomiędzy nielicznemi dokładniejszemi datami o cenach drzewa, znajdywała się taryfa z jednego rewiru lasów rządowych, położonego w dolinach obwodu rzeszowskiego, która wskazywała cenę drzewa na pniu 5 kr.; w górach zaś naszych takie są lasy, w których teraz jeszcze część drzewa, lub pewne gatunki drzewa żadnéj wartości nie mają, jak to nawet świadczyły niektóre relacye komisarzy szacunkowych.

Postanowiwszy stopnie cen, polecał rzeczony reskrypt Ministerstwa Skarbu, aby zastosowanie tych stopni w pojedynczych gminach (Preiseinreihung) odbyło się nanowo z powołaniem powiatowych mężów zaufania, począwszy od wschodnio-południowych granic Galicyi Zachodniéj, i, jak mówi reskrypt, z uwzględnieniem stosownego zetknięcia z Galicyą Wschodnią („im richtigen Anschlusse an Ost-Galizien").

Od tego nowego zastosowania stopni cen nie można było spodziewać się skutków pożądanych już dlatego, że ta operacya miała się odbyć „im richtigen Anschlusse" do Galicyi Wschodniéj, gdzie, jak to późniéj wykazali mężowie zaufania we Lwowie, ceny drzewa równie źle, a może jeszcze dowolniéj i fiskalniéj były ustanowione, niż w Galicyi Zachodniéj, a nadto reskrypt Ministerstwa Skarbu nie nakazał ani zebrania nowych, ani poprawienia błędów w dawnych materyałach, które temu nowemu zastosowaniu stopni cen za podstawę służyć były powinny. — Nie skarcił reskrypt c. k. Ministerstwa Skarbu używania niedokładnych materyałów, dowolnego przebierania pomiędzy onemi, błędnego i fiskalnego przykrawywania i przedstawiania dat. Chociaż właśnie w tym czasie Ministerstwo Skarbu przedłożyło Radzie Państwa projekt do nowéj regulacyi podatku gruntowego, i w pismie uzasadniającem ten projekt wyraźnie powiedziało, iż przy dotychczasowém postępowaniu katastralném nie uwzględnia się wyższéj wartości drzewa budulcowego i materyałowego *), to jednak Ministerstwo Skarbu w rzeczonym reskrypcie dla Galicyi Zachodniéj nie skarciło postępowania organów katastralnych, które w wielu wypadkach przytaczały większą wartość drzewa budulcowego jako powód do podniesienia cen drzewa.

Wspomniony reskrypt Ministerstwa Skarbu poleca także komisarzom szacunkowym rozpoznawać dokładnie protokóły dotyczące wyśledzenia teraźniejszych cen drzewa, nakazanego w §. 54., Instrukcyi szacunkowéj, i to w tym celu, ażeby tam, gdzie miejscowa cena drzewa podług miary miejscowéj (któréj dymensye dokładnie mają być podane), jako też koszta wyrębu i ściągania nie były należycie uwidocznione, protokóły te przy sposobności rozpoznań reklamacyjnych zostały uzupełnione.

Więc c. k. Ministerstwo Skarbu nie sądziło nawet stosowném, unieważnić te dochodzenia, w których przepisy nie zostały zachowane. Do rozpoznań reklamacyjnych odesłane zostały czynności, których rezultat powinien był służyć za podstawę do pierwszego ustanowienia cen, i do nakazanego w reskrypcie Ministerstwa Skarbu zostosowania stopni cen w pojedynczych gminach.

Oczywistą rzeczą było, że strony, nie mające materyałów o cenach z r. 1824., nie mogą sądzić o proponowanych im cenach katastralnych, że więc, aby im tę rzecz ułatwić i zrobić zrozumiałą, potrzebném było oznaczyć przynajmniéj stosunek, w jakim zostawać mają wiadome im ceny teraźniejsze do cen katastralnych. Odnoszący się do tego wniosek uczynili mężowie zaufania krakowscy, lecz c. k. Ministerstwo Skarbu nie raczyło ani przystać na ten wniosek, ani dać innej wskazówki stałéj, dążącéj ku temu, aby strony były w stanie osądzić, czy nałożone im ceny katastralne są stosowne.

Nie mogli tu pomódz mężowie zaufania, którzy podług reskryptu c. k. Ministerstwa Skarbu, mieli być powołani do współdziałania w biórze inspektorackiém przy zastosowaniu stopni cen w gminach. Nie tylko że głos doradczy takich mężów podług dotychczasowych doświadczeń niemógłby odnieść pożądanych skutków, lecz nadto mężowie zaufania nie mogliby nawet dać zdania stosownego i opartego na przepisach, bo nie mieliby żadnéj dokładnéj, z przepisami i rzeczywistością zgodnéj podstawy, gdyż w operacyach niedostatecznych i błędnych, które im przy obradach mogły być przedłożone, takich podstaw nie było.

---

*) Obacz ministeryalne „Begründung zu dem Gesetze über die Regelung der Grundsteuer" u. s. w. Wien, aus der k. k. Hof- und Staatsdruckerei 1864. strona 38.

3. O przychodzie w naturze z lasów.

Już same zeznania organów katastralnych przy obradach wykazywały między inemi, że od nich nie można spodziewać się, aby wykonany został przepis zawarty w punkcie IX. reskryptu c. k. Ministerstwa Skarbu z 15. Maja 1861., polecający uwzględnienie lasów pierwotnych (Urwälder), jako też lasów, w których tylko mała część drzewa bywa zużywaną. Albowiem organa katastralne znalazły, iż w Galicyi Zachodniéj nie ma obecnie takich lasów, w którychby wspomniony przepis mógł znaleźć zastosowanie.

Z powodu, że powołany punkt X. reskryptu ministeryalnego z 15. Maja r. 1861. nie znalazł w praktyce zastosowania, a nadto był niedostateczny i niejasny, żądali mężowie zaufania objaśnienia tego punktu w tym kierunku, ażeby w lasach, w których znaczniejsza część drzewa f a k t y c z n i e nie bywa zużywaną, tylko zużywana część drzewa jako przychód w naturze została przyjętą.

Pod tym względem zawiera późniejszy reskrypt z 19. Listopada 1864. dla lasów „częściowo w użytku zostających“ postanowienie: „że w lasach, w których dla naturalnego braku odbytu tylko jedna c z ę ś ć rąbnego drzewa może być spożytkowaną, dająca się spożytkować ilość drzewa t é j c z ę ś c i o tyle jako przychód w naturze ma być policzoną, o ile przynajmniéj czwarta część całéj p r z e s t r z e n i lasu obecnie nie jest w użytku. Lasy przeto, w których więcej jak $^3/_4$ części są w użytku, mają być z całym swym oszacowanym dochodem, zaś lasy w których mniéj jak $^3/_4$ części są w użytku, mają jedynie z częścią rzeczywiście przypadającego użytku być rachowane.“ *)

Rozporządzenie to znowu jest niejasne, albowiem trudno odgadnąć, czy ono sciąga się tylko do takich lasów, w których część p r z e s t r z e n i lasu jest bez użytku, albo także i do takich, w których wprawdzie cała przestrzeń jest używaną, lecz tylko część drzewa z niéj spożytkować się da. A właśnie tych ostatnich lasów w Galicyi znajduje się bardzo wiele, albowiem, jak wiemy, w górach i w okolicach, w lasy obfitujących, pewne tylko gatunki drzewa (budulcowe, materyałowe) znajdują odbyt, inne zaś nie mają wartości. Przy takiéj niejasności rozporządzenia możemy jedynie po dotychczasowych doświadczeniach spodziewać się wykładu i zastosowania fiskalnego.

Względem operacyj odnoszących się do przychodu drzewa w naturze w ogólności, znaleźli mężowie zaufania przy obradach w Krakowie nowe dowody wskazujące, iż przychód ten ustanowiony był w sposób fiskalny, niezgodny z przepisami, i opisany już poprzednio w memoryale Wydziału krajowego z 16. Stycznia 1864.

Przytoczyli mężowie zaufania przykłady, a między innemi przykład z lasów rządowych w gminie Babice okręgu krakowskiego, gdzie, na podstawie obliczeń z morga próbnego, wybranego w najlepszym drzewostanie, przychód z jednego morga w naturze w I. klasie na $1^{40}/_{100}$., a w II. klasie na $1^{12}/_{100}$. n. a. sąga z morga ustanowiony został, chociaż leśniczy kameralny w swojej reklamacyi przedstawił, że ten las w I. klasie tylko $^{87}/_{100}$ a w II. klasie tylko $^{24}/_{100}$ sąga z jednego morga przynosi, i z tego drzewa $^3/_4$ części jako drzewo polanowe, a $^1/_4$ część, jako drzewo gałęziowe (Prügelholz), zużyte bywa. — Przedstawienie tego leśniczego było oparte na rachunkach lasowych, sporządzonych w skutek polecenia ministeryalnego z 28. Maja 1850. l. 6668., a chociaż podług przepisów katastralnych właśnie takie rachunki główną podstawę do ustanowienia przychodu w naturze stanowić powinny, to jednak takowe uwzględnionemi nie zostały.

Podnieśli mężowie zaufania inne także błędy pod względem ustanowionego przychodu drzewa. Z tych to powodów prosili mężowie zaufania, ażeby nakazaną była kompletna i z p r z e p i s a m i z g o d n a rewizya przychodu drzewa w naturze we wszystkich lasach, i wskazali główne momenta, na które przy takiéj rewizyi wzgląd mieć należy.

Wydany w skutek obrad krakowskich i uwag mężów zaufania reskrypt c. k. Ministerstwa Skarbu z 19. Listopada 1864. nie nakazał jednak takiej rewizyi, lecz tylko polecił surowo komisyom szacunkowym,

---

*) Odnośny ustęp reskryptu Ministerstwa Skarbu z 19. Listopada 1864. brzmi jak następuje: „Nachdem ferner die unausweichliche Nothwendigkeit vorliegt, den Waldschätzungs-Organen eine bestimmte Weisung zu geben, wie sie sich bei der Anschätzung der nach Punkt X. des Ministerial-Erlaßes Zahl 2250. F. M. nur t h e i l w e i s e benützbaren Wäldern zu benehmen haben, findet man anzuordnen, daß bei Wäldern, aus welchen wegen natürlichem Mangel an Absatz nur e i n T h e i l d e s s c h l a g b a r e n H o l z e s verwerthet werden kann, das verwerthbare Holzquantum d i e s e s T h e i l e s, insoweit als Natural-Ertrag anzunehmen, respective zu berechnen sei, als wenigstens der vierte Theil der Gesammt-Waldfläche dermal außer Benützung angetroffen wird. — Es sind daher Wälder, wo mehr als $^3/_4$ in Benützung stehen, mit ihrem ganzen angeschätzten Ertrage aufzunehmen, dagegen Wälder, wo weniger als $^3/_4$ Theile in Benützung stehen, bloß mit dem aliquoten Theil der Benützung in Anschlag zu bringen.“

ażeby w czynnościach urzędowych w peryodzie reklamacyjnym trzymali się ściśle przepisów reskryptu ministeryalnego z 5. Stycznia 1863.

Przepisy tego ostatniego reskryptu były zupełnie zgodne z duchem dawniejszych ustaw i instrukcyj katastralnych, których jednak organa katastralne przy operacyach szacunkowych się nie trzymały.

Zamiast rozpoznać operaty w skutek zarzutów mężów zaufania, unieważnić te, które wbrew przepisom były zdziałane, i takowe zastąpić innemi, wolało c. k. Ministerstwo Skarbu pozostawić operaty szacunkowe w tym stanie, w jakim były, i odesłać do peryodu reklamacyjnego wykonanie tych przepisów, które dla samych operacyj szacunkowych zostały wydane.

Takie polecenie c. k. Ministerstwa Skarbu nie może odnieść pożądanych owoców, albowiem czynności reklamacyjne nierównie spieszniéj się odbywają, niż pierwsze operacye szacunkowe, i dopiero w skutek reklamacyj stron bywają przeprowadzane; strony zaś nie są w stanie podnosić i uzasadniać zarzuty przeciw operacyom, dla nich nie zrozumiałym.

4. O kosztach kultury lasów.

W roku 1863. przeprowadziły organa katastralne także nowe dochodzenia względem kosztów kultury i dozoru lasów.

Z powodu, iż w reskrypcie ministeryalnym z 5. Stycznia 1863. nie kazano uwzględniać kosztów utrzymania lasowego technicznego personalu (forsttechnisches Personale), wyłączyli urzędnicy katastralni przy obliczaniu kosztów nadzoru pensye tak zwanych leśniczych, których jako do lasowego technicznego personalu należących zaliczyli, gdy przecież ci leśniczowie, jak to już małe ich pensye i powszechnie znana niewiadomość gospodarstwa leśnego wskazują, w ogóle do technicznego personalu lasowego nie należą, lecz jedynie tylko jako dozorcy lasowi uważani być mogą.

W aktach katastralnych, które mężom zaufania przy obradach w Krakowie były przedstawione, znaleźli ci mężowie inne także znaczne błędy w dochodzeniu kosztów kultury i dozoru lasów; mianowicie znaleźli, iż materyały, przy dochodzeniach zbierane, w kierunku fiskalnym przykrawywane i przedstawiane były.

Na podstawie takich dochodzeń przyszli urzędnicy katastralni do rezultatów, iż koszta kultury i dozoru lasów nie wynoszą więcéj, jak 5% od dochodu brutto.

Że takie rezultaty nie mogły zgadzać się z rzeczywistością, nikt o tém w naszym kraju wątpić nie może. Niech nam tu wolno będzie przytoczyć w tym względzie najnowsze przepisy administracyi pruskiéj, któréj reputacya dość dobrze w Europie jest ustaloną. W instrukcyi pruskiego Ministra Finansów dla rzeczoznawców lasowych, których komisye szacunkowe powoływać mają prawo, nie ograniczono kosztów kultury lasów na pewne maxymalne procenta, a w przykładach w téj instrukcyi przytoczonych podane są same koszta dozoru i kultury aż do 56%, zaś razem z kosztami administracyi aż do 90% od dochodu brutto. *)

Z powodów nadzwyczajnéj błędności dotychczasowych dochodzeń żądali mężowie zaufania, ażeby zarządzone zostały dochodzenia nowe i sprawiedliwe. Temu żądaniu nie uczynił zadość reskrypt ministeryalny z dnia 19. Listopada 1864., który bez dalszych dochodzeń postanowił, ażeby na koszta kultury i dozoru lasów potrącono 3 do 12% od dochodu brutto, co oczywiście jest niedostatecznem.

5. O czystym dochodzie z lasów.

Podwyższone w kierunku fiskalnym bez miary ceny drzewa i przychód w naturze, a przyjęte z drugiéj strony zbyt nizkie koszta kultury musiały doprowadzić do obliczenia wysokiego czystego dochodu z lasów. Odwołali się mężowie zaufania na przykład z lasów rządowych w Babicach i Jankowicach, okręgu krakowskiego, gdzie rachunki lasowe, sporządzone w r. 1850. przez nadleśniczego rządowego, wykazywały teraźniejszy czysty dochód z morga lasu wysokopiennego w Babicach w Iszej klasie w ilości 1 złr. 48 ct., w IIgiej klasie 23 kr.; w Jankowicach zaś w ogóle 23 kr.

---

*) Erlaß des preußischen Finanz-Ministers v. Patow, vom 17. Juni 1861. enthaltend die technische Anleitung zur Ausführung des Gesetzes vom 21. Mai 1861. in Beziehung auf Ermittlung des Reinertrages bei Holzungen. Berlin 1861.

Mimo to przyjęto w katastrze, po rozstrzygnieniu reklamacyj, czysty dochód z morga lasu dla Babic w Iszej klasie w ilości 2 złr. 10 kr., w IIgiej klasie 1 złr. 10 kr.; dla Jankowic zaś 45 kr. Przyjęto więc w katastrze dochód dla lasów w Babicach w Iszej klasie o 20%, w IIgiej klasie o 200%, zaś dla Jankowic o 100% wyższy, niż dochód teraźniejszy rzeczywisty.

Takie są rezultaty szacunków katastralnych, które podług wyraźnie objawionéj woli Najjaśniejszego Pana miały brać za podstawą najniższe ceny produktów z roku 1824., a zatém przedstawiać czysty dochód z gruntu bez porównania niższy od dochodu teraźniejszego. Już sama trudność w ustanowieniu pojedynczych czynników szacowania lasów, pochodząca z braku niezbędnych do tego dokładnych materyałów wskazywała potrzebę użycia także wszelkich możliwych dat, jakieby znaleźć się dały dla osądzenia ostatecznéj wynikłości szacunku, t. j. obliczonego czystego dochodu.

Proponowali przeto mężowie zaufania, ażeby do tego użyte zostały rachunki gospodarcze, przedstawiające czysty dochód, ceny kupna lasów lub dóbr z lasami, nakoniec daty ze zdarzających się często w naszym kraju sprzedaży drzewa całemi morgami lub sekcyami.

Tę stosunkom naszego kraju odpowiadającą propozycyę mężów zaufania — nie uwzględniło jednak c. k. Ministerstwo Skarbu.

6. Operat cen targowych głównych gatunków zboża.

Co do operatu cen targowych głównych gatunków zboża z r. 1824., przedstawili mężowie zaufania w Krakowie, że urzędnicy katastralni nie wykonali przepisu, zawartego w reskrypcie c. k. Ministerstwa Skarbu z 5. Stycznia 1863., polecającego, aby wspomniony operat ponownie był rozpoznany, i poprawiony pod względem redukcyi miar miejscowych, jakotéż pod względem innych błędów ksiąg targowych. Albowiem urzędnicy ci nie dochodzili gruntownie miar, jakie były używane w r. 1824., lecz woleli szukać nowych dowodów, iż dawne ich operaty nie były błędne; pozałączali więc różne świadectwa, uzyskane od urzędów targowych, lub od przełożonych gmin, i z nich chcieli dowodzić, że wszędzie, tak w ostatnich latach, jakotéż w r. 1824., sprzedawano zboże na miarę przepisaną, i bez nasypu.

Mężowie zaufania, znający zwyczaje kraju naszego, wiedzieli, że te przedstawienia urzędników katastralnych nie zgadzają się z rzeczywistością. Odwołali się ci mężowie na liczne rozporządzenia rządowe, świadczące o używaniu miar różnych; — załączyli także świadectwa urzędów gminnych i c. k. urzędów powiatowych, wskazujące, że dawniéj w bardzo wielu miejscach, a nawet i dotąd jeszcze większe miary zbożowe na targach bywały i są w używaniu.

Mimo tych przedstawień, nie zostało nakazane ani nowe dochodzenie, ani uwzględnienie tych większych miar.

7. O cenach innych produktów z ról i łąk, szczególnie kartofli i siana.

Przedstawili także mężowie zaufania, że ceny innych produktów z roli i ceny siana i otawy ustanowione były przez urzędników katastralnych dowolnie, podług pewnych w biórach ułożonych formułek o wartości pożywnéj tych produktów. Na poparcie wniosków swoich w tym względzie odwoływali się urzędnicy katastralni na te materyały, które z ich wnioskami były zgodne; odwoływali się na zestawienie cen targowych, które były błędne, i podług przepisów za podstawę służyć nie mogły, — jakotéż na protokóły ze stronami, które tém łatwiéj do przystawania na propozycye urzędników katastralnych zniewolonémi być mogły, gdy téj sprawy nie rozumiały, i cen z r. 1824. nie pamiętały. Gdzie zaś strony, rzecz lepiéj znające, inaczéj zeznawały, tam na ich zeznanie nie zważano.

Najważniejszym w katastrze produktem z roli, są kartofle; bo największa ilość tego produktu, znajduje się w przychodzie „in natura" operatów katastralnych, w których, z małemi wyjątkami, wszystkie rośliny okopowe kartoflami są zastąpione. I właśnie szczególnie dla kartofel, równie jak i dla koniczyny, jakotéż dla jedynego produktu z łąk, t. j. dla siana przyjęli urzędnicy katastralni ceny takie, które nie są w sprawiedliwym, i stanowi faktycznemu odpowiednim stosunku, ani do cen katastralnych tych produktów w innych krajach koronnych, ani do cen katastralnych zboża, w Galicyi przyjętych.

Polecone w reskrypcie ministeryalnym z 5. Stycznia 1863. ponowne rozpoznanie i sprostowanie katastralnych cen siana, poruczone tym samym organom, które dawniéj już te ceny ustanowiły, nie odniosło skutku, — jak to już przewidywał Wydział krajowy w memoryale swoim z 16. Stycznia 1864. —

gdyż organa katastralne starały się jedynie przy nowych dochodzeniach dowieść, że dawniéj błędów nie popełniły.

Przy obradach w Krakowie postawili mężowie zaufania wnioski swoje względem ceny kartofel i siana, i przytaczali za swojemi wnioskami dowody, czerpane z wartości użytkowéj tych produktów, z wykazów z r. 1826., z cen przyjętych dla siana w prowizoryum podatku gruntowego, i z przykładów w niemieckich krajach koronnych, dawniéj szacowanych.

Jednakże c. k. Ministerstwo Skarbu w reskrypcie z 19. Listopada 1864. ustanowiło dla tych produktów ceny daleko wyższe, niż żądali mężowie zaufania.

Stosownie do przepisów, powinny być katastralne ceny kartofel i siana ustanawiane podług pewnego, w każdéj gminie wyśledzonego stosunku wartości pieniężnéj tych produktów do wartości pieniężnéj głównych gatunków zboża. Że wartość kartofel i siana musi być w stosunku do wartości zboża mniejszą w Galicyi, niż w zachodnich krajach koronnych, to wypływa już ze stosunków odbytu tych wszystkich produktów; gdyż popyt za zbożem do wywozu na Zachód czyni zboże w Galicyi stosunkowo droższém od siana i kartofel, które dla stosunkowo zbyt wielkich kosztów transportu nie bywają wywożone; w zachodnich zaś krajach koronnych przywóz zboża ze wschodu czyni takowe tańszém w stosunku do siana i kartofel, które z dalekich okolic nie mogą być przywożone. Jednakże katastralne ceny kartofel i siana, ustanowione reskryptem Ministerstwa Skarbu z 19. Listopada 1864. dla Galicyi Zachodniéj, i przyjęte już dawniéj przez c. k. władze skarbowe dla Galicyi Wschodniéj, są podług załączników *E.* i *F.* w stosunku do cen zboża (mianowicie: ceny kartofel w stosunku do cen żyta, a ceny siana w stosunku do cen owsa) znacznie wyższe, niż ceny katastralne, ustanowione dla kartofel i siana w niemieckich krajach koronnych, dawniéj szacowanych. *E. F.*

Największa część kartofel służy do wyżywienia ludności wiejskiéj. Produktem téj żywności, oszacowanym w katastrze jest siła fizyczna robotników, od któréj operaty katastralne w Galicyi wymagają nie mniej, niż w niemieckich krajach koronnych dawniéj szacowanych. Nie powinna więc cena katastralna kartofel w stosunku do ceny dnia roboczego pieszego być wyższą w Galicyi, niż w rzeczonych krajach koronnych. Jednakże c. k. władze skarbowe ustanowiły, jak świadczy załącznik *E*), ceny kartofel w stosunku do ceny dnia roboczego pieszego, znacznie wyższe, niż w niemieckich krajach koronnych, dawniéj szacowanych.

Znaczna część kartofel, (jakoteż buraki, rzepa i inne podobne rośliny okopowe, zastąpione w operatach katastralnych prawie wszędzie kartoflami) używane bywają jako karma dla bydła, równie jak wszystkie gatunki siana. Produktem téj karmy są płody zwierzęce. Oprócz cen mięsa, zapisanych w księgach targowych, nie mamy przeciętnych dat o wartości płodów zwierzęcych. Wzięli więc mężowie zaufania za podstawę do porównań swoich tylko ceny mięsa, które pewniejsze były, niż wszystkie inne daty wykazów targowych, bo ceny mięsa musiały być zapisywane podług taxy, dla mięsa urzędownie ustanawianéj. — Przy użyciu dobrego siana (koniczyny, lub siana łąkowego, zwanego w katastrze słodkiem) do produkcyi mięsa, może cetnar takiego siana, podług załącznika *G*), przynieść dochód pieniężny, który wynosi 21, a najwięcéj 29°/₀ od ceny targowéj owsa; ustanowione jednak przez c. k. władze skarbowe, dla katastru w Galicyi ceny koniczyny i słodkiego siana, są (jak świadczy załącznik *F*) w ogóle prawie równe z cenami targowemi owsa. — Przy użyciu kartofel do produkcyi mięsa może meca kartofel (podług załącznika *H*) przynieść dochód pieniężny, który wynosi tylko 25tą a najwięcéj 18tą część ceny targowéj, jednéj mecy żyta; ustanowione zaś dla katastru w Galicyi ceny kartofel, wynoszą w ogóle (jak świadczy załącznik *E*) 4tą lub 5tą część ceny targowéj jednéj mecy żyta. *G. H.*

Przy użyciu ziemiopłodów do produkcyi płodów zwierzęcych, zostaje wprawdzie rolnikowi, prócz ceny otrzymanéj za płody zwierzęce, jeszcze gnój, który używa się do użyźnienia ziemi, lecz oszacowanie katastralne nie uwzględnia wartości tego gnoju przy obliczaniu kosztów kultury, a z drugiéj strony uwzględnia pożytek z gnoju przy obliczaniu dochodu z gruntu, gdyż przyjmuje ilość i jakość płodów, uzyskanych z ziemi, taką, jaką produkuje ziemia, zasilona gnojem. Takie zasady szacowania zaledwie przed kilkudziesiąt laty mogły być stosowne, i to tylko w krajach, gdzie płody zwierzęce stosunkowo wyższą miały cenę, a gospodarstwa tak były prowadzone, że mało gnojono, mało roślin okopowych i trawiastych uprawiano, i znaczna część roli stała ugorem.

Takie zasady szacowania mogły być mniéj niestosowne w Niższéj Austryi, gdzie szacowanie katastralne, ukończone w r. 1834., przyjęło w ogóle 29°/₀ z czystéj roli na ugor, i nie uwzględniło pożytku z ugoru. Musiały jednak te zasady doprowadzić do wynikłości błędnych i niesprawiedliwych, n. p. w okrę-

gu krakowskim, gdzie operaty katastralne, ukończone w r. 1852. przyjęły w ogóle tylko 4% roli na ugor, i nawet pożytek z tego małego ugoru najczęściéj oszacowały.

Musimy tu podnieść i tę ważną okoliczność, że jak świadczy załącznik *F.*, ceny siana, ustanowione przez c. k. władze skarbowe, znacznie są wyższe od cen użytych w prowizoryum podatku gruntowego z r. 1820. Takie ustanowienie cen katastralnych nie może być zgodném z wolą Najmiłościwszego Ustawodawcy, który najwyraźniéj wypowiedział, iż katastralne ceny produktów chce mieć takie, jakie były najniższe w przeciągu lat od 1774 do 1824.

8. O przychodzie w naturze ról i łąk.

Przychód w naturze z ról i łąk nie był przedmiotem obrad z mężami zaufania w Krakowie. Przedłożone były jednak operaty przychodu w naturze z kilku gmin różnych okolic. W tych operatach znaleźli mężowie zaufania zupełne potwierdzenie owych przedstawień memoryału Wydziału krajowego z 16. Stycznia 1864., które wykazywały bezzasadność i błędność czynników przychodu w naturze, przyjętych w operatach katastralnych. (Obacz powyżéj ustęp III. str. 7. i 8.).

Podnieśli mężowie zaufania szczególnie tę okoliczność, że w przedłożonych im operatach wszędzie, bez żadnych dowodów i żadnéj podstawy, zapisana była dowolnie rotacya trzyletnia, najczęściéj bez ugoru, lub z małym ugorem, i to w gminach górskich i na dołach, w ziemi dobréj i na piaskach. Takie cyfry, stawiane na jedno kopyto, mogły być tylko układane w biórach i oczywiście nie były zgodne z przepisami, polecającemi brać za podstawę stan gospodarstwa faktyczny, w gminie zwyczajny, który nie jest wszędzie jednakowy, lecz najrozmaitszy.

Na zarzuty mężów zaufania w tym względzie odpowiedzieli inspektorowie przy obradach w Krakowie, „że w ogóle w tym kraju właściwie żadna nie istnieje zwyczajna w gminach rotacya i w operatach najczęściéj przyjęto rotacyę trzyletnią.“ (Protokół XI. posiedzenia).

Lecz jeżeli nie istnieje zwyczajna w gminie (gemeindeüblicher) rotacya, to nie mogą także istnieć zwyczajne w gminie stosunki uprawy produktów na każdy rok rotacyi. Ztąd wypływa, że ustanowione w operatach rotacye i stosunki uprawy, również jak przychód w ziarnie, zostający w ścisłym związku z rotacyą i ze stosunkami uprawy, więc także przychód w naturze z morga, obliczony sztucznie z tych trzech czynników, nie mógł być i nie był ustanowiony na podstawie nie dającego się dociec zwyczajnego w gminie gospodarstwa, lecz został dowolnie ułożony w biórach; przeto i przy ustanowieniu tego czynnika szacowania nie zachowano ustawy, która nakazuje trzymać się zwyczajnego w gminie gospodarstwa.

Zeznanie inspektorów, że w Galicyi nie ma zwyczajnej w gminie rotacyi, i że przyjęto w operatach najczęściéj rotacyę trzyletnią, jest najoczywistszym dowodem, że albo urzędnicy katastralni, ze stosunkami miejscowemi nie obeznani, nie umieją osądzić rotacyi w gminie zwyczajnéj, więc do prowadzenia szacunku nie powinni być użyci, albo też, że istotnie podług ich zeznania niepodobieństwem jest oznaczyć nie istniejącą zwyczajną w gminie rotacyę, więc sztuczny system szacowania, obliczający dochód z czynników, nie mogących być oznaczonemi podług stanu faktycznego, zaniechany być powinien.

Wydany jednak w skutek obrad krakowskich reskrypt c. k. Ministerstwa Skarbu z 19. Listopada 1864., polecając dalsze prowadzenie szacowania gruntów podług teraźniejszego systemu, nic nie nakazał dla poprawienia czynników przychodu w naturze z ról i łąk.

9. O kosztach kultury ról i łąk.

Względem dowolnego i przepisom przeciwnego ustanowienia kosztów kultury dla ról i łąk odwołali się mężowie zaufania przy obradach w Krakowie na dowody, zawarte w memoryale Wydziału krajowego z 16. Stycznia 1864. Gdy jednak w tym memoryale nie były dotknięte nieznane podówczas jeszcze wynikłości poprawek, nakazanych w reskryptach ministeryalnych z 15. Maja 1861. i 5. Stycznia 1863. więc mężowie zaufania szczególnie na te poprawki uwagę swoja zwrócili.

Szematy, oznaczające robociznę, którą robotnik lub sprzężaj w dniu jednym wykonują, były znowu dowolnie ustanowione podług zdań urzędników katastralnych, gdyż dowodów pisemnych dla ustanowienia tych szematów w aktach katastralnych nie było, a protokolarne podania gmin w tym względzie tak między sobą były sprzeczne, że za podstawę służyć nie mogły. Ustanowione przez urzędników katastralnych szemata dla robocizny ciągłéj (t. j. dla orania i włóczenia) były podobne do podań w książkach gospodarskich, w których opisane są roboty, jakie bydło większe, silne i dobrze karmione, w gospodar-

stwach wzorowych w jednym dniu uskutecznić jest w stanie. Takie szemata nie zgadzają się z powszechnym w gminach naszych zwyczajem, który podług przepisów uwzględniony być powinien; albowiem zwyczajne w naszych gminach bydło, mniejsze, mniéj silne i gorzéj utrzymane, mało roboty wykonuje. Jednakże reskrypt ministeryalny z 19. Listopada 1864. zatwierdził szemata organów katastralnych, z odmianami mało znaczącemi.

Przy poprawkach, których przeprowadzenie było polecone w reskryptach c. k. Ministerstwa Skarbu powyżej przytoczonych, miały być uwzględnione nowe czynniki kosztów kultury, mianowicie: koszta utrzymania budynków, koszta sprawienia narzędzi rolniczych, krótsze dnie zimowe, podwójne święta w Galicyi, stosunkowa możność użycia sprzężajów konnych i wołowych.

Co do uwzględnienia stosunkowej możności użycia sprężajów, sądzili urzędnicy katastralni, iż dość będzie, oprócz dni świątecznych, odtrącić jeszcze pewną ilość dni na przeszkody klimatyczne, i przyjęli przeciętnie 260 dni roboczych dla koni, a 240 dla wołów. Przez tyle dni w roku, może jednak sprzężaj być użyty zaledwie w najlepszych i z przemysłem połączonych gospodarstwach; przy zwyczajném zaś w naszych gminach gospodarstwie, które podług przepisów za podstawę służyć powinno, sprzężaje gospodarcze przez daleką mniejszą ilość dni w roku użyte być mogą; albowiem w Galicyi, dla braku przemysłu i ruchu handlowego, sprzężaje te rzadko do innych, jak do rolnych gospodarczych robót używane bywają.

Nawet w industryjnej Saxonii w przepisach szacunkowych przyjęto dla sprzężajów wołowych tylko 150 do 200 dni roboczych w roku.

Chociaż organa katastralne przyjęły 10 godzin roboczych w dniach dłuższych, a tylko 6 godzin w czterech miesiącach zimowych, mających dnie krótsze, to jednak organa te nie uwzględniły tych krótszych dni zimowych, i to z powodu, że roboty, obliczone w katastrze przy kosztach kultury, nie odbywają się w miesiącach zimowych.

Przedstawiali mężowie zaufania, że dnie krótsze powinny być uwzględnione w ten sposób, aby ilość dziennych godzin roboczych obliczoną została z przecięcia dni krótszych i dni dłuższych, i aby ta przeciętna ilość godzin uwzględnioną była bądź przy obliczeniu dni roboczych w roku, bądź téż przy wymierzeniu roboty, na dzień jeden wymaganej. Przedstawienia te jednak nie odniosły skutku, i nakazane właśnie dla katastru uwzględnienie krótszych dni zimowych uznane zostało przez urzędników katastralnych jako nie wykonalne w katastrze.

Co do kosztów utrzymania budynków i narzędzi rolniczych, skonstatowali mężowie zaufania, przy obradach, że te koszta nigdzie dokładnie nie były szacowane. Urzędnicy katastralni spisywali wprawdzie w téj mierze z grupami gmin liczne protokóły, lecz gdy strony, do téj sprawy nie przygotowane, podawały najrozmaitsze cyfry, urzędnicy katastralni cyfry te w dowolny sposób rektyfikowali, stawiając natomiast cyfry własne, bez najmniejszego dowodu prawdziwości i stosowności tychże cyfer.

I dziwić się temu nie można, że urzędnicy katastralni, przybyli z krajów obcych, i nie mający znajomości stosunków miejscowych, nie byli w stanie, wspomnionych kosztów gruntownie dochodzić i sprawiedliwie osądzić. Nie dość jednak na tém, że ci urzędnicy przyjmowali koszta małe na budynki i narzędzia rolnicze; nie uwzględnili oni nawet i tych małych kosztów; — albowiem zamiast odrębnego policzenia tych kosztów na całe gospodarstwo, lub ustanowienia, ile z tych kosztów na jeden morg przypadać może, wliczyli oni te koszta do rocznych kosztów utrzymania sprzężaju, i dzielili takowe razem z temi ostatniemi przez ilość rocznych dni robocznych, z którego to dzielenia wypadała cena ciągłego dnia roboczego. Z przyjętéj więc n. p. na koszta budynków kwoty 6 złr. 30 kr. m. k., podzielonéj przez ilość dni roboczych jednej pary koni, t. j. przez 260, zostawało $1\frac{1}{2}$ kr. m. k. jako kwota, która w cenie każdego dnia roboczego, miała przedstawiać koszta budynków. Ponieważ jednak w katastrze obliczają się tylko te dnie ciągłe, które potrzebne są do orania i włóczenia, a takich dni, przy średniém gospodarstwie włościańskiem, mającém 10 do 15 morgów roli, nie można przyjąć więcéj jak około 50 na rok, zaś w cenie jednego dnia roboczego, tylko kwota $1\frac{1}{2}$ kr. m. k. na koszta budynków i narzędzi jest zawarta; więc na całe gospodarstwo wypadałoby tylko 1 złr. 15 kr. m. k. jako całoroczny koszt utrzymania budynków!

To postępowanie doprowadziło do szczególniejszego rodzaju niekonsekwencyi. Gdy bowiem cenę ciągłego dnia konnego przyjmowano wyższą, niż cenę dnia wołowego, więc z kosztów na budynki i na narzędzia rolnicze, wplątanych do obliczenia ceny dnia ciągłego, przyjmowano więcej przy dniu ciągłym końskim, jak przy wołowym, jak gdyby koszta na te budynki i narzędzia zależały od tego, czy się robi końmi, czy wołmi.

Całe to postępowanie było niezgodne z duchem przepisu, który k o s z t a utrzymania budynków i narzędzi gospodarskich, a więc n i e jakąś dowolną tych kosztów cząstkę uwzględniać poleca.

Mężowie zaufania powstali przeciw temu postępowaniu, i żądali, ażeby wspomnione koszta były dokładnie dochodzone, i ażeby w szczególności koszta na budynki zostały w osobnéj taryfie na jeden morg ustanawiane, i podług téj taryfy, z uwzględnieniem stosunków miejscowych, potrącane. Jednakże c. k. Ministerstwo Skarbu w reskrypcie z 19. Listopada 1864. nie uwzględniło wniosków mężów zaufania, i zatwierdziło postępowanie urzędników katastralnych.

Wspomnieć tu wypada, że nawet i ta mała cząstka kosztów na budynki i narzędzia rolnicze, którą sztucznie wplątano do obliczenia ceny dnia ciągłego, znikła ostatecznie.

Wykazała to zniknienie komisya, wysadzona w r. 1865. od komitetu krakowskiego c. k. Towarzystwa Gospodarczego do rozpoznania sprawy katastru; obliczyła ona bowiem cenę ciągłego dnia roboczego z kosztów utrzymania podług przepisów, biorąc za podstawę cenę produktów i dni pieszych, ustanowione w katastrze, i karmę bydła taką, jaka racyonalnie potrzebną jest dla bydła, zdolnego do roboty wymaganéj w operatach katastralnych.

Pomimo że ta komisya nie wciągnęła do swojego obliczenia nowych czynników, przyznanych w reskrypcie Ministerstwa Skarbu z 15. Maja 1861. (jakoto: kosztów na budynki i narzędzia, krótszych dni zimowych, i rzeczywistéj stosunkowéj możności użycia sprzężajów), to jednak jéj obliczenie wykazywało ceny dnia ciągłego znacznie wyższe, niż takowe ustanowione zostały w reskrypcie Ministerstwa Skarbu z 19. Listopada 1864.

Ztąd wypływa, że przyznanie wspomnionych nowych czynników pozostało na papierze niewykonane, i że ceny dnia ciągłego, ustanowione dla Galicyi Zachodniéj, nie tylko czynników tych nie uwzględniły, lecz nawet nie pokrywają kosztów utrzymania parobka, i odpowiedniego karmienia bydła roboczego.

Wykazała daléj wspomniona komisya, że ceny dnia ciągłego, ustanowione dla Galicyi Zachodniéj, są w stosunku do cen siana znacznie niższe, niż w siedmiu niemieckich krajach koronnych, najpierw szacowanych.

10. O błędach w zbieraniu, obrabianiu i przedstawianiu materyałów, służących do uzasadnienia cyfer pojedynczych czynników.

Przykłady błędnego i fiskalnego obrabiania materyałów, odnoszących się do cen drzewa, przytoczyliśmy już powyżéj str. 15.

Znajdowali mężowie zaufania podobne dowody także i w innych aktach, przedłożonych im w niezliczonych stosach.

W aktach tych było n. p. tylko jedynaście wyciągów z rejestrów sprzedaży zboża i siana z r. 1824. Tak mała ilość nie powinna była służyć do uzasadnienia cen produktów. Mężowie zaufania starali się mieć oryginały rejestrów, z których wspomnione wyciągi przez urzędników katastralnych były sporządzone. Dostawszy ośm takich rejestrów, porównali oni te rejestra z wyciągami, i z tego porównania wykazali przy obradach: — że i w tych wyciągach przebijał się kierunek fiskalny, — że w pojedynczych wyciągach opuszczano sprzedaże, wykazujące ceny niższe, a wciągano ceny sprzedaży wyższe także z lat innych, które przedstawiano jako ceny z r. 1824., — że w tych wyciągach nie przepisywano dosłownie pozycyj z rejestrów oryginalnych, i opuszczano słowa lub ustępy, potrzebne do osądzenia pojedynczych pozycyj, — że w ogóle żaden wyciąg nie był dokładnie sporządzony, należycie objaśniony, i stosownie użyty, — że więc sporządzenie tych wyciągów, czynność ze wszystkich katastralnych operacyj najłatwiejsza, była uskutecznioną fiskalnie lub błędnie, po części z nawyknienia do robót niegruntownych, przez nikogo niekontrolowanych, po części zaś z téj przyczyny, że urzędnicy katastralni nie mogli zrozumieć polskich rejestrów i objaśnić sobie okoliczności stanowczych, które wypływały z nieznanych tym urzędnikom stosunków miejscowych. (Obacz podania mężów zaufania do I. W. 863 z r. 1864. i protokóły posiedzenia X. str.: 29, 51, 61. i posiedzenia XII. str. 3.)

Gdy podnoszone przez mężów zaufania błędy w obrabianiu szczegółowych materyałów, odnoszących się do cen robocizny, dały powód do zarzutu, że błędy w aktach pojedynczych nie mogą mieć wpływu wobec wielkiéj masy uzbieranych materyałów, podjęli się mężowie zaufania pracy ropoznania wszystkich dat, dotyczących ceny dnia ciągłego z całego jednego inspektoratu szacunkowego, w którym dla uzasadnienia wspomnionych cen najwięcéj materyałów było uzbieranych. Wykaz załączony do sprawozdania tego inspektoratu obejmował wynikłości sumaryczne każdego gatunku tych materyałów.

W pierwszéj rubryce tego wykazu przedstawione było przecięcie cen najmu dnia ciągłego parokonnego z dwóch tylko rejestrów gospodarskich z r. 1824. W załączonych do aktów wyciągach z tych rejestrów była mowa tylko o dniach ciągłych; mogły więc te ceny sciągać się także do dni ciągłych wołowych, które taniéj się szacują: w wykazie jednak przedstawiono, jakoby te ceny płacone były za dnie konne. Z rejestrów oryginalnych, z których wyciągi były zrobione, dostali mężowie zaufania tylko jeden, a porównywając ten oryginał z wyciągiem, wykazali, że wyciąg był zupełnie błędny. Albowiem w rejestrze oryginalnym było zapisane: „Wójtowi za siedm dni bydlnego szarwarku 7 złr. w. w.;" urzędnik zaś katastralny, nie rozumiejący zapewnie tego polskiego zapisku, zrobił z tego w swoim wyciągu „Sieben Zugtage zum Ackern." — Inspektor zaś poszedł daléj, i zrobił z tego cenę najmu dnia konnego.

W drugiéj rubryce wykazu inspektorackiego wciągnione było przecięcie cen dnia ciągłego, obliczone w r. 1826. z kosztów utrzymania sprzężaju; bo to przecięcie zbliżało się do cen, proponowanych przez inspektorat. To przecięcie jednak nie mogło być użyte do uzasadnienia teraźniejszych cen katastralnych, które miały być obliczone z uwzględnieniem nowych czynników (kosztów na budynki i narzędzia rolnicze, krótszych dni zimowych, i stosunkowéj możności użycia bydła); bo te czynniki nie były uwzględnione przy obliczeniach w r. 1826. — Te ostatnie obliczenia brały za podstawę ceny siana tamże wskazane, które były znacznie niższe od cen siana, przyjętych dla katastru przez urzędników katastralnych. — Opierając się przeto na obliczeniach z r. 1826. dla uzasadnienia ceny dnia ciągłego, potrzeba było przyjąć także ceny siana, w tych obliczeniach wykazane. Urzędnicy katastralni jednak powołali się na dochodzenia z r. 1826. pod względem wykazanych tam nizkich cen dni ciągłych, a odrzucili wykazane tamże nizkie ceny siana jako niestosowne. Fakt ten jest jednym z owych licznych dowodów, że urzędnicy katastralni wybierają zpomiędzy materyałów, a nawet z jednego i tego samego materyału wyrywają dowolnie te lub owe części, i tak je używają, aby zadość uczynić fiskalizmowi.

W trzeciéj i czwartéj rubryce wykazu inspektorackiego przedstawione były przecięcia cen dnia ciągłego, obliczone z kosztów utrzymania, podanych przez gminy, jakotéż przecięcia cen, które miały być obliczone z kosztów utrzymania wykazanych w rejestrach folwarcznych.

Zpomiędzy dat z rejestrów i z podań gmin, spisanych przy operacyach pierwszych i przy operacyach nakazanych dla poprawy pierwszych operatów, wybierały komisye katastralne małą zwykle liczbę podług upodobania, i z tych dat wybranych układały wykazy, któremi uzasadniały roboty swoje.

Jedna z komisyj załączyła jako niezbity dowód ceny dnia pieszego, wyciąg z folwarcznéj tabeli zbożowéj, wykazujący ordynaryę dawaną gumiennemu w r. 1824., a dodawszy do tego dowolną cyfrę pensyi w pieniądzach, obliczyła, iż wynagrodzenie tego gumiennego wynosiło tylko $5^9/_{10}$ kr. m. k. dziennie. Objaśnienia jednak, otrzymane przez mężów zaufania, wskazały, iż ten gumienny oprócz zboża, wypisanego przez komisyę, miał w użytku budynek dworski, pięć morgów ogrodu, opał i paszę dla krów.

Daty z rejestrów i z podań gmin, zebrane przez komisye tegoż inspektoratu, o kosztach utrzymania parobka, były także w przypadkach pojedynczych rektyfikowane przez dowolne opuszczanie, lub zmniejszanie pojedynczych pozycyj kosztów, a wynikłości tych rektyfikacyj były przedstawione w sumarycznym wykazie jako wynikłości rejestrów i podań gmin.

Z pięciu komisyj tegoż inspektoratu dwie tylko załączyły małą ilość wyciągów z folwarcznych rejestrów o karmie bydła (Futter-Passirungstabellen). I te wyciągi były także niedokładne. Dwa np. wyciągi wykazywały taką ilość rocznéj karmy, iż z niéj na jednego wołu dziennie wypadało $10^1/_4$ i $8^1/_2$ funtów siana. Widocznem było, że tu brakowała część karmy, nie zapisywana w rejestrach jako to: trawa spasiona, ujmy, plewy, i t. p. Użyły jednak komisye szacunkowe tych wyciągów. — Nadto jeszcze przy obliczaniu ceny dnia ciągłego na podstawie tych wyciągów, opuściła jedna komisya koszta zużycia koni, druga zaś opuściła koszta na budynki gospodarcze, na narzędzia rolnicze, i na parobka. Obliczona tym

sposobem cena dnia ciągłego wciągniętą została w trzecią rubrykę wykazu inspektorackiego, między materyały uzasadniające cenę dnia ciągłego, w której wszystkie wspomnione koszta miały być uwzględnione.

Podania wielu gmin téj sprawy nieświadomych były tak niedorzeczne, iż z nich wypadała całodzienna karma jednego konia na 11, 10, 9 fnt., a dzienna karma wołu na 8, 7, 6, 5 i 4 fnt. wartości siana. Takie podania zostały jednak użyte przez komisye katastralne. W jednym dystrykcie komisyjnym podały gminy w jedynastu protokółach koszta utrzymania, wskazujące cenę dnia ciągłego wyższą; te podania nie zostały wciągnięte do wykazu inspektorackiego. Jedna grupa gmin w górach podała do protokółu karmę stajenną, potrzebną dla wołów przez dwa miesiące robocze, i prócz tego podała pastwisko; komisya nie uwzględniła pastwiska, a podaną dwumiesięczną karmę stajenną podzieliła przez 100 dni roboczych, i z tego fałszywego obliczenia wykazała koszt dzienny utrzymania dwóch wołów na $5^9/_{10}$ kr. m. k. — I z takich to dat ułożono przecięcie, które figurowało w czwartéj rubryce wykazu inspektorackiego jako przecięcie z podań gmin.

Z opisanych tu czterech rubryk, które miały wykazywać przeciętne wynikłości czterech gatunków zebranych materyałów, obliczone było w wykazie inspektorackim znowu przecięcie ogólne. Łatwo pojąć, że ogólne przecięcie, obliczone z materyałów dowolnie wybranych, przykrojonych, lub przekroczonych, i dowolnie zestawionych, zbliżało się do cen dnia ciągłego, proponowanych przez inspektorat.

Takie to akta leżały całe miesiące i lata w inspektoratach, a po części także i u władz wyższych, i nikt nie myślał o kontrolowaniu, o poprawieniu błędów, o zastąpieniu błędnych dochodzeń innemi.

I pomimo takich błędów, przez mężów zaufania wykazanych, c. k. Ministerstwo Skarbu nie poleciło dochodzeń nowych, lepszych, zgodnych z przepisami.

11. O wynikłościach szacowania katastralnego.

Już operaty pierwszego szacowania świadczyły, do jak błędnych, nierównych i fiskalnych wynikłości mogą one doprowadzić. Porównanie tych wynikłości z cenami gruntów (załącznik A). wskazywało, że wspomnione wynikłości wewnątrz kraju naszego są nadzwyczaj nierówne, i w stosunku do cen gruntów, przez same organa katastralne tu i ówdzie zebranych, w ogóle więcéj niż dwa razy wyższe, jak w prowincyach dawniéj szacowanych.

Przy operacyach szacunkowych W. Ks. Krakowskiego, ukończonych w r. 1851., nie zbierali urzędnicy katastralni żadnych dat o cenach gruntów. Zebrane późniéj w dobrach hr. Adama Potockiego przypadki dzierżaw z kontraktów, obowiązujących w latach ostatnich wskazywały, że czysty dochód, oszacowany w katastrze na podstawie cen produktów z r. 1824. był w ogóle o $66^1/_2$ procent wyższy od teraźniejszych czynszów dzierżawnych, i że podatek zwyczajny z dodatkiem trzeciej części, wymierzony na podstawie nowego szacowania katastralnego, wynosił $33^2/_5$ procentu od czynszu dzierżawnego, a tenże podatek z dodatkami wojennemi i krajowemi zabierał $61^7/_{10}$ procentu od czynszu dzierżawnego. Zostawało więc właścicielowi tylko $38^3/_{10}$ procentów, z których on jeszcze inne ciężary publiczne (na drogi, kościoły, potrzeby gminne etc.) ponosić musiał. — Taki podatek nie jest już podatkiem, ale konfiskacyą znacznéj części majątku.

12. O użyciu cen zamiennych (dzierżaw i kupna) gruntów, i o potrzebie rewizyi operatów przez organa inne.

Wobec takich wynikłości szacowania, wobec doświadczeń, że te wynikłości nie mogą być należycie sprostowane przez nakazane małe poprawki w pojedynczych czynnikach najbłędniéj ustanowionych, wobec mnogich dowodów, że i te poprawki najbłędniéj się wykonują, — wobec dowodów, że niezliczone stosy wadliwych aktów, spisane dla formy o pojedynczych czynnikach, nie bywają u władz wyższych ani rozpoznawane, ani czytane, — wobec niechęci tych władz do polecenia zbyt kosztownych nowych dochodzeń dla poprawienia pojedynczych czynników, nakoniec także wobec braku dostatecznych i dokładnych materyałów do poprawienia wszystkich tych, ściśle z sobą związanych czynników, położyli mężowie zaufania główną nadzieję swoją w stosownem użyciu dat o cenach zamiennych (kupna i dzierżaw) gruntów.

W skutek prożby mężów zaufania polecił J. Ex. P. Minister Skarbu, ażeby akta, dotyczące cen kupna i dzierżaw gruntów, zostały z inspektoratów do Krakowa przysłane, i mężom zaufania udzielone. Gdy jednak te akta nie były jeszcze uporządkowane, i ogólne zestawienia materyałów jeszcze nie ułożone, więc dostały się mężom zaufania do przejrzenia tylko niektóre wykazy cząstkowe, i przypadki pojedyncze,

z których rozpoznania powzięli mężowie zaufania przekonanie, że i téj robocie, równie jak innym, brakowało gruntowności.

„Nie znajdowaliśmy," — mówią mężowie zaufania w sprawozdaniu do Wydziału — „w tych „aktach kopij kontraktów kupna i dzierżaw; bo pocóż te kontrakty zbierać, i jak użyć takowych mieli urzę„dnicy katastralni, którzy kontraktów polskich przeczytać, lub dobrze zrozumieć nie byliby wstanie? „Nie ma w tych aktach dokumentowanego i dostateczną rękojmię przedstawiającego oszacowania wszyst„kich praw, przedmiotów i ciężarów, przyjętych przez nabywcę lub dzierżawcę, których wartość powinna „być odtrąconoą od ceny kupna i od czynszu dzierżawnego, lub dodaną do téj ceny, ażeby wykombino„wać czystą cenę gruntu. — Znaleźliśmy inne także ważne usterki, a z naszych rozmów z inspektorami, „od których żądaliśmy objaśnień, poznaliśmy, że oni nie są skłonni do stosownego użycia tych dat, które „nie są zgodne z ich operacyami. — Sprawdziło się więc to wszystko, co względem użycia tych dat prze„widział Wydział krajowy w memoryale swoim z 16. Stycznia 1864."

Złożyli przeto mężowie zaufania dalsze swoje przedstawienia w téj sprawie przy obradach w Krakowie, i w podaniu z 1. Września 1864., wręczoném J. Ex. Ministrowi Skarbu.

Zwrócili oni w tem podaniu uwagę P. Ministra na ważność dat o cenach kupna i sprzedaży gruntów, które do uzasadnienia i sprostowania operacyj szacunkowych podług przepisów użyte być powinny, i do tego celu we wszystkich krajach, mających kataster parcelowy lub klasowy, użyte były. — Sprawiedliwe bowiem użycie dat wspomnionych jest środkiem jedynym do utrzymania idealnego szacunku gruntów w takich granicach, aby ono nie oddalało się zbytecznie od rzeczywistości. — Przedstawili mężowie zaufania obawy swoje z powodu zarzutów, które były podnoszone przez urzędników katastralnych przeciw stosownemu użyciu dat o cenach gruntów, nie zgadzających się z operacyami tych urzędników.

Prosili więc mężowie zaufania w rzeczoném podaniu do P. Ministra Skarbu: ażeby daty o cenach kupna gruntów i czynszach dzierżawnych były rozpoznawane i zestawiane z powołaniem do tego reprezentantów właścicieli gruntów, w sposób proponowany przez Wydział krajowy w memoryale z 16. Stycznia 1864.; prosili także, ażeby szacowania lasów we wszystkich nielicznych tego szacowania czynnikach zostało zrewidowane, i ażeby katastralne ceny drzewa w ogólności nie przekraczały cen prowizoryum gruntowego z r. 1820.; — prosili daléj, ażeby operacye szacunkowe co do innych rodzajów kultury (ról, łąk, ogrodów i t. d.) zostały pojedynczo zrewidowane i sprostowane, i ażeby przy téj operacyi użyte były daty o cenach gruntów, zebrane z lat ostatnich, i zredukowane w stosunku do cen produktów z r. 1824.; — prosili także, ażeby zestawienia wynikłości szacowania w całych inspektoratach, jakie się okażą po wspomnionéj rewizyi operatów pojedynczych, rozpoznane były u władz wyższych na podstawie sumarycznego porównania tych wynikłości z datami o cenach kupna i dzierżaw, i ażeby władze wyższe podług tego rozpoznania uchwalały o sumie czystego dochodu z wszystkich gruntów całego okręgu administracyjnego, i pojedynczych inspektoratów, jako téż o potrzebie dalszych sprostowań w operatach.

W tém samém podaniu żądali mężowie zaufania, ażeby po wspomnioném sprostowaniu operacyj otworzone były reklamacye dla całéj Galicyi Zachodniéj i dla okręgu Krakowskiego, ażeby więc odstąpiono od postanowienia reskryptu ministeryalnego z dnia 20. Kwietnia 1863. l. 1.279, które, dozwalając nowych reklamacy w czterech obwodach Galicyi Zachodniéj, ograniczało okręg Krakowski i obwód Wadowicki na same tylko rekursa do Ministerstwa, więc odejmowało im pierwszą instancyę.

W témże podaniu prosili mężowie zaufania, ażeby prowadzenie dalszych operacyj szacunkowych i rozpoznanie reklamacyj nie było zostawione w rękach tych samych urzędników katastralnych, którzy tyle błędów popełnili, i nie mieli przymiotów ustawami przypisanych, lecz ażeby te czynności oddane były organom innym, przez poprzednie roboty nie uprzedzonym, krajowcom, znającym język krajowy i miejscowe stosunki gospodarskie; bo tak nakazują ustawy.

Nadzwyczaj liczne, a zbyt jasno w oczy bijące błędy w operatach dowodziły, że u władz wyższych nie rozpoznawano operatów, i nie starano się o prostowanie błędów w samym zarodzie ich pojawiania się, że więc operacye katastralne nie miały należytego i ciągłego nadzoru. Ponowili więc mężowie zaufania w przytoczoném podaniu do P. Ministra Skarbu prożbę, ażeby do kierowania sprawą katastralną ustanowioną była komisya, czy to odrębna, czy téż przy krajowéj Dyrekcyi Skarbu, złożona w sposób proponowany w memoryale Wydziału krajowego z 16. Stycznia 1864.

Odpowiedź na te prożby mężów zaufania, udzielona Wydziałowi krajowemu w pismie c. k. Prezydyum Namiestnictwa z 30. Listopada 1864. l. 17.236 (l. W. 870) była następującéj treści: „Pan Mini-

„ster Finansów nadmienił, że mężowie zaufania w obawie, ażeby przez zaprowadzenie stałego katastru nie „nastąpiło podwyższenie podatku gruntowego w téj prowincyi, zrobili w osobném podaniu do P. Ministra „Skarbu wniosek, ażeby dochodzenie czystego dochodu katastralnego, względnie do ekonomicznych rodzajów „kultury dla całego kraju, a daléj dla pojedynczych gmin, przedsiębraném było na podstawie rezultatów „kupna i dzierżaw, zredukowanych na stosunek cen zbożowych z r. 1824., a rewizya szacunku lasowego, „na podstawie stosunku cen z r. 1774. do 1782., tudzież, ażeby w miejsce teraźniejszych organów szacun-„kowych użyto krajowców, i do dyrekcyi spraw katastralnych w całym kraju ustanowiono osobną komisyę.

„Na to J. E. Pan Minister Finansów polecił przedstawić Świetnemu Wydziałowi krajowemu, że sposób do-„chodzenia czystego dochodu katastralnego w pojedynczych gminach w wyżwspomnionym kierunku, pro-„ponowany przez mężów zaufania, okazuje się niedopuszczalnym, albowiem nie tylko nie zgadza się z wy-„raźnemi postanowieniami najwyższego patentu z r. 1817., istniejącemi instrukcyami szacunkowemi i kata-„stralnemi, nareszcie z najnowszemi postanowieniami rozporządzenia ministeryalnego z dnia 15. Maja 1861. „l. 2.250, polegającego na najwyższéj rezolucyi (z 7. Lutego 1861.), ale i zwichniętyby został przez to „w nieuzasadniony sposób stosunek do graniczących, już katastrowanych krajów koronnych. Pan Minister „Finansów nie jest przeto w możności przychylenia się do tego wniosku mężów zaufania. Zresztą w s z y-„s t k i e możliwe życzenia mężów zaufania uwzględnione zostały w taki sposób, że dostaną się krajowi „w udziele wszelkie, najwyższą wolą Najjaśniejszego Pana przyznane mu ulżenia, o ile tylko na to po-„zwalają względy na oszacowanie innych krajów koronnych, i n a d o c h ó d f u n d u s z u p o d a t k o w e g o „w ogóle. Co się tyczy wyboru krajowców w miejsce dotychczasowych organów katastralnych, to takowi „znajdą odpowiednie uwzględnienie, w miarę kompetencyi o opróżnione posady i stosownie do udowodnio-„nych zdolności. Co do ustanowienia osobnéj komisyi krajowéj do dyrekcyi spraw katastralnych, P. Mini-„ster Finansów miał sposobność objawienia swego zdania o niemożliwości takowéj w swym reskrypcie do „świetnego Wydziału krajowego z dnia 25. Marca 1864.“

W jaki sposób „wszystkie możliwe“ życzenia mężów zaufania uwzględnione, i przyznane krajowi ulżenia wykonane zostały, wskazuje zawarty w tém sprawozdaniu rozbiór reskryptu c. k. Ministerstwa Skarbu z 19. Listopada 1864., wydanego w skutek obrad krakowskich. — Zdaje się, iż przy wydaniu tego reskryptu przeważał wspomniony przez Jego Excell. Pana Ministra wzgląd „na dochód funduszu podatkowego.“

Nie możemy także podzielać zdania Pana Ministra, jakoby niezgodném z ustawami było żądanie mężów zaufania, ażeby ceny drzewa z lat 1774. do 1782. (przyjęte w szacowaniu Jozefińskiem, a następnie w prowizoryum z r. 1820.) służyły za podstawę do ustanowienia cen katastralnych, i nie były przekroczone w katastrze w ogólném przecięciu. Albowiem lata 1774. do 1782. wpadają w ów pięćdziesięcioletni peryod (1774. do 1824.), z którego najniższe ceny podług woli Monarchy powinny być użyte w katastrze. Pierwotna instrukcya katastralna, wydana na podstawie zasad w r. 1825. przez Monarchę sankcyonowanych, mówi nawet wyraźnie o tém, że i ceny z operatów Jozefińskich mają być użyte jako materyał do ustanawiania cen katastralnych drzewa *).

Użycie tego materyału w Galicyi Zachodniéj było tém bardziéj potrzebném, a nawet koniecznem, gdy w tym kraju z wspomnionego, a stanowczego tu pięćdziesiątletniego peryodu nie ma innych dokładnych, urzędownie sprawdzonych, i dostatecznych dat o cenach drzewa na pniu w lesie.

Uderzającą jest także sprzeczność odpowiedzi J. E. Pana Ministra Skarbu, który z jednéj strony odmawiał rewizyi operatów w kierunku proponowanym przez mężów zaufania z tego powodu, iż taka rewizya nie zgadzałaby się z wyraźnemi postanowieniami ustaw, a z drugiéj strony pozostawiał w Galicyi urzędników katastralnych, którzy podług najwyraźniejszych postanowień t y c h ż e s a m y c h ustaw do szacowania gruntów w tym kraju nie powinni być użyci.

Podług ustaw, na które J. Excell. Pan Minister Skarbu się odwoływał, powinny być uważane jako nieprawne i nieważne wszystkie dotychczasowe operacye szacunkowe w Galicyi. Legalnie nieważnemi są te operaty, bo sporządzone były przez organa, nie posiadające tych koniecznych przymiotów, które natura sprawy i ustawy wymagają. Nieważnemi są te operaty, bo w nich podług licznych i tylekrotnie zło-

---

*) Obacz dzieło Dra. Józefa Linden: Grundsteuer-Verfassung in Oesterreich, Wien 1840, tom I. str. 345. §. 393., i str. 348. §. 396. Że w tém dziele pierwotna instrukcya katastralna, wydana dla Niższéj Austryi, dosłownie jest przedrukowaną, wiemy z reskryptu c. k. Ministerstwa Skarbu z 7. Grudnia 1862. l. 4.239. Pismo c. k. Prezydyum Namiestnictwa z 11. Grudnia 1862. l. 9.850 (l. W. 1.006 z. r. 1862.)

żonych dowodów organa katastralne, nie znające stosunków miejscowych, ustanawiały cyfry dla pojedynczych czynników dowolnie, z pominięciem głównéj, w ustawach wypowiedzianéj zasady, która szacowanie gruntów poleca opierać na trybie gospodarstwa w gminie zwyczajnym.

Lecz c. k. Administracya Skarbu nie chciała uznać, że te operaty są nieważne, i nie mogą doprowadzić do wynikłości sprawiedliwych; nie chciała nakazać całkowitéj a kosztownéj tych operatów we wszystkich czynnikach rewizyi przez organa inne, przymioty potrzebne posiadające. — I właśnie dlatego już mężowie zaufania przy obradach w c. k. Ministerstwie Skarbu w r. 1861/2., i Wydział krajowy w memoryale z 16. Stycznia 1864., a nakoniec mężowie zaufania w prośbie z 1. Września 1864. proponowali rewizyę krótszą, sumaryczną, — rewizyę cyfry czystego dochodu na podstawie dat o cenach kupna i dzierżaw gruntów.

Jeżeli c. k. Ministerstwo Skarbu mniemało, że taka sumaryczna rewizya nie byłaby zgodną z przepisami, które czysty dochód z czynników pojedynczych obliczać polecają, to wobec oczywistéj błędności operatów, nie odpowiadających przepisom zasadniczym, powinno było polecić rewizyę wszystkich czynników i wynikłości tychże, zawsze jednak z dokładném, i na wynikłości szacowania wpływającém użyciem dat o cenach kupna i dzierżaw gruntów. — Albowiem takie użycie dat wspomnionych nie było niezgodném z przepisami, lecz właśnie w przepisach poleconém. Sama bowiem katastralna instrukcya szacunkowa, wydana dla Galicyi, poleca, ażeby daty wspomnione, mające służyć do uzasadnienia czystego dochodu, od samego początku operacyj szacunkowych w największéj możliwéj liczbie, jak najpilniéj były zbierane (§§. 34. do 36., 79 do 84). — W myśl téj instrukcyi powinny wynikłości dat wspomnionych służyć za wskazówkę przez cały ciąg operacyj szacunkowych; wynikłości te bowiem mają służyć do uzasadnienia i usprawiedliwienia cyfry czystego dochodu (§§. 35., 36., 82., 213, 214.), w pojedynczych wypadkach nawet do ustanowienia téj cyfry (§§. 117. i 186), a nakoniec także do jéj sprostowania (§. 198). — Nawet w gminach, w których takie daty nie zostały znalezione, powinien być czysty dochód unasadniony i usprawiedliwiony podobnemi datami, znalezionemi w innych gminach (§§. 82. i 214). — Gdy szacowanie katastralne z mocy ustaw opiera się na cenach produktów z r. 1824., więc dla uzasadnienia i usprawiedliwienia wynikłości tego szacowania oczywiście mogą być użyte tylko te daty o cenach gruntów, które zebrane są z lat blizkich rokowi 1824; ceny zaś gruntów z lat nowszych, jeżeli mają być użyte przy katastrze, powinny być zredukowane na stosunki cen produktów z r. 1824.

Z powodu, że urzędnicy katastralni dat wspomnionych w dostatecznéj ilości nie zbierali, i takowych w sposób przepisany nie używali, powstały przedstawienia, które doprowadziły do tego, że przytoczony już powyżej reskrypt c. k. Ministerstwa Skarbu z 5. Stycznia 1863. urzędom podatkowym polecił: zbierać wspomnione daty z sześciu lat ostatnich, obliczać z nich ceny gruntów, redukować te ceny w stosunku do cen produktów z r. 1824., i zestawione ceny oddawać organom katastralnym do dalszego użytku. W chwili jednak wydania tego reskryptu szacowanie w Galicyi Zachodniéj było prawie ukończone, w Galicyi zaś Wschodniéj daleko posunięte; pojedyncze czynniki już były poustanawiane, a wszystkie te operacye odbyły się bez należytego użycia dat o cenach zamiennych gruntów. Nie można wątpić, że gdyby te daty od początku operacyj były zbierane, i użyte w sposób literze i duchowi przepisów odpowiadający, operacye szacunkowe byłyby przybrały inny kierunek, i byłyby doprowadziły do wynikłości z rzeczywistością więcéj zgodnych. Słusznem więc, i z przepisami zgodném było żądanie Wydziału krajowego, ponowione przez mężów zaufania, ażeby pojedyncze operaty, bez należytego użycia dat o cenach gruntów zdziałane, z użyciem tych dat były zrewidowane, i sprostowane.

Gdy władze wyższe podług instrukcyi katastralnej (§§. 204 i 205) mają obowiązek rozpoznawania i uchwalania o sumarycznych zestawieniach wynikłości szacowania z pojedynczych inspektoratów, a niepodobieństwem jest, aby te władze wchodziły w ocenianie niezliczonéj masy pojedynczych operatów, więc stosownem było żądanie mężów zaufania, ażeby te władze oceniały sumaryczne wynikłości szacowania przez porównanie z sumarycznemi wynikłościami dat o cenach gruntów, które podług przepisów powinny służyć do uzasadnienia, usprawiedliwienia, i prostowania rezultatów szacowania.

Nie możemy więc podzielać zdania, wypowiedzianego w pismie J. Excel. P. Ministra Skarbu z 19. Listopada 1864., jakoby wspomnione prośby mężów zaufania względem użycia dat o cenach gruntów były niezgodne z przepisami.

Lecz niezgodne z dotychczasowemi przepisami, i z duchem ustaw, i nie odpowiadające potrzebom są zdaniem Wydziału krajowego właśnie te postanowienia, które względem zbierania i użycia dat

wspomnionych zostały wydane w reskrypcie c. k. Ministerstwa Skarbu z 19. Listopada 1864. W tym bowiem reskrypcie cofnęło c. k. Ministerstwo Skarbu postanowienie dawniejszego reskryptu z 5. Stycznia 1863., w którym było polecono redukować ceny gruntów z lat ostatnich w stosunku do cen produktów z r. 1824. W reskrypcie z 19. Listopada 1864. nakazało c. k. Ministerstwo Skarbu zbierać i używać przy katastrze, bez żadnéj redukcyi, daty o cenach gruntów z lat 1855. do 1864., więc z peryodu dziesięcioletniego, w którym agio srebra i złota było znaczne, — z peryodu, w który wpadają lata niepraktykowanéj dotąd drogości produktów, spowodowanéj nadzwyczajną koncentracyą wojsk w Galicyi, — z peryodu, w którym ceny produktów były przeciętnie przynajmniéj cztéry razy wyższe od cen produktów z r. 1824, przyjętych w katastrze!!!

Co do użycia dat o cenach gruntów, zebranych z lat 1855. do 1864., postanawia reskrypt c. k. Ministerstwa Skarbu z 19. Listopada 1864., ażeby wynikłości kontraktów kupna i dzierżaw jednéj klasy gruntów, jednéj parceli, lub jednego komplexu gospodarskiego, bez żadnéj redukcyi, porównywane były z wynikłościami oszacowania katastralnego, i ażeby tam, gdzie te ostatnie wynikłości są równe lub wyższe od pierwszych, przedsięwzięte zostały bliższe rozpoznania obu tych wynikłości, a w skutek tego rozpoznania może nastąpić zmniejszenie wynikłości szacowania tylko w tym przypadku, gdy przez takie zmniejszenie nie będzie zwichnięty należyty stosunek z innemi klasami gruntów, lub z gminami graniczącemi. *)

Trudno wątpić o tém, że urzędnicy katastralni nie będą skłonni do znalezienia wspomnionych przypadków, w których zmniejszanie wynikłości oszacowania nastąpiéby mogło bez zwichnięcia należytego stosunku z innemi gruntami; bo oni sami w operatach swoich stosunek między gruntami już ustanowili, i za należyty już uznali.

Nie można nawet spodziewać się, aby wynikłości kontraktów kupna i sprzedaży z lat ostatnich były niższe od szacowania katastralnego, — tém bardziéj, gdy wybór tych kontraktów i obliczanie cen gruntów z tych kontraktów pozostawiono organom, które szacowanie katastralne już przeprowadziły.

Gdy podług instrukcyi katastralnéj, daty o cenach gruntów, zbierane od początku operacyj szacunkowych, miały wpływać na cały tok operacyj, to teraz dziać się musi odwrotnie; ukończone już operacye szacunkowe muszą wpływać na zbieranie i obrabianie dat o cenach gruntów.

Prośby Wydziału krajowego, i mężów zaufania, ażeby rozpoznanie i zestawianie dat o cenach gruntów, służących do kontroli operatów szacunkowych, oddane były organom innym, nie zostały uwzględnione.

W instrukcyi c. k. Ministerstwa Skarbu, załączonéj do reskryptu z 19. Listopada 1864. nie ma nawet włożonego na organa katastralne obowiązku, ażeby przypadki kupna i dzierżaw, i obliczanie cen gruntów z tych przypadków dokumentami lub w inny sposób zaufania godny udowadniali. Podług téj instrukcyi mają komisarze szacunkowi dochodzić przypadków dzierżawnych także przez protokolarne traktowanie z gminami, chociaż tak licznie zebrane dowody wskazywały, że podobne protokolarne dochodzenia najgorzéj są uskuteczniane, i na zaufanie zasługiwać nie mogą. Pomimo próśb Wydziału krajowego i mężów zaufania, aby przypadki kupna i dzierżaw, bez dowolnego między onemi wyboru były użyte w wynikłościach przeciętnych, dozwala wspomniona instrukcya ministeryalna wyłączać wiele przypadków; a wyłączenie to, jakotéż obrabianie i zestawianie dat zebranych pozostało w rękach organów katastralnych, chociaż przy różnych sposobnościach przez mężów zaufania wykazane były liczne przypadki, w których te organa zpomiędzy zebranych materyałów fiskalny wybór czyniły, z jednego materyału w kierunku fiskalnym pewne daty przyjmowały, inne odrzucały, pisemnych dokumentów polskich nie zrozumiały, i błędnie wykładały, — stosownego i dosłownego wyciągu z dokumentów, sporządzić nie umiały, — zebrane daty fiskalnie obrabiały, wynikłości dat pojedynczych błędnie i fiskalnie, nawet inaczéj, niż one są w dokumentach, przedstawiały, — i sumaryczne zestawienia tych wynikłości tak składały, aby w tych zestawieniach znalazło się usprawiedliwienie cyfer, w biórze naprzód ułożonych.

---

*) Dotyczący ustęp reskryptu Ministerstwa Skarbu brzmi dosłownie: „Die erhobenen Kauf- und Pachtverträge einer Bodenklasse, einer Parzelle, oder eines Komplexes, ohne eine Reduktion, sind dem Ergebnisse der Katastralschätzung entgegenzuhalten, und wo Letzteres gleich, oder gar höher als Ersteres sich ergeben sollte, ist, wie in einem Reklamationsfalle, eine genaue Untersuchung, der auf beiden Wegen erhaltenen Daten vorzunehmen, und in eine Abänderung des Schätzungsergebnisses, unter dem anstandlos befundenen Kauf- und Pachtvertrag, ist nur dann einzugehen, wenn dieß ohne Störung des richtigen Verhältnißes mit den anderen Bodenklassen, und angränzenden Gemeinden geschehen kann."

Postanowienie reskryptu c. k. Ministerstwa Skarbu z 19. Listopada 1864., odnoszące się do zbierania i użycia dat o cenach gruntów, nie mogą prowadzić do słusznych rezultatów.

Zawarte w tym reskrypcie postanowienie zbierania i użycia cen gruntów z lat 1855. do 1864., bez żadnych tych cen redukcyj, nie jest zgodne z ustawą Monarchy, która nakazała przeprowadzić szacowanie gruntów na podstawie cen produktów z r. 1824.

Postanowienie to nie jest zgodne z wypowiedzianym w ustawach celem katastru, którym jest równe szacowanie gruntów we wszystkich prowincyach.

Postanowienie to musi prowadzić do szacowania nierównego, krzywdzącego Galicyę, gdyż w prowincyach dawniéj szacowanych, mogły być zbierane i używane przy katastrze tylko ceny gruntów z lat dawnych, więc ceny znacznie niższe.

13. O pozostawieniu teraźniejszéj ogólnéj sumy podatku gruntowego w Galicyi bez zmiany aż do chwili regulacyi tego podatku w całém Państwie.

Wspominając o nieuzasadnionych zarzutach organów katastralnych przeciw słusznemu użyciu dat o cenach gruntów, wyrazili mężowie zaufania w podaniu do J. E. P. Ministra Skarbu z 1. Września 1864. zdanie swoje, iż rzeczywistego powodu tych zarzutów szukać potrzeba jedynie w téj okoliczności, iż wynikłości dat o cenach gruntów nie zgadzają się z wynikłościami oszacowania katastralnego, a sprawiedliwe użycie tych dat doprowadziłoby do takiego zniżenia rezultatów szacunku katastralnego, iżby ztąd okazała się potrzeba zmniejszenia ogólnéj sumy podatku w Galicyi.

Zmniejszenie to byłoby jednak usprawiedliwioném tą okolicznością, że teraźniejsza suma podatku opiera sie na prowizoryum z r. 1820., w którym wykazany był dochód b r u t t o, obliczony na podstawie cen produktów z r. 1774. do 1782., gdy przeciwnie kataster ma wykazywać dochód c z y s t y, obliczony na podstawie cen n i ż s z y c h z r. 1824. Zmniejszenie więc sumy podatkowéj nie byłoby niesłusznem; nie byłoby ono nawet wypadkiem nowym w Austryi, gdy podług załącznika *B.* także w kilku innych prowincyach suma podatków, w skutek zaprowadzenia stałego katastru nie została powiększoną, lecz jest nawet znacznie niższą od sumy, rozłożonéj przedtém na podstawie prowizoryum gruntowego.

Nie można (mówią mężowie zaufania) brać za złe mieszkańcom ubogiej Galicyi, gdy się im nasuwają myśli, że w Galicyi inne wynikłości szacowania w katastrze dlatego zostały uzyskane, że Galicya nie jest prowincyą niemiecką.

Jakkolwiek różnica czasu, w którym szacowanie przeprowadzoném zostało, mogło doprowadzić do nierówności szacowania, to jednak ta nierówność nie powinna doprowadzać do nierówności w rozkładzie podatku, bo toby się sprzeciwiało jasnéj myśli patentu z 27. Grudnia 1817. r.

Nie można także zapomnąć, że jeżeli stan kultury gruntów od czasu Józefińskiego szacowania, użytego w prowizoryum gruntowém w r. 1820., znacznie się poprawił, ta poprawa, jakoteż podwyższenie dochodu z gruntów w ogólności nastąpić mogło w Galicyi w stopniu mniejszym niż w prowincyach zachodnich, gdzie znaczne postępy industryi, wzmocnionéj i chronionéj cłami, zwiększyły majątek narodowy, i oddziaływały zbawiennie na gospodarstwo wiejskie.

Słyszeliśmy (mówią daléj mężowie zaufania), że potrzeba podwyższenia ogólnéj sumy podatku w Galicyi powodowaną była tą okolicznością, iż kraj ten ma większą przestrzeń gruntów podatkowi podlegających, niż to wykazuje prowizoryum z r. 1820. Lecz ta sama okoliczność zachodziła i w tych, w załączniku *B.* wymienionych prowincyach, w których stały kataster, pomimo znalezionéj większéj przestrzeni, nie sprowadził przecież sumy podatkowéj wyższéj nad sumę, która była nałożoną na podstawie prowizoryum z r. 1820.

Nie można także pominąć, że podatek rozłożony na podstawie rzeczonego prowizoryum, był i musiał być w Galicyi uciążliwszym, niż w innych prowincyach, gdyż podatek ten wymierzony był w stosunku do dochodu surowego; nikt zaś wątpić nie może, że w Galicyi koszta kultury w stosunku do przychodu surowego z powodów klimatycznych i ekonomicznych są większe, zatém dochód czysty w stosunku do dochodu surowego jest mniejszy, więc podatek rozłożony na podstawie dochodu surowego był w stosunku do dochodu czystego w Galicyi większy, niż w innych prowincyach.

Odwolali się także mężowie zaufania na zestawienia załączone tu pod *C.*, które wskazuje, że Galicya już dzisiaj w stosunku do wartości gruntów i budynków więcéj gruntowego i domowego podatku

opłaca, niż inne prowincye, że więc sprawiedliwość nie pozwala jednostronnego podniesienia ogólnéj sumy tego podatku w Galicyi, lecz właśnie wymagałaby znacznego zniżenia onegoż. Jeżeli jednak teraźniejszy stan finansów Państwa nie dozwala zniżenia, a wyrównanie podatków między prowincyami dopiéro po zaprowadzeniu nowéj reformy podatkowéj nastąpić może, to słuszność wymaga, ażeby aż do chwili reformy podatkowéj w Galicyi przynajmniéj nie podwyższano ogólnéj sumy podatku. To wymaganie jest nawet zgodném z postanowieniem patentu z r. 1817. (§. 26.) Zatrzymanie teraźniejszego podatku w Galicyi, chociaż uciążliwszego niż w innych prowincyach aż do chwili zaprowadzenia reformy podatków, znajdowałoby przynajmniéj podstawę i usprawiedliwienie w stanie faktycznym. Podwyższenie zaś podatku na podstawie szacunku katastralnego, którego błędności nikt zapoznać nie może, byłoby nadzwyczaj niesłusznêm i niesprawiedliwém; podwyższenie to sprzeciwiałoby się celowi katastru, jasno w ustawie wypowiedzianemu, bo celem tym jest równość w rozkładzie podatku, a nie zwiększenie nierówności.

Z tych to powodów ponowili mężowie zaufania, w podaniu z 1. Września 1864. do J. Excell. P. Ministra Skarbu żądanie, wypowiedziane dawniéj przez Wydział krajowy, ażeby, jeżeli w trakcie będące oszacowanie katastralne do końca koniecznie doprowadzoném być musi, dotychczasowa suma podatku gruntowego w Galicyi i w Wielkiem Księstwie Krakowskiem nie została na podstawie tego szacowania podwyższoną.

N a tę prośbę n i e b y ł o ż a d n é j o d p o w i e d z i.

14. O powołaniu mężów zaufania powiatowych do obrad w inspektoratach.

Już w memoryale Wydziału krajowego z 16. Stycznia 1864., przedłożoném c. k. Ministerstwu Skarbu, i w załącznikach tego memoryału, wypowiedziane było zdanie Wydziału krajowego i obu krajowych Towarzystw Gospodarskich, że nie można spodziewać się skutków po obradach mężów zaufania z samemi tylko organami katastralnemi, które odbywać się miały w inspektoratach nad pojedynczemi czynnikami szacowania, i przy których mężowie zaufania, obrani z pojedynczych powiatów, mieli przyznany sobie głos tylko doradczy. (Obacz powyżéj strona 4.)

To samo zdanie wyrazili mężowie zaufania, powołani do obrad w Krakowie, w podaniu do c. k. Ministra Skarbu z 1. Września 1864.

Jednakże w skutek reskryptu c. k. Ministerstwa Skarbu z 19. Listopada 1864. wezwany został Wydział krajowy pismem c. k. Prezydyum Namiestnictwa z 6. Stycznia 1865. l. 17. (l. W. 15.), ażeby dla Galicyi Zachodniéj wybrał mężów zaufania powiatowych, po dwóch z każdego powiatu, do obrad w inspektoratach.

Przedmiotem tych obrad miało być zastosowanie (do gmin pojedynczych) owych taryf, które c k. Ministerstwo Skarbu dla cen produktów i kosztów kultury ustanowiło.

Pomimo przekonania o nieużyteczności takich obrad, sądził Wydział krajowy stosownêm, wezwać komitet c. k. Towarzystwa Gospodarczego krakowskiego, ażeby zajął się dokładném rozpoznaniem ówczesnego stanu sprawy katastralnéj, i udzielił Wydziałowi krajowemu zdanie swoje względem wyboru powiatowych mężów zaufania, a jeżeli znajdzie, iż udział tych mężów mógłby stać się pożytecznym, i jeżeli będzie w stanie znaleźć dostateczną liczbę mężów, którzyby téj sprawy podjąć się chcieli i podołać jéj mogli, ażeby zaproponował Wydziałowi krajowemu kandydatów.

Na to wezwanie odpowiedział komitet w pismie z 2. Maja 1865. (l. W. 322.), iż wyznaczył osobną komisyę do zbadania stanu sprawy katastralnéj, a na podstawie sprawozdania téj komisyi zamyśla przesłać petycyę do Rady Państwa. Co się tyczy wyboru powiatowych mężów zaufania, odwołuje się komitet na zdanie swoje, wyłożone dawniéj w podaniach z 4. i 12. Grudnia 1863. (l. W. 1.123. i 1.158), i mniema, że przy tém zdaniu tém silniéj obstawać ma prawo, gdy najdobitniéj przekonał się, iż usilne i z całą znajomością rzeczy w roku przeszłym podjęte prace mężów zaufania przy obradach, w c. k. Dyrekcyi Skarbu krakowskiéj z organami katastralnemi i z komisyą ministeryalną odbytych, nie przyniosły skutku „tak dalece, iż żaden wniosek tych mężów na istniejących przepisach, i udowodnionéj słuszności „oparty, uwzględnionym nie został, jak o tém przekonywa reskrypt c. k. Ministerstwa Skarbu z 19. Listo„pada 1864., w skutek pomienionych obrad wydany; komitet przeto nie waha się ponownie oświadczyć, „że zdaniem jego mianowanie mężów zaufania powiatowych z głosem d o r a d c z y m byłoby jedynie do„pełnieniem c z c z é j f o r m a l n o ś c i zupełnie bezużytecznéj, j e ż e l i n i e s z k o d l i w é j. — Czynności „katastralne, wedle przepisów obecnie obowiązujących, są tak zawiłe, iż wymagają długich i mozolnych

„studyów; trudno zatém przypuszczać, aby się znalazła dostateczna liczba obywateli, którzyby się téj pracy „poświęcić mogli i chcieli, wiedząc z góry, że wszelkie ich przedstawienia, wszelka najsłuszniéj uzasadnio- „na opozycya, będzie zupełnie bezskuteczną wobec niechętnych organów katastralnych. Dla tych powo- „dów komitet uchwalił, iż nie jest w położeniu przedstawić żądanych przez Wydział krajowy kandydatów „na mężów zaufania.“

Także komisya, od komitetu c. k. Towarzystwa Gospodarczego krakowskiego do zbadania sprawy katastru wybrana, oświadczyła się w swojem sprawozdaniu przeciw udziałowi mężów zaufania w obradach nad zastosowaniem taryf cen produktów i kosztów kultury. Przez samo ustanowienie taryf (mówi ta komisya) już kraj nasz został skrzywdzony. — Téj taryfy nie można już zmienić przy jéj zastosowaniu. Mająż więc mężowie zaufania przez zastosowanie tych taryf uznać słuszność takowych, i proponować stopnie taryfowe, które im się wydać mogą niesprawiedliwemi?— Chociażby mąż zaufania, po wielu pracach, wyuczył się sztucznego obliczania procentowych kosztów kultury z niezliczonych podczynników, to przyjdzie on nakoniec do przekonania, że te procenta w operatach dowolnie są postanowione, i że on sam nie jest wstanie znaleźć dowodu, ażeby z uwzględnieniem przepisów i cen z r. 1824. mógł uzasadnić wniosek o kosztach kultury, ustanowionych w stosunku do ilości ziemiopłodów, lub w stosunku do dochodu surowego z jednego morga każdéj klasy. Nie ma w naszym kraju (a prawdopodobnie i w innych krajach) takich rachunków gospodarskich, z którychby się dały wyprowadzić tak sztuczne obliczania. Nieby więc mężowie zaufania nie mogli dowieść, a ich głos doradczy byłby niczém wobec stanowczego zdania tych inspektorów, którzy tak cenę produktów, jak i koszta kultury dla gmin pojedynczych już ustanowili, i uporu w obronieniu swoich robót dostatecznie udowodnili, a przy ustanowionych cenach produktów i kosztach kultury tem bardziéj obstawać będą zniewoleni, gdy znaczniejsze zmiany w tych czynnikach sprowadziłyby kosztowną i mozolną rewizyę i poprawę całéj masy operatów, we wszystkich niezliczonych cyfrach; czynniki te bowiem w tak ścisłym są związku z czynnikami przychodu w naturze, że zmiana pierwszych musiałaby pociągnąć zmianę ostatnich, ażeby nie zwichnąć przepisanych stosunków między kosztami kultury, a dochodem surowym; zmiany zaś dla jednych klas gruntów i gmin sprowadziéby znowu musiały zmiany dla innych klas i gmin, ażeby nie zwichnąć pomiędzy pojedynczemi klasami i gminami owych stosunków w rezultatach szacowania, które organa katastralne uznały za słuszne. Można być przekonanym, że mężowie zaufania, rzeczy świadomi, musieliby znowu wystąpić z dowodami o dowolności i bezzasadności dochodzeń i cyfer przyjętych w operatach, i ze skargami przeciw takiemu postępowaniu, a skargi te zostałyby znowu nieuwzględnione, i doprowadziłyby tylko do nieprzyjemnego starcia. Dotychczasowe prace mężów zaufania nie odniosły pożądanych owoców; w szczególności zaś zabiegi i wnioski tych mężów względem sprawiedliwego użycia dat o cenach gruntów, doprowadziły nakoniec do postanowień reskryptu c. k. Minist. Skarbu z 19. Listopada 1864., który odwołując poprzednie przepisy z 5. Stycznia 1863. stawia w tym względzie przepisy dla kraju szkodliwsze, niż były dawniéj. W takich doświadczeniach znajduje się nauka, że lepiéj, ażeby reprezentanci naszego kraju nie mięszali się do tego szacowania gruntów, i nie marnowali sił swoich tam, gdzie nie mogą nic uzyskać, a jednak przyjmują na siebie odpowiedzialność przed opinią publiczną, która im przynajmniéj część winy za niesprawiedliwe wynikłości przypisze. Nakoniec (mówi rzeczona komisya w swojem sprawozdaniu), że porozumiewała się z wielu intelligentnymi gospodarzami wiejskimi, i dowiedziała się od nich, że oni nie są skłonni brać taki bezowocny udział w sprawach katastralnych, jaki dotąd mężom zaufania jest przyznany.

Wobec tak manifestującego się zdania Towarzystwa Gospodarskiego, zdania, które pod względem bezskuteczności udziału powiatowych mężów zaufania, zgadzało się z przekonaniem Wydziału krajowego, nie mógł Wydział krajowy przystąpić do mianowania tych mężów.

Że na tém mianowaniu nie mogło także wiele zależeć c. k. władzom skarbowym, dowiodło później nowe doświadczenie mężów zaufania, powołanych do obrad we lwowskiéj c. k. Dyrekcyi Skarbu.

VII.

Powołanie mężów zaufania do obrad w c. k. krajowéj Dyrekcyi Skarbu lwowskiéj, i sprawozdanie tych mężów z 9. Sierpnia 1865. L. W. 592.

Gdy szacowanie katastralne w Galicyi Wschodniéj nie było tak daleko posunięte, jak w Zachodniéj, mniemał Wydział krajowy, iż będzie mógł względem Galicyi Wschodniéj zrobić obszerniejszy użytek

z prawa, jakie mu nadawała najwyższa rezolucya z 19. Marca 1863., powołująca go do współudziału koniecznego w téj sprawie.

W tym celu prosił Wydział krajowy P. Ministra Skarbu w pismie z 24. Grudnia 1863 l. 1187, między innemi także o wydanie polecenia do lwowskiéj c. k. Dyrekcyi Skarbu, ażeby referentowi Wydziału krajowego w sprawach podatkowych, jakotéż innym, od Wydziału delegowanym osobom dozwolono wglądać w akta katastralne w c. k. Dyrekcyi Skarbu, i w inspektoratach, i brać z tych aktów wyciągi i odpisy.

Tym sposobem chciał Wydział krajowy przyjść do wiadomości dokładniejszéj o pojedynczych operacyach; chciał przygotować materyały dla mężów zaufania do przyszłych obrad; chciał przez używanie delegowanych do studyowania aktów wprawić ich w te zawiłe operacye, i przygotować ich do brania udziału w obradach; chciał nakoniec już w trakcie operacyj zgromadzać i podawać do władz wyższych swoje spostrzeżenia o tych operacyach.

Na wspomnioną prośbę otrzymał jednak Wydział krajowy odpowiedź w pismie c. k. Prez. Namiestnictwa z d. 10. Marca 1864. l. 2.524 (l. W. 238,), w którém odmówiono pozwolenia do wglądania w akta katastralne, i do brania wyciągów i odpisów w toku operacyj, i oznajmiono Wydziałowi, że umożliwione mu będzie wzięcie udziału w operacyach przez delegowanie mężów zaufania do obrad, mających się jeszcze odbywać w lwowskiéj c. k. Dyrekcyi Skarbu nad ważniejszemi operacyami, mianowicie nad taryfami i szematami kosztów kultury, i nad ostatecznemi rezultatami operacyj szacunkowych, a tym sposobem dana będzie Wydziałowi krajowemu zarazem sposobność przejrzenia szczegółowych operatów, przez inspektoraty sporządzonych, i oparcia swego sądu o tychże na zupełnie ukończonych wynikłościach szacunku, dających pewną podstawę do ocenienia rezultatu dokonanych dochodzeń.

Nie chciała więc c. k. Administracya Skarbu, aby reprezentanci podatkujących wglądali w operacye katastralne, w czasie, gdy się odbywają dochodzenia, aby wykrywali błędy, w czasie tym dochodzeniom najbliższym, więc w czasie gdy błędy te łatwiéj wykryć i udowodnić, i błędom w dalszych dochodzeniach zapobiedz jeszcze można.

Cóż potém mogły pomódz obrady w c. k. krajowéj Dyrekcyi Skarbu z mężami zaufania, którym przedłożone być miały kilkunasto-cetnarowe akta z wszystkich dwunastu obwodów? Można było przewidzieć, że ci mężowie, nie wdrożeni naprzód w te sztuczne i zawiłe sprawy, dużo czasu potrzebować będą, aby rozpatrzéć się w aktach, i zaledwie cząstkę aktów rozpoznać będą w stanie że więc powtórzy się to samo, co się stało w Krakowie, t. j., że wytykane pojedyncze błędy poczytane będą jako mało znaczące w ogromie spisanych aktów, i władze wyższe nie zechcą wejść w dokładne roztrząsanie niezliczonéj masy tych aktów, i w prostowanie również niezliczonych błędów.

Jakkolwiek wspomnione pismo c. k. Prezydyum Namiestnictwa zmniejszało nadzieję skutecznego wpływu Wydziału krajowego i mężów zaufania na operacye katastralne; jakkolwiek nadzieja ta znacznie także była nadwątloną doświadczeniami poprzedniemi, a szczególnie uskarzaniem się krakowskich mężów zaufania na stanowisko, jakie im przy obradach było przyznane; — to jednak Wydział krajowy, nieobeznany podówczas jeszcze ze wszystkiemi skutkami obrad krakowskich, mniemał, iż nie może odmówić wyboru mężów zaufania, których Prezydyum lwowskiéj c. k. Dyrekcyi Skarbu krajowéj w pismie z 20. Października 1864. l. 2.177 (l. W. 756) zażądało do obrad nad cenami robocizny i nad kosztami kultury.

Po przeprowadzonych w tym względzie korespondencyach z komitetem c. k. Towarzystwa Gospodarskiego i z powołanymi przez Wydział krajowy obywatelami, z których kilku odmówiło przyjęcia wyboru, mianował Wydział krajowy na mężów zaufania do wspomnionych obrad: księdza kanonika Szwedzkiego, P. Laskowskiego Felicyana wice-prezesa Towarzystwa Kredytowego i Towarzystwa Gospodarskiego, PP. Jasińskiego Franciszka, Kopeckiego Edwarda, Petrowicza Xawerego, człon. Tow. Gosp.; i PP. Ławrowskiego Juliana i Krzeczunowicza Kornela, członków Wydziału krajowego.

Ci mężowie zaufania złożyli Wydziałowi krajowemu sprawozdanie z dnia 9. Sierpnia 1865. (l. W. 592), w którém przedstawiają, że od pierwszych dni Marca, gdy im akta zostały udzielone, zatrudniali się, o ile im inne obowiązki ich powołania pozwalały, studyowaniem aktów, w czém pomocnymi im byli nieprzerwanie dwaj, a czasem trzej urzędnicy Wydziału krajowego. Musieli mężowie zaufania dopiéro uczyć się nadzwyczaj sztucznego mechanizmu téj sprawy, musieli wartować kilkunasto-cetnarowe akta, i to nie w celu, aby wszystkie przejrzéć i rozpoznać, bo na to kilka lat ledwo wystarczyć mogło, lecz, ażeby przynajmniéj poznać główniejsze pisma, i zestawienia powodów, i przez przejrzenie specyalne kilku dochodzeń w każdym inspektoracie mieć wyobrażenie o postępowaniu przy dochodzeniach o zestawieniu cyfer.

Im głębiéj w rzecz sięgali, tém więcéj przedstawiała się im potrzeba dokładniejszego badania Nie można się więc dziwić, że mozolną pracę rozpoznawania aktów, zbierania i zestawiania własnych.

materyałów, obrabiania i uzasadniania własnych wniosków, nie mogli mężowie zaufania ukończyć podług życzeń c. k. Dyrekcyi Skarbu, która naglona przez c. k. Ministerstwo, terminu obrad aż do ukończenia prac mężów zaufania odwlekać nie mogła. Zmuszeni przeto byli mężowie zaufania złożyć dnia 30. Czerwca w c. k. Prezydyum Dyrekcyi Skarbu oświadczenie, że nie mogą brać udziału w obradach, bo nie są przygotowani dostatecznie, lecz zastrzegają sobie wnieść późniéj swoje przedstawienia.

Nie mogła, (mówią mężowie zaufania) żadna szkoda ztąd wyniknąć, iż oni, zamiast obrad z inspektorami, mieli zdanie swoje oddać na pismie; z obrad bowiem, przy których nic się nie rozstrzyga, nie można było spodziewać się żadnego innego rezultatu, jak tylko nieprzyjemnego starcia z inspektorami, którym mężowie zaufania musieliby wytykać błędy, przez nich popełnione.

Po oświadczeniu, złożoném w c. k. Dyrekcyi Skarbu, pracowali mężowie zaufania daléj nad wyrobieniem pism swoich. Lecz już w początkach Lipca dowiedzieli się, że c. k. Dyrekcya Skarbu, nie czekając na ich przedstawienia, posłała akta dotyczące cen robocizny i szematów kultury do c. k. Ministerstwa Skarbu, które, również nie czekając na przedstawienia mężów zaufania, coprędzéj w połowie Lipca o téj sprawie rozstrzygnęło.

Okoliczność ta wskazuje, że bardzo mała waga przywiązaną jest do zdań mężów zaufania. Trudno wątpić, że obrady z mężami zaufania, lub pisemne ich zdania, nie byłyby wpłynęły na rozstrzygnienie c. k. Ministerstwa o taryfach cen robocizny i kosztów kultury, tém bardziéj, gdy zmiany w tych taryfach, przez organa katastralne proponowanych, i zostających w związku z innemi czynnikami, w operatach ustanowionemi, byłyby sprowadziły potrzebę zmiany obliczeń we wszystkich operatach, więc znaczną pracę i zwłokę, któréj c. k. Ministerstwo właśnie pragnęło uniknąć.

Po otrzymanéj wiadomości o zatwierdzeniu taryf przez c. k. Ministerstwo Skarbu, udali się mężowie zaufania do c. k. Prezydyum Dyrekcyi Skarbu z prośbą o udzielenie im kopji rozporządzenia c. k. Ministerstwa, zatwierdzającego te taryfy, ażeby mogli zastosować do tego swoje uwagi i osądzić, jakie kroki im daléj uczynić wypadnie. Prosili oni także o udzielenie operatów, dotyczących cen drzewa z trzech dystryktów, których przedtém rozpoznać nie mogli, z powodu, że te operaty odebrane im zostały w początkach Czerwca.

Na tę prośbę otrzymali mężowie zaufania odpowiedź pisemną z 31. Lipca 1865. l. 1.758, w któréj odmówiono im aktów o cenach drzewa, z przyczyny, że te akta są potrzebne do ukończenia szacunku katastralnego; zaś kopii taryf, zatwierdzonych przez c. k. Ministerstwo Skarbu, odmówiono z powodu, że c. k. Dyrekcya Skarbu nie otrzymała ani polecenia ani upoważnienia do udzielenia tych taryf. Oświadczono także mężom zaufania ustnie, że c. k. Prezydyum Dyrekcyi Skarbu nie jest już w stanie teraz trudzić ich tą sprawą.

W tym stanie rzeczy stracili mężowie zaufania nadzieję, ażeby ich przedstawienia znalazły jakie uwzględnienie u c. k. władz skarbowych; przedłożyli więc memoryał swój o téj sprawie Wydziałowi krajowemu, i w podaniu swojém prosili Wydziału o wstawienie się, ażeby im jeszcze udzielono taryf cen produktów i kosztów kultury, zatwierdzonych przez c. k. jeneralną Dyrekcyę Katastru, jako też operatów o cenach drzewa z trzech dystryktów, i niektórych wyciągów z rejestrów gospodarskich o cenach produktów; chcieli oni bowiem te akty rozpoznać i przedstawić swoje nad niemi uwagi dodatkowo dla uzupełnienia memoryału.

Odebrawszy dnia 17. Sierpnia sprawozdanie mężów zaufania, wyraził Wydział krajowy w odezwie do c. k. Prezydyum krajowéj Dyrekcyi Skarbu z dnia 18. Sierpnia 1865. ubolewanie swoje, że c. k. jeneralna Dyrekcya Katastru rozstrzygnęła o taryfach cen robocizny i kosztów kultury, nie czekając na przedstawienia mężów zaufania. Wspomniał także Wydział krajowy o przyznaném mu w najwyższéj rezolucyi z 19. Marca 1863. prawie i obowiązku do współudziału w sprawach katastralnych, w moc którego nie zaniedba zrobić użytku z przedłożonych mu przedstawień mężów zaufania, skoro one będą uzupełnione rozpoznaniem wyżwspomnionych aktów, o których udzielenie dla użytku mężów zaufania Wydział krajowy uprasza.

Na tę odezwę Wydziału krajowego odpowiedziało c. k. Prezydyum Dyrekcyi Skarbu pismem z 21. Sierpnia 1865. l. 1.886. (l. W. 606.), w którém odmawia udzielenia żądanych aktów, z powodów danych mężom zaufania w wyżwspomnionéj rezolucyi z 31. Lipca b. r. l. 1.758.

Tą odmowną odpowiedzią odjęta była mężom zaufania możność uzupełnienia prac swoich, a Wydziałowi krajowemu odjętą była możność dowiedzenia się o stanie sprawy. Takie postępowanie, zda-

niem Wydziału krajowego, nie jest zgodném z najwyższą rezolucyą z 19. Marca 1863., powołującą Wydział krajowy do współudziału w **tych sprawach.**

W obszernym memoryale, który mężowie zaufania Wydziałowi krajowemu przedłożyli, podnieśli oni znowu mnogie błędy operatów katastralnych, podobne do tych, które były wykazane przez mężów zaufania w Krakowie.

Podług tego memoryału okazało się tu, również jak w Galicyi Zachodniéj, że wykazy targowych cen produktów są niedokładne, błędne, i na zaufanie nie zasługują; okazało się także, iż, pomimo ponownego nakazu w reskrypcie c. k. Ministerstwa Skarbu z 5. Stycznia 1863., miejscowe miary zboża z r. 1824. nie zostały ani dochodzone, ani uwzględnione, chociaż nie brakowało materyałów, wskazujących, że miary zboża używane na targach w r. 1824. były znacznie większe od miar normalnych, a ceny uzyskane za miary większe, nie były w księgach redukowane na miary normalne. Wspomnieli także mężowie zaufania o błędach w obliczaniu najwyższych i najniższych cen targowych, w zastosowaniu stopni cen, i w uzasadnieniu przeciętnych cen katastralnych zboża.

Daléj wykazali mężowie zaufania błędy w cenach innych płodów z roli, i płodów z łąk. Pomimo polecenia, zawartego w reskrypcie c. k. Ministerstwa Skarbu z 5. Stycznia 1863. względem ponownego i dokładnego dochodzenia cen siana ze ścisłém uwzględnieniem stosunków miejscowych, zatrzymały organa katastralne, z temi stosunkami nie obeznane, w ogólności dawne swoje ceny siana, ułożone podług biórowych formułek o stosunkach tych cen z cenami owsa, i ustanowiły dla różnych gatunków siana, jakotéż dla najważniejszego produktu z roli, t. j. dla kartofel, ceny takie, które pod względem absolutnéj cyfry w ogólności są zbyt wysokie, a pod względem stosunkowości między gminami są zupełnie błędne, i do nierówności w oszacowaniu prowadzące. (Obacz powyżéj str. 20 i załączniki *E. F. G. H.)*

Gdy ceny drzewa są głównym czynnikiem szacowania lasów, a operaty katastralne o tych cenach nie były zbyt obszerne, i dowody cen, przytoczone w operatach, nieliczne, więc mężowie zaufania zamierzyli rozpoznać szczegółowo te operaty, i rozpoznali takowe odnośnie do dwóch dystryktów szacunkowych lasowych. Chcieli oni później ukończyć to rozpoznanie względem reszty dystryktów, lecz akta z trzech dystryktów, do tego potrzebne odebrane im zostały 6. Czerwca, i późniéj już im tych aktów udzielić nie chciano. Na podstawie operatów rozpoznanych przedstawili mężowie zaufania, że te operaty są błędne, nie zgadzające się z przepisami, że dowody w tych operatach są fiskalnie wybierane, — błędnie i fiskalnie, a w pojedynczych przypadkach nawet fałszywie obrabiane i przedstawiane.

Niektóre szczegóły z pism mężów zaufania w téj sprawie, posłużą do bliższego wyjaśnienia.

Przytaczają mężowie zaufania sprawozdanie szacunkowego inspektoratu lasowego w Galicyi Wschodniéj z 26. Kwietnia 1862., w którém ten inspektorat przedstawia, że w Galicyi niema dokładnych dat o cenach drzewa z r. 1824. a nawet o cenach drzewa teraźniejszych, — że prawie jedynym wyjątkiem w tym względzie są lasy rządowe, — że dochodzenia z roku 1826. nie mogą służyć za podstawę, bo w nich są największe sprzeczności, a jeszcze mniéj pewne są wykazy targowych cen drzewa, z powodu niedokładnego zapisywania tych cen, jakotéż z powodu, iż nie wykazywano ani miary sągów, ani odległości lasów, z których drzewo było sprowadzane.

Pomimo uznanéj niepewności wykazów o cenach targowych drzewa, i pomimo przepisów, które nie przyjmują ceny targowéj za podstawę do ustanowienia katastralnych cen drzewa, sądziły organa katastralne stosownem, przyjąć targową cenę miasta Lwowa z r. 1824. za podstawę do ustanowienia najwyższego stopnia cen dla Galicyi Wschodniéj, i zastósować ten stopień w gminie miasta Lwowa. Chociaż w księdze targowéj miasta Lwowa nie była wykazana miara drzewa; — chociaż katastralna miara drzewa nigdzie w kraju, a w r. 1824. nawet i w Wiedniu nie była używaną; — chociaż znajdowały się dokumenta, że w lasach, należących do miasta Lwowa, stawiano sągi na 6′ 6″ do 7′ wysokości i na 36″ długości polan, zatém znacznie większe, niż sąg katastralny; — chociaż nareszcie te większe miary sągów podane były w dotyczącym protokóle z 11. Czerwca 1862. jako zwyczajne, i konstatowane zeznaniami zastępców miasta Lwowa, i mianowanego przez rząd burmistrza; — to jednak komisya szacunkowa téj większej miary nie uwzględniła, i na wspomnionym protokóle dopisała, iż samo przez się ma się rozumieć (ist selbstverständlich), że cena targowa wykazaną jest za sąg katastralny o 30calowéj długości polan. Tak się wykonują przepisy, które nie dopuszczają miary, samo przez się zrozumianéj, lecz najwyraźniéj nakazują dochodzić i wykazać w każdéj gminie miarę zwyczajową. Przyjąwszy mylnie, iż cena targowa odnosi

się do sąga katastralnego, potrąciła komisya koszta wyrąbania i dowozu, przyjęte dowolnie bez żadnego uzasadnienia w kwocie 1 złr. 9 kr. mon. konw. przy drzewie twardem, a 50 kr. mon. konw. przy drzewie miękkiem. Przyjęcie lwowskiéj targowéj ceny drzewa za podstawę do obliczenia ceny katastralnéj uzasadnione było w aktach katastralnych tą okolicznością, że innych materyałów nie znaleziono. Lecz właśnie we Lwowie znajdowały się inne materyały, mianowicie rachunki z r. 1824. z magazynu rządowego, do którego dowożono drzewo z lasów rządowych. W kilku dniach po rozpoczęciu pracy swojéj znaleźli mężowie zaufania te rachunki, których znaleźć nie mogli urzędnicy katastralni przez 7 lat swojego urzędowania.

Chociaż piąty szacunkowy dystrykt lasowy obejmował 472 gmin obwodów lwowskiego i żółkiewskiego, to jednak komisya szacunkowa wybrała tylko 19 gmin w okolicy miasta Lwowa, w których porównała swoje ceny katastralne z cenami w prowizoryum gruntowem z r. 1820. Do tego porównania zestawiła komisya dowolnie przecięcie cen z różnych gatunków drzewa, i nie zredukowała cen, wykazanych w prowizoryum za sągi mające 36 cali długości polan.

Z takiego porównania błędnie przeprowadzonego wykazała komisya, że ceny katastralne w tych 19 gminach równają się w ogólności cenom z prowizoryum z r. 1820., że więc ceny katastralne znajdują uzasadnienie w cenach wspomnionego prowizoryum. Przy innnch 453 gminach nie przeprowadziła komisya takich porównań. Jest to nowy dowód, jak organa katastralne przebierają we wszystkich materyałach, jakie znaleźć mogą. Mężowie zaufania przeprowadzili podobne porównania w dwóch całych powiatach tegoż dystryktu, mających dużo lasów, mianowicie: w powiecie sokalskim i bełzkim, i wykazali, że w tych powiatach ceny katastralne ustanowione były 3½ do 4 razy wyżéj od cen prowizoryum z roku 1820.

W operacie tegoż piątego dystryktu załączone były tylko 4 wyciągi z rejestrów lasowych o sprzedaży drzewa z r. 1824. Z tych rejestrów było dwa niedokładne, dwa zaś inne dokładniejsze z dóbr rządowych Janowa i Winnik.

Z rejestrów janowskich wykazujących sprzedaż drzewa z odstawą do Lwowa, wyrachowała komisya katastralna ceny drzewa na pniu w lesie po 1 zł. 56 kr. i 1 zł. 45 kr. m. k. za sąg. Przy tém wyrachowaniu potrąciła komisya tylko 1 złr. k. m. od sąga na koszt dostawy drzewa do miasta Lwowa, o 3½ do 4 mil odległego; bo tyle płaciła w r. 1824. Administracya dóbr rządowych poddanym za odstawę sąga, na podstawie ugody tak zwanéj abolicyjnéj (Robotabolitions-Vertrag), zawartéj z poddanymi w r. 1786. W takich ugodach, zawieranych w dobrach rządowych, znoszono dawną pańszczyznę i daniny, i ustanawiano natomiast czynsze, a w dobrach mających znaczne lasy wkładano na poddanych obowiązek rąbania i dowożenia drzewa za pewną małą cenę. Ta cena nie mogła być uważaną jako całkowita zapłata za rąbanie i dowóz, lecz tylko jako część wynagrodzenia za te roboty; drugą bowiem część wynagrodzenia mieli poddani w gruntach dotacyjnych i w służebnictwach.

Urzędnicy katastralni jednak, nie obeznani ze stosunkami krajowemi, nie wiedzieli o istnieniu, naturze i znaczeniu tych ugód, i potrącali przy obliczaniu cen drzewa tylko tyle, ile z tych ugód, płacono poddanym w gotówce za rąbanie i dowóz drzewa. Że między zapłatą z takich ugód a zapłatą zwykłą znaczne były różnice, nie mogło podlegać wątpliwości. Mężowie zaufania znaleźli nawet w jednym akcie likwidacyjnym z r. 1826. z dóbr Mokrotyna, należących podówczas do Rządu, pozytywny dowód, że za odstawę sąga drzewa do Lwowa, o 4 mile odległego, płacono poddanym z mocy ugody abolicyjnéj 1 zł. 12 kr. m. k., zwykła zaś zapłata za tę odstawę była 2 zł. m. k., więc różnica 48 kr. m. k., zachodząca między zapłatą z ugody abolicyjnéj a zapłatą zwykłą, była ciężarem, który ponosili poddani z swoich gruntów dotacyjnych.

Prócz zapłaty poddanym za dostawę drzewa, wykazany był w oryginalnych rejestrach janowskich wydatek na rogatkę do Lwowa po 30 kr. m. k. od jednego sąga drzewa. Komisya katastralna tego wydatku do swojego wyciągu z rejestru nie wciągnęła, i od ceny drzewa uzyskanéj we Lwowie nie potrąciła, i już przez to samo cenę drzewa na pniu o 40% wyżéj, niż należało, obliczyła.

W wyciągu z rejestrów dóbr Winniki zapisał urzędnik katastralny cenę drzewa z r. 1824. i koszt rąbania, który potrącił. W tymże wyciągu dodał urzędnik katastralny uwagę, że w rzeczonych rejestrach nie ma wykazanych wydatków innych, że przeto drzewo musiało być sprzedawane na miejscu w lesie. W oryginalnych jednak rejestrach znaleźli mężowie zaufania koszta dowozu za wszystkie w r. 1824. sprzedane sągi najwyraźniéj wykazane i policzone. Nie wypisał i nie potrącił tych kosztów urzędnik katastralny, i przez to obliczył cenę drzewa na pniu znacznie wyższą.

Te fałszywie przedstawione wynikłości z rejestrów, nie kontrolowane i nie prostowane przez władze wyższe, służyły za podstawę do uzasadnienia katastralnych cen drzewa.

Jakkolwiek instrukcya katastralna poleca, aby w lasach większych, gdzie wiadome są ceny z r. 1824., były także dochodzone ceny teraźniejsze, i tychże stosunek do cen z r. 1824., i ażeby podług tego stosunku redukowane były teraźniejsze ceny w gminach innych, to jednak rzeczona komisya szacunkowa tego polecenia nie wypełniła, i prawie we wszystkich gminach ceny bez należytego uzasadnienia ustanowiła.

Przy tém postępowaniu doszła ta komisya do tego, że ceny katastralne w niektórych gminach dla pewnych gatunków drzewa, ustanowiła prawie równe z cenami teraźniejszemi, lub nawet wyższe od cen teraźniejszych, przez nią wykazanych.

Drugi szacunkowy dystrykt lasowy, którego operat był przez mężów zaufania szczegółowo rozpoznany, obejmował 488 gmin w obwodach tarnopolskim i czortkowskim.

W tym operacie załączony był tylko j e d e n dokument, przedstawiający cenę drzewa z rejestrów lasowych z r. 1824. Był to protokół, sporządzony przez urzędnika katastralnego. W tym protokóle, podpisanym przez zarządzającego dobrami Germakówka, znajdowała się cena drzewa z r. 1824. z tym dodatkiem, iż ta cena wciągniętą była do protokółu z rejestrów lasowych z r. 1824., komisyi przedłożonych. Mężowie zaufania zażądali rejestrów oryginalnych z r. 1824 od wspomnionego rządcy, który jednak — powołując się na drugiego jeszcze świadka, mogącego rzecz stwierdzić przysięgą, — odpowiedział, że rejestrów z r. 1824. nie ma i że ich nie przedkładał komisyi, — że przedłożył komisyi jedynie rejestr z r. 1857/58., z którego cenę zapisano do protokółu, — że w protokóle, który on podpisał, nie było zapisanych cen z r. 1824., — że więc te ceny i ustęp protokółu o rejestrach z r. 1824. musiał być już poźniéj, po jego podpisie, w protokóle dodany.

Dla uzasadnienia katastralnych cen drzewa powoływała się rzeczona komisya przeważnie na ceny targowe z r. 1824., a mianowicie na ceny targowe Zbaraża i Tarnopola.

Cen targowych miasta Zbaraża nie wypisała komisya katastralna z ksiąg lub wykazów targowych, lecz spisała o nich osobny protokół.

Na wstępie tego protokółu stoi, że Magistrat przedłożył ceny targowe z r. 1824., których wynikłości przeniesiono do protokółu. Jednakże tych wynikłości nie wciągnięto do protokółu d o s ł o w n i e, jak one sa zapisane w oryginalnéj tabeli targowéj, lecz dodano nazwiska lasu, gatunki drzewa, jakotéż miarę drzewa, wynoszącą 36 cali długości polan. Tych dodatków nie było w autentycznym, przez urząd obwodowy zatwierdzonym odpisie tabeli targowéj, który mieli mężowie zaufania. Były więc te dodatki zapisane w protokóle komisyi katastralnéj na domysł. W tabeli targowéj niema wzmianki o 36calowéj długości polan, ani o gatunkach drzewa, lecz jest tylko wykazaną cena za n. a. sąg drzewa twardego i miękkiego (4 złr. 28 kr. i 3 złr. 18 kr. m. k.)

Zwyczajną w téj okolicy miarą drzewa był n. a. sąg kubiczny (łater). Zwyczaj ten trwajacy aż do r. 1858., w którym był spisany protokół komisyi katastralnéj, jakotéż wysokość ceny targowéj z r. 1824., i inne okoliczności wskazywały, że cena targowa w r. 1824. raczéj za ł a t e r była zapisaną. Komisya jednak przyjęła tę cenę jako cenę sąga o 36calowych polanach, więc jako cenę p ó ł ł a t r a, i ażeby mieć na poparcie tego zdania jakieś uzasadnienie, sporządziła powyższy protokół, w którym cena targowa z r. 1824. odnosi się do sąga o 36calowéj długości polan.

Mężowie zaufania mieli także autentyczną, przez urząd obwodowy zatwierdzoną kopię tabeli targowéj miasta Tarnopola z r. 1824., w któréj wykazaną była cena 6 złr. 24 kr. za sąg kubiczny (łater) drzewa dębowego, a 4 złr. 48 kr. za takiż sąg drzewa brzozowego. Tę cenę wciągnięto bez zmiany do zestawienia z r. 1826., chociaż w dotyczącym napisie tego zestawienia był wskazany sąg o 30calowéj długości polan i chociaż to zestawienie nie powinno było wykazywać ceny targowéj, lecz cenę miejscową, po odtrąceniu kosztów rąbania i dowozu. Z téj i z wielu innych podobnych okoliczności widać, że także w r. 1826. nikt nie dbał o dokładne dochodzenie rzeczy i zachowanie przepisów. Zapisywano cyfry w rubryki dla dopełnienia formy, bez przekonania się, czy te cyfry były zgodne z rzeczywistością.

Komisya katastralna, nie znająca stosunków miejscowych, przyjęła w protokóle sporządzonym w r. 1858. powyższe ceny, jako ceny za sąg katastralny, mający 30 cali długości polan, i z tych cen, po odtrąceniu kosztów rąbania i dowozu, obliczyła cenę drzewa na pniu w lesie. Téj ceny użyła komisya do uzasadnienia ceny katastralnéj, którą dla lasów w gminie miasta Tarnopola ustanowiła na 2 złr. 25 kr. m. k. za katastralny sąg drzewa dębowego i brzozowego.

To uzasadnienie jest oczywiście błędném. Gdy wspomniona cena targowa wykazaną była za sąg kubiczny o 72 calach długości polan, który nadto podług miejscowego zwyczaju miał także wysokość większą, niż sąg katastralny, więc ta cena targowa odnosiła się do sąga, który był przynajmniéj o 140% większy od sąga katastralnego.

Ztąd wypływa, że komisya katastralna, przyjmując tę cenę targową jako cenę sąga katastralnego, wywnioskowała cenę drzewa na pniu w lesie przynajmniéj o 140% wyższą, niż ona mogła być w rzeczywistości. —

Na tych i tym podobnych uzasadnieniach spoczywały ceny katastralne, ustanowione przez komisyę pierwszego dystryktu lasowego; wynosiły one 2 złr. 45 kr. dla drzewa dębowego i brzozowego w Tarnopolu, 2 złr. dla bukowego w Zbarażu, 2 złr. 30 kr., 2 złr. i 1 złr. 50 kr. m. k. dla wielu wsi obwodu tarnopolskiego, więc ceny takie, które znacznie są wyższe niż w stolicach Krainy i Karyntyi, bo w tych ostatnich prowincyach najwyższy stopień katastralnych cen drzewa był 1 złr. 25 kr. m. k.

Wspomnione ceny katastralne, ustanowione dla gmin w okolicy Tarnopola i Zbaraża, wpłynęły na ceny innych gmin w tym dystrykcie szacunkowym, a te znowu wpłynęły na inne dystrykty. Ceny te, proponowane przez organa katastralne, zatwierdziły władze wyższe.

Do takich rezultatów prowadzą operacye, zdziałane przez organa katastralne, nie znające stosunków miejscowych, i nie mogące zrozumieć znaczenia dat, na których wnioski swoje opierają.

Inny dowód fiskalizmu i błędności w obrabianiu i użyciu materyałów, odnoszących się do cen produktów, znaleźli mężowie zaufania także w zestawieniu dat z rachunków gospodarskich o sprzedaży zboża z r. 1824.

Zestawienie to, a mianowicie obliczone w niém przecięcie cen, przytoczone było w aktach katastralnych jako jeden z dowodów stosowności krajowego przecięcia katastralnych cen zboża. — Lecz to zestawienie sporządzone było na podstawie kilkunastu tylko wyciągów z rejestrów gospodarskich, a z tak małéj liczby dat nie można było czynić żadnego wniosku na krajowe przecięcie cen zboża. Nadto jeszcze wyciągi, które służyły temu zestawieniu za podstawę, pochodziły w dwóch trzecich częściach z obwodów zachodnich, a największa ilość produktów, wykazanych w tem zestawieniu była sprzedaną w tychże zachodnich obwodach, więc w obwodach, w których ceny produktów zawsze znacznie są droższe, niż w innych. I z takich wyciągów obliczono krajowe przeciętne ceny podług ilości sprzedanego zboża. Takie dowolne składanie cyfer musi wprawdzie doprowadzić do wynikłości, jakich żąda składający, lecz wynikłości te muszą być fałszywemi. — Mężowie zaufania porównali daty, wykazane w pomienioném zestawieniu z cenami katastralnemi tych samych gmin, z których owe daty pochodziły, a z tego porównania okazało się, że ceny katastralne w przeważnéj liczbie przypadków, ustanowione były wyżéj, niż wskazywały wspomnione daty. — Zachodziła tu jeszcze wątpliwość, uzasadniona doświadczeniami zebranemi w Krakowie, ażali także pojedyncze daty, z których przecięcie było obliczone w pomienioném zestawieniu, nie były błędne. — Gdy w aktach, przedłożonych mężom zaufania, był jeden wyciąg z rejestrów, których oryginał znajdował się w lwowskim klasztorze Dominikańskim, więc mężowie zaufania porównali wyciąg, sporządzony przez urzędnika katastralnego, z oryginałem. Pominąwszy, że sam oryginał był niestosowny do użytku w katastrze, bo nie był on rejestrem folwarcznym, lecz rejestrem przychodu i rozchodu klasztoru we Lwowie, — dostrzegli mężowie zaufania także, iż wyciąg z tego oryginału nie zawierał dosłownéj kopii wyciągniętych pozycyj, i przedstawiał niektóre pojedyncze pozycye fiskalnie i fałszywie. *)

---

*) I tak np. w oryginalnym wykazie percepty klasztoru Dominikańskiego jest na str. 3. J. A. 40 pod datą 6. Kwietnia 1824 zapisana pozycya: „Za sprzedane 50 korcy pszenicy z Zarudziec 200 złr. wal. wiéd.“ więc po 4 złr. za korzec. W wyciągu komisarza katastralnego dodano do téj pozycyi inną pozycyę percepty w kwocie 100 złr., chociaż ta ostatnia pozycya w rejestrze oryginalnym nie ma żadnego związku z poprzednią; jest ona bowiem zapisaną dwa miesiące późniéj, pod dniem 30. Maja 1824. pod J. A. 73 w tych słowach: „Od kupca Josia Barana zadatku na pszenicę 100 złr. w. w.“ Komisarz katastralny, dodając te 100 złr. dowolnie do powyższych 200 złr. przedstawił mylnie, że za wspomnione 50 korcy nie 200 złr. lecz 300 złr. uzyskano. Dla żyta zapisano w wyciągu komisyi katastralnéj oprócz dwóch pozycyj, zgodnych z oryginałem, i przedstawiających cenę 2 złr. i 2 złr. 45 kr. w. w., jeszcze trzecią pozycyę z ceną 3 złr., któréj niema w oryginale; w wyciągu bowiem stoi: „J. A. 92 am 30. Juni 1824. für 100 Koretz Korn 200 fl. i J. A. 89. am 27. September 1825. Rest 100 fl.“ i ztąd przedstawiono, jakoby te 100 korcy żyta sprzedane były za 300 złr.; w oryginalnym zaś rejestrze jest pod temi dwiema pozycyami zupełnie co innego, mianowicie: „J. A. 92 dnia 30. Czerwca 1824. od kupca Barana a conto 100 korcy jęczmienia (nie żyta) 200 złr.,“ zaś J. A. 89. dnia 27. Września 1825. od kupca Barana reszta do 100 korcy żyta 100 złr.,“ a przy téj ostatniéj pozycyi niema odwołania się do żadnéj sprzedaży r. 1824.

Dla przekonania się o prawdziwości innych podobnych wyciągów, żądali mężowie zaufania później, aby im udzielono tych wyciągów. Lecz prośbie téj, jak wyżéj już wspomnieliśmy, odmówiono.

W aktach, odnoszących się do cen robocizny i szematów kultury, znaleźli mężowie zaufania dowody postępowania, opisanego już w pismach mężów zaufania krakowskich. Wszystko było układane w biórach podług pewnych formułek. Wszystkie protokóły i inne pisaniny, tyle czasu i pieniędzy kosztujące, były tylko czczą formalnością.

Przepisane w skutek sankcyonowanych wniosków komisyi bezpośredniéj uwzględnienie podwójnych świąt, krótszych dni zimowych, stosunkowéj możności użycia bydła roboczego, i kosztów na budynki gospodarskie i narzędzia rolnicze nie zostało wykonane.

Roczne koszta na budynki i narzędzia rolnicze, przyjęły organa katastralne w ogólnem przecięciu na 5 złr.; w pojedynczych inspektoratach przyjmowano różnie te koszta. W inspektoracie stanisławowskim wykazano te koszta przeciętnie na 46 kr. kon. konw.! Jak w Galicyi Zachodniéj tak i we Wschodniéj wplątano te koszta do obliczenia ceny dnia ciągłego. Podług obliczenia, wykazanego przez lwowski Oberinspektorat, ma się znajdować w cenie jednego dnia ciągłego, kwota $1^{42}/_{100}$ kr. mon. konw. na koszta budynków i narzędzi. Gdy przy średniem gospodarstwie włościańskiem o 10 morgach roli kataster policzy ledwie 30 dni ciągłych rocznie na koszta kultury, a w cenie każdego z tych dni ma się znajdować $1^{42}/_{100}$ kr. mon. konw. na koszta budynków i narzędzi, więc na te ostatnie koszta wypadłoby rocznie $42^{6}/_{10}$ kr. mon. konw.!!! Postępowanie takie nie potrzebuje komentarza.

Ażeby ceny dnia ciągłego ustanowić nizkie, przyjmowano mało karmy dla bydła roboczego, i w tym celu przedstawiono bydło robocze nadzwyczaj małem.

W obliczeniu cen dnia ciągłego, sporządzonem przez Oberinspektorat, przyjęto żywą wagę jednego konia roboczego na $178^{1}/_{2}$ funtów, a jednego wołu roboczego na 200 funtów! Jakkolwiek dopuszczano dnie ciągłe czworobydlne, tu i ówdzie także sześciobydlne, to jednak w przeważnéj liczbie gmin przyjęto dnie ciągłe parobydlne, i dla pary koni i wołów wspomnionéj wagi przepisywano w szematach taką robotę, jaką konie i woły, ważące cztéry razy tyle, zaledwie uskutecznić mogą.

Mieli mężowie zaufania udzielone sobie także około trzydziestu operatów o przychodzie w naturze z różnych okolic kraju, i znaleźli w nich bezzasadność i błędy, podobne do tych, które w r. 1864. z powodu obrad w Krakowie były wykazane. Szemata robocizny ciągłéj, ułożone w stosunku do ilości plonu, wskazywały, że przychody przeciętne w naturze, przyjęte z morga, dochodzą w stopniach najwyższych aż do 13 korcy pszenicy i żyta, 14 korcy jęczmienia, 15 korcy owsa, 10 korcy grochu i hreczki, 13 korcy kukurudzy, 15 korcy prosa, 80 korcy kartofli, 50 cetnarów koniczyny i wyki, 30 cetnarów siana i tyleż otawy.

Słusznie mówią mężowie zaufania w końcu memoryału, że przy podobnych przychodach w naturze, które nie są rzeczywistemi ale katastralnemi, — przy cenach produktów, które nie są cenami z r. 1824., ale innemi wyższemi, — przy nieuwzględnieniu kosztów, które Najj. Pan w najwyższém postanowieniu z 7. Lutego 1861. uwzględnić nakazał; — przy kosztach utrzymania bydła i szematach, w których przyjęte są konie i woły nie rzeczywiste, lecz katastralne, do źrebiąt i cieląt podobne, a bardzo dużo robiące, — przy nieuwzględnieniu stosunków miejscowych, organom katastralnym nieznanych, — można przyjść tylko do takich wynikłości oszacowania, które są nadzwyczaj nierówne, z rzeczywistością nie mają nic wspólnego, i w niczém nie odpowiadają owemu w ustawach nakazanemu szacowaniu gruntów, które równość rozkładu podatków powinno mieć na celu, i stosownie do woli Najjaśniejszego Monarchy oparte być powinno na zwyczajnym w gminie trybie gospodarstwa, i na najniższych cenach produktów z r. 1824.

VIII.

Sprawa systowania katastru w Izbie Niższéj Rady Państwa.

Nie pominęli nasi Posłowie w Radzie Państwa stawać w obronie kraju w téj ważnéj sprawie.

Za ich to sprawą uchwaliła Izba Niższa Rady Państwa na posiedzeniu z 27. Września 1862. wstrzymanie operacyj katastralnych. Téj uchwały, która nie była jeszcze ustawą, rząd nie uwzględnił.

W roku bieżącym, na posiedzeniu z 16. Maja, postawili nasi, i kilku Posłów z innych krajów koronnych w Izbie Niższéj Rady Państwa wniosek do ustawy, orzekającéj wstrzymanie operacyj katastral-

nych w Galicyi i na Bukowinie aż do wydania nowéj ustawy o reformie podatku gruntowego. Wniosek ten rozwinięty i uzasadniony przez Posła Wężyka na posiedzeniu z 23. Maja, odesłała Izba niższa Rady państwa uchwałą powziętą na témże posiedzeniu, do Wydziału swojego, który był ustanowiony dla wyrobienia projektu reformy podatków bezpośrednich.

W skutek uchwały tego Wydziału powołany został członek Wydziału krajowego P. Krzeczunowicz, jako rzeczoznawca. Kopij zeznań swoich w téj sprawie, złożonych w Wydziale Izby niższéj, udzielił P. Krzeczunowicz Wydziałowi krajowemu (l. W. 1.118 z r. 1865).

Na wysłuchaniu rzeczoznawcy stanęła ta sprawa. Nie mogła zająć się jéj rozstrzygnieniem Rada Państwa która, jak wiadomo, po zmianie Ministerstwa z końcem Lipca zamkniętą została.

IX.

Ostatnie czynności katastralne.

1. W Galicyi Wschodniéj.

Krajowa c. k. Dyrekcya Skarbu lwowska przesłała Wydziałowi krajowemu w odezwie z 22. Listopada 1865 l. 38.759 (l. W. 1009) kilka egzemplarzy informacyi, wydanej dla przeprowadzenia sprostowań stanu posiadania. Co do operacyj szacowania w Galicyi Wschodniéj, nie wiadomo Wydziałowi krajowemu, jak one teraz postępują, gdyż, jak wyżéj wspominaliśmy, odmówiono Wydziałowi krajowemu kopji taryf cen produktów i kosztów kultury, zatwierdzonych przez c. k. Ministerstwo Skarbu, i odmówiono także wglądanie w akta katastralne w trakcie operacyj szacunkowych.

Z przepisów, regulujących postępowanie, wnosić można, że w Galicyi Wschodniéj odbywa się teraz ostateczne obliczanie czystego dochodu, na podstawie wspomnionych zatwierdzonych taryf, i układanie zestawień sumarycznych dla pojedynczych dystryktów i inspektoratów szacunkowych.

2. W Galicyi Zachodniéj.

W piśmie z 4. Listopada 1865. l. 11.473. (l. W. 818.), przesłało c. k. Prezydyum Namiestnictwa Wydziałowi krajowemu kilka exemplarzy okólnika krakowskiéj krajowéj c. k. Dyrekcyi Skarbu do wszystkich posiadaczy większych posiadłości i do gmin w okręgu rządowym krakowskim jakotéż i w powiatach, Krosno, Żmigród i Dukla, które pod względem przeprowadzenia operacyj katastralnych z Galicyą Zachodnią połączone zostały.

W tym okólniku nie przyznano obwodowi Wadowickiemu i W. Ks. Krakowskiemu prawa reklamacyj, lecz ograniczono te obwody na prawo podawania rekursów, które rozstrzyga c. k. Ministerstwo Skarbu w ostatniéj instancyi. Odjęto więc tym obwodom pierwszą instancyę, pomimo przedstawień Wydziału krajowego i mężów zaufania. Postępowanie to, zdaniem Wydziału krajowego, nie jest zgodném z Najwyższém postanowieniem z 19. Marca 1863., w którem Jego C. K. Apostolska Mość, bez jakiegokolwiek wyjątku, najmiłościwiéj zezwolić raczył, aby aż do ukończenia robót katastralnych darowane były ubiegłe termina do wnoszenia reklamacyj i był wyznaczony nowy termin.

Termin do podawania reklamacyj, — a w okręgach Wadowickim i Krakowskim do podawania rekursów, — wyznaczony jest w okólniku ośmiotygodniowy, licząc od dnia wydania nowych wykazów szacunkowych (Grundertragsanschläge), t. j. wykazów oszacowanego czystego dochodu z każdéj klasy gruntów.

Pojedynczym reklamantom i rekurentom wolno jest, podług rzeczonego okólnika, występywać w reklamacyach i rekursach przeciw gatunkom kultury, przeciw klasyfikacyj, przeciw czystemu dochodowi, jakotéż przeciw pojedynczym czynnikom, z których ten dochód jest obliczony.

W tym celu dozwolono, ażeby reklamanci i rekurenci, w inspektoratach i w komisarjatach szacunkowych, w lokalu urzędowym i w obecności urzędnika, przezierali akta dochodzeń, na których opiera się szacowanie, i brali na własne koszta odpisy[illegible]tych aktów.

Pominąwszy, że gdyby wszyscy, lub znaczna część reklamantów, w oznaczonym do reklamacyj terminie, chciała przezierać stosy aktów w inspektoratach i komisaryatach, nie wystarczyłoby w urzędach ani lokalności ani urzędników, w których obecności to ma się odbywać; — pominąwszy, że największa część reklamantów nie jest wstanie jeździć do inspektoratów i komisaryatów, i czekać tam, aż każdemu z nich z kolei przystęp do aktów będzie mógł być dozwolony, — dość jest znać mnogie do téj sprawy

odnoszące się przepisy i nadzwyczajną sztuczność operacyj katastralnych, aby żadnéj nie mieć wątpliwości o tém, że nawet najinteligentniejsi posiadacze gruntów w kraju, potrzebowaliby najmniéj pół roku, ażeby przepisów się nauczyć i w chaosie cyfer jaśniéj widzieć. Doświadczenia mężów zaufania, powoływanych do obrad we Lwowie i Krakowie, są jasnym tego dowodem. Jeszcze mniéj spodziewać się można, ażeby ktokolwiek był w stanie uzbierać materyały, dostateczne dla udowodnienia, iż zamiast téj lub owéj cyfry ustanowionéj w operacie dla pojedynczego czynnika, powinna być postawiona cyfra inna. Nie może tu pomódz nawet najlepsze uzasadnienie względem téj lub owéj cyfry, gdy ta związaną jest nietylko z innemi cyframi tego samego operatu, lecz z cyframi operatów gmin innych.

Dozwolone wglądanie i branie odpisów z aktów, i dozwolone zażalenie przeciw pojedynczym czynnikom szacowania, jest więc oczywiście tylko dopełnieniem przepisu, które po za granice czczéj formalności przejść nie może.

Cały rezultat reklamacyj zależy od wyższéj władzy rozstrzygającéj, która nie może sama z własnéj wiadomości sądzić o stosunkach miejscowych, więc polegać musi na sądzie urzędników katastralnych, którzy rozpoznają reklamacye, i zdają sprawę z tego rozpoznania.

Do rozpoznania zaś reklamacyj pozostali ci sami urzędnicy katastralni, sprowadzeni z innych krajów, którzy dotąd przeprowadzali tę sprawę w sposób w tém sprawozdaniu opisany. W okólniku stoi wprawdzie, że „czynności dotyczące zażaleń, poruczone są organom reklamacyjnym, które przy rozpoznawaniu reklamacyj w latach poprzednich nie miały udziału.“ Lecz to dzieje się tak, że urzędnik, który pierwéj użyty był w jednym dystrykcie lub inspektoracie, przeniesiony jest dla rozpoznania nowych reklamacyj do drugiego dystryktu lub inspektoratu, i nawzajem. Takie zmiany nie mogą mieć doniosłości praktycznéj; bo ci urzędnicy układali już przedtém wszystko w porozumieniu jedni z drugiemi, i podług jednakowych, lub podobnych do siebie formułek, których, dla nieznajomości stosunków miejscowych, i teraz trzymać się będą.

Już sam §. 15. informacyi reklamacyjnéj świadczy, że urzędnicy katastralni, lub znaczna ich część, nie umie nawet języka krajowego; w tym bowiem paragrafie postanowiono, że oświadczenie stron przy komisyi ustnie podane, ma pomocnik gminy (Geschäftsleiter) spisać w języku w gminie używanym, przyłączając tłómaczenie niemieckie, a oświadczenia komisarza po niemiecku ułożone, ma pomocnik gminy tłómaczyć do protokołu w języku w gminie używanym.

Takim to urzędnikom pozostawiono ukończenie operacyj katastralnych, pomimo tylokrotnie ponawianych próśb mężów zaufania i Wydziału krajowego, i pomimo Najwyższych postanowień, nakazujących, ażeby na organa katastralne mianowanemi byli krajowcy, znający dokładnie język krajowy i stosunki dystryktu szacunkowego, dla którego są ustanowieni.

Marszałek krajowy:
Leon Xiążę Sapieha m. p.

Członek Wydziału krajowego:
Kornel Krzeczunowicz m. p.

Z Wydziału krajowego królestwa Galicyi i Lodomeryi i Wielkiego Xięstwa Krakowskiego.

We Lwowie dnia 17. Grudnia 1865.

86

Załącznik A.
do str. 10.

Porównanie

czystego dochodu oszacowanego w katastrze z rentą gruntową, obliczoną z cen kupna i z czynszów dzierżawnych.

Liczba porządkowa	1. Kraje koronne	2. Liczba przypadków kupna i dzierżaw	3. Przestrzeń w niższo-austryackich morgach	3. sążniach	4. Czysty dochód katastralny złr.	4. kr.	5. Rzeczywista renta gruntowa, t. j. w przypadkach dzierżawy czynsz dzierżawny, a w przypadkach kupna renta od ceny kupna 5% dla Galicyi i Krakowa, a 4% dla innych krajów koronnych złr.	5. kr.	6. Przeciętnie na jeden morg niższo-austr. Czysty dochód katastralny złr.	kr.	6. Rzeczywista renta gruntowa złr.	kr.	7. Stosunek czystego dochodu katastralnego do rzeczywistéj renty gruntowéj jak 100 do:
					w monecie konwencyjnéj								
I.	Niższa Austrya .	1.440	4.907	42	31.105	$43\frac{1}{4}$	82.030	43	6	20·3	16	43·7	263·4
II.	Wyższa „ .	533	1.372	908	7.792	$22\frac{1}{4}$	21.629	53	5	41·0	15	45·5	277·3
III.	Salzburg . .	73	1.540	1.115	1.824	$24\frac{2}{4}$	6.263	52	1	11·0	4	4·0	343·2
IV.	Styrya . .	502	4.122	827	13.363	$12\frac{2}{4}$	29.974	41	3	14·5	7	16·3	225·0
V.	Karyntya . .	168	850	500	4.680	$33\frac{3}{4}$	8.780	28	5	30·2	10	19·3	187·2
VI.	Kraina . .	212	919	426	5 204	$47\frac{1}{4}$	8.430	30	5	39·7	9	10·2	161·6
VII.	Czechy . .	900	4.603	1.367	38.820	$49\frac{2}{4}$	69.919	3	8	26·0	15	11·2	180·6
VIII.	Morawia . .	542	3.012	116	25.135	10	52.345	8	8	20·5	17	22·8	208·0
IX.	Szlązk . .	59	662	1.562	4.000	32	7.877	27	6	2·0	11	53·0	197·0
X.	Kraj nadbrzeżny	273	6.675	558	5.732	$7\frac{3}{4}$	12.453	1	.	51·5	11	52·0	217·1
XI.	Dalmacya .	322	12.662	1.133	19.529	33	29.350	48	1	32·7	2	19·0	150·2
	Summa dla krajów koronnych, w których stały kataster jest zaprowadzony .	5.024	41.329	554	157.189	$15\frac{2}{4}$	329.055	34	3	48·2	7	57·7	210·0
XII.	Węgry, Kroacya i Sławonia, Wojewodzina i Siedmiogród, w których to krajach prowizoryum podług pat. z dnia $\frac{4}{3}$ 1850. wprowadzoném zostało	3.185	272.843	275	882.892	$59\frac{3}{4}$	1,181.485	$58\frac{3}{4}$	3	14	4	21	133·5
XIII.	W. Ks. Krakowskie	72	1.695	602	5.583	20	4.735	.	3	17·5	2	47·7	84·8
XIV.	Zachodnia Galicya	29	9.444	735	42.352	24	30.816	41	4	29·0	3	15·7	72·7
XV.	dtto. dtto.	1.684	11.080	1.052	46.459	.	55.760	13	4	11·5	5	1·7	120·0
	Summa dla Krakowa i Galicyi zachodniéj	1.785	22.220	789	94.394	44	91.311	54	4	14·8	4	6·5	96·7

Objaśnienia.

a) Cyfry znajdujące się pod l. porz. I. do XII., wyjęte są z dat, zebranych w r. 1856. — 1858. i wykazanych w memoryale c. k. Ministerstwa Skarbu o podatkach stałych w Austryi i tychże reformie (Wiédeń 1860. Str. 124. i 125.)

b) Cyfry czystego dochodu katastralnego w W. Ks. Krakowskiém i w Galicyi, wykazane tu są podług wynikłości szacowania, jakie były wiadome w r. 1862.

c) Przypadki kupna i dzierzawy, przytoczone pod l. porz. XIII. i XIV. dla obwodu krakowskiego i Galicyi zachodniéj, zostały zebrane przez nadinspektora p. Horvatha, delegowanego od c. k. Ministerstwa Skarbu do zbadania zażaleń, i pochodzą z lat 1849. do 1859., więc z 11 lat, w które właśnie wpadają lata 1854. do 1856., kiedy ceny produktów w Galicyi dla nadzwyczajnéj koncentracyi wojsk niepraktykowaną dotąd miały wysokość.

d) W tychże 11 latach pozbierały organa katastralne w Galicyi Zachodniéj przypadki kupna i dzierzaw pod l. porz. XV. wykazane. Te przypadki tyczą się po największéj części pojedynczych parcel gruntowych, między któremi wiele w miastach i miasteczkach. I tak zebrano n. p. dla obszernego inspektoratu szacunkowego Rzeszowskiego przypadki kupna i dzierzawy tylko z 26. gmin, pomiędzy któremi 10 miast, chociaż oczywiście tylko mało znacząca część ziemi uprawnéj na gminy miejskie przypada, i większa cena ziemi w miastach za podstawę do osądzenia wartości ziemi w ogóle użytą być nie może. Ceny kupna i dzierzaw byłyby daleko niżéj wykazane, gdyby organa katastralne były zbierały wszystkie przypadki kupna i dzierzaw, bez wyboru między temiż, i gdyby były zbierały więcéj takich przypadków, które dotyczą całych gospodarstw. Zbieranie i użycie tych ostatnich przypadków, jest w Galicyi już dla tego stosowném, że galicyjskie grunta, z wyjątkiem małéj tylko cząstki, faktycznie, nie pojedynczemi parcelami, lecz w całych komplexach są zagospodarowane, i komplexy gospodarskie już nawet podług ustaw obowiązujących są niepodzielne *).

e) Podług powyższego wykazu (l. porz. XIII. do XV.) ma się dochód katastralny do renty gruntowéj, obliczonéj z przypadków kupna i dzierzaw:

1. W przypadkach zebranych przez p. Horvatha:
   w W. Ks. Krakowskiém jak 100 do 84·8;
   w Zachodniéj Galicyi jak 100 do 72·2.
2. W przypadkach przez organa katastralne zebranych
   jak 100 do 120

w ogólném przecięciu jak 100 do 96·7.

Do takich rezultatów oszacowania katastralnego mogły tylko doprowadzić duch fiskalizmu i niewiadomość krajowych stosunków gospodarskich.

Albowiem oszacowanie katastralne, oparte podług ustaw na zwyczajnym w gminie trybie gospodarstwa i na cenach produktów z r. 1824., gdyby wykonane było sprawiedliwie, powinno wyka-

---

*) Podług dat zestawionych z r. 1844. posiada Galicya:

w rolach	5,443.383	morgów, między temi	282.893	tak zwanych wolnych
„ łąkach	1,751.497	„ „ „	100.811	„ „ „
w pastwiskach	1,113.331	„ „ „	48.797	„ „ „
Razem	8,308.661	„ „ „	432.501	„ „ „

Do tak zwanych wolnych są jednak policzone wszystkie grunta probostw, szkół i inne dotacyjne, które pewnie jedną połowę wszystkich gruntów wolnych wynoszą, i ani dzielonemi, ani sprzedawanemi być nie mogą. Druga połowa przypada całkiem na miasta i miasteczka.

zać dochód czysty trzy lub cztéry razy mniejszy od renty gruntowéj obliczonéj z przypadków kupna i dzierżaw, zebranych z lat, w których ceny produktów były cztéry razy większe od cen produktów z roku 1824. *)

f) Z powyższéj tabeli okazuje się także, iż czysty dochód oszacowany w katastrze, jest w stosunku do wykazanéj wartości zamiennej gruntów w Galicyi i W. Ks. Krakowskiem o 118% wyższym, niż w jedenastu zachodnich krajach koronnych, dawniéj oszacowanych.

g) Materyały o cenach kupna i dzierżaw gruntów, zebrane w Galicyi Zachodniéj i W. Ks. Krakowskiem i porównania tych cen w pojedynczych przypadkach z czystym dochodem, obliczonym w katastrze, wykazywały także, iż nawet wewnątrz kraju jedne grunta były daleko wyżéj oszacowane niż inne, gdyż w zestawieniach, z których złożono sumaryczne cyfry, wykazane w powyższéj tabeli, znajdowało się wiele takich przypadków, w których oszacowanie katastralne o 2 do 5 razy jest mniejsze, zaś wiele innych takich, w których to oszacowanie o 2 do 8 razy jest większe od ceny kupna, lub od czynszu dzierżawnego.

---

*) Podług tabel do statystyki podatkowéj, ogłoszonych przez c. k. Ministerstwo Skarbu w r. 1858. (Tafel zur Statistik des Steuerwesens Strona 257. do 269.) istniały w Galicyi w latach 1824 i 1849. do 1857. następujące ceny targowe dla głównych gatunków zboża:

W okręgu administracyjnym	W latach	Przeciętna cena w mon. konw. za jedną mecę							
		pszenicy		żyta		jęczmienia		owsa	
		złr.	kr.	złr.	kr.	złr.	kr.	złr.	kr.
Galicya . . .	1824	1	4	.	44	.	31	.	22
Galicya z Krakowem .	1849 do 1853 przeciętnie	2	53 20/100	2	19	1	52 40/100	1	10 80/100
Lwowski okręg administr.	1854 do 1857	4	15 25/100	3	1	2	24	1	40 25/100
Krakowski „ „	1854 do 1857	5	9 50/100	3	44	2	57 25/100	1	52 25/100
Summa .		12	17 95/100	9	4	7	13 65/100	4	43 20/100
Główne przecięcie z lat 1849 do 1857		4	6	3	1 33/100	2	24 50/100	1	34 40/100

	przy			
	pszenicy	życie	jęczmieniu	owsie
	jak 1 do			
Okazuje się przeto stosunek przeciętnych cen targowych z r. 1824. do cen z lat 1849. do 1857.	3·8	4·1	4·6	4·3

78

Załącznik B.
do str. 10. i 31.

Porównanie

sumy zwyczajnego podatku gruntowego (Grundsteuer-Ordinarium) jaka była nałożoną na podstawie prowizoryum podatkowego z r. 1820. z sumą tegoż podatku, nałożoną na podstawie stałego katastru.

NB. Porównanie to mogło być zrobione tylko dla sześciu krajów koronnych, wewnątrz wymienionych; bo tylko w tych krajach istniało prowizoryum podatku gruntowego, zaprowadzone w r. 1820., takie same jak w Galicyi.

Sumy podatku z lat 1838., 1843., 1850., 1851., 1856. i 1861., wewnątrz wykazane, wyjęte są z tablic statystycznych do Memoryału c. k. Ministerstwa Skarbu o podatkach stałych w Austryi i tychże reformie. (Wiedeń 1860. Strona 49.)

Sumy podatku z lat 1833 i 1834 w Austryi niższéj, wyjęte są z wykazu, który n. a. Wydział krajowy przysłał galicyjskiemu Wydziałowi krajowemu w pismie z 28. Listopada 1863. l. 5.093.

Kraje koronne	Rok	Summa zwyczajnego podatku gruntowego (Grundsteuer Ordinarium) bez dodatków		Uwaga
		podług prowizoryum z r. 1820	podług stałego katastru, 16% od czystego dochod.	
		złr. wal. austr.		
Niższa Austrya	1833	2,197.332		
	1833	2,197.332		
	1851		2,303.884	
	1856		2,302.283	
	1861		2,301.900	Stały kataster zaprowadzony od r. 1835.
Wyższa Austrya	1838	1,545.787		
	1843	1,545.292		
	1850		1,321.629	
	1856		1,321.500	
	1861		1,321.560	Stały kataster zaprowadzony od r. 1845.
Styrya	1838	1,379.906		
	1843	1,379.293		
	1850		1,226.427	
	1856		1,223.882	
	1861		1,223.590	Stały kataster zaprowadzony od r. 1844.
Karyntya	1838	599.034		
	1843	598.945		
	1850		424.348	
	1856		422.641	
	1861		422.430	Stały kataster zaprowadzony od r. 1844.
Morawia	1838	2,934.831		
	1843	2,933.532		
	1850		3,251.667	
	1856		3,211.737	
	1861		3,211.860	Stały kataster zaprowadzony od r. 1850.
Szlązk	1838	452.814		
	1843	452.684		
	1856		585.632	
	1861		585.430	Stały kataster zaprowadzony od r. 1852.

	Z powyższych dat okazuje się, że zwyczajny podatek gruntowy, nałożony na podstawie stałego katastru, w porównaniu z podatkiem jaki był nałożony na podstawie prowizoryum gruntowego, jest	
	większy	mniejszy
	o procentów	
w Niższéj Austryi	$4^1/_2$	
„ Wyższéj Austryi		15
„ Styryi		11
„ Karyntyi		13
„ Morawii	10	
„ Szlązku	23	

U w a g a.

Zestawione w r. 1862. wynikłości szacunku katastralnego w Galicyi Zachodniéj były takie, iż wymierzony na ich podstawie zwyczajny podatek gruntowy, byłby w ogóle dwa razy większy od istniejącego teraz podatku, nałożonego na podstawie prowizoryum z r. 1820.

W wielkiem Księtswie Krakowskiem istniały aż do r. 1852. różne rodzaje podatków (ofiara, łanowy, dziesięcinny, osobisty) które, w skutek zaprowadzenia stałego katastru w r. 1852., zastąpione zostały podatkiem gruntowym, nałożonym na podstawie tegoż katastru. W r. 1850. wynosiła suma wspomnionych podatków 28.032 złr.; w r. 1851. zaś 32.042 złr.; nałożony w r. 1852. na podstawie stałego katastru zwyczajny podatek gruntowy wynosił 99.589 złr.; przeto podatek dawniejszy podwyższonym został przez zaprowadzenie katastru, w i ę c é j j a k w t r ó j n a s ó b. — Prócz tego przyszły dodatki, najpierw ogólny dodatek $^1/_3$, daléj dodatki nadzwyczajne, które teraz wynoszą także $^1/_3$ podatku zwyczajnego; nakoniec dodatki indemnizacyjne i krajowe, wynoszące 62% od podatku zwyczajnego z dodatkiem trzeciéj części razem wziętego,— tak, iż Wielkie Księstwo Krakowskie płaci dzisiaj podatku gruntowego z dodatkiem 7 r a z y w i ę c é j, niż płaciło w r. 1850. i 1851. w owych podatkach, które zastąpione zostały podatkiem gruntowym.

Załącznik C.

do str. 10 i 31.

Zestawienie

wartości wszystkich posiadłości nieruchomych (gruntów i domów) i podatków z nich opłacanych.

Wyciąg z memoryału, przedłożonego c. k. Ministerstwu Skarbu w r. 1862.

Kraj koronny	Wartość posiadłości nieruchomych	4%towa renta od téj posiadłości	ogólny poda- gruntowy	domowy
	w złotych reńskich w walucie			
Niższa Austrya: Wiedeń	342,609.912			
1. Niższa Austrya: reszta kraju	722,610.250	42,608.806	3,452.922	6,001.749
2. Wyższa Austrya	411,956.699	16,478.268	1,982.456	517.902
3. Salzburg	80,497.029	3,219.881	339.936	92.162
4. Styrya	422,879.456	16,915.178	1,835.451	633.207
5. Karyntya	99,415.267	3,976.611	633.645	143.408
6. Kraina	101,587.286	4,063.491	847.946	199.101
7. Nadbrzeże (illiryjskie) Gorycya i Gradiska Istrya, Tryest: okręg Tryest	136,434.490			
reszta kraju	105,692.938	9,685.097	642.537	610.950
8. Dalmacya	37,487.764	1,499.511	326.520	134.100
9. Czechy	1,,736,085.22	69,443.433	12,631.200	2,608.000
10. Morawia	770,182.730	30,807.309	4,817.976	987.395
11. Szlązk	109,605.076	4,384.203	878.170	187.744
Suma dla jedynastu krajów koronnych, w których stały kataster jest zaprowadzony.	5,,077,044·719	203,081.788	28,388.759	12,145.718
12. Galicya z Krakowem	477,496.718	19,099.869	4,207.914	1,742.720
13. Bukowina	51,255.785	2,050.231	324.000	169.307
14. Król. Lombardzko-weneckie	800,701.743	32,028.070	6,391.461	1,913.602
15. Węgry	1„903,168.900	76,126.756	14,365.000	2,203.500
16. Wojewodzina, Woj. serbskie i Banat temeszwarski	458,811.435	18,352.457	4,710.550	242.700
17. Kroacya i Slawonya	178,500.000	7,140.000	1,580.820	246.720
18. Siedmiogród	251,607.514	10,064.301	1,670.226	320.100
Suma krajów koronnych pod l. por. 15—18 przytoczonych, w których istnieje prowizoryum z r. 1850.	2,,792,087.849	111,683.514	22,326.596	3,013 020
19. Tyrol i Vorarlberg	302,382.462	12,095.298	973.500	—
	R e k a p i t u l a-			
Suma dla krajów koronnych od l. por. 1—11	5,,077,044 719	203,081.788	28,388.759	12,145.718
Galicya z Krakowem	477,496.718	19,099.869	4,207.914	1,742.720
Bukowina	51,255.780	2,050.231	324.000	169.307
Królestwo Lombardzko-weneckie	800,701.743	32,028.070	6,391.461	1,913.602
Kraje koronne od l. por. 15—18	2,,792,087.849	111,683.514	22,326.596	3,013.020
Tyrol i Vorarlberg	302,382.462	12,095.298	973.500	—
Suma ogólna	9,,500,969.276	380,038.770	62,612.230	1 ,984.367

tek	Podatek z posiadłości nieruchomych wynosi w stosunku	
gruntowy i domowy razem	do wartości	do renty
austr.	procentów	
9,454.671	0·887	22.191
2,500.358	0 607	15·181
432.098	0·537	13·419
2,498.658	0·591	14·775
777.053	0.781	19·540
1,047.047	1.031	25·767
1,253.487	0.517	12·942
460.620	1·228	30·716
15,239.200	0·877	21·944
5,805.371	0.753	18·848
1,065.914	1·973	24·312
40,534.477	0.798	19·967
5,950.634	1·246	31·155
493.307	0·962	24·063
8,305 063	1·037	25·930
16,568,500	0·870	21·764
4,953.250	1·079	26.989
1,827.540	1·023	25·595
1,990.326	0·791	19·776
25,339.616	0·908	22·689
973.500	0·318	8·049
c y a		
40,534.477	0·798	19·967
5,950.634	1·246	31·155
493.307	0·962	34·063
8,305.063	1 037	25·930
25,339.616	0·907	22·688
973.500	0·318	8·049
81,596.597	0·859	21·477

U w a g i

Wykazana tu wartość posiadłości nieruchomych wykombinowaną jest na podstawie należytości prawnych od przeniesienia własności, opłacanych w latach 1851. do 1856. włącznie (obacz: „Statistisches Handbuch für die österr. Monarchie von Carl Freiherr v. Czörnigg, Director der administrativem Statistik. Wien 1861. Seite 55." i „Tafeln zur Statistik des Steuerwesens in Oesterreich, herausgegeben vom k. k. Finanz-Ministerium. Wien 1858. S. 127.)"

Cyfry podatku gruntowego i domowego wyjęte są z przedłożeń rządowych do budżetu państwa na r. 1862.

W krajach koronnych przytoczonych pod l. porz. 1 do 14. istniał w r. 1862. podatek zwyczajny z dodatkiem $^{1}/_{3}$., i z dalszym dodatkiem wojennym $^{1}/_{6}$.

W krajach koronnych, pod l. porz. 15 do 18. nie było dodatku $^{1}/_{3}$; bo tam właściciele nieruchomości opłacali osobny podatek zarobkowo-osobisty, którego nie było w innych krajach koronnych.

W memoryale c. k. Ministerstwa Skarbu o stałych podatkach w Austryi i ich reformie („die directen Steuern in Oesterreich und ihre Reform S. 8 bis 22) znajdują się bliższe objaśnienia względem podstaw do rozkładu podatku z nieruchomości w pojedynczych krajach koronnych.

Załącznik D.

do str. 15.

Porównanie

cen katastralnych drzewa, zastosowanych przez organa katastralne w Galicyi Zachodniéj, z cenami drzewa, ustanowionemi w prowizoryum podatku gruntowngo z roku 1820.

Obwód	Przecięcie krajowe cen drzewa z prowizoryum podatku gruntowego z roku 1820.								Przecięcie krajowe cen drzewa, proponowanych dla stałego katastru				Więcprzecięcie cen prow. grunt. ma się do przecięcia cen katastralnych przy	
	Cena za n. a. sąg o 36″ długości polan				Ta cena zredukowana na katastralne sągi o 30″ długości polan wynosi przy				za jeden n. a. sąg o 30″ długości polan					
	drzewa twardego		drzewa miękkiego		drzewie twardem		drzewie miękkiem		drzewa twardego		drzewa miękkieg.		drzewie twardem	drzewie miękkiem
	w monecie konwencyjnéj													
	zł.	kr.	zł.	kr.	zł.	kr.	zł.	kr.	zł.	kr.	zł.	kr.	jak 100 do	
Wadowice . . .	.	$49\,{}^{5}/_{8}$	.	$37\,{}^{6}/_{8}$	.	$41\,{}^{17}/_{48}$	.	$31\,{}^{22}/_{48}$	1	14·56	.	55·51	180	176
Tarnów	.	$35\,{}^{1}/_{8}$	.	$25\,{}^{1}/_{8}$	.	$29\,{}^{13}/_{48}$	.	$20\,{}^{45}/_{48}$	1	23·26	1	2·53	284	298
Bochnia . . .	.	$54\,{}^{5}/_{8}$	.	$40\,{}^{1}/_{8}$	.	$45\,{}^{25}/_{48}$	.	$33\,{}^{21}/_{48}$	1	37·69	1	15.09	214	224
Rzeszów . . .	.	$30\,{}^{2}/_{8}$	.	$18\,{}^{7}/_{8}$	.	$25\,{}^{10}/_{48}$	.	$15\,{}^{35}/_{48}$	1	8·16	.	47·12	270	299
Sącz	.	$18\,{}^{2}/_{8}$	.	$16\,{}^{5}/_{8}$	.	$15\,{}^{10}/_{48}$	.	$13\,{}^{41}/_{48}$	.	43·04	.	30·88	282	222
Jasło	.	$12\,{}^{6}/_{8}$	.	$10\,{}^{5}/_{8}$	.	$10\,{}^{30}/_{48}$	.	$8\,{}^{41}/_{48}$	1	1·49	.	41·78	578	471
Suma .	3	$20.62\,{}^{5}/_{8}$	2	$29.12\,{}^{1}/_{8}$	2	$47\,{}^{9}/_{48}$	2	$4\,{}^{13}/_{48}$	7	8·20	5	12·91	.	.
Przecięcie . .	.	33.43	.	24.85	.	27.86	.	20.71	1	11.37	.	52.15	256	251

Załącznik E.

do str. 21.

Porównanie

katastralnych cen kartofel, z katastralnemi cenami żyta i dni roboczych pieszych.

Liczba porządkowa	Kraj koronny	Żyto ozime		Kartofle		Dzień roboczy pieszy		Stosunek ceny kartofel do ceny	
		stopnie cen	przecięcie	stopnie cen	przecięcie	stopnie cen	przecięcie	żyta	dnia pieszego
								jak 1 do:	
1.	**Austrya niższa**	1 złr. 4, 1 złr. 11, 1 złr. 18, 1 złr. 25, 1 złr. 32.	1 złr. 18.	kr. 10., 12., 14., 16., 18.	14 kr.	kr. 10., 12., 14.	12 kr.	5.57	0.85
2.	**Austrya wyższa**	1 złr. 10, 1 złr. 16, 1 złr. 22, 1 złr. 28, 1 złr. 34.	1 złr. 22.	kr. 10., 12., 14., 16., 18.	14 kr.	kr. 10., 12., 14.	12 kr.	5.85	0.85
3.	**Styrya**	1 złr. — 1 złr. 6., 1 złr. 13, 1 złr. 19, 1 złr. 26.	1 złr. 12 4/5.	kr. 10., 12., 14., 16.	13 kr.	kr. 10., 12., 14.	12 kr.	6.16	0.92
4.	**Karyntya**	1 złr. — 1 złr. 7, 1 złr. 14, 1 złr. 21, 1 złr. 28.	1 złr. 14.	kr. 10., 12., 14.	12 kr.	kr. 10., 12., 14.	12 kr.	6.16	1.00
5.	**Kraina**	1 złr. 3, 1 złr. 10, 1 złr. 16, 1 złr. 23, 1 złr. 30.	1 złr. 18 2/5	kr. 12., 14., 16., 18., 20.	16 kr.	kr. 10., 12., 14.	12 kr.	4.88	0.75
6.	**Galicya zachodnia**	kr. 39., 44., 49., 54., 59., 1 złr. 4 kr., 1 złr. 9 kr.	54 kr.	kr. 8., 9., 10., 11., 12., 13., 14.	11 kr.	kr. 6., 7., 8., 9., 10.	8 kr.	4.90	0.72
7.	**Galicya wschodnia**	kr. 24., 28., 32., 36., 40., 44., 48., 52., 56.	40 kr.	kr. 6., 8., 10., 12., 14.	10 kr.	kr. 4., 5., 6., 7., 8.	6 kr.	4.00	0.60

Porów-

katastralnych cen owsa z cenami koni-

Liczba porządkowa	Kraj koronny	Krajowe przecięcie cen katastralnych w monecie konwencyjnéj							
		za 1 n. a. męcę	za 1 n. a. centnar						
		Owsa	Koniczu	Siana			Potrawu		
				słodkiego	mieszanego	kwaśnego	słodkiego	mieszanego	kwaśnego
1.	Niższa Austrya	37.00	23.25	29.00	24.75	20.25	22.75	19.50	15.75
2.	Wyższa Austrya	37.50	18.75	26.75	22.75	17.25	20.25	17.00	13.00
3.	Salzburg	42.50	22.75	27.75	22.25	18.00	22.75	17.25	13.00
4.	Styrya	39.25	24.25	26.50	23.50	19.25	21.00	18.00	14.75
5.	Karyntya	38.25	28.50	26.50	21.25	18.75	21.25	16.25	15.00
6.	Kraina	42 75	31.00	31.25	22.75	22.00	25 00	20.25	17.00
7.	Wybrzeże Illyryjskie	42.25	.	27.50	25.00	20.25	21.50	18.25	14.00
8.	Galicya Zachodnia								
	a. Krajowe przecięcie cen z prowizoryum podatkowego z roku 1820. . . .	29.69		20·37	.	11.7	10.6	.	6.56
	b. Przecięcie stopni cen proponowanych przez mężów zaufania	22	18	18	14	9	11	9	6
	c. Przecięcie stopni cen katastralnych, ustanowionych w reskr. c. k. Minist. Skarbu z 11. Listopada 1864. . . .	24.50	23.50	23·50	19.50	14	19.50	15.50	11
9.	Galicya Wschodnia								
	a. Krajowe przecięcie cen z prowizoryum podatku gruntowego z r. 1820. . .	19.75	.	14.25	.	9.25	7.25	.	5.37
	b. Krajowe przecięcie cen katastralnych .	17.87	21·41	17.49	14.71	11.57	15.32	12.39	9.83

Załącznik F.

do str. 21.

n a n i e

czu, siana łąkowego i potrawu.

Koniczu	Cena jednej mecy owsa ma się więc do ceny jednego centnara Siana słodkiego	Siana mieszanego	Siana kwaśnego	Potrawu słodkiego	Potrawu mieszanego	Potrawu kwaśnego
jak 1 do:						
0.628	0.784	0.668	0.547	0.615	0.527	0.426
0.500	0.713	0.606	0.460	0.540	0.453	0.347
0.532	0.652	0.523	0.423	0.535	0.406	0.306
0.617	0.675	0.598	0.490	0.535	0.459	0.375
0.745	0.693	0.556	0.490	0.556	0.425	0.392
0.725	0.731	0.532	0.514	0.584	0.473	0.397
.	0.650	0.591	0.479	0.508	0.431	0.331
.	0.686	.	0.394	0.356	.	0.221
0.818	0.818	0.636	0.409	0.500	0.409	0.272
0.959	0.959	0.796	0.571	0 796	0.632	0.450
.	0.721	.	0.438	0.367	.	0.272
1.198	0.978	0.822	0.641	0.857	0.693	0.550

Objaśnienia

Cyfry cen tu zamieszczone, wyjęte są z dzieła: „Tafeln zur Statistik des Steuerwesens im österreichischen Kaiserstaate, herausgegeben von k. k. Finanz-Ministerium. Wien 1858“ Strona 5., 15. i 17.

W operatach prowizoryum podatku gruntowego nie było wykazanych cen koniczu i nie odróżniano mieszanego gatunku siana.

Z przeciętnych cen ustanowionych w Galicyi

	zachodniéj w prowizoryum z r. 1820.	zachodniéj dla stałego katastru	wschodniéj w prowizoryum z r. 1820.	wschodniéj dla stałego katastru
dla siana słodkiego . .	$20^{37}/_{100}$	$23^{50}/_{100}$	$14^{25}/_{100}$	$17^{49}/_{100}$
„ „ mieszanego . .	.	$19^{50}/_{100}$	.	$14^{70}/_{100}$
„ „ kwaśnego . .	$11^{10}/_{100}$	14	$9^{25}/_{100}$	$11^{57}/_{100}$
„ potrawu słodkiego . .	$10^{60}/_{100}$	$19^{50}/_{100}$	$7^{25}/_{100}$	$15^{82}/_{100}$
„ „ mięszanego .	.	$15^{50}/_{100}$	.	$12^{39}/_{100}$
„ „ kwaśnego . .	$6^{56}/_{100}$	11	$5^{37}/_{100}$	$9^{83}/_{100}$
Summa .	$49^{23}/_{100}$	103	$36^{12}/_{100}$	$81^{30}/_{100}$
Wypada ogólne przecięcie w krajcar. w mon. k. .	$12^{31}/_{100}$	$17^{16}/_{100}$	$9^{3}/_{100}$	$13^{55}/_{100}$

Więc ogólne przecięcie cen siana i potrawu w katastrze wyższe jest od cen w prowizoryum z r. 1820.

w Galicyi zachodniéj o 39%

„ wschodniéj o 50%

Zaś w stosunku do cen owsa, jest ogólne przecięcie cen siana i potrawu w katastrze wyższe od cen prowizoryum z r. 1820.

w Galicyi zachodniéj o 69%

„ wschodniéj o 66%.

Załącznik G.
do str. 21.

Porównanie

dochodu pieniężnego, uzyskanego z siana przez produkcyę mięsa, z cenami targowemi owsa z lat 1857 do 1862.

	1.				2.	3.	4.
	Cena targowa przeciętna z lat 1857 do 1862 w wal. a. za 1 niższo austr.				Po odtrąceniu 20% na akcyzę i zarobek rzeźnika; zostaje za jeden funt mięsa	Do produkcyi 3 fnt. mięsa potrzeba 100 fut. koniczyny lub tyleż dobrego siana, zwanego słodkiem, więc dochód pieniężny z 1 cet. koniczyny lub siana, użytego do produkcyi mięsa, równa się cenie 3 fnt. mięsa, i wynosi.	Okazuje się przeto stosunek ceny targowéj owsa, do dochodu pieniężnego uzyskanego z 1. ctn. dobrego siana przez produkcyę mięsa jak:
	mecę owsa		funt mięsa				
	w walucie austryackiej						
	złr.	kr.	złr.	kr.	kr.	kr.	
W Galicyi Wschodniej	1	$15\frac{3}{10}$	.	$10\frac{5}{10}$	$8\frac{11}{100}$	$25\frac{2}{10}$	100 do $21\frac{9}{10}$
W Galicyi Zachodniej	1	$45\frac{75}{100}$	.	$13\frac{12}{100}$	$10\frac{5}{10}$	$31\frac{5}{10}$	100 do $21\frac{89}{100}$

Uwagi

do rubryki 1.

Ceny targowe są wyjęte z wykazów c. k. Buchhalteryi.

do rubryki 2.

W mieście głównem Lwowie, gdzie zwykłe woły karmne idą na rzeź, wynosi (podług wykazów Magistratu z dnia 27. Lutego 1863) waga jednéj sztuki bydła rzeźnego przeciętnie 360 fnt., od czego płaci się, podług patentu z r. 1858, akcyzy 4 fl. 20 kr., a dodatku gminnego 1 złr. 5 kr. W innych miastach, miasteczkach i wsiach, brane bywają na rzeź w ogóle drobniejsze sztuki, krowy i jałownik. W przecięciu więc dla całego kraju nie można liczyć na jedną sztukę bydła rzeźnego więcéj jak 250 fnt. wagi mięsa. Licząc te 250 fnt. po cenie przeciętnéj mięsa, t. j. w Galicyi Wschodniéj po $10\frac{5}{10}$, a w Galicyi Zachodniej po $13\frac{12}{100}$ kr., wypadnie za jedną sztukę bydła w Galicyi Wschodniéj 26 złr. 25 kr., a w Galicyi Zachodniéj 32 złr. 80 kr. Od tego potrącić należy opłatę akcyzy 2 złr. 10 kr., więc w Galicyi Wschodniéj 8%, zaś w Galicyi Zachodniéj $6\frac{40}{100}$ % od wartości mięsa jednéj sztuki; — dalej potrącić potrzeba 12 do 16% na zarobek rzeźnika i na jego wydatki, do których należą podatek zarobkowy i dochodowy, dodatki gminne, czynsz za rzeźnicę, i koszta utrzymania czeladzi i sług. Cena za bydło rzeźne, uzyskana przez producenta, nie może być jeszcze przyjętą jako czysty dochód ziemiopłodów, użytych do karmy tego bydła; bo producent ponosić musi także koszta na posługę, stajnię i odprowadzenie bydła na targ.

Nie może przeto podlegać wątpliwości, że od ceny targowéj mięsa, potrzeba potrącić przynajmniéj 20%, a reszta tej ceny zaledwie może być uważaną jako wynagrodzenie producenta za karmę bydlu dawaną.

do rubryki 3. i 4.

Ze względu na klimat galicyjski, i na tutejszą zwykłą rasę bydła, mającego kość twardą i skurę grubą, należy liczyć na produkcyę trzech fnt. mięsa, 100 fnt. koniczyny, lub siana, słodkiem zwanego.

Gdyby jednak chciano tu zastosować doświadczenia, zebrane w krajach innych, i przyjąć, że tylko 25 fnt. wspomnionego siana potrzeba na produkcyę 1 fnt. mięsa, wtedy podwyższyłby się obliczony powyżéj dochód pieniężny z siana o $^1/_3$ — i byłby w stosunku do ceny targowéj owsa, jak $29^1/_{10}$ do 100.

Załącznik H.
do str. 21.

Porównanie

dochodu pieniężnego, uzyskanego z kartofli przez produkcyę mięsa, z cenami żyta z lat 1857 do 1862.

Kraj koronny	1.				2.	3.	4.
	Cena targowa przeciętna z lat 1857. do 1862. w wal. austr. za 1. niższo-austr.				Po odtrąceniu 20% na akcyzę i zarobek rzeźnika, pozostaje za 1 funt mięsa	Do produkcyi 3 funtów mięsa potrzeba $2\frac{2}{3}$ mecy kartofel, więc dochód pieniężny z jednéj mecy kartofel, użytej do produkcyi mięsa, wynosi	Okazuje się przeto stosunek ceny targowéj żyta, do dochodu z jednéj mecy kartofli uzyskanego przez produkcyę mięsa, jak:
	mecę żyta		funt mięsa				
	walutą austryacką						
	zł.	kr.	zł.	kr.	kr.	kr.	
W Galicyi Wschodniéj	2	$34\frac{50}{100}$	.	$10\frac{50}{100}$	$8\frac{40}{..}$	$9\frac{25}{100}$	100 : 4.
W Galicyi Zachodniéj	2	$81\frac{75}{100}$	.	$13\frac{12}{100}$	$10\frac{50}{..}$	$11\frac{81}{..}$	100 ; $4\frac{17}{100}$

U w a g i

do rub. 1.

Ceny przeciętne targowe są wyjęte z wykazów c. k. buchhalteryi rządowéj.

do rub. 2.

Potrącenie 20% uzasadnione jest w załączniku *G*.

do rub. 3. i 4.

W załączniku *G* wykazaliśmy, iż w Galicyi do produkcyi 3 funtów mięsa potrzeba 100 funtów siana, których wartość pożywna równą jest 200 funtom kartofli; gdy zaś meca kartofli waży w przecięciu 75 funtów, więc do produkcyi 3 funtów mięsa potrzeba $2\frac{2}{3}$ mecy kartofel.

Gdyby podług doświadczeń w krajach innych, przyjęto tylko 25 funtów siana, czyli 50 funtów kartofli jako potrzebne do produkcyi jednego funta mięsa, wtedy podwyższyłby się obliczony tu dochód pieniężny z kartofel o $\frac{1}{3}$., i byłby w stosunku do ceny targowéj żyta, jak $5\frac{4}{10}$ do 100.

Spis rzeczy.

Rozdział. Strona

I. Obrady w c. k. Ministerstwie Skarbu w r. 1861 — 1862 — i wydany w skutek tych obrad reskrypt ministerjalny z dnia 5. Stycznia 1863 l. 68.851/898 1

II. Najwyższa uchwała z 19. Marca 1863, odmawiająca wstrzymania operacyj szacunkowych, i reskrypt Ministerstwa Skarbu z dnia 20. Kwietnia 1863 l. 1.279 2

III. Memoryał Wydziału krajowego z 16. Stycznia 1864 l. 22. 3

1. O organach katastralnych i o mężach zaufania 3
2. O błędach operatów w ogólności 5
3. O wykazach cen targowych i o miarach zboża 5
4. O cenach siana 5
5. O cenach drzewa 5
6. O przychodzie w naturze z lasów 6
7. O kosztach kultury lasów 6
8. O kosztach kultury ról i łąk 7
9. O przychodzie w naturze z ról i łąk 7
10. O użyciu cen zamiennych (kupna i dzierżaw) gruntów 8
11. O reklamacyach 9
12. Porównania rezultatów katastralnego szacowania z cenami gruntów i z rezultatem prowizoryum gruntowego z r. 1820 10
13. O projektach rządu do nowéj regulacyi podatku gruntowego 10
14. O środkach potrzebnych do zmniejszenia błędów teraźniejszych operacyj katastralnych i do uchronienia Galicyi od niesprawiedliwego podwyższenia podatku gruntowego . . 10
15. O potrzebie przedłożenia téj sprawy Sejmowi krajowemu 11

IV. Odpowiedź J. E. Ministra Skarbu z 25. Marca 1864 na Memoryał Wydziału krajowego z 16. Stycznia 1864 11

V. Sprawozdanie mężów zaufania powołanych w roku 1864 do obrad w c. k krajowéj Dyrekcyi Skarbu w Krakowie 12

VI. Szczegółowe wnioski mężów zaufania, powołanych do obrad w Krakowie i reskrypt c. k. Ministerstwa Skarbu z 19. Listopada 1864 l. 45.366 wydany w skutek tych obrad . 14

1. Względem szacowania lasów w ogóle 14
2. O cenach drzewa 15
3. O przychodzie w naturze z lasów 18
4. O kosztach kultury lasów 19
5. O czystym dochodzie z lasów 19
6. Operat cen targowych głównych gatunków zboża 20
7. O cenach innych produktów z ról i łąk 20
8. O przychodzie w naturze z ról i łąk 22
9. O kosztach kultury ról i łąk 22
10. O błędach w zbieraniu, obrabianiu i przedstawianiu materyałów, służących do uzasadnienia cyfer pojedyńczych czynników 24

Rozdział. Strona.

11. O wynikłościach szacowania katastralnego 26
12. O użyciu cen zamiennych (dzierżaw i kupna) gruntów i potrzebie rewizyi operatów przez organa inne 26
13. O pozostawieniu teraźniejszéj ogólnéj sumy dodatku gruntowego w Galicyi bez zmiany, aż do chwili regulacyi tego podatku w całym państwie 31
14. O powołaniu mężów zaufania powiatowych do obrad w inspektoratach 32

VII. Powołanie mężów zaufania do obrad w c. k. krajowéj Dyrekcyi Skarbu we Lwowie i sprawozdanie tych mężów z 9. Sierpnia 1865 l. W. 593 33
VIII. Sprawa systowania katastru w Izbie niższéj Rady państwa 40
IX. Ostatnie czynności katastralne 41
1. W Galicyi Wschodniéj 41
2. W Galicyi Zachodniéj 41

Załączniki.

A. Porównanie czystego dochodu, oszacowanego w katastrze z rentą gruntową, obliczoną z cen kupna i czynszów dzierżawnych 43
B. Porównanie sumy zwyczajnego podatku gruntowego (Grundsteuer-Ordinarium), jaka była nałożoną na podstawie prowizoryum podatkowego z r. 1820 z sumą tegoż podatku, nałożoną na podstawie stałego katastru 47
C. Zestawienie wartosci wszystkich posiadłości nieruchomych (gruntów i domów) i podatków z nich opłacanych 51
D. Porównanie cen katastralnych drzewa, zastosowanych przez organa katastralne w Galicyi Zachodniéj z cenami drzewa, ustanowionemi w prowizoryum podatku gruntowego z r. 1820 54
E. Porównanie katastralnych cen kartofel, z katastralnemi cenami żyta i dni roboczych pieszych 55
F. Porównanie katastralnych cen owsa z cenami koniczu, siana łąkowego i potrawu . . 56
G. Porównanie dochodu pieniężnego, uzyskanego z siana przez produkcyę mięsa, z cenami targowemi owsa z lat 1857. do 1862. 58
H. Porównanie dochodu pieniężnego, uzyskanego z kartofli przez produkcyę mięsa, z cenami żyta z lat 1857. do 1862. 60

Z drukarni K. Pillera we Lwowie 1866.

Zur Denkschrift über die Grundertragsschätzung in Galizien.

Beilage H.

Tafeln

zur Vergleichung einiger Schätzungsansätze in Galizien mit jenen in den alt-katastrirten Kronländern.

Lith. Anst. v. J. Jost. Wien

Tafel I

zum Absatze 1 der Beilage A

Durchschnittspreise des Holzes und Reinertrag der Waldungen – nach den Angaben des stabilen Katasters

Post	Kronländer und Verwaltungsgebiete	Durchschnittspreise für eine Klafter Holz: hartes fl.	hartes kr	weiches fl.	weiches kr	überhaupt fl	überhaupt kr	Reinertrag im durchschnittl. per Joch bei Hochwaldungen fl	Hochwaldungen kr	Niederwaldungen fl.	Niederwaldungen kr
		in Convent. Münze									
1	Nieder-Österreich	.	.	.	.	1	44^{25}	1	15	2	59
2	Ober-Österreich	.	.	.	.	.	56^{50}	1	4	1	52
3	Salzburg	.	.	.	.	.	19	.	21	.	22
4	Steiermark	.	30^{75}	.	16^{50}	.	19	.	20	.	21
5	Kaernthen	.	21^{75}	.	17	.	17^{25}	.	16	.	15
6	Krain	.	24^{75}	.	28^{50}	.	26	.	23	.	28
7	Küstenland	.	.	.	.	.	59^{50}	.	23	.	46
8	Großh. Krakau	1	56	1	22^{75}	1	27^{25}	1	29	1	49
9	West-Galizien: Kreis Wadowice	1	27	.	49^{63}	.	.	.	50^{49}	1	8^{60}
10	West-Galizien: " Bochnia	.	.	.	.	.	.	1	40^{53}	1	49^{85}
11	West-Galizien: " Sandec	.	.	.	.	.	.	.	32^{2}	.	36^{47}
12	West-Galizien: " Jaslo	1	2^{70}	.	47^{60}	.	.	1	0.51	1	2^{13}
13	West-Galizien: " Tarnow	1	22^{27}	1	4^{85}	.	.	1	19^{62}	2	5^{8}
14	West-Galizien: " Rzeszow	1	7^{50}	.	48	.	.	.	47^{33}	1	10^{83}
15	Westgalizien mit Krakau zusammen	.	.	.	.	.	.	.	57	1	19

Anmerkungen

Die Ziffern zu Post 1 bis 8 und 15 sind in den, vom k. k. Finanz-Ministerium herausgegebenen statistischen Tafeln ausgewiesen und zwar: in den Tafeln zur Statistik des Steuerwesens (Wien 1858 S. 24 bis 26 und 88) und in den statistischen Tabellen zur Denkschrift über die directen Steuern in Oesterreich (Wien 1860 S. 22).–

Die Ziffern zu Post 9 bis 14 sind aus den Akten der k. k. General-Direktion des Steuer-Catasters entnommen.

Für die unausgefüllten Rubriken konnte der Verfasser keine amtlich ausgewiesenen Ziffern auffinden.

Tafel II

zum Absatze 5 der Beilage A

Verhältniß der Katastral-Preise eines gemeinen Handtages zu jenen des Kornes

Post	Durchschnitte der im Grundsteuer Kataster angewendeten Preise: für einen Metzen Winterkorn fl	für einen Metzen Winterkorn kr	für einen gemeinen Handtag Kreuzer	Hiemit verhält sich der Preis eines Handtages zum Preise des Kornes wie 1 zu
	in Convent. Münze			
1	1	12^{50}	11^{1}	6^{531}
2	1	23^{25}	12^{1}	6^{880}
3	1	31^{25}	13^{1}	6^{966}
4	1	11^{25}	11^{2}	6^{361}
5	1	13^{50}	11^{2}	6^{562}
6	1	19	12^{1}	6^{521}
7	1	23^{25}	13^{2}	6^{307}
8	.	45^{46}	6^{43}	7^{070}
9	1	.	7^{75}	7^{742}
10	.	50	6^{25}	8
11	.	56^{50}	7	8^{071}
12	.	54^{57}	7^{28}	7^{496}
13	.	49^{87}	7^{37}	6^{767}
14	.	50^{44}	6^{59}	7^{654}
15	.	.	.	.

Anmerkungen

Für die Kronländer Post 1 bis 7 ist der Preis des gemeinen Handtages aus den Akten der k. k. General-Direktion des Steuer-Catasters entnommen, jener des Kornes aus den Tafeln zur Statistik des Steuerwesens in Oesterreich, Wien, 1858 S. 4

Für Krakau und West-Galizien sind die Preise in den, im März 1862 an die Krakauer-Finanz-Landes-Direktion erstatteten Berichten der Schätzungs-Inspectorate ausgewiesen.

Tafel III.

zum Absatze 7 der Beilage A.

Vergleichung der Cataster-Durchschnittspreise mit den Markt-Durchschnittspreisen des J. 1824 in West-Galizien und Krakau.

im Kreise	Die Durchschnitte der bei den Gemeinden angenommenen Catastralpreise in C. Münze für einen Metzen: Weizen fl	Weizen kr	Korn (Kreuzer)	Gerste (Kreuzer)	Hafer (Kreuzer)	Die Marktdurchschnittspreise des J. 1824 in Conv. Mze. für einen Metzen: Weizen fl	Weizen kr	Korn (Kreuzer)	Gerste (Kreuzer)	Hafer (Kreuzer)	Zahl der Marktorte deren Marktpreise zur Berechnung der Durchschn. Preise des J. 1824 dienen
Krakau	1	18.84	45.46	34.81	24.56	1	15.5	44.92	32.99	25.39	Die einzige Stadt Krakau
Wadowice	1	26	60	45.25	29.25	1	32.38	59.25	44.62	28.12	8
Tarnów	1	8	49.88	37.50	23.75	1	6	46	34	22	5
Jasło	1	13.94	54.57	40.40	25.61	1	13	55	41	25	7
Rzeszów	1	9.76	50.44	34.32	24.08	1	3.75	43.25	33.75	21	11

Die Krakauer Marktpreise sind aus dem Berichte des Inspectorates v. 13. November 1850, die übrigen Ziffern aus den, im März 1862 an die Krakauer Finanz-Landes-Direction /: zur Fin. L. Dir. Z. 4609, 4477, 4490, 4491:/ erstatteten Berichten der betreffenden Kataster-Inspectorate entnommen. Den Sandecer und Bochnier Kreis habe ich in diese Tabelle nicht aufgenommen, weil mir die Marktpreise des J. 1824 aus diesen Kreisen nicht zu Gebote standen.

Tafel IV.

zum Absatze 7 der Beilage A.

Vergleichung der Marktpreise der Stadt Krakau vom J. 1824 mit den Catastral-preisen in mehreren Gemeinden, die ost- und nordwärts von Krakau liegen, und ihre überschüssigen Produkte in Krakau absetzen.

Marktpreise der Stadt Krakau v. J. 1824 in Convent. Münze für einen Metzen:

Weizen höchster Preis fl	Weizen höchster Preis kr	Weizen mittlerer fl	Weizen mittlerer kr	Weizen geringster fl	Weizen geringster kr	Korn höchster kr	Korn mittl. kr	Korn geringst. kr	Gerste höchst. kr	Gerste mittl. kr	Gerste gering. kr	Hafer höchst. kr	Hafer mittl. kr	Hafer ger. kr
1	19.92	1	15.5	1	11.29	48.35	44.92	41.43	36.36	32.99	29.9	26.96	25.39	24.11

Die im Cataster angewendeten Preise in Convent. Münze.

in der Gemeinde	für einen Metzen Weizen fl	Weizen kr	Korn kr	Gerste kr	Hafer kr	beiläufige Entfernung der Gemeinde von der Stadt Krakau	in der Gemeinde	für einen Metzen Weizen fl	Weizen kr	Korn kr	Gerste kr	Hafer kr	beiläufige Entfernung der Gemeinde von der Stadt Krakau
Krakau	1	24	50	38	27	0	Węgrzec	1	16	44	34	24	1
Piaski	"	"	"	"	"	1/4	Zastów	"	"	"	"	"	1 1/2
Dąbie	"	"	"	"	"	1/2	Grębałów	"	"	"	"	"	"
Prądnik Czerwony	"	"	"	"	"	"	Lubocza	"	"	"	"	"	"
" Biały	"	"	"	"	"	"	Raciborowice	"	"	"	"	"	"
Krowodrza	"	"	"	"	"	"	Prussy	"	"	"	"	"	1 3/4
Górka Narodowa	"	"	"	"	"	3/4	Wyciąże	—	—	44	34	24	2 1/4
Witkowice	"	"	"	"	"	"	Kościelniki	—	—	44	34	24	2 1/2
Tonie	"	"	"	"	"	1	Wolica	—	—	"	"	"	2 3/4
Zielonki	"	"	"	"	"	"	Kocmyrzów	—	—	"	"	"	"
Bibice	"	"	"	"	"	1 1/4	Głęboka	—	—	"	"	"	3
Pękowice	"	"	"	"	"	"	Czulice	—	—	"	"	"	"
Trojanowice	"	"	"	"	"	1 1/2	Karniów	—	—	"	"	"	"
Gorlica Murowana	"	"	"	"	"	"	—	—	—	—	—	—	—

Tafel V.

zum Absatze 8 der Beilage A.

Vergleichung des Catastralpreises des Hafers mit jenem des Heues.								
Post Zahl	Kronlaender und Verwaltungs-Gebiete	Durchschnitte der im Grundsteuer-Cataster angewendeten Preise in Kreuzern Conv.-Münze				Der Preis eines Metzen Hafer verhält sich zum Preise eines Zentners		
		für einen Metzen Hafer	für einen Zentner					
			süßes	gemischtes	saures	süßen	gemischten	sauren
			Heu			Heues wie 1 zu		
1	Großherz. Krakau	24.56	24.44	18.43	15.29	0.994	0.750	0.622
2	West-Galizien: Kreis Wadowice	29.25	27.75	24.50	19.25	0.948	0.838	0.658
3	" Sandec	23.75	22.75	17.25	15	0.958	0.726	0.632
4	" Bochnia	24	24.25	20.25	15.75	1.010	0.843	0.056
5	" Tarnów	23.75	24	20.62	17.37	1.010	0.868	0.731
6	" Jasło	25.61	24.50	21.55	17.10	0.957	0.841	0.668
7	" Rzeszów	24.08	24.33	21.16	15.33	1.010	0.878	0.637
8	Nieder-Oesterreich	37	29	24.75	20.25	0.784	0.668	0.547
9	Ober-Oesterreich	37.50	26.75	22.75	17.25	0.713	0.606	0.460
10	Salzburg	42.50	27.75	22.25	18	0.652	0.523	0.423
11	Steiermark	39.25	26.50	23.50	19.25	0.675	0.598	0.490
12	Kaernthen	38.25	26.50	21.25	18.75	0.693	0.556	0.490
13	Krain	42.75	31.25	22.75	22	0.731	0.532	0.514
14	Küstenland	42.25	27.50	25.	20.25	0.650	0.591	0.479

Anmerkung.

Die für Krakau und West-Galizien angesetzten Preisdurchschnitte sind aus den, durch die k. k. Inspectorate im März 1862 an die Krakauer k. k. Finanz-Landes-Direction erstatteten Berichten, - die Preise für die übrigen Kronländer aber aus den Tafeln zur Statistik des Steuerwesens (Wien 1858 S. 5 und 15 bis 17) entnommen.

Für Ost-Galizien, wo noch keine Preisdurchschnitte zusammengestellt, sind die Preise des süßen Heues, in den Anträgen der Schätzungs-Organe den Preisen des Hafers gleichgestellt worden.

Tafel VI.

zum Absatze 9 der Beilage A.

Vergleichung der Cataster-Preise der Ochsenzugtage mit jenen des süßen Heues.

Postenzahl	Namen der Kronlaender und Verwaltungsgebiete		Durchschnitte der im Grundsteuer-Cataster angewendeten Preise in Kreuzern Conv. Mze.				Nach Abschlag des Preises zweier Handtage bei einem 4 spännigen und eines Handtages bei einem 2 spännigen Zugtage, verbleibt von dem Preise des Zugtages bei einem mit		Dieser Restbetrag entspricht bei einem Pflugtage mit	
			für einen Zentner süßes Heu	für einen Zugtag mit 4 Ochsen	für einen Zugtag mit 2 Ochsen	für einen gemeinen Handtag	4 Ochsen bespannten Pfluge ein Restbetrag in Kreuzern Conv. Mz.	2 Ochsen bespannten Pfluge ein Restbetrag in Kreuzern Conv. Mz.	4 Ochsen dem Preise von Pfund süßen Heu	2 Ochsen dem Preise von Pfund süßen Heu
1	West-Galizien	Kreis Wadowice	27.75	.	15	7.75	.	7.25	.	26.126
2		" Sandec	22.75	.	15	7	.	8	.	35.164
3		" Bochnia	24.25	26	15	6.25	13.50	8.75	55.670	36.082
4		" Tarnów	24	28	15	7.37	13.26	7.63	55.250	31.791
5		" Jasło	24.50	.	15	7.28	.	7.72	.	31.510
6		" Rzeszow	24.33	.	15	6.59	.	8.41	.	34.566
7	Nieder-Oesterreich		29	47.3	24.3	11.1	25.1	13.2	86.551	45.517
8	Ober-Oesterreich		26.75	42	25.1	12.1	17.8	13	66.542	48.598
9	Salzburg		27.75	45.3	24.2	13.1	19.1	11.1	68.828	40
10	Steiermark		26.50	42.1	24	11.2	19.7	12.8	74.339	48.301
11	Kärnthen		26.50	46.2	23	11.2	23.8	11.8	89.811	44.528
12	Krain		31.25	47.1	24.2	12.1	22.9	12.1	73.280	38.720
13	Küstenland		27.50	42	28.2	13.2	15.6	15	56.727	54.545

Anmerkungen.

Die für West-Galizien angesetzten Preise sind in den Berichten ausgewiesen, welche die k. k. Schätzungs-Inspectorate im März 1862 an die Krakauer k. k. Finanz-Landes-Direktion erstattet haben. Für die übrigen Kronländer sind die Preise des Heues aus den Tafeln zur Statistik des Bauernwesens (Wien 1858 S. 15), jene der Hand- und Zugarbeit aber aus den Akten der k. k. General-Direktion des Steuercatasters entnommen.

Tafel VII.

zum Absatze 10 der Beilage A.

Vergleichung des bei der Katastralschätzung angewendeten Aufwandes für Ackerungen und Eggungen bei dem Baue der Körnerhauptfrüchte in Böhmen, mit jenem in Galizien.

Mit einem Zuggespanne von 2 Ochsen

in Westgalizien und Krakau			in Böhmen			
Bodenbeschaffenheit	Zugtage für die betreffende Bodenbeschaffenheit	Durchschnitt	Bestellung	Zugtage beim Baue des Winter- u. Sommer-Weizens u. Winter-Kornes	Zugtage beim Baue des Sommer-Kornes, Gerste und Hafer	Durchschnitt
bei einmaligem Pflügen						
lockerer Sandboden	1.40	1.575	leichte	2.40	2.10	2.250
leichter sandiger Lehmboden	1.75					
Lehmboden	2.10	2.100	gewöhnliche	3.23	2.85	3.040
Thonboden	2.45	2.625	schwierige	4.05	4.05	4.050
zäher Thonboden	2.80					
Hauptdurchschnitt		2.043				3.113
bei zweimaligem Pflügen						
lockerer Sandboden	2.800	2.970	leichte	4.50	3.90	4.200
leichter sandiger Lehmboden	3.150					
Lehmboden	3.500	3.500	gewöhnliche	5.93	5.25	5.590
Thonboden	4.200	4.550	schwierige	7.88	7.28	7.580
zäher Thonboden	4.900					
Hauptdurchschnitt		3.673				5.790
bei dreimaligem Pflügen						
lockerer Sandboden	3.85	4.025	leichte	6.08	5.78	5.930
leichter sandiger Lehmboden	4.20					
Lehmboden	4.90	4.900	gewöhnliche	8.03	7.65	7.840
Thonboden	5.60	6.125	schwierige	10.58	10.35	10.465
zäher Thonboden	6.65					
Hauptdurchschnitt		5.016				8.078
bei viermaligem Pflügen						
Lehmboden	6.30	6.300		9.98	.	9.980
Thonboden	7	7.700		13.28	.	13.280
zäher Thonboden	8.40					
Hauptdurchschnitt		7			.	11.630

Mit einem Zuggespanne von 2 Pferden.

in Westgalizien und Krakau			in Böhmen			
Bodenbeschaffenheit	Zugtage für die betreffende Bodenbeschaffenheit	Durchschnitt	Bestellung	Zugtage beim Baue des Winter- u. Sommer-Weizens u. Winter-Kornes	Zugtage beim Baue des Sommer-Kornes, Gerste und Hafer	Durchschnitt
bei einmaligem Pflügen.						
lockerer Sandboden	1	1.125	leichte	1.60	1.40	1.500
leichter sandiger Lehmboden	1.25					
Lehmboden	1.50	1.500	gewöhnliche	2.15	1.90	2.025
Thonboden	1.75	1.875	schwierige	2.70	2.70	2.700
zäher Thonboden	2					
Hauptdurchschnitt		1.500				2.075
bei zweimaligem Pflügen.						
lockerer Sandboden	2	2.125	leichte	3	2.60	2.800
leichter sandiger Lehmboden	2.25					
Lehmboden	2.50	2.500	gewöhnliche	3.95	3.50	3.725
Thonboden	3	3.250	schwierige	5.25	4.85	5.050
zäher Thonboden	3.50					
		2.625				3.858
bei dreimaligem Pflügen						
lockerer Sandboden	2.75	2.875	leichte	4.05	3.85	3.950
leichter sandiger Lehmboden	3					
Lehmboden	3.50	3.500	gewöhnliche	5.35	5.10	5.225
Thonboden	4	4.375	schwierige	7.05	6.90	6.975
zäher Thonboden	4.75					
Hauptdurchschnitt		3.583				5.383
Lehmboden	4.50	4.500	gewöhnliche	6.65	.	6.650
Thonboden	5	5.500	schwierige	8.85	.	8.850
zäher Thonboden	6					
Hauptdurchschnitt		5				7.750

Anmerkung.

Die Ziffern der Zugtage sind aus den in Böhmen, Krakau und West-Galizien angewendeten Culturaufwands-Schemen entnommen. Aus Ostgalizien konnte ich mir derlei Schemen noch nicht verschaffen.

Tafel VIII.

zum Absatze 10 der Beilage A.

Vergleichung des bei der Catastralschätzung angewendeten Cultur- und Ernte-Aufwandes in Handtagen bei den Hauptkörnergattungen in Böhmen, mit jenen in Galizien.

Frucht-Gattung	Natural-Ertrag in Metzen von bis	in West-Galizien und Krakau: Säen	Düngerbreiten	Schneiden	Binden, Aufmandeln, Aufladen	Zusammen	in Böhmen: Säen	Düngerbreiten	Schneiden	Acker zugehen, Abraffen, binden, Aufladen, Nachrechen	Zusammen
		Hand- Tage									
Winter-Weizen	7 – 8	0. 25	2	5. 35	1. 40	9	0. 30	2. 50	5. 37	3. 65	11. 82
	11 – 12	0. 25	2	5. 75	2	10	0. 30	2. 50	6. 37	4. 57	13. 74
	15 – 16	0. 25	2	6. 25	2. 50	11	0. 30	2. 50	7. 37	5. 49	15. 66
	19 – 20	0. 25	2	7	3. 45	12. 70	0. 30	2. 50	8. 37	6. 41	17. 58
Durchschnitt						10. 675					14. 700
Winter-Korn	6 – 7	0. 25	.	4. 65	1. 10	6	0. 30	.	4. 62	3. 49	8. 41
	10 – 11	0. 25	.	5. 35	1. 40	7	0. 30	.	5. 62	4. 45	10. 37
	14 – 15	0. 25	.	5. 75	2	8	0. 30	.	6. 62	5. 41	12. 33
	18 – 19	0. 25	.	6. 25	2. 50	9	0. 30	.	7. 62	6. 37	14. 29
	22 – 23	0. 25	.	7	3. 45	10. 70	0. 30	.	8. 62	7. 33	16. 25
Durchschnitt						8. 14					12. 33
Gerste	8 – 9	0. 25	.	4. 65	1. 10	6	0. 30	.	5. 50	2. 57	8. 37
	12 – 13	0. 25	.	5. 35	1. 40	7	0. 30	.	6. 30	3. 27	9. 87
	16 – 17	0. 25	.	5. 75	2	8	0. 30	.	7. 10	3. 77	11. 17
	20 – 21	0. 25	.	6. 25	2. 50	9	0. 30	.	7. 90	4. 37	12. 57
	24 – 25	0. 25	.	7	3. 45	10. 70	0. 30	.	8. 70	4. 97	13. 97
Durchschnitt						8. 14					11. 19
Hafer	6 – 7	0. 25	.	4. 25	0. 75	5. 25	0. 30	.	3. 27	1. 88	5. 45
	10 – 11	0. 25	.	4. 65	1. 10	6	0. 30	.	3. 99	2. 52	6. 81
	14 – 15	0. 25	.	5. 35	1. 40	7	0. 30	.	4. 71	3. 16	8. 17
	18 – 19	0. 25	.	5. 75	2	8	0. 30	.	5. 43	3. 80	9. 53
	22 – 23	0. 25	.	6. 25	2. 50	9	0. 30	.	6. 15	4. 44	10. 89
	26 – 27	0. 25	.	7	3. 45	10. 70	0. 30	.	6. 87	5. 08	12. 25
Durchschnitt						7. 658					8. 85

Siehe Anmerkungen in Tafel IX.

Tafel IX.

zum Absatze 10 der Beilage A.

Vergleichung des bei der Katastralschätzung angewendeten Kultur- und Ernte-Aufwandes in Handtagen bei Erdäpfeln in Böhmen, mit jenem in Galizien.

bei einem Natural-ertrage von Metzen	In West-Galizien und Krakau							in Böhmen						
	Düngerbreiten	Legen Setzen	Behäuen	Anhäufeln	Ausnehmen oder Ausstecken	Aufladen	Zusammen	Düngerbreiten	Legen bei einer gewöhnlichen Samen-Quantität von 20 Metzen	behäufeln 1tes	behäufeln 2tes	Ausnehmen	Aufladen	Zusammen
	Handtage							Handtage						
40	2	4.50	8.55	9	9	0.45	33.50	2.50	10.50	14.10	10	11	0.40	48.50
60	2	6	10	11	11.15	0.60	40.75	2.50	10.50	14.10	10	12.80	0.60	50.50
80	2	6.20	10	11	14.50	0.80	44.50	2.50	10.50	14.10	10	14.60	0.80	52.50
100	2	6.50	11	12	16.25	1	48.75	2.50	10.50	14.10	10	16.40	1	54.50
120	2	7	12	14	18.55	1.20	54.75	2.50	10.50	14.10	10	18.20	1.20	56.50
140	2	7.30	13.30	15.50	19.50	1.40	59	2.50	10.50	14.10	10	20	1.40	58.50
Summa							281.25							321
Durchschnitt							46.875							53.500

Anmerkungen.

1. Die Ziffern der Handtage sind aus den in Böhmen, Westgalizien und Krakau angewendeten Kulturaufwands-Schemen entnommen.
2. Im galizischen Aufwandschema ist für das Düngerbreiten:

bei 100 Zentner Dünger	1.00	Handtag
„ 150 „ „	1.50	„
„ 200 „ „	2.00	„
„ 250 „ „	2.50	„
„ 300 „ „	3.00	„
Hiernach durchschnittlich	2.00	Handtage angenommen.

3. Das Schema für Böhmen nimmt für Düngerbreiten 2.50, für Ackerzurichten 0.50, Handtage durchgehends an.
4. Im böhmischen Schema ist auch für Schollenschlagen 1.50 oder 2 Handtage per Joch in Anschlag gebracht.
   Im galizischen Schema ist das Schollenschlagen gar nicht aufgenommen.

101

SECHSTE ORDENTLICHE

GENERAL-VERSAMMLUNG

der k. k. privil.

GALIZISCHEN

ACTIEN-HYPOTHEKEN-BANK

abgehalten

in Lemberg am 21. April 1874.

LEMBERG 1874.
Selbstverlag der Gesellschaft.

SECHSTE ORDENTLICHE

General-Versammlung

der k. k. priv.

GALIZISCHEN ACTIEN-HYPOTHEKEN-BANK

abgehalten

in Lemberg am 21. April 1874.

(Aus dem Polnischen übersetzt.)

LEMBERG 1874.

SELBSTVERLAG DER GESELLSCHAFT.

I. Vereinsbuchdruckerei in Lemberg. Ring 11.

Verzeichniss

der für die sechste ordentliche General-Versammlung

der k. k. priv.

galizischen Actien-Hypotheken-Bank

stimmberechtigten P. T. Actionäre.

Die mit * bezeichneten Actionäre waren in der General-Versammlung anwesend. Die mit ** bezeichneten waren durch Bevollmächtigte vertreten.

* **Agopsowicz** Deodat.
Bartmański Oswald.
Bartmański Felix.
** **Bochenek** Angela.
** **Borkowski** Miecislaus Gf.
** **Borkowski** Wladimir Gf.
** **Borkowska** Walerie Gfin.
Brunicki Albert Brn.
** **Chlebowski** Adam.
** **Czajkowski** Hipolit.
** **Czajkowski** Johann Dr.
** **Czajkowski** Ladislaus.
** **Czajkowski** Waleryan.
* **Czajkowski** Marcel.
* **Czajkowski** Adolf.
** **Cieński** Boleslaus.
** **Dzieduszycki** Wladimir Gf.
* **Dzieduszycki** Casimir Gf.
* **Epstein** Max.
** **Gelernter** Joachim S.
Głowacki Ladislaus.
* **Gnoiński** Aleksander.
Godlewski Josef.
Gemeinde der Stadt Lemberg.
* **Hefern** Robert.
* **Holzer** Wilhelm Dr.
** **Hohendorf** Kalixt Jos.
* **Hertzka** et **Kulka.**
* **Henzel** Thadäus.
** **Hormuzaki** Nicolaus.
** **Jasiński** Franz.
Jordan Casimir.
** **Jolles** Salamon.
** **Jolles** S. N.
Kopiński Adam.
** **Krzyżanowski** Silwester.
* **Kolischer** Julius Dr.
* **Kolischer** Josef Dr.
** **Kolischer** Nani.
Kopniak Anton.
** **Krzeczunowicz** Kornel.
** **Kabath** Moritz.
* **Kohn** J. Dr.
* **Kratter** Ferdinand Dr.
* **Kesselbauer** Emil.
* **Kędzierski** Sigismund.
* **Kozieradzki** Stanislaus.
* **Lazarus** Moritz.
* **Lanckoroński** Teodor Gf.
** **Löwenherz** Noa.
Lewicki Josef.
Łoziński Edmund.
* **Łączyński** Hipolit.
* **Madejski** Marcel Dr.
Matczyński Josef.
* **Markheim** Moritz.
Medwey Franz.
Mochnacki Timeleon.
* **Malczewski** Julius.
* **Nurkowski** Felix Dr.
* **Paluszyński** Josef.
** **Potocki** Alfred Gf. Excel.
Podlewska Felicie.
** **Radziejowski** Eduard.
* **Ressig** Christof.
* **Rieger** Ladislaus.
* **Rieger** Sigismund Dr.
** **Rusocki** Wladimir Gf.
* **Ruebenbauer** Albin Dr.
** **Skrzyński** Ludwig.
** **Sołowij** Johann.
Stormki Floryan.
* **Schmelz** Dominik.
Skwarczyński Peter.
Skwarczyński Paul Dr.
Stasicki Teophil.
* **Stadnicki** Thomas Gf.
** **Sohanik** Nikodem.
** **Styrzza** Wiktor.
* **Schaff** Simon Dr.
* **Sołtyński** Ladislaus.
* **Tchorznicki** Casimir.
** **Tchorznicka** Emilie.
** **Wolański** Nicolaus.
** **Wiśniewski** Thadäus.
** **Witaszewska** Louise.
** **Załuski** Johann Gf.
* **Zborowski** Ignatz.
Żurowski Teophil.

Tagesordnung.

1. Rechenschaftsbericht für das Betriebsjahr 1873.
2. Bericht des Aufsichtsrathes über den Rechnungsabschluss, und Beschlussfassung über denselben.
3. Feststellung der Dividende pro 1873.
4. Ermächtigung des Aufsichtsrathes zur statutenmässigen Vergrösserung des Actiencapitales.
5. Errichtung von Credit-Vereinen und zu diesem Behufe Aenderung des §. 7 der Statuten und der hierauf Bezug nehmenden Paragraphe.
6. Antrag für die Auflassung der Filiale Sambor.
7. Wahl zweier Aufsichtsräthe (§§. 43, 44 und 45 der Statuten).
8. Bericht über den Stand des Pensionsfondes.

PROTOKOLL

über die

sechste ordentliche

GENERAL-VERSAMMLUNG DER ACTIONÄRE

der k. k. privilegirten

GALIZISCHEN ACTIEN-HYPOTHEKEN-BANK

welche unter dem Vorsitze des Herrn

Wladimir Gf. Borkowski

in Gegenwart des landesfürstlichen Commissärs

Herrn k. k. Statthaltereirathes

Dr. Gustav Hailig

am 21. April 1874 in Lemberg abgehalten wurde.

Anwesende Mitglieder des Aufsichtsrathes:

Vice-Präsident:	**Wladimir Gf. Borkowski.**
Aufsichtsräthe:	**Dr. Johann Rit. v. Czajkowski.**
	Casimir Gf. Dzieduszycki.
	Dr. Julius Kolischer.
	Dr. Marcel Rit. v. Madejski.
	Thomas Gf. Stadnicki.
	Casimir Rit. v. Tchorznicki.
Secretär:	**Vincenz Gf. Bobrowski.**
K. k. Notar:	**Franz Wolski.**

Von den 89 stimmberechtigten Herren Actionären, haben sich an dieser General-Versammlung 40 Actionäre persönlich betheiligt, welche im eigenen und im Vollmachtsnamen zusammen 1329 Actien mit 725 Stimmen repräsentirten.

Der Herr Vorsitzende Graf **Wladimir Borkowski** eröffnete die Versammlung mit nachstehender Ansprache:

Geehrte Herren!

Nachdem die statutenmässig vorgeschriebene Anzahl von Actionären anwesend ist, eröffne ich die **sechste ordentliche General-Versammlung der Actionäre der k. k. priv. galiz. Actien-Hypotheken-Bank** und beehre mich der geehrten Versammlung den landesfürstlichen Commissär Herrn Dr. **Gustav Hailig** k. k. Statthaltereirath vorzustellen.

Zu Scrutatoren lade ich — nach §. 68 der Statuten — die Herren **Thadäus Henzel** und **Adolf v. Czajkowski** ein, welche die meisten Actien vertreten und bestelle zum Schriftführer den Herrn **Vinzenz Gf. Bobrowski**, Secretär der Anstalt.

Herr Director Dr. **Josef Kolischer** wird die Ehre haben Ihnen den Rechnungsabschluss sowie die Bilanz für das Jahr 1873 vorzutragen, während Herr Dr. **Marcell Madejski** als Berichterstatter des Aufsichtsrathes ein umfassendes Bild der Geschäftsgebarung und Entwickelung unseres Institutes entwerfen und sodann die auf der heutigen Tagesordnung stehenden Anträge begründen wird.

Die Tages-Ordnung der heutigen General-Versammlung umfasst:

1. Rechenschaftsbericht für das Betriebsjahr 1873.
2. Bericht des Aufsichtsrathes über den Rechnungsabschluss, und Beschlussfassung über denselben.
3. Feststellung der Dividende pro 1873.
4. Ermächtigung des Aufsichtsrathes zur statutenmässigen Vergrösserung des Actiencapitales.
5. Errichtung von Credit-Vereinen und zu diesem Behufe Aenderung des §. 7 der Statuten und der hierauf Bezug nehmenden Paragraphe.
6. Antrag für die Auflassung der Filiale Sambor.
7. Wahl zweier Aufsichtsräthe (§§. 43, 44 und 45 der Statuten).
8. Bericht über den Stand des Pensionsfondes.

Ich ersuche den Herrn Director Dr. **Josef Kolischer** den Rechnungsabschluss und die statistische Zusammenstellung des Hypothekargeschäftes vorzutragen.

Director Dr. Josef Kolischer verliest die Beilagen I u. II. über den Rechnungsabschluss und die statistische Zusammenstellung, worauf der Berichterstatter Dr. Marcell Madejski nachstehenden Bericht vorträgt:

Bevor wir zum Rechenschaftsbericht schreiten, gestatten Sie uns mit wenigen Worten die Ereignisse des Jahres 1873 zu berühren.

Mit Genugthuung können wir constatiren, dass unser Institut durch die beinahe seit einem Jahre auf allen Bankinstituten Oesterreichs so schwer lastende Geld-Krise nicht erschüttert wurde. Doch haben auch wir unausweichliche Verluste erlitten, da die Katastrophe des Jahres 1873 mit einer jeder Erfahrung und Combination spottenden Plötzlichkeit und Gewalt hereinbrach so dass selbst die grösste Umsicht derselben Einhalt zu thun nicht vermochte.

Unsere Verluste rühren hauptsächlich aus den Effectenbeständen der Wechselstuben und aus unzureichend gedeckten Conto-Corrente-Forderungen her und sind gewiss bedeutend zu nennen, da sie die Höhe von fl. 363,042 86 kr. erreichen, die erzielten Gewinne decken jedoch nicht nur alle Verluste, sondern verzinsen auch noch das Actien-Capital über den gewöhnlichen Zinsfuss.

Der Aufsichtsrath hat in Gemässheit der §§. 53, 54 und 65 der Statuten ganz genaue Scontrirungen vorgenommen, sämmtliche Bücher- und Effectenbestände revidirt, insbesondere auch noch die einzelnen Abschreibungen einer speciellen Prüfung unterzogen und ist der Ueberzeugung, dass so manche abgeschriebene Position eingebracht werden dürfte, da aber der Zeitpunkt, wann diess zu gewärtigen, ganz unbestimmt ist, so haben wir es vorgezogen alle zweifelhaften Forderungen abzuschreiben und eine Bilanz vorzulegen, welche die strengste Kritik aushalten kann.

Aus demselben Grunde haben wir der Bilanz für das Jahr 1873 — gegen den bisherigen Gebrauch — eine genaue Specification der eigenen Effecten angeschlossen, um die im Activ eingestellte Post fl. 672,024 59 kr. genau zu beleuchten.

Zu den einzelnen Geschäftszweigen schreitend, können wir insbesondere die Hypothekar-Abtheilung als in fortwährend gedeihlicher Entwickelung begriffen bezeichnen.

Es wurden im Jahre 1873 4283 Darlehensgesuche eingereicht, wovon 414 neue Darlehen betrafen, bewilligt wurden hievon 313 und bis 21. December 1873 209 realisirt.

Die Gesammtsumme der bewilligten Darlehen beträgt fl. 2,605.200 der realisirten fl. 1,721,000 und zwar auf landtäfliche Güter fl. 818.300, auf Realitäten in Lemberg fl. 501.000, auf Realitäten in Krakau fl. 104.600 und auf Realitäten in der Provinz fl. 297.100.

Die Gesammtsumme der von Beginn der Anstalt bis Ende des Jahres 1873 emittirten Hypothekenbriefe betrug fl. 17,900.000, mit Schluss des Jahres 1873 waren fl. 14,913.800 emittirt, die Emission der Hypothekenbriefe ist demnach im verflossenen Jahre um fl. 2,986.200 gestiegen. Die im verflossenen Jahre auf landtäfliche Güter ertheilten Hypothekar-Darlehen stiegen gegen das Vorjahr um fl. 1,434.700; auf Realitäten in Lemberg um fl. 862.700; auf Realitäten in Krakau um fl. 176.900 und endlich auf Realitäten in der Provinz um fl. 511.900.

Der Gesammtwerth der belehnten Hypotheken beträgt fl. 62,349.059 und die der Bank vorangehenden Lasten fl. 9,707.177. Die durchschnittliche Belastung der Hypotheken im Verhältnisse zu dem angenommenen Minimalwerthe beträgt daher $44^{12}/_{100}\%$.

Mit Ende December 1873 waren, nach Abzug der in Folge Rückzahlungen und Verlosungen zurückgezogenen Hypothekenbriefe fl. 15.968.700, in Umlauf, somit um fl. 2,379.900 mehr als im Vorjahre.

Die Provision aus dem Hypothekar-Geschäfte ergab im Jahre 1873 den Betrag von

	fl. 167.744.83
gegen	137.000.— des Jahres 1872
daher einen Mehrbetrag von . . .	fl. 30.743.83

Die Börsenkrise des Jahres 1873 und noch mehr die Insolvenz verschiedener Geldinstitute hat Befürchtungen und Zweifel gegen die Sicherheit solcher Pfandbriefe heraufbeschworen, welche von Anstalten emittirt werden, die neben dem Hypothekar-Geschäfte auch Bankgeschäfte betreiben. Wenngleich den Besitzern von Hypothekenbriefen unserer Anstalt, gemäss §. 116 der Statuten, das Vorrecht vor allen andern Gläubigern gewahrt ist und die intabulirten Forderungen der Bank vor Allem zur Sicherstellung der Hypothekenbriefe dienen, so wurden obige Zweifel dennoch selbst auf unsere Hypothekenbriefe bezogen.

Diese ganz unbegründeten Befürchtungen haben wohl das Hypothekar-Geschäft, welches im vorigen Jahr wie bereits erwähnt einen Mehrumlauf von fl. 2,379.900 Hypothekenbriefen auswies, nicht beeinträchtigt, sie wirkten jedoch sehr deprimirend auf den Cours der Hypothekenbriefe, welcher sich, erst nach und nach, nachdem das Publicum sich wieder beruhigt hatte, erholte, und wenngleich der Cours der Hypothekenbriefe noch immer in einem Missverhältnisse zu deren Zinsenerträgnisse steht, so ist die Nachfrage dennoch dermassen gestiegen dass wir grosse Posten selbst ausserhalb unserer Provinz mit Leichtigkeit placiren können. Nicht weniger günstig wirkte auf den Cours unserer Hypothekenbriefe auch der Umstand, dass die Regierung im Reichsrath einen Gesetzentwurf zur unzweifelhaften Sicherstellung der Pfandbriefe eingebracht hat, welcher vollständig den diessbezüglichen §§. unserer Statuten entspricht.

Die Zahl der Darlehen-Werber nimmt auch beständig zu. Im laufenden Jahr wurden bis Mitte April wieder Darlehen auf landtäfliche Güter im Betrage von fl. 889.000 — und auf Realitäten fl. 419.200 bewilligt, von ersteren wurden fl. 451.5000 und von letzteren fl. 318.500 auch bereits realisirt, so dass heute mehr als 16 und eine halbe Million Hypothekenbriefe im Umlauf sind.

Weniger günstig gestaltete sich das vergangene Jahr für die Handelsabtheilung, indem die obwaltenden Geldverhältnisse die grösste Zurückhaltung auferlegten. Namentlich im Effecten-Commissions-Geschäfte musste mit der grössten Vorsicht vorgegangen werden, wesshalb auch der Umsatz dieses Geschäftszweiges blos fl. 16,357.722 gegen fl. 36,418.605 des Jahres 1872 beträgt.

Bedeutend war im Jahre 1873 die Bewegung in Cassa-Scheinen. Zu den vom Jahre 1872 in Umlauf verbliebenen fl. 3,672.000 sind fl. 5,678.000 hinzugekommen, somit erreichten dieselben die Höhe von fl. 9,350.000 — im Verlaufe des Jahres wurden fl. 7,311.300 eingelöst und fl. 2,038.700 — verblieben mit Ende December 1873 in Umlauf.

Für den Wechsel-Escompte wurden im verflossenen Jahre fl. 14,383.651 verwendet, bis Ende December 1873 wurden Wechsel im Betrage von fl. 12,700.003 eingelöst, und fl. 1,683.647 verblieben im Portefeuille.

Nächst Lemberg wurden die meisten Wechsel bei der Filiale in Czernowitz escomptirt, die wenigsten hingegen bei der Filiale in Tarnopol. An Wechselzinsen wurden fl. 248.564 eingehoben, somit um fl. 27,661 weniger als im Jahre 1872 und um fl. 32.032 mehr als im Jahre 1871.

Bei dem im Rechenschaftsberichte des vorigen Jahres erwähnten Lotto-Anlehen der Stadt Krakau waren wir bis 31. December 1873 mit fl. 146.165, welche in die Activen eingestellt erscheinen, betheiligt. Der, aus bereits verkauften Loosen und Treffern resultirende Gewinn hingegen wurde aus dem Grunde im Jahre 1873 nicht ausgewiesen, weil das Syndicat, welches mit dem Vertriebe der von der Krakauer Stadtgemeinde übernommenen Loose sich befasst, noch nicht aufgelöst ist.

Die Vorschuss-Cassa ertheilte im Jahre 1873 Darlehen im Betrage von fl. 1,100.310, vom Jahre 1872 verblieben fl. 554.048. Die Gesammtsumme der Darlehen erreichte demnach die Höhe von fl. 1,654.358, von welchen fl. 1,156.617 im Verlaufe des Jahres rückgezahlt und die mit Ende Dezember 1873 aushaftenden fl. 497.741 in die Activa eingestellt wurden.

Auch in der Vorschuss-Cassa weist die Centrale in Lemberg die bedeutendste Bewegung auf, nächst dieser die Filialen in Czernowitz und Krakau, während die Filiale in Sambor den letzten Rang einnimmt.

Gemäss §. 143 der Statuten ertheilt die Vorschuss-Cassa der Hypothekenbank Darlehen gegen Bürgschaft und auf Handpfänder, wesshalb auch, der klareren Uibersicht wegen, in den Activen der Bilanz die Vorschuss-Cassa in zwei, beinahe gleiche Summen zerfällt und zwar: Darlehen gegen Bürgschaft fl. 238.642 und Darlehen gegen Handpfand fl. 259.098.

An Zinsen von obigen Darlehen wurden fl. 99.961 77 kr. eingehoben, um fl. 29.067 14 kr. mehr als im Jahre 1872 und um fl. 48.743 45 kr. mehr als im Jahre 1871, indem auch der Umsatz in dieser Zeitperiode beinahe um Eine Million gestiegen ist.

Die Geldcalamitäten des Jahres 1873, die fast alle finanziellen Unternehmungen Oesterreichs lahm legten, haben die Entwicklung unserer Anstalt nicht aufgehalten und wenn auch einzelne Geschäfts-

zweige einen Rückgang erfahren haben, so ist derselbe nur dem durch die ganz abnormen Geldverhältnisse gebotenen Rückhalt und der äussersten Vorsicht der Verwaltung zuzuschreiben.

Die Cassabewegung erreichte die Höhe von fl. 92,003.337, wovon fl. 54,144,131 auf die Centrale in Lemberg entfallen.

Der Cassaumsatz war gegen das Jahr 1872 um fl. 25,786.672 geringer, gegen das Jahr 1871 jedoch um fl. 6,233.475 grösser.

Das Actiencapital ist in Folge der letzten Einzahlung mit fl. 40 pr. Actie im verflossenen Jahre um fl. 600.000 gestiegen, der Aufsichtsrath war zur Ausschreibung dieser Einzahlung mit Beschluss der am 10. April 1872 abgehaltenen General-Versammlung ermächtigt und sind nunmehr unsere Actien voll eingezahlt und repräsentiren das Gesellschaftscapital von fl. 3,000.000.

Auf 11 Stück Actien-Interims-Scheine wurde die Einzahlung bis zum Präclusiv-Termine nicht geleistet, wir waren daher genöthigt dieselben im Sinne des §. 16. der Statuten zu anulliren und den §§. 16 und 17 der Stat. gemäss die anullirten Actien-Interims-Scheine für Rechnung der Gesellschaft zu verkaufen und durch vollgezahlte Actien zu ersetzen. Der hieraus resultirende Gewinn fl. 1.150 40 kr. wurde im Sinne des §. 14 der Stat. dem Reservefonde zugeführt.

Im verflossenen Jahr wurde im Bankgebäude der Bau einer 2 stöckigen Officin nebst Magazinen vollendet, und erscheint das für das Bankgebäude bis Ende December 1873 verwendete Capital fl. 231.012 67 kr. in die Activa der Bank eingestellt.

Der Rechnungsabschluss weist einen Gewinnsaldo von fl. 260.008 36 kr. aus, von welchen fl. 253.109 39 kr. auf die Centrale und fl. 25.117 45 kr. auf die Filiale in Czernowitz entfallen, nebst dem hat die Filiale Czernowitz das Dotations-Capital mit 5% verzinst.

Die Filiale in Sambor brachte 5% Zinsen vom Dotationscapital und fl. 17.124 45 kr. Reingewinn.

Die Filialen in Krakau und Tarnopol haben zwar das Dotationscapital ebenfalls mit 5% verzinst, dagegen aber nicht nur keinen Gewinn, aber sogar Verluste aufzuweisen und zwar in Krakau fl. 10.239 57 kr. und in Tarnopol fl. 25.103 67 kr.

Obige Verluste rühren aus laufenden Rechnungen her und beziffern sich in Krakau mit fl. 46.892 und in Tarnopol mit fl. 66.700.

Beide Filialen hätten glänzende Resultate erzielt, wenn nicht die Finanz-Katastrophe des Jahres 1873 hereingebrochen wäre.

Wir haben noch umfangreichere Vorsichtsmassregeln getroffen um in Zukunft ähnlichen Verlusten thunlichst vorzubeugen und wollen uns der Hoffnung hingeben, dass wir von ähnlichen Ereignissen wie sie das Jahr 1873 brachte, verschont bleiben werden.

Der Reingewinn des Jahres 1873 beträgt wie schon erwähnt . . . . fl. 260.008 36 kr.
von welchen vorerst, im Sinne des §. 77 der Statuten 5% pr. volleingazahlte Actie à fl. 10, daher für 15.000 Stück mit . . . . „ 150.000 — „
auszuscheiden sind; dieser Betrag wurde auch bereits am 2. Jänner l. J. auf Grund des §. 77 der Stat. als Abschlagzahlung auf die Dividende pro 1873 den Actionären ausbezahlt, vom Uiberschuss . . . . fl. 110.008 36 kr.
ist der Gewinnvortrag vom Jahre 1872 mit . . . . „ 3.892 31 „
in Abschlag zu bringen wonach . . . . fl. 106.116 05 kr.
zur Vertheilung erübrigen.

Von diesem Betrage entfallen im Sinne des §. 77 der Stat. auf Tantiemen:

a) Für die Gründer 10% mit . . . . fl. 10.611 60 kr.
b) 5% für den Aufsichtsrath . . . . „ 5.305 80 „ und
c) 5% für die Directoren und Beamten . „ 5.305 80 „

Zusammen . . . . „ 21.223 20 „
es verbleiben demnach zur freien Verfügung . . . . fl. 84.892 85 kr.

Dem Reservefond sind vom Reingewinn eines jeden Jahres 5—10% zuzuführen. Der Aufsichtsrath beantragt in Anbetracht der durch die Börsenkrise geschmälerten Einnahmen, für das Jahr 1873 dem Reservefonde 5%. d. i. . . . . . . fl. 5.305 80 kr.
gutzuschreiben und restliche . . . . fl. 79.587 05 kr.
nebst dem Gewinnvortrag vom Jahre 1872 . . . . „ 3.892 31 „
Zusammen . . . . fl. 83.479 36 kr.
als Superdividende zu vertheilen.

Da nun den im §. 77 enthaltenen Vorschriften Genüge gethan, beantragt der Aufsichtsrath fl. 5 50 kr. per Actie als Superdividende zu bestimmen, wozu für 15.000 Actien der Betrag von . . . . „ 82.500 — „
erforderlich ist, restliche . . . . fl. 978 36 kr.
aber auf das Jahr 1874 vorzutragen.

Die bereits gezahlte Dividende von fl. 10 per Actie nebst der proponirten Superdividende von fl. 5 50 kr. wurde eine 7¾ % Verzinsung des Actiencapitals ergeben, diese Zinsen sind allerdings beinahe um die Hälfte kleiner, als in den früheren Jahren, aber in Anbetracht der abnormen Verhältnisse des Jahres 1873 gewiss zufriedenstellend zu nennen.

Nachdem ich den Rechenschaftsbericht für das abgelaufene Jahr 1873 als erschöpft erachte, erlauben wir uns zu beantragen:

Die geehrte Versammlung wolle:

1. Den Rechenschaftsbericht für das Jahr 1873 zur Kenntniss nehmen;

2. den vorgelegten Rechnungsabschluss und die Bilanz pro 1873 genehmigen, und der Bankverwaltung das Absolutorium für das abgelaufene Betriebsjahr ertheilen;

3. 5% vom Reingewinn des Jahres 1873 im Betrage von fl. 5.305 80 kr. dem Reservefond zuführen;

4. die nach §. 77 der Stat. geleistete Abschlagzahlung auf die Dividende von fl. 10 pr. Actie genehmigen und von dem verfügbaren Reingewinn des Jahres 1873 eine am 1 Juli l. J. zalbare Superdividende von fl. 5 50 pr. Actie bestimmen.

Der Vorsitzende Wladimir Grf. Borkowski eröffnet hierauf die Discussion.

Actionär Dr. Ferd. Kratter spricht gegen die Ertheilung des Absolutoriums und überreicht zu Händen des vorsitzenden nachstehenden Antrag:

I. Der Rechnungsabschluss und die Bilanz pro 1873 wird nicht genehmigt, sondern einem zu wählenden Revisions-Ausschusse überwiesen.

II. Dieser Revisions-Ausschuss hat aus drei Mitgliedern zu bestehen.

III. Besagter Revisions-Ausschuss erstattet der nächsten General-Versammlung Bericht über seine Thätigkeit.

IV. Die nächste General-Versammlung hat im Juni l. J. stattzufinden.

V. An der Tagesordnung dieser General-Versammlung hat:

Der Bericht des Revisions-Ausschusses zu stehen.

Nach längerer Debatte wird der Antrag des Actionärs Dr. Simon Schaff, über den Antrag des Dr. Ferd. Kratter zur Tagesordnung zu übergehen, mit allen gegen eine Stimme (des Antragstellers Dr. F. Kratter) angenommen, worauf der Vorsitzende die im Absatze 2, 3 und 4 enthaltenen Anträge des Aufsichtsrathes zur Abstimmung vorlegt, welche einstimmig angenommen werden.

Der Berichterstatter Dr. Marcell Madyski fährt fort:

Die im Absatz 4 und 5 enthaltenen Anträge zieht der Aufsichtsrath zurück. Wir beabsichtigten Credit-Vereine (Landwirthschaftliche und Handels-Credit Vereine) zu gründen und um die hiezu erforderlichen Fonds zu beschaffen, das Actien-Capital zu erhöhen. Wir haben uns, zur Zeit der Veröffentlichung der heutigen Tagesordnung, der Hoffnung hingegeben dass die Finanzcalamitäten des Jahres 1873, bis zum Zusammentritt der General-Versammlung behoben sein werden, leider ist diess nicht der Fall und wir glauben daher unsere obigen Vorschläge für eine spätere Zeit vorbehalten zu sollen.

Wir schreiten zum 6. Absatz der Tagesordnung:

Die reichhaltigen Naftaquellen und Salzsoolen der Samborer Gegend veranlassten uns dortselbst eine Filiale zu errichten, indem wir hofften auf diese Art den Productenhandel nach Sambor zu verlegen, die damals projectirten Eisenbahnen unterstützten unsere Ansicht auch wesentlich, leider haben unsere Hoffnungen fehlgeschlagen. Wir überzeugten uns, dass die Samborer Filiale keine Zukunft hat und dass wir das dort verwendete Capital viel nutzbringender in Lemberg placiren können. Aus diesen Gründen stellt der Aufsichtsrath den Antrag:

Die General-Versammlung wolle die Auflassung der Filiale in Sambor beschliessen:

Obiger Antrag wird einstimmig angenommen.

Es erfolgt nun die Neuwahl zweier, an Stelle der ausgeloosten Aufsichtsräthe Casimir Graf Dzieduszycki und Casimir Ritter von Tchorznicki. Das vorgenommene Scrutinium ergibt die Wiederwahl der genannten zwei Aufsichtsräthe.

Der Berichterstatter Dr. Marcell Madejski schreitet zum letzten Absatze der heutigen Tagesordnung betreffend den, auf der letzten Seite des Rechnungsabschlusses ausgewiesenen Stand des Emeritalfondes, welcher in den Pensionsfond und den Witwenfond zerfällt.

Im Sinne des §. 5 der Pensions-Statuten und auf Grund des Beschlusses der am 8. April 1873 abgehaltenen General-Versammlung, führt die Hypothekenbank am Schlusse eines jeden Jahres dem Emeritalfond denselben Betrag zu, welchen die Beamten und Diener der Bank gemäss §. 4 der Pensions-Statuten, eingezahlt haben.

Der, unter diesem Titel für die Zeit vom 1. Juli bis 31. December 1873 d. i. seit Gründung des Emeritalfondes, bezahlte Betrag von fl. 1492.50 wurde in die Administrationskosten eingestellt. Die geehrte Versammlung wolle auch diesen Bericht zur Kenntniss nehmen.

Hierauf schliesst Graf Borkowski nach einer kurzen Ansprache die General-Versammlung.

Lemberg am 21. April 1874.

Der Vorsitzende:

Wladimir Gf. Borkowski m. p.

Der landesfürstliche Commissär:

Dr. Gustav Hailig m. p.

Die Scrutatoren:

Adolf Czajkowski m. p.

Thadäus Henzel m. p.

Der Schriftführer:

Vincenz Gf. Bobrowski m. p.

108

Beilage **A.**

Rechnungs-Abschluss

für das sechste Verwaltungsjahr

1873.

Aktiva. Bilanz

	fl.	kr.	fl.	kr.
Cassa:				
in Lemberg	481.696	60		
in Krakau	65.963	50		
in Czernowitz	39.700	93		
in Tarnopol	25.414	96		
in Sambor	4.933	68	617.709	67
Hypothekar-Darlehen			15,968.700	—
Wechsel:				
in Lemberg	923.465	29		
in Krakau	227.635	25		
in Czernowitz	291.211	64		
in Tarnopol	240.629	91		
in Sambor	705	—	1,683.647	09
Debitoren:				
bedeckte Forderungen der laufenden Rechnung				
in Lemberg	2,497.600	93		
in Krakau	607.433	87		
in Czernowitz	135.047	36		
in Tarnopol	221.907	86		
in Sambor	46.363	66	3,508.353	68
Effecten der **Wechselstuben**				
laut Beilage A.			672.024	59
Darlehen auf **Effecten:**				
in Lemberg	113.225	61		
in Krakau	19.881	58		
in Czernowitz	31.491	—		
in Tarnopol	27.493	—	192.091	19
Darlehen auf **Rohproducte:**				
in Lemberg	1.950	—		
in Tarnopol	108.010	13	109.960	13
Escomptirte Effecten:				
in Lemberg	8.459	72		
in Krakau	1.910	03		
in Czernowitz	645	31		
in Tarnopol	930	34	11.945	40
Uebertrag			22,764.431	75

für 1873. Passiva.

	fl.	kr.	fl.	kr.
Actien-Capital			3,000.000	—
Hypothekenbriefe			15,968,700	—
Cassen - Scheine:				
in Lemberg	1293150	—		
in Krakau	433700	—		
in Czernowitz	239250	—		
in Tarnopol	71450	—		
in Sambor	1150	—	2,038.700	—
Creditoren:				
in Lemberg	1234154	48		
in Krakau	198921	91		
in Czernowitz	17078	62		
in Tarnopol	181920	—		
in Sambor	115	40	1,632,190	41
Cassen-Schein-Zinsen				
bis 31/12 1873 auf umlaufenden Cassen-Scheinen aufgelaufen:				
in Lemberg	32387	70		
in Krakau	6799	41		
in Czernowitz	4635	37		
in Tarnopol	2093	85	45.916	33
Wechsel - Zinsen für 1874 eingehoben				
in Lemberg	7103	74		
in Krakau	1121	33		
in Czernowitz	2486	72		
in Tarnopol	1760	14	12.471	93
Hypothekar - Darlehen - Zinsen anticipando eingehoben			327.466	68
Verlosungsfond zur Tilgung der Hypothekenbriefe . . .			170.609	54
Reservefond			122.501	69
Uebertrag . . .			23,318,556	58

*

Activa. Bilanz

	fl.	kr.	fl.	kr.	fl.	kr.
Uebertrag . .					22,764,431	75
Betheiligung am Lottoanlehen der Stadt Krakau					146165	08
Bankgebäude in **Lemberg**					231012	67
Gründungskosten					22340	80
Einrichtungskosten:						
in Lemberg			21825	65		
in Krakau			2016	46		
in Czernowitz			3000	—		
in Tarnopol			2176	24		
in Sambor			1386	75	30405	10
Vorschuss-Casse:						
ertheilte Darlehen gegen Bürgschaft						
in Lemberg	95360	65				
in Krakau	42879	05				
in Czernowitz	66414	84				
in Tarnopol	31696	36				
in Sambor	2291	71	238642	61		
ertheilte Darlehen gegen Handpfand						
in Lemberg	195169	53				
in Krakau	36051	64				
in Czernowitz	4538	50				
in Tarnopol	22339	26				
in Sambor	1000	—	259098	93	497741	54
					23,692.096	94

für 1873. Passiva.

	fl.	kr.	fl.	kr.	fl.	kr.
Uebertrag . .					23,318.556	58
Verloste Hypothekenbriefe					63.400	—
Fällige Coupons:						
von Hypothekenbriefen . . .			49.185	—		
von Actien			947	—	50.132	—
Gewinn per Saldo . .					260.008	36
					23,692.096	94

Einnahmen

Gewinn- und

	fl.	kr.	fl.	kr.	fl.	kr.
Provisionen:						
aus dem Hypothekargeschäft . .			167.744	83		
aus dem Bankgeschäft . . .						
in Lemberg	60.509	23				
in Krakau	7.222	50				
in Czernowitz	2.970	35				
in Tarnopol	6.674	83				
in Sambor	548	45	77.925	36	245.670	19
Zinsen:						
escomptirter Wechsel						
in Lemberg	121.496	81				
in Krakau	34.574	40				
in Czernowitz	51.698	53				
in Tarnopol	37.306	11				
in Sambor	3.488	42	248.564	27		
laufender Rechnungen						
in Lemberg	319.172	10				
in Krakau	35.229	48				
in Sambor	6.164	05	360.565	63		
Diverse						
in Lemberg	13:968	93				
in Krakau	2.141	58				
in Czernowitz	1.549	24				
in Tarnopol	12.301	42				
in Sambor	65	45	30.026	62	639.156	52
Wechselstuben						
in Krakau			4.081	64		
in Czernowitz			4.491	85		
in Tarnopol			1.112	40	9.685	89
Zinserträgniss des Bankgebäudes					7.969	42
Zinsen der **Vorschuss-Casse**						
in Lemberg			53.822	40		
in Krakau			18.649	49		
in Czernowitz			15.049	96		
in Tarnopol			8.708	30		
in Sambor			3.731	62	99.961	77
Uebertrag . .					1,002.443	79

Verlust-Conto pro 1873. Ausgaben

	fl.	kr.	fl.	kr.	fl.	kr.
Cassen-Schein-Zinsen:						
gezalte in Lemberg	65454	94				
in Krakau	36399	09				
in Czernowitz	18612	88				
in Tarnopol	6194	14				
in Sambor	1327	52	127988	57		
bis 31/12 1873 auf umlaufenden Cassenscheinen aufgelaufene						
in Lemberg	32387	70				
in Krakau	6799	41				
in Czernowitz	4635	37				
in Tarnopol	2093	85	45916	33	173904	90
Verwaltungskosten:						
Steuer und Gebühren			68227	34		
Besoldungen:						
in Lemberg	52587	10				
in Krakau	11779	32				
in Czernowitz	10270	30				
in Tarnopol	8079	67				
in Sambor	2662	51	85378	90		
Spesen:						
in Lemberg	36287	85				
in Krakau	6724	98				
in Czernowitz . , . . .	4912	99				
in Tarnopol	5645	63				
in Sambor	2572	89	56144	34	209750	58
Abschreibungen:						
an Gründungskosten			5585	19		
an Einrichtungskosten in Lemberg . .	5456	39				
in Krakau	404	18				
in Czernowitz	600	—				
in Tarnopol	362	70				
in Sambor	231	13	7054	40	12639	59
Verlust bei Auflösung Filiale Bielitz					2705	96
					399,001	03

Einnahmen **Gewinn- und**

	fl.	kr.	fl.	kr.	fl.	kr.
Uebertrag . .					1002443	79
Eingänge auf frühere Abschreibungen						
in Lemberg:						
aus laufender Rechnung . . .	407	25				
aus Wechseln	912	66				
aus der Vorschuss Casse . . .	210	89	1530	80		
in Krakau:						
aus Wechseln			550	—		
in Czernowitz:						
aus der Vorschuss Casse . . .			57	80		
in Sambor:						
aus laufender Rechnung . . .			13577	55	15716	15
Gewinn-Vortrag von 1872					3892	31
					1,022,052	25

Verlust-Conto pro 1873. Ausgaben

	fl.	kr.	fl.	kr.	fl.	kr.
Uebertrag . .					399.001	03
Verluste:						
in Lemberg:						
der Wechselstube	39.749	39				
aus laufenden Rechnungen . . .	70.013	20				
aus Wechseln	350	—	110.112	59		
in Krakau:						
aus laufenden Rechnungen . . .	7.292	40				
aus Wechseln	2.855	—	10.147	40		
in Czernowitz:						
aus Wechseln	1.000	—				
aus Darlehen auf Effecten . . .	68	74	1.068	74		
in Tarnopol:						
aus Wechseln			1.400	—		
in Sambor:						
aus Wechseln			1.000	—		
Dubiosen:						
in Lemberg:						
aus laufenden Rechnungen . . .			117.500	—		
in Krakau:						
aus laufenden Rechnungen . .			39.600	—		
in Czernowitz:						
aus laufenden Rechnungen . .			9.600	—		
in Tarnopol:						
aus laufenden Rechnungen . .			66.700	—	357.128	73
Verluste der Vorschuss Casse						
in Lemberg			692	38		
in Krakau			834	28		
in Czernowitz			1.000	—		
in Tarnopol			730	74		
in Sambor			2.656	73	5.914	13
Gewinn per Saldo					260.008	36
					1,022.052	25

Effecten der Wechselstuben

in Lemberg, Krakau, Czernowitz und Tarnopol

pr. 31. Dezember 1873.

Nominal-Werth	Effecten	Cours	Zusammen fl.	kr.
502.000	6% Galiz. Hypothekenbkb.	82½	421.680	—
1.495	4% Pfandbriefe	72	1.160	30
9.570	Gal. Grundentl. Oblig.	77	7.368	90
4.700	Bukow. Grundentl. „	74	3.515	—
1.840	Silberrente	73·80	1.377	76
200	Papierrente	69·35	140	3
2.700	Pardubitzer Prioritaeten	98	2.700	53
50	Loose v. J. 1839	250	125	—
250	„ „ 1854	97¾	250	67
2.100	„ „ 1860	106	2.240	—
1.200	„ „ 1864	133¼	1.599	—
650	Ungar. Praemienanlehen	74½	484	25
Stück				
155	Türkenloose voll eingez.	49	7.967	—
150	Dtto frcs. 120 eing.	24	3.600	54
231	Ungar. Ostbahnact.	42	9.702	—
26	Südbahnactien	165½	4.346	34
2	Rudolfbahnactien	156	322	—
9	Nordostbahnactien	98	927	—
2	Siebenbürgerbahnactien	141	292	—
2	Karl Ludwig Act.	228	466	25
4	Lemb. Czern. Actien	140	565	—
10	Kaschau Oderb. „	135	1.400	—
1	Dux Bodenbach „	60	65	—
1	Łupkowerbahnactien	90	95	—
5	Omnibusactien	22	135	—
50	Verkehrsbankactien	100	5.500	—
100	Ungarbodencreditactien	58¾	6.375	—
50	Wr. Wechselstub. Act.	75	3.950	—
322½	Unionbankactien	98	34.830	—
147	Gal. Hypothekenb. Act.	185	27.195	—
	Uebertrag . .		550.320	03

Stück	Effecten	Cours	Zusammen fl.	kr.
	Uebertrag . .		550.320	03
25	Allg. Oest. Bankact.	36½	1.162	50
6	Gal. Bank. f. J. & H.	60	384	—
5	Anglo. hung. Actien.	28	160	—
3	Vereinsbankactien	12	48	—
17	Franco Austrbankact.	29	561	—
7	Anglo Austriabankact.	133¾	978	—
62	Franco hung. „	18	1.736	—
591	Galiz. Baubankact.	60	35.460	—
180	Bauvereinactien.	15¾	3.375	—
107	Anglobaubankactien.	80	9.095	—
29	Parcellirg. & Baugesact.	13	450	—
100	Triesterbaubank	29	3.146	—
75	Unionbaubankactien	43½	3.562	50
35	Allg. Oest. Baubank.	13	630	—
50	Wechslerbaubank.	7½	462	50
12½	Militärbaubank	28¾	409	37
25	Prager Eisenind. Actien	104	2.850	—
25	Seehandlungsactien	28½	812	50
147	Königsmühlen Act.	120	17.640	—
	Verschiedene Loose	—	6.429	54
	Silber fl. 7704.66	109	8.398	8
1000	Thaler	168½	1.685	—
2937	Ducaten	5.30	15.566	—
	Coupons		3.162	18
	Diverse Münzen & Sorten		3.541	39
			672.024	59

1138

Uebersicht

über den

Gang einzelner Geschäftszweige der Handels-Abtheilung

Wechsel-Escompte

in Lemberg

escomptirt	öst. W. fl. 6,943.800.89
eingelöst bis 31. Dezember 1873	„ 6,020.335.60

in Krakau

escomptirt	öst. W. fl. 2,564.369.20
eingelöst bis 31. Dezember 1873	„ 2.336.733.95

in Czernowitz

escomptirt	öst. W. fl. 2,972.518.13
eingelöst bis 31. Dezember 1873	„ 2,681.360.49

in Tarnopol

escomptirt	öst. W. fl. 1,660.507.84
eingelöst bis 31. Dezember 1873	„ 1,419.877.93

in Sambor

escomptirt	„ 242.454.94
eingelöst bis 31. Dezember 1873	„ 241.749.94

Cassa-Scheine

in Lemberg

ausgegeben	öst. W. fl. 5,483.000.—
eingezogen bis 31. Dezember 1873	„ 4,189.850.—

in Krakau

ausgegeben	öst. W. fl. 2,045.300.—
eingezogen bis 31. Dezember 1873	„ 1,611.600.—

in **Czernowitz**

ausgegeben	öst. W. fl. 1,211.700.—
eingezogen bis 31. Dezember 1873	„ 972.450.—

in **Tarnopol**

ausgegeben	öst. W. fl. 516.550.—
eingezogen bis 31. Dezember 1873	„ 445.100.—

in **Sambor**

ausgegeben	öst. W. fl. 93.450.—
eingezogen bis 31. Dezember 1873	„ 92.300.—

Cassa-Bewegung im Jahre 1873.

in Lemberg	öst. W. fl. 54,144.131.24
in Krakau	„ 19,686.739.32
in Czernowitz	„ 9,583.805.79
in Tarnopol	„ 7,628.443.—
in Sambor	„ 960.228.42

Umsatz im Commissions-Geschäfte.

in Lemberg	öst. W. fl. 6,889.960.23
in Krakau	„ 3,737.957.20
in Czernowitz	„ 2,567.448.—
in Tarnopol	„ 2,943.065.30
in Sambor	„ 219.321.45

Pensions-Fond.

in Hypothekenbriefen im Nominalwerth . . .	öst. W. fl.	10100.—
„ Losen vom Jahre 1860 „	„	500.—
„ „ „ „ 1854 „	„	250.—
„ Baaren „	„	66.39

Witwen-Fond.

in Hypothekenbriefen Nominalwerth	öst. W. fl.	9700.—
„ Losen vom Jahre 1860 „	„	500.—
„ „ „ „ 1854 „	„	250.—
„ Baaren	„	5.90

Beilage B.

Auszug

aus den Protokollen der k. k. priv. galiz. Actien-Hypothekenbank.

Vom 1. Jänner bis 31. December 1873 sind bei der Hypothekar-Abtheilung 4283 Eingaben eingeflossen, welche mit Ende 1873 theils endgiltig erledigt, theils den Parteien zur Ergänzung zurückgestellt wurden.

Diese Eingaben betrafen:

a) im Jahre 1872 endgiltig nicht erledigte Darlehens-Angelegenheiten 28

b) im Jahre 1873 neu hinzugekommene 414

Zusammen 442

Hievon wurden endgiltig erledigt 424

Wegen Mangel der geforderten Ergänzungen blieben unerledigt 18

Von den erledigten 424 Darlehensanträgen wurden:

		Auf Hypotheken in d. Provinz	Auf Hypotheken in Lemberg	Auf Hypotheken in Krakau	landt. Güter	Zusammen
I	abgewiesen	63	3	—	16	82
II	durch Rücktritt vor Ertheilung der Promesse erledigt	13	3	2	10	28
III	Darlehen bewilligt	170	69	20	55	314

Von den bewilligten 314 Darlehen:

		Auf Hypotheken in d. Provinz	Auf Hypotheken in Lemberg	Auf Hypotheken in Krakau	landt. Güter	Zusammen
A.	erloschen durch Ablauf des Termins oder Rücktritt der Darlehenswerber	10	7	5	5	27
B.	wurden realisirt	111	52	11	35	209
C.	schweben in der Realisirung	49	10	4	15	78

Uebersicht

der bewilligten, realisirten und in der Realisirung schwebenden Darlehen, so wie der erloschenen Promessen mit Rücksicht auf die Kategorie der Hypotheken, deren Werth und der den Darlehen vorangehenden Lasten.

A. Bewilligte Darlehen:

Auf Hypotheken von	Anzahl der Darlehen	Werth der Hypotheken fl.	kr.	Vorangehende Lasten fl.	kr.	Darlehens-Beträge
Landtäflichen Gütern	55	4,738.564	—	712.281	78	1,334.200
Realitäten in Lemberg	69	1,671.447	64	144.470	72	620.800
Realitäten in Krakau	20	388.736	50	16.658	72	162.500
Realitäten in der Provinz	170	1,133.955	46	22.271	4	487.700
Zusammen	314	7,932.703	60	895.682	26	2,605.200

B. Realisirte Darlehen:

Auf Hypotheken von	Anzahl der Darlehen	Werth der Hypotheken fl.	kr.	Vorangehende Lasten fl.	kr.	Darlehens-Beträge
Landtäflichen Gütern	35	2,871.090	—	455.281	46	818.300
Realitäten in Lemberg	52	1,267.372	64	71.584	50	501.000
Realitäten in Krakau	11	255.624	—	13.032	9	104.600
Realitäten in der Provinz	111	702.838	83	20.271	54	297.100
Zusammen	209	5,096.925	47	560.169	59	1,721.000

C. Zu realisirende Darlehen:

Auf Hypotheken von	Anzahl der Darlehen	Werth der Hypotheken fl.	kr.	Vorangehende Lasten fl.	kr.	Darlehens-Beträge
Landtäflichen Gütern	15	1,189.824	—	178.713	32	302.500
Realitäten in Lemberg	10	133.555	—	16.703	57	47.900
Realitäten in Krakau	4	62.602	50	126	—	28.600
Realitäten in der Provinz	49	351.669	63	1.999	50	153.700
Zusammen	78	1,737.651	13	197.542	39	532.700

D. Im Termine nicht realisirte oder durch Rücktritt erloschene Darlehen:

Auf Hypotheken von	Anzahl der Darlehen	Werth der Hypotheken fl.	kr.	Vorangehende Lasten fl.	kr.	Darlehens-Beträge
Landtäflichen Gütern	5	677.650	—	78.287	—	213.400
Realitäten in Lemberg	7	270.520	—	56.182	65	71.900
Realitäten in Krakau	5	70.510	—	3.500	63	29.300
Realitäten in der Provinz	10	79.447	—	—	—	36.900
Zusammen	27	1,098.127	—	137.970	28	351.500

Zusammenstellung.

Bewilligte Darlehen	314	7,932.703	60	895.682	26	2,605.200
Hievon realisirt	209	5,096.925	47	560.169	59	1,721.000
Hievon schwebend	78	1,737.651	13	197.542	39	532.700
Hievon im Termine nicht realisirt o. durch Rücktritt erledigt	27	1,098.127	—	137.970	28	351.500

Uebersicht

der realisirten und zu realisirenden Darlehen, sowie der erloschenen Promessen mit Berücksichtigung der einzelnen Kategorien der Hypotheken.

I. Auf Landtäfliche Güter:

Darlehen	Anzahl der Darlehen	Werth der Hypotheken fl.	kr.	Vorangehende Lasten fl.	kr.	Darlehens-Beträge
a) realisirte	35	2,871.090	—	455.281	46	818.300
b) zu realisirende	15	1,189.824	—	178.713	32	302.500
c) erloschene	5	677.650	—	78.287	—	213.400
Zusammen	55	4,738.564	—	712.281	78	1,334.200

II. Auf Realitäten in Lemberg:

Darlehen	Anzahl der Darlehen	Werth der Hypotheken fl.	kr.	Vorangehende Lasten fl.	kr.	Darlehens-Beträge
a) realisirte	52	1,267.372	64	71.584	50	501.000
b) schwebende	10	133.555	—	16.703	57	47.900
c) erloschene	7	270.520	—	56.182	65	71.900
Zusammen	69	1,671.447	64	144.470	72	620.800

III. Auf Realitäten in Krakau:

Darlehen	Anzahl der Darlehen	Werth der Hypotheken fl.	kr.	Vorangehende Lasten fl.	kr.	Darlehens-Beträge
a) realisirte	11	255.624	—	13.032	9	104.600
b) schwebende	4	62.602	50	126	—	28.600
c) erloschene	5	70.510	—	3.500	63	29.300
Zusammen	20	388.736	50	16.658	72	162.500

IV. Auf Realitäten in der Provinz:

Darlehen	Anzahl der Darlehen	Werth der Hypotheken fl.	kr.	Vorangehende Lasten fl.	kr.	Darlehens-Beträge
a) realisirte	111	702.838	83	20.271	54	297.100
b) schwebende	49	351.669	63	1.999	50	153.700
c) erloschene	10	79.447	—	—	—	36.900
Zusammen	170	1,133.955	46	22.271	4	487.700

Den im J. 1873 realisirten, oben ausgewiesenen Darlehen müssen alle jene durch die Parteien erhobenen Darlehen zugezählt werden, welche in dem Ausweise des J. 1872 **a.**, als bewilligt und schwebend oder **b.**, als durch Ablauf der Frist oder Rücktritt der Parteien erloschen, (jedoch auf Ansuchen der Parteien im J. 1873 erneuert); ferner **c.**, einige der im J. 1872 wegen obwaltender (später behobener) Hindernisse als abgewiesen oder **d.**, aus Anlass nicht gelieferter Ergänzungen als durch Rücktritt der Parteien erledigt angeführt sind — endlich **e.**, alle im Laufe des Jahres 1873 bewilligten und realisirten Nachtrags-Darlehen.

Zusammenstellung

der aus den verflossenen Jahren herrührenden, im Laufe des Jahres 1873 realisirten Darlehen.

Gattung der Hypotheken	Anzahl der Darlehen	Werth der Hypotheken fl.	kr.	Vorangehende Lasten fl.	kr.	Darlehens-Beträge
Landtäfliche Güter	39	3,421.679	—	936.826	36	616.400
Realitäten in Lemberg	44	1,333.187	50	229.218	8	361.700
Realitäten in Krakau	8	200.562	13	25.080	76	72.300
Realitäten in der Provinz	99	756.626	99	134.342	13	214.800
Zusammen	190	5,712.055	62	1,325.467	33	1,265.200

Realisirt wurden demnach im J. 1873 zusammen 399 Darlehen und zwar:

Gattung der Hypotheken	Anzahl der Darlehen	Werth der Hypotheken fl.	kr.	Vorangehende Lasten fl.	kr.	Darlehens-Beträge
Auf landtäfliche Güter	74	6,292.769	—	1,392.107	82	1,434.700
Auf Realitäten in Lemberg	96	2,600.560	14	300.802	58	862.700
Auf Realitäten in Krakau	19	456.186	13	38.112	85	176.900
Auf Realitäten in der Provinz	210	1,459.465	82	154.613	67	511.900
Zusammen	399	10,808.981	9	1,885.636	92	2,986.200

Die Gesammtsumme der durch die Hypothekenbank seit Eröffnung der Anstalt bis Ende 1873 ertheilten schon **realisirten** Darlehen stellt sich nachstehend dar:

Gattung der Hypotheken	Anzahl der Darlehen	Werth der Hypotheken fl.	kr.	Vorangehende Lasten fl.	kr.	Darlehens-Beträge
Auf landtäfliche Güter	551	47,038.568	41	8,167.717	65	12.606.100
Auf Realitäten in Lemberg	395	7,120.701	29	1,006.735	88½	2,225.300
Auf Realitäten in Krakau	76	1,762.449	14	193.401	59	598.500
Auf Realitäten in der Provinz	994	6,427.340	68	339.322	11½	2,470.100
Zusammen	2016	62,349.059	52	9,707.177	24	17,900.000

Verhältniss der Belastung der Hypotheken

zu deren angenommenen Minimalwerthe.

Auf Hypotheken im Werthe . . . . 7,932.703 fl. 60 kr.
wurden im Laufe des J. 1873 nach vorangehenden Lasten im Betrage pr. 895.682 fl. 26 kr.
neue Darlehen bewilligt im Betrage 2,605.200 „ — „
Zusammen . . . . . 3,500.882 fl. 26 kr
es verbleibt somit eine freie Hypothek von . . . . . 4,431.821 fl. 34 kr.
was einer Belastung von $44^{12}/_{100}$ % des angenommenen Minimalwerthes der Hypotheken entspricht.

Die percentuelle Belastung der einzelnen Kategorien der Hypotheken ist folgende:

Der Werth der als Hypothek offerirten **Landgüter** beträgt 4,738.564 fl. — kr.
Auf dieselben wurden nach vorangehenden Lasten 712.281 fl. 78 kr.
ertheilt Darlehen im Betrage . . . 1.334.200 „ — „
Zusammen . . . . . 2,046.481 fl. 78 kr.
Es verbleibt somit eine freie Hypothek im Betrage pr. . . 2,692.082 fl. 22 kr.
was einer Belastung der landtäflichen Güter nur bis zu $43^{19}/_{100}$% deren Werthes entspricht.

Die belehnten **Realitäten in Lemberg** sind werth . . 1,671.447 fl. 64 kr.
Auf dieselben wurden nach vorangehenden Lasten 144.470 fl. 72 kr.
bewilligt Darlehen im Betrage von . . 620.800 „ — „
Zusammen . . . . . 765.270 fl. 72 kr.
Es verbleibt somit eine freie Hypothek . . . . . . 906.176 fl. 92 kr.
was einer Belastung des Werthes der Hypotheken mit $45^{78}/_{100}$% entspricht.

Der Werth der als Hypothek angebotenen **Realitäten in Krakau** beträgt 388.736 fl. 50 kr.
Hierauf wurden nach vorangehenden Lasten pr. 16.658 fl. 72 kr.
ertheilt Darlehen im Betrage von . . 162.500 „ — „
Zusammen . . . . . 179.158 fl. 72 kr.
somit verbleibt eine freie Hypothek . . . . 209.577 fl. 78 kr.
was eine Belastung mit $46^{13}/_{100}$% des Werthes dieser Hypotheken ergibt.

Der Werth der **Realitäten in der Provinz** wurde angenommen mit			1,133.955 fl. 46 kr.
Auf diese Realitäten wurden nach vorangehenden Lasten	22.271 fl. 4 kr.		
bewilligt Darlehen im Betrage	487.700 „ — „		
Zusammen . .			509.971 fl. 4 kr.
Es verbleibt demnach eine freie Hypothek pr. . . . , .			623.984 fl. 42 kr.

was eine Belastung bis $44^{92}/_{100}\%$ des Werthes der Hypotheken ergibt.

I. Vereinsbuchdruckerei in Lemberg. Ring 11.

120

SIEBENTE ORDENTLICHE

GENERAL-VERSAMMLUNG

der k. k. privil.

GALIZISCHEN

ACTIEN-HYPOTHEKEN-BANK

abgehalten

in Lemberg am 31. März 1875.

LEMBERG, 1875.

SELBSTVERLAG DER GESELLSCHAFT.

SIEBENTE ORDENTLICHE

GENERAL-VERSAMMLUNG

der k. k. priv.

GALIZISCHEN ACTIEN-HYPOTHEKEN-BANK

abgehalten

in Lemberg am 31. März 1875.

(Aus dem Polnischen übersetzt.)

LEMBERG, 1875.

SELBSTVERLAG DER GESELLSCHAFT.

VERZEICHNISS

der für die siebente ordentliche General-Versammlung

der k. k. priv.

GALIZISCHEN ACTIEN-HYPOTHEKEN-BANK

stimmberechtigten P. T. Actionäre.

Die mit * bezeichneten Actionäre waren in der General-Versammlung anwesend. Die mit ** bezeichneten waren durch Bevollmächtigte vertreten.

** **Agopsowicz** Deodat.
** **Bartmański** Feliks.
** **Bartmański** Oswald.
* **Borkowski** Wladimir Gf.
** **Borkowska** Valerie Gfin.
** **Borkowski** Miecislaus Gf.
* **Chlebowski** Adam.
Cieński Boleslaus.
** **Czaykowski** Hippolit.
* **Czaykowski** Johann Dr.
Czaykowski Marcell.
* **Czaykowski** Robert Dr.
* **Czaykowski** Valerian.
Czerwiński Boleslaus.
* **Dembiński** Anton Gf.
Doliniański Vincenz Brn.
** **Dzieduszycki** Casimir Gf.
** **Dzieduszycki** Wladimir Gf.
* **Epstein** Max.
Gemeinde der Stadt Lemberg.
* **Gnoiński** Alexander.
* **Godlewski** Josef.
* **Hefern** Robert.
* **Henzel** Thadäus.
* **Hertzka** & Kulka.
** **Hormuzaki** Nicolaus.
* **Horowitz** Samuel.
** **Jasiński** Franz.
** **Jolles** Salomon.
** **Jolles** S. N.
* **Kabat** Moritz Dr.
* **Kędzierski** Sigismund.
** **Kesselbauer** Emil.
* **Kohn** Josef Dr.
* **Kolischer** Julius Dr.
* **Kolischer** Josef Dr.
** **Kolischer** Nani
Kozieradzki Stanislaus
* **Kratter** Ferdinand Dr.
Krzeczunowicz Cornell.
** **Krzyżanowski** Johann.
* **Lanckoroński** Theodor Gf.
* **Lazarus** Moritz.
* **Lövenherz** Josef Noa.
** **Łoziński** Edmund.
* **Madeyski** Marcell Dr.
Malczewski Julian.
* **Markheim** Moritz.
Medwey Franz.
* **Moysa** Stefan.
Paluszyński Josef.
Podlewski Eduard.
** **Potocki** Alfred Gf. Excell.
** **Radziejowski** Eduard.
* **Rauch** Hermann.
* **Ressig** Christof.
* **Rieger** Sigismund Dr.
* **Rieger** Ladislaus.
* **Ruebenbauer** Albin Dr.
* **Schaff** Simon Dr.
** **Schmelz** Dominik.
** **Siemieński** Wilhelm Gf.
* **Skrzyński** Ludwik.
* **Sochanik** Nicodem.
** **Sołowij** Johann.
* **Sołtyński** Ladislaus.
* **Stadnicki** Thomas Gf.
** **Styrza** Viktor.
* **Tchorznicki** Casimir.
* **Tchorżnicki** Constantin.
** **Wielowiejski** Ladislaus.
** **Wiśniewski** Thadäus.
** **Wolański** Nicolaus.
** **Zborowski** Ignatz.

TAGESORDNUNG.

1. Rechenschaftsbericht für das Betriebsjahr 1874.
2. Bericht des Aufsichtsrathes über den Rechnungsabschluss, und Beschlussfassung über denselben.
3. Feststellung der Dividende pro 1874.
4. Antrag betreffs Feststellung des Werthes der Anwesenheitsmarken für die Mitglieder des Aufsichtsrathes (§. 61 der Statuten).
5. Wahl zweier Aufsichtsräthe (§§. 43, 44 und 45 der Statuten).
6. Bericht über den Stand des Pensionsfondes.

PROTOKOLL

über die

siebente ordentliche

GENERAL-VERSAMMLUNG DER ACTIONÄRE

der k. k. privilegirten

Galizischen Actien-Hypotheken-Bank

welche unter dem Vorsitze des Herrn

WLADIMIR GF. BORKOWSKI

in Gegenwart des landesfürstlichen Commissärs

Herrn k. k. Hofrathes

Dr. Gustav Hailig

am 31. März 1875 in Lemberg abgehalten wurde.

Anwesende Mitglieder des Aufsichtsrathes:

Vice-Präsident:	**Wladimir Gf. Borkowski.**
Aufsichtsräthe:	**Dr. Johann Rit. v. Czaykowski.**
	Dr. Moritz Ritter v. Kabat.
	Dr. Julius Kolischer.
	Dr. Marcell Rit. v. Madeyski.
	Ludwig Rit. v. Skrzyński.
	Thomas Gf. Stadnicki.
	Casimir Rit. v. Tchorznicki.
Secretär:	**Alexander Lewakowski.**
K. k. Notar:	**Eugen Kuryłowicz.**

Von den 74 stimmberechtigten Herren Actionären, haben sich an dieser General-Versammlung 37 Actionäre persönlich betheiligt, welche im eigenen und im Vollmachtsnamen zusammen 7994 Actien mit 776 Stimmen repräsentirten.

Der Herr Vorsitzende **Wladimir Gf. Borkowski** eröffnete die Versammlung mit nachstehender Ansprache:

Geehrte Herren!

Ich begrüsse die geehrte Versammlung im Namen des Aufsichtsrathes, und nachdem die statutenmässig vorgeschriebene Anzahl von Actionären anwesend ist, eröffne ich gleichzeitig die **siebente ordentliche General-Versammlung der Actionäre der k. k. priv. galiz. Actien-Hypotheken Bank** und beehre mich der geehrten Versammlung den landesfürstlichen Commissär Herrn Dr. **Gustav Hailig** k. k. Hofrath vorzustellen.

Zu Scrutatoren lade ich — nach §. 68. der Statuten — die Herren **Thadäus Henzel** und **Valerjan v. Czaykowski** ein, welche die meisten Actien vertreten und bestelle zum Schriftführer den Herrn **Aleksander Lewakowski**, Secretär der Anstalt.

Herr Director Dr. **Josef Kolischer** wird die Ehre haben Ihnen den Rechnungsabschluss sowie die Bilanz für das Jahr 1874 vorzutragen, während Herr Dr. **Marcell Madeyski** als Berichterstatter des Aufsichtsrathes ein umfassendes Bild der Geschäftsgebarung und Entwickelung unseres Institutes entwerfen und sodann die auf der heutigen Tagesordnung stehenden Anträge begründen wird.

Die Tages-Ordnung der heutigen General-Versammlung umfasst:

1. Rechenschaftsbericht für das Betriebsjahr 1874.
2. Bericht des Aufsichtsrathes über den Rechnungsabschluss, und Beschlussfassung über denselben.
3. Feststellung der Dividende pro 1874.
4. Antrag betreffs der Feststellung des Werthes der Anwesenheitsmarken für die Mitglieder des Aufsichtsrathes (61 der Statuten).
5. Wahl zweier Aufsichtsräthe (§§. 43, 44 und 45 der Statuten).
6. Bericht über den Stand des Pensionsfondes.

Ich ersuche den Herrn Director Dr. **Josef Kolischer** den Rechnungsabschluss und die statistische Zusammenstellung des Hypothekargeschäftes vorzutragen.

Director Dr. Josef Kolischer verliest die Beilagen I. u. II. über den Rechnungsabschluss und die statistische Zusammenstellung, worauf der Berichterstatter Dr. Marcell Madeyski nachstehenden Bericht vorträgt:

Der durch Herrn Director Josef Kolischer verlesene Rechnungsabschluss für das Jahr 1874 ist der erschöpfendste Bericht über den Stand und die Gebarung unserer Anstalt.

Die Bilanz liefert den Beweis dass alle Geschäftszweige in steter Ausdehnung begriffen sind und weist der Gewinn und Verlust-Conto einen unter den gegenwärtigen Verhältnissen nahmhaften Nutzen aus. Während des siebenjährigen Bestandes der Hypothekenbank, wurde die Finanzwelt durch drei erschütternde Krisen heimgesucht, welche noch immer die freie Entwickelung der Bankgeschäfte in Oesterreich hemmen.

Wir constatiren daher mit Vergnügen, dass all diese drohenden Ereignisse auf unser Institut nicht schädlich eingewirkt haben. Die Hypothekenbank entwickelt sich von Jahr zu Jahr kräftiger und sichert den Actionären befriedigende Vortheile, während sie sich zu einem dem Lande nützlichen Institute gestaltet.

Vom 1. Jänner bis Ende Dezember 1874 wurden 4629 Hypothekardarlehensgesuche eingereicht, von welchen 349 neue Darlehen betrafen, bewilligt wurden hievon 270 im Betrage von fl. 2,472.100 und bis Schluss des Jahres realisirt 167 im Betrage von fl. 1,149.900. Von früher bewilligten Hypothekardarlehen wurden im Jahre 1874 fl. 1,796.200 behoben, die Gesammtsumme der realisirten Darlehen im verflossenen Jahre beträgt daher fl. 2,946.100 und zwar: auf landtäfliche Güter . . . . . fl. 1,820.900;
auf Realitäten in Lemberg . . . . fl. 474.000;
auf Realitäten in Krakau . . . . fl. 80.000;
auf Realitäten in der Provinz . . . fl. 571.200.

Die Gesammtsumme der von Beginn der Anstalt bis Ende des Jahres 1874 emittirten Hypothekenbriefe betrug fl. 20,846.100; mit Schluss des Jahres 1873 waren fl. 17,900.000 emittirt, die Emission der Hypothekenbriefe ist demnach im verflossenen Jahre um fl. 2,946.100 gestiegen.

Der Gesammtwerth der belehnten Hypotheken beträgt fl. 74,291.888 und die der Bank vorangehenden Lasten fl. 12,154.430, hiezu die von der Bank ertheilten Darlehen im Betrage von fl. 20,846.100, verbleibt eine freie Hypothek von fl. 41,291.358, was einer durchschnittlichen Belastung der Hypotheken im Verhältnisse zu dem angenommenen Minimalwerthe von $44^4/_{10}$ % entspricht.

Mit Ende December 1874 waren, nach Abzug der in Folge Rückzahlungen und Verlosungen zurückgezogenen Hypothekenbriefe fl. 18,425.200, in Umlauf, somit um fl. 2,456.500 mehr als im Vorjahre.

Die Provision aus dem Hypothekar-Geschäfte ergab im Jahre 1874 den Betrag von
fl. 190.130.68
gegen . . . . 167.744.83 des Jahres 1873
daher einen Mehrbetrag von . . fl. 22.385.85

Der Cours der Hypotheken-Briefe steigt zwar langsam, aber ununterbrochen. Seit mehr als einem Monat steht derselbe auf 90 bis $90^1/_2$ und wie gross die Nachfrage nach Hypothekenbriefen ist, beweisen am besten die lebhaften Transactionen in diesem Papiere. Das Verwechslungsgeschäft der Centrale in Lemberg, hat im Jahre 1874 $8^1/_2$ Million Hypothekenbriefe umgesetzt.

Mit heutigem Tage beträgt die Summe der im Umlauf befindlichen Hyhothekenbriefe fl. 19,108.600.

Die Handelsabtheilung weist ebenso vortheilhafte Resultate auf:

Der Cassaumsatz betrug im Jahre 1874 fl. 86,176.687.50 und zwar bei der Centrale in Lemberg fl. 51,987,495.29, bei den drei Filialen fl. 34,189,192.21, der geringste Cassaumsatz war bei der Filiale in Tarnopol.

Für den Wechselescompte wurden bis Ende Dezember 1874 zusammen fl. 14,399,995.58 verwendet, im Verlaufe des Jahres wurden fl. 11,750,094.11 rückgezahlt, somit verblieben im Portefeuille bis Ende Dezember 1874 fl. 2,649,901.47; das Portefeuille vergrösserte sich daher gegen das Jahr 1873 um fl. 966,264.38. Die meisten Wechsel wurden in Lemberg escomptirt, bei den Filialen in Czernowitz und Krakau war der Wechsel-Escompte beinahe gleich, der geringste dagegen bei der Filiale in Tarnopol, welcher ungeachtet dessen gegen das Vorjahr bedeutend gestiegen ist.

Die aus dem Wechsel-Escompte erzielten Zinsen betragen fl. 231,448.01.

Der Stand der Cassascheine ist im verflossenen Jahre um fl. 593.350 gestiegen.

In den Filialen Czernowitz und Krakau hat sich der Stand derselben gegen das Jahr 1873 verdoppelt. Im ganzen wurden bis 31. Dezember 1874 Cassascheine im Betrage von fl. 7,737,250 ausgegeben, hievon fl. 5,106.350 eingelöst, somit verblieben im Umlauf fl. 2,630.900. Mit Ende Dezember 1873 waren dagegen fl. 2,038.700 im Umlauf.

Unser Antheil an dem Lotto-Anlehen der Stadt Krakau hat ein Capital von fl. 299,722.20 beansprucht. Nachdem das Syndicat für den Vertrieb der erstandenen Loose aufgelöst wurde, entfielen auf den Antheil der Hypothekenbank 16.652 Stück Loose.

Jedes Loos lautet auf fl. 20, und wird mit fl. 30 eingelöst werden; im Syndicat wurden diese Loose mit fl. 20 und höher verkauft, nach Auflösung des Syndicates aber, wurden Krakauer-Loose unter dem Nominalwerthe abgegeben, wir haben dieselben daher in der Bilanz zum Course vom 31. Dezember 1874, das ist à fl. 17.50 pr. Stück im Betrage von fl. 291.400 aufgenommen, den Capitalausfall von fl. 8.312.20 dagegen ergänzten wir mit den auf unsere Loose entfallenden Treffern.

Die eigenen Effecten der Verwechslungsgeschäfte wurden zum Course vom 31. Dezember 1874 berechnet, und betragen fl. 570,523.15, haben daher gegen das Vorjahr um fl. 101,501.44 abgenommen. Der, der Bilanz anhaftende Ausweis der Effecten, gibt der geehrten Versammlung die klare Uebersicht über die Höhe und Gattung der in das Activ der Bank eingestellten Werthe. In Pfandbriefen der Galiz. ständ. Creditanstalt, so wie auch in Galiz. Hypothekenbriefen war im verflossenen Jahre ein sehr lebhafter Umsatz. Der Gewinn der Verwechslungsgeschäfte beträgt fl. 74.042.53.

Das Bankgebäude wurde in die Bilanz mit fl. 235.960.68 eingestellt. Es ist diess der Betrag, welcher für den Bau und die Einrichtung des Hauptgebäudes nebst einer zweistöckigen Offizin und Magazinen verausgabt wurde. Nachdem die Bau- sowie die Adaptirungs-Rechnungen erst im verflossenen Jahre geschlossen wurden, so repräsentirt dieser Betrag den heutigen Werth des Gebäudes. Da im Sinne des §. 76 der Statuten, nach drei Jahren die Gründungs- und Einrichtungskosten der Bank amortisirt sein werden, wird der Aufsichtsrath dann betreffs Tilgung der durch die Zeit bedingten Werthverminderung des Bank-Gebäudes einen entsprechenden Antrag stellen.

Auf Grund des §. 143 der Statuten, ertheilt die Vorschusscasse der Hypothekenbank Darlehen gegen Bürgschaft und gegen Handpfänder.

Im Verlaufe des Jahres 1874 wurden Darlehen im Betrage von fl. 516.198.29 gegen Bürgschaft ertheilt, mit Hinzurechnung der am letzten December 1873 aushaftenden Darlehen im Betrage von fl. 236.350.90 verwendete diese Geschäftsabtheilung bis Ende December ein Capital von fl. 752549.19. — Im Laufe des Jahres wurden Darlehen im Betrage fl. 493.461.92 zurückgezahlt, und die noch aushaftenden Forderungen mit dem Betrage von fl. 259.087.27 in die Activa der Bank eingestellt.

Zu den am 31. December 1873 aushaftenden Darlehen gegen Handpfand im Betrage von fl. 195.169.53 wurden im Verlaufe des Jahres 1874 neue Darlehen im Betrage von fl. 445.726.18 ertheilt, das Gesammt-Capital welches zu Darlehen gegen Handpfand verwendet wurde, erreichte somit die Höhe von fl. 640.896.71. Im verflossenen Jahre 1874 wurden von obigen Darlehen fl. 414.139.94 rückgezahlt, während fl. 226.756.77 noch aushaftend verblieben. Die Gesammtsumme der durch die Vorschusscassa ertheilten Darlehen beträgt fl. 1.393.445.90, hievon wurden zurückgezahlt fl. 907.601.86, mit 31. December 1874 verblieb somit eine Forderung der Vorschusscasse im Betrage von fl. 485.844.04. Am stärksten wurde die Vorschusscasse in Lemberg in Anspruch genommen, nächst dieser die der Filiale in Czernowitz, während Krakau und Tarnopol beinahe auf einer Höhe stehen.

Es ist diess eine Hülfsquelle für die Gewerbetreibenden des Platzes, das Verhältniss der Theilnehmer bleibt daher von Jahr zu Jahr beinahe unverändert.

Die Zinsen der Vorschuss-Cassa betrugen im verflossenen Jahre fl. 76.134.14; das Dodations-Capital der Vorschuss-Casse ist auf den fünften Theil des Actien-Capitals (fl. 600.000) beschränkt, es ergab sich somit eine Verzinsung von über 12%.

Der Rechnungsabschluss weist einen Gesammtgewinn von fl. 391.295.74 aus. Die Centrale in Lemberg erzielte einen Reingewinn von fl. 393.607.34.

Die Filialen in Czernowitz und Tarnopol brachten ausser 5% Zinsen vom Dotations-Capital einen Reingewinn, erstere im Betrage von fl. 19.495.06, letztere von fl. 1669.94.

Die Filiale in Krakau bezahlte zwar 5% Zinsen vom Dotations-Capital, hat aber nichtsdestoweniger das Jahr 1874 mit einem Ausfall von fl. 23.476.60 geschlossen.

Die Filiale in Sambor wurde auf Grund Beschlusses der vorjährigen Generalversammlung aufgelöst; bei der Liquidation dieser Filiale hatten wir einen Verlust von fl. 1569.56 zu tragen.

Der Verlust der Krakauer Filiale beträgt aus Wechseln und in Folge einer Defraudation fl. 42.276.23; diese Verluste treffen uns um so empfindlicher als sie die Folge einer strafbaren Handlung des Dirigenten Bożewski sind. Dieser früher ein allgemein geachteter und ehrlicher Mann, liess sich durch Börsenspeculationen so weit verleiten, dass er nicht nur sein eigenes Vermögen, sondern auch ihm anvertraute Gelder der Bank verspielte. Bożewski wurde dem Arme der Gerechtigkeit übergeben, und zu 1½ Jahren Kerker verurtheilt, es ist aber trotz der unverzüglichen und umfangreichen Bemühungen der Direction und eines Delegirten des Aufsichtsrathes nicht gelungen den defraudirten Betrag von fl. 36.726.23 wieder einzubringen. Das Gericht verurtheilte Bożewski zum Schadenersatze an die Bank, und werden wir nicht ermangeln, sobald die Möglichkeit sich bieten sollte, die Rechte der Bank zur Geltung zu bringen, für den Augenblick aber ist keine Hoffnung da, den obigen Betrag wieder einzubringen, und aus diesem Grunde wurde derselbe als Verlust abgeschrieben. Wäre nicht dieser traurige Zwischenfall eingetreten, so hätte die Krakauer Filiale 10⅓% vom Dotations-Capitale getragen, und dieses Resultat beweist ihre Lebensfähigkeit.

Der von der Filiale in Tarnopol ausgewiesene Gewinn für das Jahr 1874 (fl 1669.94) ist zwar sehr gering, ist aber eines theils durch die in jener Gegend allgemeine Stockung des Kornhandels gerechtfertigt, andererseits trägt auch das fortwährende Fallen der Effecten, sowie der durch die Ereignisse des Jahres 1873 verursachte Mangel an Vertrauen die Schuld an dem trägen Fortgang der Geschäfte.

Wir hoffen jedoch, dass die vor einigen Monaten in Podwołoczyska gegründete Expositur der Filiale in Tarnopol, der Speculation durch Vorschüsse auf Getreide unter die Arme greifen, und unserer Filiale dadurch für die Zukunft vortheilhafte Resultate zusichern wird.

Von verschiedenen in Vorjahren abgeschriebenen Verlusten wurden im verflossenen Jahre fl. 6.435.75 wieder eingebracht, und unter die Einnahmen der Bank gestellt. Leider haben sich dagegen auf laufenden Rechnungen zweifelhafte durch den äusserst niederen Cours einiger Effecten begründete Forderungen herausgestellt. Bei der Centrale in Lemberg haben die Depots laufender Rechnungen mit Ende December 1874 einen Ausfall von fl. 30.200 und bei der Filiale in Tarnopol fl. 8.685 erlitten. Beide Beträge wurden vom Gewinne des Jahres 1874 abgeschrieben, trotzdem dass durch die späteren Cours-Aufbesserungen, somanche dieser zweifelhaften Posten ohne Verlust geregelt wurden.

Es wird die Aufgabe der Verwaltung und der Controle der Bank sein, darauf zu sehen, dass dem Jahre 1873 stammenden Dubiosen im laufenden Jahre endgiltig abgewickelt werden, ein schonungsvolles Vorgehen war jedoch sowohl im Interesse der betheiligten Partheien als auch der Bank selbst geboten.

Der Reingewinn des Jahres 1874 beträgt wie schon erwähnt	fl. 391.295 74 kr.
von welchen vorerst, im Sinne des §. 77 der Statuten 5% pr. volleingezahlte Actie a fl. 10, daher für 15.000 Stück mit	„ 150.000 — „
auszuscheiden sind; dieser Betrag wurde auch bereits am 2. Jänner l. J. auf Grund	

Beschlusses des Aufsichtsrathes im Sinne des §. 77 der Stat. als Abschlagzahlung auf die Dividende pro 1874 den Actionären ausbezahlt, vom Uiberschuss . . . . fl. 241.295 74 kr.
ist der Gewinnvortrag vom Jahre 1873 mit . . . . „ 979 36 „
in Abschlag zu bringen wonach . . . . fl. 240.316 38 kr.
zur Vertheilung erübrigen.

Von diesem Betrage entfallen im Sinne des §. 77 der Stat. auf Tantiemen:

a) Für die Gründer 10% mit . . . . fl. 24.031 63 kr.
b) 5% für den Aufsichtsrath . . . . „ 12.015 82 „ und
c) 5% für die Directoren und Beamten. „ 12.015 81 „
Zusammen . . . . fl. 48.063 26 kr.
es verbleiben demnach zur freien Verfügung . . . . fl. 192.253 12 kr.

Dem Reservefond sind vom Reingewinn eines jeden Jahres 5—10% zuzuführen. Der Aufsichtsrath beantragt in Anbetracht, dass der Reservefond bereits die Höhe von fl. 132.919.77 kr. erreicht hat, und selbst beim geringsten Betrag der ihm vom Gewinne des Jahres 1874 zugeführt würde mit Hinzuzählung der Jahreszinsen. die ganzjährigen 5%tigen Zinsen vom Actiencapital decken könnte, vom Gewinn des verflossenen Jahres nach Abschlag der 5%tigen Zinsen vom Actiencapital, dem Reservefond 5% d. i. . . . . fl. 12.015 82 kr.
gutzuschreiben und den Rest im Betrage . . . . fl. 180.237 30 kr.
nebst dem Gevinnvortrag vom Jahre 1873 . . . . „ 979 36 „
zusammen . . . . fl. 181.216 66 kr.
als Superdividende zu vertheilen.

Da nun den im §. 77 enthaltenen Vorschriften Genüge gethan, beantragt der Ausichtsrath fl. 12 - per Actie als Superdividende zu bestimmen, wozu für 15.000 Actien der Betrag von . . . . „ 180.000 — „
erforderlich ist, restliche . . . . fl. 1.216 66 kr
aber auf das Jahr 1875 vorzutragen.

Die bereits gezahlte Dividende von fl. 10 per Actie nebst der proponirten Superdividende von fl. 12 — würde eine 11% Verzinsung des Actiencapitals für das Jahr 1874 ergeben.

Diese Resultate des abgelaufenen Jahres anführend, beantragt der Aufsichtsrath:

Die geehrte Versammlung wolle:

1. Den Rechenschaftsbericht für das Jahr 1874 zur Kenntniss nehmen;

2. den vorgelegten Rechnungsabschluss und die Bilanz pro 1874 genehmigen, und der Bankverwaltung das Absolutorium für das angelaufene Betriebsjahr ertheilen;

3. 5% vom Reingewinn des Jahres 1874 im Betrage von fl. 12.015.82 dem Reservefond zuführen.

4. die nach §. 77 der Stat. geleistete Abschlagzahlung auf die Dividende von fl. 10 pr. Actie genehmigen und von dem verfügbaren Reingewinn des Jahres 1874 eine am 1. Juli zalbare Superdividende von fl. 12 — pr. Actie bestimmen.

Obige Anträge werden ohne Discussion einstimmig angenommen, worauf der Berichterstatter Dr. Marcell Madeyski fortfährt:

Auf Grund §. 61 der Statuten erhalten die Aufsichtsräthe für ihre Thätigkeit bei den Aufsichtsraths-Sitzungen und das monatliche Amtiren per turnum Präsenzmarken; den Werth der Präsenzmarken bestimmt die Generalversammlung für die Dauer von fünf Jahren. Am 15. April 1869 bestimmte die Generalversammlung für jede Präsenzmarke ohne Unterschied, ob dieselbe für die Theilnahme an den Sitzungen des Aufsichtsrathes, oder das monatliche Amtiren ertheilt wurde, fl. 10·— Der Zeitabschnitt für welchen dieser Beschluss giltig war ist mit dem Jahre 1874 abgelaufen, und ist es unerlässlich diessfalls einen neuen Beschluss zu fassen, Es ist die Pflicht des Aufsichtsrathes den betreffenden Antrag zu stellen, und deswegen steht dieser Gegenstand an der Tagesordnung der heutigen Generalversammlung.

Strenge genommen, handelt es sich um die Entscheidung ob die bisherige Entlohnung von fl. 10.— für die Präsenzmarke auch fernerhin bestehen soll, oder ob hierin irgend eine Aenderung vorzunehmen sei.

In Geldangelegenheiten bilden Ziffern die einzige Grundlage für ein richtiges Urtheil; wir glauben daher am entsprechendsten vorzugehen, indem wir eine ausführliche Zusammenstellung der Beträge, welche der Aufsichtsrath in den abgelaufenen fünf Jahren für seine Thätigkeit empfangen hat, anführen; der auf jeden Aufsichtsrath entfallende Durchschnittsbetrag verglichen mit seinen Pflichten und mit seiner Verantwortlichkeit, wird der geehrten Versammlung den besten Anhaltspunkt geben um eine gerechte Entlohnung bestimmen zu können.

Laut den Sitzungsprotokollen hat der Aufsichtsrath vom Jahre 1869 bis zum Jahre 1873 135 Sitzungen d. i. durchschnittlich 27 jährlich abgehalten, es entfällt somit auf je einen Aufsichtrath, wenn er allen Sitzungen angewohnt hat, die Präsenzmarke zu fl. 10.— gerechnet, der Betrag von fl. 270.— jährlich.

Für das monatliche Amtiren entfällt, — nach Abschlag der Sonn- und Feiertage — für durchschnittlich 24 Tage zu fl. 10.— für die Präsenzmarke, der Betrag von fl. 240.—; nachdem 10 Aufsichtsräthe sind, gelangt in fünf Jahren jeder 6 mal zum Amtiren; um den Durchschnitts-Betrag zu ermitteln, der jährlich auf einen Aufsichtrath für die monatliche Amtsthätigkeit entfällt, muss man zu oben ausgewiesenen fl. 240·— den sechsten Theil hinzuzählen, wonach man den Betrag von fl. 280 erhält.

Nebstdem beziehen die Aufsichtsräthe im Sinne des §. 77 der Statuten eine Tantieme und zwar 5% vom Reingewinn nach Abschlag der 5% Zinsen vom eingezahlten Actiencapital.

Diese Tantieme betrug für jeden Aufsichtsrath:				
im Jahre 1869	fl.	871	88	kr
„ „ 1870	„	1131	74	„
„ „ 1871	„	1266	70	„
„ „ 1872	„	1832	58	„
„ „ 1873	„	530	58	„
Zusammen im Laufe der fünf Jahre	fl.	5633	48	kr.

und durchschnittlich jährlich fl. 1126.70 kr.

Die Bezüge für die Präsenzmarken bilden ein fixes Honorar, die Tantieme dagegen ändert sich von Jahr zu Jahr nach dem Verhältnisse des erzielten Reingewinnes; obige Bezüge zusammengerechnet geben durchschnittlich fl. 1676.70 jährlich für einen Aufsichtsrath.

Diese Bezüge konnten als hinreichend betrachtet werden, solange sich die Geschäfte der Bank innerhalb engerer Grenzen bewegten; jetzt aber wo sich dieselben im Vergleiche zum Jahre 1869 in allen Zweigen um das vierfache vergrösserten, wo nicht nur das Amtiren allein, sondern auch Spezial-Commissionen, Scontrirungen, Cassa- und Depots-Revisionen (§. 54 der Statuten) für welche die Aufsichtsräthe keinerlei Entlohnung erhalten werden — unvergleichlich zeitraubender und mühevoller sind, — jetzt stehen diese Bezüge in einem Missverhältnisse zur Thätigkeit zum Zeitverlust und zur moralischen und materiellen Verantworttlichkeit eines jeden Aufsichtsrathes (§. 46 und 60der Statuten), und es dürfte schwer sein ein zweites Bankinstitut aufzuweisen, das bei einer durchschnittlich 12%tigen Verzinsung des Actiencapitals, die Mühewaltung seines Aufsichtsrathes so mässig honoriren würde.

In Berücksichtigung der zunehmenden Amts-Thätigkeit des Aufsichtsrathes, der immer grösseren Ausdehnung unseres Institutes und der hieraus entspringenden Vortheile der Actionäre, sehen wir uns veranlasst den Antrag zu stellen, den Werth der Präsenz-Marken von fl. 10 auf fl. 20 zu erhöhen und zwar ohne Unterschied ob der Aufsichtsrath dieselben für Aufsichtsrathssitzungen, oder für die monatliche Amtswaltung empfängt.

Wir dürfen die geehrte Versammlung versichern, dass wir bei Stellung dieses Antrags nur eine gerechte Anerkennung der Pflichten und die Würde des Amtes vor Augen hatten, durchn persönliche Vortheile war unsere Ansicht nich beeinflusst; heute sind wir Aufsichtsräthe, in ein oder zwei Jahren können es andere sein, aber die Mühe und Verantwortlichkeit des Aufsichtsrathes bleibt dieselbe.

Wir müssen noch bemerken, dass in drei Jahren das Recht der Gründer zum Bezuge einer Tantieme im Sinne des §. 77 der Statuten erlischt, und dass in Folge dessen die Generalversammlung in drei Jahren die Tantieme für den Aufsichtsrath, die Directoren und die Beamten der Bank zu bestimmen haben wird.

Nachdem der §. 61 der Statuten bestimmt, dass die Generalversammlung den Werth der Präsenzmarken für die Dauer von fünf Jahren festsetzt, könnte angenommen werden, dass der heute gefasste Beschluss durch fünf Jahre unumstösslich sei, und in Berücksichtigung der Rechte des Aufsichtsrathes früher nicht wieder erörtert werden dürfe, wenn der geehrten Generalversammlung nicht schon heute in vorhinein hiezu freie Hand gelassen würde.

Der Aufsichtsrath stellt somit den Antrag.

Die geehrte General-Versammlung wolle beschliessen:

„Der Werth der Präsenzmarken wird vom 1. Jänner 1875 auf fl. 20 festgesetzt, ohne Unter-„schied ob der Aufsichtsrath dieselben für seine Anwesenheit bei Sitzungen oder für das monatliche Amti-„ren per turnum erhalten hat.

„Es bleibt jedoch der Generalversammlung das Recht unbenommen, nach drei Jahren bei Be-„stimmung der Tantieme für den Aufsichtsrath im Sinne des §. 77 lit. b. der Statuten über den Werth „der Präsenzmarken einen neuen Beschluss zu fassen."

Der über diesen Antrag zu fassende Beschluss betrifft unmittelbar auch die gegenwärtigen Mitglieder des Aufsichtsrathes, ich habe daher die Ehre in meinem und im Namen meiner Kollegen zu erklären, dass ich als Berichterstatter bereit bin etwaige diese Angelegenheit betreffenden Fragen der geehrten Herren zu beantworten, dass wir aber weder an der Diskussion noch an der Abstimmung theilnehmen werden.

Auch dieser Antrag wurde ohne Diskussion, angenommen.

Es erfolgt nun die Neuwahl zweier Aufsichtsräthe an Stelle der ausgeloosten Herren Excell. Alfred Graf Potocki und Ludwig Ritter von Skrzyński. Das vorgenommene Scrutinium ergibt die Wiederwahl der genannten zwei Aufsichtsräthe.

Der Berichterstatter Dr. Marcell Madeyski schreitet zum letzten Absatze der heutigen Tagesordnung betreffend den, auf der letzten Seite des Rechnungsabschlusses ausgewiesenen Stand des Emeritalfondes, welcher in den Pensionsfond und den Witwenfond zerfällt.

Im Sinne des §. 5 der Pensions-Statuten und auf Grund des Beschlusses der am 8. April 1873 abgehaltenen General-Versammlung, führt die Hypothekenbank am Schlusse eines jeden Jahres dem Emeritalfond denselben Betrag zu, welchen die Beamten und Diener der Bank gemäss §. 4 der Pensions-Statuten, eingezahlt haben.

Der, unter diesem Titel im Jahre 1874 ausgezahlte Beitrag beträgt fl. 3966.28 und nach dem derselbe den im §. 5. der Pensions-Statuten festgesetzten Maximalbetrag nicht übersteigt, wolle die geehrte Versammlung den obigen Bericht zur Kenntniss nehmen.

Hierauf schliesst Graf Borkowski nach einer kurzen Ansprache die General-Versammlung.

Lemberg am 31. März 1875.

Der Vorsitzende:

Wladimir Gf. Borkowski m. p.

Der landesfürstliche Commissär:

Dr. Gustav Hailig m. p.

Die Scrutatoren:

Valerian Czaykowski m. p.

Tadhäus Henzel m. p.

Der Schriftführer:

Alexander Lewakowski m. p.

Beilage A.

Rechnungs-Abschluss

für das siebente Verwaltungsjahr

1874.

Aktiva — Bilanz

	öW. fl.	kr.	öW. fl.	kr.
Cassa:				
in Lemberg	379.387	41		
„ Krakau	69.354	32		
„ Czernowitz	25.597	91		
„ Tarnopol	17.325	13	491.664	77
Hypothekar-Darlehen			18,425.200	—
Wechsel:				
in Lemberg	1,491.103	26		
„ Krakau	333.409	99		
„ Czernowitz	433.751	30		
„ Tarnopol	391.636	92	2,649.901	47
Debitoren:				
bedeckte Forderungen in laufender Rechnung				
in Lemberg	2,435.673	13		
„ Krakau	400.898	82		
„ Czernowitz	179.185	73		
„ Tarnopol	125.691	98	3,141.449	66
Effecten der **Wechselstuben**				
laut Beilage A.			570.523	15
Darlehen auf **Effecten:**				
in Lemberg	83.658	—		
„ Krakau	25.084	93		
„ Czernowitz	23.600	86		
„ Tarnopol	30.430	—	162.773	79
Darlehen auf **Rohproducte**				
in Krakau	293	40		
„ Tarnopol	33.130	72	33.424	12
Escomptirte Effecten:				
in Lemberg	7.420	22		
„ Krakau	2.626	09		
„ Czernowitz	1.174	41		
„ Tarnopol	2.055	37	13.276	09
Betheiligung am Lottoanlehen der Stadt Krakau				
16652 Stück Loose a fl. 17½			291.410	—
Bankgebäude in **Lemberg**			253.960	68
Gründungskosten			16.755	61
Uebertrag . .			26,032.339	34

für 1874. Passiva

	öW. fl.	kr.	öW fl.	kr.
Actien-Capital			3,000.000	—
Hypothekenbriefe			18,425.200	—
Cassen-Scheine:				
in Lemberg	1,609.300	—		
„ Krakau	421.600	—		
„ Czernowitz	434.100	—		
„ Tarnopol	165.900	—	2,630.900	—
Creditoren:				
in Lemberg	1,030.847	51		
„ Krakau	136.553	24		
„ Czernowitz	9.695	03		
„ Tarnopol	1.170	49	1,178.266	27
Cassen-Schein-Zinsen:				
bis 31. December 1874 auf umlaufenden Cassen-Scheinen aufgelaufen				
in Lemberg	37.784	59		
„ Krakau	4.311	73		
„ Czernowitz	5.094	66		
„ Tarnopol	2.622	24	49.813	22
Wechsel-Zinsen:				
für 1875 eigehoben				
in Lemberg	13.103	33		
„ Krakau	1.878	—		
„ Czernowitz	3.449	26		
„ Tarnopol	2.922	88	21.353	47
Hypothekar-Darlehen-Zinsen:				
anticipando eingehoben			349.003	94
Tilgungsfond:				
zur Verlosung der Hypothekenbriefe . .			222.767	55
Reservefond			132.919	77
Verloste Hypothekenbriefe			91.300	—
Zahlbare Coupons:				
von Hypothekenbriefen	46.785	—		
von Actien	773	50	47.558	50
Uebertrag . . .			26,149.082	72

Aktiva — Bilanz

	öW. fl.	kr.	öW. fl.	kr.	öW. fl.	kr.
Uebertrag . .					26,032.339	34
Einrichtungskosten:						
in Lemberg . .			16.369	25		
„ Krakau . .			1.612	28		
„ Czernowitz .			2.400	—		
„ Tarnopol .			1.813	54	22.195	08
Vorschuss-Casse:						
a) ertheilte Darlehen gegen Bürgschaft						
in Lemberg . .	113.134	25				
„ Krakau . .	41.575	32				
„ Czernowitz .	60.247	14				
„ Tarnopol .	44.130	46	259.087	27		
b) ertheilte Darlehen gegen Handpfand						
in Lemberg . .	173.926	45				
„ Krakau . .	23.762	87				
„ Czernowitz .	4.579	50				
„ Tarnopol . .	24.487	95	226.756	77	485.844	04
					26,540.378	46

für 1874 Passiva

	öW. fl.	kr.
Uebertrag . .	26,149.082	72
Gewinn pr. Saldo . . . . . - .	391.295	74
	26,540.378	46

Einnahmen   Gewinn- und

	öW. fl.	kr.	öW. fl.	kr.	öW. fl.	kr.
Provision:						
aus dem Hypothekargeschäft . . .			190.130	68		
aus dem Bankgeschäft:						
in Lemberg . .	29.425	71				
„ Krakau . .	3.078	93				
„ Czernowitz .	4.944	61				
„ Tarnopol .	2.115	83	39.565	08	229.695	76
Zinsen:						
escomptirter Wechsel:						
in Lemberg . .	137.086	58				
„ Krakau .	30.377	02				
„ Czernowitz .	30.932	57				
„ Tarnopol . .	33.051	84	231.448	01		
laufender Rechnungen:						
in Lemberg . .	197.769	43				
„ Krakau . .	7.485	66	205.255	09		
Diverse:						
in Lemberg . .	9.892	40				
„ Krakau .	1.823	09				
„ Czernowitz .	3.537	50				
„ Tarnopol . .	11.813	98	27.066	97	463.770	07
Gewinn der Wechselstuben . . .					74.042	53
Zinserträgniss des Bankgebäudes . .					8.802	06
Zinsen der Vorschuss-Cassa:						
in Lemberg . .			41.379	36		
„ Krakau .			10.196	05		
„ Czernowitz .			15.059	47		
„ Tarnopol . .			9.499	26	76.134	14
Gewinn- und Verlust-Conto:						
Eingänge aus früheren Abschreibungen:						
in Lemberg aus laufender Rechnung	507	56				
aus Wechseln .	596	51				
aus der Vorschuss-Cassa	199	14	1.303	21		
Uebertrag . .			1.303	21	852.444	56

Verlust-Conto pro 1874. Ausgaben

	öW. fl.	kr.	öW. fl.	kr.	öW. fl.	kr.
Cassen-Schein-Zinsen:						
gezahlte in Lemberg	34.526	71				
„ Krakau .	19.999	63				
„ Czernowitz .	15.900	01				
„ Tarnopol .	4.878	80	75.305	15		
bis 31/12 1874 auf umlaufenden Cassenscheinen aufgelaufene						
in Lemberg .	37.784	59				
„ Krakau .	4.311	73				
„ Czernowitz .	5.094	66				
„ Tarnopol .	2.622	24	49.813	22	125.118	37
Administration:						
Steuer und Gebühren . . .			71.843	98		
Aufsichtsrath			6.975	—		
Besoldungen in Lemberg .	59.984	15				
„ Krakau .	9.818	67				
„ Czernowitz .	10.635	—				
„ Tarnopol .	6.887	78	87.325	60		
Verwaltungskosten: in Lemberg .	48.126	86				
„ Krakau .	7.913	07				
„ Czernowitz .	6.291	24				
„ Tarnopol .	5.411	96	67.743	13	233.887	71
Tilgungen:						
Gründungskosten			5.585	19		
Einrichtungskosten: in Lemberg .	5.456	39				
„ Krakau .	404	18				
„ Czernowitz .	600	—				
„ Tarnopol .	362	70	6.823	27	12.408	46
Verluste:						
bei Auflösung der Filiale in Sambor .					1.569	56
in Lemberg an Wechseln . . .			2.913	40		
in Krakau Defraudation Bożewski .	36.726	23				
an Wechseln . . .	5.550	—	42.276	23		
Uebertrag .			45.189	63	372.984	10

Einnahmen **Gewinn- und**

	öW. fl.	kr.	öW. fl.	kr.	öW. fl.	kr.
Uebertrag . .			1.303	21	852.444	56
in Krakau: aus laufender Rechnung	4.336	80				
aus Wechseln . . .	292	50				
aus der Vorschuss-Casse .	114	—	4.743	30		
in Czernowitz: aus der Vorschuss-Casse			140	42		
in Tarnopol: aus der Vorschuss-Casse			248	82	6.435	75
Gewinn-Uebertrag von 1873 . .					979	36
					859.859	67

Verlust-Conto pro 1874 — Ausgaben

	öW. fl.	kr.	öW. fl.	kr.	öW. fl.	kr.
Uebertrag . . .			45.189	63	372.984	10
in Tarnopol: aus laufenden Rechnungen	1.048	22				
auf Wechseln . .	5.133	—	6.181	22		
Dubiosa:						
in Lemberg:						
aus laufenden Rechnungen			30.200	—		
in Czernowitz:						
auf Wechseln . .	2.050	—				
aus der Vorschuss-Casse .	840	42	2.890	42		
in Tarnopol:						
aus laufenden Rechnungen			8.685	—	93.146	27
Verluste der Vorschuss-Casse						
in Lemberg . . .			702	76		
„ Krakau . . .			1.730	80	2.433	56
Gewinn pr. Saldo					391 295	74
					859.859	67

Effekten der Wechselstuben

in Lemberg, Krakau, Czernowitz und Tarnopol

pr. 31. Dezember 1874.

Nominal-Werth	Effekten	Cours	Zusammen fl.	kr.
fl.				
441.900	6% Galiz. Hypoth.briefe	88¼	398.814	75
3.100	5% „ Pfandbriefe	83½	2.588	50
19.500	4% „ Pfandbriefe	74¼	14.478	75
3.100	„ Grundentl.Oblig	84	2.604	
200	„ Landes-Anlehen	88	176	
100	Silberrente	75	75	
5.200	Papierrente	69.80	3.690	77
9342.61	Silber	105	9.809	74
1.950	Ungar Loose	82	1.599	
50	1839 „	240	120	
100	1860 „	115¼	115	25
700	1864 „	135	945	
Stück				
63	Galiz. Carl Ludwigsb. Ac.	239	15.057	
45	Südbahn Actien	127½	5.737	50
23	Lemb. Czern. Bahn Actien	141	3.243	
1	Siebenb. Bahn Actien	137	137	
3	Rudolfsbahn Actien	150	450	
	transport		459.641	26

Stück	Effekten	Cours	Zusammen fl.	kr.
	transport		459.641	2[illegible]
641	Galiz. Baubank Actien	60	38.460	
7	Vereinsbank Actien	17	119	
12½	Seehandlung „	72	900	
33	Galiz. Hypoth.bank Actien	228	7.524	
50	Wien. Hypothekencasse	62	3.100	
6	Galiz. Bank für H. u. I.	54½	327	
147	Krakauer Königsmühlen	120	17.640	
12	Unionbank Actien	116	1.392	
3.694	Ducaten	5·21	19.245	7[illegible]
1.532·73	Russ. Rubel in Papier	154	2.360	4[illegible]
325	Napoleondor	8.90	2.889	2[illegible]
648	Thaler		1.062	7[illegible]
17	Türken Loose	54	918	
1	Russ. Loos		270	
93	Krakauer Loose	17	1.581	
	Div. Coupons		7.883	7[illegible]
	Diverse kleine Loose		5.209	
			570.523	1[illegible]

Uebersicht

über den

Gang einzelner Geschäftszweige der Handels-Abtheilung

im Jahre 1874.

Wechsel-Escompte

in **Lemberg**

escomptirt	ö. W. fl.	7,862.767.98
eingelöst bis 31. Dezember 1874	„	6,371.573.72

in **Krakau**

escomptirt	ö. W. fl.	2,347.318.29
eingelöst bis 31. Dezember 1874	„	2,013.908·30

in **Czernowitz**

escomptirt	ö. W. fl.	2,489.259·41
eingelöst bis 31. Dezember 1874	„	2,055.508·11

in **Tarnopol**

escomptirt	ö. W. fl.	1,700.740·90
eingelöst bis 31. Dezember 1874	„	1,309.103·98

Cassa-Scheine

in **Lemberg**

ausgegeben	ö. W. fl.	4,228.950.—
eingezogen bis 31. Dezember 1874	„	2,619.650.—

in **Krakau**

ausgegeben	ö. W. fl.	1,432.100.—
eingezogen bis 31. Dezember 1874	„	1,010.500.—

in **Czernowitz**

ausgegeben	ö. W. fl.	1,553.350.—
eingezogen bis 31. Dezember 1874	„	1,119.250.—

in **Tarnopol**

ausgegeben	ö. W. fl.	522.850.—
eingezogen bis 31. Dezember 1874	„	356.950.—

Cassa-Bewegung im Jahre 1874.

in Lemberg	öW. fl.	51,987.495·29
„ Krakau	„	15,947.769.58
„ Czernowitz	„	10,368.003.80
„ Tarnopol	„	7,873.418.83

Pensions-Fond

am 31. Dezember 1874

in Hypothekenbriefen im Nominalwerth	öW. fl.	15.100.—
„ Losen vom Jahre 1860 „ „	„	1.400.—
„ „ „ „ 1854 „ „	„	250.—
„ Baarem	„	42.52

Witwen-Fond

am 31. Dezember 1874

in Hypothekenbriefen im Nominalwerth	öW. fl.	13.000.—
„ Losen vom Jahre 1860 „ „	„	1.200.—
„ „ „ „ 1854 „ „	„	500.—
„ Baarem	„	55.80

Beilage B.

Auszug

aus den Protokollen der k. k. priv. galiz. Actien-Hypothekenbank.

Vom 1. Jänner bis 31. December 1874 sind bei der Hypothekar-Abtheilung 4629 Eingaben eingeflossen, welche mit Ende 1874 theils endgiltig erledigt, theils den Parteien zur Ergänzung zurückgestellt wurden.

Diese Eingaben betrafen:

a) im Jahre 1873 endgiltig nicht erledigte Darlehens-Angelegenheiten 18

b) im Jahre 1874 neu hinzugekommene 331

Zusammen 349

Hievon wurden endgiltig erledigt 336

Wegen Mangel der geforderten Ergänzungen blieben unerledigt 13

Von den erledigten 336 Darlehensanträgen wurden:

		Auf Hypotheken			landt. Güter	Zusammen
		in d. Provinz	in Lemberg	in Krakau		
I	abgewiesen	26	6	2	10	44
II	durch Rücktritt vor Ertheilung der Promesse erledigt	12	3	2	5	22
III	Darlehen bewilligt	145	61	5	59	270

Von den bewilligten 270 Darlehen:

		in d. Provinz	in Lemberg	in Krakau	landt. Güter	Zusammen
A.	erloschen durch Ablauf des Termins oder Rücktritt der Darlehenswerber	8	6	1	8	23
B.	wurden realisirt	103	29	4	31	167
C.	schweben in der Realisirung	34	26	—	20	80

Uebersicht

der bewilligten, realisirten und in der Realisirung schwebenden Darlehen, so wie der erloschenen Promessen mit Rücksicht auf die Kategorie der Hypotheken, deren Werth und die den Darlehen vorangehenden Lasten.

A. Bewilligte Darlehen:

Auf Hypotheken von	Anzahl der Darlehen	Werth der Hypotheken fl.	kr.	Vorangehende Lasten fl.	kr.	Darlehens-Beträge
Landtäflichen Gütern	59	4,805.970	—	637.180	73	1,496.000
Realitäten in Lemberg	61	1,216.337	50	74.803	39	484.400
Realitäten in Krakau	5	71.585	—	2.400	—	32.400
Realitäten in der Provinz	145	1,060.735	—	18.797	70	459.300
Zusammen	270	7,154.627	50	733.181	82	2,472.100

B. Realisirte Darlehen:

Auf Hypotheken von	Anzahl der Darlehen	Werth der Hypotheken fl.	kr.	Vorangehende Lasten fl.	kr.	Darlehens-Beträge
Landtäflichen Gütern	31	2,505.671	—	457.479	62	605.000
Realitäten in Lemberg	29	532.885	50	18.934	72	223.700
Realitäten in Krakau	4	65.006	—	2.400	—	29.400
Realitäten in der Provinz	103	661.565	—	13.141	70	291.800
Zusammen	167	3,765.127	50	491.956	04	1,149.900

C. Zu realisirende Darlehen:

Auf Hypotheken von	Anzahl der Darlehen	Werth der Hypotheken fl.	kr.	Vorangehende Lasten fl.	kr.	Darlehens-Beträge
Landtäflichen Gütern	20	1,567.704	—	162.499	77	552.000
Realitäten in Lemberg	26	542.195	—	43.168	67	213.800
Realitäten in Krakau	—	—	—	—	—	—
Realitäten in der Provinz	34	304.264	—	3.000	—	123.600
Zusammen	80	2,414.163	—	208.668	44	889.400

D. Im Termine nicht realisirte oder durch Rücktritt erloschene Darlehen:

Auf Hypotheken von	Anzahl der Darlehen	Werth der Hypotheken		Vorangehende Lasten		Darlehens-Beträge
		fl.	kr.	fl.	kr.	
Landtäflichen Gütern	8	732.595	—	17.201	34	339.000
Realitäten in Lemberg	6	141.257	—	12.700	—	46.900
Realitäten in Krakau	1	6.579	—	—	—	3.000
Realitäten in der Provinz	8	94.906	—	2.656	—	43.900
Zusammen	23	975.337	—	32.557	34	432.800

Zusammenstellung.

Bewilligte Darlehen		270	7,154.627	50	733.181	82	2,472.100
Hievon	realisirt	167	3,765.127	50	491.956	04	1,149.900
	schwebend	80	2,414.163	—	208.668	44	889.400
	im Termine nicht realisirt o. durch Rücktritt erledigt	23	975.337	—	32.557	34	432.800

Uebersicht

der realisirten und zu realisirenden Darlehen, sowie der erloschenen Promessen mit Berücksichtigung der einzelnen Kategorien der Hypotheken.

I. Auf Landtäfliche Güter:

Darlehen	Anzahl der Darlehen	Werth der Hypotheken		Vorangehende Lasten		Darlehens-Beträge
		fl.	kr.	fl.	kr.	
a) realisirte	31	2,505.671	—	457.479	62	605.000
b) zu realisirende	20	1,567.704	—	162.499	77	552.000
c) erloschene	8	732.595	—	17.201	34	339.000
Zusammen	59	4,805.970	—	637.180	73	1,496.000

II. Auf Realitäten in Lemberg:

Darlehen	Anzahl der Darlehen	Werth der Hypotheken fl.	kr.	Vorangehende Lasten fl.	kr.	Darlehens-Beträge
a) realisirte	29	532.885	50	18.934	72	223.700
b) schwebende	26	542.195	—	43.168	67	213.800
c) erloschene	6	141.257	—	12.700	—	46.900
Zusammen	61	1,216.337	50	74.803	39	484.400

III. Auf Realitäten in Krakau:

Darlehen	Anzahl der Darlehen	Werth der Hypotheken fl.	kr.	Vorangehende Lasten fl.	kr.	Darlehens-Beträge
a) realisirte	4	65.006	—	2.400	—	29.400
b) schwebende	—	—	—	—	—	—
c) erloschene	1	6.579	—	—	—	3.000
Zusammen	5	71.585	—	2.400	—	32.400

IV. Auf Realitäten in der Provinz:

Darlehen	Anzahl der Darlehen	Werth der Hypotheken fl.	kr.	Vorangehende Lasten fl.	kr.	Darlehens-Beträge
a) realisirte	103	661.565	—	13.141	70	291.800
b) schwebende	34	304.264	—	3.000	—	123.600
c) erloschene	8	94.906	—	2.656	—	43.900
Zusammen	145	1,060.735	—	18.797	70	459.300

Den im J. 1874 realisirten, oben ausgewiesenen Darlehen müssen alle jene durch die Parteien erhobenen Darlehen zugezählt werden, welche in dem Ausweise des J. 1873 **a.**, als bewilligt und schwebend oder **b.**, als durch Ablauf der Frist oder Rücktritt der Parteien erloschen, (jedoch auf Ansuchen der Parteien im J. 1874 erneuert); ferner **c.**, einige der im J. 1873 wegen obwaltender (später behobener) Hindernisse als abgewiesen oder **d.**, aus Anlass nicht gelieferter Ergänzungen als durch Rücktritt der Parteien erledigt angeführt sind — endlich **e.**, alle im Laufe des Jahres 1874 bewilligten und realisirten Nachtrags-Darlehen.

Zusammenstellung

der aus den verflossenen Jahren herrührenden im Laufe des Jahres 1874 realisirten Darlehen.

Gattung der Hypotheken	Anzahl der Darlehen	Werth der Hypotheken		Vorangehende Lasten		Darlehens-Beträge
		fl.	kr.	fl.	kr.	
Landtäfliche Güter	45	6,067.113	—	1,577.368	49	1,215.900
Realitäten in Lemberg	38	986.352	—	226.515	53	250.300
Realitäten in Krakau	4	149.588	—	20.027	66	50.600
Realitäten in der Provinz	94	974.648	20	131.385	09	279.400
Zusammen	181	8,177.701	20	1,955.296	77	1,796.200

Realisirt wurden demnach im J. 1874 zusammen 348 Darlehen und zwar:

Auf landtäfliche Güter	76	8,572.784	—	2,034.848	11	1,820.900
Auf Realitäten in Lemberg	67	1,519.237	50	245.450	25	474.000
Auf Realitäten in Krakau	8	214.594	—	22.427	66	80.000
Auf Realitäten in der Provinz	197	1,636.213	20	144.526	79	571.200
Zusammen	348	11,942.828	70	2,447.252	81	2,946.100

Die Gesammtsumme der durch die Hypothekenbank seit Eröffnung der Anstalt bis Ende 1874 ertheilten schon **realisirten** Darlehen stellt sich nachstehend dar:

Auf landtäfliche Güter	627	55,611.352	41	10,202.565	76	14,427.000
Auf Realitäten in Lemberg	462	8,639.938	79	1,252.186	13½	2,699.300
Auf Realitäten in Krakau	84	1,977.043	14	215.829	25	678.500
Auf Realitäten in der Provinz	1191	8,063.553	88	483,848	90½	3,041.300
Zusammen	2364	74,291.888	22	12,154.430	05	20,846.100

Verhältniss der Belastung der Hypotheken

zu deren angenommenen Minimalwerthe.

Auf Hypotheken im Werthe . . . . 7,154.627 fl. 50 kr.
wurden im Laufe des J. 1874 nach vorangehenden Lasten im Betrage pr. 733.181 fl. 82 kr.
neue Darlehen bewilligt im Betrage 2,472.100 „ — „
Zusammen . . . . . 3,205.281 fl. 82 kr.
es verbleibt somit eine freie Hypothek von . . . . . 3,949.345 fl. 68 kr.
was einer Belastung von $44^{80}/_{100}$% des angenommenen Minimalwerthes der Hypotheken entspricht.

Die percentuelle Belastung der einzelnen Kategorien der Hypotheken ist folgende:

Der Werth der als Hypothek offerirten **Landgüter** beträgt 4,805.970 fl. — kr.
Auf dieselben wurden nach vorangehenden Lasten 637.180 fl. 73 kr.
ertheilt Darlehen im Betrage . . . 1,496.000 „ — „
Zusammen . . . . 2,133.180 fl. 73 kr.
Es verbleibt somit eine freie Hypothek im Betrage pr. . . 2,672.789 fl. 27 kr.
was einer Belastung der landtäflichen Güter nur bis zu $44^{38}/_{100}$% deren Werthes entspricht.

Die belehnten **Realitäten in Lemberg** sind werth . . 1,216.337 fl. 50 kr.
Auf dieselben wurden nach vorangehenden Lasten 74 803 fl. 39 kr.
bewilligt Darlehen im Betrage von 484.400 „ — „
Zusammen . . . . 559.203 fl. 39 kr.
Es verbleibt somit eine freie Hypothek . . . . . 657.134 fl. 11 kr.
was einer Belastung des Werthes der Hypotheken mit $45^{90}/_{100}$% entspricht.

Der Werth der als Hypothek angebotenen **Realitäten in Krakau** beträgt 71.585 fl. — kr.
Hierauf wurden nach vorangehenden Lasten pr. 2.400 fl. — kr.
ertheilt Darlehen im Betrage von . . 32.400 „ — „
Zusammen . . . . . . 34.800 fl. — kr.
somit verbleibt eine freie Hypothek . . . . 36.785 fl. — kr.
was eine Belastung mit $48^{61}/_{100}$% des Werthes dieser Hypotheken ergibt.

Der Werth der **Realitäten in der Provinz** wurde angenommen mit		1,060.735 fl. — kr.
Auf diese Realitäten wurden nach vorangehenden Lasten	18.797 fl. 70 kr.	
bewilligt Darlehen im Betrage	459.300 „ — „	
Zusammen . . .		478.097 fl. 70 kr.
Es verbleibt demnach eine freie Hypothek pr.		582.637 fl. 30 kr.

was eine Belastung bis 45 7/10 % des Werthes der Hypotheken ergibt.

Gedruckt bei A. J. O. Rogosz in Lemberg 1875.

137

ACHTE ORDENTLICHE

General-Versammlung

der k. k. privil.

Galizischen

ACTIEN-HYPOTHEKEN-BANK

abgehalten

in Lemberg am 31. März 1876.

(Aus dem polnischen übersetzt.)

LEMBERG 1876.
Selbstverlag der Gesellschaft.

Lwów 24go Stycznia 1877.

138

Wielmożny
Kornel Krzeczunowicz

Wiedeń

Graben. Hotel Müller.

Odpowiadając na Szanowne pismo z dnia 21e b. m. posyłamy W. Panu osobno pod opaską nasze zamknięcia rachunków z r. 1873, 1874 i 1875. dla łatwiejszego rozpoznania się w fasyi naszej na rok 1876, gdyż jak W. Panu wiadomo, przeciętna z trzech lat ostatnich, stanowi zawsze podstawę fasyi względnie opodatkowania na rok następny. –

Wedle czystego zysku czyli nadwyżki, która w Zakładzie naszym uczyniła: w r. 1873 zł. 260.008.36

w r. 1874	„ 391.295.74
w r. 1875	„ 390.933.49
czyli łącznie	zł. 1,042.237.59

wynosiła przeciętna tejże sumy: zł. 347.412.53

i jakkolwiek powinna była być wzięta za podstawę fasyi na rok 1876, mimoto wymierzono Bankowi podatek dochodowy za rok 1876, od sumy zł. 375546.– Po strąceniu podatku zarobkowego, który bez dodatków wynosił zł. 3150.–, uczynił ów podatek dochodowy za rok 1876. kwotę zł. 49026.56. –

Dla dokładniejszego wyjaśnienia niech posłuży

wierna kopia fasyi, tak jak ją Bank musi co roku sporządzać wedle wskazówek otrzymanych od dotyczącej władzy:

Suma dochodów w r. 1875			zł. 847.528.68
po strąceniu:			
1. przeniesienia zysku z r. 1874:		zł. 1216.66	
2. zysk z Oddziału hipot. strąciwszy kwotę za kupon wypłaconą:	zł. 195.295.14		
po strąceniu odsetków z hipotek wolnych od podatków, w kwocie	" 7323.66	zł. 187.971.48	
3. czynsz z gmachu Banku:		" 8.821.74	zł. 198.009.88
		dochód:	zł. 649.518.80
Suma wydatków w r. 1875:		zł. 456.595.19	
od tej sumy odliczywszy:			
1. procent od Asygn. kasow.	zł. 142.368.33		
2. podatek zarobkowy:	" 4567.49		
3. " dochodowy	" 56563.84		
4. koszta założenia i urządz.	" 12.408.46	zł. 215.908.12	zł. 240.687.07
fatowany zysk		w r. 1875:	zł. 408.831.73
wedle takiej samej modły poprzednio fassyonowany zysk		z r. 1874	" 393.041.46
		" 1873	" 324.761.55
		łącznie	zł. 1126.634.74
Przeciętna tej sumy, wynosząca			zł. 375544.91

14.236 f
~~14.236~~
28.472

139

za rok 1875 w kwocie przeszło złr. 61.000.–, znów opłacić tytułem podatku za rok 1876 około złr. 7000.–

W ten sposób zmuszone są Banki opłacać podatki od podatków.–

Dołączając żądane listy polecające, niemożemy pominąć sposobności, by niepolecić całej sprawy szczególnemu staraniu i znanej gorliwości W. Pana, i żywimy nadzieję że wymowne poparcie tejże przez W. Pana nie pozostanie bez pożądanego skutku.–

Z wysokiem poważaniem

C.K. UPRZYW. GALICYJSKI
AKCYJNY-BANK-HYPOTECZNY

[signatures]

zaokrąglona do Sz. zł. 375.546.–, wzięta tedy była przez Administracyę podatków jako podstawa wymiaru podatku dochodowego na rok 1876, i od tejże sumy wymierzono podatek następujący:

34404
~~28.117~~
14.472

Podatek dochodowy po strąceniu zarobkowego:	zł.	17202.30
" nadzwyczajny:	"	17202.30
dodatki na potrzeby krajowe:	"	5848.78½
" " indemnizacyę:	"	8773.17½
co czyni, jak wyżej	zł.	49026.56

Niejednokrotnie już było przedmiotem rozpraw publicznych, jak rażącą jest niesłuszność, iż podatek dochodowy bywa wymierzanym Towarzystwom akcyjnym nie według wypłacanej przez nie dywidendy, superdywidendy i tantyem lecz nadto i od procentów przez Towarzystwo opłacanych /: Passivzinsen :/, jakoteż i od kwot z zysku do funduszu rezerwowego przeznaczanych.–

Fundusz rezerwowy Zakładów przemysłowych służy do pokrycia możliwych strat w substancyi majątkowej, i jako taki wolnym jest od podatku; gdy zaś fundusz rezerwowy Banków również przeznaczonym jest na pokrywanie możliwych strat z kapitału zakładowego, będącego przecież substancyą majątkową każdego Banku, konsekwentnie więc powinienby także pozostać nieopodatkowanym.– Fundusz rezerwowy dopiero wtedy tylko mógłby słusznie podlegać opodatkowaniu, gdyby został użytym do wypłaty kuponów.–

/.

Niemniej niesprawiedliwem jest i to, iż procenta przez Bank opłacane /: Passivzinsen :/ osobnemu podlegają opodatkowaniu, albowiem korzyść Banku wypływająca z obrotu kapitałami przez strony lokowanemi, mieszcząc się w cyfrze zysku ogólnego, już raz była opodatkowaną. Nadto zważyć by należało i tę okoliczność, że Banki odmiennie od osób prywatnych, zmuszone są często mimo chęci i bez potrzeby przyjmywać lokacye kapitałów, które wtedy są dla nich tylko ciężarem. – Niełoiczną konsekwencyą takiego opodatkowania mógłby być wypadek, że gdyby bilans wykazał w rezultacie strat, a tem samem zbywało na przedmiocie opodatkowania, pomimo tego Bank byłby zmuszonym opłacić niemałą kwotę tytułem podatku, a to z powodu że w bilansie tym mieści się znaczna cyfra procentów przez Bank opłacanych /: Passivzinsen :/. –

Szczególnym zaiste jest sposób pojmywania „czystego zysku". Tylko niektóre pozycye rozchodu uważane są jako niezbędne do prowadzenia interesu, i jako takie mogą być odliczone od ogólnego dochodu, – podczas gdy podatek niema już należeć do rzędu tych wydatków, jakgdyby to podatki różniły się w czemkolwiek od wydatków ponoszonych przez Banki tytułem pensyj, czynszów i innych kosztów administracyi. Wynikiem tego jest, iż naprzykład na podstawie fasyi na rok 1876, powyżej przytoczonej, musieliśmy od podatku opłaconego

VERZEICHNISS

der für die achte ordentliche General-Versammlung

der k. k. priv.

GALIZISCHEN ACTIEN-HYPOTHEKEN-BANK

stimmberechtigten P. T. Actionäre.

Die mit * bezeichneten Actionäre waren in der General-Versammlung anwesend. Die mit ** bezeichneten waren durch Bevollmächtigte vertreten.

* **Agopsowicz** Deodat.
Bartmański Feliks.
* **Blumenfeld** Adolf.
** **Bochenek** Angela.
* **Borkowski** Vladimir Gf
** **Borkowska** Valerie Gfin.
** **Borkowski** Miecislaus Gf.
* **Chlebowski** Adam.
Cieński Boleslaus.
** **Czaykowski** Hippolit.
* **Czaykowski** Johann. Dr.
Czaykowski Marcell.
Czekońska Felizie.
** **Czaykowski** Valerian.
** **Czerwińska** Bogumila.
** **Czerwiński** Boleslaus.
Doliniański Vinzenz Brn.
Dzieduszycki Casimir Gf.
** **Dzieduszycki** Vladimir Gf.
* **Fredro** Eduard Xaver Gf.
* **Gnoiński** Alexander.
* **Godlewski** Josef.
** **Gomoliński** Julian.
** **Hausner** Otto.
* **Hefern** Robert.
* **Henzel** Thaddäus.
Hertzka et Kulka.
Hormuzaki Nicolaus.
Jasiński Franz.
** **Jolles** Salomon.
** **Jolles** S. N.
* **Kabat** Moritz Dr.
** **Katyński** Stanislaus.
* **Kesselbauer** Emil.
Kohn Josef Dr.
* **Kolischer** Julius Dr.
* **Kolischer** Josef Dr.
** **Kolischer** Nani
* **Kratter** Ferdinand Dr.
Krzeczunowicz Cornell.
** **Krzyżanowski** Johann.
Lanckoroński Theodor Gf.
* **Lazarus** Moritz.
Łoś Pauline Gfin.
Löwenherz Josef Noah.
Łoziński Edmund.
* **Madeyski** Marcell Dr.
Malczewski Julian.
* **Markheim** Moritz.
** **Mochnacki** Timoleon.
** **Moysa** Stefan.
Mück Wilhelm.
Nurkowski Feliks Dr.
** **Paluszyński** Josef.
Podlewska Felicie.
Potocki Alfred Gf. Excell.
* **Pyszyński** Michael.
** **Radziejowski** Eduard.
* **Rieger** Sigismund Dr.
* **Rieger** Ladislaus.
* **Rzuchowski** Rudolf.
** **Salis** Daniel Brn.
* **Szaff** Simon Dr.
** **Schmelz** Dominik.
* **Skrzyński** Ludwig.
* **Sochanik** Nicodem.
** **Sołowij** Johann.
Sołtyński Ladislaus.
** **Stadnicki** Thomas Gf,
Styrza Victor.
** **Tchorznicka** Anna.
* **Tchorznicki** Casimir.
* **Tchorznicki** Constantin.
** **Wielowiejski** Ladislaus.
** **Witaszewska** Ludwika.
* **Wolański** Nicolaus.
Zborowski Ignatz.
* **Zucker** Philipp Dr.

Tagesordnung.

1. Rechenschaftsbericht für das Betriebsjahr 1875.
2. Bericht des Aufsichtsrathes über den Rechnungsabschluss, und Beschlussfassung über denselben.
3. Feststellung der Dividende pro 1875.
4. Wahl zweier Aufsichtsräthe und Ergänzungswahl eines Aufsichtsrathes (§. 43 der Statuten.)
5. Bericht über den Stand des Pensionsfondes.

PROTOKOLL

über die

achte ordentliche

GENERAL-VERSAMMLUNG DER ACTIONÄRE

der k. k. privilegirten

Galizischen Actien-Hypotheken-Bank

welche unter dem Vorsitze des Herrn

Wladimir Gf. Borkowski

in Gegenwart des landesfürstlichen Commissärs

Herrn k. k. Hofrathes

Dr. Gustav Ritter Hailig v. Hailingen

am 31. März 1876 in Lemberg abgehalten wurde.

Anwesende Mitglieder des Aufsichtsrathes:

Vice-Präsident: Wladimir Gf. Borkowski.

Aufsichtsräthe: Dr. Johann Rit. v. Czaykowski.
Eduard Xaver Gf. Fredro.
Dr. Moritz Rit. v. Kabat.
Dr. Julius Kolischer.
Dr. Marcell Rit. v. Madeyski.
Ludwig Rit. v. Skrzyński.
Casimir Rit. v. Tchorznicki.

Secretär: Alexander Lewakowski.

K. k. Notar: Eugen Kuryłowicz.

Von den 78 stimmberechtigten Herren Actionären, welche laut vorangehendem Verzeichniss, im vorgeschriebenen Termine ihre Actien hinterlegten, haben sich an dieser General-Versammlung 29 Actionäre persönlich betheiligt, welche im eigenen und im Vollmachtsnamen zusammen 6893 Actien mit 680 Stimmen repräsentirten.

Nach Konstatirung der Anwesenheit der statutenmässig vorgeschriebenen Anzahl von Actionären, eröffnet der Herr Vorsitzende **Wladimir Gf. Borkowski** die Versammlung mit einer kurzen Ansprache und stellt den k. k. Hofrath Herrn Dr. **Gustav Hailig-Hailingen** als landesfürstlichen Commissär vor.

Zu Scrutatoren werden — nach §. 68 der Statuten — die Herren **Thaddäus Henzel** und **Adam Chlebowski** eingeladen, welche die meisten Actien vertreten und zum Schriftführer bestellt der Herr Vorsitzende den Secretär der Anstalt Herrn **Alexander Lewakowski.**

Zur Tagesordnung übergehend ersucht der Herr Vorsitzende den Director Herrn Dr. **Josef Kolischer** den Rechnungsabschluss und die statistische Zusammenstellung des Hypothekargeschäftes vorzutragen.

Director Dr. **Josef Kolischer** verliest die Beilagen I. u. II. über den Rechnungsabschluss und die statistische Zusammenstellung, worauf Herr Dr. **Marcell v. Madeyski** als Berichterstatter des Aufsichtsrathes, über Ansuchen des Herrn Vorsitzenden nachstehenden Bericht vorträgt:

Geehrte Herren!

Vor allem liegt es uns ob, der geehrten Versammlung über die Aenderung zu berichten, welche im Schoosse des Aufsichtsrathes der Bank stattgefunden hat. — Der Präsident desselben Se. Excellenz Gf. **Alfred Potocki** ist, in Folge seiner Ernennung zum Statthalter des Landes, im November verflossenen Jahres aus dem Aufsichtsrathe geschieden.

Wenn es uns auch einerseits, mit Rücksicht auf das allgemeine Wohl, aufrichtig freuen muss, dass der Wille unseres Allergnädigsten Monarchen das Ruder der Landes Regierung den Händen eines Mannes anvertraut hat, auf welchen der Blick des ganzen Landes mit unbegränztem Vertrauen gerichtet ist, so können wir andererseits unser Bedauern nicht verschweigen, dass gleichzeitig die Leitung unseres Institutes von einem Manne aufgegeben wurde, welcher mit ungewöhnlichem Wissen ausgerüstet, mit umfangreichen Verbindungen in der Finanzwelt, zugleich auch die allergenaueste Kenntniss der ökonomischen Verhältnisse unseres Landes verband. Wir wollen jedoch hoffen, dass Se. Excellenz der Herr Graf Statthalter die Thätigkeit der Bank nicht aus den Augen lassen, und derselben seinen Schutz vom Standpunkte der Regierung aus, nicht entziehen wird.

Auf Grund der Bestimmung des §. 43. der Statuten haben wir einstweilen den Herrn Grafen **Eduard Xaver Fredro** zum Mitglied des Aufsichtsrathes ernannt, die endgiltige Wahl steht der geehrten Versammlung zu, und ist die Vornahme derselben Gegenstand der heutigen Tagesordnung.

Indem wir zur Berichterstattung über die Gebarung und den Stand der Bank übergehen, erlauben wir uns die Aufmerksamkeit der geehrten Versammlung auf den durch Herrn Director Dr **Josef Kolischer** verlesenen Rechnungsabschluss für das verflossene Jahr 1875 zu lenken. — Alle Posten der Bilanz weisen, eine

stetige Entwicklung der Thätigkeit der Bank nach, und der Gewinn- und Verlust-Conto liefert den sprechendsten Beweis, dass die seit mehreren Jahren andauernde Finanz-Krisis, trotz der im Lande herrschenden ungünstigen Verhältnisse und der beständigen Stagnation im Handel, auf die Thätigkeit unseres Institutes nicht schädlich eingewirkt hat.

Vom 1. Jänner bis Ende Dezember 1875 wurden bei der Hypothekarabtheilung 5.147 Eingaben überreicht, darunter 372 neue Hypothekardarlehen betreffend, deren 274 im Betrage von fl. 2.998.500 — bewilligt und 173 im Betrage von fl. 1.701.600 — realisirt wurden. Von früher bewilligten Darlehen wurde im Laufe des Jahres 1875 fl. 1.571.300 — realisirt, so dass die im verflossenen Jahre ertheilten Hypothekardarlehen die Gesammtsumme von fl. 3.272.900 — erreichen, woraus sich im Vergleich mit dem Jahre 1874 ein Mehrbetrag von fl. 326.800 — herausstellt.

Seit Errichtung der Bank bis zum Schlusse des Jahres 1875 wurde an Hypothekardarlehen die Summe von fl. 24.119.000 — verabfolgt und nachdem dieselbe mit Ende des Jahres 1874 fl. 20.846.100 — betragen hat, so ist sie um fl. 3.272.900 gestiegen, wovon:

auf landtäfliche Güter fl. 1.774.000
auf Realitäten in Lemberg fl. 837.700
auf Realitäten in der Prowinz fl. 661.200 entfallen

Der Gesammtwerth der belehnten Hypotheken beträgt fl. 86.845.140·97 und die den Bankdarlehen vorangehenden Lasten fl. 14.813.648·44, hiezu die von der Bank ertheilten Darlehen fl. 24.119.000, verbleibt eine freie Hypothek von fl. 47.912.492, was im Verhältniss zum angenommenen Minimalwerthe der Hypothek einer Belastung von $46\frac{26}{100}$ % entspricht. — Statutenmässig steht uns das Recht zu die Hypotheken bis zur Hälfte ihres Werthes zu belehnen, trotzdem bewilligten wir der grösseren Sicherheit wegen, um $3\frac{74}{100}$ % weniger als die Hälfte des Schätzungswerthes.

Nicht minder günstig sind die Resultate in der Handelsabtheilung, wenngleich das verflossene Jahr für Bankgeschäfte schwerlich ein günstiges genannt werden kann, was schon daraus erhellet, dass der Gewinn aus dem Verwechslungsgeschäfte, welcher im Jahre 1874 fl 74.042·53 ausgemacht, im Jahre 1875 fl. 36.639·29 betragen hat. Trotzdem war die Cassabewegung sowohl bei der Centrale als auch bei den Filialen im Jahre 1875 belebter, als im Jahre 1874. Der Cassaumsatz betrug im verflossenen Jahre zusammen fl. 88.991.601·29, im Jahre 1874 betrug derselbe fl. 86.176.687·50, ist also um fl. 2.814.913·79 gestiegen.

Das Wechsel-Portefeuille enthielt mit Ende Dezember 1875 fl. 3.102.623·61, dasselbe hat sich also gegen das Vorjahr um fl. 452,722·14 gehoben. Die aus dem Wechsel Escompte erzielten Zinsen brachten fl. 252.640·60, somit um fl. 21.192·59 mehr als im Jahre 1874.

Der Stand der Cassascheine ist fast derselbe wie im Jahre 1874, man kann nämlich den Unterschied von fl. 16.100 nicht als beachtenswerth ansehen.

Aehnlich ist das Resultat der Vorschusscasse. Mit Ende Dezember 1875 hat die Forderung der Bank aus den gegen Bürgschaft ertheilten Darlehen fl. 283.035·72, aus denen gegen Handpfand fl. 296.929·08 zusammen also fl. 579.964·80, und im Vergleiche mit dem Vorjahre um fl. 94 120·76 mehr betragen. Sehr erspriesslich muss also dieser Credit für die Industrie und das Gewerbe sein, wenn trotz so zahlreich entstehender Vorschusskassen mit solidarischer Haftung, dieser Geschäftszweig unserer Bank nicht nur nicht sinkt, aber mit jedem Jahre steigt.

Aus dem Lottoanlehen der Stadt Krakau, welches wir im Jahre 1871 in Gemeinschaft mit anderen Banken contrahirt haben, sind uns mit Ende December 1874 16.652 Loose geblieben. Der Nominalwerth eines jeden Looses beträgt fl. 20 und wird nach erfolgter Verlosung (ohne Gewinnst) mit fl. 30 eingelöst werden. Ende Dezember 1875 war der Cours derselben fl. 15½, jedes Loos ist daher im Vergleiche zum letzten Dezember 1874 um fl. 2 gefallen, wesshalb der Gewinn- und Verlust-Conto im verflossenen Jahre an den Krakauer Loosen einen Verlust von fl. 15.162·05 aufweiset, wenngleich wir auch aus dem Verkaufe und dem Gewinnste, welcher, bei den Ziehungen im Jahre 1875, auf unsere Loose (198 Stück) gefallen ist, innsgesammt eine Einnahme von über fl. 17.700 hatten. Auf den ersten Blick scheint also dieses Geschäft für die Bank ungünstig zu sein, anders jedoch verhält es sich in der Wirklichkeit. Der erwähnte Verlust ist nur momentan und

rührt daher, dass eines der Bankinstitute, welches in Gemeinschaft mit uns den Vertrag der Krakauer Anleihe geschlossen, liquidirte und zu existiren aufgehört hat, diejenigen aber, denen die Loose zugefallen sind, sich bemühen dieselben um jeden Preis zu verkaufen und dadurch den Cours derselben nachtheilig beeinflussen.

Eine solche Concurrenz kann nicht lange andauern und sobald dieselbe aufhört, müssen unsere Loose ihren Nominal-Werth (fl. 20) erreichen, wodurch der heutige Verlust eine dreifache Deckung erlangen wird.

Die Bilanz weiset einen Gesammtgewinn im Betrage von fl. 390.933·49 aus. Die Centrale erzielte einen Reingewinn von fl. 329.985·66.

Die Filiale in Krakau hat die 5% Zinsen vom Dotationscapitale entrichtet und brachte ausserdem einen Reingewinn von fl. 14.501·97.

Die Filiale in Czernowitz hat ebenfalls die 5% Zinsen vom Dotationscapitale und an Reingewinn fl. 27.003·69 gebracht.

Die Filale in Tarnopol hat ausser den 5% Zinsen vom Dotationscapitale einen Reingewinn von fl. 19.442·17 gegeben. Die Provisionen aus dem Getreide-Commisionsgeschäfte, sowie aus Darlehen auf Rohproducte haben im verflossenen Jahre fl. 16.458·33 eingebracht. Es ist diess der wichigste Geschäftszweig der Filiale in Tarnopol, und wenn das Getreide Commissions-G schäft trotz der so ausserordentlich schwierigen Verhältnisse die das Getreidegeschäft seit einem Jahre hemmen, so namhafte Resultate erzielen liess, so ist anzuhoffen, dass in den für Landwirthe günstigen Jahren die Filiale in Tarnopol den dortigen Handel bedeutend anregen und eben dadurch nicht bloss unserer Anstalt, sondern auch jenem Theile des Landes überhaupt, die erwünschten Vortheile biethen wird.

Der Reingewinn des Jahres 1875 beträgt, wie schon erwähnt	fl 390.933 49 kr.
von welchen vorerst, im Sinne des §. 77 der Statuten für die Actionäre 5% pr. volleingezahlte Actie a fl. 10, daher für 15.000 Stück mit	„ 150.000 — „
auszuscheiden sind; dieser Betrag wurde auch bereits am 2. Jänner l. J. auf Grund des Beschlusses des Aufsichtsrathes im Sinne des §. 77 der Stat. als Abschlagzalung auf die Dividende pro 1875 den Actionären ausbezahlt, vom Ueberschuss	fl. 240.933·49 „
ist der Gewinnvortrag vom Jahre 1874 mit	„ 1.216 66 „
in Abschlag zu bringen, wonach	fl. 239.716·83 kr.
zur statutenmässigen Vertheilung erübrigen	

Von diesem Betrage entfallen im Sinne des §. 77 der Stat. auf Tantiemen:

a) Für die Gründer 10% mit	fl. 23 971 68 kr.	
b) 5% für den Aufsichtsrath	„ 11 985 84 „ und	
c) 5% für die Directoren und Beamten .	„ 11.985 84 „	
Zusammen		fl. 47.943·36 kr.
es verbleiben demnach zur freien Verfügung		fl. 191.773 47 kr.

Dem Reservefond sind vom Reingewinn eines jeden Jahres 5—10% zuzuführen.

In Anbetracht, dass der Reingewinn im Jahre 1875 dem vorjährigen gleicht, beantragt der Aufsichtsrath, vom Gewinn des verflossenen Jahres nach Abschlag der 5%tigen Zinsen vom Actiencapital, dem Reservefond wie im Jahre 1874 5% d. i.	fl. 11.985·84 kr.
gutzuschreiben und den Rest im Betrage , ...	fl. 179.787·63 kr.
nebst dem Gewinnvortrag vom Jahre 1874	„ 1.216·66 „
zusammen	fl. 181.004·29 „
als Superdividende unter die Actionäre zu vertheilen.	
Da nun den im §. 77 enthaltenen Vorschriften Genüge gethan, beantragt der Aufsichtsrath fl. 12 per Actie als Superdividende zu bestimmen, wozu für 15.000 Actien der Betrag von	„ 180.000·— „
erforderlich ist, restliche	fl. 1.004·29 kr.

aber auf das Jahr 1876 vorzutragen.

Die bereits am 2. Jänner l. J. gezahlte Dividende von fl. 10 per Actie nebst der hiemit angetragenen Superdividende von fl. 12 — würde eine 11% Verzinsung des Actiencapitals für das Jahr 1875 ergeben.

Mit Rücksicht auf die Verhältnisse, welche seit mehreren Jahren den Gang der Geschäfte überhaupt hemmen, kann die Verzinsung des Capitals in der Höhe von 11% ohne alle Selbstüberhebung eine namhafte genannt werden, zumal wenn man erwägt dass wenngleich als Hauptzweck der Bankinstitute auf Actien, der Vortheil der Actionäre zu betrachten ist, unserer Meinung nach, auch das Interesse des Landes und zwar in der Weise gefördert werden soll, dass dem Handel, den Gewerben, sowie der Landwirtschaft unter möglichst billigen Bedingungen der nöthige Credit gebothen werde.

Von dieser Anschauung ausgehend, sind wir der Meinung, dass die Errichtung von Credit- Vereinen zur Erreichung des genannten Zweckes bedeutend beitragen könnte; es ist diess Gegenstand der Prüfung einer vom Aufsichtsrathe eigens hiefür bestellten Commission und wenn sich diese Idee nach reiflicher Ueberlegung als praktisch erwiesen haben wird, werden wir nicht ermangeln in dieser Richtung definitive Anträge zu stellen.

Diese Resultate des abgelaufenen Jahres anführend, beantragt der Aufsichtsrath:

Die geehrte Versammlung wolle:

1. Den Rechenschaftsbericht für das Jahr 1875 zur Kenntniss nehmen;
2. Den vorgelegten Rechnungsabschluss und die Bilanz von 1. Jänner bis Ende Dezember 1875 genehmigen, und der Bank-verwaltung das Absolutorium für das abgelaufene Betriebsjahr ertheilen;
3. 5% vom Reingewinn des Jahres 1875 im Betrage von fl. 11.985.84 dem Reservefond zuführen;
4. die nach §. 77 der Stat. geleistete Abschlagzahlung auf die Dividende von fl. 10 pr. Actie genehmigen und von dem verfügbaren Reingewinn des Jahres 1875 eine am 1. Juli zalbare Super dividende von fl. 12 — per Actie bestimmen.

Obige Anträge werden ohne Discussion einstimmig angenommen.

Es erfolgt nun die Neuwahl zweier Aufsichtsräthe an Stelle der ausgeloosten Herren **Vladimir Gf. Borkowski** und **Dr. Julius Kolischer** und die Ergänzungswahl eines Aufsichtsrathes an Stelle **Sr. Excellenz Gf. Alfred Potocki.** Das vorgenommene Scrutinium ergibt die Wiederwahl der ausgeloosten Aufsichtsräthe und die Neuwahl des Herrn **Eduard Xaver Gf. Fredro.**

Der Berichterstatter Dr. Marcell Madeyski

schreitet zum letzten Absatze der heutigen Tagesordnung betreffend den Stand des Emeritalfondes:

Der Stand des Emerital- d. i. des Pensions- und Wittwenfondes ist auf der letzten Seite des Rechnungs-abschlusses ausgewiesen. Die genannten Fonde besitzen fl. 41.200 in 6% Hypothekenbriefen unserer Anstalt, fl. 3.600 in Staatsloosen vom Jahre 1860 und fl. 1.750 in Staatsloosen vom Jahre 1854.

Im Sinne des §. 5 der Pensions-Statuten und auf Grund des Beschlusses der am 8. April 1873 abgehaltenen General-Versammlung, führt die Hypothekenbank am Schlusse eines jeden Jahres dem Emeritalfond denselben Betrag zu, welchen die Beamten und Diener der Bank gemäss §. 4 der Pensions-Statuten, eingezahlt haben.

Der, unter diesem Titel im Jahre 1875 ausgezahlte Beitrag beträgt fl. 5884.71 und nachdem derselbe den im §. 5. der Pensions-Statuten festgesetzten Maximalbetrag nicht übersteigt, wolle die geehrte Versammlung obigen Bericht bloss zur Kenntniss nehmen.

Actionär Dr. Ferdinand Kratter

beantragt schliesslich, die General Versammlung möge dem Aufsichtsrathe und der Direction für ihr eifriges, umsichtiges und so erspriessliches Wirken Ihren Dank und Anerkennung durch Erheben zu Theil werden lassen

Alle Anwesenden erheben sich von den Sitzen.

Der Herr Vorsitzende dankt in kurzen Ausdrücken, im Namen des Aufsichtsrathes und der Direction, für diesen Beweis der Anerkennung- und da Niemand mehr das Wort verlangt, erklärt er die General-Versammlung für geschlossen.

Lemberg am 31. März 1876.

Der Vorsitzende:

Wladimir Gf. Borkowski m. p.

Der landesfürstliche Commisär:

Dr. Gustav Hailig-Hailingen m. p.

Die Scrutatoren:

Adam Chlebowski m. p.

Thaddäus Henzel m. p.

Der Schriftführer:

Alexander Lewakowski m. p.

Beilage A.

Rechnungs-Abschluss

für das achte Verwaltungsjahr

1875.

Aktiva   Bilanz

	öW. fl	kr.	öW. fl.	kr.
Cassa:				
in Lemberg	470.619	91		
„ Krakau	70.615	53		
„ Czernowitz	38.035	36		
„ Tarnopol	12.619	74	591.890	57
Hypothekar-Darlehen			20.822 300	—
Wechsel:				
in Lemberg	1.692.342	32		
„ Krakau	451.756	62		
„ Czernowitz	522.294	29		
„ Tarnopol	436.230	38	3.102.623	61
Debitoren:				
bedeckte Forderungen in laufender Rechnung				
in Lemberg	1.784.971	30		
„ Krakau	367.748	52		
„ Czernowitz	156.045	30		
„ Tarnopol	145.281	45	2.454.046	57
Effecten der Wechselstuben				
laut Beilage A.			746.343	75
Darlehen auf Effecten:				
in Lemberg	109.684			
„ Krakau	13.118	65		
„ Czernowitz	24.062			
„ Tarnopol	22.938	40	169.803	05
Darlehen auf Rohproducte				
in Tarnopol			34.720	59
Escomptirte Effecten:				
in Lemberg	40.565	13		
„ Krakau	8.084	92		
„ Czernowitz	3.241	08		
„ Tarnopol	546	85	52.437	98
Betheiligung am Lottoanlehen der Stadt Krakau:				
16454 Stück Loose a fl. 15½			255.037	—
Bankgebäude in Lemberg			235.960	68
Gründungskosten			11.170	42
Uebertrag . .			28.476.334	22

für 1875. Passiva

	öW. fl.	kr.	öW. fl.	kr.
Actien-Capital			3.000.000	—
Hypothekenbriefe			20.822.300	—
Cassen-Scheine:				
in Lemberg	1.734.600	—		
„ Krakau	389.050	—		
„ Czernowitz	373.050	—		
„ Tarnopol	118.100	—	2.614.800	—
Creditoren:				
in Lemberg	1.143.835	90		
„ Krakau	91.672	81		
„ Czernowitz	32.512	40		
„ Tarnopol	6.499	09	1 274 520	20
Cassen-Schein-Zinsen:				
bis 31. Dezember 1875 auf umlaufenden Cassen Scheinen aufgelaufen:				
in Lemberg	39.931	53		
„ Krakau	3.552	15		
„ Czernowitz	5.011	37		
„ Tarnopol	2.950	03	51.445	08
Wechsel-Zinsen für 1876 eingehoben:				
in Lemberg	14.820	17		
„ Krakau	2.869	—		
„ Czernowitz	3.900	36		
„ Tarnopol	3.128	65	24.718	18
Hypothekar-Darlehen-Zinsen:				
zur Couponeinlösung			324.052	30
Tilgungsfond:				
zur Einlösung verloster Hypothekenbriefe			263.518	07
Reservefond			150.733	01
Verloste Hypothekenbriefe:				
noch nicht eingelöst			101.200	—
Fällige Coupons:				
noch nicht eingelöst:				
von Hypothekenbriefen	51.807	—		
von Actien	1.643	50	53.450	50
Uebertrag			28.680.737	34

Aktiva **Bilanz**

	öW. fl.	kr.	öW. fl.	kr.	öW. fl.	kr.
Uebertrag . .					28 476.334	22
Einrichtungskosten:						
in Lemberg . . .			10.912	87		
„ Krakau . . .			1.208	10		
„ Czernowitz . . .			1.800			
„ Tarnopol . . .			1.450	84	15 371	81
Vorschuss-Casse:						
a) ertheilte Darlehen gegen Bürgschaft:						
in Lemberg . . .	126.056	52				
„ Krakau . . .	43.075	92				
„ Czernowitz . . .	63.716	76				
„ Tarnopol . . .	50 186	52	283.035	72		
b) ertheilte Darlehen gegen Handpfand:						
in Lemberg . . .	209.034	61				
„ Krakau . . .	44.809	22				
„ Czernowitz . . .	7.210	98				
„ Tarnopol . . .	35.874	27	296 929	08	579.964	80
					29.071.670	83

für 1875. **Passiva**

	öW. fl.	kr.
Uebertrag . . .	28.680.737	34
Gewinn pr. Saldo	390.933	49
	29.071.670	83

Einnahmen **Gewinn- und**

	öW. fl.	kr.	öW. fl.	kr.	öW. fl	kr.
Provision:						
aus dem Hypothekargeschäft . . .			195.295	14		
aus dem Bankgeschäft:						
in Lemberg . .	18.884	61				
„ Krakau . .	2.779	49				
„ Czernowitz . .	5.241	08				
„ Tarnopol . .	15.371	29	42.276	47	237.571	61
Zinsen:						
escomptirter Wechsel:						
in Lemberg . .	154.138	54				
„ Krakau . .	38 028	06				
„ Czernowitz . .	40.034	93				
„ Tarnopol . .	20.439	07	252.640	60		
laufender Rechnungen:						
in Lemberg . .	212.268	50				
„ Krakau .	2.715	61	214.984	11		
Diverse:						
in Lemberg . .	10.072	19				
„ Krakau . .	1.746	08				
„ Czernowitz . .	2.626	79				
„ Tarnopol . .	4.216	75	18.661	81	486.286	52
Gewinn der Wechselstuben					36.639	29
Zinserträgniss des Bankgebäudes . .					8.821	74
Zinsen der Vorschuss-Cassa:						
in Lemberg . .			39 237	36		
„ Krakau . .			10.059	99		
„ Czernowitz . .			14.634	66		
„ Tarnopol . .			11.461	75	75.393	76
Gewinn- und Verlust-Conto:						
in Lemberg aus Wechseln . . .	119	15				
aus der Vorschuss-Cassa	20	—	139	15		
Uebertrag . . .			139	15	844.712	92

Verlust-Conto pro 1875. Ausgaben

	öW. fl.	kr	öW. fl.	kr.	öW. fl.	kr.
Cassen-Schein-Zinsen:						
gezalte: in Lemberg	44.244	23				
„ Krakau	20.335	87				
„ Czernowitz . . .	18.574	33				
„ Tarnopol	7.768	82	90.923	25		
bis 31/12 1875 auf umlaufenden Cassenscheinen aufgelaufene:						
in Lemberg	39.931	53				
„ Krakau . . .	3.552	15				
„ Czernowitz . . .	5.011	37				
„ Tarnopol	2.950	03	51.445	08	142.368	33
Administration:						
Steuer und Gebühren			75.012	14		
Aufsichtsrath in Lemberg . . .	9.530	—				
Censoren in Krakau	865	—				
„ Czernowitz . . .	890	—				
„ Tarnopol	875	—	12.160	—		
Besoldungen in Lemberg . . .	63.297	20				
„ Krakau . . .	11.649	96				
„ Czernowitz . . .	11.518	33				
„ Tarnopol . . .	8.781	24	95.246	73		
Verwaltungskosten: in Lemberg . .	45.615	86				
„ Krakau . .	4.458	81				
„ Czernowitz .	5.922	16				
„ Tarnopol . .	5.263	56	61.260	39	243.679	26
Tilgungen:						
Gründungskosten			5.585	19		
Einrichtungskosten: in Lemberg . .	5.456	39				
„ Krakau . .	404	18				
„ Czernowitz .	600	—				
„ Tarnopol . .	362	70	6.823	27	12.408	46
Verluste:						
in Lemberg: Defraudation . . .	4.340	—				
aus Krakauer-Loosen .	15.162	05				
aus laufenden Rechnungen	12.945	10				
aus Wechseln . . .	4.765	91	37.213	06		
in Krakau: aus Wechseln . . .			30	—		
Uebertrag . . .			37.243	06	398.456	05

Einnahmen — Gewinn- und

	öW. fl.	kr.	öW. fl.	kr.	öW. fl.	kr.
Uebertrag . . .			139	15	844.712	92
in Krakau: aus laufender Rechnung .	315	62				
„ Wechseln . . .	137	50				
„ der Vorschuss-Cassa .	80		533	12		
in Czernowitz: aus laufender Rechnung			864	16		
in Tarnopol: aus laufender Rechnung .	12	67				
„ der Vorschuss-Cassa .	50		62	67	1.599	10
Gewinn-Uebertrag von 1874.					1.216	66
					847.528	68

Verlust-Conto pro 1875. Ausgaben

	öW. fl.	kr.	öW. fl.	kr.	öW. fl.	kr.
Uebertrag . . .			37.243	06	398.456	05
in Czernowitz aus Wechseln . .			300			
in Tarnopol: aus laufenden Rechnungen	2.809	29				
aus Wechseln . .	800		3.609	29		
Dubiosa:						
in Lemberg: aus laufenden Rechnungen			12.622	26		
in Czernowitz: aus laufend. Rechnungen			900	77		
in Tarnopol: aus laufenden Rechnungen			2.945	44	57.620	82
Verluste der Vorschuss-Cassa:						
in Lemberg . . .			188			
„ Krakau . . .			150	12		
„ Czernowitz . . .			96			
„ Tarnopol . . .			84	20	518	32
Gewinn pr. Saldo					390.933	49
					847.528	68

Effekten der Wechselstuben

in Lemberg, Krakau, Czernowitz und Tarnopol

pr. 31. Dezember 1875.

Nominal-Werth	Effekten	Cours	Zusammen		Stück	Effekten	Cours	Zusammen	
			fl.	kr.				fl.	kr
fl.						Transport		657.238	75
553.400	6% Galiz. Hypoth.briefe	$91\frac{1}{2}$	517.429	—	1	Siebenb. Bahn Actien	113	113	-
46.100	5% „ Pfandbriefe	86	39.646	—	19	Alföld Bahn Actien	$117\frac{1}{2}$	2.232	50
2.405	4% „ Pfandbriefe	80	1.924	—	31	Ung. Ostbahn Actien	$39\frac{1}{2}$	1.224	50
48.900	Galiz. Grundentl. Oblig.	86	42.439	04	7	Lupkower Bahn Actien	97	679	—
200	Silberrente	75	146	—	1	Nord. Ost. Bahn Actien	$114\frac{3}{4}$	114	75
21.700	Papierrente	69·35	15.219	75	636	Galiz. Baubank Actien	50	31.800	—
7.930	Silber	103·90	8.239	27	$12\frac{1}{2}$	Seehandlung Actien	$30\frac{1}{2}$	381	25
950	Ungar Loose	77·	731	50	79	Galiz. Hypoth.bank A t.	234	18.486	—
100	1839 „	$235\frac{1}{2}$	235	50	148	Krakauer Königsmühlen	80	11.840	—
1.000	1860 „	$117\frac{1}{2}$	1.181	70	12	Unionbank Actien	76	912	—
950	1864 „	$132\frac{1}{2}$	1.258	75	974	Ducaten	5.30	5.162	20
32.179	Reichsmark	56	18.020	24	36	Napoleondor's	9	324	—
					16	Türken-Loose	27	432	—
Stück					6	Credit Loose	$167\frac{3}{4}$	1.006	50
5.125	Russ. Rubel	1.48	7.585	—	11	Wiener-Loose	101	1.111	—
15	Gal. Carl Ludwigsbahn					Diverse Coupons		8.958	48
	Actien	203	3.045	—		„ kleine Loose		4.327	82
1	Lemb. Czer.Bahn Actien	138	138	—					
								746.343	75
	Transport		657.238	75					

Uebersicht

über den

Gang einzelner Geschäftszweige der Handels-Abtheilung

im Jahre 1875.

Wechsel-Escompte

in Lemberg		
escomptirt	ö. W. fl.	9,176.250·—
eingelöst bis 31. Dezember 1875	„	7,483.907·68
in Krakau		
escomptirt	ö. W. fl.	2,951.880·58
eingelöst bis 31. Dezember 1875	„	2,500.123·96
in Czernowitz		
escomptirt	ö. W. fl.	2,874.021·20
eingelöst bis 31. Dezember 1875	„	2,351.726·91
in Tarnopol		
escomptirt	ö. W. fl.	2,167.261·43
eingelöst bis 31. Dezember 1875	„	1,731.031·05

Cassa-Scheine

in Lemberg		
ausgegeben	ö. W. fl.	4,036 100·—
eingezogen bis 31. Dezember 1875	„	2,301.500·—
in Krakau		
ausgegeben	ö. W. fl.	1,579.150·—
eingezogen bis 31. Dezember 1875	„	1,190.100·—
in Czernowitz		
ausgegeben	ö. W. fl	1,719.500·—
eingezogen bis 31. Dezember 1875	„	1,346 450·—
in Tarnopol		
ausgegeben	ö. W. fl.	730 400·—
eingezogen bis 31. Dezember 1875	„	612.300·—

Cassa-Bewegung im Jahre 1875.

in Lemberg	ö. W. fl.	52,995.142·92
„ Krakau	„	15,601.295·69
„ Czernowitz	„	11,839.517·26
„ Tarnopol	„	8,555.645·42

Pensions-Fond

am 31. Dezember 1875.

in Hypothekenbriefen im Nominalwerthe	ö. W. fl.	22.900·—
„ Loosen vom Jahre 1860 „	„	1.900·—
„ „ „ „ 1854 „	„	1.000·—

Wittwen-Fond

am 31. Dezember 1875

in Hypothekenbriefen im Nominalwerthe	ö. W. fl.	18.300·—
„ Loosen vom Jahre 1860 „	„	1.700·—
„ „ „ „ 1854 „	„	750·—

Beilage B.

Auszug

aus den Protokollen der k. k. priv. galiz. Actien-Hypothekenbank.

Vom 1. Jänner bis 31. December 1875 sind bei der Hypothekar-Abtheilung 5147 Eingaben eingeflossen, welche mit Ende 1875 theils endgiltig erledigt, theils den Parteien zur Ergänzung zurückgestellt wurden.

Diese Eingaben betrafen:

a) im Jahre 1874 endgiltig nicht erledigte Darlehens-Angelegenheiten 13

b) im Jahre 1875 neu hinzugekommene 372

Zusammen 385

Hievon wurden endgiltig erledigt 369

Wegen Mangel der geforderten Ergänzungen blieben unerledigt 16

Von den erledigten 369 Darlehensanträgen wurden:

		Auf Hypotheken in d. Provinz	Auf Hypotheken in Lemberg	landt. Güter	Zusammen
I	abgewiesen	40	8	16	64
II	durch Rücktritt vor Ertheilung der Promesse erledigt	10	3	18	31
III	Darlehen bewilligt	132	77	65	274

Von den bewilligten 274 Darlehen:

		Auf Hypotheken in d. Provinz	Auf Hypotheken in Lemberg	landt. Güter	Zusammen
A.	erloschen durch Ablauf des Termins oder Rücktritt der Darlehenswerber	7	4	8	19
B.	wurden realisirt	87	55	31	173
C.	schweben in der Realisirung	38	18	26	82

Uebersicht

der bewilligten, realisirten und in der Realisirung schwebenden Darlehen, so wie der erloschenen Promessen mit Rücksicht auf die Kategorie der Hypotheken, deren Werth und die den Darlehen vorangehenden Lasten.

A. Bewilligte Darlehen:

Auf Hypotheken von	Anzahl der Darlehen	Werth der Hypotheken fl.	kr.	Vorangehende Lasten fl.	kr.	Darlehens-Beträge
Landtäflichen Gütern	65	6,071.718	.	1,245.131	09	1,591.900
Realitäten in Lemberg	77	2,097.487	.	248.144	10	735.500
Realitäten in der Provinz	132	1,654.330	95	108.550	02	671.100
Zusammen	274	9,823.535	95	1,601.825	21	2,998.500

B. Realisirte Darlehen:

Auf Hypotheken von	Anzahl der Darlehen	Werth der Hypotheken fl.	kr.	Vorangehende Lasten fl.	kr.	Darlehens-Beträge
Landtäflichen Gütern	31	3,305.439	.	814.197	93	766.800
Realitäten in Lemberg	55	1,532.727	66	179.535	53	550.200
Realitäten in der Provinz	87	962.623	45	66.287	40	384.600
Zusammen	173	5,800.790	11	1,060.020	86	1,701.600

C. Zu realisirende Darlehen:

Auf Hypotheken von	Anzahl der Darlehen	Werth der Hypotheken fl.	kr.	Vorangehende Lasten fl.	kr.	Darlehens-Beträge
Landtäflichen Gütern	26	2,234.055	.	368.818	06	625 100
Realitäten in Lemberg	18	479.199	34	37.308	57	175.300
Realitäten in der Provinz	38	602.674	50	39.262	62	252.400
Zusammen	82	3,315.928	84	445.389	25	1,052.800

D. Im Termine nicht realisirte oder durch Rücktritt erloschene Darlehen:

Auf Hypotheken von	Anzahl der Darlehen	Werth der Hypotheken		Vorangehende Lasten		Darlehens-Beträge
		fl.	kr.	fl.	kr.	
Landtäflichen Gütern	8	532.224	.	62.115	10	200.000
Realitäten in Lemberg	4	85.560	.	31.300	.	10.000
Realitäten in der Provinz	7	89.033	.	3.000	.	34.100
Zusammen	19	706.817	.	96.415	10	244.100

Zusammenstellung.

Bewilligte Darlehen		274	9,823.535	95	1,601.825	21	2,998.500
Hievon	realisirt	173	5,800.790	11	1,060.020	86	1,701.600
	schwebend	82	3,315.928	84	445.389	25	1,052.800
	im Termine nicht realisirt o. durch Rücktritt erledigt	19	706.817	.	96.415	10	244.100

Uebersicht

der realisirten und zu realisirenden Darlehen, sowie der erloschenen Promessen mit Berücksichtigung der einzelnen Kategorien der Hypotheken.

I. Auf landtäfliche Güter:

Darlehen	Anzahl der Darlehen	Werth der Hypotheken		Vorangehende Lasten		Darlehens-Beträge
		fl.	kr.	fl.	kr.	
a) realisirte	31	3,305.439	.	814.197	93	766.800
b) zu realisirende	26	2,234.055	.	368.818	06	625.100
c) erloschene	8	532.224	.	62.115	10	200.000
Zusammen	65	6,071.718	.	1,245.131	09	1,591.900

II. Auf Realitäten in Lemberg:

Darlehen	Anzahl der Darlehen	Werth der Hypotheken		Vorangehende Lasten		Darlehens-Beträge
		fl.	kr.	fl.	kr.	
a) realisirte	55	1,532.727	66	179.535	53	550.200
b) schwebende	18	479.199	34	37.308	57	175.300
c) erloschene	4	85.560	.	31.300	.	10.000
Zusammen	77	2,097.487	.	248.144	10	735.500

III. Auf Realitäten in der Provinz:

Darlehen	Anzahl der Darlehen	Werth der Hypotheken fl.	kr.	Vorangehende Lasten fl.	kr.	Darlehens-Beträge
a) realisirte	87	962.623	45	66.287	40	384.600
b) schwebende	38	602.674	50	39.262	62	252.400
c) erloschene	7	89.033	.	3000	.	34.100
Zusammen	132	1,654.330	95	108.550	02	671.100

Den im Jahre 1875 realisirten, oben ausgewiesenen Darlehen müssen alle jene durch die Parteien erhobenen Darlehen zugezählt werden, welche in dem Ausweise des Jahres 1874 **a.**, als bewilligt und schwebend oder **b.**, als durch Ablauf der Frist oder Rücktritt der Parteien erloschen, (jedoch auf Ansuchen der Parteien im Jahre 1875 erneuert); ferner **c.**, einige der im Jahre 1874 wegen obwaltender (später behobener) Hindernisse als abgewiesen oder **d.**, aus Anlass nicht gelieferter Ergänzungen als durch Rücktritt der Parteien erledigt angeführt sind — endlich **e.**, alle im Laufe des Jahres 1875 bewilligten und realisirten Nachtrags-Darlehen.

Zusammenstellung

der aus den verflossenen Jahren herrührenden im Laufe des Jahres 1875 realisirten Darlehen.

Gattung der Hypotheken	Anzahl der Darlehen	Werth der Hypotheken		Vorangehende Lasten		Darlehens-Beträge
		fl.	kr.	fl.	kr.	
Landtäfliche Güter	46	4,612.302	.	1,157.784	64	1,007.200
Realitäten in Lemberg	46	1,165.942	14	270.962	33	287.500
Realitäten in der Provinz	91	974.218	50	170.450	56	276.600
Zusammen	183	6,752.462	64	1,599.197	53	1,571.300

Realitirt wurden demnach im Jahre 1875 zusammen 356 Darlehen, und zwar:

Gattung der Hypotheken	Anzahl der Darlehen	Werth der Hypotheken		Vorangehende Lasten		Darlehens-Beträge
		fl.	kr.	fl.	kr.	
Auf landtäfliche Güter	77	7,917.741		1,971.982	57	1 774.000
Auf Realitäten in Lemberg	101	2,698.669	80	450.497	86	837.700
Auf Realitäten in der Provinz	178	1,936.841	95	236.737	96	661.200
Zusammen	356	12,553 252	75	2,659.218	39	3,272.900

Die Gesammtsumme der durch die Hypothekenbank seit Eröffnung der Anstalt bis Ende 1875 ertheilten schon **realisirten** Darlehen stellt sich nachstehend dar:

Auf landtäfliche Güter	704	63,529.093	41	12,174.548	33	16,201.000
Auf Realitäten in Lemberg	563	11,338.608	59	1,702.683	99 1/2	3,537.000
Auf Realitaten in der Provinz	1453	11,977.438	97	936.416	11 1/2	4.381.000
Zusammen	2720	86,845.140	97	14,813.648	44	24,119.000

Verhältniss der Belastung der Hypotheken

zu deren angenommenen Minimalwerthe.

Auf Hypotheken im Werthe . . . . 9,823.535 fl. 95 kr.
wurden im Laufe des J. 1875 nach vorangehenden Lasten im Betrage pr. . . 1,601.825 fl. 21 kr.
neue Darlehen bewilligt im Betrage . . 2,998.500 „ — „

Zusammen . . . . . 4,600.325 fl. 21 kr.

es verbleibt somit eine freie Hypothek von . . . . . 5,223.210 fl. 74 kr.
was einer Belastung von $46^{82}/_{100}$% des angenommenen Minimalwerthes der Hypotheken entspricht.

Die percentuelle Belastung der einzelnen Kategorien der Hypotheken ist folgende:

Der Werth der als Hypothek offerirten **Landgüter** beträgt . 6,071.718 fl. — kr.
Auf dieselben wurden nach vorangehenden Lasten 1,245.131 fl. 9 kr.
ertheilt Darlehen im Betrage . . . . . . 1,591.900 „ — „

Zusammen . . . . . 2,837.031 fl. 9 kr.

Es verbleibt somit eine freie Hypothek im Betrage pr. . . . 3,234.686 fl. 91 kr.
was einer Belastung der landtäflichen Güter nur bis zu $46^{7}/_{100}$% deren Werthes entspricht.

Die belehnten **Realitäten in Lemberg** sind werth . . 2,097.487 fl. — kr.
Auf dieselben wurden nach vorangehenden Lasten 248.144 fl. 10 kr.
bewilligt Darlehen im Betrage von . . . . . 735.500 „ — „

Zusammen . . . . . 983.644 fl. 10 kr.

Es verbleibt somit eine freie Hypothek . . . . 1,113.842 fl. 90 kr.
was einer Belastung des Werthes der Hypotheken mit $46^{87}/_{100}$% entspricht.

Der Werth der **Realitäten in der Provinz** wurde angenommen mit 1,654.330 fl. 95 kr.
Auf diese Realitäten wurden nach vorangehenden Lasten 108.550 fl. 2 kr.
bewilligt Darlehen im Betrage . . . . 671.100 „ — „

Zusammen . . . . . 779.650 fl. 2 kr.

Es verbleibt demnach eine freie Hypothek pr. . . . . . 874.680 fl. 93 kr.
was eine Belastung bis $47^{12}/_{100}$% des Werthes der Hypotheken ergibt.

I. Vereinsbuchdruckerei in Lemberg, Hotel George.

Als berichtet, daß derselbe [illegible]

Obgenannte am 8ten Jänner

entwichen, und an dessen

Stelle am 9ten Jänner 849

Adam Hippo aufgenommen

wurde.

10 9 Jänner 1849. Z. 13.

Zur Wissenschaft ad acta.

Lemberg am 2 März 849.

[illegible]

Expd. 6/3

[illegible]

[illegible]

VI

Listy

nie zartow[illegible]

Листи, б. д., м. пол. – по сімейних справах

12 арк

Jocz Jocz 1

Wielmożny i Łaskawy Panie!

Przebiegam w pamięci ważniejsze zdarzenia przy sprawdzeniu katastralnych prac i udzielam je W[ielmożnemu] Panu jako jeneralnemu Prokuratorowi naszych katastralnych czynności.

Wysłano mnie wraz z inspektorem Petersem do Bukszowice dla sprawdzenia czystego dochodu rozebrać to co komisyje szczególnie w jedna całość zlepiały nie jest tu tak łatwo, lecz gdyż my przyszli na gatunek ziarna gmina twierdziło że zboże pośledniego rodzaju podać że w dobrej jakości ja poszczególnym zdaniu gminy inspektor zażądał wezwanie komisarza a gdyż my się niemogli zgodzić wniosłem ażeby zboże zważyć i dowieść zaprawdziony wagę inspektor oparł się memu zdaniu w końcu zważyliśmy ziarno i okazało się że o 20 funtów waży mniej.

Odesłano sprawozdanie do centralnej komisyi a po sprawdzeniu naszego dano się inspektorowi naganę czemu memu nalegania uległ i zboże ważył, upominając go ażeby nie czytał... dziejąc osób zaciekawionych działał w myśl instrukcyi, a wodzirej udzielono i mnie oznaczenie c.k. centralnej komisyi. Ukarany takim niesprawiedliwością pojechałem do

520 f 1/880 – z księgi prosz. 520 f
wzwyż 300 f

Lwowa wszedłszy do Prezydyjum nasyłuje mi
się p. Wartemberski co mu dobrego przynoszę
cóż dobrego może przynieść kiedy nasze najstaran-
niejsze prace i najlepsze chęci c. k. Prezydyjum
zapoznaje i niszczy — a cóż to Panu znowu
opowiedziałem mu cały przebieg w [illegible]
potwierdzał iż my dobrze postąpili, a ja
śmiejąc się oznajmiam mu że Pan. wszyscy
chwalili nasze postępowanie, a szczególnie
gorzelnie i zebraniu cyfrek torami ulegać
naszym rachunkom, ~~że pomimo~~ który bajecz-
ko powiedział najmniej jego postanowienia
i pokazuje tego Podpis przeczytał i rzuca
wszy składa całą winę na referenta który
mu zaraz przywołać kazał, gdy referent
przyszedł dał mu rezolucyją do odczytania
i otworzony zasyłuje się jak świat taki
polecanie wydać pan referent najspokojniej
mi odpowiada ma się w instrukcyi stoi że
ceny zboża niewolno zmieniać, a gdybym
dozwolił zboże warzyć musiałbym nastę-
nie i stosunkowo ceny obniżać —

Kierownik mins: finansów Chertek zapewniał na
posiedzeniu komisyi podatkowej 11° Grudnia." Obecny
skład komisyi reklamacyjnych, daje gwarancyję
słuszności i sprawiedliwości jako ilustracyję do tego za-
pewnień przedkładam fakt za który honorem ręczę
i obowiązuję się do słowa najwiarogodniej udowodnić.
Do sprawdzenia czynności ukończonego katastra
wybrano komisyję składającą się z 6 członków z
strony Rządu z politycznych finansowych i kata-
stralnych urzędników a czterech z strony opodatko-
wanych między którymi i ja zasiadałem. Przewod-
niczący c. k. Starosta baron Heine otwierając
posiedzenie wypowiedział powody zebrania członków
naszych uchwał i że każden wniosek większość gło-
sów rozstrzygać będzie. Otrzymawszy głos prosi-
łem o odstąpienie od tej zasady bo widząc skład
komisyi obawiam się że pozostaniemy w mniejszo-
rozprawy i uchwały zapadną z góry wypo-
wiedzianym a my staniemy się w obliczu mieszkańców
ofiarnemi kozłami. c. k. Komisarz p. Miaskowicz
zabierając głos, upewnił że moje przesądy są przed-
wczesne i zapewnia że zawsze podług własnego prze-
konania głosować będzie —
Zaraz przy pierwszym wniosku członkowie z strony
Rządu głosowali jednomyślnie a my pozostali w
mniejszości. Otrzymawszy głos — Przekonałem że
przezorność moja nie była przedwczesna, na to
odpowiedział Miaskowicz głosowałem podług mego
przekonania —

Jo przekonanie pana spoczywa na zdaniu referenta a referentó zdanie na instrukcyi, my zaś czerpiemy przekonanie w długoletniem doświadczeniu i dobrze zrozumiałej słuszności i prawdzie –

Następnie wezwał przewodniczący c. k. inspektora katastralnego p. Petersa (Greiko?) aby odczytał przebieg czynności katastralnych – p. Peters w toku arkuszowym wywodzie zachwalał dokładność sumiennoście pracy wszechstronne urzędowanie i bezwzględne postępowanie katastrowiczów, i nadmienił ich prace za dobre uznanie i trwające –

c. k. gr. komisarz p. Schomek, chwalił dokładność i zwięzłość wywodu i cieszył się że ten jasny pogląd ustalił i przyspieszy dalsze prace.

Jos. Ośmielam się zapytać czy p. Peters jest urzędnikiem konstytucyjnym lub też dawnego systemu.

Przewodniczący wezwał mnie do porządku twierdząc że to nienależy do rzeczy

Jos. Sądzę że to jest w związku z najściślejszą rzeczą bo jeśli p. Peters jest urzędnikiem dawnych czasów będę ubolewał nad jego zakorzenieniem, jeśli zaś konstytucyjnym nad jego niewolnością lub niezmiennością

Pan Peters oświadczył z pewną dumą że jest konstytucyjnym urzędnikiem

Wielmożny i łaskawy Panie!

W sprawach i rozstrzyganiach dotyczących
katastru prace Szanownego Pana uznał
i zawdzięcza kraj cały, i jesteśmy pewni
że jeśli coś korzystnego uzyskaliśmy może
to tylko jego wiedza, wytrwała praca,
i baczna troskliwość stoczy decydującą
bitwę. Nasze podatkowe ustawy i prze-
pisy w zarodku już pełne godnych
sprawiedliwych i konsekwencyjnych zasad
w rozwinięciu spostrzegamy chytrość obłu-
dę, a w dokonanym czynie [illegible]
i [illegible] zatruwające dobrobyt, i wytro-
skliwsze wysilenia gospodarzy. Pierwotny
kataster w pierwszych latach pracował
dość oględnie później gdy się większe potrze-
by okazały nalegano na wyższe opracowa-
nie a gdy przyjęto w krakowskie urosło
w olbrzyma w porównaniu do Styryi: to
co Szanownemu Panu lepiej i dokładniej
wiadomo, gdyż na tej podstawie zniesiono

Dawny kataster i uwolnienie ludności
od przeciążających ciężarów i niewziąt-
bym się odzywać gdyby nie zapatrywa-
nie Czerteka które mnie do żywego
obruszyło — P. Czertek twierdzi — że naj
ważniejsze interesa nakazują aby komi-
ssye reklamacyjne niemogły unicestwia
uchwał komissyi centralnej, ja to tak
rozumie że najważniejszem interesem
Skarbie ilość pieniędzy i że co ministery-
um uzna że Państwo potrzebuje, komi-
ssya reklamacyjna nieodchodzić w
słuszności umysł centralnej komissyi
zatalwiać Skarbie — W końcu ośmiela
się twierdzić że skład tych komissyi
daje gwarancye słuszności i sprawiedli-
wości doprawdy że to bezczelność za
daleko posunięta — komissye krajowe
składają się z członków wybranych
przez Ministra Wydział krajowy
rady powiatowe, a zatem przez

naród i takjem wybrańcom obawia się
chociek powierzyć zatalowiać rekla-
macyje, jeśli komissyje krajowe nie-
zastarczyły na wiarę to cała czynność
katastralna jest podług wyrazu pan
chociekaby była i grabska i niewinną się
za podstawę przyjąć, a zatem wypadało
by zapracowanie na nowo rozpocząć, jeśli
nas praca tylko przyjęte za podstawę
ktoż może lepiej i skuteczniej reklamę
wyjęć wetrzeć jak i któremu cały
przebieg i wszystkie szczegółki przedobrze
znane, ale kiedy czas reklamacyjny
skracą do możliwego czasu lecz niech nam
niebronią robić, bo jeśli tak będzie że
nas jak dotąd raz w roku nie przemówi
na posiedzenie zaprosze, to naturalnie
że się czynność przewlekać musi
lecz nie z naszej winy, tylko wyłącznie
z wyższego natchnienia, które do tego

Dany aby opodatkowani assistowali
jak dzarkowi kanowie a urzędnicy
żeby mieli już gładsi - Szanowny i
Łaskawy Panie zaznaczam fakt któ-
ry Greków zadowolni Niemców i
który zawstydzi i być może niejed-
nego dla nas a jedne fakt opisałem
do Słownie a jeśli Szanowny Pan
uzna za korzystne proszę go w mojem
imieniu umieścić do Rady Państwa
a przy rozprawach podatkowych
i urzędnikach komisyi reklamacyj-
nych bardzo to pracę ułatwi
Proszę przyjąć wyraz najwyższego
szacunku i uznania dla znakomi-
tych prac i zasługi oddanych
krajowi z jakiem mam zaszczyt
pozostać wielce zobo-
wiązanym

Krzywcza nad Sanem
post Bircza

12 Gr 8719

J. Jock

Jor. Zdaje mi się żeś Pan Czech -

Pete. Tak jest -

Jor. Podając mu rękę wzywam Pana jako obywa-
tela Czech powiedz Pan czy to coś nam czytał
zgadza się z p. przekonaniem i ~~czy~~ sumieniem.
po chwili namysłu odpowiedział -

Kiedy mnie Pan wzywa jako obywatela Czech
to muszę wyznać że to wszystko teoretyczne
[illegible], bez pewnej zasady i prawdy -

c. k. cyr. komisarz p. Schomek zabiera głos i czyni
zarzuty p. Petersowi jak mógł takie sprawo-
zdanie przedkładać, którego godnie bronić
i udowodnić nie zdoła

Peters to nie jest moje lecz Pana sprawozdanie
Pan się nie zgadzał z mojem przekonaniem i [illegible]-
[illegible] mi swój za którym się teraz wstydzić
musi

Zamieszanie po stronie członków rada
prezes dzwoni - Ja proszę o głos i domagam się
głosowania [illegible] i kłótnie i na tem zakoń-
czono posiedzenie i pogrzebano kilkoletnią
pracę -

Przy reorganizacji katastru Petersa zdegra-
dowano na referenta przeniesiono do Czech
gdzie z gryzoty w krótce zmarł, a żona przesłała
by mi list żeś [?] wyrzutów jem przyczyną ich
z guby [illegible] nie pognał -

Czyż po takjem smutnem doswiadczeniu wolno nam się będzie z reklamacyjne komisyje sprawiedliwie i wyrozumiale działać które ja nieprzyznawuje do ich oceny dobrej wiary sędzie i panowy Pan który się za fatygujes i poczuwa się że jego korzystne prace poświęcone dla dobra kraju muszą odnieść pomyślny skutek.

Jeśli by W. Pan uznał że fakt ten należy zbić przedłożyć, proszę byś był łaskaw kazać napisać i mnie podpisać; a jako dowód obowiązujący mnie do odpowiedzialności że każde słowo niniejszej skargi moje udowodnione podana.

Jan Jove
członek komisyji kraj.

Węgierce nad Sanem
12/7 Grud 879.

Widzi Pan że temu ani ja ani tez referent
niejesteśmy winni lecz instrukcyja która wy-
stawiała maszyny. Takie instrukcyje posyłają
się i nadal z Wiedeńskiej centralnej komisyi
Ostatnio zmieniają skład komisyi reklama-
cyjnej ażeby była całkiem niezależna od człon-
ków najwyższej komisyi, uważając że wy-
są oparte na prawdzie i korzyści dla posiada-
[illegible]- Przepraszam że może niepotrzebnie
trudzę lecz często podobne fakta przynoszą
pomyślny skutek
Proszę przyjąć wyrazy szacunku i poważania
od wielce zobowiązanego

Jaś

7

67/24

Wielmożny Mości
Dobrodzieju!

W skutek polecenia mi Danego odpisuję na list WWPana Dobrodzieja pod dniem 25. Sierpnia b. r. do J. O. Księcia San, gusski pisany i przesyłam odpowiedź na pytania względem Kupna Krzyża. –

Oprócz Kasy przy tym kupnie zapłacił J. O. Książe Kasę Dając córce Jeżeli J. O. Księżnej Sapieżynie posag gotowemi pieniędzmi jeden millión Ztpolskich – które jako Złotów 250000 w Mon. konw. wzięte zostały przez Władzę, i od którego najprzód w skutek rozporządzenia Urzędu poborowego w Tarno, wie N I z dnia 6. Maja 850 L. 974. Złotówek 625 w Mon. konw. a potym po raz wtóry w skutek rozporządzenia tegoż samego /.

Urzędu z dnia 4. Czerwca 852. L. 1263 jako reszty dawniej 1875 w Mon. Konw. na rachunek taxy zapłacono. –

Dodaję w końcu, że J. O. Xsiężic Sanguszko oświadczył, iż jeszcze sam sobie tej przyjemności odpisania Panu Dobrodziejowi na później zostawia, – piszę się z prawdziwym szacunkiem

Wielmożnego Pana Dobrodzieja

najniższym Sługą

Ksiązgiewicz

Gumniska dnia 13. Październik 852.

Kraków 25 lipca

Mój drogi Koźmiku

Z wielką pociechą list Twój odebrałem, jako dowód że zawsze jesteś dla mnie równie przyjacielskim jak byłeś.

Wszak w poprzednich listach pisałem ci że skoro nominacya G. nastąpi, [illegible] oczywiście Czas nie przeszkodzi, Czas będzie stał po jego stronie. Mamy z tego przekonania że dobro kraju wymaga aby władza była szanowaną, aby była silną i opozycya nie przeszkadzała jej działaniu. Pomimo wszystkiego G. pamięta nam postępowanie Czasu względem niego za ostatniej jego administracyi.

Przykro mi bardzo że mogłeś myśleć jakobyśmy byli za inną osobą na Namiestnika. Pod słowem przyjmij te oświadczenia:

Byliśmy przeciw wszelkiej nominacyi - bo chwila nam się zdawała niestosowną z powodu że niewiadomo co Galicya otrzymała a czego nie otrzymała. Stanowisko namiestnika [illegible] ustąpi u nas zdało nam się wobec [illegible]

opinii zbyt trudnem aby kto mógł je poprzeć.
Nadto powinni opozycyą wydawało nam się
niepotrzebującą a dziennik Namiestnika
nieoznaczoną. Byliśmy więc za Stańczykami.
Może błędnie, ale wydawało nam się że Poniński
najmniej wzbudza w kraju niechęci – że najmniej
agitacyi tym sposobem. Zdawało nam się że
aby jako administracyjne zmiany przyjęto
wadzić Namiestnika nie trzeba Poniński
wystawiony. Dalej jeszcze, zarzucano li pod
stolicą, że korrespondencye wiedeńskie
przeciw G. ministeryalny idą że delegacyą,
który bronić wydawało nam się, krajowym
obowiązkiem, jest takie zdania że teraz
namiestnika nie potrzeba jeszcze, i dla
tego korzysta wystąpić imieniem korrespon-
dentów przeciw G – bo tylko ta jedna była
możliwą. Jeżeli nie myślisz abym był wszystkie
inne pogłoski błąd na siebie: Lud. Wodz i inni
to nie kandydaci na siebie, ten można się

bawić ale nie szydzić, mówiłem to głośno i
nieraz wszystkim. Jeden całkowicie mógł być
niemistrzikiem to J., nie rozumiem że
uważają — dzieło za nietolerancyę, nie wyglądamy
głowy za jego nominacyę uniwersyteckę.

Wszystko to mówiąc mi piszę Ci jakbym
się spowiadał. Dytyrambów za niego pisać
nie będziemy, ale za poparcie naszem
w działaniu, a nawet i w polityce takie
zwanej państwowej, gdybyśmy ją zrobili
może zawsze liczyć.

Raz jeszcze dziękuję Ci za mowy jakie
mi przysłałeś ściskam Cię serdecznie

Twój
Maurycy

Lwów 19 Kwiet. 1871.

Do Horodyskiego

Kochany Kolego!

Nie mogę Grocholskiemu czas listami zabierać, więc tobie przesyłam niektóre uwagi, z których co zechcesz udziel Grocholskiemu.

Z wezwaniem Grocholskiego, aby przyjął mianowanie, wstąpiła delegacya na drogę tak zwaną utylitarną. Aby ta droga nie wywołała znacznej opozycyi, potrzeba, żeby zadatek, który dadzą, był znaczny, i żeby nie żądano rezygnowania na resztę żądań.

Oczywista jest rzeczą, że nową sytuacyę należy najpierw wyzyskać w dziedzinie administracyjnej. Jako środek do tego najważniejszy, jest mianowanie dobrego Namiestnika, którego energiczna akcya, wspólna z ministrem i przez tegoż poparta, mogłaby zdziałać wiele. W czasach normalnych można odbywać próby z osobami; można brać ludzi niewyrutynowanych, w nadziei, że przy naturalnym rozwoju nauczą się czego potrzeba. W czasie teraźniejszym, odbywanie prób byłoby błędem, a błąd w polityce, to więcej niż zbrodnia. Mamy kandydata zdolnego, wyrutynowanego, znającego interesa i ludzi swoich, przed którym podwładni mieć będą respekt, który najpierw dał dowody energii i przeprowadził wiele dobrego. Nie można więc namyślać się ani zwlekać, lecz natychmiast energicznie wziąść się do tego, aby Gołuchowski niezwłocznie został Namiestnikiem. Delegacya winna uchwałą postawić to żądanie, a Grocholski żądać tego w Radzie Ministrów, choćby w delegacyi wahano się. Lecz sądzę, że i w delegacyi pokonanie agitatorów przeciw Gołuchowskiemu, jeżeli są jacy; bo sympatye lub antypatye muszą ustąpić przed interesem krajowym.

W punktach tak zwanych Koncesyi, ma legé Landesminister mit dem Antrit das Veto. Spodziewam się, że to tylko na początek, a później otrzyma ten minister administracyę. Lecz i na początek owe Veto i Ingerenz in Landesangelegenheiten musi być otoczone rękojmiami co do sposobu wykonywania tych praw. Jeżeli referaty już aprobowane w Ministerstwie resortowym będą przychodzić dopiero do Landesministra a gdy ten położy Veto, do Rady Ministrów, wtedy można przewidzieć, że minister reso-rowy, już preokupowany, będzie bronić elabo-ratu swojego Ministerstwa, a Landesmini-ster z początku może częściej, potem coraz rzadziej potrafi przeprowadzić w Radzie swoje zdanie, a gdy często będzie na Radzie Ministrów pobijany, to przyjdzie do tego, że nie będą już nigdzie zważać na niego i jeżeli sumienny ustąpi.
Główny punkt ciężkości der Ingerenz in Landesangelegenheiten powinien więc być skierowany na stadjum spraw, przed aprobatą Ministra ~~fachowego~~ resorto-wego, gdy ten jeszcze nieprzeokupowany będzie mógł porozumieć się z Landesmi-nistrem i w skutek tego porozumienia się polecić dobre załatwienie sprawy, nim sam zaaprobuje referat. W tym celu będzie, [illegible], przedsta-wili mi dwie drogi co do sposobu wykonywania prawa ingerencyi. —
Pierwsza i lepsza jest, aby wszystko od urzędów administracyjnych krajowych przycho-dziło najpierw do Ministra Krajowego. Tym sposobem on będzie wiedział o wszystkiem, nic mu nie wyskamotują przeklęci biura-liści z innych Ministerjów; co mało ważne

odesłał zaraz do Ministerstwa resorowego z dołożeniem lub bez dołożenia zdania swojego, ważniejsze sprawy rozpoczynał i ze zdaniem swojem także odesłał, a gdy się Ministerstwo resorowe na jego zdanie nie zgodzi, wtedy, przed aprobatą Ministra resorowego, musiałby tenże porozumieć się najpierw z Ministrem krajowym a dopiero gdy się nie porozumieją rzeczby szła na Radę Ministrów. —

Druga droga (gdyby pierwszej nie przyjęto) byłaby, aby referaty, w Ministerstwie resorowym wyrobione, przez szefa sekcyi aprobowane, lecz zawsze i w każdym przypadku przed aprobatą dotyczącego ministra, przysyłane były do Landesministra, który jeżeli się nie zgodzi z referatem będzie najpierw starał się zmienić rzecz przez porozumienie się w cztery oczy z Ministrem resorowym.

Mówił mi Czerkawski, że Grocholski już różnych ślał nad ludźmi, których ma wziąść do swojego Ministerstwa, a między innemi także o takim, któryby do rzeczy podatkowych był fachowo uzdolnionym. Mówiem czy i wielu urzędników pozwala mu wziąć Dziemy i czy nie weźmie kogo z delegacyi. Lecz co do spraw właściwie administracyjnych będzie on potrzebował człowieka, znającego już i sprawy i ludzi, zaufanego, z którym po przyjacielsku z wszelką szczerością i ufnością będzie mógł postępować. Bartmańskiego lub też innych ludzi dobrych, którzy już są w Ministerstwach resorowych, brać stamtąd

byłoby szkodliwem; bo oni tam gdzie są mogą władzy Krajowi i Grocholskiemu oddać usługi. — Gołuchowski miał w Kraju w Prezydjum dwóch ludzi, przyjaznych i zaufanych, Strańskiego radcę Namiestnictwa i Zaleskiego, z którym jeździł do urzędu. Jednego z nich zalecam Grocholskiemu na Sekcionsrata, może do Prezydjum jego Ministerstwa. O innych urzędnikach, którychby miał wziąć z Kraju niech się dowie najpierw, czy zdolni i czy im ufać można. Środków dowiedzenia się o tem znajdzie dość. — Fachowych do spraw podatkowych, zdolnych a zaufania godnych, niech nie szuka koniecznie w urzędach finansowych; zdolni urzędnicy polityczni, gdy im polecić, nauczą się spraw podatkowych, może prędzej i lepiej, niż finansiści austryaccy, w systemata fałszywe wrutynowani.

Nie myślę wchodzić w pojedyncze punkta, przez Ministrów wam udzielone, które oni komendować zamierzają. Nie mogę jednak pominąć jednego punktu, odnoszącego się do lit. e rezolucyi, który to punkt, według udzielonej mi przez jednego delegata wiadomości, ma brzmieć:

a szlachty polskiej, która się do roku 1521 utrzymała wolny stan kmiecy jakiego nie znały ani Niemcy ani Ruś, i wreszcie o jakiemś przechodzeniu szlachty.

Zagrożony z jednej strony przez Niemców z drugiej przez Ruś Bolesław Chrobry musiał dla obrony mieć armię [illegible] [illegible], więc nasza „drużyna” obcego pochodzenia nie dowodzi. Szlachta polska była przeciwniczką niewoli i poddaństwa, a uchwała sejmu z 1520 [illegible] gdy szlachta wyruszała na wojnę [illegible], pokrywająca [illegible] powszechne najmniej jeden dzień w tygodniu na gruntach szlachty wykazuje, że chodziło tylko o przewidzenie na wypadek wojny, by grunta szlachcica gdy poszedł na wojnę nie leżały odłogiem, by aprowizacja miast i armii była zapewniona.

W Polsce myślano ciągle o zniesieniu pańszczyzny, śluby Jana Kazimierza nie zostały spełnione bo królowie Sasi byli przeciwni zniesieniu pańszczyzny, ale konstytucja 3 maja 1791 uchwalona 6 miesięcy przed francuską zniesienie zapowiedziała,

Krytyce wykładu Mickiewicza
należy pamiętać, że po roku 1831
bardzo rozpowszechnione było mniemanie
o obcem pochodzeniu chłopa, księcia
i szlachty polskiej, i stąd pochodzące
błędne wnioski Mickiewicza korygować.

Błędne mniemanie pochodziło
z tąd, że Normandowie zawojowali Nowgród
Psków i t.d. a potem Kijów i dynastya
Normandzka Rurykowiczów panowała
w Kijowie a potem w Moskwie do XVI wieku.
że Rurykowicze mieli normandzką
drużynę z których powstali bojarowie
i dla tego przypuszczano, że skoro Bolesław
Chrobry miał drużynę, musiała owa
drużyna (szlachta) pochodzić z Normandyi
tak jak drużyna Włodzimierza świętego.

Nawet w szkole gdy ta teorya
upadała próbował jeszcze podtrzymać
ją Piekosiński wykazując na podo-
bieństwo herbów polskich do runów,
zapominając że herby powstały dopiero w XIII w.

Tymczasem wielkie różnice
między feudałami niemieckimi, rycerzami
francuzkiemi z jednej strony, bojarami
ruskimi samowładnymi utrzymującymi
lud w niewoli z drugiej strony Polski;

przez następcę Zygmunta ~~Augusta~~
by król sam wybrał ustawy, które
zwykonywać miał. Że króla tego
nie uczynił nie jest winą szlachty.
Zdrowym patriotycznym skutkiem
szlachta gdy przekonawszy, że całkowany
jej przez Zamojskiego wybór Zygmunta
Wazy w celu uzyskania sojuszu Szwecyi
do wojny z Moskwą nie był rozsądny
go pociągnęła króla do odpowiedzialności
na sejmie inkwizycyjnym, że potem
odmówiła Władysławowi zgody na wojnę
z Turcyą a w końcu rokoszem Lubomirskiego
zmusiła Jana Kazimierza do abdykacyi,
pozbyła się Wazów i uchwaliła wybierać
królem Polaka. Po ruinie o której
wstrzęsili Polskę Wazowie stała się Polska
potężną za Sobieskiego, póki obrażona
na Ludwika XIV Marysieńka nie posłała go do Wiednia.
Przypadkowa elekcya Sasa
intrygą pruską spowodowana, była przemijającej
anarchii, dopiero po niej zmiotły się stronnictwa, o różnych orjentacyach,
patrzące w różne strony za granicę,
w zamiarze ratowania Polski od Sasów.
Pierwszy zerwał sejm Siciński z 1652 za Wazów,
a za Sasów zrywali sejmy królowie, by się
uwolnić od kontroli sejmów.

2) Wbrew mniemaniu o obcem
pochodzeniu szlachty polskiej zgadzają
się z Mickiewiczem co do jej dziedzicznej oceny,
szlachta była podporą trzech Bolesławów
a za słabych królów przodowała, tylko
szlachta Polskę utrzymała. Gdy
Kazimierz Wielki oddał po sobie Polskę
Ludwikowi węgierskiemu tylko szlachta
uratowała Polskę przed zagładą bo przez
pakta w Koszycach zachowała tyle
niezależności, że mogła nie przyjąć
przeznaczonej sobie na królową
zaręczonej za Niemcem Maryi
i wyszukać niezamężną Jadwigę.
Krytykowana przez Mickiewicza
wojna kokosza była zdrowym odruchem
szlachty przeciw zgubnej dla Polski polityce
Zygmunta Starego, [illegible]
że królowi, który stracił Czechy i Węgry
na kongresie Wiedeńskim w 1515 zrzekłszy się
na małżeństwo syna i córki Władysława
króla Czech, Węgier z wnuczką i wnukiem cesarza
stracił Prusy książęce dając je w lenno
Hohenzollernom w 1525, nie pomógł
[illegible] [illegible] polityki dynastycznej;
Że taka reakcja wojnie kokoszej
świadczy fakt, że sama szlachta prosiła

Bruliony K. Krzeczunowicza VII

Нотатки, ч. а., м. пол.

10арк

1. Entschuldigung, dass ich einzelne [illegible] nicht [illegible]

[illegible]

2. Objektivität —

[illegible] Zeitungsschreiben

[illegible]

[illegible] kritisiert u. verurteilt — [illegible]

[illegible] Landtagskammer

[illegible] Direktor —

[illegible]

Diese Zeitung, [illegible] —

3. [illegible] die 1,330,178 [illegible] 11.2

[illegible] 1065.510 — 33 % in Tirol u. Vorarlberg

6.5 % Salzburg —

[illegible]

32 % Tirol, [illegible]

[illegible]

Interessant auch für Tirol u. a. Provinzen —

4. Stabiler Kataster [illegible]

Zur Prüfung u. Begründung [illegible]

Niederösterreich 1820 — 31

Mähren 1821 — 44

Schlesien 1820 — 44

Böhmen 1822 in den letzten [illegible] bis 54

[illegible]

Galizien zuletzt nur letzte Jahre 1850 bis 186[illegible]

Krakau [illegible] Bukowina [illegible] —

[Margin notes:]

[illegible] 1,330.178 [illegible] 650.000 [illegible]

Culturwert [illegible] 1820 [illegible] im stab. Kataster bis 34 oder 49 [illegible]

Niewarsat [illegible] Pietra o [illegible] dobrze [illegible] Galicji [illegible] Fundarland —

[illegible] którego jestem do [illegible] pisania

arkusz

4/

5. Centralkom. [illegible] vom [illegible] unbegründet [illegible] [illegible] wniosek 4 – [illegible] ein charakt. [illegible]

6. Abschätzung [illegible] –

a Marktgewicht –

Marktbücher der [illegible] –

Handelskammer [illegible] – daß [illegible] – Lieferungen eingeführt. Lemberg 7/8 [illegible] 1864

[illegible] Wege, [illegible] überall –

~~[illegible]~~

Marktberichte in Lemberger [illegible]

in Lemberg [illegible]

~~[illegible] auf der~~

liegt [illegible] Durchschnitt und [illegible]

[illegible] –

weil überall Detailverkauf klein – [illegible] Consumenten [illegible] Arbeiter

selbst in Lemberg kleine Quantitäten – Detail – größer [illegible] –

[illegible] 1858 – 1862 –

[illegible] 5–10 [illegible] Quantitaten

[illegible] –

[illegible] 42774 [illegible], Weizen 1.26½ [illegible] 1.48 um 22x oder 10% [illegible]

" 36500 [illegible] 1.13 " 1.24 " 11x " 10% .

[illegible] – Zinsen – [illegible] –

([illegible] 5. [illegible] 1864)

[illegible] Quantitäten

[illegible] – Juden [illegible]

[illegible] –

~~[illegible]~~

Juden [illegible] – [illegible]

[illegible] 1872 daß bei [illegible] zu [illegible]

[illegible] Prusy o [illegible] 5–6

~~[illegible]~~ [illegible] –

b, Zufuhrkosten wollen nicht berücksichtigt werden

tam gdzie [illegible] – Zu [illegible], die

größten, weil [illegible] Zugvieh.

z. B. [illegible] Lemberg 3 [illegible] Klafter 6–7

Gulden [illegible] – [illegible] Boden

[illegible] 4 [illegible] 4.50 – 5 f

[illegible] –

[illegible] 10–15x –

vide zestawienie [illegible] drog –

[illegible] Commissar [illegible] – [illegible]

[illegible] berücksichtigt werden sollen

[illegible] –

[illegible] Landes

[illegible] Frequenz [illegible]

[Margin note:] [illegible] Lemberg [illegible] Lemberg, [illegible] Bohatyn [illegible] 2.25 Lemberg [illegible] 2.08 [illegible] Bohatyn [illegible] nach Lemberg

[Margin note:] 5/6 [illegible] 6/ u nas [illegible] gerade [illegible]

2, do mowy

5, Regierungs Anträge [illegible] —
Niemand aus Galizien —
Mein Antrag auf Begründung
nie miały przyjąć —

4/

6. Abschätzungs vorgang —
Fehler Wirthschafts [illegible],
[illegible] —
~~Marktbücher die [illegible]~~
[illegible] gegenüber 7 8/ memoryału 1864
[illegible] Werth, [illegible] —
Im ~~[illegible]~~ Lemberg Bayan [illegible]
in Lemberg Marktbuch in Form
ordentlich — mit [illegible] —
Aber auch dort kleine Quantitäten
[illegible] Detailverkauf —
Ich dort [illegible] zu kein [illegible]
~~[illegible]~~ Jahre 1858–1860
[illegible] 42774 Metzen 1/26½ [illegible] 1.48 – 10% [illegible]
[illegible] 36500 [illegible] 1.13 " 1.24 – " "
[illegible] Magazin, [illegible]
[illegible],
(Beil. F zu Beil. 5 Memoryał 1864)
~~[illegible]~~
[illegible] —
[illegible] 1872 [illegible]
[illegible] modifiziren —
czy teraz ~~Regierung~~ ma ~~[illegible]~~
~~[illegible]~~ dowody [illegible]
[illegible] i ta uwzględnia ?

Krisa ist [illegible]
[illegible]
[illegible] —

Graz ~~[illegible]~~ [illegible]
[illegible] Marktpreise
z. B. Korn 3.04 [illegible] 2.95
[illegible] 1.95 " 1.85
4.40
[illegible] 4.50
ale to wszystko rachunkowe tam
wypadło, bo Kaufer [illegible]
[illegible] —
wiele tam teraz cena — [illegible]!!

Ob [illegible] jetzt Galizien
[illegible] die größeren [illegible]
[illegible] ?
[illegible] selbst [illegible] jetzt [illegible] —
[illegible], speziell für Galizien — wo [illegible]
[illegible]

5/

[illegible] Communikationsmittel [illegible] G
~~[illegible]~~
~~[illegible]~~

obrać

Lepsze drogi utrzymać nie ma za co —

Holzklafter nach Lemberg 3–4 Meilen
6–7 f u Fracht — von Dolina:
4½ Meilen 4 f 50 do 5 f kommt
Frachten 6 —

6/ [illegible] Baden

Ermässigungen pro Meile bei aufgabe

	Karl Ludwigbahn	Czernowitzerbahn
unter 5000 Kilogr.	0.52 x	0.52 x
über " "	0.48 x	0.47

7/ Handelskammer zugeschickt

Verzögert zu viel, weil Land arm, Erzeugung gering, braucht keine Rückfracht

—

[illegible] u Rzeka [illegible]
mam [illegible] —
ale na nich nic — tylko
drzewo i mało —

Schickte weg nicht zur rechten
Zeit, wo [illegible] theuerer —
Genaue Termineinhaltung
bei Zustellung zur Bahnstation

Mój kawałek drzewa do Bolkowiec
57 zostało mi 70 x —
Zufuhr 1¼ Meile zur Station
letzter 343 Klafter à 2 f 50 x
u 100 Klafter darauf —
Termin nicht eingehalten;
znajomi wygłuszyli

Odtąd ~~nie~~ nic sprzedaję

3 do uwagi

andere Sektoren —

8/4 szczególnie 9

Aufnahmen, Vide Prüfung 8/9

liegt dort möglich erzielen

würde sein getheilt — Faktoren wichtig: wypadłość

Anbauverhältnisse auf Klassen

fingirt; Renommé wirthschaftet auf Klassen —

und nur für jede Classe —

anderes in Natur ganz anders —

Rzeka w bieżące zmienia.

X°

<u>Berücksichtigung</u> — Unterlage, daß zu viel Kartoffel, wie viel Brachland, erzielt über nur 5% —

10

Tu referent źle, Rzeka gorzej zielen [illegible], nur 5% Hackfrucht 10% Klee — dünger 40 Zent. u. viel größere Viehwirthschaft nöthig — to tego już mało co radzić, dalej niniej niż przyjął referent.

Gemeinde I Classe müssen folgen [illegible] von letzten gedüngt, anderes wenig oder nicht —

11

Mappa jak grunta rozłożone w Galicyi wschodniej — w zachodniej dużo Riemen parcellen schmale ½ Meile fortgehend

~~[illegible]~~

4 do mowy

Clima bedeutend rauher Galizien —
vegetations periode kürzer —
Zeit zur Feldarbeit kürzer;
Vorrichtungen fehlen zusammen —
kein Doppelanbau —
Klee 1 mähdig, wenn derselbe
untergepflügt; weil Aussaaten (?)
finden dann der Anfang Juli
wo 2 mähdig, stehen keine Winterfrucht
u. zweites Mähgras mit den
Ernte-arbeiten der Ernte —
Wiesen 1 mähdig, die besten 2 mähdig
Erste Mahd manchmal oft durch
Überschwemmungen von welchen auch
Bzika (?) gemacht; später verlängert
[illegible] bis Anfang Zusammen-
[illegible] zusammenfällt.

gdzie mówię 2, 3, 4

Nicht entlegene Wiesen, keine
Zeit zum Einführen, daher in
Schobern u. Triften ~~auf~~ den
Winter. Dadurch oben = Unter-
theil u. werthlos werden.
Schauen nicht = gelten, bo się
nie opłaci —
złożyłem dla niektórych
prawnych ciężko tabelle
10 lat Ackerbauministerium
Daten — 12

12

Hetteldorf (?) górna 8 Juni erst Wiese
wenig Ernte; ~~Ende~~ August erst zweite Wiese
u meinen Anfang Sept. nur Wiese mit ~~[illegible]~~
~~u [illegible] Ernte~~ untermengt gehabt,
Kartofel ausgraben

13

Vide u mnie ~~Arbeit~~ Wert u Ernte

5 [illegible]

~~[illegible]~~

~~7. [illegible]~~ —

~~[illegible]~~

~~[illegible]~~ —

~~[illegible]~~ —

~~[illegible] Clima [illegible]~~

~~Vegetationsperiode kürzer~~ — Vide Zeit [illegible] § 12 —

Keine Doppelernten —

Klee 1 mähdig — wenn [illegible] 2 [illegible]

[illegible] 1 mähdig, [illegible] 2 mähdig [illegible]

~~[illegible] Zeit [illegible]~~

Nachfröste im Winter ~~[illegible]~~ —
 frühere Schnee in flachen Tiefwinterungen verlegt
 nicht selten Kartoffel, Rüben unter Schnee
 nicht geerntet — ~~[illegible]~~

Im Frühjahr spätes Abtrocknen und Anbau
Wenn Schnee weg, Nord- u Ostwinde trocknen
 aus, wenig Zeit zum Frühjahrsbau,
 [illegible] zu bear-
 beiten — daher Ackerbau oft unter schlechten
 Bedingungen —

~~[illegible]~~

 ~~[illegible]~~

 [illegible] welches den [illegible] schnell entgegenarbeitet.
 Dieß u die Nordostwinde machen, daß Körner
 nicht ausgebildet, oft mit Krankheiten,
 Rost u Brand, daher ein Theil unverkäuflich,
 ein Theil an Qualität geringer —

~~Kartoffelfäulniß öfter u schädlicher~~ —

Dieß zeigt [illegible] deutlich [illegible]
 [illegible] —

Kartoffelfäulniß öfter u schädlicher —

Nicht ich, Roscher sagt, [illegible] Klima-
 [illegible] —

~~[illegible]~~ —

~~[illegible]~~
 ~~[illegible]~~
 ~~Produkte~~

Schmitt et Werhanek: Oesterreich geographisch,
 statistisch sagt: „Klima in Galizien
 viel rauher als in andern Ländern Oesterreichs
 [illegible]" weil schon durch
 die mehr continentale Lage (Entfernung vom Meer)
 die Temperatur unterschiede erhöht.

Böhmen, Mähren haben [illegible] vom Norden —
[illegible] Klima besser als jenes [illegible]
 [illegible] bis über [illegible] —

20/3 1880 [illegible], ~~[illegible]~~
 bei Oderberg Schnee nur im Gebirge, bei Krakau
 bis Lemberg alles mit Schnee ganz bedeckt

7/4 1882 [illegible]
 [illegible] viel [illegible]
 bei Oderberg Kartoffel [illegible] — ~~[illegible]~~

Mißernten öfter —
Kartoffeln, Kraut
[illegible]
[illegible]
daher [illegible]
[illegible]
[illegible]

§ 12

§ 14

~~[illegible]~~

Nicht nur Österreich u. [illegible] — hier [illegible]
[illegible] der [illegible] Kornbranntwein [illegible] ~~[illegible]~~ — 5
[illegible] u. anderer Produkte [illegible] bedeutend [illegible]
~~[illegible]~~ [illegible]
~~[illegible]~~ u. ~~[illegible]~~ nur [illegible]
[illegible], [illegible] Kartoffel, Rüben
u. [illegible] bedeutend mehr, weil [illegible]
für [illegible] u. [illegible].

Korn = u. [illegible] ~~ist~~ wird [illegible]
[illegible] der [illegible] [illegible]
[illegible] — [illegible] [illegible]

Weizenüberschuß [illegible], [illegible]
über [illegible] der [illegible], aber [illegible]
[illegible] nach [illegible] bei voller
[illegible] 1498 x ~~15~~ Metzgerzentner —
nur die Eisenbahn — nach Breslau 2494 [illegible]

15 / [illegible]

Metzgerzentner

Der Müller nur für Händler —
Nicht voller Karl Ludwig Bahn 0.48 x per
Kilometer u. Metzgerzentner 7 / daher
nur auf Karl ~~Ludwig~~ [illegible] bis Krakau
circa 49 Meilen u 370 Kilometer
à 0.48 x = ~~[illegible]~~ 1468 —
daher nur volle Ladung möglich
u. dies nur für Händler

Auch Getreide in Galizien
oder Bukowina [illegible] bei Groß-
grundbesitz, weil keine Zeit —
Auch wenn [illegible] [illegible]
bei Bauern, zum größten
Theil bei Großgrundbesitz in
Galizien u Bukowina — [illegible]
[illegible] Müller nie [illegible]

[illegible]

6 do mowy

6

Culturwert — [illegible] —

Zins- u. Grundbesitzpreise —

Städten gewogen? Erhaltung

jährliche ~~nicht~~ im Verhältniss

mit Früchten —

bestimmt nach Ertragswerth — Grund u. Zinsfuß

und dazu [illegible] bereitet

das Zustand [illegible] verschieden —

jakież w kulturze różnice? —

Ale te nie zważano

16/

Obacz zestawienie w
roboty [illegible] i [illegible] —

~~[illegible]~~ 57 ~~[illegible]~~

[illegible] 1051
za 847 —
u nas
12 [illegible] x 5 = 60 [illegible]
607 [illegible]
[illegible] ~~[illegible]~~ do 200
brak 1407

17

Solche Arbeitskräfte wie
viel können die leisten —

Viel weniger als ungarische

[illegible] że lepsze nawet
w stosunku [illegible] więcej.

Tego inni nie rozumieją
Ani Pan [illegible], który
in Lemberg [illegible] [illegible]
aber [illegible] dieser Werke;
hat sie nicht zu würdigen — wodurch
Leistungsfähigkeit zu gering ge-
funden —

Wirthschaft [illegible]
Bodenbearbeitung minderwerthig wegen
als [illegible] —

Naturalrente als Geldwerth — [illegible]
[illegible] —

Auch hängt dies zusammen;
schlechte [illegible], schlecht Ertrag

Uebersicht [illegible] Wechselwirth

Galizien mehr [illegible] wegen Clima — Nach
Roscher 14 — dann im Süden 2 ad 40
Galizien 2 ad 15 — und wegen
schlechten Wirth mehr —

Obacz!

Dieser Culturwert muss (nicht in absoluter Ziffer) aber in relativer im Verh. zu Geld [illegible] bedeutend größer sein in Galizien

Rzeka

Berieselung in Anschluss [illegible]
gefunden zum elektrischen
Dünger —

Obraz alegat 18

Allein Dünger bringt zu
Ende mit Naturalertrag —
wenn so viel Nat. Ertrag
muss sein so viel Dünger
selbst mit 50 Zent. unmöglich
so ein Nat. Ertrag, welchen
Anforderungen [illegible]

Da nun ~~[illegible]~~ [illegible] Ochsen 278 Joch — Grossvieh 114
[illegible]
[illegible] 18 Ochsen 9 [illegible] 27 ~~[illegible]~~ Stück
~~[illegible]~~ per 20 Joch ergibt

[illegible] Inventar [illegible] 521 —
[illegible] 594 [illegible] 490 — [illegible] 1 auf 1 Joch
[illegible] 30 Pferde 2 auf [illegible]
81 Ochsen 2 auf 15 Joch
110 [illegible] 2 auf 11 Joch [illegible]
[illegible]

~~[illegible]~~
[illegible] 10 Joch 15 Joch × 5 [illegible]
[illegible] 50 – 75 [illegible] = 75 —
[illegible] 4 + 1051
[illegible] 5 +

Wachsen sorgt selbst nicht
kultiviert u. [illegible] Rzeka
Ertrag mit anderen [illegible],
[illegible] und gedüngt,
[illegible] in Abschlag
(z. B. [illegible])
~~[illegible]~~

Obst möglich
dynamische [illegible]
[illegible]

} [illegible] Standen

los [illegible]

18
Dobol

594 : 40 = 14
40
194
160
34

594 : 35 = 1[illegible]
35
244
.18
440
55
99

Schupfen 200–250
breit 125 115

7

Düngerwerth u Streu muß auch deshalb Productenwerthe berücksichtigt werden –

Dieß hängt zusammen mit Verwerthung thierischer Producte –

weil von Butter u Käse – welche dem Wirthe kommt – nicht producirt wird, zeigt sich als Düngerwerth –

Thiere treffen, anderes Geschäft, ~~thun~~ von den Abfällen, Knollen, ganz gering –

beste Verwerthung Milch –

Holzen bei Städten mehr, Geschäfte eigene Verbrauch

19 — Brodt Tarnów in Stadt selbst

gewöhnlich 9½ Zentn. Dünger – dwadzieścia, tak tam rachowali, na miało –

9½ Zentner à 28 Pfund Dünger täglich

przystał ~~sai~~ na zadanie rachunek 57 krów, 2 buhaje

bei demselben 61 x Zentner Normalheuwerth

und 15 x " Streustroh

mußte ein Ertrag geschätzt werden

~~363~~ 333 Zent. Dünger pro Stück mit 16.¾ x – 19635 Zent. — 3288 f 86

podług Preise höchstens 60 Zent pro Stück daher 59 Stück – 3540 à 10 x — 354 f

rentirt vom Ertrag — 2934 f 86

Milch 3.65 x Liter — und bleibt fürs gesammte Futter u Streustroh

Kühe Brutto ergeben 4011.96 nur — 1077 . 10

~~oder~~ verhält auf 6029 Zent. Norm. Heuwerth u 2153 Streustroh . . . . . .

Heuwerth Zentner 6029 tylko à 16.41 x . . . . . . — ~~111~~ 999 f 36

Stroh 2153 à 4.1 x — 88 f 27

1087 63

Milch Liter 3¾ x

W Horodenka liczył 200 Zent gnoju à 10 x

i wypadło za Zentner Heuwerth 27 x

a Streustroh 5.6 Zoll[?]

ale i to w samem mieście –

a pół mili od miasta Wiły 11 x za garniec

4 liter – więc liter 2¾ x –

O milę już nie sprzedają mleka

8 8

8 [illegible] vergleicht [illegible] —

Fleisch [illegible] Preisen —

Aber wir

1855/69 und größten Marktorte

Bayern Krakau 11
Lemberg 10.46 x
Tarnopol weniger

Lemberg und 26 größten Marktorte 10.46 x [illegible]
in [illegible] noch billiger – [illegible] Hauptstadt

ceny nadal są w Brzeżanach 14 x not Kilo i to dla mnie najlepsze

20/ [illegible]

Vide Allegat 20

W opętach regonów [illegible] Żydów [illegible]
[illegible] 4-5 [illegible]

[illegible] 40–50
[illegible] 30–35
[illegible] 20–30
[illegible] 3–8
[illegible]

Mastochsen [illegible]
[illegible] — [illegible]
[illegible] nicht [illegible]
[illegible]
[illegible] will in Betracht,
zumal Anlass [illegible]
Rzeka wegen [illegible]
Żydów

Rzeka [illegible]
[illegible] 3 [illegible] —
[illegible]
[illegible]
[illegible] —
[illegible]
[illegible] —

to wyrażenie jest [illegible]

Bezirks[illegible]
[illegible] (Galizien [illegible])
[illegible]
[illegible] —

Mastochsen [illegible]
und [illegible] — [illegible]
nicht [illegible] — [illegible]
[illegible] in Betracht
zumal Rzeka Anlass [illegible]
bei Żydów

9

~~[illegible] Will [illegible] nicht~~ —

Rzika verkorkszirt Pachtgen

Das erste Zeichen zeigt daß [illegible] Pachtzinsertrag erster Classe 17 f
nicht von 15 f — denn letzte 40 x
und Wiesen mittel/II. 6.50. 3. 120 f

Die 15 f werden aber auch derselben
Bauernhof Pachtwerten in Bobrka, dann
im Tarnopoler Rayon Rohatyn —
Stanislau aber I Cl. 12 f 50
Auch 3 [illegible] Höfen u 5 [illegible]
so oder höher —
Daß überall bedeutend weniger —

Żeby był 2 nimi, toby do tego
nie przyszli

Eine einzige wirkliche ~~[illegible]~~ Pachtung [illegible] 51 Joch
war abgeschlossen in den 3 Jahren 1855 bis 1857 à 640 f
(1855/6 mit Militär)
dann 3 Jahre 1858 bis 1860 à 714 f
Zusammen 1354
Durchschnitt in den 6 Jahren 677 f.
oder per Joch 13 f 30 Durchschnittlich —

Nimmt man nur die 3 theueren Jahre nimmt
und zwar 714 f dann nicht 14 f
In andern Jahren oder [illegible]
mit andern
durchschnittlich mit anderen zusammen
circa 8 f —
und müßte hier angenommen werden 15 f 11 f
Auch dieser einzigen Beispiele ~~will~~
man 3 oder 6 Pachtjahren will annehmen
nicht nur hier sondern auch Bobrka u
Rohatyn

~~[illegible]~~ Gdyby był dawniej [illegible]
über Umstände — mit Starosty
~~odgraniczł~~ Skarbkowski od nogla
~~nogla~~
Dies ein ganz besonderer
Umstand —

(Coś Niedzielski Bezirk sechstes
Pacht werden I Cl. 12 f Joch 44 f a taryfa
2. 18 . 46 I Cl. 8
3. 3 . 36 2 4
 3 2
14½ 44 f
Gdyby to wziąć i [illegible] [illegible]
na inne dystrykty —

Konkurencya werden mit klein
i tak się opłaca Vide 22

677 : 51 = 13.3
133
665
67.83
714 : 51 = 14
13.33
6765
68983

21
Starosta

22

./. [illegible] mit M. [illegible] in Wien –

[illegible] 6 f

[illegible]

[illegible] 38 f 62

[illegible] 1.60

[illegible] Kasciora [illegible]

[illegible]

[illegible] 100 [illegible]

[illegible] $3.33

43 / 55

~~21 / 77~~

[illegible] 59.20

[illegible] 37.20

[illegible] 53.95

[illegible] 3.25

[illegible]

1 [illegible] 3 f = 16 f 80

60 f 35

[illegible]

~~10 f~~

[illegible]

½ ¾ [illegible] pięć razy z rzy

½ [illegible]

[illegible] na 100 kor. 12 5 ~~14.27~~ 9.64

[illegible] z morga 1¼ [illegible] 49 / 21

[illegible] 1¼ razy –

[illegible] 3 rożne, trzeba [illegible] 10

najmniej 59 f 21

6

pasza podług naszej konia 63 f 85

niżej ten

ten najwyższy w Sachshaus 35 f

ale aby nie spaść, [illegible] tylko

krowy i Dünger – lub lepiej

sprzedać do [illegible]

[illegible] !

1855/66 droży, bo nie było kolei –

[illegible]

niktóry się nie stroi według pór

100 całych ras-
100 pół rasow
więc wychodzi 50,
z tych 25 do gorzelni
25 do wołów
100 [illegible]
50 [illegible]

14.28
9 64

10. odpady – drób –

u mnie para kurcząt 25 x dobywa od liwerantki, która [illegible] stoi 20–22 x

Cały robociany mieszkanie nizkie nabiwają, daß auch die zur Erzeugung der Arbeitskraft verwendeten Produkte wenig eintragen.

daß die Wirtsch. in Anfängen unberücksichtigt; bo irgend welcher Marktverkehr, an welchem ein Schrittchen beschäftigt –

Auf [illegible] allgemeine Sitzung beschlossenen [illegible], daß möglichst Agrarwirte geprüft stellen, [illegible] u. Rohprodukt entsprechend sind mit Rücksicht auf Verwertung [illegible] Produkte –

Kiedyż na to nie zważał

die gedachten Verhältnisse u. die im ersten geringer Dichtigkeit der Bevölkerung macht, daß

[illegible] –

[illegible] –

Klee nur Przemyśl u. Sambor bei Bauern wenig –

weiter bei Bauern nichts, bei Großgrundbesitz wenig –

Bauern [illegible] mit anderem [illegible] –

daher [illegible] Oekler? u. Weizen 12

w tym [illegible] 1¼ roku 560
140
600 Kilo à 54 f

~~ok. Koszta 22 + 5.40 = — — 27.40~~

~~[illegible] 324 [illegible] 54. [illegible] 324 f~~

~~[illegible]~~

~~1¼ [illegible] oder~~

~~à Kilo~~ à [illegible] im [illegible]

czyż Jaś 1¼ verzehrte Fleisch 37 80

oder 70 Kilo à 54 kr in Wien

~~[illegible] Brodgewicht~~

~~[illegible] geschickt u. jüng[illegible]~~

Brodgewicht 1 [illegible] 21.77 27 f 21
1/4 " 5 44
10 f 59

Zużycie, [illegible], bleibt Zboże
u [illegible] — zaraz. —

tylko tańsze [illegible] można

ratować

jak się rodzi —

11. 11

~~Lange zieht sich 100 Meilen —
zwischen Ungarn u. Russland
wo überall Uebergänge —~~

Bukowina [illegible], grenzt
mit Ungarn, [illegible] —
beschränkt [illegible] auf [illegible]

ale to z jednej strony Ungarn zresztą
łagodne wrażenie

Cóż u nas, gdzie Schlesien mit
Schlesien — zieht 100 Meilen
zwischen Ungarn u. Polen —
a im Osten mit [illegible]
Provinzen, wo beiden [illegible]
und [illegible] Steuern

u nas więcej Kammer [illegible] —
[illegible] Produkte [illegible]
[illegible] — —

Galizien Unglück

Klassierung 1879 w dezorg. —
sami referenci

23 Dowiódł, że my ciągle
[illegible] Klassenwahl
[illegible] [illegible]

23b Potem w stolicy roku
Ueber Klassen — naraz 61 64 [illegible]
600 – 2000 Posner
na dzień
w czerwonej [illegible]

24 Beklassierungen Koncesja liberał [illegible]
Teschen, gdzie [illegible] ciągle [illegible] Kraj
für Dorfgem. Inwest. wywody że za miasto [illegible]
Tarnopol
w wielkich klasach

Abendroth Kraka III

wapiegn plata

Industrie nichts

Concurrenz mit anderen —

[illegible], Bier[illegible], [illegible],

[illegible], [illegible] —

Sery —

Zucker [illegible] [illegible] —

[illegible] [illegible] —

[illegible] [illegible] [illegible]

[illegible]

Polska ma, bo nie będą

[illegible]

12. b

13

[illegible] —

[illegible] —

Extreme zu vergleichen —

Krain [illegible], weil [illegible] —

~~[illegible]~~ [illegible] — [illegible] 5 [illegible],

[illegible] circa 2.3/10 % mehr —

[illegible] nicht in absoluter Ziffer

[illegible] in relativer in Galizien

mehr — [illegible] Roscher 14 — [illegible]

[illegible] mehr, [illegible],

[illegible]

Krain per □ [illegible] 18.455

4.613 ([illegible])

Galizien " "

~~[illegible]~~

~~[illegible]~~

~~[illegible]~~ [illegible] —

[illegible] Krain 2 1/2 bis 3 mal besser

[illegible] 6 f 69 x Krain

[illegible] 3 f 20 x Galizien

daher 2 1/10 mehr —

[illegible]

Krain nach Elsner 2 f 85 jetzt ungefähr 2 f 75

und Galizien nach Elsner 2 f 83/44 [illegible] 3 f 77 —

wie ist das möglich —

[illegible] Roscher 15 f [illegible] 3 f 20 —

Kohle, Industrie, Consumenten in loco — gut —

[illegible] 28, 29 —

[illegible] □ [illegible] [illegible] mehr [illegible] 79 %

[illegible] Production " 81 1/2 mal größer

Bier " " 6 1/2 " "

3 1/2 " "

[illegible] Branntwein

[illegible] ~~[illegible]~~

Schlesien 1.986

Galizien 1.120 / 866 — um 77 % [illegible] besser

[illegible] 4-5 [illegible] 13

[illegible] — [illegible] mehr — [illegible] 58 / 66 / 227 — [illegible] 19 / 37 / 34

[illegible] □ [illegible] ~~[illegible]~~ mehr

[illegible] 78 % "

[illegible] ~~[illegible]~~ 7 mal mehr

[illegible] besser —

wie ist dies zu vergleichen — [illegible]

[illegible]

Galizien [illegible]

[illegible] —

Margin calculations:

8400 : 320 = 9 / 288 / 320 / 209 / 2880 / 640 / 66880

227

76 / 86600 : 1120 = 77 / 7840 / 8200 / 7840 / 4600

274 / 19 / 2466 / 274 / 5206 / 190

1900 : 39 = 48 / 156 / 340 / 312 / 39 / 39 / 351 / 156 / 1911 / 1911 / 20 / 58 / 39

66 / 37 / 29

204 238

13 Tarife u. deren Gleichmäßigkeit

im Inneren —

Bodenbeschaffenheitsverhältnisse in den bergigen Districten an den Karpathen von Westen nach Osten ziemlich gleich.

Vegetationsperiode und Productionskraft offenbar viel schlechter als Alpenländer. im Hügel- und Flachlande von Westen nach Osten variirend. doch beinahe in jedem Bezirke I. Klassen ~~gibt~~ an Bodenbeschaffenheit ~~nicht weniger schlecht~~ nicht viel schlechter als in anderen. Der Unterschied zwischen Bezirken liegt viel mehr darin dass in den einen Bezirken mehr, in den anderen weniger Flächeninhalt den höheren Classen angehört.

Zu jenen Bezirken wo mehr, gehören insbesondere im Osten Skalat, Trembowla, Husiatyn, Czortkow, Borszczów, Horodenka Zaleszczyki u. s. Śniatyn, dieses mehr Flächeninhalt an besseren Classen hat aber nicht an den Tarifziffern, sondern in der Classirung seinen Ausdruck zu finden.

Zumal die Productionsfähigkeit der 1ten Classen in diesen Bezirken nicht oder nur unbedeutend besser ist, als in mehreren anderen westlichen Bezirken, wo jeder dieser besten Gründe weniger ist.

Nord Gesam[illegible]
Mittel Galizyen
wyż —
pietro trawy-
widzieli, nie
zapisali

Boden nach Produc[illegible]
[illegible]

Bodenbeschaffenheitverhältnisse

25

Tarif von Galizien von Rziha rectifiziren Berechnungen nach eigener Ansicht. Schon im Krakauer Rayon, noch mehr im Lemberger und Tarnopoler. Auf Grund einer solchen Berechnung sind die Tarife für die 1te Klasse gebildet.

billige Arbeitspreise angenommen,
Leistung auch als wahr,
Naturalertrag als unwahr erhöht,
selbst Anbauverhältnisse im Bureau geändert 10

Dünger wie schon früher hervorgehoben willkürlich abgeschnitten, ohne Rücksicht, dass dies und [illegible] [illegible] mit Naturalertrag zusammenhängt.

Kamm Boden
Bodke
Lemberger [illegible]

Tarif von Galizien ~~Schlesien~~ von Dr. Rzika rectificiren Berechnungen nach eigener Ansicht. Schon ~~vor~~ im Krakauer Reyon, noch mehr im Lemberger und Tarnopoler. Auf Grund einer solchen Berechnung sind die Tarife für die 1te Klasse gebildet.

Billige [illegible] angenommen, Richtung nicht — Naturalertrag erhöht [illegible] geändert [illegible]

Für die letzte Classe wird eine Tarifpost angesetzt ohne andere Begründung als eine Berufung auf die niedrigsten Tarife von einigen Kronländern, wie Böhmen, Mähren, Niederösterreich, welche in niedrigsten Classen in nicht bergigen Bezirken bei Äcker 60 kr. bei Wiesen 1 fl. Tarifgeld haben, woraus deducirt wird, im Berichte für den Krakauer Reyon, dass die letzte Classe Äcker nicht unter 50 kr. kommen, u. die letzte Wiesenklasse, ~~die~~ sich auch auf die anderen Provinzen annähern solle, als ob hier nicht viele wichtige Factoren zu berücksichtigen wären.

p. 26 i 43

Zufolge dieses Grundsatzes erhöhet Dr. Rzika z. B. die letzte Classe Aecker in Jaroslau von 18 kr auf 1 fl. und zwar auf schlechtesten Sandböden. und im Karpathengebirge,

in Brzozow von 20 kr. auf 50 kr
Drohobycz II von 20 kr. " " 40 kr.
Lisko II von 18 kr " " 40 kr
Sanok II von 18 kr. " " 40 kr
Turka von 20 kr " " 40 kr
Stryj II von 20 kr " " 40 kr

Ziemny owies

bei diesen Ansätzen beruft sich, das letzte Classen Böhmen 80.
Oberösterr 50
Kärnten 60
Krain 60
Triest 2 f 20
Görz 1 f 10
Südtirol 1 f 20.

Lemberger Bericht p. 32

hätte also auch Böhmen erhöhen sollen.

16. Bei der erhöhten 1ten und letzten Classe werden dann die Mittelklassen ebenso willkürlich eingeschoben und hiebei gesagt, dass frühere Stufen schlecht, weil in jedem Bezirke die Abstufung sich ändert, daher beantragt Abstufungen nach Praxis aller übrigen Länder in einem gleichmässigen durch die Zahl bedingtem Gefälle und ~~nur ausnahmsweise~~ ausnahmsweise anders. Siehe 25

Lemberg pag. 45.

25/

Solche willkührliche ~~im~~ Bureau zusammengestellte Abstufungen dienen nicht zur Gleichmässigkeit, sondern zerstören dieselbe, weil Thatbestand u. Natur verschieden.

Nicht durch Anzahl der Stufen ist bedingt, sondern durch lokale Verhältnisse

Wiesen obwohl sagt, dass Wiesen vernachlässigt, so will sie noch mehr erhöhen als Acker, weil sagt, dass in anderen Länder Wiesenland um 4-5% höher als Ackerland.

Diess ist unrichtig. denn in vielen Bezirken anderer Länder gleich oder weniger z. B. in Niederösterreich Amstetten, Krems, in Böhmen Jungbunzlau III. gleich, in Mähren I. weniger. findet letzte Classe zu gering z.

Bericht Lemberg pag. 40.

in Dolina II 14 kr. erhöhet auf 60 kr
" ~~Drohobycz~~ Kalusz II von 20 kr. " " " 70 kr. weil in Böhmen niedrigste 80. und in Krain niedrigste 50.

Dolina II hat Äcker 18.714, Wiesen 28.550
Weiden 23,340.
Kalusz II Äcker 12.304, Wiesen 20.059
Weiden 7.862.

Durch grössere Erhöhung Wiesen stört wieder die Gleichmässigkeit.

Hutweiden dasselbe in vielen Bezirken wie schon oben gesagt.

18.–

Ohne weder auf Commissionen noch Landes-Referenten zu achten, macht von Westen nach Osten immer grössere Erhöhungen, obwohl Thatbestand gerade das Gegentheil, weil gegen Osten geringere Bevölkerung, geringerer Culturstand, geringere Verwerthung und Preise, denn von Osten nach Westen geht der ganze Productenhandel und im Osten mehr Concurrenz von Russland. siehe 26.

26

~~[illegible]~~

Macht Vorwürfe gegen Pachtpreise, welche anders ausweisen als er und doch sind dieselben ein gutes Combinationsmittel wo viel gepachtet wird. –

[illegible]

Angt: darunter Becht: (aber) Fassionen nicht identifiert, niejrawda – większa własność główne – tez były dobrze – razą porak opuściłi

~~[illegible]~~

Vaufpreis 37 f [illegible] Kononewsk Cultur Bauer 38 f – [illegible]

~~[illegible]~~: Przez targty ~~[illegible]~~ w wielu czasach Kresje znaczna wyższej od czynszów, o 20, 30, 40, 50 % ~~stan nadatek~~ gdzie indziej 40, 50, 60 % mniej –

120 24 130 140 150 2

tamlez nadatek 20% wynosi realnie 8 i 10 % a w ogóle gnepach rozwiętów galicyjskich 24, 26, 28, 30 procent przez dodatki – bankruty –

Ale Brzeża mniejsze [illegible] brutto

[illegible] Lavant II	3 1/2 und [illegible] 20%		65 %
Przemyśl	3 "	"	60 %
Lemberg	2 1/5 "	–	42 %
Bonaty	2.7/14	–	41 1/2 %
Brzeżan	2.12		21 7/10 %

27/

~~rosta i więcej zaborów, dodatki i więcej zaborów~~

obrót

./. Pachtverhältnisse anderer
Provinzen [illegible]
[illegible]
Ertrag

[illegible]
[illegible]
[illegible]

~~[illegible] 3~~
[illegible] 438.903 [illegible] 3/26
[illegible] 3/73 [illegible] 14%

[illegible] 40–60 [illegible]
[illegible]
[illegible] 2½ [illegible]
[illegible]

[illegible] 8% 10%
[illegible] 40–50 %
[illegible]

[illegible]
[illegible]
[illegible] — [illegible] §26 [illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible] 2 3 u 4 [illegible]

Russischer [illegible]

19.

Dass doch Pachtzinse mehr Recht haben als Dr. Rziha, muss noch ein Combinationsmittel angeführt werden, nämlich die Productenpreise, welche zeigen, dass von ~~Osten~~ Westen gegen Osten die Tarife vermindert werden müssen.

~~Weizen Korn Gerste Hafer~~
~~[illegible] ....4.77 3.13 2.45 1.56~~
~~Krakau .....4.30 2.82 2.40 1.63~~
~~Krakau gegen [illegible] Producte billiger~~
~~[illegible] [illegible] [illegible]~~ —

für Galizien Krakau zum [illegible] [illegible] der Vergleichung weil aller Überschuss über Krakau nach Auswärts u. z. über Breslau nach Deutschland oder nach (und über) Wien und München nach der Schweiz. Das verkäufliche Product ist Weizen, bemerkt dass nur der beste Weizen ausgeführt wird.

Krakau [illegible] Rziha fest 17.50 [illegible] in III
[illegible] [illegible] [illegible] für [illegible] u [illegible]
[illegible] der [illegible] —

für I ~~[illegible]~~ gilt Rziha ~~[illegible]~~

	für [illegible]	
1 Cl. 14.50		1. Cl. 14.00
2 " 11.00		2. 12.00
3 " 8.00		3. 8.00
4 " 6.00		4. 6.00
5 " 4.00		5 4.00
6 . 2-80		6 . 2.50
7 . 1-40		7 " 1.30
		8 " 0.80

7600 430 = 17
430
3300

6300 282 = 22
564
1560

5600 : 240 = 23
480
800

[illegible]				
Weizen	4.30	3.54	~~76~~	17%
Korn	2.82	2.19	63	22%
Gerste	2.40	1.94	56	23%
~~Hafer~~	~~1.63~~	~~1.50~~	~~13~~	

jetzt [illegible] ist Eisenbahn [illegible] [illegible]
zu berücksichtigen, [illegible] [illegible] [illegible] zu [illegible]
[illegible] mit Bahn 60 x X 6 M. z [illegible] 3/60 — Dr. Rziha 1 Cl. 2 3 / 14 — 12 — 8
also [illegible] so wie [illegible] [illegible] Klasse

Weizen 3.43 ~~[illegible]~~ Krakau [illegible] 87

[illegible] ~~[illegible]~~ Krakau Eisenbahn 75.72 X 6 = ~~45/4.32~~ 4/548 [illegible] / 45432
Dr. Rziha erst Cl. 16.50
[illegible] 13
[illegible] 9

Weizen 3.42 [illegible] Krakau [illegible] 88

Lemberg (ohne Stadt) [illegible] 94.60 x X 6 = 5/67 ~~[illegible]~~ 1 Cl. 14.50 / 2. 11 / 3. 8 / 4. 5.50 } [illegible] mit Krakau I

[illegible] [illegible] [illegible] Bahn [illegible] 1.27 X 6 = 7/62 ~~[illegible]~~
Dr. Rziha 1 Cl. 13.50 — 9 — 7 — 5 [illegible] Krakau

Podhajce Lemberg 95 x X 6 — 5/70
" Krakau 189.60 x 6 11/37.60 } Dr. Rziha 10. 7. 5.50. 4
Czortków — Lemberg 1.35 x 6 = 8/10
" Krakau 2.29 x 6 = 13/74 } " " 12. 8. 6. 4.50

~~[illegible] Lemberg [illegible] [illegible]~~

[illegible]

[illegible] Lemberg 1/45 × 6 = 8/70 [illegible] 10.50 – 7 – 5 – 3

[illegible] " 1/70 × 6 = 10/20 " " 12.– 8 – 6 – 4.50

[illegible]

[illegible]	Chrudim I	Eger	Leitmeritz
	23, 19, 15	Podersam	Aussig I
Budweis I	Czaslau I	28, 23, 18	27, 22, 18
17.50, 14, 11,	25, 20.50, 16	Saaz II	Leitmeritz I
		36, 17, 13.50	30, 23, 18
[illegible]	Kuttenberg I		
17 14 11	32, 28, 25		
[illegible]			
16, 13, 9.50			

[illegible]

100 [illegible] –

[illegible]

zu andern Provinzen –

[illegible]

[illegible] – !!

[illegible]

Regierungsanträge gar nicht entsprechend

würden der Commune [illegible] 22 ½ [illegible]

[illegible] 4 [illegible] –

[illegible] nicht – [illegible]

[illegible] –

Erste rothe Zeile